

EL NUEVO TESTAMENTO

Ja ua ra 'da'yo cohi bi gohmi Oja yø ja*̄*i

en el otomí de Tenango

La Liga Bíblica

Las Sagradas Escrituras para Todos

El Nuevo Testamento
en el otomí de Tenango

La Liga Bíblica 5C primera edición 1975 [otn]
La Liga Bíblica versión electrónica 2009

Publicado por

© La Liga Bíblica 1975

Se permite copiar, distribuir y comunicar públicamente esta obra bajo las siguientes condiciones:

- Reconocimiento. Reconozca a la Liga Bíblica los derechos que tiene en la impresión o distribución de esta obra, deslindándola de responsabilidad alguna por cualquier uso que se le de a la presente publicación.
- No comercial. No puede utilizar esta obra para fines lucrativos.
- Sin obras modificadas. No se puede alterar, transformar o generar una obra a partir de ésta.

INTRODUCCIÓN

Este libro es una traducción del Nuevo Testamento de la Santa Biblia al idioma otomí como se habla en el municipio de Tenango de Doria, Hidalgo, y sus alrededores.

Se le llama Nuevo Testamento o Nuevo Pacto, porque habla sobre el nuevo pacto o convenio que Dios ha hecho con la humanidad. El apóstol Pablo escribió lo siguiente acerca de dicho pacto: “Esta forma en que Dios nos pone en la debida relación con él, es por medio de la fe en Jesucristo; y lo hace con todos los que creen, sin hacer diferencia, pues todos han pecado y están lejos de a presencia salvadora de Dios. Pero Dios en su bondad los pone en la debida relación con él mismo de una manera gratuita, porque los ha salvado por medio de Cristo Jesús.” (Romanos 3:22-24, Versión Popular.)

Cuando el Nuevo Testamento fue escrito por primera vez, fue escrito en el idioma griego del primer siglo. Pero desde entonces el mensaje ha sido traducido para pueblos de todo el mundo. Hasta ahora ha sido traducido a casi seiscientos idiomas.

El propósito de esta traducción al otomí es que aquellos que la lean puedan entender este mensaje tan clara y fácilmente como los primeros lectores lo entendieron en el griego.

Una vez que el significado del texto en griego fue determinado, los traductores se esforzaron en expresar este mismo texto en una forma natural en otomí. Esto significa que el vocabulario, las construcciones gramaticales, el orden y tamaño de las oraciones, las formas retóricas, las expresiones idiomáticas y el estilo son lo más apegados posible a un otomí natural y no son forzadas de una forma innatural a imitar las características del griego o del español.

Alguna información implícita en el texto griego ha sido expuesta explícitamente en otomí para comunicar el mismo mensaje que el texto original comunicó a sus lectores. Cuando el lenguaje figurativo o los

modismos no comunicaban el mismo significado en otomí, entonces fueron usados todos los recursos que estaban disponibles en otomí para comunicar el significado propuesto. Cuando se debía hacer una decisión entre varias interpretaciones del significado del pasaje, muchas traducciones y comentarios fueron consultados para determinar la mejor forma de traducirla.

Aquellos que tienen la fortuna de entender el otomí y el español, encontrarán que estudiando el Nuevo Testamento en ambas lenguas les capacitará para entenderlo tan bien como nunca antes lo habían hecho.

ACLARACIONES SOBRE EL ALFABETO OTOMÍ

El otomí es un idioma distinto al español; sin embargo, muchas de las letras son las mismas que tiene el alfabeto español. Además, el otomí tiene otros sonidos que no se encuentran en el español y que es necesario escribir con letras distintas para completar el alfabeto otomí.

Vocales nasalizadas se presentan subrayadas.

<u>a</u>	como en la palabra	ya ‘cabeza’.
<u>i</u>	como en la palabra	gui ‘grillo’.
<u>u</u>	como en la palabra	gu ‘oreja’.
<u>ε</u>	como en la palabra	'ue ‘mosquito’.

Letras del alfabeto español con uso especial.

h	como en la palabra	haho ‘zorra’.
x	como en la palabra	xito ‘botella’.
z	como en la palabra	za ‘árbol’.

Otras letras distintas.

ä	como en la palabra	dä ‘ojo’.
ε	como en la palabra	'ue ‘rana’.
ø	como en la palabra	øni ‘gallina’.
u	como en la palabra	ju ‘frijol’.

El saltillo o pausa entre dos letras se indica por la letra '.

'	como en la palabra	fo'yo ‘perro’.
----------	--------------------	-----------------------

Combinaciones especiales.

t'	como en la palabra	t'o ‘piojo’.
ts'	como en la palabra	ts'i ‘diente’.
c'	como en la palabra	c'eya ‘víbora’.
th	como en la palabra	thä ‘mazorca’.

ÍNDICE

Ra Mateo	1
Ra Marcos	68
Ra Lucas.....	110
Ra Xuua	175
Hechos	224
Romanos	285
1 Corintios	315
2 Corintios	345
Gálatas.....	365
Efesios.....	375
Filipenses.....	385
Colosenses.....	392
1 Tesalonicenses	399
2 Tesalonicenses	405
1 ra Timoteo	409
2 ra Timoteo	418
Ra Tito	424
Ra Filemón.....	427
Hebreos.....	429
Ra Santiago.....	451
1 ra Beđu	458
2 ra Beđu	465
1 ra Xuua	470
2 ra Xuua	477
3 ra Xuua	479
Ra Judas	481
Apocalipsis.....	484

Ra Mateo

Nuna ra Mateo, ja ua yø hya bi 'yo't'i ngue te bi 'yøtra Jesucristo.

Ja ua ra lista ngue yø thuhu ya
yø mboxita ra Jesucristo.

1 Ja ua ra lista ngue yø mboxita
ra Jesucristo, guehna ra
mbom'meto na ngue ra David. Ra
David, ra mbom'meto na ngue ra
Abraham.

²Ra Abraham, ra papá na ngue
ra Isaac. Ra Isaac, ra papá na
ngue ra Jacob. Ra Jacob, ra papá
na ngue ra Judá co 'ne'u mi'da yø
n'yohu. ³Ra Judá, ra papá na ngue
ra Fares 'nehra Zara. Nu ra mamá
ya yonc'ei ya, ni hu ngue ra Tamar.
Ra Fares, ra papá na ngue ra Esrom.
Ra Esrom, ra papá na ngue ra Aram.
⁴Ra Aram, ra papá na ngue ra
Aminadab. Ra Aminadab, ra papá
na ngue ra Naasón. Ra Naasón,
ra papá na ngue ra Salmón. ⁵Ra
Salmón, ra papá na ngue ra Booz.
Nu ra mamá na ra Booz ni hu ngue
ra Rahab. Ra Booz, ra papá na ngue
ra Obed. Nu ra mamá na ra Obed, ni
hu ngue ra Rut. Ra Obed, ra papá
na ngue ra Isaí. ⁶Ra Isaí, ra papá
na ngue ra dast'abi David. Ra David,
ra papá na ngue ra Salomón. Nu

ra mamá na ra Salomón, gue'a ra
'danxu mará xisu ndu ra Urías, bi
nthatui ra David.

⁷Ra Salomón, ra papá na ngue
ra Roboam. Ra Roboam, ra papá
na ngue ra Abías. Ra Abías, ra papá
na ngue ra Asa. ⁸Ra Asa, ra papá
na ngue ra Josafat. Ra Josafat, ra
papá na ngue ra Joram. Ra Joram,
ra papá na ngue ra Uzías. ⁹Ra
Uzías, ra papá na ngue ra Jotam. Ra
Jotam, ra papá na ngue ra Acaz. Ra
Acaz, ra papá na ngue ra Ezequías.
¹⁰Ra Ezequías, ra papá na ngue ra
Manasés. Ra Manasés, ra papá na
ngue ra Amón. Ra Amón, ra papá na
ngue ra Josías. ¹¹Ra Josías, ra papá
na ngue ra Jeconías co 'nehmi'da yø
n'yohu. Gue'a ra pa'a ngue yø judío
bi ma mabent'i, bi ts'its'i i map'u ja
ra hai Babilonia.

¹²M'mefa p'uya ra Jeconías, ra
papá na ngue ra Salatiel. Ra Salatiel,
ra papá na ngue ra Zorobabel.

¹³Ra Zorobabel, ra papá na ngue ra
Abiud. Ra Abiud, ra papá na ngue ra
Eliaquim. Ra Eliaquim, ra papá na
ngue ra Azor. ¹⁴Ra Azor, ra papá na
ngue ra Sadoc. Ra Sadoc, ra papá

naŋ gue rā Aquim. Rā Aquim, rā papá naŋ gue rā Eliud. ¹⁵Rā Eliud, rā papá naŋ gue rā Eleazar. Rā Eleazar, rā papá naŋ gue rā Matán. Rā Matán, rā papá naŋ gue rā Jacob. ¹⁶Rā Jacob, rā papá naŋ gue rā José, nuna rá damme rā Maya. Guehna rā Maya rá mamá rā Jesús. A nuna rā Jesús, ni huŋ gue rā Cristo, guehna bá t'ets'iŋ gue diŋ ndast'abi.

¹⁷Janangue 'de'mā goho yø papá bi m'muiŋ gue bi m'muhyø basi, bá fudiŋ gue rā Abraham astaŋ rā David. 'De'mā goho yø papá bi m'muiŋ, bá fudiŋ gue rā David astaŋ gue'mø mi mbentyø judío gue bi ts'ixpu ja rā häi Babilonia. Bá fu'u yø pa'u p'uyaŋ gue bi m'muhamiŋ 'de'mā goho yø papá astaŋ gue'mø mi m'muhraŋ Cristo.

Ya bi mihraŋ Jesucristo.

¹⁸Ngunaŋ bá njap'uŋ bá mihraŋ Jesucristo. Nunaŋ rā Maya ya xiŋ nhohraŋ hyaŋ gue diŋ nthatuiŋ rā José. Pe hanteŋ gueŋ daŋ me, ya miŋ haŋ rá basiŋ. Pe rā Espíritu Santo'aŋ bi japiŋ gueŋ bi hyaŋ rá basiŋ. ¹⁹A nunaŋ rā José, ya jaŋ gueŋ daŋ 'yøt'eŋ gueŋ rá damme. Miŋ zā miŋ badīŋ gueŋ ya haŋ rá basiŋ rā Maya, biŋ neŋ rā Joséŋ gueŋ xtaŋ 'yøt'eŋ te mmamp'uŋ jaŋ rā leyŋ gueŋ xtiŋ nxummiŋ rá xisu. Pe himbiŋ nepeŋ xtaŋ mbadīŋ xanguŋ yø ja'iŋ te xtaŋ 'yøt'eŋ. ²⁰Menteŋ diŋ n'yomfeniŋ te jaŋ gueŋ daŋ 'yørbuyaŋ, nu'møŋ miŋ n'ahaŋ, biŋ nuŋ n'naŋ rá anxø Ojaŋ 'møŋ miŋ n'uiŋ. Biŋ 'yembiŋ: —Ague Joséŋ rá mbom'meto'iŋ rā David, oguíŋ suŋ guíŋ mme'aŋ niŋ xisuŋ rā Maya. Porque nu'aŋ rá basiŋ ha'aŋ, gue'aŋ rā Espíritu Santoŋ bi japiŋ bi hyaŋ rá basiŋ. ²¹Nunaŋ rā Maya, diŋ m'mu'aŋ n'naŋ rá ts'unt'uŋ n'ęŋ gdiŋ hutīŋ

ngue rā Jesús. Porque nunaŋ, guehnaŋ daŋ yanyøŋ ja'iŋ jaŋ yø ts'oquiŋ naŋ —biŋ 'yembiŋ.

²²Ya biŋ njaŋ gäthoŋ ya yø hyaŋ ya paraŋ gueŋ diŋ nja'aŋ te rā hyaŋ bi bennbabiŋ rá pøngahyaŋ Ojaŋ biŋ maŋ, biŋ 'yenaŋ: ²³“Nu'aŋ n'naŋ rā hmuteŋ xisuŋ daŋ hyaŋ rá basiŋ gueŋ draŋ ts'unt'uŋ. Nu'møŋ biŋ m'muiŋ, diŋ huŋ gueŋ rā Emanuelŋ”, biŋ 'yenaŋ. A nunaŋ rā Emanuelŋ iŋ nneŋ daŋ māŋ gueŋ ya 'dauaŋ diŋ 'buhmuŋ Ojaŋ.

²⁴Miŋ nnu'aŋ nt'ahaŋ rā José, biŋ 'yøt'eŋ tenguthoŋ xiŋ xihraŋ anxøŋ nunaŋ rá m'menhnīŋ Ojaŋ. Bi zixraŋ Mayaŋ p'uyaŋ gueŋ diŋ m'muhamiŋ. ²⁵Pe himbiŋ dädiŋ menteŋ rā paŋ bi hyaŋ rá basiŋ rā Maya. Miŋ zā miŋ m'muhráŋ müdiŋ ts'unt'uŋ rā Maya, nunaŋ rā Joséŋ iŋ hutīŋ gueŋ rā Jesús.

Bi ma nthanneŋ rā Jesús.

2 Nup'uŋ jaŋ rā hniniŋ Belénŋ gueŋ rā häi Judeaŋ, jaŋ biŋ mip'uŋ rā Jesús. Guehyaŋ yøŋ paŋ miŋ ndast'abiŋ rā Herodesŋ, gäŋ mađiŋ manda'aŋ rā xequi'aŋ. Nup'uŋ jaŋ rā danihniŋ Jerusalénŋ bi zøp'uŋ 'daŋ yøŋ n'yohuŋ gueŋ jaŋ yø mfadiŋŋ gueŋ diŋ xädiŋ te gaŋ 'yoŋ yøŋ søŋ, biŋ 'yep'uŋ jaŋ n'naŋ rā häiŋ niŋ böxyadiŋ. ²Biŋ 'yännbuyaŋ, biŋ 'yembiŋ: —¿Hapuŋ 'buhraŋ 'ueneŋ nu'aŋ biŋ miŋhyaŋ, nunaŋ rá dast'abiŋ yøŋ judioŋ? Porque nup'uŋ niŋ böxyadiŋ dáŋ handäheŋ n'naŋ rā dasøŋ, gue'aŋ rā hmęya'aŋ gueŋ ya biŋ miŋ. A nuyáŋ, nnáŋ eheŋ gaŋ thanneheŋ yaŋ —biŋ 'yenaŋ.

³Nunaŋ rā dast'abiŋ Herodesŋ miŋ zāŋ miŋ 'yøhnaŋ rā hyaŋ naŋ, ya daŋ zähráŋ n'yomfeniŋŋ gueŋ suŋ. Daŋ guehyøŋ mmęnguŋ Jerusalénŋ, gäŋ biŋ nsuŋ. ⁴Nunaŋ rā dast'abiŋ biŋ zonhnīŋ gätho'uŋ yøŋ hmuŋ yøŋ mmäcjaŋ, daŋ guehyøŋ xännbäteŋ gueŋ rā leyŋ. Biŋ 'yørpaŋ rā

nt'anni ngue hapu ja ngue di mihra Cristo nuna bá ex Oja ngue di ndast'abi. ⁵Nuya bi t'orpa ra nt'anni p'uya, bi 'yembra Herodes:

—Nup'u ja ra hnini Belén ngue ra hai Judea ja di mip'u. Porque gue'a ra hya bi 'yotrá pongahya Oja'a, bi 'yena: ⁶“Nup'u ja ra hnini Belén ngue ra hai Judea, man'na tate'a ngue gátho yø danihni ja'a ra hai'a. Porque ja da pømp'u n'na ra dast'abi nu'a di mandagui'u ma ja'i ngue yø judío”.

⁷A nuna ra Herodes nt'aguitho bi zon'u yø n'yohu øtra nt'anni, ena ngue padi te ga 'yo yø sø. Ra Herodes bi 'yanni tema pa bá fædi bi nequi ra sø. ⁸Mi xifi hanja p'uya, nuna ra Herodes bi 'yembi:

—Ni mähä Belén, bá homhmu ra 'uene asta gue'mø guá timhmu. Nu'mø guá timhmu p'uya, gdí 'yehmi ua ngue guí xicju njuani, n'namhma ngue 'nequi ga mma ngue ga ma thanne —bi 'yembi.

⁹Nuya yø n'yohu, mi 'yø'a ra hya bi xihra dast'abi, bi ma. Nu'a ra sø xi hyanda m'met'o p'u ni bøxyadi, mahømbi hyandi ngue bí ja ra sø p'u ha ni ma. Nup'u ja ra ngu 'buhra 'uene ja søp'u rá thai ra sø, gue'a hantho'a. ¹⁰Mi zä mi hyandi hapu exa ja ngue da zoni, janjuani di johya. ¹¹Mi zømp'u ja ra ngu, bi yut'ambo. Bi nu ngue 'bup'u ra 'uene connä Maya rá mamá. Gä bi ndant'yøhm'u yø n'yohu ngue bi danne ra 'uene. Bi xuhyø 'beni ngue bi hyahra oro op'u, connä hoga bopo mahotho ga yuni 'ne man'na ra hoga bopo ni hu ngue ra mirra, gä bi unni.

¹²M'mefa p'uya, nu'mø mi n'ahya yø n'yohu, bi 'yut'a Oja ngue nu'mø

bi mengui, ya hĩndi map'u ha 'buhra Herodes. Sinoque n'an'yo man'na ra 'yu di mengui.

Bi ts'ixra Jesús i map'u ja ra hai Egipto.

¹³Mi ma ya yø n'yohu, nu'a n'na rá anxé Oja bi nu ra José 'mø mi n'aha ngue bi 'yembi:

—Damí nangui n'na zihmantho, guí sixra 'uene co 'nehrá mamá. Gui 'dagui, i map'u ja ra hai Egipto. Ja bá m'mup'u asta gue'mø ga xi'i ngue guá pengui. Porque nuyá, ra Herodes da hyonna 'uene ngue da hyo —bi 'yembi.

¹⁴Nxuitho'a ra ora'a, pè ra José n'na zihmantho bi nangui ngue bi zixra 'uene connä mamá. Bi ma, i ma Egipto. ¹⁵Ja bá m'mup'u asta gue'mø mi du ra Herodes. Nguna bi nja para ngue di nja ya yø hya bi bennbabi rá pongahya Oja da ma ngue bi 'yena: “Ga ma si ma Ts'unt'u bí 'b'u'a Egipto”, bi 'y'en'Oja.

Xangu yø 'uene bi thop'u ja ra hnini Belén.

¹⁶Mi bahra Herodes ngue nuya yø n'yohu bi nyauí ngue honna 'uene ya hini mengbu ha 'bui, man'natho bi mbøcue p'uya. Bi menhyø soldado p'u ja ra hnini Belén ngue bá ho yø ts'unt'u nu'u 'b'u'a nyo jeya paní gai. Gätho mathet'i ra hnini Belén bi tho yø ts'unt'u. Porque yø n'yohu bi xifi ngue hinguí tho'a nyo jeya xi müdi bi nu ra sø. ¹⁷Ra ndødummui bi nja tengutho ra hya bi 'yotra pongahya Jeremías, bi 'yena: ¹⁸“Nup'u ja ra hnini Ramá bi t'øde ngue janjuani ngue ya dummui n'na ra xisu, 'ne

zoni. Guehna rā Raquel i zoni ngue xi thopyø basi. 'Nē hĩmbi ne xtĩ nhojpabi rá mm̄ai porque ya gā xi dū yø basi”.

**Nuna rā Jesús i ts'ixp̄u
ja rā hnini Nazaret.**

¹⁹Mi du rā Herodes, nup'u Egipto mamb̄i 'b̄h̄ra José bi n'ui 'm̄o minxui ngue n'na rá anx̄e Oja bi 'ȳembi:

²⁰—A nuyá, dami sixra ts'unt'u conná mamá, i map'u ja rā häi Israel. Porque ya bi dū rā Herodes nuna mi nne x̄ta hyo rā ts'unt'u ya —bi 'ȳembi.

²¹Nuna rā José p'uya, bi zixra ts'unt'u conná mamá, bi ma i map'u ja rā häi Israel. ²²Pe mi 'yø p'uya ngue nuna rā Arquelao rá ts'unt'u rā Herodes, guehna mi ndast'abi p'u ja rā x̄equi mi nne xtĩ ma. Porque bi ponnbabi ndū rá papá. Rā José p'uya bi zū xtĩ map'u ja rā x̄equi ngue rā häi Judea mad̄i manda na. Mahõmbi n'ui rā José p'uya, bi sifi ngue di map'u ja rā häi Galilea. ²³Mi zõmp'u ja rā häi Galilea, bi m'mup'u ja rā hnini Nazaret. Nguna bi 'yø'te para ngue di nja ya yø hya xi manyø pøngahya Oja ngue bi 'ȳena: “Nuná, di hut̄yø ja'i ngue rā mm̄engu Nazaret”.

**Nuna rā Xuua bi 'yøtra nxixya
bi xihyø ja'i ngue di nsä, dā
dõmra Jesús bá ep'u.**

3 Nu'u yø pa'u p'uya, nuna rā Xuua mi øtra nxixya p'u ja rā häi Judea, mi d̄'m̄i bi xihra hya yø ja'i bi mpeti p'u ja rā dapo. ²Bi 'ȳembyø ja'i:

—Dami 'bāni mm̄ih̄u, gui hyehm̄u p'u rā nts'o gni 'yoh̄u.

Porque ya dā guehyø pa jap'uya dā 'yū Oja ngue di manda ua —bi 'ȳembi.

³Nuna rā Xuua guehna bi manna pøngahya Isaías 'm̄o mi nya ngue bi 'ȳena: “Da t'øde te dā man'a n'na n'c'ei dā manna hya p'u ja rā dapo ngue dā 'ȳena: Dami nsāh̄u ya, porque ya bá ep'u rā Hm̄u, dā 'ȳembyø ja'i”.

⁴Nu rá he rā Xuua, gue'u yø xingu rā cameyo ntøt'e ngue rā ulu. Di ngut'a n'na rā xifani. Nu'a te si p'uya, yø mm̄äc̄ja t'axi mi sa. 'Nē rā t'afi t'asa timp'u ja rā dapo mi si. ⁵Xangu yø ja'i bi zøp'u 'b̄h̄ra Xuua ngue øxra hya bi ma. Bi zøp'u yø ja'i bá nexp̄u ja rā hnini Jerusalén, gätho'u yø hnini ja'a rā häi Judea, gätho'u yø x̄equi ngue rā dathe Jordán, gā bá øhyø ja'i. ⁶Nuya yø ja'i bi ma ngue ja yø ts'oqui, guehya bi xixyabi rā Xuua p'u ja rā dathe Jordán.

⁷Mi nu rā Xuua ngue mandøngu dyø judío 'bup'u ni 'ȳeh̄e di xixyabi. 'Bup'u yø fariseo, 'bup'u yø saduceo. Bi 'ȳemb̄uya:

—Guí øth̄u tengutho øtyø c'eya ngue 'da'm̄o bá ep'u rā sibi. Xiya, ðhague gni pahm̄u ngue bá ep'u rā ndate castigo di nja? ⁸Dami 'yøth̄u rā nho, n'namhma di nequi ngue ya gā hyehm̄u p'u rā nts'o. ⁹Yo sä guí ena ngue ya h̄inte guí jah̄u ngue yø mbom'meto'ah̄u rā Abraham. Porque dí xi'ah̄u ngue nuua ja yø do ja ua, dā zā dā 'yøt'Oja ngue dā bøcua yø mbom'meto rā Abraham. ¹⁰Guí øth̄u tengutho yø za h̄inguì z̄adi, guí njath̄u p'uya. Pe ya ja rā acha dā 'ȳexyø za. Gätho yø za h̄inguì nne di nz̄adi, dā t'ets'i ngue dā ma nt'udi. ¹¹A nugui, majuani

ngue nuyá yø ja'i i mma ngue da hyep'u ra nts'o, guehya dadi xixyabi conná dehe ya. Pe bá ep'u man'na da 'yøtra nxixya conná sibi 'mø bi ha'ah'u ra ts'edi ra Espiritu Santo. Nuna, man'na tate na ngue nugä. ¿Hapu gue ga súcä tengu na? ¹²Guehna da huanhyø ja'i na tengutho 'mø mahoqui ra trigo, n'nani ni ma yø xi. Ra trigo p'uya, mapeti ngue da 'bets'i. Nu'a rá xi p'uya, da t'up'u ja ra sibi hinjam'mø da huét'i.

Ra Xuua bi xixyabi ra Jesús.

¹³Nuna ra Jesús bá nexpu ja ra häi Galilea, bi zøp'u ja ra dathe Jordán mi 'bähra Xuua ngue bi xixyabi. ¹⁴Pe ra Xuua hingui nne xtí xixyabi ra Jesús. Bi 'yembí:

—Nugä go dí nnegä ngue gui xixyagui, nē go gni 'yēhē ngue ga xixya'i ya —bi 'yembí.

¹⁵Pe ra Jesús bi 'yembra Xuua:

—Damí ne ngue gui xixyagui, porque jatho ga øt'ui'a te gä di manda Oja —bi 'yembí.

Janangue ra Xuua bi xixyabi ra Jesús. ¹⁶Hontho bi nxixya ra Jesús, bi ma nenthe p'uya. Bi nu ngue bi xohra c'amahets'i. Nu'a ra Espiritu Santo, entho n'na ra paloma p'u i hnu, ngue bi zøp'u ja rá ya ra Jesús. ¹⁷Bi t'ø p'uya ngue bá nya Oja maya, bi 'yena:

—Nuna 'bucua ya, guehna ma Ts'unt'u dadi mađi. A nuyá, janjuani ngue ja gampähä conná guehna — bi 'yena.

Ra zithu bi hyonnbí ha di 'yøtra ts'oqui ra Jesús.

4 Ra Espiritu Santo bi zixpu bí ja ra dapo ra Jesús para

ngue ja da sámhya p'u ra zithu, da hyonnbí ha di mestho ra hya di manda Oja. ²Mente nyote ma pa, ra pa ra xui himbí zi ra hmē. M'mefa p'uya, ya bi zä ngue mathoguiitho tu manthuhu. ³Ra zithu p'uya bi guarbu 'bähra Jesús. Bi hyonnbí ha di 'yøtra ts'oqui, bi 'yembí:

—Nu'mø ngue gue'e rá Ts'unt'u'i Oja, damí 'yøt'e ngue yø do janu da gohi di nthuhmē —bi 'yembí.

⁴Mi dahra Jesús, bi 'yembra zithu:

—Nup'u ja ra Maca Libro, nt'ot'i p'u ra hya ngue ena: “Nu ra ja'i hinda ne da 'yøde te mman'Oja, madague'a da zi ra hmē ra ja'i, pe ya hinda zä di m'mui”.

⁵Ra zithu p'uya, bi zixpu ja ra maca danihni Jerusalén, bi ntøp'u ja rá 'bet'e ra nija. ⁶Bi 'yembí:

—Nu'mø gue'e rá Ts'unt'u'i Oja ya, damí nsäcua ya. Porque nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ra hya ngue ena: “Nuna Oja, da penhyø anxe ngue da mäi. Da 'yøt'e ngue njanate gdi söt'a häi, n'namhma ngue hinda un'na ni gua yø do” —bi 'yembí.

⁷Mi dahra Jesús, bi 'yembra zithu:

—Xquet'a nt'ot'i ra hya p'u ja ra Maca Libro ngue nuna Oja, hinjonda zännbi te da 'yøt'e para ngue da fadi ngue'mø majuani te mma ogue hin'na.

⁸Ra zithu p'uya bi zixpu bí ja n'na ra danyuni. Bi japi ngue da hyandi gätho yø nación i ja rá nguni nximhäi. 'Nē da hyandi te gä ra nho ga 'bui. ⁹Bi 'yembí:

—Nu te gä gui handya, gä ga 'da'i ngue'mø gui ndantyøhmü gui thannegui —bi 'yembí.

¹⁰Pe ra Jesús bi 'yembí:

—Damí 'uegue grá zithu. Porque nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue

hønt'a rā Hmū Oja ja ngue dā ma nthanne, hīnjom mān'na.

¹¹Nū'a rā zithū p'uya, bi zop'u rā Jesús, bi ma. Bā ēhyø anxe p'uya ngue bi māts'i.

**Ya bi dū'mrā Jesús ngue
bi mānā hyā p'u Galilea.**

¹²Bi 'yēhrā pa ngue bi n'ofādi rā Xuua. Mī 'yøhrā Jesús ngue ya ofādi, bi ma p'uya i mpa p'u ja rā hāi Galilea. ¹³Bā sop'u rā hnīni Nazaret, bi ma danī m'mup'u ja rā hnīni Capernaum. Nūnā rā hnīni nā, ja jarbū ja rā nenzabi nup'u di ntøt'a hāiui rā Zabulón connā hāi Neftalí.

¹⁴Ngūnā rā hyā bi nja para ngue di nja'a te rā hyā bi 'yotrā pøngahya Isaías ngue bi 'yēnā: ¹⁵“Nū'u yø mmengu p'u ja rā hāi Zabulón, 'nē'u yø mmengu p'u ja rā hāi Neftalí, guehya yø ja'i 'bup'u jonnā nenzabi, 'nē'u rā m'mup'u mān'na nguadi rā dāthe Jordán, 'nēp'u ja rā hāi Galilea, ja jap'u n'na rā xequi ngue 'būhyø ja'i hīngyø judío. ¹⁶Nūya yø ja'i ya mī 'bū 'bexui, pē nuyá, ya bi nū xanho rā nyot'i ya. Guehya yø ja'i entho ya xi dū, pē nuyá, ya bi yorpabi rā nyot'i ya”, bi 'yēnā.

¹⁷Ya bi dū'mī bi xihrā hyā yø ja'i rā Jesús, bi 'yēmbi:

—Dāmī 'bā'nī mmui ngue gui hyehmū p'u rā nts'o gnī 'yohū. Ya dā guehyø pa ja p'uya dā 'yū Oja ngue di mānda ua ya.

**Rā Jesús bi xixi goho yø mahua,
bi 'yøt'e ngue yø xādi.**

¹⁸Nup'u ja rā nenzabi Galilea, bi thop'u n'na pa rā Jesús. Ja bi dīmp'u yoho yø mahua ngue di n'yohū. Nū'a n'na i Simū, 'nē xquet'a i Bēdu. Nūnā

mān'na, rā Andre. Nūya yonc'ēi ya, mī entyø xit'a p'u ja rā dehe ngue pahua. ¹⁹Mī nū rā Jesús, bi 'yēmbi: —Ma ga mmähā n'yø. Ya hīngyø hua guí theui ya, sinoque ga xān'nauī ha gdi theui yø ja'i ya —bi 'yēmbi.

²⁰Bexpi zop'u yø xit'a ngue bi mähā rā Jesús. ²¹Mī thohmits'u nīnguep'u p'uya, māhømbi dīmp'u mī yonc'ēi di n'yohū ngue n'nat'a yø papá. Rā Jacobo 'nēhrā Xuua, guehya yø ts'unt'u rā Zebedeo. 'Dap'u mī ohū rā papá p'u ja rā barco ngue pøtyø xit'a. Rā Jesús bi xifi ngue dā mähā. ²²Nūya ts'its'i, 'bexpi mähā rā Jesús, bi zop'u ja rā barco yø papá.

**Nup'u ja rā hāi Galilea ja
bi māmp'u rā hyā rā Jesús.**

²³Rā Jesús bi n'yo ndap'u bi zā gā rā hāi Galilea. Nū'mø bi zømp'u ja yø nija di mpeti yø judío, xānnbabi yø ja'i rā hyā Oja. Xihyø ja'i rā hoga 'da'yo hyā ngue ha di njap'u di zo rā 'yē Oja yø ja'i. 'Nē øthe yø ja'i di hyēnni. Hønt'a bi zā mān'u hēmbiyø ja'i, gā øthe. ²⁴Gātho rā hāi Siria bi n'yo rā hyā te øtrā Jesús. Janangue nup'u 'būhrā Jesús bi ts'innbabi to gā xān'u, ndanā bi zā mān'u hēmbi. Nū'u yø ja'i n'youi yø ts'onthi bi ts'innbi ngue øthe. Bi ts'innbabi yø ja'i di guxtyø ts'i 'mø bi gū rā n'u n'youi. Dā guehyø ja'i tudyø gua bi ts'innbabi rā Jesús ngue dā 'yøthe. ²⁵Nup'u nī ma rā Jesús xāndøngu yø ja'i tēnni. Bā nexi'da yø ja'i p'u ja rā hāi Galilea. Bā nexi'da yø ja'i p'u ja rā hāi Decápolis. Bā nexi'da yø ja'i p'u ja rā hnīni Jerusalén. Bā nexi'da yø ja'i p'u ja rā hāi Judea. Bā nexi'da

yø ja'i p'u man'na nguadi ra dathe Jordán.

Ra Jesús bi xännba ra hya yø ja'i p'u ja n'na ra nyuni.

5 Bi nu ra Jesús ngue xandøngu yø ja'i bi zøhø. Bi map'u bí ja n'na ra nyuni, bi hyoni hapu da mi. Nu'u yø xädi p'uya bi mäspu hudi. ²Nuna ra Jesús bi d'mi bi xännba ra hya yø ja'i. Bi 'yembi:

³—Ra mmenthi di nthuei yø ja'i nuya entho hyoya, porque tinyø mmui ngue di 'behra nho. Porque guehya yø ja'i da zo rá 'ye Oja bí 'bu mahets'i ya.

⁴Ra mmenthi di nthuei yø ja'i tu yø mmui. Porque Oja di hojpabi yø mmui ya yø ja'i ya.

⁵Ra mmenthi di nthuei yø ja'i hinda 'yexpu 'buehyø mmic'eiui. Porque guehya yø ja'i da gohmi ra häi ma yat'i ya.

⁶Ra mmenthi di nthuei yø ja'i nuya ho yø mmui ngue honi ha di 'yøtra nho, tengutho 'mø di tumanthuhu di ja ndummui ngue honi ha di nsihme. Porque da mäx Oja ngue da zä da 'yøt'e.

⁷Ra mmenthi di nthuei yø ja'i nuya da 'yøtra mate ngue da mäxyø mmic'eiui. Porque guehya yø ja'i ya da 'yørpa ra mate Oja ngue da mäts'i.

⁸Ra mmenthi di nthuei yø ja'i ngue hin tema nts'o so yø mmui. Porque guehya yø ja'i da nu Oja ya.

⁹Ra mmenthi di nthuei yø ja'i nuya da japi ngue di nhojpa'u di nsui. Porque guehya yø ja'i da gohi ngue yø basi Oja ya.

¹⁰Ra mmenthi di nthuei yø ja'i nuya da zä ra n'u da ts'ui ngue honi

ha di n'yo xanho. Porque guehya yø ja'i da zo rá 'ye Oja bí 'bu mahets'i ya.

¹¹Ra mmenthi gui nthuei 'mø bi ts'ui ngue gui tengaha. Da ts'an'aha, da ts'an'aha yø fehni. ¹²Dami johyaha 'mø ngue ngu'a bi nja, di nja'aha mpähä, porque xangu ni nzäbihe bí ja mahets'i. Ya qui pahmu ngue nu'u yø pøngahya Oja xa m'mua m'met'o xquet'a bi ts'ui.

Bi ma ma hyequi ra hya te ja ngue da n'yo yø xädi ra Cristo.

¹³Nu ra u, i ja rá 'befi ngue nu tema japi ya hinda nts'oni. Gui njathu p'u ua ja ra ximhäi ya, ngue gui 'buehmu ua, ya xøt'atho ra nts'o da 'yøtyø ja'i. Pe nu'mø bi m'mehra ts'edi ra u, ya hinda zä to da japi ngue xta n'u mahøn'a. Ya hinde di muui ra u, da t'ei, da nep'u yø ja'i.

¹⁴Nu'a te gni 'yohu ya, i nnydyø ja'i 'bucua ja ra ximhäi. Gue'aha, tengutho n'na ra nyot'i di yorbu ja ra 'bexui, i nnytho gätho yø ja'i. Gue'aha, tengutho n'na ra hini 'mø bi ja maxøts'e ra nyuni, i nnytho gätho yø ja'i. ¹⁵Nu'mø bi ma ma saqui n'na ra lámpara, hinda thørbu ja ra huada, sinoque da thøxpu ja ra nthøxanyot'i n'namhma ngue di yorpi gätho'u 'bu'ambo ra ngu. ¹⁶Dami njathu p'uya, dami nehu ngue da nu yø ja'i'a te ra nho gui øthä. Nu'mø bi nu yø ja'i'a ra nho gui øthu p'uya, yø ja'i da 'yøspabi na ni Papähu bí 'bu mahets'i.

Ra Jesús bi ma ngue xanho rá ley Oja.

¹⁷A nuyá, 'yo gui emhma ngue dá ehg ga hacä ra ley bi 'yotra Moisés,

ogue gā hacā'u yø hya bi nxännbate yø pøngahya Oja. Nu'a, hin'na'a. Sinoque dá ɛhe ngue nu'a te gāma hya mmamp'u ja rā ley, gā gue'a gā thogā'a. ¹⁸Nugā majuanī te dí xi'ahu, mente ngue di siguetho ja ra c'amahets'i 'nehra häi, nu'a te gāma hya nt'ot'i p'u ja rā ley, ni xinga n'na rā letra, ni xinga n'na rā punto di sã ngue da thaqui astā gue'mø bi nja gātho'a tema hya nt'ot'i. ¹⁹Janangue nuyá, nu to bi zã ngue festho rā hya di manda rā ley, madague'a zits'utho, ne da ngu'a da xännbabi mi'da yø ja'i ngue da mestho rā hya, guehna rā ja'i ngue hinga eda hnu mansu p'u mahets'i na. Pe nu rā ja'i ngue da 'yø'te te mmanna ley ne da ngu'a da xännbabi mi'da yø ja'i ngue da 'yø'te, guehna rā ja'i da hnu mansu p'u mahets'i na. ²⁰Nugā dí xi'ahu ngue nu'mø guí nne di ncu'ahu p'u di manda Oja, ma datho nne ngue xtã ndonho te gdi n'yohu, gue'a te ga 'yo yø xännbate ngue rā ley ne'a te ga 'yo yø fariseo.

Hingui ho ngue to da nu man'u rá cu.

²¹Ya xcá 'yøhmū yø hya bi sännbabi yø ndiua manjam'mø ngue bi t'embī: “Yo grã hyote. A nu rā ja'i ngue di nhotē, jatho da thaspa rā güenda ngue da ma rā castigo”, bi t'embī. ²²Pe nugā dí xi'ahu ngue nu rā ja'i da nu man'u rá cu, jatho da thaspabi rā güenda. A nu rā ja'i ngue xihyø ts'omhya rá cu 'mø yauī, jatho ngue di mpeti yø ts'ut'abi da hyaspabi rā güenda. Nu to embi ngue rā ndonda rá cu, da ma rā nidu hapu di nzø.

²³A nuyá, xi'mø guí mmap'u ja rā altar ngue guá ørpahu rā 'bø'te Oja,

'ne ja da sop'u ni mmui ngue hingui ho te xcá 'yørpā ni cuhu, ya hingua øthu rā 'bø'te. ²⁴Sinoque bá sohnī 'bø'tehu p'u ja rā altar, guá pengui guí nhojpauī ni cu. Ja guá pengui guí dā ni 'bø'tehu p'uya.

²⁵Nu'mø bi ma ma yapi'ahu, nu'a di yap'ahu dami nhojpahu p'u ja rā 'yu, n'namhma ngue hīndi dā'ahu p'u ja rā ts'ut'abi. Porque nu'mø ya bi ndā'ahu p'u ja rā ts'ut'abi, rā ts'ut'abi di dā'ahu rā policia. Rā policia p'uya da zixahu fādi. ²⁶Majuanī te dí xi'ahu, ngue nu'p'u ja rā fādi, ya hīnda zã guá pønthohu, guá pømhmu astā gue'mø guá jut'i gātho rā menyū da ts'an'nahū.

Hingui ho di n'yots'om'mäi rā ja'i.

²⁷Ya xcá 'yøhmū rā hya bi sännbabi yø ja'i ngue bi t'embī: “Yo grã 'yots'om'mäi”. ²⁸Pe nugā dí xi'ahu ngue nu to heta n'na rā xisu ne so rá mmui ngue di n'yots'om'mäiui, ya sutho 'mø majuanī bi n'yots'om'mäui rā xisu hēti.

²⁹A nuyá, nu'mø guí enā ngue rá ts'oqui ni dā ngue ni n'yei p'u guí øthu rā ts'oqui, dami hyahni dā, guí 'yei. Man'na xanho ngue di m'me'a n'na ni dāhu, hīnda gue'a ngue gā ni do'yohu da ma rā nidu. ³⁰Nu'mø guí enā ngue rá ts'oqui ni 'ye ngue ni n'yei p'u guí øthu rā ts'oqui, dami hējni 'ye, guí 'yei yap'utho. Man'na xanho ngue di m'me'a n'na ni 'yehū, hīnda gue'a ngue gā ni do'yohu da ma rā nidu.

Hingui ho ngue da 'yenyø xisu yø n'yohu.

³¹Ya xcá 'yøhmū ya yø hya bi sännbabi yø ja'i 'mø yø pa xa thogui

ngue bi t'embí: “Nú to dá ne dá 'yenná xisu, i jatho dá nangra súcua ngue rá nxuní”. ³²Pe nugá dí xi'áhu ngue n'na rá xisu 'mø bi 'yenná ndø, nu'mø bi nthatui man'na rá n'yohu, ya rá ts'oqui øt'ui ná dá me. Pe go rá ts'oqui ná rá n'yohu bi 'yenná xisu ngue te dí nja, porque høndra xisu ngue ra 'yots'om'mái i sä ngue dá t'ei.

'Yo to di exa ntestigo yø ja'i.

³³Ya xcá 'yøhmú ya yø hya bi sännbabi yø ndiua 'mø yø pa xa thogui ngue bi t'embí: “Nu'mø guí exhu ntestigo Oja ngue majuaní dí nja'a rá hya guí mmamhmu, ya ja ts'editho ngue gui 'yøthu'a te ra hya gadi yarpa ní mmic'eihu ngue dí nja”. ³⁴Pe nugá dí xi'áhu ngue 'yo guí exhu ntestigo Oja p'u guí yahu ngue gdí hatra ts'edi ní hyahu. Nú te bi ja mahgts'i, 'yo guí exhu ntestigo, porque ja bí 'bup'u Oja, entho go t'exa ntestigo'a. ³⁵'Yo guí exhu ntestigo rá häi, porque Oja dí manda gá rá ximhäi, entho go t'exa ntestigo'a. 'Yo guí exhu ntestigo rá danihni Jerusalén, porque ja rá dast'abi p'u Oja, entho go t'exa ntestigo'a. ³⁶'Yo guí ena ngue dá zä dá t'øc'a ní ya 'mø himma juani te guí mmamhmu. Porque ní yahu, ní xinga n'na ní xtahu dá zä gui 'yøthu ngue xtá nt'axi oque xtá mpothi. ³⁷A nu'mø guí nne guí mamhmu n'na rá hya, njuantho dami mamhmu ngue'mø dá zä, oque hinda zä. Porque rá ja'i ngue rá n'youi rá zithu, hingui t'ec'ei te mma, janangue ngue honi te exa ntestigo.

'Yo to dadi cosra nts'o t'ørpe.

³⁸Ya xcá 'yøhmú yø hya bi sännbabi yø ja'i 'mø yø pa xa

thogui ngue bi t'embí: “Nú rá ja'i dá hyamba rá dá rá mmic'eiu, xquet'a dá thambabi rá dá. Nú rá ja'i dá 'yøjpa yø ts'i rá mmic'eiu, xquet'a dá t'øjpa yø ts'i”. ³⁹Pe nugá dí xi'áhu, ngue nu'a te rá nts'o øt'áhu n'na rá ja'i, 'yo gadi cospahu. Hante gue nu'mø to bi mep'a ní hmihu, dami unman'na nguadi ní hmi ngue dá me'mi. ⁴⁰A nu'mø to guí tupi, 'ne di yap'a'i ngue ä'i ní pahni, co 'nehni tuhu dami unni. ⁴¹Nu'mø to dá 'yen'i gui fäxh n'na kilómetro made ngue gui tuspa rá 'beni, dami doblehu'a te xi'i gui fäxhu. ⁴²Nu'mø te'o dá 'yä'áhu n'na rá cosa, dami unni. Nu'a te'o dá mip'áhu n'na rá cosa, dami hmiti.

Nú to 'buhyo nsuiui jatho ngue di madi.

⁴³Ya xcá 'yøhmú yø hya bi sännbabi yø ja'i 'mø yø pa xa thogui ngue bi t'embí: “Dami mahni amigohu. A nu'u s'áhu, 'yo gadi mahmu'u”, bi t'embí. ⁴⁴Pe nugá dí xi'áhu ngue dami mahni nsuihu. Dami 'yáphu Oja ngue di japi to san'áhu. Nú te'o gá nnu man'áhu, dami 'yørpahu rá nho. Dami marpahu Oja te'o ya mant's'o 'mø guí yahu. Marpahu Oja'u hingui ho te øt'áhu. ⁴⁵A nu'mø gui 'yøthu ya yø hya dí xi'áhu ya, ya dí nequi ngue yø basi'áhu'a ní Papáhu bí 'bu mahgts'i 'mø. Porque rá hyadi bi hoc'a Oja, hinga hønbnu 'buhyo hoja'i øtra nho, sinoque 'nep'u 'buhyo ts'oc'ei øtra nho rá hyadi. Ra 'ye p'aya, hinga høndyø hoja'i 'ye p'u ja yø huahi, sinoque 'nehyo ts'oc'ei 'ye p'u ja yø huahi. ⁴⁶A nu'mø ngue hønt'u to dí ma'áhu gadi mahmu,

ɛndana rā nho di nequi ngue guí ɔthu 'mø? Conque asta yø nguthäi njap'u. ⁴⁷Xi'mø ngue hønt'u ni amigo gadi zenguah, ɛndana rā nho guí ɔthu 'mø? Porque xquet'a njap'u yø ja'i hingui pa Oja. ⁴⁸Nu ni Papáhu bí 'bu mahets'i, mā datho ngue xandønho te ɔt'e. Guí njathu p'uya, dami nehū ngue mā datho xtánho te guí 'yøthu.

Nu rā ja'i ɔtra nho, 'yo dadi 'yets'i.

6 Nu'a te gā rā nho ja ngue guí 'yøthu, 'yo guí nnehu ngue hønnbu 'bui xangu yø ja'i da nu ha gdi 'yøthu rā nho. A nu'mø ngue rā n'yets'i gni 'yøthu rā nho p'u ha 'būhyø ja'i, nu'a ni Papáhu bí 'bu mahets'i ya hin tema nzäbi di 'da'ahu. ²Janangue nuyá, nu'mø guí fāxhu yø ja'i nu'u hyoya, 'yo guí nnehu ngue 'da di batyø ja'i te guí ɔthu. Porque ngu'a ɔt'i'da yø ja'i p'u ja yø nija 'nep'u ja yø caye, høntho nne ngue di 'yets'i ngue da nu yø ja'i'a rā nho ɔt'e. Pe majuanī te dí xi'ahu ngue nuya yø ja'i njap'u, nu'a ga nnu manho yø ja'i te ɔt'e, ya hønt'a yø nzäbi'a. ³Pe nu'ahu, nu'mø guí fāxhu yø hyoya, nu te ja ngue guí 'yøthu, 'yo 'be guí xihni amigo gadi nsixui. ⁴Nu'mø guí ɔthu rā 'bāxte, nt'aguitho dami 'yøthu. Nu'a ni Papáhu bí 'bu mahets'i i nnuitho te guí ɔthu, go da gut'ahu'a.

Rā Jesús bi xännbabi ha di mat'Oja yø ja'i.

⁵A nu'mø ngue guí mmat'Ojahū, 'yo guí ɔthu tengutho ɔtyø ja'i ngue hingyø mmui ga 'yøt'a te ɔt'e. Di ho te ɔrbu ja yø nija ngue 'bäi ha ga mmat'Oja. I nnepe ngue da nu

gätho yø ja'i te ɔt'e. Da guep'u ja yø caye i mmat'Oja p'u ni ma. Pe nugā majuanī te dí xi'ahu ngue nu'a ga nnumanho yø ja'i te ɔt'e, ya hønt'a yø nzäbi'a. ⁶Pe nu'ahu, nu'mø guí mmat'Ojahū, dami cut'ambo ni nguhū, ɔtra goxthi, dami mat'Ojahū p'uya. A nuna Oja ni Papáhu, ja 'bup'u ha guí 'būhmū na, go nnu dra mmat'Oja guí ɔrbu ja ni nguhū na, 'ne go da gut'ahu na.

⁷Nu'mø gā mat'Ojahū, 'yo ja gadi 'yopthobi yø hya guí xihmū Oja. Porque ngu'a ɔtyø ja'i hingui pa Oja, i ena ngue nu'a ya'atho guí yahni, gue'a di 'yø Oja te xi'a. ⁸Pe 'yoguí ɔthu tengutho ɔt'u. Porque nuna Oja ni Papáhu, ya padi te gā guí homhmū hante ngue guí 'yäpi te guí nnehu. ⁹Janangue nu'mø gā mat'Ojahū, dami 'yemhmū: Mā Papá'ahu guí 'bu mahets'i, dami 'yøt'e ngue da hnu mansu'i. ¹⁰Bā ɛhe guí manda ua. Di nja'a te ni pähä ua ja rā ximhäi tengutho bí ja mahets'i. ¹¹Dami 'dacje rā hmε n'na pa ngu n'na pa. ¹²'Ne dami punnga mā ts'oquihe, tengutho gāhe xquet'a dadi punnbahe to hingui ho te ɔrcāhe. ¹³Dami fāxcahe ngue hinga ɔt'āhe rā nts'o. Dami yanje ngue rā nts'o. Porque nu'i, gue'e gadi mmandase, jase ni ts'edi, guí tate para zantho. Da ngut'atho.

¹⁴Nu'mø guí 'bui ngue guí punnbabi yø ja'i hingui ho te ɔt'ahu, nu'a ni Papáhu bí 'bu mahets'i xquet'a di pun'na ni ts'oquihu 'mø. ¹⁵Pe nu'mø hingui nne guí punnbabi ni mmic'eiuī te ɔt'ahu, nu'a ni Papáhu bí 'bu mahets'i xquet'a hīndi pun'na ni ts'oquihu 'mø.

Rā Jesús bi xännbabi yø ja'i ha di 'yetyø mmui.

¹⁶Nu'mø guí nne ngue guí 'ye'ni mmuihu, 'yo gadi hmi dummuihu

tengutho øtyø ja'i ngue hīngyø mmui ga 'yøt'a te øt'e. A nuyá, di hmi dummui 'mø øtyø mmui, i nne ngue da nu yø ja'i te øt'e. Pe majuaní dí xi'ahú, nu'a ga nnu manho yø ja'i te øt'e, ya hønt'a yø nzäbi'a. ¹⁷Pe nu'ahú, nu'mø guí e'ni mmuihú, 'yo gadi hmi dummuihú, sinoque dami 'yejni yahú 'ne dami nxüdähú. ¹⁸'Yo guí nnehú ngue di unna güenda yø ja'i ngue guí e'ni mmuihú. Hinda hønt'a ni Papáhu padí ngue guí e'ni mmuihú, go da gut'ahú na.

**Dami ne ngue bí ja
ni mmetihú mahets'i.**

¹⁹'Yo guí nnehú ngue xøgue nma munts'itho'a te guí peshú ua ja ra ximhäi. Porque nu'a te guí peshú ua ja ra ximhäi, da zi yø zu'ë, ya di nts'oní. Ogue da be yø be. ²⁰A nuyá, dami nehú ngue nup'u mahets'i, ja bí jap'u ra nho guí nthehú, nu'a hinha di m'medi. Ya hinda zä da zi yø zu'ë, 'ne hinda zä da zønyø be ngue da be'ahú. ²¹Nu'mø guí emhmú ngue bí ja mahets'i'a ra nho tate di muui, hønbnú da zo ni mmuihú p'u 'mø.

**Ra Jesús bi hyejpa ra
hya n'na ra nyot'i.**

²²Nu'mø bi xogui xanho ni dähú ya, ya guí hethú xanho ra nyot'i i ja. Njarbutho ni n'yomfenihú ya, nu'mø bi xogui xanho, ya guí pahmú ndana ra nho gdi n'yohú 'mø. ²³Pe nu'mø hīngui xogui xanho ni n'yomfenihú, ya himma juani guí pahmú ndana ra nho gdi n'yohú 'mø. Ya nsutho 'mø ngue ra ts'a'bexui p'u gni mähä, porque hīngui xohni n'yomfenihú ngue guí pahmú ndana ra nho.

**Bi hyecra hya ra Jesús
ngue yoho yø hmú.**

²⁴Hīngui sä ngue yoho yø hmú ra ja'i di m'mui. A nu'mø ngue yoho yø hmú di m'mui, n'na'a di madi, n'na'a hīndi madi. N'na rá hmú da 'yørpe te di manda, man'na rá hmú hinda 'yørpe te di manda. Guí njathú p'uya, hīngui sä ngue mbø yoho p'u di ma ni mmuihú. Di ma ni mmuihú Oja, xīndi ma ni mmuihú ra menyu.

Nuna Oja fä'u yø ja'i ya o rá 'ye.

²⁵Nugä dí mma, nu'a te ja ngue gui sihú, ogue te ja ngue gui hyehú, 'yo gue'a mathoguitho ga ndu ni mmuihú'a. A nuyá, nu rá te ra ja'i, man'natho di muui ngue'a te da zi. Nu rá do'yo ra ja'i, man'natho di muui ngue'a te da hye. ²⁶Ya guí nnuhú yø ts'int's'u 'yo maya, ngue hīngui uahi, 'ne hīngui xofu ngue te da mets'i. Pe nuna ni Papáhu bí 'bu mahets'i, go di unni te si yø ts'int's'u na. Goma gue'ahú ya, ngue hinda máxahú Oja, porque man'na xammadi'ahú ngue yø ts'int's'u. ²⁷Xiya, xi ra ja'i tu rá mmui ngue hīngui hets'i, çua da zä di nte man'na doyni ngue'a ga nhets'i?

²⁸'Yo di tu ni mmui te gui hyehú. Ya guí nnuhú yø døni bí ja dapo ngue hīndi mpefi, ni xīngui mpe, pe mahotho guí nequi. ²⁹Dí xi'ahú na ra hya na, ngue tengú ra dast'abi Salomón, mandønho drä he bi hye, pe hinha da zudi tengú ganho yø døni. ³⁰Porque guese Oja øt'e ngue mazihotho guí nequi yø døni bí ja dapo. Bí ja dapo ya, pe nixudi p'uya, di nzø p'u ja ra orno. Goma gue'ahú ngue hīndi he'ahú Oja. Pe

hīngá egui ɛc'eihū xanho ngue fāxahū Oja. ³¹Janāngue nuyá, 'yo mathoguitho di tū nī mmāihū ngue sá guí 'yemhmū: “¿Te 'be'a ga sihū ya, o gue te 'be'a ga hehū ya?” guí 'yemhmū. ³²Porque yø ja'i 'bucua ja rā ximhāi, hōnt'a te dā zi 'ne'a te dā hye nī ma yø mmūi honī. Pē nu'ahū, nu'a nī Papáhū bí 'bu mahets'i, ya padī ngue guí homhmū gātho ya yø cosa ya. ³³Janāngue nuyá, mā dātho damī hyonī ha gdi sohū rá 'ye Oja. Nuyā yø hyā dī mādā Oja, damī ja ndummūi guí 'yøthū, n'namh mā ngue di 'da'i te gāmā cosa guí homhmū. ³⁴A nuyá, 'yo sá mā'dihi di tū nī mmāihū'a te ja ngue guí thohmū nixudī. Porque n'na ngu n'na yø pa ja te thohyø ja'i. Hōntho ngue nu'a rā n'u guí thohmū n'na pa ngu n'na pa damī hyonī ha gdi thohmū'a rā pa'a.

'Yo guí haspahu rā güenda te ga 'yo mī'da yø ja'i.

7 'Yo guí haspahu rā güenda te ør'mī'da yø ja'i, n'namh mā ngue hīndā hyats'ahū rā güenda Oja te guí øthū. ²Porque dā thats'ahū rā güenda tengutho gni hyaspahū rā güenda mī'da yø ja'i. Tengutho guí 'yøthū, xquet'a gue'a dī nja'ahū'a. ³¿Hanja yø ja'i ngue ja xangu yø ts'oqui, guehya nne dā hyaspa rā güenda yø ja'i ngue ts'adyø ts'oqui ja ya? Tengutho 'mø guí xihnī cū ngue oxra hāi rá dā, pē nu'i p'uya, rā biga di o nī dā. ⁴Ya hīndā zā guí 'yemñī cū: “Ague n'yø, tø gā hahmī rā hāi o nī dā”, guí 'yembī. A nu'i p'uya, hīn gadī unñā güenda ngue rā biga oxnī dā. ⁵Ya hīnnī 'yup'u te guí mma. 'Be damī hyahra biga o nī dā

n'namh mā dā zā guí hyamba rā hāi o rá dā nī cū.

⁶Nuna rā hyā guí nnu mānduxquihū, nu rā ja'i ngue māndønts'o drā mmūi hīndā zā guí xihmū rā hyā. Porque n'na rā cosa xanduxqui, hīngui sá di t'unyø fo'yo. Nu'mø bi ncue rā fo'yo, dā za'ahū. Ximmangu n'na rā cosa ngue māndø mādītho, hīngui sá di t'unyø ts'udi, porque rā ts'udi di 'da'mī, dā nep'u hāi'a te guí unhnū.

Damī 'yāphū Oja te guí homhmū.

⁷Nuna Oja di 'da'i te guí homhmū. Damī 'yāpi te guí nnehu. Nu te guí hyonī, guí tīnī. Nu'mø gá jātra goxthi ngue guí nzohmū Oja, dā xoc'ahū. ⁸Porque nu rā ja'i ādi te nne, mā t'unñī. Nu'a honī, i tīnī. Nu'a di jātra goxthi, i sojpi.

⁹Conque nu rā ja'i 'bührā basi, nu'mø bi 'yāpra thuhme, hīngui sá rá mmūi rā ja'i ngue rā do di unñā basi. ¹⁰Ogue rā huā dā 'yāprā basi, hīngra c'eya di unñī. ¹¹A nuyá, i ja nī ts'oquihū, pē guí padī guí unñā cosa nu'a xanho nī basihū. Mān'natho'a nī Papáhū bí 'bu mahets'i ngue xandønho te di 'da'ahū 'mø guí 'yāphū.

¹²Tengu gni ne ngue dā māxahū yø ja'i, dā ngu'a guí 'yøthū, damī 'yørpahū rā 'bāxte mī'da yø ja'i. Ja nī gaxpu gātho yø hyā nt'ot'i p'u ja rā ley, dā gue'u yø hyā bi 'yotyø pøngahya Oja.

Mahyejpi rā hyā n'na rā goxthi hīngui xidī.

¹³Mēnte guí 'būhmū ua ja rā ximhāi, damī hyaxhū rā 'yu njuantho. A nuyá, para ngue

da zä gui hyaxhu na ra 'yu na, dami cuthu p'u ja ra goxthi hingui xidi. Porque nuna ra 'yu ni ma nidu hingui nnu manhenni yø ja'i na, ngue xa nxidi ra goxthi 'ne xa nxidi ra 'yu. Pe mandøngu dyø ja'i ni map'u. ¹⁴Pe nu ra 'yu njuantho da hyaxra ja'i di nthuei ra 'da'yo te, hingui xidi ra goxthi 'ne hingui xidi ra 'yu. Pe ziyohotho yø ja'i ni map'u.

**Nu'a ga nho rá ndät'a ra za,
gue'a di fadi tema za'a.**

¹⁵Dami mfähmu xandønho, nuya yø fehni xännbate da zøp'u guí 'bühmu, da 'yena ngue mmambrá hya Oja. 'Yo di hä'ahu, porque maxøts'itho di nequi ngue yø hoga n'yohu, pe nu te ga 'yo, Gä ra nts'oni ørbu ni ma. ¹⁶Nu'a te ga 'yo, gue'a gdí pahmu te'o'a. Tengutho p'u ja ra 'uini, guí pahmu ngue hinga ja di nzap'u yø uva. Ni xingyø igo di nzap'u ja yø 'uini. ¹⁷Porque guí pahmu ngue n'na ra hoga za, ra hoga ndät'a zädi. Pe nu'a hingra hoga za, hingui ho yø ndät'a zädi. ¹⁸Nu ra hoga za, hinga ja zup'u ra ndät'a hingui ho. Nu'a hingra hoga za, hinga ja zup'u ra hoga ndät'a. ¹⁹Nu gätho yø za hingui ho yø ndät'a zädi da ma nt'ets'i ngue da t'udi. ²⁰Janangue dí xi'ahu ngue nu'a te ga 'yo ya yø fehni xännbate, gue'a gdí pahmu te'o'a.

**Jatho gui 'yøthu'a te
rá pähä ni Hmuhu.**

²¹Nuya yø ja'i da 'yengui ngue drá Hmuqui, hinga Gä da yurbu ha di manda Oja. Nu'u majuaní ngue da yurbu di manda Oja, gue'u yø ja'i da 'yørpabi rá pähä ma Papá

bí 'bu mahets'i. ²²Nu'mø bi zønna pa da thaspa ra güenda yø ja'i, xandøngu yø ja'i da 'yengui: "Grá hmu, grá hmu. Xquet'a 'necähe dá xicähe yø ja'i te'o'i. 'Ne conni thuhu dá øthegähe yø ja'i mi n'youi yø ts'onthi. 'Ne conni thuhu dá øt'ähe xangu yø milagro", da 'yengui. ²³Nu'mø dá thacä p'uya, ga embi: "Dami 'uemhmu ua dí 'bucä, porque himma amigo'ahu. Porque høndra nts'o xquí n'yohu", ga embi.

Bi nhyejpa ra hya yoho yø hyønnigu.

²⁴Nu ra ja'i øde te gäma hya dí mmangä 'ne da 'yøt'e te dí xifi, guehna nná hyejpabi n'na ra n'yohu ngue ra njammui na, ngue ra mmundo p'u bi hyøhrá ngu. ²⁵Nu'mø bi nja ra 'ye, bi mo ra dathe, bi n'yo ra ndahi ngue bi nønna ngu. Pe himbi dägui, porque ra mmundo p'u høxrá ngu. ²⁶Pe nu ra ja'i øde te gäma hya dí mmangä, 'ne hinda 'yøt'e te dí xifi, guehna nná hyejpabi n'na ra n'yohu ngue hin'yu rá n'yomfeni na. Guep'u ja ra 'bomu dehe bi hyøhrá ngu. ²⁷Mi n'ye p'uya, bi mo ra dathe, bi n'yo ra ndahi ngue bi nønna ngu. Bi xot'i, maxøgue bi n'ueni. ²⁸Mi juahya yø hya bi xännba yø ja'i ra Jesús, di 'yødyø ja'i ya yø hya bi xifi. ²⁹Porque yø xännbate ngue ra ley hingui ya manzaqui 'mø xännbate, pe nuna ra Jesús ena nts'ut'abitho 'mø xännbate, nu te mma ngue di nja gue'a di njahma'a.

**Ra Jesús bi 'yøthe n'na
ra n'yohu mi 'ya rá do'yo.**

8 Mambá ep'u bí ja ra nyuni mambi 'buhra Jesús, xangu

yø ja'i bá n'youi. ²Bi guat'a n'na ra n'yohu mi hembra ts'o'ya p'uya. Bi ndantyøhmü p'u 'buhra Jesús, bi 'yembi:

—Ague grá hmu, nu'mø guí nne gui 'yørca ra mate gui 'yøthegui, nugä dí padí ngue da zägui —bi 'yembi.

³Ra Jesús bi dots'i conná 'ye, bi 'yembuya:

—Ahá, dí nne ga øthe'i. Da zä'i ya —bi 'yembi.

Høntho bi manna ra hya na, nuna ra dārquēhī mī 'ya rá do'yo, 'bexpi zä ha mī hembī. ⁴Ra Jesús bi 'yembra n'yohu mī'u:

—Nuyá, 'yo to guí xifi te dá øt'a'i ya. 'Be ni ma ya, sømp'u 'buhra mmäcja. Da nu ngue ya bi zä'i. Dami 'yøtra 'bøt'e tengutho bi manda ra Moisés ngue da 'yøtyø ja'i 'mø bi zä ra 'ya hembī. Janangue da bađi gätho yø ja'i ngue ya bi zä'i.

Ra Jesús bi 'yøthebi rá hmiqūi n'na ra capita.

⁵Nuna ra Jesús, mī zømp'u ja ra hnīni Capernaum. Bi ma bá äpra mate n'na ra capita. ⁶Bi 'yembi:

—Ague grá hmu, nu'a n'na ra ts'unt'u dī mpep'u ja ma ngu, sä ra ndate ngue tu gä rá do'yo —bi 'yembi.

⁷Ra Jesús bi 'yembra n'yohu äpra mate:

—Ga mmagä p'u 'mø, ga ma øthegä —bi 'yembi.

⁸Nu'a ra capita p'uya, mahømbi 'yembra Jesús:

—Pe ague grá hmu, 'yo gadi n'uni. Nugä himma nsä'be ngue guí curbu ja ma ngu. A nuyá, høntho dami manya ngue da zä ra ts'unt'u dí

xi'i, ya dí padí ngue da zä ra n'u hembī. ⁹Porque nugūi xquet'a 'bui to 'bet'o ngue dī mandagūi. A nugä p'uya, xquet'a dí si ma soldado dadí manda. Nu'mø dí xi'a n'na ra soldado ngue ha da ma, i pap'u dí et'i. Ogue ga embi: “Bi 'yēcua”, ra soldado p'uya bá ep'u. Ogue ma hmiqūi, ga 'bepi te da mefi, ra hmiqūi øt'e te dí xifi.

¹⁰Nuna ra Jesús mī 'yøde te xihra capita, di 'yøtho te sifi. Bi 'yembyø ja'i n'youi p'uya:

—Majuani dí xi'ahu ngue hinjonni judío di pøni ngue gdi tinnbä rá nt'ec'ei tengu ga 'yēc'igä na ra n'yohu na.

¹¹Nugä dí xi'ahu ngue xangu yø ja'i hingyø judío dí bømp'u ni bøxyadi 'nep'u ni yuhra hyadi, ngue nup'u dī manda Oja p'u mahets'i, 'dap'u dī nsihmeui ra Abraham, conná Isaac, conná Jacob. ¹²A nu'u yø ja'i mī jahma ngue xta nzo rá 'ye Oja 'ne himbi ne, da t'emp'u thi ja ra 'bexui'u. Ja dī nzomp'u 'ne ja di guxp'u yø ts'i'u.

¹³Ra Jesús bi 'yembra capita mī nyau:

—Ni ma ni ngu ya. Nu'a ra hya guí ec'ei ngue da zä ga øt'e, ya bi nja ya.

—Ngu ra ora bi manna ra hya na, 'bexpi zä ra ts'unt'u mī'u.

Ra Jesús bi 'yøthebi rá to ra Bedu.

¹⁴Ra Jesús bi map'u ja rá ngu ra Bedu. Nu'a rá to ra Bedu oxpu ja rá t'ots'i ngue mī hembra pa. ¹⁵Ra Jesús bi bennbä rá 'ye ra dārquēhī ngue bi guts'i. 'Bexpi zä ra pa mī hembī. Nuna ra xisu p'uya, bi nangui ngue bi hojpi te da zi yø ja'i.

Ra Jesús bi 'yøthe xangu yø dārquēhī.

¹⁶Mī dähra nde p'uya, nup'u 'buhra Jesús, xangu yø ja'i n'youi yø ts'onthi

bá ts'innbi ngue da 'yøthe. Pe ra Jesús høntho da mā ngue da zā yø ja'i n'youi yø ts'onthi, 'bexi sä. 'Dama 'dan'yo yø n'u hēmyø ja'i, pe gā bi 'yøthe. ¹⁷Mi nja na ra hya na, ya bi nja'a te ra hya bi manna pōngahya Isaías ngue bi 'yēna: “Nu te gāma n'u gmi hēmphu, gā bi hyaqui hapu mi'u”, bi 'yēna.

Yonc'ei bi nyai ra Jesús.

¹⁸Mi nu ra Jesús ngue māndōngu dyø ja'i di māts'i. Bi xihyø xādi p'uya ngue bi māhā dī ma man'na nguadi ra zabi. ¹⁹Nu'a n'na ra xānnbate ngue ra ley bi guarbū 'bāhra Jesús, bi 'yēmbi:

—Ague grā xānnbate, nuḡā dī nne ga mme hapu ḡdī ma —bi 'yēmbi.

²⁰Ra Jesús bi 'yēmp'a yai:

—Yø haho ja yø 'bido hapu sāya. Yø ts'int's'u ja yø 'bafi hapu sāya. Pe ra N'yohu bí 'yē māhēts'i, hin'yū rā ngu hapu di n'oxi.

²¹Pe nu'a n'na nc'ei rā xādi bi 'yēmbi:

—Ague grā hmu, dami 'dacra nt'ēdi ngue 'be da du mā papá, ga āgui, ya ga me p'uya —bi 'yēmbi.

²²Mi dahra Jesús, bi 'yēmbi:

—Ma ga mmehma. Nu'u yø ja'i ēntho ya xā ndu ngue hinguī pa Oja, gue'u da 'yāhyø mminduui'u.

Ra Jesús bi sāyabi ra ndahi conyø funthe.

²³Nuna ra Jesús bi yurbū ja ra barco ngue bi ma, bi māhā yø xādi.

²⁴Pe nup'u ja ra zabi, bi nanga n'na ra ndate ndahi. Nu'u yø funthe nangui, so mbo ra barco mēnte atho ra Jesús. ²⁵Nu'u yø xādi p'uya, bā āp'u bí āha, bi 'yēmbi:

—Ague grā Hmu, dami yanje. Ya ja ngue da thunt'a mbonthe ra barco. Ya ga tuhu —bi 'yēmbi.

²⁶Ra Jesús bi 'yēmyø xādi:

—¿Hanja ngue guí suhu? ¿Ua hinguí ec'ei ngue ga fāxahu? —bi 'yēmbi.

Mi nangra Jesús, bi hejpabi ra ndahi 'nēhyø funthe. Mi hejpi, 'bexpi nsāya. ²⁷Nu'u yø xādi p'uya, di 'yøtho te bi nja. Di 'yēmbi n'na ngu n'na:

—¿Te'o ni n'yohu na n'yø? Asta ra ndahi 'nēhra dehe ec'ei 'mø bi zofo —di 'yēmbi.

Ra Jesús bi 'yøthe yonc'ei mi n'youi yø ts'onthi.

²⁸Mi zøm man'na nguadi ra zabi, ja ra häi ni hu ngue Gadara. Ja bi nthēui p'u ra Jesús yoho yø n'yohu mi n'youi yø ts'onthi. Pe māndōnts'otho, xp'i 'yēp'u ja ra camposanto. Asta nts'utho to da thop'u ja ra 'yu. ²⁹Mi nu ra Jesús, bi mūhra mafi. Bi 'yēmbi:

—Ague Jesús, rā Ts'unt'u'i Oja, ¿hanja ngue ḡadi nthint'ua dī 'bucāhe? Porque tobe hinguī sōnna pa ngue gui penngāhe rā castigo —bi 'yēmbi.

³⁰Nup'u yap'utho, māmbi 'yop'u n'na 'bui yø ts'udi, mā 'yonī p'u ngue sihme. ³¹Nu'u yø ts'onthi bi 'yēmbra Jesús:

—Nu'mø guí nne ngue ga hēcāhe ua ya yø n'yohu 'bucua, pe dami 'dacje ra nt'ēdi ngue ga cūt'āhe yø mmui yø ts'udi bí 'yonu —bi 'yēmbi.

³²Ra Jesús bi unna nt'ēdi yø ts'onthi, bi 'yēmbi: —I māhā nu bí 'būhyø ts'udi 'mø.

Janāngue nu'u yø ts'onthi bi hep'u yø n'yohu mi n'youi, i ncarbū

ja yø mmæi yø ts'ædi. Yø ts'ædi p'æya, bi ga ra 'dihî, bi nhyørbu ja ra zabi. Gä ja bi jarbu ra dehe.

³³Nu'u mi fähÿø ts'ædi p'æya, bi nsu 'mø mi nu te bi nja. N'na 'dihitho bi map'u bi ja ra hnini ngue bá ma te bi nja. Bi ma tengue xi thohÿø ts'ædi, 'ne bi ma tengue xi tho'u yø n'yohu mi n'youi yø ts'onthi.

³⁴Nu'u yø ja'i mambi 'bap'u ja ra hnini, Gä bi ma ngue bi zomp'u bi 'buhra Jesús. Mi zonyø ja'i p'u 'buhra Jesús, bi xifi ngue da ma.

Ra Jesús bi 'yøt'e ngue da fadi ngue ja rá ts'ædi ngue di punnba yø ts'oqui yø ja'i.

9 Ra Jesús bi yørbu ja ra barco ngue da ma, di ma man'na nguadi ra zabi ha bi ja rá hnini. ²Mi zomp'u ja ra hnini, bá thunnbabi n'na nc'ei bá oxrá fidi ngue tudyø gua. Mi nu ra Jesús te øtyø ja'i bá du ra dærqehi, i padi ngue ec'ei yø ja'i ngue da zä da 'yøthe ra dærqehi. Bi 'yembra dærqehi p'æya:

—Ague ts'unt'æi, 'yo tu ni mmæi, ya dá pun'na ni ts'oqui ya —bi 'yembi.

³Nuna ra hya bi manna Jesús, mi 'yøhyø xännbate ngue ra ley, bi mbøcuc. Bi 'yemp'u ja yø n'yomfæni: “Nuna ra n'yohu 'bucua, thenmahya Oja na co nu'a ra hya i mma”. ⁴Pe ra Jesús i patho te mbænÿa yø n'yohu mbøcuc, bi 'yembi:

—Nuna ra hya Gä bemhmu ya, hinga ja rá njap'u na. ⁵Nugä dá xihra n'yohu 'bucua, dí embi: “Ya dá pun'na ni ts'oqui ya”. Pe nuyá, hindî nequi xanho ngue'mø bi mpunnbi ogue hin'na. Pe nu'mø ga embi: “Damî nanguî, gui caxni fidi, gui

mma”, ga embi, nu'mø ngue bi n'yo p'æya, ya guí pahmu xanho ngue ja ma ts'ædi. ⁶A nuyá, damî pahmu ya ngue ra N'yohu bí 'yæ mahets'i, ja rá ts'ædi ua ja ra ximhäi ngue di punnba yø ts'oqui yø ja'i.

Bi 'yembra n'yohu xan'u p'æya: —Damî nanguî, caxni fidi, ni ma ni ngu.

⁷Ra dærqehi p'æya, bi nanguî, bi ma rá ngu. ⁸Mi nu yø ja'i te bi nja, bi nsu yø ja'i. Pe espabi Oja porque di nequi ngue Oja di unna ts'ædi te øna ra n'yohu na.

Ra Jesús bi zixra Mateo, da 'yøt'e ngue rá xädi.

⁹Mi ma ra Jesús, ni nthop'u ja rá oficina n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Mateo, nuna jumba ra menyu yø ja'i ja te pä. Mi nu ra Jesús, bi 'yembi:

—Ma ga mme n'yø, ga øt'e ngue ma xädi'i —bi 'yembi.

Ra Mateo p'æya, bi zop'u rá oficina ngue bi me ra Jesús.

Nuya yø ja'i t'embi ja yø ts'oqui, 'dap'u sihmeui ra Jesús.

¹⁰Man'na ra pa p'æya, nuna ra Jesús bi me yø xädi p'u ja rá ngu ra Mateo ngue da nsihme. Xangu yø nguthäi 'bap'u, co 'ne hmida yø ja'i t'embi ngue ja yø ts'oqui, Gä 'dap'u sihmeui ra Jesús. ¹¹Yø fariseo p'æya mi nu te øtra Jesús, bi 'yørpabi ra nt'änni'u yø xädi, bi 'yembi:

—¿Hanja ni xännbatehu ngue 'dap'u sihmeu yø nguthäi co 'nhyu mi'da yø ja'i ja xangu yø ts'oqui? —bi 'yembi.

¹²Mi 'yøhra Jesús te sipyø xädi, bi 'yemp'u di yahni:

—Nuya yø ja'i di hyenni, guehya ni 'yehra 'yøthe ya. Pe yø ja'i xanzaqui,

hinga gue'u ni 'ye'u. ¹³Dami xähmu te ni bönyø hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ena: “Dí nnegä ngue di nja ni nhuëcatehu, porque guehna man'natho di muui na ngue yø 'bøt'e guí ørcahu”, en'Oja. A nugä, dá ehë ngue gue'u yø ja'i ja yø ts'oqui ga xifi da hyep'u ra nts'o ga 'yo, hinga gue'u yø ja'i ena ngue ya 'yo xanho dá ehë ga nzofo —bi 'yembi.

Bi manna Jesús hanja ngue hinguí etyø mmui yø xädi.

¹⁴Nu'u yø xädi ra Xuua bi guarbø 'bähra Jesús. Bi 'yembi:

—¿Hanja ni xädi ngue hinguí etyø mmui? Conque nugähe 'nehyo fariseo emmei dí e'ma mmuigähe —bi 'yembi.

¹⁵Ra Jesús bi 'yembya yau:

—Nu'u yø ja'i ts'ofø ngue da nu ra nthati, hinguí 'bu ndummui ngue da 'yetyø mmui mente 'dap'u 'buhmu ra novio. Njarbutho ma xädigä ya, hinguí etyø mmui ngue 'daua dí n'yo'be. Pe bá ep'u ra pa ngue da zigagui ma nsui'be. Nu'a ra pa'a p'uya, mfadi ngue da zä da 'yetyø mmui ya ma xädi 'mø.

¹⁶Nuna ra 'da'yo hya dí xännbate, n'nan'yo na ngue ra nyogui xädi. Tengutho n'na ra 'da'yo ulu, hindä zä di 'bøtra zé'ulu. Porque ra 'da'yo ulu di ngants'i, ya man'na di nts'onna zé'ulu. ¹⁷Tengutho ra 'da'yo vino hinguí sä da sirbø ja ra zexfani ngue da zedi. Porque ra 'da'yo vino da xetra zexfani 'mø da sit'i, ja di m'mep'u p'uya. Janangue ra 'da'yo vino, ra 'da'yo xifani da sit'i n'namhma ngue gä yoho hindi m'medi.

N'na ra n'yohu bi zixra Jesús ngue da øthebi rá t'ixu.

¹⁸Mente ra Jesús bi xihyø ja'i ya yø hya ya, bi zø'a n'na ra n'yohu 'bet'o ngue yø judío. Bi ndantyøhmu p'u 'bähra Jesús, bi 'yembi:

—Nu ma t'ixu exa ja bi du, pe nu'mø guí mma, gui japni 'ye p'u ja rá do'yo, mahøndi m'mui.

¹⁹Ra Jesús bi nangbø mi hudi, bi me'a sits'i. Bi mähä yø xadi.

²⁰Mente ni 'yo ra Jesús, nuna n'na ra xisu ya n'n'e'ma yonjeya mi hembra m'mäcji, bi guarbø ja rá xutha ra Jesús ngue bi därpa rá nyani rá he. ²¹I en'a mbo rá mmui: “Nu'mø ga thärpabi rá he ra Jesús, da zägui”, bi 'yena. ²²Mi dädi, 'bexpi 'bätra Jesús ngue bi hyetra xisu. Bi 'yembøya:

—Ague t'ixu, da hyu ni mmui. Ya bi zä'i ngue gä 'yeg'eigui ngue da zä'i comma ts'edi —bi 'yembi.

'Bexque'a bi zä ra n'u mi hembra xisu.

²³Mi zømp'u ja rá ngu ra n'yohu na ra Jesús, bi nu ngue 'bup'u yø me'bida. Di yänni yø ja'i 'bup'u ngue zoni. ²⁴Ra Jesús bi 'yembyø ja'i:

—Dami pømhmu ua. Nuna ra hmute 'bæcua, hinguí tu na, i atho na —bi 'yembi.

Pe nuya yø ja'i yau ra Jesús, i thenthø, porque padi ngue ya xi du ra hmute. ²⁵Mi bøn'athi gäthø yø ja'i p'uya, ra Jesús bi thop'u brä 'benna hmute. Bi benna rá 'ye ra hmute bi gats'i. Ra hmute p'uya bi bennate, bi nangui. ²⁶Nu te bi 'yøtra Jesús, bi n'yo ra hya ndap'u bi zä'a ra xequi'a.

Rā Jesús bi 'yøthe yoho yø xädä.

²⁷Mambá ep'ü ja rā ngu na ra Jesús, nup'ü ja rā 'yu bi denni yoho yø xädä. Ni mafi, bi 'yembi:

—Ague rá mbom'meto'i rā David, dami hugga'be.

²⁸Mi yurbü ja rá ngu rā Jesús, bi guatyø xädä. Rā Jesús bi 'yembi:

—¿Ua guí ec'eiui ngue da zä ga øt'ä nā te guí xicui ya?

Yø xädä p'üya bi 'yembi:

—Ahá grá Hmu, dí ec'ei'be ngue da zä gui 'yøt'e —bi 'yembi.

²⁹Bi macyø 'ye ra Jesús ngue bi dārpa yø dä yø xädä. Bi 'yembi:

—Ngue guí ec'eiui ngue da zä ga øthe'au, da zä'au ya.

³⁰Nu'ü yø xädä p'üya 'bexpi nzø yø dä. Pe rā Jesús di hejpi ngue hĩnte da mā, bi 'yembi:

—Man'nan'yo mi 'yøt'e ngue guí mmammī te dá øt'au ya —bi 'yembi.

³¹Pe nuya mayø xädä, høntho bi nhyehmī rā Jesús, to bi zä xifi te xi 'yorpabi rā Jesús.

Rā Jesús bi 'yøthe n'na rā gone.

³²Høntho bi ma ya mayø xädä, bi zø hmī'da yø ja'i p'ü ha 'bähra Jesús, bá zinnbabi n'na rā n'yohü di gonebi rā ts'onthi. ³³Nuna rā Jesús bi japra ts'onthi ngue bi hyep'ü rā ja'i n'youi. Bi zä bi nya rā gone. Pe yø ja'i bi nu te bi nja, di 'yøtho, di n'yembi:

—Nuna te dá nuhü bi nja ya, mente yø pa xa thogui hĩjongui pøni ngue da ngu'a da 'yøt'ua ja rā häi Israél.

³⁴Pe yø fariseo bi 'yena:

—Nuna rā n'yohü 'bucua, i øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi, porque gue'a

rā zithü yø hmu yø ts'onthi i fäts'i te øt'e —bi 'yena.

Rā Jesús di huęcyø ja'i.

³⁵Nuna rā Jesús bi n'yo ndap'ü bi zä yø hnini. Nup'ü ja yø hnini søni, xännbabi rá hya Oja yø ja'i di mpeti p'ü ja yø nija yø judío. I xihyø ja'i rā hoga 'da'yo hya ngue ha di njap'ü di zo rá 'ye Oja yø ja'i. Yø ja'i 'dama 'dan'yo man'ü hembī, pe gā bi 'yøthe rā Jesús. ³⁶Nu'mø bi nu ngue xangu yø ja'i di mpeti p'ü ha søni, emmei di huęqui. Porque yø ja'i 'bū ndummū, hĩngui padi te da 'yøt'e. Æntho yø de'yo 'mø hĩnjo'o to da madi. ³⁷Pe rā Jesús bi 'yembyø xädi:

—Majuani dí xi'ahü, ngue xangu rā 'befi i ja, pe yø mefi zi yohotho 'bui. ³⁸Janangue nuyá, nuna Oja rá mmeti rā 'befi, dami 'yāphü ngue da menhyø mefi p'ü ja rá 'befi.

Rā Jesús bi 'yęxi 'dema yoho yø xädi.

10 Rā Jesús bi zo'ü 'de'mā yoho yø xädi ya xi huanhni. Bi unna ts'edi ngue da 'yøthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi, da gue'ü yø ja'i hembī n'na mā 'dan'yo mā n'ü, da 'yøthe. ²Ja ua yø thühu ya 'de'mā yonc'ei yø representante rā Jesús. Rā müdi rá thühu rā Simü, nu'a i nhütā m'mefa ngue rā Bēdu. Rā Andre nuna rá n'yohü rā Bēdu. Rā Jacobo, 'nehra Xuua, guehya yø ts'unt'ü rā Zebedeo ya. ³Rā Lipe. Rā Bartolomé. Rā Toma. Rā Mateo nuna rā nguthäi. Rā Jacobo nuna rā ts'unt'ü rā Alfeo. Rā Lebeo nuna ja man'na rā thühu ngue rā Tadeo. ⁴Rā Simü nuna n'youi rā partido ngue rā cananista. 'Nehra Judas Iscariote nuna bi dä rā Jesús.

Bi xi'u 'de'ma yoho yø xädi ra Jesús ngue da ma da xännba ra hya yø ja'i.

⁵Nuya 'de'ma yoho yø xädi ra Jesús, bi 'yet'i ngue da manna hya. Rá mudi bi 'yembi:

—'Yo gni mähä p'u ja rá m'muhyø ja'i hingyø judío. 'Nε 'yo guí cuthu p'u ja yø hnini ja'a ra ra häi Samaria. ⁶Sinoque i mähä p'u 'buhyø judío. Porque yø judío tengutho yø de'yo ngue xa m'medi. ⁷Guí xihmu yø ja'i p'u gdi mähä ngue nuna Oja bi 'bu mahets'i, ya da guehyø pa jap'u da 'yudi ngue di manda ua ya. ⁸Dami 'yøthehu yø ja'i di hyenni. Gui 'yøthu ngue di bennate yø ánima. Gui 'yøthehu yø ja'i 'ya yø do'yo. Gui 'yøthehu yø ja'i n'youi yø ts'onthi. Nuna ra ts'edi ga 'da'ahu, hñte dá jap'ahu. Janangue nuyá, nu yø ja'i gui 'yøthehu, 'yo te gui jumbahu.

⁹'Yo guí haxhu ra menyu ngue ra oro oque ra t'axi oque ra cobre. ¹⁰'Yo tema lega guí caxhu. O guí caxni mponihu. 'Yo guí caxhu mi'da yø thixfani oque yø tøhø. Porque rá mēfi Oja jatho ngue di t'unni te da zi.

¹¹Nu'mø gá sømhmu p'u ja n'na ra danihni oque ja n'na ra t'unihni, dami hyomhmu n'na ra n'yohu nu'a hnumanho p'u ja rá hnini, dami 'yaphu ra nt'edi ngue di 'da'ahu ra ts'äya. Ja dami nsäyahu p'u ja rá ngu'a, asta gue'mø guá ehmu.

¹²Nu'mø gá cuthu mbo ra ngu, gui 'yemhmu: “Oja di japyø ja'i 'bucua”.

¹³Nu'mø da nu manho'ahu yø ja'i 'bap'u ja ra ngu, ya di tocabi na ra nzengua guí xihmu 'mø. Pe nu'mø ngue hingui nnu manho'ahu,

nu'a ra nzengua guí xihmu, ya hñdi tocabi. ¹⁴Nu'mø ngue himbi hnu manho'ahu p'u ja n'na ra hnini oque ja n'na ra ngu hñdi n'na'ahu ra ts'äya 'nε hñda ne da 'yøhyø ja'i na ra hya guí xihmu, ni mähä p'uya, pømhmu p'u ja ra hnini oque ja ra ngu. Dami huamhmu fonthäi di n'youi ni mbonguahu. ¹⁵Majuani dí xi'ahu ngue nu'mø ra pa dani hyaspa ra güenda Oja ya yø ja'i di ja'ahu p'u, man'na xangu ra castigo da thohya, ngue'a te ra castigo da tho'u yø ja'i mi 'bap'u ja ra hnini Sodoma 'nep'u ja ra hnini Gomorra.

Bi xihyø xädi ra Jesús ngue da zä ra n'u da ts'ui.

¹⁶A nuyá, ga pen'nahu p'u ha 'buhyø ts'oc'ei, ngue nts'utho, tengutho yø de'yo 'mø bi zømp'u 'buhyø zate. Pe dami 'yø'te ngue gyø njammuihu, gui mfähmu, tengutho guí mfähyø c'eya. Pe 'yo to guí sühmu, gui 'yøthu tengutho yø paloma ngue hingyø nequisui. ¹⁷Dami mfähmu p'u 'buhyø ja'i. Porque yø ja'i da zixahu fädi. Nup'u ja yø nija yø ja'i da mep'ahu. ¹⁸Di dä'ahu p'u 'buhyø ts'ut'abi 'nep'u 'buhyø gobierno. Di u'ahu yø ja'i ngue guí ec'eigahu. Nu'mø ngue ya gdi 'buhmu p'u ha 'buhyø ts'ut'abi, ngu'u yø judío, ngu'u hingyø judío, gä da zä da 'yøhna ra hoga 'da'yo hya guí xihmu. ¹⁹Nu'mø bi jo'ahu, 'yo sä di tu ni mmuihu'a te ra hya ja ngue gui xihmu ra ts'ut'abi. Nu'a ra ora guí dä ni hyahu p'u ja ra ts'ut'abi, Oja di 'da'ahu ra hya ja ngue guí mmamhmu. ²⁰Porque ra Espíritu Santo di ben'nahu ra hya guí xihmu ra ts'ut'abi. Hingni n'yomfenise gui jücra hya guí mmamhmu.

²¹Nū yø n'yohu ec'eigui, di yapse yø n'yohu hingui ec'eigui ngue da tho. Yø papá, nū'mø bi 'yec'eigui yø basi, di dā yø basi ngue da tho. Yø basi p'uya, nū'mø bi 'yec'eigui yø papá, di dā yø papá ngue da tho.

²²Hønnbu bi zā da zu'ahu yø ja'i ngue guí ec'eigahu. Pe nū ra ja'i da zeti hangū rā n'u da thogui, guehna di nyanná te nā. ²³Nū'mø bá ju'ahu n'na rā hnini, dami 'dagui gdi mähä man'na rā hnini. Pe nugä dí xi'ahu, tobe hin gadi täti gadi 'yomhmu rā hya p'u ha 'buhyo judío 'mø mi zonna pa da hyaspa rā güenda yø ja'i rā N'yohu bí 'ye mahets'i.

²⁴Nū rā xädi, 'yo di ena ngue hinda thogui tengutho thohrá xännbate. Xi mmangu rā hmiqúi, 'yo di ena ngue hinda thogui tengutho thohrá hmu. ²⁵Nū rā xädi, di m'mui ngue rā conforme, ngue da thogui tengutho da thohrá xännbate. Rā hmiqúi p'uya, di m'mui ngue rā conforme, ngue da thogui tengutho da thohrá hmu. Nū'mø ngue bi nū man'ugä yø ja'i, gui huqúi ngue drá zithu, goma gue'ahu hinda nū mman'u'ahu yø ja'i ngue guí tenngahu.

Rā Jesús bi mā ndana ja ngue da ts'u.

²⁶Janangue nuya yø ja'i su'ahu, 'yo guí suhu ya. Nū te gāma hya njo'mi, siempre da famhma. ²⁷Nuya yø hya dí xi'asehu, dami xihmu gätho yø ja'i. Nuya yø hya dí hut'atho ni guhu, i nt'ode rā hya gā rā hnini. ²⁸'Yo guí suhu'u da ne da hyo'ahu. Porque nū'mø bi hyo'ahu, nū rā te ya hinda zā te da japi. Nuna Oja, ja rá ts'edi ngue di juat'a ni do'yohu 'ne ni tehu p'u ja rā nidu, guehna dami suhu nā.

²⁹Nū'mø bi 'bā yoho yø ts'int's'u, hōnda n'na rā xani mā t'uni. Pe hinga n'na di m'm'e'u yø ts'int's'u mente ngue hīndi unna nt'edi ni Papáhu. ³⁰Januani ngue fäxahu Oja. Conque asta ni xtahu i m'mede n'na ngu n'na. ³¹Janangue 'yo guí suhu yø ja'i. Porque man'na xammadi'ahu ngue yø ts'int's'u, madague'a ngue yø mmundotho'u.

Rā Jesús bi xihyo xädi ngue hinda gomp'u ha 'buhyo mmic'eiu.

³²Nū to gätho da mamp'u 'buhyo ja'i ngue ec'eigui, xquet'a ga mmangä p'u 'buhma Papá bí 'bu mahets'i ngue dadi n'amigo'be rā ja'i. ³³Pe nū te'o da gongä p'u 'buhyo ja'i, da mā ngue hingui ec'eigui, xquet'a ga mmangä p'u ha bí 'buhma Papá mahets'i ngue hin dadi n'amigo'be rā ja'i da gongui.

Nup'u ha t'ec'ei rā Jesús, bi mā ngue di nja rā sui.

³⁴'Yo guí emhmu ngue dá ecä ua ja rā ximhäi ngue hin tema n'u guí sähu. Nu'á, hin'nā'a. Sinoque di nja rā sui. ³⁵Dá ecä ua ngue di nja'a di nsuhyo ja'i. Rā ts'unt'u di nsuhmi rā papá. Rā hmute di nsuhmi rā mamá. Rā ts'ihue di nsuhmi rá cā. ³⁶Nū'u yø nsuiui rā ja'i da 'yec'eigui, gue'u 'bup'u ja rá ngu da zui. ³⁷A nuyá, nū rā ja'i ngue mā datho di mahrá papá, di mahrá mamá, ngue nugui, guehna rā ja'i ya hingrá nsäui da denngui. A nū rā ja'i ngue mā datho di mahrá ts'unt'u, di mahrá t'ixu ngue nugui, guehna rā ja'i ya hingrá nsäui da denngui. ³⁸Nū rā ja'i hingui nne da denngui ngue su da tho, guehna rā ja'i ya

hĩngrá nsáui dá denngui. ³⁹Nu ra ja'i dá gohrá mmui ngue su dá tho, guehna ra ja'i di m'mehrá te na. Pe nu ra ja'i hinha ga gohrá mmui mada tho, guehna ra ja'i di nyanná te na.

Oja dá gutyø ja'i'a te ra nho xa 'yøt'e.

⁴⁰Nu ra ja'i dá 'yøt'ahũ masu, guehna ra ja'i tengutho 'mø go di ørcagui masu na. Nu ra ja'i dá 'yørcagui masu, tengutho 'mø go di ørpabi masu'a to bá penngui. ⁴¹Nu ra ja'i ørpa masu n'na rá pøngahya Oja porque pahra ja'i ngue gue'a rá m'menhni Oja, di t'unná nzäbi ra ja'i tengutho rá nzäbi ma t'unni rá pøngahya Oja. Ximmangu ra ja'i ørpa masu n'na ra hoga n'yohũ, porque padi ngue xanho ga 'yo ra n'yohũ, di t'unná nzäbi ra ja'i tengutho rá nzäbi ma t'unni ra hoga n'yohũ. ⁴²A nuyá, ndana bi zä ya ma xädi, nu ra ja'i dá 'yørpa ra nho ngue padi ngue i tenngui, madague'a n'na zi vaso ra dehe di unni, hĩndi 'behrá nzäbi ra ja'i, Oja dá gut'i.

Ra Xuua bi 'yet'i yoho yø xädi bi ma bá nyäui ra Jesús.

11 Nuyá 'de'ma yoho yø xädi ra Jesús, mi juadi bi xifi te ja ngue dá 'yøt'e, bi map'u bí ja yø hniñi na ra Jesús ngue dá xännba ra hya yø ja'i. ²Ra Xuua ya mi ofädi bi 'yøde te øtra Cristo. Janangue bi menhni yoho yø xädi ngue bá nyäui ra Jesús. ³Mi zømp'u ha 'bui, bi 'yembra Jesús:

—¿Ua gue'e na ra Cristo mi ja ngue dá ẽhe di ndast'abi, ua gue ga tømähe man'na? —bi 'yembi.

⁴Ra Jesús bi 'yembya yaui:

—Ni me ya, bá xihmi ra Xuua'a te ra hya gá nuui bi nja. Xihmi ya yø hya gá 'yøhmi dí mmangä. ⁵Dami xihmi ngue yø xäda ya zø yø dá. Yø dogua, ya i 'yo. Yø ja'i mi 'ya yø do'yo, ya bi zä ha hẽmbi. Yø gogu, ya øhra hya. Yø ánima, ya di bennate. Yø hyoya, ya sihra hoga 'da'yo hya. ⁶Ra mmenthi di nthëui ra ja'i hinha di gohrá mmui ngue ẽc'ẽigui.

⁷Mi mengyø m'menhni ra Xuua, nuna ra Jesús bi dãm'i bi c'annbabi yø ja'i na ra Xuua. Bi 'yembi:

—¿Te'o gá ma guá nuhũ p'u bí ja ra dapo? ¿Ua guá nuhũ n'na ra n'yohũ hĩngui nzaqui rá mmui, ẽntho n'na ra zafani 'mø anna ndahi? ⁸Xi'mø ngue hin'na, ¿te'o guá nuhũ 'mø? ¿Ua guá nuhũ n'na ra n'yohũ ngue he ra hoga ulu? Pe guí pahmu ngue yø ja'i he ra hoga ulu, guep'u ja yø ngu yø dast'abi 'bui. ⁹Pe xi'mø hĩnga gue'a guá nuhũ'a, ¿te'o guá nuhũ 'mø? ¿Ua guá nuhũ n'na rá pøngahya Oja? Majuani ngue gue'a rá pøngahya Oja guá nuhũ. Pegue tate na, ngue gätho mi'da yø pøngahya xa m'mui. ¹⁰Nuna ra Xuua guehna rá m'menhni Oja mmamp'u ja ra Maca Libro na, ngue ẽna: “Nugä ga ẽt'ä ma m'menhni, di m'met'o p'u gdi ma. Gue'a di hoqui hapu ja ngue gui thogui”, bi 'yena. ¹¹Majuani dí xi'ahũ, nu hangu yø ja'i 'bui, hĩnjongui pøni ngue di tate guehna ra Xuua bi 'yøtra nxixya. Pe nuyá, to bi zä ma ja'i ya o rá 'ye Oja ya, guehya ma datho bi nthëui ra mmenthi ya ngue ra Xuua.

¹²Bá fu'mø yø pa bá øtra nxixya ra Xuua ya, asta quehyø pa dí 'buhmu ya, janjuani di xønyø ja'i dá

zo rá 'yε Oja. Nuyá yø ja'i di xøni da zo rá 'yε Oja, i nne ngue xøgue ra sønitho di nja. ¹³Hante ngue di m'muhra Xuua, nu te gäma hya bi man'a m'met'o yø pøngahya Oja, dague'u yø hya nt'ot'i p'u ja ra ley, gätho bi ma ngue bá ep'u ra pa di manda ua Oja. ¹⁴A nuna ra Elías bi man'a m'met'o rá pøngahya Oja, nu'mø guí nne gui pahmu ha rá nja ra hya, nuna ra Xuua ya, quehna bi t'embí ngue ra Elías. ¹⁵A nuyá, di nja ni gu ngue gui 'yøhmu na ra hya dí mmangä ya.

¹⁶Ma ga honi te gda hyejpä yø ja'i 'buhra pa ja p'uya. Gdá hyejpabi yø basi n'yemp'u ja ra tai. I mmatyø mmimbasiui ngue di n'yemmi, i embi: ¹⁷“Dá pixt'ähe ra xithi ngue xqui nnehmu, pe hingá nnehmu. Dá tut'ähe yø thuhu ngue yø thundummui, pe hingá nzomhmu”, bi 'yembi. ¹⁸Guí njathu p'uya, nu'mø himbi nja'a te guí mmamhmu, guí mbøcuehu. Porque ba ehra Xuua, nuna bi 'yetrá mmui, a nu'ahü p'uya, gá 'yemhmu ngue n'youi ra ts'onthi ngue'a te øt'e. ¹⁹A nuyá, guecä drá N'yohu dá ε mahets'i, dí si'a te dí tini, a nu'ahü p'uya guí enju ngue drá nhyøt'a zihme. Guí enju ngue dadi thegä'be'u yø ja'i ja yø ts'oqui 'ne'u yø nguthäi. Pe nuna ra hya njuantho, nu'mø di n'yomfeni xanho yø ja'i, da badí ha rá nja ra hya.

Oja da hyaspa ra güenda yø ja'i hingui nnu manho ra hya.

²⁰Nuna ra Jesús, nu'u yø ja'i 'bup'u ja yø hnini xi 'yøt'e xangu yø milagro, bi müdi bi hejpi te ga 'yo yø ja'i, porque hingui nne yø ja'i da hyep'u ra nts'o ga 'yo. Bi 'yembi:

²¹—Hague ngu rá castigo da thohyø ja'i 'bup'u ja ra hnini Corazín. Hague ngu rá castigo da thohyø ja'i 'bup'u ja ra hnini Betsaida. Porque himbi 'yεc'eigui 'mø mi nu yø milagro dá ørbu ha 'bui. A nu'mø xtä nnu yø milagro yø ja'i mi 'bup'u ja yø nyogui hnini Tiro 'nep'u Sidón, n'na zihmantho xtä hyep'u ra nts'o maní n'yo yø ja'i. Xtí n'yaxyø 'bospi 'ne xtä hye yø he nu'a he yø ja'i 'mø 'bu ndummui. ²²Nugä dí xi'ahü ngue nu'mø ra pa dani thaxra güenda, man'na xangu rá castigo da thohyø ja'i festa ra hya ya, ngue'a rá castigo da thohyø ja'i mi 'bup'u ja ra hnini Tiro 'nep'u ja ra hnini Sidón. ²³A nuyá yø ja'i 'bup'u ja ra hnini Capernaum, rá nzequi ena ngue da t'espabi ua ja ra häi, 'nep'u mahets'i da t'espí. Pe gue di map'u ja ra nidu ya. Porque himbi hyep'u ra nts'o ga 'yo. Nu'u yø nyogui ja'i mi 'bup'u ja ra hnini Sodoma, nu'mø xtä nnu yø milagro tengutho bi njap'u ja ra hnini Capernaum, xtä hyep'u ra nts'o maní n'yo yø ja'i'a rá hnini'a ne hinxta nguahyø ja'i 'mø. ²⁴Nugä dí xi'ahü ngue nu'mø ra pa dani thaxra güenda, man'na xangu rá castigo da tho'u yø mmengu Capernaum ngue rá castigo da thohyø ja'i mi 'bup'u ja ra hnini Sodoma.

Rá Jesús bi 'yεspa Oja.

²⁵Man'na ra ora p'uya, rá Jesús bi 'yεna:

—Ma Papá'i, dadi ja mammadi'i, grá Hmu p'u mahets'i, grá Hmu ua ja ra ximhäi. Porque yø ja'i ena ngue yø bamhya, i ena ngue tini xanho yø mmui hanja ra hya, pe gá

'yajpabi ya yø hya ya. Gá japi ngue go bi bahya yø ja'i ngue yø 'yøde tengutho yø basi ngue yø 'yøde. ²⁶Nguna gá 'yøt'e ma Papá'i, porque gue'a guá sänni ngue di nja'a.

Ra Jesús bi zohyø ja'i ya xa nyägui.

²⁷Ra Jesús bi 'yembyø ja'i:

—Nu'a ma Papá, bi däqui gätho yø cosa ngue ga manda. Hinjongui põni ngue dadi mpahmi xanho'a rá Ts'unt'u Oja, sinoque hønse'a rá Papá di mpahmi. Hinjongui põni ngue dadi mpahmi'a ra Papá, sinoque hønse'a rá Ts'unt'u di mpahmi. Nu ra ja'i da neprá Ts'unt'u Oja ngue da badi te'o na rá Papá, da zä da badi. ²⁸Nu gätho yø ja'i ya xa nyägui ngue hingui häti da 'yøt'e te gäma hya sännbi, dami n'uni ngue ga faxahu n'namhma ngue da dini ha di nsäya ni tehu. ²⁹Dami 'yøt'e ngue ni Hmuju. Dami hyaxhu na ra hya dí xän'nahu. A nugui, dí ya mantudi, hingrá n'yets'i nna ya. Nuna ra hya dí mmangä, da hyut'a ni mmuihu na. ³⁰Nuya yø hya dadi mandagä gui 'yøthu, händi un'ahu ya. Porque nu te dí xännbate, hingui henni gdi 'yøthu.

Ja rá ts'edi ra Jesús ngue nu te da zänni di nja 'mø ra pa ngue ra ts'äya, gue'a di nja'a.

12 Nuya yø pa ya, nuna ra Jesús co 'nhyø xädi bi tocabi ngue bi thop'u ja yø nuatrigo 'mø ra pa ngue ra ts'äya. Nu'u yø xädi bi zä ngue tu manthuhu, janangue bi daxyø trigo, bi za. ²Mi nu yø fariseo te øtyø xädi ra Jesús, bi 'yembi:

—Nu ni xädi gue di mpefi. Conque mmamp'u ja ra ley ngue nu'mø ra

pa ngue ra ts'äya, hingui sä ngue to di mpefi —bi 'yembi.

³Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Xi'mø mi zuhra thuhu n'na ndi ra David, co 'ne'u mi n'youi, äua hinjam'mø gadi xähmu p'u ha nt'ot'l'a te bi 'yøt'e? ⁴Nu ra David bi yurbu ja rá ngu Oja ngue bi zi yø thuhme xi t'uspabi Oja ngue da nu. Bi zi ra David co 'ne'u mi n'youi. Conque nu'u yø thuhme'u, händi unna nt'edi ra ley ngue to bi zä da zi, hinda høndyø mmäcja yø ts'iu yø thuhme t'uspabi Oja. ⁵äUa hin gadi xähmu te mmamp'u ja ra ley, ngue yø mmäcja 'bup'u ja ra nija, nu'mø ra pa ngue ra ts'äya di mpefi, pe hinda t'embi ngue ra ts'oqui øt'e ngue njap'u? ⁶Nugä dí xi'ahu ya, ngue nuua ha guí 'buhmu, 'bucua n'na n'ei tate ngue ra nija. ⁷Pe hingui tinni mmuihu hanja'a te ra hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ena: “Dí nnegä ngue di nja ni nhucatehu, porque guehna man'natho di muui'a ngue yø 'bøt'e guí ørcahu”, i ena. Porque nu'mø di ja ni nhucatehu, nuya yø ja'i hin tema hya øt'e, hingui 'yemphu ngue ja yø ts'oqui 'mø. ⁸A nu ra N'yohu bí 'ye mahets'i, ja rá ts'edi ngue nu'a go da zänni, gue'a di nja 'mø ra pa ngue ra ts'äya'a.

Ra Jesús bi 'yøthe n'na ra n'yohu xi 'yotrá 'ye.

⁹Mi ma ra Jesús, i map'u ja rá nija yø judío. ¹⁰Nup'u ja ra nija, mi 'bup'u n'na ra n'yohu xi 'yotrá 'ye. Yø ja'i honi ha di dinnbabi ra Jesús ngue da ma ma yapi, janangue bi 'yørpabi ra nt'änni ra Jesús, bi 'yembi:

—¿Ua guí embi ngue ja ra nt'edi da t'øthe n'na ra dārquēhi 'mø ra pa ngue ra ts'äya?

¹¹Mi dahra Jesús, bi 'yēna:

—¿Teni 'be'a gui 'yøthū 'mø gdi sihū n'na ra de'yo, 'ne da zop'u ja ra ots'i 'mø ra pa ngue ra ts'äya? Uangui 'bexque'a guá juts'i n'nahmantho, madague'a ra pa ngue ra ts'äya. ¹²Xi ra ja'i ya, ya fadi ngue man'na xammadī ra ja'i ngue ra de'yo. Janangue madague'a dra pa ngue ra ts'äya, i jatho ngue da t'ørpa ra nho yø ja'i.

¹³Ra Jesús bi 'yēmbra n'yohū mi'ū rá 'ye:

—Damī majni 'ye ya —bi 'yēmbi.

Ra n'yohū p'uya bi macrá 'ye, pe 'bexpi zā rá 'ye mi'ū. Bi gohi tengutho ja'a man'na rá 'ye. ¹⁴Mi zā mi nū yø fariseo ngue bi n'øthe ra Jesús, bi ma bá nhēcāhya ngue honi ha di hyo ra Jesús.

Ya nt'ot'i te gā øtra Jesús.

¹⁵Mi badi te mbēnnabi yø ja'i ra Jesús, bi ma. Pe bi ntet'i xandøngu yø ja'i. Gä bi 'yøthe yø ja'i di hyēnni.

¹⁶Pe nūya yø ja'i øthe, di 'bepi ngue hīnjondā xifi te ørpe. ¹⁷Nūya te gā øtra Jesús, ya bi n'ja'a te ra hya bi manā pøngāhya Isaías ngue Oja bi 'yēna: ¹⁸“Nūnā 'bucua ya, guehna mā mefi ya xtā huanhni. Emmēi dadi madi. Co nūnā, i ja gampähä. Gä japi ngue di n'youi ra Espiritu Santo ya, n'namhma ngue di hatra ts'edi te da 'yøt'e. Guehna da xihyø ja'i hīngyø judío na, ngue nūna Oja, da hyaspa ra güenda te ga 'yo yø ja'i. ¹⁹Nūnā, hīndra nequisi na. Hīngra hmafi di nya p'u ha di nya. Hīn hapu da t'øde ngue di dama yahni

p'u ja ra hnini. ²⁰Da zerpabi yø ja'i hīngui ha ra ts'edi. Di hatra ts'edi yø ja'i asta gue'mø bi zōnna pa ngue di manda ua. ²¹Gätho yø ja'i 'bu'a nximhäi p'uya da 'yēc'ei ngue gue'a da yan'a”.

Rā Jesús i embyø fariseo ngue ra zithu fäts'i.

²²Nūna n'na ra n'yohū madi gonebi 'ne madi xādābi ra ts'onthi mi n'youi, bi ts'ixpu 'buhra Jesús ngue bi 'yøthe. Mi 'yøthe p'uya, bi zā bi nya ra n'yohū 'ne bi zā bi nzø yø dä. ²³Gä di 'yødyø ja'i bi nū te øtra Jesús, bi 'yēna:

—Pe guehna rá mbom'meto ra David ja ngue di thojpabi rá 'befi na, uague hinga guehna.

²⁴Mi 'yøhyø fariseo na te ra hya mmānyø ja'i, bi 'yēna:

—Nūna ra n'yohū i hma, i øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi, pe gue gue'a ra zithu rá hmu yø ts'onthi fäts'i ngue njap'u.

²⁵Pe ra Jesús, gā padi temā hya mbēnyø ja'i, bi 'yēmbuya:

—Xip'u ha di manda n'na ra dast'abi, nū'mø di ndunhyø ja'i, hīnjam'mø da zā da zehyø hya. Xip'u ja n'na ra hnini ogue ja n'na ra ngu, nū'mø di nsuhyø ja'i 'bup'u, di n'uēni. ²⁶Njarbutho na ra hya dí xi'ahu ya. Xi'mø ngue di hejpasē yø mefi ra zithu, ya rá 'befise di ts'onj. ²⁷Guí emhmū ngue ra zithu fäxqui ngue dí øthegä yø ja'i n'youi yø ts'onthi. A nū'mø ngue ngu'a, xi ni mmijudío hu tēna hya guí xānnbātehū, čua ra zithu fäx'mø øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi? A nuyá, ja di nequi p'uya ngue guí ya xādāhu, hīngui padi te guí

mmamhm̄. ²⁸A nugui, Oja bá penngagui ra Espíritu Santo ngue ga n'yo'be, da máxqui ga øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi. Ja di nequi p'uya, ngue ya di manda ua Oja.

²⁹Hingra zithu øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi. Xi n'na ra n'yohu xanzaqui, nu'mø to da dut'i, ya da zä to da yurbu ja rá ngu ngue da juipi te ja mbo. Di njadá p'uya, di tut'a ra zithu di manda yø ts'onthi, janangue sä dí øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi.

³⁰Nu ra ja'i hingui nne ngue ma n'yo'be, guehna ra ja'i rá n'youi ma nsui'be na. Nu ra ja'i hingui fäxqui ngue ga ør'be ra 'befi, guehna ra ja'i di ts'onngatho ma 'befi na.

³¹Dami pahmu ya, ngue nu'a te gäma ts'oqui øtyø ja'i, da gue'a te gäma hya man'u ga ya yø ja'i, da zä ngue di mpunnbi. Pe nu ra ja'i ngue da nømman'u ra Espíritu Santo, ya hindi punnbabi Oja. ³²Janangue nu ra ja'i da nømman'u ra N'yohu bí ye mahets'i, i sä ngue di mpunnbi. Pe nu ra ja'i da nømman'u ra Espíritu Santo, ya hindi mpunnbi, ni xinga guehra pa dí 'yohu ya, ni xinga guehra pa di 'yep'u di mpunnbi.

**Nu te ganho ra ndät'a zu'a
n'na ra za, gue'a di fa'a.**

³³Nu ra hoga za, ra hoga ndät'a züdi. Pe ra za hingui ho, hingra hoga ndät'a züdi. Janangue nuya, n'na ra za, nu te rá ndät'a züdi, gue'a di fa'a ngue'mø ra hoga za ogue hin'na. ³⁴Guí øthu tengutho yø c'eya ngue n'youi ra ndate yø ne. Porque hingui sä guí mmamhm̄ n'na ra hoga hya. Nu te ra hya bí mihrá mmui ra ja'i, gue'a pønná

ne'a. ³⁵Nu ra hoja'i, ra hoga hya i mma, porque xanho rá mmui. Pe nu ra ja'i hingui ho rá mmui, xants'o ra hya ja mbo rá mmui, gue'a pønná ne'a. ³⁶Nugä dí xi'ahü ngue nu'mø ra pa daní hyaxra güenda Oja, nu te gäma ts'omhya pønni nehü, gä da that'ahü ra güenda. ³⁷Nu'mø xanho ra hya xcá mamhm̄, ya hin tema castigo gui thohmu. Pe nu'mø xants'o ra hya xcá mamhm̄, gue'a ra castigo gui thohmu'a.

Yø ts'oc'ei äpyø milagro ra Jesús.

³⁸Nu 'da yø fariseo conyø xännbate ngue ra ley bi 'yembra Jesús:

—Ague grá xännbate, dí nne ga nnugähe ha gdi 'yøt'a n'na ra milagro para ngue da fadi te'o'i —bi 'yembi.

³⁹Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nu yø ja'i 'buhya, ja yø ts'oqui ngue hingui pa Oja, 'bet'o äcyø milagro da nu, ja da 'yec'eigui. Pe hin tema milagro ga øt'e ngue da nu yø ja'i. Nu'a da nøpa hmeya yø ja'i ya, gue'a te bi thohra pøngahya Jonás. ⁴⁰Porque ra Jonás nhyu pa bá o rá mmui ra huä. Di njarbutho'a ra N'yohu bí 'ye mahets'i ya, nhyu pa da o häi. ⁴¹Nu'mø ra pa daní hyaxra güenda Oja, nuya yø ja'i mi 'bup'u ja ra hniní Nínive da nangui ngue di yäpya yø ja'i 'buhra pa ja p'uya. Porque yø ja'i mi 'bup'u ja ra hniní Nínive, bi 'bätyø mmui 'mø mi 'yø'a ra hya bi manna Jonás. Conque man'na dí tategä ya ngue ra Jonás, pe hingui nne gui 'yøhm̄ ra hya dí mmangä ya. ⁴²Dá gue'a n'na ra xisu mi ndast'abi p'u sur, nu'mø ra pa daní hyaxra güenda Oja, da nangui

ngue di yapyā yø ja'i 'buhra pa ja p'uya. Porque nuna rā xisu na, ndøyap'utho rá häi bí 'yēhē ngue bi 'yøxra hya mī pahra Salomón. Conque man'na dí tategä ya ngue ra Salomón, pē hinguí nne gui 'yøhmū ra hya dí mmangä ya.

**Ra ts'onthi bá pengbu
ja rá mmui ra ja'i.**

⁴³Nū rā ts'onthi 'mø bi hyep'ū ra ja'i mī n'youi, bi 'yo rā ts'onthi p'ū ja rā xequi mathoguitho xa 'yot'i, honi ha di nsäya. Pē nū'mø himbi dīni ha di nsäya, i ena: ⁴⁴“Ga pengä p'ū ja ma ngu dá pōni”, i ena. Nū'mø bá pengbūya, da dīnnbabi rá mmui ra ja'i ngue hīnjongui 'bup'ū, tengutho n'na rā ngu ngue mahoqui xanho, i njoqui. ⁴⁵Da mengbūya, da si mī yoto yø ts'onthi man'na xants'o ngue'a rā ts'onthi rá mudi. Gä da yurbū ja rá mmui ra ja'i ngue di m'map'ū. M'mefa p'uya, man'na di m'mammān'ū ra ja'i ngue'a te rā n'ū mī sã m'met'o. Xquet'a nguna rā hya thohyø ja'i 'buhya.

**Bi manā Jesús ndana gue'a da bōni
ngue da 'yøt'e tengutho 'mø drá mēni.**

⁴⁶Rā Jesús tobe yaduitho yø ja'i 'mø mī zøhrä mamá conyø n'yohū. 'Bäp'ū thi, i nnepe da ts'ohra Jesús ngue di nyāui. ⁴⁷Hīndi 'bedi to bi xihra Jesús, bi 'yēmbi:

—Nī mamá 'nē nī n'yohū 'bäcua thi. I nzo'i ngue gui nyāui 'nā —bi 'yēmbi.

⁴⁸Mī dahra Jesús, bi 'yēntho:

—Ma ga xi'ahū ndana mā mamá, ndana mā n'yohū —bi 'yēnā.

⁴⁹Bi macyø 'yē p'uya, bi 'yūhyø xädi, bi 'yēmbyø ja'i di mäts'i:

—'Bucua ya yø ja'i di nnøpe ngue mā mamá, di nnøpe ngue mā n'yohū. ⁵⁰Porque nuya yø ja'i di ho da 'yørpabi rá pähä mā Papá bí 'bu mahets'i, guehya entho mā n'yohū, ogue mā nju, ogue mā mamá —bi 'yēmbyø ja'i.

**Ra Jesús bi hyejpa rā hya
n'na rā momhmudä.**

13 Nū'a rā pa'a, rā Jesús bi bōmp'ū ja rā ngu mī 'bui, bi ma i mmip'ū ja rā nenzabi. ²Pē mandøngu dyø ja'i bi mpeti p'ū ha 'bui. Janangue bi yut'a n'na rā barco ja bá mip'ū. Nū gätho mī'da yø ja'i 'bū'a nenzabi. ³Xangu yø hya bi xännbabi yø ja'i, honi te gui hyejpa yø hya xifi. Nguna n'na rā hya bi hyequi, bi 'yēmbyø ja'i:

—N'na rā n'yohū bi ma da ponna trigo. ⁴Nup'ū bi thogui ngue ponyø hmudä, bi zop'ū ja rā 'yu 'da yø hmudä. Bi map'ū yø ts'int's'ū ngue bi za yø hmudä. ⁵Mī'da yø hmudä bi moni, bi zop'ū hinguí pidi rá häi ngue o rā do. Guehya yø hmudä n'nahmantho bi bōts'e ngue hinguí pidi rá häi p'ū bi zo. ⁶Hinga ya mbo pa yø 'yu. Nū'mø bá pøxra hyadi, bi 'yūhyø hmudä ya xi bōts'e. ⁷Mī'da yø hmudä bi zop'ū ja yø 'uini. Mī nte yø 'uini p'uya, bi ts'onnyø hmudä ngue bi hyøt'ambo. ⁸Mī'da yø hmudä bi zop'ū ja rā hoga häi, guehya emmēi bi nja ya. Nū 'da yø hmudä, n'na ciento bi bōni ngue n'na mhmudä. Mī'da p'uya, hyate bi bōni ngue n'na mhmudä. Mī'da p'uya, 'däte ma'det'a bi bōni. ⁹A nuyá, di nja nī gu ngue gui 'yøhmū nā rā hya dí mmangä ya —bi 'yēmbyø ja'i.

Ra Jesús bi ma hanja ngue honi te gui hyejpa ra hya xihyø ja'i.

¹⁰Ra Jesús bi guatyø xädi, bi 'yembi:

—¿Hanja ngue guí honi te gni hyejpa yø hya guí xihyø ja'i?

¹¹Ra Jesús bi 'yembyø xädi:

—Nuya yø hya hingui fadi ha di manda Oja yø ja'i, nuna Oja bí 'bu mahets'i i nne na ngue da dinni mmuihu hanja ya yø hya ya. Pe nu'u mi'da yø ja'i, hinda dinyø mmui ya yø hya ya. ¹²A nu ra ja'i bi dinna mmui hanja ra hya ya, da mäx'Oja ngue man'na di badi. Pe nuya yø ja'i hingui orpatho masu ya yø hya dí mma, nu'a zits'u ra hya bi badi, da thanbi. ¹³Janangue dí honi te nná hyejpa yø hya dí xihyø ja'i. Porque yø ja'i nnu te dí øt'e, pe øtyø ja'i tengutho 'mø ngue hinte bi nu. Nuya yø hya bi 'yøde, tengutho 'mø ngue hin tema hya bi 'yøde, himbi dinyø mmui hanja na ra hya dá ma. ¹⁴Nu te øtyø ja'i, ya bi nja'a ra hya bi 'bet'o ra pøngahya Isaías ngue bi 'yena: “Yø ja'i da 'yøde hanja ra hya, pe hinda dinyø mmui hanja ra hya da 'yøde. Nu te da nu yø ja'i, hinda dinyø mmui yø ja'i hanja'a te da nu. ¹⁵Porque nuya yø ja'i ya, i njot'i yø n'yomfeni. Æntho xa ngotyø gu ngue hingui nne da 'yøhra hya. Æntho xa ts'antyø dá ngue hingui nne da hyet'a te ja ngue da hyeti. Porque hingui nne da dinyø mmui hanja ra hya, 'ne hingui nne di 'bätyø mmui ngue da 'yec'eigui, n'namhma ngue ga punnbabi yø ts'oqui”, Æn'Oja.

¹⁶Pe ra mmenthi gá nthehu, porque nu te gá guí nnuhu, bi dinni mmuihu hanja ra hya. Nu te ra hya

gá 'yøhmu, guí pahmu ha rá nja ra hya. ¹⁷Majuani dí xi'ahü, ngue yø pa xa thogui, xangu yø pøngahya Oja xa m'mui, yø hoga n'yohu xa m'mui, bi ne xta nnu'a te guí nnuhu ya, pe himbi zá bi nu. Bi ne xta 'yø'a ra hya guí øhmu ya, pe himbi zá bi 'yøde.

Ra Jesús bi ma te ni bønya yø hya bi hyejpa ra momhmudä.

¹⁸Nuya yø hya dadi hyejpabi ra momhmudä, dami 'yøhmu xanho hanja ra hya. ¹⁹Nuya yø ja'i ngue hontho bi 'yøhra hya, guehya gui nhyejpi ngue ra nen'yu p'u bi zo yø hmudä ya. Bi 'yøhra hya yø ja'i ngue ha di njap'u di zo rá 'ye Oja, pe himbi dinyø mmui yø ja'i hanja ra hya. Bi map'u ra zithu p'uya, nuna ra hya xi 'yøhyø ja'i, bi japi ngue bi pumbeni. ²⁰Mi'da yø ja'i, gui nhyejpa ra häi hingui pidi ngue mi o ra do p'u bi zo yø hmudä. Mi zá mi 'yøhra hya yø ja'i, janjuani di johya ngue bi nu manho. ²¹Guehya yø ja'i himbi bent'i xanho ra hya ya. Zits'utho honi ngue ha di hyep'u ra hya. Nu'mø bi ts'ui ngue ra hya ec'ei, 'bexi cohyø mmui. ²²Mi'da yø ja'i p'uya, gui nhyejpabi ra häi ngue ja yø 'uini p'u bi zo yø hmudä. Guehya yø ja'i bi 'yøde hanja ra hya ya. Pe nu'a te yø 'befi i ja n'na pa ngu n'na pa, høndyø 'befi ni ma yø mmui yø ja'i. Di ja ndummui honi ha di mmemmeti. Ya hin tema nthotho bi 'yørpabi na ra hya bi 'yøde. ²³Pe mi'da yø ja'i, gui nhyejpa ra hoga häi p'u bi zo yø hmudä. Mi zá mi 'yøhra hya, bi dinyø mmui hanja ra hya. Bi 'yørpabi ra nho na ra hya bi 'yøde. Pe 'bu'ida yø ja'i ngue

mathoguitho bi 'yørpabi rā nho ra hya bi 'yøde.

Bi nhyecra hya ngue bi nuans'ui rā trigo rá hmudā yø paxi.

²⁴Rā Jesús bi hyoni te gui hyejpabi n'na rā hya bi xihyø ja'i. Bi 'yembi:

—Nūa ja rā ximhäi di manda

Oja, ja nnope ngue rá huahi ua Oja bi thuhra hoga hmudä. ²⁵Pe mi n'aha gätho yø ja'i, nu'a rá nsuui rā mmehui bi yarbū ja rā nuatrigo ngue rā xui. Bi duprá mihyui rā trigo. Bi ma p'uya. ²⁶Mi nte yø trigo p'uya, ya ts'ats'i ngue di nja yø trigo. Ja bi nequi p'u ndana gue'a rā paxitho p'uya. ²⁷Mi nu yø hmiqui rā mmehui te ja rā huahi, bi ma bá xihra hmu. Bi 'yembi: “Ague grá Hmu, nu'mø ma tūhmu ni huahi, xanho rā hmudä dá tūhmu. ¿Hanja ngue n'youi yø paxi rā trigo ya'mø?” bi 'yembi. ²⁸Rā hmu p'uya bi 'yembyø hmiqui yau: “Gue'a mā nsuig'ä be bi du'u yø paxi guí mmammi ya”. Yø hmiqui p'uya bi 'yembra hmu: “¿Ua guí nne ga ma xat'ähe yø paxi n'youi rā trigo?” bi 'yembi. ²⁹Pe rā hmu bi 'yena: “Hin'na. Ogui xathu yø paxi n'youi rā trigo, porque nu'mø gá xathu yø paxi, nehra trigo da c'uts'i. ³⁰Dami hyemhmaui hma 'dap'u di nte asta gue'mø bi thets'i. Ga xicä yø mefi ngue da gacyø paxi, da 'yøtyø tut'i, da t'udi. Nu'a rā trigo p'uya, da 'bespu ja rā njutrigo'a”.

Bi nhyejpa rā hya n'na zi hmudā rā mostasa.

³¹Ma hōmbi hyoni te gui hyejpa yø hya xihyø ja'i rā Jesús. Bi 'yembi:

—Ma ga xän'nahū ha di njap'u di nxandyø ja'i da zo rá 'ye Oja ya.

N'na rā n'yohū bi dup'u ja rá huahi n'na zihmudā rā mostasa. ³²Majuani ngue man'na zitchū nā rā hmudā nā ngue gätho mi'da yø hmudā i ja. Pe nu'mø bi nte, man'na tate rā dat'o ngue gätho mi'da yø c'ani i ja. Nup'u ja yø 'yet'o, ja ørbū yø 'bafi yø ts'int'su.

Bi nhyejpa rā hya rā hojuni pe rā levadura ngue dí ixqui.

³³Ma hōmbi hyonna Jesús te gui hyejpa mi'da yø hya bi xihyø ja'i. Bi 'yembi:

—Nu'a di nxandyø ja'i da zo rá 'ye Oja bi 'bū mahets'i, gui nhyejpabi tengutho rā íxi 'mø bi japi hyu t'eni rā hojuni n'na rā xisu, asta gue'mø di ixqui gä rā juni.

³⁴Nguya yø hya bi manna Jesús ngue honi te gui hyejpa yø hya xihyø ja'i. Nu'mø i ya, zant'a honi te gui hyejpa yø hya xännbā yø ja'i.

³⁵Nguna bi 'yø't'e, porque mi jatho ngue di nja ya yø hya bi manna pøngahya Oja ngue bi 'yena: “Ga honi te gdä hyejpa yø hya ga xihyø ja'i. Ga xicä yø ja'i yø hya hingui fadi hanja asta gue'mø mambā nhohra ximhäi”, bi 'yena.

Bi manna Jesús te ga mbonya yø hya bi hyequi ngue yø paxi bi nuas'ui rā trigo.

³⁶Mi juadi bi n'yehmi yø ja'i rā Jesús, bi 'yut'ambo rá ngu p'uya. Bi guatyø xädi, bi 'yembi:

—Dami xicje te ga mbonya yø hya gä hyequi ngue yø mihyui rā trigo bi thup'u ja rā huahi.

³⁷Rā Jesús bi 'yembyø xädi: —Nu'a bi duhra hoga hmudä, gue'a rā N'yohū bi 'ye mahets'ia. ³⁸Nu rā

huahi, ga mbøni ngue guecua ja ra ximhäi'a. A nu ra hoga hmudä, ga mbøni ngue gue'u yø ja'i o rá 'ye Oja. A nu'a rá mihyuii ra trigo, ga mbøni ngue gue'u yø ja'i o rá 'ye ra zithu'u. ³⁹A nu'a rá nsuiui ra mmghui bi duprá mihyuii ra trigo p'u ja rá huahi, gue'a ra zithu'a. A nu'mø bi thexyø trigo, ga mbøni ngue gue'mø bi gual'a nximhäi 'mø. A nu'u yø mefi da hyexyø trigo, gue'u yø anx'e'u. ⁴⁰A nu'a rá mihyuii ra trigo da ma mapeti ngue da t'udi, ga mbøni ngue gue'a ra ndate di nja 'mø bi gual'a nximhäi'a. ⁴¹Porque ra N'yohu bí 'ye mahets'i da menhyø anx'e p'u ha 'buhyø ja'i ya o rá 'ye. Da ziqui gätho yø ja'i nuya xa japi ngue øtra ts'oqui m'i'da yø mmic'eiui, da ziqui gätho'u xants'o te ga 'yo. ⁴²Nuya yø ts'oc'ei, da hyørbu ja ra orno di danzø. Ja di nzomp'u yø ja'i n'e dadi guxtyø ts'i ngue ra ndate da zä. ⁴³Pe nuya yø ja'i xa 'yø't'e te di manda Oja, di m'mup'u ha di manda yø Papá, dadi yoxni tengutho gui yotra hyadi. Di nja ni gu ngue gui 'yøhmü ya yø hya di mmangä.

Ra Jesús bi hycerä hya ngue ra menyu nt'ägui p'u ja ra häi.

⁴⁴Nuya yø ja'i honi ha di zo rá 'ye Oja bí 'bu mahets'i, guehya tengutho n'na ra ja'i bi dini ha nt'ägui xandøngu ra menyu ya. Mi zä mi dini ha o ra menyu, ma hømbi go'mi, di johya ngue'a te bi dini. Da mä te gä pespuya ngue da dänna häi ha o ra menyu bi dini. Ya drä mmeti ra häi p'uya.

Ra Jesús bi hycerä hya ngue ra perla.

⁴⁵Nuya yø ja'i honi ha di zo rá 'ye Oja bí 'bu mahets'i, guehya

tengutho n'na ra pøhø i 'yo ngue honyø perla, tate mandøngu drä muui. ⁴⁶Nu'mø bi dinna perla mandøngu drä muui, da mä te gä pets'i, da dänna perla bi dini.

Ra Jesús bi hycerä ra hya yø hua bi the ra xit'a.

⁴⁷Nuna Oja bí 'bu mahets'i, nuya yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi di manda, tengutho yø hua bi the ra xit'a 'mø bi ma yø mahua p'u ja ra jathe. 'Dama 'dan'yo yø hua bí the. ⁴⁸Nu'mø bá yuhra xit'a yø mahua, da juca nenthe p'uya, da mi ngue da huanhni. Yø hoga hua i pets'i, pe yø hua hingui ho i ei. ⁴⁹Di njarbutho'a te ra hya di nja 'mø bi gual'a nximhäi ya. Da ma yø anx'e ngue da sicyø ts'oc'ei p'u ha di 'buhyø ja'i xanho te ga 'yo. ⁵⁰Yø ts'oc'ei da hyørbu ja ra orno di danzø. Ja di nzomp'u n'e ja di guxpu yø ts'i ngue ra ndate di sä.

Bi nhyecra hya ngue ra nyogui xädi conna 'da'yo xädi.

⁵¹Bi 'yännyø ja'i ra Jesús, bi 'yembi: —¿Ua tini xanho ni mmuihu ya yø hya dá mangä ya, uague hin'na? —bi 'yembi.

Yø ja'i p'uya bi 'yena:

—Ahá, grä Hmu, tinma mmuigähe hanja ra hya guí mmanya —bi 'yembi.

⁵²Ra Jesús mahømbi 'yembyø ja'i:

—Nu ra xännbate ngue ra ley, nu'mø da gohi ngue ma xädi, ma'da'yo di xädi ha di zo rá 'ye Oja, ya man'na xangu yø hya da badi. Da gohi tengutho n'na ra n'yohu xangu te pespu ja rá ngu, jap'u yø cosa ngue yø nyogui, ximm'i jap'u yø cosa ngue ma'da'yo.

**Nu'u yø mmenguhū rā Jesús
hīngui ɛc'ei te øt'e.**

⁵³Rā Jesús hōntho bi juadi bi xihyø ja'i ya yø hya bi hyequi, bi ma p'uya. ⁵⁴Mi zømp'u Nazaret ja rā hnini bá nte. Bi map'u ja rā nija ngue bí xännba rā hya yø ja'i. Nuya yø ja'i bi 'yøde hanja rā hya bi ma, gā di 'yøtho, di 'nyembi:

—¿Hague go gā mba'a te rā hya pahna? ¿Hague gā nzā øtyø milagro? ⁵⁵Conque guehna rá ts'unt'u rā yaxi na. Nuna rá mamá p'uya, gue'a rā Maya. Yø n'yohu p'uya, gue'a rā Jacobo, 'nehra José, 'nehra Simu, 'nehra Judas. ⁵⁶Yø nju p'uya, gā 'dadua rā hnini dí 'buhmū. Xina, ¿hapu go bá ha'a te ra hya xännbate na? —di 'nyembyø ja'i.

⁵⁷Janangue yø ja'i embi ngue to bi zā man'yohu na rā Jesús. Hīngui ørpatho masu yø ja'i te xifi. Pe rā Jesús bi 'nyembyø ja'i:

—Gātho yø pøngahya Oja n'nanni ni 'yehg, gā hnu mansu. Pe nu'u yø mmenguhū yø pøngahya, hīngui nnu mansu. Ni xinga gue'u to 'bup'u ja rá ngu rā pøngahya di nnu mansu.

⁵⁸Ya hīmbi 'yøt'e xangu yø milagro p'u ja rā hnini p'uya, porque yø mmenguhū hīngui ɛc'eiθo ya yø hya bi ma.

**Rā Herodes embi ngue nuna rā Jesús,
gue'a rā Xuua mi øtra nxixya.**

14 Nu'u yø pa'u, nup'u ja rā hāi Galilea mi ndast'abi rā Herodes. Rā Herodes mi 'yøde te mmanyø ja'i ngue xangu yø milagro øtra Jesús. ²Rā Herodes bi 'nyembyø ja'i ja yø 'befi p'u ha 'bui:

—Nugā dí ena ngue xpi bennate'a rā Xuua mi øtra nxixya. Janangue sä øtyø milagro —bi 'yena.

**Ja mmangua ha bi nja ya ngue
bi du rā Xuua mi øtra nxixya.**

³Nu'mø yø pa bi thogui, rā Herodes bi manda bi mbentra Xuua, bi dut'i conyø cadena bi got'a fādi. Bi ũpi ngue nuna rā Xuua ya xi xihra Herodes ngue hīngui ho di m'muhmi rá 'bepo Herodías nuna mará xisu'a rá n'yohu Lipe. ⁴Nuna rā Xuua xi 'yembra Herodes: “Hīn'yu rā nt'edi guí m'muhmi ni 'bepo”, xi 'yembi.

⁵Rā Herodes mi sihna rā hya na, bi ne xta hyo rā Xuua, pe hīmbi zā porque rā Herodes bi zu yø ja'i. I padí ngue gātho yø ja'i i mma ngue rá pøngahya Oja na rā Xuua. ⁶Pe mi zøhrá pa bi nsännigo rā Herodes. Nuna rá t'ixu rā Herodías bi yurbu 'buhyø ja'i xi petra Herodes ngue sännigo, bi muhra hnei p'uya. Rā Herodes di ho te øtra hmute. ⁷Rā Herodes bi 'yembra hmute: “Nu'mø tema cosa gui 'yāqui, nugā gā 'da'i”, bi 'yembi. ⁸Rā hmute p'uya bi ma bá änná mamá te 'be'a da 'yādi. Mi xihrá mamá te da 'yāp'u ya, bi ma rā hmute, bi 'yembra Herodes: “Dami 'dacrá ya rā Xuua nuna mi 'yøtra nxixya, dá o rā mohi”, bi 'yembi.

⁹Mambi dutrá mmui rā dast'abi 'mø mi 'yø'a te sifi. Pe ya xi xihra hmute ngue di unní te da 'yāpi. Yø ja'i 'bup'u mi 'bui, gā xi 'yøde te xi ma. Bi manda p'uya ngue bi t'unna hmute'a te ädi. ¹⁰Bi 'yet'i to bá hejpa rá ya rā Xuua p'u ja rā fādi p'uya. ¹¹Bá jat'a n'na rā mohi, bi t'unna hmute. Rā hmute p'uya, bi dāprá mamá.

¹²Mi bahyø xädi rā Xuua ngue bi du, bi ma bá hā rā ánima ngue bi 'yāgui. M'mefa p'uya, nu'a te bi nja, bi ma bá xihra Jesús.

Rā Jesús bi 'yøt'e ngue bi nsihme cut'a mahuaḥi ma'yohu.

¹³Nuna rā Jesús mi zā mi badi ngue ya bi du rā Xuua, bi 'yo rā barco i ma n'nanni hapu hinjo'o yø ja'i. Pe yø ja'i bi badi hapu i ma, mandøngu dyø ja'i bi denni ni netra nenthe. Nup'u ja yø hnini thogui, ja nexpu mi'da yø ja'i ngue tet'i. ¹⁴Mi zøhra barco bá o rā Jesús, bi bønī. Pe ya mandøngu dyø ja'i 'bap'u. Rā Jesús bi hugcyø ja'i p'uya, bi 'yøthe yø därqueḥi bi zispabi yø ja'i. ¹⁵Nu'mø ya ni ma di nde p'uya, nu'u yø xädi rā Jesús bi guarbu 'bäi, bi 'yembi:

—Ya bi nde, 'ne nuua dí 'buhmu rā dapo ua. Dami 'yehyø ja'i n'namhma da map'u bí ja yø hnini, da dänse rā hme da zi —bi 'yembi.

¹⁶Bi 'yembyø xädi rā Jesús:

—Hinguī ja ngue da ma yø ja'i da tai te da zi. Dami unhnū rā hme da zi yø ja'i —bi 'yembi.

¹⁷Nu'u yø xädi p'uya bi 'yembi:

—Pe høndi cut'a yø thuhme dí hagähe, 'ne yoho yø hua.

¹⁸Rā Jesús bi 'yembyø xädi:

—Bí 'dajū ua yø thuhme conyø hua —bi 'yembi.

¹⁹Bi 'bepyo ja'i p'uya ngue bi mip'u ja rā 'batha. Bi hyan'u cut'a yø thuhme 'ne'u yoho yø hua. Bi hyanma hets'i p'uya, bi ja mammaḍi Oja. Bi xenyø thuhme p'uya, bi unyø xädi ngue di 'darpabi yø ja'i. Daḡuehyø hua bi dat'i. ²⁰Bi nsihme xanho yø ja'i, gä bi nniya. Mi juate

rā ts'ihme yø ja'i p'uya, nu'u yø xädi rā Jesús bi peti 'de'mayo canasta yø thuhme bi bongui. ²¹Nu'u yø ja'i bi nsihme'a rā ora'a, cut'a mahuaḥi ma'yohu bi nsihme. Himma cut'i rā güenda yø xisu 'nehyø basi.

Rā Jesús ni 'yo maxøts'e rā dehe.

²²Mente ghyø ja'i rā Jesús, bi xihyø xädi ngue di m'met'o da 'yo rā barco di ma man'na nguadi rā zabi. ²³Høntho bi juadi bi 'yehyø ja'i rā Jesús, bi map'u bí ja rā nyuni bá mat'Oja. Mi dähra nde, bi 'buse p'u ja rā nyuni rā Jesús. ²⁴Pe rā barco ya bi 'yo made rā zabi. Nup'u ja rā zabi, bi nangra ndate ndahi ngue di cosra barco. Asta pa maya yø fanthe. ²⁵Mi zwi hyu xudi p'uya, nuna rā Jesús bi map'u bí 'buhyø xädi ni 'yo maxøts'e rā dehe. ²⁶Nu'mø ni ma da zomp'u 'buhyø xädi, mi hyandi ngue mmap'u ni 'yo maxøts'e rā dehe. Bi zu p'uya. Nu'a ga nzu p'uya, bi 'yena:

—Bá ecua rā ndahi.

²⁷Pe rā Jesús bi zofu 'bexque'a, bi 'yembi:

—Go guecä, 'yoguí suhu —bi

'yembi.

²⁸Rā Bedu p'uya bi 'yembra Jesús:

—A nu'mø ngue gue'e grā Hmu, dami 'yøt'e ngue da zā ga 'nyogä maxøts'e rā dehe. Ga sōngä p'u gará ehē.

²⁹Rā Jesús bi 'yembi:

—Gue bá 'yo 'mø —bi 'yembi.

Rā Bedu p'uya bi gap'u ja rā barco, ni 'yo maxøts'e rā dehe ngue da zomp'u bá ehra Jesús. ³⁰Pe nu'a ga 'yo rā ndahi, i tønhi, bi nsu p'uya. 'Bexpi mudi bi yu'a mbonthe. Xøgue rá mafi bi 'yembra Jesús:

—Ague grá Hmu, dami juxcagui.

³¹Bexpi macrá 'ye rā Jesús, bi gats'i. Bi 'yembi:

—Ague n'yø, çhanja ngue guí yobení? Gue zits'utho guí ec'eigui.

³²Hontho bi yut'ambo rā barco rā Jesús, 'bexpi nsäya rā ndahi.

³³Nuya mi o rā barco p'uya bi ndantyøhmu p'u 'bähra Jesús, bi 'yembi:

—Majuani ngue gue'e rá Ts'unt'ui Oja.

Nup'u ja rā häi Genesaret bi 'yøthe yø därkehi rā Jesús.

³⁴Mi zøn'a nenthe ja rā häi Genesaret. ³⁵Mi bahyø ja'i 'b'u'a rā xequi'a ngue ya 'bap'u rā Jesús, ndap'u bi zä, bi n'yonnbase rā hya yø ja'i ngue bá ehē. Di nxifi ngue da zixyø därkehi p'u 'bähra Jesús. ³⁶Yø ja'i bi 'yäpra mate rā Jesús ngue squerangue rá nyani rá he da darpabi yø därkehi, 'bexque'a sä ha hēmbi.

Ja 'da yø costumbre xā nzänse yø ja'i hingui nnu manho rā Jesús.

15 Nuya yø fariseo 'nēhyø xännbate ngue rā ley ngue yø mmengu Jerusalén bi guarbu 'bähra Jesús ngue ørpa rā nt'änni. Bi 'yembi:

²—çHanja ni xädi ngue festho rā hya bi zogahu yø ndiua? Porque hingui pecra ts'oqui ja yø 'ye, ngue di nxu'ye hante di nsihmē.

³Mi dahra Jesús, xquet'a bi 'yørpa rā nt'änni ya yau, bi 'yembi:

—Da gue'ahu, xiya yø hya di manda Oja, çhanja ngue guí festhohu, ngue nuya yø hya xcá sänsehū, gue'a gadi ja ndummui guí

øthū'a? ⁴Porque Oja bi xihyø ja'i, bi 'yembi: “Dami su ni papá, dami su ni mamá”. Mahømbi 'yembi: “Nu rā ja'i da zanná papá, oque da zanná mamá, i ja ngue di njapra castigo 'nē da tho”, bi 'yembyø ja'i Oja.

⁵Pe ya xcá xännbahu yø ja'i ngue rā ja'i da zä da 'yembra papá oque rá mamá: “Nugä papá, nugä mamá, ya hinda zä ga 'da'i te guí siui ya. Porque nu te gä dí pets'i, guehna Oja dadí unni”. ⁶Nu'mø nguna rā hya bi manna ja'i p'uya, ya hin gadi japhu ngue di jammansu rá papá oque rá mamá rā ja'i. Ja di nequi p'uya ngue nuya yø hya di manda Oja, guí emhmu ngue hinte di muui. Porque nuya yø costumbre xā nzänyø ndiua, guehya guí emhmu ngue ja ts'editho guí 'yøthu ya. ⁷Ni xirbu guí ena ngue guí ec'eihu Oja. Go guí øthu na te rā hya bi 'yotra pøngahya Isaías ngue Oja bi 'yena: ⁸“Nuya yø ja'i 'bucua, nu'mø bi nya, xøgue ena majuani ngue nnu mansugui. Pe himma juani ngue yø mmui ga ndannegui. ⁹Ya hinte ni bontho ngue thannegui yø ja'i. Nu te gäma hya xännbate, xangu yø hya xā nzänse ngue embi di manda Oja”, bi 'yēn'Oja.

Nu te si rā ja'i hinga gue'a di ts'onnbā rá 'yomfēni rā ja'i'a.

¹⁰Rā Jesús bi zonhyø ja'i, bi 'yembi: —Dami 'yøhmu xanho ya yø hya ga mmangä ya. Dami 'yēt'ammuihu. ¹¹Nu rā ja'i øtra ts'oqui, hinga gue'a te si rā ja'i ga 'yøtra ts'oqui. Nu'a ga 'yøtra ts'oqui rā ja'i, gue'a rā ts'omhya pønna ne rā ja'i'a.

¹²Yø xädi rā Jesús bi guarbu 'bäi, bi 'yembi:

—¿Ua guí padí ngue mbøcue yø fariseo 'mø mī 'yøhna ra hya guí xifi? —bi 'yembī.

¹³Ra Jesús entho 'mø mī dadī:

—Nu'a ma Papágä bí 'bu mahets'i, nu'u yø ja'i hinguí o rá 'ye, da zijpu ha 'buhyø ja'i. ¹⁴Damī hyegui, o sä guí suhæ. Nuya guehya yø xädä xännbabi ra hya mīda yø mmīnxädäui ya. Nu'mø bi nthēui ra ots'i, nup'u da zo ra xännbate, ja da zop'u yø xädi.

¹⁵Ra Bedu bi 'yembra Jesús:

—Damī xicje te ga mbønya yø hya gá hyequi ngue te si ra ja'i.

¹⁶Ra Jesús bi 'yembī:

—¿Ua xquet'a hinguí tinnī mmūihæ hanja ya yø hya dí mmangä? ¹⁷¿Ua hinguí pahmæ ngue nu te gäma cosa si ra ja'i, mbo rá mmūi ra ja'i nī ma, pe pigui te si ra ja'i? ¹⁸Pe nu ra hya pønná ne ra ja'i, mbo rá 'nyomfēni ra ja'i ní 'yehra hya. Nu'mø xants'o ra hya bi manna ja'i, guehna ra ts'oqui na. ¹⁹Porque mbo rá 'nyomfēni ra ja'i bi mīhra ts'o 'nyomfēni, ra nthote, ra 'nyots'ommäi, ra mfe, ra fehni, ra ts'ate. Gä mbo rá 'nyomfēni ra ja'i ní 'yehra ts'omhya. ²⁰Nuna ra hya naya, guehna ra ts'oqui øtyø ja'i na. Pe nu'mø hinguí xæ'ye ra ja'i 'mø bi nsihmæ, hinga gue'a ra ts'oqui'a.

Nu'a n'na ra xisu ngue hīngra judío bi 'yäpra mate ra Jesús ngue da mäts'i.

²¹Mī bømp'u mī 'buhra Jesús, i map'u ja n'na ra häi ja ra hnīni Tiro conna hnīni Sidón. ²²Nup'u ja ra hnīni bi zønna Jesús, mī 'bup'u n'na ra xisu hīngra judío, mará mmēngu p'u ja ra häi Canaán. Bī ma ra xisu p'uya, ní mafi, bi 'yembī:

—Ague grá Hmu, rá mbom'meto'i ra David, damī huegagui. Nu ma t'ixu dí si, n'youi ra ts'onthi. Pe emmei di uni, damī 'yøthets'u —bi 'yembī.

²³Pe ra Jesús hinguí thatho. Yø xädi p'uya bi 'yembra Jesús:

—Damī 'yørpabi nts'edi'a te xi'i, porque ra nxunanyatho ngue nuercæhæ.

²⁴Ra Jesús bi 'yembra xisu:

—Nugä bá pengagui Oja ngue høndyø judío ga fäts'i. Porque yø judío entho yø de'yo ya xa n'uēni, ngue hīnjongui fädi.

²⁵Pe ra xisu bi guarbu 'bähra Jesús ngue bi ndantyøhmu, bi 'yembī:

—Ague grá Hmu, damī fæxquits'u.

²⁶Ra Jesús bi 'yembra xisu yau:

—Pe nu'mø ngue 'bet'o go ga fæxa'i, 'ne hīngra judío, ya sutho 'mø da thannba ra hmæ yø basi, ngue yø fo'yo di t'unni.

²⁷Ra xisu p'uya bi 'yembī:

—Ahá, grá Hmu, gue'a guí mma. Pe yø fo'yo, gue'u yø xemhmæ täp'u ja ra mæxa sihme yø hmu si'u.

²⁸Ra Jesús bi 'yembra xisu yau:

—Ague grá xisu, guí ec'eigui xandønho ngue da zä di nja'a te guí mma. Janangue di nja ya.

Nu'a rá t'ixu ra xisu mī n'youi ra ts'onthi p'uya, 'bexque'a bi zä.

Ra Jesús bi 'yøthe xangu yø därkehi.

²⁹Mī thohra Jesús, i mpa man'na nguadi ra zabi Galilea. Nup'u ja ra nyuni bi zøni, bi mī. ³⁰Xandøngu yø ja'i bi zømp'u 'bui. Bi zispa yø därkehi xa nnunts'i, yø xädä, yø gone, yø do'ye, yø dogua, xangu mīda yø därkehi bi ts'ispabi ra

Jesús ngue bi 'yøthe. ³¹Mi nu yø ja'i te øtrā Jesús ngue bi zā bi 'yøthe yø dārquēhi, di 'yødyø ja'i. Yø gone bi zā bi n̄ya, bi zā yø do'yē, bi zā yø dogua. Bi nzø yø dā yø xādā. Mi n̄ja'a p'uya, gātho yø ja'i bi 'yēsabi Oja n̄na thanne yø judío.

Rā Jesús bi 'ujn'i goho māhuah̄i mā'yoh̄u.

³²Bi zonhyø xādi rā Jesús, bi 'yēmbi:

—Dadi huēcā yø ja'i 'bucua, porque ya rā hyu pa 'daua dí 'yoh̄u ya. Dí pa'a n̄juani ngue ya h̄in'yū te dā zi yø ja'i. Nugā h̄indī nne gā et'i ngue dā ma yø ngu 'nē h̄indī sihmē, porque dā güennbū ja rā 'yu.

³³Nu'ū yø xādi bi 'yēmbi:

—Pe ĩhapu go gā hannbahu te dā zi ya yø ja'i 'bucua? Porque xāndøngu. A n̄uaa dí 'buhm̄u, rā dapo ua.

³⁴Bi 'yānyø xādi rā Jesús, bi 'yēmbi:

—ĩHangu yø th̄uhmē guí h̄ahu m'ø?

Nu'ū yø xādi p'uya bi 'yēmbi:

—Høndi yoto yø th̄uhmē ja ua, 'nē zi yoho yø hua.

³⁵Bi mānda rā Jesús ngue bi m̄ihyø ja'i. ³⁶Bi h̄yan'ū yoto yø th̄uhmē p'uya conyø hua. Bi ja mammadi Oja ngue ya di nsihmē yø ja'i. Bi xenyø th̄uhmē p'uya, bi unyø xādi ngue di 'darpa yø ja'i dā zi. ³⁷⁻³⁸Nu'ū yø ja'i bi nsihmē, goho māhuah̄i mā'yoh̄u. A nu yø xisu 'nēhyø bas̄i h̄ingui cūtra güenda'ū. Pe gā bi n̄niya. Mi juate rā ts'ihmē yø ja'i, nu'ū yø xādi rā Jesús bi peti yoto canasta yø th̄uhmē bi bongui. ³⁹M'mefa p'uya, rā Jesús bi 'yēhyø

ja'i. Bi ma p'uya, bi 'yo rā barco, bi zømp'ū ja rā häi n̄i hu ngue Magdala.

Yø fariseo bi xihra Jesús ngue nne dā nup'ū dā 'yøt'a n'na rā milagro.

16 Ngu i zøhra Jesús, n̄ua yø fariseo conyø saduceo bi ma bá sāmhya rā Jesús. Di 'bepi ngue dā 'yøt'a n'na rā milagro nu māhēts'i, para ngue di nēqui ngue rā m'menhn̄i Oja n̄a rā Jesús. ²Rā Jesús bi 'yēmbi:

—Nu'mø ngue rā nde, guí emhm̄u: “Xta nho rā tiempo ya, porque ja yø zøgui”. ³Nu'mø xudi p'uya, guí emhm̄u 'mø: “N̄ua h̄indī ho rā pa ya, porque rā nduhmi rā c'ammahēts'i ngue ja rā gui”, guí emhm̄u. Guí ena ngue guí pahm̄u xanho te gā mbøn'a te bí ja maya. Pe n̄ua guí ena ngue h̄ingui pahm̄u te gā mbønya te gāma h̄ya guí n̄nuh̄u yø pa dí 'buhm̄u ya. ⁴Yø ja'i 'buhya, yø ts'oc'ei ngue h̄ingui pa Oja. 'Bet'o nne dā nu yø milagro, ja dā 'yēc'eigui. Pe h̄in temā man'na mā milagro di n̄ja ya, h̄inda hont'a te bi thohra Jonás dā nōpa hmēya yø ja'i ya.

Bi zop'ū yø ja'i p'uya, bi ma.

Rā Jesús bi xihyø xādi ngue di mfādi xanho, n̄ua yø h̄ya xānnbāte yø fariseo 'nēhyø saduceo, h̄inda dennbabi yø h̄ya.

⁵Mi zøm man'na nguadi rā zabi, nu'ū yø xādi rā Jesús xi pumbeni rā th̄uhmē xta hyats'i ngue dā zi. ⁶Rā Jesús bi 'yēmbyø xādi:

—Dam̄i mfāhm̄u ya, māmi sih̄u'a rā íxi di unyø fariseo ya, conyø saduceo.

⁷Di n'yembí n'na ngu n'na'u yø xädi p'uya:

—Rá nzequí xicju ya ngue hínxtá há ra thühmē ga sihū.

⁸Bi bahra Jesús te di nxihyø xädi, bi 'yembí:

—Gue guí ená dí xi'ahū ngue hínxcuá há ra thühmē gui sihū. ¿Ua hínquí 'yo ni mmūihū ná ra hya dí mmangá 'mø? Masque mađi zits'u guí ec'eigahū. ⁹¿Ua hínquí 'yo ni mmūihū ya yø hya dí mmangá? ¿Ua hínquí mbemhmū'a te guí nnūhū p'u nná mähä? Xi'mø rá pa ngue høndi cüt'a nthühmē i nsihmē cüt'a maḥuahí ma'yohū, ¿ua hínquí mbemhmū njammí canasta yø thühmē bi bonguí? ¹⁰Xi'mø rá pa ngue høndi yoto yø thühmē i nsihmē goho maḥuahí ma'yohū, ¿ua hínquí mbemhmū njammí canasta yø thühmē bi bonguí? ¹¹¿Hanja ngue hínquí 'yo ni mmūihū ngue híngra thühmē dí mma ngue dí xi'i ngue guí mfähmū ngue rá íxi di unyø fariseo 'nēhyø saduceo?

¹²Ya bi dīnyø mmūi'u yø xädi te mmanā Jesús, ngue híngra íxi pē rá thühmē'a xifi ngue di mfädi. Sinoque nu'a rá hya xifi, ngue hīndi xä'u yø hya xānnbate yø fariseo 'nēhyø saduceo.

**Bi manā Bedu ngue rá
Jesús, gue'a rá Cristo bá ex
Oja ngue di ndast'ab'i'a.**

¹³Nup'u ja rá xēqui ja rá hnini Cesarea ngue Filipos, mi zømp'u rá Jesús. Bi 'yānyø xädi p'uya, bi 'yembí:

—Nugä drá N'yohū dá ε mahets'i, ¿te'o gnyø ja'i ngue guecä? —bi 'yembí.

¹⁴Nu'u yø xädi p'uya bi 'yembí:

—'Bu i'da yø ja'i embí ngue gue'e grá Xuua gmi øtra nxixya. Mi'da yø ja'i p'uya, embí ngue gue'e grá Elías. Mi'da p'uya, embí ngue grá Jeremías. Mi'da p'uya, embí ngue 'bui toni pøngahya Oja.

¹⁵Rá Jesús mahømbi 'yembyø xädi:

—Xi'ahū p'uya, ¿te'ogä p'u gni bemhmū ngue guecä?

¹⁶Mi dahra Bedu, bi 'yembí:

—Nu'i, gue'e grá Cristo, rá Ts'unt'ui Oja nuna majuaní ngue 'bui.

¹⁷Rá Jesús bi 'yembí:

—Rá mmenthi gá nthēui grá Simu, rá ts'unt'ui Jonás. Porque hínjonni ja'i bi ben'na'i ra hya guí mma, sinoque gueše ná ma Papá bí 'bu mahets'i bi ja'i gá manna rá hya ná. ¹⁸Nugä dí xi'i ya, gue'e gni hū ngue grá Bedu, i nne dá ma ngue tengutho n'na rá do ngue dēp'u fots'i, hínjonguí aní. Gue'e grá mudi 'yēc'ei ya ngue gätho mi'da yø ja'i dá 'yēc'eigui m'mefa. Nu to gä dá 'yēc'eigui dá dapra ndate i ja. ¹⁹Di nja ni cargo p'u ha di manda Oja ya. Gue'e rá representante'i Oja bí 'bu mahets'i. Nu'a rá hya guí unna nt'edi dá 'yøtyø ja'i, gue'a di nja'a. Nu'a rá hya hínquí unna nt'edi dá 'yøtyø ja'i ua ja rá ximhäi, hínquí sä dá 'yøtyø ja'i.

²⁰Mi juadi bi manā rá hya ná, bi xihyø xädi p'uya ngue hínjonni ja'i dá xifi ngue guehna rá Cristo ná.

**Rá Jesús bi mā ngue dá tho,
'ng bi mā ngue di bēnnate.**

²¹Rá Jesús bi xihyø xädi ngue ja ts'editho di ma Jerusalén, ja dani

ma ma'uni p'u. Di unyø mmäcja 'nēhyø xännbate ngue rā ley, 'nēhyø n'yohu 'bet'o p'u ja rā nija. Da hyo, pe rā hyu pa p'uya di bēnnate. ²²Rā Bedu p'uya, bi zica n'nanni rā Jesús, bi 'yembi:

—Ague grā Hmu, 'yo da ne Oja ngue da ngu'a gui thogui.

²³Mi 'bātra Jesús, bi 'yembra Bedu:

—Damī 'uegue, rá mēfi'i rā zithu. Porque nu'i guí orcatogui. Hinga gue'a rá ts'änni Oja so ni mmui di nja. Sinoque gue'a te yø hyase yø ja'i so ni mmui di nja.

Rā Jesús bi xihyø xädi ngue hinjam'mø da gohyø mmui'a ga 'yēc'ei.

²⁴Bi 'yembyø xädi rā Jesús:

—Nu to nne da denngui, hingui sä ngue da zänse te da n'yo. Hinha di gohrá mmui, madague'a da thop'u ja rā pont'i. ²⁵Nu rā ja'i da 'uegue ngue su da tho, guehna rā ja'i di m'mēhrá te nā. Pe nu rā ja'i hingui cohra mmui'a ga 'yēc'eigui, mada tho conná ngueque, guehna rā ja'i di nyanná te nā. ²⁶Porque hinte da dahra ja'i, madague'a da 'yøt'e ngue rá mmeti gā rā ximhäi nē di m'mēhrá te. Ni xinda hangu rā mēnyu da gutra ja'i, hinda zā da yanná te. ²⁷A nu'mø bá ēhē mahōn'a rā N'yohu bí 'yē mahēts'i, dí hatra ts'edi Oja, da n'youi yø anxē. Di unyø nzäbi n'na ngu n'na yø ja'i, da gut'i te xā 'yøt'e, xanho ogue xants'o. ²⁸Majuani dí xi'ahu ngue nuya 'da 'bucua ya, hinda du, asta gue'mø da nu ngue da hya rā ts'edi rā N'yohu bí 'yē mahēts'i di manda ua.

Bi mp'ā te gui nequi rā Jesús.

17 Mi tho'a n'nato mā pa, nuna rā Jesús bi zixra

Bedu 'nēhya mi yonc'ei di n'yohu, rā Jacobo 'nēhra Xuua. Bi mēp'u bí ja n'na rā nyuni xanhēts'i ngue di m'muse. ²Ja bá nup'u yø xädi p'uya ngue bi mp'ā gui nequi rā Jesús. Nu rá hmi, di yoxni tengu rā hyadi. Rá he p'uya, rā mbøse asta di yoxni. ³Bi nu yø xädi p'uya ngue 'bāp'u rā Moisés conná Elías ngue yau'i rā Jesús. ⁴Rā Bedu bi 'yembra Jesús: —Ague grā Hmu, ya xanho ngue dí 'buhmu ua. Xiya, lua guí nne gā hōcāhe hyu yø t'annigu, n'na'i, n'na rā Moisés, n'na rā Elías? —bi 'yembi.

⁵Tobe yadra Bedu 'mø mi go'mra gui p'u ha 'bui. Xøgue di yoxni rā gui. Bi 'yø p'uya ngue nup'u ja rā gui ja bá nyap'u Oja, bi 'yena:

—Nuna 'bucua ya, guehna mā Ts'unt'u dadī madī. Co nuna ya i ja gampähä. Nuya yø hya da manna ya, dami 'yēt'ammuihu —bi 'yembi.

⁶Mi 'yøhyø xädi nā rā hya bá man'Oja maya, bi m'memfo häi p'uya, pe mathoguitho bi nsu. ⁷Nup'u ha 'boni, bi guatra Jesús. Bi dots'i n'na ngu n'na, bi 'yembi:

—Damī nangüi, 'yo guí nsui —bi 'yembi.

⁸Mi hyetyø xädi p'uya, ya hinjon gui 'bāp'u yoho yø n'yohu xi nu. Ya 'bāse p'u rā Jesús.

⁹Ya bá 'yo ngue ní gap'u ja rā nguani p'uya. Rā Jesús bi 'yembyø xädi:

—'Yo to gui xifi te gā nuui ya, asta gue'mø bi hnu rā N'yohu bí 'yē mahēts'i ngue di bēnnate.

Rā Jesús bi mā ngue rā Elías ya bá ēhē, bi xihyø ja'i ngue di nsā porque ya bá ep'u rā Cristo.

¹⁰Nuya yø xädi rā Jesús bi 'yänna n'na rā hya, bi 'yembi:

—¿Hanja na ra hya mmanyø xännbate ngue ra ley, ngue ra Elías embi ngue jatho da 'bet'o hante ngue da ehra Cristo?

¹¹Mi dahra Jesús bi 'yembi:

—Majuani ngue ra Elías mi jatho ngue rá mäditho da ehé da xihyø ja'i ngue di nsä. ¹²Pe dami pahmu ya ngue nuna t'embí ra Elías, ya bá ehé. Pe himbi n'yo yø mmui yø ja'i te'o na. Janangue nu hangu ra n'u bi ne da japi, gä bi nja. Xquet'a di njarbutho ra N'yohu bí 'yē mahets'i ya, di unyø ja'i.

¹³Nu'u yø xädi p'uya bi n'yo yø mmui'a ra hya mmanna Jesús ngue nuna ra Xuua bi 'yøtra nxixya, guehna bi t'embí ngue ra Elías.

Ra Jesús bi 'yøthe n'na ne'ei mi n'youi ra ts'onthi.

¹⁴Mi zøp'u 'bahyø ja'i ra Jesús, bi guat'a n'na ra n'yohu bi ndantyøhmu p'u 'bäi, bi 'yembi:

¹⁵—Ague grá hmu, nu ma ts'unt'u dí si n'youi ra n'u ngue ra ataque, janjuani ngue di uni. Nu'mø bi gu, høt'a sibi, ja'mø hørbu ja ra dehe. Dami huegaguí ma ts'unt'u, gui 'yøthe ts'u. ¹⁶Ya xtá xihni xädi ngue xtá 'yøthe ts'u, pe hinxá nzä xa 'yøthe.

¹⁷Ra Jesús bi 'yembi gätho yø ja'i 'bup'u:

—¿Astá njam'mø da zønna pa gui 'yēc'eigahü? ¿Ua guí ena ngue hangu ra pa ga set'ahü? Bá si ua ra ts'unt'u, ga øthegä —bi 'yembi.

¹⁸Nuna ra Jesús bi xihra ts'onthi n'youi ra ts'unt'u ngue bi hyep'u. Ra ts'unt'u p'uya 'bexpi zä ra n'u mi hēmbi. ¹⁹M'mefa p'uya, bi 'yänse n'nanni yø xädi ra Jesús, bi 'yembi:

—¿Hanja ngue hinxá nzä xtá øthegähe ra ts'unt'u mi n'youi ra ts'onthi?

²⁰Ra Jesús bi 'yembyø xädi:

—Hinxá nzätha, porque hin gadi segura ni mmuihu ngue da zä ra därkehi. Majuani dí xi'ahu, nu'mø ngue di ja zits'u ni nt'ec'eihü, madague'a tengutho ga nnoho n'na zi hmudä ra mostasa, ya da zä gui 'yemphu ra nyuni ja nu: “Dami 'uecua guí ja grá nyuni, i ma man'na nguadi”, gui 'yemphu, ra nyuni p'uya da 'uegue. Hinte gui hyemphu 'mø di ja'ahu zits'u ra nt'ec'ei. ²¹A nuna tengu ra ts'onthi mi n'youi ra ts'unt'u, para ngue da zä da hyep'u ra ja'i n'youi, mahyonitho ngue da mat'Oja ra ja'i 'ne da 'yetrá mmui.

Mahømbi manna Jesús ngue da tho, pe bi ma ngue di bennate.

²²Mente 'youi p'u ja ra häi Galilea yø xädi ra Jesús, bi 'yembi:

—Nu ra N'yohu bí 'yē mahets'i, di ndäpyø ja'i ngue da hyo. ²³Nu'mø bi hyo p'uya, di bennate'a rá hyu pa.

Nuna ra hya bi xihyø xädi, emmei bi du yø mmui.

Ra Jesús bi gutra menyu njui p'u ja ra nija.

²⁴Ni n'youi yø xädi ra Jesús, bi zømp'u ja ra hniñi Capernaum. Nu'u yø n'yohu juhra menyu p'u ja ra nija p'uya, bi 'yembra Bedu:

—Xi ni xännbatehu n'yø, ¿ua hinda gutra menyu njui p'u ra nija? —bi 'yembi.

²⁵Ra Bedu p'uya bi 'yembra n'yohu juhra menyu:

—Ahá, da gutra menyu ra xännbate.

M'mefa p'uya bi ma ra Bedu p'u bi ja ra ngu 'buhra Jesús. Hante ngue di nya ra Bedu, ra Jesús bi 'yembi:

—Ague Simu, éte guí mmanya? Xi yø dast'abi 'bucua ja ra ximhái, éndana gue'a jumbabi ra menyu i jui, gue'u yø basi jumbi, ua gue gue'u yø ja'i n'nan'yo jumbi? —bi 'yembi.

²⁶Mi dahra Bedu p'uya, bi 'yembi: —Gue'u yø ja'i n'nan'yo njumba ra menyu —bi 'yembi.

Mahombi 'yenna Jesús: —Janangue nu'u yø basi Oja hingui ja ngue da gutra menyu'u. ²⁷A nuyá, para ngue hinda zucju yø ja'i, ni map'u ja ra zabi ya. Dami hyaxra xone t'egui, guá the n'na ra hua. Nu'a rá mudi ra hua guá hucui, nup'u ja rá ne ra hua, gui tinnbabi ra menyu di op'u. Di z'a p'uya ngue gui jutra menyu t'äcä p'u ja ra nija, co 'ne'a ra menyu t'ai gui jut'i.

Ra Jesús bí xännba yø xädi ndana ma datho da hnu mansu.

18 Nu'a ra ora'a, bi guatyø xädi ra Jesús, bi 'yembi:

—Ague grá Hmu, éndana hant'a ni mmui ngue ma datho da hnu mansu p'u ha di manda Oja bí 'bu mahets'i?

²Ra Jesús bi zohna n'na ra ts'unt'u mi 'bäp'u, bi 'bämbu made ha 'bui.

³Bi y'embyø xädi p'uya:

—Majuani dí xi'ahu, nu'mø hingui pähni n'yomfënihu, gui cohmu tengutho ra ts'unt'u 'bucua ya, hinda cu'ahu p'u di manda Oja bí 'bu mahets'i. ⁴A nuyá, nuna ma datho da hnu mansu p'u di manda Oja ya, guehna ra ja'i da 'yøt'e ngue hinte di muui, di mmutho tengutho ra ts'unt'u 'bucua ngue hinda 'yani.

⁵Nu ra ja'i di ja mmansu n'na ra basi tengu na 'bucua ya, nguna da 'yøt'e porque pahra ja'i ngue nu te øt'e, gue'a dí nnu manho ngue da 'yøt'a, tengutho 'mø ngue go di jammansu gra ja'i.

Ra Jesús di japa nts'edi yø xädi ngue da zu da 'yøtra ts'oqui.

⁶Nu'u yø basi ec'eigui ndap'u bi zä, tengutho na ra basi 'bucua ya, nu ra ja'i da japi ngue da hyegagui p'u yø basi ec'eigui, ra ndate castigo tømra ja'i da thogui. Hante ngue da 'yøtra ts'oqui ra ja'i, man'na xanho ngue da t'ennbu ja ra jathe ra ja'i, di ntharpa rá 'yuga n'na ra njuni ngue da g'mi. ⁷Xan'utho te ja ua ja ra ximhái, porque hinda 'bedi tema cosa ga 'yøtra ts'oqui yø ja'i. Porque ngutho siempre øtra ts'oqui ra ja'i, pe hague ngu ra castigo da tho ra ja'i nu'a di japi ngue øtra ts'oqui rá mmic'eiu.

⁸Janangue nu'mø guí ena ngue rá ts'oqui ni 'ye ogue rá ts'oqui ni gua p'u gá 'yøtra ts'oqui, dami hyequi, 'yei yap'utho. Man'na xanho ngue gará do'ye ogue gará dogua 'mø gá curbu ha gui m'muhmi Oja, hinda gue'a ngue di ja yoho ni 'ye ogue di ja gä yoho ni gua 'ne ngutho gui mmap'u ja ra sibi para zantho. ⁹Nu'mø guí ena ngue rá ts'oqui ni dá p'u gá 'yøtra ts'oqui, dami hyahní dá, gui 'yei yap'utho. Man'na xanho ngue da n'natho ni dá 'mø gá curbu ha gui m'muhmi Oja, hinda gue'a ngue di ja gä yoho ni dá 'ne ngutho gui mmap'u ja ra nidu di danzø.

Bi hyecra hya ra Jesús ngue n'na ra de'yo bi 'uegue.

¹⁰Yo guí emhmu ngue hinte di muui yø basi. Nugá dí xi'ahu ngue

nup'u mahets'i bí 'buhma Papá, nu'u yø anxe zamp'u ha 'bui, gue'u fáxyø basi'u. ¹¹Nu ra N'yohu bí 'yē mahets'i, bi 'yēhē ngue da yanyø ja'i xa m'medi.

¹²A nuýá, xi'mø ngue di 'bui to di si n'na ciento yø de'yo, 'nē da 'ue'a n'na nde'yo, uangui da zop'u'u goho 'däte ma'de'ma guto nde'yo p'u ja ra dapo di 'yo. Da ma da honná nde'yo xá 'uegue. ¹³Nu'mø bá timp'uya, man'natho di johya ngue bá tin'a n'na nde'yo xí 'uegue, hinda gue'u goho 'däte ma'de'ma guto nde'yo hingui 'uegue. ¹⁴Njarbutho ni Papáhu bí 'bu mahets'i ya, hingui nnepe ngue di mm'me'a n'na mbasi ya yø basi 'bucua.

**Jatho ngue di punnbabi
rá mmic'eigui ra ja'i.**

¹⁵Nu'mø hingui ho te øt'a ni cu, dami zofo, jaca n'nani ngue gui nyaseui. Dami xifi ngue hingui ho te øt'e. Nu'mø bi ne bi 'yø'a ra hya gui xifi, ya xanho. Ya gá nhojpau ni cu. ¹⁶Pe nu'mø himbi ne bi 'yøde te gui xifi, dami hyon'i yonc'ei ogue hyu nc'ei gui sits'i, da 'yøde hapu gui nyau ni cu, ngue gui nne gui nhojpau. ¹⁷A nu'mø hinda ne da 'yøde te da xi'u gui sits'i, dami dá ra güenda p'u ja ra nija 'mø. A nu'mø hinda ne da 'yø'a te ra hya da sip'u ja ra nija p'uya, gui 'yøni güenda ngue nuna ni cu tengutho 'mø hingra 'yēc'ei ogue tengutho 'mø drá nguthäi.

¹⁸Dí xi'ahu ngue go gyø representantehu nguehna Oja bí 'bu mahets'i. Nuna ra hya gui unhnu ra nt'edi da 'yøtyø ja'i, gue'a di nja'a. Nu'a ra hya hingui unhnu ra nt'edi

da 'yøtyø ja'i ua ja ra ximhäi, hinda sä da 'yøtyø ja'i.

¹⁹I ja man'na ra hya ga xi'ahu ya. Nuaa ja ra ximhäi, nu'mø bi the yø hya yo nc'ei ngue 'da'igu da 'yöp'a Oja, Oja di un'a te da t'äpi. ²⁰Porque nup'u ha di mpeti yø ja'i ec'eigui, madague'a hondi yonc'ei ogue hyu nc'ei di mpeti, pe nup'u ha 'bui, ja dí 'bucä p'u.

²¹Ra Bedu p'uya bi 'yembra Jesús: —Ague grá hmu, xi ma cu ya ga 'bu'a ngue hingui ho te ørque, ¿nja mmindi ga punnbi? ¿Gue asta nyoto nnidi?

²²Mi dahra Jesús, bi 'yembi: —Nugä hinte dí xi'i ngue hondi nyoto nnidi ja ngue gui punnbi. Sinoque dí xi'i nja mmindi gui punnbi, yoto yø hyate ma'det'a nnidi ja ngue gui punnbi.

**Ra Jesús bi hycra hya ngue n'na
ra hmiqiu hin'ya rá mpunnbi.**

²³Janangue jatho gui punnbabi ni mmic'eihu, porque nuna Oja bí 'bu mahets'i, mahyejpi n'na ra dast'abi ngue ørpa ra güenda yø hmiqiu hangu tupi. ²⁴Mi dæ'mi bi 'yørpa ra güenda yø hmiqiu, bá ts'innbabi n'na nc'ei ngue yø miyonetho rá menyu mi tupi. ²⁵Pe nuna ra hmiqiu bá ts'i, hin'ya ra menyu di guträ güenda. Ra dast'abi p'uya bi manda ngue da bä ra hmiqiu, 'nē da bäprä xisu, 'nē da bäpyø basi, 'nē da bäpi hangu pets'i ngue di guträ güenda. ²⁶Pe ra hmiqiu p'uya bi ndantyøhmu p'u 'bährä hmu. Bi 'yäpra mate, bi 'yembi: “Ague grá hmu, dami tøgbagui ts'u mente ga tingä ni menyu ga jut'a'i”, bi 'yembi. ²⁷Nu'a ra hmu p'uya bi huercä hmiqiu, bi

punnbabi rá güenda mi tupi. Bi thøgue.

²⁸Pe nuna rá hmiqúi bi ma mapunnbi rá güenda, høntho bi ma mathøgue, bi nthœui man'na nc'ei ngue mi tupi zits'u rá mēnyu. Bi bennbaya bi dorpa rá 'yuga. Bi 'yembi: “Gui jurcagui ma mēnyu guí tuqui, uague hin'na”, bi 'yembi. ²⁹Nu'a rá n'yohu mi ndupate zits'u rá mēnyu p'uya, bi ndantyoħmu p'u 'b'äa tupi, bi 'yäpra mate, bi 'yembi: “Damí tøgbagui ts'u mente ga tingä ni mēnyu, ga jut'a'i”, bi 'yembi. ³⁰Pe nu'a rá n'yohu mi thuprá mēnyu p'uya, himbi ne xta ndø'ma tupi. Sinoque bi bent'i, bi zixa fädi asta gue'mø di japi da gutrá mēnyu tupi.

³¹Mi nu mi'da yø hmiqúi'a te bi 'yorbaya, bi dār'man'u yø mmui'a te bi japrä mmic'eiui. Bi ma'u p'uya bá xiprá hmu te bi 'yø't'e. ³²Nuna rá hmu p'uya, bi manda bá ts'ofø mahøn'a, bi 'yembi: “Grä ts'oc'ei n'yø. Conque nu hangu ma mēnyu gmi tuqui, gä dá pun'na'i ngue gä 'yäcra mate. ³³Uangui xta nzä xqui punnbabi ni amigo mi tu'i tengutho dá pun'na'i”, bi 'yembi. ³⁴Nu'a rá hmu, janjuani ngue mbøcuc. Bi manda p'uya ngue bi ts'ixa fädi rá hmiqúi asta gue'mø da gutrá mēnyu tupi. ³⁵Di ja'ahu p'u ma Papágä bí 'bu mahets'i ya, hīndi pun'nahu, ngue'mø hīnni mmui gdi punnbabi te øt'a ni cuhu.

Bi xännba yø ja'i rá Jesús ngue hin'yua rá nt'edi di nxummi yø xisu.

19 Rā Jesús mi juadi bi manya yø hya ya, nup'u Galilea mi 'yo, bi ma man'na nguadi rá dathe Jordán, i mpa p'u ja rá häi Judea.

²Pe xandøngu yø ja'i bi denni. Nup'u bi zøni, bi 'yøthe yø ja'i madi hyenni.

³Bi guat'ida yø fariseo p'u 'buhra Jesús, porque honnbi ha di zædi ngue hīnda gue'a rá hya da ma. Bi 'yembi:

—¿Ua ja rá nt'edi ngue di nxummi rá xisu n'na rá n'yohu hønt'a bi zä ma hya di ũpi, uague hin'na?

⁴Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—¿Ua hīn gadi xähmü'a te rá hya nt'ot'i p'u ja rá Maca Libro, ngue nu'mø mambä nhohra ximhäi, Oja bi hocra n'yohu n'ē bi hocra xisu?

⁵Oja bi 'yena: “Janangue rá n'yohu sop'u rá papá, sop'u rá mamá ngue 'buhmi rá xisu. Nuya yo nc'ei ya, di nne n'na ngu n'na, janangue ya hīngu'i yo nc'ei, sinoque entho n'na nc'eitho”. ⁶Janangue nuyá, nuya yo nc'ei bi pen'na Oja, hīn'yua rá nt'edi ngue to di xunnbabi.

⁷Yø fariseo p'uya bi 'yembi:

—¿Pe hanja na rá Moisés ngue bi 'yembi i sä da 'yøtra sūcuā rá n'yohu ngue di nxummi rá xisu 'mø?

⁸Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nuna rá Moisés bi unna nt'edi ngue da nangra sūcuā ngue rá nxuni, pe ngue mandø nnaxitho yø n'yomfeni yø ja'i, janangue bi njap'u. Pe nup'u rá müdi, hīnga ngu'a rá hya bá sännba Oja da 'yøtyø ja'i. ⁹Pe nugä dí xi'ahu, ngue yø n'yohu di nxummi yø xisu n'ē hīngra n'yots'ommäi di ũpi, nu'mø hømbi nthatra n'yohu, da me man'na rá xisu, ya rá ts'oqui øtra n'yohu. A nu'mø bi nthatra xisu bi t'ei, ya rá ts'oqui øt'ui rá n'yohu bi me.

¹⁰Nu'u yø xädi p'uya bi 'yembi:

—Man'na xanho ngue hīndi nthatra ja'i 'mø —bi 'yembi.

¹¹Pe ra Jesús mahombi 'yena:

—Nuna ra hya dí mma, hingui nne da ma ngue da gátho yø ja'i di ja ngue di nthati. Sinoque nuya yø ja'i, Oja nnepe ngue di nthati, guehya dí mmangá ya. ¹²I 'buhyo n'yohu ngue hingui sä di nthati. Porque 'buhyo n'yohu ya i mi'a ngue hinda zä di m'mührá xisu. Ximmi 'buhyo n'yohu ngue m'moqui. Ximmi 'buhyo n'yohu hinda nthati para ngue da zäp'u da 'yørpe xanho rá 'befi Oja bí 'bu mahets'i. Pe nu to ena ngue da zä di nthati, ya da 'yøt'e tengutho ra hya dí mma.

Bi xi Oja ra Jesús ngue di japyø basi.

¹³Bi zixyo basi yø ja'i p'u 'buhra Jesús, i nnepyø ja'i ngue da dospa yø ya yø basi 'ne da xi Oja ngue di japyø basi. Pe nuya yø xädi ra Jesús bi hejpa yø ja'i ba zi yø basi. ¹⁴Ra Jesús, bi 'yembyø xädi:

—Dami hyehmu yø basi da thocua dí 'bui. Porque tengutho yø ja'i ya o rá 'ye Oja, xquet'a njarbu ya yø basi ya.

¹⁵Ra Jesús bi japyø 'ye p'u ja yø ya yø basi. M'mefa p'uya, bi map'u ja ra xequi mi 'bui.

Ra mmemmeti himbi ne da 'yøt'e te bi xihra Jesús.

¹⁶N'na ra n'yohu bi guarbu 'bähra Jesús, bi 'yembi:

—Ague grá hoga xännbate, ñdana ra nho exa ja ts'edi ga øt'e n'namhma ngue Oja di 'dacra 'da'yo te para zantho? —bi 'yembi.

¹⁷Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—¿Ua guí padi te guí mmanya, ngue guí engui xanhogá? Porque hønse Oja xanho. Nu'mø guí nne ya

ngue di 'da'i ra 'da'yo te Oja, dami 'yøt'u yø hya di manda Oja 'mø.

¹⁸Ra n'yohu p'uya bi 'yena:

—Xi'u yø hya di manda Oja p'uya, ñdana gue'a ya yø hya guí mma?

Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—'Yo grá hyote. 'Yo grá 'yots'om'mäi. 'Yo grá be. 'Yo to guí sännba ra fehni. ¹⁹Dami su ni papá, dami su ni mamá. Dami mahni mmic'eiuu tengutho gni ne ngue di ma ma mad'i.

²⁰Mi dahra n'yohu p'uya, bi 'yena:

—Nuya yø hya guí xicya, ya gä xtá øt'e asta gue'mø mará ngüegui. Xiya, ñdana guehna ra hya di 'bedi ngue hinda øtya? —bi 'yembi.

²¹Pe ra Jesús bi 'yembra n'yohu yaui:

—Nu'mø guí nne ngue gátho gui 'yøt'a te ni 'yup'u gui 'yøt'e, ni ma ya, dami pä te gä guí pets'i. Dami unna menyü yø hyoya. Nu'mø gá 'yøt'e te dí xi'i ya, ya bí ja ni mmeti mahets'i p'uya. Bá ep'u ya, ga mmer'u nná magá —bi 'yembi.

²²Pe mi 'yøhra n'yohu na ra hya bi sifi, mambi dudrá mmui. Bi matho, porque mará ndømmemmeti.

Bi manna Jesús ngue Oja, hinte hmbi.

²³Ra Jesús bi 'yembyø xädi:

—Nu yø mmemmeti, guehya dí mma ngue xanhennitho ha di n'uni da zo rá 'ye Oja bí 'bu mahets'i ya. ²⁴Ya fadi ngue ra cameyo, hinjam'mø da zä da thop'u ja rá xagu n'na ra 'yofani. Pe dí xi'ahu ngue man'na xandøn hennitho ngue n'na ra mmemmeti di n'uni da zo rá 'ye Oja.

²⁵Nuna ra hya bi manna Jesús mi 'yøhyø xädi, man'natho bi nsu yø n'yomfeni p'uya. Di n'yembi:

—Rá nzeɣui ya h̄injonni ja'i da zä di nyanná te ya'mø —di n'yembi.

²⁶Bi hyetyø xädi ra Jesús, bi 'yembi:
—Nu'a ngue yø ja'itho, h̄inda zä da zänse ha di nyanyø te. Pe Oja h̄inte h̄embi, nu te nne da 'yøt'e, da zä ha di japi.

Bi manna Jesús ngue di tocabi ra nho'u yø ja'i n'youi p'u ni ma.

²⁷Nuna ra Bedu bi 'yembra Jesús:
—Nugähe, ya xtá sohme p'u te gä dí peshe ngue dí ten'nahe. ¿Te 'be'a ja ngue di tocağähe 'mø?

²⁸Mi dahra Jesús, bi 'yembi:
—Majuani dí xi'ahu ngue nu'mø ra pa dani gom'na'yo gätho yø cosa i ja, gue'a ra pa'a ngue ra N'yohu dí 'ye mahets'i da mip'u ja rá nthuts'i, di manda te di nja. A nu'ahu p'uya ngue guí tenngahu, nup'u ha di hø'i 'de'ma yoho yø nthuts'i, ja gui mmihmu p'u ngue gui nts'ut'abihu p'u ha di 'bu'u 'de'mayo 'bui yø mbom'meto ra Israel. ²⁹Nu to gä xpá nzohyø ngu, xpá nzohyø cu, xpá nzohyø papá, xpá nzohyø mamá, xpá nzohyø xisu, xpá nzohyø basi, xpá nzohyø häi ngue tenngui, pe yø ciento nniditho gä ngu'a te da dini ngue'a te gä xpá nzogui. Ra pa di 'yep'u p'uya, di t'unna te para zantho. ³⁰Xangu yø ja'i hnu mansu ua, pe nu'a ra pa'a, ts'utho da hnu mansu p'u. Xangu yø ja'i hingui hnu mansu ua, pe nu'a ra pa'a, ja dani hnu mansu p'u.

Ra Jesús bi hyejpa ra hya yø nzäbi tahyø mefi.

20 Nuna Oja bí 'bu mahets'i da gutra nzäbi. Tengutho

n'na ra n'yohu bi ma mxuditho ngue da honyø mefi da tucyø uva. ²Bi gohmi ra cohi yø mefi ngue nu'a n'na pa ra 'befi, da gut'i co n'na ra menyu ni hu ngue ra denario. Bi menhyø mefi p'u bí ja rá huahi p'uya. ³Mi zu'i guto xudi p'uya, mahømbi ma tai ra mmehui. Bi dimp'u ja ra tai mi'da yø ja'i ngue h̄inte pefi. ⁴Bi 'yembuya: “Ni me ra 'befi ma huahigä n'yø. Ga jut'au'i'a te ni 'yup'u guí tahmi”, bi 'yembi. Nu'u bi si ra 'befi p'uya, bi ma ra 'befi. ⁵Mi hyuxyadi p'uya, mahømbi ma tai ra mmehui. Bi ntheui p'u mi'da yø ja'i ngue h̄inte pefi. Mahømbi 'yetra 'befi rá huahi. Mi zu'i hyu nde, mahømbi ma tai ra mmehui. Bi ntheui mi'da yø ja'i ngue h̄inte pefi. Mahømbi 'yetra 'befi rá huahi. ⁶Mi zu'i cut'a nde, mahømbi ma tai ra mmehui. Hømbi ntheui mi'da yø ja'i ngue h̄inte pefi. Bi 'yembuya: “¿Hanja ngue xcá ndethohu ua n'yø, h̄inxcá mpehmu?” bi 'yembi. ⁷Bi 'yēn'u zo p'uya: “Xtá nedähe ua ngue h̄injon xa xicje ra 'befi”, bi 'yembi. Ra mmehui p'uya bi 'yembi: “Ni me ra 'befi ma huahigä 'mø. Ga jut'au'i'a te ni 'yup'u guí tahmi”, bi 'yembi.

⁸Mi dahra nde p'uya, nuna ra mmehui bi xihra hmiqui nuna di mandabi yø mefi, bi 'yembi: “Dami zonhyø mefi ya, gui jutyo nzäbi. Rá mudi gui unyø nzäbi'u yø mefi rá nzeguitho xa nzømp'u ja ra 'befi. A nu'u xa mpefi gä ra pa, rá nzeguitho gui unyø nzäbi'u”, bi 'yembi. ⁹Mi njutyø nzäbi ya yø hmiqui xi yatra 'befi cut'a nde. Bi juarpa yø pa, bi unni 'da'a n'na ra menyu ngue ra denario. ¹⁰Mi tocabi bi t'unyø

nzäbi ya yø hmiq̄i x̄inde ra 'befi p'uya. Bi 'yēnā ngue man'na xangu yø nzäbi xti t'unn̄i porque x̄i mpefi gā ra pa. Pe m̄i t'unyø nzäbi, hōnda n'na rā mēnyu ngue rā denario bi t'unn̄i. ¹¹M̄i hyanyø nzäbi p'uya, bi zūhra mmeh̄ui. ¹²Bi 'yēmbi: “Nuya yø n'yohu 'būcua, rá nzequitho bi zōmp'u ja rā 'befi ya. Conque n'na oratho b̄i mpefi, ḥanja ngue 'da'igu gā jurcahe? Nugāhe p'uya xtá s̄ägāhe rā n'u gā ra pa ngue xā mpa rā hyādi”, bi 'yēmbi. ¹³Nū'a rā mmeh̄ui p'uya bi 'yēmbi: “Ague n'yø, nugā h̄ingra nts'oc'ei d̄i øt'ah̄u. Uangui xtá nyah̄u ngue nū'a n'na pa rā 'befi, ga jut'auico n'na rā mēnyu ngue rā denario. ¹⁴Dami hyanni nzäbi'a n'na zi pa xca mpefi, n̄i ma p'uya. Nūna mā mēfi rá nzequitho xā nyūtra 'befi, d̄i nne ga jut'i tengutho dá jut'a'i. ¹⁵¿Ua gadi mandagui? ¿Ua h̄in'yu rā nt'edi ngue ga s̄änse te d̄i nne ga ørpabi mā mēnyu? ¿Ua gue gadi seyabi n̄i mmic'eiui ngue'a rā n̄ho d̄i nne ga ørpe?” bi 'yēnna mmeh̄ui.

¹⁶Janangue nuyá, nuya yø mēfi rá nzequi xā nyūtra 'befi ya, guehya rá mudi di t'unyø nzäbi ya. A nuya yø mēfi rá mudi xā nyūtra 'befi, guehya rá nzequitho di t'unyø nzäbi ya. Mandøngu dyø ja'i bi ts'ofø, pe ziyohotho yø ja'i bi thanhni.

Mahømbi manna Jesús ngue da tho, pe di bēnnate.

¹⁷Ra Jesús n̄i hya rā 'yu ngue n̄i ma Jerusalén, pe bi zica n'nanni'u 'de'ma yoho yø xādi, bi 'yēmbi:

¹⁸—A nuyá, ya nná mähā Jerusalén. Nūna rā hn̄ini na, nū rā N'yohu b̄i 'yē mahets'i d̄i ndäpyø

hm̄u yø mmäc̄ja conyø xännbate ngue rā ley. Nuya p'uya, guehya da zännbi ngue da du. ¹⁹Di dāpyø ja'i h̄ingyø judío. Da denni, di un̄i, nē di cuarta pont'i ngue da hyo. Pe rá hyu pa di bēnnate.

Ra Jesús bi sifi ngue rā Jacobo 'nēhra Xuua d̄i nja yø cargo xtá nhets'i.

²⁰Nūna rā Jacobo 'nēhra Xuua, guehya yø ts'unt'u rā Zebedeo ya, 'dap'u 'youi rá mamá, bi guarbū 'bāhra Jesús. Bi ndantyøhm̄u nā rā xisu, bi xifi ngue da 'yørpa rā mate nā rā hya nne da xifi. ²¹Ra Jesús bi 'yēmbi:

—¿Tema mate guí nne ga øt'a'i? — bi 'yēmbi.

Ra xisu p'uya bi 'yēmbi Jesús: —D̄i nne ngue nup'u ha guí mmi ngue guí ndast'abi, guí unna nt'edi ya yoho mā ts'unt'u 'būcua, ngue n'na d̄i m̄ihni n'yei, n'na d̄i m̄ihni gaha.

²²Pe m̄i dahra Jesús, bi 'yēmbi: ts'unt'u:

—Ague n'yø, h̄ingui pad̄i te rá nsäui nā rā hya guí ähmi. ¿Ua da zā gui thohm̄i'a rā n'u ja ngue ga thocā? Porque nugā mathogutho ja ngue di ungā yø ja'i — bi 'yēmbi.

Bi 'yenyø ts'unt'u p'uya:

—Ahá, da zā ga s̄ägā'be rā n'u.

²³M̄i dahra Jesús, bi 'yēmbi:

—Majuani ngue ngu'a, xandøngu rā n'u ja ngue gui säui, tengutho rā n'u ja ngue ga thocā. Mathogutho di un'aui yø ja'i tengutho ja ngue d̄i ungā yø ja'i. Pe nūna rā hya guí mmamm̄i, h̄indi tocagui ngue go ga s̄änni to d̄i mip'u ja mā n'yei, oque to d̄i mip'u ja mā gaha. Mā Papá'a ya xā nzänni to d̄i m̄i n'na ngu n'na mā hyo.

²⁴Nūnā rā hya ähya yo nc'ei di n'yohu, bi mböcuc 'mø mi bahya mi 'det'a yø xädi rā Jesús. ²⁵Pe rā Jesús bi peti gätho yø xädi, bi 'yembi:

—Ya guí pahmā ngue yø dast'abi xā t'ets'i, co gätho mī'da yø ts'ut'abi 'bup'u ja yø hnini, gā di manda yø ja'i. Nu te di manda yø ts'ut'abi ngue da 'yøtyø ja'i, gue'a øt'a.

²⁶Pe nu'āhu, 'yo guí nne ngue guí mandathohu yø ja'i. Nu rā ja'i nne ngue xtā nhets'i rā cargo da mefi, guehna rā ja'i jatho ngue di mpefi da mäxyø mmic'eiui nā. ²⁷A nu'āhu ya, nu'a da ne di m'met'o ngue gätho yø amigo ya, guehna jatho da gohi ngue ni mefihu nā. ²⁸Conque rā N'yohu bí 'yē mahets'i, hīmbi 'yēhē ngue n'narbu da mi di mandatho. Sinoque bi 'yēhē ngue di mpefi da mäxyø ja'i. 'Nē hinga hōndra 'bāxte da 'yøt'e, asta da du ngue da yāni xāndøngu yø ja'i.

Rā Jesús bi 'yøthe yoho yø xädä.

²⁹Mi bomp'u ja rā hnini Jericó rā Jesús, bi ntet'i xāndøngu yø ja'i. ³⁰Nup'u ja rā 'yu i nthogui, mi hup'u yoho yø xädä. Mi bahyø xädä ngue guehna rā Jesús ja ngue da thop'u hudi. Bi muhra hmafi p'uya, bi 'yembi:

—Ague grā Hmu, rá mbom'meto'i rā David, dami hueg'a'be —bi 'yembi.

³¹A nu'u yø ja'i mi 'bup'u huhyø xädä, di hejpi ngue hīndi mmafi. Pe yø xädä p'uya, enā man'na ma'bepi ngue nts'edi gā mafi, bi 'yembi:

—Ague grā Hmu, rá mbom'meto'i rā David, dami hueg'a'be.

³²Rā Jesús bi m'mäi ngue øde hmat'i. Bi zonhyø xädä p'uya, bi 'yembi:

—¿Te guí nne ngue di nja'au?

³³Yø xädä p'uya bi 'yembi:

—Ague grā Hmu, dí nne ngue di nzø mā dā'be.

³⁴Bi huecyø xädä nā rā Jesús. Bi dospabi yø dā, pe 'bexpi nzø yø dā. Janangue bi mähä rā Jesús.

**Rā Jesús bi yarbu ja rā hnini
Jerusalén, pe espabi yø
ja'i, xifi ngue yø dast'abi.**

21 Nu'mø ya ni ma da zomp'u ja rā hnini Jerusalén, ya 'yop'u ja rā nyuni ja rā mbonza ja yø olivos. Ja jarbutho rā hnini Betfagé. Rā Jesús bi 'yet'i yoho yø xädi. ²Bi 'yembi:

—Ni me nu ja rā hnini bí ja nu. Nu'mø gā cut'ui rā hnini, gui timmi p'u da nthat'i n'na rā burru, n'youi rá basi. Bá xoqui ngue guá siui ua. ³Nu'mø to di hec'au ngue gui xocui rā burru, gui xihmi ngue honna Hmu. Pe dami xihmi ngue hīnda ya'atho di ndäpi.

⁴Nguna bi 'yøt'e para ngue di nja nā te rā hya bi manná pøngahya Oja ngue bi 'yēna: ⁵“Dami xihmu yø ja'i 'bup'u ja rā hnini Sión, gui 'yemphu: Nūua guí 'buhmu, ya bá ep'u ni ndast'abihū da zøcua. Pe hīngra tūnhni gā 'yo ni dast'abihū, bá huxa n'na rā burru ngue rá basi n'na rā mbo'oni ngue rā ndu, gui 'yemphu”.

⁶Nūya yoho yø xädi rā Jesús bi map'u bi 'yet'i ngue bá si rā burru, bá n'youi rá basi. ⁷Mi zop'u 'buhra Jesús, yø tūhu yø ja'i bi gaspa yø burru ngue bi nōpa nts'at'i. Bi hyuxra burru rā Jesús, bi ma.

⁸Xāngu yø ja'i di tūns'yø tūhu ngue pøp'u ja rā 'yu ja ngue da thohra Jesús. Mī'da yø ja'i p'uya, bi sajpa

yø xi yø palma ngue pøp'u ja ra 'yu.
 9O made p'u ni ma yø ja'i ra Jesús. I
 'bet'o 'da, bá 'befa 'da. Pe yø ja'i 'da ga
 matho ngue di johya, i éna:

—Nuna Oja, di japhna rá m'menhni
 'bucua, guehna tate naya. Guehna
 rá mbom'meto ra David. Oja di japi.
 Maguese na Oja bí 'bu mahets'i.

10Nuna ra Jesús mi yurbu ja ra
 hnini Jerusalén. Gä bá yuns'yø ja'i
 ngue bi nu. Di 'yembyø ja'i:

—¿Te'o ni n'yohu na n'yø?

11Mi'da yø ja'i p'uya bi 'yena:

—Nuná ya, guehna ra Jesús,
 rá pøngahya Oja na, guehna ra
 mmengu Nazaret ja ra häi Galilea
 na.

Ra Jesús bi 'yetyø ja'i mi mpäp'u ja ra nija.

12Nuna ra Jesús bi map'u ja rá
 nija Oja. Nu'u yø ja'i mi mpäp'u
 thinnija, da gue'u madí ntäi, Gä bi
 'yet'i. Nuya yø ja'i di pøspa yø menyu
 yø ja'i yap'u ni 'yehé, bi 'yennba yø
 mexa. 'Né bi 'yennba yø nthuts'i'u
 pä yø paloma. 13Bi 'yembyø ja'i:

—Nup'u ja ra Maca Libro, nt'ot'i
 p'u ra hya ngue en'Oja: “Nuna ma
 ngungä, ni hu ngue ra ngunga
 mhmat'Oja na”. Pe nu'ahu, guí øthu
 ngue ja di mpeti ua yø be.

14Nup'u ja ra nija, bi guatyø xädä
 'nhyø dogua p'u 'bähra Jesús ngue
 bi 'yøthe. 15Pe yø hmu yø mmäcja
 conyø xännbate ngue ra ley, mi nu
 yø milagro øtra Jesús, 'né bi 'yøde
 te mmanyø basi p'u ja ra nija, ngue
 enyø basi: “Nuna rá mbom'meto ra
 David i tate na”, enyø basi. Janangue
 bi mbøcuc. 16Bi 'yembra Jesús:

—¿Ua hinguí øde te mmanyø basi?
 Dami hejpi.

Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Ahá, dí øde. Pe, ua hin gadi
 xähm'u yø hya nt'ot'i p'u ja ra Maca
 Libro, uangui ja nt'ot'i p'u te øtyø
 basi ya, ngue éna: “Nu yø 'tubasi,
 dague'u sutho, gá japi ngue da
 'yets'a'i”, uangui éna.

17Bi zop'u yø ja'i p'uya, i map'u ja
 ra hnini Betania, ja bá n'oxpu.

Ra Jesús bi otra za ngue ra igo.

18Mi hyaxpuya, hømbá pengui,
 i ma Jerusalén. Nup'u ja ra 'yu
 p'uya, nuna ra Jesús bi zä ngue tu
 manthuhu. 19Bi hyanda n'na nza
 ra igo p'u ja ra nen'yu. Bi ma bá nu
 'mø ngue di züdi. Pe hunte mi züdi,
 sinoque høntho xi c'amyø xi. Ra
 Jesús bi 'yembra za:

—Ya hinní mantho di nzühni
 ndät'a ya grá za —bi 'yembi.

'Bexpi m'manhna za ngue da 'yot'i.
 20Mi nu yø xädi ra Jesús ngue ya
 fudi otra za, di 'yøtho hanja. Bi
 'yännbuya, bi 'yembi:

—¿Hague nja ngue n'na zihmantho
 ya nne da 'yotra za? —bi 'yembi.

21Mi dahra Jesús, bi 'yembyø
 xädi:

—Majuani dí xi'ahu, a nu'mø
 guí ec'ehu xanho ngue gue'a
 nnu manho Oja ngue di nja'a te
 guí xihmu, 'né hinguí yøbeni ni
 mmuihu, hinga hønt'a te gá nuhä dá
 japä ra za da zä gui 'yøthu, sinoque
 da zä gui 'yemphu ra nyuni ja nu:
 “Dami 'uegue grá nyuni, i map'u ja ra
 jathe”, gui 'yemphu. Ra nyuni p'uya
 da 'uegue, di map'u gui ximhmu
 ngue di ma. 22Janangue nu'mø te
 guí äphu Oja, dami 'yec'ehu ngue
 di 'da'ahu Oja te guí äphu. Oja p'uya,
 da 'yøt'e ngue di nja'a te gui 'yäphu.

Nu'u yø n'yohu 'bet'o ngue yø judío bi 'yänna Jesús ngue to bi unna nt'edi te øt'e.

²³Mi zømp'u ja ra nija ra Jesús, bi xännba ra hya yø ja'i. Mente xännbate p'uya, bi guatyø hmu yø mmäcja conyø n'yohu 'bet'o ngue yø judío, bi 'yembra Jesús:

—Ague n'yø, çhanja te guí øt'e?
¿To bi 'da'i ra nt'edi'a te guí øt'e?

²⁴Mi dahra Jesús, bi 'yembi:
—Nugä xquet'a ga øt'ahu n'na ra nt'änni ya. Pe gue gui xicju hanja'a ra hya ga än'nahu, n'namhma ngue xquet'a ga xi'ahu to bi 'dacä ra nt'edi'a te dí øt'ä ua. ²⁵Xiya, çte'o bi unna nt'edi ra Xuua ngue bi xixyabi yø ja'i? ¿Ua Oja bi unna nt'edi, uague yø ja'itho rá nt'edi'a te bi 'yøt'e?

Yø ja'i p'uya, di n'yänni te di dadi. Di n'yembi:

—¿Teni 'be'a ga xihmu ya 'mø? Nu'mø ga xihmu ngue Oja bi unna nt'edi te bi 'yøtra Xuua, da 'yenju p'uya: “Xina ra hya bi manna Xuua conná ngueque, çhanja ngue hingä 'yec'ei hu 'mø?” da 'yenju p'uya. ²⁶A nu'mø ga xihmu ngue yø ja'itho bi unna nt'edi te bi 'yøtra Xuua, ya nts'udyø ja'i. Porque gätho yø ja'i ec'ei ngue rá pøngahya Oja na ra Xuua.

²⁷Mi dahyø ja'i p'uya, bi 'yembra Jesús:

—Hindí pacähe to bi unna nt'edi'a te bi 'yøtra Xuua.

Mi dahra Jesús, bi 'yembyø ja'i:
—Ya hingä xicju na ra hya di än'nahu, ni xinga guecä ga xi'ahu to di 'dacra nt'edi na te dí øt'e.

Rā Jesús bi hyejpa ra hya yoho yø ts'unt'u.

²⁸Rā Jesús bi 'yembyø ja'i yai:

—¿Tengu p'u gdí bemhma na ra hya ga mmangä ya? N'na ra n'yohu di si yoho yø ts'unt'u. Da 'yemba n'na'u yø ts'unt'u: “Ague ts'unt'u, ni ma ra 'befi p'u ja ma huahigä”, da 'yembi. ²⁹Nu'a ra ts'unt'u t'etra 'befi, da 'yentho: “Nugä hinga mma”, da 'yembrá papá. Pe m'mefa p'uya di pährä n'yomfeni, da ma ra 'befi t'et'i. ³⁰Nu'a man'na rá ts'unt'u p'uya hõnda xifi ngue da ma ra 'befi. Nuna ra ts'unt'u p'uya di n'unni ngue da ma ra 'befi, da 'yembi: “Ahá papá, ga mmagä 'mø”, da 'yembi. Pe himma juani ngue da ma. ³¹Xiya, çndana guehna ya yoho yø ts'unt'u ngue bi 'yøt'e te di manda rá papá?

Mi dahyø ja'i p'uya, bi 'yena:
—Gue'a ra ts'unt'u rá müdi bi ts'ofø, bi 'yøt'e te di manda rá papá —bi 'yembi.

Mahømbi 'yenna Jesús:
—Majuani dí xi'ahu, ngue yø nguthäi 'nhyø xisu ngue yø 'yots'ommäi, man'na m'met'o da zo rá 'ye Oja'u ngue'ahu. ³²Porque ra Xuua bi 'yøtra nxixya, bá ehe bi xän'nahu ra 'yu njuantho, pe hingä 'yec'ei hu te bi ma. Pe nuya yø nguthäi 'nhyø xisu ngue yø 'yots'ommäi, bi 'yec'ei te bi manna Xuua. Pe nu'ahu, madague'a gui nnuhu te øtyø ja'i di pähyø n'yomfeni ngue hep'u ra nts'o ga 'yo, pe hingä ne xqui pähni n'yomfeni hu ngue xqui 'yec'ei hu te bi manna Xuua.

Rā Jesús bi hyejpa ra hya n'na ra huahí ngue ra jomhmi.

³³Dami 'yøhmu ha rá nja na ra hya ga hyecä ya. N'na ra n'yohu bi 'yøt'a n'na rá nu'a'uva. Bi føt'e gä rá häi. Bi hoqui hapu da de'myø uva 'mø bi nja. 'Ne bi hocra n'nøque hapu da mihra mähu. Bi hyoni to da gonhui

rá huahí, n'namhma ngue nu'mø bi nja yø uva, dí t'unna mmehuí'a te di tocabi. Bi ma yap'utho rá mmehuí p'uya. ³⁴Mí zønna pa da thucyø uva p'uya, nuna rá mmehuí bi menhyø hmiqúi ngue da tu yø uva di tocabi. ³⁵Pe nu'u yø mefi mambi 'bup'u bí ja rá huahí, bi bennbabi yø hmiqúi rá mmehuí ngue bi ñni. Bá ho 'da, bá pundo 'da. ³⁶Rá mmehuí p'uya man'na xangu yø hmiqúi hømibi mennbu bí ja rá huahí. Pe nu'u yø mefi ya mambi 'bup'u ja rá huahí, mahømibi ñnyø mefi bi zømp'u 'bui.

³⁷Rá nzegui p'uya, nuna rá mmehuí ya rá ts'unt'use bi mennbu bí 'buhyø mefi conhui rá huahí. Bi 'yena: “Nuyá, ma ga penhna na ma ts'unt'u ya. Nu'mø bi nu yø mefi p'uya, da nu mansu, porque ma ts'unt'u na”, bi 'yena. ³⁸Pe nu'mø mí zømp'u 'buhyø mefi na rá ts'unt'u rá mmehuí, yø mefi dí n'yembi: “Nuna ya, guehna rá ts'unt'u ja ngue da gohmi rá huahí naya. Ma ga hohu ya, n'namhma ngue ya ma mmetihu rá huahí”, dí n'yembi. ³⁹Bi bennbabi rá ts'unt'u rá mmehuí p'uya, bi gujmaxøts'e rá huahí, ja bá hop'u.

⁴⁰Nuna rá Jesús, bi 'yännyø ja'i, bi 'yembi:

—Xi'mø ya bi nja ya yø hya dí xi'ahu ya, çteni 'be'a da 'yøtra mmehuí 'mø bi zømp'u 'buhyø mefi conhui rá huahí?

⁴¹Bi 'yenyø ja'i 'mø mí dadi:

—¿Te 'be'a da jap'u 'mø? Gä da hyo'u yø mefi ngue yø dondo, hñdi huequí. Nu'a rá huahí p'uya, n'nan'yo mí'da yø mefi hønnda gonhui rá huahí. Nuya yø mefi da gonhui rá huahí p'uya, nu'mø bi zønna pa da thucyø uva, dí dāpra mmehuí'a te di tocabi.

⁴²Rá Jesús mahømibi 'yembyø ja'i: —Guí pahmu xanho rá hya mmamp'u ja rá Maca Libro ngue ena: “Nuna rá do himbi nu manho yø hyønnigu, guehna rá do brá 'bebo p'u brá fuhra jado na. Nguna rá hya xa nzän'Oja ngue di nja ya. A nuju p'uya, dí emhma ngue mazihotho te øt'Oja”, enna hya.

⁴³Janangue nuyá, mí ja ngue xqui sohü rá 'ye Oja, pe ya hin'na ya. Nu'u yø ja'i da zo rá 'ye Oja ya, gue'u yø ja'i da 'yøtra nho i nne Oja da 'yøtyø ja'i. ⁴⁴Nu rá ja'i da zoxma xøts'e rá do, da føhra ja'i. A nu'mø da dāhra do ngue da zoxra ja'i, da xeni.

⁴⁵Nu'u yø hmu yø mmäcja 'nehhyø fariseo mí 'yøhna rá hya bi hycra Jesús, bi n'yo yø mmui ngue go sihna rá hya na. ⁴⁶Bexque'a bi ne xti bentra Jesús ngue xta ngot'i. Nja ngue bi zupí xti mbøcue yø ja'i, janangue himbi bent'i. Porque gätho yø ja'i embi ngue rá pøngahya Oja na rá Jesús.

Rá Jesús bi hycja rá hya n'na rá dants'ihme di nja.

22 Rá Jesús mahømibi hyoni te gui hycja yø hya xihyø ja'i. Bi 'yembi:

²—Nuna Oja bí 'bu mahets'i dí mbita yø ja'i ngue da zo rá 'ye. Ëntho n'na rá dast'abi dí mbita yø ja'i ngue da nu rá ngo 'mø bi nthatrá ts'unt'u. ³Bi menhyø mefi ngue da si yø ja'i nuya xa mbita ngue da nu rá nthati. Pe nu'u yø ja'i bá ts'i, himbi ne bá ehē. ⁴Mahømibi menhmí'da yø mefi p'uya, bi 'yembi: “Ga 'youi, bá xihmi yø ja'i ya xtá mbitagä, ngue ya xtá nsä tengue da ts'i. Ya xtá ho ma ndani xi noqui. Ya xtá nsä xanho. Bá xihmu

ngue dā ɛhɛ dā nū rā nthati”, bi 'yembyø mɛfi. ⁵Pe yø ja'i bi ts'i himbi ne bá ɛhɛ. Nu'a n'na nc'ɛi bi ma dra 'befi rā huahi. Man'na nc'ɛi p'uya, di sigue ngue mpátho. ⁶Mi'da yø ja'i p'uya bi bentyø nzite xi menhna ndast'abi, bi ɛni, bi hyo 'da. ⁷Ra dast'abi p'uya bi 'yemmɛi bi mbøcɛ. Bi menhyø soldado ngue dā ho'u yø ja'i bi ho yø nzite. Bá urpabi yø hnini ya yø hyote. ⁸Mahømbi 'yembyø mɛfi p'uya: “Nugā ya xtá nsā ngue rā nthati di nja, pe nu'u yø ja'i ya xtá zofo, hinni 'yup'u ngue xtabá thocua'u. ⁹Pe nuya ni mähä p'u ja yø 'yu ya. To bi zä ma ja'i gui nthehu, bá xihmu ngue dā ɛhɛ dā nū rā nthati”, bi 'yembi. ¹⁰Nu'u yø mɛfi p'uya bi map'u bí ja yø 'yu bi sifi. Nu hangu yø ja'i bi nthɛui, gā bá si. Bá si yø ts'oc'ɛi, bá si yø hoja'i. Janangue bi yuhyø ja'i p'u ja rā ngu.

¹¹Ra dast'abi p'uya, mi yut'ambo rá ngu ngue dā nū yø ja'i xi ts'ofo. Bi nū p'uya ngue 'bup'u n'na nc'ɛi hingui he rá he tengutho yø he yø ja'i sännigo ngue rā nthati. ¹²Bi 'yembuya: “Ague n'yø, ¿hague xqui cutua ya? 'Nɛ hingui he ni he tengu he yø ja'i nuya sännigo ngue nnu rā nthati”, bi 'yembi. Pe nunā rā n'yohu hinte ga ndatho. ¹³Ra dast'abi p'uya bi 'yembyø mɛfi: “Nuna rā n'yohu 'bucua, dami turpau yø gua 'nehø 'ye. 'Yemmi p'u thi ja rā 'bexui, ja di nzomp'u, 'nɛ ja di guxpø yø ts'i”, bi 'yembi. ¹⁴Porque xangu yø ja'i bi ts'ofo, pe ziyohotho yø ja'i bi thanhni.

I nnepyø nsuiui rā Jesús ngue dā 'yembi hingui ja ts'edi di njutra mɛnyu i njui.

¹⁵Yø fariseo p'uya bi nhɛcahya ha di japi ngue dā jajpatho häi te ga ya

rā Jesús para ngue dā zäp'u di yapa m'mɛfa. ¹⁶Janangue bi menhyø n'yohu p'uya, bi mähä 'da yø ja'i rā Herodes ngue bá nyau rā Jesús. Bi 'yembi:

—Ague grā xännbate, dí pacähe ngue grā hoga n'yohu, porque gä pønmanho rā hya guí mma. Majuani ngue guí xännbate'a rā hya nne Oja ngue gdá n'yohu. Ni xingui su'a te mben'na'i yø ja'i. Madague'a ja yø cargo 'da yø n'yohu gui yau, pe hingui su gui xifi ndana rā hya majuani. ¹⁷A nuyá, dí nne guí xicje ya, ¿ua xanho ngue di njutra mɛnyu ähra dast'abi, uague hin'na? —bi 'yembi.

¹⁸Pe rā Jesús ya patho te mbennbabi yø ja'i nguehna ra nt'änni ørpe, i sämhyatho. Bi 'yembuya:

—¿Hanja ngue guí sämhyagahu?
¹⁹Dami 'yurcahu rā mɛnyu nu'a gadi umhmø 'mø bi gup'ahu rā mɛnyu rā dast'abi.

Bi unna mɛnyu p'uya ngue dā nū. ²⁰Mi nū rā mɛnyu rā Jesús, bi 'yembi:

—¿To rá hmi nā n'youi rā mɛnyu ja ua? ¿To rá thuhu nā rā thuhu n'youi rā mɛnyu?

²¹Mi dahyø ja'i yau rā Jesús, bi 'yembi:

—Guehna rā dast'abi naya —bi 'yembi.

Ra Jesús bi 'yembyø ja'i yau:

—Nu'a ja ngue gui 'yøthu ya, dami unhnø rā mɛnyu di tocabi rā dast'abi. Da gue Oja p'uya, dami unhnø'a te di tocabi.

²²Nuna rā hya i dahra Jesús, mi 'yøhyø nsuiui, di 'yøtho, ya himbi zä ha xti japi te mbennbi. Bi zop'u p'uya.

**Bi manna Jesús ngue di
bennate yø ánima.**

²³Nu'a ra pa'a p'uya, bi ma 'da yø saduceo, nuya embi ngue hindi bennate yø ánima. Bi 'yembra Jesús:

²⁴—Ague grá xännbate, nup'u ja ra ley bi 'yotra Moisés, nt'ot'i p'u ra hya ngue ena: nu'mø bi du n'na ra n'yohu, 'ne hindi m'muhyø basi, nu rá xisu ra ánima da zogui, nu'a rá n'yohu ra ánima gue'a di nthatui ra 'danxu'a, n'namhma ngue di m'muhyø basi tengutho 'mø xti m'muhyø basi ra ánima. ²⁵A nuyá, nuua dí 'buhmu ya, xi'mø ga emhma ngue di 'bæ'i yoto ma'yohu ngue edadi ncu. Nu'a ra n'yohu ma da, di nthati. Pe da 'yehra pa da du, 'ne hindi m'muhyø basi. Janangue nu'a rá n'yohu ra ánima m'mefa bi m'mui, go di nthatui ra 'danxu'a.

²⁶Pe xquet'a da du ra n'yohu 'ne hindi m'muhyø basi. Di siguetho di nthatra xisu 'mø bi du ra ndø, asta gue'mø bi du gä yoto ma'yohu. ²⁷Mi zædi ngue bi m'muhmi gä yoto ma'yohu na ra xisu p'uya, xquet'a 'nehse ra xisu da du. ²⁸A nuyá, xi'mø ra pa danj bennate yø ánima ya, ðdana gue'a ya yoto ma'yohu rá mmeti ra xisu? Porque gä bi m'muhmi.

²⁹Mi dahra Jesús, bi 'yembyø ja'i yai:
—Hinguí padí ha rá nja ra hya guí mmamhma. Porque hinga guep'u gá ndinni mmuihu'a te ra hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro. 'Ne hinguí pahmu hangu rá ts'edi Oja i ja. ³⁰A nu'mø bi bennate yø ánima, da gohi tengutho yø anxø Oja bí 'bu mahets'i, ya hindi nthatyø ja'i.

³¹Nuna te ra hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro, ja di nequi p'u ngue di bennate yø ánima. Porque nt'ot'i p'u ra hya bi man'Oja ngue bi 'yena: “Guecä drá Ojagä ngue ra Abraham. Drá Ojagä ngue ra Isaac. Drá Ojagä ngue ra Jacob”, bi 'yen'Oja. ³²Ja di nequi p'uya ngue nup'u 'bu Oja, hinguí tu yø te yø ánima.

³³Mi 'yøhyø ja'i na ra hya xännbate ra Jesús, yø ja'i di 'yøtho.

**Nuya yø hya di manda Oja, bi
manna Jesús ndana ra hya ma
datho ja ts'edi da 'yøtyø ja'i.**

³⁴Mi 'yøhyø fariseo ngue ra Jesús bi dapra hya yø saduceo, bi nhæca hya p'uya ngue honi ha di jpra hya da xihra Jesús. ³⁵Nu'a n'na'u yø fariseo xännbate ra ley, bi ma bá sãmhya ra Jesús, bi 'yembi:

³⁶—Ague grá xännbate, xi'u yø hya nt'ot'i p'u ja rá ley Oja, ðdana ra hya exa ma datho di ja ts'edi Oja ngue da 'yøtyø ja'i?

³⁷Mi dahra Jesús, bi 'yembi:
—Nuna ra hya guí ännui, guehna ra hya ngue ena: “Damí ja ndummui ngue mathoguitho guí mahmu Oja co gätho ni mmuihu. Hønt'a guí mbemhma'a”. ³⁸Nuna ra hya naya, guehna exa ma datho di ja ts'edi Oja ngue da 'yøtyø ja'i naya.

³⁹Nuna rá yoho ra hya di manda Oja p'uya, 'ne di ja ts'edi Oja ngue da 'yøtyø ja'i, guehna ra hya ngue ena: “Damí mahni mmic'eiuí, tengutho gni ne ngue di ma mamadi'i”, enna hya. ⁴⁰Guehya yoho yø hya 'bet'o ya ngue gätho mi'da yø hya di manda Oja. Porque nuya gä mi'da yø hya bi 'yotra Moisés co 'nehyo pøngahya Oja, høntho xännbabi yø ja'i ha

di mā Oja, co 'nēhyø mmic'e'iui di madi.

**Rā Jesús bi xihyø ja'i ngue
ra Cristo hīngra ja'itho.**

⁴¹Nup'u 'buhra Jesús, tobe 'bārpuho yø fariseo. ⁴²Rā Jesús bi 'yembi:

—Xi'a t'embī rā Cristo, ¿ua guí pahmu to rá ts'unt'u'a?

Yø fariseo p'uya bi 'yēna:

—Nu'a rā Cristo, gue'a rá mbom'meto rā David —bi 'yembi.

⁴³Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Pe ¿hanja na rā hya bi bēnnbābi rā Espírītu Santo rā David 'mø?

Porque rā David, bi mā ngue rá Hmu'a rā Cristo. Rā David bi 'yēna:

⁴⁴“Nuna Oja, nu'mø mi zojbagui mā Hmu, nguna rā hya bi xifi, bi 'yembi: Dami micua ja mā n'yēigā ya, asta gue'mø ga øt'e ngue guí manda gātho'u ni nsuiui”, bi 'yembi. ⁴⁵Ja di nēqui p'uya ngue rā David, nu'mø nnønna Cristo, ni hutī ngue rá Hmu. Janāngue rā Cristo di nēqui ngue hīngra ja'itho, madague'a ngue rá mbom'meto rā David.

⁴⁶Ni xīngā n'na nc'ei xta mbađi te xti dahya yø hya bi māna Jesús. Bi m'u'a rā pa'a p'uya ngue nuya yø nsuiui rā Jesús bi zu ngue nīmantho xta 'yørpabi yø nt'änni.

**Rā Jesús bi xihyø ja'i ngue hīnda
'yøt'e tengutho øtyø xännbate
ngue rā ley 'nēhyø fariseo.**

23 Rā Jesús bi zofø gātho yø ja'i co 'nēhyø xādi, bi 'yembi:

²—Nu'u yø xännbate ngue rā ley 'nēhyø fariseo, guehya embyø ja'i ngue bi t'unyø 'befi ngue di

nxännbate te ga mbønna ley bi 'yotra Moisés. ³Janāngue nuya yø hya di manda ngue gui 'yøthū, dami 'yēc'eihū. Nu'mø te di 'bep'ahū ngue gui 'yøthū, dami 'yøthū. Pe 'yoguí øthu tengutho ga 'yo ya yø xännbate ya, porque nuyá, nu'a rā hya xännbate, hīngā gue'a øt'a. ⁴A nuna rā ley xännba yø ja'i ngue da 'yøt'e, hīnjongui hāt'i da 'yøt'e. Porque entho rā ndate 'beni di dutyø ja'i, pe yø ja'i hīngui hāt'i da duts'i. Ni xīngā n'na rá saha di nne di mfāxte ngue di tōxra 'beni. ⁵Nu te gā øt'e, ga 'yøt'e ngue hōntho di 'yēxpū ha 'buhyø ja'i. Porque di ho te øt'e, ngue nup'u ja yø dē 'nēp'u ja yø guyuui, xa cuatyø sūcua ngue nt'ot'i rá hya Oja. 'Nē di ho ngue sōt'a häi yø he. ⁶Nup'u ha øt'a ngo yø ja'i, da guēp'u ja yø nija, huantho yø nthuts'i tate xānho ngue ja hup'u. ⁷'Nē di ho ngue nup'u ja yø t'ai, di respeta yø ja'i ha gui zengua. 'Nē di ho 'mø t'embī ngue yø xännbate.

⁸Pe nu'ahū, 'yo guí nne gui 'yēxu ngue di hu'ahū yø ja'i ngue gyø xännbatehū. Porque n'natho ni xännbatehū 'bui, gue'a embyø ja'i ngue rā Cristo'a. A nu'ahū, gā gadi ncuthohū. ⁹Nuua ja rā häi, 'yo toni ja'i gni hutī ngue ni Papáhu. Porque nu'a ni Papáhu, hōnda n'na i 'bui, pe mahets'i bí 'bui. ¹⁰'Yo guí nne da 'yøt'e ngue yø hmu'ahū yø ja'i. Nu'a da 'yøt'e ngue yø hmu yø ja'i, hōndra Cristo'a rā hmu. ¹¹Nu rā ja'i di mpefi ngue fāxrá mmic'e'iui, guehna tate na ngue gātho'ahū. ¹²Porque nu'a nne ngue mān'na di hnu mānsu, gue'a mān'na ts'utho hnu mānsu'a. Pe nu'a øt'e ngue hīngui hnu mānsu p'u ga mbeni, gue'a mān'natho hnu mānsu'a.

Ra Jesús bi ma te øtyø xännbate
ngue ra ley, da guehyø fariseo.

¹³Ague gyø xännbatehu ngue
ra ley conyø fariseo, hague ngu ra
n'u gui thohmu, ngue himma juani
gyø hoja'ihu. Go guí cothu ra 'yu,
hin gadi japhu yø ja'i ngue da zo
rá 'ye Oja bí 'bu mahets'i. Ni xinga
gue'ahu guí nne gui sohu rá 'ye Oja.
Nu'u yø ja'i nne ngue da zo rá 'ye
Oja, hin gadi japhu.

¹⁴Ague gyø xännbatehu ngue ra
ley conyø fariseo, hague ngu ra n'u
gui thohmu, ngue himma juani gyø
hoja'ihu. Porque guí tunnbahu yø
ngu yø 'danxu. Guí hât'i ngue guí
embí gui xännbahu te pets'i. Pe para
ngue guí corpahu yø dá yø ja'i, ndø
ya'atho guí mmat'Ojahu. Pe nuyá,
mathoguitho ra castigo gui thohmu
ngue guí njahu p'u.

¹⁵Ague gyø xännbatehu ngue ra
ley conyø fariseo, hague ngu ra n'u
gui thohmu, ngue himma juani gyø
hoja'ihu. Ndap'u bi zä gui 'yohu ua
ja ra häi, gui 'daxhu yø jathe ngue
gui homhmu yø ja'i da dennä hya
guí xännbatehu. Nu'mø ya gá 'bäthu
n'na ra ja'i ngue da dennä hya guí
xännbatehu, nuna ra ja'i gui 'bäthu,
da gohi ngue ndoble ra castigo da
thop'u ja ra nidu ngue'ahu.

¹⁶Nu to gä guí xännbatehu ra hya
'ne hinguí pahmu teni bønna hya
guí mmamhmu, hague ngu ra n'u
gui thohmu. Porque nuya yø ja'i
di yat'a n'na ra hya ngue da 'yøt'e,
'ne bi 'yexa ntestigo ra nija, guí
xännbatehu yø ja'i ngue hinguí ja
ts'edi di nja'a ra hya bi manna ja'i.
Pe nu ra ja'i exa ntestigo ra oro ja
mbo ra nija, guí xihmu ra ja'i ngue

ja ts'editho da 'yøt'a te ra hya bi
ma. ¹⁷Pe ngue ma'bedi ni mmuihu,
hinguí timhmu teni bønna hya
guí mmamhmu. ¿Ua guí emhmu
ngue mits'u tate ra oro ngue ra
nija, nuna øt'e ngue xanduxqui
ra oro? ¹⁸Xquet'a nuya yø ja'i exa
ntestigo ra altar ngue tema hya di
yatra ja'i da 'yøt'e, guí xännbahu
ra ja'i ngue hinguí ja ts'edi da 'yøtra
ja'i'a ra hya bi ma. Pe nu'mø ngue
bi 'yexa ntestigo ra ja'i'a ra 'bøt'e
xa jäxpü ja ra altar, guí xihmu ra
ja'i ngue ja ts'editho da 'yøtra ja'i na
ra hya bi ma. ¹⁹Pe ngue ma'bedi
ni mmuihu, hinguí timhmu teni
bønna hya guí mmamhmu. ¿Ua
guí emhmu ngue mits'u tate ja rá
ts'edi ra 'bøt'e ngue ra altar, ngue'a
ga nduxqui ra 'bøt'e? ²⁰Pe nu ra ja'i
ngue exa ntestigo ra altar hinga
høndra altar exa ntestigo, sinoque
exa ntestigo'a te gä ja p'u ja ra altar.
²¹A nu ra ja'i ngue exa ntestigo ra
nija, hinga høndra nija exa ntestigo,
sinoque gue'a Oja 'bup'u ja ra nija
exa ntestigo ra ja'i. ²²Xi mmangu
ra ja'i exa ntestigo mahets'i, gue'a
rá nthuts'i Oja espabi ntestigo. Da
guese Oja p'uya, porque go bí hup'u
bí ja rá nthuts'i mahets'i'a.

²³Ague gyø xännbatehu ngue
ra ley conyø fariseo, hague ngu ra
n'u gui thohmu, ngue himma juani
gyø hoja'ihu. Nu'a ra diezmo gadi
unhnu Oja, gadi unni te gä guí
timhmu asta ra xac'andehe gadi
unhnu ra diezmo Oja. Da guehra
anís, da guehra comino gadi unhnu
ra diezmo Oja. Ya xanho ngue
nguna guí øthu, pe nup'u ja ra ley,
i mmamp'u man'na ra hya ngue ja
ts'editho gui 'yøthu. Porque nt'ot'i

ra hya ngue mahyonitho guí n'yo manhohu, 'ne di nja ni nuēcatehu, 'ne majuaní ngue gā da gue'a te gdi n'yohu. Guehna ra hya ja ts'editho ngue gui 'yøthu naya, da guehra diezmo dami siguetho guí unhu Oja. ²⁴Nuya te gāma hya guí xānbnatehu, 'ne hinguí pahmu te ni bōni. Go gui ørpahu masu ya yø hya zits'utho ja ts'edi, pe nuya yø hya mā dātho ja ts'edi ngue gui 'yøthu, hinga eguí ørpahu masu xanho ya.

²⁵Ague gyø xānbnatehu ngue ra ley conyø fariseo, hague ngu ra n'u gui thohmu, ngue himma juani gyø hoja'ihu. Porque maxøts'etho di nequi ngue gyø hoja'ihu, pe mbo ni mmuihu, gyø behu ngue hōnt'a te pes'yø ja'i so ni mmui gui hyānbahu. ²⁶Ague gyø fariseohu, hinguí tinni mmui teni bōn'a guí øthu. 'Be da bo mbo ni mmuihu, n'namhma ngue 'nehma xøts'e ni do'yohu di nequi ngue xtanho.

²⁷Ague gyø xānbnatehu ngue ra ley conyø fariseo, hague ngu ra n'u gui thohmu, ngue himma juani gyø hoja'ihu. Porque nu'ahu, tengutho yø panteón, ngue mazihotho guí nequi maxøts'e ngue mat'axqui, pe mbo yø panteón māndø nts'otho ngue yup'u yø do'yo yø ánima. ²⁸Guí njathu p'uya, maxøts'etho di nequi ngue xanho te gni 'yohu, pe mbo ni mmuihu, madits'u ha dadí nequi p'u'a tengue majuaní, hōndra nts'o i ja mbo ni mmuihu.

²⁹Ague gyø xānbnatehu ngue ra ley conyø fariseo, hague ngu ra n'u gui thohmu, ngue himma juani gyø hoja'ihu. Nuya yø pōngahya Oja xa tho manjam'mø, go gadi hojpa hu yø panteón. Nuya yø ánima xa 'yøtra

nho, asta xcá japhu yø dōni yø do 'bāp'u ha o yø ánima. ³⁰Guí emhma p'uya: "Nu'mø xcabá m'mahmu'u yø pa bá m'mahma mboxitahu, hinxca fāxu ngue xca hohu yø pōngahya Oja", guí emhma. ³¹Pe nu'mø ngue nguna ra hya guí mmamhma, ya guí pahmu xanho ngue yø basi'ahu yø hyote nuya bi hyopyø pōngahya Oja. ³²¿Te guí tōmhma ya? Dami 'yøthu nts'edi tengutho xa 'yøt'a m'met'o ni mboxitahu.

³³Guí 'buhmu tengutho yø c'eya ngue n'youi ra ndate. ¿Ha di zā guí mpomhma ra castigo p'u ja ra nidu? ³⁴A nuyá, ga penhnā yø pōngahya p'u ha guí 'buhmu, ga penhnā p'u yø bamhya, ga penhnā p'u yø xānbnate. Nu 'da'u p'uya gui hyohu, gui cuathu ra pont'i. Mi'da p'uya, gui umhma p'u ja yø nija. Mi'da p'uya guí cuhmu, nu'mø bi 'dagui ngue di ma mi'da yø hnini, guí mma guá homhma. ³⁵Janangue nup'u ha guí 'buhmu, gā ja da ma mā pen'nahu p'u ra castigo i ja ngue di nja ngue yø hoja'i xa tho. Da fup'u bá tu ra hoja'i Abel asta guerp'u i ntū rá ts'unt'u ra Berequías, nuna ra Zacaría bi hyo ni mboxitahu p'u ha guí nhyacui ra nija ra altar. ³⁶Majuaní dí xi'ahu ya, ngue nuna ra castigo ja ngue di nja, nguna da thogui gātho yø ja'i 'buhya.

Rā Jesús bi dār'man'u rá mmui 'mø mi hyandra hnini Jerusalén.

³⁷Ague gyø mmenguhu Jerusalén, gue'e gui hophu yø pōngahya Oja, da gue'u yø mamhya Oja bi 'ben'nahu gui pāndothohu. Xangu yø nnidi dá ne ngue ga pen'nahu tengutho ra

øni 'mø di petyø basì ngue di huit'si conyø zahua, dadi ja'ahü p'ü. Pe hinga nehü. ³⁸A nuyá, da hyc'ahü p'ü Oja ya. ³⁹Dí xi'ahü ngue ya hinni mantho gui nnuju asta gue'mø da 'yehra pa gui 'yemhmü: “Di japrá m'menhni Oja bá penhua”, gui 'yemhmü.

**Bi manna Jesús ngue bá ep'ü
ra pa da xotra nija.**

24 Nuna ra Jesús mi bomma xøts'e ra nija, ya ja ngue da ma. Bi guatyø xädi ngue uti te ja ra nija. ²Ra Jesús bi 'yembi:

—Ya guí nnuhu te ja ra nija ya. Pe ga xi'ahü'a te majuaní. Nuna ra nija naya, bá ep'ü ra pa da xotyø ja'i na. Xøgue di nxædi, hin hapü nmi nequi ra nija.

**Bi manna Jesús te di nja
hante rá nzequi yø pa.**

³Nup'ü ni hyandra nija, ja ni gop'ü ra nyuni bí ja ra mbonza ja yø olivos. Ja i mep'ü yø xädi ra Jesús. Bi mip'ü bi zøni. Bi guatyø xädi p'üya ngue yæseui, bi 'yembi:

—Dí nne gui xicje njam'mø di nja ya yø hya guí mma, ngue da xotra nija yø ja'i. 'Né dami xicje tema hmeya di nja'mø guá ehé, da gue'mø bi gua'a nximhäi, te 'be'a ma hmeya di nja.

⁴Mi dahra Jesús, bi 'yembyø xädi:

—Dami mfähmu xandønho, 'yo guí nne ngue to da hyä'ahü. ⁵Porque xangu yø ja'i di n'yo ngue da 'yembyø ja'i: “Go guecá drá Cristogá ya”, da 'yembi. Gue'a di hyät'i xangu yø ja'i'a p'üya. ⁶Nu'mø gá 'yøhmü ngue ya ja yø datunhni, ogue gui 'yøhmü ngue ya ja ngue di nja yø

tunhni, 'yo sä guí sühü. Porque jatho ngue ya ngu'a ja ngue di nja. Pe hinga gue'ü yø hmeya'ü ngue rá nzequi. ⁷Da nangyø nación ngue da 'yørpa ra tunhni mi'da yø nación. Da nangyø dast'abi ngue da 'yørpa ra tunhni mi'da yø dast'abi. Di nja yø thuhu, di nja yø guehi. Di 'yan'ahäi ndap'ü bi zä. ⁸Ja da fup'ü ra n'ü ja ngue da tho'a m'mefa yø ja'i p'üya.

**Bi xihyø xädi ra Jesús ngue
da zä ra n'ü, da ts'üi.**

⁹Da ma madä'i ngue da ma ma'uni'ahü, ne da tho'ahü. Ndap'ü bi zä da zu'ahü yø ja'i ngue gui ec'eigahü. ¹⁰Xangu yø ja'i da hyc'ü yø nt'ec'ei. Asta di dæse yø mmi'yec'eiu da zui. ¹¹Xangu yø fehni pøngahya di m'müi, da 'yena ngue Oja di bennbabi ra hya da ma. Gue'a di hyät'i xangu yø ja'i'a. ¹²Nu'mø ya bi zehra nts'o, xangu yø ja'i da 'yespü'a gui mahyø mmi'yec'eiu. ¹³Pe nu ra ja'i hinda hyegagui, xinda hangü ra n'ü da thogui, Gä da zeti, guehna ra ja'i di nyanná te na. ¹⁴Hante ngue da zegui te ja ngue Gä di nja, da ma ma'yoni na ra hoga 'da'yo hya Gä rá ngüni mximhäi n'namhma ngue gätho yø ja'i da badí ha di njap'ü di nzo rá 'ye Oja.

¹⁵Xquet'a gui nnuhu ngue di nja ya yø hya bi manna pøngahya Daniel, ngue nup'ü ja ra xequi maduxquibi, ja di ts'omp'ü yø ja'i. (A nuyá, nu ra ja'i di xädi, di n'yo rá mmüi 'mø bi nu ngue di nja ya yø hya ja ua.) ¹⁶Nu'mø gá nuhu ngue ya bi nja'a p'üya, nu yø ja'i di 'bup'ü ja ra häi Judea, da 'dagui, di map'ü ja yø xanthø. ¹⁷Nu ra ja'i di tømha

xòts'e rá ngu, 'yo di ɛna ngue di ma mbo rá ngu ngue te da ha, sinoque da 'dagui. ¹⁸Nu ra ja'i di 'yo ra 'befi, hĩndi ma rá ngu ngue da ca rá tuhu, sinoque da 'dagui n'nahmantho.

¹⁹Pe huɛcate yø xisu di hadyø basi'a ra pa'a, oque di sudyø basi. ²⁰Dami 'yáphu Oja ngue nuya yø hya ja ua, hĩnda gue'mø ra pa ngue xta nse di nja, ni xinga gue'mø ra pa ngue ra ts'äya di nja. ²¹Porque xandøn'utho te da thohyø ja'i'a ra pa'a. Nu te di nja, hĩjam'mø xa njap'u asta gue'mø mambá fu'a nximhäi. 'Nɛ ya hĩnni mantho da hnu ngue mahõndi njap'u. ²²Nuna Oja, ya xa nzänni ngue hĩnga ya'atho yø pa di nja na ra ndate na. A nu'mø ngue ya'atho di nja, ya hĩjonda bongui. Pe da 'yøt'e ngue da thotho, porque Oja di mahya yø ja'i ya xa huanhni.

Rā Jesús bi mā ngue di n'yo xangu yø ja'i da ne ngue da hyätya yø ja'i ya ɛc'ei.

²³Nu'u yø pa'u, 'yo sä guí ɛc'ei hu ya yø ja'i da 'yɛn'ahũ: “Nuua, ja bí 'bucua ra Cristo”, oque da 'yɛn'ahũ: “Nĩnguehnu ja bí 'bũhnu”, da 'yɛn'ahũ. ²⁴Porque xangu yø ndøbethani di n'yo ngue da 'yɛmbyø ja'i: “Go guecä drä Cristogä ya”, oque da 'yɛmbi: “Go guecä rá pøngahyagä Oja ya”, da 'yɛna. 'Nɛ da zä da 'yøtyø milagro. Nuya yø milagro da 'yøt'e, guehya da ne ngue di hyätyø ja'i nuya yø thanhni Oja ya. ²⁵Pe nuyá, dadi 'bet'o'ahũ ya yø hya ja ngue di nja m'mefa.

²⁶Nu'mø toni ja'i da 'yɛn'ahũ: “Nunũ bí ja ra dapo, ja bí 'bũhnu ra Cristo”, da 'yɛn'ahũ, 'yo sä guí pähä p'u ha da si'ahũ. Oque da 'yɛn'ahũ:

“Nu'p'u bí ja n'na ra cuarto ma'yagui, ja bí 'bup'u”, da 'yɛn'ahũ, 'yo sä guí ɛc'ei hu. ²⁷Porque nu'mø bi zõnna pa da ɛhra N'yohũ di 'yɛ mahets'i, gätho yø ja'i da nu. Tengutho ra huei 'mø bí yot'i, gä handyø ja'i ndap'u bi zä. ²⁸Nu'p'u ha di 'buhyø ja'i ni 'yup'u da thaspa ra güenda, ja di njap'u ra castigo.

Bi manna Jesús ngue mahõnda ɛcua ja ra ximhäi.

²⁹Nu'mø bi tho'u yø ndate di nja, di m'mexui ra hyadi 'nɛhra zana. Da tähyø sø bí ja mahets'i. Nu te gä bí ja maya, gä di pädi ha thogui. ³⁰Nunũ maya, di nja ra hmeya ngue ra N'yohũ di 'yɛ mahets'i. Ndap'u bi zä dara zonyø ja'i 'mø bi thandra N'yohũ di 'yɛ mahets'i, da n'youi ra gui. Da nu yø ja'i ngue maguese, porque mathoguitho ja rá ts'edi. ³¹Ngũ di nya ra corneta, nu'u yø anxɛ da n'youi, da menhni gä rá ngũni nximhäi, ngue di pɛrpabi yø ja'i nuya xa huanhni.

Bi nhyejpabi ra hya n'na nza ra igo.

³²Dami pahmu na ra hya gä hycä ya, ngue gdä hyejpabi ra hya n'na nza ra igo. Nu'mø ya bi c'amyø 'yeza ngue bi 'dogui, gui pahmu p'uya ngue ya ni ma di pat'i xanho häi. ³³Nguna ra hya ja ngue di nja ya. Nu'mø gä nuhu ngue bi nja ya yø hya dí xi'ahũ ya, dami pahmu ngue ya xma nguerrũtho ga ma ɛhɛ. ³⁴Nuya yø hmeya dí xi'ahũ ya, dami pahmu ngue guehya di nja ya hante ngue da du yø ja'i 'buhyø pa ja p'uya. ³⁵Nu te bí ja maya, 'nɛcua ja ra häi hĩngui zai. Pe nuna ra hya dí mmangä, ja para zantho na.

**Hingui fadi tema pa da ep'u
ra N'yohu di 'ye mahets'i.**

³⁶I pase Oja tema pa di nja ya yø hya dí xi'ahu. Ni xingyø anxé di padi, ni xinga gueque dí padi tema pa di nja, madague'a ngue rá Ts'unt'ugui Oja. ³⁷Tengutho bá nja'mø yø pa mambá m'muhra Noé, xquet'a ngu'a di nja'a ra pa da ehra N'yohu di 'ye mahets'i ya. ³⁸Porque nu'a ra pa'a, mi sihme yø ja'i, madi nthati 'da, ja t'äpyø t'ixu 'da. Pe himbi unna güenda yø ja'i te ja ngue di nja, asta ja gue'mø ra pa mi yurbu ja ra barco ra Noé. ³⁹Ja bi bahyø ja'i te ja ngue di nja'mø ya jap'u ra ndate 'ye bi juadi gätho yø ja'i. Mahøndi njarbutho yø ja'i 'mø bá ehra N'yohu di 'ye mahets'i ya. ⁴⁰Nu'a ra pa'a, yoho yø n'yohu 'dap'u dadi mpefi. N'na nc'ei da ts'its'i, n'na nc'ei da gohi. ⁴¹Yoho yø xisu 'dap'u di nc'ani. N'na nc'ei da ts'its'i, n'na nc'ei da gohi.

⁴²Janangue dami ndø'matehu, porque hingui padi tema pa, tema ora da ep'u ni Hmuhu. ⁴³Dami pahmu na ra hya ja ua, ngue n'na ra mmennigu, nu'mø da badi tema ora da zøhra be p'u ja rá ngu'a di nxui, di mfädi xanho, hindi n'aha. Porque hindi n'unu da sojpa rá ngu ngue da fe. ⁴⁴Xquet'a dami njathu p'uya, dami ndø'matehu. Porque nu'a ra ora ngue hinte di so ni mmuihu, xi'mø gue'a ra ora da zøhra N'yohu di 'ye mahets'i'a.

**Ra Jesús bi hiejpa ra hya yoho yø
hmiqiu, n'na ra hmiqiu ngue ra 'yøde,
n'na ra hmiqiu ngue hingrá 'yøde.**

⁴⁵Ga xi'ahu te 'be'a da 'yøtra ja'i bi dinna mmui hanja ra hya, nu te

sifi da 'yøt'e, gue'a da 'yøt'a. Guehna tengutho n'na ra hmiqiu ngue da ma mafäti te'o 'bup'u ja rá ngu rá hmu. Nu'mø bi zønna ora di nsihme yø ja'i mafäti, da 'uini. ⁴⁶Ra mmenthi di nthuei ra hmiqiu nuna da 'yøt'e te di 'bepra hmu. Nu'mø bi zøhrá hmu da dini ngue dadi mpefi. ⁴⁷Majuani dí xi'ahu ngue nu te gä pesrá hmu, gä di fätrá hmiqiu. ⁴⁸Pe nuna ra hmiqiu ngue ra ts'oc'ei, da 'yemp'u ja rá mmui ngue him'be da zøhrá hmu. ⁴⁹Da madi da matyø mmimhmiqiu. Da ma ra hmihni p'uya. ⁵⁰Nu'a rá hmu ra hmiqiu p'uya, nu'a ra pa ra ora ngue hingui tømra hmu, da gue'a ra ora da zø'a. ⁵¹Nu'a rá hmu p'uya, mathogutho da mei, pets'i ngue da xeni. Di 'yemp'u ni gohyø ja'i himma juani yø hoja'i. Ja di nzomp'u p'uya, 'ne ja di guxp'u yø ts'i.

**'Det'a yø hmute i hiejpa
ra hya ra Jesús.**

25 Nuya yø ja'i ya o rá 'ye Oja, gui nhyejpabi 'det'a yø hmute bi duxyø nyot'i ga zø conna aceite. Guehya ndø'mate ngue di hyunna novia 'mø bi zøhrá ndø bá ep'u. ²Nuya 'det'a yø hmute p'uya, cut'a'u yø m'memmui, ximmi cut'a'u yø njammui. ³A nu'u cut'a yø hmute ma'bedi yø mmui, bi duxyø nyot'i, pe himbi dux hman'na ra aceite da hyom'mø bi guahra aceite ga zø yø nyot'i. ⁴A nuya yø hmute ngue yø njammui bi duxyø nyot'i, pe bi dux hman'na ra aceite da hyoni. ⁵A nu'a ra novio nthø'mi p'uya, hinha ni 'yani. Mi nneha yø hmute p'uya, gä bi n'aha. ⁶Mi zo made ra xui p'uya, bi tøde ngue bá enna hmafi n'na

nc'eī, bi 'yɛnā: “Bá ɛcua rā novio ya. Gā 'yo nī ma guí c'athū”, bi 'yɛmbyø hmute. ⁷Mī nangui gātho yø hmute, ya mī ts'utho zø yø nyot'i, bi ne xtā xirpā man'na rā aceite ngue di nzø xanho. ⁸Nūya cut'a yø hmute ma'bedi yø mmui bi 'yɛmbya yø hmute ngue yø njammui: “Dami 'dacjets'u nī aceiteui, porque ma nyot'igāhe ya nne dā huɛt'i”, bi 'yɛmbi. ⁹Pɛ nū'u yø hmute ngue yø njammui, ɛntho 'mø mī dadi: “Hīnda zāā, porque nū'mø ga 'da'āhe rā aceite guí homhmū, m'mefa ya hīn'yū te di nzø mā nyot'ihe. A nuyá, man'na xanho nī mähā p'ū bí 'bā rā aceite, bá tännā aceite guí hyomhmū”, bi 'yɛmbi. ¹⁰Bi ma rā thän'aceite'u yø hmute ma'bedi yø mmui p'ūya. Pɛ rā novio ya bi zøhø. A nūya yø hmute ya xī nsā, 'da i yūthū mbo rā ngu rā novio ya. Bi nøtrā goxthi p'ūya. ¹¹Mī ma n'nøt'e rā goxthi p'ūya, ja bi zø'u mī cut'a yø hmute xī ma rā thän'aceite, bi 'yɛmbūya: “Ague grā hmu, dami xogahe rā goxthi”, bi 'yɛmbi. ¹²Pɛ rā novio bi 'yɛmbi: “Majuani dí xi'āhu ngue nūgā hīndī pa'āhu”, bi 'yɛmbi. ¹³Dami njathū p'ūya, ya xquī nsāhu 'mø rā pa dā ɛp'ū rā N'yohū di 'yɛ mahets'i. Porque hīngui pahmū tema pa, tema ora dā ɛhɛ.

Bi hyecra hya rā Jesús ngue rā mɛnyu bi ma mafāti yø mɛfi.

¹⁴Nūna Oja bí 'bū mahets'i di manda yø ja'i ua, gui nhyejpi tengutho n'na rā n'yohū ja ngue dā ma n'na rā häi yap'utho. Bi zonhyø mɛfi ngue di dāprā mɛnyu, dā 'yørpabi rá 'befi mɛnte rā pa dā ma. ¹⁵N'na ngu n'na yø mɛfi bi unna

mɛnyu hangu dā zā dā 'yørpabi rá 'befi. Nū'a n'na rā mɛfi bi unni cut'a mahuaḥi rā mɛnyu. Man'na rā mɛfi p'ūya, bi unni yo mahuaḥi rā mɛnyu. Man'na rā mɛfi p'ūya, bi unna n'na mahuaḥi rā mɛnyu. Mī dāprā mɛnyu yø mɛfi nā rā hmu, bi ma yap'utho p'ūya. ¹⁶Nūna rā mɛfi bi ndāpi cut'a mahuaḥi rā mɛnyu, bi 'yørpā rá 'befi rā mɛnyu bi t'unni. Mī cut'a mahuaḥi rā mɛnyu bi dāhā. ¹⁷Nūna rā mɛfi bi ndāpi yo mahuaḥi rā mɛnyu, bi 'yørpā rá 'befi rā mɛnyu bi t'unni. Mī yo mahuaḥi rā mɛnyu bi dāhā. ¹⁸Pɛ nūna rā mɛfi bi ndāpā n'na mahuaḥi rā mɛnyu, bi 'ya'mā n'na rā ots'i. Ja bi gārpa p'ū rā mɛnyu rá hmu.

¹⁹Mī ma ya'atho yø pa p'ūya, bi zøhrā hmu yø mɛfi. Bi 'yørpabi rā güenda'a rā mɛnyu xi dāpi. ²⁰Rá mudi bi zo'a rá mɛfi xi dāpi cut'a mahuaḥi rā mɛnyu. Gä bi dāprā hmu'a 'det'a mahuaḥi rā mɛnyu mī hā. Bi 'yɛmbi: “Ague grā hmu, cut'a mahuaḥi rā mɛnyu gā dāqui, pɛ jaua mī cut'a mahuaḥi rā mɛnyu dā taha”, bi 'yɛmbi. ²¹Nū'a rā hmu p'ūya bi 'yɛmbrā mɛfi: “Ya xanho grā hoga mɛfi, hīngā nhyetho. Gā pømmanho co nū'a zits'u rā mɛnyu dā fāt'a'i. A nuyá, man'na xangu ga fāt'a'i ya. Nūya hangu rā pa di nja'i mpähā ya”, bi 'yɛmbi. ²²Bi zø'a rā mɛfi xī ndāpi yo mahuaḥi rā mɛnyu p'ūya. Bi 'yɛmbrā hmu: “Ague grā hmu, yo mahuaḥi rā mɛnyu gā dāqui, pɛ jaua mī yo mahuaḥi rā mɛnyu dā taha, ya goho mahuaḥi'a ya”, bi 'yɛmbi. ²³Rā hmu p'ūya bi 'yɛmbrā mɛfi: “Ya xanho grā hoga mɛfi, hīngā nhyetho. Gā pømmanho co nū'a zits'u rā mɛnyu dā fāt'a'i. A

nuyá, man'na xangu ga fát'a'i ya. Nuya hangu ra pa di nja'i mpähä ya", bi 'yembi. ²⁴Rá nzeugitho bi zó'a ra mefi xi ndäpa n'na mahuahí ra menyu p'uya. Bi 'yembrá hmu: "Ague grá hmu, nugä dí padí ngue guí ya manzaqui. Guí ä'a te hinxca taha. Guí xoc'a te hinxca pefi. ²⁵Janangue nugä dí su'i. Dá cät'a häi ni menyu. Pe nuyá, jaua na te ni mmeti ya", bi 'yembi. ²⁶Nu'a ra hmu p'uya bi 'yembrá mefi: "Ua go grá ts'omefi n'yø, gue grá ndø danhyei. Guí engui ngue dí äcä'a te hinxta taha. Guí engui ngue dí xocä'a te hinxta pefi. ²⁷Uanguí xta nzä xqui dä ma menyugä p'u ja ra banco. Nu'mø ma søhø, uanguí xti ndäcrá nzäbi ma menyu", bi 'yembi. ²⁸Nuna ra hmu p'uya bi 'yembyø mefi 'bup'u: "Nuna ra mefi 'bucua, dami hyannbau'a n'na mahuahí ra menyu ha. Dami unnui ra menyu'a ra mefi ha 'det'a mahuahí ra menyu. ²⁹Porque nu'a ra mefi ya xangu ra menyu ha, gue'a man'natho ma t'unni'a. Pe nu'a ra mefi zits'utho ha, da thannbabi'a zits'u ra menyu ha. ³⁰A nuna ra mefi hinguí nne te da mefi, dami 'yemhmu p'u thi na. Ja di nzomp'u ne ja di guxp'u yø ts'i", bi 'yembi.

**Gätho yø ja'i 'bu'a nximhäi
da thaspa ra güenda.**

³¹Nuna ra N'yohu di 'ye mahgts'i, 'mø bá ehē ngue di ndast'abi, da n'youi yø anxē. Nup'u da mi, ja di njap'u ra ts'ut'abi. ³²Gätho yø ja'i 'bu'a nximhäi ja di mpeti p'u di hutí. Di 'ueque n'na ngu n'na yø ja'i tengutho ra mände'yo 'mø sicyø chivo p'u ha 'buhyø de'yo. ³³Nu'u

yø de'yo di go'a n'yei, nu'u yø chivo di go'a ngaha. ³⁴Nu'a ra dast'abi da 'yembyø ja'i di gop'u ja rá n'yei: "Bí 'yehmü ua dí 'bui, di jap'ahu ma Papá. Porque ngu'a bá sänni ngue di nja hante ngue di nhohra ximhäi, ngue nuua ha dí manda ja guí m'muhmu ua. ³⁵Porque nugä dá ntü manthuhu, pe gá 'dacju ra hme dá si. Nu'mø ma nthuthe, gá 'dacju ra dehe dá si. Nu'mø ma n'yo n'nanni n'na ra häi, gá 'dacju ra ts'äya. ³⁶Nu'mø hin'yu ra ulu ga he, gá 'dacju ra ulu dá he. Nu'mø ma hyenni, gá ma güi zenguagahu. Nu'mø ma o ra fädi, gá ma güa nuju", da 'yembi.

³⁷Nuya yø ja'i ya bi nhohyø ts'oqui, da 'yembra Hmu: "Ague grá Hmu, ñnjam'mø dá nu'ahe ngue gui tu manthuhu, 'ne dá 'da'ahe ra hme gá si? ñNjam'mø dá nu'ahe ngue guí tuthe, 'ne dá 'da'ahe ra dehe gá si? ³⁸ñNjam'mø dá nu'ahe ngue gá n'yo n'nanni n'na ra häi, 'ne dá 'da'ahe ra ts'äya? ñNjam'mø dá nu'ahe ngue hin'yu ra ulu gui hye, 'ne dá 'da'ahe ra ulu gá hye? ³⁹ñNjam'mø dá nu'ahe ngue gá hyenni, oque gá 'yo ra fädi, 'ne dá ma di zengua'ahe?" ⁴⁰Nu'a ra dast'abi da 'yembyø ja'i: "Majuani dí xi'ahu, ngue nu'a te gá gá 'yørpahu ya ma cugä 'bucua, madague'a hinguí nnu mansu yø ja'i, pe nu te ra 'bäxte gá 'yørpahu ya, go gá fäxcahu'a", da 'yembi.

⁴¹Ra dast'abi p'uya da 'yembyø ja'i ni gop'u ja rá gaha: "Dami 'uehmu ua dí 'bui, porque hinguí nnu manho'ahu Oja. A nuyá, guí mmähä ra castigo ja ra sibi i ja para zantho. Guehna ra sibi bi zän'Oja ngue di ma ra zithu co 'ne'u yø anxē

tenni. ⁴²Porque nūgā, nū'mø mā ntū manthuhū, hīngá 'dacjū rā hmē xcá si. Nū'mø mā ntunthe, hīngá 'dacjū rā dehe xcá si. ⁴³Dá n'yo n'nanni n'na rā hāi, pē hīngá 'dacjū rā ts'āya. Ja'mø hīn'yū rā ūlu gā he, pē hīngá 'dacjū rā ūlu xcá he. Bī nja rā ora dá hyenni, 'nē dá o rā fādi, pē hīngá ma güi zenguagahū". ⁴⁴Mī dā'u yø ja'ī ts'o p'ūya, bi 'yembra Hmū: "Ague grā Hmū, ¿njam'mø dá nū'āhe ngue guí tū manthuhū, 'nē hīndá 'da'āhe rā hmē xqui si? ¿Njam'mø dá nū'āhe ngue gui tūthe, 'nē hīndá 'da'āhe rā dehe xqui si? ¿Njam'mø dá nū'āhe ngue gā n'yo n'nanni n'na rā hāi, 'nē hīndá 'da'āhe rā ts'āya? ¿Njam'mø dá nū'āhe ngue hīn'yū rā ūlu gui hye, 'nē hīndá 'da'āhe rā ūlu xqui hye? ¿Njam'mø dá nū'āhe ngue gā hyenni, oque gā 'yo rā fādi, 'nē hīndá ma xcabi zengua'āhe?" ⁴⁵Rā dāst'abi p'ūya dā 'yembi: "Majuani dí xi'āhū, ngue nū'mø hīn temā 'bāxte gui 'yørpahū ya yø ja'ī 'būcua hīnguī nnu mansū yø ja'ī, go gueque hīnguī nne gui fāxcahū", dā 'yembi. ⁴⁶Nuya yø ja'ī ya, guehya dā ma rā castigo para zāntho ya. A nū'ū yø ja'ī ya bī nhohyø ts'oqui, di t'unna te para zāntho.

Yø nsūiui rā Jesús ya
sānni ngue dā hyo.

26 Rā Jesús, mī juadi bī mā gātho ya yø hya ya, bi 'yembyø xādi:

²—Guí pahmū ngue manyo patho dī nja rā ngo ngue rā pascua ya. Dā gue'mø ēdi ja rā ngo dā ma mā dā rā N'yohū bí 'yē mahets'ī ngue dā ma mā cuati rā pont'ī.

³Nū'ū yø hmū yø mmācja conyø xānnbate ngue rā ley, conyø n'yohū 'bet'o ngue yø judío, gā bī mpeti p'ū ja rā ngu rā Caifás, nūna rā 'bet'o mmācja. ⁴Ja bī nheca hya p'ū, bi zānni ha di japi ngue di bentra Jesús dā hyo. ⁵Nūna rā hya bi zānni, dī n'yembi:

—Hīnga gue'mø era ngo dī mbent'ī, n'namhma ngue hīnda nangyø ja'ī, dā yanī —dī n'yembi.

N'na rā xisu bi xispa rā
aceite rā ya rā Jesús.

⁶Nūna rā Jesús, ya 'bup'ū ja rā hīnī Betania ja rā ngu rā Simū nūna xi 'yøthe m'met'o ngue mī 'ya rā do'yo. ⁷Nūna rā Jesús, ya sihme p'ū ja rā mexa. Nū'a rā ora'a, bi yūt'ambo n'na rā xisu nī dū n'na rā m'mo aceite ngue rā alabastro. I yup'ū rā aceite mazihotho gā yanī, xandøngu rā muui. Bi xispabi rā aceite rā ya rā Jesús. ⁸Nū'ū yø xādi rā Jesús mī nū te øtra xisu, bī mbøcue p'ūya, bi 'yembi: —¿Hanja ngue bī ma mā'unītho nā rā aceite nā? ⁹Xandøngu rā muui nā, xta nza xta 'bā ngue xti t'unna mēnyū yø hyoya.

¹⁰Mī 'yøhra Jesús te mmanyø xādi, bi 'yembi:

—Oguí suhmū nā rā xisu 'būcua, porque xānho te ørque. ¹¹A nuya yø hyoya guí mmāmhū, hangū rā pa guí nnuhū ya yø hyoya. Pē nūgā hīnga nza mhū ua. ¹²A nūna rā aceite bi xisca mā ya nā rā xisu, ya bī nja'a te mī ja ngue xti nja'mø dá n'yāgui. ¹³Majuani dí xi'āhū ngue nup'ū ha dā hmānna hoga 'da'yo hya gā rā gūni nxīmhāi, xquet'a 'nē'a

te bi 'yørcagui na ra xisu, da hma. Gue'a di fen'a.

Ra Judas di cutyø hya ha di japi ngue di da ra Jesús.

¹⁴Nuna ra Judas Iscariote, guehna n'na nc'ei'u 'de'ma yoho yø xädi ra Jesús, bi ma bá nyau yø hmu yø mmäcja. ¹⁵Bi 'yembj:

—¿Hangü ra mēnyu guí nne gui 'dacjü n'namhma ga dä'ahu ra Jesús? —bi 'yembj.

Nu'u yø mmäcja p'uya, 'däte ma'det'a yø mēnyu ngue ra t'axi bi unni. ¹⁶Janangue nuna ra Judas, bi hyoni ha di japi ngue di dāpyø mmäcja ra Jesús.

Yø xädi ra Jesús bi hoqui te da zi'a ra nde bi nsännigo ngue ra pascua.

¹⁷Ya fuhra ngo nguehya yø pa ts'i ra thuhme hingui n'youi ra íxi. Bi guatyø xädi ra Jesús, bi 'yembj:

—¿Hapü guí nne ga hocähe ra nzibde gdá nsännigohu ngue ra pascua ya? —bi 'yembj.

¹⁸Mi dahra Jesús, bi 'yembyø xädi:

—Ni me nu bí ja ra hnini ya, gui sømmi p'u ja rá ngu n'na ra n'yohu. Gui 'yēnui: “Ra xännbate i ena: Ya bi zonna ora ya. Nua ja ni ngu ja ga sägähe ua ra ngo ngue ra pascua, comma xädi, en'a mma”, guí 'yēnui.

¹⁹Nuya yø xädi mi yaui ra Jesús, bi 'yø'te te bi xifi. Nup'u ja ra ngu bi zoni, ja bi hojpu ra nzibde ngue ra pascua.

Bi xihyø xädi ra Jesús ngue padj danan rá xädi ja ngue di dä.

²⁰Mi dahra nde p'uya, nuna ra Jesús, gätho'u 'de'ma yoho yø xädi, gä 'bup'u ja ra mexa. ²¹Mente sihme p'uya, bi 'yembyø xädi:

—Nuyá, dí xi'ahu ngue 'bucua n'na nc'ei ngue jugatho häi, ya xa hyoni ha di japi ngue di dāgui.

²²Nuya yø xädi ra Jesús emmei bi du yø mmui na ra hya bi xifi. Bi müdi bi 'yänni 'da mi'da p'uya te'o na i mma, bi 'yembj:

—Ague grá Hmu, lua go guecä'a guí mmana? —bi 'yembj.

²³Mi dahra Jesús, bi 'yēna:

—Nuna dí com'me ma mohi ua dí sihme ya, guehna di dägä naya.

²⁴Majuani ngue ra N'yohu bí 'yē mahets'i, da tho'a te ra n'u ja ngue da thogui, tengutho nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue di nja. Pe Hague ngu ra castigo da thohna ra n'yohu ja ngue di dāgui. Nuna ra n'yohu na, man'na xanho ngue'mø hin xtabá m'mui.

²⁵Nuna ra Judas ja ngue di dä p'uya, bi 'yembj:

—Ague grá xännbate, lua go guecä na ra hya guí mmana? —bi 'yembj.

Mi dahra Jesús, bi 'yemthobi:

—Ahá, go gue'e tengutho guí mmana.

Ra Jesús bi xihyø xädi ngue di nzibde.

²⁶Mente sihme p'uya, bi hyajman'na ra thuhme ra Jesús. Mi ja mamma'di Oja p'uya, bi xenna thuhme, bi unyø xädi ngue da zi. Bi 'yembj:

—Damí sihu ra thuhme ja ua ya. Nuná, guehna ma do'yogá na.

²⁷Bi decra vaso po rá ngui ra uva p'uya. Mi ja mamma'di Oja, bi unyø xädi ngue da zi 'da'its'u. Bi 'yembj:

—Damí si gätho'ahu naya. ²⁸Nuna po ra vaso ja ua ya, guehna ma jigá na.

Porque guehna rā hmeya naya ngue nu'mø dá tū, dī nja rá ts'edi rā 'da'yo cohi øt'ahū Oja. Porque nu'a dī mfāmma ji, xandõngu yø ja'i dī nhohyø ts'oqui.

²⁹A nu'yá, dí xi'ahū ngue ya hinni mantho 'dap'u ga sihu rá ngui rá uva, asta gue'mø bi zõnna pa ngue ma'da'yo hõnga sihu p'u ha dī manda ma Papá.

³⁰Mi juate rā nsihme p'uya, bi duta n'na rā thūhū ngue espabi Oja. Bi ma p'uya, i map'u bí ja rā nyuni ja rā mbonza ja yø olivos.

**I pahra Jesús ngue da zop'u
m'mefa yø xädi.**

³¹Rā Jesús bi 'yembyø xädi:

—Gätho'ahū ya, gui sogahū p'u'a dī nxui. Porque dī nja'a te mmamp'u ja rā Maca Libro ngue ena: “Ga øt'ä ngue da dū rā mände'yo. Yø de'yo p'uya dī n'uēni”, i ena. ³²Pe nu'mø dá bennate, gani mpaga Galilea ja gani tøp'ahū p'u.

³³Rā Bedu p'uya bi 'yembi:

—Madague'a ngue gätho da zoc'a'i p'u ya mi'da ma n'yohū, pe nugä hinga soc'a'i —bi 'yembi.

³⁴Rā Jesús bi 'yembra Bedu:

—Majuani dí xi'i ngue nu'a dī nxui ya, nu'mø tobe hīndi mahra øni, ya xqui cõnga nhyūndi, guí mma ngue hinguí paqui —bi 'yembi.

³⁵Pe rā Bedu p'uya mahõn'a ena:

—A, nu'a, hin'na'a. Madague'a ngue 'dap'u ga tui, pe nugä hinga cõn'a'i —bi 'yembi.

Gätho'u mi'da yø xädi p'uya, 'da'igu bi ma.

**Rā Jesús bi mat'Oja p'u ja rā
xequi ni hū ngue Getsemaní.**

³⁶Nuna rā Jesús bi mahä yø xädi, bi zõmp'u ja rā xequi ni hū ngue Getsemaní. Nup'u bi zõni, bi 'yembi:

—Dami mihmi ua ya, mente ga thocä mits'u ni guehnu ngue ga ma mat'Oja —bi 'yembi.

³⁷Bi thohmits'u ni nguep'u rā Jesús, bi me rā Bedu 'ne bi me'u yoho yø ts'unt'u rā Zebedeo. Bi madi bi dār'man'u rá mmui rā Jesús, mathoguithe ngue bi dū rá mmui.

³⁸Bi 'yembyø n'youi p'uya:

—Janjuani ngue tū ma mmuigä, nup'u nnä sä, ya ja ngue 'bexca tū. Dami cohmi ua ya, pe 'yogui ahmi. Ma ga ä ma t'ahahū —bi 'yembi.

³⁹Rā Jesús bi thohmits'u ni nguep'u. Bi m'memfo häi p'uya ngue mmat'Oja. Bi 'yena:

—Ague ma Papá'i, nu'mø guí nnu manho, dami yangui ngue'a rā ndate ja ngue ga thocä. Pe hinga nu'a go ga sännä gue'a dī nja'a, sinoque nū te guí sänni, gue'a dī nja'a —bi 'yena.

⁴⁰Mi juadi bi mat'Oja p'uya, bí 'yep'u 'bu'u hyu yø xädi. Pe bi dīni ngue ya mi aha. Bi 'yembra Bedu p'uya:

—¿Ua xinga n'na ora di sä guí 'yä ni t'ahahū n'yø? ⁴¹Dami mat'Oja, 'yogui ahmu. Nu'mø hinga mat'Ojahū, nthambenithe hīnda gue'a gui 'yøthu. I nne ni mmui ngue gui 'yøthu nā rā hya dí mmangä, pe emmei cuen'ni do'yohu.

⁴²Mahõmbi zop'u yø xädi, bi mengbu xpi 'yehē ngue bá mat'Oja. Bi 'yena:

—Ague ma Papá'i, nu'mø ya hinguí nnu manho ngue guí nyanguí ngue'a rā ndate ja ngue ga thogui, dī nja'a te ni pähä 'mø.

⁴³Mambá pengbaya, mahõmbi dīnyø xädi ngue mi aha, porque emmei ne tha. ⁴⁴Mahõmbi zop'u

p'uya, bi ma'a rá hyu ndi ngue bá mat'Oja. Tengutho xi man'a m'met'o, ngut'a ra hya xi Oja. ⁴⁵Mahombi 'yep'u 'buhyo xádi p'uya, bi 'yembi: —Gue mahonguí ahmi n'yø. A nuyá, ya bi zønna ora ngue di ndäpyø ts'oc'ei ra N'yohu bí 'ye mahets'i ya. ⁴⁶Dami nangüi. Ya bá ecua na di dägui, ma ga ma c'athu.

Ya bi mbentra Jesús.

⁴⁷Mente nzohyo xádi ra Jesús, bi zønna ra Judas rá n'youi'u 'de'ma yoho yo xádi, bá n'youi xangu yo ja'i, bá gu yo juai, bá gu yo za. Guehya yo ja'i xi menhyo hmu yo mmäcja conyo n'yohu 'bet'o p'u ja ra nija. ⁴⁸Nuna ra Judas, ya xi xihyo ja'i tema senya da 'yø't'e, xi 'yembi: “Nu'a ra n'yohu ga zenguagä ya, 'ne ga surpa rá hmi, gue'a guí homhmu'a p'uya. Dami benthu”, xi 'yembi. ⁴⁹Janangue mi zømp'u 'bähra Jesús, bi guat'i ngue bi zengua. Bi 'yembi:

—Xcade grá xännbate —bi 'yembi.

Bi zurpa rá hmi p'uya. ⁵⁰Ra Jesús bi 'yembi:

—Ague amigo, ya da guehra ora jap'u di nja'a te gni 'yehya.

'Bexque'a bi bentyø ja'i ra Jesús.

⁵¹Mi ma ma bent'i ra Jesús, bi guxrá juai'a n'na n'ei rá xádi. Bi zennbabi rá 'yehë ra 'bet'o mmäcja, bi hyejpabi rá gu. ⁵²Ra Jesús bi 'yembra zete:

—Dami fos'ni juai. Porque ra ja'i hote conna juai, xquet'a conna juai ja ngue di du. ⁵³¿Ua hinguí padi ngue nu'mø ga äpä ma Papá ngue da mäxqui, da pennagui tho'i 'de'ma yo'bui yo anxe ngue da mäxqui?

⁵⁴Pe nu'mø ngu'a ga ø't'e, ya hinda zä di nja'a te ra hya nt'ot'i p'u ja

ra Maca Libro 'mø. Porque nu te dí thocä ya, ya nt'ot'i ngue ngu'a di nja.

⁵⁵Ra Jesús bi 'yembyø nzite:

—¿Ua guí emhma ngue drá begä, ngue guí cuhu yo juai, 'ne guí cuhu yo za ngue guí benngahu? Conque n'na pa ngu n'na pa nmi xännbä ra hya yo ja'i p'u ja ra nija. Uanguí xta nzä ngue ja xqui benngahu p'u. ⁵⁶Pe nu te guí ørcahu ya, ya bi nja'a te ra hya bi 'yotyø pøngahya Oja p'u ja ra Maca Libro —bi 'yembi.

Gä bi zop'u yo xádi ra Jesús ngue bi 'dagui.

Nuya yo n'yohu 'bet'o ngue yo judío bi hyaspabi ra güenda ra Jesús.

⁵⁷Nuna ra Jesús bi ts'ixpu 'bähra Caifás, nuna ra 'bet'o mmäcja.

Nup'u ja rá ngu na ra mmäcja na, ja bi mpeti p'u yo xännbate ngue ra ley, conyo n'yohu 'bet'o p'u ja ra nija.

⁵⁸Pe ra Bedu ni 'befa ya'atho p'u ni ma yo ja'i ni zi ra Jesús. Mi zømp'u ja rá ngu ra 'bet'o mmäcja, bi yut'ambo ra dathi. 'Dap'u bi mihmi yo policía. I tøm'i tengü da thohra Jesús.

⁵⁹Nu'u yo hmu yo mmäcja co 'ne'u yo n'yohu 'bet'o ngue yo judío, 'dap'u bi mpeti ngue bi nheca hya, honi ha di japyø fehni, da 'yembi ngue ni 'yup'u da du ra Jesús.

⁶⁰Pe hinguí tini ha di japra hya, madague'a xangu yo ja'i bi manyø fehni ngue di yapra Jesús. M'mefa p'uya, mahombi guar'mi yonc'ei ngue di yapi. ⁶¹Bi 'yembi:

—Nuna ra n'yohu 'bucua, bi 'yen'a n'na ndi: “Nugä da zä ga xorpabi rá nija Oja, 'ne nhyu patho gdä hojman'na ra nija ma'da'yo”, bi 'yena.

⁶²Bi m'mähra 'bet'o mmäcja p'uya ngue bi 'yembra Jesús:

—¿Te guí mmana rá hya gui nyap'a'i ya n'yø? ¿Ua hín tema hya gdí thadi? —bi 'yembi.

⁶³Pe rá Jesús hín te ga ndatho. Rá 'bet'o mmäcja p'uya mahømbi 'yembi:

—Nuna Oja i 'bui, dami 'yexa ntestigo, dami xicje njuani ya ngue'mø majuaní gue'e grá Cristo rá Ts'unt'u'i Oja.

⁶⁴Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Ahá, go guecä tengutho rá hya guí mmana. 'Ne dí xi'ahü, gui nnuhu rá N'yohü bí 'ye mahets'i dani mmip'u bí ja rá n'yei Oja nuna jase rá ts'edi. 'Ne dá 'yehra pa ngue hõnda ghe, di 'ye mahets'i da n'youi rá gui.

⁶⁵Mi 'yøhra mmäcja na rá hya bi manna Jesús, n'na xet'itho rá pahni ngue bi ncué. Bi 'yembyø ja'i p'uya:

—Nuna rá n'yohü 'bucua, thenmahya Oja na. Nuya mfadi ya ngue hín tema man'na ma testigo dí homhmü ya. Ya gá 'yøshü ya ngue thenmahya Oja. ⁶⁶Xiya, ¿te guí mmamhmü ná rá hya bi manya? —bi 'yembyø ja'i.

Yø ja'i p'uya bi 'yena:

—Nuna, ni 'yup'u ngue dá tho ná.

⁶⁷Yø ja'i p'uya bi zospabi rá hmi rá Jesús 'ne bi mut'i. Mí'da p'uya bi memba rá hmi. ⁶⁸Yø ja'i bi 'yembra Jesús:

—Nu'i guí mma ngue grá Cristo, dami pahya te'o bi mep'a'i ya —bi 'yembi.

**Bi manna Bedu ngue hingui
padi te'o rá Jesús.**

⁶⁹Ya hup'u ja rá dathi rá Bedu. Nuna n'na rá xisu ngue rá guni p'u

ja rá ngu bi guarbu hu rá Bedu. Bi 'yembi:

—'Ne'i ni n'youi rá Jesús nuna ra mmengu Galilea.

⁷⁰Rá Bedu p'uya, nuna rá hya bi ma, gá bi 'yøhyø ja'i mi 'bup'u ngue bi 'yena:

—Hín'na, hín dí pacä tema hya guí nne gui xicya.

⁷¹Rá Bedu p'uya i map'u bí ja rá goxthi rá dathi. Mi nu man'na rá xisu p'uya, mahømbi 'yembyø ja'i 'bup'u:

—Nuna rá n'yohü 'bucua, xquet'a rá n'youi rá Jesús nuna rá mmengu Nazaret.

⁷²Rá Bedu p'uya asta bi 'yexa ntestigo Oja ngue bi 'yena:

—Hín'na, hín dí pacä ná rá n'yohü guí mmana.

⁷³Mi tho hman'na ts'uquits'u p'uya, nu'u yø ja'i 'bup'u, bi guatra Bedu, bi 'yembi:

—Majuaní ngue ni n'youi rá Jesús, porque dí nequi ngue ni mmenguh'u'a, xøgue nt'ødetho'a te gni ya —bi 'yembi.

⁷⁴Mi dahra Bedu p'uya, mahømbi 'yena:

—Dá jacä rá castigo Oja 'mø ngue himma juani te dí xi'ahü. Pe nuna rá n'yohü guí xicju, hín dí pacä te'o ná.

Mi juadi bi manna rá hya na, bi mmahra øni. ⁷⁵Rá Bedu p'uya bi zo rá mmüi ná rá hya xi xihra Jesús ngue xi 'yembi: “Tobe hín dí mahra øni, ya xqui cønga nhyundi, guí mma ngue hingui paqui”, xi 'yembi. Rá Bedu p'uya, asta rá zondummüi bi bøn'athi.

Bi ts'ixpu 'buhra Pilato rá Jesús.

27 Mi necahäi p'uya, bi mpeti gátho yø hmu yø mmäcja

conyø n'yohu 'bet'o p'u ja ra nija. Bi nhecahya ngue sänni ha di japi da hyo ra Jesús. ²Bi dutra Jesús ngue bi zixpu 'buhra Pilato mará gobierno.

Ra Judas bi nhyose.

³Nuna ra Judas xi da ra Jesús, mi badí ngue ya bi nhecahya yø ja'i ngue da hyo ra Jesús, bi dār'man'u rá mmui p'uya. Bi map'u bí 'buhyø hmu yø mmäcja co 'në'u yø n'yohu di manda p'u ja ra nija. Bi cospabi'u 'däte ma'det'a yø mēnyu ngue ra t'axi xi unni. ⁴Bi 'yembi:

—Ra ts'oqui dá øt'a ngue dá dä'ahu na ra n'yohu hñte ndupate ngue da tho —bi 'yembi.

Pe nu'u yø mmäcja p'uya, bi 'yembra Judas:

—Nu'a guí mmanya, ya hñdi mportagähe'a ya. Ya guí nnuë p'u te guí øt'e.

⁵Nuna ra Judas bá enyø mēnyu p'u ja ra nija. Bi ma p'uya, bi datrá 'yuga conna nthahi i nzudi ngue bi du.

⁶Nup'u ja ra nija p'uya, nu'u yø hmu yø mmäcja bi hyaxra mēnyu xi 'yenna Judas, di n'yembi:

—Nuyá, hñgui sä ngue ga uanspahü ra mēnyu ngue ra ofrenda naya, porque rá nzabi'a to bi da ra ja'i ngue da tho na.

⁷Bi nya p'uya, bi zänni ngue nuna ra mēnyu, da dän'a n'na ra häi ni hu ngue ra njats'øye. Bi ne ngue nuna ra häi da dai, ja da 'yap'u yø ja'i da du, ngue hñgyø mmēngu p'u. ⁸Janangue nuna ra häi naya, gui hut'yø ja'i ngue ra Ji. ⁹Ya bi nja na te ra hya xi manna pøngahya Jeremías ngue bi 'yena: “Bi njo'u

'däte ma'det'a yø mēnyu ngue ra t'axi. Guehna ra nzäbi xi zänyø judío ngue da gut'i. ¹⁰Nuna ra mēnyu na p'uya, guehna i thänna häi ni hu ngue ra njats'øye na. Ya bi nja tengutho ra hya bi 'bejpagui Oja ngue di nja”, bi 'yenna Jeremías.

Nuna ra Jesús ya 'bäp'u 'buhra Pilato mará gobierno.

¹¹Ra Jesús bi ts'ixpu 'buhra gobierno. Ra gobierno p'uya bi 'yembra Jesús:

—¿Ua gue'e rá dast'abi'i yø judío?

Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Ahá, go guecä tengutho ra hya guí mmanya.

¹²Nu'u yø hmu yø mmäcja p'uya co 'në'u yø n'yohu 'bet'o p'u ja ra nija, Gä di yapra Jesús. Pe ra Jesús hñte ga ndatho te sifi. ¹³Ra Pilato bi 'yembra Jesús:

—¿Ua hñguí øde te gäma hya gui nyap'a'i ya?

¹⁴Pe ngutho ra Jesús hñgui thadi. Janangue ra gobierno di 'yøtho ngue hin tema hya ga ndatho.

Bi manda ra Pilato ngue da ma maçuati ra pont'i ra Jesús.

¹⁵Nuna ra Pilato, ja n'na rá costumbre ngue di thø'a n'na ra ofädi 'mø ja ra ngo ngue ra pascua. Pe yø ja'i'u huanhni ndana ra ofädi da ma mathøgue. ¹⁶Nu'a ra pa'a p'uya, mi ofädi n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Barrabás. Ne gätho yø ja'i padi ngue xanhets'i rá ts'oqui mi ja na. ¹⁷Nup'u bi mpeti yø ja'i, ra Pilato bi 'yembyø ja'i:

—¿Ndana guí nnehu ngue ga thøcä ya, ra Barrabás, uague ra Jesús nuna gui hut'yø ja'i ngue ra Cristo?

¹⁸Nguna bi xihyø ja'i rā Pilato, ngue bi ne xti thohra Jesús. Porque padī ngue rā nts'eyatho øtyø mmäcja nuya xi däpra Pilato na rā Jesús.

¹⁹Ya hup'u ja rá nhudi rā Pilato ngue da 'yøtra ts'ut'abi. Pe nu'a rá xisu rā Pilato bi mennbabi rā hya, bi 'yembi: “Nuna rā n'yohu 'yost'abi, rā hoja'i na, 'yo tega di nthint'i ngue'a te ga 'yost'abi na. Porque manxui nts'utho te xtá 'uipi ngue da thogui”, bi 'yembi.

²⁰Pe yø hmu yø mmäcja conyø n'yohu 'bet'o p'u ja rā nija emmei di hatra ts'edi yø ja'i ngue da 'yäpra Pilato ngue di thø rā Barrabás, go da tho rā Jesús. ²¹Rā gobierno mahømbi 'yembyø ja'i:

—¿Ndana gue'a ya yonc'ei guí nnehu ngue da ma mathøgue ya?

Yø ja'i p'uya, bi 'yena:

—Da ma mathøgue rā Barrabás.

²²Rā Pilato mahømbi 'yørpa rā nt'änni yø ja'i, bi 'yembi:

—Xina rā Jesús gui hutyo ja'i ngue rā Cristo, ¿te guí nnehu ga japä na? —bi 'yembi.

Yø ja'i p'uya, gätho bi 'yena:

—Da guatra pont'i na guí mmanya.

²³Rā Pilato p'uya bi 'yembyø ja'i:

—Pe ¿tema nts'o xa 'yø'na p'uya?

Yø ja'i p'uya, man'natho ngue mafi, bi 'yena:

—Da guatra pont'i na.

²⁴Rā Pilato p'uya bi badī ngue hinda zä ha di japi di thøhra Jesús. Porque mathoguiho mahyø ja'i ngue ncue. Bi manda bá thannba rā dehe p'uya ngue yø hmi yø dä yø ja'i p'u bi nxu'ye. Bi 'yembyø ja'i:

—Nuna rā n'yohu 'bucua, hinte ndupate na. Himmā ts'oquigä p'u ngue da tho na. Ya guí nnusehu p'u te guí øthū.

²⁵Yø ja'i p'uya bi 'yena:

—Nugähe co 'nehma basihe, go ma ts'oquigähe p'u da dü na rā n'yohu na.

²⁶Rā Pilato p'uya bi manda ngue bi ma mathøgue rā Barrabás. A nuna rā Jesús, bi sityø soldado ngue da fei, 'ne da zits'i ngue di cuatra pont'i.

Yø soldado thenmahya rā Jesús.

²⁷Nu'u yø soldado rā gobierno bi zixra Jesús, i map'u ja rá dathi rā cuarte. Bi ma mapeti gätho yø soldado p'uya ngue di mäts'i. ²⁸Yø soldado p'uya bi møjpabi rá he rā Jesús, bi heta n'na rā tuhū ngue rā jupoi. ²⁹Yø soldado ya xi me n'na rā corona ngue yø 'uini, bi gäspa rá ya rā Jesús. Bi gärpa n'na rā t'o rá 'ye ngue rá n'yei. 'Ne bi ndantyøhmu p'u ha 'bähra Jesús tengutho 'mø ngue majuanī hnu mansu n'na rā dast'abi. I thenmahya p'uya, bi 'yembi:

—I tate na rá dast'abi yø judío ya —bi 'yembi.

³⁰Bi zots'i. Bi guaspabi rā t'o mi fo rá 'ye p'uya, di jännbabi rá ya. ³¹Mi juadi bi denmahya p'uya, bi gajpabi rā tuhū xi hete. Bi hetrá he ya mi he p'uya. Bi zixpuya ngue di cuatra pont'i.

Ya cuatra pont'i rā Jesús.

³²Nup'u ja rā 'yu, bi nthēui p'u n'na rā n'yohu ngue rā mmengu p'u ja rā hnini Cirene, ni hu ngue rā Simu. Nu'u yø soldado manī zi rā Jesús, bi japra Simu ngue bi duxra pont'i nuna da ma macuati rā Jesús. ³³Nuna rā Jesús, i zixyø ja'i p'u ja rā xequi ni hu ngue Gólgota. Nuna rā hya na i nne da ma ngue

ra Njuyaxhmu. ³⁴Nup'u bi zonna Jesús, bi t'unna vino n'youi ra mirra para ngue di pumbenibi. Mi zä te ja p'uya, himbi ne bi zi.

³⁵Bi cuatrá pont'i p'uya, mi juadi bi n'omi. Bi ma ra taha yø soldado p'uya ngue to xta ra taha, gue'a da gaca n'na xequi rá he ra Jesús. Ya bi nja tengutho ra hya bi manná pøngahya Oja 'mø yø pa xathogui ngue bi 'yena: "Da ma ra taha yø ja'i ngue to di tocabi ma he", bi 'yena.

³⁶Bi mihyø soldado p'uya ngue hetho te di ja ra Jesús. ³⁷Nup'u ja rá ya ra pont'i cuatrá Jesús, bi ma macuati n'na ra letrero xi 'yot'i ngue mmamp'u te bi ma ma'upi. Nuna ra letrero, i ena: "Nuna ra n'yohu 'bucua, guehna ra Jesús rá dast'abi yø judío na", enna letrero.

³⁸Ne yoho yø be bi ma macuati ra pont'i, n'na i gohrá n'yei, n'na i gohrá gaha. ³⁹Asta huatyø ya yø ja'i thop'u ja ra pont'i cuatrá Jesús ngue thenni. ⁴⁰I embi:

—A nuya n'yø, dami xorpabi rá nija Oja ya. 'Ne guí ena ngue nhyu patho gdi hojman'na ra nija. Dami nyanse ya, bá cap'u ja ra pont'i guí cuatya ngue'mø majuaní rá Ts'unt'ú'i Oja ya.

⁴¹Nu'u yø hmu yø mmäcja conyø xänbäte ngue ra ley, conyø fariseo, conyø n'yohu 'bet'o p'u ja ra nija, Gä thenmahya ra Jesús. Di n'yembi:

⁴²—Mi mmanu ra n'yohu ngue da yanyø ja'i. Pe nuyá, hinda zä ha di japi di nyanse ya. A nu'mø majuaní ngue rá dast'abi yø judío ya, da zä da cahnu ja ra pont'i ya n'namhma ngue ga ec'ei hu te da ma. ⁴³Mi mma ngue rá Ts'unt'ú Oja, 'ne mi mma ngue fax Oja. A nuyá, ma ga nuhu

ya ngue'mø nne Oja ya, da máx'mø —di n'yembi.

⁴⁴Nuya yø be 'dap'u cuathu ra pont'i ra Jesús 'nehya thenmahya ya.

Ya bi du ra Jesús.

⁴⁵Mi hyuxyadi p'uya, bi m'mexui Gä ra ximhäi asta hyunde. ⁴⁶Nu'mø ni ma da zu'i hyunde p'uya, ra Jesús ra ndøts'edi bi 'yena:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —bi 'yena.

I nne da manna ra hya na: "Ma Oja'i, ma Oja'i, ¿hanja ngue Gä hyegagui p'u?" ⁴⁷Ja mi 'bärpütho 'da yø ja'i, bi 'yøde te bi manna Jesús. Yø ja'i p'uya di n'yembi:

—Nuna ra n'yohu na, i nzohra Elías.

⁴⁸'Bexque'a bi ma n'na nc'ei mi 'bäp'u, bá ha n'na xequi ra esponja xa ntudi, bi pop'u ja ra vino xan'ixi. Bi nøtra t'o p'uya ngue bi cuarpabi rá ne ra Jesús ngue da zats'i. ⁴⁹Pe mi'da yø ja'i 'bäp'u bi 'yembi:

—Ma ga nuhu ya ngue'mø da ehna ra Elías i nzofu ngue da yanya.

⁵⁰Ra ndøts'edi bi 'yen'a n'na rá hmafi ra Jesús. Bi du p'uya. ⁵¹Nu'a ra ora'a p'uya, nu'a ra ulu mi zap'u ja ra goxthi nija, bi xet'i, i gai. 'Ne bi 'yan'ahäi, yø t'øhø bi hyegue. ⁵²Bi xohyø panteón mi o yø ánima. Bi bennate xangu yø ja'i mi ec'ei Oja. ⁵³Nu'mø mi bennate, bi bomp'u ja yø panteón. Pe nu'mø mi bennate m'mefa ra Jesús, nuya yø ja'i xi bennate bi map'u ja ra maca hniñi Jerusalén. Ja bi nup'u xangu yø ja'i ngue ya 'bui mahøn'a p'uya.

⁵⁴Nu'a ra capita co 'nehyo soldado 'bäp'u ni hyandra Jesús. Mi nu ya

p'uya ngue bi 'yan'ahäi 'në bi nu te gä bi 'yøtra Jesús mente bi dü. **Ëmmei bi nsu, di n'yembi:**

—Majuani ngue nuna rá n'yohu na, rá ts'unt'u Oja na.

⁵⁵Xangu yø xisu yap'utho mambi 'bäi ngue hantho te gä bi nja. Nuya yø xisu ya, bá nexa Galilea ngue bá ten'mø maní ma Jerusalén rá Jesús. 'Në guehya yø xisu mi fäts'i ngue di unni te mi honi. ⁵⁶Nuya yø xisu ya, n'yoi p'u rá Maya nuna rá mmengu Magdala, co 'nëhna rá Maya rá mamá rá Jacobo 'nëhra José, co 'nëhna man'na rá xisu, rá mamá'u yoho yø ts'unt'u rá Zebedeo.

Ya bi ma nt'ägui rá Jesús.

⁵⁷Ya ni ma da dähra nde p'uya, bi zø'a n'na rá n'yohu ngue rá mmemmeti ni hu ngue rá José, rá mmengu p'u ja rá hnini Arimatea. Xquet'a 'nëhna mará xädi rá Jesús.

⁵⁸Nuna rá José, bi ma bá nyauí rá Pilato, bá äpra nt'edi ngue da hyajpa rá do'yo rá Jesús. Rá Pilato p'uya bi unna nt'edi ngue da thacra Jesús.

⁵⁹Nuna rá José, mi hyajpu ja rá pont'i rá Jesús, bi 'uennbabi rá do'yo co n'na rá sábana ma'da'yo. ⁶⁰Rá José ya xi 'yambu ja rá t'øhø n'na rá 'da'yo panteón ngue xtä 'yo 'mø xtä ndu, ja bi gärbu rá Jesús. Bi gotra goxthi co n'na rá ndø do. Bi ma p'uya. ⁶¹A nuna rá Maya ngue rá mmengu Magdala co 'nëhna man'na rá Maya, hurputho gä i ma nt'ägui rá ánima ya.

Bi mähyø soldado p'u o rá Jesús.

⁶²Ya rá pa ngue rá ts'äya 'mø mi hyats'i. Nu'u yø hmu yø mmäcja conyø fariseo bi ma bá nyauí rá Pilato. ⁶³Bi 'yembi:

—Ague grá ts'ut'abi, nu'mø mi ya na rá fehni n'yohu bi dü, mi ena ngue nu'mø bi gua'a nhyu pa xtä ndu, di bennate p'u da nt'ägui.

⁶⁴Janangue nuyá, dami 'yetyø soldado ngue da fädi ha o rá ánima asta gue'mø bi tho'a rá hyu pa xa t'ägui. Ya hinda zäp'u da ma yø xädi 'mø rá xui ngue da hyaxra ánima, m'mefa p'uya da hyätyø ja'i, da 'yembi ngue ya bi bennate. Ya man'natho bi thär'mants'øjü p'uya ngue m'met'o.

⁶⁵Rá Pilato bi 'yembyø mmäcja: —'Bup'u yø soldado guí ähmü. Ni mähä, bi fäthu rá panteón, pe dami segurahu xandønho.

⁶⁶Gä bi ma p'uya ngue bá fädi xanho rá panteón. Bi mepyabi rá njo'mi rá panteón. Bá sop'u'u yø soldado ngue yø mädi p'uya.

Ya bi bennate rá Jesús.

28 Nu'a rá pa ngue rá ts'äya ya bi thogui. Mi hyaxa ndomingo rá müdi rá pa ngue rá semana. Nuna rá Maya rá mmengu Magdala co 'në'a man'na rá Maya bi ma ngue bá nu rá panteón. ²Nu'mø ya ni ma da zøni, nthambenitho bi 'yan'ahäi. Porque n'na rá anxë Oja bi 'yë mahëts'i, bi zøp'u ja rá panteón. Bi duntrá do mi co'mra panteón. Ja bi hyuxpu p'uya. ³Nuna rá anxë di yoxni tengutho rá huei 'mø di yot'i. Rá he p'uya, xandønt'axi. ⁴Yø soldado ngu i nu rá anxë, asta rá huaqui ngue rá ts'u. Ëntho ya xi dü ngue rá ngüent'i.

⁵Mi sønya yø xisu, rá anxë bi 'yembi:

—'Yo gui suui. Porque dí paçä ngue guí hommi rá Jesús nuna bi

cuatṛa pont'i yø ja'i. ⁶Dami nuui ua bi 'begui, ya h̄injo'o ua, ya x̄a b̄ennate tengutho ra hya bi xi'ah̄u 'mø mi 'bui. ⁷A n̄uya ni m̄e n'nahmantho ya, ni xihmi yø x̄adi ngue ya x̄a b̄ennate ra Jesús 'n̄e d̄ani d̄op'ah̄u Galilea, ja ḡni nuhu p'ü. Guehna ja ngue ga xi'ah̄u naya.

⁸Nu'ü yø xisu p'üya, n'na zihmantho bi ma. M̄ade di johya, m̄adi i su, p̄e ni t̄ihi ngue d̄ani xipyø x̄adi te xi nja. ⁹Nup'ü ja ra 'yu p'üya, mi dambeni ya bi nth̄eui ra Jesús ngue di zengua. Nu'ü yø xisu p'üya bi guarb̄u 'b̄ahra Jesús ngue bi dospa yø gua ha ga ndanne. ¹⁰Ra Jesús bi 'yembyø xisu:

—'Yo guí suui ya. Ni m̄e ya bá xihmi'ü ma cugä ngue jatho da ma Galilea, ja ḡani nuhu p'ü.

Yø mmäcja bi gutṛa menyu yø soldado ngue da manna fehni.

¹¹M̄ente ni hya ra 'yu yø xisu, n̄uya 'da yø soldado mi f̄ahra panteón, bi map'ü ja ra h̄ini, bá xipyø h̄mu yø mmäcja te gä xi nja. ¹²Yø mmäcja p'üya, bi ma bá nyai yø n'yoh̄u 'bet'o p'ü ja ra nija, bi gohra acuerdo te 'be'a ja ngue da 'yø't'e. Bi zännb̄uya ngue n̄uya yø soldado xi nup'ü xi b̄ennate ra Jesús, da gut'i xangu ra menyu. ¹³Bi 'yembyø soldado:

—N̄uya gui 'yemph̄u yø ja'i ya: “Manx̄ui x̄a nzucje ra t'aha. M̄ente dí ahme p'üya, x̄a nzøhyø x̄adi ra Jesús ngue x̄a hyats'i”, gui 'yemph̄u

yø ja'i ya. ¹⁴Nu'mø da bahra ts'ut'abi ngue guí mmamm̄i ngue x̄a nzü'ah̄u ra t'aha, a nu'mø ngue da zü'ah̄u, 'yo te guí mbemh̄u h̄inte da ja, go ga hojp̄ähe rá mmui.

¹⁵Yø soldado p'üya, bi hyanna menyu bi t'unni, bi ma tengutho ra hya bi sifi ngue da ma. Nuna ra hya bi manyø soldado, gue'a ra hya sihyø judío'a ya asta guehra pa ja p'üya.

Ya bi nyai gä 'de'ma'da yø x̄adi ra Jesús.

¹⁶Nu'ü 'de'ma'da yø x̄adi ra Jesús i ma Galilea. Nup'ü ja ra nyuni mi mmanna Jesús ngue di nth̄eui, ja bi zomp'ü. ¹⁷Ja mi nu yø x̄adi ra Jesús ngue ya 'bup'ü, gä bi danne. Pe yobeni di'da ngue'mø majuan̄i ngue gue'a ra Jesús ogue h̄in'na. ¹⁸P̄e ra Jesús bi guarb̄u ha 'b̄hyø x̄adi, bi 'yemb̄i:

—Nugä, bi n'najhma cargo ngue ga manda mahets'i 'n̄e cua ja ra ximhäi. ¹⁹Janangue n̄uyá, dí xi'ah̄u ya ngue guí mmähä gä rá nguni nximhäi. Dami hyoni ha gdí japhu yø ja'i ha di gohi ngue ma x̄adi. Dami xixyab̄ahu yø ja'i da 'ȳe'c̄eigui, gue'a di n̄equi'a ngue n'youi ra Papá, n'youi rá Ts'ant'ü Oja, n'youi ra Esp̄iritu Santo. ²⁰N̄uya te ḡama hya xtá xi'ah̄u gui 'yøth̄u, d̄ami xännb̄ahu yø ja'i ngue danḡu'a da 'yø't'e. Dami pah̄mu ngue dí n'yoh̄u hanḡu ra pa, asta gue'mø d̄ani njua'a nximhäi. Da ngut'atho.

Ra Marcos

Nuna ra Marcos, ja ua yø hya bi 'yo't'i ngue te bi 'yøtra Jesucristo.

Nuna ra Xuua bi 'yøtra nxixya
bi xihyø ja'i ngue di nsä, da
dømrä Jesús bá ep'u.

1 Ja bi mæcua ra hoga 'da'yo
hya, ngue mma hanja na ra
Jesucristo rá Ts'unt'u Oja. ²Nu'mø
yø pa xa thogui, ra pøngahya Isaías
bi ma hanja na ra hya ja ngue di nja
m'mefa. Bi 'yembyø ja'i: “Nuna Oja
bi 'yembrä ts'unt'u: Nuyá, ga et'ä
ma m'menhni, di m'met'o p'u gdi
ma ngue di hoqui ha gui thogui, bi
'yembi. ³Di m'mup'u ja ra dapo na
ra m'menhni. Nu'u yø ja'i di mpeti
p'u di m'mui, da xifi te da 'yø't'e, da
'yembi: Damí nsähü ya, porque ya bá
ep'u ra Hmu, da 'yembyø ja'i”.

⁴Ya mam'met'o nt'ot'i ya yø hya ya,
pe ya bi nja'mø yø pa mi m'mup'u ja
ra dapo ra Xuua. Nuna ra Xuua, bi
xihra hya yø ja'i, 'ne bi xixyabi. Bi
'yembi:

—Damí hyehmü p'u ra nts'o gni
'yohü. Damí nxixyahü, n'namhma
ngue di pun'na ni ts'oquihü Oja.

⁵Xangu yø ja'i bi zøp'u 'buhra
Xuua ngue øxra hya bi ma. Bi
zøp'u yø ja'i bá næxpü ja ra hnini

Jerusalén. Gä bi zøp'u yø ja'i 'buhyø
hnini ja'a ra häi Judea. Nuya yø ja'i
bi ma ngue ja yø ts'oqui, guehya
bi xixyabi ra Xuua p'u ja ra dathe
Jordán.

⁶Nu rá he ra Xuua, gue'u yø xingu
ra cameyo ntø't'e ra ulu. Di ngut'a
n'na ra xifani. Nu'a te si p'uya, yø
mmäcja t'axi mi sa. 'Nehra t'afi t'asa
timp'u ja ra dapo mi si. ⁷Bi 'yembyø
ja'i:

—Ya mi ts'adyø pa da ep'u man'na
ra n'yohü ya. Pe man'natho tate na
ngue nugä. ¿Hapü gue ga sucä tengu
na? ⁸A nugä, dá xixya'ahü conna
dehe. Pe nuna ra n'yohü dí xi'ahü,
guehna da 'yø't'e ngue di ha'ahü ra
ts'edi ra Espiritu Santo na.

Ra Xuua bi xixyabi ra Jesús.

⁹Nu'u yø pa'u p'uya, nup'u ja ra
hnini Nazaret ngue ra häi Galilea,
ja bá næxpü ra Jesús ngue bi zøp'u
'buhra Xuua. Ra Xuua p'uya, bi
xixyabi p'u ja ra dathe Jordán. ¹⁰Mi
nxixya p'uya, bi ma nenthe. Bi nu ra
Jesús ngue bá xohra c'amahets'i. Bá
ep'u ra Espiritu Santo, tengutho n'na
ra paloma bi zøp'u ja rá ya ra Jesús.

11 Bi t'ø p'uya ngue bá nya Oja maya, bi 'yena:

—Gue'e ma Ts'unt'u, dadí ma'i. A nuyá, janjuaní ngue ja gampähä conná ngue'e —bi 'yena.

**Ra zithu bi hyonnbi ha di
'yøtra ts'oqui ra Jesús.**

12 Bexque'a ra ora'a p'uya, nuna ra Espiritu Santo bi zixpu ja ra dapo ra Jesús. 13 Nup'u 'buhyo zate, ja bá n'yop'u nyote ma pa ra Jesús. Mente gue'u yø pa'u p'uya, emmei bi hyonna zithu ha di japra Jesús ngue da mestho ra hya di manda Oja. Yø anxø Oja p'uya, gue'u bi mäxra Jesús.

**Bi du'mi bi manna hya p'u
Galilea ra Jesús.**

14 Mi 'yehra pa ngue bi n'ofädi ra Xuua. Nuna ra Jesús, bi mengui, i map'u ja ra häi Galilea. Nup'u ha thogui, xihyo ja'i ra hoga 'da'yo hya ngue ha di njap'u di zo rá 'ye Oja. 15 Ra Jesús bi 'yembyø ja'i:
—Ya da guehyø pa jap'uya da 'yu Oja ngue di manda ua ya. A nuyá, dami hyehmu p'u ra nts'o gni 'yohu. Dami 'yec'eihü ra hoga 'da'yo hya.

**Bi zixi goho yø mahuä ra Jesús,
bi 'yøt'e ngue yø xädi.**

16 Nup'u ja ra nenzabi Galilea, bi thop'u n'na pa ra Jesús. Ja bi dimp'u yoho yø mahuä ngue di n'yohu. Nu'a n'na, ni hü ngue ra Simu. Nu'a man'na, ni hü ngue ra Andre. Nuya yonc'ei ya, mi entyø xit'a p'u ja ra dehe ngue pahua. 17 Mi nu ra Jesús, bi 'yembi:

—Ma ga mmähä n'yø. Ya hingyø huä guí theui ya, sinoque ga

xän'naui ha gdi theui yø ja'i ya —bi 'yembi.

18 Bexpi zop'u yø xit'a ngue bi mähä ra Jesús. 19 Mi thohmits'u ninguerp'u p'uya, bi dimp'u mi yonc'ei di n'yohu, ra Jacobo 'nehra Xuua. Guehya yø ts'unt'u ra Zebedeo. Mi hup'u ja yø barco ngue pøtyø xit'a. 20 Mahømbi xihra Jesús ngue bi mähä. Nuya ts'its'i, bi mähä ra Jesús, bi zop'u ja ra barco yø papá co 'nehyo hmiqui.

**Ra Jesús bi 'yøthe n'na ra
n'yohu mi n'youi ra ts'onthi.**

21 Gä 'dap'u ni 'yo, bi zømp'u ja ra hnini Capernaum. Mi zøhra pa ngue säya yø ja'i, bi map'u ja ra nija ra Jesús ngue bi xännba ra hya yø ja'i. 22 Mi 'yøhyø ja'i na ra hya xännbate ra Jesús, Gä di 'yøtho. Porque nu'mø xännbate ra Jesús, ena nts'ut'abitho ngue ya manzaqui. Pe yø xännbate ngue ra ley, hingui njap'u ga ya'u.

23 Mi 'bup'u ja ra nija n'na ra n'yohu mi n'youi ra ts'onthi. Nts'edi i zohra Jesús, bi 'yembi:

24 —Ague Jesús grá mmengu Nazaret, ðhanja ngue gadi nthint'ua dí 'bucähe? ¿Ua gni 'yehë gui juacje? Nugä dí padí te'oi, go gue'e'a ra Maca Ja'i mi ja ngue dá penhua Oja.

25 Pe ra Jesús bi 'yembrä ts'onthi:
—Xanhen'i grä ts'onthi. Dami hyep'u ra n'yohu guí n'youi.

26 Mi 'yøhra ts'onthi na ra hya sifi, nu'a ra n'yohu mi n'youi ra ts'onthi, asta ra päni bi 'yen'ähäi. Xøgue rá mafi. Bi hyep'u ra ts'onthi mi n'youi ra n'yohu p'uya. 27 Nu'u yø ja'i bi nu te bi nja, Gä di 'yøtho. Di n'yembi n'na ngü n'na:

—Hinjām'mø ha xtá øhmü n'na ra hya tengü xännbate nā rā n'yohü 'bücua. Di nequi ngue ja rá ts'edi, porque astā 'nēhyø ts'onthi ec'ei 'mø xifi ngue dā hyep'u rā ja'i n'youi.

²⁸N'na zihmantho bi n'yo rā hya gā rā häi Galilea, ngue di nxihyø ja'i te bi 'yøtra Jesús.

**Rā Jesús bi 'yøthebi rá to
rā Simü, nuna i Bedu.**

²⁹Mi bömp'u ja rā nija rā Jesús, bi mähä rā Jacobo 'nēhra Xuua co 'nē'u mi'da yø xädi. I map'u ja rá ngu rā Simü 'nēhra Andre. ³⁰Nu'a rá to rā Simü oxpu ja rá t'ots'i ngue hembra pa. Mi zønna Jesús, bi sifi ngue di hyenni. ³¹Bi yurbu ha 'benna dārquēhi rā Jesús, bi bennba rá 'ye ngue bi xots'i. 'Bexque'a bi zä rā pa mi hembü. Nuna rā xisu mi'u p'uya, guehna bi hojpi te dā zi yø ja'i nā.

Rā Jesús bi 'yøthe xangu yø dārquēhi.

³²Ya xi yuhra hyadi, ya bi nxui. Mandøngu dyø ja'i bi map'u 'buhra Jesús. Bi zixyø dārquēhi co 'nēhyø ja'i n'youi yø ts'onthi bi zispi ngue dā 'yøthe. ³³Bi mpeti p'u ja rā goxthi gätho yø ja'i 'bup'u ja rā hnini. ³⁴Rā Jesús bi 'yøthe yø ja'i madi hyenni. 'Nē bi 'yøthe yø ja'i mi n'youi yø ts'onthi. Pē nu'u yø ts'onthi hīndi japi di nya, porque yø ts'onthi i nne dā mā te'o nā rā Jesús.

**Rā Jesús bi 'yonna hya p'u
ja rā häi Galilea.**

³⁵Mi hyaxp'uya, bi nangma xuditho rā Jesús. Tobe rā 'bexuitho 'mø mi bömp'u ja rā hnini, bi ma dapo ngue dā mat'Oja. ³⁶M'mēfa p'uya, bi ma rā Simü co 'nē'u mi'da

yø xädi, ngue bi honi hapu 'bui.

³⁷Mi dīmp'uya, bi 'yēmbi:

—Xandøngu yø ja'i sōp'u ja rā ngu ngue hon'a'i —bi 'yēmbi.

³⁸Pē rā Jesús bi 'yēmyø xädi:

—Ja ua mi'da yø hnini ga mmähä ngue ga ma mamhmü rā hoga 'da'yo hya. Porque gue'a dá ecä'a ngue ga mmanna hya.

³⁹Bi n'yo gā rā häi Galilea rā Jesús, sōmp'u ja yø nija ngue mmanna hoga 'da'yo hya. 'Nē øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi.

**Rā Jesús bi 'yøthe n'na
rā n'yohü mi 'ya rá do'yo.**

⁴⁰Man'na rā pa p'uya, nup'u 'bähra Jesús, bi guat'a n'na rā n'yohü mi hembra ts'o'ya. Bi ndantyøhmü p'u ha 'bäi, bi 'yēmbi:

—Nu'mø guí nne gui 'yørca rā mate gui 'yøtheguits'u, nugä dí padi ngue dā zägui —bi 'yēmbi.

⁴¹Rā Jesús bi huēcra n'yohü mi'u, bi dots'i conná 'ye. Bi 'yēmbuya: —Ahá, dí nne ga øthe'i. Dā zä'i ya —bi 'yēmbi.

⁴²Høntho bi manna rā hya nā, nuna rā dārquēhi mi 'ya rá do'yo, 'bexpi zä rā n'u mi hembü. ⁴³Hante ngue di 'nyēhmi'a rā n'yohü, bi zemba mazaqui, bi 'yēmbi:

⁴⁴—Nuyá, 'yo to guí xifi te dá øt'a'i ya. 'Be ni ma ya, sōmp'u 'buhra mmäcja. Dā nu ngue ya bi zä'i. Dami 'yøtra 'bøt'e tengutho bi manda rā Moisés ngue dā 'yøtyø ja'i 'mø bi zä rā 'ya hembü. Jananguē dā badi gätho yø ja'i ngue ya bi zä'i.

⁴⁵Mi ma rā n'yohü p'uya, to bi zä ni ja'i xifi ngue ya xi 'yøthe rā Jesús. Jananguē bi n'yo dapo rā Jesús, ya hinga edi 'yup'u ja yø hnini, porque

mathoguitho di mpeti yø ja'i 'mø bi nu ra Jesús. Pe madague'a di n'yani, ndap'u bi zä ni 'yehyø ja'i, pap'u bi 'buhra Jesús ngue bi nnu.

Ra Jesús bi 'yøt'e ngue da fadi ngue ja rá ts'edi ngue di punnba yø ts'oqui yø ja'i.

2 Man'na ra pa p'uya, bi mengra Jesús, i map'u ja ra hnini Capernaum. Mi bahyø ja'i ngue ya 'bup'u ja rá ngu ra Jesús. ²N'na zihmantho bi mpeti yø ja'i, asta hinni 'yenyø ja'i p'u ja ra goxthi. Nuna ra Jesús bi xännba yø ja'i rá hya Oja. ³Mente ya ra Jesús, bi zø hmi'da yø ja'i. Nu'u goho nja'i bá du n'na nc'ei bá oxrá fidi ngue tudyø gua. ⁴Bi ne xti cutra därkehi p'u mbo ra ngu brá 'bähra Jesús. Pe himbi zä xti cut'i, porque xandøngu yø ja'i 'bup'u. Janangue bi tets'a yannigu ra därkehi p'uya. Bi xots'a n'na xequi ra 'bet'e ha brá 'bähra Jesús. Ja i cambu ra därkehi ni oxrá fidi. ⁵Mi nu te øtyø ja'i ra Jesús, i padi ngue ec'ei yø ja'i ngue da zä da 'yøthe ra därkehi. Bi 'yembra därkehi p'uya:

—Ague ts'unt'u'i, ya dá pun'na ni ts'oqui ya —bi 'yembi.

⁶Nu'u yø xännbate ngue ra ley mi hup'u, bi mbøcue 'mø mi 'yø'a ra hya mmanna Jesús. Bi 'yemp'u ja yø n'yomfeni: ⁷“Nuna ra n'yohu 'bæcua, thenmahya Oja na co nu'a ra hya i mma. Porque hinjonda zä di punnba yø ts'oqui yø ja'i, hinda hont'a Oja sä ngue da 'yøtra mpunnbi”, emp'u ja yø n'yomfeni. ⁸Pe ra Jesús 'be xi patho te mæmp'u ja yø n'yomfeni ya yø xännbate ngue ra ley. Bi 'yembuya:

—¿Hanja ngue nguna gui mbemhmu? ⁹Nugä dá xihra n'yohu 'bæcua, dí embi: “Ya dá pun'na ni ts'oqui ya”. Pe nuyá, hinda nequi xanho ngue'mø bi mpunnbi ogue hin'na. Pe nu'mø ga embi: “Dami nangui, gui caxni fidi, gui mma”, ga embi, nu'mø ngue bi n'yo p'uya, ya gui pahmu xanho ngue ja ma ts'edi. ¹⁰A nuyá, dami pahmu ya ngue ra N'yohu bi 'ye mahets'i, ja rá ts'edi ua ja ra ximhäi ngue di punnba yø ts'oqui yø ja'i.

Bi 'yembra n'yohu xan'u p'uya:

¹¹—Nugä dí xi'i, dami nangui, caxni fidi, ni ma ni ngu.

¹²Ra därkehi p'uya, bi nangui. Bi gaxrá fidi, bi ma rá ngu. Nu'u gätho yø ja'i bi nu te bi nja, Gä di 'yøtho. Yø ja'i p'uya, espabi Oja, i ena:

—Hinjam'mø xtá nuhu'a te dá nuhu bi nja ya.

Nuna ra Leví, bi 'yøt'e ngue rá xädi ra Jesús.

¹³Man'na ra ora p'uya, ra Jesús mahømbi map'u ja ra nenzabi. Pe mandøngu dyø ja'i bi mpeti p'u ha 'bui, pe Gä bi xännbabi ra hya. ¹⁴Mi tho p'uya, bi zømp'u ja rá oficina n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Leví. Guehna rá ts'unt'u ra Alfeo, guehna jamba ra menyu yø ja'i ja te pä. Mi nu ra n'yohu na ra Jesús, bi 'yembi: —Ma ga mme n'yø, ga øt'e ngue ma xädi'i —bi 'yembi.

Nuna ra Leví bi zop'u rá oficina, bi me ra Jesús.

Nuya yø ja'i t'embi ja yø ts'oqui, 'dap'u simeui ra Jesús.

¹⁵Man'na ra pa p'uya, nuna ra Jesús bi me yø xädi p'u ja rá ngu ra

Leví ngue dā nsihmēui. Xāngu yō nguthāi 'būp'u, dā gue hmi'da yō ja'i t'embī ngue ja yō ts'oqui, gā 'dap'u sihmēui rā Jesús. Porque xquet'a 'nēhya nne dā dēnna hyā mmanna Jesús. ¹⁶Pe nū'u 'da yō xānnbate ngue rā ley, 'nē'da yō fariseo, mī nu te øtrā Jesús ngue 'dap'u sihmēhu yō ja'i nū'u t'embī ngue ja yō ts'oqui. Nuya mbøcue p'uya, bi 'yēmbya yō xādi rā Jesús:

—Nū nī xānnbatehu, hīnguī ho ngue 'dap'u sihmēhu yō nguthāi co 'nēhyu mī'da yō ja'i ja xāngu yō ts'oqui.

¹⁷Mī 'yōde te sipyō xādi rā Jesús, bi 'yēmp'u di yahni p'uya:

—Nuya yō ja'i di hyēnni, guehya nī 'yēhra 'yøthe ya. Pe yō ja'i xanzaqui, hīnga gue'u nī 'yē'u. A nūgā, dā ēhē ngue gue'u yō ja'i ja yō ts'oqui ga xifi dā hyēp'u rā nts'o ga 'yo, hīnga gue'u yō ja'i enā ngue ya 'yo xānho dā ēhē ga nzofo.

Bi manna Jesús hanja ngue hīnguī etyō mmui yō xādi.

¹⁸Man'na rā ora p'uya, bi ntīni ngue nū'u yō xādi rā Xuua 'nē'u yō fariseo mī etyō mmui. Janāngue bi ma 'da yō ja'i p'u 'būhra Jesús, bi 'yēmbi:

—¿Hanja nī xādi ngue hīnguī etyō mmui? Conque yō xādi rā Xuua 'nēhyō fariseo etyō mmui'u —bi 'yēmbi.

¹⁹⁻²⁰Mī dāhra Jesús, bi 'yēmbyo ja'i yai:

—Nū'u yō ja'i ts'ofō ngue dā nū rā nthātī, hīnguī etyō mmui mēnte 'dap'u 'būhmū rā novio. Njarbūtho mā xādigā ya, hīnguī etyō mmui ngue 'daua dī n'yo'be. Pe bá ēp'u rā

pa ngue dā zigagui mā nsui'be. Nū'a rā pa'a p'uya, mfadi ngue dā zā dā 'yetyō mmui ya mā xādi 'mø.

²¹Nūna rā 'da'yo hyā dí xānnbate, n'nan'yo nā ngue rā nyogui xādi. Tengutho n'na rā 'da'yo ulu, hīnda zā di 'bøtrā zē'ulu. Porque rā 'da'yo ulu dī ngants'i, ya man'na dī nts'onna zē'ulu. ²²Tengutho rā 'da'yo vino hīnguī sā dā sirbu ja rā zēxfani ngue dā zēdi. Porque rā 'da'yo vino dā xētrā zēxfani 'mø dā sit'i, ja dī m'mēp'u p'uya. Janāngue rā 'da'yo vino, rā 'da'yo xifani dā sit'i.

Ja rá ts'edi rā Jesús ngue nū te dā zānni dī nja'mø rā pa ngue rā ts'äya, gue'a dī nja'a.

²³Man'na rā pa ngue säya yō ja'i p'uya, nūna rā Jesús co 'nēhyō xādi bi tocabi bi thop'u ja yō nuatrigo. Nuya yō xādi p'uya, bi daxyō trigo bi za. ²⁴Pe nūya yō fariseo bi 'yēmbra Jesús:

—¿Hanja nī xādi ngue dī mpefi? Conque mmamp'u ja rā ley ngue nū'mø rā pa ngue rā ts'äya, hīnguī sā ngue to dī mpefi —bi 'yēmbi.

²⁵Mī dāhra Jesús, bi 'yēmbi: —Xi'mø mī zūhra thūhu n'na ndī rā David, co 'nē'u mī n'youi, çua hīnjam'mø gadi xāhmū p'u ha nt'ot'ī'a te bi 'yøt'e? ²⁶Conque nūp'u ja rá ngu Oja mī 'būhra mmäcja Abiatar, nūna mādi mānda yō mmimmäcjai. Ja bi yārbu rā David ngue bi zi yō thūhmē xi t'ūspābi Oja ngue dā nū. Bi zi rā David co 'nē'u mī n'youi. Conque nū'u yō thūhmē'u, hīndi unna nt'ēdi rā ley ngue to bi zā dā zi, hīnda hōndyō mmäcja yō ts'i'u yō thūhmē t'ūspābi Oja. ²⁷A nuyá, nū'a te bi

'yøtya ma xädigä, uangui Oja bá sänni bá nja ra pa ngue ra ts'äya para ngue di dinnä nho yø ja'i. Hingue masque bi zän'Oja ra pa ngue ra ts'äya ngue di m'mumman'u yø ja'i. ²⁸Janangue ra N'yohu bí 'yε mahets'i, ja rá ts'edi ngue nu'a go da zänni, gue'a di nja'mø ra pa ngue ra ts'äya'a.

**Ra Jesús bi 'yøthe n'na
ra n'yohu xi 'yotrá 'ye.**

3 Man'na ra pa p'uya, mahombi map'u ja ra nija ra Jesús. Nup'u ja ra nija, mi 'bup'u n'na ra n'yohu xi 'yotrá 'ye. ²Yø fariseo p'uya, tøjtho te øtra Jesús. I nne da nu 'mø ngue di n'øthe 'mø ra pa ngue ra ts'äya, para ngue da zäp'u di yapi, da 'yembi ngue hingui supra ley. ³Pe ra Jesús bi 'yembra n'yohu xi 'yotrá 'ye:
—Bá nangui n'yø, ga 'bäcua made —bi 'yembi.

⁴Ya njuantho bi zohyø fariseo p'uya, bi 'yembi:

—¿Te 'be'a ma hya mmamp'u ja ra ley ja ngue ga øthu 'mø ra pa ngue ra ts'äya? ¿Ga øthu ra nho, ogue ra n'u? ¿Da t'øthe ra ja'i 'mø xan'u, ogue di njapi da du?

Nu'u ts'o p'uya, hinte ga ndaþho.

⁵Ra Jesús bi hyeti gätho yø ja'i 'bup'u, pe di nequi ngue mbøcuc. Pe tu rá mmui ngue mandø nnaþitho yø mmui yø ja'i. Bi 'yembra n'yohu mi'u p'uya:

—Damí majni 'ye ya —bi 'yembi.

Ra n'yohu p'uya bi macrá 'ye, pe 'bexpi zä rá 'ye mi'u. ⁶Mi zä mi nu yø fariseo ngue bi n'øthe ra Jesús, bi ma p'uya. Bi 'yøtra junta. 'Dap'u bi mpetihu yø ja'i ra Herodes, bi zänni ha di japi da hyo ra Jesús.

**Ra Jesús mahombi 'yøthe
xangu yø därquehi.**

⁷⁻⁸Ra Jesús bi me yø xädi, i map'u ja ra nenzabi Galilea. Pe xandøngu yø ja'i bi denni, porque øhyø ja'i ngue øtyø milagro ra Jesús. Nuya yø ja'i ya, yø mmøngu 'da p'u ja ra häi Galilea, yø mmøngu 'da p'u ja ra hnini Jerusalén, yø mmøngu 'da p'u ja ra häi Judea, yø mmøngu 'da p'u ja ra häi Idumea, yø mmøngu 'da p'u man'na nguadi ra dathe Jordán, xangu mi'da yø hnini ja'u yø häi ha ja ra hnini Tiro 'nehra hnini Sidón, gä ja bi 'yep'u yø ja'i. ⁹⁻¹⁰Xangu yø därquehi bi zøp'u mi 'bähra Jesús. Gä bi 'yøthe, asta di ntøtyø ja'i ngue nne da zømp'u 'bähra Jesús. Porque høntho da därpa rá he ra Jesús, 'bexi sä ha hembyø ja'i. Janangue bi xihyø xädi ra Jesús ngue di nsä n'na ra barco, ja da yurbu. Porque hinga mbennbu ngue ni mantho di mpeti mi'da yø ja'i. ¹¹Xquet'a 'bup'u 'da yø ja'i ngue n'youi yø ts'onthi. Nu'mø bi guarbu 'bähra Jesús, ra ts'onthi di japa ja'i ngue ndantyoþmu. 'Ne di japi ngue nts'edi ga ya ra ja'i, i ena:
—Gue'e rá Ts'unt'u'i Oja —i embi.
¹²Pe ra Jesús janjuani ngue di hejpi ngue hinda ma te'o.

Ra Jesús bi 'yexi 'dema yoho yø xädi.

¹³M'mefa p'uya, bi map'u bí ja n'na ra nyuni ra Jesús. Bi zonhni hangu bi neprá mmui da zofu ngue bi map'u 'bui. ¹⁴Ja bi zijpu 'de'ma yonc'ei yø xädi, bi 'yets'i ngue 'dap'u di n'youi. Guehya da menhni di map'u ja yø hnini ngue da xihyø ja'i rá hya Oja. ¹⁵Bi unna ts'edi ngue da zä da 'yøthe yø därquehi, 'ne

da 'yøthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi.
¹⁶Ja ua yø thuhū ya 'de'ma yonc'ei
 bi thanhni: rā Simū nūna i nħuta
 m'mefa ngue i Bedu, ¹⁷rā Jacobo,
 'nehra Xuua guehya yø ts'unt'u
 rā Zebedeo ya, 'ne guehya i ħutra
 Jesús ngue rā Boanerges porque
 nūna rā hya na, i nne da mā ngue
 ya manzaqui, ġntho rā ngāni 'mø ya,
¹⁸rā Andre, rā Lipe, rā Bartolomé,
 rā Mateo, rā Toma, rā Jacobo nūna
 rá ts'unt'u rā Alfeo, rā Tadeo, 'nehna
 man'na rā Simū yø n'yohu yø ja'i
 n'youi rā partido ngue rā cananista,
¹⁹rā Judas Iscariote nūna bi dā rā
 Jesús.

**'Nu'u yø mēni rā Jesús bi ma
 ngue dā sijpu ha 'buhyo ja'i.**

Nūna rā Jesús, mī juadi bi 'yexyo
 n'yohu ja ngue da mep'u di ma,
 i ma rá ngu p'uya, 'dap'u ni 'yo.
²⁰Mī zōnná ngu p'uya, mahombi
 mpeti xandøngu yø ja'i, asta xinga
 mbongui rā ora da ziui rā hme yø
 xādi rā Jesús. ²¹Mī 'yøhyø mēni'a te
 øtra Jesús, bi ma p'uya ngue xtabá
 nzijpu ha 'buhyo ja'i. I ġna:

—Hantho suhrá nloco'a —enyø
 mēni.

**Nu'u yø xānnbate ngue rā ley ġmbi
 ngue rā zithu fāts'i te øtra Jesús.**

²²Nu'a ga mmanyø ja'i te øtra
 Jesús, nu'u yø xānnbate ngue rā ley
 xpí 'yē'a Jerusalén, bi 'yēn'u p'uya:
 —Nūna rā n'yohu na, rā zithu
 n'youi na. Porque nu'a rā zithu rá
 hmu yø ts'onthi, gue'a di ħatra
 ts'edi'a ngue sá øthe yø ja'i n'youi yø
 ts'onthi.

²³Janangue nu'mø mī dahra Jesús,
 bi 'yēmbi:

—Guí pahmu ngue nu'u yø
 ts'onthi n'youi yø ja'i, gue'u yø
 mefi rā zithu'u. Pe ħinda ne rā zithu
 di hejpase yø mefi. ²⁴Xip'u ha
 di manda n'na rā dast'abi, nu'mø
 di ndunhyø ja'i, ħinjam'mø da zā
 da zehyø hya. ²⁵Xip'u ja n'na rā ngu
 ya, nu'mø di nsuse yø ja'i 'bup'u,
 da 'yehra pa di n'ueni. ²⁶Njarbutho
 na rā hya dí xi'ahu ya. Xi'mø ngue
 di hejpase yø mefi rā zithu, ya rá
 'befise di ts'oni. ²⁷Xi n'na rā n'yohu
 xanzaqui, 'bū'ambo rá ngu, ħinda
 zā to da yut'ambo rá ngu ngue
 da ħjpi te pets'i. Nu'mø da thutra
 mmennigu, gue'mø da zā to da
 yut'ambo 'mø. Di njadā p'uya, dí
 tut'ā rā zithu di manda yø ts'onthi,
 janangue sá dí øthe yø ja'i n'youi
 yø ts'onthi. ²⁸A nuyá, dami pahmu
 ngue majuanī na rā hya ja ua, ngue
 nu'a te gāma ts'oqui øtyø ja'i, da
 gue'a te gāma hya man'u ga ya yø
 ja'i, da zā di mpunnbi. ²⁹Pe nu rā ja'i
 da nømman'u rā Espíritu Santo, ya
 ħindi punnba Oja.

³⁰Nguna rā nya bi manna Jesús,
 porque ġmbyø ja'i ngue rā zithu
 fāts'i te øtra Jesús.

**Bi manna Jesús ndana gue'a dā bōni
 ngue dā 'yøt'e tengutho 'mø drā mēni.**

³¹Nu'a rā ora'a p'uya, nūna rā
 Jesús bi zøhrá mamá 'nehyo n'yohu
 'bāp'u thi. Bi manda bá ts'o rā Jesús
 ngue di nyauī. ³²Xāngu yø ja'i di
 mäspu 'buhra Jesús. Bi t'ēmbuya:
 —Ni mamá 'ne ni n'yohu 'bācua
 thi, i nzo'i ngue gui nyauī 'na —bi
 t'ēmbi.

³³Mī dahra Jesús, bi 'yēntho:
 —Ma ga xi'ahu ndana mā mamá,
 ndana mā n'yohu —bi 'yēna.

³⁴Bi hyetyø ja'i di mäspu 'bui, bi 'yembuya:

—'Bucua ya yø ja'i di nnøpe ngue ma mamá, di nnøpe ngue ma n'yohu. ³⁵Porque nuya yø ja'i di ho da 'yørpabi rá pähä Oja, guehya entho ma mamá ya, ogue ma n'yohu ya, ogue ma nju.

Ra Jesús i hyejpa ra hya n'na ra momhmudä.

4 Man'na ndi p'uya, nup'u ja ra nenzabi Galilea, bi xännba ra hya yø ja'i ra Jesús. Pe mandøngu dyø ja'i bi mpeti p'u ha 'bui. Janangue bi yurbu ja n'na ra barco ja bá mip'u. Bi zoquits'u ra nenzabi, i ma mbo ra dehe. Gätho yø ja'i 'bua nenzabi. ²Xangu yø hya bi xännba yø ja'i, honi te gui hyejpa yø hya xifi. Nguna n'na ra hya bi hyequi, bi 'yembyø ja'i:

³—Dami 'yørpahü ra güenda xandønho ya yø hya ga xi'ahu ya. N'na ra n'yohu bi ma da ponna trigo. ⁴Nup'u bi thogui ngue ponyø hmudä, bi zop'u ja ra 'yu 'da yø hmudä. Bi map'u yø ts'int's'u ngue bi za yø hmudä. ⁵Mi'da yø hmudä bi moni, bi zop'u hingui pidi ra häi ngue o ra do. Guehya yø hmudä n'nahmantho bi bøts'e ngue hingui pidi ra häi p'u bi zo. ⁶Hinga ya mbo pa yø 'yu. Nu'mø bá pøxra hyadi, bi 'yuhyø hmudä ya xi bøts'e. ⁷Mi'da yø hmudä bi zop'u ja yø 'uini. Mi nte yø 'uini p'uya, bi ts'onyø hmudä ngue bi hyøt'ambo. Ya himb'i nja yø hmudä. ⁸Mi'da yø hmudä bi zop'u ja ra hoga häi. Nu'mø mi bøts'e, mažihotho gui nequi. Mi nja p'uya, 'date ma'det'a bi bøn'i ngue n'na mhmudä. Mi'da p'uya, hyate bi bøn'i

ngue n'na mhmudä. Mi'da p'uya, n'na ciento bi bøn'i. ⁹A nuyá, di nja ni gu ngue gui 'yøhmü na ra hya dí mmangä ya —bi 'yenna Jesús.

Ra Jesús bi ma hanja ngue honi te gui hyejpa ra hya xihyø ja'i.

¹⁰Ya 'yo pa gätho yø ja'i p'uya. Nu'u 'de'ma yoho yø xädi ra Jesús bi guarbu 'bäi, da guehyø ja'i nu'u tobe 'børpu bi guat'i. Bi 'yännbua te ga mbønya yø hya xi hyequi. ¹¹Ra Jesús bi 'yembi:

—Nuya yø hya hingui fadi ha di manda Oja yø ja'i, i nne Oja ngue da dinni mmuihu hanja ya yø hya ya. Pe nu'u mi'da yø ja'i, guehya dí honi te dadi hyejpa yø hya dí xifi. ¹²Nu te gä nnu ya yø ja'i ya, entho 'mø hinte bi nu. Nuya yø hya øde dí mmangä, entho 'mø hin tema hya bi 'yøde. Gue'a di siguetho ra nts'o ga 'yo'a. Oja p'uya, ya händi punnba yø ts'oqui yø ja'i.

Ra Jesús bi ma te ni bønya yø hya bi hyejpa ra momhmudä.

¹³Ra Jesús bi 'yembyø ja'i yau: —Xquet'a 'ne'ahu hingui pahmu te ni bønya yø hya dadi hyecä 'mø. ¿Pe Hague gdá japi da dinni mmuihu te ni bønya yø hya ga hyecä mahøn'a 'mø? ¹⁴Nuna ra momhmudä di mmangä, guehna ra ja'i pap'u 'buhyø ja'i ngue bi mmambrá hya Oja na. ¹⁵Nuya yø ja'i ngue høntho bi 'yøhra hya, guehya gui nhyejpi ngue ra nen'yu p'u bi zo yø hmudä ya. Høntho juadi bi 'yøhra hya, bi map'u ra zithu, bi japi bi pumbeni ra hya xi 'yøde. ¹⁶Mi'da yø ja'i, gui nhyejpa ra häi hingui pidi ngue mi o ra do p'u bi zo yø hmudä. Mi zä

mi 'yøhrā hya yø ja'i, janjuani di johya ngue bi nu manho. ¹⁷Guehya yø ja'i himbi bent'i xanho rā hya ya. Zits'utho honi ha di hyep'u rā hya. Nu'mø bi ts'ui ngue rā hya ec'ei, 'bexi cohyø mmui. ¹⁸Mi'da yø ja'i p'uya, gui nhyejpabi rā häi ngue ja yø 'uini p'u bi zo yø hmudä. Guehya yø ja'i bi 'yøde hanja rā hya ya. ¹⁹Pe nu'a te yø befi i ja n'na pa ngu n'na pa, høndyø 'befi ni ma yø mmui yø ja'i. Di ja ndummui honi ha di mmemmeti. Hinga ngut'a te gä sänni da 'yø'te. Ya hin tema ntho tho bi 'yørpabi na rā hya bi 'yøde. ²⁰Pe mi'da yø ja'i gui nhyejpa rā hoga häi p'u bi zo yø hmudä. Nu'mø mi 'yøhrā hoga 'da'yo hya, bi nu manho. Bi 'yørpabi rā nho na rā hya bi 'yøde. Pe 'bu i'da yø ja'i ngue mathoguitho bi 'yørpabi rā nho rā hya bi 'yøde.

Rā Jesús bi hyejpa rā hya n'na rā nyot'i.

²¹Mahømbi 'yembyø ja'i rā Jesús: —Xi'mø ngue ha rā nyot'i n'na rā ja'i, nu'a rā nyot'i ha, hinda gombu ja rā huada. 'Ne hinda hyøt'a 'bit'ots'i. Sinoque da hyøxpü ja rā nthøxanyot'i n'namhma di yot'i xanho mbo rā ngu. ²²Njarbutho ya yø hya hingui fadi hanja ya. Zi yohotho yø ja'i tinyø mmui hanja rā hya. Pe da 'yehra pa ngue gätho yø ja'i da badi hanja rā hya. ²³Di nja ni gu ngue gui 'yøhma ya yø hya di mmangä.

²⁴Mahømbi 'yembyø ja'i rā Jesús: —Dami 'yet'ammuihu teni bønya yø hya di mmangä. Nu'mø gui 'yørpahu masu ya yø hya ya, da dinni mmuihu xanho hanja rā hya. ²⁵A nu rā ja'i da dini xanho

rā mmui hanja rā hya, da mäx Oja ngue man'na di bahra hya. Pe nu rā ja'i hingui nne da 'yørpabi masu rā hya di mma, nu'a zits'u rā hya padi, da thanbi.

Rā Jesús bi hyejpa rā hya n'na rā hmudä 'mø bi thuhu.

²⁶Rā Jesús bi 'yena: —Nuya yø ja'i di manda Oja, gui nhyeipi tengutho 'mø bi thü'a n'na rā hmudä. ²⁷Nu rā ja'i bi duhra hmudä, di sigue di mpetho mente 'danyø pa brá o häi rā hmudä, sär'mø da bogui, da bøxpüya. Pe nuna rā ja'i bi duhra hmudä, hingui padi hanja ngue bá te rā hmudä. ²⁸Porque rā häi øt'e ngue da bohra hmudä, da bøts'e, di ndaxi, da 'yot'i. ²⁹Nu'mø bi 'yot'i, da soqui.

Rā Jesús bi hyejpa rā hya n'na mhmudä rā mostasa.

³⁰Mahømbi 'yembyø ja'i rā Jesús: —Mahønga hyecä man'na rā hya ya. Ma ga xän'nahu ha di njap'u di nxandyø ja'i da zo rá 'ye Oja ya. ³¹Nup'u rá müdi, tengutho n'na zihmudä rā mostasa, ngue man'na zitchu ngue gätho mi'da yø hmudä ja ua ja rā ximhäi. ³²Pe nu'mø bi ma nthuhu na rā hmudä na, man'na tate rā dat'o ngue gätho mi'da yø c'ani i ja. Nup'u ja yø 'yet'o, ja ørbu yø 'bafi yø ts'int's'u.

³³Xangu yø hya bi hyecra Jesús. I honbi ndana rā hya da dini xanho p'u ja yø mmui yø ja'i, gue'a xännbabi'a. ³⁴Nu'mø yasëui yø xädi p'uya, i xifi te ga mbønyø hya di hyequi. Pe nu'mø gue'u mi'da yø ja'i xännbabi rā hya, guehya honi te gui hyejpa yø hya xännbabi ya.

Ra Jesús bi säyabi ra ndahí conyø funthe.

³⁵Mi dähra nde'a ra pa'a, bi 'yembyø xädi ra Jesús:

—A nuýá, ma ga 'dasu ra zabi gdá mähä man'na nguadi.

³⁶Nu'u yø xädi ra Jesús, mi juadi bi 'yëhyø ja'i, bi yurbu ja ra barco mi o ra Jesús, bi ma. Bi mähä mi'da yø barco mi jap'u. ³⁷Nup'u ja ra zabi, bi nanga n'na ra ndate ndahí. Nu'u yø funthe nangui, so mbo ra barco. Janangue ya nne da thuntra barco ngue'a ga nyu. ³⁸Pe ra Jesús mambi oxpu ja n'na ra nhudi jap'u ja rá xutha ra barco ngue aha. Nu'u yø xädi p'uya, bá äp'u bi aha, bi 'yembi:

—Ague grá xännbate, ya ga tuhu. Nu'a'i p'uya, guí atho —bi 'yembi.

³⁹Mi nangra Jesús, bi hejpabi ra ndahí nëhyø funthe. Bi xifi ngue di nsäya. 'Bexque'a ra ora'a p'uya, Gä bi nsäya. ⁴⁰Pe ra Jesús bi 'yembyø xädi:

—¿Hanja ngue guí suhu? ¿Ua hinguí ëc'ei ngue ga fäxahu? —bi 'yembi.

⁴¹Mi nu yø xädi ra Jesús ngue te bi 'yø'te, bi ntinnbutho yø ts'u mi ja. Di n'yembi n'na ngu n'na p'uya:

—¿Te'o ni n'yohu na n'yø? Asta ra ndahí nëhra dehe ëc'ei 'mø bi zofo —di n'yembi.

Ra Jesús bi 'yøthe n'na ra n'yohu mi n'youi yø ts'onthi.

5 Mi zøm man'na nguadi ra zabi, ja ra häi ni hu ngue Gadara. ²⁻³Hontho bi bömp'u ja ra barco ra Jesús, ya xpa ëp'u n'na ra n'yohu mi n'youi ra ts'onthi. Nuna ra n'yohu na, mi nnøpa ngu

p'u ja yø n'o yø ánima. Madague'a nthat'i conyø cadena, pe xejtho. Janangue ya hinjongui sä da zammí.

⁴Xangu yø nnidi ngue nthat'i yø 'ye nëhyø gua conyø cadena. Pe xejtho, hingui hät'i da zammí. ⁵Ra pa ra xui 'yo dapo, bi 'yop'u ha o yø ánima, i mafi hapu ni ma. 'Në xa nguahyø nsä'mi rá do'yo ngue di nte yø do. ⁶Yap'utho mambá ëhe, pe mi hyandra Jesús. Bi ntihi i ndantyøhmü p'u 'bäi. ⁷Ra ndøts'edi i zofu, bi 'yembi:

—Ague Jesús, rá Ts'unt'u'i Oja nuna jase rá ts'edi, ¿hanja ngue gadi nthint'ua dí 'bui? Nguet'Oja'i, 'yo gadi ungui.

⁸Nguna ra hya bi manna n'yohu, porque ya xi xihra ts'onthi ra Jesús ngue da hyep'u ra n'yohu n'youi. ⁹Ra Jesús bi 'yembi:

—¿Teni hu'i?

Ra n'yohu p'uya bi 'yena:

—Nná hugä ngue yø mmundotho gähe, porque xangugähe —bi 'yembi.

¹⁰Nu'u yø ts'onthi p'uya, bi xihra Jesús ngue nup'u mi 'bui, hinga yap'utho da menhni. ¹¹Ja mi 'yorbutho n'na 'bui yø ts'udi, ma'yoni p'u bi ja ra nguaní. ¹²Nu'u yø ts'onthi p'uya, bi 'yembra Jesús:

—Damí 'dacje ra nt'edi ga cut'ähe p'u ja yø mmui yø ts'udi bí 'yo nu —bi 'yembi.

¹³Ra Jesús bi unna nt'edi yø ts'onthi ngue ja i map'u. Janangue bi hyep'u ra n'yohu mi n'youi, bi ma, i ncurbu ja yø mmui yø ts'udi p'uya. Nu'u yø ts'udi mi jua'i yo mahuañi. Bi gu ra 'dihí yø ts'udi p'uya, bi nhyorbü ja ra zabi. Gä ja bi jarbu ra dehe.

¹⁴Nu'u mi fáhyø ts'edi p'uya, bi nsu 'mø mi nu te bi nja. N'na 'dihitho bi map'u bi ja ra hnini ngue bá ma te bi nja. Da gue'u yø ja'i 'da'a n'nanni bí 'bui, gä bá xifi. Mi 'yøhyø ja'i'a te bi nja, mandøngu dyø ja'i bá ehe da nu. ¹⁵Mi zønyø ja'i p'u 'buhra Jesús, 'dap'u 'buhmi'a ra n'yohu mi n'youi yø ts'onthi. Ya hinte di ja, ya he ra ulu, ya xi dits'i. Pe bi zu yø ja'i'a te xi nja. ¹⁶Nuya yø ja'i xi nuse'a te xi thohra n'yohu mi n'youi yø ts'onthi, 'ne'a te xi thohyø ts'edi, gä xihyø ja'i nuya ja søhø. ¹⁷Yø ja'i p'uya, bi xihra Jesús ngue da ma.

¹⁸Janangue mahømbi yurbu ja ra barco ra Jesús ngue da ma. Nu'a ra n'yohu mi n'youi yø ts'onthi, bi xihra Jesús ngue xta mme'p'u ni ma. ¹⁹Pe himbi neprā Jesús, sinoque bi 'yembi:

—Man'na xanho ni ma ni ngu. Damī xihni menī te dá øt'a'i. Xihni amigo. Damī xifi ha bi nja ngue bi huc'a'i Oja bi 'yøthe'i —bi 'yembi.

²⁰Bi ma ra n'yohu p'uya, bi n'yo gätho p'u ja yø hnini Decápolis, xifi gätho yø ja'i te xi 'yørpabi ra Jesús. Nu to gä bi 'yøde te xi 'yøtra Jesús, gä di 'yøtho.

**Rā Jairo bi zixra Jesús
ngue da øthebi rá t'ixu.**

²¹Mi zømman'na nguadi ra zabi ra Jesús, xandøngu yø ja'i hømbi mpeti. ²²Bi zø'a n'na ra n'yohu 'bet'o ngue di manda p'u ja ra nija p'uya, ni hu ngue ra Jairo. Bi ndantyøhmu p'u 'bähra Jesús. ²³Janjuani ngue äpra mate, bi 'yembi:

—Nugä nnä ehe ga xi'i ngue ma t'ixu dí si, ya pa man'u, ya ja ngue da du. Xi'mø gui 'yørca ra mate ga

mme, gui japni 'ye p'u ja rá do'yo, janangue da zä ra n'u hembī.

²⁴Nuna ra Jesús bi me na ra n'yohu bi zits'i. Xangu mi'da yø ja'i bi denni asta di ntørbu ja ra 'yu.

²⁵Nu'u yø ja'i ni denna Jesús, n'youi p'u n'na ra xisu ngue ya n'ne'ma yonjeya mi hembra m'mäcji.

²⁶Nuna ra xisu madi hyenni, xandøngu rá menyu xi uni ngue honyø 'yøthe da 'yøthe. Ya xi uni gätho'a te mi pets'i, porque nne ngue da zä te hembī. Pe hin'i zä'a ngue madi n'yøthe. Sinoque man'na mani ma man'u. ²⁷⁻²⁸Mi zä mi 'yøhna ra xisu ngue øtyø milagro ra Jesús, bi 'yenna xisu p'uya: “Nu'mø ga thärpabi rá he ra Jesús, da zägui”, bi 'yena. Janangue bi nthinnbu ha mma yø ja'i p'uya, asta gue'mø mi guatra Jesús ngue bi därpa rá he. ²⁹Ngu'i därpa rá he p'uya, 'bexpi nsäya ra ji, bi zä ra n'u mi hembra xisu. ³⁰Mi bähra Jesús ngue bi zä n'na n'cei conná ts'edi, bi m'mä p'uya ngue hetyø ja'i. Bi 'yembi:

—¿Te'o bi därcaqui ma he? —bi 'yembyø ja'i.

³¹Bi 'yem'mø mi dahyø xädi ra Jesús:

—Guí änni to bi dät'a ni he. Conque guí nnu ngue xandøngu yø ja'i di ntøt'ua nnä mähä —bi 'yembi.

³²Pe ra Jesús bi sigue di za di hetī yø ja'i, ngue nne da badī te'o bi dädi.

³³Nu'a ra xisu p'uya, ya padī te xi 'yøt'e, mmap'u p'uya ni huaqui ngue su. Bi ndantyøhmu p'u 'bähra Jesús. Bi xi'a njuani ngue xi därpabi rá he.

³⁴Nuna ra Jesús bi 'yembi:

—Ague t'ixu, ya bi zä'i ngue gä 'yec'e'i ngue di zä'i comma ts'edigä. Ni

ma ya, da hyu ni mmui ngue bi zä'i —bi 'yembi.

³⁵Nuna ra Jesús, mente yau ra xisu mađi hyenni, bi zø hman'na nc'e'i bá nexpu ja rá ngu ra Jairo, bi 'yembra Jairo:

—Ya bi du ni t'ixu n'yø, 'yoni mantho gui sixra xännbate —bi 'yembi.

³⁶Nuna ra hya bi sihra Jairo, bi 'yøhra Jesús, pe hingui ørpatho masu. Sinoque bi 'yembra Jairo:

—'Yo sä guí su'a si'i ngue bi du ni t'ixu. Sinoque dami 'yec'eigui ngue da zä ga fáxa'i —bi 'yembi.

³⁷Ya himbi nepe xta thogui gätho yø ja'i. Sinoque høndra Bedu bi zits'i, co 'nehya yonc'e'i di n'yohu, ra Xuua 'nehra Jacobo. ³⁸Mi zømp'u ja rá ngu ra Jairo p'uya, ya zonyø ja'i, tär'man'u yø mmui ngue ya xi du ra hmute. ³⁹Pe ngu'i zønna Jesús, bi yut'ambo, bi 'yembyø ja'i:

—¿Te 'be'a guí øthu ua gadi yännihü? 'Yoni mantho gui zomhmu. Nuna ra hmute hingui tu na, i atho na.

⁴⁰Pe nuya yø ja'i yau ra Jesús, i thenthø, porque pađi ngue ya xi du ra hmute. Mi bøn'athi gätho yø ja'i p'uya, ra Jesús bi thop'u brá 'benna hmute. Ni n'yoi rá papá ra hmute 'nehrá mamá. Co 'ne'u yø xädi ni n'yoi. ⁴¹Ra Jesús bi bennba rá 'ye ra hmute xi du, bi 'yembi:

—Talita cumi —bi 'yembi.

Nuna ra hya na p'uya, i nne da ma ngue ena: “Ague grá hmute, dí xi'i, dami nanguí”. ⁴²Høntho bi manna ra hya na p'uya, 'bexpi nangra hmute, bi n'yo. Ra hmute p'uya, ya 'de'ma yonjeya mi 'bui. Nuya bi nup'u bi bennate ra hmute, di

'yøtho. ⁴³Pe ra Jesús emmei di hejpa yø ja'i ngue hijnonda ma te bi 'yø'te. Bi manda p'uya ngue di t'unna hme da zi ra hmute.

Nu'u yø mmenguhü ra Jesús hingui ec'e'i te ø'te.

6 Mambá ep'u ja rá ngu ra Jairo ra Jesús, i map'u ja rá häi bá nte, bi me yø xädi. ²Nu'mø ra pa säya yø ja'i p'uya, pap'u ja ra nija ra Jesús, ngue bi xännbabi ra hya yø ja'i. Xangu yø ja'i øxra hya bi ma. Pe gä di 'yødyø ja'i hanja'a ra hya øde, di n'yembi:

—¿Hapu go bá ha'a ra hya xännbate na ra n'yohu ya ua? ¿Hague go ga mba'a ra hya pađi? ¿Hague ga nzä øtyø milagro? ³Conque guehna ra yaxi rá ts'unt'u ra Maya na. Yø n'yohu p'uya, guehna ra Jacobo, 'nehra José, 'nehra Judas, 'nehra Simu. Yø nju p'uya, gä 'dadua ra hnini dí 'buhmu.

Janangue embyø ja'i ngue to bi zä man'yohu na ra Jesús. Hingui ørpatho masu yø ja'i ra hya xifi. ⁴Pe bi 'yembyø ja'i ra Jesús:

—Gätho yø pøngahya Oja n'nanni ni 'yehë, gä hnu mansu. Pe nu'u yø mmenguhü yø pøngahya, hingui nnu mansu. Ni xinga gue'u to 'bup'u ja rá ngu ra pøngahya di nnu mansu.

⁵Ja bi njap'u ngue himbi zä xta 'yø'te xangu yø milagro ra Jesús. Høndi zi hangutho yø därkehi bi japrá 'ye ngue bi 'yøthe. ⁶Di 'yødra Jesús hanja ngue hingui ec'e'i yø mmengui.

Nu'u 'de'ma yoho yø xädi ra Jesús, bi 'yet'i ngue da xännba ra hya yø ja'i.

Mi bømp'u ja ra hnini mi 'buhra Jesús, bi ma bá n'yop'u ja yø hnini,

manyarbu i ma ngue xännba ra hya yø ja'i. ⁷Nuya 'de'ma yoho yø xädi ya xi huanhni, bi zofo ngue da mennbu ja yø hnini. Bi xifi ngue yø yonc'ei p'u da ma. Bi unna ts'edi ngue da 'yøthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi. ⁸Bi xi p'uya, ngue hin teni buxa da gats'i. 'Ne hin tema thuhme da hyats'i. 'Ne hin tema menyu da hyats'i. Sinoque høndra tōhō da hyats'i. ⁹Bi xifi ngue da guxyō thixfani 'ne hinda gaxrā mponi. ¹⁰Bi sigue bi 'yembi:

—Nu'mō gá sōmhmu p'u ja n'na ra hnini, nu'mō to da zixahu rá ngu ngue di säya'ahu, ja m'muhmu p'u ja ra ngu di n'na'ahu ra ts'äya, asta gue'mō guá ehmu. ¹¹Nup'u ja n'na ra hnini gui sōmhmu, 'ne hinda n'na'ahu ra ts'äya, oge hijnonda 'yot'ahu masu, dami thogui, gdi mähä n'nanni ra hnini. Pe dami huamhmrā fonthäi di n'youi ni mbonguahū, gue'a ra hmeyā'a ngue ya da thep'u ya yø ja'i hĩmbi 'yot'ahu masu.

¹²Nu'x yø xädi ra Jesús bi ma bá n'yop'u ja yø hnini. I xihyø ja'i ngue da hyep'u ra nts'o ga 'yo. ¹³Xangu yø nnidi bi 'yøthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi. Nu'mō bi gōspabi ra aceite yø dārquēhi, 'bexi sä ha hēmbi.

Rā Herodes embi ngue nuna ra Jesús, gue'a ra Xuua mi øtra nxixya.

¹⁴Nuna ra dast'abi Herodes mi 'yøde te mmanyø ja'i ngue xangu yø milagro øtra Jesús. Bi 'yēmp'uya:

—Nugä dí ena ngue xpí bennate'a ra Xuua mi øtra nxixya. Janangue sä øtyø milagro —bi 'yēna.

¹⁵Mi'da yø ja'i p'uya bi 'yēna:

—Nuna ra n'yohu i hma, rá nzegui guehna ra pōngahya Elías.

Pe mi'da yø ja'i p'uya, bi 'yēna:
—Nugä dí ena ngue 'bui toni pōngahya Oja na.

¹⁶Rā Herodes bi 'yēn'a p'uya:
—Pe nugä dí ena ngue gue'a ra Xuua mi øtra nxixya xpí bennate ya. Porque nuna ra Xuua, guehna dá mandagä bi thejpabi rá ya na.

Ja mmangua ya ha bi nja ngue bi du ra Xuua mi øtra nxixya.

¹⁷Nu'mø yø pa xa thogui, bi manda ra Herodes ngue bi mbentra Xuua, bi dut'i conyø cadena bi got'a fädi. Bi ũpi ngue nuna ra Xuua ya xi xihra Herodes ngue hinguĩ ho di m'muhmi na rá 'bepo Herodías nuna mará xisu na rá n'yohu Lipe. ¹⁸Nuna ra Xuua, xi 'yembra Herodes: “Hin'yu ra nt'edi guĩ m'muhmi ni 'bepo”, xi 'yembi.

¹⁹Mi 'yøhra xisu na ra hya mmanna Xuua, bi mbøcue ra xisu, i sähra Xuua ngue'a te ra hya bi ma. I nnepe ngue da tho ra Xuua. ²⁰Pe ra Herodes hinguĩ nne da hyo, porque nnu mansu na ra Xuua, 'ne parpi ngue ra hoga n'yohu. Nu'a te ra hya mi mmanna Xuua, madi ho da 'yøde, pe mi yobenitho ha ga 'yøde te gāma hya mmanna Xuua. ²¹Pe nuna ra Herodías bi dini ha di japa Xuua nuna sui. Mi zøhra pa bi nsännigo ra Herodes. Bi zonhyø mmist'abiui ngue bi 'yørpabi ra nts'ihmē. Gätho yø hmu yø soldado, gä bi zofo. Nup'u ja ra häi Galilea, gätho'u yø ja'i hnu mansu p'u ja yø hnini, gä bi zofo. ²²Nuna rá t'ixu ra Herodías, bi yurbu 'bahyø ja'i xi petra Herodes ngue sännigo, bi muhra hnei p'uya. Rā Herodes co gätho yø ja'i bi ho te øtra hmutē.

Janangue bi 'yembra hmute ra Herodes: “Nu'mø tema cosa gui 'yāqui, nuḡa ga 'da'i”, bi 'yembi. ²³Ra Herodes bi 'yexa ntestigo Oja ngue majuanī di unna hmute'a te gāma cosa da 'yāpi, madague'a di un made'a te gā pēts'i. ²⁴Ra hmute p'uya, hinga 'bexpi xifi te 'be'a nne da 'yāpi. Sinoque 'be bā āna mamá. Bi 'yembi: “Aguē mamá, čteni 'be'a ga ādi?” Nu'a rá mamá ra hmute p'uya, bi 'yembi: “Damī 'yāpya ngue di 'da'i rá ya ra Xuua mī øtra nxixya”, bi 'yembi. ²⁵Nu'a ra hmute p'uya, bi mengui, i ma mbo, ngue bá embra dast'abi: “Nu'a rá ya ra Xuua mī øtra nxixya ya, damī 'daqui, di o n'na ra mohi”, bi 'yembi.

²⁶Mi zā mī 'yøde te 'be'a t'āpra dast'abi, mambi duḡrá mmui. Pe ya xi mā ngue di unna hmute'a te da 'yāpi. Yø ja'i 'bup'u ha mī 'bui, gā xi 'yøde te xi mā. Bi mānda p'uya ngue bi t'unna hmute'a te ādi. ²⁷⁻²⁸Bi 'yet'a n'na ra soldado da hejpa rá ya ra Xuua p'u ja ra fādi p'uya. Bá jāt'a n'na ra mohi, bi t'unna hmute. Ra hmute p'uya, bi dāprā mamá'a ra ya bi t'unni. ²⁹Mi bahyø xādi ra Xuua ngue ya bi du, bi ma bá hannba rá do'yo ra ánima ngue bi 'yāgui.

Ra Jesús bi 'yøt'e ngue bi nsihme cut'a mahuaḡi mā'yohu.

³⁰Mambá pengyø xādi ra Jesús ngue bá manna hya p'u ja yø hnini, bi dāpra güenda te xi 'yøt'e, bi dāpra güenda tema hya xi nxānbnate.

³¹Nu'u yø pa'u, ni ma ni 'yēhyø ja'i p'u 'buhra Jesús. Nuna ra Jesús co 'nēhyø xādi, ni xingra hme da mbongui ra ora da zi. Janangue bi 'yembyø xādi:

—A nuýá, ma ga mmähä p'u hinjo'o yø ja'i ya, n'namhma ga nsāyahū zits'u.

³²Bi yurbu ja n'na ra barco ra Jesús conyø xādi, i map'u hinjongui 'bui. ³³Xangu yø ja'i bi nu 'mø mī ma ra barco, pe padī te'o ni op'u ja ra barco. Bi ma yø ja'i p'uya, ni n'yoguatho, bi denna nenzabi. Nu'p'u ja yø hnini thohyø ja'i, i ter'mīda yø ja'i, mandøngurbu ni ma yø ja'i. M'met'o bi zønyø ja'i p'u ha ja ngue da zønna barco. ³⁴Mi zøhra barco bá o ra Jesús, bi bōni. Pe ya mandøngu dyø ja'i 'bup'u. Bi huejpuya, porque yø ja'i 'bui tengutho yø de'yo 'mø hinjo'o to da mādi, njarbutho.

Janangue ndø ya'atho ra ora bi xānbnabi ra hya yø ja'i ra Jesús. ³⁵Ya ni ma di nde p'uya, bi guatyø xādi ra Jesús, bi 'yembi:

—Ya bi nde, 'ne nuua dí 'buhmu ra dapo ua. ³⁶Damī 'yēhyø ja'i, n'namhma da map'u bī ja yø hnini, da dānsē ra hme da zi.

³⁷Bi 'yembyø xādi ra Jesús: —Damī unhnū ra hme da zi yø ja'i —bi 'yembi.

Nu'u yø xādi p'uya, bi 'yembi: —čHapū gue ga haḡu'a yo ciento mā pa ra nzābi ngue ga tāmpha ra hme da zi yø ja'i 'bucua? —bi 'yembi.

³⁸Mahōmbi 'yembyø xādi ra Jesús: —Damī nu hangū yø thūhme guī haḡu.

Nu'u yø xādi p'uya, bi nu hangū yø thūhme ḡa. Bi 'yembūya: —Ja ua cut'a yø thūhme 'ne yoho yø huā.

³⁹Ra Jesús bi 'yembyø xādi yaui: —Damī xihmu yø ja'i da micua ja ra 'batha. Da 'yøtyø zimundo p'u da mi.

⁴⁰Bi mihyø ja'i p'uya ngue di nsihmε. Yø ciento nja'i p'u bi mi i'da, yø yote ma'det'a nja'i p'u bi mi i'da.

⁴¹Rā Jesús bi hyan'u cut'a yø thuhmε 'nε'u yoho yø hua. Bi hyanma hεts'i p'uya, bi ja mammadi Oja. Bi xenyø thuhmε p'uya, bi unyø xädi ngue di 'darpabi yø ja'i. Da guehyø hua bi dat'i. ⁴²Bi nsihmε xanho yø ja'i, gä bi nniya. ⁴³Mi juate rā ts'ihmε yø ja'i p'uya, nu'u yø xädi rā Jesús bi peti 'de'mayo canasta yø thuhmε bi bongui. Xquet'a bi mes'yø hua bi bongui. ⁴⁴Nu'u yø ja'i bi nsihmε'a rā ora'a, cut'a mahuahī ma'yohu bi nsihmε.

Ni 'yo maxøts'e rā dehe rā Jesús.

⁴⁵Mente ghyø ja'i rā Jesús, bi xihyø xädi ngue di m'met'o da 'yo rā barco, di ma man'na nguadi rā zabi ha bí ja rā hnini Betsaida. ⁴⁶Mi juadi bi 'yehyø ja'i rā Jesús, bi map'u bí ja rā nyuni ngue bá mat'Oja. ⁴⁷Mi nxui p'uya, ya bí 'yo made rā zabi rā barco ni o yø xädi, pe rā Jesús bi 'base p'u bí ja rā nyuni. ⁴⁸Bi bahra Jesús ngue hangu pefi di 'yonna barco'u yø xädi, pe hingui sä da thogui, porque rā ndahi di cots'i. Mi zu'i hyu xudi p'uya, bi map'u bí 'buhyø xädi rā Jesús, ni 'yo maxøts'e rā dehe. Bi ne ngue xta nuits'i. ⁴⁹Pe mi hyandyø xädi ngue mmap'u ni 'yo maxøts'e rā dehe. Nu'u yø xädi rā Jesús bi 'yena ngue rā ndahi i nnu. Bi muhra mafi p'uya ngue su. ⁵⁰Gä bi hyandi, pe gä bi nsu. Pe rā Jesús 'bexpi zofo, bi 'yembī:

—Go guecä, 'yogui suhu —bi 'yembī.

⁵¹Mi yurbu ja rā barco mi o yø xädi rā Jesús, 'bexpi nsäya rā

ndahi. Mi nu yø xädi'a te bi 'yøt'e, man'natho bi nsu. ⁵²Madague'a xi nu yø xädi'u yø milagro xi 'yøtra Jesús, ngue bi xandyø thuhmε bi zi yø ja'i, pe hingui 'yo yø mmui te'o na rā Jesús.

Nup'u ja rā häi Genesaret bi 'yøthe yø därquēhi rā Jesús.

⁵³Mi zøn'a nenthe ja rā häi Genesaret, bi dat'yø barco 'mø mi bōni. ⁵⁴Hontho bi bōnna barco rā Jesús, 'bexpi bahyø ja'i mi 'bup'u ngue te'o. ⁵⁵Bi ma yø ja'i p'uya, bi 'yonnabi mi'da yø ja'i ngue da ehε. Xifi ngue da tu yø därquēhi da oxyø fidi, da zøp'u 'buhra Jesús. ⁵⁶Hønnbu bi zä sōnna Jesús, sømp'u ja yø hnini, sømp'u ja yø ngunhui, hōnnbu ts'u hapu søni, bi njūqui yø därquēhi ngue 'bop'u ja yø caye, t'äpra mate rā Jesús squerangue rá nyani rá he da därpabi yø därquēhi. 'Be xi sä ha hēmbi.

Ja 'da yø costumbre xä nzänse yø ja'i hingui nnu manho rā Jesús.

7 Nuya 'da yø fariseo 'nēhyø xännbate ngue rā ley ngue yø mmengu Jerusalén bi guarbu 'bahra Jesús ngue di nyai. ²Bi mbøcue 'mø mi nu te øt'i'da yø xädi rā Jesús, ngue hingui x'u'ye hante di nsihmε, ngue da mecra ts'oqui n'youi yø 'ye. ³Nuya yø fariseo 'nε gätho mi'da yø judío, i øtyø costumbre xä nzännyø ndiua. Zant'a x'u'ye hante di nsihmε. ⁴Nu'mø bá penga tai xquet'a x'u'ye, porque ena ngue pecra ts'oqui ja yø 'ye. Xangu mi'da yø costumbre øt'e, xatyø ts'øye, xatyø mohi, punnbi da dätra häi. 'Nēhyø t'ots'i nts'ihmε pet'e. ⁵Mi zä mi nurpi te øtyø xädi

ra Jesús ngue hinguí øt'e tengutho ga 'yo, bi mbøcue p'uya, bi 'yørpa ra nt'änni ra Jesús, bi 'yembi:

—¿Hanja ni xädi ngue festho ra hya bi zogahü yø ndiua? Porque hinguí pecra ts'oqui ja yø 'ye, ngue di nxu'ye hante di nsihme.

⁶Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Ni xirbu guí ena ngue guí ec'eihu Oja. Go guí øthu na ra hya bi 'yotra pøngahya Isaías ngue bi 'yen'Oja: “Nuya yø ja'i 'bæcua, nu'mø bi nya, xøgue ena majuaní ngue nnu mansuguí. Pe himma juani ngue yø mmui ga ndanneguí. ⁷Ya hinte ni bøntho ngue thanneguí yø ja'i. Nu te gäma hya xännbate, xangu yø hya xa nzänse ngue embi di manda Oja”, nguna bi man'Oja. ⁸Nu'ahü, guí festhohü yø hya di manda Oja ngue go gadi ja ndummui guí øthu yø costumbre bi zohyø ndiua. Porque xangu yø costumbre guí øthu, tengu yø ts'øye nehyø mohi guí xuthü, punnbi da dättra häi.

⁹Go xcá 'yemhmü n'na nguadi ya yø hya di manda Oja ngue go guí øthu yø costumbre bi zohyø ndiua.

¹⁰Nuna ra Moisés bi xihyø ja'i te 'be'a ja ngue da 'yøt'e, bi 'yembi: “Dami su ni papá, dami su ni mamá”. Bi xi man'na ra hya p'uya, bi 'yembi:

“Nu ra ja'i da zanná papá, oque da zanná mamá, i ja ngue di njapra castigo 'ne da tho”, bi 'yembyø ja'i.

¹¹Pe ya xcá xännbahü yø ja'i, ngue ra ja'i da zä da 'yembrá papá oque rá mamá: “Nugá papá, nugá mamá, ya hinda zä ga 'da'i te guí siui ya. Porque nu te gä dí pets'i, guehna Oja dadí unni”. ¹²Nu'mø nguna ra hya bi manna ja'i p'uya, ya hin gadi japhü di jammansu rá papá oque rá mamá

ra ja'i. ¹³Xangu mi'da yø hya jap'u hinguí øthu, tengutho ya yø hya dí xi'ahü ya. Nu'mø nguna guí øthu p'uya, ya guí øthu ngue hinte di muui ya yø hya di manda Oja p'uya, ngue guí emhmü go ja ts'edithe guí 'yøthu ya yø costumbre bi zohyø ndiua.

Nu te si ra ja'i hinga gue'a di ts'onnbá rá n'yomfeni ra ja'i'a.

¹⁴Bi zonhyø ja'i ra Jesús, bi 'yembi:

—Dami 'yøhmü xanho ya yø hya ga mmangä ya. Dami 'yet'ammuihü. ¹⁵Nu ra ja'i øtra ts'oqui, hinga gue'a te si ra ja'i ga 'yøtra ts'oqui. Nu'a ga 'yøtra ts'oqui ra ja'i, gue'a ra ts'omhya pønná ne ra ja'i'a. ¹⁶Di nja ni gu ngue guí 'yøhmü na ra hya dí mmangä ya —bi 'yembi.

¹⁷Mi ma yø ja'i p'uya, bi zop'u ra Jesús. Nuna ra Jesús bi map'u ja ra ngu säya. Nuya yø xädi p'uya, bi 'yäpi ngue da xifi te ga mbønya yø hya ja juadi bi ma. ¹⁸Ra Jesús bi 'yembyø xädi:

—¿Ua xquet'a hinguí tinni mmuihü hanja ya yø hya dí mmangä 'mø? ¿Ua hinguí pahmü na ra hya dá mangä ngue nu te si ra ja'i, hinga gue'a ra ts'oqui'a?

¹⁹Porque nu'a te gä si ra ja'i, hinda nuansui rá n'yomfeni ra ja'i'a, sinoque rá mmui ra ja'i ni ma'a te si, pe pigui te si ra ja'i.

Ngue nguna ra hya bi manna Jesús, di nequi xanho ngue nu'a te gä si ra ja'i, bi 'yøt'e ngue gä xanho ngue da ts'i. ²⁰Ra Jesús bi sigue bi 'yembyø ja'i:

—Nu ra ja'i ngue øtra ts'oqui, mbo rá n'yomfeni ní 'yehra ts'oqui.

21 Porque mbo rá n'yomfēni rá ja'í bi mīhra ts'o n'yomfēni, tengu rá n'yots'om'māi, rá nthote, 22 rá mfe, rá nts'o, rá fehni, rá 'yøt'its'oqui, rá zeya, rá zate, rá n'yets'i, rá m'memmui, dá gue'a so rá mmui ngue dá hyannba rá mmeti rá mmic'ēiui. 23 Gátho ya yø nts'o ya, mbo rá n'yomfēni rá ja'í ní 'yehē. Guehya di ts'onna ja'í ya.

Nu'a n'na rá xisu hīngra judío bi 'yāpra mate rá Jesús ngue dá mäs'i.

24 Mī bōmp'u mī 'buhra Jesús, i map'u ja n'na rá häi ja rá hnini Tiro connā hnini Sidón. Nup'u ja rá ngu bi nsāya, hīngui nnepe to xta mbadi ngue 'bup'u. Pē hīmbi zā bi n'yanī. 25 Nu'a rá hnini'a, mī 'bup'u n'na rá hmute mī n'youi rá ts'onthi. Mī 'yøhrá mamá rá hmute ngue 'bup'u rá Jesús. Bi ma rá xisu p'u 'buhra Jesús, bi ndantyøhmū p'u 'bāi. 26 Pē hīngra judío ná rá xisu, porque rá mmengu p'u ja rá häi Sirofenicia. Bi 'yāpra mate rá Jesús ngue dá 'yøthebi rá t'ixu n'youi rá ts'onthi. 27 Pē rá Jesús bi 'yēmbi:

—Nugä, gue'u yø judío ja ts'edi ga fäts'i. A nuyá, nu'mø 'bet'o go ga fäxa'i, ya sutho 'mø dá thannba rá hmē yø basi, ngue yø fo'yo di t'unni —bi 'yēmbi.

28 Rá xisu p'uya, bi 'yēmbi:

—Ahá, grá Hmu, gue'a guí mma. Pē nu'u yø fo'yo, guep'u 'bimēxa sihme'u. I jo yø xemhme hehyø basi p'u sihme.

29 Rá Jesús bi 'yēmbra xisu:

—Xanho te guí mma. Ni ma ni ngu ya, nu ní t'ixu n'youi rá ts'onthi, ya bi zā.

30 Rá xisu p'uya, bi mengui, i ma rá ngu. Mī zønná ngu p'uya, nu'a rá

t'ixu mī n'youi rá ts'onthi ya hup'u ja rá t'ots'i, ya xi zā te mī hēmbi.

Rá Jesús bi 'yøthe n'na rá n'yohu ngue mī gogu 'nē mī c'üne.

31 Mī 'danyø pa p'uya, bi bōmp'u mī 'buhra Jesús, i map'u ja rá zabi Galilea. I nthop'u ja rá hnini Sidón, i mpa p'u ja rá häi Decápolis. 32 Nup'u ja rá häi Decápolis mī zōmp'u rá Jesús, bá ts'innbabi n'na rá n'yohu ngue rá gogu 'nē rá c'üne. Bi t'äpra mate ngue bi japyø 'ye p'u ja rá ya ngue dá zā te hēmbi. 33 Nuna rá Jesús bi zica n'nani ná rá n'yohu, bi curpa yø saha p'u ja yø gu. Bi pohrá saha conná jini ngue bi dārpa rá jani. 34 Bi hyanma hets'i p'uya, bi 'yēn'a n'na rá jats'i. Bi 'yēmbra dārquehi p'uya:

—Efata —bi 'yēmbi.

Nuna rá hya bi ma, i nne dá ma ngue εna: “Dá xohni ne, dá xohni gu”. 35 Nu'a rá ora'a, nuna rá n'yohu mī gogu bi 'yøde xanho rá hya, 'nē bi zā bi nya xanho. 36 Pē rá Jesús bi xihyø ja'í ngue hīnjonda xifi te bi nūrpī bi 'yøt'e. Pē εna man'na ngue di hejpbabi yø ja'í ngue hīnte dá ma, i mmanyø ja'í p'u ni ma'a te xi nūrpī xi øtra Jesús. 37 Nu to gä bi 'yøde te bi nja, gä di 'yødyø ja'í, di n'yēmbi:

—Gä xanho te øt'e. Porque øt'e ngue øhra hya yø gogu, 'nē di japi ngue ya xanho yø gone.

Rá Jesús bi 'uini goho māhuahī mā'yohu.

8 Man'na rá pa p'uya, xandøngu yø ja'í bi mpeti p'u 'buhra Jesús. Ya hīnyu te dá zi yø ja'í, ya bi hyätyø nzedi. Bi zonhyø xädi rá Jesús, bi 'yēmbi:

²—Dadi hucā yø ja'i 'bucua, porque ya rá hyu pa 'daua dí 'yohu ya. Dí pa'a njuani ngue ya hín'yua te da zi yø ja'i. ³Nu'mø ga etyø ja'i ngue da ma yø ngu, 'ne hinguí sihmē, da güennbu ja ra 'yu. Porque yap'u yø ngu 'da yø ja'i.

⁴Nu'u yø xädi bi 'yēmbi:

—Πε ἰhapu go ga hannbahu te da zi ya yø ja'i 'bucua? A nuua dí 'buhmu, ra dapo ua.

⁵Bi 'yānyø xädi ra Jesús, bi 'yēmbi:

—ἸHangu yø thuhmē guí hahu 'mø?

Nu'u yø xädi p'uya, bi 'yēmbi:

—Høndi yoto yø thuhmē ja ua.

⁶Bi manda ra Jesús ngue bi mihyø ja'i. Bi hyan'u yoto yø thuhmē p'uya, bi ja mammadi Oja. Bi xenyø thuhmē p'uya, bi unyø xädi ngue di 'darpa yø ja'i da zi. ⁷Xquet'a mi ha zihangu yø hua. Rā Jesús bi ja mammadi Oja. Bi unyø xädi p'uya, ngue di 'darpa yø ja'i da za. ⁸⁻⁹Nu'u yø ja'i bi nsihmē, goho mahuahí ma'yohu. Pe ga bi nniya. Mi juate ra ts'ihmē yø ja'i, nu'u yø xädi ra Jesús bi peti yoto canasta yø thuhmē bi bongui. 'Bexque'a bi n'yēhmi yø ja'i ra Jesús ngue bi ma. ¹⁰Bi yurbu ja ra barco p'uya, co 'nēhyø xädi, i map'u ja ra häi Dalmanuta.

Yø fariseo bi xihra Jesús ngue nne da nup'a da 'yøt'a n'na ra milagro.

¹¹Ngü i zøhra Jesús, nuya yø fariseo bi ma bá sāmhya ra Jesús. Di 'bepi da 'yøt'a n'na ra milagro nu mahets'i para ngue di nequi ngue rá m'menhni Oja ra Jesús. ¹²Bi ngasra Jesús, bi 'yēmbi:

—Høndyø milagro guí nne guí nnuhu di nja. Pe nugä dí xi'ahu

ngue hín tema milagro ga øt'ä guí nnuhu —bi 'yēmbi.

¹³Bi zop'u yø ja'i p'uya, bi yurbu ja n'na ra barco conyø xädi, i ma man'na nguadi ra zabi.

Rā Jesús bi xihyø xädi ngue di mfädi xanho, hinda dena hya xänbate yø fariseo, da guehra Herodes.

¹⁴Nu'u yø xädi ra Jesús xi pumbeni ra thuhmē xta hyats'i da zi. Hønda n'na ra thuhmē mi hap'u ja ra barco.

¹⁵Rā Jesús bi 'yēmbi yø xädi:

—Dami mfähmu ya, mamí sih'a ra íxi di unyø fariseo da guehra Herodes.

¹⁶Di 'yēmbi n'na ngu n'na'u yø xädi p'uya:

—Rá nzequi xicju ya ngue hinxta ha ra thuhmē ga sihu.

¹⁷Mi bahra Jesús te di nxihyø xädi, bi 'yēmbi:

—Gue guí ena dí xi'ahu ngue hinxcuá ha ra thuhmē gui sihu. ¿Ua hinguí 'yo ni mmuihu na ra hya dí mmangä 'mø? Rá nzequi ma'bedi ni mmuihu 'mø. ¹⁸Guí nnuhu te dí øt'ä, pe tengutho 'mø ngue hinte gdí nnuhu. Guí øhmu yø hya dí mmangä, pe tengutho 'mø hín tema hya gdí øhmu. ¿Ua hinguí mbēhmu'a te guí nnuhu p'u ha nnä mahä? ¹⁹Xi'mø ra pa ma xengä'u cut'a yø thuhmē ngue bi zi cut'a mahuahí ma'yohu, ¿njammí canasta yø thuhmē bi bongui?

Nu'u yø xädi p'uya, bi 'yēmbi:

—Dēma yo canasta yø thuhmē bi bongui.

²⁰—Xi'mø ma xengä'u yoto nthuhmē ngue bi zi goho mahuahí ma'yohu, ¿njammí canasta yø thuhmē bi bongui? —bi 'yēmbi.

Yø xādi p'uya, bi 'yembj:
—Yoto canasta yø thuhmē bi
bongui.

²¹Rā Jesús bi 'yembj mahøn'a p'uya:
—Pē çhanja ngue hingui 'yo ni
mmaih u ya yø hyā dī mmangā 'mø?

**Nup'u ja rā hnini Betsaida, ja bi
'yøthe p'u n'na rā xādā rā Jesús.**

²²Mi zømp'u ja rā hnini Betsaida
rā Jesús, bā ts'innbabi n'na rā xādā.
Bi t'āpra mate da 'yøthe. ²³Rā Jesús
bi bennbabi rā 'ye rā xādā, bi zixa
nenihni. Nup'u bi zøni, bi zorpa yø
dā. Bi dospa mæxøts'e yø dā p'uya,
bi 'yembj:

—¿Ua gui hēti zits'u ya?

²⁴Nu'a rā xādā p'uya, bi nhanni,
bi 'yemp'uya:

—Dí hetyø ja'i ngue 'yo, pē entho
rā 'bänza p'u nnā hēti, porque di
hmar'mā dā —bi 'yembj.

²⁵Mahømbi dospa yø dā p'uya.
Nu'a rā n'yohu mi xādā, bi japi ngue
di za di hēti p'u hēti. Bi nzø xanho
yø dā p'uya, handi yap'utho. ²⁶Rā
Jesús bi 'yembj:

—Ni ma ni ngu ya, 'yo 'be gui 'yo
ua ja rā hnini ngue gui xihyø ja'i te
dā øt'a'i.

**Bi manna Bedu ngue rā
Jesús, gue'a rā Cristo'a.**

²⁷M'mefa p'uya, bi me yø xādi rā
Jesús. Nup'u ja'a rā hnini Cesarea
ngue Filipos, mathēt'i ja yø hnini, ja
bi ma dā 'yop'u rā Jesús. Nup'u ja rā
'yu p'uya, bi 'yānyø xādi, bi 'yembj:

—¿Te'ogā p'u gā mbenyø ja'i
ya'mø? —bi 'yembj.

²⁸Nu'u yø xādi p'uya bi 'yembj:

—Bū i'da yø ja'i embj ngue gue'e
grā Xuua gmi øtra nxixya. Mi'da yø

ja'i p'uya, embj ngue gue'e grā Elías.
Mi'da p'uya, embj ngue 'bui toni
pøngahya Oja.

²⁹Rā Jesús mahømbi 'yembyø xādi:
—Xi'ahu p'uya, çte'ogā p'u gni
bemhmæ ngue guecā?

Rā Bedu p'uya bi 'yembj:

—Nu'i, gue'e grā Cristo, bā exa'i Oja
ngue gui ndast'abi —bi 'yembj.

³⁰Rā Jesús mahømbi 'yembj:
—A nu'yā, 'yo to gui xifi te'ogā ya
—bi 'yembj.

**Rā Jesús bi mā ngue dā tho,
'nē bi mā ngue di bennate.**

³¹Rā Jesús bi xihyø xādi, bi 'yembj:

—Nu rā N'yohu bí 'ye mahēts'i,
dā 'yemmei dā ma ma'uni. Nu'u yø
n'yohu 'bet'o p'u ja rā nija dā zui,
dā guehyø hmu yø mmäcja 'nehyo
xännbate ngue rā ley, gā dā zui
'nē dā hyo. Pē rá hyu pa p'uya, di
bennate —bi 'yembj.

³²Nguna rā hya bi manna Jesús,
bi xifi xanho yø xādi hanja'a te dā
thogui. Janangue rā Bedu bi zica
n'nanni rā Jesús, bi xifi ngue dā
hyoni ha di mpommi rā ndate. ³³Pē
rā Jesús mi 'yøde te sifi, bi 'bärbuya
ngue herhmi'da yø xādi. Bi zuhra
Bedu p'uya, bi 'yembj:

—Dami 'uegue, rá mēfi'i rā zithu.
Porque hinga gue'a rá ts'anni Oja so
ni mmui di nja, sinoque gue'a yø
hyase yø ja'i i so ni mmui di nja —
bi 'yembj.

**Rā Jesús bi xihyø xādi ngue
hinjam'mø dā gohyø mmui'a ga 'yēc'ei.**

³⁴Bi zonhyø xādi rā Jesús, dā gue
hmi'da yø ja'i. Bi 'yembj:

—Nu to nne dā denngui, hingui sã
dā zänse te dā n'yo. Hinha di gohrã

mmui, madague'a da thop'u ja ra pont'i. ³⁵Nu ra ja'i da 'uegue ngue su da tho, guehna ra ja'i di m'mehra te na. Pe nu ra ja'i hingui cohra mmui'a ga 'yec'eigui, madague'a da tho conná ngueque 'ne conná nguehra hoga 'da'yo hya, guehna ra ja'i di nyanná te na. ³⁶Porque hinte da dahra ja'i, madague'a da 'yot'e ngue rá mmeti gá ra ximhäi, 'ne di m'mehra te. ³⁷Ni xinda hangu ra menyü da gutra ja'i, hinda zä da yanná te. ³⁸A nuya yø ja'i ngue yø 'yot'its'oqui ngue hingui ørpa masu Oja, guehya da den'nathohu ngue gui ec'eihu ma hyagä ya. A nuyá, nu ra ja'i ngue pesrá sä conná ngueque, oque pesrá sä conná nguehra hya di xännbate, xquet'a da 'yehra pa ngue nuguí drá N'yohu dá ε mahets'i, xquet'a ga pes'ma sä conná ngue'u to di jagbu. Guehna ra pa ga ma pengui conná ts'edi Oja, ga ma n'yo'be yø maca anxε Oja.

9 Nuna ra Jesús mahømbi 'yembyø ja'i:

—Majuani dí xi'ahu ngue nuya 'da 'bucua ya, hinda du, asta gue'mø da nu ngue da hya ra ts'edi Oja di manda ua.

Bi mpä'a te gui nequi ra Jesús.

²Mi tho'a n'nato ma pa, nuna ra Jesús bi zixra Bedu, ra Jacobo, ra Xuua. Bi mep'u bí ja n'na ra nyuni xanhets'i ngue di m'muse. Ja bá nup'u yø xädi ngue bi mpä'a gui nequi ra Jesús. ³Nu rá he, di yoxni, xandønt'axi bi gohi. Hinjo'o n'na ra meni ua ja ra ximhäi da zä da menna ulu tengu ga nt'axi bi gohra he ra Jesús. ⁴Bi nu yø xädi p'uya ngue 'bäp'u ra Elías conná Moisés

ngue yäui ra Jesús. ⁵Ra Bedu bi 'yembra Jesús:

—Ague grá xännbate, ya xanho ngue dí 'buhmu ua. Ma ga hocähe hyu yø t'unnigu, n'na'i, n'na ra Moisés, n'na ra Elías —bi 'yembi.

⁶Nguna ra hya bi xifi, porque ra Bedu co 'ne'u yø amigo, emmei bi nsu, asta hingui mbeni ha ga mman'a ra hya bi ma. ⁷Bexque'a ra ora'a p'uya, bi go'mra gui p'u mi 'bui. Bi 'yø p'uya ngue nup'u ja ra gui ja bá nyap'u Oja, bi 'yena:

—Nuna 'bucua ya, guehna ma Ts'unt'u dadi madi. Nuya yø hya da manna ya, dami 'yet'ammuihu —bi 'yembi.

⁸Mi hyetyø xädi p'uya, ya hinjongui 'bäp'u'u yoho yø n'yohu xi nu. Ya 'bäse p'u ra Jesús.

⁹Ya bá 'yo ngue ni gap'u ja ra nguani p'uya. Ra Jesús bi 'yembyø xädi:

—'Yo to gui xifi te gá nui ya, asta gue'mø bi hnu ra N'yohu bí 'ye mahets'i ngue di bennate —bi 'yembi.

¹⁰Nu'u yø xädi ra Jesús, nu'u yø hya bi xifi hønt'a mben'a, pe hinjombi xifi te bi nu. Sinoque di nyänse'u yø xädi te 'be'a ga mbønna ra hya bi manna Jesús ngue ena di bennate.

Bi manna Jesús ngue ra Elías ya bá ehε bi xihyø ja'i ngue di nsä, porque ya bá ep'u ra Cristo.

¹¹Nuya yø xädi ra Jesús bi 'yännbu ja ra 'yu, bi 'yembi:

—¿Hanja na ra hya mmanyø xännbate ngue ra ley, embi ngue jatho da 'bet'o ra Elías hante ngue da ehra Cristo?

¹²Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Majuani ngue rā Elías i jatho ngue rā muditho da ehe da xihyø ja'i ngue di nsä. Pe dami bemhmura rā hya mmamp'u ja rā Maca Libro ngue te da thohra N'yohu bí 'yē mahets'i. I mmamp'u ngue da zä rā n'u, da zūhyø ja'i. ¹³Pe dami pahmu ya ngue nuna t'embi rā Elías, ya bá ehe. Ya bi nja tengutho rā hya mmamp'u ja rā Maca Libro ngue di nja. Porque nu hangu rā n'u bi ne da japyø ja'i, gä bi nja.

Rā Jesús bi 'yøthe n'na nc'ei mi n'youi rā ts'onthi.

¹⁴Nu'mø ni ma da zøp'u mi 'bu hmi'da yø xädi p'uya, bi nu ngue nuya yø xännbate ngue rā ley di mäspabi yø xädi ngue di njun'mahyau. Xangu mi'da yø ja'i xi mpeti p'u 'bui. ¹⁵Pe rā Jesús, ena ha bi 'yetho, ja mi nu yø ja'i ya bi zøhø, bi ma yø ja'i p'uya ngue di zengua.

¹⁶Rā Jesús bi 'yembyø xädi:

—¿Te 'be'a gni njun'mahyahu ya 'bucua?

¹⁷Bá tha'a n'na nc'ei p'u 'buhyø ja'i p'uya, bi 'yena:

—Ague grá xännbate, nuna ma ts'unt'u 'bucua, n'youi rā ts'onthi asta di gonebi, xtá sigä ua ngue gui 'yøthets'u. ¹⁸Nu'mø bi gu rā ts'onthi n'youi, en'a häi 'ne sohyø fugui. Di guxytø ts'i, asta di 'yøts'e. Ya xtá xihni xädi ngue xtá 'yøthets'u, pe hinxä nzä xa 'yøthe.

¹⁹Rā Jesús bi 'yembi gätho yø ja'i 'bup'u:

—¿Asta njam'mø da zønna pa gui 'yec'eigahu? ¿Ua gui ena ngue hangu rā pa ga set'ahu? Bá si ua rā ts'unt'u, ga øthegä —bi 'yembi.

²⁰Bi zispabi p'uya. Nu'mø mi nu rā ts'onthi rā Jesús, bi gu rā ts'onthi rā ts'unt'u p'uya. Bi 'yen'ahäi asta di danni. 'Ne sohyø fugui. ²¹Rā Jesús bi 'yembra papá rā ts'unt'u:

—¿Njammj pa nja p'uya?

Mi dahra n'yohu p'uya, bi 'yena:

—Ya njap'u asta guerp'u bá ngüe rā ts'unt'u. ²²Nu'a rā ts'onthi n'youi, mø bi gu, xangu yø nnidi ya ja ngue da hyo. I høt'a sibi, ogue hørbu ja ra dehe. Dami hugga'be, fäxca'be 'mø ngue da zä gui 'yøthets'u.

²³Rā Jesús bi 'yembi:

—¿Ua hingui ec'eigui? Nu rā ja'i ngue da 'yec'eigui, nu te gä man'u hembj, hinga hembj ga øthe.

²⁴Nu'a rá papá rā ts'unt'u p'uya, asta rā mafi ha i 'yena:

—Nugä dí ec'ei. Pe dami 'yøt'e ngue man'na ga ec'ei xanho.

²⁵Mi nu rā Jesús ngue gä ba ep'u yø ja'i da zøp'u 'bäi. Janague bi xihra ts'onthi n'youi rā ts'unt'u, bi 'yembi:

—Ague grá ts'onthi, gadi gogubi 'ne gadi gonebi rā ts'unt'u 'bucua. Nuya dí xi'i ngue dami hyerp'u ya. 'Yoni mantho güi pengui —bi 'yembi.

²⁶Nu'a rā ts'onthi p'uya, bi japra ts'unt'u ngue xøgue rā mafi, asta päni. Rā ndussutho te ørpe. Bi 'yen'ahäi 'mø mi hyerp'u. Xntho bi du. Gätho yø ja'i p'uya, di n'yembi:

—Bi du na cuø —bi 'yena.

²⁷Pe rā Jesús bi bennbabi rá 'ye rā ts'unt'u, mahotho i xots'i.

²⁸Ya 'bup'u ja rā ngu rā Jesús. Nu'u yø xädi p'uya, bi 'yembi:

—¿Hanja ngue hinxä nzä xtá øthegähe rā ts'unt'u mi n'youi rā ts'onthi?

²⁹Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nuna tengu na ra ts'onthi mi n'youi ra ts'ant'u, para ngue da hyep'u ra ja'i n'youi, mahyonitho da mat'Oja ra ja'i, 'ne da 'yetrá mmui.

Mahombi manna Jesús ngue da tho, pe bi ma ngue di bennate.

³⁰M'mefa p'uya, ra Jesús co 'nghyø xädi bi map'u ha mi 'bui, i nthop'u ja ra häi Galilea. Pe hingui nnepe xtá mbahyø ja'i hapu di ma.

³¹Porque bi xännbase yø xädi ra Jesús. Bi 'yembi:

—Nu ra N'yohu bí 'ye mahets'i, da ma ma däpyø ja'i ngue da hyo. Nu'mø bi hyo p'uya, di bennate'a rá hyu pa.

³²Pe nu'u yø xädi himbi dinyø mmui na ra hya bi xifi. I su xtá 'yänni te ga mbønya yø hya xi manna Jesús.

Ra Jesús bi xännba yø xädi ndana ma datho da hnu mansu.

³³Mi zomp'u ja ra hnini Capernaum, mi yurbu ja ra ngu säya. Ra Jesús bi 'yännyø xädi, bi 'yembi:

—¿Tema hya gadi nxihmu p'u ja ra 'yu?

³⁴Nu'u yø xädi p'uya, hinjongui thadi. Porque xi njun'mahya p'u ja ra 'yu ngue n'na ngu n'na nne ngue ma datho da hnu mansu. ³⁵Janangue nup'u bi mihra Jesús, bi peti gä 'de'ma yoho yø xädi, bi 'yembi:

—Nu'a nne di m'met'o ya ngue nu'ahu, jatho da 'yøtra 'befi ngue da mäxyø amigo, pegue händi 'yets'i ngue te da 'yøt'e.

³⁶Ra Jesús bi zohna n'na ra ts'ant'u mi 'bäp'u, bi 'bämbu made ha 'bui. Bi guspøya bi dets'i. Bi 'yembyø xädi p'uya:

³⁷—Nu ra ja'i di ja mmansu n'na ra basi tengu na 'bucua ya, nguna da 'yøt'e porque pahra ja'i ngue nu te øt'e, gue'a dí nnu manho ngue da 'yøt'a, entho go di jammansu gra ja'i. Nu ra ja'i di ja mmansugui, hinga hængthogui di ja mmansugui, sinoque gue'a Oja bá penngui di ja mmansu.

Ra Jesús di hejpa yø xädi nuya suhyø ja'i nnønbabi rá thuhu 'mø øthe yø ja'i.

³⁸Ra Xuua p'uya, bi 'yembra Jesús: —Ague grá xännbate, xtá nugähe n'na n'ei ngue nnøn'na ni thuhu ha ga 'yøthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi. Pe xtá hejpahe, porque händi n'yohu p'u nnä mähä.

³⁹Pe ra Jesús bi 'yembi:

—'Yo gadi hejpahu yø ja'i nnønga ma thuhu 'mø bi 'yøthe yø ja'i. Porque hinga høntho da nønnga ma thuhu ra ja'i, xinda ma da zangui. ⁴⁰Porque nuya yø ja'i hingui sucju, ma n'yohu ya. ⁴¹Nuya yø ja'i da 'yøt'ahu ra nho ngue i padi ngue gui tenhu ra Cristo, Oja da gut'i. Xquet'a ja rá nzäbi ra ja'i, madague'a n'na ra zi vasotho ra dehe di uni.

Ra Jesús di japa nts'edi yø xädi ngue da zu da 'yøtra ts'oqui.

⁴²A nuyá, nu'u yø basi ec'eigui ndap'u bi zä, tengutho na ra basi 'bucua ya, nu ra ja'i da japi ngue da hyegagui p'u yø basi ec'eigui, ra ndate castigo tømra ja'i da thogui. Hante ngue da 'yøtra ts'oqui ra ja'i, man'na xanho ngue da t'ennbu ja ra jathe ra ja'i, di ntharpa rá 'yuga n'na ra njuni ngue da gu'mi. ⁴³Janangue nu'mø gui ena ngue

rá ts'oqui ni 'ye p'ua gá 'yøtra ts'oqui, dami hyejni 'ye, gui 'yei. Man'na xanho ngue gará do'ye 'mø gá curbu ha gui m'muhmi Oja, hinda gue'a ngue di ja gá yoho ni 'ye 'ne ngutho gui mma ra nidu hapu ja ra sibi di danzø para zantho. ⁴⁴Nup'ua ja ra nidu 'buhyo dønxa hinha rá nzequi da zi'a ni ngø. Ra sibi p'uya, hijnjam'mø da huet'i. ⁴⁵Nu'mø gui ena ngue rá ts'oqui ni gua p'ua gá 'yøtra ts'oqui, dami hyequi, gui 'yei. Man'na xanho ngue gará dogua 'mø gá curbu ha gui m'muhmi Oja, hinda gue'a ngue di ja gá yoho ni gua 'ne ngutho gui mma ra nidu hapu ja ra sibi di danzø para zantho. ⁴⁶Nup'ua ja ra nidu 'buhyo dønxa hinha rá nzequi da zi'a ni ngø. Ra sibi p'uya, hijnjam'mø da huet'i. ⁴⁷Nu'mø gui ena ngue rá ts'oqui ni dá p'ua gá 'yøtra ts'oqui, dami hyahni dá, gui 'yei. Man'na xanho ngue da n'natho ni dá 'mø gá curbu ha gui m'muhmi Oja, hinda gue'a ngue di ja gá yoho ni dá 'ne ngutho gui mma ra nidu. ⁴⁸Nup'ua ja ra nidu 'buhyo dønxa hinha rá nzequi da zi'a ni ngø. Ra sibi p'uya, hijnjam'mø da huet'i. ⁴⁹Porque nu to gá da ma ra nidu, di nzø conna sibi. ⁵⁰Tengu ra u, xanho ngue te di ma ma'ut'i. Pe nu'mø ya hinguí u, ya hinte di muui. Xquet'a gui njathu p'uya, 'yo gui nnehu ngue hinte dadi muui'a te gni 'yohu. 'Yo gadi njunt'i n'na ngu n'na'ahu.

Bi xännba yø ja'i ra Jesús hinyu ra nt'edi di nxummi yø xisu.

10 Nuna ra Jesús mi 'bup'ua ja ra hnini Capernaum, pe bi ma i mpa p'ua ja ra häi Judea.

Bi thogui i ma man'na nguadi ra dathe Jordán. Mandøngu dyø ja'i bi zømp'ua 'bui. Gä bi xännba ra hya yø ja'i, tengutho xi 'yørbu ja yø hnini xi thogui. ²Bi guat'i da yø fariseo p'ua 'buhra Jesús ngue da 'yøpa yø nt'anni, porque honnbi ha di zædi ngue hinda gue'a ra hya da ma. Bi 'yembi:

—¿Ua ja ra nt'edi ngue di nxummi rá xisu n'na ra n'yohu, ua gue hyn'na?

³Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Xi ra ley bi 'yotra Moisés, ¿te 'be'a ma hya mmamp'ua?

⁴Mi dahyo fariseo p'uya, bi 'yembi:

—Nup'ua ja ra ley bi 'yot'a, i mmamp'ua ngue da zä da 'yotra sæcua n'na ra n'yohu ngue di nxummi rá xisu.

⁵Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nuna ra Moisés bi unna nt'edi ngue da nangra sæcua ngue ra nxuni, pe ngue mandø nnaixitho yø n'yomfemi yø ja'i, janangue bi njap'ua. ⁶Pe nup'ua rá mudi hinga ngu'a ra hya bá sännba Oja da 'yøtyø ja'i. Porque mmamp'ua ja ra Maca Libro ngue nu'mø mambá nhohra ximhäi, Oja bi hocra n'yohu 'ne bi hocra xisu. ⁷Janangue ra n'yohu sop'ua rá papá, sop'ua rá mamá ngue 'buhmi rá xisu. ⁸Nuya yo nc'ei ya, di nne n'na ngu n'na, janangue ya hinguí yo nc'ei, sinoque entho n'na nc'eitho. ⁹Janangue nuyá, nuya yo nc'ei bi pen'na Oja, hinyu ra nt'edi ngue to di xunnabi.

¹⁰Nup'ua ja ra ngu p'uya, nuya yø xädi ra Jesús bi 'yänni te nne da manya yø hya xi ma. ¹¹Ra Jesús bi 'yembi:

—Nu ra n'yohu di nxummi rá xisu, nu'mø høm̄bi nthat̄ra n'yohu, da me man'na ra xisu, ya ra ts'oqui øtra n'yohu. ¹²A nu ra xisu di nxummi rá ndø, 'ne høndi nthatui man'na ra n'yohu, ya ra ts'oqui øtra xisu.

Bi xi Oja ra Jesús ngue di japyø basi.

¹³Bi zixyø basi yø ja'i p'u 'buhra Jesús, i nnepyø ja'i ngue da dospa yø ya yø basi 'ne da xi Oja ngue di japyø basi. Pe nuya yø xädi ra Jesús bi hejpa yø ja'i bá zi yø basi. ¹⁴Bi mbøcue 'mø mi nu te øtyø xädi ra Jesús, bi 'yembi:

—Dami hyehmu yø basi da thocua dí 'bui. Porque tengutho yø ja'i ya o rá 'ye Oja, xquet'a njarbu ya yø basi ya. ¹⁵Majuani dí xi'ahu ngue n'na ra ja'i hingra 'yøde tengutho n'na ra basi ngue ra 'yøde, hinda zä da zo rá 'ye Oja.

¹⁶I thexyø basi ra Jesús, di japrä 'ye p'u ja yø ya yø basi, i äp'a Oja ngue di japi.

Ra mmem̄meti himbi ne da 'yøt'e te bi xihra Jesús.

¹⁷Ya ja ngue da ma ra Jesús, pe bá ju ra 'dih̄i n'na ra n'yohu. Bi ndantyōhmu p'u 'bäi, bi 'yembi:

—Ague grá hoga xännbate, ðte 'be'a ja ngue ga øt'e n'namhma ngue Oja di 'dacrä 'da'yo te para zantho? —bi 'yembi.

¹⁸Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—¿Ua guí pad̄i te guí mmanya, ngue guí engui xanhogä? Porque hønse Oja xanho. ¹⁹Ua hingui pad̄i hanja'u yø hya di manda Oja ngue ena: “Yo grá hyote. 'Yo grá 'yots'om'mäi. 'Yo grá be. 'Yo to guí sännba ra fehni. 'Yo grá hyäte. 'Dami

su ni papá, dami su ni mamá” —bi 'yembi.

²⁰Mi dahra n'yohu p'uya, bi 'yena: —Ague grá xännbate, nuya yø hya guí xicya, ya gä xtá øt'e asta gue'mø mará ngüegui.

²¹Nuna ra Jesús bi hyetra n'yohu yaui, pe di nequi ngue di mad̄i. Bi 'yembuya:

—Di 'be hman'na ra hya ja ngue gui 'yøt'e. Ni ma ya, dami pä te gä guí pets'i. Dami unna menyü yø hyoya. Nu'mø gä 'yøt'e te dí xi'i ya, ya bí ja ni mmeti mahets'i p'uya. Bá ε p'uya, ga mme madague'a da tho'i p'u ja ra pont'i —bi 'yembi.

²²Pe mi 'yøhra n'yohu na ra hya bi sifi, mambi dudrä mmui. Bi matho, porque mará ndømmem̄meti.

Bi manna Jesús ngue Oja, hinte hēmbi.

²³Bi hyetyø xädi ra Jesús, bi 'yembi:

—Xandøn hennitho ha di n'unyō mmem̄meti ngue da zo rá 'ye Oja.

²⁴Nu'u yø xädi ra Jesús, di 'yøtho hanja ya yø hya bi ma. Pe ra Jesús mahøm̄bi 'yembi:

—Ague ts'unt'u'ahu, nuya dí mmangä ngue xanhennitho ha di zo rá 'ye Oja, guehya yø ja'i xøgue mahøndra menyü ni ma yø mmui ya. ²⁵Ya fadi ngue ra cameyo, h̄injam'mø da zä da thop'u ja rá xagu n'na ra 'yofani. Pe man'na xandøn hennitho ngue n'na ra mmem̄meti di n'uni da zo rá 'ye Oja.

²⁶Nuna ra hya bi manna Jesús, mi 'yøhyø xädi, man'natho bi nsu yø n'yomfēni p'uya. Di n'yembi:

—Rá nzegui ya h̄injonni ja'i da zä di nyannä te ya'mø —di n'yembi.

²⁷Bi hyetyø xädi rā Jesús, bi 'yembi:

—Nu'a ngue yø ja'itho, hinda zä dä zänse ha dī nyanyø te. Pe Oja hĩnte hēmbi, nu te nne dä 'yøt'e, dä zä ha di japi.

Bi manna Jesús ngue di tocabi ra nho'u yø ja'i n'youi p'u ni ma.

²⁸Nuna rā Bēdu bi 'yembra Jesús: —Nugähe, ya xtā sohme p'u te gä dī peshe ngue dī ten'nahe.

²⁹Mi dahra Jesús, bi 'yembi: —Majuani dī xi'ahū, ngue nu to gä xpā nzohyø ngu, xpā nzohyø cū, xpā nzohyø papá, xpā nzohyø basi, xpā nzohyø häi ngue tenngui ngue mmanna hoga 'da'yo hya, ³⁰pe mente 'bucua ja rā ximhäi rā ja'i, yø ciento nniditho gangu'a te gä da dīni ngue'a te gä xpā nzogui. Madague'a dä ts'ui, pe rā pa di 'yep'u, di t'unna te para zantho. ³¹Xangu yø ja'i hnu mansu ua, pe nu'a rā pa'a, ja ts'utho dāni hnu mansu p'u. Xangu yø ja'i hinguī hnu mansu ua, pe nu'a rā pa'a, ja dāni hnu mansu p'u.

Maħombi manna Jesús ngue da tho, pe bi mā ngue di bennate.

³²Ya ni hya rā 'yu ngue ni ma Jerusalén, ni 'bet'otho p'u ni ma yø xädi rā Jesús. Nu'u yø xädi ya i su, di 'yøtho hanja'a te øtra Jesús ngue ni ma Jerusalén. Pe rā Jesús bi zica n'nanni'u 'de'ma yoho yø xädi, bi xifi xanho hanja'a te dä thogui. Bi 'yembi:

³³—A nuyá, ya nná mähä Jerusalén. Nuna rā hnini nā, nu rā N'yohū bí 'yē mahets'i dī ndäpyø hmu yø mmäcja conyø xännbate ngue rā ley. Nuya p'uya, guehya

dä zännbi ngue dä du. Di däpyø ja'i hĩngyø judío ngue dä hyo. ³⁴Nuya yø ja'i dī ndäpi, dä n'yemmahya, dä zots'i, dä mei. M'mefa p'uya, dä hyo. Pe rá hyu pa di bennate.

Rā Jacobo conna Xuua bi 'yäpra Jesús ngue dī nja yø cargo xtā nhets'i.

³⁵Rā Jacobo conna Xuua, guehya yø ts'unt'u rā Zebedeo ya, bi guarbu 'bähra Jesús, bi 'yembi:

—Ague grā xännbate, dī nne ga ä'a'be n'na rā mate ya.

³⁶Mi dahra Jesús, bi 'yembi: —¿Tema mate guī nne ga øt'auī? —bi 'yembi.

³⁷Bi 'yēn'u ähra mate p'uya: —Dī nnegä'be ngue nup'u ha guī mmi ngue guī ndast'abi, n'na dī mihni n'yei, n'na dī mihni gaha.

³⁸Pe mi dahra Jesús, bi 'yembi: —Ague n'yø'auī, hinguī padī te rá nsäui nā rā hya guī ähmi. ¿Ua dä zä gui thohmi'a rā n'u i ja ngue ga thocä? Porque nugä mathoguitho ja ngue di ungä yø ja'i —bi 'yembi.

³⁹Bi 'yembuya: —Ahá, dä zä ga sägä'be rā n'u. Mi dahra Jesús, maħombi 'yembi: —Majuani ngue ngu'a, xandøngu rā n'u ja ngue gui säui, tengutho rā n'u ja ngue ga thocä. Mathoguitho di un'auī yø ja'i tengutho ja ngue dī ungä yø ja'i. ⁴⁰Pe nuna rā hya guī mmammī, hĩndi tocaguī ngue go ga sänni to dī mip'u ja mā n'yei, ogue to dī mip'u ja mā gaha. Nuna Oja, ya xa nzänni to dī mi n'na ngu n'na mā hyo.

⁴¹Nuna rā hya ähya yo nc'eī mi yaui rā Jesús, bi mbøcuc 'mø mi bahya mi 'det'a yø xädi, i suhra Jacobo 'nehra Xuua. ⁴²Pe rā Jesús bi peti gätho yø xädi, bi 'yembi:

—Ya guí pahmu ngue yø dast'abi xa t'ets'i, co gätho mi'da yø ts'ut'abi 'bup'u ja yø hnini, gä di manda yø ja'i. Nu te di manda ngue da 'yøtyø ja'i, gue'a øt'a. ⁴³Pe nu'ahu, 'yo guí nne ngue gui mandathohu yø ja'i. Nu ra ja'i nne ngue xta nhe'ts'i rá cargo da mefi, guehna ra ja'i jatho ngue di mpafi da máxyø mmic'e'ui na. ⁴⁴A nu'ahu ya, nu'a da ne di m'met'o ngue gätho yø amigo ya, guehna jatho da gohi ngue ni mefihu na. ⁴⁵Conque ra N'yohu bí 'ye mahets'i, himbi 'yehē ngue n'narbu da mi di mandatho. Sinoque bí 'yehē ngue di mpafi da máxyø ja'i. 'Ne hinga høndra 'bäxte da 'yøt'e, asta da du ngue da yanī xandøngu yø ja'i.

**Ra Jesús bi 'yøthe ra
Bartimeo mi xädä.**

⁴⁶Mi zømp'u ja ra hnini Jericó ra Jesús, bi thogui ni n'youi yø xädi. Pe xandøngu yø ja'i bi ntet'i. Nup'u nenihni p'uya, mi hup'u na ra Bartimeo mi xädä, rá ts'unt'u ra Timeo. Mi hup'u ja ra nen'yu ngue äpra menyu yø ja'i thop'u. ⁴⁷Mi bahra xädä ngue nuna ja ngue da thop'u hudi, guehna ra Jesús ra mmøngu Nazaret. Bi muhra hmafi p'uya, bi 'yembi:

—Damī huegagui ague Jesús rá mbom'meto'i ra David —bi 'yembi.

⁴⁸Nu'u yø ja'i 'bup'u mi hura xädä, di hejpi ngue hīndi mmafi. Pe ra xädä p'uya, ena man'na ma'bepi ngue nts'edi ga mafi, bi 'yembi:

—Damī huegagui ague rá mbom'meto'i ra David —bi 'yembi.

⁴⁹Bi m'mähra Jesús ngue øde hmat'i. Bi 'yembyø ja'i p'uya:

—Damī xihmi ngue da ecua.

Bi ma bá ts'ohra xädä p'uya, bi t'embi:

—Da hyu ni mmui ya, ga 'yo, bi ts'o'ina.

⁵⁰Ra xädä p'uya, bi 'yemp'u rá tuhu, bi nangui, asta ra n'nats'i ngue di johya. Bi map'u bi 'bähra Jesús. ⁵¹Ra Jesús bi 'yembi:

—¿Te guí nne di nja'i?

Ra xädä p'uya, bi 'yena:

—Ague grá xännbate, dí nne ngue di nzø ma dä.

⁵²Ra Jesús bi 'yembra xädä:

—Ya da zä guí mma ya, bi zä ni dä ngue guí ec'eigui ngue jagä ra ts'edi ga øthe'i.

'Bexpi nzø yø dä ra xädä p'uya. Bi zä bi n'yo ngue bi mep'u ni ma ra Jesús.

**Ra Jesús bi yurbu ja ra hnini
Jerusalén, pe espabi yø
ja'i, xifi ngue yø dast'abi.**

11 Nu'mø ya ni ma da zømp'u ja ra hnini Jerusalén, ya 'yop'u ja ra nyuni ja ra mbonza ja yø olivos. Ja jarbutho ra hnini Betfagé 'ngra hnini Betania. Nuna ra Jesús bi 'yet'i yoho yø xädi. ²Bi 'yembi:

—Ni me nu ja ra hnini bí ja nu. Nu'mø gá cut'ui ra hnini, gui timmi p'u da nthat'i n'na ra burru ngue ma'da'otho, hinjongui sä. Bá xoqui ngue guá siui ua. ³Nu'mø to da 'yen'auī, hanja ngue guí xocui ra burru, gui xihmi p'uya ngue honna Hmu. Pe dami xihmi ngue hinda ya'atho di ndäpi.

⁴Bi ma'u yoho yø xädi bi 'yet'i. Bi dīmp'u manthat'i ra burru jonna goxthi ja ra nen'yu. Bi xojp'uya.

⁵Nu'u yø ja'i mi 'bap'u p'uya, bi 'yen'a n'na nc'e'i:

—¿Te 'be'a guí øt'ui? ¿Hanja ngue guí xocui rā burru?

⁶Nu'u xocra burru p'uya, bi ma tengutho xi manna Jesús. Nu'u yø n'yohu p'uya, bi unna nt'edi bi xixra burru. ⁷Mi zøp'u 'buhra Jesús, bi gaspa rā burru yø tuhu ngue bi nøpa nts'ut'i. Bi hyuxra burru rā Jesús, bi ma. ⁸Nup'u ja rā 'yu ja ngue da thohra Jesús, xangu yø ja'i ni 'bet'o ngue di tuns'yø tuhu pøp'u ja rā 'yu. Mi'da yø ja'i p'uya, bi sajpa yø xi yø palma ngue pøp'u ja rā 'yu. ⁹O made p'u ni ma yø ja'i rā Jesús. I 'bet'o 'da, bá 'befa 'da. Pe yø ja'i 'da ga matho ngue di johya, i ena:

—Nuna Oja, di japhna rá m'menhni 'bucua, guehna tate naya. ¹⁰Oja di japhna rā dast'abi bá 'benhni ngue di thocra 'befi mi pehra dast'abi David. Maguesē na Oja bí 'bu mahets'i.

¹¹Nuna rā Jesús mi yurbu ja rā hnini Jerusalén, bi zømp'u ja rā nija. Bi nu te øtyø ja'i 'bup'u. Mi dähra nde, bi mengui, i ma Betania. Bi me'u 'de'ma yoho yø xädi.

Rā Jesús bi otrā za ngue rā igo.

¹²Mi hyaxpuya, nuna rā Jesús bá ep'u Betania bá n'oxi, i ma Jerusalén. Nup'u ja rā 'yu p'uya, bi zä ngue tu manthuhu rā Jesús. ¹³Bi hyanda n'na nza rā igo ngue ya xi 'dogui xanho. Bi ma bá nu ngue'mø di zudi. Pe hingui zudi, porque hingra pa p'u ngue di nzudi. ¹⁴Bi 'yø'u yø xädi te bi xihra za, ngue bi 'yembi:

—Ya hinni mantho di nzuhni ndät'a ya grā za —bi 'yembi.

Rā Jesús bi 'yetyø ja'i mi mpäp'u ja rā nija.

¹⁵Nuna rā Jesús, nu'mø mi zømp'u ja rā hnini Jerusalén, bi map'u

ja rā nija. Nu'u yø ja'i mi mpäp'u thinnija, da gue'u madī ntäi, gä bi 'yet'i. Nuya yø ja'i di pøspa yø menyu yø ja'i yap'u ni 'yehē, bi 'yennba yø mēxa. 'Nē bi 'yennba yø nthuts'i'u pä yø paloma. ¹⁶Nu'u yø ja'i ja te ha, ya hīndi japi da thop'u ja rā thinnija. ¹⁷Bi 'yembyø ja'i p'uya:

—Nup'u ja rā Maca Libro, nt'ot'i p'u rā hya ngue Oja i ena: “Nuna mā ngungä, ni hu ngue rā ngunga mhmat'Oja na, 'nē ja ndanne ua gätho yø ja'i 'bu'a nximhäi”. Pe nu'ahū, guí øthu ngue ja di mpeti ua yø bē.

¹⁸Pe nu'u yø hmu yø mmäcja 'nehyo xännbate ngue rā ley mi badi te bi 'yøtra Jesús, hingui nnu manho. Bi hyoni ha di japi ngue da hyo rā Jesús. Pe hinga 'bexpi zä ha di japi, porque supi di mbøcue yø ja'i. Porque nu'u yø hya xännbate rā Jesús, gä di 'yodyø ja'i. ¹⁹Mi dähra nde p'uya, bi bømp'u ja rā hnini rā Jesús, bi me yø xädi.

Jatho da 'yec'ei yø ja'i ngue Oja di unni te da 'yäpi.

²⁰Mi hyaxpuya, bi thop'u 'bähra za ngue rā igo. Bi nu rā za p'uya ngue xi 'yot'i asta yø 'yu. ²¹Rā Bedu p'uya bi zo rá mmui'a te rā hya xi manna Jesús. Bi 'yembuya:

—Ague grā xännbate, nuna rā za gā sū hmande, gue xa 'yot'i —bi 'yembi.

²²Mi dähra Jesús, bi 'yēna: —Dami 'yec'ei ngue nu'mø gui mmat'Ojahū, da māxahū Oja. ²³Nu'mø guí ec'eihu xanho ngue gue'a nnu manho Oja ngue di nja'a te guí xihmu, 'nē hingui yobenī ni mmuihū, da zä gui 'yemphū

ra nyuni ja nu: “Dami 'uegue grá nyuni, i map'u ja ra jathe”, gui 'yemphu. Ra nyuni p'uya, da 'uegue, di map'u gui xihmu ngue di ma. ²⁴Janangue dí xi'ahu, nu'mø te guí äphu Oja, dami 'yec'eihu ngue di 'da'ahu Oja te guí äphu. Oja p'uya, da 'yøt'e ngue di nja'a te gui 'yäphu. ²⁵Nu'mø guí mmat'Ojahu, 'ne bi zo ni mmui ngue hingui nnu manho te øt'a ni mmic'eiui, dami punnbi, n'namhma ngue xquet'a di pun'na ni Papáhu bí 'bu mahets'i. ²⁶Pe nu'mø ngue hin gadi punnbabi ni mmic'eiui, xquet'a hinda pun'na ni Papáhu bí 'bu mahets'i 'mø.

Ra Jesús bi t'änni to bi unna nt'edi te øt'e.

²⁷Ra Jesús, mi zømp'u ja ra hnini Jerusalen, i 'yop'u ja ra nija. Bi guatyø hmu yø mmäcja p'uya, 'nehyo xännbate ngue ra ley, 'nehya yø n'yohu 'bet'o p'u ja ra nija. ²⁸Bi 'yembra Jesús:

—Ague n'yø, ðhanja te guí øt'e? ¿To bi 'da'i ra nt'edi'a te guí øt'e?

²⁹Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nugä xquet'a ga øt'ahu n'na ra nt'änni ya. Pe gue gui xicju hanja'a ra hya ga än'nahu, n'namhma ngue xquet'a ga xi'ahu to bi 'dacä ra nt'edi'a te dí øt'ä ua. ³⁰Xiya, ¿te'o bi unna nt'edi ra Xuua ngue bi xixyabi yø ja'i? ¿Ua Oja bi unna nt'edi, uague yø ja'itho rá nt'edi'a te bi 'yøt'e?

³¹Yø ja'i p'uya, di n'yänni te di dadi. Di n'yembi:

—¿Teni 'be'a ga xihmu ya'mø? Nu'mø ga xihmu ngue Oja bi unna nt'edi te bi 'yøtra Xuua, da 'yenju p'uya: “Xina ra hya bi manna Xuua

conná ngueque, ðhanja ngue hinga 'yec'eihu 'mø?” da 'yenju p'uya. ³²A nu'mø ga xihmu ngue yø ja'itho bi unna nt'edi te bi 'yøtra Xuua, ya nts'udyø ja'i —di n'yembi.

Rá nzegui p'uya, bi zänyø ja'i ngue ya hinte da xifi te'o bi unna nt'edi'a te bi 'yøtra Xuua, i supi di mbøcue yø ja'i. Porque gätho yø ja'i ec'ei ngue rá pøngahya Oja na ra Xuua. ³³Janangue bi 'yembuya:

—Hindi pacähe to bi unna nt'edi'a te bi 'yøtra Xuua.

Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Ya hinga xicju na ra hya dí än'nahu, ni xinga guecä ga xi'ahu to di 'dacra nt'edi na te dí øt'e.

Ra Jesús i hyejpa ra hya n'na ra huahi ngue ra jomhmi.

12 Nuna ra Jesús, bi hyoni te gui hyejpa yø hya bi xihyo ja'i. Bi 'yembi:

—Mi 'bu'a n'na ra n'yohu ngue bi 'yøt'a n'na rá nu'uva. Bi føt'e gä rá häi. Bi hoqui hapu da de'myo uva 'mø bi nja. 'Ne bi hocra n'nøque hapu da mihra mähui. Bi hyoni to da gonhui rá huahi, n'namhma ngue nu'mø bi nja yø uva, di t'unna mmehui'a te di tocabi. Bi ma yap'utho ra mmehui p'uya. ²Mi zønna pa da thucyo uva p'uya, nuna ra mmehui bi menhna n'na rá hmiqiu ngue da tu yø uva di tocabi. ³Pe nu'u yø mefi mambi 'bup'u bí ja ra huahi, bi bentra hmiqiu 'mø mi zømp'u 'bui. Bi uni, bá erbuya. Pe hinte bi unni. ⁴Ra mmehui p'uya, mahombi menhman'na rá hmiqiu p'u bí ja ra huahi. Nu'u yø mefi ya mambi 'bup'u, hømbá mbøcue. Bá pandothobi rá hmiqiu ra mmehui. Bá serpa rá ya. ⁵Ra mmehui p'uya, mahombi menhman'na rá hmiqiu. Pe

ya bá tho'a bi mennbúya. Bi sigue bi mennbábi m'ída p'úya. Ngut'atho bi orpe, 'bu i'da bi pat'i, 'bu i'da bi ho.

⁶Nuna rá mmehui p'úya, mi si n'na rá ts'unt'u ngue emmei di madí. Ya emp'úya: “Ma ga penhná na ma ts'unt'u ya. Nu'mø bi nu yø mefi na, da nu mansu, porque ma ts'unt'u na”, i éna.

⁷Pe nu'mø mi zømp'u 'buhyø mefi na rá ts'unt'u rá mmehui, di n'yembyø mefi: “Nuna ya, guehna rá ts'unt'u ja ngue da gohmi rá huahi naya. Ma ga hohu ya, n'namhma ngue ya ma mmetihá rá huahi”, di n'yembi. ⁸Bi bennbúya ngue bi hyo. Bi ma bá emma xøts'e rá huahi p'úya.

⁹Nuna rá Jesús, bi 'yányø ja'i, bi 'yembi:

—Xi'mø ya bi nja ya yø hya dí xi'ahu ya, éteni 'be'a da 'yøtra mmehui? Siempre da ma rá mmehui p'úya, da ho yø mefi conhui rá huahi. N'nan'yo m'ída yø ja'i di fátra huahi p'úya. ¹⁰Guí pahmu xanho rá hya mmamp'u ja rá Macá Libro ngue éna: “Nuna rá do himbi nu manho yø hyønnigu, guehna rá do brá 'bebo p'u brá fu rá jado naya. ¹¹Nguna rá hya xa nzán'Oja ngue di nja. A nuju p'úya, dí emhmø ngue mazihotho te øt'Oja”, éna hya.

¹²Rá Jesús høntho bi xihyø ja'i ya yø hya ya, bi ne yø ja'i xti bentra Jesús ngue xtá ngot'i. Porque pahyø ja'i ngue go xihya yø hya bi hycra Jesús. Pe himbi zã xti bent'i, porque supí di mbøcue m'ída yø ja'i. Janangue hinte bi japi.

I nnepyø nsuiui rá Jesús ngue da 'yembi hingui ja ts'edi di njutra menyu njuí.

¹³Nuya 'da yø fariseo, da gue'da yø ja'i rá Herodes, bi 'benhni ngue

da jujpatho häi te ga ya rá Jesús, para ngue da zäp'u di yapa m'mefa.

¹⁴Bi 'yembi:

—Agué grá xännbate, dí pacähe ngue grá hoga n'yohu, porque gä pømmanho rá hya guí mma. 'Né hingui su'a te mben'na'i yø ja'i. Madague'a ja yø cargo 'da yø n'yohu gui yauí, pe hingui su gui xifi ndana rá hya majuaní. Sinoque majuaní ngue guí xännbate'a rá hya nne Oja ngue gdá n'yohu. Dami xicje ya, ¿ua xanho ngue di njutra menyu áhra dast'abi, uague hin'na? —bi 'yembi.

¹⁵Pe rá Jesús ya padí te mbennbábi yø ja'i ngue'a rá nt'änni orpe, bi 'yembúya:

—¿Hanja ngue guí sãmhyagahu? Dami 'yurcahu rá menyu —bi 'yembi.

¹⁶Bi unna menyu p'úya ngue da nu. Mi nu rá menyu rá Jesús, bi 'yembi:

—¿To rá hmi na n'youi rá menyu ja ua? ¿To rá thuhu na rá thuhu n'youi rá menyu?

—Mi dahyø ja'i yauí rá Jesús, bi 'yembi:

—Guehna rá dast'abi naya —bi 'yembi.

¹⁷Rá Jesús bi 'yembyø ja'i yauí:

—Nu'a ja ngue gui 'yøthú ya, dami unhnú rá menyu di tocabi rá dast'abi. Da gue Oja p'úya, dami unhnú'a te di tocabi.

Nuna rá hya i dahra Jesús, di 'yødya yø ja'i yauí.

Bi manna Jesús ngue di bennate yø ánima.

¹⁸M'mefa p'úya, bi ma 'da yø saduceo, nuya embi ngue hindí bennate yø ánima. Bi 'yembra Jesús:

19—Ague grá xännbate, nup'u ja ra ley bi 'yotra Moisés, nt'ot'i p'u ra hya ngue ena: nu'mø bi du n'na ra n'yohu, 'ne hĩndi m'muhyø basi, nu rá xisu ra ánima da zogui, nu'a rá n'yohu ra ánima, gue'a di nthatui ra 'danxu'a, n'namhma ngue di m'muhyø basi tengutho 'mø xti m'muhyø basi ra ánima. 20A nuyá, xi'mø di 'bu'i yoto ma'yohu ngue edadi ncu ya. Nu'a ra n'yohu ma da, di nthati. Pe da 'yehra pa da du, 'ne hĩndi m'muhyø basi. 21Janangue nu'a rá n'yohu ra ánima m'mefa bi m'mui, go di nthatui ra 'danxu'a. Pe xquet'a da du ra n'yohu 'ne hĩndi m'muhyø basi. Nu'a rá hyu rá n'yohu p'uya, høndi nthatui ra 'danxu 'mø bi du rá n'yohu. 22Di siguetho di nthatra xisu 'mø bi du rá ndø, asta gue'mø bi du gá yoto ma'yohu. Gá di nthatui ra xisu, 'ne gá bi du yø n'yohu. Pe himbi m'muhyø basi. Rá nzegui p'uya, da du ra xisu. 23A nuyá, xi'mø ra pa danĩ bennate yø ánima ya, ¿dana gue'a ya yoto ma'yohu rá mmeti ra xisu? Porque gá bi m'muhmi.

24Mi dahra Jesús, bi 'yembyø ja'i yau:

—Hĩnguĩ padi ha rá nja ra hya guĩ mmamhmu. Porque hĩnga guep'u gá ndĩni mmuihu'a te ra hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro. 'Ne hĩnguĩ pahmu hangu rá ts'edi Oja i ja. 25A nu'mø bi bennate yø ánima, da gohi tengutho yø anxø Oja, ya hĩndi nthatyø ja'i. 26Nup'u ja ra hya bi 'yotra Moisés, ja di nequi p'u ngue di bennate yø ánima. Porque nt'ot'i p'u ra hya bi man'Oja 'mø mi nyap'u bi nzø ra ndut'o, ngue bi 'yena: “Guecä drá Ojagá ngue ra Abraham.

Drá Ojagá ngue ra Isaac. Drá Ojagá ngue ra Jacob”, bi 'yen'Oja. 27 Ja di nequi p'uya, ngue nup'u 'bu Oja, hĩnguĩ tu yø te yø ánima. Janangue hĩnguĩ padi ha rá nja'a ra hya guĩ mmamhmu.

Nuya yø hya di manda Oja, bi manã Jesús ndana ra hya ma datho ja ts'edi da 'yøtyø ja'i.

28Nu'a n'na ra xännbate ngue ra ley, bi 'yøde ha i dapra hya yø ja'i mi yau ra Jesús. I nnu ngue bi dadi xanho. Bi 'yembuya:

—Xiya yø hya di manda Oja p'u ja rá ley, ¿dana ra hya exa ma datho di ja ts'edi Oja ngue da 'yøtyø ja'i?

29Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nuya yø hya di manda Oja, nuna exa ma datho di ja ts'edi Oja ngue da 'yøtyø ja'i, guehna ra hya ngue ena: “Ague gyø judíohu, dami 'yøhmu na ra hya ja ua. Nuna ra Hmu ma Ojahu, 'dase na. 30Dami ja ndummui ngue mathoguitho guĩ mahmu Oja co gátho ni mmuihu. Hønt'a guĩ mbemhmu'a”. 31Nuna rá yoho ra hya di manda Oja, 'ne di ja ts'edi Oja ngue da 'yøtyø ja'i, guehna ra hya ngue ena: “Dami mahni mmic'eĩui tengutho gni ne ngue di ma mamadi'i”, enna hya. Guehya yoho yø hya di manda Oja ya, 'ne tate di ja ts'edi Oja ngue da 'yøtyø ja'i. Guehya yø hya 'bet'o ya ngue gátho mi'da yø hya di manda Oja.

32Mi dahra xännbate ngue ra ley p'uya, bi 'yembi:

—Xanho te guĩ mma grá xännbate. Majuani te guĩ mma ngue nuna Oja ma Hmuhu 'dase na. 33Guehya yø hya ma datho ja ngue da 'yøtra ja'i ya, da hyahrá mmui ra ja'i ngue

di mā Oja, 'nē di mahrá mmic'ēiui. Nu'mø ngue ngu'a dí øthu p'uya, ya man'natho nnu manho Oja te dí øthu p'uya, ngue'u yø 'bøt'e ørpa yø ja'i p'u ja ra nija, da gue'u mi'da yø cosa mā t'unni Oja.

³⁴Bi nu ra Jesús ngue padī te mman'a ra n'yohu yaui, bi 'yembūya: —Ya mi zits'utho gadi 'bedi ngue guí so rá 'ye Oja —bi 'yembi.

Mi xifi tengū nā ra hya nā p'uya, ya hinni mantho tema hya hønxta 'yānyø ja'i ra Jesús.

**Rā Jesús bi xihyø ja'i ngue
ra Cristo hīngra ja'itho.**

³⁵Nuna ra Jesús bi xānnba ra hya yø ja'i p'u ja ra nija. Bi 'yembi:

—Nuna ra Cristo bá ex Oja ngue di ndast'abi, yø xānnbate ngue ra ley p'uya, i mman'u ngue dague'a n'na'u yø mbom'meto ra David. Pe nugā ga xi'āhu hanja ya, maḍague'a ngue rá mbom'meto ra David, pe nuna i hma, hīngra ja'itho nā. ³⁶Porque ra David, gue'a ra Espiritu Santo bi bēnnbabi ra hya bi 'yot'i, ngue bi 'yēnā: “Nuna Oja, nu'mø mi zojbagui mā Hmu, ngunā ra hya bi xifi, bi 'yembi: Damī micua ja mā n'yēigā ya, astā gue'mø ga øt'e ngue guí maḍa gātho'u ni nsuiui”, bi 'yembi. ³⁷Ja di nēqui p'uya ngue ra David, nu'mø nnønna Cristo, ni huṭi ngue rá Hmu. Janāngue ra Cristo di nēqui ngue hīngra ja'itho, maḍague'a ngue rá mbom'meto ra David.

**Bi xihyø ja'i ra Jesús ngue
di mfādi xanho, hīnda hyātyø
xānnbate ngue ra ley.**

Xandøngu yø ja'i 'bup'u ja ra nija. Nuna ra hya xānnbate ra Jesús,

janjuani ngue yø mmui ga 'yøxyø ja'i. ³⁸Bi sigue bi xānnbabi ra hya yø ja'i ra Jesús. Bi 'yembi:

—Damī mfāhma xanho ya, 'yo di hā'āhu yø xānnbate ngue ra ley. 'Yo guí øthu tengutho ga 'yo'u. Porque di ho ngue söt'a häi yø he. 'Nē di ho ngue di respeta yø ja'i ha gui zengua p'u ja ra tāi. ³⁹Nup'u ja yø nija p'uya, i huantho yø nthuts'i tate xanho ngue ja hup'u. Nup'u øt'a ngo yø ja'i p'uya, xquet'a nne ngue tate xtanho ha da mi. ⁴⁰I tunnba yø ngu yø 'danxu, i häti ngue embi di xannbi te pets'i. Nuna ra hya ga ngorpa yø dā yø ja'i p'uya, nu'mø mmat'Oja, ndø ya'atho mmat'Oja. I nne da 'yembyø ja'i ngue yø ndøhoga n'yohu. Pe nuyā, guehya mathoguitho ra castigo da thohya ngue gātho mi'da yø ja'i.

N'na ra 'danxu bi unna mēnyu Oja.

⁴¹Nuna ra Jesús, mi hup'u ja ra nija ha ja ra huada utyø mēnyu yø ja'i. Heṭi ha ga yutyø mēnyu yø ja'i p'u ja ra huada. Bi nu xāngu yø ja'i ngue yø mmēmmeti xandøngu ra mēnyu di unī. ⁴²Bi nu n'na ra 'danxu ngue ra zibøhyoya, xquet'a bi gāt'i yoho yø zi xani p'u ja ra njumēnyu. ⁴³Bi zonhyø xādi ra Jesús, bi 'yembūya:

—Majuani dí xi'āhu ngue ra zibøhyoya nā ra 'danxu bi unna mēnyu ya, pe man'natho nnu manho Oja rá mēnyu bi unna, hīnda gue'u yø mēnyu mi'da yø ja'i di unī. ⁴⁴Porque nūya mi'da yø ja'i, yø mmēmmeti ya, pe gue'a rá mēnyu xā pongui di unī. A nuna ra 'danxu, zits'u drā mēnyu mi ha. Mi ja ngue xtā nzi rá mēnyu bi unī.

**Bi manna Jesús ngue bá ep'u
ra pa da xotra nija.**

13 Mí bomp'u ja ra nija ra
Jesús, nuna n'na rá xädi bi
'yembi:

—Ague grá xännbate, nu ra nija,
gue xandønnoho yø do n'youi. 'Né
mazihotho yø hmi yø do.

²Mí dahra Jesús, bi 'yembi:

—Ahá, mazihotho gui nequi ra
nija. Pe nuna ra nija naya, bá ep'u ra
pa da xotyø ja'i na. Xøgue di nxädi,
hin hapu nmi nequi ra nija.

**Bi manna Jesús te ja ngue
di nja hante rá nzegui yø pa.**

³Nup'u ni hyandra nija, ja ni
gop'u ra nyuni bí ja ra mbonza
ja yø olivos. Ja i mep'u yø xädi ra
Jesús. Nup'u bi zøni, bi mi. Bi guatra
Bædu p'uya, conna Jacobo, ra Xuua,
ra Andre. Bi nyasæui ra Jesús, bi
'yembi:

⁴—Dí nne gui xicje njam'mø di
nja ya yø hya guí mmanya, ngue
da xotra nija yø ja'i. ¿Tema hmeya di
nja'mø ya ni ma da zønna pa di nja
na te guí mmanya?

⁵Mí dahra Jesús, bi 'yembyø xädi:

—Damí mfähmu xandønho, 'yo gui
nne to da hyä'ahü. ⁶Porque xangu
yø ja'i di n'yo ngue da 'yembyø
ja'i: “Go guecä drá Cristogä ya”, da
'yembi. Gue'a di hyät'i xangu yø ja'i'a
p'uya. ⁷Nu'mø gá 'yøhmü ngue ya ja
yø datunhni, oque gui 'yøhmü ngue
ya ja ngue di nja yø tunhni, 'yo
sä guí sühü. Porque jatho ngue ya
ngu'a ja ngue di nja. Pe hinga gue'u
yø hmeya'u ngue rá nzegui. ⁸Da
nangyø nación ngue da 'yørpa ra
tunhni mi'da yø nación. Da nangyø

dast'abi ngue da 'yørpa ra tunhni
mi'da yø dast'abi. Di 'yan'ahäi
ndap'u bi zä. Di nja yø thuhü. Ja da
fup'u ra n'u ja ngue da tho'a m'mefa
yø ja'i p'uya.

**Bi xihyø xädi ra Jesús ngue
da zä ra n'u, da ts'ui.**

⁹Damí mfähmu. Porque da
'yehra pa ngue da ts'ixahü fädi. Da
mep'ahü yø ja'i p'u ja yø nija. Da ma
mä dä'ahü p'u 'bühüø dast'abi. Di
ndä'ahü p'u 'bühüø gobierno. Nguna
da ja'ahü yø ja'i ngue guí ec'eigahü.
Ngue nguna di nja'ahü, nu'mø ya gdi
yahü yø ts'ut'abi, ja gui xihmu p'u
ra hoga 'da'yo hya p'uya. ¹⁰Hante
ngue da ze'a te ja ngue di nja, nuna
ra hoga 'da'yo hya jatho ngue da
ma ma'yoni Gä rá nguni nximhäi.
¹¹Nu'mø bi ma mä bent'i'ahü, 'yo
sä di tu ni mmühü'a ra hya ja
ngue gui xihmu ra ts'ut'abi. Porque
nu'a ra ora gui dä ni yahü p'u ja ra
ts'ut'abi, gue'a ra Espiritu Santo di
ben'na ra hya gui xihmu ra ts'ut'abi.
Ya hingni n'yomfenise gui jucju
ra hya guí mmamhmü. ¹²A nu yø
n'yohü ec'eigui, di däs'e'u yø n'yohü
hingui ec'eigui ngue da tho. Yø
papá p'uya, nu'mø bi 'yec'eigui yø
basi, di däs'e yø basi ngue da tho.
Yø basi p'uya, nu'mø bi 'yec'eigui
yø papá, di däs'e yø papá ngue da
tho. ¹³Ndap'u bi zä da zu'ahü yø
ja'i ngue guí ec'eigahü. Pe nu ra ja'i
hinda hyegagui, xinda hangü ra n'u
da thogui, Gä da zeti, guehna ra ja'i
di nyannä te na.

¹⁴Xquet'a guí nuhü ngue di nja
ya yø hya bi manna pøngahya
Daniel, ngue nup'u ja ra xequi
hin'yu ra nt'edi di m'mühüø ja'i, ja

da 'yørbu rā nts'onī yø ja'i. (A nuyá, nu rā ja'i di xādi, di n'yo rá mmui 'mø bi nu ngue di nja ya yø hya ja ua.) Nu'mø gá nuhu ngue ya bi nja'a p'uya, nu yø ja'i di 'bup'u ja rā hāi Judea, da 'dagui, di map'u ja yø xanthø. ¹⁵Nu rā ja'i di tømā xøts'e rá ngu, 'yo di enā ngue di ma mbo rá ngu ngue te da hā, sinoque da 'dagui. ¹⁶Nu rā ja'i di 'yo rā 'befi, hīndi ma rá ngu ngue da ca rá tuhu, sinoque da 'dagui n'nahmantho. ¹⁷Pe huēcate yø xisu di hadyø basi'a rā pa'a, oque di sudyø basi. ¹⁸Dami 'yāphu Oja ngue nuya yø hya ya, hīnda gue'mø rā pa ngue xta nse di nja. ¹⁹Porque xandøn'utho te da thohyø ja'i na rā pa nā. Nu te di nja, hīnjam'mø xa nnu yø ja'i ngue xa njap'u asta gue'mø mambá fū'a nximhäi. 'Nē ya hīnni mantho da hnu ngue mahøndi njap'u. ²⁰Nuna Oja, ya xa nzänni ngue hinga ya'atho yø pa di nja nā rā ndate nā. A nu'mø ngue ya'atho di nja, ya hīnjondā bongui. Pe da 'yøt'e ngue da thotho, porque Oja di mahya yø ja'i ya xa huanhni.

Rā Jesús bi mā ngue di n'yo xangu yø ja'i da ne ngue da hyätya yø ja'i ya ec'ei.

²¹Nu'u yø pa'u, 'yo sä guí ec'eihu ya yø ja'i da 'yēn'ahu: "Nuua, ja bí 'bucua rā Cristo", oque da 'yēn'ahu: "Ní nguehnu ja bí 'buhnu", da 'yēn'ahu. ²²Porque xangu yø ndøbethani di n'yo ngue da 'yēmyø ja'i: "Go guecā drā Cristogā ya", oque da 'yēmbi: "Go guecā rá pøngahyagā Oja ya", da 'yēna. 'Nē da zā da 'yøtyø milagro. Nuya yø milagro da 'yøt'e, guehya da ne

ngue di hyätyø ja'i nuya yø thanhni Oja ya. ²³Mami n'unī da thä'ahu. Janangue dādi 'bet'o'ahu ya yø hya ja ngue di nja m'mefa.

Bi manna Jesús ngue mahønda ecua ja rā ximhäi.

²⁴Nu'mø bi tho'u yø ndate di nja, di m'mexui rā hyadi 'nehra zana. ²⁵Da tähyø sø bí ja mahets'i. Nu te gā bí ja maya, gā di pädi ha thogui. ²⁶Da thandra N'yohu di 'yē mahets'i ngue da n'youi rā gui. Da hnu ngue maguese, porque mathoguitho ja rá ts'edi. ²⁷Nu'u yø anxē da n'youi, da menhni gā rá nguni nximhäi, ngue di perpabi yø ja'i nuya xa huanhni.

Bi nhyejpabi rā hya n'na nza rā igo.

²⁸Dami pahmu na rā hya ga hycē ya, ngue gdā hycjpabi rā hya n'na nza rā igo. Nu'mø ya bi c'amyø 'yeza ngue bi 'dogui, guí pahmu p'uya ngue ya ni ma di pat'i xanho häi. ²⁹Nguna rā hya ja ngue di nja ya. Nu'mø gá nuhu ngue bi nja ya yø hya dí xi'ahu ya, dami pahmu ngue ya xma nguerpūtho ga ma ehē. ³⁰Nuya yø hmēya dí xi'ahu ya, dami pahmu ngue guehya di nja ya, hante ngue da du yø ja'i 'buhyø pa ja p'uya. ³¹Nu te bí ja maya, 'necua ja rā häi, hīngui zai. Pe nuna rā hya dí mmangā, ja para zantho nā.

Bi hycēra hya rā Jesús ngue yø mēfi hīngui pädi temā pa da zøhyø hmu di mānda.

³²I pase Oja temā pa di nja ya yø hya dí xi'ahu. Ni xīngyø anxē di pädi, ni xīngā gueque dí pädi temā pa di nja, mādague'a ngue rá Ts'unt'ugui Oja. ³³Janangue dami ndø'matehu,

mat'Ojahū hangū rā pa. Porque hinguí pahmū temā pa, temā ora gā sōcā ua. ³⁴A nuyá, tengutho n'na rā n'yohū bī ma yap'utho, pe hīmbī zohra hyā temā pa dā pengui. Nū'ū yø mefi bi fāti te pets'i. N'na ngu n'na yø mefi bi zännbā yø tarea ja ngue dā 'yøt'e. Nup'ū ja rā goxthi, bi 'bāmbū n'na rā māngoxthi, bi xifi ngue dā mādi xānho rā goxthi. ³⁵Pe nuyā bi ma mafāti rā 'befi, hinguí padī temā pa dā zøhyø hmū. Dā gue'ahū ya, damī mfāhmū xandønho. Porque xquet'a hinguí pahmū temā ora dā zøhñi hmuhū, o nuhmā ndetho dā zøhø, ogue made rā xui dā zøhø, ogue nī ma dā hyats'i dā zøhø, ogue neçahāi dā zøhø. ³⁶Porque hōnt'a goma ora dā zøhø, pe man'nān'yo mi 'yøthū ngue hīnjondī ndø'mate 'mø bi zøhø. ³⁷Nunā rā hyā dí xi'ahū ngue gui ndø'matehū, hīngā hōn'athohū dí xi'ahū nā rā hyā nā, sinoque gātho yø ja'i dí xifi ngue dī ndø'mate xandønho.

**Nuyā yø nsuiui rā Jesús
ya sānni ngue dā hyo.**

14 Ya mā nyo patho dī nsännigo yø ja'i ngue rā pascua. Guehñā rā pa ts'i rā thuhmē hinguí n'youi rā íxi. A nū'ū yø hmū yø mmäcja 'nēhyø xännbate ngue rā ley, guehya ya rá ya'atho yø pa honī ha dī mbentra Jesús ngue dā tho. ²Dī n'yēmbi:

—A nuyá, hīngā gue'mø rā pa ngue rā ngo gā benthū ya, n'namhmā hīnda nangyø ja'i dā yāni.

**N'na rā xisu bi xispa rā
aceite rá ya rā Jesús.**

³Ya 'bup'ū ja rā hnīni Betania rā Jesús. Exā sihmē p'ū ja rá ngu

rā Simū nunā xi 'yøthe m'met'o ngue mī 'ya rá do'yo. Bi yut'ambo n'na rā xisu nī dū n'na rā m'mo aceite ngue rā alabastro. I yup'ū rā aceite mazihotho gā yūni, bī ma māhoqui connā paxi ngue rā nardo, pe xandøngu rá muui. Bi 'yøjpa rá 'yuga rā m'mo aceite p'ūya, bi xispabi rá ya ra Jesús. ⁴Bī mbøcue 'da yø ja'i mī 'bup'ū, dī n'yēmbi:

—¿Hanja ngue bī ma mā'ūñitho nā rā aceite nā? ⁵Xtā nzā xtā 'bā nā ngue xti t'ūnnā mēnyū yø hyoya. Porque mān'na xāngu xti 'bā rā aceite ngue'a te rā nzābi tāhra ja'i n'na jeya.

Hinguí nnu mānho yø ja'i te bi 'yøtrā xisu. ⁶Pe rā Jesús bi 'yēmbiyø ja'i:

—Damī hyehmū nā rā xisu 'bācua. 'Yogui sūhmū, porque xānho te ørque. ⁷A nuyā yø hyoya guí mmāhmū, hangū rā pa guí nnuhū ya yø hyoya. Dā zā gui fāxhū te honī hōnt'a gomā ora guí nne gui fāxhū. Pe nugā hīngā nzāhmū ua. ⁸A nunā rā xisu guí mmāhmū, bi 'yørcagui'a te bi zurpabi rá ts'edi bi 'yøt'e. Porque ya bī nja'a te mī ja xti nja'mø dá n'yāgui. ⁹Majuani dí xi'ahū ngue nup'ū ha dā hmānna hoga 'da'yo hyā gā rá ngūni nxīmhäi, xquet'a 'nē'a te bi 'yørcagui nā rā xisu, dā hmā. Gue'a di fēn'a.

**Rā Judas di cūtyø hyā ha di
japi ngue di dā rā Jesús.**

¹⁰Nunā rā Judas Iscariote, guehñā n'na n'cēi'ū 'de'mā yoho yø xādi rā Jesús, bī ma bā nyāui yø hmū yø mmäcja. Bā nhēcā hyāui yø mmäcja ha di japi di dāpra Jesús. ¹¹Mī 'yø'a rā hyā sihyø mmäcja, astā rā

ndijohya. Bi xi p'uya ngue di unna mēnyu. Janangue bi hyonna Judas ha di japi ngue di dāpyø mmäcja ra Jesús.

Yø xädi ra Jesús bi hoqui te dā zi'a ra nde bi nsännigo ngue ra pascua.

¹²Ya fuhra ngo guehya yø pa ts'i ra thuhme hingui n'youi ra íxi. Nunā ra pa fuhra ngo, guehna ra pa hode'yo yø ja'i ngue sännigo, ngue di nzibde ngue ra pascua. Bi yembyø xädi ra Jesús:

—¿Hapū guí nne ga hocähe ra nzibde gdá nsännigohu ngue ra pascua ya? —bi 'yembi.

¹³Bi 'yembya yoho yø xädi ra Jesús:

—Ní me nu bí ja ra hnini ya. Gui nthēui n'na ra n'yohu ni ma rá ngu, di tu n'na xoni ra dehe. Damí tennui hapū dā zōni. ¹⁴Nup'ū ja ra ngu dā zømp'uya, damí 'yēnui ra mmēnigu: “Rā xännbate i ena: ¿Hapū ja ra cuarto ga nzibdehe mā xädi ya, ja ga sāhe p'ū ra ngo ngue ra pascua?” gui 'yēnui. ¹⁵Rā mmēnigu p'uya, dā 'yut'āui n'na ra dācuarto ya mahoqui, bí ja mayā ra tōcangu. Ja damí hocui p'ū'a te ja ngue gdá nzibdehu p'uya.

¹⁶Nūya yø xädi mī yāui ra Jesús, bi map'ū ja ra hnini bi xifi ngue dā ma. Mī zømp'ū ja ra hnini, nūnā ra hyā xī manna Jesús, gue'a bi nja'a. Bi dīnna ngu tengutho xi xifi, ja bi hojpū ra nzibde ngue ra pascua p'uya.

Bi xihyø xädi ra Jesús ngue padī ndana rá xädi ja ngue di dā.

¹⁷Mī dāhra nde p'uya, nup'ū ja ra ngu xī ma mahojpi te dā zi, ja bi

zømp'ū ra Jesús, ní n'youi'ū 'de'ma yoho yø xädi. ¹⁸Mēnte sihmē p'ū ja ra mēxa p'uya, bi 'yembyø xädi:

—Nūyá, dí xi'ahū ngue nūua ja ra mēxa dí sihmēhū, 'bucua n'na nc'ei jugatho häi, ya xā hyoni ha di japi ngue di dāgui.

¹⁹Nūnā ra hyā bi manna Jesús, emmēi bi dū yø mmui yø xädi. Bi mēdi bi 'yänni 'da mī'da p'uya te'o nā i mma, bi 'yembi:

—¿Ua go guecä'a guí mmanya? —bi 'yembi.

²⁰Bi 'yēntho 'mø mī dāhra Jesús: —Nūnā dí com'be mā mohi ua dí sihmē ya, guehna di dāgā naya. Guehna n'na nc'ei ngue gui 'dema yohohū naya. ²¹Majuani ngue ra N'yohū bí 'yē mahets'i dā tho'a te ra n'ū ja ngue dā thogui, tengutho nt'ot'i p'ū ja ra Macā Libro ngue di nja. Pē hague ngu ra castigo dā thohnā ra n'yohū ja ngue di dāgui. Nunā ra n'yohū nā, man'na xanho ngue'mø hīn xtabá m'mui.

Rā Jesús bi xihyø xädi ngue di nzibde.

²²Mēnte sihmē ra Jesús, bi hyajman'na ra thuhme. Mī ja mammadī Oja p'uya, bi xenna thuhme, bi unyø xädi dā zi. Bi 'yembi:

—Damí sihu ra thuhme ja ua ya. Nuná, guehna mā do'yogā nā.

²³Bi decra vaso po rá ngui ra uva p'uya. Mī ja mammadī Oja, bi unyø xädi dā zi 'da'its'ū. ²⁴Bi 'yembi:

—Nūnā po ra vaso ja ua ya, guehna mā jigā nā. Porque guehna ra hmēya naya ngue nu'mø dá tu, di nja rá ts'edi ra 'da'yo cohi øt'ahū Oja. Porque nu'a di mfamma ji, xandøngu

yø ja'i di nhohyø ts'oqui. ²⁵Majuani dí xi'ahũ ya, ngue ya hinni mantho 'dap'u ga sihu rá ngui ra uva, asta gue'mø bi zønna pa ma'da'yo honga sihu p'u di manda Oja.

²⁶Mi juate ra nsihme p'uya, bi duta n'na ra thuhu ngue espabi Oja. Bi ma p'uya, i map'u bí ja ra nyuni ja ra mbonza ja yø olivos.

**I pahra Jesús ngue da zop'u
m'mefa yø xadi.**

²⁷Ra Jesús bi 'yembyø xädi:

—Gätho'ahũ ya, gui sogahũ p'u'a di nxui. Porque di nja'a te mmamp'u ja ra Maca Libro ngue ena: “Ga øt'ä ngue da du ra mände'yo. Yø de'yo p'uya di n'ueni”, i ena. ²⁸Pe nu'mø dá bennate, gani mpagä Galilea, ja gani tøp'ahũ p'u.

²⁹Ra Bedu p'uya, bi 'yembi:

—Madague'a ngue gä da zoc'a'i p'u ya mi'da ma n'yohũ, pe nugä hinga soc'a'i —bi 'yembi.

³⁰Mi dahra Jesús, bi 'yembra Bedu:

—Majuani dí xi'i ngue nu'a di nxui ya, tobe händi ma'a rá yohmafi ra øni, ya xqui cønga nhyundi, gui mma ngue hingui paqui —bi 'yembi.

³¹Pe ra Bedu p'uya n'nat'a mma ngue bi 'yena:

—A nu'a, hin'na'a. Madague'a ngue 'dap'u ga tuui, pe nugä hinga cøn'a'i —bi 'yembi.

Gätho'u mi'da yø xädi p'uya, 'da'igu bi ma.

**Ra Jesús bi mat'Oja p'u ja ra
xequi ni hu ngue Getsemaní.**

³²Nuna ra Jesús bi mähä yø xädi, bi zømp'u ja ra xequi ni hu ngue Getsemaní. Nup'u bi zøni, bi 'yembi:

—Dami mihmi ua ya, mente ga thocä mits'u ní nguehna ngue ga ma mat'Oja —bi 'yembi.

³³Bi thohmits'u ní nguep'u ra Jesús, bi me ra Bedu, ra Jacobo, ra Xuua. Bi madi bi dár'man'u rá mmui ra Jesús, mathoguithe ngue bi du rá mmui. ³⁴Bi 'yembyø n'youi p'uya:

—Janjuani ngue tu ma mmügä, nup'u nna sä, ya ja ngue 'bexca tu. Dami cohmi ua ya, pe 'yogui ahmi —bi 'yembi.

³⁵Ra Jesús bi thohmits'u ní nguep'u. Bi m'memfo häi p'uya ngue mmat'Oja. Bi 'yap'Oja ngue'mø da ne, da yani ngue'a ra ndate ja ngue da thogui. ³⁶Bi 'yemp'uya:

—Ague ma Papá'i, nu'i, gätho da zä'i. Dami yangui ngue'a ra ndate ja ngue ga thocä. Pe hinga nu'a go ga sännä gue'a di nja'a, sinoque nu te gui sänni, gue'a di nja'a.

³⁷Mi juadi bi mat'Oja p'uya, bí 'yep'u bu'u hyu yø xädi. Pe bi dini ngue ya mi aha. Bi 'yembra Bedu p'uya:

—Ague Simu, zhanja ngue gui aha? ¿Ua xinga n'na ora di sä gui 'yä ni t'aha? ³⁸Dami mat'Oja, 'yogui ahmu. Nu'mø hingä mat'Ojahũ, nthambenitho hinda gue'a gui 'yøthu. I nne ni mmui ngue gui 'yøthu na ra hya dí mmangä, pe emmei cuen'ni do'yohu.

³⁹Maöhombi zop'u yø xädi, bi mengbu xpí 'yehẽ ngue bá mat'Oja. Tengutho xi man'a m'met'o, ngu'a ra hya xi Oja. ⁴⁰Mambá pengbuya, maöhombi dinyø xädi ngue mi aha, porque emmei netha. Mi dambeni yø xädi ya nzofu, hingui padí te di dadi. ⁴¹Bi ma'a rá hyu ndi p'uya

ngue bá mat'Oja. Mambá pengui, bi 'yembyø xädi:

—Gue mahønguí ahmi n'yø. Ga nuhmi, ya bi zønna ora di ndäpyø ts'oc'ei rā N'yohu bí 'ye mahets'i. ⁴²Dami nangüi. Ya bá ecua na di dagui, ma ga ma c'athu ya.

Ya bi mbentra Jesús.

⁴³Mente nzohyø xädi rā Jesús, bi zøhna Judas rá n'youi'u 'de'ma yoho yø xädi, bá n'youi xangu yø ja'i, bá gu yø juai, bá gu yø za. Guehya yø ja'i xi menhyø hmu yø mmäcja, co 'nghyø xännbate ngue rā ley, co 'ne'u yø n'yohu 'bet'o p'u ja rā nija. ⁴⁴Nuna rā Judas, ya xi xihyø ja'i tema senya da 'yø't'e, xi 'yembi: “Nu'a rā n'yohu ga zenguagä ya, 'ne ga surpa rá hmi, gue'a guí homhmu'a p'uya. Gui benthu, pe gue mamí thøhmu”, xi 'yembi. ⁴⁵Janangue mi zømp'u 'bähra Jesús, bi guat'i ngue bi zengua. Bi 'yembi:

—Ague grá xännbate —bi 'yembi.

Bi zurpa rá hmi p'uya. ⁴⁶Bexpi bentyø ja'i rā Jesús.

⁴⁷Bi guxrá juai n'na nc'ei rá xädi ra Jesús. Bi zennbabi rá 'yehē rā 'bet'o mmäcja, bi hyejpabi rá gu. ⁴⁸Rā Jesús bi 'yembyø ja'i bi bent'i:

—¿Ua guí emhmu ngue drá begä, ngue guí cuhu yø juai, 'ne guí cuhu yø za ngue gui benngahu?

⁴⁹Conque n'na pa ngu n'na pa nmi xännbä rā hya yø ja'i p'u ja rā nija. Uanguí xtā nzā ja xqui benngahu p'u. Pe nu te guí ørcahu ya, ya bi nja'a te rā hya mmamp'u ja rā Maca Libro —bi 'yembi.

⁵⁰Gä bi zop'u yø xädi rā Jesús ngue bi 'dagui. ⁵¹Nu'mø ya ni zi yø ja'i rā Jesús, bi ntet'a n'na rā ts'unt'u.

Hønda n'na rā sávana di mpät'i. Xquet'a 'nehnā rā ts'unt'u bi ne xti bentyø ja'i ngue xtā nzits'i. ⁵²Pe nuna rā ts'unt'u bi guas'yø ja'i ngue bi 'dagui. Bi zop'u rā sávana mi tuhū, bi ma mangøtho.

Nuya yø n'yohu 'bet'o ngue yø judío bi hyaspabi rā güenda rā Jesús.

⁵³Nuna rā Jesús, bi ts'ixpu 'buhra 'bet'o mmäcja. Nup'u ja rá ngu rā mmäcja, ja bi mpeti p'u gätho yø hmu yø mmäcja, co 'ne'u yø n'yohu 'bet'o p'u ja rā nija, conyø xännbate ngue rā ley, gä 'dap'u bi mpeti. ⁵⁴Pe rā Bedu ní 'befa ya'atho p'u ní ma yø ja'i ní zi rā Jesús. Mi zømp'u ja rá ngu rā 'bet'o mmäcja, bi yut'ambo rā dathi. 'Dap'u bi mihmi yø policia madi nharpu ja rā sibi.

⁵⁵Nu'u yø hmu yø mmäcja co 'ne'u yø n'yohu 'bet'o ngue yø judío, 'dap'u bi mpeti ngue bi nheca hya, honi ha di japi ngue da 'yembi ni 'yup'u da du rā Jesús. Pe hingui tini ha di japra hya. ⁵⁶Xangu yø ja'i bi manyø fehni ngue di yapra Jesús. Pe hndi ntinyø hya ngue da 'da'igu da mamp'u di yapate. ⁵⁷M'mefa p'uya, bi guar'mida yø ndøbethani ngue di yapí. Bi 'yena:

⁵⁸—Nuna rā n'yohu 'bucua, ya xtā øcähe tema hya xa mman'a m'met'o na, ngue mi ena: “Ga xot'ä na rā nija ngue rā ja'itho bi hoqui. Rā hyu pa p'uya, dí jap'u man'na rā nija ngue hinjonni ja'i di hoqui”, mi ena.

⁵⁹Nguna rā hya bi hma, mi'da yø ja'i p'uya, n'nan'yo rā hya i mma. Ya hndi ntinyø hya. ⁶⁰Bi m'mähra 'bet'o mmäcja p'uya ngue bi 'yembra Jesús:

—¿Te guí mmanna rā hya guí nyap'a'i ya n'yø? ¿Ua hin tema hya gdi thadi? —bi 'yembi.

⁶¹Pe ra Jesús h̄inte ga ndatho.
Ra 'bet'o mmäcja p'uya mahombi
'yembi:

—¿Ua gue'e grá Cristo, rá Ts'unt'ü'i
Oja nuna maguese?

⁶²Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Ahá, go guecä. 'Ne gui nnuhü ra
N'yohü bí 'yē mahets'i dani mmip'ü
bí ja rá n'yei Oja nuna jase rá ts'edi.
'Ne dá 'yehra pa ngue hōnda ghe, di
'yē mahets'i da n'youi ra gui.

⁶³Mi 'yohra mmäcja na ra hya bi
manna Jesús, n'na xet'itho rá pahni
ngue bi ncue. Bi 'yembyø ja'i p'uya:

—Nuya mfadi ya ngue hin te
man'na ma testigo dí homhmü ya.

⁶⁴Ya gá 'yøsehü ya ngue thenmahya
Oja. Xiya, ¿te guí mmamhmü na ra
hya bi manya? —bi 'yembyø ja'i.

Gátho yø ja'i p'uya 'da'igu bi ma,
bi 'yena:

—Nuna, ni 'yup'ü ngue dá tho ná.

⁶⁵Bi muhyø ja'i p'uya ngue soxra
Jesús. Bi gorpa yø dá connä ulu, 'ne
bi me'mi, bi 'yembi:

—Damí padí te'o bi mep'a'i ya —bi
'yembi.

Yø soldado p'uya, xquet'a bi me'mi.

Bi manna Bedu ngue hingui padí te'o ra Jesús.

⁶⁶Ya 'bup'ü ja ra dathi ra Bedu.
Nu'a n'na ra xisu ngue ra guni p'ü
ja rá ngu ra 'bet'o mmäcja, bi
thop'ü 'buhra Bedu. ⁶⁷Mi nu ngue di
nharpu ja ra sibi, bi za di hetí p'uya.
Bi 'yembi:

—'Ne'i ni n'youi ra Jesús nuna ra
mmengu Nazaret.

⁶⁸Ra Bedu p'uya, bi 'yena:

—Nu'a ra Jesús guí mmanya, hindí
pacä te'o na. Janangue hindí pacä
tema hya guí nne gui xicya.

Ra Bedu p'uya, bi map'ü bí ja
rá goxthi ra dathi. Hontho bi
zōn'a goxthi p'uya, bi mmahra øni.

⁶⁹Mahombi nu ra Bedu'a ra xisu
p'uya. Nuna ra xisu bi 'yembyø ja'i
'bup'ü:

—Nuna ra n'yohü 'bucua, guehna
n'na n'ei yø xädi ra Jesús.

⁷⁰Ra Bedu p'uya, mahombi ma
ngue hingui padí te'o ra Jesús. Mi
tho hman'na ts'uquits'ü p'uya, yø ja'i
'bup'ü hombi 'yembra Bedu:

—Majuani ngue ni n'youi ra Jesús,
porque di nequi ngue grá mmengu
Galilea, nt'ødetho'a te gni ya.

⁷¹Mi dahra Bedu p'uya, mahombi
'yena:

—Da jacä ra castigo Oja 'mø ngue
himma juani te dí xi'ahü. Pe nuna ra
n'yohü guí xicju, hindí pacä te'o na.

⁷²Mi juadi bi manna ra hya na p'uya,
mahombi mmahra øni. Ra Bedu
p'uya bi zo rá mmüi na ra hya xi xihra
Jesús ngue xi 'yembi: “Tobe hindí
ma'a rá yohmafi ra øni, ya xqui cōnga
nhyundi, guí mma ngue hingui paqui”,
xi 'yembi. Mi zo rá mmüi ra Bedu na ra
hya na p'uya, asta ra zondummüi.

Bi ts'ixpu 'buhra Pilato ra Jesús.

15 Mi neçahäi p'uya, bi mpeti
gátho yø hmü yø mmäcja,
conyø n'yohü 'bet'o p'ü ja ra nija,
conyø xännbate ngue ra ley, conyø
n'yohü 'bet'o ngue yø judío. Bi
nhecayä ngue sänni ha di japi di
yapra Jesús. Bi durpüya, bi zixpu
'buhra Pilato. ²Ra Pilato bi 'yembra
Jesús:

—¿Ua gue'e rá dast'abi'i yø judío?

Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Ahá, go guecä tengutho ra hya
guí mmanya.

³Yø mmäcja p'uya, xangu mi'da yø hya gui yapi. ⁴Ra Pilato mahombi 'yembra Jesús:

—Ya guí øse te gäma hya gui nyap'a'i ya. ¿Ua hin tema hya gdi thadi?

⁵Ra Pilato di 'yøtho ngue hin tema hya ga ndatho ra Jesús.

Bi manda ra Pilato ngue da ma maçuati ra pont'i ra Jesús.

⁶Nuna ra Pilato, ja n'na rá costumbre ngue di thø'a n'na ra ofädi 'mø ja ra ngo ngue ra pascua. Pe yø ja'i'u huanhni ndana ra ofädi da ma mathøgue. ⁷Nu'a ra pa'a p'uya, mi ofädi n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Barrabás. 'Dap'u ofädiui mi'da yø ja'i ngue yø hyote, xi n'øt'a tunhni. ⁸Mi peti yø ja'i ngue da xihra Pilato ngue di thø'a n'na ra ofädi. ⁹Ra Pilato bi 'yembyø ja'i:

—¿Ua guí nnehu ngue ga thøc'a rá dast'abi yø judío? —bi 'yembi.

¹⁰I pahra Pilato ngue ra nts'eya øtya yø mmäcja xi däpra Jesús. Janangue nguna bi xihyø ja'i, porque bi ne xti thøgue. ¹¹Pe yø hmu yø mmäcja emmei di hātra ts'edi yø ja'i ngue da 'yāpra Pilato ngue di thøhra Barrabás.

¹²Mahombi 'yembyø ja'i ra Pilato:

—Xina ra n'yohu guí emhmü ngue rá dast'abi yø judío p'uya, ¿te guí nnehu ga japä na? —bi 'yembi.

¹³Yø ja'i p'uya, xøgue n'na hmafitho bi 'yena:

—Da guatra pont'i na guí mmanya.

¹⁴Ra Pilato p'uya, bi 'yembyø ja'i:

—Pe ¿tema nts'o xa 'yø'na p'uya?

Yø ja'i p'uya, man'natho ngue mafi, bi 'yena:

—Da guatra pont'i na.

¹⁵Ra Pilato p'uya, bi ne di hojpa yø mmui yø ja'i mbøcue. Janangue bi thøhra Barrabás. A nuna ra Jesús, bi xihyø soldado ngue da fei, 'ne da zits'i ngue di cuatra pont'i.

Yø soldado thenmahya ra Jesús.

¹⁶Bi zixyø soldado ra Jesús, i map'u ja ra dathi cuarte. Ja bi ma mapeti p'u gätho yø soldado. ¹⁷Yø soldado p'uya bi heta n'na ra ulu ngue ra jupoi ra Jesús. Ya xi me n'na ra corona ngue yø 'uini, bi gäspa rá ya ra Jesús. ¹⁸I thenmahya p'uya, bi 'yembi:

—I tate na rá dast'abi yø judío ya —bi 'yembi.

¹⁹Bi jännba rá ya co n'na ra t'o. 'Ne bi zots'i. Bi ndantyøhmu p'u 'bähra Jesús tengutho 'mø ngue majuaní hnu mansu n'na ra dast'abi. ²⁰Mi juadi bi denmahya, bi gajpabi ra tuhü xi hete. Bi hetrá he ya mi he p'uya. Bi zixpuya ngue di cuatra pont'i.

Ya cuatra pont'i ra Jesús.

²¹Nup'u ja ra 'yu, bi nthēui p'u n'na ra n'yohu xpi 'yehra 'befi. Rá mmengu Cirene na ra n'yohu, ni hu ngue ra Simu. Guehna rá papá ra Alejandro 'nehra Rufo. Nu'u yø soldado maní zi ra Jesús, bi japra Simu ngue bi duxra pont'i nuna da ma maçuati ra Jesús. ²²Nuna ra Jesús, i zixyø ja'i p'u ja ra xequi ni hu ngue Gólgota. Nuna ra hya na, i nne da ma ngue ra Njuyaxhmu.

²³Nup'u bi zønna Jesús, bi t'unna vino n'youi ra mirra para ngue di pumbenibi. Pe ra Jesús himbi ne bi zi. ²⁴Bi cuatra pont'i p'uya, mi juadi bi nømi. Bi ma ra taha yø soldado

p'uya ngue to xta ra taha, gue'a da gaca n'na xequi ra he ra Jesús.

²⁵Guto xudi'a ra ora bi ma macuati ra pont'i ra Jesús. ²⁶Nup'u ja ra ya ra pont'i bi cuati, bi ma macuati n'na ra letrero xi 'yot'i ngue mmamp'u te bi ma ma'upi. Nuna ra letrero, i ena: "Nuna ra n'yohu 'bucua, guehna ra dast'abi yø judío na", enna letrero. ²⁷Ne yoho yø be bi ma macuati ra pont'i, n'na i gohra n'yei, n'na i gohra gaha. ²⁸Ya bi nja tengutho ra hya mmamp'u ja ra Maca Libro ngue ena: "Tengutho majapi yø ts'oc'ei, ngu'a da thogui".

²⁹Asta huatyø ya yø ja'i thop'u ja ra pont'i cuatra Jesús ngue thenni. I embi: —A nuya n'yø, dami xorpabi ra nija Oja ya. 'Ne guí ena ngue nhyu patho gdi hojman'na ra nija. ³⁰Dami nyanse ya, bá cap'u ja ra pont'i guí cuatya —embyø ja'i.

³¹Nu'u yø hmu yø mmäcja p'uya, conyø xännbate ngue ra ley, Gä thenmahya ra Jesús. Di n'yembi:

—Mi mmannu ra n'yohu ngue da yanyø ja'i. Pe nuyá, hinda zä ha di japi di nyanse ya. ³²A nu'mø majuaní ngue ra Cristo rá dast'abi yø judío ya, da zä da cahnu ja ra pont'i ya, n'namhma ga ec'eihu te da ma.

Xquet'a 'ne'u yonc'ei 'dap'u cuathu ra pont'i thenmahya.

Ya bi du ra Jesús.

³³Mi hyuxyadi p'uya, bi m'mexui Gä ra ximhäi asta hyu nde. ³⁴Nu'mø ni ma da za'i hyu nde p'uya, ra ndøts'edi bi 'yenna Jesús:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —bi 'yena.

I nne da manna ra hya na: "Ma Oja'i, ma Oja'i, çhanja ngue Gä

hyegagui p'u?" ³⁵Ja mi 'bärpatho 'da yø ja'i, bi 'yøde te bi manna Jesús. Yø ja'i p'uya di n'yembi:

—Nuna ra n'yohu na, i nzohra Elías.

³⁶Nuna n'na nc'ei mi 'bäp'u, bi ma n'na 'dihitho bá ha n'na xequi ra esponja xa ntudi, bi pop'u ja ra vino xan'ixi. Bi nøtra t'o p'uya ngue bi cuarpa rá ne ra Jesús ngue da zats'i. I embyø n'youi p'uya:

—Ma ga nnuhu ya ngue'mø da ep'u ra Elías i nzofo ngue da hyajhnu ja ra pont'i.

³⁷Pe ra ndøts'edi i 'yen'a n'na rá hmafi ra Jesús. Bi du p'uya. ³⁸Nu'a ra ora'a p'uya, nu'a ra ulu mi zap'u ja ra goxthi nija, bi xet'i, i gai.

³⁹Nu'a ra capita mi 'bäp'u ni hyandra Jesús, bi nu te 'be'a Gä bi 'yøtra Jesús ha i du. Bi 'yen'a p'uya:

—Majuani ngue nuna ra n'yohu na, rá ts'unt'u Oja na.

⁴⁰Xangu yø xisu bí 'bäp'u yap'atho, hantho te Gä bi nja. Nu'u yø xisu'u p'uya, n'youi p'u ra Salomé, conna Maya nuna ra mmengu Magdala, co 'nehna man'na ra Maya rá mamá ra t'u Jacobo 'nehra José. ⁴¹Nuya yø xisu ya, nu'mø mambi 'yop'u ja ra häi Galilea ra Jesús, mi n'youi p'u ni ma, guehya mi fäts'i ngue di unni te honi. 'Ne xangu mi'da yø xisu 'bäp'u ngue bi den'mø mi ma Jerusalén.

Ya bi ma nt'ägui ra Jesús.

⁴²⁻⁴³Mi 'bäp'u n'na ra mmengu Arimatea ni hu ngue ra José, i 'bet'o ngue yø judío, 'ne di respeta yø ja'i. Xquet'a mi tøm'i ngue n'nahmantho di manda ua Oja. Pe comma ngue ya bi nde, ya da yätra pa ngue ra

ts'äya, go guehna rā José bi hya rā ts'edi bi ma bá nyaui rā Pilato, bi 'yāpra nt'ēdi ngue dā hyajpa rá do'yo rā Jesús. ⁴⁴Mi 'yōhra Pilato ngue ya xi dū rā Jesús, di 'yōtho hanja. Bi zonhna capita p'uya, bi 'yānni ngue'mø majuani ya xi dū, ogue hin'na. ⁴⁵Rā capita bi mā ngue ya xi dū. Rā Pilato p'uya, bi unna nt'ēdi rā José ngue dā hyaxra Jesús. ⁴⁶Nuna rā José bi dān'a n'na rā sávana ngue rā hoga ulu, ngue nu'mø bi hyajpu ja rā pont'i rā Jesús, dā 'uennbabi rá do'yo. Mi jap'u n'na rā panteón ngue xi ma nt'a'mi p'u ja n'na rā 'bido, ja bi hyaxpu ngue bá ägui. Bi gotra goxthi conn'na rā ndodo. ⁴⁷Nuna rā Maya ngue rā mmengu Magdala 'nehna man'na rā Maya rá mamá rā José, guehya bi mähä ya ngue bi nu ha bi t'ägui.

Ya bi bennate rā Jesús.

16 Mi thohra pa ngue rā ts'äya, nuna rā Maya ngue rā mmengu Magdala, connā Maya rá mamá rā Jacobo, connā Salomé bi dānyo 'yēthi ya p'uya, ngue dā map'u bí o rā Jesús, dā cots'i. ²Mi hyaxa rā pa ndomingo rá mudi rā pa ngue rā semana, ya pøxyadi, bi map'u bí ja rā panteón. ³Nup'u ja rā 'yu p'uya, di n'yēmbi:

—Xiya, źte'o gue dā hyacra do juaxpu ja rā goxthi ya?

⁴Mi zømp'u ja rā panteón, bi nu ngue ya n'nanni 'benna do mi juaxra goxthi, ya xi thaqui. ⁵Mi yut'ambo, hup'u n'na rā anxē he rá t'axca he, ni mihrá hyo rā goxthi ngue n'yēi. Bi zu 'mø mi nu. ⁶Pe rā anxē bi 'yēmbi:

—'Yo guí suui. Dí pacā ngue guí hommi rā Jesús nuna rā mmengu

Nazaret bi cuarta pont'i yø ja'i. Ya hinjo'o ua, ya xa bennate. Dami nuui nu ha bi 'begui. ⁷A nuyá, ni me ya, ni xihmi rā Bedu co 'nēu mi'da yø xādi ngue dāni dōp'ahu p'u Galilea rā Jesús. Ja gni nuhu p'u tengutho bi xi'ahu m'met'o.

⁸Mi bømma xøts'e ya yø xisu p'uya, n'na 'dihitho bi ma, made di johya, made i su. Pe hinjonni ja'i xtā xifi te xi nu, astā huaqui ngue rā ts'u.

Rā Jesús bi nyaui nā rā Maya ngue rā mmengu Magdala.

⁹Xuditho'a ndomingo bi bennate rā Jesús. Rá mūditho bi nthēui nā rā Maya ngue rā mmengu Magdala. Guehna xi 'yøthe m'met'o ngue mi n'youi yoto yø ts'onthi. ¹⁰Nu'a te xi nja, go guehna bi ma bá xi hmi'da yø xādi rā Jesús, porque zoni ngue tu yø mmui. ¹¹Mi 'yøhya p'uya ngue ya xi bennate rā Jesús, 'nē i mmanna rā Maya ngue ya xi nu rā Jesús, pe hinguí ēc'ēitho te sifi.

Rā Jesús mahombi nthēui yoho yø xādi.

¹²M'mefa p'uya, rā Jesús mahombi nthēui p'u ja rā 'yu mi yoho yø xādi, manī map'u ja rā hnini. Pe nu'a rā ora'a p'uya, bi 'yōtra Jesús ngue n'nan'yo p'u i nēqui. ¹³Nuya yon'ēi ya, bi ma bá xihyø mmixādiui. Pe mahōn'a hinguí ēc'ēitho yø amigo te xifi.

Ya bi nyaui gā 'de'mā'da yø xādi rā Jesús.

¹⁴Rā nzegui p'uya, nuya 'de'mā'da yø xādi rā Jesús 'darbu 'bui, sihme p'u ja n'na rā mēxa. Ja mi dannbeni,

ya 'bäp'ʌ rā Jesús. Bi zʌ p'ʌya, ngue hĩngui ɛc'ɛi 'mø mi sifi ngue ya xi bɛnnate. ¹⁵Bi xihyø xädi te ja ngue da 'yøt'e, bi 'yɛmbi:

—A nuyá, ni mähä rá nguni nximhäi ya, gui xihmʌ rā hoga 'da'yo hya gätho yø ja'i. ¹⁶Nu rā ja'i da 'yɛc'ɛi rā hya 'nɛ di nxixya, guehna di nyanná te na. Pɛ nu rā ja'i hinda 'yɛc'ɛi rā hya, da ma rā castigo. ¹⁷Nu'ʌ yø ja'i da 'yɛc'ɛi rā hya, da zä da 'yøtyø milagro, porque hontho da 'yäqui ngue ga fäts'i, ya da zä da 'yøthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi. 'Nɛ da zä da nya yø hya hinxä xädi. ¹⁸Da zä di bentyø c'ɛya, pɛ hĩnte da japi. Mada

zi rā 'yɛthi ngue rā ndate, pɛ hĩnte da japi. Da japyø 'yɛ p'ʌ ja yø ya yø dārquehi, 'nɛ da zä ha hɛmbi.

Ya bi ma mahɛts'i rā Jesús.

¹⁹Nuna rā Jesús, mi juadi bi xihyø xädi ya yø hya di 'bepi da 'yøt'e, bi ma mahɛts'i p'ʌya, i mmip'ʌ ja rá n'yɛi Oja. ²⁰Nu'ʌ yø xädi p'ʌya, bi ma ndap'ʌ bi zä, bi xihra hoga 'da'yo hya yø ja'i. A nu'a rā Hmu p'ʌya, i fäts'i ngue øtyø milagro tengutho bi xifi. Nu'mø bi nu yø ja'i yø milagro øtyø xädi rā Jesús, i haxa njuani yø ja'i ngue majuani na rā hya sifi. Da ngut'atho.

Ra Lucas

Nuna ra Lucas, ja ua yø hya bi 'yo't'i ngue te bi 'yøtra Jesucristo.

Ra Lucas bi ma hanja ngue
bi 'yøtra libro ja ua.

1 Xangu yø ja'i bi ne bi 'yutra
hya, 'nē bi cuatra súcua ya yø
hya xa nja ua dí 'buhmu. ²Guehya
bi cuatra súcua'a te gäma hya bi
nxännbate yø mamhya nuya bi nu
te gä bi 'yøtra Jesús, asta gue'mø
mambá fudi bá xännba ra hya yø
ja'i. ³Nugä xquet'a dadi ja ndummui
dí honi ha bi njap'u bá fudi, asta
guehra tiempo ja p'uya. Ague ma
ndø'amigo Teófilo, nugä dí nnu
manho ngue ga utra hya ga cuarpu
ja ra súcua, ga pen'na'i. ⁴Porque dí
nne guí padí xanho ngue majuani na
ra hya bi sän'na'i.

N'na rá anxe Oja bi ma
ngue di m'muhna ra Xuua
nuna bi 'yøtra nxixya.

⁵Nu'a ra tiempo mi ndast'abi p'u
ja ra häi Judea ra Herodes, mi 'bu'a
n'na ra mmäcja ngue yø judío ni hu
ngue ra Zacarías. Nuna ra Zacarías,
yø mmimmefihu' yø mmäcja tenna
ndu ra mmäcja Abías. Nu'a rá xisu
ra Zacarías, ni hu ngue ra Elisabet,

guehna n'na rá mbom'meto ra
mmäcja Aarón. ⁶Nuya yonc'ei ya,
nu'a ra nho nne Oja ngue da 'yøt'e,
gue'a bi 'yøt'a. Gä bi 'yøt'u yø hya
mmamp'u ja rá ley Oja. Hinjongui
pøni da 'yembí ngue hinga gue'a
øt'e. ⁷Pe himbi m'muhyø basi,
porque mará 'yabasi na ra Elisabet.
'Nē ya gä yø dac'ei.

⁸Nuna ra mmäcja Zacarías, bi
tocabi ngue bi zønna ora di m'met'o
p'u ja ra danija ngue da danne Oja.
⁹Nu'u yø mmäcja, ja yø costumbre
ngue jucra suerte ndana gue'a ra
mmäcja da yurbu ja ra nija dá
uhra bopo. Nu'a ra ora'a, bi tocabi
ra suerte ra Zacarías ngue da uhra
bopo. ¹⁰Gätho 'bu'athi yø ja'i ngue
mmat'Oja, mente brá ombo ra
Zacarías ngue brá uhra bopo. ¹¹Ra
Zacarías bi nu ngue bi zø'a n'na
rá anxe Oja, bi m'mäp'u ja rá hyo
ra altar ngue n'yēi, ha zø ra bopo.
¹²Emmēi bi nsu 'mø mi nu ra anxe
ra Zacarías. Hingui padí te da 'yøt'e.
¹³Pe ra anxe bi 'yembí:
—Ague Zacarías, 'yo guí su.
Porque da 'yøt'a Oja ngue di nja'a
te guí äpi. A nuyá, di m'mu'a n'na

rá ts'unt'u ni xisu Elisabet. Gdi hutí ngue di Xuua. ¹⁴Gui johya 'mò bi m'mui, di nja'i mpähä. Xquet'a xangu yò ja'i di johya 'mò bi m'mui. ¹⁵Porque da nu manho Oja ni ts'unt'u. Nuna ni ts'unt'u hinjam'mò da zi ra vino, 'ne hñte man'na ma cosa da zi ngue di n'iti. Mente yò pa di m'mui, di n'youi ra Espiritu Santo. ¹⁶Da 'yòt'e ngue xangu yò judío di 'bärpa yò mmui da 'yec'ei Oja nuna 'bui ngue ra Hmu. ¹⁷Nuna ra Xuua di m'met'o p'u di ma ra Hmu. Tengutho ra pøngahya Elías ngue bi ma mahati ra ts'edi, xquet'a di njarbutho ni ts'unt'u ya, da ma mahati ra ts'edi. Da japyò ja'i di 'bätyò mmui, da 'yòt'e tengutho mi øtyò mboxita. Nu'u yò mmejhahya, da badi ngue da dennbabi yò hya yò hoja'i bá dinna hya. Da japyò ja'i ngue di nsäp'u ja yò mmui ngue da 'yec'ei Oja.

¹⁸Nuna ra Zacarías bi 'yörpa ra nt'änni ra anxe, bi 'yembi:

—¿Hanja na ra hya guí xiqui? Porque nügä ya dá ndò, da guehma xisu p'uya, ya ra dac'ei —bi 'yembi.

¹⁹Bi 'yenna anxe p'uya:

—Guecä drá Gabriel. Dí 'bucä p'u ja rá hmi rá dá Oja. Go xpa mmengä Oja ya ngue ga xi'i na ra hoga 'da'yo hya dí xi'i. ²⁰Pe nuya ngue hinguí ec'ei na ra hya dí xi'i ya, gui ngone ya, hinda zä gui nya, asta gue'mò di m'muhní ts'unt'u dí xi'i. Nuna ra hya dí xi'i, bá ep'u ra pa di nja na.

²¹Nu'u yò ja'i 'bu'athi p'uya, i tømí ngue da pønna Zacarías. Di 'yodyò ja'i ngue ya'atho ra ora bá ombo nnija ra Zacarías. ²²Ya hinguí sä di nya 'mò mambá pøni. Janangue

bi bahyò ja'i ngue ja te bá t'uta mbonnija. Ya yò 'yetho ga 'yòtra senya p'uya, porque ya hinguí sä di nya.

²³Nu'mò mi dät'ra pa ngue øtrá ndanne p'u ja ra nija ra Zacarías, bi ma rá ngu p'uya. ²⁴M'mefa p'uya, mi hya rá basi rá xisu Elisabet. Bi m'murpu ja rá ngu, hin hapu i ma mente ncut'a zana. Ya en'a nbemp'uya: ²⁵“Nguna bi jacä Oja ya, i nnepe ngue ya hinni mantho da denngagui yò ja'i”, i ena.

Bi manná anxe Oja ngue di m'muhra Jesús.

²⁶Mi dät'a n'nato zana ngue ha rá basi ra Elisabet, nuna Oja hømbi menhna anxe Gabriel, bi map'u ja n'na ra hnini ni hu ngue Nazaret, ja ra häi Galilea. ²⁷Bi ma da nyau n'na ra hmute xisu ni hu ngue ra Maya. Nuna, ya ja ngue di nthatui n'na ra n'yohu ni hu ngue ra José. Nuna ra José, rá mbom'meto ra dast'abi David. ²⁸Nu'a ra anxe bi zöp'u mi 'buhra hmute, bi 'yembi:

—Nná han'na'i ra nzengua ngue gá ntheui rá mate Oja. I nnu manho'i Oja, 'ne man'na di jap'a'i ngue gätho mi'da yò xisu —bi 'yembi.

²⁹Nu'mò mi nu ra Maya ngue 'bäp'u ra anxe, di 'yøtho hanja na ra hya xifi. I ena: “¿Tegue manzengua'a xicä na?” ³⁰Ra anxe p'uya bi 'yembi:

—Ague Maya, 'yo guí su. Nu'i, gá ntheui rá mate Oja. ³¹A nuya gui hya ni basi ya, 'ne drá ts'unt'u'a gui øni. Nu'mò bi m'mui, gdí hutí ngue ra Jesús. ³²Hinjonda zadi tengü na. 'Ne di hu ngue rá Ts'unt'u Oja maguese. Nuna Oja ma Hmuhu, da japi ngue di ndast'abi na ni ts'unt'u

tengutho mī pēhrá mboxita David.
³³Janangue di manda para zantho yø judío, 'nē di ndast'abi hinha rá nzegui.

³⁴Rā Maya p'uya bi 'yørpa ra nt'änni ra anxē, bi 'yēmbi:

—¿Ha di zā di nja'a guí xiqui, conquē tobe hīn dadī nthatī?

³⁵Bi 'yēnna anxē p'uya:

—Rā Espíritu Santo dā zøp'u gdi 'bui. Nuna Oja maguese ja rá ts'edi, dā zā dā 'yøt'e ngue gui hya nī basī. Janangue nuna ra ts'unt'u di m'mui, gā ra nho dā n'yo, 'nē di nhutī ngue rá Ts'unt'u Oja. ³⁶A nuyá, xquet'a 'nē'a nī mēni Elisabet di m'mu'a n'na rá ts'unt'u ya, 'nē guí padī ngue ya ra dāc'ei'a ra xisu. 'Nē t'ēmbi ngue ra 'yabasi na ra xisu na. A nuyá, ya n'nato zana hā rá basī naya. ³⁷Nuna Oja, hīnte hēmbi.

³⁸Bi 'yēnna Maya p'uya:

—Ya dí øcā nā ra hya mman'Oja 'mø. Dā jacā Oja nā ra hya guí xiqui.

Mī manna Maya nā ra hya nā p'uya, bi ma ra anxē.

Bī ma rā Maya di zengua rā Elisabet.

³⁹A nuyá, nuna ra Maya bī ma n'nahmantho p'u ja n'na ra hnīni rá njap'u ja yø xanthø ja'a ra häi Judea. ⁴⁰Mī zømp'u ja rá ngu rā Zacarías, bi yut'ambo ra Maya, bi zengua rā Elisabet. ⁴¹Nu'mø mī 'yøhra Elisabet ngue di zenguate rā Maya, rā Elisabet bi 'yannā basī o rá mmui. Rā Espíritu Santo bi bēnnbābi rā hya dā xihra Maya. ⁴²Bi ts'edi bi 'yēmbuya:

—Man'natho bi jap'a'i Oja ngue gātho mī'da yø xisu. 'Nē xquet'a bi unnā njapī nī basī. ⁴³¿Hague ngu rā njama mmadi ja ngue ga øt'a, ngue

bá ēhē bi zenguagui rá mamá ma Hmu? ⁴⁴Høntho bi zo mā gu ngue gadi zenguagui, nuna mā basī o mā mmui bi 'yanī ngue di johya. ⁴⁵Rā mmenthī gā nthēui ngue gā 'yēc'ei ra hya bi si'i, porque nu'a te mman'Oja, di nja'a —bi 'yēnna Elisabet.

⁴⁶Rā Maya bi 'yēna:

—Nugā dí espabi Oja. ⁴⁷Di johya mā mmui connā nguehna Oja mā yantegā. ⁴⁸Porque bi 'yørcagui mā su Oja, 'nē hīnga njuanigui, nugā drá mēfitho. Nu rā pa di ma p'uya, gātho yø ja'i dā 'yengui ngue ra mmenthī dá nthē'be. ⁴⁹Porque jase rá ts'edi Oja, ¿hague ngu ganho'a te bi 'yørcagui? Nuna Oja, maguese na. ⁵⁰Hangu rā pa di huēcyo ja'i suprá xudi Oja. ⁵¹I ja ts'edi te bi 'yøt'e. Bi hyejpa yø hya yø ja'i di 'yets'i. ⁵²Bi 'yenspū ja yø nhudi yø dast'abi. Bi japi bi hya rā ts'edi yø ja'i hīnga njuani. ⁵³Bi 'yøt'e ngue mbonguitho te dā zi yø ja'i mī tūmanthuhū. Bi 'yetyø mmēmmeti, hīndi japi te dā hyats'i. ⁵⁴Bi nja rá yemmui connā ngue'u yø judío mī thanne, hīmbi pumbēni bi mäs'ti. ⁵⁵Bi nja tengutho rā hya bi sihma mboxitahu Abraham, ngue para zantho dā ma maħuequī'u yø mbom'meto.

⁵⁶Nuna rā Maya, nhyushna bá m'mup'u 'buhra Elisabet. Bī ma rá ngu m'mēfa p'uya.

Bī mīhra Xuua nuna bi 'yøtra nxixya.

⁵⁷Mī zønna pa di ønnā ts'unt'u rā Elisabet. ⁵⁸Bī ma di zengua'u yø besino, 'nēhyø mēni. Bi baħyø ja'i ngue xandøngu rā nho bi 'yørpabi Oja. ⁵⁹Ya rá hyato mā pa xi mīhra ts'unt'u, bī ma mhmeppya p'uya, bī

njapra circuncisión. Yø ja'i p'uya nnepe di hu ra ts'unt'u tengutho gui hu rá papá Zacarías. ⁶⁰Pe rá mamá ra ts'unt'u bi 'yena:

—Hin'na. Man'na xanho di hu ngue di Xuua —bi 'yena.

⁶¹Bi t'embuya:

—¿Hanja? Conque hinga n'na ni meni ni hu'a ra thuhu gui mmanya.

⁶²Bi t'ørpa ra senya rá papá ra ts'unt'u p'uya, ngue t'änni te di hu.

⁶³Bi 'yää n'na ra xithe p'uya, bi cuatra thuhu di ho, bi 'yena: “Di hu ngue di Xuua”. Gätho yø ja'i p'uya, di 'yøtho. ⁶⁴Bexque'a ra ora'a p'uya, bi zä bi nya ra Zacarías. Janjuani ngue di ja mammadi Oja p'uya.

⁶⁵Gä di 'yøtho'u yø besino'a te bi nja. Gätho'a ra xequi mi 'bui ja ra häi Judea, i mmanyø ja'i te bi nja.

⁶⁶Gätho ya yø ja'i bi badi te bi nja, di n'yomfeni, 'ne di n'yänni n'na ngu n'na, hague nja'a ya. Di n'yembyø ja'i:

—¿Te 'be'a gätho da 'yør'mø bi ndan'yohu na ra ts'unt'u na? —di n'yembi.

Porque emmei di unná njapi Oja.

Ja ua yø hya bi manna Zacarías.

⁶⁷Nuna ra Zacarías rá papá ra Xuua, bi bennbabi ra Espiritu Santo ra hya da ma. Bi 'yena:

⁶⁸—Ma ga espabi na ma Hmu Oja. Porque da ese ua 'buhyø judío ngue di pøhø. ⁶⁹Da pengahü n'na ra Yante ja rá ts'edi. Guehna n'na rá mbom'meto ra David nuna bi 'yø'te te nne Oja. ⁷⁰Nu'mø yø pa xa thogui nguna ra hya bi bennbabi yø pøngahya Oja 'mø mi yat'a ra hya bi nepe bi ma. ⁷¹Bi ma ngue da yanju p'u 'buhma nsuihu. 'Ne da

yanju ngue'u to Gä nnu man'uju. ⁷²Bi ma ngue di hu'c'u ma mboxitahu xa m'mui. 'Ne bi ma ngue nu'a rá maca hya bi xifi, hindi pumbeni.

⁷³Guehna ra hya bi yarpabi Oja na ma mboxitahu Abraham. ⁷⁴Bi xifi ngue da yanju p'u 'buhma nsuihu, n'namhma ngue ya hinga su ga thannehu Oja. ⁷⁵'Ne ga nsuphu, Gä ra nho gdá n'yohu mente ra pa ga m'muhmu. ⁷⁶A nu'i grá zits'unt'u, gdi hu ngue rá pøngahya'i na Oja maguese ya. Porque gui m'met'o ngue gui xojpa yø mmui yø ja'i hante dá ehra Hmu. ⁷⁷Nu'i gui japi da bahyø ja'i ngue ya da ma nhyani, 'ne di mpunnbabi yø ts'oqui. ⁷⁸Nuna Oja di macju, 'ne di hu'egahu. Tengu ra hyadi di yør'mø ma pa, asta maya bi nexrá nyot'i søcua ja ra häi. ⁷⁹Nu'u yø ja'i 'bu 'bexui da zä da dinnu 'yu. Njarbutho ya, nuya yø ja'i xants'o ga 'yo, ya ja ngue di nthuei ra ndate. Da xojpa Oja yø mmui. Da japi da bahyø ja'i ha di nhojpau Oja —bi 'yenna Zacarías.

⁸⁰Man'na ni zacra ts'unt'u, bi nte 'ne man'na ni ba Oja. Pe bá m'mup'u ja ra dapo asta gue'mø mi zønna pa da xihra hya yø judío.

Ya bi mihra Jesús.

2 Nu'u yø pa'u p'uya, gätho'u yø nación di manda ra dast'abi Augusto, bi manda ngue da ma nsots'i ra censo. ²Guehna rá müdi ra censo bi ma nsots'i 'mø mi ndast'abi ra Cirenio p'u ja ra häi Siria. ³Gätho yø ja'i, ja ngue da map'u ja ra hnini xa m'muhyø mboxita, ngue di cuatyø thuhu. ⁴Jananguu nuna ra José bá nexpu ja ra hnini Nazaret ja ra häi Galilea, i map'u ja

ra hnini Belén ja ra häi Judea mará mmengu ra David. Porque ra José, rá mbom'meto ra David. ⁵Bi ma ra José di cuatrá thuhū conna Maya rá xisu. Nunā ra José himbi dāhrá xisu, pe ra Maya ya ha rá basi. ⁶Mente 'bup'u ja ra hnini Belén, nunā ra Maya bi zonna ora di m'meni. ⁷Bi m'muhrá mudi ts'unt'u. Bi 'ue ra ulu 'mø mi mi. Bi gärbu ja rá mosa yø fani, porque hin'yu ha di nsäya, hinda hønbnu ja ra ngumfani i sä.

Bi zøhyø anxe p'u 'buhyø mände'yo.

⁸Mi 'bup'u yø mände'yo p'u jon'a Belén, madi haxpu ngue fädi gä ra xui yø de'yo. ⁹Mi dambeni, ya 'bup'u n'na rá anxe Oja. Rá nyot'i Oja p'uya, bi yot'i gätho p'u 'bui. Pe emmei bi nsu. ¹⁰Ra anxe p'uya bi 'yembj:

—'Yo guí sūhū. Porque nná han'nahū ra hoga 'da'yo hya ya, 'ne hønbnu bi zä di johya yø ja'i 'mø bi 'yøhna ra hya nná hagä ya. ¹¹A nuyá, ya bi mihni Yantehū p'u ja ra hnini mi 'buhra David. Guehna ra Cristo bá ex Oja ngue di ndast'abi naya. ¹²Ga xi'i te jap'u ha gui timhmū. I nt'e ra ulu na ra ts'unt'u, op'u ja rá mosa yø fani.

¹³Mente ya ra anxe p'uya, bi nequi mi'da yø anxe bí 'yē mahets'i. Gä espabi Oja yø anxe, i ena:

¹⁴—Maguese na Oja bí 'bu mahets'i. 'Necua ja ra ximhäi, da hyurpa yø mmui yø ja'i da nurpa rá mate.

¹⁵Hontho bi manyø anxe na ra hya na p'uya, bi mengui, i ma mahets'i. Yø mände'yo p'uya, di n'yembj n'na ngu n'na:

—Ma ga mmähä Belén. Ga ma nuh'a ra hya bi ørchu Oja ngue bi nja ya.

¹⁶N'nahmantho bi ma yø mände'yo p'uya. Bi dimp'u mi 'buhra Maya 'nghra José. Nu'a rá ts'unt'u, op'u ja rá mosa yø fani. ¹⁷Mi nup'u ha 'bui, bi xifi ngue ya xi manna anxe ngue xi mihra 'uene. ¹⁸Nu'u yø ja'i bi 'yøhya yø hya bi manyø mände'yo, di 'yøtho hanja na ra hya sifi. ¹⁹Pe ra Maya hinha gui pumbeni na ra hya bi sifi, hont'a mben'a. ²⁰Nu'u yø mände'yo bi mengbu xpi 'yehē, pe espabi Oja, 'ne di ja mammadi ngue'a te ra hya xi 'yøde, 'ne'a te gä xi nu. Gä bi nja tengutho xi sifi.

Bi ts'ixpu ja ra nija ra Jesús ngue da ma madäpi Oja.

²¹Ja rá hyato ma pa xi m'muhra ts'unt'u p'uya, bi ma mhmeppya, bi njapra circuncisión. 'Ne i hut'i ngue ra Jesús, tengutho ra thuhū bi manna anxe nunā bi nyau i ra Maya hante da hya rá basi.

²²Nup'u ja ra ley bi 'yotra Moisés, i nt'ot'i p'u njammī pa xa m'muhra basi 'mø da zä da ma nija. Janangue nu'mø mi dātra pa, bi ts'ixra 'uene p'u ja ra hnini Jerusalén ngue da ma ma däpi Oja. ²³Nguna bi 'yøt'e porque nup'u ja rá ley Oja, i nt'ot'i p'u ra hya ngue ena: “Nu'a rá mudi basi ra ja'i di m'mui ngue drá ts'unt'u, da ma ma däpi Oja”, i ena. ²⁴Bi ma p'uya ngue bá øtra 'bøt'e tengutho nt'ot'i p'u ja ra ley, ngue da hyo yoho yø ts'int's'u ngue ra tórtola, oque yoho yø paloma.

²⁵Nu'a ra tiempo'a p'uya, mi 'bup'u Jerusalén n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Simeón. Guehna n'na ra hoga n'yohu mi thanne Oja, 'ne mi tømī ngue da ma nhyani yø judío.

Ra Espíritu Santo di bennbi te da 'yøna ra Simeón. ²⁶Ya xi 'yuti ngue hante da du, 'be da nu ra Cristo nu'a ja ngue da pen'Oja ngue di ndast'abi. ²⁷Nuna ra Simeón bi bennbabi ra Espíritu Santo ngue bi map'u ja ra nija. A nuna rá papá 'nehrá mamá na ra t'uts'unt'u Jesús, ya bi zøp'u ja ra nija, nnepe ngue da ma ma dápi Oja na ra Jesús, tengutho mmamp'u ja ra ley. ²⁸Nuna ra Simeón bi hyanna ts'unt'u ngue bi dets'i. Bi ja mammadi Oja p'uya, bi 'yena:

²⁹—Ma Oja'i, bi hyu ma mmuigä ya. Porque ya bi nja'a te gá yarqui ngue di nja hante ga tu. ³⁰Ya dá nugä na ja ngue di nyante ya. ³¹Guehna guá sänni ngue da badi gätho yø ja'i na. ³²Nuna ya guehna da xøjpa yø mmui yø ja'i hingyø judío na. Conná guehna da ma maya yø judío.

³³Nuna ra hya bi xihra zi'uene ra Simeón, ra José 'nehrá mamá ra Jesús di 'yøtho hanja'a ra hya øde. ³⁴Nuna ra Simeón, bi 'yäp'a Oja ngue di japi. Bi t'embra Maya rá mamá ra Jesús:

—Nuna ra zi'uene 'bæcua, bá ts'ännbabi na ngue nu'mø bi ndan'yohu, xangu yø judío hinda nu manho, guehya di m'mehya. Pe nu to da nu manho, guehna ra ja'i di nyani. ³⁵Guehna di fadi te mbemp'u ja yø mmui n'na ngu n'na yø ja'i na. Dí xi'i te ja ngue di nja, ngue ra dummu gui thogui, tengutho 'mø da thohra juai p'u ja ni mmui.

³⁶Nup'u ja ra nija p'uya, mi 'bup'u n'na ra xisu ngue di bennbabi Oja ra hya xihyø ja'i. Ni hu ngue ra Ana na ra xisu, rá t'ixu'a ndu ra Fanuel, rá mbom'meto ra Aser. Rá ngüetho

'mø mi nthati, pe hønða nyoto jeya bi m'muhmi rá ndø. Pe ya ra bødac'ei ya. ³⁷A nuyá, ya goho 'däte magoho njeya ra 'danxu ya. Hinha ni bømp'u ja ra nija. I thanne Oja ra pa ra xui, mmat'Oja hin'yu p'u rá nzegui 'ne etrá mmui. ³⁸Mi yutra Ana p'u 'buhra zi'uene Jesús, bi mat'Oja, di ja mammadi Oja. M'mefa p'uya, bi xihyø ja'i 'bup'u ja ra nija, ngue nu'a ra 'uene 'bup'u, gue'a ra Yante mi tø'myø judío p'u Jerusalén.

Ra José 'nehra Maya bi mengui, i ma Nazaret.

³⁹Mi juadi bi 'yø'te te gä nt'ot'i p'u ja rá ley Oja, bi mengbuya, i map'u ja ra hñini Nazaret ja ra häi Galilea. ⁴⁰Nu'a ra zits'unt'u, man'na ni zaqui, i te, 'ne man'na ni dinna hya, porque Oja emmei bi japi.

Bi map'u ja ra nija na ra ts'unt'u Jesús.

⁴¹Nuna ra José 'nehra Maya, njeya njeya pa Jerusalén, bí nnu ra ngo ngue ra pascua. ⁴²Ya ha n'nema yo njeya ra Jesús, xquet'a 'nehnä 'da i ma dra ts'ännigo p'u Jerusalén.

⁴³Mi guahra ngo, bi mengui, i ma yø ngu. Pe ra Jesús bá cop'u Jerusalén, hingui pahrá papá 'nehrá mamá ngue bá cohi. ⁴⁴T'embi ngue ni n'yohu yø ja'i p'u ja ra 'yu na ra Jesús. Bi n'yo n'na pa, ja bi müdi bi hyomp'uya, änyø men'i 'nehyø mpadihu. ⁴⁵Pe himbi dini. Hømbi mengbuya, i ma Jerusalén ngue bá honi.

⁴⁶Rá hyu pa p'uya, bi dimp'u ja ra nija na ra Jesús, 'dap'u humhmu yø xännbate ngue ra ley. Nuna ra Jesús øts'e te mman'u yau, 'ne ørpa

ra nt'änni. ⁴⁷Pe xquet'a t'ørpabi ra nt'änni p'uya. Pe nu'u to gä øde te ga ndadi, di 'yøtho hanja rá n'yomfeni bá dīni ngue'a te ga ndadi. ⁴⁸Nuna ra José n'ehra Maya di 'yøtho 'mø mi nu ngue hup'u ra Jesús. Rá mamá ra Jesús bi 'yēmbi:

—Ague ma basi'i, ðhanja ngue ngu'a guí ørca'be? Ni papá co 'nequi hīndi padī te ga ør'be ngue dí hon'a'be —bi 'yēmbi.

⁴⁹Mi dahra Jesús, bi 'yēmbi:

—¿Ua hīnguī pahmi ha dí 'bui ngue gui hongüi? ¿Ua hīnguī pahmi ngue jatho ga m'mucua ha ja ra xādi ngue rá hya ma Papá?

⁵⁰Pe nuya yauī, hīmbi dīnyø mmui ya yø hya bi xifi. ⁵¹Bi mengbūya, i ma Nazaret, da i mähä ra Jesús. Pe ec'ei te xifi. Nuna rá mamá ra Jesús, nu'a ra hya bi xifi hōnt'a mben'a. ⁵²Mente 'danyø pa p'uya, bi ndan'yohu ra Jesús, man'na ni dīnna hya. 'Ne nnu manho Oja'a te ga 'yo, da guehyø ja'i xquet'a nnu manho.

Rā Xuua bi 'yøtra nxixya, bi xihra hya'u to gä bi mpeti p'u ja ra dapo.

3 Ya n'ne'ma cut'a njeya mi 'yop'u ra ndast'abi n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Tiberio. Nuna ra Poncio Pilato mará dast'abi p'u ja ra häi Judea na. A nuna ra Herodes mará dast'abi p'u ja ra häi Galilea na. Nuna ra Lipe rá n'yohu ra Herodes mará dast'abi p'u ja ra häi Iturea na, 'nep'u ja ra häi Traconite madī manda. Nuna ra Lisania mará dast'abi p'u ja ra häi Abilinia na. ²Nuna ra Anás n'ehna ra Caifás, guehya yø 'bet'o mmäcja ya. Oja bi zoprá mmui na ra Xuua rá ts'unt'u

ra Zacarías mambí 'bup'u ja ra dapo. ³Nuna ra Xuua, bi n'yo gätho'u yø xequi jap'u ja ra dathe Jordán. Bi xihyø ja'i ngue da hyep'u ra nts'o ga 'yo, n'namhma ngue di mpunnba yø ts'oqui, di xixyabi p'uya. ⁴Bi 'yøtra Xuua tengutho ra hya mmamp'u ja ra libro bi 'yøtra pøngahya Isaías, ngue ena: “Dá t'øde te da man'a n'na nc'ei da manna hya p'u ja ra dapo ngue da 'yena: Dami juannbahu rá 'yu ra Hmu. Dami cāhmū ra 'yu da gohi xanho. ⁵Da ma majuanni gätho yø nenhäi. Da ma manihibi gätho yø nyuni n'ehyø nguani. Da ma majuanni'u yø 'yu xampäni. Nu'u yø 'yu xants'oni, da ma majuanni. ⁶Gä da nu yø ja'i'a ra Yante da pen'Oja”, bi 'yena.

⁷Nu'u yø ja'i bi zop'u mi 'buhra Xuua ngue di xixyabi. Ra Xuua bi 'yēmbi:

—Guí øthu tengutho øtyø c'eya ngue 'da'mø bá ep'u ra sibi. Xiya, ðhague gni pahmu ngue bá ep'u ra ndate castigo di nja? ⁸Dami 'yøthu ra nho, n'namhma di nequi ngue ya gä hyehmu p'u ra nts'o. 'Yo sä guí ena ngue ya hīnte gui jahu ngue yø mbom'meto'ahu ra Abraham. Porque dí xi'ahu ngue nuua ja yø do ja ua, da zä da 'yøt'Oja ngue da bøcua yø mbom'meto ra Abraham. ⁹Guí øthu tengutho yø za hīnguī zūdi, guí njathu p'uya. Pe ya ja ra acha da 'yexyø za. Gätho yø za hīnguī nne di nzūdi, da t'ets'i ngue da ma nt'udi.

¹⁰Yø ja'i p'uya, bi 'yänna Xuua, bi 'yēmbi:

—¿Teni 'be'a ja ngue ga øt'ähe p'uya?

¹¹Bi 'yēnna Xuua p'uya:

—Nu'a ca yoho yø pahni, ja ngue di unna n'na mpahni'a to hin'yu rá pahni. Nu'a ja te da zi, ja ngue da xepi to hin'yu da zi.

¹²Xquet'a bi zø i'da yø nguthäi p'uya, ngue nne da ma maxixyabi. Bi 'yørpa ra nt'anni ra Xuua p'uya, bi 'yembi:

—Ague grá xännbate, ÷te 'be'a ja ngue ga øt'ähe?

¹³Ra Xuua bi 'yembi:

—'Yo di tho'a guí juhmu ngue'a te di marca ra ley.

¹⁴Xquet'a 'ne 'da yø soldado bi 'yørpa ra nt'anni, bi 'yembi:

—Xigähe, ÷teni 'be'a ja ngue ga øt'ähe?

Mi dahra Xuua, bi 'yembi:

—'Yo to gadi pihmu. 'Ne 'yo te guí hannbahu yø ja'i. 'Yo sä gadi yaphu n'na ra ja'i ngue hinte øt'e. Ya da hønt'a te ni nzäbi guí taha gui hyamhmu.

¹⁵Pe yø ja'i, hingui nnu ra pa da badí te'o na ra Xuua. ÷nyø ja'i ngue nuna ra Xuua, xamhmatho guehna ra Cristo bá pen'Oja ngue di ndast'abi na. ¹⁶Pe ra Xuua bi 'yembyø ja'i:

—Nugä majuaní dadi xixya'ahu conná dehe. Pe bá ep'u man'na da 'yøtra nxixya conná sibi 'mø bi ha'ahu ra ts'edi ra Espíritu Santo. A nuna, man'na tate na ngue nugä. ÷Hapu gue ga sucä tengu na? ¹⁷Guehna da huanhyø ja'i na, tengutho 'mø mañoqui ra trigo, n'nani ni ma yø xi. Ra trigo p'uya, mapeti ngue da 'bets'i. Nu'a rá xi p'uya, da 'tup'u ja ra sibi hinjam'mø da huët'i.

¹⁸Xangu mi'da yø hya bi manna Xuua ngue honí ha gui opan'yu

yø ja'i di øtra hoga 'da'yo hya.

¹⁹Bi hejpbabi ra Xuua'a te xi 'yøtra dast'abi Herodes, porque nuna rá 'bepo Herodías rá xisu'a rá 'nyohu Lipe, ya xi 'yøt'e ngue rá xisu. Xquet'a xangu mi'da yø hya xants'o xi 'yøt'e, pe gä bi hejpi. ²⁰Pe mahømbi 'yør'man'na ra nts'o ra Herodes, ngue bi got'a fädi ra Xuua.

Bi nxixya ra Jesús.

²¹Nu'mø tobe him maní jotra Xuua, bi xixyabi gätho yø ja'i. Xquet'a bi xixyabi ra Jesús. Mente mmat'Oja p'uya, bi xohra c'amahets'i. ²²Nu'a ra Espíritu Santo, entho n'na ra paloma p'u i hnu, ngue bi zøp'u ja rá ya ra Jesús. 'Ne bi t'ø'a n'na ra hya bá nya mahets'i, bi 'yena:

—Gue'e ma Ts'unt'u, dadi ma'i. A nuyá, janjuani ngue ja gampähä conná ngue'e.

Ja ua ra lista ngue yø thuhu yø mboxita ra Jesús.

²³Nu'mø mi d'umi bi xännbabi ra hya yø ja'i ra Jesús, ya mi ha 'däte ma'det'a njeya. I t'embi ngue rá ts'unt'u ra José. Pe nu'a erá xita ra Jesús, gue'a ra Elí. ²⁴Nuya mi'da yø mboxita ra Jesús guehna: ra Matat, ra Leví, ra Melqui, ra Jana, ra José, ²⁵ra Matatías, ra Amós, ra Nahum, ra Esli, ra Nagai, ²⁶ra Maat, ra Matatías, ra Semei, ra José, ra Judá, ²⁷ra Joana, ra Resa, ra Zorobabel, ra Salatiel, ra Neri, ²⁸ra Melqui, ra Adi, ra Cosam, ra Elmodam, ra Er, ²⁹ra Josué, ra Eliezer, ra Jorim, ra Matat, ³⁰ra Leví, ra Simeón, ra Judá, ra José, ra Jonán, ra Eliaquim, ³¹ra Melea, ra Mainán, ra Matata, ra

Natán, ³²ra David, rā Isái, rā Obed, rā Booz, rā Salmón, rā Naasón, ³³ra Aminadab, rā Aram, rā Esrom, rā Fares, rā Judá, ³⁴ra Jacob, rā Isaac, rā Abraham, rā Taré, rā Nacor, ³⁵ra Serug, rā Ragau, rā Peleg, rā Heber, rā Sala, ³⁶ra Cainán, rā Arfaxad, rā Sem, rā Noé, rā Lamec, ³⁷ra Matusalén, rā Enoc, rā Jared, rā Mahalaleel, rā Cainán, ³⁸ra Enós, rā Set, rā Adán. Pe rā Adán, Oja bi hoqui.

Rā zithu bi hyonnbi ha di 'yōtra ts'oqui rā Jesús.

4 Nuna rā Jesús ya n'youi rā Espíritu Santo, mambá ep'u ja ra dathe Jordán. Rā Espíritu Santo bi zixpū bí ja ra dapo. ²Ja bá m'mup'u nyote mā pa. Pe nu'ū yō hyā dī manda Oja, emmei bi hyonna zithu ha dī mestho rā hyā ra Jesús. Nu'ū yō pa'ū, hīmbi zi rā hmē rā Jesús. M'mefa p'ūya, bi zā ngue mathoguitho tū manthuhū. ³Rā zithu p'ūya bi 'yēmbi:

—Nu'mø ngue gue'e rá Ts'unt'ū'i Oja, dami 'yōt'e ngue nuna rā do 'bengua, dā gohi dī nthuhmē —bi 'yēmbi.

⁴Mī dahra Jesús, bi 'yēmbra zithu:

—Nup'ū ja rā Maca Libro, nt'ot'i p'ū rā hyā ngue ena: “Nu ra ja'i hīnda ne dā 'yōde te mman'Oja, madague'a dā zi rā hmē rā ja'i, pe ya hīnda zā dī m'mui”.

⁵Rā zithu p'ūya bi zixpū bí ja n'na rā danyuni. Nu'a rā ora'a p'ūya, bi japra Jesús ngue bi hyandi gātho yō nación i ja rā ngūni nximhāi. ⁶Rā zithu bi 'yēmbra Jesús:

—Nugā dí exa'i ngue gui ndast'abi, gui manda gātho yō nación. Nu te

gā pets'i, gā nī mmeti. Porque go bi ndäcā yū. Nu te'o gā nne gā unni, gā unni. ⁷Nu'mø gui ndantyøhmū ngue gui thannegui ya, nu te gā ja nūya, gā nī mmeti —bi 'yēmbi.

⁸Mī dahra Jesús, bi 'yēmbi:

—Dami 'uegue grā zithu. Porque nt'ot'i p'ū ja rā Maca Libro ngue hōnt'a rā Hmū Oja ja ngue dā ma nthanne, hīnjom man'na.

⁹M'mefa p'ūya, nup'ū ja rā hnini Jerusalén, ja i zixpū rā zithu nā rā Jesús. Bi ntōp'ū ja rá 'bet'e ra nija. Bi 'yēmbi:

—Nu'mø gue'e rá Ts'unt'ū'i Oja ya, dami nsäcua ya. ¹⁰Porque nt'ot'i p'ū ja rā Maca Libro rā hyā ngue ena: “Nuna Oja dā penhyø anxe ngue dā mäi. ¹¹Dā 'yōt'e ngue njanate gdi sōt'a häi, n'namhma ngue hīndi un'na nī gua yō do” —bi 'yēmbi.

¹²Mī dahra Jesús, bi 'yēmbi:

—Xquet'a nt'ot'i rā hyā p'ū ja rā Maca Libro ngue nuna Oja, hīnjonda zännbi te dā 'yōt'e para ngue dā fadi ngue'mø majuanī te mma ogue hīn'na.

¹³Rā zithu, ya hīmbi dīnna forma ha xti japi ngue xta 'yōtra ts'oqui rā Jesús. Bi zop'ū njammī pa p'ūya, bi ma.

Bi du'mi bi manna hyā p'ū Galilea rā Jesús.

¹⁴Bi mengra Jesús, i ma Galilea. Pe n'youi rá ts'edi rā Espíritu Santo. Yō ja'i p'ūya, ndap'ū bi zā di c'a rā Jesús. ¹⁵Dā zōmp'ū dā zōnna Jesús, pap'ū ja yō nija yō judío ngue xännbabi rā hyā yō ja'i. Gā nnu manho yō ja'i rā hyā mmanna Jesús.

Rā Jesús ya 'bup'ū ja rā hnini Nazaret.

¹⁶Bi map'ū ja rā hnini Nazaret bá nte rā Jesús. Mī zōhra pa ngue

ra ts'äya, bi map'u ja ra nija, Gä ngu'a xi 'yørbu ja yø hnini xi thogui ngue pap'u ja yø nija. Bi m'mähra Jesús ngue da manna letra nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro. ¹⁷Bi t'unna libro bi 'yotra pøngahya Isaías. Mi xospüya, bi nthëui p'u nt'ot'i na ra hya ja ua ngue ena: ¹⁸“Dí n'yogä'be ra Espiritu Santo. Porque bá t'exqui ngue ga xicá ra hoga 'da'yo hya yø hyoya. Bá 'benngui ngue ga hojpa yø mmui yø ja'i 'bu ndummui. Nu'u yø ja'i xa mbent'ui ra ts'oqui, ga xifi ngue ya da ma nhyani. Ga xojpa yø n'yomfeni yø ja'i ngue da ba Oja. Ga japi ngue ya hinní mantho da zä ra n'u yø ja'i di unyø hmu. ¹⁹Ga xicá yø ja'i ngue ya bi zønna pa da yan'Oja”.

²⁰Mi juadi bi manna letra nt'ot'i p'u ja ra sucua ra Jesús, bi dä ra sucua p'üya, bi un'na ra mäxte p'u ja ra nija. Bi mi p'üya. Nu'u yø ja'i 'bup'u ja ra nija p'üya, Gä di zadi hetí ra Jesús. ²¹Mahombi mudi bi nya ra Jesús, bi 'yembyø ja'i:

—Nu ra ora ja p'üya, ya bi nja'a te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro, ngue ni hmi ni dä guí nnuju ngue dí 'bucä ua ya.

²²Bi nu manho gätho yø ja'i ra Jesús. Nuna ra hoga hya xihyø ja'i, Gä di 'yodyø ja'i na ra hya øde. Di n'yänse yø ja'i, di n'yembi:

—¿Ua hinga guehna rá ts'unt'u ra José na?

²³Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Rä nzegui guehna ra hya ja ua guí nne gui xicju, ngue ena: “Ague grá 'yøthe, 'be dami n'yøthe se”. Gui nne gui 'yenjü: “Nu'a dí øcähe guá ørbu Capernaum, nuua ja ni hnini

ya, xquet'a da ngu'a gui 'yøt'ua ya”, guí nne gui 'yenjü.

²⁴Bi sigue bi nya ra Jesús, bi 'yena:

—Majuani dí xi'ahu, ngue hinga n'na ra pøngahya di pøni ngue da hnu mansu p'u ja rá hnini. ²⁵Njarbutho na ra hya dí xi'ahu ya, tengutho ra pa bá m'mühra pøngahya Elías, bi nja ra ndate thuhu p'u ja ra häi mi 'bui, ngue himbi n'ye nhyu jeya made. Xangu yø 'danxu ngue yø judío mi 'bu 'mø ya. ²⁶Pe hinga n'na'u yø 'danxu ngue yø judío xta mmennbabi Oja ra Elías ngue xtabá mmäts'i. Sinoque bi 'benhni ngue bá fäxa n'na ra 'danxu mi 'bup'u ja ra hnini Sarepta, querputho ra hnini Sidón. ²⁷Nu'a ra tiempo bi m'mühra pøngahya Eliseo, xangu yø judío mi hembra n'u ngue mi 'ya yø do'yo. Pe hinjombi 'yøthe ya yø judío mi u. A nuna ra Naamán ngue ra mmengu p'u ja ra häi Siria, go bi ma bá øthe na.

²⁸Gä bi mbøcue yø ja'i mi 'bup'u ja ra nija 'mø mi 'yøhya yø hya bi manna Jesús. ²⁹Bi nangyø ja'i p'üya, bi bentra Jesús ngue bi gujpu ja ra hnini. Bi zixpu bí ja ra nyanguani ngue da hørbu ja ra t'øhø. ³⁰Pe bi guasyø ja'i ra Jesús, bi thop'u made, bi ma.

Ra Jesús bi 'yøthe n'na ra n'yohu mi n'youi ra ts'onthi.

³¹Nuna ra Jesús, i map'u ja ra hnini Capernaum ngue ra häi Galilea. Nu'mø ra pa ngue ra ts'äya, nhyato, nhyato pap'u ja ra nija ngue xännba ra hya yø ja'i. ³²Di 'yodyø ja'i'a ra hya xännbabi, porque nu'mø

xännbate rā Jesús, ɛnā nts'ut'abitho ngue ya manzaqui 'mø nzohyø ja'i.

³³Nup'u ja rā nija p'uya, mi 'bup'u n'na rā n'yohu n'youi rā ts'onthi. Nts'edi i zohra Jesús, bi 'yembī:

³⁴—Ague Jesús grā mmengu Nazaret, dami hyegahe p'u. ¿Hanja ngue gadī nthint'ua dí 'bucähe? ¿Ua gnī 'yehɛ gui juacje? Nugä dí padī te'o'i, gue'e rá maça Ts'ant'u'i Oja.

³⁵Pe rā Jesús bi 'yembra ts'onthi:

—Xanhēn'i grā ts'onthi. Dami hyep'u rā n'yohu guī n'youi.

Rā ts'onthi p'uya, yø hmī yø dä yø ja'i p'u bi 'yen'ahäi rā n'yohu. Pe hinha bi zet'i. Bi ma rā ts'onthi p'uya. ³⁶Gä di 'yødyø ja'i bi nu te bi nja. Di n'yembī n'na ngu n'na:

—Hinjongui padī tema hya'a ya. Di nɛqui ngue ja rá ts'edi na rā n'yohu, porque asta nɛhyø ts'onthi ɛc'ei 'mø xifi ngue da hyep'u rā ja'i n'youi.

³⁷Ndap'u bi zä di c'a yø ja'i te øtra Jesús.

Rā Jesús bi 'yøthebi rá to rā Simu nuna i Bedu.

³⁸I map'u ja rá ngu rā Simu 'mø mambá pøn'a nija rā Jesús. Mi hembra pa na rá to rā Simu p'uya. Bi t'äpra mate rā Jesús ngue bi 'yøthe na rā xisu madī hyenni.

³⁹Nuna rā Jesús bi ndojpū 'benna dārquēhi. Bi hejpa rā pa, pe 'bexpi bønna pa. Bi nangra xisu ngue bi hojpi te da zi yø ja'i.

Bi 'yøthe xangu yø dārquēhi rā Jesús.

⁴⁰Mi dähra nde p'uya, gätho yø ja'i si yø dārquēhi ngue hembī 'dama 'dan'yo man'u, bi zispabi rā Jesús ngue da 'yøthe. Bi japyø dārquēhi yø 'ye rā Jesús ngue bi

'yøthe. ⁴¹'Bup'u xangu yø dārquēhi ngue n'youi yø ts'onthi, pe rā Jesús bi japyø ts'onthi ngue hep'u yø ja'i n'youi. Asta mahyø ts'onthi, i ɛnā:

—Nu'i, gue'e rá Ts'ant'u'i Oja.

Pe rā Jesús di hejpa yø ts'onthi, hīndi japi di nya. Porque nnepyø ts'onthi da fadi ngue gue'a rā Cristo.

Bi 'yonna hya p'u ja rā häi Galilea rā Jesús.

⁴²Mi nɛcahäi p'uya, bi bomp'u ja rā hnini rā Jesús, bi ma dapo. Pe emmei honyø ja'i hapu 'bui. Mi zønyø ja'i p'u bi 'bui, i sammī, hingui nnepe xtā nzop'u. ⁴³Pe rā Jesús bi 'yembyø ja'i:

—Jatho ngue ga mma mangä rā hoga 'da'yo hya mi'da yø hnini. Porque guehna bi 'benngä na ngue ga xihyø ja'i ha di njap'u da zo rá 'ye Oja.

⁴⁴Janangue gä bá n'yp'u ja rā häi Galilea rā Jesús ngue bi manna hya p'u ja yø nija.

Bi 'yøtra Jesús ngue bi de xangu yø huä yø mahua.

5 Nup'u ja rā nenzabi ni hu ngue Genesaret, ja 'bäp'u n'na pa rā Jesús. Bi zøhø xangu yø ja'i p'uya, asta di ntøt'e ngue nne da 'yørpabi rá hya Oja. ²Bi nu yoho yø barco p'u ja rā nenzabi rā Jesús, ngue hīnjongui o. Ya xi bønyø mahua ngue petyø xit'a. ³Bi yurbu ja rá barco rā Bedu rā Jesús. Bi xi p'uya ngue da zoquits'u rā nnengui, di map'u xanhɛ rā dehe. Bi mip'u ja rā barco rā Jesús ngue ja bá nya p'u, ngue bi xännba rā hya yø ja'i. ⁴Mi juadi bi man'a rā hya nne da mamp'uya, bi 'yembra Bedu:

—Dami 'yonna barco, di manu xanhe ra dehe. Ja gui 'yent'ui nu ra xit'a ngue gui paui yø hua.

⁵Bi 'yenna Bedu p'uya:

—Ague grá xännbate, ya xtá mmpehme gä ra xui, pe hin teni hua xtá thehe. Pe ngue gui engui ga ent'a ra xit'a, ma ga ent'a ra xit'a ya.

⁶Mi 'yentra xit'a p'uya, xandøngu yø hua bá the, asta ya nne xtá xetra xit'a. ⁷Bi 'yørpabi ra senya'u yø n'yohu bí o man'na ra barco ngue bá ehe, da mäts'i. Bá e'u p'uya, pe bi yuts'i gä yoho yø barco'u yø hua, asta ya nne da thunt'a mbonthe yø barco ngue'a ganhyu. ⁸Mi nu ra Bedu'a te bi nja, bi ndantyøhmü p'u 'bähra Jesús, bi 'yembi:

—Ague grá Hmu, dami 'uecua dí 'bucä, porque ja ma ts'oqui.

⁹Nguna bi manna Bedu, porque bi nsu. Xquet'a 'ng'u yø n'yohu bi nsu 'mø mi nu ngue xandøngu yø hua bi de. ¹⁰Xquet'a bi nsu ra Jacobo 'nēhra Xuua, yø ts'unt'u ra Zebedeo, gä mi n'yoiu ra Bedu. Pe ra Jesús bi 'yembra Bedu:

—'Yo gui sü ague Bedu. Nuya hinni mantho gui thehyø hua ya, yø ja'i gui theya ngue gui 'bärpa yø mmüi —bi 'yembi.

¹¹Bi sønna nenthe'u yø barco p'uya, bi zop'u yø barco ngue bi denna Jesús.

**Ra Jesús bi 'yøthe n'na
ra n'yohu mi 'ya rá do'yo.**

¹²Ya mi 'bup'u ja n'na ra hnini ra Jesús. Bi zøn'a n'na ra n'yohu p'u ha 'bui, ngue mi hembra ts'o'ya. Mi nu ra Jesús, asta bi m'memfo häi ngue äpra mate, bi 'yembi:

—Ague grá hmu, nu'mø gui nne gui 'yørca ra mate gui 'yøtheguits'u,

ngüa dí padi ngue da zägui —bi 'yembi.

¹³Bi dosra därkehi conná 'ye ra Jesús, bi 'yembuya:

—Ahá, dí nne ga øthe'i. Da zä'i ya —bi 'yembi.

Høntho bi manna ra hya na, nuna ra därkehi mi 'ya rá do'yo, 'bexpi zä ra n'u mi hembü. ¹⁴Nuna ra Jesús, bi 'bepi ngue hijnonda xifi te bi japi, bi 'yembi:

—Høntho ni ma ya, sømp'u 'buhra mmäcja. Da nu ngue ya bi zä'i. Dami 'yøtra 'bøt'e tengutho bi manda ra Moisés ngue da 'yøtyø ja'i 'mø bi zä ra 'ya hembü. Janangue da badi gätho yø ja'i ngue ya bi zä'i.

¹⁵Pe nu'a ga 'yo ra hya te øtra Jesús, man'na, man'na ni fadi. Xandøngu yø ja'i di mpeti p'u ha ni ma ngue øxra hya i mma. I nne yø ja'i da 'yøthebi hapu xan'u. ¹⁶Pe mi pa dapo ra Jesús ngue ja bi mmat'Oja p'u.

**Ra Jesús bi 'yøt'e ngue da
fadi ngue ja rá ts'edi ngue di
punnba yø ts'oqui yø ja'i.**

¹⁷Nup'u mi xännbate n'na pa ra Jesús, hup'u 'da yø fariseo, hup'u 'da yø xännbate ngue ra ley. Xpi 'yep'u ja yø hnini ja'a ra häi Galilea, 'nep'u ja yø hnini ja'a ra häi Judea, 'nep'u Jerusalén xpi 'ye i'da. Pe n'yoiu rá ts'edi Oja na ra Jesús ngue sä øthe yø därkehi. ¹⁸Bi zø i'da yø ja'i bá du n'na ra därkehi ngue tudyø gua, bá oxrá fidi. Bi ne yø ja'i ngue xti thocra därkehi p'u brä 'bähra Jesús. ¹⁹Pe himbü zä ha xti yat'i, porque hinga nzäni yø ja'i. Bi tets'a yannigu p'uya, bi xots'a n'na xequi ra 'bet'e. Ja i cambu ra därkehi ni oxrá fidi. Bi

zorbū 'buhyø ja'i brá 'bähra Jesús. ²⁰Mi nū te øtyø ja'i nā rā Jesús, i padī ngue ec'ei yø ja'i ngue dā zā dā 'yøthe rā dārquehi. Bi 'yembra dārquehi p'uya:

—Ague n'yø, ya dā pun'nā ni ts'oqui ya —bi 'yembi.

²¹Yø xännbate ngue rā ley p'uya, 'nehyø fariseo, bi 'yemp'u ja yø n'yomfēni: “¿Te go māngu nā rā n'yohu nā, i then'nā Oja nā ngue ngu'a mma? Porque hīnjondā zā di punnbā yø ts'oqui yø ja'i, hīnda hōnt'a Oja sā ngue dā 'yøtra mpunnbi”, emp'u ja yø n'yomfēni. ²²Pe rā Jesús i patho te mbenyø ja'i mbøcue, bi 'yembi:

—¿Hanja ngue ngunā guí mbemhmu?
²³Nugā dā xihra n'yohu 'bucua, dí embi: “Ya dā pun'nā ni ts'oqui ya”. Pe nuyá, hīndi nequi xanho ngue'mø bi mpunnbi oque hīn'nā. Pe nū'mø ga embi: “Damī nangui, gui caxni fidi, gui mma”, ga embi, nū'mø ngue bi n'yo p'uya, ya gui pahmu xanho ngue ja ma ts'edi. ²⁴A nuyá, damī pahmu ya ngue rā N'yohu bí 'ye mahets'i, ja rá ts'edi ua ja rā ximhäi ngue di punnbā yø ts'oqui yø ja'i.

Bi 'yembra n'yohu xan'u p'uya:

—Nugā dí xi'i, damī nangui, caxni fidi, ni ma ni ngu.

²⁵Bexque'a p'uya, nuna mará dārquehi, yø hmi yø dā yø ja'i p'u bi nangui, bi gaxra fidi, bi ma rá ngu. Pe di ja mammadi Oja. ²⁶Gä di 'yødyø ja'i'a te bi nja, pe Gä espabi Oja yø ja'i. Astā nsu ha ga 'yenyø ja'i:

—A nuyá, dā nuhu yø cosa ngue hīnjam'mø xtá nuhu ya —bi 'yēna.

**Rā Jesús bi 'yøt'e ngue
rá xädi rā Leví.**

²⁷Mi ma m'mefa rā Jesús, ni nthop'u ja rá oficina rā Leví, nuna

jamba rā menyu yø ja'i ja te pä. Mi nū rā Jesús, bi 'yembi:

—Ma ga mme n'yø, ga øt'e ngue ma xädi'i —bi 'yembi.

²⁸Bi zop'u rá oficina rā Leví ngue bi me rā Jesús.

**Nuya yø ja'i t'embi ja yø ts'oqui,
'dap'u sihmēui rā Jesús.**

²⁹Nup'u ja rá ngu rā Leví, bi 'yørpabi n'nā rā dants'ihme rā Jesús. Nup'u ja rā mēxa 'dap'u 'buhmu mī'da yø nguthäi, dā guehmī'da yø ja'i. ³⁰Pe yø fariseo 'nehyø xännbate ngue rā ley bi zamba yø xädi rā Jesús, bi 'yembi:

—¿Hanja ngue 'dap'u guí sihmēhu yø nguthäi 'nehyu mī'da yø ja'i ja xangu yø ts'oqui? —bi 'yembi.

³¹Mi dahra Jesús, bi 'yēna:

—Nuya yø ja'i di hyenni, guehya ni 'yehra 'yøthe ya. Pe yø ja'i xanzaqui, hīnga gue'u ni 'yē'u. ³²A nugā, dā ehē ngue gue'u yø ja'i ja yø ts'oqui ga xifi dā hyep'u rā nts'o ga 'yo, hīnga gue'u yø ja'i ēna ngue ya 'yo xanho dā ehē ga nzofo.

**Bi manna Jesús hanja ngue
hīngui etyø mmui yø xädi.**

³³Yø ja'i p'uya, bi 'yembra Jesús:

—¿Hanja ni xädi ngue zant'a si'a te tīni? Conque yø xädi rā Xuua 'nehyø fariseo emmēi etyø mmui, 'ne emmēi mmat'Oja —bi 'yembi.

³⁴Mi dahra Jesús, bi 'yēna:

—Nu'u yø ja'i ts'ofø ngue dā nū rā nthati, hīngui etyø mmui mēnte 'dap'u 'buhmu rā novio. Njarbutho mā xädigā ya, hīngui etyø mmui ngue 'daua dí n'yo'be. ³⁵Pe bá ep'u rā pa ngue dā zigaguī mā nsui'be. Nu'a rā pa'a p'uya, mfadi ngue dā zā dā 'yetyø mmui ya mā xädi 'mø.

³⁶Hømbi hyecra hya bi xihyø ja'i. Bi xifi ngue rā 'da'yo xādi, hinga 'da'iguui rā nyogui xādi. Bi 'yēmbi: —Hinda zā to dā hyeca n'na xequi rā 'da'yo ulu ngue dā mōtra nyon'ulu. A nu'mø ngue dā japi, dī ts'onna 'da'yo ulu. Rā 'da'yo xen'ulu hīndi nējmanho ngue di bōtra nyon'ulu. ³⁷Tengūtho rā 'da'yo vino hīngui sā dā sirbu ja rā zexfanī ngue dā zedi. Porque rā 'da'yo vino dā xetra zexfanī mō dā sit'i, ja dī m'mep'u p'uya. ³⁸Janangue rā 'da'yo vino, rā 'da'yo xifanī dā sit'i, n'namhma ngue gā yoho hīndi m'medi. ³⁹Nū'u si rā nyogui vino, hīnjongui pōni ngue dī nne rā 'da'yo vino, porque i ena: “Xandønho dra nyogui vino”.

Ja rā ts'edi rā Jesús ngue nū te dā zānni dī nja'mø rā pa ngue rā ts'āya, gue'a dī nja'a.

6 N'na rā pa ngue sāya yø ja'i, bi thop'u ja n'na rā nuatrigo rā Jesús, ni n'youi yø xādi. Nū'u yø xādi p'uya, bi daxtyø trigo ngue sa. ²Nū 'da yø fariseo p'uya, bi 'yēmbi: —¿Hanja ngue gadi mpehmu? Conque mmamp'u ja rā ley ngue nū'mø rā pa ngue rā ts'āya, hīngui sā to dī mpefi —bi 'yēmbi.

³Mī dahra Jesús, bi 'yēmbi: —Xi'mø mī zuhra thūhu n'na ndī rā David, co 'ng'e'u mī n'youi, ĩua hīnjam'mø gadi xāhmu p'u ha nt'ot'l'a te bi 'yøt'e? ⁴Nūna rā David bi yurbu ja rā ngu Oja ngue bi zi yø thūhmē xi t'uspabi Oja ngue dā nū. Bi zi rā David co 'ng'e'u mī n'youi. Conque nū'u yø thūhmē'u, hīndi unna nt'edi rā ley ngue to bi zā dā zi, hīnda hōndyø mmācja yø ts'i'u yø thūhmē t'uspabi Oja.

⁵Ma'hømbi 'yēmbi:

—Nū rā N'yohu bí 'yē mahets'i, ja rá ts'edi ngue nū'a go dā zānni, gue'a dī nja'mø rā pa ngue rā ts'āya'a.

Rā Jesús bi 'yøthe n'na rā n'yohu xi 'yotrá 'ye.

⁶Man'na rā pa ngue rā ts'āya p'uya, nūna rā Jesús bi yurbu ja rā nija ngue bi nxānnbate rā hya. Mī 'bup'u n'na rā n'yohu xi 'yotrá 'yē ngue rá n'yēi. ⁷Nū'u yø xānnbate ngue rā ley 'ng'e'u yø fariseo p'uya, tøjtho te øtra Jesús. I nne dā nū 'mø ngue dī n'øthe 'mø rā pa ngue rā ts'āya, para ngue dā zāp'u dī yapi, dā 'yēmbi ngue hīngui supra ley. ⁸Nūna rā Jesús ya patho te mbēnnbabi yø ja'i. Janangue bi 'yēmbra n'yohu xi 'yotrá 'yē:

—Bā nangui n'yø, ga 'bācua mādē —bi 'yēmbi.

Nūna rā n'yohu p'uya, bi nangui, bi m'māp'u sifi dī m'māi. ⁹Rā Jesús bi 'yēmbiyø ja'i:

—Nūya ga øt'ahu n'na rā nt'änni ya. ¿Te 'be'a mā hya mmamp'u ja rā ley ja ngue ga øthu 'mø rā pa ngue rā ts'āya? ¿Ga øthu rā nho, ogue rā n'u? ¿Dā t'øthe rā ja'i 'mø xan'u, ogue dī njapi dā dū?

¹⁰Rā Jesús bi hyeti gātho yø ja'i dī mats'i. Bi 'yēmbra n'yohu mī'u p'uya: —Damī majni 'yē ya —bi 'yēmbi.

Rā n'yohu p'uya bi macrá 'yē, pe 'bexpi zā rá 'yē mī'u. ¹¹Pe bi mbøcue'u mī'da yø ja'i. Dī n'yänni n'na ngu n'na ngue te dā japa Jesús.

Bi 'yexi 'de'ma yoho yø xādi rā Jesús.

¹²Mī ma njammī pa p'uya, bi map'u ja n'na rā nyunī rā Jesús ngue bā mat'Oja. Bi haxa mhmat'Oja gā rā xui. ¹³Mī hyaxpūya, bi zonhyø

xādi ngue bi huanhni 'de'ma yonc'eji, i hutī ngue yø representante. ¹⁴Ja ua yø thūhu ya yø n'yohu bi thanhni: ra Simu nu'a ja man'na ra thūhu ngue i Bedu, ra Andre rá n'yohu na ra Bedu, ra Jacobo, ra Xuua, ra Lipe, ra Bartolomé, ¹⁵ra Mateo, ra Toma, ra Jacobo nu'a rá ts'unt'u ra Alfeo, ra Simu nu'a n'youi n'na 'bui yø ja'i honi ha di mmandase p'u ja yø häi, ¹⁶ra Judas nu'a rá n'yohu ra Jacobo, 'nehra Judas Iscariote nuna bi dä ra Jesús.

**Xandøngu yø ja'i bi xännba
ra hya ra Jesús.**

¹⁷Ra Jesús bá ep'u ja rá hyo ra nyuni mambi 'bui, bi zøp'u xanjuanī, bá n'youi yø xādi. Xangu yø ja'i mi 'bup'u bi zøhø, bá nexpu ja yø hnini ja'a ra häi Judea, ra hnini Jerusalén, gä bá ehyo ja'i 'bui gä rá nnengui ra jathe ha ja yø hnini Tiro 'ne Sidón. Di ho yø ja'i da 'yoxra hya mmanna Jesús, 'ne nne da t'øthebi p'u ha hēmbi. ¹⁸Xquet'a bi t'øthe yø ja'i mađi unyo ts'onthi. ¹⁹Gätho yø ja'i, gä nne ngue da dähra Jesús, porque ja rá ts'edi ra Jesús ngue nu'u yø ja'i thādi, gä sä ha hēmbi.

**Bi manna Jesús to di
ntheui ra mmenthi.**

²⁰Bi hyetyø xādi ra Jesús, bi 'yēmbi:

—Ra mmenthi gä nthehu ngue guí hyoyahu. Porque ya guí ohu rá 'ye Oja.

²¹Ra mmenthi gä nthehu 'mø guí tumanthuhuhu. Porque Oja da 'yøt'e ngue guí tini te guí sihu.

Ra mmenthi gä nthehu 'mø guí zomhmu. Porque m'mefa di nja'ahu mpähä ngue guí nthehmu.

²²Ra mmenthi gä nthehu 'mø nnu man'u'ahu yø ja'i ngue guí tenhnu ra N'yohu bí 'ye mahets'i. Porque da 'yēhra pa da zū'ahu yø ja'i, da hyøn'ahu thi p'u ha 'bui. Da nu ts'oc'eja'ahu. ²³Dami johyahu, di nja'ahu ra ndøpähä'a ra pa'a, porque xangu ni nzābihu bí ja mahets'i. Xquet'a bi njarbu m'met'o yø mboxita'u yø ja'i'u ya, bi nu man'u byø pøngahya Oja xa m'mui.

²⁴Pe huēcate'u ena ngue yø mmemmeti. Ya bi tho'a ra pähä xanja mente ra pa xa m'mui.

²⁵Huēcate'u ena ngue hinte di 'bedi, porque di ntumanthuhu.

Huēcate'u ja mpähä ngue thede, porque da 'yēhra pa di nzonī ngue ra dummui.

²⁶Huēcate'ahu, 'mø gä nnu manho'ahu yø ja'i. Mi njarbutho'u yø mboxita yø ja'i ya, mi nnu manho te mi øt'ui yø fehni pøngahya.

**Nu to 'buhyo nsuiui
jatho ngue di mađi.**

²⁷Di xifi te'o gä øde te dí mma, dami mahni nsuihu. Dami 'yørpahu ra nho'u gä nnu man'u'ahu. ²⁸Dami 'yāphu Oja ngue di japi to san'ahu. Dami marpahu Oja'u sū'ahu.

²⁹Nu'mø to bi mep'a ni hmihu, dami un man'na nguadi ni hmi ngue da me'mi. Nu'mø te'o da gan'na ni tuhu, 'nehni pahni dami unni da gats'i. ³⁰Nu'mø te'o da 'yā'ahu n'na ra cosa, dami unni. Nu te'o da ne ngue da hyan'na'i'a te ni mmeti, 'yo guí mmađi. ³¹Tengutho gni ne ngue da mäxahu yø ja'i, da ngu'a guí 'yøthu, dami 'yørpahu ra 'bäxte mi'da yø ja'i.

³²A nu'mø ngue hont'u di ma'ahu gadi mahmu, indana ra nho di nequi ngue guí øthu 'mø? Conque asta yø ts'oc'ei njap'u. ³³Nu'mø hont'u to ø't'ahu ra nho guí ørpahu ra nho, indana ra nho di nequi ngue guí øthu 'mø? Porque xquet'a 'ne'u yø ts'oc'ei njap'u. ³⁴Xi'mø ja'a macosa gadi hmithu n'na ra ja'i, 'ne guí tømí ngue xquet'a di hmi'ahu, indana ra nho guí øthu 'mø? Porque xquet'a njap'u yø ts'oc'ei ngue di hmi n'na ra cosa, pe xi mmi tømí ngue da ma mahmiti. ³⁵Pe nu'ahu, dami mahmu'u su'ahu. Dami yørpahu ra nho. Dami hmihu n'na ra cosa, pe nu'a ra ja'i gadi hmithu n'na ra cosa, 'yo guí tømí ngue xquet'a di hmi'ahu. Nu'mø gá 'yøthu tengu na ra hya dí xi'ahu ya, xangu rá njapi Oja di 'da'ahu. 'Ne di nequi ngue ya yø basi'ahu na Oja maguese. Porque xquet'a ørpabi ra nho Oja'u yø ts'oc'ei, madaque'a hĩndi ja mammadi Oja. ³⁶Di nja ni nhuecatehu tengutho Oja ni Papáhu i ja rá nhuecate'a.

'Yo guí haspahu ra güenda te ga 'yo mĩ'da yø ja'i.

³⁷'Yo guí haspahu ra güenda te ø'mĩ'da yø ja'i, n'namhma ngue hĩnda hyats'ahu ra güenda Oja te guí øthu. 'Yo sã guí mmamhmu ngue da ma ra castigo mĩ'da yø ja'i, n'namhma ngue hĩnda men'nahu ra castigo Oja. Dami punnbabi ni mmic'ei'hu, n'namhma ngue xquet'a di pun'nahu Oja. ³⁸Dami fãxhu'u sã ra n'u, n'namhma ngue da mãxahu Oja. Da 'yen'nahu xanho, di dãtra t'enĩ, da huati asta da bonspu gui

'yuthu. Porque tengutho gui 'yøthu, xquet'a gue'a di nja'ahu'a.

³⁹Bi hyecra hya ra Jesús ngue hĩnga te bi zã maxãdi da denyø ja'i. Bi 'yena:

—Xi n'na ra xãdã, ¿ua da zã di m'met'o p'u di ma rá mmĩnxãdãui? Hĩnda zã di m'met'o, porque nu'mø bi nthuui n'na ra ots'i, 'dap'u da zo. ⁴⁰Nu'a ngue ra xãditho, hĩn man'na xangu padĩ ngue rá xãnnbate, pe da zã da badi te gãma hya pahrá xãnnbate.

⁴¹¿Hanja yø ja'i ngue ja xangu yø ts'oqui, guehya nne da hyaspa ra güenda yø ja'i ngue ts'udyø ts'oqui ja ya? Tengutho 'mø guí xihni cu ya ngue oxra häi rá dã, pe nu'i p'uya, ra biga di o ni dã. ⁴²Ya hĩnda zã gui 'yemni cu: “Ague n'yø, tø ga hahmi ra häi o ni dã”, gui 'yembĩ. A nu'i p'uya, hĩn gadi unna güenda ngue ra biga oxni dã. Ya hĩnni 'yup'u te guí mma. 'Be dami hyahra biga oxni dã, n'namhma da zã gui hyambabi ra häi o rá dã ni cu.

Nu'a ga nho rá ndãt'a ra za, gue'a di fadi temã za'a.

⁴³Nu ra hoga za, hĩnga ja zup'u ra ndãt'a hĩngui ho. Nu'a hĩngra hoga za, hĩnga ja zup'u ra hoga ndãt'a.

⁴⁴N'na ngu n'na yø za, nu'a te yø ndãt'a zudi, gue'a di fa'a. Tengutho p'u ja ra 'uini, hĩnga ja zup'u yø igo. Ni xingyø uva di zup'u ja yø 'uini.

⁴⁵Njarbutho n'na ra hoga n'yohu ya, ra hoga hya mma, porque xanho rá mmui. Pe ra ts'oc'ei, xants'o te mma, porque xants'o rá mmui. Nu'a ra hya pønna ne, mbo rá mmui ni 'yehẽ, ogue xanho, ogue xants'o.

Bī nhyejpa rā hya yoho yø hyønnigū.

⁴⁶¿Hanja ngue guí enjū ngue ni hmujū, 'nē hinguí øthū'a te dí nnegā ngue gui 'yøthū? ⁴⁷Nū te'o gā tēnnigū, i øde hanja rā hya dí mma, 'nē da 'yøt'e te dí xifi, ga xi'ahū rā hya nna hyejpi. ⁴⁸Nna hyejpa_{bi} n'na rā n'yohū ngue nne dí nhønnigū. Xtanhē rā häi da 'ya'mi. Nup'u ja rā mmundo, ja da fup'u rā jado. Nu'mø bi tho'a n'na rā dathe p'uya, rā dehe nts'edi gā nnønhna ngū, pē hinda 'yanna ngū, porque rā mmundo p'u høts'e. ⁴⁹Pē nū rā ja'i ngue øhra hya dí mma, 'nē hinda 'yøt'e te dí xifi, nna hyejpa_{bi} n'na rā n'yohū ngue guēp'u ja rā häitho bi hyøhrā ngū. Hīmbi hyøxpū ja rā mmundo. Nu'mø mi tho rā dathe, bi nønhna ngū. Bi hyømbūya, bi xūdi.

Rā Jesús bi 'yøthebi rá hmiqūi n'na rā capita.

7 Mi juadi bi manna rā hya bi xihyø ja'i rā Jesús, bi ma, i map'u ja rā hnini Capernaum. ²Nuna rā hnini nā, mi 'bup'u n'na rā capita ngue mi si n'na rā hmiqūi emmei di ma_{di}. Nuna rā hmiqūi, ma_{di} hyenni, ya ja ngue da dū. ³Mi zā mi 'yøhra capita ngue hma te øtra Jesús, bi menhni 'da yø judío 'bet'o p'u ja rā nija ngue bá äpra mate rā Jesús ngue da ghē da 'yøthebi nā rá hmiqūi rā capita. ⁴Nu'u yø judío bi guarbū 'būhra Jesús. Bi 'yāpra mate, bi 'yēmbi:

—Nuna rā capita, ni 'yup'u gui fāxna. ⁵Porque di mahyø judío nā, 'nē bi hogahe n'na rā nija ngue bi gusehe.

⁶Rā Jesús bi me'u yø judío sits'i. Pē nu'mø ya xmanguerpū da zømp'u ja rā ngu, nuna rā capita bi menhni 'da yø amigo ngue bá embrā Jesús: —Ague n'yø, 'yo gadi n'uni, porque hīmma nsāga'be ngue gui curbū ja ma ngu. ⁷Janangue nugā ni xinga gue'a xca masegā p'u ngue xcabā ä'i rā mate. A nuyá, høntho dami manya ngue da zā mā hmiqūi dí xi'i, ya dí padi ngue da zā rā n'u hēmbi. ⁸Porque nugūi xquet'a 'bui to 'bet'o ngue di mandagūi. Nugā p'uya, xquet'a dí si mā soldado dadi manda. Nu'mø dí xi'a n'na rā soldado ngue ha da ma, pap'u dí et'i. Ogue ga embi: “Bi 'yēcua”, rā soldado p'uya bá ep'u. Ogue mā hmiqūi ga 'bepi te da mēfi, rā hmiqūi øt'e te dí xifi.

⁹Nuna rā hya t'ēmbi bi manna n'yohū, di 'yøtho 'mø mi 'yøhra Jesús. Bi 'yēmbi yø ja'i n'youi p'uya: —Majuani dí xi'ahū ngue hījonni judío di pøni ngue gdi tinnbā rá nt'ē'ēi tengū ga 'yē'ēigā nā rā n'yohū nā —bi 'yēmbi.

¹⁰Mi zøp'u ja rā ngu'u yø m'menhni, nu'a rā hmiqūi bi dini ngue ya xi yani.

Rā Jesús bi japi ngue bi bēnate rá ts'unt'u n'na rā 'danxū.

¹¹M'mefa p'uya, nup'u ja rā hnini Naín, ja i map'u rā Jesús. Ni n'youi yø xādi, xangu mi'da yø ja'i ni n'youi. ¹²Nu'mø ni ma da zømp'u ja rā hnini, bi nū ngue mmap'u n'na rā ánima ni dū yø ja'i ngue da ägui. Hønt'a rá 'dants'unt'u mi si n'na rā 'danxū'a. Ni n'youi xangu yø ja'i ngue yø mmēngu p'u ja rā hnini.

¹³Mi nu ra 'danxu ra Jesús, bi huequi, bi 'yembi:

—Ogui zoni.

¹⁴Nuna ra Jesús, bi guatra huada ni thu ngue bi jäti. Bi m'mä'u ni du p'uya. Ra Jesús bi 'yembra ánima:

—Ague n'yø, dí xi'i ngue dami nangui.

¹⁵Nu'a ra du p'uya bi nangui bi mi. 'Ne bi nya. Nuna ra Jesús bi dāprá mamá na mará du. ¹⁶Emmei bi nsu yø ja'i 'mø mi nu'a te bi nja. Pe espabi Oja yø ja'i, i ena:

—Hin hapu xa hnu n'na ra pøngahya tengu na bi zøcua dí m'muhmu ya.

Mahøn'a emp'uya:

—Ya dá nurpahú rá ts'edi Oja, ngue fáxte ua dí 'buhmu ya.

¹⁷Gä ra häi Judea bi n'yo ra hya te bi 'yøtra Jesús, porque ndap'u bi zä bi fadi te bi 'yøt'e.

Bi 'yet'i yoho yø xädi ra Xuua ngue bi ma bá nyai ra Jesús.

¹⁸Nu'u yø xädi ra Xuua, bi xifi te 'be'a Gä øtra Jesús. Ra Xuua p'uya, bi zonhni yoho yø xädi. ¹⁹Bi 'yet'i ngue da ørpa ra nt'änni ra Jesús ngue'mø majuaní gue'a ra Cristo ja ngue da ehe di ndast'abi, ogue da thøm'man'na.

²⁰Nuya yø m'menhni ra Xuua, mi zømp'u 'buhra Jesús, bi 'yembi:

—Nuna ra Xuua øtra nxixya, xpá mmenga'be ngue ga øt'a'be ra nt'änni 'mø gue'e na ra Cristo ja ngue da ehe di ndast'abi, ogue ga tøm'mähe man'na —bi 'yembi.

²¹Nu'a ra ora bi zøn'u yø m'menhni p'uya, bi 'yøthe xangu yø därquehi ra Jesús, bi 'yøthe'u mi n'youi yø ts'onthi. Xangu yø xädä bi nzø yø dä. ²²Ra Jesús bi 'yembya yai:

—Ni me ya, bá xihmi ra Xuua na ra hya Gä nuui bi nja. Xihmi ya yø hya Gä 'yøhmi dí mmangä. Dami xihmi ngue yø xädä ya zø yø dä. Yø dogua, ya i 'yo. Yø ja'i mi 'ya yø do'yo, ya bi zä ha hembí. Yø gogu, ya øhra hya. Yø ánima, ya di bennate. Yø hyoya, ya sihra hoga 'da'yo hya. ²³Ra mmenthi di ntheui ra ja'i hinha di gohra mmui ngue ec'eigui.

²⁴Mi mengyø m'menhni ra Xuua, nuna ra Jesús bi d'mi bi c'annbabi yø ja'i na ra Xuua. Bi 'yembi:

—¿Te'o Gä ma guá nuhu p'u bí ja ra dapo? ¿Ua guá nuhu n'na ra n'yohu hinguí nzaqui rá mmui, entho n'na ra zafani 'mø anna ndahi? ²⁵Xi'mø ngue hin'na, ¿te'o guá nuhu 'mø? ¿Ua guá nuhu n'na ra n'yohu ngue he ra hoga ulu? Pe guí pahmu ngue yø ja'i he ra hoga ulu ngue 'bu mmapähä, guep'u ja yø ngu yø dast'abi 'bui. ²⁶Pe xi'mø hinga gue'a guá nuhu'a, ¿te'o guá nuhu 'mø? ¿Ua guá nuhu n'na rá pøngahya Oja? Majuaní ngue gue'a n'na rá pøngahya Oja guá nuhu. Pegue tate na ngue gätho mi'da yø pøngahya xa m'mui. ²⁷Nuna ra Xuua, guehna rá m'menhni Oja mmamp'u ja ra Maca Libro na, ngue ena: “Gä et'a ma m'menhni, di m'met'o p'u gdi ma. Gue'a di hoqui hapu ja ngue gui thogui”, bi 'yena. ²⁸Dí xi'ähü, nu hangu yø ja'i 'bui, hinjongui pøni ngue di tate ngue ra Xuua. Pe nuyá, to bi zä ma ja'i ya o rá 'ye Oja ya, guehya ma datho bi ntheui ra mmenthi ya, ngue ra Xuua.

²⁹Mi 'yøhyø ja'i na ra hya na. Gätho yø ja'i p'uya, co 'nehyo nguthäi xi xixyabi ra Xuua, bi bahyø ja'i ngue xanho te mman'Oja.

³⁰Pe yø fariseo 'nɛhyø xännbate ngue rā ley, hĩmbi ne'a rā nxixya bi 'yøtra Xuua'u, nu'a te nne Oja xta 'yørpabi hĩmbi nu manho.

³¹Janangue bi 'yenna Jesús:

—¿Tegue gda hyejpä ya yø ja'i ya? ¿Tep'u gui nequi? ³²Gda hyejpabi yø basi 'nyemp'u ja rā tai. I mmatyø mmimbasiui ngue di 'nyemmi, i embi: “Dá pixt'áhe rā xithi ngue xqui nnehmũ, pe hingá nnehmũ. Dá tut'áhe yø thũhũ ngue yø thundummũ, pe hingá nzomhmũ”, bi 'yembi. ³³Guí njathũ p'uya, nu'mø hĩmbi nja'a te guí mmamhmũ, guí mbøcuehũ. Porque bá ehra Xuua nuna mi øtra nxixya 'ne bi 'yetrá mmũ, nu'ahũ p'uya, gá 'yemhmũ ngue n'youi rā ts'onthi ngue'a te øt'e. ³⁴A nuyá, guecã drá N'yohũ dá ε mahets'i, dí sí'a te dí tini, nu'ahũ p'uya guí enju ngue drá nhyøt'a zihmẽ. Guí enju ngue dadi thegã'be'u yø ja'i ja yø ts'oqui 'ne'u yø nguthäi. ³⁵Pe nuna rā hya njuantho, nu'mø di 'nyomfeni xanho yø ja'i, da badĩ ha rá nja rā hya.

Nup'u ja rá ngu n'na rā fariseo, ja 'bup'u rā Jesús.

³⁶Nu'a n'na nc'ei yø fariseo bi zixra Jesús ngue da nsihmẽ p'u ja rá ngu. Mi zomp'u ja rā ngu rā Jesús, bi mip'u ja rā mɛxa p'uya. ³⁷Nuna n'na rā xisu mará 'yots'om'mäi p'u ja rā hnini, mi badĩ ngue bi ma da nsihmẽ p'u ja rá ngu rā fariseo nā rā Jesús. Bi zomp'u ja rā ngu p'uya, ni du n'na rā m'mo'aceite, yup'u rā aceite mahotho ga yuni. ³⁸Bi ndantøhmũ p'u 'buhra Jesús ngue bi dannebi yø gua. Mente zoni, nu'u yø guidä tägui, soxpũ ja yø

gua rā Jesús, thũqui conyø xta. Bi gospabi rā aceite mahotho ga yuni. ³⁹Nuna rā fariseo xi zixra ts'ihmẽ rā Jesús, mi nu te øtra xisu, nguna rā hya bi beni, bi 'yena: “Nu'mø ngue nmajuani rá pøngahya Oja nā rā n'yohũ nā, di padĩ te rá m'mäi nā rā xisu cuar'mø, ngue rā 'yots'om'mäi”.

⁴⁰Rā Jesús bi 'yembra fariseo:

—Ague Simu, jap'u n'na rā hya dí nne ga xi'i —bi 'yembi.

Enna fariseo p'uya:

—Damĩ xiqui grá xännbate.

⁴¹Bi 'yenna Jesús:

—Yoho yø n'yohũ di tupra menyua to di hmi rā menyu. Nu'a n'na rā ndupate p'uya, nu'a hangũ pøxa cõt'a ciento ma pa rā nzäbi, gue'a ndupate'a. Man'na nc'ei p'uya, nu'a hangũ pøxa yote ma'det'a ma pa rā nzäbi, gue'a ndupate'a. ⁴²Pe nu'u mi ndupate, ya hĩmbi zä bi gutyø güenda. Nu'a bi hmi rā menyu p'uya, bi punnbi gä yoho. Damĩ xicya, ¿ndana gue'a ya yø ndupate ngue tate di ja mammadi rá hmũ?

⁴³Bi 'yenna Simu p'uya:

—Nup'u nnä bẽngä, man'natho tate di ja mammadi'a xangu mi ndupate, 'ne bi punnbi.

Bi 'yenna Jesús:

—Nu'a gá manya, gue'a ya.

⁴⁴Bi hyetra xisu nā rā Jesús, bi 'yembra Simu:

—Guí nnu nā rā xisu 'bucua ya. Dá cõt'ä ua ja ni ngu, pe hingá 'dacrã dehe xcã nxugua. Pe nuna rā xisu 'bucua, bi mercã ma gua conyø guidä, 'ne bi duqui conyø xta. ⁴⁵Nu'i, hĩxcã zenguaguĩ conn'na rā beso, pe nuna, mente rā ora xtã cõt'ä ua ja ni ngu ya, hingui säya thannegui ma gua. ⁴⁶Nu'i, hĩxcã coscã rā

aceite ma ya. Pe nuná, mahotho ga yunna aceite bi goscagui ma gua.

⁴⁷Guehna dí xi'i naya, ngue emmei di maqui, ja di nequi p'u ngue xangu rá ts'oqui, pe di mpunnbi. Pe nu ra ja'i ngue ts'utho mapunnbi, ts'utho di nequi ngue di ma'a n'na.

⁴⁸Ra Jesús bi 'yembra xisu:

—Ya dá pun'na'i ni ts'oqui ya.

⁴⁹Nu'u mi'da yø ja'i xi ts'ofa 'dap'u 'buhmu p'u ja ra mexa p'uya, di n'yembi:

—¿Te'o ni n'yohu na ena ngue di punnba yø ts'oqui yø ja'i?

⁵⁰Pe ra Jesús bi 'yembra xisu:

—Ya gá nyanya ngue gá 'yec'eigui. Da hyu ni mmui ya, ni ma.

**Ja ua yø thuhu yø xisu
bi máxra Jesús.**

8 M'mefa p'uya, xangu yø hnini bi thohna ra Jesús ngue xihyø ja'i ha di njap'u di zo rá 'ye Oja. Ni n'youi'u 'de'ma yoho yø xädi. ²Xquet'a n'yohu 'da yø xisu xi 'yøthe ngue mi n'youi yø ts'onthi, da gue'u madi hyenni. N'yohu p'u ra Maya nuna ja man'na rá thuhu ngue ra Magdalena. Guehna xi 'yøthe m'met'o ngue mi n'youi yoto yø ts'onthi. ³N'youi p'u ra Juana nuna rá xisu ra Chuza, guehna di manda gätho yø mafi p'u ja rá palacio ra Herodes. 'Ne ra Susana n'youi p'u. N'youi p'u xangu yø xisu ngue ja te pets'i, nu'mø te honna Jesús, guehya fäxya.

**Ra Jesús i hyejpa ra hya
n'na ra momhmudä.**

⁴Xangu yø ja'i bá ep'u ja yø hnini ngue nne da 'yøde te mmana Jesús. Mi mpeti xangu yø ja'i, bi

hyoni te gui hyejpa ra hya xihyø ja'i. Bi 'yembi:

⁵—N'na ra n'yohu bi ma da ponna trigo. Nu'p'u bi thogui ngue ponyø hmudä, bi zop'u ja ra 'yu 'da yø hmudä. Bi n'hyø ja'i thop'u ja ra 'yu. Bi map'u yø ts'int's'u ngue bi za yø hmudä. ⁶Mi'da yø hmudä bi moni, bi zop'u hingui pidi ra häi ngue o ra do. Bi 'yotra hmudä 'mø mi bøts'e, ngue hingui xa ra häi. ⁷Mi'da yø hmudä bi zop'u ja yø 'uini. Mi nte yø 'uini p'uya, bi ts'onnyø hmudä ngue bi hyøt'ambo. ⁸Mi'da yø hmudä, bi zop'u ja ra hoga häi, guehya emmei bi nja ya. Nu'a n'na mhmudä bi bøn'a n'na ciento yø hmudä.

Nu'mø mi manna ra hya na, bi ts'edi bi 'yembyø ja'i:

—A nuyá, di nja ni gu ngue gui 'yøhmu na ra hya dí mmangä ya — bi 'yembi.

**Ra Jesús bi ma hanja ngue honi
te gui hyejpa ra hya xihyø ja'i.**

⁹Nu'u yø xädi bi 'yänni te ga mbønya yø hya xi hyequi. ¹⁰Ra Jesús bi 'yembi:

—Nuya yø hya hingui fadi ha di manda Oja yø ja'i, i nne Oja ngue da dinni mmuihu ya yø hya ya. Pe nuya mi'da yø ja'i, dá thonna hya di nhyejpi te dá sifi, n'namhma ngue nu te da nu, tengutho 'mø ngue hinte da nu. Nuya yø hya da 'yøde, tengutho 'mø ngue hin tema hya da 'yøde.

**Ra Jesús bi ma te ni bønya yø
hya bi hyejpa ra momhmudä.**

¹¹Ma ga xi'ahu te ga mbønna ra hya dá ma. Nu ra hmudä bi 'boni,

gue'a rá hya Oja'a. ¹²Nuya yø ja'i ngue hontho bi 'yøhra hya, guehya gui nhyejpi ngue ra nen'yü p'u bi zo ra hmudä ya. Hontho juadi bi 'yøhra hya, bi map'u ra zithu, bi japi bi pumbeni ra hya xi 'yøde. Hingui nnepe ngue da 'yec'ei ra hya, ngue di nyanyø te yø ja'i. ¹³Mi'da yø ja'i, gui nhyejpa ra häi hingui pidi ngue mi o ra do p'u bi zo yø hmudä. Mi zä mi 'yøhra hya yø ja'i, janjuani di johya ngue bi nu manho. Guehya yø ja'i himbi bent'i xanho ra hya ya. Bi 'yec'ei njamm pa. Nu'mø bi ts'ui, 'bexi cohyø mmui. ¹⁴Mi'da yø ja'i p'uya, gui nhyejpabi ra häi ngue ja yø uini p'u bi zo yø hmudä. Guehya yø ja'i bi 'yøde hanja ra hya ya. Pe nu'a te yø 'befi i ja n'na pa ngu n'na pa, høndyø 'befi ni ma yø mmui yø ja'i. Di ja ndummi honi ha di mmemmeti. Nu'a te yø pähäse, gue'a nne da 'yøt'a. Ya hin tema ntho bi 'yørpabi na ra hya bi 'yøde. ¹⁵Pe mi'da yø ja'i, gui nhyejpi ngue ra hoga häi p'u bi zo yø hmudä. Guehya yø ja'i ngue yø mmui ga 'yøhra hya ya, 'ne et'ammui ra hya øde. Hingui hegui, guehya haxra 'yü njuantho ya.

**Rā Jesús bi hyejpa ra
hya n'na ra nyot'i.**

¹⁶Nu'mø to di saca n'na ra nyot'i, hingui sä ngue da go'mi, ogue da hyøt'a 'bit'ots'i. Sinoque da hyøxmaya, n'namhma ngue nu'u cut'ambo ra ngu da hyetra nyot'i. ¹⁷Njarbutho ya yø hya hingui fadi hanja ya. Zi yohotho yø ja'i tinyø mmui hanja ra hya. Pe da 'yehra pa ngue gätho yø ja'i da badi hanja ra hya.

¹⁸Janangue dami 'yet'ammuihu teni bønya yø hya dí mmangä. A nu ra ja'i da dini xanho rá mmui hanja ra hya, da mäx Oja ngue man'na di bahra hya. Pe nu ra ja'i hingui nne da 'yørpabi masu ra hya dí mma, nu'a zits'u ra hya padi, da thannbi.

**Bi manna Jesús ndana gue'a da bõni
ngue da 'yøt'e tengutho 'mø drä menì.**

¹⁹Nup'u mi 'buhra Jesús, ja bi zømp'u rá mamá, 'nehø n'yohu. Pe hingui sä da guat'i ngue di nyaui, porque mandøngu dyø ja'i 'bup'u. ²⁰Hindi 'bedi to bi xihra Jesús, bi 'yembi:

—Ni mamá 'nehnì n'yohu 'bäcua thi. I nzo'i ngue gui nyaui 'na —bi 'yembi.

²¹Mi dahra Jesús, bi 'yentho:

—Nuya 'bucua øspabi rá hya Oja, nu'a ra hya øde gue'a øt'a, guehya entho ma mamá ya, guehya entho ma n'yohu ya.

**Rā Jesús bi säyabi ra
ndañi conyø funthe.**

²²N'na ra pa ra Jesús bi yurbu ja n'na ra barco conyø xädi. Bi 'yembi: —A nuyá, ma ga 'dasu ra zabi gdá mähä man'na nguadi —bi 'yembi.

Bi ma p'uya. ²³Mente ni 'yop'u ja ra dehe ra barco, bi n'ahra Jesús. Ena ha bi 'yeta n'na ra ndonthi bi n'yo. Nu'u yø funthe nangui, so mbo ra barco. Ya ja ngue da thunt'a mbonthe ra barco. ²⁴Nu'u yø xädi ra Jesús, bá äp'u bi aha, bi 'yembi:

—Ague grá xännbate, ague grá xännbate, ya ja ngue da thunt'a mbonthe ra barco. Ya ga tuhü —bi 'yembi.

Mi nangra Jesús, bi hejpa bi ra ndañi 'nehø funthe. Ngu i hejpi,

'bexpi nsäya. M'mefa ya hin tema di 'yani. ²⁵Bi 'yembyø xädi p'uya:

—¿Hanja ngue hinguí ec'ei ngue ga fáxahu? —bi 'yembi.

Nu'u yø xädi di 'yøtho hanja'a te bi nu, 'ne bi nsu. Di n'yembi n'na ngu n'na p'uya:

—¿Te'o ni n'yohu na n'yø? Nu'mø bi zohra ndahi 'nehra dehe, i ec'ei — di n'yembi.

Ra Jesús bi 'yøthe n'na ra n'yohu n'youi yø ts'onthi.

²⁶Mi zonna barco p'u ja ra häi Gadara, man'na nguadi ra zabi ha di nhyandui ra häi Galilea. ²⁷Mi bomp'u ja ra barco ra Jesús, bi guat'a n'na ra n'yohu ngue ra mmengu p'u. Ya ra ya'atho yø pa mi n'youi yø ts'onthi na ra n'yohu. Ni xingra ulu di he. Ni xinguí 'bup'u ja rá ngu, sinoque gup'u ja ra camposanto bí 'bui. ²⁸Ngui nu ra Jesús, bi ndantøhmü p'u ha 'bäi. Ra ndøts'edi i zofo, bi 'yembi:

—Ague Jesús, rá Ts'unt'u'i Oja nuna jase rá ts'edi. ¿Hanja ngue gadi nthint'ua dí 'bui? Dí äi ra mate ngue 'yo gadi ungui.

²⁹Nguna ra hya bi manna n'yohu, porque ya xi xihra ts'onthi ra Jesús ngue da hyep'u ra n'yohu n'youi. Xangu yø nnidi ngue emmei di um'mø bi gu. Yø ja'i p'uya turpa yø 'ye 'nehyo gua conyo cadena, pe di c'uqui. Ra ts'onthi p'uya di japra n'yohu ngue 'dagui, ni ma dapo.

³⁰Ra Jesús bi 'yänni, bi 'yembi:

—¿Teni hu'i?

Ra n'yohu p'uya bi 'yena:

—Nná hugä ngue yø mmundotho gähe —bi 'yena.

Bi manna tengu na porque xangu yø ts'onthi mi n'youi ra n'yohu.

³¹Nu'u yø ts'onthi p'uya, bi xihra Jesús ngue hinda 'yerbü ha ja ngue da jot'i. ³²Ja mi 'yorbutho n'na 'bui yø ts'udi ma'yoni p'u ja ra nguani p'uya. Yø ts'onthi p'uya, bi 'yädi ngue da yerbü ja yø mmui yø ts'udi. A nuna ra Jesús bi unna nt'edi.

³³Janangue yø ts'onthi bi hyep'u ra n'yohu mi n'youi, bi yerbü ja yø mmui yø ts'udi. Nuya yø ts'udi p'uya, bi gu ra 'dih, bi nhyorbü ja ra zabi. Gä ja bi jarbü ra dehe.

³⁴Nu'u yø n'yohu mi fáhyø ts'udi, mi nu te bi nja. Bi gu ra 'dih bi ma bá mamp'u bí ja ra hnini. Da gue'u yø ja'i 'daa n'nanni ha 'bui, gä bá xifi. ³⁵Mi 'yøhyø ja'i'a te bi nja, mandøngu dyø ja'i bá ehe da nu. Mi zonyø ja'i p'u 'buhra Jesús, 'dap'u 'buhmi'a ra n'yohu mi n'youi yø ts'onthi. Ya xi dits'i. Ya hinte di ja, ya he yø ulu. Pe bi zu yø ja'i'a te xi nja. ³⁶Nuya yø ja'i xi nuse'a te xi tho ra n'yohu mi n'youi yø ts'onthi, gä xihyo ja'i nu'u ja søhø. ³⁷Nuna ra hya bi nja, nguaya yø mmengu Gadara, nguaya yø ja'i ndap'u bi zä bi 'ye'a ra xequi'a, 'da ga xityø ja'i ra Jesús ngue da ma. Porque emmei su yø ja'i te bi 'yø'te. Janangue hombi yerbü ja ra barco ra Jesús ngue bi mengui. ³⁸Nu'a ra n'yohu mi n'youi yø ts'onthi bi xifi ngue xtä mme ra Jesús. Pe ra Jesús himbi nepe, sinoque bi 'yembi:

³⁹—Man'na xanho ni ma ni ngu, n'namhma gui xihyo ja'i'a te gä bi 'yø't'a'i Oja —bi 'yembi.

Bi ma ra n'yohu p'uya, bi xifi gätho yø ja'i p'u ja ra hnini'a te xi 'yørpabi ra Jesús.

Ra Jairo bi zixra Jesús ngue da øthebi rá t'ixu.

⁴⁰Mi zøm man'na nguadi ra zabi ra Jesús. Mi nu yø ja'i ya mambi

'bap'u, rā ndi johya. Porque ya mi ndomate gātho yō ja'i. ⁴¹Bi zō'a n'na rā n'yohu 'bet'o ngue di manda p'u ja rā nija p'uya, ni hu ngue rā Jairo. Bi ndantyohmu p'u 'bāhra Jesús. Bi 'yāpra mate ngue da map'u bī ja rá ngu. ⁴²Porque ya ja ngue da du n'na rá t'ixu mi si. Ya n'ne'ma yonjeya mi 'bui, pē hont'a rá 'dant'ixu mi si'a. Mi ma rā Jesús. Xangu yō ja'i bi denni asta di ntorbū ja rā 'yu.

⁴³Nu'u yō ja'i ni denna Jesús, n'youi p'u n'na rā xisu ngue ya n'ne'ma yonjeya mi hembra m'mäciji. Nuna rā xisu mađi hyenni, xandongu rá menyu xi unī ngue mi honyō 'yøthe da 'yøthe. Pē xinga n'na'u yō 'yøthe xta nzā da 'yøthe. ⁴⁴Nuna rā xisu, bi m'mefa p'u ni ma rā Jesús, bi guarbu ja rá xutha, bi dārpa rá nyani rá he. Ngu'i dārpa rá he p'uya, 'bexpi nsāya rā ji mi hembī. ⁴⁵Bi 'yenna Jesús: —¿Te'o bi dārcaguī mā he? —bi 'yembiyō ja'i.

Gātho yō ja'i p'uya, i mma ngue hīnjo'o. Pē rā Bedu 'nē'u mi'da yō n'yohu bi 'yembra Jesús:

—Ague grā xännbate, guī ānni to bi dāt'a ni he. Conque guī nnu ngue di ntotyō ja'i, 'nē tøn'na'i.

⁴⁶Pē rā Jesús bi 'yena:

—Hīn'na. 'Bui to bi dārca mā he. Porque dađi unna güenda ngue bi zā n'na nc'ei comma ts'edi.

⁴⁷Bi nu rā xisu p'uya, ngue fatho te bi 'yø'te. Ni huaquī mmap'u. Bi ndantyohmu p'u 'bāhra Jesús. Yō hmi yō dā yō ja'i p'u bi xi'a njuani te nnepe ngue bi dädi. 'Nē bi xifi ngue 'bexpi zā rā ji mi hembī. ⁴⁸Rā Jesús bi 'yembī:

—Ague t'ixu, ya bi zā'i ngue gā 'yēc'ei ngue di zā'i comma ts'edigā.

Da hyu ni mmui ya, ni ma —bi 'yembī.

⁴⁹Nuna rā Jesús, mente yaui rā xisu mađi hyenni, bi zō hman'na nc'ei bá nexpū ja rá ngu rā Jairo. Bi 'yembra Jairo:

—Ya bi du ni t'ixu n'yō, 'yoni mantho gui sixra xännbate.

⁵⁰Pē rā Jesús, mi 'yō'a te si rā Jairo, bi 'yembī:

—Yo sā guī su'a si'i ngue bi du ni t'ixu. Sinoque dađi 'yēc'eigui ngue da zā ga øthegā ni t'ixu —bi 'yembī.

⁵¹Mi zomp'u ja rā ngu p'uya, hīnjondi japi ngue 'da xti yūt'ui mbo. Hōndra Bedu, rā Jacobo, rā Xuua, 'nehrá papá 'nehrá mamá rā hmute bi japi bi yūt'ambo. ⁵²Gā zonyō ja'i, i ya dummui yō ja'i conná ngue'a bi du. Pē rā Jesús bi 'yembī:

—'Yo gui zomhmu. Nuna rā hmute hīngui tu na, i atho na.

⁵³Pē nuya yō ja'i yaui rā Jesús i thenthō, porque pađi ngue ya xi du rā hmute. ⁵⁴Nuna rā Jesús bi bennba rá 'yē rā du, nts'edi bi 'yembī:

—Ague grā hmute, dađi nanguī.

⁵⁵Nuna rā hmute p'uya, maħombi nja rá te. Bi nanguī 'bexque'a. Bi manda rā Jesús ngue di t'unna hme da zi rā hmute. ⁵⁶Nuna rá papá 'nehrá mamá rā hmute di 'yøtho te bi nja. Pē rā Jesús bi manda ngue hīnjonda sifi te bi nja.

Bi 'yet'u 'de'ma yoho yō xādi rā Jesús, ngue da xännbabi rā hya yō ja'i.

9 Nuna rā Jesús, mi peti gātho'u 'de'ma yoho yō xādi ya xi huanhni. Bi unna nt'edi ngue da hya rā ts'edi da 'yøthe gātho yō ja'i n'youi yō ts'onthi, da 'yøthe yō ja'i hembī 'dama 'dan'yo man'u. ²Bi

menhni ngue da xihra hya yø ja'i ha di njap'u di zo rá 'ye Oja. 'Nε da 'yøthe yø därkehi p'u di ma. ³Bi 'yεmbi:

—'Yo te gui hax'mø gá mähä, ni xingra tøhø, ni xingra bolsa, ni xingra thuhmε, ni xingra menyu. 'Yo gui cax man'na ni pahniha.

⁴Nup'u ja ra ngu di n'na'ahu ra ts'äya, ja gui n'oxhu p'u, asta gue'mø guá εhmü. ⁵A nup'u hinda n'na'ahu ra ts'äya, gui pømhmu p'u ja ra hnini. Pe dami huamhra fonthäi di n'yoi ni mbonguahü, gue'a ra hmeya'a ngue ya da thep'u ya yø ja'i himbi 'yøt'ahu masu.

⁶Bi ma'u bi t'et'i, i mpa p'u ja yø hnini. Bi xihyø ja'i ra hoga 'da'yo hya, 'nε bi 'yøthe yø därkehi p'u ni ma.

Ra dast'abi Herodes hingui nnu ra pa da nu ra Jesús.

⁷Mi 'yøhra dast'abi Herodes te manyø ja'i ngue xangu yø milagro øtra Jesús. Di 'yøtho'a te øde, porque en'ida yø ja'i ngue nuna ra Jesús, guehna ra Xuua xi bennate p'u bi nt'ägui. ⁸Mi'da yø ja'i p'uya, εmbi ngue ya 'yop'u ra Elías. Mi'da p'uya, εmbi ngue 'bui toni nyogui pøngahya Oja xpi bennate. ⁹Pe ra Herodes bi 'yεna:

—Nu'a ra Xuua dá mandagä bi t'øjpabi rá ya'a, hinga gue'a 'yop'u'a. ¿Pe te'o ni n'yohu na dí øcä ngue xangu yø cosa øt'e?

Ya hingui nnu ra pa ra Herodes ngue da nu ra Jesús.

Ra Jesús bi 'yøt'e ngue bi nsihme cut'a mahua'hi ma'yohu.

¹⁰Mambá pengyø xädi ra Jesús ngue bá manna hya p'u ja yø hnini,

bi dápura güenda te xi 'yøt'e. Nuna ra Jesús bi zixyø xädi ngue bi ma dapo, jonna hnini Betsaida. ¹¹Pe nu'mø mi bahyø ja'i hapu bi 'buhra Jesús, bi map'u bi 'bui. Di säyabi yø ja'i sømp'u 'bui. I xihyø ja'i ha di njap'u di zo rá 'ye Oja. Xquet'a bi 'yøthe yø därkehi.

¹²Nu'mø ya ni ma di nde p'uya, bi guat'u 'de'ma yoho yø xädi ra Jesús, bi 'yεmbi:

—Dami 'yehyø ja'i, n'namhma da hyoni ha di n'oxi, ja da dämp'u ra hme da zi. Porque nuna dí 'buhmu, ra dapo ua.

¹³Ra Jesús bi 'yεmbyø xädi:

—Dami unhnü ra hme da zi yø ja'i —bi 'yεmbi.

Nu'u yø xädi p'uya, bi 'yεmbi: —Pe hondi cut'a yø thuhmε dí hagähe, 'nε yoho yø hua. Rá nzegui ga mmäcähe 'mø, ga ma tämhme ra hme da zi yø ja'i.

¹⁴Yø ja'i p'uya, comma cut'a mahua'hi ma'yohu. Pe ra Jesús bi 'yεmbyø xädi:

—Dami xihmu yø ja'i da mi. Da 'yøtyø zimundo ngue dyø yote ma'det'a nja'i p'u da mi.

¹⁵Gue'a bi 'yøt'a p'uya. Bi mi gätho yø ja'i. ¹⁶Ra Jesús bi hyan'u cut'a yø thuhmε 'nε'u yoho yø hua. Bi hyanma hets'i p'uya, bi ja mammadi Oja. Bi xenyø thuhmε p'uya, bi unyø xädi ngue di 'darpa yø ja'i da zi. Da guehyø hua bi 'dat'i. ¹⁷Bi nsihme xanho yø ja'i, gä bi nniya. M'mefa p'uya, bi ma mapeti yø thuhmε bi bongui, bi za'i 'de'mayo canasta bi bongui.

Bi manna Bedu ngue ra Jesús, gue'a ra Cristo bá ex Oja ngue di ndast'abi'a.

¹⁸N'na ndi ya, bi ma n'nanni ra Jesús ngue bá mat'Oja, n'yoi yø xädi. Bi 'yännbaya, bi 'yεmbi:

—¿Te'ogä p'u ga mbenyø ja'i 'mø?

¹⁹Mi dahyø xädi p'uya, bi 'yembi:

—'Bu 'lda yø ja'i embi ngue gue'e grā Xuua gmi øtra nxixya. Mi'da yø ja'i p'uya, embi ngue gue'e grā Elías. Mi'da yø ja'i p'uya, embi ngue gue'e n'na'u yø nyogui pøngahya Oja xpi bennate.

²⁰Rā Jesús mahømbi 'yembyø xädi:

—Xi'ahü p'uya, ¿te'ogä p'u gni bëmhmü ngue guecä?

Rā Bedu p'uya, bi 'yembi:

—Nu'i, gue'e grā Cristo ba exa'i Oja ngue gui ndast'abi —bi 'yembi.

²¹Rā Jesús mahømbi 'yembi:

—A nuyá, 'yo to gui xifi te'ogä ya —bi 'yembi.

**Rā Jesús bi mā ngue dā tho,
'ne bi mā ngue di bennate.**

²²Bi xihyø xädi rā Jesús, bi 'yembi:

—Nu rā N'yohü bí 'ye mahets'i, da 'yemmei da ma mā'uni. Nu'u yø ja'i 'bet'o p'u ja rā nija dā zui, da guehyø hmü yø mmäcja, 'nehyø xännbate ngue rā ley, gä dā zui 'ne dā hyo. Pe rā hyü pa p'uya di bennate —bi 'yembi.

**Rā Jesús bi xihyø xädi ngue
hijnjam'mø dā gohyø mmü'a ga 'yec'ei.**

²³M'mefa p'uya, bi 'yembi gätho yø ja'i:

—Nu to nne dā denngui, hingui sä ngue dā zänse te dā n'yo. Hangu rā pa, hinha di gohrä mmüi, madague'a dā thop'u ja rā pont'i. ²⁴Nu rā ja'i dā 'uegue ngue su dā tho, guehna rā ja'i di m'mehrá te na. Pe nu rā ja'i hingui cohrä mmü'a ga 'yec'eigui, mađa tho conná ngueque, guehna rā

ja'i di nyanná te na. ²⁵Porque hinte da dahra ja'i, madague'a da 'yøt'e ngue rá mmeti gä rā ximhäi, 'ne di m'mehrá te. ²⁶A nuyá, nu rā ja'i ngue pesrá sä conná ngueque, ogue i pesrá sä conná guehna hya dí xännbate, xquet'a da 'yehra pa ngue nugui drá N'yohü dá e mahets'i, xquet'a ga pes'ma sä conná ngue'u to di jagbu. Guehna rā pa ga ma pengui ngue ga ndast'abi, conná ts'edi Oja ga ma n'yo'be yø maça anxe Oja. ²⁷Majuani dí xi'ahü, ngue nuya 'da 'bucua ya, hinda dū, asta gue'mø dā nu ngue dā hya rā ts'edi Oja di manda ua.

Bi mpä'a te gui nequi rā Jesús.

²⁸Ya rá hyato ma pa xi manna ra hya na p'uya, bi map'u bí ja n'na rā nyuni rā Jesús ngue bá mat'Oja. Bi zixra Bedu, rā Jacobo, rā Xuua. ²⁹Mente mmat'Oja rā Jesús, bi mpä'a gui nequi rá hmí. Rá he p'uya, asta di yoxni'a ga nt'axi. ³⁰Bi hnu p'uya, ngue 'bäp'u yoho yø n'yohü yaui. Nuya p'uya, guehna rā Moisés 'nehra Elías. ³¹'Nehya xquet'a di yoxni p'u i nequi ya. Nup'u ha bi nyai rā Jesús, bi c'a'a rā ndate ja ngue dani nthop'u Jerusalén. ³²Pe rā Bedu co 'ne'u mi'da yø n'yohü, bi n'aha ngue netha. Nu'mø mi nnuhu, bi nu p'uya ngue di yoxni p'u 'bähra Jesús, co 'ne'u miyoho yø n'yohü 'dap'u 'bähmi di yoxni. ³³Nuna rā Moisés 'nehra Elías, ya ja ngue dā zop'u rā Jesús. Pe rā Bedu bi 'yembra Jesús:

—Ague grā xännbate, ya xanho ngue dí 'bühmü ua. Ma ga hocähe hyü yø t'unnigu, n'na'i, n'na rā Moisés, n'na rā Elías —bi 'yembi.

Pe rā Bedu hingui padí te mma. ³⁴Mente bi manna rā hya na, bi nja

n'na ra guí ngue bi go'mi. Emmei bi nsu 'mø mi go'mra guí. ³⁵Bi 'yø p'uya ngue bá nya Oja p'u ja ra guí, bi 'yena:

—Nuna 'bucua ya, guehna ma Ts'unt'u dadi madi. Nuya yø hya da manna ya, dami 'yet'ammuihu —bi 'yena.

³⁶Mi juadi bá nya'a ya p'uya, bi nu ngue 'bäse p'u ra Jesús. Pe hinjombi xi'a te bi nu.

**Ra Jesús bi 'yøthe n'na nc'ei
mi n'youi ra ts'onthi.**

³⁷Mi hyaxpuya, bá ep'u ja ra nyuni mambi 'bui. Pe xangu yø ja'i bi ma di c'at'ui ra Jesús. ³⁸Nup'u 'buhyo ja'i p'uya, nts'edi bá nya n'na nc'ei, bi 'yembra Jesús:

—Ague grá xännbate, dami nurquits'u ma ts'unt'u 'bucua, porque hønna dí si na. ³⁹Nu'mø bi gu ra ts'onthi n'youi, di japi ngue mafi. I huaqui 'ne sohyø fuguí. Hinguí nne da hyegui, emmei di uni.

⁴⁰Ya xtá xihni xädi ngue xtá 'yøthe ts'u, pe hinxa nzä xa 'yøthe.

⁴¹Ra Jesús bi 'yembi:

—¿Asta njam'mø da zønna pa guí 'yec'eigahu? ¿Ua guí ena ngue hangu ra pa ga set'ahu?

Bi t'embrá papá ra därkehi p'uya:

—Bá si ua ni ts'unt'u ya.

⁴²Pe nu'mø ni ma da guatra ts'unt'u p'u 'bähra Jesús, asta ra huaqui bi 'yen'a häi ra ts'onthi. Ra Jesús bi xihra ts'onthi n'youi ra ts'unt'u ngue bi hyep'u. Mi zä'a te mi hembra ts'unt'u, bi ndäprá papá p'uya. ⁴³Gä di 'yødyø ja'i te bi nja. Bi bahyo ja'i ngue ma datho ja rá ts'edi Oja.

Mahombi manna Jesús ngue da tho.

Mente di 'yøtho gätho yø ja'i'a te bi 'yøtra Jesús, bi 'yembyø xädi p'uya:

⁴⁴—Dami 'yøhmü xanho na ra hya ga xi'ahu ya. Mami pumbeniha ngue ra Nyohu bi 'ye mahets'i di ndäpyø ts'oc'ei.

⁴⁵Pe nu'u yø xädi himbi dinyø mmui na ra hya xifi, porque tobe hinguí xojpabi Oja yø mmui ngue da ba'a xifi. I su yø xädi da 'yänni te ga mbøn'a ra hya manna Jesús.

**Ra Jesús bi xännba yø xädi
ndana ma datho da hnu mansu.**

⁴⁶Nu'u yø xädi ra Jesús di njun'mahya n'na ngu n'na, porque n'na ngu n'na nne ngue ma datho da hnu mansu.

⁴⁷Pe bi bahra Jesús te mbemp'u ja yø mmui yø xädi. Bi zonha n'na ra basi, bi 'bämbu ha 'bäi. ⁴⁸Bi 'yembuya:

—Nu ra ja'i di ja mmansu na ra basi 'bucua ya, nguna da 'yø'te porque pahra ja'i ngue nu te ø'te, gue'a dí nnu manho ngue da 'yø'ta, entho go di ja mmansu gra ja'i. Nu ra ja'i di ja mansugui, entho go di ja mmansu'a to bá penngui. Gätho'ahu ya, nu'a da t'embi ngue hinte di muui ya, gue'a ma da'a p'uya.

**Ra Jesús di hejpa yø xädi nuya suhyø
ja'i nnønnabi rá thuhu 'mø øthe yø ja'i.**

⁴⁹Ra Xuua bi 'yembi:

—Ague grá xännbate, xtá nugähe n'na nc'ei ngue nnøn'na ni thuhu ha ga 'yøthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi. Pe xtá hejpahe, porque hinda n'yohu p'u nnä mähä.

⁵⁰Ra Jesús bi 'yembi:

—'Yo gadi hejpahe yø ja'i nnøngagui ma thuhu, porque nuya hinguí sucju, ma n'yohu ya.

**Ra Jesús bi hejpabi ra Jacobo
'nēhra Xuua te i mma.**

⁵¹Man'na, man'na ni guatra pa ngue da ma mahets'i ra Jesús. Bi hya

rā ts'edi p'uya ngue dī ma Jerusalén.

⁵²Bi 'bet'o 'da yø amigo ngue xtani 'yāhṛā nt'edi ha dani nsāya. Mī zomp'u ja n'na rā hnini jap'u ja rā hāi Samaria, bi ne ngue ja xtani 'yāp'u rā nt'edi xti n'oxi. ⁵³Pe yø mmengu Samaria himbi nepe xti n'oxi, porque padī ngue dā thocho dī ma Jerusalén. ⁵⁴Nu'u yø xādi rā Jesús, rā Jacobo 'nēhṛā Xuua, mī nu ngue ya himbi t'unna ts'āya. Bi 'yembi:

—Ague grā Hmu, lua guí nne ga āhmū ngue dā tāhyø sibi mahets'i ngue di juadi, tengutho bi 'yøtra pøngahya Elías?

⁵⁵Bi hyet'u yaui rā Jesús, bi hejpi, bi 'yembi:

—Nu'auī hinguí pahmi ngue hinguí ho na rā hya guí mmammī. ⁵⁶Porque rā N'yohu bí 'yē mahets'i, himbi 'yēhē ngue di juahyø ja'i, sinoque bí 'yēhē ngue dā yāni.

I ma man'na rā hnini p'uya.

Hyu nc'ei bi nyāui rā Jesús.

⁵⁷Mente nī 'yop'u ja rā 'yu p'uya, n'na rā n'yohu bi 'yembrā Jesús:

—Ague grā hmu, nugā dī nne ga mme hapu gdī ma —bi 'yembi.

⁵⁸Rā Jesús bi 'yemp'a yaui:

—Nu yø haho ja yø 'bido ngue sāya. Yø ts'int's'u ja yø 'bafi ngue sāya. Pe rā N'yohu bí 'yē mahets'i hin'yu rá ngu ha dī n'oxi.

⁵⁹Bi 'yemba n'na nc'ei rā Jesús:

—Ma ga mmeṛ'u nnā magā —bi 'yembi.

Pe nu'a ts'o p'uya, bi 'yēna:

—Ague grā hmu, dami 'dacra nt'edi ngue 'be dā dū mā papā ga āgui. Ya dā zā ga mme p'uya —bi 'yembi.

⁶⁰Rā Jesús bi 'yemp'a yaui:

—Nu'u yø ja'i entho ya xā ndu ngue hinguí pā Oja, gue'u dā 'yāhyø mminduui'u. Pe nu'i, ma ga mmehma, n'namhma gui xihyø ja'i ha dī njap'u di zo rá 'yē Oja.

⁶¹Mahømbi 'yēn man'na nc'ei p'uya:

—Ague grā hmu, nugā dī nne ga mme, pe dami 'dacra nt'edi ngue 'be ga ma ē'u bí 'bup'u ja mā ngu.

⁶²Pe rā Jesús bi 'yembi:

—Nu'a bi bentra t'abi ndani ngue dī nuafani, 'nē cohṛā mmui m'mefa, gue'a ya hingṛā nzāui dā mā ha dī njap'u di zo rá 'yē Oja yø ja'i'a.

Rā Jesús bi menhni hyate ma'det'a nja'i dā manna hya.

10 M'mefa p'uya, nuna rā Hmu, bi huanhni hyate ma'det'a nja'i, bi menhni dī m'met'o p'u dī ma. Yø yonc'ei p'u dā ma n'na ngu n'na, i map'u ja yø hnini ja ngue dani nthohra Jesús. ²Bi 'yembuya:

—Majuani dī xi'ahu ngue rā 'befi xangu i ja, pe yø mēfi zi yohotho 'bui. Jananguē nuyá, dami 'yāphu nā Oja rá mmeti rā 'befi, ngue dā menhyø mēfi p'u ja rá 'befi. ³Nuya gui mmähā ya. Pe dami mfāhmū, porque gui cuthu p'u 'buhyø ja'i ngue yø nduc'ei, tengutho yø de'yo 'mø 'yop'u ha 'buhyø zate, gui njathu p'uya. ⁴Yo temā bolsa gui caxu, 'yo temā njamēnyu gui caxu. 'Yo gui cax hmī'da nī thixfanihu. 'Yo to di ot'ahu 'mø gā nzenguhu p'u ja rā 'yu. ⁵Nu'mø gā somp'u ja n'na rā ngu, gui zenguate 'mø gā cuthu mbo. Gui 'yēna: “Oja di japra ngu ja ua ya”.

⁶Nu'mø 'bup'u yø ja'i ngue nneprā njapi Oja, nu'a rā nzengua gadī unī ngue Oja di japyø ja'i, dā gohmi rā

nzengua. Pe nu'mø hingui nne yø ja'i, ya hin'na 'mø. ⁷Dami nsäya p'u ja ra ngu gui sømhmæ. Dami sihu'a te si yø ja'i 'bup'u. Porque ni 'yup'u ngue di t'unná nzäbi ra mæfi. 'Yo høntho gui pøn'a n'na ra ngu, gni mpa man'na ra ngu. Nu'a, hin'na'a. ⁸Nu'mø bi n'na'ahu ra ts'äya p'u ja ra hnini gui sømhmæ, dami si'a te di n'na'ahu. ⁹Gui 'yøthehu yø dârquehi di 'bup'u. Gui 'yemhmæ: “Nuyá, ya guep'u gui pahmu ha gdi sohu rá 'ye Oja ya”. ¹⁰Pe nu'mø himbi n'na'ahu ra ts'äya p'u ja ra hnini gui sømhmæ, gui 'yem'mø ga thohmu p'u ja yø caye: ¹¹“Dá huambu ja ra hnini yø fonthäi bá n'youi ma mbonguahe. Gue'a ra hmeya'a ngue ya dá thec'ahu p'u. Pe dami pahmu ngue ya mi ja ngue xta si'ahu ha gdi sohu rá 'ye Oja”, gui 'yemphu yø ja'i. ¹²Dí xi'ahu ngue nu'mø ra pa daní thaxra güenda, man'na xan'u ra castigo da thohya yø ja'i himbi unna ts'äya, ngue'a ra castigo da tho'u yø ja'i mi 'bup'u ja ra hnini Sodoma.

Xandøngu ra castigo da thohyø ja'i hingui nne di 'bätyø mmui.

¹³Hague ngu ra castigo da thohyø ja'i 'bup'u ja ra hnini Corazín. Hague ngu ra castigo da thohyø ja'i 'bup'u ja ra hnini Betsaida. Porque himbi 'yec'eigui 'mø mi nu yø milagro dá ørbu 'bui. A nu'mø xta nnu yø milagro yø ja'i mi 'bup'u ja ra nyogui hnini Tiro, 'nep'u ja ra hnini Sidón, n'nahmantho xta hyep'u ra nts'o maní n'yo yø ja'i. Xti n'yuxyø 'bospi, nê xta hye yø he yø ja'i nu'a xti nêqui ngue 'bu ndummu. ¹⁴Pe nu'mø ra pa daní thaxra güenda, man'na xangu ra castigo da thohyø

ja'i festa ra hya ya, ngue'a ra castigo da thohyø ja'i mi 'bup'u ja ra hnini Tiro 'nep'u ja ra hnini Sidón.

¹⁵A nu'u yø ja'i 'bup'u ja ra hnini Capernaum, rá nzegui ena ngue da t'espabi p'u mahets'i, 'necua ja ra häi da t'espí. Pe gue di map'u ja ra nidu.

¹⁶Bi 'yembyø xädi ra Jesús:

—Nu'u yø ja'i da ne da 'yøhra hya gui xihmu, tengutho 'mø go da 'yørcase ma hyagä'u. Nu te'o hinda nu manho'ahu, tengutho 'mø ngue go hingui nnu manho gra ja'i. Nu'a to hingui nnu manhogui, tengutho 'mø ngue go hingui nnu manho'a to bá pengui.

Ya bá penc'u hyate ma'det'a bi 'benhni.

¹⁷Mambá penc'u hyate ma'det'a nja'i bi 'benhni, emmei di johya. I ena:

—Ague grá Hmu, nu'mø dá nongähe ni thuhu, asta 'nèhyø ts'onthi n'youi yø ja'i hep'u.

¹⁸Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Gue'a guí mmammi. Dá nugä ra Satanás ngue gá taphu, bi ma häi tengutho ra huei 'mø ni gai. ¹⁹Nugä dá 'da'ahu ra ts'edi ngue madague'a gui ngeshu yø c'eya 'nê gui ngeshu yø ixtehe, pe hinte da ja'ahu. 'Nê gui taphu gätho rá ts'edi na ra zithu ma nsuihu. ²⁰Pe 'yo gadi johyahu ngue høntho gui nnønngahu ma thuhugä, 'bexi hep'u yø ts'onthi n'youi yø ja'i. Sinoque nu'a gdi johyahu, ngue bi nt'ot'i ni thuhuhu p'u mahets'i.

Di johya ra Jesús.

²¹Nu'a ra ora'a p'uya, ra Espiritu Santo bi japi ngue emmei di johya ra Jesús. Bi 'yena:

—Ma Papá'i, dadi ja mammadi'i grá Hmu p'u mahets'i, grá Hmu ua ja ra ximhäi. Porque yø ja'i ena ngue yø bamhya, i ena ngue tini xanho yø mmui hanja ra hya, pe gá 'yajpabi ya yø hya ya. Gá japi ngue go bi bahya yø ja'i ngue yø 'yøde tengutho yø basi ngue yø 'yøde. Nguna gá 'yøt'e ma Papá'i, porque gue'a guá sänni ngue di nja'a.

²²Ma Papágä bi däqui gátho yø cosa ngue ga manda. Hinjongui pøni ngue dadi mpahmi xanho'a rá Ts'unt'u Oja, sinoque hønse'a rá Papá di mpahmi. Hinjongui pøni ngue dadi mpahmi'a ra Papá, sinoque hønse'a rá Ts'unt'u di mpahmi. Nu ra ja'i da neprá Ts'unt'u Oja ngue da badi te'o na ra Papá, ya da zä da badi.

²³Bi hyetyø xädi p'uya, bi 'yemsebi:

—Bi toca'ahü ra mmenthü ngue gá nuse conni dähü'a te guí nnuhu ya. ²⁴Porque dí xi'ahü ngue yø pa xä thogui, xangu yø pøngahya Oja xä m'mui, 'nēhyø dast'abi xä m'mui, bi ne xtä nnu'a te guí nnuhu ya, pe hĩmbi zä bi nū. Bi ne xtä 'yø'a ra hya guí öhmü ya, pe hĩmbi zä bi 'yøde.

**Bi manna Jesús te bi 'yøtra
mməngu Samaria.**

²⁵Nu'a n'na ra xännbate ngue ra ley p'uya, bi guat'i ngue thämmahya ra Jesús, bi 'yembi:

—Ague grá xännbate, źte 'be'a ja ngue ga øt'e para ngue ga tinnä te para zantho?

²⁶Mi dahra Jesús, bi 'yembi:
—¿Teni 'be'a nt'ot'i p'u ja rá ley Oja? ¿Tema hya guí tim'mø gadi xädi?

²⁷Nu'a ra xännbate ngue ra ley p'uya, bi 'yena:

—Nuna ra hya na, guehna ena: “Dami ja ndummui ngue mathoguithe gui mahmu Oja co gátho ni mmuihu. Hangu ra pa hønt'a gui mbemhmü'a. 'Ne dami mahni mmic'eiui tengutho gni ne ngue di ma mamadi'i”, i enna hya.

²⁸Mi dahra Jesús, bi 'yembi:
—Xanho te guí mma. Dami 'yøt'e tengutho ra hya guí mmana n'namhma ngue gui tinnä te para zantho.

²⁹Pe nuna ra xännbate ngue ra ley, i ena ngue ya gue'a te øt'e ngue hinga gátho yø ja'i 'da gui matho. Janangue bi 'yembra Jesús:

—Pe, ¿dana gue'a ma mmic'ei'be p'uya?

³⁰Mi dahra Jesús, bi 'yembi:
—N'na ra n'yohü bá hya ra 'yu xpi 'yē'a Jerusalén, ni map'u ja ra hnini Jericó. Bi nthēui yø bē, bi hyannbabi'a te mi ha, asta bi møjpe. Bi uni, bi zop'u p'uya. Ya sä ra ndate 'mø mi zop'u. ³¹Nu'a ra ora'a p'uya, bi thop'u ja ra 'yu n'na ra mmäcja. Bi nu ngue 'bemp'u ra n'yohü sä ra n'u. Bi mäqui, i gäta n'na nguadi, bi thogui. ³²Xquet'a bi thop'u n'na ra n'yohü mi ja rá 'befi p'u ja ra nija. Nu'mø mi nu'a sä ra n'u, bi mäqui, bi thogui. ³³Pe nuna n'na ra n'yohü ngue ra mməngu p'u ja ra häi Samaria, bi thop'u ja ra 'yu. Mi nu ngue 'bemp'u na xi ma mä'uni, bi huēqui. ³⁴Bi guarbū benna n'yohü p'uya, bi gōspabi ra aceite, 'nēhra vino bi gōspa p'u xi ts'ēpi. Bi dūrpabi rá ts'et'i. Bi 'yēxpū ja rá fani p'uya, bi zits'i ngue da hyonnbī ha di nsäya. Bi mädi. ³⁵Mi hyaxpūya,

nuna ra mmengu Samaria 'mø ya ja ngue da ma, bi hya'i yoho yø menyu nuya di nthēui n'na pa ra nzābi n'na mmēnyu. Bi unna mmēnnigu, bi 'yēmbi: “Dami färquits'u na ra n'yohu 'bucua. Nu'mø hīndi gua'i na ra menyu ja ua, man'na xangu gui unī, ga jut'a'i 'mø dá pengui te gui unī”, bi 'yēmbi. ³⁶Xiya, ɛndana gue'a ya hyu n'c'ei di nequi ngue rá mmic'eiui na ra n'yohu bi unyø bē ya?

³⁷Nu'a ra xānnbate ngue ra ley p'uya bi 'yēna:

—Nu'a bi huēqui, gue'a rá mmic'eiui'a.

Mi dahra Jesús, bi 'yēmbi:

—Ni ma ya, dami 'yøt'e tengutho na ra hya gui mmana.

Ya 'bup'u ja rá ngu ra Marta ra Jesús.

³⁸Bi thop'u manī ma ra Jesús, bi zømp'u ja n'na ra hnini. Nup'u ja ra hnini bi zøni, 'bup'u n'na ra xisu ni hu ngue ra Marta. Nup'u ja rá ngu na, bi säyabi ra Jesús. ³⁹Nuna ra Marta, 'bu'a n'na rá juhue ni hu ngue ra Maya. Nuna ra Maya bi mip'u ni hyandra Jesús ngue øxra hya xihyø ja'i. ⁴⁰Pe ra Marta humbi di mpetho. Bi guarbu hu ra Jesús, bi 'yēmbi:

—Ague grá Hmu, ɛua xanho te ør'ma juhue ngue hīndi zequi? Dami xifi ngue da mǎxqui —bi 'yēmbi.

⁴¹Mi dahra Jesús, bi 'yēmbra Marta:

—Ague Marta, ague Marta, hinguí padī te gui 'yøt'e. Janjuani gui ho ni mmui'a te gā ja ngue gui 'yøt'e.

⁴²Pe hōnda n'na ra hya ja ngue ma datho di mporta. Nuna ra Maya xa huanhna hya nu'a ma datho di mporta 'nē hīnjōnda hyānnbi.

Bi xānnbabi ha di mat'Oja yø ja'i ra Jesús.

11 Man'na ra ora p'uya, nuna ra Jesús mi mmat'Oja p'u ja n'na ra xequi. Mi juadi bi mat'Oja p'uya, nu'a n'na'u yø xādi bi 'yēmbi: —Ague grá Hmu, dami xānngahe ra mhmat'Oja, tengutho ra Xuua bi xānnbi da mat'Oja yø xādi —bi 'yēmbi.

²Mi dahra Jesús, bi 'yēmbi:

—Nu'mø gui mmat'Ojahu, gui 'yēmhmæ: “Ma Papá'ahe gui 'bū mahets'i, dami 'yøt'e ngue da hnu mansu'i. Bá ēhe gui manda ua. Di nja'a te ni pähä ua ja ra ximhäi tengutho bí ja mahets'i. ³Dami 'dacje ra hmē n'na pa ngu n'na pa. ⁴Nē dami punnga ma ts'oquihe, tengutho gāhe xquet'a dadi punnbahe to hinguí ho te ørcahe. Dami fāxcahe ngue hinga øt'āhe ra nts'o. Dami yanje ngue ra nts'o”.

⁵Ra Jesús bi sigue bi 'yēmbi:

—Xi'mø ngue n'na ra n'yohu gadi n'amigo n'na'ahu ya. Nu'mø made ra xui p'uya, da zømp'u ja rá ngu rá amigo, da 'yēmbi: “Ague ma amigo'i, dami hmiqui hyu yø thuhmē. ⁶Porque n'na ma amigo bi zøp'u ja ma ngu, jap'u xpi 'yēhe. Pe hīn'yu te ga unni”. ⁷Nu'a ts'o p'uya, da 'yenthō 'mø bá thā'a mbo rá ngu: “Yo gadi xunanyagui. Ya n'not'e ma goxthi. Ma basi ya xa 'yoi. Ya hīnda zā ga nnanguí ga 'da'i'a gui ädi”, da 'yēmbi. ⁸Madague'a ngue rá amigo, pe hinguí nne da nanguí ngue di unni te honi. Pe nugä dí xi'ahu ngue da nanghma, di unni te gā honi, n'namhma ngue ya hīnni mantho di xunanya. ⁹Janangue nugä dí xi'ahu,

nuna Oja di 'da'i te guí homhma. Dami 'yāpi te guí nneh. Nu te gui honi, gui tini. Nu'mø gá jātra goxthi ngue gui nzohma Oja, da xoc'ah.

¹⁰Porque nu rā ja'i ādi te nne, mā t'unni. Nu'a honi, i tini. Nu'a di jātra goxthi, i sojpi.

¹¹Conque nu rā ja'i 'bührá basi, nu'mø bi 'yāpra thuhme, hingui sā rá mmui rā ja'i ngue rā do di unná basi. Ogue rā hua da 'yāprá basi, hingra c'eya di unni. ¹²Ogue rā do'ni da 'yāprá basi, hingra ixtehe di unni. ¹³A nuyá, i ja ni ts'oquihu, pe guí padí gui unna cosa xanho ni basihu. Nu'a ni Papáhu bí 'bu mahets'i ya, man'natho'a, nu'mø te'o da 'yāpra Espiritu Santo, da pennbabi.

**Yø ja'i embi ngue rā zithu
fäts'i te øtra Jesús.**

¹⁴Nuna rā Jesús bi 'yøthe n'na rā n'yohu mādi gonebi rā ts'onthi mi n'youi. Nu'mø mi hyep'u rā ts'onthi mi n'youi rā n'yohu, bi nya p'uya. Yø ja'i p'uya di 'yøtho. ¹⁵Pe en'ida yø ja'i:

—Nuna rā n'yohu na, øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi, pe gue gue'a rā zithu rá hmu yø ts'onthi fäts'i ngue jap'u.

¹⁶Mi'ida yø ja'i p'uya, bi xifi ngue nuna mahets'i xtabá 'yøtyø hmeya hinjongui sā da 'yø'te, para ngue da bahyø ja'i ngue Oja bí 'bu mahets'i di unna ts'edi. ¹⁷Pe rā Jesús gá patho te mbenyø ja'i, bi 'yembi:

—Xip'u di mānda n'na rā dast'abi, nu'mø di ndunhyø ja'i, hinjam'mø da zā da zehyø hya. Xip'u ja n'na rā ngu ya, nu'mø di nsuse yø ja'i 'bup'u, da 'yehra pa di n'uēni.

¹⁸Njarbatho na rā hya dí xi'ahu ya. Xi'mø ngue di hejpassø yø mefi rā zithu, ya rá 'befise di ts'oni. Dí mmangá na rā hya na ngue guí enju ngue rā zithu fäxca'mø dí øthegá yø ja'i n'youi yø ts'onthi. ¹⁹A nu'mø ngue ngu'a, xi ni mmijudfohu tenna hya guí xännbatehu, lua rā zithu fäx'mø øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi? Nuyá, ja di nequi p'uya ngue guí ya xādāhu, hingui padí te guí mmamhma. ²⁰Pe xi'mø ngue di 'dacra ts'edi Oja ngue ga øthegá yø ja'i n'youi yø ts'onthi, ja di nequi p'uya, ngue ya di mānda ua Oja.

²¹Hingra zithu øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi. Xi'mø ngue n'na rā n'yohu xanzaqui, cu yø juai gui mfäp'u ja rá ngu, hinte da ja'a te fädi. ²²Pe nu'mø bá ep'u man'na rā n'yohu ngue man'na xta nzaqui, da dapi, da gūnnbabi yø juai gui mfädi. Ya rá mmeti'a te da hyānnbi. Di njadā p'uya, tate xa nzaquigui ngue rā zithu, janangue sā dí øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi.

²³Nu rā ja'i hingui nne ngue mā n'yo'be, guehna rā ja'i rá n'youi mā nsui'be na. Nu rā ja'i hingui fäxqui ngue ga ør'be rā 'befi, guehna rā ja'i di ts'ongatho mā 'befi na.

**Rā ts'onthi bá pengbu
ja rá mmui rā ja'i.**

²⁴Nu'mø bi hyep'u rā ts'onthi n'youi rā ja'i, nup'u ja rā xequi mathoguitho xa 'yot'i, ja bí 'yop'u rā ts'onthi, honi ha di nsāya. Pe nu'mø himbi diní ha di nsāya, di n'yomfeni p'uya, i ena: “Ga pengá p'u ja mā ngu dá pøni”, i ena. ²⁵Nu'mø bá pengbūya, da dinnbabi rá mmui rā ja'i ngue hinjongui 'bup'u, tengutho

n'na ra ngu ngue mahoqui xanho, i njoqui. ²⁶Da mengbaya, da si mi yoto yø ts'onthi man'na xants'o ngue'a ra ts'onthi rá mudi. Gä da yurbu ja rá mmui ra ja'i ngue di m'mup'u. M'mefa p'uya, man'na di m'mu man'u ra ja'i ngue'a te ra n'u mi sä m'met'o.

**Bi manna Jesús te'o
di ntheu ra mmenthi.**

²⁷Nuna ra Jesús, mente mmanya yø hya ya, nup'u ha 'buhyø ja'i, bá thá'a n'na ra xisu, bi 'yembi:

—Ra mmenthi bi ntheu ra xisu bi øn'a'i, 'ne bi sut'a'i —bi 'yembi.

²⁸Em'mø mi dahra Jesús:

—Ma datho ra mmenthi bi ntheu ya yø ja'i di ho da 'yøxra hya mman'Oja, nu'a te ra hya øde, gue'a øt'a.

Yø ts'oc'ei äpyø milagro ra Jesús.

²⁹Man'na ni mpetitho yø ja'i p'u 'bahra Jesús. Mi nya ra Jesús, bi 'yena:

—Nu yø ja'i 'buhra pa ja p'uya, yø ts'oc'ei. 'Bet'o äcyø milagro da nu, ja da 'yec'eigui. Pe hin tema milagro ga øt'e ngue da nu yø ja'i. Nu'a da nøpa hmeya yø ja'i ya, gue'a te bi thohra pøngahya Jonás. ³⁰Porque tengutho ra Jonás, nu'a te bi tho'a, gue'a bi nøpa hmeya yø ja'i mi 'bup'u ja ra hnini Nínive'a. Njarbutho ra N'yohu bí 'yē mahets'i ya, nu'a te da tho'a, gue'a da nøpa hmeya yø ja'i 'buhra pa jap'u'a ya. ³¹Nu'mø ra pa ngue daní hyaxra güenda Oja p'uya, nu'a n'na ra xisu mi ndast'abi p'u sur, da nangui ngue di yappa yø ja'i 'buhra pa ja p'uya. Porque nuna ra xisu na, ndø yap'utho rá häi bi 'yehē ngue

bi 'yøxra hya mi pahra Salomón. Conque man'na dí tategä ya ngue ra Salomón, pe hingui nne gui 'yøhmü ra hya dí mmangä ya. ³²Da gue'u yø ja'i mi 'bup'u ja ra hnini Nínive da nang'mø ra pa daní hyaxra güenda Oja, di yappa yø ja'i 'buhra pa ja p'uya. Porque nu'u yø ja'i mi 'bup'u ja ra hnini Nínive, bi 'bätyø mmui 'mø mi 'yø'a ra hya bi manna Jonás. Conque man'na dí tategä ya ngue ra Jonás, pe hingui nne gui 'yøhmü ra hya dí mmangä ya.

**Ra Jesús bi hyejpabi ra
hya n'na ra nyot'i.**

³³Hingui sä ngue to di sacra nyot'i 'ne da 'yaqui, oque da go'mi con n'na ra huada. Sinoque da hyøxmaya, n'namhma ngue da nu ra nyot'i yø ja'i da yut'ambo. ³⁴Nu'mø bi xogui xanho ni dahu ya, ya gui hethu xanho ra nyot'i i ja. Njarbutho ni n'yomfēnihu ya, nu'mø bi xogui xanho, ya gui pahmu ndana ra nho gdi n'yohu 'mø. Pe numø hingui xogui xanho ni n'yomfēnihu, ya himma juani gui pahmu ndana ra nho gdi n'yohu 'mø. Ya nsutho 'mø ngue ra ts'a'bexui p'u gni mähä.

³⁵Njarbutho ya, dami ne ngue da xohni n'yomfēnihu, n'namhma ngue da zä gui timhmu ra 'yu xanho. ³⁶Tengutho n'na ra ja'i 'mø ha ra nyot'i, hētra 'yu ha ni ma, gui njathu p'uya. Nu'mø tinni mmuihu ndana ra nho, ya gui hyehmu p'u ra nts'o ngue gui n'yo manhohu.

**Bi manna Jesús te øtyø fariseo
'nhyø xännbate ngue ra ley.**

³⁷Nu'mø mi juadi bi nya ra Jesús, nuna n'na ra fariseo bi zits'i ngue da

nsihmei p'u ja rá ngu. Mi yat'ambo ra ngu ra Jesús, bi mip'u ja ra mexa. ³⁸Nuna ra fariseo p'uya, di 'yøtho hanja'a bi 'yøtra Jesús ngue himbi nxu'ye 'mø mi nsihme. ³⁹Pe ra Jesús bi 'yembi:

—Ague gyø fariseohu, guí pecju maxøts'e ra vaso 'ne maxøts'e ra mohi. Pe maxøts'etho di nequi ngue gyø hoja'ihu. Nu mbo ni mmuihu, gyø behu, ngue hont'a te pes'yø ja'i so ni mmui gui hyannbahu.

⁴⁰Hinguí padi te guí mmamhmu. ¿Ua hinguí pahmu ngue maxøts'e ma do'yohu, Oja bi hoqui, xquet'a 'ne mbo ma mmuihu bi hoqui? ⁴¹Pe dami fäxyø hyoya co nu'a te guí pets'i. Ya gä da gommanho p'uya.

⁴²Ague gyø fariseohu, hague ngu ra n'u gui thohmu. Nu'a ra diezmo gadi unhnu Oja, gadi unni te gä guí timhmu, asta ra xac'andehe gadi unhnu ra diezmo Oja. Da gue'u gätho mi'da yø c'ani gadi unhnu ra diezmo Oja. Ya xanho ngue nguna guí øthu, pe nu te ra nho ja ngue gui 'yøthu, 'ne'a gdi mahmu Oja, hinguí øthu'a.

⁴³Ague gyø fariseohu, hague ngu ra n'u gui thohmu. Porque guí huanthohu yø nthuts'i tate xanho p'u ja yø nija. 'Ne guí nnehu ngue con n'na ra respeto di zengua'ahu yø ja'i p'u ja yø 'yu.

⁴⁴Ague gyø xännbatehu ngue ra ley, conyø fariseo, hague ngu ra n'u gui thohmu. Porque maxøts'etho di nequi ngue xanho'ahu, himma juani ngue xanho ni mmuihu. Nu'ahu, tengutho p'u o ra ánima hindí nequi, thohyø ja'i maxøts'e, pe hinguí padi te ja mbo ra häi.

⁴⁵Mi da'a n'na nc'ei'u yø xännbate ngue ra ley p'uya, bi 'yembi:

—Ague grá xännbate, ngue guí mmana ra hya naya, xquet'a 'necähe guí sucje ya 'mø —bi 'yembi.

⁴⁶Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Xquet'a 'nhyø xännbate ngue ra ley, hague ngu ra n'u gui thohmu. Porque nuna ra ley gui xännbahu yø ja'i ngue da 'yøt'e, hinjongui hät'i da 'yøt'e. ðntho ra ndate 'beni gadi duthu yø ja'i. Yø ja'i p'uya, hinguí hät'i da duts'i. Pe nu'ahu, ni xinga gue'a n'na ni saha guí nne gdi tøxhu'a ra 'beni guí høspahu yø ja'i.

⁴⁷Hague ngu ra n'u gui thohmu.

Porque guí hømbahu yø panteo'u yø pøngahya Oja xa hyo ni mboxitahu.

⁴⁸Ja di nequi p'uya ngue gadi thehu'u ni mboxitahu bi hyopyø pongahya Oja. Mahønguí nne guí njathu p'uya, madague'a gadi hojpahu yø panteo'u yø pøngahya ya xandu.

⁴⁹Janangue ya patho Oja te di nja. Bi 'yena: “Ga penhna ma pøngahya 'ne mi'da yø m'menhi. Nu 'da'u p'uya, da tho. Mi'da p'uya, da juí”. ⁵⁰Pe nuya yø ja'i 'buhra pa ja p'uya, gä ja da ma mapennbi p'u'a ra castigo ja ngue di nja, ngue yø pøngahya xa tho asta gue'mø mambá fu'a nximhäi. ⁵¹Da fup'u bá tu ra Abel, asta guerp'u i ntu ra Zacarías nuna bi thop'u ha guí nhyacui ra nija ra altar. Guehna dí xi'ahu naya, da hyaspabi ra güenda Oja ya yø ja'i 'buhya, ngue'a te i du'u.

⁵²Ague gyø xännbatehu ngue ra ley, hague ngu ra n'u gui thohmu. Porque go guí hahu ra nsogui ngue ra mfadi. Pe ni xinga gue'ahu gdi pahmu, ni xinga di japhu da ba'u yø ja'i nne da badi.

⁵³Nuna ra Jesús, hontho bi juadi bi manya yø hya ya, mathoguiho bi mbøcue yø xännbate ngue ra ley 'nghyø fariseo. Bi guarbaya ngue bi 'yørpe xangu yø nt'änni. ⁵⁴Honi ha di züdi ngue tema hya da manna Jesús ngue hinda gue'a, para ngue da zä di yapi.

Ra Jesús bi xännba yø ja'i ngue hanja'u yø ja'i maxøts'etho di nequi ngue xanho.

12 Nu'a ra ora'a, yø maħuahitho yø ja'i bi mpeti, asta di ntøtyø ja'i. Ra Jesús bi müdi bi 'yembyø xädi:

—'Yo gni 'yohu tengutho ga 'yo yø fariseo. Porque maxøts'etho di nequi ngue xanho te ga 'yo, himma juani ngue xanho. ²Hin'yü n'na ra hya da bemp'u ja rá mmui ra ja'i ngue hinda fadi. Madague'a da 'yena da go'mi, pe gä fatho. ³A nuyá, nu'a te gäma hya nt'aguitho gadi nxihmu ngue hingui nnepħu da fadi, hinga nt'agui'a, i fadi xandønho. Nu'a ra hya gadi nhyarpatho ni guħu, ogue n'nøt'e ra ngu p'u gui yahu, i nt'øde gätho ra hnini'a te gui mmamħmu.

Bi manna Jesús ndana ja ngue da ts'u.

⁴Ague ma amigo'ahu, dí xi'ahu ngue 'yo gui suħu'u da ne da hyo'ahu. Porque nu'mø bi hyo'ahu, ya hinda zä te da japra te. ⁵Nugä ga xi'ahu ndana ja ngue gui suħu. Dami suħu Oja, ngue nu'mø bi hyac'a ni teħu, ja rá ts'edi ngue da men'nahu ra niđu. Nuna ya, gueħna dami suħu naya.

⁶Xi'mø bi 'bä cut'a yø ts'int's'u, uangui høndi yoho yø zixani ma

t'uni. Pe nuna Oja, hinga n'na di pumbeni'u yø ts'int's'u. ⁷Janjuani ngue faxahu Oja. Conque asta ni xtahu m'mede n'na ngu n'na. Janangue 'yo gui suħu yø ja'i. Porque man'na xammađi'ahu ngue yø ts'int's'u, madague'a yø mmundotho'u.

Ra Jesús bi xihyø xädi ngue hinda gomp'u ha 'buhyø mmic'eui.

⁸Dí xi'ahu ngue nu to gätho da mamp'u 'buhyø ja'i ngue ec'eigui, xquet'a ga mmangä p'u 'buhyø anxø Oja ngue dadi n'amigo'be ra ja'i. ⁹Pe nu te'o da gongä p'u 'buhyø ja'i, da ma ngue hingui ec'eigui, xquet'a ga mmangä p'u 'buhyø anxø Oja ngue hin dadi n'amigo'be ra ja'i da gongui.

¹⁰Nu to bi zä da nømman'u ra N'yohu bí 'yø mahets'i, i sä ngue di mpunñbi. Pe nu ra ja'i da nømman'u ra Espiritu Santo, ya hinda mpunñbi.

¹¹Nu'mø bi ts'ixahu p'u ja yø nija, ogue da ts'ixahu p'u ja ra ts'ut'abi, 'yo sä di tu ni mmuiħu na ra hya ja ngue gdi thahmu. ¹²Porque nu'mø bi zønna ora gui nyahu, guesø ra Espiritu Santo di ben'nahu ra hya gui mmamħmu'a ra ora'a.

Nu ra ja'i ja rá menyu, hinga gue'a rá menyu ja ngue di ma rá mmui.

¹³Mambá nya n'na nc'e'i p'u 'buhyø ja'i, bi 'yembra Jesús:

—Ague grá xännbate, dami xihma n'yohugä ngue di 'dajma parte ngue ra erensia.

¹⁴Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Ague n'yø, ÷te'o bi 'yexqui ngue ga nts'ut'abi ngue ga hec'ahu te gui peshu?

¹⁵Mahømbi 'yembī:

—Damī mfāhmū, 'yo sã guí emhmū ngue gue'a rā mēnyū ma datho dī mūui. Porque rā ja'i nne ngue dī m'mū manho, hīngā gue'a rā mēnyū xtāngu di pets'i dī m'mū manho.

¹⁶Bi hyejpabi na rā hya ja ua p'uya, bi 'yembī:

—Mī 'bu'a n'na rā n'yohū ngue rā mmēmmeti. Emmēi bi nja yø huahī. ¹⁷Nūnā rā mmēmmeti p'uya, ngūnā bi bēni, bi 'yēnā: “¿Tenī 'be'a gā øt'e? Hīn'yu hapū gā pets'a te jap'u xtā pefi”. ¹⁸Ya emp'uya: “Ya dí padī te gā øt'e. Nuya gā xotmā t'u, man'na xtānnoho gā hoqui. Ja gā pespu'a te gā gā xoqui, 'nē'a te gā dí pets'i. ¹⁹Gā engā p'uya, Nuya, xāngu te jap'u gdā si xāngu yø jēya. Dī nja gāmpāhā ya. Ma gā nsāya, ma gā si te gā tīnī”, dā 'yēnā. ²⁰Pe Oja p'uya, dā 'yembī: “Ague n'yø, hīnguí padī te guí mma. Nuya guí tu'a dī nxuī ya. Xi'a te xcá pets'i, ¿to dā gohmī'a?” ²¹Njarbatho rā ja'i nu'a nne ngue xtāngu te dā mets'i, hīnte dī mūui p'u ja rā hmī rā dā Oja.

Nūnā Oja i fāhya yø ja'i ya o rá 'ye.

²²Bi 'yēmbā m'mefa yø xādi rā Jesús:

—Nugā dí mma, nu'a te ja ngue guí sihu, ogue te ja ngue guí hyehū, 'yo gue'a māthoguitho gā ndū nī mmūihū'a. ²³A nuyá, nū rá te rā ja'i man'natho dī mūui ngue'a te dā zi. Nū rá do'yo rā ja'i man'natho dī mūui ngue'a te dā hye. ²⁴Ya guí nnuhū yø ca ngue hīnguí uahī, 'nē hīnguí xofu ngue te dā mets'i. Pe Oja dī unni te si yø ts'int'sū. Goma gue'ahū ya, ngue hīndā māxāhū

Oja, porque man'na xammadī'ahū ngue yø ts'int'sū. ²⁵Xiya, xi rā ja'i tu rá mmūi ngue hīnguí hets'i, ¿ua dā zā dī nte man'na doynūi ngue'a gā nhets'i? ²⁶Nu'mø hīndā zā ngue man'na guí ntehu mīts'u, ¿hanja ngue tu nī mmūihū mī'da yø cosa 'mø?

²⁷Ya guí nnuhū yø dōnī bí ja dapo ngue hīndī mpefi, nī xīnguí mpe, pe mahotho guí nequi. Dí xi'ahū ngue tengū rā dast'abi Salomón, mandōnho drá he bi hye, pe hīnha dā zūdi tengū gā nho yø dōnī. ²⁸Porque guesē Oja øt'e ngue māzihotho guí nequi yø dōnī bí ja dapo. Bí ja dapo ya, pe nīxudī p'uya, dī nzøp'u ja rā orno. ¿Goma gue'ahū ngue hīndī he'ahū Oja? Pe hīngā eguí ec'eihū xānho ngue fāxāhū Oja. ²⁹Nuya 'yo mathoguitho di tu nī mmūi ha gdi hyonī te guí sihu. ³⁰Porque yø ja'i 'bucua ja rā xīmhai, hōnt'a te dā zi nī ma yø mmūi honī. Pe nu'ahū, 'buhnī Papāhū, 'nē ya padī ngue guí homhmū gātho ya yø cosa ya. ³¹Janāngue damī ja ndūmmūi guí 'yøthu'a te dī mānda Oja. Gue'a di 'da'i te gāmā cosa guí homhmū'a.

Damī ne ngue bí ja nī mmetihū mahets'i.

³²Madague'a ziyohotho'ahū, pe 'yo guí sūhū. Nugā gā fā'ahū tengūtho rā mände'yo 'mø fāhyø de'yo. Nūnā Oja nī Papāhū i ja mpāhā ngue guí m'mūhmū p'u ha dī mānda. ³³Damī pä te gā guí peshū, guí unhnū rā mēnyū yø hyoha. Damī nehū rā buxa hīnjām'mø dī nts'onī. Porque nu'mø bí ja nī mmetihū mahets'i, hīnha rá nzequi dā bøhø. Nup'u

hinda zonna be, 'ne hinda zi ra zu'e'a te guí pets'i. ³⁴Nu'mø guí emhmæ ngue bí ja mahets'i'a ra nho tate di mui, hønnba da zo ni mmuihæ p'æ m'ø.

Ya xqui nsähæ 'mø bi zøhni Hmuħæ.

³⁵Ya xqui nsähæ 'mø bi zøhni Hmuħæ. Madra xui da zøhø, ya di zø ni nyot'ihu. ³⁶Gui 'yøthæ tengutho yø hmiqúi n'na ra hmu 'mø t'ø'mi ngue da pengba da nu ra nthati. Ngu di zøhø di jätra goxthi, 'bexta xojpi. ³⁷Ra mmenthi di nthui ra hmiqúi nuna dinná hmu 'mø bi zøhø ngue di ndømate. Majuaní dí xi'ahæ ngue nu'a rá hmu, di nsä ngue da 'yep'æ ja ra mexa yø hmiqúi ngue da 'uini. ³⁸Madague'a made nxui da zøhø, oque tobe händi hats'i da zøhø, pe ra mmenthi bi nthui yø hmiqúi da thini ngue di ndømate. ³⁹Dami pahmu na ra hya ja ua. Ngue n'na ra mmennigu, nu'mø da badi tema ora da zøhra be p'æ ja rá ngu, di mfädi xanho, händi n'uní da sojpa rá ngu ngue da fe. ⁴⁰Xquet'a dami njathæ p'uya, dami ndømatehæ. Porque nu'a ra ora hinte di so ni mmuihæ, xi'mø gue'a ra ora da zøhra N'yohæ di 'yæ mahets'i'a.

Ra Jesús bi hiejpa ra hya yoho yø hmiqúi, n'na ra hmiqúi ngue ra 'yøde, n'na ra hmiqúi hingrá 'yøde.

⁴¹Ra Bedu bi 'yänna Jesús, bi 'yembi:

—Ague grá Hmu, ðhøngtho gähe guí xicje na ra hya gadi hyecya, ua gue gätho yø ja'i guí xifi?

⁴²Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nuna ra hya dí mmangä, gue'a ra hmiqúi 'bet'o bá dinna hya dí xicä

na, nu'mø da 'yø'te te dí xifi. Guehna tengutho n'na ra hmiqúi da ma mafäti'a to 'bup'æ ja rá ngu rá hmu. Nu'mø bi zonna ora di nsihme yø ja'i mafäti, da 'uini. ⁴³Ra mmenthi di nthui ra hmiqúi da 'yø'te te di 'beprá hmu. Nu'mø bi zøhrá hmu, da dini ngue dadi mpefi. ⁴⁴Majuani dí xi'ahæ ngue nu te gä pesrá hmu, gä di fätrá hmiqúi. ⁴⁵Pe nuna ra hmiqúi da 'yemp'æ ja rá mmæi ngue him'be da zøhrá hmu, da müdi da mütyø mmihmiqúiui conyø xisu. Da mi di nsihme, oque di n'iti. ⁴⁶Nu'a rá hmu ra hmiqúi p'uya, nu'a ra pa ra ora ngue hingui t'ø'mrá hmu, gue'a ra ora da zø'a. Nu'a rá hmu p'uya, mathoguihø da mei, pets'i ngue da xeni. Di 'yemp'æ ni gohyø ja'i hingui e'e'i ra hya.

⁴⁷Nuna ra hmiqúi bi badi xanho hanja na ra hya nneprá hmu da 'yø'te, pe himbi 'yørpabi'a te rá pähä rá hmu, da 'yemmei da ma m'mei. ⁴⁸Pe nu'a ra hmiqúi himbi badi xanho'a te rá pähä rá hmu, da 'yøtyø cosa ní n'yup'æ ngue di 'bei, ts'utho da ma m'mei, porque hingui padi te ø'te. Nu te'o bi badi xanho ra hya, jatho ngue da 'yø'te te sifi. Nu te'o man'na xangu ra hya mafäti, man'natho xangu ja ngue da 'yø'te.

Bi manna Jesús ngue di nja ra sui.

⁴⁹Nugä ra sibi dá ehg ga ucä ua ja ra ximhäi. Dí nnegä ngue di nzø na ra sibi na. ⁵⁰Xquet'a ja ngue ga thocä n'na ra n'æ, pe dí xønni ngue di nja. ⁵¹¿Ua guí emhmæ ngue dá e'ä ua ja ra ximhäi ngue hin tema n'æ guí sähæ? Nu'a, hin'na'a. Sinoque di nja ra sui. ⁵²Porque ra pa di ma p'uya, cut'a nja'i 'dat'a ra ngu di 'bui,

gä di nsui. Hyu nc'ei di nsuhmi'u yo nc'ei di ec'eigui. Ogue yo nc'ei di nsuhmi'u hyu nc'ei di ec'eigui. ⁵³Nu ra papá hinda nu manho rá ts'unt'u di ec'eigui. Nu ra ts'unt'u hinda nu manho rá papá di ec'eigui. Nu ra mamá hinda nu manho rá t'ixu di ec'eigui. Nu ra t'ixu hinda nu manho rá mamá di ec'eigui. Nu ra cá hinda nu manho rá ts'ihue di ec'eigui. Nu ra ts'ihue hinda nu manho rá cá di ec'eigui.

I ja yø hmeya ngue te di nja.

⁵⁴Nuna ra Jesús bi 'yembyø ja'i:

—Nu'mø gá nuhu ngue bá nangyø 'bogui, guí emhmü p'uya ngue di n'ye. 'Ne gue'a di nja'a. ⁵⁵Nu'mø 'yo ra ndahi ni 'ye'a sur, guí emhmü p'uya: “Xta mpa ya”. 'Ne gue'a di nja'a. ⁵⁶Ena xø gá guí pahmu p'u gni bεhmü, pe hin'na. Nu'ahu guí pahmu te nne da manna tiempo 'mø guí hanthü yø guí bí ja maya, 'nεcua ja ra häi guí pahmu te di nja'mø 'yo ra ndahi. ¿Hanja ya'mø ngue hinguí pahmu te ga mbøn'a te gäma hya guí nnuhu yø pa dí 'buhmu ya?

**Dami ja ndummui guí
nhojpauí ni nsuiui.**

⁵⁷¿Hanja ngue hinguí hacsehu ra güenda ndana gue'a xanho?

⁵⁸Nu'mø bi nyap'ahu, nu'a di yap'ahu dami nhojpahu p'u ja ra 'yu, n'namhma ngue hindí dā'ahu p'u ja ra ts'ut'abi. Porque nu'mø ya bi ndā'ahu p'u ja ra ts'ut'abi, ra ts'ut'abi di dā'ahu ra policia. Ra policia p'uya, da zixahu fadi. ⁵⁹Dí xi'ahu ngue nup'u ja ra fadi, ya hinda zä guá ponthohu p'u, guá pøhmü asta

gue'mø guá jut'i gätho ra menyu da ts'an'nahü.

Jatho ngue da thep'u ra nts'o.

13 Nu'a ra ora'a p'uya, bi guat'i 'da yø ja'i p'u 'bahra Jesús, bi xifi te xi 'yøtra Pilato ngue xi hyo 'da yø ja'i ngue yø mmengu Galilea. 'Ne ja xi thop'u ha thohyø zu'ε nu'u tho ngue ra 'bøt'e. ²Ra Jesús bi 'yembi:

—Nu'a te ra n'u bi thohya yø mmengu Galilea bi tho, lua guí emhmü ngue man'na mi ja yø ts'oqui ya ngue mīda yø mmenguhu? ³Dí xi'ahu ngue hin'na. Nu'mø hingui hyehmu p'u ra nts'o gni 'yohu, xquet'a 'ne'ahu 'da gdi m'mehmu'u. ⁴Xi'u 'de'ma hyato nja'i bi hyo ra torre Siloé 'mø mi dāguí, lua guí emhmü ngue man'na mi ja yø ts'oqui ya bi du ngue gätho mīda yø mmengu Jerusalén? ⁵Nugä dí xi'ahu ngue hin'na. Nu'mø hingui hyehmu p'u ra nts'o gni 'yohu, 'ne'ahu 'da gni m'mehmu'u.

**Ra Jesús bi hyejpa ra hya
n'na ra za hingui zudi.**

⁶Bi hyoni te guí hyejpa ra hya bi xihyø ja'i ra Jesús, bi 'yembi:

—N'na ra n'yohu bi 'yet'a n'na nza ra igo p'u ja rá häi. Bi ma da nu p'uya ngue'mø zudi. Pe hin tema igo bá tini. ⁷Bi 'yembrá mēfi mī fāhra häi p'uya: “Ague n'yø, ya rá hyu jeya dí ghe dí hongä yø ndät'a ua ja ra za ja ua. Pe hinte dí tini. Dami 'yets'i man'na xanho, porque cot'ua ja ra häi”, bi 'yembi. ⁸Pe nu'a fāhra häi p'uya bi 'yēna: “Ague n'yø, dami tømra jeya ja ua ya. Ma ga cunnbagä ra häi 'ne ga pojpa ra

'yai. ⁹Xamhmatho di nzudi ngue ga jap'u. Nu'mø ya himbi nzudi, ya ga expraya", bi 'yembi.

**Ra Jesús bi 'yøthe n'na
ra xisu mi mo'mi.**

¹⁰Man'na ra pa ngue ra ts'äya, mi xännbate p'u ja n'na ra nija ra Jesús. ¹¹Nup'u ja ra nija, mi 'bup'u n'na ra xisu ngue ya n'ne'ma hyato njeya madi hyenni. Nu'a ra ts'onthi mi n'youi, di japi ngue mo'mi. Hinjam'mø di sä di juanná xutha. ¹²Nu'mø mi nu ra Jesús, bi zonnbya, bi 'yembi:

—Ague grá xisu, ya da zä ra n'u guí hembya.

¹³Bi japyø 'ye p'u ja rá ya p'uya. Pe 'bexpi zä'a ra ora'a, bi njuanná xutha ra xisu. Nuna p'uya, bi ja mammati Oja. ¹⁴Pe nu'a di manda p'u ja ra nija p'uya, bi mbøcue ngue ra ts'äya'a ra pa bi n'øthe ra Jesús. Bi 'yembyø ja'i p'uya:

—N'nato ma pa ja ngue di nja ra 'befi. Gue'u yø pa guá ghe da t'øthe'ahu 'mø. Pe hinga gue'mø ra pa ngue ra ts'äya da t'øthe'ahu.

¹⁵Mi dahra Jesús, bi 'yembyø ja'i:
—Ya gä gue'a guí mmamp'u gni bemhmü ya 'mø. Xi'mø guí si n'na ni ndani, oque n'na ni burru, lua hinguí xoc'mø ra pa ngue ra ts'äya ngue da ma da nsithe? ¹⁶Xina ra xisu, rá mbom'meto ra Abraham, ya n'ne'ma hyato njeya di unna zithu ngue'a te hembi. ¿Ua hinda zä da t'øthe 'mø ra pa ngue ra ts'äya na'mø?

¹⁷Mi manna ra hya na p'uya, mambi mesta yø sä'u nnu man'u ra Jesús. Pe gä di johya yø ja'i, porque hinjonda zä da 'yøt'e te nurpi øtra Jesús.

**Bi hyecra hya ra Jesús ngue
n'na rá hmudä ra mostasa.**

¹⁸Mi nya ra Jesús, bi 'yena:
—¿Ha di njap'u gdí pahmu ngue ha di nxandyø ja'i da zo rá 'ye Oja? ¿Tegue gdá hyeja ra hya? ¹⁹Tengutho n'na zihmudä ra mostasa, zitchu 'mø bi thup'u ja ra huahi. Pe di nte asta gue'mø di ndat'o. Xta nhets'i da gohi, da 'yøtyø 'bafi yø ts'int's'u p'u ja yø 'yet'o.

**Bi nhyejpa ra hya ra hojuni i
pe ra levadura ngue di ixqui.**

²⁰Mahømbi 'yenna Jesús:
—Nu'a di nxandyø ja'i da zo rá 'ye Oja, guí nhyejpabi ²¹ra íxi 'mø bi japi hyu t'eni ra hojuni n'na ra xisu, asta gue'mø di ixqui gä ra juni.

**Mahyejpi ra hya n'na
ra goxthi hinguí uant'i.**

²²Bi sigue bi n'yo ra Jesús ni ma Jerusalén, xännbabi ra hya yø ja'i p'u ja yø hnini thogui. ²³Bi 'yemba n'na n'ei p'uya:

—Ague grá hmu, lua ziyohotho yø ja'i di nyani?

Mi dahra Jesús, bi 'yena:

²⁴—Damí ja ndummüi gdi cuthu p'u ja ra goxthi hinguí uant'i. Porque dí xi'ahu ngue xangu to da ne da yut'i, pe hinda zä da yut'i. ²⁵Porque nu'mø bi nangra mmennigu da nøtra goxthi, nu'u da go'athi di jätra goxthi, da 'yembi: “Ague grá Hmu, damí xogahe ra goxthi”, da 'yembi. Pe da 'yenna Hmu 'mø bi dadi: “Hin'na. Himma amigo'ahu”. ²⁶Da 'yen'u di 'bä'athi p'uya: “Pe 'ne 'dap'u dá nsihmehü. Nup'u ja ma hninigähe ja gä

xānngahe p'u ni hyā". ²⁷Da 'yenna Hmu 'mø bi dadi: "Ya dí xi'ahū ngue himma amigō'ahū. Dami 'uehmu ua dí 'bui, porque xants'o te xcā 'yōthū". ²⁸Ja di nzonp'u'u di 'bā'athi p'uya, di guxyō ts'i 'mø bi nu rā Abraham, rā Isaac, rā Jacob, co gātho mi'da yō pōngahya Oja di 'bup'u di manda Oja. Nu'u di 'bā'athi, da gop'u'u. ²⁹Porque di bōnyō ja'i p'u ni hyūhrā hyadi, da guerp'u ni bōxyadi, norte, 'nē sur di bōnyō ja'i da mip'u ja rā mexa ngue di nsihmē p'u di manda Oja. ³⁰A nuyá, 'bū i'da ngue 'befa ua ya, gue'u danī m'met'o p'u'u. 'Bū i'da ngue 'bet'o ua ya, gue'u danī m'mefa p'u'u.

Bi nzonā Jesús ngue handrā hnīnī Jerusalén.

³¹Nu'a rā pa'a p'uya, bi zō i'da yō fariseo, bi 'yembrā Jesús:

—Dami pōngua ni ma, porque nne da hyo'i rā Herodes —bi 'yembī.

³²Mi dahrā Jesús, bi 'yēnā:

—Hantho ēnā da hyācā nā rā Herodes. Ni mähā ya bā xihmu ngue nuya 'nē nixudi, ga øthegā yō ja'i n'youi yō ts'onthī. Ga øthe yō ja'i hēmbi 'dama 'dan'yo man'u. Nimanī p'uya, ga juadi te dí pefi. ³³Pe jatho ngue ga thogui hapu nnā ma. Nixudi 'nē nimanī ga n'yo astā gue'mø ga sōn'a Jerusalén. Nuua himma juanī ngue da thogā ua, nup'u Jerusalén himma punnbī yō pōngahya sōmp'u, gā i tho.

³⁴Ague gyō mmēnguhū Jerusalén, gue'e gui hophū yō pōngahya Oja, da gue'u yō mamhya Oja bi 'ben'nahū, gā gui pūndothohū. Xangu yō nnidī dá ne ngue ga pen'nahū tengutho rā ønī 'mø di petyō basī ngue di huit'si

conyø zahua, dadi ja'ahū p'u. Pe hīngā nehū. ³⁵A nuyá, da hyc'ahū p'u Oja ya. Dí xi'ahū ngue ya hīnnī mantho gui nnujū, astā gue'mø da 'yēhrā pa gui 'yēmhmū: "Dí japrā m'menhni Oja bā penhua", gui 'yēmhmū.

Bi 'yøthe n'na rā dārquēhī rā Jesús.

14 N'na rā pa ngue rā ts'āya, nuna rā Jesús bi ma da nsihmē p'u ja rá ngu n'na rā n'yohū 'bet'o ngue yō fariseo. Nuya p'uya, fātho te øtrā Jesús. ²Nup'u hudī, 'bup'u n'na rā n'yohū ngue nenī. ³Nuna rā Jesús, bi 'yørpā rā nt'änni yō xānnbate ngue rā ley 'nēhyō fariseo, bi 'yēmbi:

—¿Ua da zā ngue da t'øthe n'na rā dārquēhī 'mø rā pa ngue rā ts'āya, uague hīn'nā?

⁴Nu'u nzofo hīmbī dadi. Bi bēntrā dārquēhī rā Jesús, bi 'yøthe. Bi xifi ngue da ma. ⁵Bi t'ēmybø fariseo p'uya:

—A nuyá, xi'mø gdi sihū n'na rā burru oque n'na rā ndani, da zop'u ja n'na rā ots'i 'mø rā pa ngue rā ts'āya, uanguī guá juts'i 'bexque'a, madrā ts'āya'a rā pa da zop'u ja rā ots'i.

⁶Hīnte ga ndatho'u yō ja'i nzofo.

Rā Jesús bi xifi te da 'yøtyø ja'i nnu rā nthati.

⁷Nu'u yō ja'i xi ts'ofō, hētho rā Jesús ha ga huanyō nthuts'i 'mø bi mip'u ja rā mexa. Bi 'yēmbūya:

⁸—Nu'mø to bi zo'i ngue gui nnuhū rā nthati, 'yogui huanthohū yō nthuts'i tate xanho ngue ja gui mmihmū p'u. Nthāmbenītho da zō hman'na n'c'ēi, nu'a tate hnu mansu

ngue nu'i. ⁹Nu'a xa nzo'i p'uya, nthambenitho da 'yen'i: "Dami unna nthuts'i na 'bucua n'yø". Ya gui pes'ni sä p'uya ngue gni mmip'u ja ra nthuts'i hinga njuani. ¹⁰Nu'mø bi ts'o'i, dami mip'u ja ra nthuts'i bi ja nyani, n'namhma ngue nu'mø bi zø'a xa nzo'i, da 'yen'i p'uya: "De gui mmicua ja ra nthuts'i xanho n'yø". Xquet'a 'nɛ'u 'dap'u gdi hūhmu p'u ja ra mexa da nu mansu'i p'uya. ¹¹Porque nu'a nne ngue man'na di hnu mansu, gue'a man'na ts'utho hnu mansu'a. Pe nu'a øt'e ngue hingu'i hnu mansu p'u ga mbeni, gue'a man'natho hnu mansu'a.

¹²Ra Jesús bi 'yembrá n'yohu xi zixpu ja rá ngu:

—Nu'mø guí øt'a n'na ra nts'ihme, ogui nzohni amigo, ni xinga gue'u ni n'yohu, ni xinga gue'u ni meni, ni xinga gue'u ni besino ngue ja te da zi. Porque nu'ú, xquet'a da 'yehra ora da zo'i ngue gui nsihmeui. Ya bi ma ma cots'i'a ra mate xcá 'yorbuya. ¹³A nuyá, nu'mø guí øtra nts'ihme, dami zo'u yø hyoya di nsihme, dami zo'u yø do'ye, dami zo'u yø dogua, dami zo'u yø xädä ngue gui 'uini. ¹⁴Janangue di toca'i ra mmenthi p'uya, porque hinda zä da gut'a'i te gui 'yørpe. Pe nu'mø ra pa dani bennate yø hoja'i p'uya, da gut'a'i Oja te xcá 'yøt'e.

Bi ma mahyequi ra hya ngue n'na ra dants'ihme di nja.

¹⁵Nu'a n'na n'ei mi hup'u ja ra mexa p'uya, bi 'yøde te mmanna Jesús, bi 'yembi:

—Majuani ngue ra mmenthi di tocabi'a to sihme p'u ha di manda Oja 'mø.

¹⁶Mi nya ra Jesús, bi 'yena:

—N'na ra n'yohu, bi 'yøt'a n'na ra dants'ihme ngue ra nde. Bi manda p'uya ngue bá ts'ofø xangu yø ja'i. ¹⁷Nu'a ra nde ja ngue di nja ra nts'ihme p'uya, bi menhná hmiqúi ra mmennigu ngue bá si'u to ya xi ts'ofø. Bi 'yembi: "Ma ga mmähä ya, porque ya bi nho'a te da ts'i". ¹⁸Nu'u bá ts'i p'uya, ena ngue hingu'i pongui. Nu'a rá mudi bá ts'ofø bi 'yena: "Ja dá tän'a n'na ra häi, jatho ngue ga ma nu ya. Dami punngui, nugä hingu'i pongui ga mmagä p'u". ¹⁹Nu'a man'na p'uya bi 'yena: "Ja dí tän'i cut'a n'tei yø ndani. Nuya dí nne ga sä ya. Dami punngui, nugä hingu'i pongui ga mmagä p'u". ²⁰Man'na p'uya bi 'yena: "Ja edadi nthati, janangue hinda zä ga mmap'u". ²¹Nu'mø mambá pengra hmiqúi, bi xihrá hmu te bá sifi. Bi mbøcue ra hmu p'uya. Bi 'yembrá hmiqúi: "Ni ma n'nahmantho p'u ja ra tai ya, 'nep'u ja yø caye ua ja ra hni'i. Bá si ua yø hyoya. Bá si ua yø do'ye, bá si ua yø dogua 'nehyo xädä". ²²Mambá pengra hmiqúi p'uya, bi 'yena: "Ague grá hmu, ya dá øt'e te gá 'bejpagui ya. Pe tobe mbonguitho yø nthuts'i". ²³Bi 'yenna hmu p'uya: "Nuya ni ma mahøn'a p'u ja yø caye 'nep'u ja yø 'yu ya. Bi ja ts'edi ngue da ecua yø ja'i n'namhma ngue da yuhma ngu. ²⁴Porque dí xi'ahu ngue nu'u yø n'yohu dá zocä m'met'o, ya hinda zä da ehē di nsihmeua'u".

Ja ua ra hya ja ngue da 'yøtra ja'i 'mø nne da denna Cristo.

²⁵Xangu yø ja'i ni 'befa p'u ni ma ra Jesús. Bi 'bärbuya, bi 'yembi:

²⁶—Nu te'o tēnngui 'nē zits'utho di maqui ngue'a te gui mahrá papá, ogue rá mamá, ogue rá xisu, ogue yø basi, ogue yø n'yohu, ogue yø nju, ogue su dá tho conná ngueque, nuná, guehna himma xädigá na. ²⁷Nu ra ja'i hingui nne dá dēnngui ngue su dá tho, guehna ra ja'i himma juani má xädigá na. ²⁸A nu'ahu ya, xi'mø to dá ne dá hyø'a n'na ra torre, uangui 'bet'o dá 'yøtrá güenda, dá nu 'mø ngue ja te di uní para ngue dá hyätra 'befi, ogue hin'na. ²⁹Porque nu'mø sä di dümi, 'nē hinda hyät'a m'mefa, dá denni to dá nu p'uya. ³⁰Da 'yena: "Nuna ra n'yohu 'bucua bi dümrá 'befi, pe hingui sä dá hyät'i", dá 'yena. ³¹Xi'mø ngue n'na ra dast'abi ja ngue dá 'yørpabi ra tūnhni man'na rá mmidast'abiui, uangui dá mi di n'yomfeni, dá zänni ngue'mø dá zä di jūui 'det'a mahuaḥi yø soldado 'mø bá ep'u 'däte mahuaḥi ngue ne tūnhni. ³²Pe nu'mø hinda zä p'uya, nu'mø tobe yap'utho bá eḥrá nsuiui, dá mennba ra hya rá mminst'abiui p'uya ngue di nhøjpai. ³³Gui njathu p'uya, ngue gui hyacju ra güenda, porque ra ja'i ngue tate di ma'a te pets'i, a nugä p'uya, zi ts'utho di maqui, guehna ra ja'i himma xädigá na.

**Bi ma mahyequi ra hya ngue'mø
bi m'me'a te ga nu ra u.**

³⁴Conque ra u, xanho'a. Pe nu'mø ya hingui u, ya hinte di muui. ³⁵Ni xingra 'yai ra häi dá zä, sinoque dá t'entho. A nuyá, di nja ni gu ngue gui 'yøhmü na ra hya dí mmangá ya.

**Bi hyecra hya ra Jesús ngue'mø
bi 'ue'a n'na ra de'yo.**

15 Gätho yø nguthäi 'nē'u
mi'da yø ja'i t'ēmbi ngue

ja yø ts'oqui bi guarbu 'bähra Jesús ngue øts'e te mma. ²Gue'a ga nnemhya yø fariseo'a 'nēhyø xännbate ngue ra ley, bi 'yena:

—Nuna ra n'yohu 'bucua, guehya yø ja'i ja yø ts'oqui nne di nyau'i 'nē 'dap'u sihmēui na.

³Janangue ra Jesús bi hyeca n'na ra hya bi xifi, bi 'yēmbi:

⁴—Nu'ahu ya, xi'mø di 'bui to di si n'na ciento yø de'yo, dá 'ue'a n'na nde'yo p'uya, uangui dá zop'u'u goho 'däte ma'de'ma guto nde'yo p'u ja ra dapo. Dá ma dá honna n'na nde'yo xa 'uegue asta gue'mø bá tini. ⁵Nu'mø bá timp'uya, dadi johya, dá huxrá xixi, dá eḥe. ⁶Nu'mø bi zop'u ja rá ngu, di petyø amigo 'nēhyø besino, dá 'yēmbi: "Bá ehmü ya, 'da gda johyathohu, porque ya dá tingä ma de'yo xi m'medi", dá 'yena. ⁷Njarbutho na dí xi'ahu ya, ngue'mø bi hyep'u ra nts'o ga 'yo n'na ra ja'i ja rá ts'oqui. Man'na ra ndøpähä bí ja mahets'i, hinda gue'u goho 'däte ma'de'ma guto nja'i ena ngue yø hoja'i, hin'yu yø ts'oqui.

**Bi ma mahyequi ra hya ngue
ra menyu bi m'medi.**

⁸Xi n'na ra xisu 'mø cu 'det'a yø menyu, di 'be'a n'na p'uya, uangui di sacra nyot'i dá gochrá ngu, mahotho di hyoni asta gue'mø bi diñi. ⁹Nu'mø bi dimp'uya, di petyø amigo 'nē mi'da yø besino, dá 'yēmbi: "Ma 'da gdá johyathohu ya, porque dá tingä ma menyu dá 'bedi", dá 'yēmbi. ¹⁰Njarbutho na ra hya dí xi'ahu ya, ngue bí ja ra johya p'u bí 'buhyø anxē Oja ngue n'na ra ja'i ja rá ts'oqui, dá hyep'u ra nts'o ga 'yo.

Bi ma mahyequi ra hya ngue n'na ra n'yohu di untho'a te ma t'unni.

¹¹Mi nya ra Jesús, bi 'yena:

—Mi si yoho yø ts'unt'u n'na ra n'yohu. ¹²Nuna ra ts'unt'u cohi bi 'yembrá papá: “Ague papá, dami 'dac'a te ma mmeti di tocagui”, bi 'yembi. Nuna rá papá p'uya, bi unni n'na ngu n'na yø ts'unt'u'a te di tocabi. ¹³Himma ya'atho yø pa p'uya, nuna ra ts'unt'u cohi, bi peti gátho'a te rá mmeti, bi hyats'i, bi ma man'na ra hái yap'utho. Ja bi umma unitho p'u rá menyu p'uya. ¹⁴Pe nu'mø mi hyäti Gä bi unna menyu, nu'p'u ja ra häi 'bui, bi nja n'na ra thuhu. Ya hin'yu te da zi p'uya. ¹⁵Bi map'u 'bu'a n'na ra n'yohu ngue bi 'yänna 'befi p'uya. Nuna ra n'yohu p'uya, bi 'bepi ngue da märpa yø ts'udi p'u bí ja rá häi. ¹⁶I nne da za'u yø jüza sa yø ts'udi p'uya, pe hinjondi unni. ¹⁷Ya emp'uya: “Nu'p'u ja rá ngu ma papágä, xangu yø hmiqúi di mpep'u, pe mbonguitho te da zi. Nugä p'uya, dí tugä ra thuhu ua. ¹⁸Ma ga pengä p'u bí 'buhma papá ya. Ga embi: Ague papá, ra ts'oqui dá øt'a'i, xquet'a ra ts'oqui dá ørpabi Oja. ¹⁹Ya hinni 'yup'u gui 'yena ngue ni basigui ya. Gui 'yø'ni güenda ngue nugä tengutho'u ni mefi guí si, di njarbutho p'u gdi bengui, ga embi”. ²⁰Bi hya ra 'yu p'uya bi mengui, i ma rá ngu rá papá.

Nu'mø tobe yap'utho bá ε p'uya, bi hyandrá papá, bi huequi. Bi ma p'uya ngue di c'at'ui, asta hufi 'ne di unna beso. ²¹Nuna ra ts'unt'u p'uya, bi 'yembrá papá: “Ague papá, ra ts'oqui dá øt'a'i, xquet'a ra ts'oqui

dá ørpabi Oja. Ya hinni 'yup'u gui 'yengui ngue ni basigui ya”. ²²Nu'a rá papá p'uya, embyø hmiqúi: “N'nahmantho bá cahmi ra ulu tate xanho, dami hetui. Dami hyurpau n'na ra mfo'ye rá 'ye. Dami unnu yø 'boxthi da dit'i. ²³Bá siui n'na ra ndani xanoqui ga hohu. Ma ga n'ot'a ngohu, ga nsihmehu. ²⁴Porque nuna ma ts'unt'ugä 'bucua, tengutho 'mø xi du na, a nuyá, tengutho 'mø ma'da'yo bi m'mui. Ya xi m'medi, pe mahøndá nuhu ya”. Bi müdi bi n'ot'ango p'uya.

²⁵Mambi 'yo ra 'befi'a rá ts'unt'u ma dap'uya. Nu'mø ni ma da zøp'u ja ra ngu'a ra ts'unt'u mambi 'yo ra 'befi p'uya, bi 'yøde ngue ja yø 'bida, 'buhyø nei. ²⁶Bi zonhna n'na'u yø hmiqúi p'uya, bi 'yänni te 'be'a ma ngo i ja. ²⁷Nu'a ra hmiqúi p'uya bi 'yembi: “Ni papá'a øt'ango ngue ni n'yohu xa nzøhø. Xa manda ngue xa tho n'na ra ndani ya xi noqui, porque nnu rá ts'unt'u ngue hinte di ja”. ²⁸Bi mbøcuc p'uya, hingui nne da yut'ambo. Bá pønna papá p'uya, bi xifi ngue da yut'ambo. ²⁹Pe nu'mø mi da p'uya, bi 'yembrá papá: “Ya xa mma yø jeya dí øt'a ni 'befi, nugä hinjam'mø xtá fets'i te gui mma. Pe hinjam'mø xcá 'daca n'na ra zichivo ngue ga nsännigo'be ma amigo. ³⁰Pe nuyá, nu'mø mi zøhna ni ts'unt'u bi un'na ni menyu ngue yø 'uesi, go xcá hyopra ndani naya”. ³¹Nuna rá papá p'uya, bi 'yembrá ts'unt'u: “Ague ts'unt'u, nu'i ya 'daua dí 'buhmi. Nu'a te Gä dí pets'a, Gä ni mmeti. ³²Pe nuyá, xanhotho ngue di njaju mpähä, ga øthu ra ngo. Porque nuna ni n'yohu, tengutho 'mø ya xi du na, ma'da'yo ngue bi

m'mui. Ya xi m'medi, pe mahøndá nuhú ya”.

Bi hyecra hya ra Jesús ngue n'na ra hmiqúi dí manda yø mefi.

16 Ra Jesús bi 'yembyø xádi: —Mí 'bu'a n'na ra mmemmeti ngue si n'na rá hmiqúi dí mandabi yø mefi. Nuna ra mmemmeti p'uya, bi sifi ngue di unnbatho rá menyu na rá hmiqúi. ²Ra mmemmeti p'uya, bi 'yembi: “Ague n'yø, ðhanja na ra hya dí øcä si'i? Damí dæcra güenda'a ra 'befi guí øt'e, porque ya hinní mantho guí mandagui ma hmiqúigä”, bi 'yembi. ³A nuna ra hmiqúi dí manda yø mefi p'uya, i ense: “¿Tení 'be'a ga øt'ä mø ya hindí 'dacä ra 'befi ma hmu ya'mø? Nugä ya hingui sä ga mpefi. Nu'mø ga haxra limosna, dí pes'ma sä. ⁴A nuyá, ya dí padí te ga øtya para ngue ya di 'bui to bi 'dacra ts'äya p'u ja yø ngu 'mø bi thaga ma 'befi”, i ena. ⁵Bi müdi bi zonhni 'da m'ida'u to tuprá hmu p'uya. Nuna rá müdi bi zonhni, bi 'yembi: “¿Hangu guí tuhma hmugä?” ⁶Ra n'yohu p'uya bi 'yena: “Dí tupa n'na ciento barre ra aceite”. Nuna ra hmiqúi p'uya bi 'yembi: “Ja ua ra sucua n'youi ni güenda 'mø. Pe damí mi ya, gui 'yør'man'na, gui cuati ngue yote ma'det'a barre guí ndupate”, bi 'yembi. ⁷M'mefa p'uya, bi 'yän man'na nc'ei, bi 'yembi: “Xi'i, ðhangu guí tuhma hmugä?” Bi 'yena ts'o p'uya: “N'na ciento t'ení ra trigo”. Bi 'yembüya: “Ja ua ra sucua n'youi ni güenda 'mø. Pe damí 'yør'man'na ya, ngue høndi goho 'däte t'ení gui cuati ngue guí ndupate”, bi 'yembi. ⁸Nu'a ra hmu, i espa'a ra ts'omefi

ngue padí ha di japi da hyätyø amigo. Yø ja'i 'bu'a nximhäi janjuani ga mbadi ha di hyätyø amigo, a nu yø ja'i ngue yø 'yec'ei hingui njap'u'u.

⁹Nugä dí xi'ahu, damí usahu ra menyu nu'a di usa yø ts'oc'ei ua ja ra ximhäi ngue gdi hyonni amigohu. A nu'mø gä hyä'ni menyuhu p'uya, ya di 'bui to di 'da'ahu ra ts'äya p'u ha guí m'muhmu para zantho.

¹⁰Nu'a da bømmanho, madague'a ts'utho da ma mafäti, man'natho da bømmanho 'mø da ma mafäti xangu. A nu'a hinda bømmanho, 'ne ts'utho da ma mafäti, ma xtangu da ma mafäti, pe hinda bømmanho.

¹¹Xi'mø hingui pømmanhohu 'mø mafäti'ahu ra menyu ja ua ja ra ximhäi, ðte'o guí ena di fät'ahu'a majuaní ngue xanho 'mø? ¹²Xi'mø ngue hingui pømmanhohu 'mø mafäti'ahu ra menyu ndan'yo to rá mmeti, ðte'o guí ena di 'da'ahu'a ja ngue da zo ni 'yehu 'mø?

¹³Hinga n'na ra hmiqúi da zä ngue yoho yø hmu dí m'mui. A nu'mø ngue yoho yø hmu dí m'mui, n'na'a dí madi, n'na'a hindí madi. N'na rá hmu da 'yørpe te dí manda, man'na rá hmu hinda 'yørpe te dí manda. Guí njathu p'uya, hingui sä ngue mbø yoho p'u dí ma ni mmuihu. Dí ma ni mmuihu Oja, xindi ma ni mmuihu ra menyu.

¹⁴Nu'u yø fariseo, ngue høndra menyu nne, gä bi 'yøxtho na ra hya mmanna Jesús. Pe thentho'a te øde hma. ¹⁵Ra Jesús bi 'yembi:

—A nuyá, gui härpahú yø dä yø ja'i, porque xøgue ena majuaní ngue gyø hoja'ihu p'u guí nequi. Pe nuna Oja hinda zä gui hyäthu na, i padí te ja mbo ni mmuihu na. Porque

nu'a ngue yø ja'itho nnu manho te øt'e, hinga gue'a nnu manho Oja'a.

**Bi xännba yø ja'i ra Jesús
ngue hanja rá ley Oja.**

¹⁶Nu'u yø pa bá m'muhra Xuua, ya mi hmanã ley bi 'yotra Moisés, ya mi hman'a te ra hya bi nxännbate yø pøngahya Oja. Asta gue'u yø pa'u ya, i sihra hoga 'da'yo hya yø ja'i ha di zo rá 'ye Oja. Gätho yø ja'i di ja ndummui ngue da zo rá 'ye Oja. ¹⁷Pe man'na hingui henni ngue da guahra c'amahets'i 'nehra häi, hindã gue'a ngue da t'embï hingui ja ts'ediã te nt'ot'i p'u ja rá ley Oja, madague'a ts'utho.

**Bi xännba yø ja'i ra Jesús ngue
hingui sä da 'yenyø xisu.**

¹⁸Nu'u yø n'yohu di nxummï yø xisu, nu'mø hømbi nthatra n'yohu, da me man'na ra xisu, ya ra ts'oqui øtra n'yohu. Nu'mø bi nthatra xisu bi t'ei, ya ra ts'oqui øt'ui ra n'yohu bi me.

**Ra mmemmeti conã
Lázaro, gä bi du.**

¹⁹Mi 'bu'a n'na ra n'yohu ngue ra mmemmeti. Mi he yø ulu tate xanho. N'na pa ngu n'na pa, entho øt'ango ngue di yoxni p'u sihme. ²⁰Xquet'a mi 'bu'a n'na ra hyoya ni hu ngue ra Lázaro. Xi guahyø sasi na ra Lázaro, hup'u ja rá goxthi ra mmemmeti. ²¹Nuna ra hyoya na, i nnehma da zi'u yø xemhme täp'u ja rá mexa ra mmemmeti, pe hindï unni. Nu'mø bi thop'u yø fo'yo, tespabi yø sasi. ²²Pe bi zønna pa bi du na ra Lázaro. Yø anxe Oja p'uya, bi zixpu 'buhra Abraham. Xquet'a bi du ra mmemmeti p'uya, bá t'ägui.

²³Nup'u ja ra nidu sä ra n'u p'uya, bi nhanni, bi hyannbu yap'utho p'uya, ngue bi 'bup'u ra Abraham, 'dap'u 'buhmi ra Lázaro. ²⁴Ra mmemmeti bi 'yena: "Ague ma papái Abraham, dami hugagui. Bá penhna Lázaro di po rá saha conã dehe. Da ehẽ di pogbagui ma janï. Porque dí sägã ra n'u ua ja yø sibi", bi 'yena. ²⁵Ra Abraham bi 'yembi: "Ague ts'unt'ui, dami beni ngue gã m'mummanho mente ra pa gã m'mui. A nuna ra Lázaro bi zã ra n'u na. A nuyá, go 'bumma pähä ua naya, go guí sä ra n'u ya. ²⁶I ja man'na ra hya ya. Xandønhẽ ua hapu nnã nhyacju. Janangue nu to da ne di map'u, hindã zã da thogui. A nu'u ni gop'u, hindã zã dí 'yecu'a'u". ²⁷Bi 'yenna mmemmeti p'uya: "Pe dí äi ra mate ma papái Abraham, ngue gui penhna Lázaro p'u ja rá ngu ma papägã. ²⁸Porque 'bup'u micut'a ma n'yohu. Da zã da xifi te dí thocã ua, n'namhma hindã ecua ha dí sägã ra n'u mø bi du'u". ²⁹Ra Abraham bi 'yembi: "Nuya guí mma, da zã di xä'u yø hya bi 'yotra Moisés, da gue'u bi 'yotyø pøngahya Oja. Da 'yørpa masu'a ra hya hmamp'u". ³⁰Enna mmemmeti p'uya: "ahã ma papái Abraham, gue'a guí mma. Pe nu'mø da ma n'na ra ánima da xifi te ja ua, da hyep'u ra nts'o ga 'yo'u". ³¹Ra Abraham bi 'yembi: "Nu'mø hingui t'ec'ei'a te ra hya bi 'yotra Moisés 'ne'a te bi 'yotyø pøngahya Oja, madague'a di bennate n'na ra ánima da ma da nyai, xquet'a ngutho hindã 'yec'ei ra hya da sifi".

**Xandøngu ra n'u da zã to da japi
da 'yøtra ts'oqui rá mmic'eiui.**

17 Ra Jesús bi 'yembyø xädi:
—Nuyá, hindï 'bedi tema
cosa ga 'yøtra ts'oqui yø ja'i. Pe

hague ngu rā castigo dā thohra ja'i dā japi dā 'yōtra ts'oqui rá mmic'ēiui. ²Man'na xanho ngue dā thōrbu ja rā jathe dī ntharpa n'na rā junī p'u ja rá 'yuga ngue dā gu'mi, hīnda gue'a ngue dā japi dā 'yōtra ts'oqui ya yō ja'i zits'ūtho ēc'ēigui. ³Damī mfāhmu māmī njahu p'u.

Nu'mō hīnguī nnu manho te bi 'yōt'a'i nī cu, damī hejpi. Nu'mō bi hyep'u rā nts'o ōt'e, damī punnbi. ⁴Madague'a nyoto nnidī n'na pa dā 'yōt'a'i'a hīnguī nnu manho, 'nē nyoto nnidī dā 'yēn'i: “Damī punngui”, dā 'yēn'i, damī punnbi.

Yō xādi rā Jesús bi 'yāpi ngue di hatra ts'edi yō nt'ēc'ēi.

⁵Bi 'yēmyō xādi rā Jesús:

—Ague grā Hmu, nu'mō te nt'āpi Oja, damī 'yōt'e ngue ga ēc'ēihe xanho ngue dī nja.

⁶Rā Jesús bi 'yēmbi:

—Nu'mō di ja zits'u nī nt'ēc'ēihu, madague'a dangu ga nnoho n'na zihmūdā rā mostasa, nūnu n'na nza rā sicómoro 'bāhnu, dā zā gui 'yēmphu: “Damī 'uecua guī 'bāi, i m'map'u ja rā jathe”, gui 'yēmphu. Nūna rā za, dī map'u gui xihmu.

Nu rā hmiqūi ōt'a te rá 'befi ja ngue dā 'yōt'e.

⁷Nu'ahu ya, xi'mō di 'bu'a n'na nc'ēi ngue di si n'na rá hmiqūi, nu'mō bi zōhra 'befi rā hmiqūi ngue xpā nuafanī ogue fāndē'yo, ūua dā 'yēmbā hmiqūi: “Damī mīhya gui nsihmē”? ⁸Uānguī hīn'na. Sinoque dā 'yēmbā hmiqūi: “Damī hogagui te ga si. Damī nsā gui 'daqui te ga si mēnte ga nsihmēgā. Nu'mō dā juategā rā nts'ihmē p'uya, ja

gui nsihmē”, dā 'yēmbi. ⁹Ūua di ja mammadī rá hmiqūi ngue bi 'yōt'e te bi 'bēpi? Conque hīn'na. ¹⁰Xquet'a gui njathu p'uya, nu'mō gā juadi gā 'yōthu'a rā 'befi di 'bēp'ahu Oja, gui 'yēmhmu p'uya: “Hīn'yu te dī hnu manhogāhe, porque nu'a rā 'befi bi m'mejpahe ga ōthe, hōnt'a dā ōthe'a”.

Rā Jesús bi 'yōthe 'det'a nja'i mī hēmbra ts'o'ya.

¹¹Nūna rā Jesús, bi thogui i ma Jerusalén. I nthop'u ja rā hyodi dī ntōt'ui rā hāi Samaria'a rā hāi Galilea. ¹²Mī zōmp'u ja n'na rā hnīni p'uya, mambā ēp'u 'det'a nja'i yō dārquēhi mī hēmbra ts'o'ya. Yap'ūtho bā ēhyō dārquēhi 'mō mī hyandi, pē 'bēxpā m'māi. ¹³Bi marpūya, bi 'yēmbi:

—Ague grā xānnbāte Jesús, hūggāhe, damī 'yōthegāhe.

¹⁴Mī hyandyō dārquēhi rā Jesús, bi 'yēmbi:

—Nūya damī sōmhmu p'u 'būhyō mmācja ya, gui xifi ngue ya bi zā'ahu.

Mēnte nī 'yo yō dārquēhi ngue nī map'u 'būhyō mmācja p'uya, bi zā rā n'u mī hēmbi n'na ngu n'na.

¹⁵Nū'a n'na nc'ēi'u mī u p'uya, mī nū ngue ya bi zā rā n'u mī hēmbi, bī mengbūya. Pē janjuanī ngue nts'edi guī ja mammadī Oja.

¹⁶Bi ndāntyōhmū p'u 'bāhra Jesús, asta di sōt'āhāi rá hmi ha gui ja mammadī. Nūna rā n'yohu nā, rā mmēngu p'u ja rā hāi Samaria. ¹⁷Bi 'yēnna Jesús:

—Ūānguī 'det'a nja'i bi zā rā n'u mī hēmbi? ūHaru 'bu'u mī gūto ya?

¹⁸Hīnjo mman'na xtabā mmēnguī

ngue di ja mammadi Oja, hinda honna n'na nc'ei hingra judío bá pengui.

¹⁹Ra Jesús bi 'yembra n'yohu mará därkehi:

—Damí nangui, ni ma. Ya bi zäi ngue gá 'yec'eigui.

Bi manna Jesús ha di njap'u di nequi ngue di manda ua Oja.

²⁰Yø fariseo bi 'yanna Jesús ngue njam'mø da zøcua Oja ngue di manda ua. Bi 'yembuya:

—Nu'mø bi zøcua Oja ngue di manda ua, hingra cosa di nequi ngue da hnu'a. ²¹Porque hinda zä da 'yenyø ja'i: “Nuua, ja bí ja ua”, ogue “Nunü, ja bí ja nü”. Porque Oja ya di manda ua guí 'buhmü'a ya.

²²Bi 'yembyø xädi p'uya:

—Da 'yehra pa guí nne gui nnuhü'a ra pa da zøhra N'yohu di 'yē mahets'i, pe hingui nnuhü. ²³Da 'yēn'ahü yø ja'i'a ra pa'a: “Ma nuhü ninguehnü”, ogue “Ma nuhü ninguecua”, da 'yēn'ahü. Yo sä gui tenhü hapu di ma yø ja'i ngue guá honju. ²⁴Porque nu'mø bi zønna pa da ehra N'yohu di 'yē mahets'i, gätho yø ja'i da hyandi. Tengutho 'mø bi yotra huei, to bi zä handi, di njarbü. ²⁵Pe nuyá, jatho ngue 'be ga sägä xangu ra nü, ngue hinda nu manhogä yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi.

²⁶Tengutho bá nja'mø yø pa mambá m'muhra Noé, xquet'a ngu'a di nja'a ra pa da ehra N'yohu di 'yē mahets'i ya. ²⁷Porque nu'a ra pa'a, mi sihme yø ja'i, mađi nthati 'da, ja t'äpyø t'ixu 'da. Pe himbi unna güenda yø ja'i te ja ngue di nja, asta ja gue'mø ra pa mi yutra Noé p'u ja ra barco. Mi nja ra ndate 'ye p'uya, bi juadi gätho yø

ja'i. ²⁸Njarbutho'a te bi nja'mø yø pa mi m'muhra Lot. Mi sihme yø ja'i, te'o di ntäi, te'o i mpä, te'o tuhyø huahi, mi hønnigu 'da. ²⁹Pe nu'a ra pa bi sihra Lot ngue bi bömp'u ja ra hnini Sodomä, bá høhmaya yø asufre ngue dänzø, bi juadi gätho'u mi 'bup'u ja ra hnini. ³⁰Mahøndi njarbutho yø ja'i 'mø bá ehra N'yohu di 'yē mahets'i ya.

³¹Nu'a ra pa'a, nu ra ja'i dí tømha xøts'e rá ngu, 'yo di ena ngue di ma mbo rá ngu ngue te da ha, sinoque da 'dagui. Nu ra ja'i dí 'yo ra 'befi, hinda ma rá ngu ngue te da ha, sinoque da 'dagui n'nahmantho.

³²Dami bēmhü'a te bi thohrá xisu ra Lot. ³³Nu'a te'o nne di mpommi ra ndate, gue'a di m'me'a. Pe nu'a te'o da 'yenná te conná nguecä, gue'a di nyan'a.

³⁴Dí xi'ahü ngue nu'a ra xui'a, yo nc'ei di oxpu ja rá t'ots'i. N'na nc'ei da ts'its'i, n'na nc'ei da gohi. ³⁵Yoho yø xisu 'dap'u di ncuni. N'na nc'ei da ts'its'i, n'na nc'ei da gohi. ³⁶Yoho yø n'yohu 'dap'u dađi mpefi. N'na nc'ei da ts'its'i, n'na nc'ei da gohi.

³⁷Mi 'yøhyø ja'i na ra hya na, enyø ja'i p'uya:

—¿Pe hapu di nja na ra hya guí mmamp'uya grá hmü?

Mi dahra Jesús, bi 'yēna:

—Nup'u dí 'buhyø ja'i ni 'yup'u da thaspa ra güenda, ja di njap'u ra castigo.

Bi hyecra hya ra Jesús ngue n'na ra 'danxu mi n'äst'abi.

18 Bi hyecra hya bi xihyø ja'i ra Jesús. Bi xänbä yø ja'i ngue jatho zant'a da mat'Oja, hinha di gohyø mmui. ²Bi 'yembuya:

—Nup'u ja n'na rā hnini, mi 'bup'u n'na rā ts'ut'abi ngue hinguī su rá mmic'eiui, ni xinga gue Oja di su. ³Nu'a rā hnini'a p'uya, xquet'a mi 'bup'u n'na rā 'danxu ngue njandyatho pap'u 'buhra ts'ut'abi ngue apra ts'ut'abi rá nsuiui. ⁴Nuna rā ts'ut'abi, bi ma njammī pa ngue hinguī orpa masu na rā 'danxu. Pe m'mefa p'uya, bi 'yena: “Nugā hindī sugā Oja, ni xinga guehma mmic'ei'be dí su. ⁵A nuyá, para ngue hinnī mantho di xunanyagā ua na rā 'dansu, ma gā orpa rā ts'ut'abi, n'namhma ngue ya hinnī mantho da ehe di xunanyagui”.

⁶Bi sigue bi 'yenna Jesús:

—Guehna rā hya bi manna ts'ut'abi ngue rā ts'oc'ei naya. ⁷Xi Oja ya, lua hinda 'yorpabi rā ts'ut'abi ya yō ja'i xā huanhni, i nzofō rā pa rā xui? Xi mō bi zofo, lua hinga 'be xtā mäts'i? ⁸Dí xi'ahu ngue n'na zihmantho da mäts'i. Nu'mō bi zōhra N'yohu di 'ye mahets'i, lua da dinyō ja'i di ec'ei ua ja rā ximhäi?

**Yoho yō n'yohu bi ma rā
mhmat'Oja p'u ja rā nija.**

⁹Mahombi hyej man'na rā hya bi xihyō ja'i rā Jesús, porque 'buhyō ja'i enā ngue man'na xanho ngue mi'da yō mmic'eiui. Bi 'yembyō ja'i p'uya:

¹⁰—Yoho yō n'yohu bi ma bá mat'Oja p'u ja rā nija. Nu'a n'na nc'ei, rā fariseo'a. Nu'a man'na nc'ei p'uya, rā nguthäi'a. ¹¹Nu'a rā fariseo 'bäi ha gā mmat'Oja, i enā: “Ma Oja'i, dadi ja mamadi'i ngue nugā hindī ot'ä tengutho or'mi'da yō ja'i ngue yō be, yō ts'oc'ei, yō 'yots'om'mäi. Ni xinga gue'a te onā rā nguthäi 'bäcua dí ot'ä. ¹²Nugā nyondi n'na

semana dí et'ä mā mmui. Nu'a te dí taha, dí hacra diezmo dadi uni”, bi 'yena. ¹³Pe nu'a rā nguthäi p'uya, yap'utho bá m'mäi. Ni xinga gue'a di nnōsmaya, sinoque mente punná tiya mente ena: “Ma Oja'i, dami huegagui. Nugā ja ma ts'oqui”, bi 'yena. ¹⁴Dí xi'ahu, ngue nu'a rā nguthäi bá ehra ngu, pe ya bi hojpbabi Oja. A nuna man'na p'uya, hin'na na. Porque nu'a nne ngue man'na di hnu mansu, gue'a man'na ts'utho hnu mansu'a. Pe nu'a ot'e ngue hinguī hnu mansu p'u gā mbeni, gue'a man'natho hnu mansu'a.

Rā Jesús bi xi Oja ngue di japyō basi.

¹⁵Bi zixyō basi yō ja'i p'u 'buhra Jesús. I nnepyō ja'i ngue da dospa yō ya yō basi, 'ne da xi Oja ngue di japyō basi. Pe nu'mō mi nu ya yō xädi rā Jesús, bi hejpa yō ja'i bá zi yō basi. ¹⁶Pe nuna rā Jesús bi zonhyō basi, bi 'yembi:

—Dami hyehmu yō basi da thocua dí 'bui. Porque tengutho yō ja'i ya o rá 'ye Oja, xquet'a njarbutho ya yō basi ya. ¹⁷Majuani dí xi'ahu ngue n'na rā ja'i hingra 'yode tengutho n'na rā basi ngue rā 'yode, hinda zä da zo rá 'ye Oja.

**Rā mmemmeti himbi ne
da 'yot'e te bi xihra Jesús.**

¹⁸Nuna n'na rā n'yohu 'bet'o ngue yō judío bi 'yorpa rā nt'änni rā Jesús. Bi 'yembi:

—Ague grā hoga xännbate, çte 'be'a ja ngue gā ot'e n'namhma ngue Oja di 'dacra 'da'yo te para zantho? —bi 'yembi.

¹⁹Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—¿Ua guí padí te guí mmanya, ngue guí enguí xanhogá? Porque hõnse Oja xanho. ²⁰Ua hinguí padí hanja'u yø hya di manda Oja ngue ena: “Yo grá 'yots'om'mái. 'Yo grá hyote. 'Yo grá bẽ. 'Yo to guí sännba ra fehni. Dami su ni papá, dami su ni mamá” —bi 'yẽmbi.

²¹Nu'a ra n'yohu p'uya, bi 'yena:

—Nuya yø hya guí xicya, ya gá xtá øt'e asta gue'mø mará ngüegui.

²²Nuna ra hya bi mamp'uya, mi 'yøhra Jesús, bi 'yẽmbi:

—Di 'behman'na ra hya ja ngue gui 'yøt'e. Dami pä te gá guí pets'i, gui unna mentyu yø hyoya. Nu'mø gá 'yøt'aya, ya bí ja ni mmeti mahets'i p'uya. Bá ẽ p'uya, ga mmer'p'u nná magá —bi 'yẽmbi.

²³Nuna ra n'yohu, nu'mø mi 'yøhna ra hya sifi, mambi dudrá mmui, porque mará ndømmemmeti.

Bi manna Jesús ngue Oja, hinte hẽmbi.

²⁴Mi nu ra Jesús ngue bi du rá mmui ra mmemmeti, bi 'yẽmbyø xádi p'uya:

—Xandøn hennitho ha di n'unyo mmemmeti ngue da zo rá 'ye Oja. ²⁵Ya fadi ngue ra cameyo, hinjam'mø da zä da thop'u ja rá xagu n'na ra 'yofani. Pe man'na xandøn hennitho ngue n'na ra mmemmeti di n'uni da zo rá 'ye Oja.

²⁶Mi 'yøhyø xádi na ra hya bi manna Jesús, di n'yẽmbi:

—Rá nzegui ya hinjonni ja'i da zä di nyanná te ya'mø —di n'yẽmbi.

²⁷Ra Jesús bi sigue bi 'yẽmbi:

—Nu'a ngue yø ja'itho, hindá zä te da 'yøt'e. Pe Oja, hinte hẽmbi.

Bi manna Jesús ngue di tocabi ra nho'u yø ja'i n'youi p'u ni ma.

²⁸Nuna ra Bedu bi 'yẽmbi:

—Nugähe, ya xtá sohme p'u te gá dí peshe ngue dí ten'nahe.

²⁹Mi dahra Jesús, bi 'yẽmbi:

—Majuani dí xi'ahu, ngue nu to gá xpá nzohyø ngu, xpá nzohrá papá 'nehrá mamá, xpá nzohyø n'yohu, xpá nzohyø xisu, xpá nzohyø basi, ngue ørpa rá 'befi Oja, ³⁰pe mente 'bucua ja ra ximhäi ra ja'i, nu'a ga ngu'a te xpá nzogui, man'natho xangu'a te da dini. Ra pa di 'yep'u p'uya, di t'unna te para zantho.

Mahømbi manna Jesús ngue da tho, pe bi ma ngue di bennate.

³¹Bi zica n'nanni'u 'de'ma yoho yø xádi ra Jesús, bi 'yẽmbi:

—A nuyá, ya nná mähä Jerusalén. Nup'u, ja dani njap'u'a te gá bi 'yotyø pøngahya Oja, ngue te da thohra N'yohu bí 'ye mahets'i.

³²Di ndäpyø ts'oc'ei, ngue da n'yemmahya, da zui, da zots'i. ³³Di uni, m'mefa p'uya, da hyo. Pe rá hyu pa di bennate.

³⁴Nu'u yø xádi himbi dini hanja na ra hya xifi. 'Be ximbi n'yo yø mmui'a te ra hya bi xifi, porque nuya yø hya ya, xanhennitho ha di fadi.

Ra Jesús bi 'yøthe n'na ra xädä.

³⁵Nu'mø ni ma da zømp'u ja ra hnini Jericó ra Jesús, mi hup'u ja ra 'yu n'na ra xädä ngue äpra mentyu yø ja'i thop'u. ³⁶Mi 'yøde ngue thogui xangu yø ja'i, nu'a ra xädä p'uya bi 'yänni hanja ngue thohyø ja'i. ³⁷Bi si p'uya, ngue nuna ja ngue da thop'u hudí, guehna ra Jesús ra mmengu Nazaret. ³⁸Bi muhra mafi p'uya, bi 'yẽmbi:

—Dami huægagui ague Jesús, rá mbom'meto'i ra David —bi 'yẽmbi.

³⁹Nu'u yø ja'i ni 'bet'o p'uya, di hejpi ngue hīndi mmafi. Pe ra xādä, ena man'na nts'edi ga mafi, bi 'yembi:

—Dami huɛgagui ague rá mbom'meto'i ra David.

⁴⁰Bi m'mähra Jesús, bi manda bá ts'i ra xādä. Nu'mø ni ma da zøp'u 'bä p'uya, bi 'yembi:

⁴¹—¿Te guí nne di nja'i?

Ra xādä p'uya, bi 'yena:

—Ague grá Hmu, dí nne ngue di nzø ma dä.

⁴²Ra Jesús bi 'yembra xādä:

—Di nzø ni dä 'mø. Bi zä'i ya ngue guí ɛc'ɛigui ngue jagä ra ts'edi ga øthe'i.

⁴³Nu'a ra ora'a p'uya, 'bexpi nzø yø dä ra xādä. Bi mep'u ni ma ra Jesús, pe di ja mammadi Oja. Nuya gätho yø ja'i bi nu te bi nja, gä ɛspabi Oja.

Rā Jesús bi nyai rā Zaqueo.

19 Mi yurbu ja rā hnini Jericó rā Jesús, ya ni 'yop'u ja rā hnini p'uya. ²Nu'a rā hnini'a, mi 'bup'u n'na rā n'yohu ngue rā mmemmeti ni hu ngue rā Zaqueo, rá hmu'u to juhra mēnyu njui. ³Nuna rā Zaqueo p'uya, i nne da nu rā Jesús ngue da badí te'o. Pe hinguí sã da hyannbaya, porque xangu yø ja'i n'youi rā Jesús, 'ne hinguí hets'i. ⁴I nne ngue da nu xanho. Bi nti p'uya, ni 'bet'o. Bi nexa n'na rā za ngue rā sicómoro 'bäp'u ja ngue daní nthohra Jesús. ⁵Mi thop'u ja rā za tøhra Zaqueo na rā Jesús, bi nøs'maya, bi 'yembi:

—Ague Zaqueo, bá cai n'na zihmantho, porque nuya ja ngue ga nsäyagä p'u ja ni ngu ya.

⁶Nuna rā Zaqueo, n'nahmantho bá cai. Nup'u ja rá ngu, ja bi säyabi p'u rā Jesús. ⁷Yø ja'i p'uya, himbi nu manho te øtra Jesús, embi ngue gup'u ja rá ngu rā ja'i ja rá ts'oqui ja säya p'u. ⁸Ra Zaqueo p'uya, bi m'mäi, bi 'yembra Jesús:

—Nuya grá Hmu, nu'a te dí pets'i, ga unnä made yø hyoya. Nu'mø 'bui te'o man'na xangu xtá hannbi ngue'a hinní 'yup'u ga hannbi, pe ga cospabi ngoho parte'a te xtá hannbi —bi 'yembi.

⁹Mi nya rā Jesús, bi 'yena:

—Nu rā ora ja p'uya, ya di nyanna to 'buhra ngu jaua ya. Porque xquet'a 'nehna rá mbom'meto rā Abraham. ¹⁰Porque rā N'yohu bí 'yē mahets'i, bi 'yehɛ da hyonyø ja'i xa m'medi, ngue da yani.

Bi hycra hya rā Jesús ngue 'det'a yø mēnyu bi t'uni.

¹¹Mente øxyø ja'i rā hya mmana Jesús, bi hycra hya bi xi p'uya. Porque ya xmanguerpū da zøn'a Jerusalén. Nup'u ga mbenyø ja'i p'uya, embi ngue 'bexti ngqui'a ra ora'a ngue di manda ua Oja. ¹²Bi 'yembyø ja'i p'uya:

—Mi 'bua n'na rā n'yohu ngue mi nnu mansu yø ja'i. Ya ja ngue da ma n'na rā häi yap'utho, ja di t'unnbu rá cargo ngue di ndast'abi p'u ja rá häi 'bui, da ehrá ngu p'uya. ¹³Pe hante ngue da ma rā n'yohu, bi zonhni 'det'a yø hmiqui. N'na ngu n'na yø hmiqui, bi dāpa n'na rā mēnyu xandøngu rá muui. Bi 'yembuya: “Nuna rā mēnyu dá 'da'ahu ya, dami 'yørpahū rá 'befi asta gue'mø dá pengä”. ¹⁴Pe nuya yø mmenguhū rā n'yohu, mi nnu

man'u p'uya. Bi menhyø m'menhni ngue da mamp'u ha bi zonna n'yohu, bi 'yena: "Hindí nnegähe na ra n'yohu ngue di ndast'abi di mandagahe", bi 'yena. ¹⁵Pe siempre bá t'ets'i ngue bi ndast'abi na ra n'yohu. Mi zøp'u ja rá häi p'uya, bi manda bá ts'i'u yø hmiqúi xi unná menyu. I nne da badí hangú xa ndaha n'na ngu n'na. ¹⁶Nu'a rá mudi bi zøp'uya, bi 'yena: "Nu ni menyu gá däqui, ya jap'u det'a yø menyu xa ndaha". ¹⁷Ra dast'abi p'uya, bi 'yena: "Ya xanho 'mø, grá hoga mafi. Madague'a zits'utho bi ma mafati'i, pe gá pøngmanho. A nuyá, dí exa'i ya ngue gui manda det'a yø danihni ya". ¹⁸Bi zøhman'na p'uya, bi 'yena: "Ague grá hmu, nu'a ni menyu gá däqui, ya jap'u cut'a yø menyu xa ndaha". ¹⁹Bi t'embuya: "Nu'i ya, dí exa'i ngue gui manda cut'a yø hnini". ²⁰Mi zøhman'na p'uya, bi 'yena: "Ague grá hmu, ja ua ni menyu gá däqui. Nugä dá 'ue ra bayu dá pets'i. ²¹Porque dí su'i ngue guí ya manzaqui, guí ä'a te hinxcá taha. Guí xoc'a te hinxcá pefi". ²²Bi 'yenna dast'abi p'uya: "Hingrá hoga mafi n'yø. Nu'a ra hya guí mmanya, gue'a gdá hats'a'i ra güenda'a ya. Porque guí enguí ngue dí ya manzaquigá. Guí enguí ngue dí hangä'a te hinxta' n'uni, oque dí äcä'a te hinxta' pefi. ²³¿Hanja ngue hingá dá ma mnyugá p'u ja ra banco, n'namhma ngue nu'mø dá søcua ja ma ngu, xti ndäcä'a te rá nzäbi ma mnyu?" ²⁴Bi t'emp'u 'bäp'u p'uya: "Hyannbauí ra menyu na, n'yø. Dami unui'a ha det'a yø menyu". ²⁵Nu'u ts'o p'uya, bi 'yena: "Ague grá hmu, pe ya ha det'a yø menyu na". ²⁶Bi

'yenna dast'abi p'uya: "Nugä dí xi'ahu ngue nu'a ya ha xangu, gue'a man'na di t'un'na. Pe nu'a zits'utho ha, da thannbabi'a zits'u ha. ²⁷A nuyá, nu'u ma nsuigä'be hingui nneque xca ndast'abigä, bá siui ua ya. Ga nnugä ha gdi hyohu".

Ra Jesús bi zøp'u ja ra hnini Jerusalén.

²⁸Mi juadi bi manna ra hya na, ra Jesús bi thogui, i ma Jerusalén. ²⁹Mi zømp'u ja ra nyuni ja ra mbonza ja yø olivos, ja jarbutho ra hnini Betfagé 'nehra hnini Betania. Bi 'yet'i yoho yø xädi p'uya. ³⁰Bi 'yembi:

—Ni me nu ja ra hnini bí janu ya. Nu'mø gá cut'ui ra hnini, gui timmi p'u da nthat'i n'na ra burru ma'da'yotho, hinjongui sä. Bá xoqui guá siui ua. ³¹Nu'mø to da 'yen'gui, hanja ngue guí xocui ra burru, guí xihmi p'uya ngue honna Hmu.

³²Nu'u yø xädi p'uya, bi ma. Nu'p'u bi zømp'uya, bi dimp'u nthat'i ra burru, tengutho xi manna Jesús.

³³Mi xøjpuya, nu'u yø mmemburru bi 'yembi:

—¿Hanja ngue guí xocui ra burru?

³⁴Bi 'yembuya:

—Porque honna Hmu.

³⁵Bi ts'ispabi ra burru ra Jesús.

Nu'u yø xädi p'uya, bi gaspa ra burru yø tuhu yø ja'i ngue bi nøpa nts'ut'i. Bi hyuxra burru ra Jesús, bi ma. ³⁶Xangu yø ja'i di tansyø tuhu ngue pøp'u ja ra 'yu ja ngue da thohra Jesús. ³⁷Nu'mø ya xmanguerpä da zøn'a Jerusalén, ya 'yop'u ja ra ngai ja ra mbonza ja yø olivos. Bi muhra hmafi gätho yø xädi p'uya ngue di johya. I espabi

Oja ngue yø milagro xī nurpi øtra Jesús. ³⁸Dī n'yēmbi:

—Oja di japra dast'abi bá 'benhni ngue bi zøcua. Ya bi nhojpau i yø ja'i na Oja bí 'bu mahęts'i. Nuya maguese na Oja bí 'bu mahęts'i ya.

³⁹Bi 'yēn'i da yø fariseo n'youi yø ja'i p'uya:

—Ague grá xännbate, dami hejpa ni xādi. 'Yo di mmana ra hya na.

⁴⁰Mi dahra Jesús, bi 'yēmbi:

—Dí xi'ahu ngue nu'mø da ma mahejpi ya yø ja'i escagui ya, di nya yø do ja ua ngue da 'yescagui.

⁴¹Mi zøn'a nenihni ra Jesús, bi hyandra hnini Jerusalén. Bi nzomp'uya, ngue padi te da tho'a m'mefa yø ja'i 'bup'u ja ra hnini.

⁴²Bi 'yembra mehni p'uya:

—Nu ra pa ja p'uya, dí nnehmagä ngue gui pahmu hanja na ra hya da 'yøt'ahu ra nho. Pe njot'i ni n'yomfenihü ya. ⁴³Da 'yęhra pa ngue gui m'mu mman'uhu, di mäts'a ni nsuihu, mathęt'i ra hnini da 'yøtyø njudi. Di nexpu di nexyø soldado da 'yøt'ahu ra tunhni, da 'yę'ahu made. ⁴⁴Da t'en'ahu häi p'uya, ngue da tho yø ja'i 'bucua ja ra hnini. Da ma nsudi yø ngu. Nguna di nja, porque himbi n'yo ni mmuihu'a ra pa bi zøcua rá m'menhni Oja ngue xi'i ha gdi nyamhmu —bi 'yēmbi.

Rā Jesús bi 'yetyø ja'i mi mpäp'u ja ra thinnija.

⁴⁵Bi map'u ja ra nija ra Jesús. Gä bi 'yetyø ja'i mi mpäp'u thinnija p'uya. ⁴⁶Bi 'yēmbi yø ja'i:

—Nup'u ja ra Maca Libro, nt'ot'i p'u ra hya ngue Oja i ęna: “Nuna ma ngungä, ni hu ngue ra ngunga

mhmata'Oja na”. Pe nu'ahu, gui øthu ngue ja di mpeti ua yø bę.

⁴⁷N'na pa ngu n'na pa bi xännbate p'u ja ra nija ra Jesús. Pe nu'u yø hmu yø mmäcja p'uya, 'nę'u yø xännbate ngue ra ley, 'nę'u yø n'yohu di manda p'u ja ra hnini, gä honna forma ha di hyo ra Jesús.

⁴⁸Pe hingui tini ha di japi ngue di nja'a te mbęni, porque gä 'bøtyø ja'i ngue øxra hya mmana Jesús.

Rā Jesús bi t'änni to bi unna nt'edi'a te øt'e.

20 N'na ra pa ya, nuna ra Jesús bi xännba ra hya yø ja'i p'u ja ra nija, xihyø ja'i ra hoga 'da'yo hya. Bi zøhyø hmu yø mmäcja p'uya, 'nęhyø xännbate ngue ra ley, bá 'yohu'u di manda p'u ja ra nija.

²Bi 'yembra Jesús:

—Ague n'yø, ¿hanja'a te gui øt'e? To bi 'da'i ra nt'edi'a te gui øt'e? —bi 'yēmbi.

³Mi dahra Jesús, bi 'yēmbi:

—Nugä xquet'a ga øt'ahu n'na ra nt'änni ya. Pe dami xicju hanja'a ra hya ga än'nahü. ⁴¿Te'o bi unna nt'edi ra Xuua bi xixyabi yø ja'i? ¿Ua Oja bi unna nt'edi, uague yø ja'itho rá nt'edi'a te bi 'yøt'e?

⁵Yø ja'i p'uya, di n'yänni te di dadi. Di n'yēmbi:

—¿Teni 'be'a ga xihmu ya 'mø? Nu'mø ga xihmu ngue Oja bi unna nt'edi te bi 'yøtra Xuua, da 'yęnju p'uya: “Xina ra hya bi manna Xuua connä ngueque, ¿hanja ngue hingä 'yę'eihü 'mø?”, da 'yęnju p'uya. ⁶A nu'mø ga xihmu ngue yø ja'itho bi unna nt'edi te bi 'yøtra Xuua, di hyojthogahü yø ja'i ngue da mandogahü. Porque gä ę'e'i yø ja'i ngue rá pøngahya Oja na ra Xuua.

⁷Mi dahyø ja'i p'uya, bi 'yembra Jesús:

—Hindí pacähe to bi unna nt'edi'a te bi 'yøtra Xuua.

⁸Mi dahra Jesús, bi 'yembyø ja'i:

—Ya hingá xicju na ra hya dí än'nahu, ni xinga guecä ga xi'ahu to di 'dacrä nt'edi te dí øt'e.

**Ra Jesús bi hyejpa ra hya n'na
ra huahi ngue ra jomhmi.**

⁹Nuna ra Jesús, bi hyoni te gui hyejpa yø hya bi xihyø ja'i. Bi 'yembi:

—Mi 'bua n'na ra n'yohu ngue bi 'yøt'a n'na rá nu'a'uva. M'mefa p'uya, bi hyoni to da gonhui rá huahi, n'namhma ngue nu'mø bi nja yø uva, di t'unna mmehui'a te di tocabi. Bi ma p'uya, ya'atho yø pa i ma.

¹⁰Mi zønna pa da thucyø uva p'uya, nuna ra mmehui bi menhna n'na rá hmiqiu ngue da tu yø uva di tocabi. Pe nu'u yø mefi mambi 'bup'u ja rá huahi, bi unna hmiqiu, bá erbüya. Pe hinte bi unni. ¹¹Ra mmehui p'uya, mahombi menhman'na rá hmiqiu p'u bí ja rá huahi. Pe xquet'a ngut'atho bá ts'ui. Bi ma ma'uni, hinte bi t'unni. ¹²Ra mmehui p'uya, mahombi menhman'na rá hmiqiu. Yø mefi p'uya, mahombi untho, bá et'i.

¹³M'mefa p'uya, gna mmehui: “¿Teni 'be'a ga øt'ä 'mø? Nuna ma ts'unt'u dadi madi, ma ga pennbi. Xamhmatho da nu mansu 'mø bi nuna”, bi 'yena. ¹⁴Pe nu'mø mi zømp'u buhyø mefi na rá ts'unt'u ra mmehui, di n'yembyø mefi: “Nuna ya, guehna ra ts'unt'u ja ngue da gohmi ra huahi naya. Ma ga hohu ya, n'namhma ngue ya ma mmetihu

ra huahi”, di n'yembi. ¹⁵Bi bennbabi rá ts'unt'u ra mmehui p'uya, bi gujmaxøts'e ra huahi, ja bá hop'u.

Ra Jesús bi 'yanyø ja'i p'uya, bi 'yembi:

—Xi'mø ya gä bi nja ya yø hya dí xi'ahu ya, iteni 'be'a da 'yøtra mmehui? ¹⁶Siempre da ma ra mmehui, da ho yø mefi conhui rá huahi. N'nan'yo mi'da yø ja'i di fätrá huahi p'uya.

Nu'mø mi 'yøhyø ja'i na ra hya na p'uya, di n'yembi:

—'Yo da ne Oja ngue da ngu'a di nja —di n'yembi.

¹⁷Pe ra Jesús bi hyetyø ja'i, bi 'yembi:

—Te 'be'a ga mbøn'a ra hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue gna:

“Nuna ra do himbi nu manho yø hyønnigu, guehna ra do brá 'bebo p'u brá fuhra jado na”, i gna.

¹⁸Nu'mø da zoxra ja'i maxøts'e ra do, da føhra ja'i. A nu'mø da dahra do ngue da zoxra ja'i, da xeni.

¹⁹Nu'u yø hmu yø mmäcja 'ne'u yø xännbate ngue ra ley, bi ne xti bentra Jesús ngue xtä ngot'i. Porque pahyø ja'i ngue go xihya yø hya bi hycra Jesús. Pe himbi zä xti bent'i, porque supi di mbøcue mi'da yø ja'i.

**I nnepyø nsuiui ra Jesús ngue da 'yembi
hingui ja ts'edi di njutra menyu njui.**

²⁰Yø fariseo p'uya, bi menhni to da jajpatho häi te ga ya ra Jesús. Nuya bi 'benhni xøgue ya mantho, tengutho 'mø ngue nmajuani yø hoja'i. I nnepe ngue di nja tema hya da dinnba ra Jesús ngue hindä gue'a da ma, para ngue da zäp'u di yapa m'mefa. ²¹Janangue bi t'ørpa ra nt'änni na ra hya ja ua, bi t'embi:

—Ague grá xännbate, dí pacähe ngue gä xanho te guí mma, 'ne gä gue'a rā hyā njuantho guí xännbate. 'Ne hinguí su'a te mben'na'i yō ja'i. Sinoque majuaní guí xännbate'a rā hyā nne Oja ngue gdá n'yohu. ²²Dami xicje ya, čua xanho ngue di nju'tra menyu ähra dast'abi, uague hin'na? —bi 'yembi.

²³Pe rā Jesús, ya pađi te mbennbabi yō ja'i ngue'a rā nt'änni ørpe, bi 'yembuya:

—čHanja ngue guí sāmhyagahu?

²⁴Dami 'yurcahu rā menyu —bi 'yembi—. čTo rá hmi na n'youi rā menyu ja ua ya? čTo rá thuhu na rā thuhu n'youi na rā menyu? —bi 'yembi.

Mi dahya yai rā Jesús, bi 'yembi: —Guehna rā dast'abi naya —bi 'yembi.

²⁵Rā Jesús bi 'yembyō ja'i yai:

—Nu'a ja ngue guí 'yothu ya, dami unhnū rā menyu di tocabi rā dast'abi. Da gue Oja p'uya, dami unhnū'a te di tocabi —bi 'yembi.

²⁶Ya himbi zā xtā ndini ha xti gujpa häi'a rā hyā ännbūya. Hante gue di 'yotho'a rā hyā i dahra Jesús. Ya hinte mambi mantho.

Bi manna Jesús ngue di bennate yō ánima.

²⁷M'mefa p'uya, bi ma 'da yō saduceo, nuya embi ngue hīndi bennate yō ánima. Bi 'yembra Jesús:

²⁸—Ague grá xännbate, nup'u ja rā ley bi 'yotra Moisés, nt'ot'i p'u rā hyā ngue ena: nu'mø bi du n'na rā n'yohu, 'ne hīndi m'muhyō basi, nu rá xisu rā ánima da zogui, nu'a rá n'yohu rā ánima gue'a di nthatui rā 'danxu'a, n'namhma ngue

di m'muhyō basi tengutho 'mø xti m'muhyō basi rā ánima. ²⁹A nuyá, xi'mø di 'bu'i yoto ma'yohu ngue edadi ncu ya. Nu'a rā n'yohu ma da, di nthati. Pe da 'yehra pa da du, 'ne hīndi m'muhyō basi.

³⁰Jananguē nu'a rá n'yohu rā ánima m'mefa bi m'mui, go di nthatui rā 'danxu'a. Pe xquet'a da du rā n'yohu, 'ne hīndi m'muhyō basi. ³¹Nu'a rá hyu rá n'yohu p'uya, hōndi nthatui rā 'danxu 'mø bi du rá n'yohu. Di siguetho di nthatra xisu 'mø bi du rá ndø, asta gue'mø bi du gä yoto ma'yohu. Gä di nthatui rā xisu, 'ne gä bi du yō n'yohu. Pe himbi m'muhyō basi. ³²Rá nzegui p'uya, bi du rā xisu. ³³A nuyá, xi'mø rā pa daní bennate yō ánima ya, čndana gue'a ya yoto ma'yohu rá mmeti rā xisu? Porque gä bi m'muhami.

³⁴Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nuua ja rā ximhäi, di nthatui yō xisu yō n'yohu. ³⁵Pe nu to di tocabi rā mmenthi ngue di ma mahets'i 'mø bi bennate yō ánima, ya hin daní nthati. ³⁶Porque ya hinjonda du, da gohi tengutho yō anxe. Ya yō basi Oja, porque da 'yot'Oja ngue ma'da'yo hōndi m'mui. ³⁷Nup'u ja rā hyā bi 'yotra Moisés, ja di nequi p'u ngue di bennate yō ánima. Porque nt'ot'i p'u rā hyā bi man'Oja 'mø mi nya p'u bi nzo rā ndut'o, ngue bi 'yena: “Guecā drā Ojagā ngue rā Abraham. Drā Ojagā ngue rā Isaac. Drā Ojagā ngue rā Jacob”, bi 'yen'Oja. ³⁸Ja di nequi p'uya ngue nup'u 'bu Oja, hinguí tu yō te yō ánima. Nup'u 'bu Oja, hīnjongui tu.

³⁹Bi 'yen'ida yō xännbate ngue rā ley p'uya:

—Majuani'a guí mma, grá xännbate —bi 'yembi.

⁴⁰Pe ya bi zu xti sigue xta 'yörpa mi'da yø nt'änni p'uya.

**Ra Jesús bi xihyø ja'i ngue
ra Cristo hingra ja'itho.**

⁴¹Mi nya ra Jesús, bi 'yembyø ja'i:
—Nu'a ra Cristo bá ex Oja ngue di ndast'abi, i mmanyø ja'i ngue da gue'a n'na'u yø mbom'meto ra David. Nügä ga xi'ahü hanja ya, madague'a ngue rá mbom'meto ra David, pe nuna ra Cristo hingra ja'itho na. ⁴²Porque ra David, enna hya bi 'yörpu ja ra Salmo: “Nuna Oja, nu'mø mi zojbagui ma Hmu, nguna ra hya bi xifi, bi 'yembi: Damí micua ja ma n'yeigä ya, ⁴³asta gue'mø ga øt'e ngue guí manda gátho'u ni nsuiui”, bi 'yembi. ⁴⁴Ja di nequi p'uya, ngue ra David, nu'mø nnønna Cristo, ni hutí ngue rá Hmu. Janangue ra Cristo di nequi ngue hingra ja'itho, madague'a ngue rá mbom'meto ra David.

**Bi xihyø ja'i ra Jesús ngue
di mfädi xanho, hinda hyätyø
xännbate ngue ra ley.**

⁴⁵Gä bi 'yøhyø ja'i ra hya bi manna Jesús ngue embyø xädi:

⁴⁶—Damí mfähmu xanho ya, 'yo di hä'ahü yø xännbate ngue ra ley. 'Yo guí øthu tengutho ga 'yo'u. Nuya yø n'yohü ya, di ho ngue söt'a häi yø he. Di ho ngue di respeta yø ja'i ha gui zengua p'u ja ra tai. Nup'u ja yø nija p'uya, huantho yø nthuts'i tate xanho ngue ja hup'u. Nup'u øt'a ngo yø ja'i p'uya, xquet'a nne ngue tate xanho p'u da mi. ⁴⁷Në tünbba yø ngu yø 'danxu, i häti, embi ngue di xänbi te pets'i. Nuna ra hya ga ngorpa yø dä yø ja'i p'uya, nu'mø

mmat'Oja, ndø ya'atho mmat'Oja. I nne da 'yembyø ja'i ngue yø ndøhoga n'yohü. Pe nuyá, guehya mathoguithe ra castigo da thohya ngue gátho mi'da yø ja'i.

Ra 'danxu bi unna menyu Oja.

21 Nup'u ja ra nija, heho ra Jesús ha ga yatyø menyu yø mmemmeti p'u ja ra huada cu ra menyu ngue ra ofrenda. ²Bi nu n'na ra 'danxu ngue ra zibøhyoya, xquet'a bi gät'i yoho yø zi xani p'u ja ra njamenyu. ³Bi 'yenna Jesús: —Majuani dí xi'ahü ngue ra zibøhyoya na ra 'danxu bi unna menyu ya, pe man'natho nnu manho Oja'a rá menyu bi unna, hinda gue'u yø menyu mi'da yø ja'i di uni. ⁴Porque nuya mi'da yø ja'i, yø mmemmeti ya, pe gue'a rá menyu xa pongui di uni. A nuna ra 'danxu, zits'u drá menyu mi ha. Mi ja ngue xta nzi rá menyu bi uni.

**Bi manna Jesús ngue bá ep'u
ra pa da xotra nija.**

⁵Di c'a 'da yø ja'i te ja ra nija. I mmanyø ja'i ngue mazihotho gui nequi ra nija. Mazihotho gui nequi yø hmi yø do n'youi. Gui nhohra nija'a tema cosa di unyø ja'i ngue nnøpa ofrenda. Ra Jesús bi 'yembi:

⁶—Ya guí nnuhu te ja ra nija ya. Pe nuna ra nija naya, bá ep'u ra pa da xotyø ja'i na. Xøgue di nxadi, hiñ hapu nmi nequi ra nija.

**Bi manna Jesús te di nja
hante rá nzegui yø pa.**

⁷Bi t'ännbua, bi t'embi: —Ague grá xännbate, çnjam'mø di nja ya yø hya guí mmanya, ngue da

xotra nija yø ja'i? ¿Tema hmeya di nja'mø ya ni ma da zønna pa di nja'a te guí mmanya?

⁸Mi dahra Jesús, bi 'yembyø xädi:

—Damí mfähmu xandønho, 'yo guí nne ngue to da hyä'ahu. Porque xangu yø ja'i di n'yo ngue da 'yembyø ja'i: “Go guecä drá Cristogä ya”, da 'yembi. Xquet'a da 'yena: “Nüya, ya da guehra ora jap'u da gua'a nximhäi ya”, da 'yena. Pe 'yo sä guí ec'eigahu. ⁹Nu'mø gä 'yøhmü ngue ya ja yø datunhni, ya di ndunhyø ja'i, 'yo sä guí suhu. Porque jatho ngue ya ngu'a ja ngue di nja. Pe hinga gue'u yø hmeya'u ngue rá nzequi.

¹⁰Bi sigue bi 'yembüya:

—Da nangyø nación ngue da 'yörpa ra tunhni mi'da yø nación. Da nangyø dast'abi ngue da 'yörpa ra tunhni mi'da yø dast'abi. ¹¹Janjuani ngue di 'yan'ahäi. Di nja yø thuhu, di nja yø guehi. Di nsu yø ja'i 'mø bi nu yø hmeya dá nja maya.

**Bi xihyø xädi rā Jesús ngue
dā zā rā n'u, dā ts'ui.**

¹²Pe hante ngue di nja ya yø hyä dí xi'ahu ya, da gu'ahu yø ja'i ngue di bent'ahu, di dä'ahu p'u ja yø nija, da jo'ahu. Di ndä'ahu p'u 'buhyø dast'abi. Di ja'ahu p'u yø ja'i ngue guí ec'eigahu. ¹³Ngue ngu'a di nja'ahu, nu'mø ya gdi yahu yø ts'ut'abi, ja gui xihmu p'u rā hoga 'da'yo hya p'uya. ¹⁴Nu'mø bi ma ma bent'i'ahu, 'yo sä di tu ni mmuihu'a rā hya ja ngue gui xihmu rā ts'ut'abi. ¹⁵Porque gä 'da'ahu rā hya, ngue gui pädi te gui mmamhmu p'u 'bu'u di su'ahu. Hinjonda zä da dācra hya ga 'da'ahu. ¹⁶A nuyá, astā ni papáse

di dä'ahu. Ni n'yohuse di dä'ahu. Ni menise di dä'ahu, ni amigose di dä'ahu. Pe di m'mu'ida da tho'ahu.

¹⁷Da zu'ahu yø ja'i ndap'u bi zä ngue guí ec'eigahu. ¹⁸Pe ni xinga n'na ni xtahu di m'medi. ¹⁹Nu'mø hingui hyegahu, gue'a di n'na'ahu ra 'da'yo te'a.

²⁰Nu'mø gä nuhu ngue ya di mä's'yø soldado rā hnini Jerusalén, gui pahmu p'uya ngue n'na zihmantho da ma majuadi rā hnini. ²¹Nu'u yø mmengu p'u ja rā häi Judea, da 'dagui, di map'u ja yø xanthø. Nu'u di 'bup'u ja rā hnini Jerusalén, da 'dagui. A nu'u dí 'yo rā 'befi, ya hīndi map'u ja rá hnini. ²²Porque ya bi zøhra pa di nja rā castigo. Nu te gä nt'ot'i p'u ja rā Maca Libro, da gue'a rā ora'a ngue di nja'a. ²³Huecate yø xisu di hadyø basi'a rā pa'a, oque di sudyø basi. Porque rā ndate di nja ua ja rā häi. Rā ndussutho rā castigo da thohyø ja'i. ²⁴Da tho yø ja'i conyø juai. Mi'da p'uya, da ts'ixa fädi, di ma rā fädi ndø yap'utho n'nanni yø häi. 'Ne nu'u yø ja'i hingyø judío p'uya, da ne'ahäi yø mmengu Jerusalén astā gue'mø da ne Oja di m'mehyø hya.

**Bi manna Jesús ngue
mahōnda ecua ja rā ximhäi.**

²⁵Di nja yø hmeya p'u ja rā hyadi, 'nep'u ja rā zana, 'nep'u ja yø sø. Nuua ja rā ximhäi p'uya, hīnda badi te da 'yøtyø ja'i 'bup'u ja yø nación. Di nsu yø ja'i ngue'a gui thoni yø funthe di ja rā jathe. ²⁶Nu'mø bi zo yø mmui yø ja'i'a te ja ngue di nja ua ja rā ximhäi, astā da güentyø ja'i ngue rā ts'u. Nu te gä bí ja maya, gä di pädi hapu thogui. ²⁷Da thandra

N'yohu di 'ye mēhets'i ngue da n'youi ra gui. Da hnu ngue maguesε, porque mathoguitho ja rá ts'edi. ²⁸Nu'mø ya bi mudi di nja ya yø hya ya, dami hya ra ts'edi gui juxni yahu, gui hyanthu mayá. Porque ya xma nguerputho da εhni Nyatehu.

Bi nhyejpa ra hya n'na nza ra igo.

²⁹Mahombi hyej hman'na ra hya bi xihyø ja'i ra Jesús, bi 'yεmbi:
—Guí nnuhu n'na ra za ra igo, ogue ndana bi zä ma za. ³⁰Nu'mø ya bi c'ammī ngue bi 'dogui, guí pahmu p'uya ngue ya ni ma di pat'i xanho häi. ³¹Nguna ra hya ja ngue di nja ya. Nu'mø gá nuhu ngue ya bi nja ya yø hya dí xi'ahu, dami pahmu ngue ya xma nguerputho di manda Oja ua ja ra ximhäi. ³²Nuya yø hmeya dí xi'ahu ya, dami pahmu ngue guehya di nja ya, hante ngue da du yø ja'i 'buhra pa ja p'uya. ³³Nu te bí ja maya, 'necua ja ra häi, hingui zai. Pe nuna ra hya dí mmangä, ja para zantho na. ³⁴Dami mfähmu xanho, 'yo dadi mbentui ra nts'o ni mmuihu. Manma thä'i ngue gui n'itihu, ogue høndra menyu gui ja ndummui ha gdi timhmu. Porque nu'mø bi zønna pa rá nzεgui, ja gui thambenihu, ya di jap'u. ³⁵Tengutho 'mø te bi zo ra 'dihī, di njarbutho'a te da thogui gätho yø ja'i 'bui rá nguni nximhäi. ³⁶Gue'a ngue gdi mfähmu xandønho'a. Dami mat'Ojahu hangū ra pa, n'namhma ngue gui mpomhmu ra ndate ja ngue di nja. Janangue da zä guí sømhmu p'u di 'buhra N'yohu di 'ye mahets'i. ³⁷Nu'mø ra pa, i xännbate p'u ja ra nija ra Jesús. Ra xui p'uya, pa

bi op'u bí ja ra nyuni ja ra mbonza ja yø olivos. ³⁸Gätho yø ja'i, xudi xudi pap'u ja ra nija ngue øxra hya mmanna Jesús.

Yø nsuiui ra Jesús ya sänni ngue da hyo.

22 Ya mi ts'udra ngo ngue ra pascua, guehna ra pa ts'i ra thuhmε hingui n'youi ra íxi. ²Nu'u yø hmu yø mmäcja 'nεhyø xännbate ngue ra ley, guehya ya rá ya'atho yø pa honi ha di hyo ra Jesús. Pe supi di mbøcue yø ja'i.

³Ra zithu p'uya bi yurbu ja rá mmui ra Judas Iscariote, guehna n'na n'ei'u 'de'ma yoho yø xädi ra Jesús. ⁴Nuna ra Judas, bi ma bá nyaui yø hmu yø mmäcja, 'nεhyø n'yohu di manda p'u ja ra nija. Bá nheca hyauī yø mmäcja ha di japi di däpra Jesús. ⁵Ra ndijohya ya yø mmäcja 'mø dīni ha di zädi. Bi xihna ra Judas ngue di unna menyu. ⁶Bi nu manho te bi sihna ra Judas ngue di t'unna menyu. Bi hyoni ha di japi ngue di dāpyø mmäcja ra Jesús, pe da gue'a ra ora ngue 'buse ra Jesús.

Yø xädi ra Jesús bi hoqui te da zi'a ra nde bi nsännigo ngue ra pascua.

⁷Ya fuhra ngo guehya yø pa ts'i ra thuhmε hingui n'youi ra íxi. Guehna ra pa hode'yo yø ja'i ngue sännigo, ngue di nzibde ngue ra pascua. ⁸Nuna ra Jesús bi 'yetra Bedu 'nεhra Xuua, bi 'yεmbi:
—Ni me ya, bí hocu'a te gdä nzibdehu, ga nsännigohu ngue ra pascua —bi 'yεmbi.

⁹Bi 'yεn'u yø xädi p'uya:
—¿Hapε guí nne ga ma hocä'be'a te ga sihu p'uya?

¹⁰Mi dahra Jesús, bi 'yɛmbi:

—Nu'mø gá cut'ui mbo ra hnini, gui nthœui n'na ra n'yohu ni ma rá ngu, di tu n'na xœni rá dehe. Dami tennui hapu dá zœni. ¹¹Gui 'yœnui rá mmennigu p'uya: “Rá xännbate i ena: ¿Hapu ja ra cuarto ga nzibdehe ma xädi, ja ga sähe p'u ra ngo ngue ra pascua?” gui 'yœnui. ¹²Rá mmennigu p'uya dá 'yut'au n'na ra dacuarto bí ja maya ra tœcangu. Ja dami hocui p'u'a te ja ngue gdá nzibdehu p'uya.

¹³Bi ma'u yoho yø xädi mi yaui rá Jesús. Mi zœmp'u ja ra hnini, tengutho rá hya xi manna Jesús, gue'a bí nja'a. Bi dinna ngu tengutho xi xifi, ja bi hojpu rá nzibde ngue rá pascua p'uya.

**Rā Jesús bi zi rá nzibde
ngue rá pascua.**

¹⁴Nu'mø mi zœnna ora di nsihme p'uya, nuna rá Jesús, gätho'u 'de'ma yoho yø xädi, gá 'bup'u ja rá mœxa.

¹⁵Rá Jesús bi 'yœna:

—Hante ngue dá thogui, janjuani ngue sixa mpähä ma mmui ngue 'daua ga nsihmehu na rá ngo ngue ra pascua. ¹⁶Porque dí xi'ahu ngue ya hinni mantho ga nsännigohu, asta gue'mø di nja'a te ja ngue di nja, ya gdi 'buhmu p'u ha di manda Oja p'uya.

¹⁷Bi decra vaso p'uya ngue di ja mammadí Oja. Bi 'yœmbyø xädi p'uya:

—Dami ndarpahu naya, sihu 'da'its'u. ¹⁸Porque dí xi'ahu ngue ya hinni mantho ga sigä rá ngui rá uva, asta gue'mø bi zœnna pa di manda Oja ua ja rá ximhäi.

¹⁹M'mœfa p'uya, bi hyajman'na rá thuhme. Mi ja mammadí Oja p'uya,

bi xenna thuhme, bi unyø xädi ngue dá zi. Bi 'yœmbi:

—Nuna ya, guehna ma do'yogä naya. Nu'mø gá sihu yø pa di map'u naya, gue'a gdí benju'a ngue dadi dá ma do'yo ngue dá du conná ngue'ahu.

²⁰Mi juadi bí nsihme p'uya, bi decra vaso, bi 'yœna:

—Nuna po rá vaso ja ua ya, guehna rá hmœya naya ngue nu'mø dá tu, di nja rá ts'edi rá 'da'yo cohi øt'ahu Oja. Porque di mfämma ji conná ngue'ahu.

²¹Nuua ja rá mœxa dí sihmehu ya, 'bœcua n'na nc'ei ngue jügatho häi, ya xa hyoni ha di japi ngue di dägui. ²²Nu rá N'yohu bí 'yœ mahets'i ja ngue dá tho. Nu te xpa ts'ännbi ngue dá thogui, dá thomhma'a. Pe Hague ngu rá castigo dá thohna rá n'yohu di dägui.

²³Bi müdi di 'yänni n'na ngu n'na p'uya te'o'a ja ngue di dá rá Jesús.

**Di ntør'mahya yø xädi rá Jesús
ndana ja ngue di m'met'o.**

²⁴Bi müdi bí njun'mahya yø xädi rá Jesús ngue nne di m'met'o n'na ngu n'na. ²⁵Pe rá Jesús bi 'yœmbi:

—Nup'u ja yø nación, i 'buhyo dast'abi ngue di manda p'u ja yø häi. Nu'a rá ts'ut'abi di manda yø ja'i p'uya, i gnyø ja'i ngue xanho te ørpabi rá ts'ut'abi. ²⁶Pe nu'ahu, 'yo guí nne guí mandathohu yø ja'i. Nu rá ja'i nne ngue xtä nhets'i rá cargo dá mœfi, guehna rá ja'i jatho ngue di mœfi dá mäxyø mmic'eiui na. Nu'a dá ne di m'met'o ngue gätho yø amigo, guehna jatho dá gohi ngue ni mœfithohu na. ²⁷Porque nuyá, ¿dana gue'a nt'œmbi ma daya, gue'a

hup'u ja ra mexa ma da, ua gue gue'a 'uite ma da? Uanguí hup'u ja ra mexa'a ma da. A nuyá, dí 'bucá ua ha guí 'buhmu ya, pe hin dadi mandathogá. Sinoque dadi mpefi.

²⁸A nuyá, gue'ahu xtá n'yohu mente yø pa xtá ságá ra n'u. ²⁹Ma Papá bá exqui ngue ga manda gátho yø ja'i. Nugá xquet'a dí exahu ya ngue ³⁰nup'u dadi mandagá, 'dap'u ga mmihmu p'u ja ra mexa ga nsihmghu. Guí mmihmu p'u ja yø nthuts'i ngue gui mandahu'u 'de'ma yo'bui yø ja'i Israel.

I pahra Jesús ngue da zop'u m'mefa ra Bedu.

³¹Nuna ra Jesús bi 'yembra Bedu: —Ague Bedu, nu'a ra zithu, äpra nt'edi Oja ngue da hyoni ha di japi ngue gui hyegahu p'u. ³²Pe xquet'a dí äpra mate Oja conná ngue'e ngue hingui 'behni nt'ec'ei. Pe nu'i 'mø bi n'yo ni mmui'a te guí ø't'e, dami hatra ts'edi ni cu.

³³Ra Bedu p'uya, bi 'yembi: —Ague grá Hmu, nugá xquet'a dí 'bui madague'a 'da gdá me fádi, ogue asta 'dap'u ga tuui —bi 'yembi.

³⁴Mi dahra Jesús, bi 'yembra Bedu:

—Ague Bedu, nugá dí xi'i, nu'mø tobe hindí mahra øni, ya xqui cønga nhyundi, guí mma ngue hingui paqui —bi 'yembi.

Ya bi zønna ora da ma ma'uni ra Jesús.

³⁵Bi 'yanyø xádi ra Jesús, bi 'yembi:

—Xi'mø ma xi'ahu ngue hinte gui hyaxhu p'u gá mähä, xingra buxa, ni xingra njumenyu, 'ne hingui cux

mi'da ni thixfanihu, çua ja tema cosa gá 'behmu?

Bi 'yembyø xádi p'uya:

—Hin'na, hinte bi m'medi.

³⁶Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—A nuyá, nu to ja rá buxa, da gats'i. Da gaxrá njumenyu. Nu to hin'yu rá juai, da mä rá pahni ngue da dán'a n'na ra juai. ³⁷Porque dí xi'ahu ngue jatho ngue ga thocá'a te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ena: “Da tho tengutho n'na ra ts'oc'ei”, i ena. Porque nu'a te nt'ot'i ngue ga thocá, jatho ngue di njahma'a.

³⁸Nu'u yø xádi p'uya, bi 'yembi:

—Ague grá Hmu, ja ua yoho yø juai.

Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Co nu'a 'mø —bi 'yembi.

Ra Jesús bi mat'Oja p'u ja ra xequi ni hu ngue Getsemani.

³⁹Nup'u bí ja ra nyuni mambi o'a m'met'o ra Jesús ja ra mbonza ja yø olivos, ja i map'u ra Jesús, bi mähä yø xádi. ⁴⁰Mi zømp'u ha ja ngue da zømp'uya, bi 'yembyø xádi:

—Dami mat'Ojahu ya. Nu'mø hingá mat'Ojahu, nthambenitho hindá gue'a gui 'yøthu.

⁴¹Bi thohmits'u ní nguep'u ra Jesús. Nup'u bi zøni, tengu ga yap'u da zøn'a n'na ra do 'mø bi t'ei. Bi ndant'yøhmü p'uya ngue da mat'Oja.

⁴²Bi 'yena:

—Ague ma Papá'i, nu'mø guí nnu manho, dami yangui ngue'a ra ndate ja ngue ga thocá. Pe hinga nu'a go ga sanná gue'a di nja'a, sinoque nu te guí sanni, gue'a di nja'a —bi 'yena.

⁴³Bi nu p'uya ngue bi zø'a n'na ra anxe bí 'ye mahets'i, di hatra ts'edi.

⁴⁴Nu'a ga ndär'ma n'u rá mmui'a te ja ngue dá thogui, man'na ngue rá mmui ga mmat'Oja. Nu'u yø xänthe i ja, i 'yugui so häi, tengutho 'mø pønna ji p'u ja n'na ra ts'et'i.

⁴⁵Mi juadi bi mat'Oja p'uya, bi nangui, bi map'u bí 'buhø xädi. Nu'u yø xädi p'uya, ya mi aha, bi dapra t'aha ngue ra dümmui. ⁴⁶Bi 'yembuya:

—¿Hanja ngue guí ahmi? Damí nangui, guí mmat'Ojahu. Nu'mø hingá mat'Ojahu, nthambenitho hinda gue'a gui 'yøthu.

Ya bi mbentra Jesús.

⁴⁷Mente yaui yø xädi ra Jesús, bi zøhna ra Judas ni zi xangu yø ja'i. Guehna n'na nc'ei ya 'de'ma yoho yø xädi ra Jesús. Bi guat'i ngue bi zengua p'u 'bähra Jesús, bi zurpa rá hmi p'uya. ⁴⁸Nuna ra Jesús bi 'yembi:

—Ague Judas, con n'na ra beso guí dá ra N'yohu bí 'ye mahets'i ya'mø.

⁴⁹Yø amigo ra Jesús mi nu te bi nja, bi 'yembuya:

—Ague grá Hmu, ¿ua guí nne ga japhu ra juai? —bi 'yembi.

⁵⁰Bi guxrá juai n'na nc'ei rá xädi ra Jesús. Bi zennabí rá 'yehé ra 'bet'o mmäcja, bi hyeja rá gu ngue rá n'yei.

⁵¹Pe ra Jesús bi 'yembi:

—Damí hyegui, 'yo gadi japhu —bi 'yembi.

Nuna ra Jesús bi därpa rá gu na bi thejpa rá gu ngue bi 'yøthe. ⁵²Nuya yø hmu yø mmäcja, 'nēhyø policia fähra nija, 'nēhyø n'yohu 'bet'o p'u ja ra nija, gä ní 'yehra nzite. Ra Jesús bi 'yembi:

—¿Ua guí emhmu ngue drá begä, ngue guí cūhu yø juai 'ne guí

cūhu yø za ngue gui benngahu?

⁵³Conque n'na pa ngu n'na pa nmi xännbä ra hya yø ja'i p'u ja ra nija. Uangui xtä nzä ja xqui benngahu p'u. Pe ya guehna ra ora guí 'yohu naya, ngue nu'mø ra 'bexui i ja rá pähä ra zithu.

Bi manna Bedu ngue hingui padí te'o ra Jesús.

⁵⁴Ya bi bentyø ja'i ra Jesús. Bi zixpu ja rá ngu ra 'bet'o mmäcja. Pe ra Bedu, ni 'befa ya'atho p'u ni ma yø ja'i ni zi ra Jesús. ⁵⁵Nup'u made rá dathi, bi t'u'a n'na ra sibi ngue bi mihyø ja'i di nhat'i. Xquet'a 'nehra Bedu bi mi ngue di nhat'i. ⁵⁶Nuna n'na ra xisu ngue ra gūni p'u ja ra ngu, mi nu ra Bedu ngue hup'u ja ra sibi. Bi za di hēti p'uya, bi 'yembi:

—Nuna ra n'yohu 'bucua, xquet'a rá n'youi ra Jesús.

⁵⁷Pe mi dahra Bedu, bi 'yena:

—Hin'na cuø, hindí pacä na ra n'yohu guí mmanya.

⁵⁸Mi tho man'na ts'equits'u p'uya, hømbi nu man'na nc'ei p'u mi hūhra Bedu, bi 'yembi:

—Nu'i, xquet'a ni n'youi'u tenna Jesús.

Mi dahra Bedu p'uya, bi 'yena:

—Hin'na n'yø, hinga 'necä.

⁵⁹Mi tho hman'na ora m'mefa p'uya, man'na nc'ei ngut'a bi ma, bi 'yembi:

—Majuani ngue nuna ra n'yohu 'bucua, rá n'youi ra Jesús, porque di nequi ngue ra mmengu Galilea na.

⁶⁰Mi dahra Bedu p'uya, bi 'yena:

—Ague n'yø, hindí pacä tema hya guí nne guí xicya.

Nu'a ra ora'a p'uya, tobe hin mani juadi mmanna Bedu'a te mma, bi

mmahra ōni p'uya. ⁶¹Bi 'bātra Jesús ngue bi hyannbu bi huhrā Bedu. Rā Bedu p'uya, bi zo rá mmui na rā hya xi xihra Jesús ngue xi 'yembi: “Tobe hīndi mahra ōni, ya xqui cōnga nhyundi, guí mma ngue hīnguī paqui”, xi 'yembi. ⁶²Rā Bedu p'uya, asta rā zondummui bi bōn'athi.

Rā Jesús rá n'yemmahya yø ja'i.

⁶³Nu'u yø n'yohu fāhra Jesús, i thenni 'ng i pe'mi. ⁶⁴Bi gorpa yø dā conna ulu, bi me'mi, bi 'yembi:

—**Dami pahya te'o bi mep'a'i ya** — bi 'yembi.

⁶⁵Xangu mi'da yø hya xifi ngue ga ndenni.

Ya bí 'bap'u ja rā dajunta rā Jesús.

⁶⁶Mi nēcahäi p'uya, bi mpeti gātho yø n'yohu di manda p'u ja rā nija, conyø hmu yø mmäcja, conyø xānnbate ngue rā ley. Rā dajunta bi nja, ja bi ts'ixpu rā Jesús ngue dā t'ørpa rā nt'ānni, bi t'ēmbi:

⁶⁷—**Dami xicje ya ngue'mø** gue'e grā Cristo bá ex Oja ngue di ndast'abi, ogue hīn'na. ¿Te guí mmanā rā hya naya?

Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nu'mø ga xi'ahu ngue guecā, hīnguī 'yē'eigahu. ⁶⁸Nu'mø xīnga øt'ahu n'na rā nt'ānni p'uya, xquet'a hīnguī nne guí mmamhmu'a te ga ān'nahu. 'Nē hīnguī nne guí thøgahu p'uya. ⁶⁹Ya ni ma dā zōnna ora ya, ngue rā N'yohu bí 'yē mahets'i dāni mmip'u ja rá n'yei Oja nuna jase rá ts'edi.

⁷⁰Gātho yø ja'i p'uya bi 'yembi:

—¿Ua guí gna ngue gue'e rá Ts'ant'u'i Oja 'mø?

Mi dahra Jesús, bi 'yembyø ja'i:

—**Ahá, go guecā tengutho guí mmamhmu.**

⁷¹Di n'yembyø ja'i p'uya:

—¿Teni 'be'a man'na mā testigo ga nnehu ya'mø? Ya dá øsehu rā hya pōnnā ne ya.

Bi ts'ixpu 'buhra Pilato rā Jesús.

23 Gä bi nangyø ja'i p'uya, bi zixpu 'buhra Pilato rā Jesús. ²Bi muhyø ja'i ngue di yapra Jesús, enyø ja'i:

—Dí tīnnbāhe n'na rā hya nā rā n'yohu 'bucua, ngue di ts'onnbā yø mmui yø ja'i. I embi ngue hīnguī ja ngue di unyø ja'i'a rā menyu āhra dast'abi 'bu'a Roma. Xquet'a i mma ngue guehna rā Cristo nā, i nne dā mā ngue n'na rā dast'abi.

³Rā Pilato bi 'yānna Jesús, bi 'yembi:

—¿Ua gue'e rá dast'abi'i yø judío?

Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—**Ahá, go guecā tengutho rā hya guí mmanya** —bi 'yembi.

⁴Rā Pilato bi 'yembyø hmu yø mmäcja, dā guehmīda yø ja'i:

—Hīn temā ts'oqui dí tīnnbā nā rā n'yohu 'bucua —bi 'yembi.

⁵Pe yø ja'i mahømbi 'yēna:

—Nuna rā hya xānnbate p'u ja rā häi Judea nā, di ts'onnyø ja'i nā rā hya nā. Bi fu'a Galilea xānnbate rā hya, asta søcua ya.

Bi ts'ixpu 'buhra Herodes rā Jesús.

⁶Mi 'yøhra Pilato nā rā hya mmannyø ja'i, bi 'yānnbūya ngue'mø rā mmēngu p'u Galilea nā rā Jesús. ⁷Nu'mø mi xi p'uya ngue ja rā mmēngu p'u, bi mennbā nā rā Herodes mi ndast'abi p'u Galilea. Porque rā Herodes, nu'u yø pa'u,

mī 'bʰp'u Jerusalén. ⁸Rā Herodes, nū'mø mī nū rā Jesús, ɛmmei di johya. Porque ya rá ya'atho yø pa i nne da nū, ngue øde te mmanyø ja'i t'ɛmbi øtra Jesús. Mī tømī ngue da nurpi tema milagro da 'yøt'e.

⁹Xangu yø nt'änni bi 'yørpe, pe rā Jesús hīnte ga ndátho. ¹⁰Xquet'a 'bʰp'u yø hmū yø mmäcja 'nɛhyø xännbate ngue rā ley. Di yapi hīn'yʉ p'u rá nzegui. ¹¹Nunā rā Herodes co 'nɛhyø soldado xquet'a hīmbi nū manho rā Jesús. I thentho, bi heta n'na rá he mažihotho tengutho rá he n'na rā dast'abi. Rā Herodes mahømbi menhna Jesús, i map'u 'bʰhřa Pilato. ¹²Madague'a madī nsuhmī m'met'o rā Pilato rā Herodes, pe bi n'amigo m'mefa.

Ya nts'änni ngue da tho rā Jesús.

¹³Nunā rā Pilato bi peti gátho yø hmū yø mmäcja, gátho yø ts'ut'abi, gátho mī'da yø ja'i. ¹⁴Bi 'yɛmbi:

—Ya guá singahū ua na rā n'yohū 'bʰcua. Guí ɛmhmū ngue di ts'onýø ja'i. Pe nī hmī nī dāhū hapū dí änni, nɛ guí nnuhū ngue hīn tema ts'oqui dí tinnbabi ngue'a te gnī yaphū. ¹⁵Nī xīnga guehřa Herodes ngue xtabá ndīnnba rá ts'oqui, porque bi costho hømbi 'yɛcua. Ja guí nnuhū p'uya ngue hīn tema hya dī nɛquí para ngue da t'ɛmbi ja te rángue'a ngue da tho. ¹⁶Nugä ga manda ngue da 'bei, pe ga thøgue.

¹⁷Rā Pilato i ja ngue da 'yøt'e te rā costumbre ja yø ja'i, nū'mø rā ngo ngue rā pascua, pa mathøgue n'na rā ofädi. ¹⁸Gátho yø ja'i p'uya, bi muhřa mafi, i ɛna:

—Nunā rā Jesús da tho na. Go damī thøhřa Barrabás.

¹⁹Pe nunā rā Barrabás, guehna n'na nc'ei mī ofädi ngue rā 'yøt'i sui, nɛ rā hyote p'u ja rā hnīni. ²⁰Rā Pilato hømbi xihyø ja'i ngue da zä di thøhřa Jesús. ²¹Pe yø ja'i p'uya, man'na nts'edi ga mafi, i ɛna:

—Da guatřa pont'i. Da guatřa pont'i rā Jesús.

²²Rá hyū ndī p'uya, bi 'yenna Pilato:

—iPe tema nts'o xa 'yø'na p'uya? Nugä hīn tema ts'oqui di tinnbi ngue da t'ɛmbi da tho. Nugä ga manda da 'bei, pe ga thøgue.

²³Pe yø ja'i hīngui säya ngue mafi, ädi ngue da ma maçuati rā pont'i rā Jesús. Nu'a ga mahyø ja'i co 'nɛ'u yø hmū yø mmäcja, bi nja'a te ädi. ²⁴Rā Pilato p'uya bi zänni ngue dī nja'a te mmanyø ja'i. ²⁵Bi ma mathøgue nā rā Barrabás xi manyø ja'i ngue dī nthøgue. Guehna xi jot'i ngue rā 'yøt'i sui 'nɛhřa hyote nā. Go bi ndä nā rā Jesús, i hnepe ngue da tho p'uya.

Ya cuatřa pont'i rā Jesús.

²⁶Nū'mø mī ts'ixřa Jesús ngue da tho, bi nthɛui p'u ja rā 'yū n'na rā n'yohū xpi 'yɛhřa 'befi nī hū ngue rā Simū, rā mmengu Cirene. Go bi njapi bi duxřa pont'i nā p'uya, nī 'befatho p'u nī ma rā Jesús.

²⁷Pe xangu yø ja'i bi denni. I ma'a nts'onī yø xisu, tū yø mmui ngue te da thohřa Jesús. ²⁸Pe bi hyɛtyø ja'i rā Jesús, bi 'yɛmbi:

—Ague gyø xisu guí 'bʰhmū ua Jerusalén, 'yo guí zomhmū conná ngueque. Sinoque damī nzoni ngue conná ngue'ahū nɛ conná guehni basihū. ²⁹Porque da 'yɛhyø pa gui 'yɛmhmū: Xanho 'bui te'o hīnjo'o

yø basi, ogue himbi hya yø basi, ogue himbi satate. ³⁰Yø ja'i p'uya da 'yembyø t'øhø: "Bá tãgui, gui soxcahe". Da 'yembyø nyuni: "Dami cogbahe", da 'yembi. ³¹A nuya ngue hĩnte gadi uph'u'a gadi umhmu ya, hague ngu ra n'u da tho'a ja rá ts'oqui m'ø.

³²Xquet'a ni ts'i yoho yø ts'oc'ei ngue 'dap'u da duui ra Jesús. ³³Mi zomp'u ja ra nyuni gui hutyø ja'i ngue ra Njuyaxhmu, ja bi ma maçuati p'u ra pont'i ra Jesús. 'N'e'u yoho yø ts'oc'ei bi ma maçuati ra pont'i, n'na rá n'yei, n'na rá gaha i gohi. ³⁴Nu'mø ema cuati ra pont'i ra Jesús, bi 'yena:

—Ma Papá'i, dami punnba yø ja'i 'bucua, porque nuya hingui padi te øtya —bi 'yena.

Yø soldado p'uya bi ma ra taha ngue to xtã ra taha, gue'a da gaca n'na xequi rá he ra Jesús. ³⁵Yø ja'i 'bãp'u p'uya, i hẽtho. Nu'u yø judío 'bet'o, i thentho'u, i ẽna:

—Mi mmannu ra n'yohu ngue da yanyø ja'i. Pe di nyanse ya, ngue'mø majuanĩ ngue guehna rá thanhni Oja nuna t'ẽmbi ra Cristo.

³⁶Yø soldado p'uya, xquet'a thenni. Bi guat'i ngue bi unna vino xa n'ixi da zi. ³⁷Bi t'ẽmbuya:

—Nu'mø gue'e rá dast'abi'i yø judío, dami nyanse ya'mø.

³⁸Nup'u ja rá ya ra pont'i, bi t'ot'a n'na ra letrero ngue ẽna: "Nuna ra n'yohu 'bucua, guehna rá dast'abi yø judío na". Ra letrero p'uya, nt'ot'i conna hya ngue ra griego, ra latín, ra ebreo.

³⁹Nuna n'na ra ts'oc'ei ya cuarbu ja ra pont'i p'uya, xquet'a thenni, bi 'yembi:

—Nu'mø gue'e grã Cristo, dami nyanse ya'mø. 'Necã'be gui nyan'be p'uya.

⁴⁰Nu'a man'na nc'ei ra ts'oc'ei bi 'yembrã amigo di yahni:

—Nu'i ni xingui su Oja, conque ya gui tup'u ja ra pont'i ya. ⁴¹Nugui ja te rángue'a ngue dí säui ra n'u, porque di jutui'a te xtã øt'ui. Ya ni 'yup'u'a te dí thohmi. Pe nuna ra n'yohu 'bucua, hin tema nts'o xa 'yø'na.

⁴²Bi 'yen'a m'mefa p'uya:

—Ague Jesús, nu'mø ra pa gui søhø ngue gui manda ua, gui mbengui.

⁴³Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Majuani dí xi'i, nuya ya ga m'muhmi p'u mahets'i ya.

Ya bi du ra Jesús.

⁴⁴Comma huxyadi, bi mudi bi m'mexui gã ra ximhai asta hyu nde.

⁴⁵Ra hyadi bi m'mexui. Nu'a ra ulu mi zup'u ja ra goxthi nija bi hyehmade i gai ngue bi xet'i. ⁴⁶Bi 'yen'a n'na rá hmafi ra Jesús, bi 'yena:

—Ague ma Papá'i, dadi fãt'a'i ma tegã ya —bi 'yena.

Hontho bi man'a p'uya, 'bexpi du.

⁴⁷N'na ra capita ngue ra mmengui Roma bi nu te bi nja, bi 'yẽspabi Oja p'uya, bi 'yena:

—Majuani ngue nuna ra n'yohu 'bucua, hin'y'u rá ts'oqui na.

⁴⁸Gã bi nu yø ja'i mi 'bãp'u te bi nja. Bi ma yø ja'i p'uya, pe putyø tiya ngue tu yø mmui. ⁴⁹Gãtho'u yø mpadui ra Jesús, conyø xisu bá nẽxa Galilea ngue tenni ha ni ma, yap'utho bi 'bãi, gã hantho te bi nja.

Ya bi ma nt'ãgui ra Jesús.

⁵⁰Mi 'bu'a n'na ra hoga n'yohu ni hu ngue ra José, mi øt'e te gã

mmamp'u ja rā ley, rā mmengu p'u ja rā hnini Arimatea ja rā häi Judea. 'Nehna di manda p'u ja rā nija na. ⁵¹Xquet'a 'nehna mi t'omi ngue di manda ua Oja. Janangue hingui 'bui ngue rā acuerdo'a te rā hya bi ts'ännbu ha bi mpeti yō ja'i. ⁵²Nuna rā n'yohu na, bi ma bá nyau rā Pilato, bi 'yāpra nt'edi ngue da hyajpu ja rā pont'i rā Jesús. ⁵³Mi hyajpu ja rā pont'i p'uya, bi 'uennbabi rá do'yo rā Jesús co n'na rā sávana ngue rā hoga ulu. Bi hyaxpu ja rā panteón xi ma nt'a'mi p'u bí ja n'na rā 'bido ngue bá ägui. Nuna rā panteón, hñjongui o. ⁵⁴Nde mbēhi'a rā pa'a, ya da yutra pa ngue rā ts'äya.

⁵⁵Nu'u yō xisu bá nexa Galilea ngue bá n'youi rā Jesús, bi ma bá nu rā n'yägui. Bi nu ha bi t'ägui. ⁵⁶Mi zōp'u ja rā ngu ya yō xisu, bi hocyō 'yēthi māzihotho ga yūni ngue da goxra ánima. Bi nsäya'a rā pa ngue rā ts'äya p'uya, porque gue'a di manda rá ley Oja'a.

Ya bi bēnnate rā Jesús.

24 Mi hyaxa rā pa ndomingo, zi xuditho bi ma mahōn'a yō xisu p'u bí o rā Jesús. Bi hyaxyō 'yēthi xi hoqui. Bi mähä mi'da yō xisu. ²Mi zōmp'uya, bi dini ngue ya n'nanni 'benna do mi nnōpa nju'mi rā panteón. ³Bi yut'ambo p'uya, pe ya hñmbi dimp'u rā Jesús. ⁴Bi nsu p'uya, hingui padī te da 'yōt'e. Mi nu p'uya, 'bāp'u yoho yō anxe di yoxni yō he. ⁵I hēmtho häi'u yō xisu ngue emmēi su. Yō anxe p'uya, bi 'yēmbi: —¿Hanja ngue guí homhmu ua mant'ägui'a ya 'bui? ⁶Ya hñjo'o ua, ya xā bēnnate. Dami bēmhmā

rā hya bi xi'ahu 'mō tobe mambi 'buta Galilea. ⁷Conque bi mā ngue rā N'yohu bí 'yē mahēts'i, mi ja ngue da ma madāpi yō ja'i ja yō ts'oqui ngue di cuatra pont'i. Rá hyu pa p'uya, di bēnnate.

⁸Nu'u yō xisu p'uya, bi zo yō mmui na rā hya xi man'a m'met'o rā Jesús. ⁹Nuya yō xisu 'mō mambá pengbu ja rā panteón, nu'a te bá nu, bi xi'u 'de'mā'da nc'ei yō xādi rā Jesús. Bi xifi gātho mi'da yō ja'i. ¹⁰Nuya yō xisu bi hyaspabi rā hya ya yō xādi rā Jesús, guehna rā Maya Magdalena, 'nehra Juana, 'nehra Maya rá mamá rā Jacobo, 'ng hmi'da yō xisu p'uya. ¹¹Pe nuya bi thaspa rā hya p'uya, hingui ec'eitho te mmanya yō xisu. Sinoque entho: “Hantho loco ya yō xisu”, gue emma entho.

¹²Pe rā Bedu bi bōn'athi, bi ma n'nahmantho p'u bí ja rā panteón. Mi zōmp'uya, bi hyēt'ambo. Bi nu ngue ya n'nanni 'bōnna ulu mant'e rā Jesús. Bi mengbu ha säya p'uya, pe di 'yōtho hanja'a te xi nja.

Bi ntimmī p'u ja rā 'yu yoho yō xādi rā Jesús ngue manī map'u ja rā hnini Emaús.

¹³Nu'a rā pa'a p'uya, yoho yō xādi rā Jesús manī map'u ja rā hnini Emaús. Nuna rā hnini na, di nsocui Jerusalén como 'de'mā'da kilómetro. ¹⁴Mente 'yo, mente di c'a'a te xi nja. ¹⁵Nuna rā Jesús mi zā mi zudi, ya 'dap'u ni n'yo. ¹⁶Madague'a ngue hēti, pe ena te corpatho yō dā ngue hindā bađi te'o na rā Jesús. ¹⁷Rā Jesús bi 'yānnbūya, bi 'yēmbi: —¿Teni 'be'a mā hya gađi nxihmi mente guí 'youi ua ja rā 'yu n'yō?

Nup'u nná bɛngá, ɛna gue tu ni mmuiui.

¹⁸Nuna n'na nc'ei ni hu ngue ra Cleofas bi 'yɛmbi:

—Gátho yø ja'i bá 'yo Jerusalén, gá padí te bi nja mantenni pa. 'Nɛ go gui 'yɛna ngue hinguí pahya.

¹⁹Mí dahra Jesús, bi 'yɛmp'u yaui: —¿Tema hya n'yø?

Nu'u ts'o p'uya, bi 'yɛna:

—Xigue ra Jesús nuna ra mmɛngu Nazaret. Guehna n'na ra n'yohu ngue rá pɔngahya Oja, di nɛqui ngue ja rá ts'edi ngue bi 'yøtyø milagro, 'nɛ ja rá ts'edi ngue ra hya bi ma. Porque bi nu manho Oja te bi 'yøt'e, da guehyø ja'i bi nu manho te bi 'yøt'e. ²⁰Dí mmangä'be ngue nu'u yø hmu yø mmäcja, da gue'u ma hmuhu di manda p'u ja ra nija, bi dá ra Jesús. Bi zixpu ja ra ts'ut'abi, ja bá ts'ännbu ngue da dup'u ja ra pont'i. ²¹Pɛ nugähe nmi ɛngähe ngue nuna ra n'yohu na, guehna xtá nyanyø judío na. A nuyá, ya mangunde bi nja na ra hya dí xi'a'be ya. ²²Nu'u 'da yø xisu 'da'igu ma nt'ɛc'eihe, xa pijthogähe. Porque xa mma mxuditho p'u mambí o ra ánima. ²³Pɛ ya hinjonxpa ndini ngue di op'u. Xpa mmengbäya, xa xicje ngue xi nu yø anxe. A nu'u yø anxe p'uya, i mma ngue ya 'buhna ra Jesús. ²⁴'Bexque'a p'uya, nu'u 'da ma n'yohu xa mmap'u mambí o ra ánima, pɛ xa ndini tengutho ra hya xa mmanyø xisu. Pɛ ra Jesús ya hinxa hnu na 'na.

²⁵Nuna ra Jesús bi 'yɛmbi:

—¿Ua hinguí ts'u di 'yo ni mmuihü'a te ra hya i ja? ¿Ua hinjam'mø guí øhmü para ngue gui 'yɛc'eiü'a te gá ra hya bi manyø

pɔngahya Oja? ²⁶¿Ua hinguí pahmu ngue ra Cristo mi ja ngue da zä ra n'u hante ngue di ndast'abi ngue di manda ua?

²⁷Ya bi d'u'mi bi xifi gátho'u yø hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue'a te gui c'a ra Jesús. Bi dunnbabi'a te mmamp'u ja yø libro bi 'yotra Moisés. Bi sigue bi xi m'ida yø hya te gá nt'ot'i p'u ja yø libro bi 'yotyø pɔngahya Oja.

²⁸Nu'mø mi zømp'u ja ra hnini maní ma p'uya, ra Jesús bi 'yøt'e ngue ɛna xø nne da thogui. ²⁹Pɛ nu'u yø n'yohu p'uya, bi japi ngue di nsäya, bi 'yɛmbi:

—Ma 'daua ga nsäyahü. Guí nnu ngue ya bi nde. Ya ni ma da dähra nxui.

Bi yut'ambo ra ngu ra Jesús ngue di nsäya. ³⁰Mi mip'u ja ra mɛxa p'uya ngue di nsihmɛ. Bi hyacra thuhmɛ, bi ja mammadi Oja. Bi xemp'uya, bi un'nu hup'u ja ra mɛxa. ³¹Nu'a ra ora'a p'uya, bi xohyø n'yomfɛni ngue bi badí te'o. Pɛ 'bexpi m'merpütho ra Jesús. ³²Di n'yɛmbi n'na ngu n'na p'uya:

—Pɛ uanguí hurca ma mmuiui mente dará yahü gá ra 'yu, 'nɛ bi xicui tema hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro.

³³Ya hinte mambí dø'mi. Bi mengui 'bexque'a, i ma Jerusalén. Bi d'ini ngue ya xi mpeti'u 'de'ma'da yø xädi ra Jesús co 'nɛ'u m'ida yø n'yohu. ³⁴A nuya xi mpeti p'uya, bi 'yɛmbya ja bi zøhø:

—Majuani xa bɛnnate ra Hmu n'yø. Ya xa nnu ra Bedu.

³⁵A nuya ja bi zø p'uya, xquet'a bi ma te xi thop'u ja ra 'yu. Bi ma ngue hinguí padí te'o na ra Jesús

mēnte yaui, bi badi, ja gue'mø mi xenna thuhmē.

Ya bi zomp'u 'buhyo xädi rā Jesús.

³⁶Mēnte tobe di yahnitho'u yo n'ei, ngue mma te xi nu, mi dambeni p'uya, ya 'bap'u made ra Jesús. Bi zengua p'uya, bi 'yēmbi: —Da hyu ni mmuihu ya —bi 'yēmbi.

³⁷A nu'u yø xädi p'uya, di fetyo mmui ngue su. I ena ngue rā 'yø'a hēti. ³⁸Pe rā Jesús bi 'yēmbi:

—¿Hanja ngue guí sūhu? ¿Hanja ngue guí emhmu ngue himma juani dí 'bucä ua? ³⁹Dami nurcahu ma 'ye 'nehma gua. Gui nnuhu ngue xquecthocä. Dami thänju n'namhma guí nnuhu ngue guecä. A nu'a ra 'yø, rā ndahitho'a, hin'yu rá do'yo'a. Pe nugä guí nnuhu ngue drá ja'i.

⁴⁰Mi juadi bi xi'a ngu'a p'uya, bi 'yutyø 'ye 'nehyø gua ha bi me yø clavo. ⁴¹Pe nu'u yø xädi hinga e'ec'ei xanho, ngue'a gui johya 'ne ena sudyø n'yomfēni. Pe rā Jesús bi 'yēmbi:

—¿Ua hinguí ts'u ua te ga sigä ts'u? —bi 'yēmbi.

⁴²Bi unna n'na xequi rā hua ngue nthaxi p'uya, 'ne bi unna n'na mhme rā t'afi t'asa. ⁴³Bi hyamp'uya, yø hmi yø dä yø xädi p'u ha bi zi. ⁴⁴Bi 'yēmbuya:

—Nuna te dá thocä ya, guehna rā hya ya xtá xi'ahu m'met'o na. Ya

xtá xi'ahu ngue mi jatho di nja'a te nt'ot'i p'u ja rā Maca Libro. Porque rā Moisés co 'ne'u mi'da yø pøngahya Oja, bi 'yot'a te ja ngue ga thocä, xquet'a ngu'a mmamp'u ja yø Salmo.

⁴⁵Bi xojpa yø n'yomfēni p'uya, ngue da dīni te mmamp'u ja rā Maca Libro. ⁴⁶Bi 'yēmbuya:

—Ya ngu'a nt'ot'i ngue rā Cristo i ja ngue da tho. Rā hyu pa p'uya, di bennate p'u da nt'ägui. ⁴⁷Guehna rā hya da thaspabi yø ja'i 'bui ndap'u bi zä yø nación, connä nt'ēdi rā Jesús, nu to da hyep'u rā nts'o ga 'yo, di punnbabi yø ts'oqui. Pe rá muditho da manna hya p'u Jerusalén. ⁴⁸Nuyá, go gui xihmu yø ja'i na te gá nuhu dá thocä ya. ⁴⁹Nuna rā hya bi yat'ahu mā Papágä, ga ma penhnä naya. Pe 'yogui 'uehmu ua ja rā hñini Jerusalén asta gue'mø bi n'na'ahu ra ts'edi di 'ye mahets'i, ya gui mmähä p'uya.

Bi ma mēhets'i rā Jesús.

⁵⁰Bi gujpu mi 'buhyo xädi rā Jesús, i map'u jonna hñini Betania. Bi macyø 'ye p'uya ngue di japi.

⁵¹Mēnte di japuya, hētho ha i nangui, bi ma mahets'i. ⁵²Mi juadi bi danne'u yø xädi, bi mengui, i ma Jerusalén. Janjuani ngue di johya.

⁵³N'na pa ngu n'na pa, i pa nija ngue badi ja mammadi Oja.

Ra Xuua

Nana ra Xuua, ja ua yø hya bi 'yo't'i ngue te bi 'yøtra ra Jesucristo.

Rá Ts'unt'u Oja øt'e ngue
fadi hanja Oja.

1 Nuna rá Ts'unt'u Oja guehna øt'e ngue fadi hanja Oja na. Ya mi 'b'umø mi nhohra ximhäi. 'Dap'u 'b'uhmi Oja, pe 'nehna Oja na. ²Hante ngue di nhohra ximhäi, ya rá n'youi Oja. ³Go bi hoqui gätho yø cosa ja na, tengutho bá ne Oja ngue bi nja. Nu hangu yø cosa ja ya, hin'yø n'na ra cosa ngue hinxti hoqui. ⁴Nuna go bádi unna 'da'yo te na. Guehna xojpa yø mmui yø ja'i ngue da bádi ndana majuaní. Nuna bádi unna 'da'yo te, tengutho n'na ra nyot'i ngue xojpa yø mmui yø ja'i. ⁵Nu ra nyot'i di yorbü ja ra 'bexui, pe hingui hätra 'bexui di 'berpabi'a gui yot'i. ⁶Nuna Oja, bi menhna n'na ra n'yohü ni hü ngue ra Xuua. ⁷Bi menhni ngue da xihyø ja'i te'o na da xojpa yø mmui yø ja'i. I nnepe ngue guehna da 'yøc'ei gätho yø ja'i na. ⁸Nuna ra Xuua, hinga guehna ja ngue da xojpa yø mmui yø ja'i na. Sinoque bi 'benhni ngue da xihyø ja'i ndana da xojpa yø mmui yø

ja'i. ⁹Nuna bi zøcua ja ra ximhäi, guehna majuaní ngue xojpa yø mmui gätho yø ja'i na.

¹⁰Nuna rá Ts'unt'u Oja bi m'mæcua ja ra ximhäi. Madague'a ngue go bi hocra ximhäi na, pe himbi bahyø ja'i te'o na. ¹¹Bi m'mup'u ja rá häi, pe himbi nu manho yø mmenguhü. ¹²Pe nuya to gä bi nu manho, 'ne bi 'yøc'ei ngue guehna ra Yante na, guehya bi unna nt'edi bi gohi ngue yø basi Oja ya. ¹³Nu'a i gohi ngue yø basi Oja yø ja'i, himma 'da'yo 'bui tengutho ga 'buhyø basi yø ja'i, oque dra ja'itho xtä nnepe ngue bi njap'u. Sinoque guese Oja bi ne bi 'yøt'e ngue yø basi yø ja'i.

¹⁴Nuna øt'e ngue fadi hanja Oja ya, bi nja'i na. Bi m'mæcua dí 'buhmü. Pe dá nuhe ngue maguese. Maguese porque rá 'dants'unt'u Oja. Gä majuaní te bi ma, 'ne hinha rá nzegui di mahyø ja'i. ¹⁵Nuna ra Xuua, bi xihyø ja'i te'o na, bi 'yembi: —Nuna ya, guehna nmi mmangä m'met'o naya. Porque ya xtä mangä ngue dí ena: “Nuna da ep'u m'mefa, man'na tate na ngue nugä, porque hante ngue ga m'mæcä, ya mi 'bühna”.

¹⁶Nū'a te gā badi unī, gā di tocagahū. Badi thijpatho rá mate badi unī hinha rá nzeḡui. ¹⁷Conná nguehṛa Moisés bi fahrá ley Oja. Pe conná nguehṛa Jesucristo bi fahrá mate Oja, 'ne bi fahna ra hya majuanī. ¹⁸Nuna Oja hinjam'mø to di nnu na. Hønt'a rá 'dants'unt'u Oja bí 'bup'u bí 'bahrá Papá, go bi ma hanja Oja na.

**Rā Xuua nuna bi 'yøtra nxixya
bi ma hanja na ra Jesucristo.**

¹⁹Nū'u yø judío 'bet'o p'u Jerusalén bi menhyø mmäcja bi me yø n'yohū ja yø 'befi p'u ja ra nija. Bi map'u 'buhra Xuua ngue bá änni te'o. ²⁰Rā Xuua p'uya, njuantho bi ma, bi 'yena: —Hinga guēcä na ra Cristo bá ex Oja ngue di ndast'abi —bi 'yena.

²¹Mahømbi 'yännbūya, bi 'yembi: —¿Pe te'o'i p'uya? ¿Ua gue gue'e na ra pøngahya Elías?

Mi dahra Xuua p'uya, bi 'yembi: —Hinga guēcä.

Bi 'yänni mahøn'a p'uya, bi 'yembi: —Masque gue'e na ra pøngahya ja ngue da ecua 'mø —bi 'yembi.

Bi 'yena mahøn'a p'uya: —Hin'na.

²²Bi t'embūya:

—Pe ¿te'o'i p'uya? Damī xicje n'namhma ga haspāhe ra hya'u to xpa menngahe. Damī ma te'o'i.

²³Mi dahra Xuua, bi 'yena:

—Go guēcä na bi mmanna pøngahya Isafas ngue bi 'yena: “Di m'mu'a n'na nc'ei ngue nts'edi di manna hya p'u ja ra dapo. Da 'yena: Damī nsāhu ya, porque ya ni ma da ep'u ra Hmu”, bi 'yena.

²⁴Nūya yø n'yohū bi ma bá nyauī ra Xuua, guehya yø m'menhni yø

fariseo ya. ²⁵Mahømbi 'yännbūya, bi 'yembi:

—¿Pe hanja ngue guí øtra nxixya 'mø ngue hinga gue'e na ra Cristo, ni xingrá Elías, ni xingrá pøngahya dí xi'i?

²⁶Mi dahra Xuua, bi 'yembyø ja'i: —Nugä dí øtra nxixya connā dehe. Pe nūua dí 'bāhmu, 'yo ua n'na nc'ei ngue hingui fadi te'o. ²⁷Nugä dá 'bet'o, pe nuna dí xi'ahu da ep'u m'mefa na. Man'na tate na ngue nugä. ¿Hapu gue ga sucä tengū na?

²⁸Gä guehya yø hya ja ua bi manna Xuua p'u ja ra hini Betábara, man'na nguadi ra dathe Jordán mambi øtra nxixya.

Bi manna Xuua te'o na ra Jesús.

²⁹Mi hyaxpūya, bi nu ra Xuua ngue mmapp'u ra Jesús da zømp'u ha 'bāi. Bi xihyø ja'i p'uya, bi 'yembi:

—Nuna ra n'yohū bá ecua ya, guehna da hnoṛa 'bøt'e naya. Tengutho ra de'yo thopp'u ja ra nija ngue pa m'møt'e, di njarbu na. Porque guehna bá pen'Oja na, ngue di hojpa yø ts'oqui yø ja'i 'bui gā rá ngūni nximhäi. ³⁰Guehna dá mmangä 'mø dí xi'ahu naya ngue dí ena: “Nugä dá 'bet'o, pe bá ep'u man'na ra n'yohū tate ngue nugä. Porque hante ngue ga m'mucä, ya mi 'buhna”. ³¹Nugä xquet'a hinmi pacä te'o na t'embi ra Cristo, pe bá 'benngui ngue ga xixyabi yø ja'i, 'ne ga japi gätho yø judío ngue da badi te'o na ra Cristo.

³²Mahømbi 'yenna Xuua:

—Dā nugä ra Espiritu Santo bí 'yē mahets'i tengutho n'na ra paloma ngue bi zøp'u 'bāhṛa Jesús ngue di n'youi. ³³Nugä tobe hinmi pacä

te'o na ra Cristo, pe nu'mø mambá 'benngui ngue ga xixyabi yø ja'i conna dehe, Oja bi 'yengui: "Nuna ra n'yohu gui nnurpi ngue da zøhra Espiritu Santo p'u ja rá ya, guehna da japyø ja'i ngue di hatra ts'edi ra Espiritu Santo na", bi 'yengui. ³⁴Nguna dá nugä ya, janangue dadi jagä majuanì ngue guehna rá Ts'unt'u Oja na.

Yø mudi xädi ra Jesús.

³⁵Mi hyaxpuya, mahøn'a 'bup'u ra Xuua n'youi yoho yø xädi. ³⁶Nu'mø mi nu ngue bi thop'u ra Jesús, ra Xuua bi 'yena:

—Nuna bá ecua ya, guehna bá pen'Oja ngue da nøpa 'bøt'e yø ja'i na, tengutho ra de'yo thop'u ja ra nija ngue pa m'møt'e.

³⁷Nuna ra hya bi manna Xuua, mi zä mi 'yø'u yoho yø xädi, bi denna Jesús. ³⁸Ra Jesús bi nyegui, bi nu ngue ni thenni. Bi 'yembya ni denni: —¿Te guí hommi ya?

Nu'u ni denni bi 'yembi:

—Ague grá xännbate, çhapu guí säya?

³⁹Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Ma ga mmähä, ga ut'au.

Bi me p'uya, bi 'yuti hapu säya. Nu'a ra ora'a, ya mmap'u 'det'a xudi. Pe ja bá the'inde p'u bi zøni.

⁴⁰Nuna n'na n'ei bi 'yøde te mmanna Xuua, bi denna Jesús, guehna ra Andre rá n'yohu ra Bedu na. ⁴¹Nuna ra Andre 'bexpi ma bá honná n'yohu Bedu. Bi 'yembi:

—Dá tingä'be ra Mesías —bi 'yembi.

Nuna ra Mesías i nne da ma ngue guehna ra Cristo bá ex Oja ngue di ndast'abi. ⁴²Nuna ra Andre p'uya, bi

zixrá n'yohu p'u 'buhra Jesús. Pe mi nu ra Jesús, bi 'yembi:

—Gue'e grá Simu, rá ts'unt'u'i ra Jonás. Nuya gdi hu ngue grá Cefas, n'e gdi Bedu ya.

Ra Jesús bi zixra Lipe conna Natanael.

⁴³Mi hyaxpuya, bi map'u ja ra häi Galilea ra Jesús. Hante ngue da ma, bi nthuui ra Lipe, bi 'yembi:

—Ma ga mme'p'u ga mmagä ague Lipe.

⁴⁴Nuna ra Lipe, ra mmengu p'u ja ra hniñi Betsaida. Xquet'a ra mmengu p'u na ra Andre 'nghra Bedu. ⁴⁵Nuna ra Lipe bi ma bá honna Natanael. Bi 'yembi:

—Dá tingä'be na ra n'yohu mmamp'u ja ra Maca Libro bi 'yotra Moisés da gue'u mi'da yø pøngahya. Guehna rá ts'unt'u ra José, nuna ra Jesús ra mmengu Nazaret.

⁴⁶Mi dahra Natanael, bi 'yena:

—Xip'u Nazaret, çua da zä da pømp'u n'na n'ei ngue xtanho?

Bi 'yenna Lipe p'uya:

—Gue mmexa guí nnu.

⁴⁷Mi nu ra Jesús ngue mmap'u ra Natanael da guarbu 'bui, bi 'yembuya:

—Ya guí nnuhu ya, bá ecua n'na ra judío ngue majuanì xanho te ga 'yo, n'e hingra feñitho.

⁴⁸Ra Natanael bi 'yännbua, bi 'yembi:

—¿Hague go gnì paqui?

Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Conque nu'mø tobe himmani zo'i ra Lipe ya, dí nnu'i 'mø guí 'bup'u 'bähra za ngue ra igo.

⁴⁹Bi 'yenna Natanael:

—Ague grá xännbate, gue'e rá Ts'unt'u'i Oja. Gue'e rá dast'abi'i yø judío.

⁵⁰Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Hont'a guí 'yec'eigui'a ya, ngue dí xi'i ngue dí nnu'i 'mò guí 'bup'u 'bähra igo ya. A nuyá, man'na xanhenni yò cosa guí nnu ya, para ngue man'na gdi padí xanho te'ogä.

⁵¹Mahombi 'yenna Jesús:

—Majuani dí xi'ahü, guí nnuhu ngue da xohra c'amahets'i ya. Yò anxe Oja p'uya, ni ma ni 'yep'u 'bähra N'yohü bí 'yē mahets'i.

**Bi nja n'na rā nthati p'u
ja rā hñini Caná.**

2 Rá hyu pa p'uya, bi nja n'na rā nthati p'u ja rā hñini Caná ngue rā häi Galilea. Xquet'a bi m'mup'u ja rā nthati rá mamá rā Jesús. ²Xquet'a bi ma mambita rā Jesús conyò xädi, ngue bi map'u ha bi nja rā nthati. ³Mi guahra vino p'uya, bi 'yembrá mamá rā Jesús:

—Bi guahra vino —bi 'yembi.

⁴Rā Jesús bi 'yena:

—Ague mamá, ðhanja ngue go guí xic'a ya? Porque tobe hinguí sōnna ora ngue temā hmēya ga øt'ä.

⁵Pe rá mamá rā Jesús bi 'yembyò ja'i nu'u 'uite:

—Damí 'yøt'e te gä da xi'ahü nü —bi 'yembi.

⁶Mi jap'u 'dato yò mamohi ngue yò do. Gue'u di usa yò judío'u ngue po rā dehe gā nxu'ye yò ja'i. N'na ngu n'na'u p'uya häti goho 'däte ogue n'na ciento litro rā dehe. ⁷Rā Jesús bi 'yembyò 'uite:

—Damí 'yushu rā dehe ya yò mamohi ja ua —bi 'yembi.

Bi yuspuya. ⁸Rā Jesús bi 'yembi mahøn'a:

—A nuyá, hyaspaui zits'u rā mmennigu ya, ngue da zä.

Bi hyaspabi p'uya. ⁹Rā mmennigu p'uya, bi zä rā dehe ya xi gohi ngue rā vino. Pe hinguí padí ha bá tha rā vino. Nu'u to bá ha rā dehe go padí hanja'u. Rā mmennigu p'uya bi zohnā novio. ¹⁰Bi 'yembi:

—Gätho yò ja'i, rá muditho di un'a rā vino xanho. Pe nu'u to si ra vino 'mò ya bi zi xangu, ya di un'na rā vino hinga njuani p'uya. Pe nu'i, man'na gue go xcá pestho rā hoga vino ngue rá nzegui.

¹¹Nuna ya guehna rá madi rā milagro bá ørbu ja rā hñini Caná ngue rā häi Galilea rā Jesús. Ja bi nequi p'u ngue maguesē rā Jesús. Nu'u yò xädi p'uya, man'na bi 'yec'ei ngue guehna rā Cristo na.

¹²M'mefa p'uya, bi map'u ja rā hñini Capernaum, ni n'youi rá mamá, co 'nehyo n'yohü, conyò xädi. Ja bá m'mup'u njammí pa p'uya.

Rā Jesús bi 'yet'u mi mpä p'u thinnija.

¹³Ya xmanguerpucho di nsännigo yò judío ngue rā pascua. Rā Jesús bi ma Jerusalén. ¹⁴Nup'u thinnija p'uya, bi ðimp'u'u mi pä yò ndani 'nehyo de'yo, 'nehyo paloma. Hup'u ja yò nthuts'i'u di pøspa yò menyu yò ja'i yap'u ni 'yehē. ¹⁵Mi nu te jap'u, bi fut'a n'na rā nthahi rā Jesús ngue bi hyøn'athi gätho'u mi mpä p'u thinnija. 'Da i me yò de'yo 'nehyo ndani. Nu'u madi pähyò menyu p'uya, bi c'uaspabi yò menyu, bi 'yennba yò mexa. ¹⁶Nu'u yò mäpaloma p'uya, bi 'yembi:

—Damí jucui ya te ja ua. 'Yo guí nnøpa täihü ua ja rá ngu ma Papágä.

¹⁷Nu'u yò xädi p'uya, bi zo yò mmui'a te nt'ot'i p'u ja rā Maca

Libro ngue ɛna: “Ma ga 'becä ma te ngue dí nnu mansugä ni ngu”.

¹⁸Nu'u yø hmu yø judío p'uya, bi 'yørpa ra nt'änni, bi 'yembi:

—¿Tema milagro gui 'yurcahe n'namhma ga pacähe ngue'mø majuaní Oja di 'da'i ra nt'edi'a te guí ot'e?

¹⁹Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Dami hyømhmu häi ra nija ja ua, 'ne nhyu patho gda hócä mahøn'a.

²⁰Nu'u yø hmu yø judío p'uya, bi 'yembi:

—Nyote ma'dato njeya i nangra nija ja ua, 'ne go gui 'yena ngue nhyu patho gdi hoqui mahøn'a.

²¹Pe nu'a ra nija bi manna ra Jesús, gue'a rá do'yo bi ma ngue da thømmi. ²²Janangue nu'mø mi bennate p'u bi ma nt'ägui ra Jesús, bi zo yø mmui yø xädi'a te xi xifi. Bi badí ngue majuaní na ra hya mmaná Maça Libro p'uya, 'ne'a te xi manna Jesús.

Ra Jesús parpabi yø n'yomfeni yø ja'i.

²³Nuna ra Jesús ya 'bup'u Jerusalén gä i nja ra ngo ngue ra pascua. Xangu yø ja'i bi 'yec'ei ngue guehna ra Cristo na, porque nnu yø ja'i ngue hinjonda zä da 'yøtyø milagro øtra Jesús. ²⁴Pe nuna ra Jesús händi unna mmui ya yø ja'i ya, porque gä patho te mbenyø ja'i. ²⁵Himma hyoni to da xifi te ja rá n'yomfeni ra ja'i, porque pase te ja rá n'yomfeni n'na ra ja'i.

Ra Nicodemo bi nyai ra Jesús.

3 Bi m'mu'a n'na ra n'yohu ngue ra fariseo ni hu ngue ra Nicodemo. Guehna n'na rá hmu yø judío na. ²Bi ma n'na xui na ra

Nicodemo bá nyai ra Jesús. Bi 'yembi:

—Ague grá xännbate, dí pacähe ngue bá pen'na'i Oja ngue gui nxänngahe. Porque hinjonda zä da 'yøtyø milagro guí ot'e ngue'mø hinguí n'youi Oja.

³Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Majuaní dí xi'i, ngue ra ja'i himma 'da'yo di m'mui, hinda zä da zo rá 'ye Oja.

⁴Ra Nicodemo bi 'yänni ha ránja ra hya, bi 'yembi:

—Pe xina ra hya guí mma, ¿ha di njapi? ¿Ua da zä ngue ma'da'yo høndi m'mu'a n'na ra daja'i? ¿Ua da zä honda yurbu ja rá mmui rá mamá ngue ma'da'yo da mi?

⁵Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Majuaní dí xi'i, jatho ngue da ma maxixyabi ra ja'i connä dehe 'nehra Espiritu Santo di unna 'da'yo te, janangue da zo rá 'ye Oja ra ja'i.

⁶Numø ja bi mihra basi ra ja'itho rá papá, xquetho ngue ra ja'itho ra basi. Pe para ngue ma'da'yo di m'mu'a ja'i, høndra Espiritu Santo da zä da 'yøt'a. ⁷Yo gadi 'yøtho na ra hya dí xi'i. Gätho yø ja'i ja ngue ma'da'yo di m'mui. ⁸Guí padí ngue ndap'u bi zä 'yo ra ndahi, nup'u go nne di ma. Guí øde ngue di hi, pe hinguí padí ha ni 'yehē, ni xinguí padí ha ni ma. Njarbutho na ra Espiritu Santo di unna 'da'yo te ra ja'i ya, händi nequi.

⁹Mi dahra Nicodemo, bi 'yembi:

—Händí pacä hanja na ra hya guí mmanya.

¹⁰Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Go grá xännbate p'u 'buhyø judío, 'ne hinguí pahna ra hya dí xi'i ya. ¹¹Majuaní dí xi'i, dí mmangähe'a

te dí pahme. Nuna te dí nnuhe, guehna dadi jahe majuaní na. Pe hinguí ec'eihu te dí mmangähe. ¹²Xi'mø ngue dí mmangä ya yø hya ja ngue di nja ua ja ra ximhäi, 'ne hinguí ec'eigahu, 'égoma gue'mø ga xi'ahu'a te bí ja mahets'i gui 'yec'eigahu?

¹³Hinjon xpá mmengbũ mahets'i, hinda høndra N'yohũ bí 'ye mahets'i da zã da ma te bí jap'u, porque ja rá ngump'u'a. ¹⁴Nup'u ja rá dapo, rá Moisés bi hoca n'na ra c'eya ngue rá t'egui, bi 'bãmã n'na ra za bi 'yets'i. Di njarbutho rá N'yohũ bí 'ye mahets'i ya, i ja ngue da ma ma'bãmí rá pont'i di ncuat'i. ¹⁵Ja da thop'u, n'namhma ngue nu te'o gátho da 'yec'eí, hĩndi m'medi, sinoque di nja ra 'da'yo te para zantho.

**Nuna Oja di mahyø
ja'i 'bucua ja ra ximhäi.**

¹⁶Janjuaní ngue di ma Oja yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi. Janangue bá penhua rá 'dants'unt'u ngue da du, n'namhma ngue nu to gã da 'yec'eí na, hĩndi m'medi, sinoque di nja ra 'da'yo te para zantho. ¹⁷Nuna Oja, himbi benhnã Ts'unt'u ua ja ra ximhäi ngue da menhna castigo yø ja'i. Sinoque bá penhua ja ra ximhäi ngue da yanyø ja'i.

¹⁸Nu to gã ec'eibi rá Ts'unt'u Oja, ya hinda ma rá castigo. Pe nuya yø ja'i hinguí ec'eí, ya da ma rá castigo ngue hinguí ec'eibi rá 'dants'unt'u Oja. ¹⁹Porque rá Ts'unt'u Oja bá ecua ja ra ximhäi, a nuya yø ja'i hinguí ec'eí ya, gue'a di ma masentencia yø ja'i'a. Tengutho n'na ra nyot'i di nequi gátho yø cosa,

njarbutho naya, bi japi bi bahyø ja'i ngue ja yø ts'oqui. Pe hinguí nnu manho yø ja'i nuya sifi ngue ja yø ts'oqui, porque xants'o te øt'e. ²⁰Nu to gã øtra nts'o hinguí nnepe da fadi te øt'e. Janangue hinguí nnu manho brã Ts'unt'u Oja, 'ne hinguí nne da guarbũ ha ya. ²¹Pe nuya yø ja'i 'yo manho, cuarbũ ha ya rá Ts'unt'u Oja. Porque nnepe da fadi ngue gue'a rá pähä Oja ørpabi yø ja'i.

**Nuna rá Xuua bi 'yøtra nxixya,
høn'a mma hanja rá Jesús.**

²²M'mefa p'uya, bi mähã yø xädi rá Jesús, i mpa p'u ja rá häi Judea. Ja bá m'mup'u njammí pa, ja bi ma maxixyabi p'u yø ja'i. ²³Nuna rá Xuua xquet'a mi øtra nxixya p'u ja ra häi Enón, ha di ntøt'ui rá häi Salim, porque xangu yø dehe pop'u. Ja bí ep'u yø ja'i ngue di xixyabi. ²⁴Tobe him maní ma fädi rá Xuua 'mø mi nja naya.

²⁵Nu 'da yø xädi rá Xuua, bi njun'mahyauí 'da yø judío ngue ndana man'na xanho rá nxixya øt'e. ²⁶Bi ma da xihra Xuua p'uya, bi 'yembi:

—Ague grã xännbate, nuna rá n'yohũ gã man'a m'met'o, guehna gã nyauí nu man'na nguadi rá dathe Jordán, nuya gã ni map'u yø ja'i badi xixyabi ya.

²⁷Bi 'yenna Xuua p'uya:
—Nuna Oja, ya xpã nzännbi n'na ngu n'na ndana gue'a tate ngue mi'da. ²⁸Ya gã 'yøschu te dá mangã m'met'o, ngue hinga guecã drã Cristo bá ex Oja ngue di ndast'abi. Sinoque bí ma ma'bet'ogã hante ngue da é'a. ²⁹Xi'mø ja ngue di nthata n'na rá n'yohũ, da ma

ra hmute p'u 'buhrá ndø. Nu'a rá amigo ra n'yohu p'uya, 'bäp'u ngue øde te mma, di johya ngue ya da me rá ndø ra hmute. Di njadá p'uya, dadi johya ngue dí ma yø ja'i p'u 'buhrá Jesús. ³⁰A nuná, man'na di bahyø ja'i ngue tate na, nugä man'na gdá cocä häi.

**Bi manna Xuua ngue bi
'yë mahets'i ra Jesús.**

³¹Nuna bí 'yë mahets'i, tate na ngue gätho. A nu ra ja'i ngue ra mmengu ua ja ra ximhäi, ya ra mmengu ua'a, 'ne mmanyø cosa ja ua ja ra ximhäi. Pe nu'a bí 'yë mahets'i tate'a ngue gätho. ³²Ne i mma te bi nnu'p'u mahets'i. Nu'a ra hya bi øde, gue'a mman'a. Pe hinjongui ec'ei na ra hya i mma. ³³Pe nuya yø ja'i bi 'yec'ei na ra hya na, guehya haxa njuani ngue majuani te bi man'Oja conná nguehna ra hya øde i hma. ³⁴Nuna ra Jesús bá pen'Oja, rá hya Oja mman'a. Hinha rá nzegui di hatra ts'edi ra Espiritu Santo ra Jesús. ³⁵Nuna ra Papá di mahrá Ts'unt'u, 'ne bi unná ts'edi ngue di manda'a te gä ja ya. ³⁶Nu ra ja'i da 'yec'eibi rá Ts'unt'u Oja ja ra 'da'yo te para zantho. Pe nu'a hingui ec'eibi rá Ts'unt'u Oja, hindi nthuei ra 'da'yo te ra ja'i, sinoque gue'a ra castigo da ja Oja da zäui.

**Ra Jesús bi nthuei n'na ra xisu
ngue ra mmengu Samaria.**

4 Bi bahyø fariseo ngue xangu yø xädi di petra Jesús, 'ne man'na xangu yø ja'i di xixyabi ngue ra Xuua. ²Pe hingo di jase ra nxixya ra Jesús, sinoque gue'u yø

xädi di xixyabi yø ja'i. ³Mi bahra Jesús ngue ya fadi te ø'te, bá ep'u Judea ngue i ma Galilea.

⁴Mi ma p'uya, ja ngue dani nthop'u ja ra häi Samaria. ⁵Ni ma da zomp'u ja ra hnini Sicar ngue ra häi Samaria, ja orbu n'na rá häi ra Jacob, nuna bi unná ts'unt'u José. ⁶Nuna ra xequi na, jap'u n'na ra poso ngue t'embí bi hocra Jacob. Ra Jesús ya xpí yäp'u ja ra 'yu, bi mip'u ja ra poso. Ya 'dato nde'a ra ora'a. ⁷Ya mi hup'u 'mø mi zø'a n'na ra xisu ngue ra mmengu Samaria, ni 'yehra 'yai. Ra Jesús bi 'yembí:
—Daqui ts'u ra dehe ga si —bi 'yembí.

⁸Ya xi map'u bí ja ra hnini yø xädi ra Jesús ngue da tanna hme da zi. ⁹Nu'u yø judío di nnu man'ui yø mmengu Samaria, janangue nu'mø mi 'yähra dehe ra Jesús, ra xisu bi 'yembí:

—¿Hanja? Nu'i grá judío, 'ne guí äcra dehe guí si. A nugä p'uya drá mmengugä Samaria.

¹⁰Mi dahra Jesús, bi 'yembí:

—Nu'mø ngue gdi padí te di un'Oja ya, oque gdi padí te'o na ä'i ra dehe da zi, nu'i p'uya gui 'yäcra dehe gui si. A nugä p'uya ga 'da'i ra dehe di unna 'da'yo te.

¹¹Mi dahra xisu, bi 'yembí:

—Ague zi'ue, pe hin'yu te gdi 'yähra dehe ngue xanhye ra poso. ¿Ha gui hya'a ra dehe di unna 'da'yo te gui 'daqui? ¹²Nuna ma mboxitahu ra Jacob, bi zogahe na ra poso ja ua. Ja mi tuxua ra dehe mi si'a. Bi zi yø basí co 'ne'u yø mbo'oni mi si, bi zi ra dehe. ¿Ua ma da'i ngue nu'a ya?

¹³Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Nu gātho yø ja'i dā zi rā dehe ja ua, mahōndi ntuthe. ¹⁴Pe nu rā ja'i dā zi rā dehe gā ungā, hīnjam'mø di ntuthe. Porque rā dehe dādī ungā, tengutho 'mø dí pøhra dehe mbo rá mmui rā ja'i dā zi ngue di unna 'da'yo te para zantho.

¹⁵Mi dahra xisu p'uya, bi 'yembi:

—Ague zi'ue, dami 'dajna rā dehe guí mma, n'namhma ngue ya hinni mantho gā ntuthegā. 'Nē ya hinni mantho gā ma ecā rā 'yai ua ja rā poso ja ua.

¹⁶Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Ga 'yo, bá si ni damme, bá ecua p'uya.

¹⁷Mi dahra xisu p'uya, bi 'yena:

—Hīnjo'o mā damme.

Ra Jesús bi 'yembi:

—Nu'a guí mmana, majuania'ngue hīnjo'o ni damme. ¹⁸Porque ya rá cū'a ni damme xcā m'mahmi. A nu'a guí 'buhmi ya, hīngni ndø'a. Ja di nequi p'uya ngue majuanī guí mma.

¹⁹Bi 'yenna xisu 'mø mi 'yøde te sifi:

—Ague zi'ue, nup'u nnā bengā, enā gue gue'e n'na rá pøngahya Oja.

²⁰Nuya mā mboxitagähe yø mmengu Samaria, mi thanne Oja ua ja rā nyuni ja ua. Pe nu'ahu ngue gyø judío'u, guí emhma ngue nup'u Jerusalén, gue'a rā xequi ja ngue di nthanne Oja'a.

²¹Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Dami 'yec'eiguí grā xisu, porque dā 'yehra ora ngue gui thannehu rā Papá, pe hīmma hyoni guá emhma ua ja rā nyuni ja ua, ni xinga guep'u Jerusalén di ja ngue 'be guí mmähä.

²²Nu'u yø mmengu Samaria hīngui pa Oja i thanne'u. Pe yø judío i pa

Oja i thanne. Porque Oja bi zānni ngue dā pøn'a n'na nc'ei rā judío ngue dra yante. ²³Pe dā 'yehra pa, 'nē ya guehra ora ja p'uya, ngue nu'u majuanī dā danne rā Papá, pe gue majuanī ngue yø mmui dā ndanne. Guehna nnepra Papá dā 'yø'te te'o ngue dā danne naya. ²⁴Nuna Oja, hīndi nequi na ngue hīn'yu rá do'yo. A nu'u yø ja'i thanne Oja, pe gue majuanī ngue yø mmui dā ndanne.

²⁵Mi dahra xisu p'uya, bi 'yena:

—Nugā dí padī ngue ja ngue dā ehra Cristo di ndast'abi ua. Nu'mø bá ehna p'uya, go dā mā xanho hanja gātho na.

²⁶Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Nu'a rā Cristo guí mmana, go guecā'a ya.

²⁷Mente mman'a p'uya, bi zøhyø xädi. Di 'yøtho'u p'uya ngue bi dīmp'u mi yauī n'na rā xisu rā Jesús. Pe hīnjombi 'yänni hanja te'be'a mađi nxifi. ²⁸Nuna rā xisu p'uya, bi zop'u rá tsøye, bi map'u ja rá hīni. Bá xihyø mmenguhä, bi 'yembi:

²⁹—Mmähä gā ma nuhu n'na rā ja'i bi xiqui te gātho xtā ø'te. Nthambenitho ngue guehna rā Cristo na.

³⁰Bi nexyø ja'i p'u ja rā hīni bi zømp'u bi 'buhra Jesús. ³¹A nu'u yø xädi rā Jesús bi 'yembi:

—Ague grā xännbate, dami nsihme ya.

³²Pe rā Jesús bi 'yena:

—Nugā jaga n'na rā cosa gā si. Nuna rā cosa na, hīngui pahmu na.

³³A nu'u yø xädi p'uya di n'yembi n'na ngu n'na:

—Rā nzegui 'bui to ya xa 'uini.

³⁴Pe rā Jesús bi 'yembyø xädi:

—Entho dí sihmegā 'mø dí ørpabi rá pähä'a bá pengui, 'nē gā

juarpabi rá 'befi bi 'daqui. ³⁵Guí emhmu ngue mangoho zana di 'bedi di nja ra nsofo. Pe nugá dí xi'ahú, dami hyanthu yó ja'i bá ecua. Hinni mantho ga huxhu ra pa, ya da 'yec'eigä yó ja'i. ³⁶Nu'a xofa da hyanná nzäbi. Di njarbutho ra ja'i di hatra ts'edi yó ja'i ngue da 'yec'eigä ya, xquet'a da hyanná nzäbi. A nu'u yó ja'i ec'eigä di nja ra 'da'yo te para zantho. Janangue nu'a to di dü'mra hya, 'ne'a to di hatra ts'edi yó ja'i ngue da 'yec'eigä, 'da gui johyatho. ³⁷I t'en'a ra hma: "N'nan'yo'a tuhu, n'nan'yo'a xoqui". ³⁸Nugá dí e'ahu ngue güi hathu ra ts'edi yó ja'i ngue da 'yec'eigä. Pe gdi máhä p'u hapu ya xa tho'a n'na ra mamhya. Nu'a ra hya bi dü'mi bi man'u, go güi hathu ra ts'edi yó ja'i na ra hya bi xifi.

³⁹Co nuna ra hya bi manna xisu, xangu yó mmengu Sicar ngue ra häi Samaria bi 'yec'ei ra Jesús. Porque bi 'yenna xisu: "Bi xiqui te gátho xtá ot'e", bi 'yena. ⁴⁰Mi zohya yó mmengu p'u ja ra häi Samaria, bi xihra Jesús ngue di n'oxpu ha bí 'bui. Janangue bi m'mup'u nyo pa ra Jesús. ⁴¹Xangu mi'da yó ja'i bi 'yec'ei 'mó mi 'yó'a ra hya pönná ne ra Jesús. ⁴²Ya t'embra xisu p'uya:

—A nuya dí ec'eigähe ya, pe hinga hont'a ra hya gá xicje nná ec'eigähe ya, sinoque ya dí øshe ra hya mmanya. Ne dí pahme njuani ngue guehna ra Cristo bá ex Oja ngue di ndast'abi na, 'ne guehna ra yante ua ja ra ximhäi na.

Ra Jesús bi 'yøthebi rá ts'unt'u n'na ra n'yohu.

⁴³Mi tho'a nyopa p'uya, bi thop'u Samaria ra Jesús, i mpa p'u ja ra

häi Galilea. ⁴⁴Porque ya xi manse ra Jesús ngue n'na rá pøngahya Oja hinguí hnu mansu p'u ja rá xequi bi m'mui. ⁴⁵Nu'mó mi zomp'u Galilea, bi nu manho yó mmengu p'u, porque 'nehya ya xi ma ra ts'ännigo ngue ra pascua bá njap'u Jerusalén. Ya xi nurpi te xi 'yørbu ja ra ngo.

⁴⁶Bi mengra Jesús, i map'u ja ra hniñi Caná ngue ra häi Galilea, nup'u bá ot'e ngue bi gohi ngue ra vino ra dehe. Nuna n'na ra n'yohu ngue ra mmengu Capernaum i ja rá 'befi xanhets'i, di mpelmi ra gobierno. I si n'na rá ts'unt'u madi hyenni. ⁴⁷Nuna ra n'yohu p'uya bi 'yøde ngue ya bi zop'u Galilea ra Jesús, xpí 'ye'a Judea. Bi ma bá nu p'uya, bá äpra mate ngue da ep'u ja rá ngu da 'yøthebi rá ts'unt'u, porque ya ja ngue da dü. ⁴⁸Ra Jesús bi 'yena:

—Nu'mó ngue hingdi nnuhu yó milagro dí ot'ä, ya hinguí 'yec'eigahu.

⁴⁹Nuna ra n'yohu p'uya bi 'yembra Jesús:

—Ague n'yø, 'yørcá ra mate mme nts'edi, 'ne dá dü ma ts'unt'u.

⁵⁰Mi dahra Jesús, bi 'yembj:

—Ni ma ni ngu ya. Nu ni ts'unt'u guí mma, ya bi zá ya.

Nuna ra n'yohu p'uya bi 'yec'ei te bi manna Jesús. Bi ma rá ngu. ⁵¹Nu'mó ni ma dá zönná ngu ra n'yohu p'uya, bi ma yó hmiqui di c'at'ui, bi 'yembj: —Ya bi zá ni ts'unt'u —bi 'yembj.

⁵²Nuna ra n'yohu p'uya bi 'yänni tema ora bi zá. Bi t'embuya:

—Comma yoto nde mande bi bönná pa mi n'yoi.

⁵³Bi ben'a ra n'yohu p'uya ngue gue'a ra ora bi manna Jesús ngue

ya bi zā nā rá ts'unt'u mī u. Gátho'u to 'bup'u ja rá ngu p'uya, gā bi 'yēc'ei ra Jesús. ⁵⁴Nguna bi 'yør'mø mambá pengbu Judea ra Jesús. Ya rá yondi nā ra hmeya bi 'yørbu ja ra hāi Galilea p'uya.

**Rā Jesús bi 'yøthe n'na
ra n'yohu tudyø gua.**

5 M'mefa p'uya, bi nsännigo yø judío. Janangue nuna ra Jesús bi ma Jerusalén. ²Nup'u Jerusalén pop'u n'na ra dehe gui nhuti conna hya ngue ra ebreo “Betesda”. Pop'u jonna goxthi gui nhuti ngue rá Goxthi yø De'yo. Ja jap'u cut'a yø 'døscuangu di thesra dehe. ³Nup'u ja yø 'døscuangu ja 'bomp'u xangu yø därkehi. 'Bomp'u yø xädä, 'bomp'u'u xannunts'i, 'bomp'u'u tudyø gua. I tømī ngue di 'yanna dehe. ⁴Porque njandyatho mī sō'a n'na ra anxē ngue anna dehe p'u po. Nu'a ra därkehi rá mudi da yurbu ja ra dehe 'mø bi 'yani, da zā ndana bi zā man'u di hēmbi. ⁵Mī 'bemp'u n'na ra n'yohu ngue ya n'näte ma'de'ma hyato njeya madi hyenni. ⁶Nu'mø mī nu ra Jesús ngue 'bemp'u, bi badi ngue ya rá ya'atho yø pa madi hyenni. Bi 'yännbūya, bi 'yēmbi:

—¿Ua guí nne da zä'i n'yø? —bi 'yēmbi.

⁷Mī dahra därkehi p'uya, bi 'yēna:

—Ague n'yø, hīnjo' to di cūjhna ja ra dehe 'mø bi 'yani. N'na ndi ngu n'na ndi dí ena ngue ga cūnhna ja ra dehe 'mø bi 'yani, n'nan'yo'a ni 'bet'o.

⁸Bi 'yēmbra därkehi ra Jesús:

—Damī nangui. Caxni fidi, ni ma.

⁹Bexque'a ra ora'a p'uya, bi zā ra därkehi. Bi gaxrá fidi, bi ma. Pe ra pa ngue ra ts'äya'a ra pa bi n'øthe ra Jesús. ¹⁰Nūya yø hmu yø judío p'uya, bi 'yēmbra n'yohu mī'u:

—Hīnda zā guí caxni fidi ya, porque ra ts'äya ra pa ja p'uya.

¹¹Bi 'yēnna n'yohu p'uya:

—Nu'a ra n'yohu bi 'yøthegui, gue'a bi xiqui ngue ga caxma fidi, ga mma.

¹²Bi t'ännbūya, t'ēmbi:

—¿Te'o nā en'i guí caxni fidi, gui mma?

¹³Pe nuna ra n'yohu p'uya, hīngui padi te'o nā xi 'yøthe, porque xangu yø ja'i 'yop'u, 'nē ya xi ma ra Jesús.

¹⁴M'mefa p'uya, nuna ra n'yohu xi 'yøthe ra Jesús bi nthēui p'u ja ra nija. Bi 'yēmbūya:

—Ya bi zä'i n'yø. Pe 'yo nīmantho guí øtra ts'oqui, n'namhma ngue hīm man'na guí mma man'u.

¹⁵Nu'mø mī 'yø'a te bi sihna ra n'yohu xi t'øthe, bi ma bá xipyø hmu yø judío ngue guehna ra Jesús xi 'yøthe. ¹⁶Janangue bi mudi honnbabi rá gua ra Jesús, porque t'ēmbi ngue di mpetho 'mø ra pa ngue ra ts'äya.

¹⁷Pe ra Jesús bi 'yēna:

—Da guehma Papágä di mpetho asta guehya, da guecä p'uya dadi mpefi.

¹⁸Nuna ra hya nā p'uya, guehna ga nne yø hmu yø judío ngue da hyo. Porque t'ēmbi ngue hīnga hōndra pa ngue ra ts'äya hīngui supī, sinoque di ũpi ngue i mma ngue 'da'iguui Oja, ngue mma ngue Oja rá Papá.

Bi 'yührá ts'edi rá Ts'unt'u Oja.

¹⁹Mī nya ra Jesús, bi 'yēna:

—Majuani dí xi'ahũ ngue rá Ts'unt'u Oja hinda zä te da jase. Tengutho nurpi oträ Papá, gue'a øt'a. Janangue nu'a te oträ Papá, xquet'a gue'a oträ Ts'unt'u'a. ²⁰Nuna ra Papá di mahrá Ts'unt'u 'ne uti te gä øt'e. A nuyá, man'na xta nhenni mi'da da 'yudi, asta gadi 'yothohu 'mø gá nuhu. ²¹Nuna ra Papá, øt'e ngue di bennate yø ánima. Njarbutho rá Ts'unt'u Oja ya, nu to da nepe di bennate, da 'yøt'e. ²²Nuna ra Papá hinjonni ja'i di sentencia na. Nu'a rá Ts'unt'u go bi unná ts'edi ngue go da zänna sentencia'a. ²³Porque nnepe ngue go da hnu mansu na rá Ts'unt'u, tengutho ga hnu mansu rá Papá. Nu'a hingui nnu mansu brá Ts'unt'u Oja, ya himma juani ngue nnu mansu brá Papá bá penhni.

²⁴Majuani dí xi'ahũ, nu ra ja'i ørpabi masu ra hya dí mmangä, 'ne ec'eia to bá penngui, ya ja ra 'da'yo te para zantho ra ja'i. Ya hinda ma ra castigo. Ya bi mpommi ra sentencia mi ja, ya ja ra 'da'yo te para zantho. ²⁵Majuani dí xi'ahũ, da 'yehra ora di nja te dí mma, 'ne ya da guehra ora ja p'uya. Nu yø ja'i 'buhya tengutho 'mø ya xandu, pe nu'mø bi 'yøhra hya mmanná Ts'unt'u Oja 'ne da 'yec'ei, ya di t'unna 'da'yo te. ²⁶I ja rá ts'edi ra Papá ngue di unna 'da'yo te yø ja'i. Njarbutho rá Ts'unt'u ya, bi unná ts'edi ngue di unna 'da'yo te yø ja'i. ²⁷'Ne bi unná ts'edi ngue go da zänna castigo'a, porque gue'a ra N'yohu bí 'ye mahets'i'a. ²⁸Yo gadi 'yøtho na ra hya dí xi'ahũ. Porque da 'yehra ora ngue nu'x xandu, da 'yø'mø bi zo'a rá Ts'unt'u Oja. ²⁹Da

pømp'u da nt'ägui. Nu'u xa n'yo manho, di bennate ngue ma'da'yo di m'mui. A nu'u xa n'yo mants'o, di bennate ngue da ma ra castigo.

**Bi nepe da bahyø ja'i ngue
ja rá ts'edi ra Jesús.**

³⁰Nugä hinda zä ga sänse te ga øt'e. Ga øt'ä ra ts'ut'abi, pe gue ma'bejpagui. Nu te ga sännä di nja, gue'a di nja'a, pe gue da gue'a ni 'yup'u. Hinda zä ga sänse te ga øt'e. Nu'a te nnumanho ma Papá bá penngui, gue'a ga øt'a. ³¹Nu'mø dadi jase majuani te dí mmangä, 'yogui 'yec'eigahũ 'mø. ³²Pe 'bu hman'na di ja majuani te'ogä. 'Ne dí pacä ngue majuani te gä mmanna conná ngueque. ³³Conque gá 'yethu to bá ørpa ra nt'änni ra Xuua. Nuna p'uya, nu'a te ra hya bá ma, gä majuani. ³⁴Pe nugä himma hyoni ngue toni ja'i di ja majuani te dí mmangä. Nu'a ra hya bi manna Xuua conná ngueque, gue'a dadi ben'nahũ'a ya, n'namhma ngue gui 'yec'eihũ na ra hya na, 'ne guehna gdi nyamhmu na. ³⁵Nuna ra hya bi manna Xuua, tengutho n'na ra nyot'i ngue di petyø 'ue, ja gá mpetihu p'u bi nya'a. Gá johyahũ n'na ts'uquits'u ngue te bi ma. ³⁶Pe nugä, nuya yø hmeya dí øt'e ngue hinjonda zä da 'yøt'e, guehya di ja majuani te dí mmangä ya. Nuna ra hya bi manna Xuua, zits'utho na. Nuya yø hmeya dí øt'ä, ma Papá di 'bejpi ngue ngu'a ga øt'e. Ja di nequi p'uya ngue majuani bá penngagui ma Papá. ³⁷Nuna ma Papá bá penngui, go di ja majuani te dí mmangä na. 'Ne hinga como quiera gui ørpaħu ra hya na. Porque hinjam'mø gui nnuhu na.

³⁸Pe nuna rá hya bá penhni, hinguí nne gui 'yøhmá. Porque hinguí nne gui 'yec'eí te dí xi'ahá, 'ne nugá rá m'menhniḡá rá Papá. ³⁹Nu'ahá gadi ja ndummui gadi xáhmá rá Macá Libro guí cahá, porque ja guí nne gui tímhmá p'u hanja ngue ja ná rá 'da'yo te para zantho i ja. Conque nuna rá Macá Libro gadi xáhmá, nu'a to mmanna hya nt'ot'i p'u, go guecá'a. ⁴⁰'Ne hinguí nne gui 'yec'eigahá, n'namhḡa ngue di nja'ahá rá 'da'yo te.

⁴¹Nugá hīndí honi to da 'yesqui.

⁴²Nugá dí padí ngue hīn gadi mahmá Oja. ⁴³Nugá, má Papá bá penngui, pe hinguí ec'eigahá. Nu'mø toni n'yohá da ehe ngue rá hyase da ma, man'na go guí ec'eihá p'uya.

⁴⁴Hague da nzá gui 'yec'eigahá ngue'mø gadi nnu manhose n'na ngu n'na'ahá, 'ne hinguí honi ha dí nu manho'ahá Oja. ⁴⁵Yo guí ená ngue go ga yap'ahá p'u ha 'buhḡa Papá. Nu'a, hīn'na'a. Nu'a di yap'ahá, gue'a rá Moisés guí ená ngue guí nnøxá'a ya. ⁴⁶A nu'mø gdi ec'eihá ná rá hya bi manḡa Moisés, xquet'a 'necá gui 'yec'eigahá mø. Porque bi 'yotra hya p'u ja rá libro rá Moisés ngue i mma te'ogá. ⁴⁷Pe nu'mø hinguí ec'eihá ná rá hya bi 'yotra Moisés, çhague da nzá gui 'yec'eí te dí xi'ahá m'ø?

Rá Jesús bi 'yøt'e ngue bi nsihḡe cut'a mahuahí ma'yohá.

6 M'mefa p'uya, nuna rá Jesús bi 'dasra zabi Galilea, nuna ja man'na rá thuhú, ni hū ngue Tiberias. ²Xandøngu yø ja'i bi denni, porque nnu yø ja'i ngue øthe yø dārquēhī. ³Bi map'u bí ja n'na rá nyuni rá Jesús, ja i mmihmi p'u

yø xádi. ⁴Ya xḡa nguerpátho di nsännigo yø judío ngue rá pascua.

⁵Mi nu rá Jesús ngue xandøngu yø ja'i mmap'u ni denni, bi 'yembra Lipe p'uya:

—ÇHapá ga támhmá rá thuhḡe da zi ya yø ja'i bá ecua ya?

⁶Nguna bi xifi, porque nne da nu te da manḡa Lipe. A nuna rá Jesús ya padí te ja ngue da 'yøt'e. ⁷Pe rá Lipe bi 'yena:

—Nu'mø ngue da thánḡa thuhḡe'a te di mporta yo ciento má pa rá nzábi, hīndí zudi ngue da zi 'da'i zits'u yø ja'i.

⁸Nuna n'na nc'eí yø xádi rá Jesús, guehḡa rá Andre rá n'yohá rá Bedu. Bi 'yena:

⁹—'Bucua n'na rá ts'unt'u há cut'a yø thuhḡe 'ne yoho yø hua. Pe hapá gue da goxna, xandøngu yø ja'i 'bucua —bi 'yembi.

¹⁰Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Dami xihmá yø ja'i ngue gá da mi.

Comma cut'a mahuahí yø ja'i bi mip'u ja rá 'batha. ¹¹Nuna rá Jesús bi hyan'u cut'a yø thuhḡe, bí ja mamḡadi Oja. M'mefa p'uya, bi unyø xádi ngue di darpí gátho yø ja'i da zi p'u hudi. Xquet'a ngut'atho yø hua bi darpabi yø ja'i da za. Bi nsahua yø ja'i hont'a hangú bi ne bi za. ¹²Nu'mø mi nniya yø ja'i, bi 'yembyø xádi rá Jesús:

—Dami pethá yø thuhḡe bi bongui, n'namhḡa ngue hīnte di n'antho.

¹³Cut'a nthuhḡe bi ma nseni ngue bi zi yø ja'i. Nu'u bi bongui, 'de'ma yo canasta yø thuhḡe bi bongui.

¹⁴Mi nu yø ja'i rá milagro bi 'yøtra Jesús, bi 'yenyø ja'i p'uya:

—Majuani ngue guehna rá pøngahya Oja mí ja ngue da ecua ja ra ximhäi na.

¹⁵Bi zänyø ja'i p'uya ngue xta nzixra Jesús, xti japa nts'edi ngue di ndast'abi. Pe nu'mø mi badi te sänyø ja'i p'uya, bi zop'u yø ja'i ra Jesús, bi ma mayá ra nyuni.

Bi n'yo maxøts'e ra dehe ra Jesús.

¹⁶Nu'mø mi dähra nde, nu'u yø xädi ra Jesús bi map'u brá ja ra zabi. ¹⁷Pe ra Jesús hinní zorpu 'buhyø xädi, 'ne ya bi nxui. Nu'u yø xädi p'uya, bi yut'a n'na ra barco, bi ma ngue di 'dasra dehe da zømp'u ja ra hnini Capernaum. ¹⁸Bi müdi bi n'yo n'na ra ndønthi p'uya, bi nangyø fanthe. ¹⁹Nu'mø mi n'yo'a cut'a o 'dato kilómetro p'u ja ra dehe, bi nu p'uya ngue mmap'u ra Jesús da guatra barco, ní 'yo maxøts'e ra dehe. Bi nsu'u yø xädi p'uya. ²⁰Pe ra Jesús bi 'yembi:

—Go guecä. Ogui suhu —bi 'yembi.

²¹Nu'u yø xädi p'uya, ra ndi johya ngue ya mmap'u ra Jesús, da zømp'u ja ra barco. N'na zihmantho bi zøn'a nnenguí hapu maní ma p'uya.

Yø ja'i emmei honna Jesús.

²²Mi hyaxpuya, nuya yø ja'i xpi gop'u man'na nguadi ra dehe ya padi ngue hønða n'na ra barco mi jap'u, gue'a bi 'yo yø xädi ra Jesús. Pe ra Jesús bá cohi. ²³Ya himma ya'atho p'uya, bi zø hmi'da yø barco bá nexpu ja ra hnini Tiberias, bi zøp'u ja ra xequi bi ja mammadi Oja 'mø bi 'uinyø ja'i. ²⁴Nuya yø ja'i ya, mi nu ngue hinjo'o p'u ra Jesús,

ni xinga guehyø xädi di 'bup'u. Bi 'yo'u yø barco bi zø p'uya, bi ma da homp'u Capernaum.

Nuna ra Jesús, guehna ra hme di unna 'da'yo te na.

²⁵Mi zøm man'na nguadi ra zabi yø ja'i p'uya, ja ni dimp'u ra Jesús. Bi 'yännbuya, bi 'yembi:

—Ague grá xännbate, cha bi nja gui søcua ya?

²⁶Mi dähra Jesús, bi 'yembyø ja'i: —Majuani dí xi'ahu, gui honju ya, porque ngue gá nsihme 'ne gá nniyah. Hingue masque gni hyonju ngue di tinni mmuihu hanja ya yø hmeya dí øt'e. ²⁷'Yo 'be go gadi ja ndummui ha gdi timhmua ra hme da thogui. Sinoque dami ja ndummui ha gdi timhmua ra hme di nja para zantho, nuna guehna di 'da'ahu ra 'da'yo te na. Nuna guehna ra hme di 'da'ahu ra N'yohu bí 'ye mahets'i na. Porque nuna Oja ra Papá, guehna bi 'dacá ra ts'edi ngue ngu'a ga øt'e.

²⁸Bi t'ännbuya, bi t'embi:

—¿Te 'be'a ja ngue ga øt'ähe p'uya para ngue da numanho Oja ya yø hya nneque ga øt'ähe?

²⁹Mi dähra Jesús, bi 'yena:

—Nu'a ra hya nne Oja gui 'yøthu, gue'a ngue gui 'yec'eihu'a to bá penhni.

³⁰Bi t'embuya:

—¿Tema hmeya gui 'yøt'e ga nnugähe, n'namhma ja ga ec'e'ähe p'uya? ¿Te 'be'a da zä gui 'yøt'e?

³¹Conque ma mboxitahu, bá nsihme p'u bí ja ra dapo, tengutho nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ena: “Nuna ra Moisés bi unyø ja'i ra hme bí 'ye mahets'i”, i enna hya.

³²Mi nya rá Jesús, bi 'yena:

—Majuani dí xi'ahú, nuna ra Moisés hingo bi unna hme bí 'ye mahets'i na, sinoque guehna ma Papágá bi un'a. 'Ne guehna majuani ngue di 'da'ahú ra hme bí 'ye mahets'i na. ³³Porque nu'a ra hme di un'Oja, gue'a bí 'ye mahets'i'a, guehna di unna 'da'yo te yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi.

³⁴Bi t'embüya:

—Ague grá hmu, zant'a gui 'dacje na ra hme guí mmam'mø.

³⁵Mi dahra Jesús, bi 'yembyø ja'i:

—Nugä guecä'a ra hme di unna 'da'yo te. Nu ra ja'i da denngagui, hinjam'mø di ntuma nthuhu. Nu'a da 'yec'eigui, hinjam'mø di ntuthe. ³⁶Pe ya dí xi'ahú ngue hinguí ec'eigahú, madague'a guí nnuhu te dí øt'e.

³⁷Nu'u yø ja'i bi dää ra Papá tenngä'u. Nu'u to tenngui, hinjonda 'yembi: “Yo gui tenngui”. ³⁸Porque himbi 'benngä mahets'i ngue da gue'a te ma pähäse ga øt'e, sinoque dá ehe ngue ga ørpabi rá pähä'a to bá penngui. ³⁹Pe nu'a te rá pähä'a to Papá bá penngui, i nne'a ngue nu'u yø ja'i bi däqui, hinjondi m'medi, sinoque ga øt'e ngue di bennate 'mø ra pa rá nzegui. ⁴⁰Nu'a te rá pähä'a to bá penngui, guehna ngue di nja ra 'da'yo te para zantho te'o gä da badí te'o'a rá Ts'unt'u Oja 'ne da 'yec'ei. Nugä ga øt'e ngue di bennate 'mø ra pa rá nzegui.

⁴¹Gue'a ga nzahyø judío na ra hya bi manna Jesús, di upi ngue bi 'yena: “Go guecä'a ra hme bí 'ye mahets'i”. ⁴²Di n'yembüya:

—¿Ua hinga guehna ra Jesús, rá ts'unt'u ra José na? A nuju p'üya, dí pahmu rá papá 'nehra mamá na.

¿Hanja ngue ena ngue bí 'ye mahets'i 'mø?

⁴³Mi nya rá Jesús, bi 'yena:

—'Yo nimantho guí nemhyahú. ⁴⁴Nu'mø hinna ngue hra Papá bá penngui da 'yøt'e ngue di ntetyø ja'i, ya hinjonda denngui. Pe nu'u tenngui, nugä ga øt'e ngue di bennate 'mø ra pa rá nzegui. ⁴⁵Nuna ra hya nt'ot'i p'u ja yø libro bi 'yotyø pøngahya Oja, i ena: “Nuna Oja, da 'yøt'e ngue da bahyø ja'i hanja na”. Janangue nuyá, nu to gä øde te mmanna Papá, 'ne da 'yet'a mmui ra hya xännbabi, gue'u tenngä'u.

⁴⁶Hingue masque to ya xpá nnu'a ra Papá. Sinoque nu'a bí 'yep'u 'bu Oja, gue'a go pa'a. ⁴⁷Majuani dí xi'ahú, ngue nuya yø ja'i ec'eigä ya, ya ja ra 'da'yo te para zantho.

⁴⁸Go guecä'a ra hme di unna 'da'yo te. ⁴⁹Conque nu ma mboxitahu p'u ja ra dapo, bi zi n'na ra hme bí 'ye mahets'i. Pe himbi m'mui para zantho, sinoque bi du dam'mefa. ⁵⁰Pe nuna ra hme dí mmangä, guehna bí 'ye mahets'i na. Nu to da zi na ra hme naya, ya hinda du. ⁵¹Nugä guecä'a ra hme bí 'ye mahets'i, madague'a drá ja'igä. Nu to da zi na ra hme na, di m'mui para zantho. Nu'a ra hme ga ungä p'üya, guehna ma do'yogä na. Dadi ungä ma do'yo para ngue di nja ra 'da'yo te yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi.

⁵²Di njun'mahyase yø judío p'üya, di n'yembi:

—¿Pe ua da zä di 'daju rá ngø 'mø ngue ga sahu? —di n'yembi.

⁵³Mi nya rá Jesús, bi 'yembyø ja'i:

—Majuani dí xi'ahú, jatho ngue gui saphu rá ngø ra N'yohu bí 'ye mahets'i, 'ne gui siphu rá ji,

n'namh̄ma ngue d̄i nja'ah̄u ra 'da'yo te. ⁵⁴Nu'a d̄a zac̄a mā nḡo 'n̄e d̄a zic̄a mā ji, ya ja ra 'da'yo te para zantho ra ja'i. 'N̄e ga ɔt'e ngue di b̄ennate 'm̄o ra pa r̄a n̄zegui. ⁵⁵Porque ma nḡoḡa, majuan̄i ngue guehna nn̄opa nts'ihm̄e ȳo ja'i na. Ma jiḡa p'uya, gue'a gui thocra d̄uthe ȳo ja'i'a. ⁵⁶Nu ra ja'i d̄a zac̄a mā nḡo 'n̄e d̄a zic̄a mā ji, guehna d̄i n'yoḡa'be na. ⁵⁷Nu'a mā Papá i 'bui, 'n̄e d̄i 'buc̄a conn̄a gue'a. Nuna mā Papá bá penngui para ngue ga japi d̄i m'mui te'o d̄a zac̄a mā nḡo. ⁵⁸Janangue ja n'na ra hm̄e bí 'ȳe mah̄ets'i ngue di unna 'da'yo te para zantho. Nuna ra hm̄e na, h̄inga ngu'a ra hm̄e bi zi'x̄ mā mboxitahu 'n̄e siempre bi d̄u dam'mefa.

⁵⁹Nuna ra Jesús, nguna ra hya bi xännba ȳo ja'i bi mpeti p'u ja ra nija Capernaum.

**Ra Jesús bi manȳo hya ngue
ra te para zantho.**

⁶⁰Nu'm̄o mi 'ȳoh̄ȳo ja'i na ra hya bi nxännbate ra Jesús, nu'u ȳo ja'i tennb̄u ni ma, x̄angu bi 'ȳena:

—Nuna ra hya m̄manya, x̄anh̄enn̄itho di f̄ahna. ¿Hague d̄a mb̄a'a n'na'a te m̄mann̄u?

⁶¹Bi bahra Jesús ngue di njun'mahya ȳo ja'i co nuna ra hya bi mā. Bi 'ȳännb̄uya, bi 'ȳembi:

—¿Ua guí mb̄ocuehu guehna ra hya naya? ⁶²¿Tegue ngu guí mb̄emhm̄u 'm̄o guí nnuhu ra N'yohu bí 'ȳe mah̄ets'i ngue h̄onda mengui d̄i map'u bí 'ȳeh̄e? ⁶³Hõnse ra Espiritu Santo di unna 'da'yo te. Nuna ra hya dí xi'ah̄u ya, i nne d̄a mā ngue gui 'ȳe'c̄eiḡah̄u, h̄ingue dí ɛn'ah̄u ngue gui saju. ⁶⁴Pe nuya 'bu i'da ngue h̄ingui ɛc'eiḡah̄u.

Bi manna nguna ra Jesús, ngue ya m'met'o mi pad̄i ndana gue'a h̄ingui ɛc'ei, 'n̄e pad̄i te'o ja ngue di d̄a. ⁶⁵Bi 'ȳemb̄uya:

—Janangue ya xtá xi'ah̄u m'met'o ngue nu'm̄o h̄inna ngue hra Papá d̄a 'ȳot'e ngue d̄i ntetȳo ja'i, ya h̄injonda denngui.

⁶⁶Bexp̄i m̄udi bi go'a nx̄utha x̄angu ȳo ja'i mi tenna Jesús. Bi zop'u p'uya, ya h̄inga 'dap'u n'youi. ⁶⁷Nuna ra Jesús bi 'ȳanya 'de'm̄a yoho ȳo x̄adi, bi 'ȳembi:

—¿Ua x̄uet'a guí nne gui 'ȳōthu tengutho ɔtȳo ja'i ngue heḡa p'u?

⁶⁸Bi dahra Bedu p'uya, bi 'ȳembi:
—Ague gr̄a Hmu, h̄injon man'na d̄a z̄a ga tenn̄ahe. Nuna ra hya guí mma, ra hya ngue ra 'da'yo te para zantho na. ⁶⁹A nuḡahe p'uya, dí ɛc'eiḡahe 'n̄e dí pah̄me ngue rá Ts'unt'u'i Oja.

⁷⁰Mi dahra Jesús, bi 'ȳembȳo x̄adi:
—Nuḡa go d̄a huan'nah̄u 'de'm̄a yo nc'ei. A nuna n'na nc'ei ngue'ah̄u ya, rá p̄ah̄a ra zithu ɔrpe.

⁷¹Ra Jesús bi manna ra hya na, pe nuna bi mā, guehna ra Judas Iscariote rá ts'unt'u ra Simu na. Porque ra Judas guehna ja ngue di d̄a ra Jesús, 'n̄e guehna n'na nc'ei'u 'de'm̄a yoho ȳo x̄adi na.

Ni x̄inga gue'u ȳo cu ra Jesús di ɛc'ei.

7 M'mefa na ra hya na p'uya, bi n'yop'u ja ȳo x̄equi ngue ra h̄ai Galilea ra Jesús. Pe h̄ingui nne d̄a n'yop'u ja ra h̄ai Judea porque nne d̄i nhote ȳo hmu ȳo judío. ²Ya x̄ma nguerp̄utho d̄i nsännigo ȳo judío guehna ra ngo mah̄oqui ȳo ngumpaxi. ³Nu'u ȳo cu ra Jesús bi 'ȳembi:

—¿Hanja ngue n'nadua guí 'bui? Dami pøngua ni ma Judea, n'namhma ngue 'nɛ'u yø ja'i ɛc'ɛ'i p'u, da nu te guí øt'e. ⁴Nu ra ja'i nne ngue da fadi te ga 'yo, hinga nt'aguitho da 'yøt'a te øt'e. Ya guí øtya tengu ya, pe gue da badi gätho yø ja'i na te guí øt'e.

⁵Nguna bi xifi porque ni xinga gue'u yø cu di ɛc'ɛ'i. ⁶Mi dahra Jesús, bi 'yɛmbi:

—Tobe hinguí sønna ora ga mmagä p'u guí xicui. Pe nu'ahü, hønt'a goma ora sä ngue guí mmähä. ⁷Nu'ahü, hinguí nnu man'u'ahü yø ja'i. Pe nugä nnu man'ugä yø ja'i, porque dadi jagä majuaní ngue xants'o te ga 'yo yø ja'i. ⁸Ni mähä ra ngo ya. Nugä hinga mma porque tobe hinguí sønna ora ga mmagä p'u.

⁹Mi juadi bi xihyø ja'i na ra hya na p'uya, bá cop'u Galilea ra Jesús.

**Rā Jesús ya 'bup'u ha
bi nsännigo yø judío.**

¹⁰Mi juadi bi ma ra ts'ännigo yø cu ra Jesús, xquet'a nɛsɛ ra Jesús bi ma ra ts'ännigo. Bi 'yøt'e ngue hinguí pahyø ja'i ngue 'yop'u, ya mme nt'aguitho ga 'yo. ¹¹Nuya yø hmu yø judío homp'u ja ra ngo ngue'mø di 'yop'u ra Jesús. Di n'yɛmbi:

—¿Hapu 'bu'a ra n'yohu'a? —di n'yɛmbi.

¹²Nup'u ha 'buhyø ja'i, xangu to di c'a na ra Jesús. 'Bu i'da ɛna: “Ra hoga n'yohu'a n'yø”. Pe mi'da p'uya i ɛna: “¿Tegue dra hoga n'yohu na 'mø, hante gue hätyø ja'i”, i ɛna. ¹³Pe nuya yø ja'i nnu manho ra Jesús, hinguí nnepe da fadi ngue nnu manho, porque supyø hmu yø judío.

¹⁴Comma emade ra ngo 'mø mi yurbu ja ra nija ra Jesús ngue bi nxännbate. ¹⁵Nu'u yø judío, di 'yøtho'a te ra hya mmanña Jesús, di n'yɛmbi:

—¿Hapu go bá ha'a ra hya mmanña? 'Nɛ hindí nnuhu ngue xta mma ra xädi.

¹⁶Mi dahra Jesús, bi 'yɛmbi:
—Nuna ra hya dí xännbategä, himma hyasegä na. Nu'a bá penngui, go rá hya'a. ¹⁷Nu'mø to da ne da 'yørpabi rá pähä Oja, guehna da bahna ngue'mø ní 'yep'u 'bu Oja na ra hya dí xännbate, ogue ma hyase dí mma. ¹⁸Nu ra ja'i ngue rá hyase mma, ga 'yøt'e ngue da nu manhose yø ja'i. Pe nu'a di ja ndummui ngue da hnu manho'a to bá penhni, guehna majuaní ra hya mmanña. 'Nɛ hin tema fehni da thinnbi.

¹⁹¿Ua himma juani ngue bi 'da'ahu ra ley ra Moisés? Conque nu'a ra ley'a, hinjongui pøni ngue gdi ɛc'ɛihü'u ya yø hya mman'a. ¿Hanja ngue guí nne gue hioyü, guí ɛnjü ngue hindí ɛc'ɛigä te mmamp'u ja ra ley?

²⁰Mi dahyø ja'i p'uya, bi 'yɛmbi:
—Ra ts'onthi guí n'youi ya. ¿Te'o guí ɛna ngue nne da hyo'i?

²¹Mi dahra Jesús, bi 'yɛmbi:
—Hønda n'na ra hya dá øt'ä 'mø ra pa ngue ra ts'äya, nɛ gä gadi 'yøthohü. ²²Nuna ra Moisés, bi zoc'ahü n'na ra hmɛpya, ni hü ngue ra circuncisión, maɖague'a hingo bi fut'a, sinoque gue'u yø mboxita bi futi. Jananguue njap'u guí mmɛpyahu yø ts'unt'u 'mø bi m'mui, maɖague'a di tocabi ra pa ngue ra ts'äya, pe ngütho guí mmɛpyahu.

²³A nuyá, para ngue hinguí

'dasthohu'a te mmanna ley bi 'yotra Moisés, guí mmeppyahú n'na ra ts'ant'u 'mø bi m'mui, madague'a ra pa ngue ra ts'äya. ¿Hanja ngue guí sucju ngue dá øthegä n'na ra n'yohu 'mø ra pa ngue ra ts'äya 'mø? ²⁴'Yo høntho guí nnuhu n'na ra cosa sä 'bexqui haxhu ra güenda. Nu'mø guí nne gui hyaxhu ra güenda, pe 'bet'o nmajuani gdi padi hanja'a te guí mmamhmu.

Bi ma hapu ra mmengu ra Jesús.

²⁵Bi müdi di n'yänni 'da'u yø mmengu Jerusalén, di n'yembi:

—¿Ua hinga guehna nthoni ngue da tho na 'mø? ²⁶Pe ya 'buhnu ya, ya yahú yø ja'i 'ne hinte xifi. ¿Ua di ec'ei yø ts'ut'abi ngue da guehna ra Cristo na 'mø? ²⁷Pe dí pahmu hapu ra mmengu na. A nu'mø bá e'a ra Cristo, hijnonda badi ha di 'y'e'a.

²⁸Nup'u ja ra nija mi xännbate ra Jesús, mi 'yøde te mmanyø ja'i. Bi ts'edi bi 'yembi:

—Ya guí ena ngue guí pahmu ha dá ecä. Pe himma partese ngue dá ecä. Sinoque dá ecä ngue nuna majuaní Oja i 'bui, guehna bá penngä na. Pe hinguí pahmu te'o na. ²⁹Nugä go dí pacä te'o na, porque ja dá ecä p'u bí 'bu'a, 'ne go bá penngä'a.

³⁰Co nuna ra hya na p'uya, bi ne xti bentyø ja'i ra Jesús ngue xta ngot'i. Pe hijnombi bent'i porque him maní zøhrá ora. ³¹Xangu yø ja'i bi 'yec'ei ra Jesús ngue guehna ra Cristo na. Di n'yembi:

—Nuna ra n'yohu 'bucua, ya øtyø hmeya tengutho t'embi da 'yøtra Cristo 'mø bá ehē.

Yø fariseo bi menhyø policia di bentra Jesús ngue da got'i.

³²Nuya yø fariseo bi 'yøde te mmanyø ja'i ngue embi guehna ra Cristo na ra Jesús. Yø fariseo p'uya, conyø hmu yø mmäcja bi menhyø policia di bentra Jesús ngue da got'i.

³³Mi nya ra Jesús, bi 'yembyø ja'i:

—Zits'urbu guí nnuju ua guí 'buhmu. Ya himma ya'atho ga mmagä p'u bí 'bu'a to bá penngui.

³⁴Gui hyonju p'uya, pe ya hinha gui tinju, porque hinda zä guí thohmu p'u ha ga m'mucä.

³⁵Di n'yänse yø judío p'uya, di n'yembi:

—¿Hapu go di ma na p'uya, ngue ena hinga timhmu ha di ma? ¿Ua dani mpa man'na nguadi yø häi yap'utho ngue da xännba ra hya yø judío da timp'u? ¿Ua gue gue'u yø mmenguhu da ma da xännbi?

³⁶¿Mbe te nne da manna ra hya xicju na, ngue ena: “Guí hyonju, pe ya hinha gui tinju, porque ya hinda zä guí thohmu p'u ha ga m'mucä?”

I pøhra dehe di unna 'da'yo te.

³⁷Nuna rá nzequi ra pa ngue ra ngo, guehna ra pa embyø ja'i ngue tate ra dannigo na. Nuna ra pa na p'uya, bi nangra Jesús, bi ts'edi bi 'yembyø ja'i:

—Nu'mø te'o tuthe ya, dá ecua di nsithe. ³⁸Nu ra ja'i ec'eigä ya, nup'u ja rá mmui ra ja'i tengutho 'mø di pøhra dehe ngue di unna 'da'yo te. Porque ngu'a mmanna Maca Libro.

³⁹Nuna ra hya na, bi ne bi ma ngue nu to da 'yec'ei, ya di n'youi ra Espiritu Santo. Porque tobe him

man̄i ma mah̄ets'i rā Jesús ngue da pennbab̄i rā Esp̄ritu Santo yø ja'i.

Hinga 'da'igu mmanyø ja'i.

⁴⁰Mi t'øhn̄a rā hya mmanna Jesús, bi 'yen'i'da yø ja'i p'uya:

—Majuani ngue nuna rā n'yohu na, guehna rá pøngahya Oja mí ja ngue da ecua ja rā ximhäi na.

⁴¹Mi'da yø ja'i p'uya, bi 'yena:

—Nuna ya, guehna rā Cristo naya —bi 'yena.

Pe mi'da yø ja'i di n'yembi:

—Himma juani'a. Porque rā Cristo hinga Galilea di 'yē'a. ⁴²I mmamp'u ja rā Maca Libro ngue nuna rā Cristo, da guehna n'na rá mbom'meto rā dast'abi David. 'Nē drá mmengu Belén nup'u ja rā mmengu rā David.

⁴³Ya hinga n'nat'a mmanyø ja'i ngue di nxifi te'o nā rā Jesús. ⁴⁴Bi ne 'da yø ja'i xtí bentrā Jesús ngue xta ngot'i, pe hinjombi bent'i.

Yø ts'ut'abi hinguí ec'ei rā Jesús.

⁴⁵Nu'u yø policia bá nēxp̄u ja rā nija, bi mengui bi zømp'u 'buhyo fariseo conyø hmu yø mmäcja xi menhni. Bi t'embuya:

—¿Hanja ngue hinguá sihu p'uya?

⁴⁶Mi dahyø policia, bi 'yena:

—Pe hinjam'mø ha di t'øde da man'a n'na rā ja'i tengu mmanna rā n'yohu na.

⁴⁷Yø fariseo p'uya bi 'yembyø policia:

—Xquet'a 'nē'ahu ya bá thä'ahu ya. ⁴⁸Ya guí nnuhu ngue hinjongui pøni ngue di ec'ei'u mā hmuhu nā rā n'yohu na, ni xinga gue'u yø fariseo di ec'ei na. ⁴⁹Pe nuya yø ja'i ec'ei na rā n'yohu na, guehya hinguí pahra

ley ya, 'nē guehya yø ja'i da ma rā castigo ya.

⁵⁰Nuna rā Nicodemo, guehna bi ma n'na xui bá nyaui rā Jesús, xquet'a yø n'yohu yø fariseo nā. Bi 'yenna p'uya:

⁵¹—Nup'u ja rā ley dí cah̄u, mmamp'u ja rā ley ngue hinga sä da ma masentencia n'na rā ja'i, mente tobe hinguí ja rā ts'ut'abi ngue da t'øde tema hya da man'a mā yapi.

⁵²Bi t'embrā Nicodemo p'uya: —¿Xquet'a 'nē'i grā mmengu Galilea 'mø? Damí xädi te mmanna Maca Libro. Ja guí nnu'u p'uya ngue hinga n'na rá pøngahya Oja ni bøn'a Galilea.

N'na rā xisu ngue rā 'yots'om'mäi bi ts'ixpu 'buhra Jesús.

⁵³Bi ma yø ngu n'na ngu n'na yø ja'i.

8 Pe rā Jesús bi map'u bí ja rā nyuni ja rā mbonza ja yø olivos. ²Mi hyaxp̄uya, ya necahäi, bá pengui, bi zøp'u ja rā nija. Bi guat'i gätho yø ja'i p'u ha 'bui. Bi mihra Jesús ngue bi xännba rā hya yø ja'i. ³A nu'u yø xännbate ngue rā ley conyø fariseo, bi zispabi n'na rā xisu xi ma mabent'i, ngue xi thinnbabi n'na rā n'yohu hinga ndø. Bi ma ma'bä'mi p'u made nā rā xisu p'uya. ⁴Bi t'embrā Jesús:

—Ague grā xännbate, nuna rā xisu 'bäcua, bi ma mabent'i 'mø mi thinnbabi n'na rā n'yohu ngue hinga ndø. ⁵A nup'u ja rā ley bi 'yotra Moisés, ja mmamp'u ngue da tho ya yø xisu njap'u, ngue da 'bundo. Xi'i, çte guí mmanna rā hya naya?

⁶Bi xihna rā hya nā, porque nne da nurpi ngue'mø hinga gue'a rā hya

da manna Jesús, para ngue da zä di yapí. Nuna ra Jesús bi ndoqui, ot'a häi conná saha. ⁷Pe hinguí säya'u yaui ngue änni temä hya da ma. Bi m'mä p'uya, bi 'yembí:

—Nuuá guí 'buhmu ya, nu'mø 'bucua n'na nc'ei ngue hinjam'mø di øtra ts'oqui, gue'a rá mudi da mendo ra xisu'a —bi 'yembí.

⁸Bi ndojtho mahøn'a p'uya, ngue ot'a häi conná saha. ⁹Pe mi 'yø'a ra hya sihyø ja'i p'uya, bi dār'man'u yø mmui yø ja'i porque padí ngue gä ja yø ts'oqui. Bi bøní 'da mi'da p'uya. Rá mudi bi bønø daja'i. Nu'mø mi bøní gätho p'uya, bi gose p'u ra Jesús co 'nehra xisu ma yapí bi goseui p'u. ¹⁰Mi guxrá ya ra Jesús, bi nu ngue hinjonguí 'bup'u, ya mahøndra xisu 'bup'u. Bi 'yembüya:

—Ague grá xisu, ðhapu 'bu'u madi yap'a'i ya? Ya hinjombi zänni ngue da tho'i ya 'mø.

¹¹Mi dahra xisu, bi 'yena:

—Ya hin'na ya, grá hmu.

Bi 'yembra xisu mahøn'a ra Jesús:

—Ni xinga guecä ga sänni ngue da tho'i ya. Ni ma ya, pe 'yoní mantho hønguí øtra ts'oqui.

Da xojpa yø mmui yø ja'i ra Jesús.

¹²Nuna ra Jesús, mahømbi zohyø ja'i, bi 'yembí:

—Nugä ga øt'e ngue da xohyø mmui yø ja'i. Nu ra ja'i da denngui, guehna ra ja'i di nja ra 'da'yo te na, pe ya hiní mantho di n'yo mant's'o ra ja'i.

¹³Yø fariseo bi 'yembra Jesús:

—Nu'i gadi jase majuaní ra hya guí mma. Hinte di muui ra hya guí mma.

¹⁴Mi dahra Jesús, bi 'yembí:

—Nuna ra hya dí mmangä, di muui na, madague'a dadi jase majuaní ra hya dí mma. Pe nugä dí padí ha dá ehe, 'ne dí padí ha nná ma. Pe nu'ahu hinguí pahmu ha dá ecä, ni xinguí pahmu ha nná magä. ¹⁵Nu'ahu guí haxhu ra güenda tengutho ga hyaxra güenda yø ja'i ua ja ra ximhäi. Nugä hinjondí haspa ra güenda. ¹⁶A nu'mø xinga haxä ra güenda, nu te ga sännä ngue di nja, pegue dra hya njuantho ga sänni. Porque händi 'dase ga haxä ra güenda. Nuna ra Papá bá penngagui, guehna 'da gda haxä'be ra güenda na. ¹⁷Nup'u ja ra ley guí cahü, nt'ot'i p'u ra hya ngue nu'mø yoho yø testigo 'da'igu mma, jatho ngue da t'ec'ei te mma. ¹⁸A nuyá, guecä dadi jase majuaní ra hya dí mmangä. Nuna ra Papá bá penngui, 'nehna di ja majuaní ra hya dí mmangä na.

¹⁹Bi t'embüya:

—ðHapu go 'buhní Papá?

Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Nu'ahu hinguí pacju, ni xinga guehna ma Papágä guí pahmu. Nu'mø ngue gdi pacju, xquet'a 'nehma Papágä gdi pahmu 'mø.

²⁰Nu'mø mi xännba ra hya yø ja'i p'u ja ra nija ra Jesús, guehya yø hya ja ua bi xifi. Bi m'mä p'u ja yø njumenyu ngue ra ofrenda. Pe hinjombi bent'i ngue xtä ngot'i, porque tobe him maní zønna ora.

Hinda zä da denyø ja'i p'u di ma ra Jesús.

²¹Mahømbi 'yembyø ja'i ra Jesús:

—Ga mmagä, 'ne gui hyonju.

Gui tuhü, pe himma hoquitho ni ts'oquihu. Nup'u ha gda magä, hinda zä guí tenngha.

²²Yø judío p'uya, di n'yembí:

—¿Ua da zä di nhyose nu, ngue hinda zä ga tenhu ha di ma?

²³Mi nya ra Jesús, mahombi 'yembí:

—Nu'ahu, gyø mmenguhu ua ja ra ximhäi. Pe nugä drá mmengugä mahets'i. Nu'ahu gyø mmenguhu ua ja ra häi, pe nugä hindrá mmengugä ua ja ra ximhäi.

²⁴Janangue nugä dí xi'ahu ngue guí tuhü 'ne himma hoquitho ni ts'oquihü. Guehna hingui nhohni ts'oquihü na ngue hingui ec'eigahu ngue dí mma te'ogui.

²⁵Bi t'ännbuya, bi t'embí:

—¿Pe te'o'i p'uya?

Mi dahra Jesús, bi 'yembí:

—Ya xtá xi'ahu m'met'o te'ogä.

²⁶Xangu mi'da yø hya da zä ga xi'ahu, 'ne da zä ga hats'ahu ra güenda. Pe nuna ra hya dí xicä yø ja'i ua ja ra ximhäi, guehna ra hya dí øde mman'a to bá penngui, pe gue majuaní ra hya mman'a.

²⁷Pe himbi dinyø mmui yø ja'i ngue guehna rá Papá i mma.

²⁸Janangue bi 'yembí:

—Nu'mø gá cuathu ra pont'i ra N'yohü bí 'ye mahets'i, guí pahmu te'ogä p'uya. Hinda zä ga sänse ra hya ga mma. Nuna ra hya xänngagui ra Papá, guehna dí mmangä na.

²⁹Porque dí n'yogä'be'a to bá penngui. Nugä hingui hegase ma Papá, porque nu te nnu manho, que'a zant'a dí øt'a.

³⁰Mi manna ra hya na p'uya, xangu yø ja'i bi 'yec'ei ra Jesús.

**Bi manna Jesús ndana
gue'a yø basi Oja.**

³¹Ra Jesús bi 'yembyø judío xi 'yec'ei:

—Nu'mø hingui hyehmu na ra hya dí xi'ahu ya, majuaní ngue gue'ahu ma xadi'ahu 'mø. ³²Ne gui pahmu xanho na ra hya majuaní. Nuna ra hya majuaní p'uya, guehna da yan'ahu na.

³³Mi dahyø ja'i, bi 'yembí:

—Nugähe yø mbom'meto gähe ra Abraham. 'Ne hinjam'mø to xtá øt'e ngue ma hmuhe. ¿Hanja'a guí mma ngue guí ena da ma nhyanigähe?

³⁴Nuna ra Jesús bi 'yembyø ja'i:

—Majuaní dí xi'ahu ngue nu to gä øtra ts'oqui, guehya ya xa mbent'ui ra ts'oqui ya. ³⁵Nu ra ja'i ngue ra hmiquitho, 'bup'u ja rá ngu rá hmu, hingui zamp'u ja ra ngu na ra hmiqui. Pe nu'a ngue rá ts'unt'u ra hmu, zamp'u ja rá ngu'a. ³⁶Janangue nuyá, nu'mø ngue da yan'ahu rá Ts'unt'u Oja, ya majuaní gá nyamhmu 'mø. ³⁷Nugä dí padi ngue yø mbom'meto'ahu ra Abraham. Pe guí nne gui hyoju, porque hingui nnu manhohu ra hya dí mmangä. ³⁸Ya dá xi'ahu te gä dí nnugä p'u bí 'buhma Papá. Pe nu'ahu gadi siguetho guí øthu'a te xi'a ni papähu.

³⁹Mi dahyø ja'i p'uya, bi 'yembí:

—Nu'a ma papägähe gue'a ra Abraham.

Mahombi 'yenna Jesús:

—Nu'mø ngue dyø basi'ahu ra Abraham, dague'a te bi 'yøtra Abraham gui 'yøthu 'mø. ⁴⁰Pe nuya guí nne gui hyoju. Conque dí xi'ahu ra hya majuaní, nuna ra hya dí øcä mman'Oja, guehna dí xi'ahu na. Pe nu'a guí nne gui 'yøthu ya, hinga ngu'a bi 'yøtra Abraham. ⁴¹Nu'ahu guí øthu tengutho øni papähu.

Mahombi 'yenyø ja'i p'uya:

—Nugähe, hindyø thimbasitho gähe. N'nat'a ma papägähe 'bui, gue'a Oja'a.

⁴²Mahømbi 'yenna Jesús:

—Nu'mø ngue nmajuani ngue guehna Oja ni papähu, gadi macju 'mø. Porque nugä dá ecä p'u 'bu Oja, 'ne ya dí 'bucua ya. Hindá sänse ngue dá ecua, sinoque Oja bá benngui. ⁴³¿Hanja ngue hingui sä gui timhmü na ra hya dí mmangä? Hingui timhmü hanja ra hya, porque hingui nne gui 'yøhmü na ra hya dí xän'nahü. ⁴⁴Nu'a gui nnøpa papähu, gue'a ra zithu'a. Nu'a ra hya nnu manho na p'uya, guehna gui nne gui 'yøthu na. Nuna ra zithu, guehna ra hyote na asta guep'u bá fudi. Hinjam'mø di mman'a te majuaní. Nu'mø ya, gä ra fehni ga ya. Gä rá hyase ga ya porque ra fehni. 'Ne guehna nnøpa papä'u to mmanä fehni na. ⁴⁵Pe nugä ngue majuaní na ra hya dí xi'ahü, hingui ec'eigahü. ⁴⁶Gätho'ahü ya, hinjondä böni da 'yengui ngue ja ma ts'oqui. Xi'mø ngue majuaní ra hya dí xi'ahü, ¿hanja ngue hingui ec'eigahü 'mø? ⁴⁷Nu'a rá basi Oja ya, gue'a di ho da 'yøde te mman'Oja'a. Pe nu'ahü ngue hingyø basi'ahü Oja, janangue hingui nne gui 'yøhmü ra hya mman'Oja.

Ya mi 'buhra Cristo hante di m'muhra Abraham.

⁴⁸Mi dahyø judío p'uya, bi 'yembra Jesús:

—Ni 'yup'u te dí mmangähe ngue grá mmengu p'u ja ra häi Samaria, nu'i gui n'youi ra ts'onthi.

⁴⁹Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Hin teni ts'oqui dí n'yogä'be. Nu'a te dí øt'ä, dí nnu mansugä

ma Papá. Pe nu'ahü hingui nnu mansuju. ⁵⁰Nugä hindí honi ha di nu mansugyø ja'i. Nuna Oja go honngui ha di nu mansugä yø ja'i na. 'Ne haxta ra güenda Oja ya, te'o ngue hingui sugui. ⁵¹Nugä majuaní dí xi'ahü ngue nu to ørpa masu ra hya dí mmangä, guehna ra ja'i hinjam'mø da du na.

⁵²Mi dahyø judío p'uya, bi 'yembi:

—A nuyá, dadi seguragähe ya ngue gui n'youi ra ts'onthi. Xi ra Abraham 'ne gätho mi'da yø pøngahya xa m'mui, gä xa ndu. Nu'i p'uya gui ena: “Nu'a to da 'yørpa masu ra hya dí mmangä, guehna ra ja'i hinjam'mø da du na”, gui ena. ⁵³¿Ua man'na go ma da'i ngue'a ma papägähe Abraham? A nuna bi du. 'Nehyø pøngahya xa m'mui gä xa ndu. ¿Te'o gui ena ngue gue'e 'mø?

⁵⁴Mi dahra Jesús, bi 'yembyø ja'i:

—Nu'mø ngue go gdi honi ha di nu mansugä yø ja'i, hinte di muui 'mø escä yø ja'i 'mø. Pe nu'a honi ha di hnu mansugä, guehna ma Papägä na. Nuna gui ena ngue ni Ojahü.

⁵⁵Pe hingui pahmu na p'uya. Nugä go dí pacä na. Nu'mø ga ena ngue hindí pacä Oja, xquet'a dí fehni gä 'mø tengutho'ahü ngue gyø fehnihu.

Pe nugä majuaní dí pacä na, 'ne dí ørpa masu te xiqui. ⁵⁶A nuna ma mboxitahu ra Abraham, bi johya na ngue mambä ep'u ra pa ga søcä ua. Bi badí hanja, janangue emmei bi johya.

⁵⁷Mi dahyø judío p'uya, bi 'yembra Jesús:

—Tobe hingui 'bu'a nyote ma'det'a njeya, 'ne go gui 'yena gá nu ra Abraham.

⁵⁸Mi dahra Jesús, bi 'yembyø ja'i:

—Majuaní dí xi'ahü ngue ya nmi 'bucä hante di m'muhra Abraham.

⁵⁹Bi guxyø do yø ja'i p'uya, ngue da mundo ra Jesús. Pe ra Jesús bi thop'u made ha 'buhyø ja'i, bi bomp'u ja ra nija, bi ma.

**Rā Jesús bi 'yøthe n'na
ra n'yohu ngue ra xädä.**

9 Nup'u ni nthohra Jesús, bi nu n'na ra n'yohu ngue ra xädä asta gue'mø mamba mi. ²Bi 'yánya yø xädi p'uya, bi 'yembi:

—Ague grá xännbate, ðhanja ngue ya ra xädä 'mø mambá mihna ra n'yohu na? ðNdana gue'a ja rá ts'oqui, guehna ra n'yohu, ua rá papá, ua gue rá mamá ja rá ts'oqui ngue bi njap'u?

³Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Hin'i nxädä na ra n'yohu ngue conná ts'oquise, ogue rá ts'oqui rá papá ogue rá mamá. Sinoque bi nxädä para ngue conná guehnu da fadi ngue ja rá ts'edi Oja ngue te da 'yørpe. ⁴Mente jap'u ra tiempo ya, jatho ngue ga ørpabi rá 'befi'a to bá penngui. Porque da 'yehra pa ngue ya himma nzä te ga pefi. ⁵Mente dí 'bucua ja ra ximhäi, ma ga øt'e ngue da xohyø mmui yø ja'i.

⁶Mi juadi bi manna ra hya na, bi zo'a häi rá jini ra Jesús. Bi 'yøtra böhäi conná jini, bi gospa maxøts'e yø dä ra xädä. ⁷Bi 'yembuya:

—Ní ma ya, bá nxudä p'u ja ra dehe Siloé —bi 'yembi.

Nuna ra Siloé ga mbøni ngue “Bi 'benhni”. Nuna ra xädä bi ma bá nxudä. Mambá pengui, ya zø yø dä. ⁸A nu'u yø besino p'uya, 'ne hmi'da yø ja'i ya mi padi ngue mará xädä, gä di n'yembi:

—ðUa hinga guehna ra nhyaxa limosna na?

⁹Mi'da yø ja'i p'uya, bi 'yena:

—Guehnu.

Pe mi'da yø ja'i bi 'yena:

—Guehnu p'u gui nequi, pe gue hinga guehnu.

Pe nuse na mará xädä p'uya, bi 'yena:

—Ahá, go guecä —bi 'yena.

¹⁰Ya bi t'ännbuya, bi t'embi:

—ðHanja ngue ya zø ni dä ya 'mø?

¹¹Bi 'yenna mará xädä p'uya:

—Nuna ra n'yohu ni hu ngue ra Jesús bi 'yøtra böhäi. Bi goscaui ma dä. Bi 'yengui: “Ni map'u ja ra dehe Siloé, bá nxudä”, bi 'yengui. Dä magä p'uya ngue dá nxudä, pe 'bexpi nzø ma dä 'mø ma nxudä.

¹²Bi t'ännbuya, t'embi:

—ðHaru 'buhna ra n'yohu gui mmanya?

Bi 'yembuya:

—Hindí pacä —bi 'yembi.

**Yø fariseo bi 'yørpa ra
nt'änni na mará xädä.**

¹³Bi ts'ixpu 'buhyø fariseo na mará xädä p'uya. ¹⁴Ra pa ngue ra ts'äya 'mø mi 'yøtra böhäi ra Jesús ngue bi xojpa yø dä ra xädä. ¹⁵Nuya yø fariseo p'uya, xquet'a bi 'yän'na mará xädä ngue ha bi nja ngue ya zø yø dä. Bi 'yembuya:

—Bi gosca ra böhäi maxøts'e ma dä. Dä ma da nxudä p'uya. A nuyá, ya zø ma dä ya.

¹⁶Bi 'yeni'da yø fariseo p'uya:

—Nuna ra n'yohu bi 'yønä ra hya na, hingrá m'menhni Oja na, porque hinguí supra pa ngue ra ts'äya.

Mi'da p'uya, bi 'yena:

—A nu'mø di ja rá ts'oqui na ra n'yohu na, hinda zä da 'yøtya yø milagro ør'mø.

Ya di njun'mahyase p'u yø ja'i p'uya. ¹⁷Mahombi t'an'na mará xädä p'uya, bi t'embj:

—Xi'i n'yø, ðte guí mma nguehna ra n'yohu bi xoc'a ni dä?

Nuna mará xädä p'uya, bi 'yena:

—Nugä dí ena ngue rá pøngahya Oja na ra n'yohu na.

¹⁸Pe yø hmu yø judío, hingui ec'ei ngue mará xädä na ra n'yohu yau. Bi 'yec'ei, ja gue'mø mi zonnabi rá papá 'nehrá mamá na mará xädä.

¹⁹Bi 'yännbuya, bi 'yembj:

—¿Ua guehna ni ts'unt'ui na 'bucua, nuna t'embj ngue ya ra xädä 'mø mambá mi? ¿Hanja ngue ya zø yø dä ya 'mø?

²⁰Bi 'yen'a rá papá 'nehrá mamá p'uya:

—Dí padi ngue guehna ma ts'unt'ub'e na. 'Né ya ra xädä 'mø mambá mi. ²¹Pe nuyá, hínđi pa'be hanja ngue ya zø yø dä ya. Ni xínđi pa'be to bi 'yøthebi yø dä. Damí 'yänsehü. Ya ra dan'yohu, da xi'aséhü hanja.

²²Nuna rá papá 'nehrá mamá na mará xädä, bi manna tengu na ngue supyø hmu yø judío. Porque ya xi'nheca hya ngue da dujpabi rá thuhü p'u ja ra nija'a to da ma ngue ra Jesús gue'a ra Cristo'a.

²³Janangue nguna bi man'u yø daja'i p'uya, ngue bi 'yena: “Yänsehü, ya ra dan'yohu, da xi'aséhü hanja”.

²⁴Nu'u yø hmu yø judío, mahombi zon'na ra n'yohu mará xädä. Bi 'yembj:

—Hønt'a Oja gui 'yespabi ngue bi nzø ni dä. Nugähe dí pahme ngue ja rá ts'oqui na ra Jesús.

²⁵Bi 'yen'mø mi da p'uya:

—Nugä hínđi padi ngue'mø ja rá ts'oqui ogue hin'na. Hønt'a dí padi

ngue nugä nmará xädä, 'ne ya zø ma dä ya.

²⁶Mahombi t'ännbuya, bi t'embj:

—¿Te 'be'a bi ja'i? ¿Te bi 'yøt'e para ngue bi nzø ni dä?

²⁷Mi da p'uya, bi 'yena:

—Ya xtá xi'ahu, 'ne hingui ørcahu masu. ¿Hanja ngue mahøn'a guí nne ga xi'ahu ya? ¿Uague guí nne ngue 'ne'ahu dyø xädi'ahu na ra n'yohu na?

²⁸Bi zu p'uya, bi 'yembj:

—Nu'i go rá xädi'i na ra n'yohu na. Pe nugähe yø xädigähe ra Moisés.

²⁹Nugähe dí pahme ngue bi nyau Oja ra Moisés. Pe nuna ra n'yohu na, hinjongui padi hapu ra mmengu na.

³⁰Bi 'yen'a ra n'yohu p'uya:

—Xquet'a guehna ngue nná 'yøthogä naya, ngue hingui pahmu hapu ra mmengu na, pe bi xogagui ma dä. ³¹Conque dí pahmu ngue nuna Oja, hingui ø'mø nzo'u yø ja'i ja yø ts'oqui na. Pe nu'mø nzo'u yø ja'i thanne 'ne ørpabi rá pähä, i øde. ³²Asta guehyø pa xa thogui hingui t'øde ngue da bøn'a n'na ra n'yohu da xojpa yø dä n'na ra xädä asta gue'mø mambá mi. ³³Ngue'mø hínđrá m'menhni Oja na ra n'yohu na, hinda zä te da 'yøt'e.

³⁴Ya bi t'embuya:

—Nu'i gä ra ts'oqui gni 'bui asta gue'mø gambá mi, 'ne go gui 'yena gui xänngähe —bi t'embj.

Bi hyøn'a thi p'uya.

T'embj ngue xädä yø ja'i ngue njot'i yø n'yomfeni.

³⁵Bi bahra Jesús ngue ya bá thøn'a thi p'u ja ra nija na mará xädä. Mi nthui p'uya, bi 'yembj:

—¿Ua guí ec'ei bi rá Ts'unt'ui Oja n'yø?

³⁶Bi 'yenna n'yohu p'uya:

—Te'o'a p'uya grā hmu, n'namhma ga ec'eigā —bi 'yembi.

³⁷Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Ya guí nnugya. Go guecā dí nyau ya —bi 'yembi.

³⁸Nuna ra n'yohu p'uya bi ndantyøhmu p'u 'bähra Jesús, bi 'yembi:

—Nuya grā hmu, dí ec'e'i'i ya.

³⁹Mi nya ra Jesús, bi 'yena:

—Dá ecā ua ja ra ximhäi, n'namhma ngue nu'u yø xädä di nzø yø dä. A nu'u ena ngue zø yø dä p'uya, tengutho 'mø di xädä'u.

⁴⁰Nu'u 'da yø fariseo mi 'bäp'u p'uya, mi 'yøde te mmanna Jesús. Bi 'yembi:

—¿Ua guí ena ngue 'necähe dyø xädägähe?

⁴¹Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nu'mø ngue gyø xädähu, händi ja ni ts'oquihu 'mø. Pe nuya ngue guí ena ngue zø ni dähü, ya guí padi ngue ja ni ts'oquihu ya.

**Bi hyejpa yø fõt'e yø de'yo'a
ra hya bi manna Jesús.**

10 Majuaní dí xi'ahü, nu'a hinni yurbu ja rá goxthi fõt'e yø de'yo, sinoque ni nexman'na nguadi, guehna ra bēde'yo na. ²Pe nu'a ni yurbu ja ra goxthi fõt'e, gue'a ra mände'yo'a. ³Nu'mø bi zøhø, da xojpa ra mängxothi da yut'ambo. Nu'u yø de'yo p'uya, parpabi rá hya. I nzohyø de'yo conyø thühu, da gacathi p'uya. ⁴Nu'mø bá jujma xøts'e ra fõt'e gätho'u yø de'yo p'uya, ní 'bet'o p'u ni ma yø de'yo. Yø de'yo p'uya tenni porque parpabi rá hya. ⁵Pe nu'a hingui parpabi rá hya, hingui ten'na. Hante 'da 'mø bi nu, porque hingui parpabi rá hya.

⁶Bi hyoni te gui hyejpa ra hya bi xihyø ja'i ra Jesús. Pe nu'u nzofø himbi dinyø mmui te ni bønna hya bi xifi.

**Nuna ra Jesús, guehna ra
hoga mände'yo na.**

⁷Bi sigue bi zohyø ja'i ra Jesús, bi 'yembi:

—Majuani dí xi'ahü, guecā tengutho n'na ra goxthi ni yutyø de'yo. ⁸Gätho'u yø mädi bi m'mu'a m'met'o hante ngue ga ma ecā, hinni yurbu ja ra goxthi, gue'u yø bēde'yo'u. Janangue himbi 'yørpa ma su yø de'yo 'mø nzofø. ⁹Go guecā tengutho n'na ra goxthi. Nu'a ga japä da thogui, gue'a di nyan'a. 'Ne da 'yøt'e tengutho n'na ra de'yo ngue ni yut'i, ni bømp'u ja rá fõt'e, 'ne tini te si.

¹⁰A nu'a ra bē, høndrá mfe ga 'yo'a, di ummahø dyø de'yo. Pe nugä dá ehe para ngue di nja'ahü ra 'da'yo te, 'ne gui m'mamma pähähu.

¹¹Nugä guecā tengutho n'na ra hoga mände'yo. Nu'a ra hoga mände'yo enná te ngue nyanyø de'yo. ¹²Pe nu'a ra mädi ngue ra hmiqutho, hinga gue'a ra mädi ngue yø de'yo'a. Porque hingrá mmeti. Nu'mø bi nu ngue bá ep'u ra zate, da zop'u yø de'yo, da 'dagui. Ra zate p'uya, di bentyø de'yo, di 'n'uen'u händi bent'i. ¹³Nuna ra n'yohu na, 'dagui porque ngue ra hmiqutho. Hingui tu rá mmui 'mø te da ja yø de'yo.

¹⁴⁻¹⁵Nugä guecā tengutho n'na ra hoga mände'yo. Nuna ma Papágä pacä na, nugä xquet'a dí pacä na ma Papá. Njarbutho ya, dí pacä gätho'u ma de'yo. Da gue'u p'uya, xquet'a paqui. 'Ne dí engä ma te ngue di

nyangä'u mā de'yo. ¹⁶Xquet'a 'bup'u mi'da mā de'yo ngue hīngyø n'youi ya 'bucua. Xquet'a jatho ngue ga mma si, 'ne da 'yø'mø da zofo. Ya n'na 'buiho di nja p'uya, 'ne n'na dra mānde'yo di m'mui.

¹⁷Nuna mā Papá di macä na, porque dí engä mā te conná nguehma de'yo. A nugä da zä ngue mahønga m'mui. ¹⁸Pe nu'mø ga nnegä, hīnjonda hyogui, pe di nnese ngue dí engä mā te. I ja grä ts'edi ngue dadi ungä mā te, 'ne ja grä ts'edi ngue mahønga m'mui. Nuna ya, guehna ra hya bi xicä mā Papá na.

¹⁹Nu'mø mi 'yøhyø judío na ra hya na p'uya, ya hīnga 'da'igu mma.

²⁰Xangu yø judío bi 'yena:

—¿Hanja ngue guí ørpahu masu te mmanna? Nuna di locobi ra ts'onthi n'youi na —bi 'yena.

²¹Mi'da yø judío p'uya, bi 'yena:

—Pe nu'mø ngue di n'youi ra ts'onthi, hīnda zä da mā tengü na ra hya na 'mø. A nu'a n'youi ra ts'onthi, hīnda zä da 'yø'te ngue di nzø yø dä yø xädä'a.

Nu'u yø judío hīmbi nu manho ra Jesús.

²²Mi ja yø se'ye'a ra ora'a. Ya di nsä yø ja'i p'u Jerusalén ngue di nsännigo p'u ja ra nija. ²³Nuna ra Jesús, nup'u ja ra ngun'yu nija ni hu ngue ra Salomón, ja 'yop'u. ²⁴Nu'u yø judío bi mäsa Jesús, bi 'yembi:

—¿Ua guí nnepe ngue xøgue gä ra tiempo di 'yot'itho mā mmuigähe? Nu'mø ngue gue'e grá Cristo, n'na ndi'itho dami xicje njuani.

²⁵Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Ya dí xi'ahu, pe hīnguí ec'eigahu. Nu te gä guí nu'u dí øt'a conná

nguehra ts'edi di 'dacä mā Papá, ja di nequi p'u na ra hya dí xi'ahu ya.

²⁶Pe hīnguí ec'eigahu, porque hīnga gue'e mā de'yo'ahu, tengutho ra hya ya xtä xi'ahu m'met'o. ²⁷Nu'u mā de'yogä, xa mbarcatho mā hyagä'u.

A nugä p'uya, xquet'a dí pathogä ndana gue'a ya mā de'yo. Nu'mø bi nugä mā de'yo, tenngui. ²⁸Nugä ga unnä ra 'da'yo te para zantho'u mā de'yo, 'ne hīnjam'mø di m'medi. Porque hīnjonda guasca p'u ja mā 'ye. ²⁹Nu'a mā Papá bi 'dacä'u. Hīnjo mman'na tengü na, 'ne hīnjonda guaspabi p'u ja rá 'ye mā Papá.

³⁰Tengutho mā Papágä, xquet'a di njadä p'uya.

³¹Yø judío p'uya, mahømbi go yø do ngue da mūdo ra Jesús. ³²Pe mi nya ra Jesús, bi 'yena:

—Ni hmi ni dāhu hapu dí øt'a xangu yø cosa xanho conná guehra ts'edi di 'dacä mā Papá. ¿Ndana gue'a ya yø hya ya ngue gdi pūdogahu ya?

³³Mi dahyø judío p'uya, bi 'yembi:

—Nu'u yø cosa xanho guí øt'e, hīnga gue'a gdä pūdo'ähe'a. Sinoque gdä pūdo'ähe ngue hīnguí supra xudi Oja, co nuna ra hya guí mma. Conque nu'i grá ja'itho tengutho gähe, 'ne sä guí ena ngue go 'da'igu'aui Oja.

³⁴Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—I nt'ot'i p'u ja ra ley guí cahu ngue bi 'yen'Oja: “Nu'ahu, entho Oja'ahu”, bi 'yena. ³⁵Ne guí pahmu'a te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro, hīnjonda zä da gøn'a te mmamp'u. A nuna Oja, bi mā ngue nu'u yø ja'i di fātrā hya, tengutho Oja'u.

³⁶Xi'mø ngue bá excä Oja ngue bá pennä ua ja ra ximhäi, çua da

zä gui 'yemhmu ngue hĩndĩ supä rā xudĩ Oja ngue'mø dí mma ngue rā ts'unt'ugui Oja? ³⁷A nu'mø hĩndĩ sä gā øt'ä yø cosa tengutho ør'ma Papá, 'yo guí ec'eigahũ 'mø. ³⁸Pe nu'mø ngue sä dí øt'e tengutho øt'a, madague'a hĩnguí ec'eigahũ, pe dami 'yec'eigahũ co nu'a te dí øt'e. Ja guí pahmu p'ũ, 'ne ja dā dīmp'ũ nĩ mmāihũ ngue mā Papá dí 'yo'be.

³⁹Co nuna rā hya bĩ manna Jesús, mahombi ne yø ja'i xti bent'i ngue xta ngot'i, pe hĩmbi zä, porque 'bexpĩ ma.

⁴⁰Mahombi mengra Jesús ngue i ma man'na nguadi rā dathe Jordán, ha mambi øtra nxixya m'met'õ rā Xuua. Ja bá 'nyop'ũ p'ũya.

⁴¹Xandøngu yø ja'i bi ma bá nu rā Jesús. Dī 'nyembyø ja'i:

—Majuani ngue rā Xuua hĩn tema milagro bi 'yøt'e, pe nu'a te gāma hya bĩ manna Xuua connā guehra Jesús, gā majuani.

⁴²Ja bi 'yec'ei p'ũ xangu yø ja'i rā Jesús ngue majuani guehna rā Cristo na.

Bi dũ rā Lázaro.

11 Mĩ 'b'ũ'a n'na rā 'nyohũ madi hyenni nĩ hu ngue rā Lázaro rā mmøngu Betania, ja rā hĩnĩ mĩ 'b'ũhra Maya connā juhue Marta. ²Nuna rā Maya, rá nju na rā Lázaro madi hyenni. Guehna bi duxra aceite mazihotho gā yani ngue bi gopa yø gua rā Hmu Jesús. 'Ne bi dupĩ conyø xta. ³Nuya yø nju rā Lázaro, bĩ mennba rā hya rā Jesús, bi 'yembi:

—Ague grā Hmu, xan'ũ nĩ amigo gadi nsixui —bi 'yembi.

⁴Mĩ 'yøhna rā hya bi 'bennba rā Jesús, bi 'yena:

—Pe hĩnga hyembra n'ũ na rā Lázaro ngue dā hyo. Sinoque ja dā bap'ũ yø ja'i ngue maguesø Oja. 'Ne dā bahyø ja'i ngue xquet'a maguesø rá Ts'unt'ũ Oja.

⁵Nuna rā Lázaro, connā Marta, connā Maya, n'na ngu n'na, emmeĩ madi mahra Jesús. ⁶Madague'a bi 'yøde ngue madi hyenni, pe bá m'muhma nyopa p'ũ ha mambi 'bui. ⁷M'mefa p'ũya, bi 'yembyø xadi: —Ma gā mmähä mahøn'a Judea ya.

⁸Nu'ũ yø xadi p'ũya bi 'yembi: —Ague grā xännbate, conque ja xma nguehya nne dā hyo'i yø hmu yø judío ngue xtabá mmundo'i, 'ne mahønguĩ nne gdĩ ma p'ũya.

⁹Bi hyecra hya bi xihyø xadi rā Jesús, ngue tobe hĩm manĩ zønna ora p'ũ dā dũ. Bi 'yembi:

—¿Ua hĩmma juani ngue 'de'ma yo ora ja rā nyot'i 'mø mā pa? A nu'a 'yo ngue rā pa, hĩnha di fets'e, porque ga 'yo rā nyot'i di yot'ua ja rā ximhäi. ¹⁰Pe nu'mø to 'yo xui, di fesrá gua, porque hĩnyu rā nyot'i p'ũ nĩ ma.

¹¹M'mefa p'ũya, bi 'yenna Jesús: —Nuna mā amigohũ rā Lázaro bĩ aha. Pe gā mā ägä ya.

¹²Nu'ũ yø xadi p'ũya, bi 'yembi: —Ague grā Hmu, nu'mø ngue bi aha, ya hĩnte dā ja 'mø.

¹³Bi ne xta mmanna Jesús ngue ya xi dũ rā Lázaro, pe nup'ũ i benyø xadi, bi 'yembi ngue mma ngue bi aho. ¹⁴Pe njuantho bĩ man'a m'mefa te nne xta mmanna Jesús. Bi 'yembi:

—Ya bi du ra Lázaro ya. ¹⁵Para ngue nu'ahu ya, ya xanhu ngue hin dabi 'bucä p'u mø mi du ra Lázaro, porque nuya man'natho gui 'yec'eigahu ya. Nuya ga ma nuhu ya.

¹⁶Nuna ra Toma t'embi ngue ra cuate p'uya, bi 'yembyø mmixädihu: —Ma 'da gdä mmähä ya, n'namhma ngue 'dap'u dani thojü nü.

Ra Jesús da 'yøt'e ngue di nja ra mbennate, 'ne di unna 'da'yo te.

¹⁷Bi zøn'a Betania ra Jesús, pe ya ra gupa xi ma nt'ägui ra Lázaro. ¹⁸Nup'u ja ra hnini Betania, como yo kilómetro made gui nhyacui Jerusalén. ¹⁹Xangu yø judío xi ma ngue badi zengua ra Marta conna Maya, di hojpa yø mmui ngue rá ida bi du. ²⁰Nuna ra Marta 'mø bi badi ngue ya mmap'u ra Jesús, bi ma bí c'at'ui. Pe ra Maya bi gop'u ja rá ngu'a. ²¹Ra Marta bi 'yembra Jesús: —Ague grá Hmu, nu'mø gdi 'bucua, hinxta ndu ma idagä mø. ²²Pe nugä dí padi ngue di 'da'i Oja te gä gui 'yäpi.

²³Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nu ni ida di bennate'a.

²⁴Bi 'yenna Marta p'uya:

—Ahá, dí padi ngue nu'mø ra pa rá nzegui, mahøndi bennate yø ánima.

²⁵Ra Jesús bi 'yena:

—Go ga øt'ä ngue di bennate yø ánima, 'ne ga unna 'da'yo te. Nu'a da 'yec'eigä, madague'a xta ndu, pe høndi bennate. ²⁶A nuyá, nu'u yø ja'i 'buhya 'ne ec'eigui, ya hinjam'mø da du, ya ja ra 'da'yo te yø ja'i. ¿Ua gui ec'ei na dí xi'i ya?

²⁷Ra Marta p'uya bi 'yena:

—Ahá, grá Hmu, dí ec'eigä ngue gue'e grá Cristo, rá Ts'unt'ü'i Oja nu'a mi ja ngue da ecua ja ra ximhäi.

Ra Jesús bi nzomp'u ha nt'ägui ra Lázaro.

²⁸Mi juadi bi manna ra hya na p'uya, nuna ra Marta bi ma bá zo rá juhue Maya. Bi xifi njanate, bi 'yembi:

—Bá ep'u ra xännbate. Bá pen'na ra hya ngue bi nzo'i 'na.

²⁹Nu'mø mi 'yøhra Maya ngue bi ts'ofu, bi nangui, bi ma bá nu ra Jesús. ³⁰Nuna ra Jesús, tobe hin mani yut'ambo ra hnini, bí 'bärpu ha bi nthui ra Marta. ³¹Mi nu yø ja'i ngue bi nangra Maya, bi bøni n'nahmantho, bi ma. Janangue xquet'a bi ntetyø ja'i p'uya, embi ngue bi ma dá nzomp'u bí o ra ánima. ³²Bi ma ra Maya p'u mambi 'bähra Jesús. Bi ndantyøhmü p'u ha 'bäi, bi 'yembi:

—Ague grá Hmu, nu'mø ngue gdi 'bucua, hinxta ndu ma idagä mø.

³³Nu'mø mi nu ra Jesús ngue zonna Maya co 'ne'u yø judío ni n'youi, bi dār'man'u rá mmui p'uya.

³⁴Bi 'yännbäya, bi 'yembi:

—¿Hapü nt'ägui ya? —bi 'yembi.

Mi da p'uya, bi 'yena:

—Ague grá Hmu, bá ehg gui nnu.

³⁵Xquet'a bi nzonna Jesús. ³⁶Di n'yembyø judío p'uya:

—Ya gui nnuhu te øtya. Ja di nequi p'uya ngue janjuani ngue madi madi.

³⁷Bi 'yen'i 'da yø judío p'uya:

—A nuná, ngue bi zä bi xojpa yø dä ra xädä, rá nzegui xta nzä xta 'yøt'e ngue hinxta ndu ra Lázaro.

Ya bi bennate ra Lázaro.

³⁸Mahømbi dār'man'u rá mmui ra Jesús. Bi guarbü ja ra 'bido o

rā ánima p'uya ngue da hyajpa ra ndodo nnopa njo'mi. ³⁹Bi 'yenna Jesús:

—Damí hyacjə rā do —bi 'yena.

Bi 'yenna Marta nuna rá nju ra ánima p'uya:

—Ague grá Hmu, rá nzegui ya yanya, porque ya rá gupa nt'ägui ya.

⁴⁰Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Uanguí dí xi'i ngue nu'mø guí 'yec'eigui, guí pa p'uya ngue maguese Oja.

⁴¹Mi ma nthaqui rā do p'uya. Bi nøs'maya rā Jesús, bi 'yena:

—Ma Papá'i, dadi ja mammadi'i ngue guí ø'mø di nzo'i. ⁴²Nugä dí padi ngue zant'a guí ø'mø di nzo'i, pe dá mangä na ra hya na n'namhma ngue nuya yø ja'i 'bucua, da 'yec'eí ngue go guá penngagui ua.

⁴³Mi juadi bi manna rā hya na p'uya, bi matra ánima, bi 'yembi:

—Ague Lázaro, bá pømp'u guí o —bi 'yembi.

⁴⁴Bá nangra ánima p'uya, bá ep'u, bá m'mät'i yø ulu yø 'ye conyø gua. Rá hmi p'uya bá n'youi rá njo'mi. Rā Jesús bi 'yembyø ja'i:

—Damí xuhmi ya, thøhmi p'uya, da ma.

**Bi nheca hya yø ja'i p'uya,
ngue di bentra Jesús.**

⁴⁵Nuya yø judío mi 'bup'u ja rá ngu rā Maya mi nu te bi 'yøtra Jesús, gue'a i 'yec'eí'a p'uya. ⁴⁶Pe mi'da yø judío, bi ma bá xihyø fariseo te bi 'yøtra Jesús. ⁴⁷Nuya yø fariseo p'uya conyø hmu yø mmäcja, co 'n'e'u yø n'yohu 'bet'o ngue yø judío, bi 'yøtra dajunta. Di n'yembi:

—¿Te 'be'a ja ngue ga øthu? Nuna ra n'yohu na, xandøngu yø milagro

øt'e. ⁴⁸Nu'mø ngue ga hehmu p'u, gä yø ja'i da 'yec'eí te mmanna. A nu'u yø ts'ut'abi Roma p'uya, da penhyø soldado ngue da demhra maca nija ja ua, 'ne da 'yøtra sui ua ja ma häihü.

⁴⁹Bi da'a n'na nc'eí ni hu ngue rā Caifás, guehna rā hmu yø mmäcja'a rā jeya'a. Bi 'yembyø ja'i:

—¿Ua hingui pahmu ha di nja te ga øthu ya? ⁵⁰¿Ua hin gadi umhmu rā güenda hanja? Man'na xanho ngue n'na nc'eítho da du conná nguehyø ja'i, hinda gue'a ngue di m'medi gätho yø ja'i 'bucua ja ma häihü.

⁵¹Pe nuna rā Caifás hingrá hyase na ra hya bi ma, sinoque Oja bi bennbi ngue ngu'a bi ma. Porque guehna rā jeya ngue bi nopa hmu yø mmäcja. Bi ma ngue rā Jesús guehna ja ngue da du conná nguehyø judío na. ⁵²'Ne hinga hønt'u yø judío p'uya, sinoque da du conná nguehyø ja'i 'bui ndap'u bi zä. Porque nne Oja ngue ndap'u bi zä di m'muhyø ja'i ngue dyø basi Oja.

⁵³Gue'a rā hya bi nja'a p'uya, nu'u yø judío mi nts'ut'abi, bi müdi bi nheca hya ngue da hyo rā Jesús.

⁵⁴Janangue ya him mambi zøp'u ha 'buhyø judío rā Jesús, sinoque bi ma n'nanni n'na rā xequi ja rā häi Judea. Ya mme rā nendapo, ja n'na rā hnini ni hu ngue Efraín. Ja bá m'muhamu p'u p'uya co 'n'ehyø xädi.

⁵⁵Ya xmä nguerp'utho rā pa ngue rā ngo øtyø judío, nuna embi rā pascua. Xangu yø ja'i bi ma Jerusalén ngue dí hocyø ts'oqui p'u ja rā nija hante di nja rā ngo. ⁵⁶I 'yo yø ja'i p'uya, ngue honna Jesús. Nu'mø bi zømp'u nija di n'yänni n'na ngu n'na, i ena:

—¿Tep'u gni bεmhmu? ¿Ua da εcua ja ra ngo ra Jesús, ua gue hin'na?

⁵⁷Nu'u yø fariseo p'uya, co 'nε'u yø hmu yø mmäcja, ya xi xihyø ja'i ya p'uya, ngue nu'mø to da badi ha bí 'buhra Jesús, da ma. Porque bi ne di 'bentra Jesús ngue da got'i.

N'na ra xisu bi gopra ra
aceite ra Jesús.

12 Man'nato ma patho di nja ra ngo ngue ra pascua. Bi ma ra Jesús bá sön'a Betania rá ngu ra Lázaro. Guehna ra Lázaro bi 'yøtra Jesús ngue bi bennate. ²Ja bá t'ørpa p'u ra nts'ihme ra Jesús, bi n'uite ra Marta. Conna Lázaro 'dap'u huhmi p'u ja ra mexa ngue sihmeui. ³Nuna ra Maya p'uya bá ha made litro ra aceite mahotho ga yuni, pe xandømmadi rá muui. Bi gopabi yø gua ra Jesús, bi dujpi conyø xta. Bi yu'ambo ra ngu'a ga yunna aceite. ⁴Mi 'bup'u ra Judas Iscariote rá ts'unt'u ra Simu. Guehna n'na nc'ei yø xädi ra Jesús, nε guehna bi dä na. Nuna ra Judas bi 'yena:

⁵—¿Hanja ngue himbi 'bä ra aceite, ngue xtí t'unna mēnyu yø hyoya? Porque xtí 'bä ra aceite'a te pøxi hyu ciento ma pa ra nzäbi.

⁶Pe nuna ra Judas hin'i mmanna ra hya na ngue di tu rá mmui da mäxyø hyoya. Sinoque bi manna ra hya na ngue ra bε. Porque go mafäti ra buxa cu ra mēnyu na. I pe ra mēnyu njäti p'u ja ra buxa. ⁷Mi nya ra Jesús, bi 'yena:

—Damí hyemhma, 'yo te guí mma. Porque nuna ra xisu guí sui, ya mi pesra aceite xta ngosca ma do'yo mø dá n'yägui. ⁸A nuya yø hyoya

guí mma, jap'u ra pa gui fäxhu ya, porque 'daua guí 'buhmu ya yø hyoya. Pe nugä ya himma ya'atho ra pa di n'yohu ua.

Bi nhecahya yø ja'i ngue
honda hyo ra Lázaro.

⁹Xangu yø judío bi badi ngue bí 'bup'u Betania ra Jesús. Bi ma yø ja'i bá nu. Pe hinga hontho nne yø ja'i ngue da nu ra Jesús, sinoque xquet'a nne da nu ra Lázaro nuna xi japi xi bennate p'u mant'ägui. ¹⁰Janangue bi nhecahya yø hmu yø mmäcja ngue xta hyo ra Lázaro conna Jesús. ¹¹Porque nu'a i bennate ra Lázaro, ya hep'u yø mmijudioui yø judío p'uya ngue go εc'ei ra hya mmanna Jesús.

Bi yurba ja ra hnini
Jerusalén ra Jesús.

¹²Nup'u ja ra hnini Jerusalén, xandøngu yø ja'i bi ma da nsännigo ngue ra pascua. Ja bi bahyø ja'i mø mi hyats'i, ngue ya ja ngue da zøp'u ja ra hnini ra Jesús. ¹³Yø ja'i p'uya, bi dujpa yø xi yø palma, bi ma di c'at'ui ra Jesús. Bi muhra hmafi yø ja'i p'uya, i ena:

—Nuna rá m'menhni Oja 'bucua, guehna tate na. Oja di japhna rá dast'abi yø judío bá 'benhni.

¹⁴Bi din'a n'na ra burru bi hyuxra Jesús. Ya bi nja tengutho nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ena: ¹⁵“Ague gyø mmenguhu p'u ja ra hnini Sión, 'yogui suhu. Guí nnu ngue bá ep'u ni dast'abihu, bá hyuxa n'na ra burru”. ¹⁶Nup'u rá müdi hingui pahyø xädi ra Jesús hanja'a te ø'e. Pe nu'mø mi ma mahets'i ra Jesús, ja bi zo yø mmui p'uya, ngue nu'a te gäma hya

xī nja, ya mant'ot'i ngue ngu'a ja ngue di nja.

¹⁷Nuya yø ja'i n'youi ra Jesús, guehya bi nup'u bi japi bi bennate ra Lázaro, gä mmanyø ja'i te gä xi nup'i ngue øt'e. ¹⁸Janangue bi ma yø ja'i ngue di c'at'ui ra Jesús, porque pahyø ja'i ngue nu'a ra milagro xi 'yøt'e, hijnonda zä da 'yøt'e. ¹⁹Yø fariseo p'uya, di nyemsebi:

—Ya guí nnuhu ya, ya hingui sä te ga øthu. Guí nnuhu ngue gä ni me yø ja'i ra Jesús.

**Nuya 'da yø ja'i hingyø
judío bi hyonna Jesús.**

²⁰Nuya yø ja'i bi ma Jerusalén ngue da thanne Oja mø bi nja ra ngo, n'youi p'u 'da yø mmengu Grecia. ²¹Nuya p'uya bi guarbu 'bähra Lipe nuna ra mmengu Betsaida ngue ra häi Galilea. Bi 'yäpra mate p'uya, bi 'yembi:

—Ague n'yø, dí nne ga nyagähe ts'u ra Jesús.

²²Nuna ra Lipe p'uya, bi xihra Andre'a te sifi. Nuna ra hya bi sifi, 'da i matho gä yoho ngue bá xihra Jesús. ²³Nuna ra Jesús bi 'yenthø 'mø mi dadi:

—Nu ra N'yohu bí 'ye mahets'i, ya ni ma da zønna pa p'u da hnu ngue maguese. ²⁴Majuani dí xi'ahu, ngue nugä, ja ngue da thogui, n'namhma ngue xangu yø ja'i da dinna 'da'yo te. Tengutho n'na zihmudä ra trigo, mente hinga nthuhu ra hmudä, xquetho n'na mhmudä tho i ja. Pe nu'mø ya bi thuhu, da bøxra hmudä, pe ya xangu yø trigo da ma ma peti 'mø bi nja. ²⁵Nu ra ja'i honi ha di mpommi ra ndate, guehna di 'behra

te na. Pe nu ra ja'i enná te ua ja ra ximhäi, guehna di t'unna 'da'yo te para zantho na. ²⁶Nu ra ja'i nne da 'yørcagui ma pähä, da denngui. Nup'u ha ga m'mucä, ja di m'mup'u. Nu ra ja'i da 'yørcagui ma pähä, guehna nnu manho ma Papägä na.

Bi manna Jesús ngue ya ni ma da tho.

²⁷A nuyá, hindí padí te ga øtya. ¿Tení 'be'a ja ngue ga mma? Ya hingui sä ngue ga ena: “Ma Papá'i, dami yangui ngue'a te ja ngue ga thogui”, ga ena. Porque ya dá ecäa, ngue nu'a te ja ngue ga thogui, ga thomhmagä'a.

²⁸Bi 'yemp'uya:

—Ague ma Papá'i, da fadi ngue mague'ase'i ya.

Nu'a ra ora'a p'uya, bi t'øde ngue bá nya Oja maya, bi 'yena:

—Ya xa nja'a te di fadi ngue maguecsegui. Pe mahønga øt'e ngue da fadi ngue maguecsegui ya.

²⁹Nu'u yø ja'i mi 'bäp'u, bi 'yøde ngue bá nya Oja maya, pe emthobi ngue ra ngäni'a øde. Mi'da yø ja'i p'uya, bi 'yena:

—Rá anxe Oja i nzohnu —bi 'yena.

³⁰Mi nya ra Jesús, bi 'yembyø ja'i:

—Nuna ra hya bi t'øhya, himma partegä p'u ngue bi t'øhna ya, sinoque ni partehu na. ³¹Ya ni ma da zønna ora da thaxra güenda ua ja ra ximhäi ya. Da thejpa rá hya ra zithu di manda ua ja ra ximhäi. ³²Nu'mø bi ma ma'bä'mi ra pont'i da n'nømigä, ndap'u bi zä, da denyø ja'i ma hyagä.

³³Bi manna ra hya na, ngue di opan'yu yø ja'i tema forma di du 'mø bi tho. ³⁴Bi 'yenyø ja'i p'uya:

—Ya xtá øcähe te nt'ot'i p'u ja ra libro ngue ra ley, ngue ra Cristo

i 'bui para zantho. 'Ne nu'i guí ena ngue ra 'N'yohu bí 'yε mahets'i, i ja ngue da ma macuati ra pont'i. ¿Ndana gue'a'a ra 'N'yohu bí 'yε mahets'i guí mmam'mø?

³⁵Mi dahra Jesús, bi 'yεmbi:

—Nuyá, ya mits'u dra pa gui he ua'a ja ngue da xoc'a ni mmuihu ya. Nu'mø bi di*ni* xanho ni mmuihu na ra hya dí xi'ahu ya, guehna ra hya gdi 'N'yohu na. Pe nuna ra ja'i hinda ne da 'yøt'e te dí mmangä, guehna ra ja'i hingui padi te ga 'yo na.

³⁶Dami 'yεc'eihu na ra hya da xoc'a ni mmuihu mente da zä ga xi'ahu ha di xohni mmuihu. 'Ne majuaní da xoc'a ni mmuihu na ra hya na.

Mi juadi bi manya yø hya ya p'uya, bi ma ra Jesús, hingui fadi ha i ma.

Nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue yø judío hingui εc'ei ra Jesús.

³⁷Madague'a xangu yø milagro bi nu yø ja'i bi 'yøtra Jesús, pe hingui εc'ei te xifi. ³⁸Pe ya ja ngue da ngu'a di nja, tengutho ra hya bi 'yotra pøngahya Isaías ngue bi 'yena: “Ague grá Hmu, ¿ndana gue'a bi bøni ngue bi 'yεc'ei na ra hya dá xicähe ya? ¿Ndana gue'a pøni ngue da badí ngue ya uhrä ts'edi Oja ya?”

³⁹Ra Isaías xquet'a bi 'yot'i hanja ra hya ngue himbi 'yεc'ei ra hya yø ja'i, bi 'yena: ⁴⁰“Nuna Oja bi gorpabi yø nthandi yø ja'i, n'namhma ngue hinda hyeti conyø dä. 'Ne bi gorpabi yø mmui, n'namhma ngue hinda dimp'u ja yø mmui hanja ra hya. 'Ne hinda 'bätyø mmui ngue da den'Oja para ngue hinda punnbi”.

⁴¹Ra Isaías bi manna ra hya na, ngue parpi ngue maguese ra Jesús, janangue bi ma hanja'a ra Jesús.

⁴²Co ngu'a xangu yø judío ja yø cargo bi 'yεc'ei ra Jesús. Nja hingui xihyø ja'i ngue εc'ei, porque su yø fariseo, i nne ngue hinda dujpa yø thuhu p'u ja ra nija. ⁴³I ena ngue man'na xanho ngue da nu manho yø ja'i, hinda gue'a ngue Oja da 'yεmbi ngue xanho te øt'e.

Da ma ra castigo yø ja'i hingui εc'ei te mmanna Jesús.

⁴⁴Nuna ra Jesús bi ts'edi bi nya, bi 'yena:

—Nu ra ja'i εc'eigä ya, hinga høngthogui εc'eigui ra ja'i, sinoque xquet'a εc'ei'a ma Papá bá penngui.

⁴⁵Nu ra ja'i hercä ya, tengutho 'mø go di het'a to bá penngui. ⁴⁶Nugä guecä ga xoc'a ni mmuihu. Dá εcä ua ja ra ximhäi, n'namhma ngue nu'a da 'yεceigä, hinda m'mui tengutho ga 'buhyø ja'i 'yo mants'o.

⁴⁷A nuyá, i 'bui to øhra hya dí mmangä ya, pe hingui ørpa masu. Ya himma partegä p'u da ma ra castigo ra ja'i. Porque hinda εcä ngue 'bexca sänni da ma ra castigo yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi, sinoque dá øhe ngue ga nyani. ⁴⁸A nuyá, nu ra ja'i hingui ørca masu, 'ne hingui ørpa masu na ra hya dí mmangä, guehna ra ja'i da ma ra castigo na. Nuna ra hya dí mmangä ya, guehna di ts'ännbabi ra castigo yø ja'i 'mø ra pa rá nze*gui* na, ngue hingui εc'ei yø ja'i te dí mma. ⁴⁹Porque himma hyase dí mma. Nu'a ma Papá bá penngui, nuna ra hya di 'bejpi ga mma, guehna ra hya dí xän'nahu na. ⁵⁰Pe dí pacä p'uya, ngue nu to da 'yεc'ei na ra hya di 'bejpagui ma Papá ga mma, di nja ra 'da'yo te ra ja'i. Nuna ra hya xijma Papá ga

mma, guehna ra hya dí mmangä na.

Bi merpa yø gua yø xädi ra Jesús.

13 Hante di nja ra ngo ngue ra pascua, nuna ra Jesús ya padí ngue ya bi zønna ora da bõngua ja ra ximhäi, di ma mahets'i bí 'buhrá Papá. Nuna ra Jesús hinha rá nzequi di ma'u yø xädi 'bucua ja ra ximhäi.

²⁻³Ra zithu ya xi bennba rá mmui ra Judas Iscariote nuna rá ts'ant'u ra Simu ngue di dá ra Jesús. Nuna ra Jesús, ya padí ngue bi 'yep'u bí 'bu Oja, 'ne mahõndi map'u bí 'bu Oja. 'Ne padí ngue nu'a rá Papá, di unna ts'edi ngue di manda gätho yø cosa i ja. ⁴Mente sihme p'uya, bi nangbu ja ra mexa mi hudi, bi mõhrá tuhü, bi ngut'a n'na ra toaya p'uya. ⁵Bi xitra dehe p'u ja n'na ra bandeja, bi merpa yø gua yø xädi. I dujpa ra dehe conná toaya di ngut'i.

⁶Nu'mø ya mmap'u da merpa yø gua ra Bëdu p'uya, ra Bëdu bi 'yëmbi:

—Ague grá Hmu, lua 'necä gui percagui ma guagä?

⁷Mi dahra Jesús, bi 'yëmbi:

—A nuyá, hinguí padí te ga mbøn'a te dí øt'a ya, pe gui pa'a m'mefa te ga mbøni.

⁸Mi dahra Bëdu p'uya, bi 'yëmbi:

—A nugä hinda zä gui perca ma gua.

Mi dahra Jesús, bi 'yëmbra Bëdu:

—Nu'mø ngue hinga pet'a ni gua, ya himma n'youi mø.

⁹Bi 'yënná Bëdu p'uya:

—Ague grá Hmu, hinga hõrma gua gui percagui mø, gui pegagui ma 'ye 'ne gui hiqui.

¹⁰Pe ra Jesús bi 'yëmbi:

—Nu ra ja'i ya m'met'e, ya bi bo gä rá do'yo. Ya hinda hõndyø gua ja ngue da 'berpabi ra ja'i. Ya gä m'meque'ahu ngue ra nts'o, hinda hõnda n'na'ahu ngue hinga m'meque.

¹¹Bi manna ra hya na ngue hinga gätho m'mequebi yø mmui yø xädi ngue ra nts'o, porque padí ndana gue'a ja ngue di dá. ¹²Mi juadi bi mejpa yø gua yø xädi p'uya, mahõmbi hye rá tuhü ra Jesús. Bi mip'u ja ra mexa mahøn'a p'uya. Bi 'yëmbi:

—¿Ua guí padí te dá øt'ahu ya? ¹³Nu'ahu guí enju ngue drá xännbategä, 'ne drá hmugä. Pe gue ni 'yup'u te guí xicju, porque go guecä drá xännbategä 'ne drá hmugä. ¹⁴A nu'mø ngue drá xännbategä 'ne drá hmugä, 'ne di pet'a ni guahu, xquet'a nne ngue guí njahu p'uya. Guí mpejpa ni gua n'na ngu n'na'ahu. ¹⁵Nugä, ya dá ut'ahu te ja ngue gui 'yøthu, n'namhma ngue tengutho dá øt'ahu ya, da ngu'a guí n'yørpe n'na ngu n'na'ahu.

¹⁶Majuani dí xi'ahu, ngue n'na ra mefitho, 'yo di ena ngue hinda zä da 'yøt'e tengu øtrá hmu. Nu'a n'na ra m'menhni, 'yo di ena ngue hinda zä da 'yøt'e tengu øt'a to penhni.

¹⁷Nu'mø ngue tinni mmuihu ya yø hya dí xi'ahu gui 'yët'a mmuihu ya, ra mmenthi gá nthehu mø.

¹⁸Nu te dí mmangä ya, hinga gätho di toca'ahu na ra mmenthi na. Porque dí padí te'o ya xta huanhni, gue'u di tocabi'u. Pe jatho ngue di nja'a te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ena: “Nuna 'daua dí sihmegä'be ya, guehna 'bui ngue

ma nsuigä'be na". ¹⁹Dí xi'ahũ na ra hya na hante ngue di nja, n'namhma ngue nu'mø bi nja p'uya, gui 'yɛc'eihũ ngue go guecä. ²⁰Majuani dí xi'ahũ ngue nu ra ja'i di unna säya'a to dí penhnä, tengutho 'mø go dadi 'dacra ts'äya ra ja'i. Nu to di 'daca ra ts'äya p'uya, tengutho 'mø go dadi unna ts'äya'a to bá penngui.

**Bi manna Jesús ngue guehna
ra Judas i ja ngue di dä.**

²¹Mi juadi bi manna ra hya na p'uya, bi zä ngue tär'man'u rá mmui ra Jesús. Bi ma njuantho p'uya, bi 'yena:

—Majuani dí xi'ahũ ya, ngue 'bucua n'na nc'ei jugatho häi, ya honi ha di japi ngue di dägui.

²²Nu'u yø xädi p'uya bi müdi di nhyeti n'na ngu n'na, hingui fadi te'o sihna ra hya i hma. ²³Nu'a n'na nc'ei 'dap'u hühmi ngue sihmēui ra Jesús, guehna rá xädi emmēi di madi. ²⁴Ra Bedu p'uya, bi 'yørpa ra senya'a 'dap'u hühmi ra Jesús ngue da 'yänni te'o na i mma. ²⁵Nu'a bi t'ørpa ra senya p'uya, man'na bi guarbu hu ra Jesús ngue bi 'yänni, bi 'yembi:

—Ague grá Hmu, ÷te'o na gui mma? —bi 'yembi.

²⁶Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Ma ga pocä n'na xequi ra thühmē ya. Nuna ga unnä p'uya, guehna di mmangä na.

Bi po'a n'na xequi ra thühmē p'uya, bi unna Judas Iscariote rá ts'unt'u ra Simu. ²⁷Nuna ra Judas, ngu i hyanna ra thühmē, bi yutra zithu p'u ja rá mmui. Ra Jesús bi 'yembuya:

—Nu'a te ja ngue gui 'yøt'e, 'yøt'e n'nahmantho.

²⁸Pe nu'u 'dap'u hühmē p'u ja ra mexa ngue sihmē, hijnombi n'yo yø mmui hanja na ra hya bi sihna ts'ofu. ²⁹A nuna ra Judas ngue ma fäti ra buxa njumenyu, bi 'yemp'u i ben'ida, ngue nuna ra Jesús bi xifi ngue da däi tema hyoni ngue ra ngo, ogue di unni zi algo yø hyoya. ³⁰Hontho bi zi ra thühmē bi t'unna Judas, bi bōni, bi ma. Pe ya nxui p'uya.

**Ma'da'yo ra hya di manda
ra Jesús ngue di nja.**

³¹Mi bōnna Judas, bi 'yenna Jesús: —A nuya ja di nequi p'uya ngue maguese ra N'yohu bí 'yē mahets'i.

'Ne connä ngue'a te øt'e, ja di nequi p'u ngue maguese Oja. ³²Xi'mø ngue ra N'yohu bí 'yē mahets'i, nu te øt'e, gue'a gui nequi ngue maguese Oja'a, nuna Oja ya, xquet'a da 'yudi ngue maguese'a rá Ts'unt'u ya. 'Ne ya mi ts'adyø pa di nja na dí xi'ahũ ya.

³³Ague ma basi'ahũ, ya mi ts'udra ora dí 'bühmē ua ya. Tengutho ra hya xtä xicä yø judío, xquet'a ngut'atho ra hya dí xi'ahũ ya. Gui hyonju, pe hinda zä gui tennghu hapu gdä magä. ³⁴Ma'da'yo høn dadi 'bep'ahũ ya, ngue gui mmahmē n'na ngu n'na'ahũ. Tengutho nnä ma'ahũ, gui njathu p'uya ngue gui mmahmē n'na ngu n'na'ahũ. ³⁵Nu'mø ngue gui mmahmē n'na ngu n'na'ahũ, di unna güenda gätho yø ja'i ngue gue'e ma xädi'ahũ 'mø.

**Bi manna Jesús ngue da
gōn'a m'mefa ra Bedu.**

³⁶Ra Bedu bi 'yørpa ra nt'änni ra Jesús, bi 'yembi:

—Ague grá Hmu, ÷chapu gue gdi ma p'uya?

Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Nup'u ha gdá magá, ya hinda zä gui tenngahu. Pe da zä gui tenngahu m'mefa.

³⁷Ra Bedu p'uya, bi 'yembi:

—Ague grá Hmu, çhanja ngue gui ena ngue hinda zä ga ten'nal' ya? Nugá dí emma te conná ngue'e.

³⁸Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Guí ena ngue gui enni te conná nguecä. Pe majuaní dí xi'i ngue hante di mmahra oni, ya xquí conga nhyu ndi.

Nuna ra Jesús, guehna ra 'yu na ngue di zonna ja'i p'u 'buhra Papá.

14 'Yo di tu ni mmuihu. Guí hyahni mmui gui 'yec'eihu Oja, da guecä dami 'yec'eigahu.

²Nup'u ja rá ngu ma Papágä, xangu yø ts'äya bí jap'u. Nu'mø da hin'yu p'u yø ts'äya, hinte ga sanni ga xi'ahu 'mø. Pe nuyá, ga mmagä ya ngue güi nsägä ha gui nsäyahü.

³Nu'mø dá magá p'uya ngue güi nsägä ha gui nsäyahü, ga ma ecä mahøn'a p'uya ga sixahu, n'namhma ngue 'dap'u ga m'muhmu. ⁴Guí pahmu p'uya hapu gdá magá, ne guí pahmu ra 'yu.

⁵Mi dahra Toma p'uya, bi 'yembi:

—Ague grá Hmu, hindí pacähe ha gdí ma, çha da nzä ga pacähe ra 'yu gdí ma?

⁶Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Conná nguecä da zä guí sømhmü p'u 'bu Oja. 'Ne conná nguecä guí pahmu ndana majuaní. Go dadí ungá ra 'da'yo te. Nu to gá da 'yec'eigui, gue'u da zømp'u 'buhma Papá'u. ⁷Ngue hingmi pahmu te'ogá ma m'met'o, janangue hingmi pahmu te'o na ra Papá. A

nuyá, ya guí pahmu ya, porque ya guí nnuhu ya.

⁸Bi 'yembra Lipe p'uya:

—Ague grá Hmu, 'yøt'e ngue da zä ga nnugåhe ra Papá 'mø. Co nu'a p'uya.

⁹Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Ague Lipe, ya xa mma yø pa dí n'yohu, ç'ne tobe hinguí paquí? Nu'a to bí nugä, ya bí nu ra Papá'a. Çhanja'a guí xiqui ngue guí enguí ga øt'ä ngue guí nnu ra Papá? ¹⁰¿Ua hinguí ec'eigui ngue tenguthogä ya, njarbutho ma Papá? Tengutho ma Papágä p'uya, xquet'a di njadá p'u. Nuna ra hya ya xtá xi'ahu, hingo dí mmansegä na. Nu'a ra Papá dí n'yo'be, go øt'a te dí øt'ä'a. ¹¹Dami 'yec'eigahu ngue tenguthogä ya, njarbutho ma Papá. Tengutho ma Papágä ya, xquet'a di njadá p'u. A nu'mø hinguí ec'eihu na ra hyatho, dami 'yec'eigahu 'mø gá nuhu'a te dí øt'e. ¹²Majuaní dí xi'ahu, nu ra ja'i ngue rá mmui ga 'yec'eigui, xquet'a da zä da 'yøtra ja'i tengutho dí øt'e. Man'na xangu da 'yør'mø ngue da zä, porque nugä ga mmagä p'u bí 'buhma Papá. ¹³Rángue guí ec'eigahu, nu'mø gá mat'Ojahü, gui hya ra ts'edi gui 'yädi te guí nnehu. Nugä ga 'da'ahu'a te gá gui 'yähmu, n'namhma da fadi ngue maguese na ma Papá. ¹⁴Rángue guí ec'eigahu, nu'mø gui hya ra ts'edi gui 'yädi te guí nnehu, nugä ga 'da'i ndana bi zä macosa gui 'yähmu.

Bi xihyø xädi ra Jesús ngue da penhna Espíritu Santo.

¹⁵Nu'mø gadi macju, dami 'yøt'e te dadí 'bep'ahu 'mø. ¹⁶Ga äpa ra mate ma Papá ngue da penhni te'o

da máxahu, 'ne di hoc'a ni mmuihu, tengutho dí øt'ahu ya. Nuna da 'benhni, guehna ra Espiritu Santo da gäp'ahu ra 'yu majuaní. 'Ne guehna guí n'yohu para zantho na. ¹⁷Nu yø ja'i hingui ec'ei Oja, hingui sä di n'youi ra Espiritu Santo, porque hingui hetí 'ne hingui padí te'o. Pe nu'ahu, ya guí pahmu te'o na, porque ra Espiritu Santo ya 'bucua guí 'buhmu, 'ne guí n'yohu para zantho na. ¹⁸Nugä hinga soc'asehu ua, ga ma pengä ngue ga n'yohu. ¹⁹Ya mi ts'utho ya, ya hinní mantho da nugä yø ja'i. Pe nu'ahu guí nuju mahøn'a. 'Ne di nja'ahu ra 'da'yo te, ngue mahøngdí 'bucä. ²⁰Nu'a ra pa'a p'uya, guí umhmü ra güenda ngue dí n'yogä'be ma Papá. Da gue'ahu p'uya, dí n'yohu p'u guí 'buhmu. ²¹Nu ra ja'i da 'yøt'e te dadí 'bepi, guehna di nequi ngue majuaní di maqui. Ma Papágä p'uya, xquet'a di madí gätho ya yø ja'i di maqui. Nugä p'uya xquet'a dadí madí, 'ne ga øt'e ngue da fadi ngue dí n'yo'be ra ja'i di maqui.

²²Bi 'yenna Judas, nuna hinga Iscariote:

—Ague grä Hmu, ðhanja ngue høn'jthogähe gui 'yudi ngue dí n'yohu, 'ne hinga gätho mi'da yø ja'i da badi?

²³Mi dahra Jesús, bi 'yena:

—Nu ra ja'i di maqui, guehna da 'yørpabi masu te dí xifi, 'ne guehna di mahma Papágä na. Nugä ya, co 'nehma Papá, ya dí n'yohe ra ja'i di maqui. ²⁴A nu ra ja'i hindí maqui, guehna hingui ørcatho masu te dí xänbni. Nuna ra hya dí xi'ahu ya, himma hyasegä na, go rá hya'a ma Papá bá penngui.

²⁵Dí xi'ahu gätho ya yø hya ya, mente tobe 'daua dí 'buhmu. ²⁶A nugä ga äpra mate ra Papá ngue da penhna Espiritu Santo, n'namhma da máxahu 'ne di hoc'a ni mmuihu. Gue'a go da xän'nahu gätho'a p'uya, 'ne gä di ben'nahu ya yø hya ya xtá xi'ahu.

²⁷Ya ga soc'ahu ya, pe di hut'a ni mmuihu. Nugä ga øt'e ngue da hyu ni mmuihu, hinga tengu ra hya mmanyø ja'i ngue embi nthummü. 'Yo sä di tu ni mmuihu 'ne 'yo guí suhu. ²⁸Ya guí øde te xtá xi'ahu ngue ga mmagä p'u bí 'buhra Papá, 'ne hønga ma ecä ngue 'dap'u ga n'yohu. Nu'mø majuaní gadi macju, dami johyahu ngue ga mmagä. Porque nuna ra Papá, tate na ngue nugä. ²⁹Dí xi'ahu na ra hya na hante ngue di nja, n'namhma ngue nu'mø bi nja, ya gui 'yec'eihu na ra hya ya xtá xi'ahu p'uya.

³⁰Ya hinga ya'atho ga nyahu ya, porque ya bá ep'u ra zithu nu'a di manda yø ja'i hingui ec'eigä. Pe cohra ts'edi na, hindä zä da dajpi.

³¹Pe ya jatho ngue ngu'a di nja, para ngue da bahyø ja'i ngue dadi macä ma Papá. 'Ne dí øt'e te di 'bejpi ga øt'e. Nanju ya, ma ga 'uehmu ua.

Ra Jesús bi hyejpabi ra hya bi ma ngue n'na 'bäi ra uva conyø 'yet'o.

15 Go guecä tengutho n'na 'bäi ra uva, 'ne hijnom man'na tengugä. Ma Papágä p'uya, tengutho n'na ra mefi ngue fähra nu'uva. ²Sajpa yø 'yet'o hingui nne di nzudi. Pe nu'x yø 'yet'o zudi, fädi 'ne øjpa yø 'yont'o, n'namhma ngue man'na di nzudi xanho. ³A

nu'ahū, tengutho yø 'yet'o ngue zūdi, porque guí ørpahū masu te dí xān'nahū. ⁴Yo guí hegahū p'ū, tengutho gā hīndī hec'ahū p'ū. Xi n'na rā 'yet'o ya, nu hīnda zā dī nzuhrā ndāt'ā 'mø 'yose, ya hīmbi thep'ū ja rā dā'yū. Guí njathū p'ūya, hīnda zā guí n'yo manhohū 'mø guí hyegahū p'ū.

⁵Nugā tengutho n'na rā dā'yū. A nu'ahū p'ūya, tengutho yø 'yet'o. Nu'a hīngui hegagui ya, man'na dī n'yo manho, porque dī n'yo'be. A nu'mø guí hyegahū p'ū, ya hīnda zā te guí 'yøthū. ⁶A nu rā ja'i hep'ū mā hyagā, dī njapi tengutho rā 'yet'o hīngui zūdi. I nthequi ngue mā'ot'i. Nu'mø bi 'yot'i, da ma mapeti ngue da t'udi.

⁷Nu'mø hīngui hyegahū p'ū, guí 'yet'a mmui te dí xān'nahū, dami 'yādi te guí nne guí 'yāhmū, guí nnu gue dī n'na'ahū. ⁸Nunā mā Papāgā, dā hnu mānsu 'mø ngue guí n'yo manhohū nā. Gue'a dī nequi'a p'ūya ngue majuanī mā xādi'ahū.

⁹Tengutho guí macā mā Papā, njarbutho nnā mā'ahū ya. Nu te dī nnu manhogā, gue'a guí 'yøthū'a.

¹⁰Nu'mø guí 'yø'te te dadi 'bep'ahū, ya nī mantho gā mā'ahū 'mø. Nugā dí ø'te te dī 'bejpagui mā Papā, janangue dī maqui.

¹¹Dí xi'ahū nā rā hya na, n'namhmā ngue tengutho nnā johyagā, ngu'a gdi johyahu. 'Nē hangu rā pa guí johyahu. ¹²Nunā rā hya naya, dadi 'bep'ahū ngue tengutho nnā mā'ahū ya, dā ngut'a gdī mmahmū n'na ngu n'na'ahū.

¹³Nu'a mā datho ja ngue dā 'yø'ta n'na ngue'mø dī mahrá amigo, dā 'yennā te connā guehrā amigo.

¹⁴Nu'ahū, ya mā amigo'ahū ngue'mø

guí 'yø'te te dadi 'bep'ahū. ¹⁵Nuyá, ya hīnga en'ahū ngue gyø mefithohu ya, porque nu'a rā mefitho hīngui padī te øtrā hmū'a. Nuyá dī mma ngue mā amigo'ahū, porque ya dá o'ahū n'yu te gāma hya xicā mā Papā. ¹⁶Hīngo gā huanngahū, nugā go dá huan'nahū. A nuyá, ngue guí ec'ēigahū, dī nne ngue zant'a guí n'yo manhohū, n'namhmā ngue dī n'na'ahū'a te gā guí 'yāphū rā Papā. ¹⁷Nunā rā hya naya, dadi 'bep'ahū ngue guí mmadi n'na ngu n'na'ahū.

I nnu man'ū yø ja'i rā Jesús co 'nē'ū yø xādi sambabi.

¹⁸Nu'mø ngue nnu man'ū'ahū yø ja'i, ya guí pahmū ngue ya mam'met'o xa hnu man'ūguī.

¹⁹Nu'mø ngue gadi n'amigohū yø ja'i hīngui ec'ēigā, dadi mā'ahū yø ja'i 'mø tengutho guí mahyø amigo. Pe nugā, go dá huan'nahū p'ū 'būhyø ja'i ua ja rā xīmhāi. A nuyá, ya hīn gadi n'amigohū yø ja'i ya. Janangue nnu man'ū'ahū. ²⁰Dami bennā hya ya xtā xi'ahū m'met'o. Hīnjo'o n'na rā mefitho dā 'yēnā ngue hīnda thogui tengutho thohrá hmū. Nu'mø ngue bī nu man'ūgā yø ja'i, xquet'a guí njathū p'ūya, dā nu man'ū'ahū yø ja'i. Nu'mø ngue hīngui t'ec'ēi'a te dí xānnbategā, nī xīnga gue'ahū dā t'ec'ēi'ahū 'mø. ²¹Nu te gā dí xi'ahū ya, dā ja'ahū yø ja'i, porque ngue mā xādi'ahū. Nunā Oja bá penngui, hīngui pahyø ja'i te'o na, janangue dī ja'ahū p'ū yø ja'i.

²²Nu'mø hīn xcabā gē ga nzohyø ja'i, ya hīndī jase yø ja'i p'ū dā mā rā castigo 'mø. Pe nuyá, dī jase p'ū dā mā rā castigo ya ngue hīngui ec'ēigui. ²³A nuyá, nu'a gā

nnu man'ugä yø ja'i ya, xquet'a 'ne'a ma Papágä nnu man'u ya. ²⁴Hin tema castigo di nja 'mø ngue hin tema hmeya xcä øt'ä p'u ha 'buhyø ja'i. 'Ne nu'a te gä dí øt'e, hinjongui pøni ngue di sä da 'yøt'e. Madague'a bi nu yø ja'i te gä dí øt'e, pe co ngu'a nnu man'u gyø ja'i, co 'ne'a ma Papá i hnu man'u ya. ²⁵Nuya yø hya dí mmangä, di nja ya, porque jatho ngue di nja'a te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ra ley ca yø ja'i, i ena: "Hingui ja te rángue'a i hnu man'ugui".

²⁶Ga xicä ma Papá ngue da penhna Espiritu Santo da mäxahu 'ne di hoc'a ni mmuihu. A nu'á, go di ja majuaní te'ogä'a. ²⁷Xquet'a 'ne'ahu dami jahu majuaní te'ogä, porque dí n'yohu asta guep'u bá fuhra hya.

16 Dí xi'ahu ya yø hya ya, n'namhma hingui nyobenihu. ²'Ne da ma nthuqui ni thuhu p'u ja yø nija yø judío. Da 'yehra ora ngue di m'mu i'da da hyo'ahu, da 'yena ngue ørpa rá 'befi Oja. ³Nguna ra hya da ja'ahu yø ja'i, porque hinjam'mø di nne da ba'a ma Papá, ni xinga gueque di pacyø ja'i. ⁴Dí xi'ahu na ra hya na, n'namhma ngue nu'mø bi zønna ora di nja, da zo ni mmuihu na ra hya ya xtá xi'ahu.

**Ja di nequi p'u'a te øtra
Espiritu Santo p'uya.**

Mam'met'o hinte dí xi'ahu na ra hya na, porque 'daua dí 'buhmu. ⁵A nuyá, ya ga mmagä ya, ganí m'map'u bí 'buhma Papá bá penngui. A nu'ahu ya, ya hinjonda bøni da 'yengui: "¿Hapü gní ma ya?"

⁶Pe nuya ngue dá xi'ahu na ra hya na, bi du ni mmuihu ya. ⁷Pe majuaní te dí xi'ahu, go ni nhohu ngue ga mmagä. Porque nu'mø hinga mmagä, chague di 'yë'a ra Espiritu Santo da mäxahu 'ne di hoc'a ni mmuihu 'mø? Pe nu'mø ga mmagä, ya ga ma penhna p'uya. ⁸Nu'mø bá ë'a p'uya, go da 'yøt'a ngue da bahyø ja'i 'bucua ja ra ximhäi ngue ja yø ts'oqui, 'ne da badí hanja na ra 'yu njuantho. 'Ne da bahyø ja'i ngue da zønna pa da japra castigo Oja. ⁹Da badí ngue ra ts'oqui øtyø ja'i himbi 'yëc'ëigui. ¹⁰A nugä ngue njuantho dá n'yogä, ya ga mmagä p'u bí 'buhma Papá. 'Ne ya hinní mantho guí nnuju ua. Janangue da hyaxa njuani yø ja'i p'uya ndana gue'a ra 'yu njuantho ja ngue da n'yo. ¹¹Da hyaxa njuani yø ja'i p'uya hanja na ra hya xa nzän'Oja. Porque ya da ts'ännbi ngue da ma ra castigo na ra zithu di manda ua ja ra ximhäi.

¹²Xangu mi'da yø hya jap'u dí nne ga xi'ahu, pe tobe hingui sønna ora p'u da zä gui tímhmü te ga mbøn'a te dí xi'ahu ya. ¹³Nu'mø bá ehra Espiritu Santo ya, go di o'ahu n'yu hanja'a te majuaní'a. 'Ne gä majuaní'a te da xän'nah'u'a, porque hingrá hyase da ma, a nuna tengutho ra hya da sifi, da ngu'a da ma. Da 'yøt'e ngue gui tímhmü hanja'a te ja ngue di nja. ¹⁴Nu'a go da 'yøt'e ngue da hnu mansugä'a, porque da ha'a ra hya ga xifi, 'ne da 'yøt'e ngue gui pahmu hanja ra hya. ¹⁵Nu te gäma hya mmanna Papá, gä gue'a ra hya dí mmangä'a. Janangue dí xi'ahu ngue ra Espiritu Santo da hanngagui ma hya, 'ne di ja'ahu ngue gui pahmu hanja ra hya.

**Da gohi ngue ra johya'a ra
dummai ja yø xädi.**

¹⁶Ya mi ts'udra ora ngue hin hapu gui nnuju ya. M'mefa p'uya, ya hinda ya'atho gui nnuju mahon'a, porque ga mmagä mahets'i bí 'buhma Papá.

¹⁷Nuya 'da yø xädi p'uya, di n'yänni n'na ngu n'na, di n'yembi: —¿Te ga mbon'a xicju na? ngue ena ya mi ts'udra ora ya, ya hin hapu ga nnuhu. Ximmi ts'udra ora ngue ga nnuhu mahon'a p'uya, ximmi mmamp'uya ngue da ma mahets'i bí 'buhra Papá. ¹⁸¿Teni 'be'a ga mbon'a mmanna? ngue embi ya mi ts'utho. Hindí pahmu tema hya mmanna.

¹⁹Bi bahra Jesús ngue nne da 'yányø xädi na ra hya bi ma, bi 'yembuya: —Nugä dí xi'ahu, ya hinda ya'atho hin hapu gui nnuju. M'mefa p'uya, ya hinda ya'atho gui nnuju. ¿Ua guehna ra hya gadi n'yänhnu naya? ²⁰Majuani dí xi'ahu ngue gui nzomhmu 'ne da du ni mmuihu. Nu'mø bi nu'ahu yø ja'i 'bu'a nximhai p'uya, dadi johya. Pe hinte ja'a. Nu ni dummuhiu da gohi ngue ra johya'a. ²¹Conque nu'mø ja ngue di m'muhrá basi n'na ra xisu, tu rá mmai porque ya bi zonna ora da zä ra n'u. Pe nu'mø ya bi m'muhrá basi p'uya, ya hinni mantho mben'a ra n'u mi sä. Porque di johya ngue ya bi m'muhrá basi ua ja ra ximhai. ²²Xquet'a gui njathu p'uya. Bá ep'u ra ora da du ni mmuihu. Pe nugä ga ma pengui ga nnu'ahu. Gä ra johya di nja ni mmuihu p'uya. Gue'a n'na ra johya hinjonda zä da hyaqui.

²³Nu'a ra pa'a p'uya, ya himma hyoni te gui 'yänngahu. Nugä

majuani dí xi'ahu, nu'mø gá mat'Ojahu rángue gui ec'eigahu, dami hya ra ts'edi gui 'yädi te gui nnehu. Ma Papágä p'uya di 'da'i te gui 'yäphu. ²⁴Asta guehya tobe hinte gui äphu Oja di 'da'ahu rángue gui ec'eigahu. Dami 'yähmu n'namhma di n'na'ahu. Janjuani ngue gä ra johya di nja'ahu p'uya.

Bi ntate ra Jesucristo ua ja ra ximhai.

²⁵Nuya yø hya ya xtá xi'ahu, dá honi te nná hiejpabi ra hya dá ma. Pe da 'yehra ora ngue nuya yø hya dí xi'ahu, ya hinga honi te gda hiejpi. Sinoque ga xi'ahu njuantho ha di njap'u gdi pahmu ra Papá. ²⁶Nu ra pa ja p'uya, ya da zä gui 'yäphu ra Papá'a te gui nnehu rángue gui ec'eigahu. Ya himma hyoni ngue 'bet'o ga äpä ra mate ma Papá conná ngue'ahu. ²⁷Porque di ma'asehu ra Papá. Di ma'ahu, porque gadi macju, 'ne gá 'yec'eihu ngue dá ecá p'u bí 'bu Oja. ²⁸Bi nexcä ma Papá 'mø dambá ecua ja ra ximhai. A nuyá, ga pøngä ua ja ra ximhai ya, ga mma mahets'i bí 'buhma Papá.

²⁹Mi dahyø xädi p'uya, bi 'yena: —A nuyá, njuantho gui xicje ya. Hin tema hya gni hiejpi te gui mmanya. ³⁰A nuyá, ja dí tingähe p'uya ngue gä gui parpabi yø n'yomfeni yø ja'i. Himma hyoni ngue 'bet'o da t'ot'a'i ra nt'änni. Guehna nná ec'eigähe naya ngue güi 'yep'u mahets'i bí 'bu Oja.

³¹Ra Jesús bi 'yena:

—A nuyá, ya gui ec'eihu ra hya dí mmangä ya. ³²Ya mme 'bexque'a ya, ya ni ma da zonna ora ga nhyehmu, 'da'a n'nani gdi mähä.

Ya gui sogasehu p'uya. Pe nugä hĩndĩ 'dasegä, porque dí n'yogä'be ma Papá. ³³Nu'mõ ngue gui unni mmuihu ya yõ hya dí xi'ahu ya, guehya yõ hya da hyut'a ni mmuihu ya. Nuua ja ra ximhäi guí sãhu ra n'u ua. Pe dami hyahu ra ts'edi, ya xtá tap'a secua ja ra ximhäi.

Bi marpabi Oja yõ xädi ra Jesús.

17 Mi juadi bi manya yõ hya ya p'uya, bi hyanma hets'i ra Jesús, bi 'yena:

—Ma Papá'i, ya bi zõnna ora ya. Da bahyõ ja'i ya ngue magues'e'a ni Ts'unt'u, n'namhma ngue xquet'a 'nehni Ts'unt'u da 'yõt'e ngue da bahyõ ja'i ngue mague'ase'i. ²Nu'i gá unna ts'edi ni Ts'unt'u ngue nu'u to gá gá däpi, di unna 'da'yo te para zantho. 'Ne gá unna nt'edi ngue nu'a te da zänni gue'a di nja'a. ³Nu'a ra 'da'yo te para zantho, gue'a di dinna ja'i da ba'i'a, 'ne da baqui. 'Ne hõn'atho'i ngue majuanĩ grá Oja. A nugä p'uya, guecä drá Jesucristo guá penhua.

⁴Nugä dá õt'e ngue bi bahyõ ja'i ua ja ra ximhäi ngue mague'ase'i. Dá juacä ra 'befi gá 'bejpi ga õt'e. ⁵A nuya ma Papá'i, dami 'daqui ngue nu'u ja ni hmi ni dä, maguecsegauĩ tengutho nmi jauri m'met'o hante di nhohra ximhäi.

⁶Nuya yõ ja'i gá huanhua ja ra ximhäi ngue gá däqui, dá japi bi badĩ te'o'i. Mi o ni 'ye yõ ja'i, pe go gá däqui, 'ne bi 'yec'eĩ na ni hya guá pennbi. ⁷A nuyá, ya pahyõ ja'i ya ngue go guí xiqui te gãma hya dí mmangä. ⁸Dá unnä na ni hya gá xiqui ga xifi. Yõ ja'i p'uya, bi 'yec'eĩ. 'Ne haxa njuani yõ ja'i ya ngue

majuani dá ecä p'u güi 'bui, 'ne ec'eĩ ngue go guá pennagui ua.

⁹Dĩ ä'i ra mate ya ngue gui fãhyõ ja'i. Nuna ra mate dí ä'i, hĩn dadi terpä p'u gãtho yõ ja'i 'bu'a nximhäi. Nu'u yõ ja'i gá däqui, gue'u dí xi'i guí fã'u, porque o ni 'ye. ¹⁰Nu'u to gá o ma 'yegä, gá o ni 'ye'u. Nu'u to o ni 'ye p'uya, o ma 'yegä'u. 'Ne da hnu mansugä conná ngue'u.

¹¹Nugä ya hĩnni mantho ga m'muc'eĩ ua ja ra ximhäi. Nugä ga mmagä p'u guí 'bui, ja ga m'mucä p'u. Pe nuya da gocua ja ra ximhäi, guehya dí xi'i gui fãhya. Ma Papá'i, xanduxqui'i. Conni ts'edi dami fãdi te'o gá däqui, n'namhma ngue xõgue n'na hyatho da gohi, tenguthogüi, n'na hyatho dí jauri. ¹²Mente ra pa 'daua dá m'mahme ua ja ra ximhäi ya gá däqui, conni ts'edi nmará fãdi. Hĩnjombi m'medi, hĩnda hõnda n'na nc'eĩ, nuna ya bá nt'ot'i ngue di m'medi, para ngue di nja na ra hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro.

¹³A nuyá, ga mmagä p'u guí 'buhya. Pe mente tobe dí 'butä ua ja ra ximhäi, dí mmangä ya yõ hya ya, n'namhma ngue nuya ma ja'iuĩ, gá ra johya di nja, tengutho nná johyagä. ¹⁴Nuna ra hya guá pennba yõ ja'i ngue ga xännbi, bi nu manho ra hya. Pe nuya yõ ja'i hĩmbi nu manho ni hya p'uya, bi nu man'u ya yõ ja'i bi nu manho ni hya. Porque ya hĩnni mantho õtra nts'o ga 'yo yõ ja'i, tenguthogä ngue hĩndä õt'ä ra nts'o ga 'yo yõ ja'i. ¹⁵Hĩnna ä'i ra mate ngue guí jucua ja ra ximhäi ya yõ ja'i dí xi'i. Sinoque dí ä'i ra mate ngue gui fãdi ngue ra zithu hĩndi ts'onnbä yõ

nt'ec'ei. ¹⁶Tengutho gā hīndā ōt'ā ra nts'o ōtyø ja'i, da guehya mā ja'iui, xquet'a hīngui ōtra nts'o ga 'yo yø ja'i ya. ¹⁷Dami 'yøt'e ngue da hyo yø mm̄i connā ngue'e, da hyonna nho da n'yo connā nguehni hya. Porque nuna ni hya, guehna majuanī na. ¹⁸Tengutho gūi penngagui ua ja ra ximhāi, xquet'a di njadā p'uya, dā et'ā ya mā ja'iui ngue da ma da manna hya p'u ha 'buhyø ja'i. ¹⁹Dí engā mā te connā nguehma ja'iui, n'namhma ngue xquet'a 'ne'u da hyo yø mm̄i ngue xtā nho te da n'yo connā nguehna ra hya majuanī.

²⁰Pe hīnga hōnt'u dí ä'i ra mate guí fā'u, sinoque 'ne'u yø ja'i da 'yec'eigā m'mefa connā nguehra hya da manya mā ja'iui, xquet'a dí xi'i ngue gui fādi. ²¹Gātho ya dí xi'i ya, dí ä'i ngue xøgue n'na hyatho da gohi tenguthogūi, ngue n'na hyatho di jaiui. Gā njathu p'uya, n'na hyatho ga cohmu ya mā ja'iui, mā Papá'i, gue'a di badī gātho yø ja'i'a ngue guá penngagui ua ja ra ximhāi. ²²Nugā dā japā ya mā ja'iui tengutho guí jajpagui m'met'o, n'namhma ngue gue'a di gohi ngue xøgue n'na hyatho di jah'uā p'uya, tengutho'i co 'necā n'na hyatho di jaiui. ²³Nugā dí n'yogā'be ya mā ja'iui. Nu'i p'uya dí n'youi. Gue'a di gohi ngue xøgue n'na hyatho di jah'uā. 'Ne gue'a di bā hmi'da yø ja'i'a ngue nu'i go guá penngagui ua, 'ne gadī mā'u mā ja'iui, tenguthogā, gadī maqui.

²⁴Ma Papá'i, nuya mā ja'iui gā dāqui, dí nnegā ngue 'nehya di m'mup'u ha ga m'mucā ya, n'namhma ngue da nu te guí ørcagui, ngue gui øt'e ngue 'necā dí tategā hapu guí 'bui. Porque nu'i

gadī maqui hante di nhohra ximhāi. ²⁵Ma Papá'i, gā ra nho guí øt'e. Nuya yø ja'i 'bucua ja ra ximhāi, hīngui pa'i ya. Pe nugā dí pa'i. A nuya mā ja'iui p'uya, ya padī ngue go guá penngagui ua. ²⁶'Ne dá xifi hanja ra hya ngue te'o'i. 'Ne tobe ni mantho dí xifi te'o'i ya, n'namhma ngue tengu'i ngue gadī maqui, da ngu'a da 'yøt'e. A nugā p'uya, dí n'yogā'be ya yø ja'i ya.

Bi ts'ixra Jesús ngue da jot'i.

18 Mi juadi bi manya yø hya ya, bi ma ra Jesús, bi me yø xādi, bi ma man'na nguadi ra 'yuthe Cedrón. Nup'u ja n'na ra nuaza p'uya, ja bi yurbu ra Jesús conyø xādi. ²Xquet'a 'nehna ra Judas bi dā ra Jesús, ya mi pa'a ra xequi'a, porque xangu yø nnidi ja madī perpu yø xādi ra Jesús. ³Nuna ra Judas bi zomp'u 'buhra Jesús. Ní n'youi n'na 'bui yø soldado co 'nehyø policia yø m'menhni yø mmäcja conyø fariseo. Ni gu yø juai, 'ne ha yø lámpara gui nyot'i. Mí'da yø ja'i, ni gu yø za tøhra sibi yø nya ngue gui nyot'i. ⁴Pe ra Jesús ya gā padī te ja ngue da thogui. Bi ma di c'at'ui ngue bi 'yänni, bi 'yēmbi: —¿Te'o guí homhmu?

⁵Nu'u yø ja'i p'uya, bi 'yēmbi: —Dí hongähe ra Jesús nuna ra mmengu Nazaret.

Mi dahra Jesús, bi 'yēmbi: —Go guecā masque guí honju.

Ni n'youi yø ja'i na ra Judas bi dā ra Jesús. ⁶Nu'mø mi 'yēmbiyø ja'i ra Jesús: “Go guecā”, i gohyø xätha yø ja'i, bi t'anga häi. ⁷Nuna ra Jesús mahømbi 'yännbuya, bi 'yēmbi: —¿Te'o guí homhmu?

Nu'u yø nzite p'uya, bi 'yɛmbi:
—Dí hongähe ra Jesús nuna ra
mmengü Nazaret.

⁸Mi dahra Jesús, mahombi
'yɛmbi:

—Ya dí xi'ahu ngue go guecä.
Nu'mø go guí honjɛ, pɛ dami
thøhmɛ ya 'bucua, da ma.

⁹Nguna bi ma, para ngue di nja'a
te ra hya xi manna Jesús ngue xi
'yɛna: “Ma Papá'i, nu'u gá däqui,
hinjombi m'medi”, xi 'yɛna. ¹⁰Ra
Bedu p'uya bi guxrá juai mi ha, bi
hyeja rá gu ngue rá n'yei'a n'na nc'ei
ni hu ngue ra Malco, nuna rá 'yɛhe
ra 'bet'o mmäcja. ¹¹Pɛ ra Jesús bi
'yɛmbi:

—Ague Bedu, dami fos'ni juai. ¿Ua
guí ena ngue ya hindi nja'a te ra n'u
xpá nzänma Papá ga thogui?

**Ya 'bup'u 'buhrá hmu yø
mmäcja ra Jesús.**

¹²Ni n'youi n'na rá hmu ya yø
soldado conyø policia yø m'menhni
yø hmu yø judío, bi bentra Jesús,
bi dut'i. ¹³Bi zixpu ja rá ngu ra
Anás. Nuna ra Anás mará ndøhya
ra Caifás nuna mađi manda yø
mmäcja'a ra jeya'a. ¹⁴Nuna ra Caifás
xi 'yɛmbyø hmu yø judío ngue
man'na xanho ngue n'na nc'eiθo da
tho connängue gätho yø ja'i.

**Bi manna Bedu ngue hingui
pađi te'o ra Jesús.**

¹⁵Nup'u ja rá ngu na rá hmu yø
mmäcja, nu'a ra dathi ja mbo, ja i
ts'ixpu ra Jesús. Nuna ra Bedu co
'nehna man'na nc'ei rá xädi, bi denna
Jesús. Nuna n'na nc'ei rá xädi na,
mađi mpahmi ra mmäcja. Janangue
bi tho'ambo 'mø mi yat'ambo

ra Jesús. ¹⁶Pɛ nuna ra Bedu bi
gohmaxøts'e ra goxthi na. Janangue
bá pøn'a ra xädi mará mpadiui ra
mmäcja ngue bi nyau na ra xisu
fähra goxthi ngue da tho'ambo ra
Bedu. ¹⁷Nu'a ra xisu fähra goxthi
p'uya, bi 'yänna Bedu, bi 'yɛmbi:
—¿Ua hinga 'ne'i rá xädi'i na ra
n'yohu na?

Mi dahra Bedu, bi 'yɛna:
—Hin'na, hinga 'necä.

¹⁸Nu'a ra ora'a mi se, janangue
nu'u yø hmiqúi 'bup'u, conyø policia,
xi 'yuhra sibi p'u 'bäi ngue di nhat'i.
Ra Bedu p'uya xquet'a 'nɛ'a 'dap'u
'bähmu'a ngue di nhat'i.

**Nuna rá hmu yø mmäcja bi
'yørpa ra nt'änni ra Jesús.**

¹⁹Nuna rá hmu yø mmäcja bi
dɛ'mi bi 'yänna Jesús ndana gue'a
yø xädi, änni te 'be'a ma hya xännbi.

²⁰Mi dahra Jesús, bi 'yɛmbi:

—Nuna ra hya ya xtá mangä, yø
hmi yø dä yø ja'i xtá mangä na ra
hya na. Xtá nxännbategä p'u ja
yø t'unija, da guerp'u ja ra danija
di mpeti gätho yø judío. Hin tema
hya xtá mangä ngue da nt'aguitho.
²¹¿Hanja ngue ja guí ännui tema
hya xtá mangä ya? Dami 'yänhnu
yø ja'i ya, go da xi'ahu hanja ra hya
xtá mangä'u. Nu'u go pa'u tema hya
xtá mangä.

²²Hontho bi manna nguna ra
Jesús, mi 'bäp'u n'na ra policia di
mpep'u ja ra danija, bi memba rá
hmi, bi 'yɛmbi:

—¿Ua ya ngu'a gdi tha'mø guí yau
rá hmu yø mmäcja ya?

²³Mi dahra Jesús, bi 'yɛmbi:

—Nu'mø ja ma n'u te dá mangä,
dami ma te gui sä man'u 'mø. Pɛ

nu'mø ngue njuantho dí yagä,
 ðhanja ngue guí pegbaguí mā hmi?

²⁴Rā Anás bi ðutra Jesús, bi mennbabi na ra Caifás rá hmu yø mmäcja.

Mahømbi gønna Bedu ra Jesús.

²⁵Mente di sigue 'bäp'u ja ra sibi ra Bedu ngue ði nhat'i, bi t'embüya:

—¿Ua hinga 'nɛi' rá xädi'i na ra n'yohu na? —t'embü.

Mi ðahra Bedu p'uya, hømbi ncøni, bi 'yena:

—Hin'na, hinga 'nɛä.

²⁶Mi 'bup'u n'na rá hmiqúi na rá hmu yø mmäcja. Nuna ra hmiqúi p'uya, ði mmɛniui na ra n'yohu xi zenna Bedu xi hɛjpa ra gu ngue rá n'yei. Bi 'yännbüya, bi 'yembü:

—Pɛ, uanguí gue'e xtá nu'i p'u ja ra nuaza ngue guí n'youi ra Jesús —bi 'yembü.

²⁷Rā Bedu p'uya mahømbi ncøni. Nu'a ra ora'a p'uya, bi mmahra øni.

Ya 'bup'u 'buhra Pilato ra Jesús.

²⁸Nup'u ja rá ngu ra Caifás, bá njucra Jesús ngue i map'u ja ra palacio 'buhra gobernador. Pɛ ya 'yo haxpuya. Nu'u yø judío p'uya, hĩmbi yurbu ja ra palacio'u. I ja yø costumbre, i ɛna ngue nu'mø ja ngue ði nsännigo, hĩngui sä ði ntøt'ui yø ja'i hĩngyø judío. Nu'mø xtá nyut'i, ɛna ngue ya hĩnda zä ði nsihmɛ p'u ja ra ngo ngue ra pascuä.

²⁹Janangue bá pønna Pilato ngue bi nyauí yø judío. Bi 'yembü:

—¿Te 'be'a mā hya gni yaphu na ra n'yohu 'bucua?

³⁰Bi 'yenyø hmu yø judío p'uya:

—Nu'mø ngue hĩndra ts'oc'ei nu, hĩnxca dägähe ua 'mø.

³¹Bi 'yenna Pilato p'uya:

—Uanguí guí cahu ra ley p'uya, da zä gui sixhu gui 'yøsehü ra ts'ut'abi.

Yø judío p'uya bi 'yena:

—Pɛ nuägähe ngue yø judío, hĩnyügähe ra nt'edi ngue sä ga hogähe n'na ra ja'i. Nu'i go nnetho gui sänni te ði nja.

³²Ja bi bømp'u'a te xi man'a m'met'o ra Jesús, ngue ya xi mā ngue ða thop'u ja ra pont'i. ³³Nu'mø mi yut'ambo ra palacio ra Pilato, bi manda bá ts'ohra Jesús ngue ða 'yørpa ra nt'änni. Bi 'yembü:

—¿Ua gue'e rá dast'abi'i yø judío? —bi 'yembü.

³⁴Mi ðahra Jesús, bi 'yembü:

—Xi'a ra hya guí mmanya, go guí äanse, çua gue 'bui to xa xi'i ngue guecä?

³⁵Mi ðahra Pilato p'uya, bi 'yembü:

—¿Ua go mā mmijudío'u p'uya? Nu'u ni mmijudío'u 'nɛ'u yø hmu yø mmäcja go xa ðä'i ua dí 'bucä'u. ¿Teni 'be'a gá 'yøt'e?

³⁶Mi ðahra Jesús, bi 'yembü:

—Nup'u ðadi mandagä, hinga guecua ja ra ximhäi jaua p'u. Nu'mø ngue ja gadi mandagä ua, gdi sigä to ða 'yøtra sui 'mø, ngue hĩnxta mma madägä p'u 'buhyø judío. Pɛ nup'u ðadi mandagä, hinga guecua p'u.

³⁷Rā Pilato bi 'yembü:

—¿Janangue gue'e grä dast'abi 'mø?

Mi ðahra Jesús, bi 'yena:

—Ahä, go guecä tengutho ra hya guí mma. Gue'a dá ɛcä ua ja ra ximhäi'a, ngue ga m'mui para ngue ga mmangä na ra hya majuaní. Nu to gätho nne ða ðadi hanja na ra hya majuaní, ða 'yøde te ði mmangä ya.

³⁸Ra Pilato p'uya bi 'yembi:
—¿To go da bõni ngue da badi
hanja'a ra hya majuanì p'uya?

Ya nts'änni ngue da tho ra Jesús.

Mi juadi bi 'yõrpa ra nt'änni p'uya,
bi bõn'athi ra Pilato ngue bi nyauì
yõ judío. Bi 'yembi:

—Hìn temà ts'oqui dí tinnbã
na ra n'yohu 'bucua. ³⁹Pe ja'ahã ra
costumbre ngue pa mathøgue n'na ra
ofädi 'mø ja ra ngo ngue ra pascua.
¿Ua guí nnehu ngue ga thõcã na rá
dast'abi yõ judío?

⁴⁰Bi muhra hmafi gätho yõ ja'i
p'uya, bi 'yena:

—Nu'a, hìn'na'a. Go dami thøhra
Barrabás.

Pe nuna ra Barrabás, guehna n'na
ra be na.

19 Nuna ra Pilato, bi manda ngue
bi ma m'mei ra Jesús. ²Nu'u yõ
soldado, ya xi me n'na ra corona ngue
yõ u'ini, bi gäspa rá ya ra Jesús. 'Ne bi
heta n'na ra he ngue ra 'bojupoi. ³Bi
guarbu 'bähra Jesús, bi 'yembi:

—Guí tate ague rá dast'abi'yõ
judío —bi 'yembi.

Mente pëmbã rá hmi p'uya. ⁴Ra
Pilato p'uya, mahømbi bõn'athi, bi
'yembyø judío:

—Para ngue guí umhu ra
güenda ngue hìn temà ts'oqui dí
tinnbã na ra n'yohu na, guí nnuhu
ngue ga ma jucã ua ya —bi 'yembi.

⁵Mambã pønna Jesús, bá oxrá ya
n'na ra corona ngue yõ u'ini. 'Ne he
ra 'bojupoi xi ma mahete. Ra Pilato
p'uya, bi 'yembyø ja'i:

—'Bucua na ra n'yohu ya.

⁶Nu'u yõ hmu yõ mmäcja 'mø
mi nu p'uya, co 'në'u yõ policia, bi
muhra hmafi, bi 'yena:

—Da guatra pont'i. Da guatra
pont'i.

Bi 'yenna Pilato p'uya:

—Pe dami sisehu 'mø, bí cuathu
ra pont'i, porque nugã ya hìn tema
ts'oqui dí tinnbi.

⁷Nu'u yõ hmu yõ judío p'uya, bi
'yembi:

—Nugãhe dí cahe n'na ra ley.

Conforme ra ley dí cagãhe, jatho
ngue da tho, porque mma ngue rá
Ts'unt'u Oja.

⁸Nuna ra Pilato 'mø mi 'yøhna
ra hya na p'uya, man'natho bi nsu.
⁹Hømbi yut'ambo ra palacio p'uya,
bi 'yanna Jesús, bi 'yembi:

—¿Hapu grã mmengu n'yõ?

Pe ra Jesús hinte ga ndatho. ¹⁰Ra
Pilato p'uya, bi 'yembi:

—Hinguí nne gui tha 'mø di nzo'i
'mø. ¿Ua hinguí padi ngue jagã ra
ts'edi ga cuat'a'i ra pont'i? 'Ne xquet'a
jagã ra ts'edi ngue ga thõc'a'i.

¹¹Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Hìn temà ts'ut'abi da zã gui
'yõt'e, ngue'mø hìn nãngue Oja xtí
'da'i ni cargo. Janangue nu'a bi dägã
ua guí 'bui, ma datho ja rá ts'oqui'a.

¹²Nu'a ra ora'a p'uya, bi hyonna
forma ra Pilato ngue xtí thøhra
Jesús. Pe janjuani ue yõ judío ngue
bi 'yembi:

—Nu'mø ngue gui thøhna ra
n'yohu na, ya hinni amigo ra
dast'abi Roma 'mø. Nu to bi zã
da 'yena ngue ra dast'abi ya, ya rá
nsuui ra dast'abi Roma.

¹³Nu'mø mi 'yøhra Pilato na ra
hya na p'uya, bi ma dani mmip'u ja
rá nhudi nhõt'a hya 'mø bi nya. Bi
manda pu hudi ngue bá ts'innbabi
ra Jesús. Guehna ra xequi ni hu
conna hya ebreo, "Gabata". I nne

da ma ngue “Mats'uxti xanho p'u bi t'udo”. ¹⁴Tobe jadyø ngo ngue ra pascua'a ra ora'a, ya mme 'dato xudi. Gue'a ra pa di nsä yø ja'i hante ra pa ngue ra ts'äya. Nuna ra Pilato, bi 'yembyø judío:

—Bucua ni dast'abihu ya —bi 'yembi.

¹⁵Bi mührä hmafi yø judío p'uya, bi 'yena:

—Da tho naya, da tho naya. Da guatra pont'i.

Ra Pilato p'uya, bi 'yembyø ja'i:

—¿Ga cuatä ra pont'i ni dast'abihu m'ø?

Bi 'yen'u yø hmu yø mmäcja p'uya:

—Nu'a ma dast'abihu, gue'a ra dast'abi Roma'a, 'ne hijnom man'na.

¹⁶Mi manyø ja'i na ra hya na p'uya, ra Pilato bi däpyø ja'i ra Jesús ngue da ma di cuarta pont'i. Bi zixyø judío na ra Jesús.

Bi ma maçuati ra pont'i ra Jesús.

¹⁷Bi ma ra Jesús ni hya rá pont'i. I map'u ja ra xequi ni hu ngue ra Njuyaxhmu. Nuna ra hya ngue ra ebreo, ni hu ngue ra Gólgota.

¹⁸Ja bi ma maçuati p'u ja ra pont'i ra Jesús. 'Da i ma maçuatiui ra pont'i mi yonc'ei. 'Da'a n'na nguadi rá hyo i gohi n'na ngu n'na. Nuna ra Jesús, bi gohmade na. ¹⁹Bi manda ra Pilato ngue bi ma maçuati p'u ja rá ya ra pont'i n'na ra letrero, i ena: “Guehna ra Jesús, ra mmengu Nazaret ngue rá dast'abi yø judío naya”. ²⁰Xangu yø judío bi nu na ra letrero, porque nup'u bi ma maçuati ra pont'i ra Jesús, guerp'utho ra danihni. Nuna ra letrero, nt'ot'i conna hya ngue ra ebreo, conna hya ngue ra griego, 'ne nt'ot'i conna hya

ngue ra latín. ²¹Janangue bi 'yembra Pilato'u yø hmu yø mmäcja:

—'Yo guí ot'i ngue da 'yena: “Rá dast'abi yø judío”. Sinoque dami 'yot'i ngue da 'yena: “Nu'a t'embi rá dast'abi yø judío”.

²²Mi dahra Pilato p'uya, bi 'yena: —Ya di nja p'u'a te nt'ot'i ya —bi 'yena.

²³Mi juadi bi cuarta pont'i ra Jesús, nuya goho yø soldado bi gajpa rá he ra Jesús ngue di ndarpi n'na ngu n'na. Bi gajpa rá pahni p'uya. Nuna ra pahni hinha nt'eti, n'na thoguitho bi me rá 'be gä rá do'yo ra pahni. ²⁴Di n'yembyø soldado p'uya:

—Hinga xemhmu naya. Man'na xanho ga mmähä ra taha. Nu'a da daha, gue'a da ganna pahni'a.

Ya bi nja'a te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ena: “Bi ndarpabi n'na ngu n'na'u ma he. Bi ma ra taha ngue to da gani”. Nguna ra hya bi 'yøtyø soldado.

²⁵Nup'u bi ma maçuati ra pont'i ra Jesús, ja 'bärp'utho rá mamá co 'ne'a rá juhue'a rá mamá, conna Maya rá xisu ra Cleofas, co 'nehra Maya Magdalena 'bäp'u. ²⁶Nuna ra Jesús mi hyeträ mamá ngue 'bäp'u, 'dap'u 'bähmi n'na rá xädi emmei di mahra Jesús. Bi 'yembrä mamá p'uya:

—Ague mamá, gui 'yø't'e ngue ni basi na ma xädigä ya.

²⁷Mahombi 'yembrä xädi p'uya:

—Gui 'yø't'e ngue ni mamá na ma mamägä ya —bi 'yembi.

'Bexque'a ra ora'a p'uya, nu'a rá xädi ra Jesús bi zixra Maya p'u ja rá ngu ngue di jammansu.

Ya bi du ra Jesús.

²⁸Mi thohna ra hya na p'uya, ya pahra Jesús ngue ya bi nja gätho'a

te ja ngue di nja. Para ngue di nja'a te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro, bi 'yenna Jesús:

—Dí tuthegä ya.

²⁹Mi jap'u n'na ra xano yuhra vino xan'ixi. Bi ma mapobo p'u ja ra vino n'na ra esponja xanthuti. Bi nõtä n'na ra 'yet'o ngue ra isopo. Bi cuarpa rá ne ngue da zuts'i. ³⁰Nuna ra Jesús mijuadi bi zi ra vino xan'ixi, bi 'yemp'uya:

—Ya gä bi nja'a te ja ngue di nja ya.

Mi man'a p'uya, bi mengrá ya ngue bi du.

Nu'a n'na ra soldado bi hyespa rá hyo ra Jesús conná lansa.

³¹Mi hyats'i, ya ra pa ngue ra ts'äya. Nu'u yø judío, hingui nnepe ngue di cuatho p'u ja ra pont'i yø ánima 'mø ra pa ngue ra ts'äya, porque gue'a ra pa ngue ra ngaxango ngue ra pascua'a. Janangue nu'u yø hmu yø judío bi xihra Pilato ngue di manda da ma nthemhmi yø gua'u mi cuatra pont'i, n'namhma ngue da du nts'edi. Janangue da thacyø ánima p'u ja ra pont'i 'mø bi du. ³²Bi ma yø soldado p'uya ngue bá tennbabi yø gua'a n'na nc'ei. Ja bi map'u'a man'na ni guatrá hyo ra Jesús. ³³Mi map'u cuatra Jesús, bi nu p'uya ngue ya xi du. Janangue ya himbi dënnba yø gua na p'uya.

³⁴Pe nu'a n'na ra soldado siempre bi hyespi conná lansa rá hyo ra Jesús. Nup'u bi thexp'uya, bi bønna ji n'ehra dehe. ³⁵Nugä go dá ot'ä ra s'ucua ja ua, dá cuati te dá nu. Majuaní te dí mma. Dí padí ngue majuaní te di mma n'namhma ngue xquet'a gui 'ygc'eih. ³⁶Porque nuya

yø hya ya, bi nja para ngue di nja'a te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue i ena: “Hinda thennbabi yø do'yo”, i ena. ³⁷Man'na parte nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro, i ena: “Da hnu ngue da thespa rá do'yo”.

Ya bi ma nt'ägui ra Jesús.

³⁸M'mefa p'uya, nuna n'na ra mmengu Arimatea ni hu ngue ra José, bi ma bá äpra nt'edi ra Pilato ngue da hyajpu ja ra pont'i ra Jesús ngue da 'yägui. Xquet'a 'nehna ra José mi tenna hya mi mmanna Jesús. Pe hingui nnepe da ba'u yø mmijudíoui, porque su. Ra Pilato p'uya bi unna nt'edi. Bi ma ra José ngue bá hajpu ja ra pont'i ra Jesús. ³⁹Xquet'a bi zomp'u na ra Nicodemo nuna bi ma n'na xui bá nyauí ra Jesús. Ní hya 'däte ma'det'a kilo yø 'yethi mauants'i, i n'youi'a ni hu ngue ra mirra, ne'a ra 'yethi ni hu ngue ra áloes. ⁴⁰Nuna ra José conná Nicodemo bi hyajpa rá do'yo ra Jesús. Bi 'ue conná ulu ma njots'i ra 'yethi mauants'i. Gue'a yø costumbre yø judío ør'mø ähra ánima'a. ⁴¹Nup'u bi ma macuati ra pont'i ra Jesús, guerp'u mi ja n'na zant'i yø za, ja jarb'u n'na ra 'bido ngue hinjom mi o, ya xi ma mahoqui ngue to da 'yop'u. ⁴²Nuna ra 'bido na, ja bi jarb'u ra Jesús, porque ja mi jarbutho, ne ya bi zønna ora da yutra pa säya yø judío.

Ya bi bennate ra Jesús.

20 Mi hyaxa ra pa ndomingo p'uya, zixuditho bi ma ra Maya Magdalena p'u mambi o ra Jesús. Tobe 'bønðra 'bexui. Bi nu p'uya ngue ya hinte juaxpu ra do

mī cotra 'bido. ²Bi gū rā 'dihī p'uya, bī map'u bī 'buhra Bedu co 'nē'a man'na rā xādi emmei madi mahra Jesús. Bi 'yembuya:

—Ya xa thaxpu ha mī o rā Hmu 'na, pe hīndī pahme hapu xa jātya.

³Rā Bedu p'uya, co 'nē'a man'na rā xādi, bī map'u mambī o rā Jesús.

⁴Dap'u bī nēts'i gā yoho ngue ni tihī. Pe nū'a man'na nē'eī, man'na bī nti'a ngue rā Bedu. Rā madi bī zomp'u mī o rā Jesús. ⁵Bī ndojpuya ngue c'at'ambo. Bī nū ngue 'bomp'u yō ulu bī 'bānnbabi rā Jesús.

Pe hīmbi yut'ambo. ⁶Bexque'a mmarbutho rā Bedu p'uya, go bī yut'ambo rā 'bido na. Xquet'a bī nū ngue 'bōnnbutho yō ulu mam'mant'i.

⁷Da gue'a rā ulu bī jomba rā ya rā Jesús bī nū ngue 'bomp'u, pe hīnga 'dap'u 'bōmhm'u yō ulu mam'mānhni rā Jesús. Ma nūnni'u 'bōn'a n'nanī. ⁸Xquet'a bī yut'ambo nā rā xādi m'met'o bī zomp'u ja rā 'bido p'uya. Bī nū te jap'u mī o rā Jesús. Bī 'yēc'eī p'uya ngue ya 'būi māhōn'a. ⁹Ja bī dīmp'u'a te rā hya nt'ot'i p'u ja rā Macā Libro p'uya, ngue rā Jesús mī jatho ngue di bēnnate p'u dā nt'āgui. ¹⁰Bā penc'u yō xādi p'uya, bī 'yēp'u ja rā ngu.

Bī nthēui rā Maya Magdalena rā Jesús.

¹¹Pe nūnā rā Maya, 'bārmā xōts'e rā 'bido ngue zoni. Mēnte zomp'uya, bī ndoqui ngue hēt'ambo rā 'bido.

¹²Bī nū ngue 'bap'u yoho yō anxe p'uya, he yō t'axcahe, ngue hup'u mī o rā Jesús. Nūnā n'na rā anxe hup'u manī go rā ya. Man'na p'uya, hup'u manī go yō gua. ¹³Nūya yō anxe p'uya, bī 'yēmbi:

—Ague grā xisu, čhanja ngue guí zoni?

Mī dahra xisu p'uya, bi 'yēna:

—Dī zoni tha, porque xa thascagui mā Hmu. A nuyá, hīndī padī hapu xa jātya.

¹⁴Mī manna rā hya nā p'uya, bī 'bāt'i, bī nū p'uya ngue 'bāp'u rā Jesús, pe hīngui padī ngue gue'a rā Jesús. ¹⁵A nūnā rā Jesús bī 'yānnbūya, bī 'yēmbi:

—Ague grā xisu, čhanja ngue guí zoni? čTe'o guí honi?

Nūnā rā xisu p'uya, ēmbi ngue gue'a rā mādi p'u'a 'bāp'u, bī 'yēmbūya:

—Ague grā ja'i, nū'mø ngue go xcā hyats'i, damī xiqui hapu xcuá pegui, n'namhma ngue ga ma hats'i.

¹⁶Mī dahra rā Jesús, bī 'yēmbi:

—Ague Maya —bī 'yēmbi.

Rā Maya p'uya, bī 'bāt'i, bī zofō connā hya ngue rā ebreo p'uya, bī 'yēmbi:

—Raboni.

Nūnā rā Raboni, i nne dā mā "Ague grā xānnbate". ¹⁷Mī nūyā rā Jesús, bī 'yēmbi:

—O gadi benngui, porque ja ngue gā mmagā p'u bī 'buhmā Papá. A nuyá, nī ma ya, bā xi'u mā cugā ngue ya gā mmagā p'u bī 'buhmā Papá, nū'a nī Papáhu. Gā mmagā p'u bī 'buhmā Oja, nū'a nī Ojahū.

¹⁸A nūnā rā Maya Magdalena p'uya, bī ma bā xipyō xādi rā Jesús. Bā xifi ngue ya xī nū'a rā Hmu, 'nē bā xifi te gāma hya xi xifi.

Ya bī nnuhu yō xādi rā Jesús.

¹⁹Mī dahra nde'a ndomingo rā madi rā pa ngue rā semana p'uya, bī mpeti yō xādi rā Jesús. Pe n'not'e

xanho yø goxthi p'u ha 'bui ngue su yø judío. Mí hnu p'uya, ya 'bäp'u ra Jesús, bi m'mäp'u made ha 'buhyø xädi. Bi zengua p'uya, bi 'yembí:

—A nuyá, da hyu ni mmuihu ya —bi 'yembí.

²⁰Mí juadi bi xihna ra hya na p'uya, bi 'yutyø 'ye ha bi mfoxyø clavo 'mø mi 'dø'mi, 'ne bi 'yuträ hyo bi me ra lansa. Janjuani ra ndijohya'u yø xädi 'mø mi nu yø Hmu. ²¹Nuna ra Jesús mahømbi 'yembí:

—Da hyu ni mmuihu ya. Nugä, tengutho bi mengä ua ma Papá, gui njathu p'uya, xquet'a dí pen'ñahu ngue guá mamhmu ra hya.

²²Bi japrä hyane p'u 'bu'u yø xädi p'uya, bi 'yembí:

—A nuyá, guí n'yohu ra Espíritu Santo ya. ²³Nu'u yø ja'i guí punnbahu yø ts'oqui, gue'u ya bi punnbabi Oja'u. A nu'u hingui punnbahu yø ts'oqui, gue'u yø ja'i himbi punnbabi Oja'u.

Bi nu ra Toma ngue ya 'buhrá Hmu.

²⁴Nuna ra Toma, guehna n'na nc'ei'u yø xädi t'embí ngue ra cuate. Hínjo'o p'u 'mø mi zø'a m'met'o ra Jesús. ²⁵Nu'u mi'da yø xädi p'uya, bi 'yembí:

—Ya xtá nugähe ra Hmu.

Mí dahra Toma p'uya, bi 'yena:

—Mente händí nnuse, 'ne ga nnurpa yø 'ye ha bi mfoxyø clavo, händí ec'ei ngue 'bui. Nu'mø ngue ga thädi conma saha p'u ha bi yuhyø clavo, 'ne ga thännba rá hyo bi me ra lansa, ya ga ec'ei.

²⁶Mí dätra hyato ma pa p'uya, mahømbi mpeti p'u ja n'na ra ngu'u yø xädi. Mí 'bup'u ra Toma'a ra ora'a

p'uya. Ma nnøt'e xanho yø goxthi, pe ja mi hnu ya 'bäp'u ra Jesús. Bi zengua p'uya, bi 'yembí:

—A nuyá, da hyu ni mmuihu ya —bi 'yembí.

²⁷Bi 'yembra Toma p'uya:

—Dami thäni conni saha ya, dami nu yø medi n'youi ma 'ye. 'Ne dami cü'ni 'ye ngue gui thängua ja ma hyo bi me ra lansa. 'Yodi yobeni ni mmui, dami 'yec'eigui —bi 'yembí.

²⁸Bi 'yenna Toma p'uya:

—Ague grá Hmu, ma Oja'i.

²⁹Ra Jesús bi 'yembí:

—Ague Toma, nuya guí ec'eigui ya ngue gá nuse hanja. Pe ra mmenthi dí ntheu te'o himbi nugui, 'ne bi 'yec'eigui.

Bi manna Xuua hanja ngue bi 'yotra libro ja ua.

³⁰Nuna ra Jesús, yø hmi yø dä yø xädi p'u bi 'yøt'e xangu yø milagro. Pe hinga gä nt'ot'i ua ja ra libro ja ua'u yø milagro bi 'yøt'e. ³¹Pe nuya yø hya ja ua, bi ma nt'ot'i para ngue gui 'yec'eihu ngue nuna ra Jesús, guehna ra Cristo bá ex Oja ngue di ndast'abi na, 'ne guehna rá Ts'unt'u Oja na. Nu'mø ngue gá 'yec'eihu na p'uya, ya di nja'ahu ra 'da'yo te.

Ya bi nyai yoto nja'i yø xädi ra Jesús.

21 Man'na ra pa p'uya, nup'u ja ra nenzabi Tiberias, ja mahømbi nyai p'u yø xädi ra Jesús. ²Ja ua yø thuhu ya 'dap'u mi 'yo: Ra Bedu, ra Toma nuna t'embí ra cuate, ra Natanael nuna ra mmengu Caná ngue Galilea, 'ne'u yø ts'unt'u ra Zebedeo, 'ne mamí yoho yø xädi ra Jesús. ³Nuna ra Bedu bi 'yembyø amigo:

—Nugä ga mma ra 'bahua —bi 'yembi.

Nu'u nzo p'uya, bi 'yena:

—'Necähe ga mmähä 'mø.

Bi yut'a n'na ra barco p'uya, bi ma. Pe nu'a ra xui'a p'uya, hin teni hua bi dini. ⁴Mi necähäi p'uya, bi hnu ra Jesús ngue 'bäp'u ja ra nenthe. Pe hingui pa'u yø xädi ngue gue'a. ⁵Bi 'yenna Jesús:

—Ague n'yø'ahh, ÷ua hin teni hua guí theui ya?

Nu'u yø mahua p'uya bi 'yembi:

—Hingui ts'u cuø.

⁶Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Dami 'yentra xit'a p'u ja rá hyo ra barco ngue n'yei ya'mø, guí theui yø hua p'uya.

Bi 'yentra xit'a p'uya. M'mefa, asta hingui hä't'i da juxra xit'a p'u ja ra dehe, ngue xangu yø hua bá cup'u. ⁷Nu'a ra xädi emmgi di mahra Jesús bi 'yembra Bedu'a p'uya:

—Guehna ma Hmuha na n'yø.

Hontho bi 'yøhra Bedu ngue t'embi gue'a ra Hmu'a 'bäp'u, bi hye rá pahni p'uya, porque xi mmøgue. Mi hye p'uya, bi nhyørbu ja ra dehe ngue bi zøn'a nts'edi p'u bi 'bäi.

⁸Man'na ciento metro mađi 'bedi ngue da zøn'a nenthe ra barco. Nu'u mi'da yø xädi p'uya, bi 'yonna barco bi zøn'a nnengui, ní gutra xit'a cu yø hua. ⁹Mi zøn'a nenthe p'uya, ya mi zø ra sibi, oxpu 'da yø hua ngue nthaxi. Jap'u ra thuhme. ¹⁰Nuna ra Jesús bi 'yembi:

—Bá cuui ua yø hua ja gui theui ya.

¹¹Bi nexpu ja ra barco ra Bedu p'uya, ngue bá janna xit'a, bi zøp'u hingui hē ra dehe. Pe bá yuyhø ndøhua ra xit'a, n'na ciento 'nē yote

ma'de'ma hyu yø hua bá cup'u.

Xandøngu, pe himbi xetra xit'a. ¹²Bi 'yembyø xädi ra Jesús:

—'De gui nzimxudui ya.

Nu'u yø xädi p'uya, hinjombi 'yänni te'o na ra Jesús, porque ya padi te'o. ¹³Bexpi guatra Jesús, mi hyacra thuhme, bi unni da zi. Bi hyacra hua p'uya, bi unni da za.

¹⁴Ya rá hyu ndi na ra ora na, ngue mahømbi nyaui yø xädi 'mø mi benna te ra Jesús.

I nzohra Bedu ra Jesús.

¹⁵Mi juadi bi nsihme p'uya, nuna ra Jesús bi 'yanna Bedu, bi 'yembi:

—Ague Bedu, rá ts'unt'ü'i ra Jonás. ÷Ua man'na gadi maqui ngue tengui macä ya mi'da?

Mi dahra Bedu p'uya, bi 'yembi:

—Ahá, grá Hmu. Nu'i guí padi ngue dadi ma'i.

Mi dahra Jesús, bi 'yembuya:

—Dami fähyø ja'i nu'u ec'eigä ya'mø.

¹⁶Rá yondi p'uya, mahømbi 'yembi:

—Ague Bedu, rá ts'unt'ü'i ra Jonás. ÷Ua gadi maqui?

Mi dahra Bedu p'uya, bi 'yembi:

—Ahá, grá Hmu. Guí padi ngue dadi ma'i.

Mi nya ra Jesús, bi 'yembuya:

—Dami fähyø ja'i nu'u ec'eigä ya'mø.

¹⁷Rá hyu ndi p'uya, mahømbi 'yembi:

—Ague Bedu, rá ts'unt'ü'i ra Jonás. ÷Ua gadi maqui?

Nuna ra Bedu p'uya, bi du rá mmui porque ya rá hyu ndi bi 'yänni ngue'mø di mađi. Bi 'yenna Bedu p'uya:

—Ague grá Hmu, nu'i gátho guí padí. 'Né guí padí ngue dadí ma'i.

Mi dahra Jesús, bi 'yembuya:

—Nu'mø ngue gadí maqui, dami fáhyø ja'i nu'u ec'ei'gä ya'mø.

¹⁸Majuani dí xi'i ngue nu'mø mará ngü'e'i, bi zä gá dätñi ngüt'i, gui pa hapu guí nne gui mma. Pe da zønna pa ngue gui ndac'ei, gui majni 'ye p'uya ngue n'nan'yo ra ja'i di dät'a'i, nu'p'u hapu hinguí nne gui mma, ja di zixa'i p'u.

¹⁹Nguna ra hya bi manna Jesús, di opan'yu ra Bedu te ra forma ja ngue di tho, gue'a di 'yespabi Oja'a di du. M'mefa p'uya bi 'yembi:

—Ogui hegagui —bi 'yembi.

Bi 'yänna Bedu teni 'be'a da tho'a man'na ra xädi.

²⁰Bi nyehra Bedu p'uya, bi nu ngue mma'p'u'a man'na rá xädi emmei di mahra Jesús. Guehna rá xädi bi 'yørpa ra nt'änni'a ra ora 'dap'u mi sihmeui yø xädi ra Jesús. Bi 'yembi: “Ague grá Hmu, ÷te'o'a ja ngue di dä'i?” bi 'yembi. ²¹Mi nu ra

Bedu na p'uya, bi 'yänna Jesús, bi 'yembi:

—Xina 'bucua, ÷te 'be'a da tho na?

²²Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nu'mø ga nnegä ngue di m'mucua nu asta gue'mø dá pengui, ya di njatho. Xi'i, ÷te go di mporta'i? Nu'i 'yo gui hegagui.

²³Ya bi n'yo ra hya p'u ha 'bu hmida yø 'yec'ei p'uya, ngue t'embi ya hinda du na ra xädi na. Pe nuna ra Jesús hingue masque bi ma ngue hinda du. Sinoque bi 'yena: “Nu'mø ngue ga nnegä di m'mucua nu asta gue'mø dá pengui, xi'i, ÷te go di mporta'i?” bi 'yena.

²⁴Nuna ra xädi naya, guehna ra xädi di ja majuani na ra hya naya, 'ne bi 'yot'ua ja ra sucua na ra hya mma. Pe dí pahmu ngue majuani te mma.

²⁵Xangu te Gä bi 'yøtra Jesús. Pe nu'mø ngue xta mma nt'ot'i ua ja ra sucua n'na ngu n'na'u yø hya ya, rá nzegui hinxti 'yengua ja ra ximhäi yø libro xta mma nt'ot'i 'mø. Da ngüt'atho.

Hechos

Ja ua yø hya bá øtyø xädi ra Jesucristo p'u bá fudi bi 'yonna hoga 'da'yo hya.

Ra Jesús bi nyai yø
xädi 'mø bi bennate.

1 Ague Teófilo, nuna rá mudi
ra libro dá ot'i, gá dá cuatro
sucua te gá bá ørbu bá fudi bi
nxännbate ra Jesús, ²asta gue'mø
mi ma mahets'i. Pe hante da ma
maya, nuya yø xädi xi huanhni
ngue yø representante, bi xifi te
nnepra Espiritu Santo da 'yøt'e.
³Porque nu'mø mi bennate p'u bi
t'ägui, søp'u 'buhyø xädi ra Jesús
ngue yai. Mente gue'a nyote ma
pa, njandyatho bi hnu ra Jesús.
Janangue bi fadi ngue majuaní 'bui
mahøn'a. Bi opan'yu yø xädi ra
Jesús ngue ha di njap'u di zo rá 'ye
Oja yø ja'i.

⁴Nu'mø tobe 'dap'u 'buhmu yø
xädi ra Jesús, bi xifi ngue hinda
bømp'u ja ra hnini Jerusalén. Bi
'yembi:

—Damí tømhmü na ra hya ya xtá
xi'ahü ngue di yat'ahü ma Papágä.

⁵Majuani ngue bi 'yøtra nxixya ra
Xuua connä dehe, pe ya himma
ya'atho yø pa di ha'ahü ra ts'edi ra
Espiritu Santo ya.

Bi ma mahets'i ra Jesús.

⁶Mahombi nyai yø xädi ra Jesús.
Pe bi 'yørpa ra nt'änni ya yø xädi, bi
'yembi:

—Ague grá Hmu, lua guehyø pa ja
ua gui 'yøt'e ngue di mmandase yø
ja'i ua ja ra häi Israel?

⁷Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nu'a ra hya xa nzänna Papá da
'yøt'e, hingui ja ngue go guí pahmu
tema pa, ogue tema ora daní nja'a.

⁸Pe di ha'ahü ra ts'edi ra Espiritu
Santo ngue gui japhu majuaní yø ja'i
te'ogä. Nguna ra hya gui xihmu yø
ja'i 'bup'u Jerusalén, gätho mi'da yø
ja'i 'bup'u ja ra häi Judea, da guerp'u
ja ra häi Samaria, asta gue'mø gá
täthü rá nguni nximhäi.

⁹Mi juadi bi manna ra hya bi
mamp'uya, hetho yø xädi ha i ma
maya ra Jesús. Bi yurbu ja n'na
ra gui p'uya, ya hinní mantho bi
hyandi. ¹⁰Hingui hegui hantho
mahets'i ha i mpa. Mi nu p'uya,
'bap'u yoho yø anxe, he yø t'axcahe.

¹¹Bi 'yembuya:

—Ague gyø mmenguhu Galilea,
chanja ngue guí hanthü maya? Ya gá

nɔhɔ ngue bi ma mahets'i ra Jesús, pe mahonda ep'u tengutho guí nɔhɔ ngue i ma ya.

Bi thanhna Matías.

¹²Nɔya yø xädi mambi 'bup'u ja ra nyuni ja ra mbonza ja yø olivos, bá ehɛ, bi zø'a Jerusalén. Nuna ra nyuni na, guerputho ngue Jerusalén, comma n'na kilómetro. ¹³Mi zomp'u ja ra hñini p'uya, bi nexpu ja ra tɔcangu mi nsäya. Nɔya yø xädi, guehna ra Bedu, ra Jacobo, ra Xuua, ra Andre, ra Lipe, ra Toma, ra Bartolomé, ra Mateo, ra Jacobo nuna rá ts'unt'u ra Alfeo, ra Simu nuna n'yohu ra partido ngue ra zelote, ra Judas nuna rá n'yohu ra Jacobo. ¹⁴Gätho ya p'uya, 'dap'u bi mpeti ngue mmat'Oja. Mi 'bup'u mi'da yø xisu, 'nehra Maya rá mamá ra Jesús, 'nɛ'u yø cu ra Jesús.

¹⁵N'na ra pa p'uya, xi mpeti comma n'na ciento 'nɛ 'däte nja'i. Bi nangra Bedu p'uya, bi m'mäp'u made 'bahyø 'yɛc'ei. Bi 'yembuya:

¹⁶—Ague ma zi cu'ahɔ, jatho ngue di nja'a te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro. Porque ra David, ra Espiritu Santo bi bennbabi na ra hya bi 'yot'i ngue bi ma te da thohra Judas. A nuna ra Judas, guehna bi m'met'o ngue bi zixyø ja'i bi bentra Jesús. ¹⁷Mama n'yogähe na ra Judas, porque xquet'a bi tocabi ra 'befi ngue rá representante ra Jesús. ¹⁸A nuna p'uya, nu'a rá nzäbi bi daha ngue bi dä ra Jesús, bi than'a n'na ra häi. Nuna ra häi na, ja bi dup'u ra Judas ngue bi dägui, i m'mänya. Bi bñni gätho yø xɛfo ngue bi fɔgue. ¹⁹Nu'mø mi 'yøhyø mmengu Jerusalén te bi nja, i hutra häi ngue

ra Acéldama, gue'a ra hya ga ya yø ja'i'a. I nne da ma, ni hu ra häi ngue ra ji. ²⁰Nguna ra hya bi cuarpə ja ra libro ngue yø Salmo ra David, bi 'yena: “Da du ra mmennigu, ya hinjondi m'mup'u ja rá ngu”, bi 'yena. Xquet'a bi 'yena: “Ndan'yo to di thoja rá 'befi”.

²¹A nuua dí 'buhmɔ ya, 'bucua 'da yø n'yohu ngue hingui hegähe mente yø pa dá n'yohe ra Hmu Jesús. ²²Bi nup'u bi xixyabi ra Xuua, 'nɛ bi nu 'mø mi ma mahets'i. A nuyá, jatho ngue da guehya 'da yø n'yohu ya, da t'ets'i ngue 'dap'u ga n'yohe ngue di ja majuaní p'u bi bennate ra Jesús.

²³Bi thanhni yo nc'ei p'uya, ra Matías 'nehra José. Nuna ra José p'uya, ja mi'da yø thuhu ngue i Barsabás 'nɛ i Justo. ²⁴Mi mat'Oja yø ja'i p'uya, bi 'yena:

—Ma Oja'i, nu'i guí parpabi yø n'yomfɛni yø ja'i. Dami 'yuhya ndana guí huanhya yo nc'ei 'bucua ya. ²⁵Nuna ra n'yohu guí huanhni, di thocra 'befi, ngue ra representante mi pehra Judas, nuna bi hyep'u rá 'befi 'mø mi 'yøtra ts'oqui, nup'u ni 'yup'u di ma, ja i map'u.

²⁶Bi gucra suerte yø ja'i p'uya. Nuna ra suerte, bi nthuui ra Matías. 'Bexque'a ra ora'a p'uya, 'dap'u bi n'yohu'u 'de'ma'da nc'ei yø representante na ra Matías.

Ra Espiritu Santo bi hatra ts'edi yø xädi.

2 Nu'mø mi zøhra pa ngue ra ngo Pentecostés, gä xi mpeti yø 'yɛc'ei p'u ja n'na ra ngu. ²Xøgue nthambenitho bí 'yɛhmaya, ena n'na ra ndonthi ra ndi fut'ambo ra ngu.

Gä bi 'yup'u ja ra ngu xi mihyø 'yec'ei. ³Bi hnu p'uya ngue ena yø jani yø sibi di nxamp'u hudi n'na ngu n'na. ⁴Guehna ra Espiritu Santo di hatra ts'edi yø ja'i. Nuna ra Espiritu Santo, bi japyø ja'i ngue ga ya yø 'dan'yo hya hingui padi. N'na ngu n'na yø ja'i, gue'a ra Espiritu Santo xännbi tema hya da ma.

⁵Nu'a ra pa'a p'uya, nup'u Jerusalén mi 'bup'u 'da yø judío xpí 'yehē 'dama 'dan'yo yø häi ngue da nu ra dannigo. ⁶Guehya xi mpeti 'mø mi 'yøde ngue ena 'yo ra ndonthi ya. Mi 'yøde ngue di yahni yø 'yec'ei p'uya, hingui padi hanja ngue ga ya yø 'yec'ei'a te yø hya. Porque øhyø ja'i ngue ga ya yø 'yec'ei'a te yø hya ga yap'u ja yø häi xpí 'yehē. ⁷Gä di 'yødyø ja'i, hingui padi te da 'yøt'e. Di n'yembi n'na ngu n'na:

—Nuya yø n'yohu di yahni ua, Gä yø mmengu Galilea ya. ⁸Pe ðhague nja ngue dí øhmü ga ya'a te ma hyahü n'na ngu n'naju? ⁹A nuyä, 'bucua yø mmengu Partia, yø mmengu Media, yø mmengu Elam, yø mmengu Mesopotamia, yø mmengu Judea, yø mmengu Capadocia, yø mmengu Ponto, yø mmengu Asia, ¹⁰yø mmengu Frigia, yø mmengu Panfilia, yø mmengu Egipto, yø mmengu Africa nuya ra m'mup'u man'na ra nguep'u ngue ra hnini Cirene. Xquet'a 'bucua yø mmengu Roma. Nu 'da'u p'uya, yø judío p'u bá mi, mi'da p'uya, ya xa bennbabi yø nt'ec'ei yø judío. ¹¹Xquet'a 'bucua yø mmengu Creta, yø mmengu Arabia. 'Ne dí øhmü ngue espabi Oja yø ja'i, 'ne ga ya'a te ma hyahü n'na ngu n'naju.

¹²Gä di 'yødyø ja'i, hingui padi hanja ngue ga ya yø 'yec'ei'a te yø

hya ga ya. Di n'yänni n'na ngu n'na p'uya, di n'yembi:

—¿Hanja'a te hmangua? —di n'yembi.

¹³Pe thentho mi'da yø ja'i, i embi ngue iti'u di yahni.

Bi zohyø ja'i ra Bedu.

¹⁴Nuna ra Bedu mi 'bap'u p'uya, 'dap'u 'bähmü'u 'de'ma'da yø representante ra Jesús. Bi ts'edi bi 'yembyø ja'i:

—Ague gyø judío guí søthu ua, da guehyø mmengu ua Jerusalén, dami pahmü hanja na ra hya jap'u ya. Dami 'yøhmü xanho ra hya ga xi'ahu ya. ¹⁵Nuya yø n'yohu 'bucua, hingui iti ya tengutho guí mbemhmü. Porque hinjongui iti'a guto xudi. ¹⁶Nuna te bi nja ya, guehna ra hya bi manna pøngahya Joel ngue bi 'yena: ¹⁷“Ga xi'ahu ra hya mman'Oja. Bi yena: Da 'yehra pa ga pennbabi ra Espiritu Santo gätho yø ja'i 'bui rá nguni nximhäi. Guehna di bennbabi ra hya da manni ts'unt'uhu 'nehni t'ixuhu na. Yø ts'unt'u da nu yø cosa hingui nnu mi'da yø ja'i. Yø dac'ei da 'ui yø t'i. ¹⁸Nu'u yø pa'u, ga pennbabi ra Espiritu Santo ma mefi ngue yø n'yohu 'nehhyø xisu. Guehna di bennbabi ra hya da manna. ¹⁹Ga øt'ä yø milagro nu mayä. Nua ja ra häi p'uya, di nja yø hmeya ngue ra ji, 'nehra sibi, da nangra 'bifi. ²⁰Ya händi yotra hyadi. Xtä ntheni ra zana tengutho ra ji. Guehna di nja naya hante ngue da zonna pa dá ep'u ra Hmu. Guehna ra pa di nequi rá ts'edi Oja maguese. ²¹Nu te'o Gä nzo Oja, gue'u di nyanyø te'u”, i en'Oja.

²²Ra Bedu p'uya, bi sigue bi 'yembyø ja'i:
 —Ague gyø judíoħu, dami 'yøħmu ra hya ga mmangä. Bi ne Oja ngue bi 'yøtyø milagro p'u guí 'bøħmu conná ngueħna ra Jesús ra mmengu Nazaret. Janangue guí pahmu ngue guese Oja bi hatra ts'edi'a te bi 'yøtra Jesús. ²³Pe gá dāphu yø ts'oc'ei ra Jesús ngue bi cuatra pont'i, bi hyo. Pe ya manjam'mø xpā nznā'Oja ngue bi zo ni 'yehu ra Jesús ngue gá jahu p'u. ²⁴Pe nuyá, Oja bi japi ngue bi bennate ra Jesús. Bi gujpu ja ra ndate mi o, porque hingui sä ngue da cop'u. ²⁵Ja bi bømp'u'a te bi manna David conná gueħra Jesús ngue bi 'yena: “Zant'a ga n'yo'be Oja. Oja 'bøp'u ja ma n'yei, n'namhma ngue hīnjonda 'yangui. ²⁶Janangue dadi johya, ga mma hanja ngue ja gra pähä. 'Ne hu ma mmui ngue te da thohma do'yo 'mø dá tu. ²⁷Porque hingua sogagui ma tegä p'u ha o yø ánima. Hingui jaqui da 'ya ma do'yo, porque ni mefigui gadi maqui. ²⁸Nu'i gá xogagui ma mmui ngue dá padī ngue ja gra te para zantho. Ya man'natho di njaga mpähä 'mø ga nnu'i”, bi 'yena. ²⁹Ague n'yø'āħu, dí nne ga xi'āħu te bi thohna ma mboxitahu ra David. Bi du na, 'ne bi t'āgui. A nu'a rá panteón, i jatho asta gueħra pa jap'u'a ya. ³⁰Pe nuna ra David mará pøngahya Oja na. Mi padī te xi yarabā Oja, ngue nuna n'na'u yø mbom'meto, gueħna ra Cristo naya. Go di ponnabā'a ra ndast'abi mi peħra David. ³¹Nuna ra David, ya mi pa'a m'met'o ngue di bennate ra Cristo na. Janangue bi mamp'uya ngue rá te ra Cristo, hinda ts'ojpabi

p'u ha o yø ánima. Bi ma ngue hinda 'ya rá do'yo. ³²Oja bi japi ngue bi bennate ra Jesús. Gäthogähe ya, gá dadi jahe majuanī ngue bi bennate na. ³³Nuna Oja nnepe ngue da hnu mansu ra Jesús, bi zixpu bí ja rá n'yei. Nuna ra Espiritu Santo ya xi yat'Oja ngue da penhni, bi japra Jesús ngue bá penhni, bi zøcua dí 'bøħmu. A nuyá, gueħna ra Espiritu Santo go øt'a te guí nnuħu ya, 'ne'a ra hya guí øħmu ya. ³⁴A nuna ra David, hīmbi ts'ixmate p'u ja rá n'yei Oja na. Sinoque bi 'yena: “Nuna Oja, nu'mø mi zojpagui ma Hmu, nguna ra hya bi xifi, bi 'yembi: Dami micua ja ma n'yeigä ya, ³⁵asta gue'mø ga øt'e ngue guí manda gätho'u ni nsuiui”, bi 'yembi. ³⁶Gätho yø judío rá m'mup'u ja ra häi Israel, jatho ngue da ba'a njuani te'o na ra Jesús. Gueħna ra Cristo bá ex Oja ngue di ndast'abi na. Pe nu'āħu, gá cuathu ra pont'i na.

³⁷Gä bi dār'man'u yø mmui yø ja'i mø mi 'yøħna ra hya bi manna Bedu p'uya. Bi 'yørpa ra nt'änni ra Bedu p'uya co 'ne'u mī'da yø representante ra Jesús, bi 'yembi:
 —Ague n'yø'āħu, ðte 'be'a ja ngue ga øt'āhe p'uya?

³⁸Mi dahra Bedu p'uya, bi 'yembyø ja'i:

—Dami hyehmu p'u ra nts'o n'na ngu n'na'āħu. Jatho ngue guí nxixyahū, gue'a di fadi ngue guí g'c'eiħu ra Jesucristo'a. Nuna Oja p'uya, di pun'na ni ts'oquihū, 'ne da pen'nahū ra Espiritu Santo. ³⁹Porque go di toca'āħu na ra hya ya xa mma mayat'i, 'ne ni basihū, 'ne'u to gá rá m'mup'u 'yarøtho. Nuna Oja ma Hmuħu, i nzohni hangu yø ja'i nne prá mmui da zofo.

⁴⁰Ra Bedu p'uya, xangu mi'da yø hya bi xihyø ja'i. Bi consejo yø ja'i, bi 'yembi:

—Dami hyehmu p'u'a te gäma nts'o ga 'yo yø ja'i —bi 'yembi.

⁴¹Nuya yø ja'i bi nu manho ra hya mmana Bedu, bi ma maxixyabi. Nuya ja ma'da'yo bi 'yec'ei ra hya'a ra pa'a p'uya, comma hyu mahuahij nja'i bi zädi. ⁴²Gätho ya yø ja'i ya, hingui nne da hyc'a ra hya xänbata yø representante ra Jesús. 'Da'igu mma n'na ngu n'na, 'ne 'dap'u mmat'Oja. 'Dap'u xenna thuhme da zi, tengutho ra hya bi zohra Jesús.

Ya xangu to bi 'yec'ei ra Jesús.

⁴³Gä bi nsu yø ja'i ngue xangu yø milagro bi 'yøtyø representante ra Jesús. ⁴⁴Nu'u ya xi 'yec'ei ra hya p'uya, Gä 'dap'u di mpeti. Nu'a te Gä pets'i, 'da gui mmetitho. ⁴⁵Bi mä yø häi yø ja'i, nu'u ja mi'da te mi pets'i, Gä bi mä. Di ndarpi n'na ngu n'na'a te honi. ⁴⁶N'na pa ngu n'na pa di mpeti p'u ja ra nija. Nup'u ja yø ngu yø ja'i, Gä 'dap'u di mpeti ngue sihmē. Gä 'dagui johyatho yø ja'i ngue 'dap'u sihmē 'ne hinjondi 'yets'i. ⁴⁷Gä espabi Oja. Nuya yø ja'i 'bup'u ja ra hnini, Gätho nnu manho ya yø 'yec'ei. N'na pa ngu n'na pa, nuna Oja øt'e ngue man'na ni hyuxta yø 'yec'ei di nyanyø te.

Bi t'øthe n'na ra dogua.

3 N'na ra pa, nuna ra Bedu 'nehra Xuua, 'da i marbu bí ja ra nija di mpeti yø judío. Comma hyu nde bi ma, gue'a ra ora pa ra mhmat'Oja yø ja'i'a. ²Mi zømp'u ja ra goxthi nija ni hu ngue ra Goxthi Mahotho. Mi hup'u n'na ra n'yohu ngue tudyø

gua asta gue'mø mamba mi. I t'ep'u ngue hnepe da 'yäpra limosna'u yø ja'i cut'ambo nnija. ³Nu'mø mi nu ra Bedu 'nehra Xuua ngue mmap'u da yurbu ja ra nija, nuna ra dogua p'uya bi 'yäpra limosna. ⁴Ra Bedu p'uya 'nehra Xuua bi hyeti. Bi 'yembra dogua na ra Bedu p'uya: —Dami hyc'a'be —bi 'yembi.

⁵Nuna ra dogua p'uya, bi hyeti. I tøm'i ngue te xti unni. ⁶Pe ra Bedu bi 'yembi:

—Hin tema menyu nna haggä ngue ga 'da'i. Pe nu te da zä ga 'da'i, ga 'da'i. Conná ts'edi ra Jesucristo nuna ra mmengu Nazaret, dí xi'i ya, dami nangui, gui n'yo.

⁷Nuna ra Bedu p'uya, bi bennba rá 'ye ngue rá n'yei, bi guts'i. 'Bexque'a ra ora'a p'uya, bi hyu xanho yø hyundo'yo ngue yø dägua. Bi zä bi m'mäi xanho. ⁸Nuna ra dogua p'uya, xøgue ra n'nas'mø mi nangui ngue bi n'yo. 'Da i yurbu ja ra nija p'uya. Ya ni 'yo, 'ne ni sägui mente di ja mammadi Oja. ⁹Gätho yø ja'i mi 'bø'ambo nnija, bi nu ngue mente ni 'yo na mará dogua, mente di ja mammadi Oja. ¹⁰Nuya yø ja'i, i padi ngue gue'a ra dogua xi t'ep'u ja ra goxthi nija ni hu ngue ra Goxthi Mahotho'a. Gue'a ra n'yohu mi äpra limosna yø ja'i'a. Yø ja'i p'uya, di 'yøtho 'ne i su ngue nnu yø ja'i ngue ya bi zä na mará dogua.

Ra Bedu bi zohyø ja'i 'bup'u ja ra nija.

¹¹Nuna mará dogua 'mø mi zä, asta hingui nne di thøhra Bedu 'nehra Xuua, i sammī. Gätho yø ja'i p'uya, Gä di fetyø n'yomfeni ngue su. Bi map'u bi 'bähra Bedu ja ra ngun'yu ni hu ngue ra Salomón.

12 Mī nū rā Bedu p'uya ngue xangu yø ja'i 'bap'u, bi 'yembuya:

—Ague gyø judíohu, ¿hanja ngue gadi 'yøthohu'a te bi nja? ¿Hanja ngue guí emhmū ngue comma ts'edisē'be, oque ngue dí sugā'be Oja, dá japā'be bi n'yo nā rā n'yohu 'bucua? **13** Sinoque nū'a mā Ojahū mī thanne mā mboxitahū rā Abraham 'nēhrā Isaac 'nēhrā Jacob, gue'a bi n'øthe'a ya, para ngue dā t'espabi'a rá Ts'unt'u Jesús. Pe nūna rā Jesús, guehna gā dāhu p'u 'buhyo ts'ut'abi na. Nu'mø mī ne xtí thøhra Pilato, pe nu'ahu hīngā nehū. **14** Pe nūna rā Jesús hīn tema nts'o bi 'yøt'e, gā rā nho manī n'yo. A nu'ahu p'uya, hīngā nehū ngue xtā ma mathøgue na, sinoque go gā 'yāhmū ngue bi ma mathøgue n'na rā hyote. **15** Go gā hyohū nā bādī unna te. Pe Oja bi japi ngue bi bennate p'u ha bi t'āgui. A nugā'be ya, go dadi jagā'be majuanī ngue bi bennate rā Jesús. **16** A nūna rā n'yohu 'bucua ya, guí pahmū ngue mī dogua nā. Pe nī hmi nī dāhu ngue bi zā nā rā n'yohu nā. Rāngue bi 'yēc'ei ngue rā Jesús dā zā dā 'yøthe, janāngue bi zā xandønho ya.

17 Ague n'yø'ahu, nugā dí padi ngue hīnguí padī te ga mbøn'a gā 'yøthu. Xquet'a njarbutho nī hmūhu dī manda p'u ja rā nija ya, aha bi hyo rā Jesús. **18** Pe nūna Oja, bi japi ngue bi nja'a te gā bi 'yotyø pøngahya 'mø yø pa xathogui. Nu'ū yø pøngahya, bi mā ngue rā Cristo i ja ngue dā zā rā n'u. **19** Janāngue nuyá, dāmi hyehmū p'u'a te gnī 'yohū. Dāmi 'yēc'eihu Oja, n'namhma ngue dī mpun'na nī ts'oquihu. Ja dā hyut'a nī mmūihu

Oja p'uya. **20** A nūna Oja dā penhna Jesús, porque guehna rā Cristo ya xpa t'ets'i ngue dī manda ua nā.

21 A nuyá, rā Jesucristo jatho ngue dā m'mup'u mahets'i asta gue'mø dā 'yøt'Oja ngue dā gom'na'yo gātho yø cosa i ja. Nguna rā hya bi man'u yø maca pøngahya Oja xa m'mu'mø ya mandønjam'mø tho. **22** Nu'mø mī zohyø nyogui ja'i rā Moisés, bi 'yembi: “Nūna Oja mā Hmūhu, nu'u yø judío, dā bøn'a n'na nc'ei ngue dī mpøngahya tengutho bi jacā. Nu'a rā pøngahya'a p'uya, dāmi 'yøhmū te gāma hya dā xi'ahu. **23** Nu rā ja'i hīnda 'yēc'ei nā rā pøngahya nā, dā ts'ijpu ha 'buhyo judío ngue dā tho”, bi 'yena.

24 Bá fudi asta rā Samuel, gātho'u mī'da yø pøngahya xa m'mui, gā bi mā ngue dī nja'a te gā dí nnuhu rā pa ja p'uya. **25** Nūna rā hya ya xa yarpabi Oja yø ja'i ngue dī nja, tengutho rā hya bi bennbabi yø pøngahya ngue bi xihyø ja'i, nūna rā hya nā, dā 'yøt'ahu rā nho nā. Oja bi 'yøt'ui n'na rā cohi mā mboxitahū Abraham, bi 'yembi: “Connā guehna n'na nī mbom'meto dī m'mui, dā ma majapī gātho yø ja'i 'bu'a nxīmhai”, bi 'yembi. **26** Nūna Oja bi unnā cargo nā rá Ts'unt'u, rá mudi i mennbu guí 'buhmū ngue dī jap'ahu. I nnepe ngue gui hyehmū p'u rā nts'o gnī n'yo n'na ngu n'na'ahu.

Rā Bedu 'nēhrā Xuua bí 'bāp'u
ha 'buhyø mmäcja.

4 Mente yahū yø ja'i rā Bedu 'nēhrā Xuua, bi zøhyø mmäcja p'uya, bá n'youi rā 'bet'o asminyø co nē'u yø saduceo. **2** I mbøcue'u p'uya,

ngue rā Bedu 'nehra Xuua xännba rā hya yø ja'i, i xifi ngue nu'u xa ndu i ja ngue di bennate, porque bi bennate rā Jesús. ³Bi bent'i bi got'a fädi, ja gue'mø mi hyats'i xtí nja rā hya. Porque ya bi nde bi got'i. ⁴Pe nu'u yø ja'i bi 'yøhra hya i hma, xandøngu bi 'yec'ei rā hya. Nu'a gangu yø 'yec'ei p'uya, bi t'øtra güenda ngue hønse yø n'yohu, ya ni ma da z'u'i cüt'a mahuañi.

⁵Mi hyaxpuya, bi mpeti yø hmu yø mmäcja p'u Jerusalén, co 'ne'u yø n'yohu 'bet'o ngue yø judío, ni n'yohu yø xännbate ngue rā ley. ⁶Ni n'yohu na rā Anás rá hmu mmäcja. Ni n'yohu rā Caifás, 'nehra Xuua 'nehra Alejandro. Ne gätho yø mení ya yø hmu mmäcja ni n'yohu. ⁷A nuya p'uya, bi manda ngue bá ts'i rā Bedu 'nehra Xuua, bi ma ma'bä'mi p'u made ngue da t'ørpa rā nt'änni. Mi 'yännbuya, bi 'yembi:

—¿Te'o bi 'da'gui rā nt'edi'a te guí øt'ui n'yø, oque te'o bi 'da'gui rā ts'edi ngue gui øt'ui tengu na rā hya na? —bi 'yembi.

⁸Nuna rā Bedu ts'o p'uya, ra Espíritu Santo di haτρα ts'edi bi 'yembya yaui p'uya:

—Ague n'yø'ahu, nuya yø n'yohu di manda ua ja rā hnini, da guehyø n'yohu 'bet'o ngue yø judío. ⁹Guí änga'be ha bi nja'a rā nho dá ørpä'be na rā n'yohu mi'u, ngue ha bi njap'u i yani. ¹⁰A nuyá, ga xi'ahu ha bi nja, n'namhma ngue da badí gätho yø judío. Nuna rā n'yohu 'bucua bi yani conná ts'edi rā Jesucristo nuna rā mmøngu Nazaret. Guehna rā Jesucristo gá cuathu rā pont'i ngue bi tho na. Pe Oja bi japi bi bennate p'u bi t'ägui. Conná

nguehna ya, ni hmi ni dähü p'u bi yanna rā n'yohu 'bucua. ¹¹Gá 'yøthu tengutho yø gado 'mø bi 'yen'a n'na nguadi n'na rā do, embi ngue hingui ho. Pe m'mefa p'uya, guehna da gohi ngue brá 'bebo p'u brá fuhra jado na. Guí njathu p'uya, hingá nu manho rā Jesús. Pe guehna rá thanhni Oja na. ¹²Hinjom man'na da zä gdá nyamhma. Porque bá sän'Oja ngue nuua ja rā ximhäi, høndra Jesús ja rá ts'edi da yanju.

¹³Nu'u yø n'yohu di manda p'u ja rā nija p'uya, bi nu te øtra Bedu 'nehra Xuua ngue ya manzaqui. Ne pahyø ja'i ngue nuya yø n'yohu ya, himbi ma rā xädi, i embyø ja'i ngue hinte padi. Janangue di 'yøtho. Pe pahyø ja'i ngue mi n'youi mam'met'o rā Jesús. ¹⁴I nnu yø ja'i p'uya, ngue 'dap'u 'bähmu na rā n'yohu mará dogua ya xi zä. Ya hingui säp'u da 'yembyø ja'i ngue rā fehni'a te bi nja. ¹⁵Bi xi p'uya ngue bi ma bá m'mä'athi, mente bi nhecahya, bi zänni te da japi. ¹⁶Di n'yembi:

—¿Te 'be'a ga japhu ya yø n'yohu 'youa dí 'buhmu? Porque gätho yø mmøngu Jerusalén, ya padí ngue hijnonda zä da 'yøt'a te bi 'yøt'e. Ya hingui sä ga emhma ngue himma juani'a te bi 'yøt'e. ¹⁷A nuyá, ma ga pihmu ya, n'namhma ngue hinní mantho da manna hya p'u ha 'buhyø ja'i. Ma ga xihmu ya ngue rā pa di map'u, ya hinní mantho da xihyø ja'i hanja na rā Jesús.

¹⁸Mi juadi bi nhecahya yø ja'i p'uya, bi zonhni ngue bi 'yembi:

—A nuyá n'yø'auí, 'yo høngu xihmu rā hya yø ja'i ya. 'Yoni mantho høngu xännbahu yø ja'i rá hya rā Jesús.

¹⁹Mi dahra Bedu 'nehra Xuua, bi 'yembi:

—Dami hyacju xanho ra güenda ya. ¿Ua guí haxu njuani ngue da manho Oja ngue go di nja'a te guí mmamhmu ya'mø, hingo di nja'a te mman'Oja 'mø? ²⁰Nuna ra Jesús, jatho ngue ga mmamhmagä'be'a te dá nu'be bi 'yøt'e, 'ne'a te dá ø'be bi ma.

²¹Hontho juadi bi pidi, bi thø p'uya. Porque ya himbi dini ha xti japi ngue xta ngot'i. Porque supi di mbøcue ya yø ja'i espabi Oja ngue te xi nja. ²²A nuna ra dogua xi t'øthe conná ts'edi Oja, i tho'a nyote njeja 'bui.

**Bi 'yäprá ts'edi Oja yø
'yec'ei ngue hĩndi nsu.**

²³Nu'mø mi ma mathøgue ra Bedu 'nehra Xuua, bi map'u 'buhyø amigo. Bi xifi gätho'a te xi manyø hmu yø mmäcja, 'ne'u yø n'yohu 'bet'o ngue yø judío. ²⁴Nu'mø mi 'yø'a te si p'uya, 'da i mmat'Ojatho, bi 'yena:

—Ma Oja'i, gue'e grá Oja gá hoqui te gá bí ja maya, gá hocra häi, gá hocra jathe, gá hoqui gätho yø cosa i ja. ²⁵Nu'i ma Oja'i, conná Espiritu Santo gá japni mefi ra David ngue bi man'a te guí nne guí mma, porque ra David bi 'yena: “¿Hanja ngue mbøcue yø ja'i 'bup'u ja yø nación? 'Ne hĩndi nja'a te sänni di nja. ²⁶Di mpeti yø dast'abi p'u ja yø nación. Da guehyø ts'ut'abi 'bup'u ja yø hnini 'da'igu sänni. I su Oja 'ne sumbabi'a ra Cristo bá ets'i”, bi 'yenna David. ²⁷Porque majuanı ngue nuua ja ra hnini Jerusalén, nuna ra dast'abi Herodes conná Poncio Pilato, conyø judío, conyø ja'i hingyø judío, gá

bi mpeti, bi nhecahya ngue su'a ni maca Ts'unt'u Jesús guá ets'i. ²⁸Pe nuna ra hya bi 'yøtyø dast'abi, ya manjam'møtho xcá manna ra hya mi ja ngue di nja. ²⁹A nuya grá Hmu, ya guí nnu te gui pite yø ja'i ya. Dami hacje ra ts'edi ya, n'namhma ngue hĩndi nsu ni mefi da mamp'a'i ni hya. ³⁰Connı ts'edi damı 'yøt'e ngue da zä'u to xan'u. Dami 'yuhyø hmeya, ngue di nja yø milagro 'mø ts'o'a ni maca Ts'unt'u Jesús.

³¹Hontho bi juadi bi mat'Oja yø ja'i p'uya, bi 'yan'a häi p'u xi mpeti yø ja'i. Gä bi zä yø ja'i ngue di hatra ts'edi ra Espiritu Santo. Ya hingui su da mambrá hya Oja p'uya.

**Nu'a te pes'yø ja'i, gá 'da
guı mmetitho.**

³²Gätho yø 'yec'ei, 'bui tengutho 'mø ngue da n'na nc'eiho. 'Da'igu øt'e, 'da'igu mbeni. Ni xinga n'na nc'ei ngue da 'yena jase rá mmeti. Nu te gá pets'i, gá comhmi. ³³A nuya yø representante p'uya, gá ha ra ts'edi di ja majuanı ngue bi bennate ra Hmu Jesús. Nuna Oja, man'na bi unná njapi. ³⁴Yø 'yec'ei p'uya, hınjo'o ngue da hın'yu te da hyoni. Porque nu to gá ja yø häi, ogue yø ngu, i pä ngue di unna menyu ngue ma darpi yø ja'i. ³⁵Nu'mø bi zøp'u 'buhyø representante ra Cristo, di däpra menyu. Go di darpabi yø ja'i ya p'uya, n'na ngu n'na yø ja'i ma t'unni'a te honi.

³⁶Mi 'bup'u n'na ra n'yohu ni hu ngue ra José. Guehna n'na ra levita na ngue ra mmengu Chipre. A nu'u yø representante ra Cristo p'uya, gui hutı ngue ra Bernabé. I nne da ma ngue n'na ra n'yohu di hojpa yø

mm̄ui yø mm̄ic'eiui. ³⁷Nuna ra José p'uya, bi mä n'na rá häi mi ja. Bi dápra m̄enyu yø representante ngue di dat'i.

**Ra ts'oqui bi 'yøtra Ananías
'nēhṛa Safira.**

5 Nuna n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Ananías conna Safira rá xisu, bi mä n'na rá häi ya p'uya. ²Pe bi hyaca n'na parte ra m̄enyu i mä rá häi, co nēhṛa xisu bi badi. Nuna man'na parte p'uya, bi dāpyø representante ra Cristo, tengutho 'mø ngue h̄inte xtā hyaqui. ³Ra Bedu p'uya bi 'yemb̄i:

—Ague Ananías, ¿hanja ngue di cants'a ni n'yomfēni ra zithu ngue guí nne gui hyätra Espiritu Santo? Porque gá hyacra m̄enyu guí pä ni häi. ⁴Xina ra häi, ¿uangui ni mmeti na? Ya gá pä, nē mi o ni 'ye ra m̄enyu, uangui xquí 'yøt'e te guí nne. ¿Hanja ngue gá bēni gui mm̄anna fehni? H̄ingyø ja'i'u guí nne gui hyäti, sinoque Oja guí nne gui hyäti —bi 'yemb̄i.

⁵Ngü i 'yøhna ra hya bi sihra Ananías, 'bexpi du, bi dá p'uya. Gä bi 'yem̄m̄ei bi nsu ya yø ja'i bi badi te bi nja. ⁶Bi nangui 'da yø n'yohu mi 'bup'u, bi 'uennabi rá do'yo ra ánima, bi hyats'i bá ägui.

⁷Mi thogui comma nhyu ora p'uya, bi yut'ambo na ra Safira rá xisu ra ánima. Pe h̄ingui pad̄i te xi nja. ⁸Ra Bedu p'uya, bi 'yemb̄i:

—Dam̄i xiqui, ¿ua gue'a guí pä ni häiui'a ra hya xa hm̄angua mahē'mø, uague h̄in'na?

Mi dahra Safira, bi 'yēna:

—Ahá, gue'a dá pä'be'a —bi 'yēna.

⁹Ra Bedu p'uya bi 'yembr̄a xisu:

—¿Hanja ngue ya xcuá nhec̄ahya ngue guí hyär'mahyaui ra Espiritu Santo? 'Bäp'u goxthi'u to xpá 'yác'a'i ni damme. 'Nē mahōnda hyaxa'i ya ngue guá n'yägui —bi 'yemb̄i.

¹⁰'Bexque'a ra ora'a p'uya, bi dahra xisu p'u mi yaui ra Bedu, ngue bi du. Mi yut'ambo yø 'yäte p'uya, mahōmbi d̄ini ngue ya xi du ra xisu. Bá jujp̄uya, bi ma bá ägui 'dap'u bi 'youi rá damme. ¹¹Gä bi nsu yø 'yēc'ei. Ximm̄angu'u h̄ingyø 'yēc'ei p'uya, xquet'a bi nsu mō mi 'yø'a te bi nja.

Xangu yø milagro bi nja.

¹²Nup'u ja ra ngun'yu ni hu ngue ra Salomón, ja bi mpeti p'u xangu yø 'yēc'ei. Nuya yø representante ra Cristo p'uya, 'dama 'dan'yo yø hm̄eya bi 'yutyø ja'i, porque h̄injongui sä da 'yøtyø milagro bi 'yørbu bi mpeti yø ja'i. ¹³Madague'a h̄ingui cuarbu 'buhyø 'yēc'ei ya yø ja'i h̄ingyø 'yēc'ei, pe nnu manho yø 'yēc'ei, h̄ingui sui. ¹⁴Man'na man'na ni hyuxtā yø ja'i bi 'yēc'ei ra Jesús. Yø n'yohu, yø xisu bi 'yēc'ei. ¹⁵Asta bi jucyø dārquehi yø ja'i ngue pop'u ja yø caye. 'Bu'o bá oxyø t'ots'i, 'bu'o bá oxyø fidi, i nnepyø ja'i ngue nu'mø bi thop'u ra Bedu, madrá xathatho d̄i ntheui ra dārquehi, 'bexi sä ra n'u h̄emb̄i. ¹⁶Nu'u yø hn̄ini guerp̄utho bí ja, bá ēhyø ja'i bi zø'a Jerusalén. Bá du yø dārquehi, bá du yø ndunthi. Pe Gä bi t'øthe.

Bi n'ofädi yø representante ra Cristo.

¹⁷Nuna rá hmu yø mm̄äc̄ja p'uya, gätho ya mi'da yø n'yohu, nuya ja yø nt'ēc'ei ni hu ngue yø saduceo, Gä bi nseyä 'mø mi nu ngue xandøngu

yø ja'i n'youi ya yø representante ra Cristo. ¹⁸Bi ma mabent'i ya yø representante p'uya, bi jot'i. ¹⁹Pe rá anxe Oja p'uya, bi xocra goxthi fädi 'mø minxui ngue bá juqui. Bi 'yembj:

²⁰—Ni me ya, ni m'mähmi p'u ja rá nija di mpeti yø judío. Dami xihmi yø ja'i hanja na ra hya ngue ra 'da'yo te.

²¹Nu'u yø representante ra Cristo 'mø mi 'yøhna ra hya bi xihra anxe, bi ma mxuditho p'u ja ra nija ngue bi xännba ra hya yø ja'i. Nu'a ra ora ebi mmana hya p'u ja ra nija p'uya, ja bi øt'a junta'u yø hmu yø mmäcja. Bi petyø n'yohu di manda p'u ja ra nija. Ja bi manda ngue da njucyø ofädi p'uya. ²²Pe nu'mø mi zøp'u ja ra fädi'u yø policia, ya himbi dimp'u yø ofädi. Bá pennbuya, bi ma ngue ya hinjo'o p'u yø ofädi. ²³Bi 'yena:

—Dá tingähe ngue n'not'e xanho ra fädi, 'bäp'u yø mädi p'u ja ra goxthi. Pe nu'mø ma xocähe ra goxthi p'uya, ya hindá tingähe p'u mbo yø ofädi.

²⁴Mi 'yøhyø hmu yø mmäcja na te xi nja p'uya, 'ne'a rá hmu'u yø n'yohu ja yø 'befi p'u ja ra nija, ngue hinjo'o p'u yø ofädi, di n'yembuya:

—¿Xø hague xpí bøn'u p'uya? —di n'yembj.

²⁵Nu'a ra ora'a p'uya, bi zø'a n'na nc'ei, bi 'yembj:

—Nu'u yø n'yohu gá cothu fädi 'mø minde, ya bi 'bäp'u ja ra nija. Bi xännba ra hya yø ja'i —bi 'yembj.

²⁶Nu'a rá hmu yø policia p'uya, bi mähä'u yø mmipoliciaui ngue da si'u yø representante ra Cristo. Pe himbi uni, porque su da mundo yø ja'i. ²⁷Nu'mø mamba ts'i'u yø representante ra Cristo p'uya, bi ma

ma'bämi p'u ja ra junta. Nu'a ra hmu mmäcja bi 'yembj:

²⁸—¿Ua hinguí øhmü ra hya, uangui dá hec'ahe ngue nu'a rá hya ra Jesús, ya hinni mantho gui xännbahü yø ja'i? A nuya gätho ra hnini Jerusalén, ya xcá sinnbahü'a ra hya gui xännbatehu ya. 'Ne gui emhmü ngue go ma ts'oquigähe p'u bi du na ra n'yohu gui mmamhmu.

²⁹Mi dahra Bedu p'uya, co 'ne'u mi'da yø representante, bi 'yena:

—Nugähe di emhme ngue jatho da t'ec'ei te mman'Oja, hindä gue'a ngue yø ja'itho da t'ec'eibi yø hya.

³⁰Nuna ra Jesús di mmangähe ya, guehna gá cuathu ra pont'i ngue bi du na. Pe nuna Oja mi thanne ma mboxitahu, bi japi ngue bi bennate.

³¹Oja p'uya, bi zixpu bí ja rá n'yei na ra Jesús, guehna bi 'yets'i ngue di ndast'abi ngue da yanyø ja'i na. A nuyá, nuya yø judío, mat'unni ra tiempo ngue da hyep'u ra nts'o ga 'yo, n'namhma ngue di mpunnba yø ts'oqui. ³²Guese ra Espiritu Santo di ja majuaní na ra hya na. Da guecähe p'uya, xquet'a dadi jahe majuaní na ra hya na. Nuna ra Espiritu Santo p'uya, guehna bá pennbabi Oja'u yø ja'i bi 'yec'eibi rá hya na.

³³Mi 'yøhna ra hya bi si p'uya, janjuaní ngue bi mbøcuc. Bi ne ngue xta hyopyø representante ra Cristo. ³⁴Nup'u 'buhyø mmäcja, n'youi p'u n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Gamaliel, ja rá nt'ec'ei ngue ra fariseo 'ne ra xännbate ngue ra ley. 'Ne gä nnu mansu yø ja'i na ra Gamaliel. Bi m'mä p'uya, bi manda ngue bi njucathi n'na ts'uquits'u

ya yø representante ra Cristo. ³⁵Bi 'yembyø ja'i na ra Gamaliel:

—Ague gyø judíohu, dami n'yomfeni te guí nne guí 'yørpahu ya yø n'yohu 'bucua. ³⁶Dami bəmhmũ te bi nja 'mø yø pa xa thogui ngue mi 'yonna hya ra Teudas. Bi 'yena ngue maguese, 'ne bi denni comma goho ciento nja'i. Mi zä mi tho p'uya, Gä bi n'uen'u mi tenni. Bi m'mep'u ra hya p'uya. ³⁷M'mefa p'uya, nu'mø mi nja ra censo, mahombi 'yonna hya ra Judas nu'a ra mmengu Galilea. Xquet'a xangu to bi dennba rá hya. A nu'mø mi tho, Gä bi n'ueni to mi tenni. ³⁸Janangue dami hyehmu p'uya yø n'yohu 'bucua. 'Yo gadi nthint'i ngue guí suhmu. Porque nu'mø yø hyase'a ra hya i mma, di m'mehyø hya 'mø. ³⁹Pe nu'mø ngue rá hya Oja i mmamp'uya, hinda zä guí hejpa hu te mmam'mø. Man'na n'yo mi 'yøthu ngue go ga cohmu ngue ma nsuihu Oja.

⁴⁰Gä bi nu manho yø ja'i te bi manna Gamaliel. Bi ma macut'i mbo ya yø representante ra Cristo p'uya ngue bi 'bei. Bi xi p'uya ngue ya hinni mantho da xihyø ja'i hanja na rá hya ra Jesús. Bi tho p'uya. ⁴¹Mi bomp'u ja ra junta'u yø representante ra Cristo p'uya, di johya ngue ya bi zä ra n'u conná nguehra Jesús. ⁴²N'na pa ngu n'na pa hingui säya bi xännbate p'u ja ra nija di mpeti yø judío, 'nep'u ja yø ngu i mmanna Jesucristo p'u ni ma.

Bi t'exi yoto nja'i ngue di nfäxte.

6 Nu'u yø pa'u p'uya, man'na man'na ni hyuxtho'a gangu yø 'yec'ei. Nu'u ga ya ra hya ngue

ra griego p'uya, bi mudi bi zu'u yø judío ga ya ra hya ngue ra ebreo. I ena ngue hingui t'ørpabi masu xanho'u yø 'danxu 'mø ma dat'i ra hme n'na pa ngu n'na pa. ²Janangue nu'u 'dema yoho yø representante ra Cristo p'uya, bi peti gätho'u yø 'yec'ei, bi 'yembi:

—Hinda zä'a ngue go ga hecähe p'u'a nnä mangähe rá hya Oja, ngue gui 'yemhmu ngue 'bet'o go ga ørpahe masu p'u ja ra nts'ihme. ³Janangue nuya ma zi cu'ahu, nuua ha dí 'buhmu ya, dami hyomhmu yoto yø n'yohu da ma mafäti na ra 'befi na. Pe gue da gue'u yø n'yohu bá dinnä hya, 'ne nnu mansu gätho yø ja'i, 'ne dadi nequi ngue n'youi ra Espiritu Santo. ⁴A nugähe p'uya, ga siguegähe ra mhmat'Oja, 'ne ga nxännbahe yø ja'i rá hya Oja.

⁵Gä 'da'igu bi mamp'uya. Bi than'na ra Teba p'uya, ngue da t'ets'i. Guehna n'na ra n'yohu xanzaqui rá nt'ec'ei, 'ne n'youi ra Espiritu Santo. Conna Lipe bi thanhni, ra Prócoro, ra Nicanor, ra Timón, ra Parmenas, ra Nicolás nuna ra mmengu Antioquia, guehna ya xi 'yec'ei bi m'met'o yø nt'ec'ei yø judío na. ⁶Nuya yø n'yohu bi thannbuya, bi ts'ixpu 'bähyø representante ra Cristo ngue bi marpabi Oja. Nuya yoto nja'i bi t'unyø cargo, bi japyø 'ye p'u ja yø ya.

⁷Rá hya Oja p'uya, man'na ni ma ma'yoniho. Man'na ni 'yec'eitho yø ja'i p'u ja ra hnini Jerusalén. Xquet'a xangu yø mmäcja bi nu manho ra hya, 'ne bi 'yec'ei.

Bi ma mabent'i ra Teba ngue bi tho.

⁸Xandøngu rá njapi Oja bi unna Teba, ngue yø hmeya bi 'yørbu

'buhø ja'i. Nuya yø milagro bi 'yø'te, h̄injongui sä da 'yø'te. ⁹Bi müdi bi njuntui ra Teba ya yø n'yohu pap'u ja rá nija yø judío ni hu ngue ra Libertos, 'nehya yø judío ngue yø mmengu Cirene, 'nehya yø mmengu Alejandría, 'nehya yø mmengu Cilicia, 'nehya yø mmengu Asia, gä tønhamahya ra Teba. ¹⁰Pe h̄imbi zä xtá ndäpja rá hya, porque ra Espíritu Santo di bennbabi ra hya mmanna Teba. ¹¹Astá bi dahra menyu 'da p'uya, sifi ngue da ma ngue xi 'yøde ngue ya mants'o ra Teba ngue suhra Moisés, 'ne su Oja. ¹²Janangue bi yuns'yø ja'i p'uya, bi mpeti yø n'yohu 'bet'o ngue yø judío, 'nehø xännbate ngue ra ley. Bi bent'i, bi zixpu bi nja ra junta. ¹³Bi t'xyø ja'i da manyø fehni p'uya, bi 'yena:

—Nuna ra n'yohu 'bucua, h̄ingui säya ngue nnømman'u ra maca nija ja ua, 'ne nnømman'ubi rá ley Oja. ¹⁴Ya xtá øcähe te mmanna ngue nuna ra Jesús ra mmengu Nazaret, embi ngue da demhra nija 'na. 'Ne embi ngue di pähyø costumbre bi zogahu ra Moisés.

¹⁵Nu to gä mi hup'u ja ra junta p'uya, herpabi rá hmi ra Teba ngue entho rá hmi n'na rá anxø Oja.

Bi zohyø nsuiui ra Teba.

7 Nu'a rá hmu yø mmäcja p'uya bi 'yembi:

—¿Ua majuan'a si'a'i ya n'yø? —bi 'yembi.

²Mi dahra Teba p'uya, bi 'yena:

—Ague n'yø'ahu, dami 'yøhmu na ra hya gä mmangä ya. Nuna ma mboxitahu ra Abraham, nu'mø mi m'mu p'u ja ra häi Mesopotamia,

tobe h̄immani map'u ja ra häi Harán, bi nthēui na Oja maguesø.

³Oja bi 'yembi: “Dami sop'u ni häi ya, gätho'u ni menī da gop'u. Guí mmap'u ja ra häi ga xi'i”, bi 'yembi.

⁴Nuna ra Abraham, bá pømp'u ja rá häi ni hu ngue Caldea mi 'bui.

Bi ma, i m'mu p'u Harán. M'mefa p'uya, bi du rá papá. Oja p'uya, bi xihra Abraham ngue bá ecua ja ra häi dí 'buhmu ya. ⁵Pe nu'mø mamba øhe, ni xinga n'na xequi xtí unna ra häi ja ua. Ni xinga guerp'u di 'bämra

gua xtí unni. Pe madague'a, nuna Oja bi yarpī ngue di unni gätho na ra häi ja ua. A nu'mø bi du p'uya, da gohmi yø basi. Nu'u yø pa'u p'uya, tobe h̄im mani m'muhø basi

ra Abraham. ⁶Nuna Oja bi 'yembra Abraham, “Nu'u ni mbom'meto, goho ciento njeya dani m'mup'u ja n'na ra 'dan'yo häi. Ja da ma ma'uni p'u, porque jatho da 'yøtra 'befi di manda yø hmu”. ⁷Pe Oja bi 'yembi:

“Ga haspagä ra güenda ya yø ja'i da 'yø'te ngue yø hmu. M'mefa p'uya, da ecua ya ma ja'i ngue da dannegui”,

bi 'yen'Oja. ⁸Nuna Oja bi gohmi n'na ra cohi ra Abraham, bi xifi ngue da thejpa n'na xequi ra xifani rá do'yo yø ts'unt'u mø bi m'mui.

Gue'a ni hu ngue ra circuncisión, guehna da nøpa hmeya na ngue'a ra cohi bi 'yø'te. Janangue nu'mø mi m'muhra Isaac, bi mepya 'mø mi gua'a nhyato ma pa. Nuna ra Isaac xquet'a ngu'a bi 'yørmø mi m'muhra ts'unt'u ni hu ngue ra Jacob. Nuna ra Jacob xquet'a ngu'a bi japyä 'de'ma yoho yø ts'unt'u bi m'mu'a m'mefa, guehya yø xita ya ngue yø judío.

⁹Nuya yø ts'unt'u ra Jacob, gä bi seyabi na ra José yø n'yohu.

Janangue bi 'bā nā rā José p'uya, bi dānyø ja'i manī ma Egipto. Pe rā José, bi mǎx Oja. ¹⁰Nū hangū rā n'ū bi zā rā José, bi yan'Oja. 'Nē bi unná n'yomfeni xanho. Bi 'yøt'Oja ngue bi nū manho rā José nā rā Faraón. Nuna rā Faraón mará dast'abi p'ū ja rā häi Egipto, guehna bi 'yexra José ngue di manda p'ū Egipto nā, 'nē bi 'yets'i ngue bi mandabi p'ū ja rá ngu.

¹¹N'na rā pa p'uya, bi nja rā ot'i p'ū ja rā häi Egipto, 'nep'ū ja rā häi Canaán bi nja rā ot'i. Ndummuitho te bi nja. A nu'ū ma mboxitahu p'uya, hinha tini te da zi. ¹²Ngū i 'yøde ngue bí ja te da ts'i p'ū ja rā häi Egipto, bi menhyø ts'unt'ū ngue da tū rā trigo. Ya rá muditho nā rā 'yogui nā p'uya. ¹³Rá yondi bi ma p'uya, ya bá mpate'ū yø n'yohū rā José p'uya. Ya bá mmeya rā Faraón ngue te'o yø menī rā José p'uya. ¹⁴Bi manda nā rā José ngue bá ts'innbabi rá papá Jacob, gätho'ū mi'da yø menī bá ts'i, hyate ma'de'ma cut'a nja'i mi sudi ngue gätho. ¹⁵Janangue bi njap'ū ngue i mpa Egipto rā Jacob. Ja bá tūp'ū p'uya. Xquet'a 'nē'ū 'de'ma yoho yø ts'unt'ū bá tūp'ū. ¹⁶Pe himbá t'äp'ū Egipto 'mø mi du, porque nūya yø ts'unt'ū rā Hamor ngue yø mmengu Siquem, ya xi mā n'na rā panteón ngue xi dānna Abraham, ja i thuxpū ngue bá t'ägui.

¹⁷Pe gna bi ba'mø ni ma da zønna pa di nja'a rā hya xi yarpabi Oja rā Abraham, mathoguiitho bi nxandyø judío p'ū Egipto. ¹⁸Nup'ū Egipto, bi m'm'a'ā m'mefa n'na rā dast'abi ngue himbi badi te'o nā rā José. ¹⁹Nuna rā dast'abi nā, bi nū man'ū ya ma mboxitahu. Bi japi ngue da 'yenyø basi 'mø bi m'mui, n'namhma da du.

²⁰Gue'ū yø pa'ū p'uya, ngue bi mihra Moisés. Guehna n'na rā zits'ant'ū bi nū manho Oja. Pe hōnda nhyushna bi zi rá mamá p'ū ja rá ngu.

²¹Nu'mø mi 'yemp'uya, nuna rá t'ixu rā Faraón gueŋe nā bi hyaxra 'uene ngue bi tede tengutho 'mø drá basi. ²²Nuna rā Moisés, gā bi barpabi yø mfadi yø mmengu Egipto. 'Nē bi 'yehra pa ngue bi zedi te bi mā. 'Nē padi xanho ha di japi te da 'yøt'e.

²³Nu'mø mi gua'a nyote njeya 'buhra Moisés, bi zo rá mmui ngue da ma di zengua ya yø judío ngue yø menī. ²⁴Mi zomp'ū 'buhyø menī p'uya, bi nū n'na rā mmengu Egipto ngue di unnbabi n'na rá menī. Bi cospabi'a te mi ørbuya, pe bi hyo'a rā mmengu Egipto. ²⁵Nuna rā Moisés bi 'yena ngue di mmeya'ū yø menī ngue bi mennbabi Oja ngue da yani para ngue da ma mathøgue p'ū sā rā n'ū. Pe himbi mmeya yø judío te t'ørpabi. ²⁶Mi hyaxpuya, nuna rā Moisés bi dimmi yo nc'ei yø judío ngue di ndunse. Bi hejpa p'uya, i nnepe ngue di nhyegui, bi 'yembi: "Ague n'yø'au, gadi mmēniui.

¿Hanja ngue gadi ndunseui?" bi 'yembi. ²⁷Nu'a mi p'ute p'uya, bi nōnhna Moisés, bi 'yembi: "¿Te'o bi 'yexa'i ngue gui nts'ut'abi, ngue gui hyasca'be rā güenda? ²⁸¿Ua gui nne gui hyogui tengutho gá japa n'na nc'ei rā mmengu ua Egipto mände?" bi 'yembi. ²⁹Mi 'yøhra Moisés ngue t'embi xi nhotē, bi 'dagui, i map'ū ja rā häi Madián. Ja i m'map'ū p'uya, 'nē ja bá mip'ū yoho yø ts'unt'ū.

³⁰Nuna rā Moisés, mi gua'a nyote njeya ngue 'bap'ū Madián. Nup'ū ja rā dapo jonna t'øhø Sinaí, bi nū n'na rā ndut'o ngue tøhra sibi. Ja bá

nyap'u rá anxe Oja p'uya. ³¹Nu'mø mi hyetra sibi ra Moisés, di 'yøtho hanja'a te bi nu. Bi guarbaya ngue da nu xanho. Bá nya Oja p'uya, bi 'yembí: ³²“Guecá drá Oja mi thannegá ni mboxita Abraham. Drá Ojagá ngue ra Isaac, drá Ojagá ngue ra Jacob”, bi 'yen'Oja. Pe asta huacra Moisés ngue bi nsu. Ya hingui há nzammui ngue da hyeti xanho. ³³Bi 'yen'Oja p'uya: “Dami 'ojhni thixfani, porque nuua guí 'bái, ra nduxcahäi ua. ³⁴Dí nnugá ra n'u i thohma ja'igá rá m'mu'a Egipto. Dí ø'mø dants'i. Dá ecá ya ngue ga nyani n'namhma ngue da ma mathøgue. Ague Moisés, dí nne ga pen'na'i Egipto ya” —bi 'yembí.

³⁵Madague'a himbi nu manho m'met'o yø judío na ra Moisés ngue xi 'yembí: “¿Te'o xpá 'yexa'i ngue guí nts'ut'abi, ngue guí hyasca'be ra güenda?” xi 'yembí, pe guehna bi 'yex Oja ngue dyø hmu yø ja'i nuya da jøqui. Nguna bi xihra anxe bi nup'u ja ra ndut'o mi danzø. ³⁶Nuna ra Moisés, guehna bá jøpø ja ra häi Egipto ma mboxitahu na. Ja bá up'u yø hmeya ngue yø milagro bi 'yø't'e, tengutho bi 'yørbu ja ra Thenga Jathe. Bi 'yøtyø milagro mente bi n'yo dapo nyote njeya. ³⁷Nuna ra Moisés bi xihyø ja'i, bi 'yembí: “Nuna Oja, da 'yexa n'na ra pøngahya ngue yø judío tengutho bi jacá. Nuna ra pøngahya na p'uya, dami 'yøhmu te gäma hya da xi'ahu”, bi 'yembí. ³⁸Guehna 'dap'u bi n'yohu yø ja'i p'u ja ra dapo na ra Moisés. 'Në bi map'u ja ra t'øhø Sinaí ngue bá nyauí rá anxe Oja. Ja bá sip'u rá hya Oja p'uya. Bá ep'u 'buhma mboxitahu ngue di thøjabi na ra

hya bá sifi, guehna ra hya bi t'unni ngue di thogahu naya.

³⁹Pe ma mboxitahu himbi 'yec'ei na ra hya bi manna Moisés. Bi mespatho te bi ma, sinoque bi ne xtabá mmenga Egipto mahøn'a. ⁴⁰Bi 'yembyø ja'i ra Aarón: “Ague Aarón, dí nnegähe ngue gui hocyø dahmu dí m'met'o p'u gdá mähä. Porque nuna ra Moisés bá jøgahu p'u ja ra häi Egipto, hindí pahmu te bá jana”, bi 'yembí. ⁴¹Bi hocá n'na ra dahmu ngue ra t'andani p'uya. 'Në bi hyo yø mbo'øni ngue bi 'yøpø ra 'bø't'e ra dahmu. Di johya yø ja'i ngue ya bi hocra dahmu da danne. ⁴²Nuna Oja p'uya, bi hyep'u yø ja'i. Bi unna 'yu yø ja'i ngue yø sø bí ja maya, gä øpø yø dahmu ngue thanne. Ngu'a nt'ot'i p'u ja ra libro bi 'yotyø pøngahya Oja ngue ena: “Ague gyø judío hu, mente gá n'yo dapo hu nyote njeya, lua gá hyocju yø mbo'øni ngue gá 'yø'ni 'bø't'ehu? Nu'á, hin'na'a. ⁴³Hante gue nup'u gni mähä, gadi 'yønnbahu rá ngu ra dahmu Moloc, 'në gui tuhü n'na ra dahmu ngue ra sø ni hu ngue ra Renfán. Guehya yø dahmu gadi hocse guí thannehu. Janangue nuyá, ga høn'ahu thip'u ja ra häi guí 'buhmu ya, gdá pen'nahü man'na rá nguep'u ngue ra häi Babilonia”, bi 'yena.

⁴⁴Bi sigue bi nya ra Teba p'uya, bi 'yena:

—Nup'u ja ra dapo, nuya ma mboxitahu mi ja n'na ra ngun'ulu ngue mi nnøpa nija yø ja'i. Ja pespu yø xindo nt'ot'i rá ley Oja. Nuna ra ngun'ulu p'uya, bi xi Oja ra Moisés ngue da 'yø't'e tengutho ra forma xi 'yuti. ⁴⁵Nuna ra ngun'ulu di pont'a cohmi. Nu'mø mamba ehra Josué

bá n'youi mā mboxitahū, go bi sœcua rā ngun'ulu ua dí 'buhmū'ya ya. Mī zohø bi hyannba yø häi yø 'dan'yo ja'i mī 'bœcua. Guehna Oja bi hyøn'athi yø mmehäi. Bi nja rā ngun'ulu asta gue'mø mī m'muhra dast'abi David. ⁴⁶Nuna rā David, xangu rá mate Oja bi dinnbi. Bi ne ngue xtā hyø'a n'na rā nija, ngue rá ngu nā rá Oja mī thanne rā Jacob. ⁴⁷Pe go bi hyøhra nija nā rā Salomón rá ts'unt'ū rā David.

⁴⁸A nuna Oja maguese, hingui 'bup'ū ja yø nija di hocyø ja'i nā. Porque rá pøngahya Oja bi 'yotra hyā bi man'Oja ngue bi 'yena:

⁴⁹“Dí hucä p'ū mahets'i ngue dädi manda. Nuua ja rā ximhäi p'ūya, di nnøpa nhnets'i. ¿Te 'be'a mangu guí ena gui hogahū? Ogue ¿hapū guí emhmū ngue gā nsäyagä? ⁵⁰¿Ua hindá hocä ya te gāmā cosa i ja?” bi 'yēn'Oja.

⁵¹Bi sigue bi zohyø ja'i rā Teba, bi 'yēmbi:

—Xandø nnaxi ni mmuihū. Ni guhū xancot'i, zant'a guí festhohū te mmanna Espiritu Santo. Tengutho bi 'yør'mā mboxitahū, guí njathū p'ūya. ⁵²Nuya mā mboxitahū, gätho yø pøngahya Oja xā m'mui, gā xā nzui. 'Nē bi hyo'ū yø pøngahya bi xihyø ja'i ngue dā ep'ū n'na nc'ei ngue gā rā nho dā n'yo. A nuyá, ya bá ē'a to bi man'ū yø pøngahya'ū. Pe gā dāhū ngue bi tho. ⁵³Madague'a bá pense yø anxē Oja ngue bi 'da'ahū rā ley, pe hinguí ēc'ēihū rā hyā.

Ya bi tho rā Teba.

⁵⁴Nu'mø mī 'yøhyø ja'i nā rā hyā bi si p'ūya, bi ndanzø yø mmui ngue rā cue, pets'i dā zadra Teba.

⁵⁵Nuna rā Teba p'ūya, di hatra ts'edi rā Espiritu Santo. Bi hyanmā hets'i p'ūya, bi hyandi ngue di yoxni Oja, 'nē bi hyandi ngue nup'ū ja rá n'yei Oja ja 'bup'ū rā Jesús. ⁵⁶Bi 'yēna Teba p'ūya:

—Dí handä ngue bi xohra c'ammahets'i. Nuna rā n'yohū bí 'yē mahets'i p'ūya, ya 'buhnū ja rá n'yei Oja nū —bi 'yēna.

⁵⁷Bi muhra hmafi yø judío p'ūya, bi gotyø gu, porque hingui nne da 'yøhna rā hyā mmanna Teba. Bi nyuntyo ja'i p'ūya ngue bi bent'i. ⁵⁸Bi gujma xøts'e rā hnini ngue bá pundo. Nu'ū yø testigo xi manna fehni p'ūya, bi gacyø tuhū ngue bi møp'ū 'bä'a n'na rā n'yohū ni hu ngue rā Saulo. Bi mūndo rā Teba p'ūya. ⁵⁹Mente 'būndo rā Teba p'ūya, bi zo Oja, bi 'yēmbi:

—Ague mā Hmu'i Jesús, dädi däi mā te —bi 'yēmbi.

⁶⁰Bi ndantyo hmu p'ūya, rā ndøts'edi bi 'yēna:

—Ague mā Hmu'i Jesús, 'yogui mbēnnabā'i'a te rā ts'oqui øtya yø ja'i 'bœcua.

Høntho bi man'a p'ūya, bi dū.

Bi sigue rā Saulo ngue suhyø 'yēc'ēi.

8 'Da'igu bi mammī rā Saulo'ū to bi hyo rā Teba. Nu'a rā pa'a p'ūya, bi nanga n'na rā dasui p'ū Jerusalem ngue bi ts'uhyø 'yēc'ēi. Gä bi n'ugnyø 'yēc'ēi, i mpa mī'da yø hnini rá njap'ū ja rā häi Judea. I mpa 'da asta rā häi Samaria. Pe nuya yø representante rā Cristo himbi 'dahya. ²Nuya yø n'yohū suprā xudi Oja, guehya bi 'yāhra Teba ya. Janjuani zoni ngue mbēni. ³Pe di sigue ngue suhyø 'yēc'ēi nā rā Saulo.

I huaxyø ngu, bi jacyø n'yohu
'nɛhyø xisu ngue cot'i.

**Bi ma mā'yoni ra hoga 'da'yo
hya p'u Samaria.**

⁴Nuya yø ja'i bi 'dap'u Jerusalén, ndap'u bi zä i mpa yø ja'i, pe gä mmanna hoga 'da'yo hya p'u ni ma. ⁵Nu'a ra Lipe guehna n'na nc'ei ra 'dagui na, i mpa p'u ja n'na ra hnini ngue ra häi Samaria. Bi müdi bi xihyø ja'i ra Cristo p'uya. ⁶Bi mpeti gätho yø ja'i ngue øxra hya mmanna Lipe. Mi nu yø ja'i yø milagro bi 'yøtra Lipe p'uya. ⁷Mi 'bup'u xangu yø ja'i ngue yø ndunthi, pe gä bi t'øthe. Nu'mø xihyø ts'onthi ngue da hyep'u yø ja'i n'youi, asta mafi. Xangu yø dogua bi 'yøthe, xangu yø ja'i tudyø gua bi 'yøthe. ⁸Janangue gä di johya yø ja'i 'bup'u ja ra hnini. ⁹Nup'u ja ra hnini, mi 'bup'u n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Simu. Mi hyätyø ja'i p'u ja ra häi Samaria conná mfadi ngue ra magia, mi ena ngue maguese. ¹⁰A nuná, dingüe dinnoho mi ørpa masu. Di n'yembyø ja'i: "Nuna ra Simu, janjuani ngue n'youi rá ts'edi Oja na", di n'yembi. ¹¹Mi t'ørpabi masu, porque ya rá ya'atho yø pa mi hätyø ja'i conná mfadi. ¹²Pe ra Lipe bi xihra hoga 'da'yo hya yø ja'i. Bi xihyø ja'i ha di njap'u di zo rá 'ye Oja. 'Nε xifi hanja na ra Jesucristo. Nu'mø mi t'εc'ei'a te bi manna Lipe p'uya, yø n'yohu yø xisu bi nxixya. ¹³Xquet'a 'nehra Simu bi 'yεc'ei ra hya 'ne bi nxixya. Asta ya hingui nne da hyehra Lipe na ra Simu. Di 'yøtho 'mø bi nu yø milagro øtra Lipe.

¹⁴Mi 'yøhyø representante ra Cristo mi 'bu'a Jerusalén ngue ya

'nep'u Samaria xi t'εc'ei rá hya Oja. Ja i 'bennbu ra Bedu 'nehra Xuua p'uya. ¹⁵Nu'mø mi zømp'u Samaria'u bi 'benhni, bi marpabi Oja yø 'yεc'ei ngue nnepe di n'youi ra Espiritu Santo. ¹⁶Porque tobe hinga n'na nc'ei mi n'youi ra Espiritu Santo. Sinoque høntho xi nxixya para ngue da fadi ngue εc'ei ra Hmu Jesús. ¹⁷Ra Bedu 'nehra Xuua, nu'mø mi japyø 'ye p'u ja yø ya yø 'yεc'ei, yø 'yεc'ei p'uya bi n'youi ra Espiritu Santo.

¹⁸Mi nu ra Simu'a te øtyø representante ra Cristo, ngue nu'a gui japyø 'ye p'u ja yø ya yø 'yεc'ei, 'be xi n'youi ra Espiritu Santo yø 'yεc'ei. Ra Simu p'uya, bi ne xta ngutra menyu ngue di njap'u. ¹⁹Bi 'yembi:

—Dami 'dacui na ra ts'edi ja'au, n'namhma ngue nu to bi zä ga japá ma 'ye p'u ja rá ya, di n'youi ra Espiritu Santo —bi 'yembi.

²⁰Mi dahra Bedu p'uya, bi 'yembi: —Nu'a ni menyu 'da gdi m'mehmi'a. ¿Hanto gui ena ngue nu'a bádi un'Oja, ra menyu gdi tin'a? ²¹Nu'i hin'y'u ni mmēnthi ngue gui ntheui na ra 'befi na. Porque nup'u ja rá hmi rá dā Oja, hinga njuaniho ni mmui. ²²Dami hyep'u ra nts'o ja ni mmui. Dami 'yāprá mate Oja, xamhmatho di pun'na'i te gui mbēni. ²³Porque di nnugä ngue grá zeya, 'ne gä ra nts'o xa mbent'ui ni mmui.

²⁴Bi 'yenna Simu 'mø mi da p'uya: —Dami marçauits'u Oja n'namhma ngue hinga thocä'a te gui xicui.

²⁵M'mefa p'uya, nuya yø representante ra Cristo, nu'mø mi juadi bi xihyø ja'i ngue majuaní na rá hya Oja, bá pengbuya, bí 'yε'a

Jerusalén. Nup'u ja yø hnini ja'a ra häi Samaria bá thogui, gä bi xihra hoga 'da'yo hya yø ja'i.

**Ra Lipe bi nthëui n'na
ra mmengu Etiópia.**

²⁶M'mefa p'uya, n'na rá anxë Oja bi xihra Lipe, bi 'yëmbi:

—Nuyá, ja ngue guí mma gdi ma Sur. Gui hyaxra 'yu bá nexa Jerusalén, i ntho'a Gaza —bi 'yëmbi.

Nup'u i nthohna ra 'yu na, hinjongui 'bui. ²⁷Bi map'u sihna ra Lipe. Bi nthëui p'u ja ra 'yu n'na ra n'yohu ngue ra mmengu Etiópia, ngue xpi 'yehra ndanne Jerusalén. Rá 'bet'o mēfi na n'na ra xisu ni hu ngue ra Candase mi ndast'abi p'u Etiópia, mi ja rá cargo ngue ra tesorero. ²⁸Ni huxrá carro jutyø faní ni ma rá häi Etiópia. Mente ni 'yo p'uya, di xähra libro bi 'yotra pøngahya Isaías. ²⁹Pe ra Espiritu Santo bi 'yëmbra Lipe:

—Damí cuatrá n'yohu ni huxrá carro mma nũ.

³⁰Ra Lipe p'uya bi guarbu ja ra carro. Bi 'yøde ngue nuna ra n'yohu di xäp'u ja ra libro bi 'yotra Isaías. Bi 'yëmbuya:

—¿Ua guí padí te gadi xähya? —bi 'yëmbi.

³¹Mi dahna ra n'yohu p'uya, bi 'yëna:

—Pe ¿hague gdá pacá p'uya, 'ne hinjo'o to da xiqui hanja ra hya? —bi 'yëmbi.

Bi xihra Lipe p'uya ngue bi nexpu ja ra carro, 'dap'u bi mihmi. ³²Nu'a ra parte nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro di xä p'uya, guehna ra hya ngue ena: “Tengutho n'na ra de'yo 'mø ni ma da tho, di mmuti. Ogue

nt'axi n'na ra de'yo hindi 'yani. Di njarbutho na ra n'yohu 'mø ni ma da tho ya, hindi 'yani. ³³Da ma ma'berpi rá sä ngue hinda ma m'mäts'i. ¿To go da badi hague ngu ra ntso da 'yøtyø ja'i di 'bu'a ra pa'a? Porque da thajpabi rá te ua ja ra ximhäi”.

³⁴Nuna ra n'yohu p'uya, bi 'yänna Lipe, bi 'yëmbi:

—Damí 'yørca ra mate xiqui te'o na mmanna ra pøngahya naya. ¿Uague nuse, uague 'bui te'o man'na mmanna?

³⁵Mi dahra Lipe p'uya, i dumbatho'a te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro madi xädi, bi xihra hoga 'da'yo hya ngue ha bi nja ra Jesús.

³⁶Nu'mø mi thop'u po n'na ra dehe p'uya, bi 'yëna ra n'yohu yäui ra Lipe:

—I poua ra dehe ya, ¿ua hinda zä ga nxixyagä 'mø?

³⁷Mi dahra Lipe p'uya, bi 'yëmbi:

—Nu'mø guí hahní mmui guí ec'ei ra hya, da zä njammø da hin'na.

Mi dahra n'yohu p'uya, bi 'yëmbi:

—Dí ec'eigä ngue ra Jesucristo guehna rá Ts'unt'u Oja na.

³⁸Bi manda ra n'yohu ngue bi ma ma'bä'mi ra carro p'uya. Bi mep'u ja ra dehe ngue bi xixyabi ra n'yohu na ra Lipe. ³⁹Nu'mø mi bøn'a nenthe p'uya, bi gas'ra Espiritu Santo ra Lipe. Nuna ra n'yohu bi nxixya p'uya, ya hinha mambi nu ra Lipe. Bi sigue bi n'yo p'uya, pe di johya gä ra 'yu. ⁴⁰Mi dambeni ra Lipe p'uya, ya 'bup'u ja ra hnini Azoto. Bi n'yo ngue bi hya 'da yø hnini ngue bi manna hoga 'da'yo hya, asta gue'mø mi zømp'u ja ra hnini Cesarea.

Nuna ra Saulo, bi mudu
bi 'yec'ei ra Jesús.

9 Nuna ra Saulo, hinguí säya di pihyø ja'i ngue nne da hyo'u ec'ei ra Hmu Jesús. Bi map'u 'bührá hmu yø mmäcja p'üya. ²Bi 'yäpra sücua da gats'i, di map'u ja yø nija p'u ja ra hnini Damasco, ni hya ra ts'edi ngue da si'u to ec'ei ra hoga 'da'yo hya. Nu'mø yø n'yohu ogue yø xisu da tini, da tut'i da sip'u Jerusalén ngue di n'ofädi. ³Pe nu'mø ni ma da zøt'a Damasco p'üya, nthambenitho bi yot'a n'na ra nyot'i maya ngue bi ntheu. ⁴Bi dä'a häi ra Saulo p'üya. Bi 'yø p'üya ngue ts'ofø, bi t'embj:

—Ague Saulo. Ague Saulo. ¿Hanja ngue emmei guí süqui?

⁵Mi dahra Saulo p'üya, bi 'yembj:

—¿Te'o'i p'üya, grá Hmu?

Nu'a nzo p'üya, bi 'yembj:

—Go guecä drá Jesús ngue emmei guí süqui. Pe gadi n'unse, tengutho ra ndani 'mø embrá nhnet'i ra za ma suni.

⁶Asta huacra Saulo ngue bi nsu. Bi 'yembüya:

—Ague grá Hmu, ¿teni 'be'a guí nneque ga øt'a p'üya?

Mi dahra Hmu Jesús, bi 'yembj:

—Damí nanguí, ni manu bí ja ra hnini. Ja dani si'i nu te ja ngue gui 'yøt'e.

⁷Emmei di 'yødya yø n'yohu mi n'youi ra Saulo, porque bi 'yøde ngue bi ya maya'a nzohra Saulo, pe hinjombi nu. ⁸Nu'mø mi nanga häi ra Saulo p'üya, i nne di nhanni, pe bi nxädä. Janangue bi ma macunhni, bi zøn'a Damasco. ⁹Bi m'mup'u nhyu

pa, pe hinha hetí. Xingra hme, ni xingra dehe xta nzi.

¹⁰Nup'u Damasco, mi 'bup'u n'na ra 'yec'ei ni hu ngue ra Ananías. Nuna ra Hmu Jesús bi zohra Ananías, bi 'yembj:

—Ague Ananías —bi 'yembj.

Mi da p'üya, bi 'yena:

—Dí 'bucua grá Hmu. ¿Tema hya?

¹¹Mi dahra Jesús, bi 'yembj:

—Ga 'yo, ni map'u ja ra caye ni hu ngue Njuantho. Carbu ja rá ngu ra Judas. Damí 'yännbu n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Saulo, ra mmengu Tarso. Nuya, exa bi mmat'Oja ya.

¹²Mente mmat'Oja ra Saulo p'üya, nup'u i nu, bi zøn'a n'na ra n'yohu p'u ha 'bui ni hu ngue ra Ananías. Bi nu ngue bi yut'ambo, bi japrá 'ye p'u ja rá ya para ngue di nzø yø dä.

¹³Nu'mø mi 'yø'a ra hya sihra Ananías, bi 'yena:

—Ague grá Hmu, xangu ra nts'o dí øcä xa 'yø'na ra Saulo ngue di unyø ja'i nu'u ec'ei'i p'u Jerusalén.

¹⁴A nuyá, bá äpra sücua yø hmu yø mmäcja ya, ngue bá ecua ngue nu'u yø ja'i nzo'i, gä da dut'i da zits'i.

¹⁵Pe ra Hmu Jesús bi 'yembra Ananías:

—Ni mahma. Porque nuna ra n'yohu na, ya xtá huanhna na ngue da xihyø ja'i te'ogui. Da xihyø ja'i rá m'mu'a n'nanni yø nación, 'nep'u ha 'buhyø dast'abi da ma te'ogui, 'nep'u 'buhyø judío da xifi te'ogui. ¹⁶Nugä ga uti hague ngu gangu ra n'u da thogui conná gueque.

¹⁷Nuna ra Ananías bi map'u ja ra ngu mambí 'buhra Saulo. Mi yut'ambo p'üya, bi japrá 'ye p'u ja rá ya ra Saulo, bi 'yembj:

—Ague mā zi cū'i Saulo, nūnā ra Hmū Jesús bá zo'i p'ū ja rā 'yū, xpá mmenngā ya ngue dā zā dī nzø nī dā, 'nē guī n'youi rā Espíritu Santo —bi 'yēmbi.

¹⁸Bexque'a bī nzø yø dā rā Saulo p'ūya. Bi hyø'u ēnā yø xihua mī ja yø dā. Bī nxiya p'ūya. ¹⁹Mī nsihmē p'ūya, mahømbi hyā rā ts'edi. Bá m'mahmā njammī pa p'ū 'būhyø 'yēc'ēi p'ū Damasco.

Rā Saulo bī mābrā hyā Ojā p'ū Damasco.

²⁰Bi dū'mī bī mānna hyā rā Saulo p'ū ja yø nīja dī mpeti yø judío p'ūya. I xihyø jā'i ngue rā Jesús, gue'a rá Ts'unt'u Ojā'a. ²¹Nuya gātho yø jā'i øde te mmamp'ūya, di 'yøtho, dī n'yēmbi:

—¿Ua hīnga guehna rā n'yohū 'bū'a Jerusalén, nūnā t'ēmbi sūhyø jā'i ēc'ēi rā Jesús? Huangūi gue'a nī 'yēcua'a ya ngue dā dūt'ū to dā dīni, dā zispabi yø hmū yø mmācja.

²²Pe mān'na nī hyādrā ts'edi rā Saulo ngue mmānā hyā. I utyø jā'i te mmāmp'ū ja rā Mācā Libro, ngue rā Jesús guehna rā Cristo xā 'yēx'Oja ngue dī ndāst'abi nā. Astā hīngūi padī te dā 'yøtyø judío mī 'bū'a Damasco.

Bi pongrā ndāte yø judío nā rā Saulo.

²³Mī ma ya'atho yø pa p'ūya, bī nhecāhya yø judío ngue xtā hyo rā Saulo. ²⁴Nū'ū yø hyote, i fāhyø goxthi ngue rā nenīhni ngue dā hyo 'mø bi thop'ū. Pe mī mmēya'a te fēnnbābī rā Saulo. ²⁵Nū'mø mīnxūi p'ūya, nūya yø 'yēc'ēi bi 'yēt'a n'na rā canasta nā rā Saulo. I cāmbū ja rā jado di thesrā nenīhni. Bi bømp'ūya.

Rā Saulo bī ma Jerusalén.

²⁶Nūnā rā Saulo, mī zøn'a Jerusalén, bī ne xtī mpenhui'ū yø 'yēc'ēi mī 'būp'ū. Pe gā sū 'mø mī nū, porque ēmbi ngue hīmma juanī rā 'yēc'ēi nā rā Saulo. ²⁷Nūnā rā Bernabé go bi zixrā Saulo p'ū 'būhyø representante rā Cristo nā. Go bī mānna p'ūya ha bī njap'ū i nū rā Saulo p'ū ja rā 'yū nā rā Hmū Jesús. Bī mā ha bī nja ngue bi zofo. Gue'a i hyā rā ts'edi rā Saulo ngue bī māmp'ū Damasco hanja nā rā Jesús. ²⁸Nūp'ū ja rā hnīni Jerusalén, 'dap'ū 'yohū'ū yø representante nā rā Saulo. Nūp'ū nī ma yø representante, ja nī map'ū rā Saulo. ²⁹Nūnā rā Saulo bi hyā rā ts'edi ngue mma hanja nā rā Hmū Jesús. Dī njū'mahya 'mø yauī ya yø judío gā ya rā hyā ngue rā griego. Pe nūya yø judío ya, i nne dā hyo rā Saulo. ³⁰Mī mmēya yø 'yēc'ēi p'ūya ngue nne dā tho rā Saulo. Bi zixpūya, i ma Cesarea ja bi thøp'ū. Ya bī mase p'ū ja rā hnīni Tarso nā rā Saulo p'ūya.

³¹Ya 'būmmanho gātho yø 'yēc'ēi rá m'mūp'ū ja rā hāi Judea, dā guerp'ū Galilea, dā guerp'ū Samaria. Mān'na nī hyādrā ts'edi'ū rá m'mūp'ū. I 'būi ngue suprā xūdi Oja, 'nē fāxra Espíritu Santo. Mān'na mānī 'yēc'ēitho mī'da yø jā'i.

Bi t'øthe rā Eneas.

³²Bī n'yo rā Bedu ngue bi zengua yø cū. Xquet'a bī ma bí zengua'ū yø 'yēc'ēi rá m'mūp'ū ja rā hnīni Lida. ³³Nū'a rā hnīni'a p'ūya, bi dīmp'ū n'na rā n'yohū nī hū ngue rā Eneas. Ya nhyāto jeya mī oxrá t'ots'i, porque mī tūdyø gua. ³⁴Nūnā rā Bedu bi 'yēmbi:

—Ague Eneas, da 'yøthe'i ra Jesucristo ya. Dami nangui, pes'ni fidi.

Nuna ra därkehi 'bexpi nangui. ³⁵Nu'u yø mmengu Lida 'ne'u yø mmengu Sarón mi nu ngue bi zä ra Eneas. Bi hyep'u yø nyogui nt'ec'ei p'uya, bi 'yec'ei ra Hmu Jesús.

Bi bennate ra Dorcas.

³⁶Nup'u ja ra hnini Jope mi 'bup'u n'na ra 'yec'ei ngue ra xisu mani hu ngue ra Tabita. Ra hya ngue ra griego p'uya, gui hutu ngue ra Dorcas. Nuna ra xisu na, mente ra pa bi m'mui bi 'yøtra nho, i faxyø ja'i hin'yu te da hyoni. ³⁷Mi 'ye'a n'na ra pa p'uya, nuna ra Dorcas bi hyenni, pe bi du p'uya. Nu'mø mi 'beta ánima, bi 'ber'u ja n'na ra cuarto bí ja mayá ra tøcangu. ³⁸Nup'u ja ra hnini Lida ja mi dup'u ra Dorcas, querpøtho bí ja ra hnini Jope mambi 'buhra Bedu. Nu'mø mi bahyø 'yec'ei p'uya ngue bí 'bup'u Jope ra Bedu, n'na zihmantho bi menhni yo nc'ei ngue bá si ra Bedu.

³⁹Nu'mø mi zømp'u bí 'buhra Bedu'u yø nzite p'uya, 'bexpa ehra Bedu. Mi zøp'u ja ra ngu ra Bedu p'uya, bi ts'ixpu ja ra cuarto maya bí 'benna ánima. Xøgue di mäs'yø 'danxu p'u 'beni ngue zoni. Bi t'utra Bedu'u yø tuhu 'nhyø vestido mi ø'mø mi 'buhra Dorcas. ⁴⁰Nuna ra Bedu p'uya, bi xihyø ja'i ngue gä da bøn'athi. Bi ndant'yøhmü p'uya, bi mat'Oja. Mente hetra ánima na ra Bedu p'uya, bi 'yembi:

—Ague Tabita, dami nangui —bi 'yembi.

Bi nzø yø dä ra ánima p'uya, bi hyetra Bedu, bi nangui bi mi.

⁴¹Nuna ra Bedu, bi bennba rá 'ye ra Dorcas ngue bi xots'i. Mi xoxpuya, bi ma macut'i mbo yø 'yec'ei conyø 'danxu ngue bi däpi, pe ya i te.

⁴²Bi fadi gä ra hnini Jope na ra hya na p'uya. Janangue xangu yø ja'i bi 'yec'ei ra Hmu Jesús. ⁴³Nuna ra Bedu p'uya, ya'atho yø pa bá m'mup'u Jope ja rá ngu n'na ra hyuxfani xquet'a ni hu ngue ra Simu.

Bi nyau ra Bedu ra Neyo.

10 Nup'u ja ra hnini Cesarea, mi 'bup'u n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Neyo. Mará capita na ra n'yohu na, rá hmu n'na 'bui yø soldado ni hu ngue ra Italiano. ²Nuna ra n'yohu na, gä thanne Oja'u 'bup'u ja rá ngu, ne gä suprá xudi Oja. Xquet'a xangu ra menyü madi uni ngue faxyø judío. 'Ne zant'a mmat'Oja. ³N'na ra pa p'uya comma hyu nde, bi mpä rá nhandi ra Neyo tengutho 'mø di 'ui. Bi nu xanho ngue n'na rá anxe Oja bi yurbu ha 'bui, bi 'yembi: —Ague Neyo —bi 'yembi.

⁴Bi hyetra anxe ra Neyo p'uya, pe bi nsu. Bi 'yännbaya, bi 'yembi: —¿Tema hya, grá Hmu?

Mi dahra anxe p'uya, bi 'yembi: —I nnu manho Oja ngue gui mmat'Oja 'ne nnu manho te gui ø'te ngue gui faxyø ja'i hin'yu te da hyoni. ⁵A nuyá, dami 'yet'i to da si ra Simu bí 'bu'a Jope, nuna ga ts'ofø ngue i Bedu. ⁶Nuna ra Bedu, 'bup'u ja rá ngu ra hyuxfani nuna xquet'a i Simu. I ja rá ngu p'u ja rá nnengui ra jathe. Nuna go da xi'i te 'be'a ja ngue gui 'yø'na —bi 'yembi.

⁷Mi ma ra anxe p'uya, nuna ra Neyo bi zonhni yoho yø mafi 'ne

n'na rā soldado. Nunā rā soldado, rá n'yoi rā Neyo ngue xquet'a 'nehna mi thanne Oja na. ⁸Bi xifi te xi nu p'uya. M'mefa p'uya, bi menhyø nzite p'u ja rā hnini Jope.

⁹Mi hyaxpuya, ya ni 'yo rā 'yu yø nzite, ni ma da zømp'u ja rā hnini. Comma huxyadi p'uya. Nunā rā Bedu bi nexma xøts'e rā ngu ngue da mat'Oja ¹⁰Nunā rā Bedu p'uya bi ntū manthuhū. Mente mahojpi te da zi, bi mpā rá nthandi tengutho 'mø di 'ui. ¹¹Bi nu ngue bá xohra c'ammahets'i. Bá cacua häi n'na rā manta xannohe, bá nthut'i yø ts'at'i. ¹²Nup'u ja rā ulu p'uya, bá cap'u xangu yø zu'ε ngue ja goho yø gua. Bá cap'u yø c'εya, bá cap'u yø ts'int's'u. ¹³Bi 'yøhra Bedu p'uya ngue ts'ofu, bi t'εmbi:

—Agu Bedu, dami nangui. Guí hyo yø zu'ε 'bucua n'namhma gui sa.

¹⁴Mi dahra Bedu p'uya, bi 'yena:

—Hin'na grā Hmu. Porque hinjam'mø xtá sig'a n'na rā cosa nu'a hin'yu rá nt'edi ga si, ogue xants'o —bi 'yεmbi.

¹⁵Nu'a bi ya maya p'uya, mahømbi zofo, bi 'yεmbi:

—Nu'a mman'Oja ngue xanho, 'yo gni hut'i ngue xants'o'a.

¹⁶Nhyu ndi bi 'yøhra Bedu ngue ts'ofu. M'mefa p'uya, bi mengra manta, i ma mahets'i. ¹⁷Pe rā Bedu hingui padi te da 'yøt'e. Di n'yomfeni hanja te ga mbøn'a bi nu. Bi zøp'u ja rā goxthi'u yø nzite rā Neyo p'uya. Ya xpí n'änni hapu ja rá ngu rā Simu. ¹⁸Bi 'yänni ngue'mø di 'bup'u n'na rā n'yohu ni hu ngue rā Simu ne i Bedu. ¹⁹Mente sodrá mmui rā Bedu'a te xi nu p'uya, rā Espiritu Santo bi 'yεmbi:

—'Bäcua ja rā goxthi hyu yø n'yohu hon'i. ²⁰Ga 'yo, dami cai. 'Yo guí yøbeni ngue guí mme, porque nugä go xtá et'ä'u.

²¹Nunā rā Bedu p'uya, n'na zihmantho bi gai. Bi ma bá nyau'u yø nzite rā Neyo bi zøhø. Bi 'yεmbi: —Dí 'bucä ua n'yø, masque go guí hongüi. ¿Tema hya gni 'yεhmi?

²²Nu yø nzite p'uya bi 'yεmbi: —Nu'a rā capita ni hu ngue rā Neyo xpá mmengahe ngue ga sixahe. Nunā rā Neyo, guehna n'na rā hoga n'yohu ngue suprá xudi Oja. 'Ne nnu manho gätho yø judío na. I mma ngue bi zø'a n'na rá maca anxe Oja p'u ha 'bui, bi xifi ngue da penhni to da zixa'i, para ngue da 'yø'a ra hya ja ngue guí mma —bi 'yεmbi.

²³Nunā rā Bedu p'uya, bi cut'ambo'u yø nzite ngue di n'oxi. Mi hyaxpuya, bi mähä ya yø nzite. 'Ne bi mähä mi'da yø 'yεc'ei ngue yø mmengu Jope.

²⁴Rá yo pa p'uya, bi zøn'a Cesarea. Nunā rā Neyo, ya mi ndømate p'u ja rá ngu. Ya xi petyø meni conyø amigo di nsixui. ²⁵Mi zøhra Bedu, 'bexpa nangra Neyo ngue bi nzenguau. Bi ndantyøhmu p'uya ngue nne xtā ndanne. ²⁶Pe rā Bedu bi xihra Neyo ngue da nangui. Bi 'yεmbi:

—Dami nangui. Nugä xquet'a drá ja'ithogä tengutho'i.

²⁷Mente yau p'uya, bi yut'ambo rā ngu. Bi nu ngue xangu yø ja'i 'bup'u xi mpeti. ²⁸Ra Bedu p'uya bi 'yεmbyø ja'i:

—Guí pahmu ngue n'na rā judío, hingui nneprá nt'εc'ei ngue di n'amigoui n'na rā 'dan'yo ja'i,

ní xinga gue'a ngue dá yurbu ja rá ngu. Pɛ Oja, ya xá xiqui ngue hínjonni ja'i ga embi ngue hinguí sá ga nya'be, ogue ga embi ngue xants'o. ²⁹Janangue nu'mø mambá ts'igui, hinte dá ma, sinoque n'na zihmantho dá ghe. A nuyá, dí nne ga padi te guí zoqui.

³⁰Mí dahra Neyo p'uya, bi 'yembi:

—Ya rá gupa ya, comma tengutho rá ora ja p'uya, ya mmap'u comma hyu nde. Him mará nsihme'a rá ora'a. Mente dí mmat'Oja ua ja ma ngu, bi mpá ma nhandi tengutho 'mø gdi 'ui. Dá nugá n'na rá n'yohu bi zocua, di yoxni rá he. ³¹Bi 'yengui: “Ague Neyo, nu'a ní mhmata'Oja guí øt'e, i ø Oja'a. ³²Dami 'yet'i to da si n'na rá n'yohu ní hu ngue rá Simu 'ne i Bedu. Bí 'bup'u ja rá hnini Jope. I säya p'u ja rá ngu'a xquet'a ní hu ngue rá Simu. Rá hyuxfani'a rá n'yohu, 'bup'u ja rá nnengui rá jathe. Nu'mø bi zocua'a p'uya, go da xi'i hanja'a”, bi 'yengui. ³³Janangue dá penhná p'u te'o dá si'i. Ya xanho ngue xcuá ghe. A nuyá, gátho dí 'bucáhe ua ja rá hmi rá dá Oja ya. Dí nne ga øcáhe te gáma hya di 'bep'a'i Oja gui xicje —bi 'yembi.

Rá Bedu bi xihra hya yø ja'i 'bup'u ja rá ngu rá Neyo.

³⁴Mí nya rá Bedu p'uya, bi 'yena: —A nuyá, dí haxá njuani ya ngue Oja hínjongui en'a. ³⁵Sinoque i nnu manho hont'o bi zä maja'i 'bucua ja rá ximhäi ngue suprá xudi 'ne øtra nho. ³⁶Nuna Oja bi zohyø judío, bá pennbabi rá hoga 'da'yo hya ngue di nhojpauí yø ja'i conná nguehra Jesucristo. 'Ne guehna nnøpa hmu

gátho yø ja'i naya. ³⁷Nu'ahu guí pahmu te bá njap'u Galilea 'necua Judea 'mø mí manna hya rá Xuua bi 'yøtra nxixya.

³⁸Guí pahmu ngue nuna Oja, bá pennbabi rá Espíritu Santo rá Jesús nuna rá mmengu Nazaret, ngue bi hatra ts'edi da 'yøtra nho p'u di ma. Bi 'yøthe gátho yø ndunthi mádi unna zithu. Bi zä bi 'yøt'e tengu na rá hya na, porque n'youi Oja. ³⁹A nugáhe ya, dadi jagáhe majuaní te gá bi 'yøtra Jesús, tengutho te bi 'yørbu ja rá xequi rá njap'u Judea 'nep'u ja rá hnini Jerusalén. M'mefa p'uya, bi ma macuati rá pont'i ngue ja bi dup'u. ⁴⁰Pɛ nuna Oja, bi japi bi bennate'a rá hyu pa. Bi nepe ngue mahøndá nuhe 'mø ya xi bennate. ⁴¹Hínque masque gátho yø ja'i bi nu 'mø mí bennate rá Jesús, sinoque go dá nugáhe. Ya m'met'o xpí zän'Oja ngue ga jahe majuaní p'u bi bennate rá Jesús. Nugáhe p'uya, 'dap'u dá nsihmehe 'mø mí bennate p'u mant'águi. ⁴²'Ne gue'a bi 'bejpahe'a ngue ga japáhe majuaní yø ja'i, ngue nuna rá Jesús guehna bá ex Oja ngue di ndast'abi na, ngue dá hyaspa rá güenda'u i te 'ne'u xandu. ⁴³Nuna rá Jesús, guehna bi má gátho yø pøngahya Oja na, ngue nu to gátho dá 'yec'ei na, di mpunnba yø ts'oqui conná nguehna.

Bá 'bennbabi rá Espíritu Santo yø ja'i híngyø judío.

⁴⁴Tobe di yahnitho rá Bedu 'mø mí zøhra Espíritu Santo p'u 'buhyø ja'i mí øxra hya mmanna Bedu. ⁴⁵Nu'u yø judío xí 'yec'ei m'met'o rá Jesús bá n'youi rá Bedu ngue di hyuni, di 'yøtho'u p'uya, ngue 'ne'u

yø ja'i hīngyø judío bá 'bennbabi ra Espírítu Santo. ⁴⁶Mbønequi xanho, porque øde ngue n'nan'yo ra hya ga ya'u 'bup'u. 'Nē øde ngue espabi Oja.

⁴⁷Bi 'yenna Bedu p'uya:

—Xiya, ¿ua hinda zä di nxixya ya yø ja'i bá 'bennbabi ra Espírítu Santo ya, tengutho bi njacju m'met'o? —bi 'yena.

⁴⁸Bi xihyø ja'i p'uya ngue bi ma maxixyabi, gue'a di fadi ngue ec'ei ra Jesucristo'a. M'mefa p'uya, ya hīmma thøgue ra Bedu, xihyø ja'i ngue di m'mup'u njammī pa.

**Ra Bedu bi dāpra güenda
yø 'yec'ei p'u ja Jerusalén.**

11 Nuya yø representante ra Cristo co 'ne'u mi'da yø 'yec'ei rá m'mup'u Judea, bi 'yøde ngue 'ne'u hīngyø judío ya xī ec'ei bi rá hya Oja. ²Nu'mø mi zønna Bedu p'u Jerusalén, bi mbøcue 'da yø judío ngue ya mayø 'yec'ei. ³Bi 'yembi:

—¿Hanja ngue gá sømp'u 'buhyo ja'i hīngyø judío, 'ne 'dap'u gá nsihmeui? —bi 'yembi.

⁴Nuna ra Bedu p'uya, bi dä ra güenda te gä xi nja, bi 'yena:

⁵—Nu'mø dambí 'bucä p'u ja ra hnini Jope, ma mat'Ojagä p'uya. Bi mpähma nhandi tengutho 'mø gdi 'ui. Dä nugä n'na ra manta xannoho bí gahmaya, ba nthut'i ngoho mats'at'i. Bi zøp'u dí 'bui. ⁶Nu'mø ma hētä p'uya, dá nu te 'be'a cumbo. Dä nu ngue bá cup'u yø zu'ε ja goho yø gua, bá cup'u yø zate, bá cap'u yø c'eya, bá cup'u yø ts'int's'u. ⁷Dä øcä p'uya ngue nzoqui bi 'yengui: “Ague Bedu, dami nangui. Guí hyo yø zu'ε 'bucua n'namhma gui sa”, bi 'yengui.

⁸Nugä p'uya dí embi: “Hīn'na grá Hmu. Porque hījam'mø xtá sigä n'na ra cosa nu'a hīn'yu rá nt'edi ga si, ogue xants'o”, dí embi. ⁹Nu'a nzojpuya, mahømbi 'yengui: “Nu'a mman'Oja ngue xanho, 'yo gni hutī ngue xants'o'a”, bi 'yengui. ¹⁰Nhyu ndi bi zoqui ngue ngu'a xiqui. 'Bextä nugä p'uya ngue bi mengra manta, i ma mahets'i. ¹¹Nu'a ra ora'a p'uya, nup'u ja ra ngu nmi 'bui, bi zøn'i hyu nc'ei xi nexa Cesarea, ni ma da sigui. ¹²Ra Espírítu Santo p'uya, bi xiqui ngue hīnga nyobeni, ga mme'be'u yø n'yohu bi zøhø ngue sixqui. Xquet'a dá macähe ya 'dato mā zi cūhu 'bucua. Gä dá cut'ähe p'u ja rá ngu n'na ra n'yohu ngue ra mmengu Cesarea. ¹³Nuna ra n'yohu p'uya, bi xicje ha bi nja ngue bi nu n'na ra anxē bi zøp'u ja rá ngu. Ra anxē p'uya bi 'yembi: “Dami 'yet'i to da si n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Simu, 'bup'u ja ra hnini Jope, nu'a xquet'a ja man'na ra thuhu ni hu ngue ra Bedu. ¹⁴Nuna ra Bedu, go da xi'i na ha di njap'u gdi nyani, co 'ne'u 'bup'u ja ni ngu”, bi 'yembi. ¹⁵Pe høntho dá fudi dá xicä ra hya yø ja'i p'uya, 'bexque'a bá 'bennbabi ra Espírítu Santo, tengutho bi njacju m'met'o. ¹⁶Bi zo mā mmuigä p'uya ngue nguna ra hya bi man'a m'met'o ra Hmu Jesús, bi 'yena: “Ra Xuua bi 'yøtra nxixya connä dehe'a. Pe nu'ahu, ra Espírítu Santo di ha'ahu ra ts'edi”, bi 'yena. ¹⁷Pe xi'mø ngue bi ne Oja ngue bi japyø ja'i tengutho bi jacju 'mø mā ec'eihu ra Hmu Jesucristo, ¿ua da zä ga täjpagä'a te nne da 'yøt'a Oja p'uya?

¹⁸Nuya yø 'yec'ei mi 'bup'u Jerusalén, mi zä mi 'yøhya yø hya bi

manna Bedu, mambi nsâyatho. Bi 'yemp'uya:

—Maguese na Oja, ngue xquet'a 'ne'u hingyø judío bi ne Oja ngue bi hyep'u ra nts'o, 'ne bi tocabi ra 'da'yo te para zantho.

**Yø mmengu Antioquía
bi 'yec'ei ra Jesucristo.**

¹⁹Bi 'yemmegi bi ts'uhyø 'yec'ei 'mø mi tho ra Teba. Nu'u bi 'dagui, i mpa 'da asta Fenicia, asta Chipre, asta Antioquía i mpa 'da. A nuya p'uya, nuna ra hoga 'da'yo hya ni hya, ja ni mamp'u ni mpa. Pe høndyø judío bi xifi, hijnjom mi'da ni ja'i xta xifi. ²⁰Da gue 'da'yo 'yec'ei ngue yø mmengu Chipre, 'ne'u yø mmengu Cirene bi zomp'u ja ra hnini Antioquía. Xquet'a bi xihra hoga 'da'yo hya yø ja'i hingyø judío. Bi xihyø ja'i hanja'a ra Hmu Jesús. ²¹Di hatra ts'edi Oja ngue da manna hya. Janangue xangu yø ja'i bi hyep'u yø nyogui nt'ec'ei ngue bi 'yec'ei ra Hmu Jesús.

²²Nuna te bi nja, mi zä mi 'yø'u yø 'yec'ei p'u Jerusalén, 'bexpi menhna Bernabé ngue i ma asta Antioquía.

²³Nu'mø mi zonna Bernabé, bi nu p'uya ngue nuna Oja ya xi japi xandønho yø ja'i. Ra ndijohya p'uya. Bi xifi gätho yø ja'i ngue da hyahyø mmui da hya ra ts'edi ngue da den'na ra Hmu Jesús, hinda hyegui. ²⁴Nuna ra Bernabé, rá hoga n'yohu na, n'youi ra Espíritu Santo, di zajpabi rá nt'ec'ei. Janangue xangu yø ja'i bi dapyø mmui ngue bi 'yec'ei ra Hmu Jesús.

²⁵Ja bi nexpu ra Bernabé ngue bi map'u ja ra hnini Tarso ngue bá honna Saulo. Nu'mø

mambá timp'uya, bá n'youi, bí 'y'e'a Antioquía. ²⁶N'na jeya xanho bi m'map'u ha 'buhyø 'yec'ei. Xandøngu yø ja'i bi xännbabi ra hya. Ja bá fup'u Antioquía p'uya, ngue nuya yø ja'i tenna Cristo i nhuti ngue yø cristiano.

²⁷Nu'u yø pa'u p'uya, nu'u 'da yø pøngahya Oja bá nexpu Jerusalén ngue i ma Antioquía. ²⁸Nuna n'na nc'ei ni hu ngue ra Agabo bi nangui bi m'map'u 'buhyø 'yec'ei. Bi bennbabi ra Espíritu Santo'a ra hya bi mamp'uya, ngue i ja ngue di nja n'na ra thuhu gä rá nguni ra häi. Nu'a te bi mamp'uya, bi nja, gue'u yø pa ngue mi ndast'abi ra Claudio. ²⁹Janangue nuya yø 'yec'ei p'u Antioquía bi 'yörpabi ra 'bäxte'u yø mmi'yec'eiui ni m'mu'a Judea. N'na ngu n'na bi uni te ts'u bi zurpa yø ts'edi di uni. ³⁰Nguna bi 'yø'te ngue bi petra menyu, bi mennbabi yø 'yec'ei p'u Judea ngue bi ndäpi to 'bet'o. Nuya bi hyaxra menyu, guehna ra Bernabé 'nehra Saulo.

**Bi tho ra Jacobo, 'ne bi
n'ofädi ra Bedu.**

12 Nuna ra tiempo na p'uya, bi bent'i 'da yø 'yec'ei na ra dast'abi Herodes ngue bi uni. ²Nuna ra Jacobo rá n'yohu ra Xuua, bi manda ngue bi thejpa rá ya conna juai. ³Bi nu ra Herodes ngue di ho yø judío te bi 'yø'te, bi bent'i mahøn'a ra Bedu p'uya. Nuna ra hya na p'uya, bi nja'a ra pa ngue ra ngo ts'i ra thuhme hingui n'youi ra íxi. ⁴Nu'mø mi ma mabent'i ra Bedu, bi manda ra Herodes ngue bi jot'i. Nup'u ja ra fädi p'uya, bi mä'i goho poni yø soldado ngue yø goho

nja'i n'na poni. Bi zänni ngue ja xti sentencía 'mø xtá nguahra ngo ni hu ngue ra pascua. ⁵Ya ofädi ra Bedu, pe m'mädi xandønho. Janangue hingui säya'u yø mmi'yec'eiui, janjuani ngue mmarpabi Oja.

Oja bá jujpu ja ra fädi ra Bedu.

⁶Nu'a ra xui'a p'uya, høntho xtá hyats'i xtá mma njuqui ra Bedu ngue xtá mma mä sentencía ngue da tho. Nuna ra Bedu, xi 'yēt'inde yoho yø soldado p'u mi aha. Mä nthut'i co yoho yø cadena. Nu'u mi'da yø soldado p'uya, 'bäp'u ja ra goxthi fädi ngue di mfädi. ⁷Mi zø'a n'na rá anxe Oja p'uya, bi yot'i Gä mbo ra fädi. Nuna ra anxe, bi dospa rá hyo ra Bedu ngue bi 'yä, bi 'yembi:

—Dami nangui n'nahmantho.

Bi xo'u yø cadena manthut'i yø 'ye ra Bedu p'uya. ⁸Nu'a ra anxe bi 'yembi:

—Dami d'u'ni nguti ya, dami ti'ni thixfani —bi 'yembi.

Nu'mø mi 'yøtra Bedu'a te sifi, ra anxe mahømbi 'yembi:

—Dami hye ni tuhu ya, bá nterbuaya.

⁹Nuna ra Bedu p'uya, ni 'befatho p'u ni ma ra anxe ngue bi bøni. Pe hingui padi ngue'mø majuani ogue himma juani'a te ørpabi ra anxe, bi 'yena ngue i 'ui. ¹⁰Pe nu'mø mi thop'u rá müdi 'bui yø soldado, bi 'uix'a rá yo 'bui, mi zømp'u ja ra goxthi ngue Gä ra t'egui p'uya. Bi xose ra jut'i, bi bømbuaya. M'mefa p'uya, ya ni 'yop'u ja ra caye. Bi zop'u ra anxe p'uya, bi ma. ¹¹Bi hyaxa njuani ra Bedu p'uya ngue majuani'a te ørpabi ra anxe bi nu, bi 'yemp'uya:

—A nuyá, dí haxá njuani ya ngue majuani bá penhna anxe Oja ngue bi yangä p'u ja rá 'ye ra Herodes. Bi yangui ngue ra ndate mi mbennagui yø judío.

¹²Mente sodrá mmui ra Bedu'a te tho p'uya, bi zømp'u ja rá ngu ra Maya rá mamá ra Xuua. Nuna ra Xuua xquet'a ni hu ngue i Marco. Xangu yø 'yec'ei xi mpeti p'u ja rá ngu na p'uya ngue mmat'Oja.

¹³Nuna ra Bedu p'uya, bi jätra goxthi p'u thi. Bá pøn'a n'na ra hmute ni hu ngue ra Rode ngue da padi te'o di jätra goxthi. ¹⁴Pe nu'mø mi ba p'uya ngue ra Bedu 'bähma xøts'e, nu'a gui johya, bi ntihi i ma mbo ngue bá ma. Gue hinga 'be bi xojpi. ¹⁵Mi mamp'uya ngue 'bäp'u thi ra Bedu. Bi t'embuaya:

—Antho gui loca ya, tegue da hyongua'a 'mø.

Pe ra hmute n'nat'a mma ngue majuani gue'a ra Bedu 'bähma xøts'e. Bi 'yenyø ja'i p'uya:

—Hinga gue'a, sinoque rá ndahi'a.

¹⁶Pe ra Bedu bi sigue di jätra goxthi. Bi ma to bá xocra goxthi p'uya. Mi nu yø ja'i ngue gue'a ra Bedu, emmei bi nsu. ¹⁷Ra Bedu p'uya, ørpatho yø senya connä 'ye ngue hindi 'yani. Bi xihyø ja'i ha bi nja ngue bá juc'a Oja p'u ja ra fädi. Bi 'yembi:

—Nu te dá thocä ya, dami xihmu ra Jacobo 'ne'u mi'da mä zi cuhu — bi 'yembi.

Bi bømp'uya, bi ma man'na ra xequi. ¹⁸Mi hyaxpuya, janjuani ngue hingui padi te da 'yøtyø soldado. Porque hingui padi ha xi nja ra Bedu. ¹⁹Bi manda ra Herodes ngue bá thonna Bedu, pe himbä thini. Bi ma nt'änni yø

mädi p'uya. M'mefa p'uya, bi manda ngue bi tho'u yø mädi. Mi nhote ra Herodes, bi bömp'u ja ra häi Judea, bi ma i m'mup'u ja ra häi Cesarea.

Ya bi du ra Herodes.

²⁰Nuna ra Herodes mađi nsuhmi yø mmengu Tiro 'nɛhyø mmengu Sidón. Pe bi nhecahya yø ja'i ngue da menhna n'na ra comisió ngue da ma da nyau i ra Herodes. Pe 'be bi hyøspabi ra mɛnyu na ra Blasto di manda p'u ja rá ngu ra Herodes. Go bi cutra hya na p'uya ngue di nhojpau i yø ja'i ra Herodes. Porque nup'u ja ra häi Tiro 'nɛp'u ja ra häi Sidón, ja man i map'u'a te mi põmp'u ja rá häi ra Herodes ngue si yø ja'i. ²¹N'na ra pa p'uya, bi mennba ra hya yø ja'i ra Herodes ngue bá ɛhyø ja'i bi nyau i. Nuna ra Herodes bi hye rá he ngue ra hedast'abi. Bi mip'u ja ra nthuts'i ngue bi nhøt'a hya p'uya. ²²Mi juadi bi nya p'uya, bi 'yɛnyø ja'i:

—Nuna ya ya, hingra ja'itho na, sinoque Oja na —bi 'yɛnyø ja'i.

²³'Bexque'a p'uya, n'na rá anxɛ Oja bi japi ngue bi hyɛnna Herodes, bi ganyø mase mi ca rá mmui, bi du. Porque bi hotho te mmanyø ja'i ngue ɛmbi Oja, himbi hejpi ngue ɛspabi yø ja'i.

²⁴Pe nuna rá hya Oja, man'na man'na ni zetho ndap'u bi zä i hma.

²⁵Nuna ra Bernabé 'nɛhra Saulo mi dá ra mɛnyu i 'benhni ngue dan i dáp'u Jerusalén. Hømbá pengui, bi 'yɛ'a Antioquía. Bá si ra Xuua nuna ni hu ngue i Marco.

Bi mudi di mpehra Bernabé 'nɛhra Saulo ngue bi 'yonna hya.

13 Nu'u yø 'yɛc'ɛi 'bup'u ja ra hnini Antioquía, i n'youi

p'u 'da yø pøngahya Oja 'nɛhyø xännbate 'da. Guehna ra Bernabé, ra Simu nuna ni hu ngue ra Niger, ra Lucio nuna ra mmengu Cirene, ra Manaén nuna rá tede ra Herodes mi ndast'abi p'u Galilea, 'nɛhra Saulo.

²N'na ra pa bi mpeti yø 'yɛc'ɛi ngue thanne Oja. 'Nɛ etyø mmui yø ja'i 'mø ndanne. Ra Espiritu Santo bi 'yɛna:

—Dami 'yɛxui ra Bernabé 'nɛhra Saulo, para ngue da 'yøtra 'bɛfi ga 'bɛpi, porque ya xtá huanhna ya.

³Mi juadi bi mat'Oja yø ja'i p'uya, 'nɛ etyø mmui, bi japyø 'yɛ p'u ja yø ya p'uya, para ngue da fadi ngue ya bi t'ɛts'i. Bi n'yɛte p'uya, bi ma.

Ya bi manna hya p'u Chipre.

⁴Nuna ra Espiritu Santo bi menhna Bernabé 'nɛhra Saulo ngue di 'yonna hoga 'da'yo hya. I mpa p'u ja ra hnini Seleucia. Ja bi 'yop'u ra barco ngue i mpa p'u ja n'na ra häi brá ja made ra jathe ni hu ngue Chipre. ⁵Mi zømp'u ja ra hnini Salamina, nu'u yø judío xi mpeti p'u ja ra nija p'uya, gä bi xihrá hya Oja. Ni n'youi ra Xuua ngue yø mäxte. ⁶Bi n'yo p'uya, xangu p'u bi thogui. Sär'mø mi zømp'u ja ra hnini Pafos. Ja bi nthɛui p'u n'na ra judío ni hu ngue ra Barjesús. A nuna p'uya, ra badi pe mmanna fɛhni, ɛna ngue rá pøngahya Oja. ⁷Nuna ra Barjesús mará amigo ra dast'abi Sergio Paulo. Ra dast'abi p'uya, mi ja xanho rá n'yomfɛni. Bi zonhna Bernabé 'nɛhra Saulo, bi ne bi 'yø'a rá hya Oja. ⁸A nuna ra badi p'uya, ja man'na rá thuhu ngue ra Elimas. Bi dajpi te mmanya yau i ra dast'abi, bi ne xtí hejpi ngue hinda 'yɛc'ɛi ra hya sifi. ⁹Nuna ra Saulo xquet'a ni

hū ngue rā Pablo. Pē rā Pablo di haṭra ts'edi rā Espiritu Santo, bi za di heṭi rā Elimas. ¹⁰Bi 'yembəya:

—Nu'i grā ndøbethani, gā rā nts'o gni 'yo. Rā basi'i rā zithu. Ni nsuiui'te gā xanho. ¿Ua hīnjam'mø guí 'yets'a gni ts'onnbabi'a rā hya njuantho di un'Oja? ¹¹A nuyá, di castiga'i Oja ya. Gui nxädä njammi pa ya, hīnda zä gui nnurpa rā nyot'i rā hyadi —bi 'yembi.

N'na zihmantho bi gā 'bexui p'ə ha heṭra Elimas, honi to di cūnhni, porque hīnha heṭi. ¹²Nu'mø mi nu rā dast'abi'a te bi nja p'əya, 'bexque'a bi 'yəc'ei rā hoga 'da'yo hya. 'Nē janjuani di 'yøtho'a te rā xädi i ja ngue sifi hanja'a rā Hmu Jesús.

**Rā Pablo 'nēhra Bernabé
bi ma man'na rā hnini xquet'a
ni hū ngue rā Antioquía.**

¹³Nuna rā Pablo 'nēhya mi'da yø n'yohu, gā bi 'youi rā barco p'ə ja rā hnini Pafos ngue i map'ə ja rā hnini Perge, ja yø xequi rā njap'ə Panfilia. Ja bá nsote p'ə rā Xuua p'əya, porque bá pengui ngue bi zø'a Jerusalén. ¹⁴Mambá thop'ə Perge p'əya, i mpa p'ə ja rā hnini Antioquía ngue Pisidia. Nu'mø rā pa ngue rā ts'äya, bi yərbu ja rā nija di mpeti yø judío. Bi mi p'əya. ¹⁵Nu'mø mi juadi bi hman'a te nt'ot'i p'ə ja rā libro ngue rā ley Oja, 'nē'a te bi 'yotyø pøngahya Oja, nu'ə di manda p'ə ja rā nija bi mennba rā hya, bi 'yembi: “Ague n'yø'au, nu'mø ja tema hya gni hyaui ngue gui xihmi yø ja'i, da zä guí mmammī ya”. ¹⁶Rā Pablo p'əya, bi nangui. Bi 'yøṭra senya connā 'ye, di hejpbabi yø ja'i ngue hīndi 'yani. Bi 'yembəya:

—Ague gyø judíoḥu, te'o gā suprá xudi Oja, dami 'yøhmū ya yø hya ja ua. ¹⁷Nuna Oja thanne yø judío, bá huan'ə mā mboxitahə. Bi 'yø'te ngue bi ze'ə yø mbom'meto rā Israel mente bá m'mup'ə ja rā 'dan'yo häi Egipto. Connā ts'edi Oja bá jücyø ja'i p'ə Egipto. ¹⁸Mente bi n'yo dapo nyote njeya yø ja'i, nuna Oja bi zeti te øtyø ja'i. ¹⁹Bi jua Oja yoto yø nación manī njap'ə ja yø häi Canaán. Yø häi ya yø ja'i bi gua p'əya, go bi t'unma mboxitahə ngue da gohmi. ²⁰M'mefa p'əya, mente bi zøn'i goho ciento 'nē yote mā'det'a njeya, bi 'yexyø ts'ət'abi ngue di manda yø judío asta gue'mø mambá m'muhra pøngahya Samuel. ²¹Nuya yø judío, bi 'yädi ngue da t'exra dast'abi di manda. Nuna Oja p'əya, bi 'yexa n'na rā dast'abi ngue bi mpe'a nyote njeya. Guehna rā Saúl bi t'ets'i, nuna rá ts'unt'ə rā Cis. Nuna rā n'yohu na, rá mbom'meto rā Benjamín. ²²M'mefa p'əya, bi hyajpabi Oja rá 'befi rā Saúl. Bi 'yex hman'na rā dast'abi ni hū ngue rā David. Bi 'yēn'Oja p'əya: “Nuna rā David rá ts'unt'ə rā Isai, guehna n'na rā n'yohu dí nnu manhogā na. Nu'a te gā dí nnegä ngue di nja, nuna go da 'yø'na”, bi 'yēn'Oja. ²³A nuna rā Jesús, rá mbom'meto rā David, guehna bá ex Oja ngue da yanyø judío tengutho xi yarpa Oja m'met'o yø judío. ²⁴Hante ngue da fahna rā Jesús, nuna rā Xuua bi xihyø judío ngue jatho da hyep'ə rā nts'o ga 'yo yø ja'i n'namhma di nxixya. ²⁵Nu'mø ni ma da zønna pa da du na rā Xuua, bi 'yēna: “Nu'a rā Cristo guí mmamhmu, hinga guecä'a. Da ep'ə m'mefa'a, pēgue

nmaguese 'mø bá ɛɛ. ¿Hapu gue ga sucá tengu'a?" bi 'yɛna.

²⁶Ague gyø judío ni mɛnihu ra Abraham, gátho mi'da yø ja'i suprá xudi Oja. Go bá 'ben'nahu na ra hya ja ua ngue gdi nyamhmu na. ²⁷Nu'u yø mmengu Jerusalén conyø ts'ut'abi hingui 'yo yø mmui te'o na ra Jesús. Nuna ra hya bi 'yotyø pøngahya Oja, nhyato nhyato di xáp'u ja ra nija yø ja'i, pe hingui tinyø mmui'a te ra hya nt'ot'i. I njarbutho ya, nu'mø mi sentencia ra Jesús, ya bi nja'a te ra hya nt'ot'i. ²⁸Madague'a himbi dinnba rá ts'oqui ngue xtí du, pe bi xihyø judío na ra Pilato ngue di manda da tho. ²⁹Mi zä mi njapi gátho'a te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro p'uya, bá thajpu ja ra pont'i p'uya ngue bi t'ägui. ³⁰Pe nuna Oja bi 'yø't'e ngue bi bennate p'u ha bi t'ägui. ³¹Nu'u yø xädi 'dap'u mi 'youi ra Jesús, n'youi 'mø mambá nexpu Galilea ngue ni ma Jerusalén. Pe xangu yø nnidi mahombi nyau 'mø mi bennate. Nuya yø xädi ya, guehya 'bui ngue di ja majuaní ra hya p'u ha 'buhyø judío ya, ngue hanja na ra Jesús.

³²Dadi øt'áhe na ra hoga 'da'yo hya, ngue nu'mø yø pa xa thogui, ya bi nja na ra hya xi yarpabi Oja'u ma mboxitahu. ³³Porque ngue yø mbom'metoju'u ya, nuna Oja, ya bi nja'a te ra hya xa mma mmam'met'o, ngue da penhua ra Jesús. Ya bi nja na ra hya nt'ot'i p'u ja ra Salmo rá yoho ngue ɛna: "Gue'e ma Ts'unt'ut'i, go dí ɛxa'i ya ngue gui ndast'abi", bi 'yɛn'Oja. ³⁴Ya m'met'o xi man'Oja ngue jatho da japi di bennate p'u ha da nt'ägui ra Jesús. Porque hingui

nnepe da 'ya rá do'yo. Nguna bi manya ngue bi 'yɛna: "Ga øt'ä ngue gui timhmu'a ra nho dá yarpagä ra David". ³⁵Xquet'a nt'ot'i man'na ra hya p'u ja ra Salmo ngue i ɛna: "Nu'a ni Maca Ts'unt'ut'i, hingui japi da 'ya rá do'yo'a", i ɛna.

³⁶Majuaní ngue bi 'yørpabi rá pähä Oja mente ra pa bi m'muhra David. Nu'a ra hya di 'bep'a Oja da 'yø't'e, gue'a bi 'yø't'a. M'mefa p'uya, bi du, 'dap'u bi tähmi rá mboxita. Pe bi 'ya rá do'yo. ³⁷Pe nuna ra Jesús, bi 'yø't'a Oja ngue bi bennate, himbi 'ya rá do'yo na. ³⁸Ague n'yø'áhu, nuna ra hya ma øt'e'áhu ya, jatho gui pahmu ngue nuna ra Jesús, guehna di punnga ma ts'oquihu na. ³⁹Hangu bi mehyø ja'i ngue nne xtí mpunnbi ngue xta 'yø't'e te gäma hya nt'ot'i p'u ja rá ley ra Moisés, pe himbi zä. Di mpunnbabi ra ja'i ya, pe gue gue'a da 'yɛc'ɛi ra Jesús. ⁴⁰Dami mfähmu, man'na n'yo mi 'yø't'e ngue go gui thohmu'a te bi 'yotyø pøngahya Oja ngue bi 'yɛna: ⁴¹"Ague gyø dennatehu, nu'a te gá nuhu ya, madague'a gui suhu, pe ngutho gui m'mehmu. Porque guecä drá Ojagä, da zønna pa ga øt'ä yø cosa ngue tate mazihotho, asta hingui 'yɛc'ɛihu 'mø to da xi'áhu hanja", bi 'yɛna. ⁴²Mi jua'a ra hya bi manna Pablo p'uya, bi bömp'u ja ra nija n'youi ya mi'da yø n'yohu. A nu'u hingyø judío p'uya, bi xifi ngue nu'mø bi dättra pa säya yø ja'i, hõnda ngu'a ra hya da manna Pablo. ⁴³Mi n'uenyø ja'i p'u ja ra nija p'uya, nuna ra Pablo 'nehra Bernabé, bi denni xangu yø judío, da gue'u yø ja'i ya xa bennba yø nt'ɛc'ɛi yø judío xquet'a ni

tet'i. Nuya ni terbaya, majapi nts'edi ngue hinda hyejpabi rá mate Oja.

⁴⁴Mi dátra hyato ma pa säya yø ja'i p'uya, ya mme gä rá hnini bi mpeti, ngue nne da 'yøspa rá hya Oja. ⁴⁵Pe mi nu yø judío p'uya ngue ena yø xaju yø ja'i, bi nseya p'uya. Bi däjpi te mmanna Pablo, bi zui. ⁴⁶Ra Pablo p'uya, 'nehra Bernabé bi hya ra ts'edi ngue bi nya, bi 'yembyø ja'i:

—Ague gyø judío, mi jahma ngue go rá müdi dá si'ahu rá hya Oja. Pe ya hinguí nthehu ra 'da'yo te para zantho, ngue hinguí nnu manhohu na ra hya na. A nuyá, gdá mäcähe p'u rá m'muhyø ja'i hinguø judío ya. ⁴⁷Porque guehna bi menngähe Oja na ngue bi 'yena: “Nuya dí exa'i ya ngue gui cännbabi ra 'yu da n'yo yø ja'i hinguø judío, tengutho n'na ra nyot'i m'ø ni 'bet'o. Janangue da zä di nyanyø ja'i rá nguni nximhäi”.

⁴⁸Mi 'yøhyø ja'i na ra hya si p'uya, janjuani ngue ra ndi johya'u hinguø judío. I mmanyø ja'i p'uya ngue xandønho rá hya Oja. 'Né gä bi 'yec'ei'u yø ja'i ya xpá ts'ännbi ngue di ntheuí ra 'da'yo te para zantho. ⁴⁹Bi ma ma'yoni rá hya Oja gätho'a ra xequi'a p'uya. ⁵⁰Nuya yø judío mbøcuc, bi 'yutya yø xisu ya suprá xudi Oja, guehya hnu mansu p'u ja ra hnini ya yø xisu. Da guehyø n'yohu di manda p'u ja ra hnini, gä bi 'yut'i. Janangue bá yuns'yø ja'i p'uya, ngue bi zuhra Pablo 'nehra Bernabé. Bi 'yet'i, xifi ngue ya hinda pengui. ⁵¹Pe nuya yø representante ra Cristo, bi huamhyø fonthäi mi n'youi yø mbongua, gue'a ra hmeya'a ngue ya bi thep'u yø ja'i nuya himbi nu manho ra hya. Bi tho p'uya, i

mpa p'u ja ra hnini Iconio. ⁵²Nu'u yø ja'i ya xi 'yec'ei ra hya p'uya, janjuani ngue di johya 'ne di hatra ts'edi ra Espiritu Santo.

**Ra Pablo 'nehra Bernabé
bi manna hya p'u Iconio.**

14 Nu'p'u ja ra hnini Iconio, jap'u ra nija di mpeti yø judío, ja bi yurbu ra Pablo 'nehra Bernabé ngue bi manna hya. Mi manna hya p'uya, xangu yø judío bi 'yec'ei, 'ne'u hinguø judío bi 'yec'ei ra hya. ²Pe nu'u yø judío himbi 'yec'ei ra hya p'uya, bi 'yutyø mmengu Iconio, bi japi ngue bi nu man'u yø 'yec'ei. ³Janangue ya'atho yø pa bá m'mup'u, bi hya ra ts'edi bi manna hya. Hønt'a Oja nøts'e mente xihyø ja'i hanja'a rá mate Oja. I fäx Oja ngue øtyø milagro para ngue da fadi ngue majuaní te mma. ⁴Pe nu'u yø ja'i 'bup'u ja ra hnini, yo 'bui i nja. Nu'a n'na 'bui 'da'igu mmamhmu yø judío. Man'na 'bui p'uya, 'da'igu mmamhmu yø representante ra Cristo.

⁵Yø judío, 'ne'u hinguø judío, bi nhecayahu yø ts'ut'abi ngue da zumba yø representante ra Cristo, 'ne da mündo. ⁶Mi zä mi badi te fennbabi ra Pablo 'nehra Bernabé, bi bømp'uya, i map'u ja ra hnini Litra. Bi thogui, i mpa p'u ja ra hnini Derbe. Guehya yø hnini rá njap'u Licaonia ya. Gä bá n'yop'u ja yø hnini querpü bí ja. ⁷Ja bi mmamp'u ra hoga 'da'yo hya p'uya.

Bi 'bundo ra Pablo.

⁸Nu'p'u ja ra hnini Litra, bi dimp'u n'na ra n'yohu mi hup'u ngue hinguí sä di n'yo. Porque

ra dogua mente ra pa xa m'mui, hinjam'mø di 'yo. ⁹A nuna ra n'yohu na, mi 'yøde te mmanna Pablo. Ra Pablo bi hyeti, bi ba p'uya ngue ec'ei ngue da zä yø gua. ¹⁰Nuna ra Pablo bi ts'edi bi 'yembi:

—Dami nangui ga 'bäi —bi 'yembi.

Nuna ra n'yohu p'uya, bi m'mäi. Bi 'yen'a n'na ra sägui p'uya, bi n'yo. ¹¹Mi nu yø ja'i'a te bi 'yøtra Pablo p'uya, bi muhra hmafi yø ja'i, ga ya'a te yø hya yø ja'i Licaonia, i ena:

—Yø zi dahmu xpá ngohi ngue yø ja'i, bi zøcua dí 'buhmu ya —bi 'yena.

¹²Nuna ra Bernabé, t'embi ngue ra dahmu Júpiter. Nuna ra Pablo p'uya, t'embi ngue ra dahmu Mercurio na, porque guehna ra Pablo bi manna hya. ¹³Nu'a rá mmäcja ra dahmu Júpiter i ja rá nija p'u ja ra nenihni ni yutra 'yu. Bá zi yø ndani na p'uya, xpí tøtyø thødøni, ni map'u 'buhyø representante ra Cristo. Bá n'youi yø ja'i di nhomndani ngue da 'yøpa ra 'bøt'e ngue da danne. ¹⁴Pe ra Bernabé 'nehra Pablo, bi mmeya'a te nne da 'yøtyø ja'i ya p'uya. Bi xetyø pahni p'uya, ngue gue'a gui nequi ngue hingui nnu manho te nne da 'yørpabi yø ja'i. Bi yurbu ha 'buhyø ja'i p'uya, ni mafi, i ena:

¹⁵—Agué n'yø'ahu, ðhanja'a guí nne gui 'yøthu? Nugä'be xquet'a dyø ja'i'tho gä'be tengütho'ahu. A nuyá, nná ehé ga øt'a'be na rá hoga 'da'yo hya Oja ya, n'namhma gui hyehmu p'u'a te guí øthu, hinte di muui'a. Dami 'yec'eihu Oja nuna 'bui.

Guehna bi 'yøt'e te gä bí ja mahets'i, 'nehra häi, 'nehra jathe. 'Né bi 'yøt'e gätho yø cosa dí nnuhu. ¹⁶Nu'mø yø pa xa thogui, nuna Oja, madague'a

hingui nnu manho te øtyø ja'i, pe bi unna 'yu yø ja'i ngue da 'yøt'e te di ho. ¹⁷Pe zant'a di nequi te'o na Oja, ngue gä ra nho ørcahu. Di 'dacju ra 'ye. I øt'e ngue nja yø huahi. Di 'dacju te ga sihu, 'né di unna pähä ma mmuihu.

¹⁸Madague'a ngue nguna ra hya bi manna Pablo, pe xanhennitho ha i hejpabi yø ja'i ngue hinda hyo yø ndani da 'yørpabi ra 'bøt'e.

¹⁹Bi zøhyø judío ngue yø mmengu Antioquia p'uya, 'nehyø mmengu Iconio. Bi japa nts'edi yø ja'i ya p'uya, ngue da mundo ra Pablo. Mi mundo p'uya, ena ngue ya bi hyo. Bi gurpuya, bá emma xøts'e ra hnini. ²⁰Pe bi mpeti yø 'yec'ei p'u ha 'benna Pablo. Bi nangra Pablo p'uya, mahømbi yurbu ja ra hnini. Mi hyaxpuya, bi ma, bi me ra Bernabé, i mpa p'u ja ra hnini Derbe.

²¹Mi juadi bi manna hoga 'da'yo hya p'u ja ra hnini Derbe p'uya, xandøngu yø ja'i bi 'yec'ei ra hya. Bi mengui mahøn'a p'uya, i map'u ja ra hnini Listra. Bi tho'a Iconia, i mpa Antioquia. ²²Di hatra ts'edi yø 'yec'ei p'u ja yø hnini bá thogui. Bi xifi ngue hinda hye'a ra hya ec'ei. Bi xifi ngue nu ra ja'i nne da yurbu di manda Oja, jatho da zä ra n'u ua ja ra ximhäi ngue da ts'ui. ²³Xquet'a bi 'yexyø n'yohu n'na ngu n'na yø hnini ngue di m'met'o p'u di mpeti yø 'yec'ei. Da zømp'u da zøni, øtyø mhmat'Oja 'né etyø mmui. Nuna ra Pablo di fät'a Oja ya yø ja'i bi 'yec'ei ra hya.

Bi mangra Pablo 'nehra Bernabé ngue i ma Antioquia.

²⁴Mambá ep'uya, bá tho'a Pisidia, i mpa Panfilia. ²⁵Mi zøp'u ja ra hnini

Perge p'uya, bi manna hoga 'da'yo hya. Mi thop'u p'uya, i mpa p'u ja ra hnini Atalia. ²⁶Mambá thop'u p'uya, bá o ra barco i ma Antioquía. Guehna ra hnini na ngue bi t'áprá mate Oja ngue da máp'u di ma ra Pablo 'nehra Bernabé ngue'a ra 'befi ya bi juadi bi 'yót'e. ²⁷Mi zomp'u ja ra hnini Antioquía p'uya, bi mpeti yó 'yéc'ei. Bi xihyó ja'i te xi 'yót'Oja conná ngue'u. Bi xifi ngue nne Oja ngue 'né'u yó ja'i hingyó judío da 'yéc'ei ra Jesucristo. ²⁸Ya'atho yó pa bá m'mup'u 'buhyó 'yéc'ei na ra Pablo 'nehra Bernabé.

Bi nja n'na ra junta p'u Jerusalén.

15 Nu'u yó pa'u p'uya, bá nexa Judea 'da yó 'nyohu, bi zó'a Antioquía. Bi mudi bi xännbabi yó 'yéc'ei p'uya, bi 'yembi:

—Para ngue guí nyamhmu, jatho ngue gui 'yóthu tengutho bi manda ra Moisés ngue da hmepya'ahu conná circuncisión —bi 'yembi.

²Nuna ra Pablo 'nehra Bernabé, bi 'yemmei bi njunt'ui'u mman'a p'uya. M'mefa p'uya, bi t'exra Pablo 'nehra Bernabé ngue i ma Jerusalén, bi mähä mi'da yó 'yéc'ei ngue da nyahu yó representante ra Cristo co 'né'u 'bet'o p'u di mpeti yó 'yéc'ei p'u Jerusalén. Janangue da nu ha di jap'na ra hya na.

³Nu'u yó 'yéc'ei p'u Antioquía, bi ma bi thóp'u ja ra 'yu ra Pablo 'nehra Bernabé. Ni nthop'u ja yó häi Fenicia 'ne Samaria. I mma ha bi nja ngue bi hyep'u yó nyogui nt'éc'ei yó ja'i ngue bi 'yéc'ei Oja. Gätho yó 'yéc'ei p'uya, emmei di johya 'mó mi 'yöhnä ra hya na.

⁴Nuna ra Pablo 'nehra Bernabé bi zomp'u Jerusalén, bi mpeti yó 'yéc'ei conyó representante ra Cristo 'né'u yó 'nyohu 'bet'o p'u di mpeti yó 'yéc'ei. Bi ma te xi 'yörpabi Oja p'uya. ⁵Bi nangui 'da yó fariseo ya xi 'yéc'ei ra hya p'uya, bi 'yembi:

—Jatho ngue da ma mhme'pya ya yó 'yéc'ei hingyó judío, di njapra circuncisión. 'Ne di njapi ngue da zupra ley bi 'yotra Moisés —bi 'yembi.

⁶Janangue bi mpeti yó representante ra Cristo p'uya, co 'né'u yó 'nyohu 'bet'o p'u ja ra nija, para ngue da hnu ha di njapra hya. ⁷Mi juadi mi nyau'i ya'atho p'uya, bi nangra Bedu, bi 'yena:

—Ague ma zi cu'ahu, guí pahmu ngue nu'mó yó pa xa thogui, bá huangä Oja p'u ha guí 'buhmu, ngue ga xicä ra hoga 'da'yo hya yó ja'i hingyó judío. I nnepe ngue 'nehya da 'yéc'ei ra hya ya. ⁸Nuna Oja, i parbabi yó 'nyomfeni yó ja'i. 'Ne di nequi ngue bi nu manho Oja ngue 'nehyo ja'i hingyó judío da 'yéc'ei, porque bá pennbabi ra Espiritu Santo, tengutho bi jacju m'met'o. ⁹Tengutho bi jacju Oja, bi jarbutho ya hingyó judío ya. Bi punnbabi ya yó ja'i bi 'yéc'ei. ¹⁰Xiya, çhanja ngue guí täcju'a te nne da 'yót'Oja ya? Porque guí xihmu yó 'yéc'ei ngue jatho da denna ley nuna hinjam'mó di sä da 'yótyo ja'i, ni xinga guehmu mboxitahu xta nzä xta 'yót'e, ni xinga guecju di sä ga øthu'a te gäma hya di manda ra ley. ¹¹Pe dí ec'eihu ngue gdä nyamhmu conná mate ra Hmu Jesús. Xquet'a njarbutho yó ja'i hingyó judío ya.

¹²Gä bi nsäya'a gui njun'mahya yø ja'i p'uya. Bi 'yørpa masu ra hya mmanna Bernabé 'nehra Pablo. Bi ma te bi nja 'mø mi map'u 'buhyo ja'i hingyø judío, ngue bi 'yøtyø milagro Oja conná ngue'u. ¹³Mi juadi bi hmanna ra hya na p'uya, bi 'yenna Jacobo:

—Ague ma zi cu'ahu, dami 'yøhmu te ga mmangä ya. ¹⁴Nuna ra Simu, ya bi xicju ha bi nja te bi 'yørpabi Oja 'mø rá müdi mi map'u 'buhyo ja'i hingyø judío. Nuna Oja, ya xpa huanhyø ja'i ja ngue da zo rá 'ye. ¹⁵Nuna ra hya naya, di ntheu na ra hya bi 'yotyø pøngahya Oja naya, ngue ena: ¹⁶“Nu'mø bi nja'a ra hya nt'ot'i ya, nu'a ra nija bi hyøhra David, ma'da'yo ga hoqui hapu xants'oni, porque ya xa xot'i. ¹⁷Dí nne ngue gätho yø ja'i hingyø judío da hyongui n'namhma da zo ma 'ye. ¹⁸Nguna ra hya bi man'Oja, 'ne bi japi bi bahyø ja'i xa m'muhyø pa xa thogui”, bi 'yena.

¹⁹Nugä dí ena ngue nuya yø ja'i hingyø judío, ngue ya 'yo di 'bätyø mmui ngue ec'ei Oja, ya hingui sä ga ts'onnbahu yø mmui ya. ²⁰A nuyá, para ngue hinda nsuhmi ya yø judío ngue yø 'yec'ei ya, høndya yø hya ja ua da ma macuarpi ra súcua ya. Ngue hinda za ra ngø, nu'a i tho ngue i t'ørba ra 'bøt'e yø dahmu. 'Ne hinda n'yots'om'mäi. 'Ne hinda zaprá ngø yø zu'ë hingui pønna ji 'mø bi du, 'ne hinda zi ra ji. ²¹Porque asta guehyø pa xa thogui, ya mandø njam'møtho, n'na ngu n'na yø hnini i 'bui te'o mmanna ley bi 'yotra Moisés. Nuna ra ley na, nu'mø ra pa ngue ra ts'äya, nhyato nhyato hmamp'u ja yø nija di mpeti yø judío.

²²A nuya yø representante ra Cristo p'uya, co 'ne'u yø n'yohu 'bet'o p'u ja ra nija, 'ne gätho yø 'yec'ei, bi zännbaya ngue da huanhni to da menhni, di ma Antioquia, da me ra Pablo 'nehra Bernabé. Bi t'exra Judas nu'a ja man'na ra thuhu ngue ra Barsabás. 'Ne bi t'exra Silas. Guehya yø n'yohu 'bet'o p'u 'buhyo 'yec'ei ya. ²³Bi ma nt'øt'e ra súcua da gaxpuya, i enna súcua:

“Nugähe yø representante gahe ra Cristo, 'nehya 'bet'o ua ja ra nija, 'nehya mi'da ma zi cuhu 'bucua, dädi zenguagähe'u ma zi cuhu hingyø judío rá m'mup'u ja ra hnini Antioquia, 'ne'u rá m'mup'u ja ra häi Siria, co 'nep'u ja ra häi Cilicia. ²⁴Dí øcähe ngue bi nexua 'da yø n'yohu ngue hinda et'ähe. A nuya p'uya, hingui padi te gui 'yøthu ngue bádi ts'on'na ni mmuihu 'na ra hya i mma, ngue di manda di nja'ahu ra hmepya ngue ra circuncisión, 'ne gui suphu gätho'a te di manda ra ley bi 'yotra Moisés. ²⁵Janangue dá mpetigähe ngue dá nhecahyahe. Dá exähe yø n'yohu bi map'u, bi mähä na ma zi cuhu ra Bernabé 'nehra Pablo. ²⁶A nuna ra Bernabé 'nehra Pablo i enyø te conná guehna ma Hmuhu Jesucristo. ²⁷Nuya yø n'yohu dá et'ähe p'uya, guehna ra Judas 'nehra Silas. Nuya p'uya da zä gui nyasehu, guehya da xi'ahu tema hya dá sännähe ya. ²⁸Nu'a te bi zänna Espiritu Santo p'uya co 'necähe, dá nu manhohe ngue hingui ja ts'edi da 'yøtyø ja'i'a te ga gä 'yo yø judío. Hinda høndya yø hya i ja ngue gui 'yøthu p'u ha 'buhyo judío da si'ahu. ²⁹Yo gui sahu ra ngø i tho ngue t'ørba ra 'bøt'e yø dahmu.

'Nɛ ra ɲi p'uya, 'yo gui sihu. Nu'a ra ngø hingui ponna ji 'mø bi du, 'yo gui sahu. 'Nɛ 'yo gui 'yots'om'mäihu. Nu'mø ngue gá 'yøthu na ra hya dí xi'áhe ya, ya xanho te guí øthu 'mø. Hønt'Oja da mä'áhu".

³⁰Ya bi ma'u bi t'erbuaya. Mi zomp'u ja ra hnini Antioquía, bi petyø 'yɛc'ɛi, bi dá ra sɛcua p'uya.

³¹Nu'mø mi nu ra sɛcua yø 'yɛc'ɛi p'uya, emmei di johya ngue ya bi nhohyø mmæi. ³²Nuna ra Judas 'nɛhra Silas xquet'a yø pøngahya Oja ya, bi hojpabi yø mmæi yø 'yɛc'ɛi ya p'uya, 'nɛ bi hatra ts'edi na ra hya bi xifi. ³³Bá m'mup'u njammí pa p'u Antioquía. M'mɛfa p'uya, bá n'yete ngue bi mengui i ma Jerusalén.

³⁴Pɛ nuna ra Silas bi nu manho ngue bá cop'u na. ³⁵Xquet'a 'nɛhra Pablo, 'nɛhra Bernabé bá cop'u Antioquía. Bi sigue bi xännbabi yø ja'i na rá hoga 'da'yo hya Oja. Bi mfäxui mi'da yø mmɛngu p'u ngue xännba ra hya yø ja'i.

Nuna ra Pablo, ya rá yo ndi bi ma ngue di 'yonna hya.

³⁶Mi ma njammí pa p'uya, ra Pablo bi 'yɛmbra Bernabé:

—Mahønga mmɛp'u ja yø hnini ya xtá mammí rá hya Oja ya. Ga ma nuui te di ja'u ma zi cuhu —bi 'yɛmbi.

³⁷Nuna ra Bernabé, bi ne xtá nzixra Xuua nuna ja man'na ra thuhu ngue ra Marco. ³⁸Pɛ ra Pablo himbi nu manho ngue xtá nzits'i, porque ra Xuua ya xpí nsote p'u Panfilia, hingui nne da mɛp'u ni ma ngue di 'yonna hya. ³⁹Bi n'uɛni n'na ngu n'na ngue hinga 'da'igu i mma. Nuna ra Bernabé bi zixra Marco

na. Bi 'yo ra barco i map'u ja ra häi Chipre. ⁴⁰Ra Pablo p'uya, guehna ra Silas bi ne bi me na. Yø 'yɛc'ɛi p'uya bi 'yäprá mate Oja ngue da mádi ha ni ma. ⁴¹Ra Pablo 'nɛhra Silas i mpa p'u ja ra häi Siria, 'nɛp'u ja ra häi Cilicia. Di hatra ts'edi yø 'yɛc'ɛi p'u ni ma.

Ra Timoteo bi máhä ra Pablo 'nɛhra Silas.

16 Ra Pablo 'nɛhra Silas bi zomp'u ja ra hnini Derbe. Mi thop'u p'uya, i mpa p'u ja ra hnini Lистра. Nup'u ja ra hnini p'uya, bi dimp'u n'na ra 'yɛc'ɛi ni hu ngue ra Timoteo. Ra judío'a rá mamá, pɛ ya ra 'yɛc'ɛi. Rá papá p'uya, hingra judío'a. ²Nu'u yø 'yɛc'ɛi mi 'bup'u ja ra hnini Lистра bi nu manho na ra Timoteo, da gue'u yø 'yɛc'ɛi p'u ja ra hnini Iconio, xquet'a bi nu manho. ³Ra Pablo p'uya, bi ne bi máhä na ra Timoteo. Bi japi ngue bi ma mhmɛpya, bi njapra circuncisión n'namhma ngue hinda mbøcue yø judío p'u di ma. Porque ya fadi ngue hingra judío rá papá na ra Timoteo. ⁴Nup'u ja yø hnini ntho p'uya, bi xihyø 'yɛc'ɛi ngue da 'yøt'e te mmanna sɛcua bi menhyø representante ra Cristo, conyø n'yohu 'bet'o p'u di mpeti yø 'yɛc'ɛi p'u Jerusalén. ⁵A nuya yø 'yɛc'ɛi p'uya, bi hya ra ts'edi yø nt'ɛc'ɛi. N'na pa ngu n'na pa, man'na ni 'yɛc'ɛitho mi'da yø ja'i.

Ra Pablo bi 'ui n'na ra n'yohu ngue ra mmɛngu Macedonia.

⁶Ra Espíritu Santo himbi nepe xtani manna hya p'u ja ra häi Asia na ra Pablo. Janangu bi 'damp'u ja

ra häi Frigia p'uya, i mpa Galacia.
 7Mi zomp'u ja rá hyodi ra häi Misia p'uya. Ja bi bemp'u p'uya ngue xti map'u ja ra häi Bitinia. Pe ra Espiritu Santo himbi nepe xti map'u.
 8Janangue bi 'dastho'a ra häi Misia p'uya, i mpa p'u ja ra hnini Troas.
 9Ja bi n'ui p'u na ra Pablo 'mø minxui p'uya. Nu'a rá t'i p'uya, bi nu ngue 'bäp'u n'na ra n'yohu ngue ra mmengu p'u ja ra häi Macedonia. Bi 'yembj:

—Bí 'yecu Macedonia, guí fáxcahe —bi 'yembj.

10Mi n'ui ra Pablo p'uya, dá sänni ngue dá macähe Macedonia. Dí haxhe njuani ngue nzongahe Oja ngue ja ganj mangähe p'u ra hoga 'da'yo hya.

Ra Pablo 'nēhra Silas bi ma Filipos.

11Dá ogähe ra barco p'u ja ra hnini Troas. Danj mpäcähe p'u ja n'na ra häi bí ja mbo ra jathe ni hu ngue Samotracia. Rá yo pa p'uya, dá sōngähe p'u ja ra hnini Neápolis. 12Dá nēxähe p'u p'uya, danj mpäcähe p'u ja ra hnini Filipos, gue'a n'na 'bui yø ja'i ngue yø romano. Nu'a ra danihni'a p'uya, tate sedi ngue'u mi'da yø hnini jap'u ja ra häi Macedonia. Dá m'mucähe p'u njammj pa p'uya. 13Mi zōhra pa ngue ra ts'äya, dá mähme nenihni ha ja n'na ra dathe. Nu'a ra xequi'a, ja zai di mpeti p'u yø judío ngue mmat'Oja. Dá mihme 'mø ma sōmhme. Dá xihme ra hoga 'da'yo hya yø xisu ya xi mpeti. 14Nu'a n'na'u yø xisu p'uya, ni hu ngue ra Lidia, ra mmengu p'u ja ra hnini Tiatira. Mará ma'ulu na ra xisu na, pe ya thanne Oja. Pe bi xojpabi Oja

rá mmui na ra xisu ngue bi 'yörpabi masu te mmanna Pablo. 15Bi nxixya p'uya, dá gue'u mi 'bäp'u ja rá ngu, gä bi nxixya. M'mefa p'uya, bi 'yenje:

—Nu'mø guí haxhu njuani ngue majuani dí ec'eigä ra Jesús, mmähä p'u ja ma ngungä 'mø, guí nsayahu p'u —bi 'yenje.

Bi jacje ngue dá mähme p'u ja rá ngu p'uya.

16Man'na ra ora p'uya, nmará mähme p'u ja ra mhmat'Oja dí n'yohe ra Pablo, dá nthēhe n'na ra hmute mará badi ngue mi n'youi ra ts'onthi. Nuna ra hmute na, mi tapi xangu ra menyū yø hmu ngue mi ja rá mfadi conna ts'onthi. 17Nuna ra hmute p'uya, ni dēna Pablo ngue mmarcahe, i ena:

—Nuya yø n'yohu 'bucua, guehya yø mēfi Oja maguesē ya. Nuya guehya xän'nahu ha di zä guí nyahmu ya —bi 'yēna.

18N'na ndi ngu n'na ndi ga mmähme ra mhmat'Oja, di jaje p'u na ra hmute. Mi sörpabi ra Pablo p'uya, bi 'bät'i, bi 'yēmbra ts'onthi mi n'youi ra hmute:

—Conná ts'edi ra Jesucristo, dí xi'i ngue dami hyep'u ra hmute guí n'youi —bi 'yēmbj.

'Bexque'a ra ora'a p'uya, bi hyep'u ra ts'onthi mi n'youi ra hmute.

19Pe nu'u yø hmu ra hmute p'uya, bi nu ngue ya hingui tōmi ngue hōnda dāpra menyū ra hmute. Bi bentra Pablo 'nēhra Silas. Bi zixpu ja ra centro 'buhyø ts'ut'abi. 20Bi ma madäpi yø ts'ut'abi p'uya, bi t'ēmbj:

—Nuya yø n'yohu 'bucua, yø judío ya. Di ts'onnyø ja'i 'bucua ja ma hninihu. 21I xännbate yø costumbre

nu'u hinguí ja ngue ga øthu, porque dyø romanohu.

²²Bi nangyø ja'i p'uya ngue bi zui. Yø ts'ut'abi p'uya bi manda ngue da bøjba yø ulu ngue da 'bei conyø t'o.

²³Emmei bi 'bei. M'mefa p'uya, bi got'i. Bi sihra alcaide p'uya ngue da mädi xandønho. ²⁴A nu'a ra alcaide 'mø mi si p'uya ngue da mädi xanho, bi curpu ja ra ngumm'mexui asta mbo ra fädi. Bi japyø za nt'ät'i, ga ts'emba yø gua yø ofädi p'uya.

²⁵Pe nu'mø mi zo made ra xui p'uya, nuna ra Pablo 'nehra Silas i mmat'Ojatho, 'ne turpabi yø alabansa Oja. Øxta'u mi'da yø ofädi te ga øt'e.

²⁶Nthambenitho bi 'yan'a häi p'uya. Xøgue ra huatyø nducjado p'u ja ra fädi. 'Bexpi xogui gätho yø goxthi, 'ne bi nxuhyø cadena manthut'i yø za n'youi yø gua yø ofädi. ²⁷Nu'a ra alcaide p'uya, mi nu ngue ga xi xohyø goxthi fädi. Bi 'yembi ngue ya xi ma gätho yø ofädi p'uya. Bi guxrä juai p'uya, bi ne xt'i nhyose. ²⁸Pe bi matra Pablo, bi 'yembi:

—Man'nan'yo mi 'yøt'e gui nhyose ague n'yø. Gä dí 'bucähe ua —bi 'yembi.

²⁹Nuna ra alcaide p'uya, bi 'yähra nyot'i. Ni tihí bi yut'ambo. Ni huaqui ngue bi nsu. Bi guarbu 'bähra Pablo 'nehra Silas ngue bi ndantyøhmu.

³⁰Bá jucathi p'uya, bi 'yembi:

—Ague n'yø'auí, ðte 'be'a ja ngue ga øt'e para ngue ga nyaní?

³¹Nuya yø ofädi p'uya, bi 'yembi:

—Damí 'yec'ei ra Hmu Jesucristo n'namhma guí nyani. Ne'u to 'bup'u ja ni ngu, di nyan'mø da 'yec'ei —bi 'yembi.

³²Nuna ra alcaide p'uya, gätho'u 'bup'u ja rá ngu, bi sifi xanho hanja'a

ra Hmu Jesús. ³³Tobe ndaxuitho'a ra ora'a. Nuna ra alcaide bi mejpabi yø n'ani mi n'youi. Bi nxixya p'uya, gätho'u 'bup'u ja rá ngu bi nxixya.

³⁴M'mefa p'uya, bi zixrá ngu ngue bi unna hme da zi. Nuna ra alcaide p'uya, gätho'u 'bup'u ja rá ngu, janjuani di johya ngue bi 'yec'ei Oja.

³⁵Nu'mø mi hyaxpuya, nu'u yø ts'ut'abi bi menhyø policia da xihra alcaide ngue di thøhyø ofädi. ³⁶Ra alcaide p'uya bi 'yembra Pablo:

—Bá penngå ra hya yø ts'ut'abi ngue ga thøc'auí. Janangue 'yo te guí mbembi ya, ni mehma —bi 'yembi.

³⁷Mi dahra Pablo, bi 'yembyø policia:

—A nugä'be dyø romanogä'be. 'Ne nnu yø ja'i p'u bi megba'be, ni xinga 'bet'o hacra güenda ja di ncote. 'Ne da 'yena go nt'aguitho di thøga'be ya. Nu'á, hin'na'a. Guí xihmi ya da ese da guga'be ua ja ra fädi.

³⁸Yø policia p'uya, bi mengui ba xihyø ts'ut'abi te mmanyø ofädi. Yø ts'ut'abi p'uya, bi nsu 'mø mi badi ngue yø romano ya yø ofädi. ³⁹Mi zøp'u ja ra fädi yø ts'ut'abi p'uya, bi 'yäpa mpunnbate. Bá juip'uya, bi xifi ngue da bømp'u ja ra hnini. ⁴⁰Nu'mø mi bømp'u ja ra fädi na ra Pablo 'nehra Silas, i map'u ja rá ngu ra Lidia. Ja bi nyahu p'u mi'da yø 'yec'ei p'uya. Høntho bi zajpa yø mmui yø ja'i, bi ma p'uya.

Bi ts'u p'u Tesalónica ra Pablo.

17 Mi ma ra Pablo 'nehra Silas, i mpa p'u ja ra hnini Anfípolis, i nthop'u ja ra hnini Apolonia. Bi zømp'u ja ra hnini Tesalónica p'uya. Mi jap'u ra nija di mpeti yø judío.

²Nuna ra Pablo bi yurbu ja ra nija, ya ga ngu'a orbu ja yø hnini xi thogui. Nhyu sábadu bi membi bi nyahu yø judío p'u ja ra nija. ³Di opan'yu yø ja'i hanja'a te mmamp'u ja ra Maca Libro, ngue ra Cristo jatho ngue da zà ra n'u, da tho, da t'ägui. M'mefa p'uya, di bennate p'u da nt'ägui. Bi 'yembuya:

—A nuna ra Jesús dí xi'ahu ya, guehna ra Cristo bá ex Oja ngue di ndast'abi na.

⁴Ngue nguna xifi, bi 'yec'ei da yø judío. Bi guarbu ha ya ra Pablo 'nehra Silas. Xquet'a bi 'yec'ei xangu yø ja'i hingyø judío ya mi thanne Oja. Ne xangu yø xisu nuya hnu mansu p'u ja ra hnini bi 'yec'ei ra hya. ⁵Bi nseyä ya yø judío himbi 'yec'ei ra hya p'uya. Bi zonhyø ja'i ngue yø ts'oc'ei mi 'yop'u ja ra caye, bá yans'yø ja'i p'u ja ra hnini p'uya. Bi mäspa rá ngu ra Jasón ngue honna Pablo 'nehra Silas. Bi ne xta nzits'i ngue xti dáp'u 'buhyø ja'i. ⁶Pe ngue himbá timp'u p'uya, bá jucra Jasón 'ne'u mi'da yø 'yec'ei. Bá si ngue bi dáp'u ja ra ts'ut'abi. I mahyø ja'i p'uya, i éna:

—Nu'u yø n'yohu dí mmangähe ya, ndap'u bi zä di ts'onnyø ja'i. A nuyá, xquet'a 'youa ja ma hninihu ya. ⁷Go di säyabi p'u ja rá ngu na ra Jasón. Gätho ya p'uya, hingui ec'ei'a ra ley ga 'yo ra dast'abi Roma. Porque embi ngue 'bu hman'na ra dast'abi ni hu ngue ra Jesús.

⁸Mi 'yøhyø ja'i na ra hya na p'uya, co 'nehyø ts'ut'abi, di maxni yø ja'i p'uya ngue ncue. ⁹Nuna ra Jasón co 'ne'u mi'da yø mmi'yec'eiui, bi gutra mēnyu ngue bi ma mathøgue.

Ya 'bup'u ja ra hnini Berea na ra Pablo 'nehra Silas.

¹⁰Mi nxui p'uya, nu'u yø 'yec'ei n'na zihmantho bi japi bi bønna

Pablo 'nehra Silas. I mpa p'u ja ra hnini Berea. Mi zømp'u p'uya, bi map'u ja ra nija di mpeti yø judío. ¹¹Nuya yø judío ngue yø mmengu p'u, man'na yø ndøhoja'i ya ngue yø mmengu Tesalónica. Janjuani ngue yø mmui ga 'yøhra hoga 'da'yo hya sifi. N'na pa ngu n'na pa huaxtyø hya nt'ot'i ra Maca Libro. Porque nne da badi ngue'mø majuan'a te sifi ogue hin'na. ¹²Janangue xangu yø judío bi 'yec'ei ra Jesús. Da gue'u hingyø judío, xangu bi 'yec'ei. Ngu yø n'yohu, ngu yø xisu nuya hnu mansu, gä bi 'yec'ei ra hya. ¹³Mi mambrá hya Oja p'u ja ra hnini Berea na ra Pablo. Ngu i 'yøhya yø mmengu Tesalónica, 'bexpi ma yø judío ngue bá utyø ja'i p'u ja ra hnini. ¹⁴Nu'u yø 'yec'ei p'uya, n'na zihmantho bi 'yetra Pablo, bi map'u ja ra nenga jathe. Pe nuna ra Silas 'nehra Timoteo bi gop'u Berea'u. ¹⁵Nu'u bi mähä ra Pablo p'uya, bá emp'u ja ra hnini Atenas. Mambá penc'u p'uya bá hannbabi ra hya ra Silas 'nehra Timoteo ngue dani zudi n'na zihmantho.

Ra Pablo ya 'bup'u ja ra hnini Atenas.

¹⁶Mente ndømate ra Pablo p'u Atenas, bi m'mähra sibi rá mmui p'uya ngue nnu yø ja'i p'u ja ra hnini ngue gä sihyø dahmu thanne. ¹⁷Janangue bi xihra hya yø judío p'u ja ra nija, da gue'u ya thanne Oja, gä bi xihra hya. N'na pa ngu n'na pa xihra hya yø ja'i di nthēui p'u ja ra tai. ¹⁸Bu'i'da yø n'yohu, ngue mađi xä'a ra hya mi xännbate ra Epicuro. Mi'da p'uya, mađi xä'a ra xädi ngue ra estoico. Bi mađi bi nyai ra Pablo'u p'uya. Bi 'yēn'i'da p'uya:

—¿Teni 'be'a ma hya mmanna ra n'yohu 'bucua? Hin'yü p'u rá nzequi di yahni ua —bi 'yena.

Mi'da p'uya, bi 'yena:

—Ena gue di 'yonna hya na ngue yø da'yo dahmu.

Bi manna nguna, porque ra Pablo bi xihyø ja'i hanja ra Jesús, 'ne xifi ngue bi bennate. ¹⁹Bi ts'ixra Pablo p'u ja n'na ra xequi ni hu ngue ra Areópago p'uya, nup'u zai di mpeti yø ja'i ngue ma consejo. Bi t'embuya:

—Dí nne ga paçähe teni 'be'a ma da'yo xädi na ra hya guí mma n'yø. ²⁰Porque hinjam'mø xtá øcähe te guí mmanya. Dí nne gui xicie te ga mbønya yø hya guí mma —bi 'yenyø ja'i.

²¹Nu'u yø mmengu p'u Atenas co 'në'u yø 'dan'yo ja'i ya mi 'bup'u, hin tema n'nama hya di ørpa masu, hinda hont'a te ma da'yo nne da sifi oque da 'yøde. ²²Bi m'mä inde ra Pablo p'u ja ra junta ngue ra Areópago p'uya, bi 'yembyø ja'i:

—Ague gyø mmengu hu ua ja ra hnini Atenas. Ya xtá nugä te guí øthu ua guí 'buhmu. Di nequi ngue emmei guí thanne hu yø dahmu.

²³Porque nup'u xtá thocä, xtá nugä n'na ra altar ngue nt'ot'i n'na ra letrero ngue ena: “Guehna rá altar Oja nu'a hingui fadi te'o naya”, i enna letrero. A nuyá, guehna Oja guí thanne hu naya, pe hingui pahmu te'o na, guehna Oja dadi øt'ahu naya.

²⁴Nuna Oja bi hocra ximhäi 'ne bi hoqui gätho yø cosa i ja. Gue'a rá mmeti te gä bí ja mahets'i'a ya, 'ne'cua ja ra ximhäi. Pe hingui 'bup'u ja yø ngunja di hocyø ja'i na Oja na.

²⁵Nuna Oja, hinte honna ngue da 'yenyø ja'i te di unni. Porque go badi 'dacju ra te'a, 'nehma hya dí juxhu, 'ne gätho mi'da yø cosa go badi un'a.

²⁶Nuna Oja, bi 'yøt'e ngue n'na 'yutho p'u bá fudi ngue bi nxandyø ja'i 'bui gä rá nguni nximhäi. Bi zännbabi ra pa di m'mui. 'Ne bi zännbabi ra xequi hapu di m'mui.

²⁷I 'yøt'Oja'a, n'namhma ngue gätho yø ja'i da hyon'Oja, 'ne da badi te'o.

Majuani ngue nuya, hinga yap'u 'bu Oja ngue gätho gahu. ²⁸Porque connangué Oja dí 'buhmu, 'ne dadi 'yamhmu, 'ne ja ma tehü. Tengutho ra hya bi man'i'da ni 'yot'a sucuahü, bi ma ngue yø basigahu Oja. ²⁹Pe xi'mø ngue yø basigahu Oja, hingui sä ga emhmu ngue nuna Oja, gdä hyejpahu yø dahmu ngue yø oro,

ogue yø dahmu ngue yø t'axi, oque yø dahmu ngue yø do. Porque nuya yø dahmu ya, rá n'yomfenise ra ja'i gui hoqui. ³⁰Nu'mø yø pa xa thogui, nuna Oja mi serpabi yø ja'i thanne yø dahmu, porque him mani bahyø ja'i hanja. Pe nu ra pa dí 'buhmu ya, nuna Oja hønnbu

bi zä di 'bepi gätho yø ja'i ngue da hyer'u yø dahmu thanne. ³¹Porque Oja, ya xpä nzänna n'na ra pa ngue da hyaspi xandønho ra güenda gätho yø ja'i 'bu'a nximhäi. Nuna da hyaxra güenda p'uya, guehna n'na ra n'yohu ya xpä huanhni. Nuna Oja, i nnepe ngue gätho yø ja'i da badi te'o na ya xpä huanhni. Janangué bi japi bi bennate p'u ha bi t'ägui.

³²Nu'mø mi 'yøhyø ja'i ngue embi bi bennate p'u ha bi t'ägui, i thenthø 'da. Mi'da p'uya bi 'yembi: —'Bet'o man'na ra pa ya, mahøngui xicie na ra hya na —bi 'yembi.

³³Bi map'u ha säya ra Pablo p'uya.
³⁴Pe nuya 'da yø ja'i bi nu manho
 ra hya mmanna Pablo, 'ne bi 'yec'ei.
 N'youi p'u ra Dionisio, guehna
 n'na'u yø ts'ut'abi p'u ja ra Areópago.
 Xquet'a n'youi p'u n'na ra xisu bi
 'yec'ei ra hya, ni hu ngue ra Dámaris.
 'Ne n'youi p'u mi'da yø ja'i.

Ra Pablo ya 'bup'u ja
 ra hnini Corinto.

18 M'mefa p'uya, nuna ra
 Pablo bi nexpu ja ra hnini
 Atenas, bi zomp'u ja ra hnini
 Corinto. ²Nuna ra hnini na p'uya, bi
 dimp'u n'na ra judío ni nu ngue ra
 Aquila, ra mmengu Ponto. Nuna ra
 Aquila n'youi na ra Priscila rá xisu,
 hinna ya'atho yø pa xi zop'u Corinto.
 Bá ep'u ja ra häi Italia, ngue nuna
 ra dast'abi Claudio bi manda ngue
 Gä bi thøn'athi yø judío mi 'bup'u ja
 ra hnini Roma. Bi ma ra Pablo ngue
 bá nyau. ³Nuna ra Pablo mi pa'a
 ra 'befi mi pehna ra Aquila. 'Dap'u
 bi m'muhmi p'uya ngue bi mpefi,
 di hocyø ngun'ulu. ⁴Nu'mø ra pa
 säya yø ja'i p'uya, nhyato nhyato
 pa ra Pablo p'u ja ra nija di mpeti
 yø judío, ngue nne di 'bätyø judío
 'ne'u hingingø judío, ngue da 'yec'ei ra
 Jesucristo.

⁵Mi zøhra Silas 'nëhra Timoteo
 ngue xpí 'yë'a Macedonia. Ra Pablo
 p'uya, hingui säya ngue mmanna
 hoga 'da'yo hya. Di opan'yu yø judío
 ngue ra Jesús, guehna ra Cristo
 bá ex Oja ngue di ndast'abi na. ⁶Pe
 nuya yø judío, ya mants'o ngue
 sühra hya. Bi huacrá pahní ra Pablo
 p'uya, gue'a ra hmëya'a ngue ya bi
 hyep'u yaui, bi 'yëmbäya:

—Gadi jasehu p'u gui mmähä
 ra castigo ya, ya hinní ma ma
 güendagä'a ya. Nuyá, gdá magä p'u
 rá m'muhyø ja'i hingingø judío ya —
 bi 'yëmbi.

⁷Mi bömp'u ja ra nija ra Pablo
 p'uya, i map'u ja rá ngu n'na ra
 n'yohu ni hu ngue ra Justo. 'Bup'u
 ja rá hyo nija, ya thanne Oja na ra
 n'yohu na. ⁸Man'na ra n'yohu ni hu
 ngue ra Crispo p'uya, mi 'bet'o p'u ja
 ra nija di mpeti yø judío, 'nëhna bi
 'yec'ei ra Hmu Jesús gätho'u 'bup'u
 ja rá ngu. Xquet'a xangu mi'da yø
 mmengu p'u Corinto bi 'yec'ei ra
 Jesús. Mi zä mi 'yøhra hoga 'da'yo
 hya yø ja'i, bi 'yec'ei 'ne bi nxixya.
⁹Bi n'ui 'mø mi nxui ra Pablo p'uya,
 bi nu ngue embra Hmu Jesús:
 —'Yo guí su ague Pablo. Dami
 sigue manna hya, o guí säya.
¹⁰Nugä go dí n'youi, hinte da ja'i
 yø ja'i. Nuna ra hnini ja ua, dí pacä
 ngue xangu yø ja'i da 'yec'eigä ua
 —bi 'yëmbi.

¹¹Janangue bá m'mu'a n'na jeya
 made p'u ja ra hnini Corinto ra
 Pablo p'uya, ngue bi xännbabi rá
 hya Oja yø ja'i. ¹²Mi 'yëhra pa p'uya
 ngue bi ndast'abi p'u ja ra häi Acaya
 na ra Galión. Bi mpeti yø judío
 p'uya ngue bi zähra Pablo. Bi zixpu
 ja ra ts'ut'abi. ¹³Bi t'embra dast'abi
 p'uya:

—Nuna ra n'yohu 'bucua, di japa
 nts'edi yø ja'i ngue da danne Oja.
 Pe hinga gue'a ni 'yup'u i mma,
 tengutho mmanna ley ngue gdá
 thannehu Oja —bi 'yënyø ja'i.

¹⁴Ya mmap'u ngue da dahra
 Pablo, pe nuna ra dast'abi Galión bi
 'yëmbyø judío:

—Nu'mø ngue da n'na ra ts'oqui xtanhets'i na ra hya guí mmamhmu, da zä ga øt'ahu ra ts'ut'abi conforme ra ley 'mø. ¹⁵Pe nja ngue yø hyatho'u guí mmamhmu, 'ne yø thuhutho yø ja'i, 'ne ni leysedu'a guí ørpahu rá hya, dami hocse ni asuntohu. Porque hĩndĩ nne ga øt'ä ra ts'ut'abi na ra hya na.

¹⁶Bi hyøn'athi p'u bi nja ra hya p'uya. ¹⁷Nu'u yø ja'i hingyø judío p'uya, bi bentra Sóstenes nuna 'bet'o p'u ja ra nija, ngue bi ma ma'uni rá hmi rá dá ra ts'ut'abi. Pe himbi 'yørpatho masu na ra Galión te bi 'yøtyø ja'i.

**Mahombi mengra Pablo,
i ma Antioquia.**

¹⁸Nup'u ja ra hnini mi 'buhra Pablo, bi m'mup'u ma njammi pa. M'mefa p'uya, bi 'yghyø 'yec'ei ngue bi ma, bi mähä ra Priscila 'nehra Aquila, i mpa p'u ja ra hnini Cencrea. Ja bi zundi bi 'yaxpu rá ya ra Pablo p'uya, ga mbøni ngue ra ndanne ga 'yo. Ja bi nexpu ngue bi 'yo ra barco i mpa p'u ja ra häi Siria. ¹⁹Mi zømp'u ja ra hnini Efeso p'uya. Ja bá cop'u ra Priscila 'nehra Aquila. Hante ngue da tho p'uya, bi map'u ja ra nija di mpeti yø judío na ra Pablo ngue bá nyahu. ²⁰Nu'u yø judío p'u Efeso p'uya, i xifi ngue xtabá m'mup'u njammi pa. Pe ra Pablo himbi ne. ²¹Em'mø mambá edi:

—I ja ngue ga søngä Jerusalén. Ja gani sägä p'u ra ngo bá ep'u. Pe nu'mø da ne Oja, ga ma pengä mahøn'a ngue ga nnu'ahu —bi 'yembi.

Bi 'yo ra barco p'uya, bi ma.

²²Nu'mø mi zønna Pablo p'u Cesarea p'uya, bi thogui, i ma Jerusalén. Mi juadi bi zengua yø 'yec'ei 'bup'u, bi tho p'uya, i mpa Antioquia. ²³Mi zømp'u p'uya, bi m'mup'u njammi pa. Mambá ehe, bá thop'u ja yø hnini ja'a ra häi Galacia, 'nep'u ja ra häi Frigia bá thogui ngue di hatra ts'edi gätho yø 'yec'ei.

Ra Apolos bi manna hya p'u Efeso.

²⁴Nu'u yø pa'u p'uya, bi zop'u ja ra hnini Efeso n'na ra judío ni hu ngue ra Apolos, ra mmengu Alejandria. I mma xandønho ra hya, 'ne padi xandønho'a te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro. ²⁵Ya xi xädi xanho hanja'a te bi 'yøtra Hmu Jesús. I ha ra ts'edi ngue mmanna hya, 'ne xännbate xanho hanjana ra Jesús, madague'a ngue hønt'a ra nxixya bi nxännbate ra Xuua mi padi hanja. ²⁶Nuna ra Apolos bi hya ra ts'edi bi manna hya p'u ja ra nija di mpeti yø judío. Pe nu'mø mi 'yøhra Priscila 'nehra Aquila te i mma, bi zica n'nanni ra Apolos. Bi opan'yu xandønho hanja na rá 'da'yo hya Oja. ²⁷Bi ne bi thohna ra Apolos i map'u ja ra häi Acaya. Yø 'yec'ei p'uya, bi mäxmahya. Bi 'yørpa n'na ra sucua bi gats'i ngue danĩ däpyø 'yec'ei rá m'mup'u Acaya, n'namhma ngue di unni xanho ra ts'äya. Nu'mø mi zømp'u Acaya p'uya, bi 'yørpa ra nho ya yø 'yec'ei ya xi 'yec'ei ra hya conná mate Oja. ²⁸Porque yø hmi yø dá yø ja'i p'u, bi hya ra ts'edi bi dajpi te mmanyø judío. I uti te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro, ngue

ra Jesús guehna ra Cristo bá ex Oja
ngue di ndast'abi na.

Ya 'bup'u ja ra hnini Efeso ra Pablo.

19 Ra Apolos ya 'bup'u ja
ra hnini Corinto. Nuna ra
Pablo p'uya, bi 'damp'u ja yø xanthø
ngue bi zøn'a Efeso. Ja i dimp'u 'da
yø 'yec'ei p'uya. ²Ra Pablo bi 'yányø
'yec'ei, bi 'yembi:

—Xi'mø gmi 'yec'eihu ra hya ya,
¿ua 'bexquí n'yohu ra Espíritu Santo,
uague hin'na?

Mi dahyø ja'i p'uya, bi 'yembi:

—Hin'na. Hinjam'mø xtá ocähe
ngue di 'b'u'a ra Espíritu Santo.

³Nuna ra Pablo p'uya, bi 'yembyø
ja'i:

—¿Tema nxixya bi nja'ahu p'uya?

Bi 'yem'mø mi dahyø ja'i p'uya:

—Gue'a ra nxixya bi manna Xuua.

⁴Bi 'yenna Pablo p'uya:

—Nuna ra Xuua bi xixyabi yø ja'i
na, gue'a ra hmey'a'ngue da fadi
ngue ya bi hyep'u ra nts'o yø ja'i. Pe
xquet'a bi xifi ngue jatho da 'yec'ei'a
n'na nc'ei da ep'u m'mefa ngue
ra Xuua. Nuna bi ma, guehna ra
Jesucristo na.

⁵Mi 'yøhyø ja'i na ra hya na p'uya,
mahømbi nxixya para ngue da fadi
ngue ya ec'ei ra Hmu Jesús. ⁶Ra
Pablo p'uya, bi japrá 'ye p'u ja yø ya
yø ja'i. Yø ja'i p'uya di hatra ts'edi
ra Espíritu Santo. N'nan'yo yø hya
ga ya p'uya, øt'a Oja p'uya ngue
sá da manyø ja'i'a ra hya nnepe da
ma. ⁷De'ma yonc'ei'u yø n'yohu bi
nxixya.

⁸Nhyushna bi membabi ra Pablo
ngue pap'u ja ra nija di mpeti yø
judío. Bi hya ra ts'edi ngue ja bi
mmamp'u ra hya. I nne di 'bätyø ja'i,

porque xihyø ja'i ha di njap'u di zo
rá 'ye Oja. ⁹Pe hingui nne da 'yec'ei
'da yø ja'i, nu te ja, ya ja. Sinoque
bi nya man'utho p'u ha 'buhyø ja'i,
ngue suhra hoga 'da'yo hya. Bi zop'u
ra Pablo'u p'uya. Nu'u yø 'yec'ei, bi
zixra Pablo p'u ja n'na ra escuela
'b'u'a n'na ra xännbate ni hu ngue
ra Tiranno. N'na pa ngu n'na pa ja
bi mmamp'u ra hya p'uya. ¹⁰Ngut'a
i tho'a nyo jeya p'uya. Janangue
gätho'u yø ja'i rá m'mup'u ja ra häi
Asia, ngu yø judío, ngu'u hingyø
judío, Gä bi 'yøde hanja na rá hya
ra Hmu Jesús. ¹¹Nuna Oja, xangu
yø milagro bi japi bi 'yøtra Pablo.

¹²Madra bayutho, oque tema ulu di
ngut'i, i jaspabi yø därquchi ngue da
dädi. 'Bexta zä ra n'u di ja p'uya. Yø
ts'onthi p'uya, i hep'u yø ja'i n'youi.

¹³Mi 'yop'u 'da yø judío ngue yø
mpønthi p'uya. Bi zäpi bi marpabi
rá thuhu ra Jesús, ngue di japi da
hyep'u yø ts'onthi n'youi ra ja'i. Bi
'yena:

—Dadi 'bep'a'i ya grá ts'onthi ngue
gui hyep'u ra ja'i. Dí xi'i ngue gui
hyep'u conná ts'edi ra Jesús nuna
mmanna Pablo —bi 'yena.

¹⁴Nuna n'na ra judío ngue ra hmu
mmäcja, ni hu ngue ra Esceva, mi si
yoto yø ts'unt'u ngue Gä yø mpønthi.
Nguná bi man'u p'uya. ¹⁵Nu'mø mi
dahra ts'onthi, bi 'yembi:

—Dí pacä te'o na ra Jesús gui
mmana. Nē dí pacä te'o na ra
Pablo. Pe nu'ahu, hindí pacä te'o'ahu
—bi 'yembi.

¹⁶Bi bentyø mpønthi na ra n'yohu
mi n'youi ra ts'onthi p'uya, bi
ne'ahäi. Bi dapi gätho. Janangue bi
'dap'u ja ra ngu'u yø mpønthi p'uya,
ngue bi zet'i nē bi nxennba yø ulu.

17 Gátho'u yø mmengu Efeso p'uya, ngu yø judío, ngu'u hingyø judío, gá bi nsu 'mø mi 'yø'a te bi nja. Gä espabi yø ja'i na ra Hmu Jesús.

18 Nuya yø ja'i bi guarbu ha bi nja ra hya, xangu bi 'yec'ei ra hya. I mmanyø ja'i ngue xants'o te xi n'yo m'met'o. 19 Nuya yø ja'i ya mani n'yo'a ngue ra mfadi, xangu to bá cahyø libro mfadi p'uya, ngue yø hmi yø dá yø ja'i p'u bi 'yudi. Bi t'øtra güenda hangu di mui yø libro p'uya, bi bøxra güenda comma yote ma 'det'a mañuahi ra t'axi di ntheu. 20 Nu'mø bi hma hanja na ra Hmu Jesús, i u Oja ngue ja rá ts'edi, porque hāt'i di 'bätyø ja'i ngue ec'ei.

21 M'mefa p'uya, bi zo rá mmui ra Pablo ngue di ma Jerusalén. Pe 'bet'o dani n'yop'u ja ra häi Macedonia, 'nep'u ja ra häi Acaya. Bi 'yena:

—Nu'mø da juadi dá n'yogä p'uya, jatho ga thogui gani mpagä Roma —bi 'yena.

22 Nuna ra Pablo, bi menhni yoho yø mäxte ngue di ma Macedonia. Guehna ra Timoteo 'nehra Erasto. Pe ra Pablo bi gose njamm pa p'u ja ra häi Asia.

Bá ts'uhra Pablo p'u Efeso.

23 Nu'u yø pa'u p'uya, bi nja n'na ra dasui conná nguehrä hya ra Jesucristo. 24 Go bi 'yuhra sibi na ra Demetrio mi øtyø nt'embí ngue ra t'axi, mi øt'e tengutho ja ra nija p'u 'buhra dahmu Diana. Porque xangu ra menyu mi jutyø mafi. 25 Nuna ra Demetrio bi peti gátho'u 'da'igu ra 'befi pehmi, bi 'yembi:

—Ague n'yø'ahu, guí pahmu ngue nuna ra 'befi jaju ya, ja dí timhmu

p'u na ra nho nnä 'buhmu. 26 Ya guí nnuhu te øtra Pablo 'yop'u, i xihyø ja'i ngue nu'u yø dahmu di hocra ja'i, hinga gue'u Oja'u. 'Ne dí øhmu p'uya ngue hinga høndua Efeso njap'u, sinoque ya mme gátho ra häi Asia, ya hingui ec'ei yø dahmu yø ja'i co nu'a ra hya mmana Pablo.

27 Ya nts'utho'a te ja p'uya, porque di m'mehra 'befi dí pehmu. Nu'a rá nija ra maca dahmu Diana p'uya, xquet'a ya hinni mantho da zupyø ja'i. Di m'me'a ga 'yespabi ra dahmu yø ja'i p'uya, conque guehna ra dahmu Diana thanne gátho yø mmengu Asia, 'ne thanne gátho yø ja'i 'bu'a nximhäi.

28 Bi ndecue yø ja'i 'mø mi 'yøhna ra hya na p'uya. I mahyø ja'i p'uya, bi 'yena:

—Maguese na ra dahmu Diana thanne yø mmengu Efeso —bi 'yena.

29 Bi mudi bi yuns'yø ja'i p'u ja ra hnini p'uya. Bi bentra Gayo, 'nehra Aristarco, guehya yø n'yohu ngue yø mmengu Macedonia mambá n'youi ra Pablo. Bi zixpu ja ra estadio di mpeti gátho ra hnini 'mø øt'a junta p'uya. 30 Bi ne ra Pablo ngue xta mmap'u ha 'buhyø ja'i, pe himbi japyø 'yec'ei bi ma. 31 Xquet'a madi mpahmi ra Pablo 'da'u yø ts'ut'abi di manda p'u ja ra häi Asia, guehya bi mennba ra hya ra Pablo ngue hinda zä da zømp'u ha di mpeti yø ja'i ya.

32 Nup'u bi mpeti yø ja'i, n'nan'yo mman'i'da, n'nan'yo bi mmamm'i'da. Xøgue 'dagui nuanstho yø ja'i p'u ha mafi, xandøngu yø ja'i hingui padi hanja ngue bi mpeti yø ja'i.

33 Nuna n'na ra judío ni hu ngue ra Alejandro, bi bøn'i'da yø mmijudioui ngue bi xifi hanja ra hya. Mi badi

hanja ra hya p'uya, bi 'yøtrə senya conná 'yε ngue nne di hejpbabi yø ja'i. Bi ne xtí nyap'u 'buhyø ja'i ngue di catra sui p'u 'buhyø mmijudfoui.

³⁴Pe nu'mø mi bahyø ja'i p'uya, ngue xquet'a ra judío na nne di nya, bi muhra mafi gátho yø ja'i p'uya.

Comma nyo ora bi mmafi, i ena:

—Maguese na ra dahmu Diana thanne yø mmengu Efeso.

³⁵A nuna go n'na ra secretario p'u ja ra hnini p'uya, go bi zä bi hejpi te mmanyø ja'i na, bi 'yembi:

—Ague gyø mmenguhə ua ja ra hnini Efeso. Gätho yø ja'i ndap'u bi zä, gä padi ngue nuua ja ra hnini Efeso i høxyø xi yø ja'i ngue da mähra nija hapu 'buhra dahmu Diana nuna maguese bí 'yε mahets'i. ³⁶Nuna ra hya dí xi'ahu ya, gä guí pahmu ngue majuaní na. Janangue nuyá, dami nsayahu. Dami n'yomfeni te guí nne gui 'yøthu. ³⁷¿Hanja ngue sä gni sihu ua ya yø n'yohu 'bucua? 'Ne hingui xocra nija, ni xinga gue'a ni dahmuhu di nnømman'u. ³⁸A nu'mø 'bui to di nsuhmi na ra Demetrio, da gue'u yø mafi n'youi, uanguí gue'a ga 'buhyø ts'ut'abi'a ngue di nyapi n'na ngu n'na.

³⁹Nu'mø ja te man'na ma hya guí nnehu, guí mmamhmu 'mø bi nja ra junta, ja di nhop'u. ⁴⁰Asta guehya dí 'bu mman'uhu 'mø da fadi te xa nja ya. Da t'εmbi ngue dyø nequisuihu. Nu'mø da t'annghu hanja'a ra njunt'i xanja ya, hin'yu p'u te ga mmamhmu.

⁴¹Hontho bi juadi bi man'a ra hya'a p'uya, bi n'yete yø ja'i ngue bi ma.

Ra Pablo bi map'u ja ra häi Macedonia 'nep'u ja ra häi Grecia.

20 Nu'mø mi thohra sui, bi zonhyø 'yεc'ei na ra Pablo

ngue di hatra ts'edi. Bi n'yete p'uya, bi ma i map'u ja ra häi Macedonia.

²Bi zengua gátho yø 'yεc'ei rá m'map'u ja yø xequi rá njap'u. Di hatra ts'edi yø ja'i na ra hya i mma. M'mefa p'uya, bi zomp'u ja ra häi Grecia. ³Ja bá m'map'u nhyushna.

Ya ja ngue xta 'yo ra barco ngue xtí ma Siria p'uya. Pe bi ba p'uya ngue sänyø judío ngue da hyo. Janangue bi zännbaya ngue bi n'yoguatho, mahøn'i map'u ja ra häi Macedonia.

⁴Nuya yø n'yohu ra Pablo 'dap'u 'youi guehna: ra Sópater ngue ra mmengu Berea, 'ne'u yø mmengu Tesalónica ra Aristarco 'nehra Segundo, 'nehra Gayo nuna ra mmengu Derbe, 'nehra Timoteo, 'nehyø mmengu Asia, ra Tíquico 'nehra Tróximo. ⁵Bi m'met'o ya ngue i ndø'mate p'u ja ra hnini Troas.

⁶Nugähe ja dá macähe 'mø mi tho ra ngo ts'i ra thuhme hingui n'youi ra íxi. Dá nexähe p'u Filipos, dani nthegähe p'u ja ra hnini Troas. Ja dá m'mucähe p'u nyoto ma pa p'uya.

Ra Pablo ya 'bup'u ja ra hnini Troas.

⁷Nu'a ndomingo p'uya, bi mpeti yø 'yεc'ei ngue di nxennba ra thuhme da zi, tengutho ra hya bi zohra Jesús. Nuna ra Pablo p'uya, bi xännbabi ra hya yø ja'i. Pe comma ya ja ngue da ma 'mø mi hyats'i, bi gunna hya bi ma, asta gue'mø mi zo made ra xui. ⁸Xi mpeti yø ja'i p'u ja ra cuarto bí ja maya, nup'u bí ja xangu yø lámpara di yot'i. ⁹Mi huxpu ja ra ventana n'na ra ts'unt'u ni hu ngue ra Eutico. Comma ra Pablo p'uya bi gunna hya bi ma, bi do'mra t'aha na ra ts'unt'u p'uya, rá hyu ra piso p'u bá tãgui. Ya xi du

'mø mambá thats'i. ¹⁰Bi gahra Pablo p'uya, ngue bá hats'i. Bi 'yembyø ja'i p'uya:

—'Yo sä guí suhü, i te na ra ts'unt'u —bi 'yena.

¹¹Mahømbi nexmaya ra Pablo. Ja bi xenna thuhme da ts'i p'uya, tengutho ra hya bi zohra Jesús. Mi tho'a p'uya, bi sigue bi nya asta gue'mø mi hyats'i. Ja bi ma p'uya. ¹²A nuna ra ts'unt'u xi dagui, bi ts'ixrá ngu na, pe ya ja manho. Gä bi hyu yø mmui yø ja'i.

Ra Pablo ba nexa Troas, i mpa p'u ja ra hnini Mileto.

¹³Bi ne bi n'yoguatho ra Pablo asta ra hnini Asón. Ja daní nthegähe p'u p'uya ngue dá ohe ra barco. ¹⁴Ma nthegähe ra Pablo p'u ja ra hnini Asón, ya 'da dá mähme p'uya, dá ohe ra barco daní mpähme p'u ja ra hnini Mitilene. ¹⁵Dá pøngähe p'u'a rá yo pa p'uya. Daní nthogähe p'u ja rá nnengui ra häi Quío. Rá hyu pa p'uya, dá søngähe p'u ja ra häi Samos. Daní nsäyaha p'u ja ra hnini Trogilio. Rá gu pa p'uya, dá søngähe p'u ja ra hnini Mileto. ¹⁶Nuna ra Pablo, ya xi zänni ngue da thorpu ja ra hnini Efeso. Himbí ne di nsäya p'u ja ra häi Asia. Bi xøni bi zøn'a Jerusalén, xamhmatho da zudi ngue daní zäp'u ra ngo ngue ra Pentecostés.

Bi nyaui ra Pablo'u yø 'yec'ei 'bet'o p'u ja ra hnini Efeso.

¹⁷Nup'u ja ra hnini Mileto, bi mennbatho ra hya ra Pablo'u yø 'yec'ei 'bet'o p'u di mpeti yø 'yec'ei'a ra hnini Efeso, ngue bá ehē bi nyaui. ¹⁸Nu'mø mi zø'u bá ts'i p'uya, ra Pablo bi 'yembi:

—Ya guí pahmu te dá n'yogä 'mø rá mudi yø pa ma søcä ua Asia ja ni häihu. ¹⁹Hingra n'yets'i dá n'yogä p'u guí 'buhmu mente ra pa dá ørpä rá 'befi ra Hmu Jesús. Dá ungä ma mmui connä nguehyø ja'i nu'u hingui nne da 'yøhra hya. 'Nē xangu ra n'u dá sägä ngue nne xta hyogä yø judío. ²⁰Nu'mø ma xi'ahu ra hya, dá xi'ahu'a te gäma hya ja ngue da 'yøt'ahu ra nho. Dá xän'nahü ra hya p'u gadi mpetihu, 'nep'u ja ni nguü dá xän'nahü ra hya. ²¹Ngu'u yø judío, ngu'u hingyø judío, dá xicä ngue da hyep'u ra nts'o ga 'yo, da den'na Oja, 'nē da 'yec'ei na ma Hmuü Jesucristo. ²²A nuyá, di 'bejpagä ra Espiritu Santo ngue gani mpagä Jerusalén. Pe hindí padi te gani nthocä p'u. ²³Hønda n'na ra hya dí padi, ngue nup'u ja yø hnini xtá thogui, ra Espiritu Santo xiqui ngue nup'u Jerusalén, ya nthø'migui ngue da joqui, 'nē da ma ma'unigui. ²⁴Pe hinga gue'a di du ma mmuigä'a. Asta dí engä ma te squerängue ga jua'a te nnä 'yo con n'na ra pähä. Dí nne ga juahna ra 'befi bi färca ma Hmu Jesús. I nne ra Jesús ngue ga xicä yø ja'i na ra hoga 'da'yo hya bá n'youi rá mate Oja.

²⁵Nu to gä guí 'buhmu ua ya, ya gä xtá xifi ha di njap'u di zo rá 'yē Oja, dädi seguragä ngue ya hinní mantho da nürcaqui ma hmi yø ja'i. ²⁶Ra ora ja p'uya, dí nne ga xi'ahu ngue ya hinní ma ma xigä te'o da ma ra castigo. ²⁷Porque nu'a te gäma hya xpä nzän'Oja ngue di nja, ya gä xtá xi'ahu, hin tema hya di 'bedi. ²⁸Dami hyoni ha gdi n'yo manho n'na ngu n'na'ahu ya. Xquet'a dami fähmu yø 'yec'ei. Guehna ra Espiritu

Santo exahu ngue guí fähmü ya yø ja'i ec'ei Oja. Guehya yø ja'i bi pøhra Jesús conná maça ji bi mämp'u ja ra pont'i. ²⁹Dí padi ngue nu'mø dá magä ua, dá ep'u mi'da yø mamhya da ne da uenyø 'yec'ei. Tengutho yø zate 'mø sa yø de'yo, di njarbu. ³⁰Guese ni amigohu da bønï ngue di nxännbate ra fehni, go da gurpabi yø 'yec'ei'u p'uya. ³¹Dami mfähmü 'yo di hä'ahu ya n'nan'yo ra hya da xän'nahü. Gui 'yøthu tengutho dá ø'tä mente nhyu jeya, ra pa ra xui dá xän'nahü ra hya, hindá nsäya. Asta ma guidä nná xi'ahu ra hya n'na ngu n'na'ahu.

³²A nuya ma zi cu'ahu, hont'Oja da mä'ahu ya. Dami fähmü xanho na ra hya ngue rá mate Oja. Nuná, i ja rá ts'edi na ngue man'na gdí timhmü ra hya. Oja di japi te'o gä o rá 'ye. ³³Hinjonnï ja'i dá nepä rá menyü ogue rá ulu. ³⁴Guí pahmü xanho ngue nu'a te di honi co 'n'ghya mi'da dí n'yohe, dá mp ehme n'namhma ga tini te dí homhme. ³⁵Gui njathu p'uya, porque jatho ngue di mpe'a n'na, n'namhma da zä da mäts'i to hin'yü te da hyoni. Dami bemhmü'a ra hya bi mam'mø mi 'yenna Hmu Jesús: "Man'na xanho ngue di un'a n'na, hinda gue'a ngue da ma mat'unni".

³⁶Hontho bi juadi bi manna Pablo na ra hya na, bi ndantyøhmü gätho yø ja'i mi n'yohu ngue bi mat'Oja. ³⁷Asta zoni gätho yø ja'i ha guí nhyuhmi ra Pablo ngue edi. ³⁸Porque emmei tu yø mmui yø ja'i na ra hya xi manna Pablo ngue ya hinni mantho da nurpa rá hmi. Bi mähä p'u ja ra barco p'uya, ja bi n'yep'u.

Ra Pablo i ma Jerusalén.

21 Nu'mø dambá n'yetegähe p'u ha 'buhmä zi cuhu, dá ogähe ra barco ngue dá mäcähe njuantho p'u ja ra häi Cos. Rá yo pa p'uya, dani nthocähe p'u ja ra häi Rodas. Ma thocähe p'u p'uya, dani mpäcähe p'u ja ra hnini Pátara. ²Nup'u Pátara, ja dá tingähe p'u man'na ra barco ngue i mpa p'u ja ra häi Fenicia. Dá ogähe'a p'uya, dá mähme. ³Nu'mø ma thocähe p'uya, dani nugähe ra häi Chipre nuna ja mbo ra jathe. Ngaha i go 'mø ma thocähe na ra häi na, dani nthocähe p'u ja ra häi Siria. Nu'a ra barco p'uya, i ja ngue dani zohrá 'beni p'u ja ra nenthe ngue ra hnini Tiro. Janangue ja dani mpähme p'u. ⁴Dá nthegähe p'u 'buhyø 'yec'ei p'uya. Ja dá m'mücähe p'u nyoto ma pa. Pe ra Espiritu Santo bi 'yutyø 'yec'ei'a te ja ngue da thohra Pablo. Janangue hinda japyø 'yec'ei ngue xti ma Jerusalén. ⁵Pe mi gua'a nyoto ma pa p'uya, siempre dá mähme. Gätho yø 'yec'ei conyø xisu 'n'ghyø basi 'da dá mähme asta nenihni. Dá ndantyøhmü gähe p'u ja rá nnengui ra jathe p'uya, ngue dá mat'Ojahe. ⁶Nu'mø ma n'yehme p'uya, dá cüthe ra barco. Bi mengyø ngu yø 'yec'ei p'uya.

⁷Dambá nexähe p'u Tiro, dá søngähe p'u ja ra hnini Tolemaida. Ja bi zep'u'a nná ogähe ra barco p'uya. Ma sømhme p'u ja ra hnini, dá zenguahe ya ma zi cuhu. Ja dá m'mücähe p'u n'na pa p'uya. ⁸Mi hyaxpüya, dá thogui ngue dá mähme p'u ja ra hnini Cesarea, di n'yohe ra Pablo co 'n'ghya mi'da

man'yohe. Dá mácähe p'u ja rá ngu ra Lipe mađi 'yonna hoga 'da'yo hya p'uya. Guehna n'na nc'e'i'u yoto nja'i xi thanhna m'met'o ngue di mfäxui yø representante ra Cristo. Ja dá n'oxähe p'u ja rá ngu na p'uya. ⁹Nuna ra Lipe, mi si goho yø t'ixu ngue him mađi nthati. Nuya yø hmute p'uya, nu'a ra hya di bennbabi Oja da ma, gue'a mman'a. ¹⁰Ya nmi 'bucähe p'u njammí pa p'uya, bi zø'a n'na rá pøngahya Oja ni hu ngue ra Agabo, xpí 'y'e'a Judea. ¹¹A nuna p'uya, ni 'yehē da nuje. Bi gajpa rá ngut'i ra Pablo p'uya, bi dutyø gua 'nghyø 'ye. Bi 'yemp'uya:

—Nguna ra hya mmanña Espíritu Santo ya, nuna ra n'yohu rá mmeti ra ngut'i ja ua ya, di jaua yø judío p'u Jerusalén ngue da dut'i. 'Nē di ndäpyø ja'i hinguø judío —bi 'yembi.

¹²Nu'mø ma øcähe na ra hya na p'uya, hangu dá xicähe ra Pablo, da gue'u yø mmengu p'u, xifi ngue hĩndi ma Jerusalén. ¹³Bi 'yenna Pablo p'uya:

—¿Teni 'be'a guí øt'e ngue sä guí zomhmü? Gadi unngahü ma mmuigä. Nugä dí 'bui hønt'a go te ts'u ga thogui, hinga hønt'a di thurcagui, sinoque xquet'a da zä ga tugä p'u Jerusalén conná nguehma Hmu Jesús —bi 'yena.

¹⁴Ya hĩndá taphe ngue hĩnxti map'u, da hecähe p'u p'uya, di emphe:

—A nuyá, di nja'a te rá pähä Oja ya 'mø.

¹⁵M'mefa p'uya, 'necje dá nsähe ngue da mähme p'u Jerusalén. ¹⁶Bi hyungähe 'da yø 'yec'e'i ngue yø mmengu Cesarea. Nuya yø 'yec'e'i ya p'uya, n'youi p'u n'na ra mmengu

Chipre ni hu ngue ra Mnasón. Ya mará nyogui 'yec'e'i na. Go bi zixcähe rá ngu na p'uya ngue ja dá nsäyahe p'u.

Bi ma ra Pablo di zengua ra Jacobo.

¹⁷Nu'mø ma søngähe Jerusalén, emmei di johya yø 'yec'e'i ngue dá nnuhe. ¹⁸Mi hyaxpuya, dá mähme ra Pablo ngue di zenguahe ra Jacobo. Gä mi 'bup'u yø 'yec'e'i 'bet'o p'u ha di mpeti yø 'yec'e'i. ¹⁹Mi juadi bi nzenguauí yø 'yec'e'i na ra Pablo, bi d'umi bi ma te xi 'yøt'e, manyarbü i ma ra hya bi ma ngue xifi hanja ngue xi mäx Oja ra Pablo p'u ha 'buhyø ja'i hinguø judío. ²⁰Mi 'yø'a te sihyø ja'i p'uya, bi 'yespabi Oja. Bi t'embra Pablo p'uya:

—A nuyá ma zi cu'i Pablo, ya guí nnu ngue yø mahuahitho yø judío ec'e'i ra Jesús. Pe gätho ya p'uya, hinguí nne da hyep'u yø costumbre n'youi p'u ja ra ley bi 'yotra Moisés. ²¹I hma ngue t'embi n'nan'yo ra hya guí xännbabi yø judío rá m'mu hman'na nguadi yø häi. T'embi ngue guí xifi ngue hĩnda 'yørpa masu'u yø hya bi manda ra Moisés, 'nē hĩnda 'yøtyø costumbre nná 'yohu. T'embi ngue guí xifi ngue hĩnda mepya yø ts'unt'u 'mø bi m'mui. ²²¿Ha di nja te ga øthu co nuna ra hya naya? Porque di mpeti yø ja'i 'mø bi bađi ngue ya gá søhø. ²³Man'na xanho gui 'yøt'a te ga xi'ähe ya. I 'bucua dí 'bucähe goho yø n'yohu ja ngue da 'yøtyø ndanne. ²⁴Dami sixa nija'u ya, guí nhoqui tengutho da 'yøt'u. Jurpabi yø gasto ngue da 'yaxyø ya. Nu'mø gá 'yøt'a p'uya, gätho yø ja'i da d'inyø mmui ngue hĩmma juani'a te si'i. Sinoque

xquet'a 'ne'i guí ec'ei 'ne guí hats'i xanho te mmamp'u ja ra ley. ²⁵Pe nuya yø ja'i hingyø judío ngue ya ec'ei ra Jesús, ya xtá orpahe ra sucua te dá sännähe ya. Ya xtá xihme ngue hñte da ma nts'upi ya yø hya ya. Sinoque høntho ngue hinda za ra ngø 'bøspabi yø dahmu, 'ne hinda zi ra ji. 'Ne hinda zapra ngø yø zu'ε hingui pønná ji 'mø bi du. 'Ne hinda n'yots'om'mäi.

Ya bi mbentra Pablo.

²⁶Mi hyaxpuya, bi me ra Pablo'u goho yø n'yohu ngue 'da di nhojtho. Bi yurbu ja ra nija di mpeti yø judío p'uya para ngue da ma tema pa da ze'a guí nhoqui. Nu'mø bi dätra pa p'uya, da 'yøtyø 'bøt'e n'na ngu n'na.

²⁷Pe nu'mø tobe him maní dät'a nyoto ma pa, nuya yø judío ngue yø mmengu Asia bi nu ngue 'bup'u ja ra nija ra Pablo. Bi hurpa ra cue yø mmui gätho yø ja'i p'uya. Janangue bi ma mabent'i ra Pablo. ²⁸Bi mhra hmafi yø judío p'uya, bi 'yena:

—Ague gyø judíohu, dami faxcahe ua. Nuna ra n'yohu 'bucua ya, guehna xännbabi yø ja'i ndap'u bi zä na ngue hingui nnu manho'a te nná 'buhmu. I xännbabi yø ja'i ngue hingui nnu manho ra ley, 'ne hingui nnu manho ra nija jaua. I ja man'na ra hya p'uya, ya xa cutua ja ra nija 'da yø ja'i hingyø judío. Di ts'ongua ja ra maca nija jaua.

²⁹Nguna ra hya bi manyø ja'i, porque m'met'o ra pa, ya xi hñup'u ja ra hñini ra Pablo ngue n'youi n'na ra n'yohu hingra judío, ni hu ngue ra Trófito ra mmengu Efeso. Ra Pablo p'uya bi t'embí ngue ya xi curpu ja

ra nija'a ra n'yohu xi hñurpi ngue mi n'youi.

³⁰Bá yants'i gätho yø ja'i p'u ja ra hñini p'uya. Bá tihi ngue di bentra Pablo. Bá jujma xøts'e ra nija p'uya. N'nahmantho bi ma ndøt'e yø goxthi 'bexque'a. ³¹Ya nne yø ja'i ngue xta hyo ra Pablo. Bi zønna hya p'u bí 'bührá hmu yø soldado p'uya, ngue ya bá yans'yø ja'i gä ra hñini Jerusalén. ³²Janangue bi nya mi'da yø hmu p'uya ngue bi peti gätho yø soldado, da ma da nu tema hya bi nja. Ni tihi bi zømp'u 'buhyø ja'i. Mi nu yø ja'i ngue mmap'u yø soldado, bi hyep'u'a gui unna Pablo. ³³Mi guarbu 'buhyø ja'i yø soldado p'uya, nuna ra hmu bi manda bi mbentra Pablo 'ne bi thut'i co yoho yø cadena. Bi 'yänni te'o na ra Pablo, 'ne bi 'yänni te'be'a xi 'yøt'e. ³⁴Pe nup'u mahyø ja'i p'uya, n'nan'yo mman'i'da, n'nan'yo'a bi mma mmi'da. Janangue hingui sä da hyaxa njuani tema hya, porque janjuani di uexhni yø ja'i. Bi manda ra hmu ngue bi ts'ixra Pablo p'u bí ja ra cuarte p'uya. ³⁵Nu'mø mi zømp'u ja yø 'dexto ngue ra cuarte, xøgue ni gætho yø soldado na ra Pablo, porque di mäs'yø ja'i ngue nne da guaspi. ³⁶Bá mafi gätho yø ja'i bá 'befa, bi 'yena:

—Da du ra Pablo —bi 'yena.

Bi manna Pablo'a ra hya ja ngue di nyamp'u ha 'buhyø ja'i.

³⁷Nu'mø ni ma da yurbu ja ra goxthi cuarte ra Pablo p'uya, bi 'yembrá hmu yø soldado:

—¿Ua da zä ga xi'i n'na ne yo ne'a te di nne ga mmangä? —bi 'yembi.

Mi dahra hmu p'uya, bi 'yembra Pablo:

—¿Ua guí padí guí nya ra hya ngue ra griego p'uya? ³⁸¿Ua hinga gue'e'a ra mmengu Egipto bi xoxa n'na ra sui 'mø yø pa xa thogui? ¿Ua hin gadi mandá'u goho mahuahí nja'i yø hyote bá m'mup'u ja ra dapo?

³⁹Mi dahra Pablo p'uya, bi 'yena: —Nugä drá judíogä, drá mmengugä p'u ja ra hnini Tarso, guehna ra hnini tate p'u ja ra häi Cilicia na. Pe dami 'yorca ra mate guí 'dacrä nt'edi ga nzocä yø ja'i — bi 'yembi.

⁴⁰Nu'a rá hmu yø soldado p'uya, bi unna nt'edi ra Pablo ngue di nya. Bi m'map'u ja yø 'dexto ra Pablo p'uya, bi macrá 'ye ngue ørpa ra senya yø ja'i ngue di nsäya. Nu'mø mi nsäya'a guí maxhni yø ja'i p'uya, nuna ra Pablo i nya ra hya ngue ra ebreo, bi 'yembi:

22 —Ague n'yø'ahu, nuna ra hya gdä nyangä ua guí 'buhmu ya, dami 'yøhmü ha rá nja ra hya ga xi'ahu.

²Mi 'yøhyø ja'i p'uya ngue ga ts'ofö conna ebreo ga ya yø ja'i, man'natho ngue hinjondi 'yani. Ra Pablo p'uya bi 'yembi:

³—Nugä drá judíogä. Drá mmengugä p'u Tarso ja ra häi Cilicia. Pe bi ma ma tedegä ua Jerusalén. Ja dá ogä ua ra escuela, gue'a ra Gamaliel ma xännbategä. Bi xännngagui'a ra ley mani n'yo ma mboxitahu. Nugä dá ja ndummui ngue dá supä rá xudi Oja co gätho ma mmui, tengutho guí øthu ra pa ja p'uya. ⁴Nugä 'mø yø pa xa thogui, xtá sucá'u yø ja'i mi 'ec'ei ra hoga

'da'yo hya. Yø n'yohu 'nehyø xisu di tut'i ngue di cot'i, 'ne dí nne ga ho 'da. ⁵Nu'a rá hmu yø mmäcja, 'ne'u yø n'yohu 'bet'o ngue yø judío, dá zä dá ma hanja'u, porque go bi 'dacä ra sucua dá cats'i ngue xcani dápä yø judío p'u Damasco. Dá magä p'u ngue di hongä yø 'yec'ei, xcambá sigä ua Jerusalén ngue xti n'ofädi.

Bi manna Pablo ha bi nja ngue bi 'yec'ei ra Jesús.

⁶Pe nup'u ja ra 'yu p'uya, comma huxyadi ya ni ma ga sön'a Damasco, nthambenitho bi yot'a n'na ra nyot'i maya ngue bi gogbagui.

⁷Dá täcä häi p'uya, dá øde ngue nzoqui, bi 'yenguí: “Ague Saulo. Ague Saulo. ¿Hanja ngue emmei guí nnu man'ugui?” bi 'yenguí.

⁸Ya dí embä p'uya: “¿Te'o'i p'uya grá Hmu?” Hømbä tha p'uya, bi 'yenguí: “Guecä drá Jesús, drá mmengu Nazaret, janjuani ngue guí nnu man'ugui”, bi 'yenguí. ⁹A nu'u ma amigo nmi n'yo'be p'uya, majuaní ngue bi nu ra nyot'i, pe bi zu. Pe himbi mmeya ma amigo te 'be'a xic'a nzoqui. ¹⁰Nugä p'uya, dí embi: “Ague grá Hmu, ¿te 'be'a ja ngue ga øt'a p'uya?” Nu'a ra Hmu p'uya, bi 'yenguí: “Dami nangui, guí thogui gdi ma Damasco. Nup'u ja dani si'i p'u te gä ja ngue guí 'yøt'e”. ¹¹Bi xädägui'a ra nyot'i dá nth'e.be. Bi cännngagui'u ma n'yo'be, gä dá sön'a Damasco.

¹²Nup'u Damasco p'uya, mi 'bup'u n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Ananías. Gue'a n'na ra n'yohu ngue mi øt'e gätho'a te mmamp'u ja rá ley Oja. 'Ne di nnu manhoui gätho yø judío. ¹³Bä ehé bi nugä na ra Ananías. Mi zøp'u

dí 'bui, bi 'yengui: “Ague ma zi cu'i Saulo, di nzø ni dá ya”, bi 'yengui. 'Bexque'a ra ora'a p'uya, bi nzø ma dá, dá hēti ha 'bäi. ¹⁴Bi 'yengui: “Nuna Oja mi thanne ma mboxitahu ya, ya mam'met'o xpa huan'na'i ngue guí parpabi rá páhä. Bi ne ngue guí nnurpabi rá hmi'a rá Ts'unt'u Oja nuna gä ra nho øt'e, 'ne gui 'yø'a ra hya bi ma. ¹⁵A nuyá, ndap'u bi zä guí ja hmajuani gätho yø ja'i na ra hya dí xi'i ya. Guí xihyø ja'i te gä nu ya, 'ne guí xihyø ja'i tema hya gä 'yøde. ¹⁶Xiya, ¿te guí tøm'ya? Dami nangui, guí nxixya nts'edi, n'namhma dí nequi ngue guí ec'ei ra Hmu Jesús, 'ne di pun'na'i ni ts'oqui”, bi 'yengui.

Bi manna Pablo tema hya i men'Oja p'u ha 'buhyø ja'i hingyø judío.

¹⁷Dámbá pengä p'uya, ngue dá sò'a Jerusalén. Dá map'u ja ra nija ngue dá mat'Oja. Bi mpähma nthandi p'uya. ¹⁸Dá nugä ra Jesús ngue engui: “Dami xøni guí pøn'a nts'edi ua Jerusalén, porque hinda t'ørpa masu ra hya guí mma conná nguecä”, bi 'yengui. ¹⁹A nugä p'uya, dí embi: “Ague grá Hmu, ya pahyø ja'i ngue nmi pagä p'u ja yø nija, dambi sigä yø ja'i ec'ei'i ngue di cot'i, 'ne dadi uni. ²⁰Nu'mø mi tho na ni mēfi ra Teba bi xihyø ja'i ni hya, dí 'bäcä p'u 'mø, xquet'a dá negä ngue bi du na. Nu'mø mi tho na, dá färpagä yø tuh'u'a to bi hyo”. ²¹Pe ra Jesús bi 'yengui: “Ga 'yohma. Nugä yap'utho ga pen'na'i, guí mmap'u rá m'muhyø ja'i hingyø judío”, bi 'yengui.

Yø soldado bi benträ Pablo.

²²Bi 'yøxhyø ja'i p'u bá fudi ngue bi nya, asta gue'mø mi manna ra

hya ngue ena da map'u 'buhyø ja'i hingyø judío. Bi muhra hmafi yø ja'i p'uya, bi 'yena:

—Da tho na ra n'yohu na. Hinni 'yup'u ngue 'buhna —bi 'yena.

²³Mente mafi, mente cacyø tuhu, en'a häi. 'Ne ens'maya yø fonthäi ngue ra cue. ²⁴Bi manda na rá hmu yø soldado p'uya ngue bi ma macut'i mbo ra cuarte ra Pablo. 'Ne bi manda ngue bi 'bei, bi njapi da ma hanja ngue suhyø ja'i. ²⁵Pe nu'mø mi dut'i ngue da mei, nuna ra Pablo bi 'yembra capita 'bäp'u:

—¿Tema nt'edi guí pets'i ngue guí nne gui fehmu n'na ra n'yohu ngue ra romano, 'ne hinga 'bet'o guí haxhu ra güenda hanja ra hya? —bi 'yembi.

²⁶Nu'mø mi 'yø'a ra hya sihra capita p'uya, bi ma bá xi'a rá hmu nne di mfete, bi 'yembi:

—Dami n'yomfēni te guí nne gui 'yøt'e, porque nuna ra n'yohu guí nne gui fei, ra romano na —bi 'yembi.

²⁷Nu'a ra hmu p'uya, bi guarbu 'bähra Pablo, bi 'yembi:

—¿Ua majuani ngue grá romano ague n'yø?

Mi dahra Pablo p'uya, bi 'yembi: —Ahá, majuani.

²⁸Nu'a ra hmu p'uya, mahømbi 'yembi:

—Pe nugä, xangu ra menyu xa cuestagä ngue dá cohi ngue drä romano.

Ra Pablo p'uya, bi 'yena:

—Pe nugä drä romanogä p'u dá micä.

²⁹Co nuna ra hya na p'uya, bi zop'u ra Pablo'u mi nne xt'i mfete. Da guehna ra hmu, xquet'a bi zop'u 'mø

mī hyaxa njuani ngue ra romano. Bi nsu p'uya ngue xi dut'i.

**Ra Pablo 'bäp'u ha bi
'yotra junta yø judío.**

³⁰Mi hyaxpaya, nu'a rá hmu yø soldado bi ne xta hyats'i xanho ra güenda teni 'be'a gui yapyø judío na ra Pablo. Bi xojpa yø cadena ma nthat'i p'uya, bi manda ngue bi ma mapeti yø hmu yø mmäcja. Bi nja ra dajunta. Bá njucra Pablo p'uya, bi ma ma'bä'mi p'u 'buhyø ja'i.

23 Nuna ra Pablo bi hyetyø ja'i 'bup'u ja ra junta. Bi 'yembuya:

—Ague n'yø'ahu, i nnu Oja ngue yø pa xpí 'yep'u, 'ne asta guehya, co n'na ra hoga mmuitho nná 'bui.

²Nuna ra hmu mmäcja Ananías, bi 'bep'u 'dap'u 'bähmi ra Pablo ngue da memba rá ne. ³Bi 'yenna Pablo p'uya:

—Go di un'i Oja ngue hinga njuantho guí øtra ts'ut'abi. ¿Ua hingni mip'u ngue gui 'yotra ts'ut'abi conforme ra ley? ¿Hanja ngue guí nuixra ley ngue gadi manda da 'begbä ma ne? —bi 'yembi.

⁴Nu'u 'bäp'u p'uya, bi 'yembra Pablo:

—Guí thennbabi rá da mmäcja Oja mø —bi 'yembi.

⁵Mi dahra Pablo p'uya, bi 'yembi:

—Pe händi pacä n'yø, ngue mø guehna ra da mmäcja na. Porque nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ena: “Yo guí nnømman'u'a nnøpa ts'ut'abi yø ja'i”, i enna hya.

⁶Bi bahra Pablo p'uya, ngue 'bup'u 'da yø judío p'u ja ra junta ngue tenna nt'ec'ei ni hu ngue ra saduceo.

Man'na 'bui yø judío p'uya, ni hu yø nt'ec'ei ngue ra fariseo. Ra Pablo p'uya, bi ts'edi bi 'yembyø ja'i:

—Ague n'yø'ahu, nugä drá fariseogä, rá ts'unt'ugä n'na ra fariseo. Nu'a nná ec'eigä ya ngue bá ep'u ra pa di bennate yø ánima, gue'a ga thascä ra güenda'a ya.

⁷Nu'mø mi manna ra hya na p'uya, nu'u yø fariseo, conyø saduceo, di njun'mahyase p'uya. Ya yo 'bui bi gohyø ja'i. ⁸Porque yø saduceo mman'u ngue händi bennate yø ánima, ni xingyø anxe di 'bui, ni xingra ndahi. Pe yø fariseo p'uya, gä ec'ei ya yø hya ya. ⁹Bi muhra hmafi gätho yø ja'i p'uya. Bi nangui 'da yø xännbate ngue ra ley, yø n'yohu yø fariseo. Bi 'yen'u p'uya:

—Nuna ra n'yohu 'bucua, hin tema nts'o dí øna. Nu'mø da t'embi ngue n'na ra anxe bi zofu, hingui ho ga cohi ngue ma nsuihu Oja.

¹⁰Mathoguitho bi nsuyø ja'i p'uya. Ya nsu'a rá hmu yø soldado ngue pets'i da xenyo ja'i ra Pablo. Bi 'bepyø soldado p'uya ngue bi zicra Pablo p'u ha 'buhyø ja'i, bi zixpu ja ra cuarte.

¹¹Rá nyohra xui p'uya, bi nu ra Pablo ra Hmu Jesús, ngue bi 'yembi:

—Damí hya ra ts'edi ague Pablo. Tengutho guá ørbu Jerusalén ngue gá ma hanja ma hyagä, dá ngut'a ra hya gni man'a Roma ya.

I nthoni ha di tho ra Pablo.

¹²Mi hyaxpaya, bi nhecahya 'da yø judío ngue da hyo ra Pablo. Bi 'yena:

—A nuyá, ni xingra hme, ni xingra dehe ga sihu ya, asta gue'mø dá nuhu bi du ra Pablo. Da zucju Oja

'mø hĩndi nja'a te dı mmamhmu —dı n'yembı.

¹³Pongui yote nja'i ya 'da'igu bi ma ngue da hyo ra Pablo. ¹⁴Bi map'u 'bũhyø hmu yø mmäcja p'uya, 'nep'u 'bũhyø n'yohu 'bet'o ngue yø judío. Bi 'yembıya:

—Nuna ra hya xtá mangähe, hinga nsihmehe asta gue'mø dá nuhe bi du ra Pablo. Dí engähe ngue da zucje Oja 'mø hĩndi nja'a te dı mmamhme. ¹⁵A nu'ahu ya, co 'ne'u yø n'yohu 'bet'o ngue ra junta, dami xihmu rá hmu yø soldado ngue da si nixudi ra Pablo ua guı 'bũhmu. Gui 'yemp'u ngue ja ts'edi man'na ra hya da t'änni. Nugähe p'uya, ya xca nsähe ngue ga hohe hante da zocua.

¹⁶Pe nu'a n'na rá 'be'ue ra Pablo p'uya, bi 'yøde tema hya nts'änni. Bi map'u ja ra cuarte ngue bá xihra Pablo'a ra hya xi 'yøde. ¹⁷Nu'mø mi xihra Pablo'a te fennbi, bi zonhna n'na ra capita p'uya, bi 'yembı:

—Nuna ra ts'unt'u 'bucua, dami sixpu 'bũhni hmu. Porque jap'u n'na ra hya da xifi.

¹⁸Nu'a ra capita p'uya, bi zixra ts'unt'u p'u 'bũhrá hmu yø soldado. Bi 'yembı:

—Nuna ra Pablo ofädi, bi zongagui ngue da sin'na'i ua na ra ts'unt'u 'bucua. Ja te nne da xi'a'i 'na —bi 'yembrá hmu.

¹⁹Nuna rá hmu yø soldado p'uya, bi bennba rá 'ye ra ts'unt'u, bi zica n'nanni, bi 'yembı:

—¿Te guı nne gui xiqui n'yø?

²⁰Nuna ra ts'unt'u p'uya bi 'yembı:

—A nuyá, nu yø judío, ya xa nhēcāhya ya, ngue nu'mø da xudi, da 'yá'i ngue gui sixpu ja ra dajunta ra Pablo. Gui 'yenui ngue ja ts'edi

man'na ra hya da t'änni 'na. ²¹Pe nuı 'yo guı ec'ei, porque pongui yote nja'i yø judío xa nzänni ngue da gorpa ra 'yu ra Pablo, da hyo. 'Ne i mma ngue ni xingra hme, ni xingra dehe da zi, asta gue'mø da nu ngue da du ra Pablo. Ena ngue da zu Oja 'mø hĩndi nja'a te xa nzänni 'na. A nuyá, ya xa nsäya, ngue tømtho tema hya guı mmana.

²²Nu'a rá hmu yø soldado bi xihra ts'unt'u ngue hĩnjonda xifi ngue bi man'a te ra hya xi 'yøde.

Bi 'bennbabi ra Pablo na ra gobierno Félix.

²³Nuna rá hmu yø soldado p'uya, bi zonhni yoho yø capita. Bi 'bepi ngue di nsä yo ciento yø soldado ngue yø 'yogua, 'ne hyate ma'det'a yø tøgue, 'ne yo ciento nja'i yø nhyā lansa ngue da zixra Pablo 'mø bi zu'i guto nxui, da menhni di ma Cesarea. ²⁴Ne bi manda ngue da thøspabi ra nthuts'i ra fani da hyuxra Pablo. Bi manda ngue hĩnte di njapra Pablo, sinoque di ndäpra gobierno Félix. ²⁵Bi 'yøt'a n'na ra sũcua ra hmu p'uya, ngue bi gaxyø soldado, bi däpra Félix. I enna sũcua:

²⁶“Nugä drá Claudio Lisias, dadi zengua'i grá hoga gobierno Félix. ²⁷Di pen'na'i p'u na ra n'yohu 'bucua, bi gotyø judío, ya ja ngue xtá hyo. Pe nu'mø ma pacā p'uya ngue ra romano, dá pennbabi yø soldado ngue bá yani. ²⁸Dá ne ngue xca padi te gui yapi. Dá sixá p'u bi 'yøtyø junta yø judío p'uya. ²⁹Pe nuna ra hya bi nequi, guehna ja ua naya. Gui yapi ngue'a ra ley ga 'yo judío. Pe hĩmbi nequi ra hya ngue te xti

hyo, ni xinga gue'a di sä ngue da jot'i. ³⁰Pe dá mmeyagá p'uya, ngue nu'u yø judío, ya xi nhecahya ngue xta hyo. Janangue nuya dí pen'na'i p'u na ra n'yohu na. 'Ne xquet'a dí xicá'u di yapi ngue da map'u guí 'bui ngue da xi'i te gá nzui. Hønt'a ra hya'a ya".

³¹Nu'u yø soldado p'uya, bi 'yøt'e te bi m'mepi. Bi zixra Pablo 'mø mi nxui, bi ma p'uya, i nthop'u ja ra hnini Antípatris. ³²Mi zä mi nēcahäi p'uya, bá penc'u yø soldado ngue yø 'yogua, bi zøp'u ja ra cuarte. Go bi mähä ra Pablo'u yø tøgue. ³³Mi zømp'u ja ra hnini Cesarea p'uya, bi ndäpra sücua ra gobierno, 'ne xquet'a bi ndäpra Pablo. ³⁴Nu'mø mi juadi bi nu ra sücua ra gobierno p'uya, bi 'yänni hapu ra mmengu na ra Pablo. 'Bexpi batho ngue ra mmengu p'u ja ra häi Cilicia. ³⁵Bi 'yembüya:

—Ga øcä'a ra hya guí mmam'mø bi zøcua'u di yap'a'i —bi 'yembü.

Nup'u ja rá ngu na ra dast'abi Herodes, bi manda ngue ja da mäp'u yø soldado na ra Pablo.

Ra Pablo bi manna hya p'u ha 'buhra Félix.

24 Ya rá cut'a ma pa xi zønna ra Pablo p'u Cesarea 'mø ja mi zøn'a ra hmu mmäcja Ananías, ni n'youi 'da yø n'yohu 'bet'o ngue yø judío. 'Ne ni n'youi n'na ra pøngahya p'u ja ra ts'ut'abi ni hu ngue ra Tértulo. Bi zømp'u 'buhra gobierno ngue di yäpra Pablo. ²Mambá ts'i ra Pablo p'uya, nuna ra Tértulo bi müdi di yäpra Pablo, bi 'yembra Félix:

—Ague grá gobierno, dädi ja mammad'i'ähe ngue hin tema

hya, dí 'bu manhogähe. Conná nguehni mfaði gä 'bümmanho yø ja'i. ³Gätho'a te guí øt'e, dí 'bümmanhogähe ndap'u bi zä. Gä guehna nnä ja mammadi'ähe naya, grá ts'ut'abi Félix. ⁴Pe händi nne ga 'bet'ähe xangu ni tiempo. Dí äcähe ra mate n'na ts'äquits'u, ngue gui 'yøde te ga xi'ähe. ⁵Dí tingähe n'na ra hya, ngue nuna ra n'yohu 'bücua, i 'yo ndap'u bi zä gä rá nguni nximhäi ngue di ts'onnyø ja'i tengutho n'na ra n'u. Guehna ra 'yøt'i sui p'u ha 'buhyø judío na, porque 'bet'o na ngue'u to ec'ei na ra mmengu Nazaret. ⁶Nugähe dá benthe, dá uphe ngue bi ne xtí ts'onna nija. Dí nne xca haspahe ra güenda connä ley ngue ma nt'ec'eihe p'uya. ⁷Pe nuna ra Lisias rá hmu yø soldado p'uya, rá ts'editho bi 'yøt'e ngue bi yurbu di yahe ngue bi zinngahe na ra Pablo. ⁸Bi xicje p'uya ngue nu'mø to nne di yapi, da gcua guí 'bui. Pe nuyá, da zä ngue gui 'yänse ya. Gui pase p'uya ngue majuan'i'a te gä nnä yapähe.

⁹A nuyá, gätho'u yø judío n'yohu ya, 'da'igu mma ngue embi majuan'i'a te xifi. ¹⁰Ra gobierno p'uya, bi 'yørpa ra senya ra Pablo ngue di nya. Ra Pablo p'uya bi 'yena:

—Co n'na ra pähätho ga nyangä ua guí 'bui grá ts'ut'abi. Porque dí pacä ngue ya xa mma yø jeya guí nts'ut'abi ua ja ra häi dí 'buhmu. ¹¹Nu'i da zä gui hyaxa njuani hanja ra hya. Tobe hingui tho'a n'ne'ma yomma pa xta magä Jerusalén ngue dí thanne Oja. ¹²Pe himbi thingui ngue to gadi njun'mahya'be. Ni xinga guerp'u ja ra danija xta thingui ngue to gdi orpabi, ni xinga guerp'u

mi'da yø nija, xta thingui ngue to gdi ya'be. Ni xinga guep'u ja ra hnini p'uya. ¹³Nuya yø n'yohu 'bucua, nu'a ra hya gui yajpagui, hinda zä ha di japi ngue di ja majuania te mma. ¹⁴Ma ga xi'i hanja ra hya ya. Dadi njuani, hin dadi ncöni ngue di ec'eigä Oja nuna mi ec'ei ma mboxitahe. Da gue'a ra 'da'yo hya embyø ja'i 'bucua ngue ra 'dan'yo nt'ec'ei, gue'a ra hya di tennä'a ya. Pe ga di ec'eigä'u yø hya nt'ot'i p'u ja ra libro ngue rá ley Oja, da gue'u mi'da yø hya bi 'yotyø pøngahya Oja. ¹⁵Tengutho yø nt'ec'ei yø judío, di njadä p'uya. Di ec'eigä ngue da 'yot'Oja ngue di bennate yø ánima, gue'u yø hoja'i, gue'u yø ts'oc'ei, Gä di bennate. ¹⁶Janangue dadi ja ndummui ngue ga n'yo xanho, n'namhma ngue hin tema hya da dinnagui Oja, ni xinga guehyø ja'i da zä da 'yengui ngue hinga gue'a nnä 'yo.

¹⁷Mi ma njammj jeya ngue n'nanni ra nación dambi 'yo, mahönda pengui asta Jerusalén ngue dá dä ma limosna, 'ne dá ørpabi ra 'bøt'e Oja. ¹⁸Pe nu'a ra ora'a p'uya, nu'u 'da yø judío ngue yø mmengu Asia, bi dingui ngue di 'bup'u ja ra nija ngue nmadj nhoqui conforme ra costumbre ja ngue da 'yøt'a n'na. Pe hingui ngup'u di 'yohe. 'Ne himbi thingui ngue gadi yahnihe. ¹⁹Nuya yø n'yohu di mmangä ya, guehya ja ngue da thocua di yajpagui, ngue'mø ja te ga nzuqui. ²⁰A nu'mø ngue hin'na, nuya yø n'yohu 'bucua, go da manya ngue'mø ja tema ts'oqui bi thinnagui 'mø ma thocä p'u bi 'yøtra dajunta yø judío. ²¹Hönda n'na zine nts'edi dá mangä

p'u ja ra junta mi 'buhyu, ngue dá ena: "Nu'a nnä ec'eigä ya, ngue bá ep'u ra pa di bennate yø ánima, gue'a ga thascä ra güenda'a ya", dá ena.

²²Nu'a ra Félix, mi zä mi 'yøhna ra hya bi manna Pablo, mambi njarbutho ra hya. Porque ra Félix ya padj xanho hanja'a ra nt'ec'ei i ja ngue ra Cristo. Bi hyuspa ra pa yø ja'i p'uya, bi 'yembi:

—Nu'mø bá ehra Lisias rá hmu yø soldado ya, ja ga pacä xanho hanja na ra hya gui mmahmu p'uya.

²³Nuna ra Félix, bi 'bepa n'na ra capita ngue di sigue da ma m'mädi ra Pablo. Pe bi xihra capita ngue ya hinda ma nthut'i, 'ne bi xifi ngue nu'mø bi zøhyø amigo di zengua, di njapi ngue di nyau'u nne da mäts'i te honi.

²⁴Mi ma njammj pa p'uya, mahømbi zönnä Félix, ni n'youi na ra Drusila rá xisu, ra judío na ra xisu. Bi manda bá ts'i ra Pablo p'uya. Bi japi da ma hanja rá nt'ec'ei i ja ngue ra Jesucristo. ²⁵Nuna ra Pablo, bi ma hanja'a ra nho ja ngue da n'yo ra ja'i, 'ne bi ma ngue jatho da zamrá mmui n'na. Bi ma hanja na ra castigo di nja m'mefa. Nuna ra hya bi 'yøhra Félix, bi zu. Bi 'yembra Pablo p'uya:

—Be ni mahma. Nu'mø bi bongagä, mahønga nzon'na'i ga nyau —bi 'yembi.

²⁶Nuna ra Félix i tømj ngue xta nutra menyu ra Pablo ngue xtí thøgue. Janangue xangu yø nnidi bi zonhni ngue bi nyau. ²⁷Mi gua'a nyo jeya p'uya, bi dá rá cargo mi pehna ra Félix ngue ra gobierno. Bi ponnabj n'na ra n'yohu ni hu

ngue rā Porcio Festo. Nunā rā Félix bi ne ngue dā nū manho yø judío, janangue bi sigue bi ma m'mäditho rā Pablo.

Rā Pablo bi nyāui rā Festo.

25 Nunā rā Festo p'uya, bi ma di bentrā cargo ngue di ngobierno. Ja rá hyu patho xi bentrā cargo p'u Cesarea p'uya, ja bá n̄xp̄u ngue i ma Jerusalén. ²Mi zomp'u Jerusalén, nu'u yø hmu yø mmäcja, 'n̄e'u yø judío tate ngue t'ɛc'ɛi, bi map'u 'buhra Festo ngue di yapra Pablo. ³Bi 'yāpra mate ngue dā pennbabī rā Pablo di 'yē'a Jerusalén. Nu'u yø judío di yapate p'uya, ya xi nhēcāhya ngue dā hyo rā Pablo p'u ja ra 'yu. ⁴Mi dahra Festo p'uya, bi 'yēmbi:

—Ya m'mädi p'u Cesarea nā rā Pablo. Pe ya h̄imma ya'atho ga pengä p'u Cesarea. ⁵Nu'u yø n'yohu exā hā rā ts'edi ngue di yapra Pablo, guí xihmu ngue ga mmäcāhe Cesarea ngue'mø ja rá ts'oqui rā Pablo, dā zä gui yaphu.

⁶Pe nunā rā Festo, comma manhyato mā pa, ogue n'net'a ma pa, bá m'mu'a Jerusalén. Bá pengui, bí 'yē'a Cesarea p'uya. Mi hyaxp̄uya, bi mip'u ja rá nthuts'i h̄umø øtra ts'ut'abi. Bi mānda bá ts'i rā Pablo p'uya. ⁷Nu'mø mi yut'ambo rā Pablo, bi mäs'yø judío xp̄i 'yē'a Jerusalén ngue di yapī. Xangu yø hya ja man'u gue gui yapī, pe yø judío h̄ingui sä di ja majuanī'a te mma. ⁸Mi dahra Pablo p'uya ngue di nyani, bi 'yēna:

—Nugä h̄in tema ts'oqui dí øt'e. Ni xinga guehra ley dā t'ēngui h̄indī nnu manho, ni xinga guehra danija,

ni xinga guehra dast'abi Roma ngue di tinnga mā ts'oqui.

⁹Pe nunā rā Festo, bi ne ngue dā nū manho yø judío. Janangue bi 'yēmbra Pablo:

—¿Ua guí nne gdi ma Jerusalén, ja gani hocä p'u ni asunto?

¹⁰Mi dahra Pablo p'uya, bi 'yēmbi: —Nuua 'buhra ts'ut'abi bi 'yēxra dast'abi Roma. Ja i ja ngue dā thascagui ua rā güenda. Nu'i guí padī xanho ngue h̄in tema nts'o dí ørpä yø judío. ¹¹Nu'mø ngue di ja mā ts'oquigä, ogue xt̄i nequi n'na rā hya ngue ni 'yup'u ga tu, h̄indī su ga tugä. Pe nu'mø ngue h̄in tema hya di nequi'a te gui yajpā ya 'bucua, h̄injonda zä di dāgui ngue ga sogä yø 'yeyu. Man'na xanho ngue ga thocä p'u 'buhra dast'abi Roma 'mø.

¹²Nunā rā Festo, nuya yø n'yohu di nfäxui p'u ja rā ts'ut'abi, bi nhēcāhya ngue bi zänni te dā 'yøt'e. Bi 'yēmbra Pablo p'uya:

—Guí ädi guí thop'u 'buhra dast'abi Roma. Pe ja gdi ma p'uya.

Rā Pablo i 'bäp'u 'buhra ts'ut'abi Agripa.

¹³Mi ma njammī pa p'uya, bi map'u Cesarea nā rā ts'ut'abi Agripa, ni n'youi rá nju Berenice, ngue bí zengua rā Festo. ¹⁴Pe bá m'mup'u njammī pa p'uya, nunā rā Festo bi xihra ts'ut'abi'a rá asunto rā Pablo. Bi 'yēmbi:

—Gosque 'bucua n'na rā n'yohu ngue m'mäditho, bi zocua 'mø mi nts'ut'abi rā Félix. ¹⁵Nu'mø dambā 'yogä p'u Jerusalén, nu'u yø hmu yø mmäcja co 'n̄e'u yø n'yohu 'bet'o ngue yø judío, bi map'u dí 'bui. I ädi ngue dā ma mā sentencia nā rā n'yohu

na. ¹⁶Pe nugä p'uya dí embi: “Nu ra dast'abi Roma hñdi costumbra ngue to sä di sentencia'a ngue da tho, mente tobe hñdi n'yunnba hñiui rá nsuiui'a ma yapi, para ngue da fadi ndana gue'a di dunna hya”.

¹⁷Janangue nu'mø mi zocua'u ya, hindá 'betä ra tiempo. 'Bexque'a 'mø mi hyats'i, dá magä p'u ja ra ts'ut'abi. Dá mandagä bá ts'i'a ra n'yohu p'uya.

¹⁸Dí engä ngue mi ja rá ts'oqui, pe nu'mø mi zø'u yø yapate p'uya, hin tema ts'oqui bi nequi ngue'u yø hya gui yapi. ¹⁹Nu'a ra hya gui nyapi, gue'u yø nt'ec'ei yø judío'a, 'ne'a n'na ra n'yohu bi du ni hu ngue ra Jesús, i mmanna Pablo ngue 'bui. Gue'a ga nzua ya. ²⁰Nugä p'uya, hñdí padi ha gda japi ga øt'ä ra ts'ut'abi tengu na ra hya na. Janangue dá ännä ra Pablo p'uya, ngue'mø da ne xtí ma Jerusalén, ja xtabä njap'u ra ts'ut'abi na ra hya na. ²¹Pe ra Pablo p'uya, bi 'yädi ngue da thop'u 'buhra Augusto nuna ndast'abi p'u Roma. Dá manda p'uya ngue bi sigue bi 'bädi, 'be da bonngagui ja ga penhni, di map'u 'buhra dast'abi Roma.

²²Mi dahra Agripa p'uya, bi 'yembra Festo:

—Xquet'a dí nne ga øcä te da manna ra n'yohu na.

Ra Festo bi 'yembi:

—'Bex hnixudi gui 'yode te da manya 'mø.

²³Mi hyaxpuya, nuna ra Agripa 'nehra Berenice bi yurbu ja ra cuarto bi nja ra hya. Xandøngu p'u ni 'yo, tengutho 'mø di sännigo. Ni n'yohu yø hmu yø soldado, 'ne'u yø n'yohu 'bet'o p'u ja ra hnini. Bi manda ra Festo p'uya ngue bá ts'i ra Pablo. ²⁴Bi 'yenna Festo p'uya:

—Ague grä dast'abi Agripa, gätho ya yø n'yohu 'daua xtä mpetihä ya. Xangu yø judío bi xiqui ngue hingui nnu manho na ra n'yohu 'bucua, ngup'u Jerusalén, nguua Cesarea. Hingui säya yø ja'i xiqui ngue jatho da tho na ra n'yohu na. ²⁵Pe nugä p'uya, dí tingä ngue hin tema ts'oqui di øt'e ngue sä da tho. Nuna ra Pablo ädi ngue da thop'u 'buhra Augusto nuna ndast'abi p'u Roma. A nuyá, dí sänni ngue ga pennbabi ya. ²⁶Pe nja ngue nuna ra n'yohu dí nne ga pennbabi na ma hmu ra dast'abi, madits'u tema hya dí tinnbi ngue di ja ts'edi ga pennbi. A nuyá, dá sigä ua ha gui 'buhmu ya. Ma datho go nnä sin'na'i ya grä ts'ut'abi Agripa, ngue gui juannbabi xanho ha exa hanja rá asunto. Nu'a ra hya da bønna ne p'uya, gue'a da cuatro sucua ga pennba ra dast'abi'a. ²⁷Porque nup'u nnä bengä, ena gue hingui pønna güenda ngue ga penhna n'na ra ofädi, 'ne hinda mep'u ja ra sucua'a ra hya gui nyapi.

Bi manna hya ra Pablo p'u 'buhra ts'ut'abi Agripa.

26 Nuna ra Agripa bi 'yembra Pablo:

—Da zä gui mma te gui nne gui mmanya n'yø.

Bi mudi bi nya ra Pablo p'uya, i anyø 'ye ha ga ya. Bi 'yena:

²—I jaga mpähä ngue da zä ga nyagä ua ha gui 'bui, grä ts'ut'abi Agripa. Dí nne ga nyangä ngue'a te gäma hya gui yajpä yø judío. ³Dadi johyagä ngue gui padi gätho yø costumbre øtyø judío, 'ne gui padi te gui njunt'i. 'Yorca ra mate gui

'yøde xanho na ra hya ga mmangä ya.

Bi manna Pablo te manì n'yo 'mø hìim manì 'yec'ei ra Cristo.

⁴Nu'u ma mmijudíohe gä padì te xtá m'macä p'u ja ra hnini Tarso mente mará ngüegui. ⁵Nuyu p'uya, i padì xanho hapu dá ngüe asta yø pa xpí 'yep'u. Nu'mø nne da ma, da ma ha bá njap'u dá ngüegä ngue drá fariseo. 'Ne da gue'e guí padì ngue nu'a rá nt'ec'ei yø fariseo, gue'a hats'i xandønho'a te nt'ot'i p'u ja ra ley ga 'yo ma nt'ec'eihe'a. ⁶A nuyá, guehna nná n'yost'abigä naya, ngue dí tøm'a da 'yøt'Oja'a te bi yarpabi ma mboxitahe ngue di bennate yø ánima. ⁷Gätho'u 'de'ma yo'bui yø judío di mmeni ya, i tøm'i ngue da nu di nja'a te xá mma ma yat'i. Janangue njap'u thanne Oja ra pa ra xui. Pe nuna ra hya dí xi'i ngue nthø'mi ya grá ts'ut'abi Agripa, guehna gui yajpä yø judío naya. ⁸¿Hanja ngue hinguí ec'eihe ngue da 'yøt'Oja ngue di bennate yø ánima?

Mam'met'o mayø nsuiui ra Pablo'u mi ec'ei ra Cristo.

⁹Nugä 'mø mam'met'o, dí ena ngue xanho te nmi øt'e, ngue nmi sucä yø ja'i mi ec'ei ra Jesús nuna ra mmengu Nazaret. ¹⁰Nguna ra hya xtá øt'a p'u Jerusalén. Pe gue yø hmu yø mmäcja'u maði 'dacrä nt'edi ngue dí cot'a fädi yø 'yec'ei. Nu'mø bi hyo p'uya, 'nequi dí nnu manho te øt'e. ¹¹Xangu yø nnidi dá üngä yø ja'i ngue dí nnepe da hyep'u yø nt'ec'ei. Da gup'u n'nanni yø njä, ngu'a dambi øt'e. Janjuani gue jo ma

xiyu ngue ra cue, ngue di sucä yø ja'i ec'ei ra Jesucristo, asta xtá magä n'nanni yø hnini ngue dí honi hapu ga tini.

Mahombi manna Pablo te bi nup'u ja ra 'yu.

¹²Conque gue'a nná 'yogä 'mø ma magä Damasco'a. Gue'u yø hmu yø mmäcja bi hacra ts'edi ngue da magä p'u. ¹³Pe ague grá ts'ut'abi, nup'u ja ra 'yu, comma huxyadi dá nugä ngue bí 'ye mahets'i n'na ra nyot'i bi gogbagui co 'ne'u yø n'yohu nmi n'yo'be. Pe man'na xanzaqui ra nyot'i bi gogbagui ngue'a gui yotra hyadi. ¹⁴Gä dá täcähe häi p'uya. Dá øde ngue nzoqui conma hya ngue ra ebreo nna ya, bi 'yengui: "Ague Saulo. Ague Saulo. ¿Hanja ngue guí sæqui? Gadì n'ünse tengutho n'na ra ndani 'mø embrä hnet'i ra za ma suni", bi 'yengui. ¹⁵Nugä p'uya, dí embi: "¿Te'o'i p'uya grá Hmu?" Nu'a ra Hmu p'uya bi 'yengui: "Go guecä drá Jesús ngue emmei guí sæqui". ¹⁶Mahøn'a bi 'yengui: "Damì nangui, gä 'bäi. Porque guehna dá nthëui na ngue gui 'yøtra 'befi ga xi'i. Connä nguecä gui ja hmajuani yø ja'i'a te gä nu ya, da gue'a te gui nnu m'mefa. ¹⁷Pe ga nyan'a'i mø bi z'u'i yø judío. 'Ne ga pen'na'i p'u 'buhyo ja'i hingyo judío. Nu'mø bi z'u'i, ga nyan'i. ¹⁸Dí pen'na'i p'u rá m'm'u ya, ngue gui xojpa yø n'yomfeni yø ja'i. Ya hinnì mantho di n'yo mant's'o, sinoque di n'yo manho, n'nammha ngue hinnì mantho da 'yo rá 'ye ra zithu. Sinoque Oja da zo rá 'ye. Nu'mø bi 'yec'eigä yø ja'i, di mpunnba yø ts'oqui, 'ne di tocabi tengutho di tocabi yø ja'i ya o rá 'ye Oja".

Bi 'yɛc'ɛi ra Pablo'a ra hya bi sip'u ha bi nu ra nyot'i.

¹⁹Nuna ra hya bi 'yɛ mahets'i, grá ts'ut'abi Agripa, hinda festhogá na. ²⁰Sinoque rá mudi dá xicá ra hya yø mmengu Damasco. M'mefa p'uya, dá magá p'u Jerusalén, 'nɛ dá n'yogá gátho yø häi Judea ngue dá manna hya. 'Nɛ'u hingingo judío dá xicá ra hya. Dá xihyø ja'i ngue da hyep'u ra nts'o ga 'yo, di 'bät'yø mmui da 'yɛc'ɛi Oja. Da 'yøtra nho para ngue di nequi ngue ya bi 'bät'yø mmui. ²¹Conná nguehna ra hya naya, bi bennga yø judío p'u ja ra danija ngue nne xta hyogui. ²²Pe fäxatho Oja, hinda hecá ra hya asta guehya. Dí xicá ra hya gátho yø ja'i, di ngüe, di nnoho. Hinte man'na ma hya dí xifi, hinda hont'u yø hya bi manna Moisés, gátho m'ida yø pøngahya Oja, gá bi ma te ja ngue di nja m'mefa. ²³Bi ma ngue ra Cristo i ja ngue da zä ra n'u, 'nɛ da du. M'mefa p'uya, gue'a rá mudi di bennate p'u da nt'ägui'a. Janangue nu'u yø judío 'nɛ'u hingingo judío da badí ngue majuaní di bennate yø ánima.

Nuna ra Pablo, nnepe ngue da 'yɛc'ɛi ra Cristo na ra Agripa.

²⁴Nguna ra hya i nyanna Pablo p'u bi nya. Ra Festo p'uya, nts'edi bi 'yɛmbi:

—Hantho guí loco ya Pablo. Hantho ngue hinguí säya gadi xädi asta guí cohi gui loco ya —bi 'yɛmbi.

²⁵Mi dahra Pablo p'uya, bi 'yɛmbi: —Hindi locogá grá ts'ut'abi Festo. Hante gue nuna ra hya dí xi'i,

guehna ra hya majuaní na. ²⁶Bucua ra ts'ut'abi Agripa ya. Nuna i padi xanho ya yø hya dí mmangá na. Janangue di ha ra ts'edi dí mmangá ra hya ua hapu 'bui. Porque dadi seguragá ngue 'nɛhna padi xanho ya yø hya dí mmangá na. Nuna ra hya dí mmangá ya, hinga nt'aguitho bi nja na. ²⁷Ague grá ts'ut'abi Agripa, çuanguí guí ɛc'ɛi'u yø hya bi manyø pøngahya Oja? Nugá dí padi ngue guí ɛc'ɛi.

²⁸Mi dahra Agripa p'uya, bi 'yɛmbra Pablo:

—Hantho guí ena zits'utho dí honi ngue ga ɛc'ɛigá ra Jesús guí mmanya.

²⁹Ra Pablo p'uya bi 'yɛmbi:

—Gue'mø gue ts'utho guí honi, gue'mø gue hin'na, pe da ne Oja ngue hinga høn'atho'i gui 'yɛc'ɛi, sinoque dí nne ngue 'nɛhya 'bucua øde te dí mma, gá da 'yɛc'ɛi ra hya tengutho nná ɛc'ɛigá. Pe hindi nne ngue nu'mø bi 'yɛc'ɛi yø ja'i ra Jesús, da ma nthut'i conyø cadena tengutho di thocá —bi 'yenna Pablo.

³⁰Mi manna Pablo na ra hya na p'uya, bi nangra Agripa 'nɛhra Festo conná Berenice. Gátho m'ida yø ja'i mi hup'u bi nangui. ³¹Bi ma n'nanni p'uya, di n'yänni ha di nja na ra hya mmanna Pablo. Di n'yɛmbaya:

—Nuna ra n'yohu na, hin tema ts'oqui xa 'yøt'e ngue da t'ɛmbi da tho, ni xinga gue'a ngue di sä di n'ofädi.

³²Mi dahra Agripa p'uya, bi 'yɛmbra Festo:

—I sä da ma mathøgue na ra n'yohu na, ngue'mø hindi ädi da thop'u 'buhra dast'abi Roma.

**Bi 'benhna Pablo, i ma
Roma ja ra häi Italia.**

27 Mi zä bi ts'änni ngue da 'benngähe p'uya, gdä mähme p'u ja ra häi Italia. Nuna ra Pablo, da guehmi'da yø ofädi, bi ndäpa n'na ra capita ni hu ngue ra Julio ngue da zits'i. Nuna ra Julio, yø n'yohu'u yø federal ni hu ngue ra Augusto. ²Dä ohe ra barco bi nexpu ja ra hnini Adramitio, i mpa p'u ja ra nnenga jathe ngue ra häi Asia. 'Da dá mächähe ra Aristarco nuna ra mmengu Tesalónica ja ra häi Macedonia. ³Mi hyaxpuya, dá sòngähe p'u ja ra hnini Sidón. Nuna ra Julio, emmei di n'yörpau masu ra Pablo na. Janangue bi unna nt'edi bi ma bá nu yø amigo p'u ja ra hnini bi zoni. Nu'u yø amigo ra Pablo bi 'yörpabi masu, bi mäts'i. ⁴Ma pøngähe p'u ja ra hnini Sidón, daní nthocähe p'u ja ra häi Chipre nuna ja mbo ra jathe. Pe ngaha i go 'mø ma thocähe p'u ha ja na. ⁵Dä 'dangähe ra jathe, daní mpächähe p'u ja ra nnenga jathe ngue ra häi Cilicia 'ngra häi Panfilia. Dä sòngähe p'u ja ra hnini Mira, gue'a n'na ra danihni jap'u ja ra häi Licia'a.

⁶Nuna ra capita p'uya, ja bi dimp'u n'na ra barco bí nexpu ja ra hnini Alejandría, maní map'u ja ra häi Italia. Ja dá ogähe p'u ra barco p'uya ngue dá thohme p'u nnä mähme. ⁷Bi ma njammí pa ngue njanate ga 'yo ra barco. Xandøn hennitho ha dá thocähe p'u ja ra jathe handra hnini Gnido. Pe comma tobe di coscahe ra ndahi p'uya, daní nthocähe p'u handra häi Salmón.

Dá nthets'ähe ra häi ja mädä ra jathe ni hu ngue ra Creta p'uya. ⁸Xandøn hennitho ha dá thogähe p'u ja rá nnengui'a ra häi'a. Sär'mø ma sòngähe p'u ja n'na ra xequi säya yø barco ni hu ngue ra Buenos Puertos. Ya xma nguerputho ja ra hnini Lasea.

⁹Pe ya xangu yø pa xi m'me p'uya. Ya nts'utho ngue to di n'yop'u ja ra jathe, porque ya tihí bá cuatyø pa ngue ra se'ye. Ra Pablo p'uya, tobe ximhma'u to di 'yonna barco, ¹⁰bi 'yembi:

—Ague n'yø'ahu, ena gue nts'utho ga thohmu ya. Porque di m'mehra barco 'ne di m'mehyø 'beni, asta 'necju ga tuhu —bi 'yembi.

¹¹Pe himbi 'yörpatho masu ra capita'a te mmanna Pablo, sinoque go bi 'yec'githo te mman'a to di 'yonna barco, 'ne'a ra mmädi ngue ra barco. ¹²Di n'yembi ngue nu'a rá ts'äya ra barco jap'u bi uits'i, hingui ho ngue ja da thop'u ra se'ye. 'Da'igu bi mamp'uya ngue bi thogui. Di n'yembi ngue xamhmatho da zä da zomp'u ja ra hnini Fenice ngue ja xtä thop'u ra se'ye. Gue'a n'na rá ts'äya yø barco jap'u ja ra häi Creta'a. I et'inde ra dehe ra häi, ni nja ra häi norte 'ne ni nja ra häi sur.

Bi nangra ndäte ndahi p'u ja ra jathe.

¹³Bi mudí bi n'yo ra huinna ndahi ni 'ye'a sur. Bi 'yemp'uya ngue da zä da thogui. Dä thocähe p'uya, dá tenhne ra nnenga jathe ngue ra häi Creta. ¹⁴Himma ya'atho p'uya, bi nthëui n'na ra ndonthi ra barco. Gui hutyo ja'i na ra ndahi ngue ra Noreste. ¹⁵Bi gutra barco ra ndahi p'uya, ya hingui hät'i da hyegui. Dä

thøjpape rā 'yu ngue bi nōnnbūya.
 16 Dani nthogāhe p'u ja rá xutha
 n'na rā zit'u hāi ja made rā jathe,
 ni hu ngue rā Clauda. Ya hīnt's'e
 hmīsu 'yo rā ndāhī'a rā xequī'a.
 Dá ne dá cut'āhe mbo rā dābarco
 n'na rā t'ubarco mambá gut'i, pē
 xanhennitho i yut'ambo. 17 Nu'mø
 mā cut'āhe mbo'a p'uya, bi 'bānnbābi
 yø nthahī rā dābarco p'uya ngue
 ts'upī dī nxuhyø xithe. I su ngue
 xtāni mpa p'u ja yø 'bomudehe ni hu
 ngue rā Sirte. Janāngue bi gajpabi
 rā ulu nu'a enna ndahī p'uya. Bi
 japi ngue bi nōnhna ndahī rā barco.
 18 Mī hyaxpūya, tobe nts'edi 'yodra
 ndahī. Bi thørbū ja rā jathe yø 'beni
 rā barco p'uya. 19 Rá hyu pa p'uya,
 dá hōt'āhe p'u ja rā jathe yø cosa
 mī ja mbo rā barco. 20 Bi ma njammī
 pa ngue hīndá nuhe rā hyadi, ni
 xīngyø sø xcá nuhe ngue rā xui.
 Hōndra ndāte ndahī fexcahe. Ya dī
 enā ngue hīnxca ponje.

21 Bi ma njammī pa ngue hīndá
 nsihmēhe. Bi m'mā inde rā Pablo
 p'uya, bi 'yembyø ja'i:

—Ague n'yø'ahū, nu'mø xqui
 'yørpahū masu'a rā hya dá mangā
 ngue hīn xcabá pōmhmu p'u Creta,
 hīnxti nts'onna barco ja ua 'mø,
 'nē hīnxti m'mehyø 'beni 'mø. 22 Pē
 nuyá, 'yo tu ni mmuihu ya. Hīnjonda
 du, hīnda hōndra barco dī m'medi.
 23 Porque dī ogā rá 'yē Oja, 'nē dī
 ørpa rá 'befi. Xtá nugā n'na rā anxē
 'mø manxui ngue rá m'menhni Oja.
 24 Xa 'yēngā rā anxē: “Yo guí su
 ague Pablo. Jatho guí sømp'u 'būhra
 dast'abi Roma. Conná ngue'e da
 yan'Oja ya yø ja'i guí n'youi ua ja
 rā barco ngue hīnda du”, xa 'yēngui.
 25 Janāngue nuyā n'yø'ahū, 'yo di tu

ni mmuihu ya, porque nugā dādi
 seguragā ngue nu'a rā hya xa xicā rá
 anxē Oja, dī nja'a. 26 Pē nuyá, jatho
 ngue ga thehū n'na rā hāi ja made
 rā jathe ya.

27 Mī dāhra nde'a rá 'de'mā goho
 mā pa p'uya, dá thocāhe p'u ja rā
 jathe ni hu ngue rā Adria. Ni 'yenje
 ua, ni 'yenje nu rā ndahī. Nu'mø
 mī zo made rā xui p'uya, nu'u di
 'yonna barco bi mmēya ngue ya
 ni ma dī nthēui rā hāi. 28 Bi 'yeni
 hangū ganhē rā dehe p'uya, 'dāte
 mā'de'mā 'dato metro bi zūdi. Dá
 n'yogāhe mīts'u p'uya, māhømbi
 'yeni hangū ganhē rā dehe. Ya mami
 'dāte māyoto metrotho bi zūdi. 29 Dī
 suhe p'uya, ngue dī nthēui rā barco
 yø do ja mbo rā jathe. Bi 'yemmi
 goho yø xone t'egui p'u ja rá xutha
 rā barco p'uya ngue bi zammī. Dī
 xōnhne ngue dā hyats'i. 30 Nu'u
 madi 'yonna barco p'uya, bi zānni
 ngue xtá 'dagui. Bi cā'mra t'ubarco
 p'u ja rá ya rā dābarco. I hātuyø ja'i,
 ēmbi ngue dā 'yemmi mī'da yø xone
 t'egui p'u ja rá ya rā barco ngue
 dā zammī xanho. 31 Pē rā Pablo bi
 'yēmbra capita co 'nē'u yø soldado:

—Nu'mø ngue hīndī m'mucua ja rā
 barco yu yø n'yohu di 'yonna barco,
 hīngui ponju 'mø —bi 'yēmbi.

32 Nu'u yø soldado p'uya, bi hyejpa
 yø nthahī manī nzūhra t'ubarco, bi
 hyørbū ja rā jathe. 33 Mī necāhāi
 p'uya, bi xihyø ja'i rā Pablo ngue gā
 dī nsihmē. Bi 'yēmbi:

—Ya rá 'de'mā goho mā pa ya
 ngue hīnjongui sīhmē, 'nē hīnjongui
 aha. 34 Dī äcā rā mate ya ngue guí
 nsihmēhū, n'namhma guí hyāhū rā
 ts'edi. Ya hīnjonda du ya, ni xīnga
 n'na ni xtāhū dī m'medi.

³⁵Mi manna Pablo na ra hya na p'uya, bi macra 'ye ngue bi hyacra hme. Yø hmi yø dä yø ja'i p'u bi ja mammađi Oja. Bi xejpuya ngue bi mudi bi nsihme. ³⁶M'mefa p'uya, ga bi hyu yø mmui yø ja'i. Janangue bi nsihme. ³⁷Nu'a gangu'u mi op'u ja ra barco p'uya, mi juadi comma yo ciento 'ne hyate ma'de'ma 'dato ma'yohu. ³⁸Mi juate ra ts'ihme yø ja'i p'uya, bi hyotra trigo p'u ja ra jathe, i nnepe ngue hñdi hyu ra barco.

Ya bi thunt'a mbonthe ra barco.

³⁹Nu'mø mi hyats'i xanho p'uya, nu'u mađi 'yonna barco hingui pađi tema häi handi. Mi hyanda n'na ra 'yethe ngue ga ra 'bomudehe p'uya. Bi zänni ngue ja xti carpu ra barco. ⁴⁰Bi hyejpabi yø nthahi mambi the yø xone t'egui p'uya, bi zop'u ja ra jathe'u. Bi 'yannba ra palanca ga 'yo ra barco p'uya. Bi gaspabi ra ulu p'u ja ra za 'bäp'u ja ra ya ra barco, i nnepe ngue da nonhna ndahi. Ra barco p'uya, bi guarbu ja ra nenthe. ⁴¹I mpa p'u di nthe yø ts'edi yø dehe p'uya. Bi ndup'u ja yø 'bomudehe ra barco, ya hingui sä di 'yani. Bi 'uahrá xutha ra barco p'uya ngue emmei tonhyø funthe. ⁴²Yø soldado p'uya bi ne xta hyo yø ofädi, porque sup'i xti nxaha ngue da 'dagui. ⁴³Pe nuna ra capita bi nepe ngue da bongra Pablo, himbi japyø soldado xta hyo yø ofädi. Sinoque bi 'bepyø ja'i ngue nu'u pahra nxaha, di nyorbu ja ra dehe, da zøn'a nenthe. ⁴⁴Nu'u hingui pahra nxaha p'uya, da guxyø xeca xithe jap'u ja ra barco ngue di 'yoxma xots'e ra dehe, ogue te man'na macosa jap'u ja ra barco, da hyats'i ngue di nxaha, da zøn'a

nenthe. Gue'a bi nja'a p'uya, ya hñjombi du.

Ra Pablo ya 'bup'u ja ra t'uhäi ja mbo ra jathe ni hu ngue ra Malta.

28 Nu'mø ga ma songähe nenthe p'uya, dá mmeyahe ngue nu'a ra häi dá nthehe ni hu ngue ra Malta. ²Mi se'u yø pa'u, ngue mará 'ye. Pe nu'u yø mmengu p'u ja ra häi dá sømhme bi 'yorcahe masu, bi 'yu'a n'na ra sibi ngue di nhatyø ja'i. Bi xicje p'uya ngue ga cuat'i ga nhathe. ³Bi ma ra Pablo ngue bí honna 'yonza. Mi 'yuts'a sibi ra za mambá gu p'uya. Bá hsä'a n'na ra c'eya ngue su ra pa. Bi zaprá 'ye. ⁴Nu'mø mi nu yø mmengu p'u ngue di nts'unna c'eya p'u ja rá 'ye ra Pablo, di n'yemb'i n'na ngu n'na:

—Nuna ra n'yohu 'bucua, rá nzegui ra hyote na. Ya xpá mbongbu ja ra jathe ya, pe di castiga Oja ngue nnepe da du.

⁵Bi huacra c'eya p'u ja ra sibi na ra Pablo p'uya. Pe hñte bi ja rá 'ye. ⁶Gätho yø ja'i p'uya, tøm'i ngue xta nnenna 'ye ra Pablo, ogue n'na ts'uquits'utho xta ndägui ngue da du. Tøm'i, tøm'yø ja'i ngue te da ja ra Pablo. Pe bi nu p'uya ngue hñte di jatho. Bi 'bätyø n'yomfeni yø ja'i p'uya, bi 'yemb'i ngue n'na ra dahmu na ra Pablo.

⁷Nup'u dá n'uspigähe p'uya, ja orbutho yø häi n'na ra n'yohu ni hu ngue ra Publio. Gue'a di manda p'u ja ra t'uhäi dá songähe'a. Nhyu pa bi ja mmansuje, bi 'dacje ra ts'äya. ⁸Nu'a rá papá ra Publio p'uya, mi oxpu ja rá t'ots'i ngue mađi hyenni. Mi hembra pa, 'ne ra 'bicji. Bi ma ra Pablo ngue bá nu p'uya. Bi marpabi

Oja, bi japyø 'yε p'u ja rá do'yo ra dárquehi. Bi zä p'uya. ⁹Mi 'yøhyø ja'i'a te bi nja p'uya, nu'u yø dárquehi ngue yø mmengu p'u, bá ghe ngue bi hmarpabi Oja, 'ne bi zä ha hembj. ¹⁰Nuya yø ja'i ya, bi nu manhoje. M'mefa p'uya, nu'mø ma ohe ra barco ngue dá mähme, bi 'dacje te ga homhme p'u ja ra 'yu.

Bi zøn'a Roma ra Pablo.

¹¹Mi gua'a nhyushna dá m'mühme p'u ja ra t'ühäi ja mbo ra jathe, mi jap'u n'na ra barco mi tøm'i ngue da thohra s'e'ye, gue'a dá ohe'a p'uya. Bi nexpu ja ra hnini Alejandría na ra barco. Nu'a nnøpa senya ra barco p'uya, gue'a n'na ra cuate dahmu ni hu ngue ra Cástor, man'na p'uya ni hu ngue ra Pólux. ¹²Dá sòngähe p'u ja ra hnini Siracusa p'uya. Ja dá m'mühme p'u nhyu pa. ¹³Ma mähme p'uya, dá tenthohe ra nnenga jathe, dá sømhme p'u ja ra hini Regio. Mi hyaxpuya, bi n'yo ra ndahi ni 'yε'a sur. Rá yo pa p'uya, dá sòngähe p'u ja ra hnini Puteoli. ¹⁴Ja dá tinnähe p'u yø 'yεc'ei p'uya. Bi xicje ngue dá m'mühme p'u nyoto ma pa. M'mefa p'uya, dá mähme Roma. ¹⁵Nu'u yø 'yεc'ei bi 'bur'u Roma, mi zä mi 'yøde ngue darä mpäcähe p'u, bá ε'u p'uya ngue da c'athe p'u ja ra hnini Tres Tabernas. Mi'da p'uya bi thogui ngue bá thacje p'u ja ra hnini Foro de Apio. Nu'mø ma nthegähe'u bá thacje p'uya, bi ja mammaði Oja ra Pablo, 'ne bi hya ra ts'edi ngue bi nu yø mmi'yεc'eiui. ¹⁶Nu'mø ma sòngähe Roma p'uya, nuna ra capita nmi n'yogähe, bi däpyø ofädi na rá mmimhmui. Pe ra Pablo bi njapi

ngue bi m'mä'a n'nanni, hōnda n'na ra soldado bi mädi.

Ra Pablo bi mambrá hya Oja p'u Roma.

¹⁷Rá hyu patho xtá sòngähe Roma p'uya, bi zohna Pablo ya yø n'yohu di manda p'u ja yø nija di mpeti yø judío, ngue bi nyau. Bi 'yεmbi: —Ague n'yø'ahū, hin tema nts'o dá øt'a ngue'a te ga nzucä yø judío. Ni xinga gue'u yø costumbre ma mboxitahu di thinnagui n'na ra hya ngue gdi nnømman'u. Pe madague'a, bi jocä p'u Jerusalén, bi ma ma dägä p'u 'buhyø mmengu Roma. ¹⁸Pe comma ngue hin tema hya bi dinnagui ya bi 'yorca ra nt'änni, janangue bi ne xti thøgagui. Porque hin tema hya bi nequi ngue da t'embj ni 'yup'u ga tu. ¹⁹Pe himbi ne yø judío ngue xti thøgagui. Da guecä p'uya, dá ädi ngue da thocä ua Roma 'buhra dast'abi, ngue da 'yorcagui ra ts'ut'abi, madague'a hingui ja te ränge'a gui yajpä yø judío. ²⁰Janangue guehna ra hya dá zon'nahū naya, ngue ga nyahū. Porque jatho ngue ga mmangä hanja na ra hya tøm'yø judío ngue di nja. Nuna ra hya naya, guehna ga nthut'igä conyø cadena naya. ²¹Mi dahyø judío p'uya, bi 'yεmbi: —Hin tema sūcua di søcua ngue di 'yε'a Judea ngue nmayapi'i. Ni xinga gue'u ma mmijudío'u di søcua dadi yap'a'i, oque di nnømman'u'i. ²²Nu'a ra hya gui mbenj gui mmanya, di nne ga øcähe hague rá nja'a. Porque di pacähe ngue ndap'u bi zä hnømman'u na ra 'da'yo nt'εc'ei na —bi 'yεmbi.

²³Janangue bi hyuspabi tema pa di mpeti p'uya. Pe xandøngu yø ja'i

bi mpeti p'ə säya rā Pablo 'mø mi zønna pa. Bi dū'mrā hyā rā Pablo 'mø mixudi, asta gue'mø mi dāhra nde. I xihyø ja'i ha di njap'u di zo rā 'ye Oja. I nnepyø judío ngue nu'mø bi dīnyø mmui'a te mmanā ley bi 'yotra Moisés, 'ne'a te bi 'yotyø pøngahya Oja, ya da 'yec'ei rā Jesús. ²⁴Bi nu manho 'da yø judío te bi manā Pablo. Mi'da p'uya, hīngui ec'ei te xifi. ²⁵Pe commā ngue hīnga 'da'igu mmamp'uya, bi mudi bi bonyø ja'i ngue bi ma. Rā Pablo p'uya bi 'yembi:

—Majuani nā rā hyā bi manā Espiritu Santo 'mø mi bennbā rā hyā bi manā pøngahya Isaías, ngue bi xihmā mboxitahū, bi 'yembi: ²⁶“Ni ma ya, bá xihyø judío nā rā hyā jaua, gui 'yembi: Da 'yøhyø ja'i hanja rā hyā ja ua, pe hīnda dīnyø mmui hanja rā hyā da 'yøde. Nu te da nu yø ja'i, hīnda dīnyø mmui yø ja'i hanja'a te da nu.

²⁷Porque nuya yø ja'i ya, i njot'i yø n'yomfeni. Entho xā ngotyø gu ngue hīngui nne da 'yøhra hyā. Entho xā ts'antyø dā ngue hīngui nne da hyet'a te ja ngue da hyeti. Porque hīngui nne da dīnyø mmui hanja rā hyā, 'ne hīngui nne di 'bätyø mmui ngue da 'yec'eigui, n'namhma ngue ga punnbabi yø ts'oqui”, en'Oja. ²⁸A nuyá, dami pahmu ya ngue nuna rā hyā bá pen'Oja ngue di mpøhyø ja'i, di 'bennbā rā m'muhyø ja'i hīngyø judío naya. Nu'u p'uya da 'yø'mø bi sifi.

²⁹Mi manā Pablo nā p'uya, bi ma yø judío, pe di nju'mahyase p'ə ni ma. ³⁰Nuna rā Pablo, nyo jeya bi m'mup'u ja rā ngu bi hmihi. Pe gā di unna ts'äya'u yø ja'i badi zengua p'ə 'bui. ³¹Bi hyā rā ts'edi xihyø ja'i ha di njap'u di zo rā 'ye Oja. Bi xännbā yø ja'i ha exā nja nā rā hyā ngue rā Hmu Jesucristo. Pe hīnjondi hejpi.

Romanos

Ja ua ra carta bi 'yo'tra Pablo, ngue bi mennba yø 'yɛc'ɛi Roma.

---

1 Nugä drá Pablo, rá mɛfigä ra Jesucristo. Nuna Oja bi 'yɛxqui ngue drá representantegä ra Jesucristo. Bi huanngagui Oja ngue ga mmambrá hoga 'da'yo hya. ²Ya mandønjam'mø tho bi 'yorpü ja ra Maca Libro yø pøngahya Oja ngue da 'yɛhra pa di nja ya yø hya n'youi na ra hoga 'da'yo hya. ³Nuna ra hoga 'da'yo hya na, i mma hanja na ma Hmuhu Jesucristo rá Ts'unt'u Oja. I mma ngue bi nja'i, 'nɛ quehna rá mbom'meto ra dast'abi David. ⁴Pɛ nu'a rá maca te ra Jesucristo, di nɛqui xanho ngue hinga ja'itho, porque bi bennate 'mø mi du. Janangue nts'editho di nɛqui ngue rá Ts'unt'u Oja.

⁵Ra Jesucristo bi 'yøtra mate bi 'dacrä 'befi ngue rá representantegui. I nneque ngue ndap'u bi zä yø häi, ga xicä ra hoga 'da'yo hya yø ja'i, 'nɛ da 'yɛc'ɛi. Da 'yøtyø ja'i'a ra hya ga xifi. Co nuna ra hya na, yø ja'i da 'yɛspabi ra Jesucristo. ⁶A nuya yø ja'i bi zon'na Oja ngue bi 'yɛc'ɛi ra Jesucristo, xquet'a nzon'nahü Oja ngue gui 'yɛc'ɛihü ra Jesucristo ya.

⁷Dadi zengua'ahü, ague gyø mmɛngühü Roma. Bi ma'ahü Oja,

gue'a i zon'nahü'a ngue gui sohu rá 'yɛ. Dí nnegä ngue nuna Oja ma Papáhu co 'nɛhna ma Hmuhu Jesucristo di jap'ahü 'nɛ da hyut'a ni mmuihu.

-----

⁸A nuyá, ngue dí ɛc'ɛi ra Jesucristo, ya da zä ga mmat'Oja. Nu'mø dí mmat'Oja, dadi ja mammadi Oja conná ngue'ahü. Porque dadi johya ngue nuna ni nt'ɛc'ɛihü i ja, ya i hma ndap'u bi zä. ⁹A nugä, dí hahma mmui ngue dí ørpabi rá 'befi Oja. Dí mmangä ra hoga 'da'yo hya ngue hanja rá Ts'unt'u Oja. Pɛ pa Oja ngue nu'mø dí mmat'Oja, zant'a dadi tet'ahü p'u dí mmat'Oja. ¹⁰Nugä, ɛmmei dí äpra mate Oja xamhmatho ngue Oja da nu ha di japi ngue da zä ga mmagä p'u gui 'buhmu. ¹¹Porque dí nne ga mmagä p'u ga ma nu'ahü. Gue'a di zä ga o'ahün'yü xanho hanja Oja'a, n'namhma ngue man'na gui hyahü ra ts'edi. ¹²Dí nnegä ngue nuna ma nt'ɛc'ɛihü i ja, man'na ga nhyathü ra ts'edi n'na ngu n'naju.

¹³Ague ma zi cu'ahü, dí nne gui pahmu ngue ya xangu yø nnidi

xtá sänni ga ma nu'ahu. Pe asta guehya hingui sä ga mmap'u. Nu'a nna ne ga mmagä p'u, dí nne ga japä mi'da yø ja'i ngue da 'yec'ei ra Jesucristo tengutho dí örpabi yø ja'i 'bui ndap'u bi zä. ¹⁴A nugä 'yo ma giüenda ngue ga xihra hoga 'da'yo hya gätho yø ja'i. Ga xihra hya yø basucua, ga xihra hya'u hingyø basucua. ¹⁵Janangue nugä, nu'u ni mmenguhu 'bup'u ja ra hñini Roma, janjuani ngue dí nne ga xicä ra hoga 'da'yo hya'u.

-----

¹⁶Nugä hindí pes'ma sä ngue ga mmangä na ra hoga 'da'yo hya. Porque nuna ra hya na, n'youi rá ts'edi Oja para ngue di nyani gätho yø ja'i da 'yec'ei ra hya. Hinga høndyø judío di nyanyø te, sinoque xquet'a 'ne'u hingyø judío di nyanyø te 'mø da 'yec'ei ra hya. ¹⁷Nuna ra hoga 'da'yo hya na, ja timp'u ma mmuihu ngue Oja di hojpa rá ts'oqui ra ja'i, hontho da 'yec'ei ra Jesucristo n'na. Nguna ra hya mmamp'u ja ra Maça Libro ngue ena: "Nu to da 'yec'ei Oja, gue'a ra ja'i di hojpabi rá ts'oqui'a 'ne di unna 'da'yo te ra ja'i".

-----

¹⁸Ya dí nnuhu ngue nuna Oja bí 'bu mahets'i, ra ndussutho ra castigo da japyø ja'i ngue yø ts'oc'ei. Porque nuya yø ja'i ya, nuna te ra nts'o øt'e, hindí japi da fahna ra hya majuani. ¹⁹I jahma ha rá nja nguep'u di fadi ngue 'bu Oja. Porque nuna Oja i udi hanja ngue 'bui. ²⁰A nuyá, nuna Oja na, hinjongui nnu na, pe nu te bi hoqui, gä dí nnuhu. Ja di nequi

p'u ngue 'bu Oja. Mi zä mi nja ra ximhäi, ya bi nequi ngue 'bu Oja, 'ne ja rá ts'edi para zantho. Ya hingui säp'u da 'yenyø ja'i ngue hingui padi ngue 'bu Oja. ²¹Madague'a pahyø ja'i ngue 'bu Oja, pe hingui espi ngue da 'yembi gue'a Oja'a. Ni xindi ja mammadi. Nu'a te gäma hya ngue yø hyase yø ja'i, gä hinte di muui. Gue'a corpabi yø n'yomfeni'a. ²²Yø ja'i ena ngue ja yø mfadi, pe nu te øt'e, gue'a gui nequi ngue hinte padi. ²³Porque yø ja'i hingui espabi na Oja maguese hinjam'mø da du. Guego espabi'u yø dahmu ja yø hmi tengutho ra ja'i nuna da thotho. Bi hocyø dahmu ngue yø ts'int's'u, bi hocyø dahmu ngue yø c'eya, bi hocyø dahmu ngue yø zu'e ja goho yø gua, embi ngue gue'u Oja'u.

²⁴Ngue nguna bi 'yøtyø ja'i, nuna Oja ya bi hyep'u, bi unna 'yu yø ja'i ngue da 'yøt'a te ra nts'o so yø mmui. A nu yø ja'i p'uya, ra 'be'isätho te di n'yørpe n'na ngu n'na. ²⁵Guehya yø ja'i himbi ne da 'yec'ei na ra hya majuani para ngue da badi hanja Oja. Sinoque nu'a ra fehni, gue'a ec'ei'a. Pe yø ja'i hingui thanne Oja, nuna bi hoqui te gäma cosa i ja. Sinoque gue'u yø cosa bi hoc'a Oja thanne yø ja'i. 'Ne gue'u nnu mansu'u. Conque nuna majuani ngue Oja p'uya, hont'a ni 'yup'u ngue da ma nthanne para zantho'a. Da ngut'atho.

²⁶Janangue nuna Oja, di unna 'yu yø ja'i ngue da 'yøt'a te yø 'be'isä ga 'yo. Nu yø xisu hingui nne di nthati ngue di m'muhyø ndø, sinoque yø mmixisui'u di n'uni ngue di 'bespabi yø sä. ²⁷Xquet'a njarbutho yø n'yohu p'uya, hingui nne

ngue di nthati ngue di m'muhyø xisu. Sinoque di n'unì ngue yø mmìn'yohæui di 'berpabi yø sà. Pe nu'a ra nts'o ga 'yo ya yø ja'i ya, ya ja rá njut'i'a te øt'e, ngue gä ra m'medi ga 'yo.

²⁸A nu yø ja'i hingui nne da badi hanja Oja, janangue nuna Oja bi hyep'u, bi unna 'yu yø ja'i da 'yøt'a te ra nts'o so yø mmui ngue hinni 'yup'u da 'yøt'e. ²⁹Ya xa bennba yø mmui yø ja'i'a ra nts'o ga 'yo. A nu yø ja'i, yø 'yots'om'mäi, yø ts'oc'ei, man'na ni netho ngue di xandi te pets'i, yø zeya, yø hyote, yø nequisui, yø hyäte, yø mambethani.

³⁰En'a häi yø mmic'eiui p'u ha ya. 'Ne nnu man'u Oja, hinjongui su, yø dennate, di 'yets'i ha ya, honi ha di zä da 'yøtra nts'o. Hingui ec'ei rá papá ogue rá mamá 'mø nzofo.

³¹Ma 'bedi yø mmui. Nu te mma ngue da 'yøt'e, hingui øt'e. Hin'yu yø yemmui, 'ne hindi punnbabi yø mmic'eiui. Hin'yu yø huécate.

³²Nuya yø ja'i øtya yø hya ja ua, padi xanho ngue mman'Oja ngue da japra castigo ya yø ja'i øtra ts'oqui. Pe yø ja'i ena man'na di sigue ni 'yøtho ra ts'oqui. Nu'mø nnu ngue xants'o te øtyø mmic'eiui, asta di johya.

-----

2 Nu to gä haspa ra güenda te ga 'yo rá mmic'eiui, embi ngue da ma ra castigo ngue ra ts'oqui øt'e, pe nuna ra ja'i haxra güenda, guehna di jase p'u da ma ra castigo na, porque xquet'a ja rá ts'oqui. ²Dí pahmu njuani ngue nuna Oja, go ni 'yup'u da hyaspa ra güenda'a te gä ra nts'o øtyø ja'i na. ³Nu to gätho mma

ngue da ma ra castigo rá mmic'eiui ngue xants'o te øt'e, 'ne xquet'a njase p'u ngue xants'o te øt'e, xquet'a 'nehya hindi mpommi ra castigo ya.

⁴¿Ua hindi unna güenda na ra ja'i na, ngue hanja ngue nuna Oja, hinga 'bexque'a di japra castigo ra ja'i 'mø xants'o te øt'e? Ra ja'i i jonnababi rá mate Oja, porque Oja i tømra ja'i ngue da hyep'u ra nts'o ga 'yo. ⁵Nu ra ja'i xandønaxi rá mmui ngue hingui nne da hyep'u ra nts'o ga 'yo, pe nu'mø ra pa dani hyaxra güenda Oja, man'na xangu ra castigo da thohna ra ja'i njap'u.

⁶Nuna Oja, nu te xa 'yøt'e n'na ngu n'na yø ja'i, gue'a ra njut'i di t'un'na.

⁷Nuna Oja, ra 'da'yo te di unni te'o ya ga 'bu'a ngue høndra nho øt'e, i honnbi ngue ha di hnu manho Oja 'ne di ja ndummui ngue honi ha di yurbu di manda Oja para zantho. ⁸Pe Oja, da japra castigo ya yø ja'i festho ra hya 'ne hingui nne da 'yec'ei na ra hya majuanì, sinoque gue'a te xants'o ga 'yo. ⁹Ra ndø dummui da thogui te'o gätho xants'o te ga 'yo. Hinga høndyø judío, sinoque 'ne'u hingyø judío mathoguiho ra n'u da zä. ¹⁰Pe nu'u yø ja'i ngue gä ra nho ga 'yo, gä ra nho di t'unni. Oja da 'yøt'e ngue da hnu mansu 'ne da hyurpa yø mmui. Hinga høndyø judío, sinoque xquet'a 'ne'u hingyø judío di nthèui ra nho. ¹¹Porque nuna Oja, n'na ngu n'na yø ja'i da hyaspabi xandønho ra güenda.

¹²A nuyá, gätho yø ja'i, gä ja yø ts'oqui. Pe nuna Oja da hyaspabi ra güenda. A nu yø ja'i ngue hingui pa'a ra ley ga 'yo yø judío, xquet'a da thaspa ra güenda co nu'a te ra hya

padí. Pɛ nu yø ja'i padí te mmamp'u ja ra ley ga 'yo yø judío, da thaspabi ra güenda co nu'a te ra hya nt'ot'i p'u ja ra ley. ¹³Porque Oja hĩndi nu manho yø ja'i'a ngue hõntho da badí te mmamp'u ja rá ley Oja. Nu'u yø ja'i nnu manho Oja, gue'u yø ja'i da 'yõt'a te ra nho mmamp'u ja rá ley Oja'u. ¹⁴A nuyá, madague'a 'buhyo ja'i ngue hĩnjam'mø xa 'yøde te ra hya nt'ot'i p'u ja ra ley ga 'yo yø judío, pɛ xquet'a ya pase'a te ra nho di manda Oja ngue da n'yo. Porque pase p'u ja yø n'yomfeni'a te ra nho i jatho ngue da 'yõt'e. Ya xquet'a di nthedui'a te ra nho mmamp'u ja rá ley Oja. ¹⁵Nu'a te ga 'yo, gue'a gui nɛqui'a ngue pap'u ja yø n'yomfeni'a te ra nho mmamp'u ja ra ley nuna ja ngue da 'yõt'e. I pahyo ja'i ngue'mø xanho te øt'e, ogue hĩngui ho te øt'e. ¹⁶Nu te gãma hya mbɛmp'u ja yø mmui yø ja'i, nuna Oja, da 'yɛhra pa da penhna Jesucristo ngue da hyaspa ra güenda yø ja'i te gãma hya mbɛni. Guehna ra hya dí mmangã naya mɛnte ngue dadi 'yongã ra hoga 'da'yo hya.

¹⁷Nu'u yø judío, dí nne ga xi'ahu te ra hya ja ngue da thogui. Guehya padí xanho te mmamp'u ja ra ley bi 'yotra Moisés. 'Nɛ di 'yɛts'i ngue padí xanho hanja Oja. ¹⁸Yø judío padí xanho hanja'a te rá pãhã Oja, porque nuna ra ley i ca, guehna xãnnbabi na ndana gue'a ra nho i jatho ngue da 'yõt'e. ¹⁹I ɛna ngue yø mbadi xandõnho, da zã da xãnnbabi yø ja'i ɛntho yø xãdã ngue 'yo 'bexui. ²⁰I ɛna ngue padí xandõnho ha di japra hya da xãnnbabi'u yø ja'i hĩnte padí. I ɛna ngue padí xandõnho

ha di japra hya di opan'yũ'u yø ja'i hĩngui padí hanja ra hya. Porque nup'u ja ra ley, i ɛna ngue gã ja bí jũjpu'a ra hya majuanĩ ngue xãnnbabi yø ja'i. ²¹Pɛ xi'mø ɛna ngue majuanĩ'a te ra hya xãnnbabi mi'da yø ja'i, çhanja'mø ngue hĩngui øt'a te ra hya xãnnbate 'mø? I ɛmbi ngue hĩngui ho di mpɛ yø ja'i, çhanja'mø ngue go i mpɛsɛ? ²²I ɛmbi ngue hĩngui ho di n'yots'om'mãi yø ja'i, 'nɛ go 'yots'om'mãise. I ɛna ngue hĩngui nnu manho yø dahmu, pɛ nuya p'uya, guehya pɛsɛ'a ra mɛnyu di mpeti p'u ja ra nija ya. ²³Di 'yɛts'i ngue ɛna padí xandõnho'a te ra hya mmamp'u ja ra ley. Pɛ nuyá, guehya hĩngui øtya yø hya mmamp'u ja ra ley ya, go guehya yø ts'oqui ya nguep'u hĩngui nnu mansu Oja yø ja'i. ²⁴I nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ɛna: "Go ni ts'oquihu p'u nnõmman'u Oja ya yø ja'i hĩngyo judío", i ɛna hya.

²⁵Nu ra ja'i bi mi ngue ra judío, ya xanho ngue'mø øt'e te gãma hya mmamp'u ja ra ley ga 'yo yø mmijudíoui. Pɛ nu'mø hĩngui øt'e te gãma hya mmamp'u ja ra ley, ya hĩnte di muui, madague'a bi mi ngue ra judío. ²⁶A nu ra ja'i hĩngra judío, 'nɛ da 'yõt'e te mmamp'u ja ra ley ga 'yo yø judío, ya rá ja'i Oja. Ya cohi tengutho 'mø dra judío. ²⁷Nu ra ja'i ngue hĩngra judío pɛ øt'e te mmamp'u ja ra ley, ya di nɛqui xanho ngue ja rá ts'oqui ra judío. Porque ja ha nt'ot'i ra ley i ca, 'nɛ hĩngui øt'e te mmamp'u ja ra ley i ca. ²⁸I t'ɛmbi ngue ra judío, gue'a rá ja'i Oja'a. Pɛ himma juani ngue rá ja'i Oja ra ja'i nu'a hõntho bi mi ngue rá basi ra judío, ogue n'youi ra

hmɛpya rá do'yo tengutho yø judío ngue n'youi rá circuncisión. ²⁹A nu'a majuaní ngue rá ja'i Oja, gue'a rá ja'i hahrá mmui ngue hep'u rá nts'o'a. Guehna rá ja'i nnu manho Oja ná p'uya, madague'a ngue hingo nnu manho yø ja'i.

-----

3 Pe nuna rá hya dí mmangä, hĩndĩ mmangä ngue hĩnte dí mũui te bi 'yøt'Oja ngue bi huanhyø judío 'nɛ bi manda bi njapra hmɛpya ngue rá circuncisión.

²Porque xangu ha rá nja ra hya. Porque gue'u yø judío, mā datho ngue bi fātrā hya Oja. ³A nuyá, nu 'da'u yø judío ya, ya bi hyep'u Oja. Pe, ¿ua rángue bi hyep'u Oja'u, ua go 'nɛ'a Oja da hyep'u'a rá hya bi mā ngue da 'yøt'e? ⁴Nu'a, hĩn'na'a. Madague'a gä yø fehni yø ja'i, pe nuna Oja hĩnjam'mø di fehni na. Nguna rá hya nt'ot'i p'u ja rá Maca Libro, i ɛna: “Nu'i ma Oja'i, di nɛqui ngue nu'a te rá hya guí mma, gä xanho. Hĩjonni ja'i da bõni da 'yembĩ ngue hĩnga gue'a rá hya guí mma”, i ɛna.

⁵Pe xi'mø ngue gue'a rá nts'o dí øthu, ja dí nɛqui p'u ngue tate xandønho Oja, ¿ndana ja ngue ga mmamhmu ya 'mø? ¿Ua da zä ga ɛmhmũ ngue ya hĩnni 'yup'u te da 'yørcahu Oja ngue da jacju rá castigo 'mø? Porque gue'a yø hya yø ja'i'a. ⁶Nu'a rá hya'a, hĩnda zä ngue gue'a ga mmamhmu'a. Porque nu'mø ya hĩnni 'yup'u te ørcahu Oja, ¿ha di zä da hyaspabi rá güenda yø ja'i 'b'u'a nximhãi 'mø?

⁷Pe xi'mø mmanna fehni n'na, ja dí nɛqui p'u ngue nuna Oja i tate

xandønho rá hya, porque hĩnjam'mø di fehni Oja, ¿ua sä ga ɛmhmũ ngue ya hĩnni 'yup'u da hasca ra güenda mā ts'oquihu ná Oja 'mø? ⁸Ya sätho ngue man'na xants'o te ga øthu 'mø, n'namhmu ngue da zä ga mamhmu ngue dí honnbahu ha di nɛqui ngue xandønho Oja. Nuna rá hya naya, i 'b'u i'da yø ja'i di yajpagui ngue ɛngui ngue ngu'a rá hya dí xännbate. Pe hĩmma juani ngue xants'o te dí xännbate. Nuya yø ja'i mman'a ra hya'a, guehya yø ja'i ni 'yup'u da ma rá castigo ya.

-----

⁹Xi ya 'mø, ¿ua man'na tate xanho'u yø judío ngue gätho mi'da yø ja'i ya 'mø? Nu'a ra hya'a, hĩnda zä'a. Porque ya dí mmangä ngue ngu'u yø judío, ngu'u hĩngyø judío, gä ja yø ts'oqui. ¹⁰Nup'u ja rá Maca Libro nt'ot'i p'u ra hya ngue ɛna: “Hĩjonni ja'i di põni ngue xtanho te ga 'yo, ni xinga n'na nc'ɛi. ¹¹Hĩjonni ja'i di põni ngue di tĩni hanja rá hya. Ni xinga n'na nc'ɛi di põni ngue da hyon'Oja. ¹²Gätho yø ja'i ya xa hyep'u Oja. Porque xøgue gä rá m'medi ga 'yo. Hĩjongui põni ngue xtanho te øt'e, ni xinga n'na nc'ɛi. ¹³Nu'mø bi nya yø ja'i, tengutho 'mø bi ma nts'ots'i p'u o rá ánima, njapu ga nts'o rá hya põnna ne. Gä rá fehni ga ya. Rá ndate n'youi yø hya põnna ne rá ja'i, tengutho rá pozu 'mø bi za rá ja'i n'youi rá ndate p'u ha sa. ¹⁴Høndra ts'ate ga ya, hĩnjam'mø di ya manho. ¹⁵Høndra nthote nne. ¹⁶Nup'u ha ni ma, gä rá nts'onĩ ørpa yø ja'i. ¹⁷Nu'a da japi ngue hĩndi nsuhyø ja'i, hĩngui padĩ ha rá nja'a rá hya'a. ¹⁸Ni xinga gue'a di so yø mmui ngue da nu mansu Oja”.

¹⁹Nguna ra hya nt'ot'i p'u ja ra ley Oja. Janangue nuyá, hinguí sá ngue to da 'yena ngue hin'yu ra ts'oqui. Porque nu'a te ra hya mmana ley, i mman'a te ga 'yo yø ja'i ca'a ra ley'a. Guehna ra hya mman'Oja na ngue gátho yø ja'i 'b'u'a nximhäi, gä ja yø ts'oqui. ²⁰Nu'a te gä ra nho di manda ra ley ga 'yo yø judío, hínjonguí pøni ngue di øt'e. Janangue nuyá, nu to ena ngue ga 'yo'a te di manda ra ley, pe hinga gue'a di nyanna te'a. Porque Oja bi unna ley para ngue ga pahmu ngue ja ma ts'oquihü.

-----

²¹A nuyá, ra hoga 'da'yo hya i mma ha rá nja ra hya ngue di hoga ma ts'oquihü Oja. Ya di nequi ngue bi hogatho ma ts'oquihü Oja, hinga gue'a ra ley ga 'yo yø judío i nhohma ts'oquihü. Nup'u ja ra ley, nu'u yø pøngahya Oja bi 'bet'o ra hya ngue da zønna pa da yanju Oja. ²²Nuna Oja, di hoga ma ts'oquihü 'mø ga ec'eihü ngue ya bi yanju ra Jesucristo. Hønt'o bi zä ma ja'i da 'yec'e'i, di hojpabi rá ts'oqui. Porque gátho yø ja'i, mahyonitho ngue guehna Oja di hojpabi yø ts'oqui. ²³Porque gátho yø ja'i, gä ja yø ts'oqui. Hínjonguí pøni ngue di øt'a te ra nho i nne Oja ngue da 'yøtyø ja'i. ²⁴Nuna Oja, ra matetho bi 'yøt'e ngue bi hoga ma ts'oquihü. Porque ra Jesucristo gue'a bi gurca ma ts'oquihü'a. ²⁵Nuna Oja, bá penhna Cristo para ngue yø hmi yø dä yø ja'i p'u da tho. Bi du ngue di hojpa yø ts'oqui gátho yø ja'i da 'yec'e'i. Nu'mø mi du ra Cristo, ya bi nequi hanja ra hya ngue ya bi

nhohyø ts'oqui yø ja'i. Nu'mø yø pa xa thogui, xa nzerpa yø ja'i na Oja, himbi menhna castigo ngue yø ts'oqui xa 'yøt'a m'met'o. ²⁶Pe nuya ngue ya bi du ra Cristo, ya di nequi ngue njut'i gátho yø ts'oqui yø ja'i. A nuyá, ya dí haxhu njuani ngue Oja, njuantho ra ts'ut'abi øt'e, nu te'o gátho ec'e'i ra Jesucristo, gue'u di hojpa yø ts'oqui'u.

²⁷Xi ya, çhapu di nequi yø hya'u di 'yets'i, ena ngue ja tema nho bi 'yøt'e ngue i nhohyø ts'oqui ya? Ya hinha di nequi'a ya. Porque nu'a i nyanma tehü, hinga gue'a ngue ga øthü'a te mmamp'u ja ra ley'a. Sinoque nu'a i nyanma tehü, gue'a ma nt'ec'eihü ja'a. ²⁸A nuyá, ya dí nnuhu ngue nu'a i nhohma ts'oquihü, hinga gue'a ngue ga øthü'u yø hya mmamp'u ja ra ley ga 'yo yø judío'a. Nu'a di nhohra ts'oqui, gue'a ngue da t'ec'e'i ra Jesucristo'a.

²⁹Xi Oja, çua ena ngue hønt'u yø judío yø Oja'a? ¿Uangui mman'Oja ngue 'ne'u hingyø judío yø ja'i Oja? Majuani ngue xquet'a 'ne'u. ³⁰Porque nuna Oja, 'dase na. 'Ne guehna di hojpi gátho yø ja'i da 'yec'e'i ra Jesucristo na, ngu yø judío, ngu'u hingyø judío, gä di hojpi. ³¹Xi ya, ngue ja ma nt'ec'eihü, çua da zä ga emhmü ngue ya hinga øthü'a te ra nho mmamp'u ja ra ley ya'mø? 'Yo gui mman'a tengü'a. Hante gue man'na gue'a di zäp'u ga øthü'a te mmamp'u ja ra ley'a.

-----

4 Xi ma mboxitahu ra Abraham, çte 'be'a bi 'yøt'e ngue Oja bi hojpabi yø ts'oqui? ²Nu'mø ngue ra Abraham ja tema nho bi 'yøt'e

janangue Oja bi hojpbabi yø ts'oqui, ya säp'u da 'yena di 'yex'mø. Pe pa Oja ngue hingui sä di 'yets'i. ³I mmamp'u ja ra Maca Libro ha bi nja ngue Oja bi hojpbabi ra Abraham ngue ena: "Ra Abraham bi 'yec'ei ngue di nja'a te ra hya xi xi Oja. Nu'a i 'yec'ei p'uya, Oja bi hojpbabi", i ena. ⁴A nuyá, nu'mø ngue to øt'a n'na ra 'befi, nu'a ra nzäbi ma t'unni, ya hingra matetho t'ørpe ngue'a te ma t'unni, sinoque thupi. ⁵Pe Oja hingui enju ngue ja tema 'befi ga øthu ngue di hoga ma ts'oquihu. Porque Oja, ra matetho bi 'yøt'e ngue bi hoga ma ts'oquihu. A nuyá, høntho ga ec'ei hu ngue Oja di nja'a te bi ma. ⁶Ra David bi ma ngue ra mmenthi di nthuei yø ja'i nu'u di hojpbabi Oja, madague'a hingui øt'e gätho'a te ra nho ja ngue da 'yøt'e. ⁷Bi 'yena: "Ya ra mmenthi bi nthuei yø ja'i, nu'u di punnbabi Oja. Ya hinda japa castigo ngue yø ts'oqui xa 'yøt'e. ⁸Ya ra mmenthitho bi nthuei yø ja'i nu'u ja yø ts'oqui ne di hojpatho Oja yø ts'oqui", i ena.

⁹Xina ra mmenthi na, lua høndyø judío mmeppya yø do'yo di nthuei na ra hya na? Nu'a, hin'na'a. Sinoque 'ne'u yø ja'i hinga mmeppya yø do'yo di nthuei na ra mmenthi na. Porque dí xi'ahu ngue ra Abraham bi 'yec'ei ngue di nja'a te ra hya bi xi Oja. Nu'a i 'yec'ei p'uya, gue'a i hojpbabi Oja'a. ¹⁰Xi'mø mi ma mahojpi ra Abraham, lua ya mmeppya, ua gue tobe himmani hmeppya 'mø mi ma mahojpi? Nuná, bi ma mahojpi hante ngue da hmeppya. ¹¹M'mefa p'uya, ra Abraham bi njapra hmeppya ngue ra circuncisión, gue'a bi nopa hmeppya Oja ngue ya bi

hojpi ngue bi 'yec'ei. Janangue nuyá, guehna ra Abraham i nopa papá to gätho ja yø nt'ec'ei ya. Madague'a hingui n'youi ra hmeppya ngue ra circuncisión, pe Oja di hojpi.

¹²Xquet'a ra Abraham guehna bi nopa papá'u to gä bi njapra hmeppya ngue ra circuncisión. Pe hinga høntho bi nopa papá ngue n'youi ra hmeppya, sinoque bi nopa papá ngue bi dennbabi rá nt'ec'ei bi nja ra Abraham hante ngue da hmeppya.

-----

¹³Nuna Oja, bi yarpabi n'na ra hya ra Abraham ngue nu'u yø mbom'meto, di t'unna häi da gohmi gä rá nguni nximhäi. Pe hingue i t'unna häi da gohmi ngue da t'embi bi 'yøt'e gätho'a te mmamp'u ja ra ley. Nu'a, hin'na'a. Sinoque bi 'yec'ei ngue Oja bi hojpbabi yø ts'oqui, janangue bi t'un'na ra häi da gohmi. ¹⁴Nu'mø di t'enju ngue jatho ga øthu te gä mmamp'u ja ra ley, ja di n'nacju'a te ra hya di yat'a Oja, ya hinte ni bøntho ma nt'ec'ei hu 'mø. Xi mmangu'a ra hya di yat'a Oja p'uya, xquet'a hinte ni bøntho 'mø, porque gä ja yø ts'oqui yø ja'i. ¹⁵Ne nu'a ra ley, ra castigotho n'youi'a. Nup'u hapu fadi tema hya mmanna ley, ya pahyø ja'i ngue ja yø ts'oqui, porque hingui øt'e te mmamp'u ja ra ley.

¹⁶Nuna ra hya di yat'a Oja, i mma ngue gue'u yø ja'i da 'yec'ei, di japi. Ya di nequi p'uya ngue Oja ra matetho bi 'yøt'e ngue di japi to da 'yec'ei. Hingui mman'Oja ngue da høn't'u to da 'yøt'e te mmamp'u ja ra ley di japi. Porque ra ja'i ja rá nt'ec'ei tengutho rá nt'ec'ei bi

nja rā Abraham, ya guehna rā Abraham i nnøpe ngue rā papá rā 'yɛc'ɛi. ¹⁷Guehna i nne dā manna hya bi xi Oja rā Abraham ngue bi 'yɛmbi: “Ague Abraham, ga øt'a ngue guí cohi grá papá ya. Porque xangu ni basi di nxandi gá rá ngani nximhäi”, bi yɛmbi. Nuna rā Abraham bi 'yɛc'ɛi te bi man'Oja, porque Oja i sä dā 'yøt'e ngue di bennate'u to ya xa ndu. Ximmj sä dā 'yøt'e ngue di m'mu'u yø basi tobe hingui 'bui.

¹⁸Rā Abraham bi xi Oja ngue di m'muhrá basi, nuna rá basi di m'mui, di nxandi ndap'u bi zä gá rā ximhäi. 'Nɛ hingui sä di 'bede hangu ga ngu. Rā Abraham himbi badi ha di zä di nja na rā hya na, pe nu'a te rā hya bi xi Oja, bi 'yɛc'ɛi ngue di nja. ¹⁹Rā Abraham rá nzegui ya mmemi 'bu'a n'na ciento njeja. Rā Sara p'uya, xquet'a ya rā bødac'ɛi. Ya xi thohyø pa p'u xtí m'muhrá basi. Pe rā Abraham himbi 'behrá nt'ɛc'ɛi bi nja. ²⁰Hinjammø bi nyobeni. Sinoque n'nat'a bi beni ngue di nja'a te rā hya xi xi Oja. Bi hya rā ts'edi ɛc'ɛitho ngue di m'muhrá basi xi xi Oja ngue di m'mui. Janangue espatho Oja. ²¹Nuna rā Abraham ya man'natho di segura p'uya ngue Oja i ja rá ts'edi dā 'yøt'a te gāma hya di yat'i ngue di nja. ²²Nuna rá nt'ɛc'ɛi bi nja rā Abraham, guehna i hojpbāi Oja yø ts'oqui mī ja na.

²³Nu'mø mī ma nt'ot'i rā hya ngue ya bi ma mahojpi rā Abraham, hin'i ma nt'ot'i na rā hya na ngue høntho dā hnu manho rā Abraham. ²⁴Sinoque bi ma nt'ot'i na rā hya na, ja ga pahmu p'u ngue Oja xquet'a

di hogahu 'mø ga ɛc'ɛihu na Oja bi 'yøt'e ngue bi bennate ma Hmuhu Jesucristo 'mø mī du. ²⁵Nuna rā Jesús, bi n'uni bi tho ngue bi gurca mā ts'oquihu. M'mefa p'uya, bi bennate. A nuyá, gue'a i hogahu Oja'a ya.

-----

5 Ya bi nhohma ts'oquihu ngue dá ɛc'ɛihu na mā Hmuhu Jesucristo. Conná guehra Jesucristo ya dá nhojpahu Oja. ²Ya dá tinnbahu rá mate Oja ngue dá ɛc'ɛihu rā Jesucristo. 'Nɛ dadi johyahu ngue bá ep'u rā pa ga nnuhu'a rā nho di un'Oja. ³Pe hinga høndra nho di un'Oja gdá johyahu ya, sinoque n'ɛmø dí sähü rā n'u jatho gá johyahu. Porque nu'mø sä rā n'u n'na, ja fup'u ngue seti hangu rā n'u sä rā ja'i. ⁴Nu'mø dí seti hangu rā n'u dí thohmu, ya nnu manhoju Oja 'mø. A nu'mø ya nnu manhoju Oja p'uya, ya dí pahmu ngue bá ep'u rā pa ga nnuhu'a rā nho di uni. ⁵Nuna rā nho ja ngue di n'nacju, hingra fehnitho na. Porque ya bá 'benngahu rā Espiritu Santo ga n'yohu, gue'a xoga mā mmuihu ha gdá pahmu ngue majuanī di macju Oja'a.

⁶A nuju, hinda zä ngue ga honse ha di nyamma tehu. Pe bi zønna pa bi nja'a te bá sän'Oja, ngue rā Cristo bi du conná guehna ts'oquihu. ⁷Conque nuju, hinjonni ja'i di pøni dā 'yenná te dā tho conná guehra mmic'ɛiui, madague'a rā hoja't'a ja ngue dā tho. Pe rá nzegui 'bui te'o dā 'yenná te dā tho conná gue'a rā ndø hoja'i. ⁸A nuyá, di nequi xanho ngue di macju Oja, porque rā Cristo

bi dū conná nguecju, conque ja ma ts'oquihũ. ⁹Ra Cristo ya bi dū ngue bi hoga mā ts'oquihũ. Janangue nuyá, man'natho dí haxhũ njuani ngue ya bi yanju p'ũ ja ra castigo di nja'mò rá nzegui. ¹⁰Conná nguehma ts'oquihũ, mama nsuihũ Oja. Pe bi 'yõt'Oja ngue da nhøjpahũ conná ngue'a i dū rá Ts'unt'ũ. A nuyá, ya dadi n'amigohũ Oja ya. Ya man'natho dí haxhũ njuani ngue hinguĩ encju ra Cristo, sinoque 'bui ngue da yanju p'ũ ja ra castigo. ¹¹Pe hinga hontho ga johyahũ ngue ya bi yanju p'ũ ja ra castigo, sinoque mā datho dadi johyahũ ngue ya dá nhøjpahũ Oja conná nguehna mā Hmũhũ Jesucristo.

-----

¹²Nũua ja ra ximhã, n'na nc'eitho rá mudi bi 'yõt'ra ts'oqui. Ja bá fup'ũ ra ndate p'ũya ngue'a ra ts'oqui bi nja. Janangue nuyá, nu gátho yø ja'i 'bui, gã i tu porque gã øtra ts'oqui. ¹³Nũ yø ja'i bi m'mui hante ngue da fahra ley bi 'yõt'ra Moisés, gã bi 'yõt'ra ts'oqui. Nu'ũ yø ja'i'ũ, hinguĩ sä da 'yena ngue hinguĩ padi ndana'a ra nho ja ngue da 'yõt'e. ¹⁴Di nequi ngue ra ts'oqui bi 'yøtyø ja'i, porque gã bi dū. Rá muditho ra Adán bi 'yõt'ra ts'oqui, m'mefa p'ũya gátho mi'da yø ja'i bi 'yõt'ra ts'oqui, madague'a ngue hinga 'da'igui ra ts'oqui bi 'yõt'ra Adán.

Nu'a te ra ts'oqui bi 'yõt'ra Adán, gue'a bi ts'oni gátho yø ja'i'a. Pe m'mefa bi m'muhra Cristo, guehna bi 'yørpabi ra nho yø ja'i na. ¹⁵Ja uana te bi nja ngue ra Adán bi 'yõt'ra ts'oqui, ximmi ja uana te bi nja ngue'a rá mate Oja bi 'dacju.

A nuna ra Adán, mi zã mi 'yõt'ra ts'oqui, xandongu yø ja'i bi tocabi ngue bi dū. Pe nuna ra Jesucristo guehna bá hannbabi rá mate Oja, 'ne xandongu yø ja'i bi tocabi ngue di nyani. Man'na ja ts'editho te bi 'yõt'ra Jesucristo ngue ra Adán. ¹⁶Nu'mò mi mudi bi nja ra ts'oqui, bi man'Oja ngue nu'a ra ts'oqui, di nja ra njut'i ngue ra castigo. Pe nu'mò ya mandongu dyø ja'i øtra ts'oqui, nuna Oja bi ma ngue da 'yõt'ra mate di nhøjpathoui yø ja'i ja yø ts'oqui. ¹⁷Co nuna n'na nc'ei bi 'yõt'ra ts'oqui, m'mefa p'ũya, gátho yø ja'i ja ngue da tho ra ndate. Pe nu to gã di nthuei rá mate Oja ngue di punnba yø ts'oqui, di t'unna 'da'yo te conná nguehra Jesucristo.

¹⁸Nuna ra Adán bi 'yõt'ra ts'oqui, gátho yø ja'i mi ja ngue da ma ra castigo. Pe nuna ra Jesucristo bi 'yõt'ra nho, gátho yø ja'i ja ngue di tocabi da ma mahojpi yø ts'oqui 'ne di nthuei ra 'da'yo te. ¹⁹Ra Adán himbi 'yø'te te bi xi Oja, mandongu dyø ja'i bi gohi ngue yø 'yø't's'oqui. Pe ra Jesucristo ngue bi 'yø'te te bi xi Oja, ya mandongu dyø ja'i di tocabi ngue di hojpabi Oja.

²⁰Nuna ra ley, bi ma nt'ot'i para ngue man'na gdá padi ngue ja mā ts'oquihũ. A nuyá, nu'mò dí padi ngue xangu mā ts'oquihũ i ja, ya man'na gdá pahmu ngue nuna rá mate Oja bi 'dacju, mā datho ngue xangu na. ²¹Janangue nuna ra ts'oqui xa bennga mā mmuihũ, gue'a bá hanngha ra ndate'a. Pe nuyá, ngue ya bi bennga mā mmuihũ rá mate Oja ya, guehna bá hanngha ra 'da'yo te naya, ngue ya bi ma mahoqui mā ts'oquihũ conná nguehma Hmũhũ Jesucristo.

-----

6 ¿Ndana exa ja ngue ga øthu ya'mø? ¿Ua sä ngue ga sigue ga øthu yø ts'oqui n'namhma ngue nuna Oja man'na xangu rá mate di 'dacju? ²Nu'a, hinguí sä'a ngue ga sigue ga øthu yø ts'oqui. Sinoque ya bi zep'u'a te rá ts'oqui xtá øthu m'met'o. ¿To go ena ngue ga sigue ga øthu yø ts'oqui? ³¿Ua hinguí pahmu ngue nu to gátho ya dá nxixyahú, ya dá mbenthu rá Jesucristo? Nu'a i du'a, xquet'a tengutho 'mø ya dá tuhú. ⁴Nu'mø ma nxixyahú, ya dí ør'ma güendahu ngue ya bi zep'u'a ra nts'o xtá øthu m'met'o. ¿ntho ya bi ma nt'äguigahu tengutho rá Cristo ngue bi t'ägui. Pe nuna rá Cristo conná ts'edi rá Papá bi japi ngue bi bennate p'u bi t'ägui. A nuju ya, tengutho 'mø ya dá bennatehu ngue ma'da'yo dá m'muhmu. ⁵Porque nu'mø dí øthu rá güenda ngue ya dá tuhú tengutho rá Cristo ngue bi du, xquet'a ya dí øthu rá güenda ngue ya ma'da'yo høndá m'muhmu tengutho rá Cristo ngue ma'da'yo bi m'mui.

⁶Nu'mø mi 'dømbu ja rá pont'i rá Cristo, tengutho 'mø ngue ma do'yohu bi 'dømi. Porque ya bi zep'u yø ts'oqui xtá øthu m'met'o, ya hinní mantho di mandagahu rá ts'oqui tengutho 'mø gdi øt'e ngue ma hmu'hú'a. ⁷Porque nu ja rá'i øtrá güenda ngue bi du rá do'yo, ya bi hyep'u rá ts'oqui. ⁸Pe nu'mø dí ør'ma güenda ngue ya dá tuhú 'mø mi du rá Cristo, ya dí ec'eihu ngue ma'da'yo høndá m'muhmu tengutho rá Cristo ngue ma'da'yo hømbi m'mui. ⁹Porque dí pahmu ngue

nu'mø mi du rá Cristo, bi bennate, 'ne ya hinní mantho da du. Sinoque 'bui para zantho. ¹⁰Rá Cristo n'na nditho bi du conná nguehyø ts'oqui yø ja'i. A nuya ngue ya 'bui, ga 'buhya ngue ørpabi rá pähá Oja. ¹¹Da guecju ya, ma ga njathu p'uya, ga øthu ngue ya bi zep'u rá ts'oqui ngue ya ma n'yohu rá Jesucristo. Ya gdá 'buhmu'a ya ngue ga ørpahu rá pähá Oja.

¹²Janangue nuyá, mente yø pa dí 'buhmu ua ja rá ximhäi, ya hinní mantho ga unhnú ra 'yu'a rá ts'oqui. Hinga nnehu ngue da dajpahú'a tengue rá pähäse ma do'yohu. ¹³Hinga unna 'yu ma mmuihu ngue ga øthu rá nts'o. Sinoque ma ga unma mmuihu Oja ngue rá nho ga øthu. Porque ya ma'da'yo høndá m'muhmu. ¹⁴Nu'a rá ts'oqui xí bennga ma mmui ngue ma'di mandagahu, ya hinní mantho di mandagahu'a ya. Nu'a rá ley mi haxra güenda ngue ma ts'oquihu, ya hinní mantho hascahu rá güenda'a ya. Porque Oja, rá matetho bi 'yøt'e ngue bi yangthogahu.

-----

¹⁵Ya bi nyamma tehu, pe hinga gue'a ngue ga øthu te gä mmamp'u ja rá ley i nyamma tehu. Sinoque Oja rá matetho bi 'yøt'e ngue bi hoga ma ts'oquihu. Xi ya, ngue ya bi ma mahoqui ma ts'oquihu, ¿ua sä ga sigue honga øthu yø ts'oqui? Nu'a ya hin'ná'a. ¹⁶Ya guí pahmu ngue nu'mø ga homma hmu di mandagahu, ya dí ohu rá 'ye'a ma hmuhu. Janangue nuyá, nu'mø ga øt'e ngue ma hmu'hú'a rá ts'oqui, ya jatho ngue ga tuhú 'mø. Pe nu'mø

ga øt'e ngue ma hmuhu Oja, ya di hoga ma ts'oquihu. ¹⁷A nugä, dadi ja mammedi Oja porque ya gä hyehmu p'u ra ts'oqui xí bent'a ni mmuihu. 'Ne ya gä unni mmui gä 'yec'ei'a ra hya bi sän'nahu. ¹⁸Ya bá njuc'ahu p'u ja ra ts'oqui. A nuyá, gä gue'a ra nho guí nnøpe ni hmuhu ya. ¹⁹Nuna ra hya dí mmangä, dí honi te nna hyeja ra hya, n'namhma ngue da dini xanhu ni mmuihu hanja ra hya. A nuyá, nu'mø yø pa xa thogui, xcá unhnu ra 'yu'a ra nts'o ngue mi tap'ahu, mathoguihu yø ts'oqui xcá 'yøthu. Pe nuyá, dami unni mmuihu ngue gä ra nho gui 'yøthu ya. Janangue nu'a te gä gui 'yøthu, da gue'a te rá 'befi Oja gui 'yøthu.

²⁰Nu'mø yø pa xa thogui ngue gä ra nts'o xtá øthu, hinmi padi ga øthu ra nho. ²¹¿Teni 'be'a dá tahmu ngue'a ra nts'o xtá øthu? Porque ra 'be'isätho te xtá øthu. Gä ra ndate bá n'youi. ²²Pe nuyá, ya dá pømhmu p'u ja ra ts'oqui ya, ya yø mefigahu Oja ya. Janangue ya yø ja'igahu Oja 'ne ya di 'dacju ra te para zantho. ²³Nu'a ra njut'i ngue ra ts'oqui, gue'a ra ndate'a. Pe nu'a di un'Oja, gue'a ra te para zantho di 'dacju rángue dí n'yohu ma Hmuhu Jesucristo.

-----

7 Ague ma zi cu'ahu, ya guí pahmu ngue ra ley i ja, i ja rá ts'edi ra ley ngue di manda ra ja'i mente 'bui. Pe nu'mø bi du ra ja'i, ya hinni mantho di manda ra ley ra ja'i. ²Ya guí nnuhu tengutho n'na ra xisu 'mø bi nthati, i ja n'na ra ley hapu mma ngue hin'yu ra nt'edi da hyep'u rá damme ra xisu.

Pe nu'mø ya bi du rá damme, ya bi xot'a ra ley mi sammra xisu. ³Pe nu'mø hondi nthatra xisu 'ne 'butrá damme, ya ra ts'oqui øtra xisu. A nu'mø bi du rá damme, ya bi xot'a ra ley mi ja ngue ra nthati. Ya sä di nthati mahøn'a, 'ne ya hingra ts'oqui øtra xisu ngue di nthati.

⁴A nuyá ma zi cu'ahu, ya dí øtra güenda ngue dá tuhü p'u ja ra pont'i bi du ra Cristo. Nu'a ra ley mi sangbahu, ya bi xotrá hya'a ya. Ya hinda mandagahu ra ley ya. Ya ma n'yohu'a ra Cristo bi bennate p'u ha bi t'ägui. Ya da zá ga ørpahu rá 'befi Oja ya. ⁵Nu'mø yø pa xa thogui, gä ra nts'o xtá n'yohu. Ma pahmu'a te mmamp'u ja rá ley Oja, ena man'na bi 'yannga ma mmuihu ra ley ngue ra ts'oqui ga øthu. Pe nu'a ra njut'i ngue ra ts'oqui, gue'a ra ndate'a. ⁶Pe ya bi xotrá hya'a ra ley madi mandagahu ya. Porque ya dí øthu ra güenda ngue ya dá tuhü. A nuyá, ma'da'yo dá m'muhmu para ngue ga ørpahu rá 'befi Oja. Guehna ra Espiritu Santo di 'dacju ra pähä ga ørpahu rá 'befi Oja ya, pe hinna øthu rá 'befi Oja ngue ga suhu'a te mmamp'u ja ra nyogui ley.

-----

⁷Ngue ya dí mmangä na ra hya na, lua guí emhmü ngue dí mma ngue ya hinguí ho rá ley Oja? Nu'a, hin'na'a. Sinoque ra ley xandønho. Xi'mø ngue hinda ja ra ley, ya hinxca pahmu te 'be'a na ra ts'oqui 'mø. Tengutho mmanna ley ngue ena: "Yo guí nnehu n'na ra cosa ngue n'nan'yo to rá mmeti", i ena. Janangue nuyá, dí pahmu ngue ra ts'oqui dí øthu 'mø dí nnehu n'na

ra cosa ngue n'nan'yo to rá mmeti. ⁸Nu'mø ma pahmu te mmamp'u ja ra ley, ena man'na bi hacju ra ts'edi ngue dí nnehu n'na ra cosa nu'a n'nan'yo to rá mmeti. Mente ra pa himbi fadi te mmamp'u ja ra ley, hĩndĩ nequi te 'be'a na ra ts'oqui. ⁹Nugä, nu'mø himmará padi te mmamp'u ja rá ley Oja, ya dí ena ngue xanho te dí øt'e. Pe nu'mø ma padi te mmamp'u ja ra ley, bi dinma mmui p'uya ngue hĩndĩ øt'e te mmamp'u ja rá ley Oja. Ya dá padi ngue ja ngue ga mma ra castigo ngue ma ts'oqui. ¹⁰Porque nuna ra ley mi ja ngue xti 'dacrä 'da'yo te 'mø xca øt'e te gä di manda, guehna ra ley bi zänngui ngue ga mma ra castigo na, porque hĩndä øt'e te di manda ra ley. ¹¹Nu'a ra ts'oqui mi jagui, gue'a mi härca ma n'yomfeni'a, dí ena ngue da zä ga øt'e te gä mmamp'u ja ra ley. Pe nup'u ja ra ley p'uya, dá timp'u mma ngue ga mma ra castigo ngue ma ts'oqui.

-----

¹²Janangue nuna rá ley Oja, xandønho na. Nu te gäma hya di manda, gätho xandønho. ¹³Hĩngui sä ga emhu ngue hĩngui ho rá ley Oja ngue i mma ngue jatho ga mmähä ra castigo. Nu'a ja ngue gdä mähä ra castigo, ngue ja ma ts'oquihu. Janangue co nu'a te gäma hya mmanna hoga ley, gue'a gui nequi ngue xandønts'o ma ts'oquih'a.

-----

¹⁴Dí pahmu ngue nu'a ra ley, gä gue'a ra hoga hya bi un'Oja

i mmamp'u. Pe nuju ngue dyø ja'ithohu, gä gue'a ra ts'oqui xa bennga ma mmuihu. ¹⁵Hĩndĩ padi hanja te nmi øt'e. Porque nu'a ra nho nmi nne ga øt'e, hinga gue'a nmi øt'a. Nu'a tengue hĩndĩ nnu manho p'uya, go gue'a dí øt'a. ¹⁶Pe nu'mø ngue 'nequi hĩndĩ nnu manhose te dí øt'e, ya dí padi ngue nu'a te ra hya mmamp'u ja ra ley, xandønho. ¹⁷Janangue nuyá, hĩngui nne ma mmui ngue dá øt'a te ya xtá øt'e. Sinoque gue'a ra ts'oqui mi jagui, gue'a go di mpe'a ngue'a te xtá øt'e. ¹⁸Porque dí padi ngue hĩn tema nho xtá øt'e. Nu'a ra nho nmi nne ga øt'e, himbi zä xcä øt'e. ¹⁹Hĩndä øt'a te ra nho nmi nne ga øt'e, sinoque nu'a te ra nts'o hĩndĩ nnu manho ngue ga øt'e, gue'a xtá øt'a. ²⁰Janangue nuyá, nu'mø xtá øt'ä'a ra nts'o hĩndĩ nne ga øt'e, pe hingo dadi jagä'a, sinoque gue'a ra ts'oqui xa bennga ma mmui, gue'a go di ja'a.

²¹Nguna ra hya xtá thocä ya. Nu'mø nmi nne ga øtra nho, pe xøgue høntra nts'o mi so ma mmui ga øt'e. ²²A nugui, dadi hogä'a te ra hya mmamp'u ja rá ley Oja. ²³Nuua ja ma mmui mi ja ua n'na ra n'yomfeni ngue hĩnmi nnu manho'a te ra nho nmi sänni ga øt'e. Pe nuna ra hya na, nu'a ra ts'oqui xa benngagui ma mmui, gue'a hĩmmi nneque ga øtra nho'a. ²⁴Pe huecate yø ja'i njap'u. ¿Te'o da zä da yani ngue hĩnda thohra castigo ja ngue da thogui? ²⁵Porque connä n'yomfeni ra ja'i i nnu manho'a te ra nho mmamp'u ja rá ley Oja. Pe nu rá do'yo ra ja'i, gä gue'a rá pähä ra ts'oqui i nne da 'yørpe. Pe dadi

ja mammadi Oja ngue ma Hmuhu Jesucristo go bi za ba jugahu pu ja ra nts'o'a.

-----

8 A nuyá, ngue ya ma n'yohu ra Jesucristo ya, ya hinga mmähä ra castigo ya. Porque nu to n'youi ra Jesucristo, ya bi n'uni ngue gue'a ra Espiritu Santo da xännbi te da n'yo. Ya hinni mantho ngue otra nts'o mi ja rá mmui m'met'o. ²A nuyá, i ja rá ts'edi ra Espiritu Santo ngue di 'dacju ra 'da'yo te ngue man'yohu ra Jesucristo. Ya ba jugahu pu ja rá ts'edi ra ts'oqui madi mandagahu, ya bi yanju ngue ra castigo mi ja ngue ga thohmu. ³Dá pahmu hanja'a rá ley Oja, pe himbi hyät'i bi gugahu pu ja rá ts'edi ra ts'oqui'a ra ley. Porque himbi za dá othu gätho'a te gäma hya di manda ra ley. Pe nuna Oja bi yanju. Bi 'yot'e ngue bi nja'i rá Ts'unt'u ba penhua. Bi hnu ngue ra ja'i, pe himbi 'yotra ts'oqui. Guehna bi tho na ngue bi gurca ma ts'oquihu. Bi hyejpabi rá ts'edi ra ts'oqui xi bennga ma mmuihu. ⁴Nguna bi 'yot'e, porque bi nepe ngue gue'a ra Espiritu Santo da gägbahu ra 'yu gdá n'yohu, n'namhma ngue da zäp'u ga othu ra nho mmamp'u ja ra ley. Pe nu'a ra nts'o mi ja ma mmuihu m'met'o, ya hingui sä ngue ni mantho ga othu'a ya.

⁵A nu ra ja'i ngue rá n'yomfenise juqui te ga 'yo, hont'a te ra nts'o ga 'buhyo ja'i di ja ndummui ngue ot'e. Pe nu ra ja'i ngue gue'a ra Espiritu Santo di unna hoga n'yomfeni ga 'yo, gue'a ra ja'i ngue

hondrá pähä Oja di ja ndummui ngue ot'e. ⁶Janangue nuyá, nu to di ja ndummui ngue da 'yotra nts'o ga 'buhyo ja'i, da ma ra castigo. Pe nu ra ja'i di ja ndummui ngue gue'a rá pähä Oja da 'yörpe, gue'a ra ja'i hu rá mmui ngue di t'unna 'da'yo te'a. ⁷Nu yo ja'i ngue hondra nts'o di ja ndummui ngue ot'e, guehya yo nsuiui Oja ya. Porque hingui nne da 'yec'ei te mmamp'u ja rá ley Oja. Ni xinga gue'a Oja di sä ha di 'yec'ei. ⁸Janangue nuyá, nu'u yo ja'i ngue hondra nts'o di ho da 'yot'e, guehya hingui nnu manho Oja te ga 'yo ya.

⁹Pe nuju ngue ya dá hehmu pu ra nts'o, gue'a ra Espiritu Santo i cägbahu ra 'yu nna 'yohu. Porque ra Cristo ba penhna Espiritu Santo ngue di n'youi te'o gä ec'ei. A nu yo ja'i ngue hingui n'youi ra Espiritu Santo, guehya yo ja'i hingui ec'ei ra Cristo ya. ¹⁰Nu ma do'yohu, ya ba ep'u ra pa da du ngue ra ts'oqui i ja. Pe ngue di n'yohu ra Cristo, nu ma tehu di sigue di m'mutho, porque ya bi hoga ma ts'oquihu Oja. ¹¹Nuna Oja bi japi bi bennate ra Cristo 'mø mi du. Xquet'a da japi di bennate ma do'yohu 'mø ya xtá ndu, porque ya di n'yohu ra Espiritu Santo.

¹²Ague ma zi cu'ahu, i ja ts'editho ga othu'a te ra hya xänngahu ra Espiritu Santo. Ya hinda dajpahu ra nts'o so ma mmuihu. ¹³Porque nu'mø ga siguethohu ra nts'o xtá othu m'met'o, ya ga mmähä ra castigo. Pe nu'mø ga othu'a te xänngahu ra Espiritu Santo, ngue ga hehmu pu ra nts'o, ya di 'dacju ra 'da'yo te para zantho.

¹⁴A nuyá, nu to gätho ya ga 'yo'a te ra hya xännbabi ra Espiritu Santo,

gue'u yø basi Oja'u. ¹⁵Ya ma n'yohu ra Espiritu Santo ya. Ya hingui ja ngue hongá nsuhu ya, tengutho n'na ra ja'i 'mø su rá hmu. Porque majuaní ngue ya yø basigahu Oja ya. Nuna ra Espiritu Santo dí n'yohu, guehna annga ma mmuihu na ngue dí emphu Oja: "Ma Papá'i", dí emphu. ¹⁶A nuna ra Espiritu Santo dí n'yohu, guehna øt'e ngue dí pahmu p'u ja ma mmuihu ngue ya yø basigahu Oja na. ¹⁷Pe ngue ya yø basigahu Oja ya, xquet'a di tocagahu'a ra nho di yat'Oja di uni. Tengutho ra nho di t'unna Cristo, ngut'atho di n'nacju. A nuyá, nu'mø dí nne di n'nacju na ra nho di t'unna Cristo ya, pe gue'mø ga n'uni ga sáhu ra n'u tengutho ra n'u bi zä ra Cristo.

-----

¹⁸Ma ga ør'ma güendahu ya, ngue zits'urbu dí sáhu ra n'u ya, porque nu'a ra nho di 'dacju Oja m'mefa, ma datho xandøngu'a. ¹⁹Nu te gäma cosa bi zän'Oja ngue ja ua ja ra ximhäi, a nuyá, i ndømatetho asta gue'mø da zønna pa xa nzän'Oja ngue di unna nho yø basi. ²⁰Porque Oja bi hocra ximhäi, pe bi nts'om'mø mi man'Oja ngue di njapra castigo'a ra ts'oqui bi 'yøtra Adán. Pe xquet'a Oja bi zänni ngue da 'yehra pa mahonda gom'da'yo ra ximhäi. ²¹Gue'a ra pa'a ngue ya hinní mantho di nja ra ndate'a ra ximhäi'a. Ya hindí nts'onnyø cosa nu'u ja yø te. Nuyá yø hya ya, gä guehya di nja'mø bi zønna pa di unna nho yø basi Oja ya. ²²A nuyá, dí pahmu ngue nu'a te gäma cosa ja ua ja ra ximhäi, gä sä ra n'u, i

dants'i tengutho 'mø bi zønna ora di m'mührá basi n'na ra xisu i sä ra ndate, i njarbutho yø cosa ja ya. ²³Ne hinga hønt'a te ja nximhäi sä ra n'u, xquet'a 'neçju dí nnehu ngue da tho'a ra n'u dí sáhu, da 'yehra pa ngue da gom'na'yo ma do'yohu. Ya di nequi ngue dyø basigahu Oja p'uya. Madague'a ngue ya dí n'yohu ra Espiritu Santo, pe dí nne ga nnuhu te gäma nho di nja m'mefa. ²⁴A nuyá, ya dí ec'eihu ngue di nja'a te mman'Oja, janangue bi yanju. Pe xi'mø ngue ya bi nja te mman'Oja, ya hingui ja ngue te nimantho ga tømhmü 'mø. ²⁵A nuju, dí tømhmü'a te ja ngue di nja m'mefa. Ma ga sethu'a te gä ra n'u dí thomhmü, asta gue'mø di nja'a te dí tømhmü di nja.

²⁶A nujá, nu'mø dí nne ga mmat'Ojahu 'ne hindí padi te ga xihmu Oja, go ra Espiritu Santo i fäxte. Madague'a ra jats'itho nna bømhmü Oja, pe ra Espiritu Santo go øt'a ngue i cohi ngue ra mhmat'Oja'a ra hya hingui pøts'e ga mmamhmü. ²⁷Porque nuna Oja, ya padi tema hya ja mbo ma mmuihu. I tini tema hya i nne da manna Espiritu Santo. Porque nu'a te ra hya nne Oja ngue di ts'ofu, go ra Espiritu Santo'a äpra mate Oja conná nguecju.

-----

²⁸Dí pahmu ngue nu to gä dadi mahmu Oja, gue'mø xanho ogue xan'u te dí thohmu, pe Oja honi ha gui japi ngue da 'yørahü ra nho. Porque ya xpa nzänn'Oja tengu ga cohmu m'mefa. ²⁹Hante ngue di nhohra ximhäi, nuna Oja ya padi te'o ja ngue da 'yec'eí m'mefa,

guehya yø ja'i bi zännbi ngue da gohi tengutho rá Ts'unt'u Oja ya. Janangue nuna rá Ts'unt'u Oja, guehna 'bet'o na ngue di ncuui gátho yø 'yɛc'ei. ³⁰Nuna Oja, ya mam'met'o xpa nzänni te'o ja ngue da zofo, guehya yø ja'i bi zohya. A nuya yø ja'i bi zofo, ya bi hojpabi yø ts'oqui. Nuya yø ja'i ya bi hojpabi yø ts'oqui, bá ep'u ra pa da gohyø ja'i tengutho rá Ts'unt'u Oja.

³¹¿Ndana man'na ra hya ja ngue ga mmamhmü 'mø? Ya ma amigohu Oja ya. Nu te'o nne da zücju ya, ya hinte di muui'u ya. ³²Nuna Oja himbi nya rá mmüi ngue bá penhua rá Ts'unt'u ngue bi du conná ngueju. Ja dí haxu p'u njuani ya ngue nu te gäma hya bi man'Oja ngue di 'dəcju, di 'dəcju'a. ³³Gátho gahü, ya xa huannghu Oja, ya hingui sä to da 'yembü ngue ni mantho ja ma ts'oquihu. Porque guese Oja bi hoga ma ts'oquihu. ³⁴Ya hinda zä to da 'yena ngue ga mmähä ra castigo. Porque ya bi du ra Cristo conná ngueju, nɛ bi bennate, ya bí 'bup'u ja rá n'yei Oja ya. A nuyá, gue'a zant'a ma mäxtehu p'u ha 'bu Oja'a ya. ³⁵Ya hinte da zä da hyaqui te gui macju ra Cristo. Madague'a ga sähu ra n'u, pe ngutho di macju ra Cristo. Ogue tu ma mmuihu, pe ngutho di macju. Ogue sucju yø ja'i, pe ngutho di macju. Ogue hin'yu te ga sihü, pe ngutho di macju ra Cristo. Ogue hin'yu ra ulu ga hehu, pe ngutho di macju ra Cristo. Ogue dí 'bümma n'uhü, hingui nne ha da nuhu yø ja'i, pe ngutho di macju ra Cristo. Ogue ya ja ngue da thoju, pe ngutho di macju ra Cristo. ³⁶I nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ra hya

ngue ɛna: “Di ucähe yø ja'i ngue dí ɛc'ei'ähe, n'na pa ngu n'na pa i nne da hyoje. ɛntho ho de'yo yø ja'i p'u ga mbeni”, i ɛna. ³⁷Madague'a ga sähu ra n'u 'mø ngue dí thohmu tengü ya yø hya ya, pe ma ga hahmahü ra ts'edi'a te gui macju ra Cristo. ³⁸Janangue ma ga segurahu ngue nuna Oja zant'a di macju na. Ya hinda zä da hyac'a te ra n'u dí thohmu mente dí tehü. Ni xinga gue'mø da thoju. Ni xinga guehyø anxe da zä da hyaqui. Ni xingra zithu da zä da hyaqui. Porque Oja di macju ra pa ja p'uya, daguehra pa di 'yep'u di macju Oja. ³⁹Nu te gátho bi hoc'a Oja, ngup'u mahets'i, ngu ua ja ra häi, ya hinjonda zä da hyagahü'a gui macju Oja. Porque ya ma n'yohu na ra Hmu Jesucristo.

-----

9 Nugä dí ɛc'ei ra Cristo, janangue nuna ra hya dí nne ga xi'ahu ya, hingra fehni na. Guese ra Espiritu Santo xijpa ma n'yomfeni ngue majuanü na ra hya dí xi'ahu. ²Mathoguitho dí 'bu ndümmü. I 'bümman'u ma mmüi ngue ma mmijudíohe hingui nne da 'yɛc'ei ra Cristo. ³Nu'mø dí sä ha gdá japi ngue ga nyangä ma mmijudíohe, nugä ga øt'e, madague'a go ga mmagä ra castigo, ya hinga nnugä ra Cristo. Pe nja ngue hingui sä. ⁴Nuya yø judío ya, guehya yø mbom'meto ra Israel. Bi zo Oja ngue da 'yøt'e ngue yø basi. Guehya bi nu ha bi nja ngue bi 'yuhrá ts'edi Oja ya. 'Nɛ bi gohmi ra cohi ya yø judío ya. Bi dāpra ley nu'a ja ngue da n'yo. Bi xifi ha di japyø ndanne ja ngue da 'yøt'e.

Mazihotho na ra hya bi yarpabi Oja yø judío ngue da 'yørpe. ⁵Guehya yø mbom'meto yø ndiua judío ya. Nu'mø mi mihra Cristo, xquet'a ra judío na. 'Nē guehna Oja na ngue di manda gätho'a tengue i ja. 'Nē guehna t'espabi na para zantho na. Da ngut'atho.

⁶A nuyá, xangu yø judío hingui nne da 'yec'ei ra Cristo. Pe hingui sä ga emhmæ ngue ya hindi nja'a te ra hya bi xi Oja yø judío. Porque himma juani ngue gätho yø judío yø ja'i Oja. Janangue hinga gätho yø judío di tocabi ya yø hya xa yat'Oja ngue di nja. ⁷Porque bi xi Oja ra Abraham ngue hinga gätho'u yø mbom'meto da gohi ngue yø ja'i Oja. Nuna Oja bi 'yembi: "Nu'u yø basi ra Isaac, hont'u da gohi ngue yø basi Oja'u", bi 'yembi. ⁸Gätho yø ja'i 'bui, hinga gätho yø basi Oja. A nuya yø ja'i ngue yø basi Oja, guehya yø ja'i ya xpa nzännbi ngue di tocabi ra hya di yat'a Oja ya, høndya yø basi Oja ya. ⁹Porque nguna ra hya bi xi Oja ra Abraham, bi 'yembi: "Bá ep'u ra pa ga ut'au'i ngue ja ma ts'edi. Nuna ra Sara ni xisu, di m'mæ'a n'na rá ts'unt'u", bi 'yembi.

¹⁰Mi ma yø jeya p'uya, bi nte na rá ts'unt'u ni hu ngue ra Isaac, bi nthatui ra Rebeca. Mi hya ra basi na ra Rebeca p'uya, yø cuate bi øni. ¹¹⁻¹³Pe hante ngue da mihya yø basi ya, nuna Oja, bi xihra Rebeca ngue ra Esaú rá mudi da m'ia. Nuna ra Jacob ngue ra zuxinya, di manda rá n'yohu na. Nguna nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue bi man'Oja, bi 'yena: "Dadi macá ra Jacob, pe ra Esaú, hin dadi madi". Guehna ra hya

bi man'Oja naya hante da mihyø basi. Hinga 'be bi dømæ Oja ngue di m'muhya yø basi para ngue da hnu ndana di n'yo xanho, ndana hingui 'yo xanho. Ja di nequi ua ya ngue ya mam'met'o xpa nzän'na Oja te 'be'a ja ngue di nja m'mefa. Hingue masque 'bet'o da nu te 'be'a da gohyø basi, sinoque nu'a te xa nzänni ngue da huanhni, gue'a nja'a.

¹⁴Xi ya, çua i sä ga emhmæ ngue hingui ho te øt'Oja? Nu'a hingui sä'a. Porque nu te gä øt'Oja, gä gue'a ni 'yup'u øt'e. ¹⁵Porque Oja bi 'yembra Moisés: "Nu te'o dí sänni ga huequi, gue'a dadi huec'a 'nē ja ma yemmæi conná ngue'a". ¹⁶Janangue nuyá, nuna ra nho di un'Oja, hinda 'yenna ja'i ngue bi 'yemmei bi hyoni ha di dinnæ nho. Porque Oja ya xa nzänni to di huequi. ¹⁷I nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro te bi xi Oja ra dast'abi madi manda p'u ja ra häi Egipto. Bi 'yembi: "Dí exa'i ya ngue gui ndast'abi n'namhma ngue nu'u yø hmeyæ ga ut'a'i, da bahyø ja'i ndap'u bi zä ngue te'o gä. 'Nē da badi ngue ja ma ts'edi", bi 'yembi. ¹⁸Ja di nequi ua ya ngue nuna Oja, nu'a go da zänni ngue di huequi, gue'a di huec'a. Nu'a go da zänni di untho ra 'yu ngue xta nnaxi rá mmæi, gue'a di unna 'yu'a.

¹⁹Rá nzegui 'bui to nne da 'yengya: "Hanja Oja 'mø ngue embi ja yø ts'oqui yø ja'i. Porque Oja, nu'a te xa nzänni ngue da 'yøt'e, hinjonni ja'i da zä da däqui te sänni da 'yøt'e", da 'yengui. ²⁰A nuju ngue dyø ja'ithohu, çtení 'be'a go guí ena ga japhu Oja ngue'mø ga ena hinga nnu manhohu te sänni da 'yøt'e? Xi n'na ra ts'oye, çua sä da 'yembra

'yøt'ats'øye: "Hindí nnu manhogä te ra forma guí hogagui", da 'yëmbi? ²¹Nu ra 'yøt'ats'øye, nu'a goma forma da nepe da gohra ts'øye di hoqui, ya gue'a da go'a. Madague'a ngue n'nat'a ra bøhäi, pe da zä da 'yøt'a n'na ra ts'øye ngue nts'upi, xinda zä da 'yøt'a n'na ra ts'øye ngue hinga nts'upi.

²²A nuyá, nuna Oja, nnepe ngue man'na di bahyø ja'i ngue jase rá ts'edi. 'Në nnepe ngue man'na di bahyø ja'i ja yø ts'oqui ngue da japra castigo. Janangue tobe serpabi ya yø ja'i ni 'yup'u ngue da ma ra castigo. ²³Bi nepe ngue da bahyø ja'i ngue mathoguitho xandøngu rá nho i ja Oja. Porque bi huegahu 'në ya dí pahmu'a te ra nho xa nzänni ngue di 'dajü ya. ²⁴Bi zongahu Oja. Hinga høndyø judío bi zofo, sinoque xquet'a 'nehyø ja'i hingingø judío bi zofo. ²⁵Bi nja tengutho mmamp'u ja ra libro bi 'yotra pøngahya Oseas, ngue Oja bi 'yëna: "Nuya yø ja'i xtá man'a m'met'o ngue himma ja'i, a nuyá dí mma ngue ma ja'i ya. Guehya yø ja'i ngue hin madí madí, pe nuya dadí mahya", bi 'yëna. ²⁶Nu'u yø mmøngu p'u ja ra xequi bi xihyø ja'i Oja ngue ëmbi: "Nugä, himma ja'i'ahü", pe ja 'bexpi xip'u p'uya ngue ëmbi: "Nugä drá Oja, majuaní ngue dí 'bui, guecä ma basi'ahü ya", bi 'yëmbi.

²⁷A nu'u yø ja'i ngue yø judío, nuna ra pøngahya Isaías bi 'yëna: "A nu'u yø judío, madague'a mandøngutho'u, tengutho yø 'bomu dehe p'u ja ra jathe, pe zi yohotho'u da bøní ngue di nyani. ²⁸Porque nu'mø ra pa da japra castigo Oja gätho yø ja'i rá ngüni nximhäi,

n'na zihmantho di nja". ²⁹Ra Isaías mahømbi 'yëna: "Nuna Oja jase rá ts'edi, nu'mø hin dadí huecyø ja'i na, n'na zihmantho di jua'u yø judío, tengutho 'mø mi jua'u yø ja'i mi 'bup'u ja ra hnini Sodoma 'nep'u ja ra hnini Gomorra".

-----

³⁰Guehna ra hya naya ngue nuya yø ja'i hingingø judío, guehya himmi honi ha di nhojpauí Oja ya. Pe bi 'yëhra pa ngue bi 'yëc'ëi Oja yø ja'i, gue'a i nhojpauí Oja ya. ³¹Pe nuya yø judío mi hu yø mmui xti nhojpauí Oja, ngue mi ëna xta 'yøt'e te gä mmamp'u ja ra ley. Pe hinjombi bøní ngue xta mma mahojpi rá ts'oqui ngue xta 'yøt'e te mmamp'u ja ra ley, porque hinjongui pøní ngue da 'yøt'e te gäma hya di manda ra ley. ³²¿Hanja 'mø ngue himbi nhojpauí Oja yø ja'i? Porque mi nne ngue xti nyanyø te yø ja'i ngue xta 'yøt'a te gä ra nho mmamp'u ja ra ley. Pe himbi ne xta 'yëc'ëi yø ja'i ngue ra Cristo na da zä da yani. Ja bi fespü yø gua p'uya, porque ra Cristo tengutho 'mø 'benna do p'u ha da tho ra ja'i, di fets'e. ³³Nup'u ja ra Maca Libro nt'ot'i p'u ra hya ngue Oja bi 'yëna: "Ga pecä p'u Sión n'na ra do ngue di fesyo ja'i. Pe guedra ndø mëdo da 'yøt'e ngue da dähyo ja'i. Pe nu to gätho da 'yëc'ëi na ra do na, da dini xanhu p'u ja yø mmui ngue nu te ra hya ëc'ëi, gätho majuaní ngue di nja".

-----

10 Ague ma zi cu'ahü, janjuani dí hahma mmui

dí mmarpabi Oja'u yø judío ngue di nyani. ²Porque dí pacá ngue yø mmui ga ndanne Oja. Pe nja ngue nu'a rá ndanne ø'te, hingui tinyø mmui hanja na ra hya nne Oja ngue di nyanyø ja'i. ³Porque hingui nne da badi tema hya xa zän'Oja ngue di nhojpabi yø ja'i. I ena ngue da hyonse ha di japi ngue di hojpabi Oja. Janangue hingui nne da 'yec'ei na ra hya di hojpabi Oja yø ja'i. ⁴Nu to gätho ya ec'ei ra Cristo, guehya yø ja'i bi nhohyø ts'oqui ya. Ya hinni mantho da 'yenyø ja'i ngue 'be da 'yø'te te gä mmamp'u ja ra ley, ja di nyanyø te.

⁵Pe nuya yø ja'i ena ngue di hojpa Oja yø ts'oqui ngue da 'yø'te te gä mmamp'u ja ra ley bi 'yotra Moisés, pe ra Moisés, i ja ua na ra hya bi 'yot'i, ngue ena: "Nu ra ja'i da hyät'i da 'yø'te gätho'u yø hya di manda ra ley, guehna ra ja'i di nyanna te na", i enna hya. ⁶Pe ja man'na ra hya, guehna ra hya naya di nhohma ts'oquihu ngue ga ec'ei hu ra Jesucristo. Porque nt'ot'i ra hya ngue ena: "Janangue nuyá, 'yo sä guí emhmü ngue jatho ngue to da ma mahets'i, da si ra Cristo ngue di nyante. Porque ya bi zøcua ra Cristo. ⁷'Yo sä guí emhmü ngue nuya jatho ngue to da map'u o yø ánima ngue da honna Cristo. Porque ya bi bennate". ⁸Ya hingui ja ngue ja gui hyomhmü hanja ra hya ngue ha di nhohyø ts'oqui yø ja'i. Porque nt'ot'i ra hya ngue ena: "Nuna ra hya na, hinga yap'utho ja ngue nu'i. Ya gadi nxihmu na ra hya na ya. Ya jap'u ja ni mmuihu na ra hya na", i ena. Nuna ra hya mmanna ya, guehna ra hya dí xi'i ngue gui

'yec'ei hu na. ⁹Nu'mø ga mamhmü ngue ra Jesús, gue'a ma Hmu'ha'a, 'ne ga ec'ei p'u ja ma mmuihu ngue Oja bi japi bi bennate 'mø bi du, ya di nyanma tehu. ¹⁰Porque Oja gue'a di hogahua ngue'mø dí ec'ei p'u ja ma mmuihu. 'Ne'mø ga xihmu yø ja'i ngue dí ec'ei hu ra Hmu Jesucristo, ya da yanju Oja.

¹¹Nup'u ja ra Maca Libro, nt'ot'i p'u ra hya ngue ena: "Nu to gä da 'yec'ei ra Cristo, hinjam'mø da zä da 'yenna ja'i ngue hingui ho te ec'ei". ¹²I mma ngue gätho yø ja'i, ngu'u yø judío, ngu'u hingyø judío, gä n'nat'a Oja nnøpe ngue yø Hmu. 'Ne nuna Oja, xandøngu ra nho di unni te'o gä nzofø. ¹³Porque nu to gä nzohna ra Hmu, guehna ra ja'i di nyanna te na.

¹⁴Xi'u yø ja'i hingui ec'ei ra Cristo ya, ðhague di zohra Cristo 'mø? Pe ðhague di 'yec'ei 'mø ngue hingui øde hanja ra hya? 'Ne ðhague di 'yøhyø ja'i hanja ra hya 'mø ngue hinjongui xifi hanja? ¹⁵'Ne ðhague da m'muhyø ja'i da ma hanja ra hya 'mø ngue hinjongui et'i ngue da ma da manna hya? Nup'u ja ra Maca Libro i ena: "Nu'u yø ja'i mmanna hoga 'da'yo hya ngue ha di zä ga nhojpahu Oja, mazihotho 'mø da zøcua'u ngue da xicju rá hya Oja".

¹⁶Pe nja ngue hinga gätho yø ja'i ec'ei ra hoga 'da'yo hya 'mø sifi. Ra Isaías nguna ra hya bi ma, bi 'yena: "Ague ma Oja'i, ðhanja ngue hingui ec'ei yø ja'i na ra hya dí mmangähe?" bi 'yena. ¹⁷Pe nu to bi 'yec'ei, ya ec'ei ngue bi 'yøde hanja ra hya bi sifi. 'Ne nuna ra hya bi sihyø ja'i p'uya, guehna ra hya i hma hanja na ra Cristo na.

¹⁸Pe xi'u yø judío ngue himbi 'yɛc'e'i ra hya, ÷ua himbi 'yøde hanja ra hya'u? Majuanì ngue bi 'yøde hanja ra hya. Porque mmamp'u ja ra Maca Libro ra hya ngue ɛna: “Nuna ra hya na, ndap'u bi zä nt'øde na ra hya bi manyø mamhya. Porque nuna ra hya na, ma 'yonì gä rá nguni nximhäi”. ¹⁹Xiya yø judío ya 'mø, ÷ua hingui 'yo yø mmui hanja na ra hya bi sifi 'mø? Pe nu mi'da yø ja'i bi ðinyø mmui hanja na ra hya bi sifi. Nu'mø yø pa xa thogui, bi 'yenna Moisés: “Nuna Oja, da yanyø ja'i hingyø judío, n'namhma ngue yø judío di seyabi yø ja'i nu'u di nyani. Di ncue yø judío ngue nuya yø ja'i hin'yu yø n'yomfeni go da ðinnbabi rá njapi Oja ya”. ²⁰Pe ra Isaías njuantho bi 'yotra hya bi man'Oja ngue ɛna: “Nu'u yø ja'i himmi hongui, gue'u bi ðinyø mmui ha di badì te'o gui'u. Nu'u yø ja'i himmi ännì te'o gui, gue'u da nth'e'be'u”, bi 'yen'Oja. ²¹Pe nu'u yø judío, Oja bi 'yena: “N'na pa ngu n'na pa dí nzocä yø judío. Pe nuya p'uya, hingui nne da 'yøhna ra hya dí xifi”.

-----

11 Xi ya, xi'Oja, ÷ua ya bi hyep'u'u yø judío ya 'mø? Hin'na, hingui hep'u. Porque nugä drä judío, ma mboxitagä na ra Benjamín, nuna rá mbom'meto ra Abraham. ²Nu'u yø judío, ya ma m'met'o xa huan'na Oja'u ngue da gohi ngue yø basi. Janangue hingui hep'u Oja ya yø judío. Dami bëmhmü te mmamp'u ja ra Maca Libro ngue ra Elías bi yapyø judío 'mø mi mat'Oja, bi 'yena: ³“Ague ma Oja'i, nu yø judío, ya bi hyo'u

ni pøngahya. A nu'a ni altar hapu thanne'i yø ja'i, ya bi themhmi. Ya mahøngsegui dí 'bui ngue dí thanne'i ya. Pe xquet'a nne da hyogyø ja'i”, bi 'yenna Elías. ⁴Mi da Oja p'uya, bi 'yembi: “Hin'na, hinga høn'atho'i gui thannegui. Sinoque 'børpütho mi yoto mahuahì yø judío ngue thannegui, 'ne hingui ndantyøhmü p'u 'bührä ðahmü Baal ngue da ðanne”, bi 'yen'Oja. ⁵Da guehra pa ja p'uya, xquet'a njarbutho ya, hinga gätho yø judío xa hyep'u Oja. Sinoque 'bu i'da ngue conná mate Oja bi gohi ngue yø thanhni Oja. ⁶÷Ua di ja tema nho bi 'yøtya yø ja'i bi huan'na Oja 'mø? Nu'a, hin'na'a. Sinoque ra matetho bi 'yøt Oja ngue bi huanhni. Nu'mø ngue di ja tema nho xta 'yøtyø ja'i, janangue bi huanhni, ya hingrá matetho bi 'yøt'Oja 'mø.

⁷Guehna ra hya naya ngue nu'u yø judío mi honi ha xtí nhohyø ts'oqui, pe hingui ngu'u bi ðini ha di nhojpa yø ts'oqui. Høndya te'o ya xpa huan'na Oja ngue bi ma mahøjpi. A nu'u mi'da yø judío, bi jorpabi yø n'yomfeni'u ngue himbi ðinyø mmui hanja ra hya. ⁸I mmamp'u ja ra Maca Libro ra hya ngue ɛna: “Nuna Oja, bi 'yøt'e ngue hinda ðinyø mmui yø ja'i'a ra hya da 'yøde. Nu'a te da nu, hinda ðinyø mmui hanja ra hya. Da 'yøhyø hya da hma, pe hinda n'yo yø mmui hanja'a ra hya da 'yøde. Ngu'a bá nja'u yø pa xa thogui, da guehya mahøn'a njarbutho”. ⁹Ra David nguna ra hya bi ma ngue bi 'yena: “Nup'u ha di sännigo yø ja'i, di ɛna ngue ja mpähä, di ɛna ngue i nnu manho Oja te øt'e. Pe himma

juani ngue di nnu manho Oja te ot'e. Sinoque di njapra castigo'a te ot'e. ¹⁰Nu'a te da hyetyo ja'i, hinda dinyo mmui hanja. Janangue di m'mumman'u hangu ra pa".

-----

¹¹Xi ya 'mø, lua xma ma da hyep'u Oja yø judío ya 'mø? ¿Ua hinjam'mø da 'yehra pa di nyanyø te m'ida yø judío ya 'mø? ahá, da 'yehra pa di m'muhyø judío di nyanyø te. Majuani ngue nuya yø judío bi hyep'u Oja, pe Oja bi 'yøt'e ngue nu'u yø ja'i hingyø judío da gohi ngue yø ja'i Oja. Porque nnepe ngue nu'u yø judío bi hyep'u Oja, di seyabi ya yø ja'i ya. ¹²Nu'a i hyep'u Oja yø judío, nuya yø ja'i hingyø judío, gue'a di dinnbabi rá njapi Oja'a. Pe nu'mø bi zønna pa ngue 'nghyø judío da 'yec'ei ra Cristo, nuna Oja mathoguitho di japi gátho yø ja'i 'bu'a nximhäi.

¹³A nuyá, i ja man'na ra hya dí nne ga xihyø ja'i ngue hingyø judío. Nuya yø ja'i ya, bá pennagui Oja ngue ga xihra hoga 'da'yo hya. Pe nuna ra 'befi bi 'dacä Oja, dí honnbabi yø ja'i ha di badí ngue dí nnu mansugä na ra 'befi na. ¹⁴Porque nu'u ma mmijudíohe hingui ec'ei ra Cristo ya, dí nnegä ngue di seyabi ya yø ja'i bi nthéui ra Cristo, n'namhma ngue xquet'a 'ne'u da 'yec'ei'u n'namhma di nyanyø te. ¹⁵Mazihotho 'mø da 'yehra pa ngue mahøndi nhojpauí Oja yø judío nuya ya xi hyep'u Oja. Conque Oja, bi 'yøt'e ngue nuya yø ja'i hingyø judío bi nhojpauí. Pe nuyá, nu'mø di 'bátyø mmui yø judío ngue da 'yec'ei ra Cristo, entho ja di bennate yø ja'i ngue ya xí du.

¹⁶Nuna ra Abraham, guehna rá maditho ra judío na, 'ne ya o rá 'ye Oja. Xquet'a nu'u yø judío ngue yø mbom'meto ya, xquet'a ya o rá 'ye Oja. Nuna ra Abraham, tengutho n'na ra daza na. Nu'u yø judío ngue yø mbom'meto p'uya, tengutho yø 'yeza'u. Pe o rá 'ye Oja gä rá do'yo ra za. ¹⁷Guehna n'na ra za ngue ra hoga za na. Pe bi ma nts'auí 'da yø 'yeza ra za. Guehya yø judío bi hyep'u Oja ya. Nu'ahu ya, ngue hingyø judíohe, tengutho 'mø ngue yø 'yeza'ahu n'na ra za ngue ja dapo. Nup'u bi ts'ajpabi yø 'yeza ra hoga za, ja bi ma nt'ets'i'ahu p'u. A nuyá, ya ni 'nyohu'u yø ja'i Oja ya. ¹⁸Pe mahsä mi 'yena ngue man'na tate xanho'ahu ngue'u yø judío bi hyep'u Oja. Dami bemhma ngue yø 'yeza i ja yø te ngue bi thep'u ja ra daza. Hingue masque ja ra te ra daza conná ngue'u yø 'yeza.

¹⁹¿Ua guí ena ngue man'na tate xanho'ahu ngue'u yø judío bi hyep'u Oja, janangue bi ts'ajpa yø 'ye ra hoga za ngue ja bi ma nt'ets'ahu p'u? Nu'a, hinda zä'a. ²⁰Nuya yø judío mi nnøpa 'yeza ra hoga za, bi ma nts'auí, bi thep'u p'uya ngue himbi ne bi 'yec'ei ra Cristo. Pe nu'ahu ja dapo ra za mi nnøpa 'yeza'ahu. Nu'a ni nt'ec'ei'hu bi nja, gue'a i ma nt'ets'i'ahu p'u ja ra hoga za'a. Janangue nuyá, 'yo sä gadi 'yexhu, dami mfähmu xanho. Nu'mø hinga mfähmu, ya da ma nthequi'ahu mahøn'a. ²¹Xi'mø ngue Oja bi hyep'u yø judío ngue himbi 'yec'ei ra Cristo, da gue'ahu ya, nu'mø hingui 'yec'ei'hu ra Cristo, da hyec'ahu p'u. ²²Nuna Oja, ya guí nnuhu ngue nu'a rá mate i ja,

mandønhotho te øt'e. Pø xquet'a da japrā castigo yø ja'i øtra ts'oqui. Porque bi japrā castigo'u yø judío hĩmbi 'yøc'ei. Go bi 'da'ahũ rá mate ngue gá 'yøc'eiũ. Pø nu'mø gui hyehmũ p'u Oja, xquet'a di ja'ahũ ra castigo. ²³A nuyá, nu'mø da 'yøhra pa ngue yø judío da 'yøc'ei Oja, i ja rá ts'edi Oja ngue mahõnda 'yøspũ ja ra za bá saqui. ²⁴Porque man'na hĩngui henni di t'ësra 'yeza nu'a bá ts'ajpũ ja ra hoga za, hĩnda gue'ahũ ngue ja dapo ra za gambi thehũ.

-----

²⁵Ague ma zi cu'ahũ, nuna ra hya hĩngui fadi hanja, dí nnegã ya ngue guí pahmũ xanho hanja ya. Porque hĩndi nnegã ngue gui 'yena ngue guí tatehũ ngue yø judío. Majuanĩ ngue xangu yø judío hĩngui nne da 'yøc'ei ra Cristo. Pø da 'yøc'ei, ja gue'mø bi zõnna pa ngue ya mandõngu dyø ja'i hĩngyø judío da 'yøc'ei ra Cristo. ²⁶Nu'mø ya bi nja'a p'uya, gätho'u yø judío di 'bũ'a ra pa'a, ya di nyani. I nt'ot'i p'u ja ra Macã Libro ra hya ngue ẽna: "Nuna ra Yante, guerp'u Sión di m'muhna. Guehna di hojpa yø ts'oqui yø judío na, nuya yø 'yumeni p'u bá fadi ba m'muhra Jacob. ²⁷Guehna ra cohi ga co'be na ngue ya ga hojpa yø ts'oqui yø ja'l'", ẽn'Oja.

²⁸Nu'u yø judío ngue festho na ra hoga 'da'yo hya, bi gohi ngue yø nsũiu Oja. Janangue i menhna hya Oja p'u ha 'bũhyø ja'i hĩngyø judío. Pø madague'a, nuna Oja xquetho ngue di ma'u yø judío. Porque nu'u yø mboxita'u gue'u yø thanhni Oja'u. ²⁹Nuna Oja, hĩnjam'mø ngue di cohrã mmui na. Nu to gä

bi zofø, hangũ ra pa di madĩ 'nẽ di japi. ³⁰Nu'mø ma m'met'o, xa mmestho te mi man'Oja'u yø ja'i hĩngyø judío. Pø nuya ngue 'nẽhyø judío bi mestho te mman'Oja ya, janangue Oja bi unnã mate'u yø ja'i hĩngyø judío ya. ³¹Nuya yø judío bi mespatho te mman'Oja. Pø nuna Oja, ni netho ngue di unnã mate tengutho i unnã mate'u yø ja'i hĩngyø judío. ³²Nuna Oja, nguna bi 'yøt'e, bi unna 'yu ngue gätho yø ja'i bi mespatho te mma, para ngue da zäp'u 'da di untho rá mate gätho yø ja'i.

-----

³³Hĩnjongui pøni ngue di padi xandønho hangũ gangũ ra nho i ja Oja. Hĩnjongui padi hangũ gangũ rá mfadi Oja i ja. Hĩnjongui padi hangũ gangũ rá n'yomfeni i ja. Porque hĩnjongui pøni ngue di padi xandønho tengũ ega 'yo Oja. ³⁴Hĩnjonni ja'i di pøni ngue di tini xandønho hanja rá n'yomfeni Oja, 'nẽ hĩnjonni ja'i di t'ẽmbi ngue bi xännbi te øt'e. ³⁵Nuna Oja, hĩngra mĩhi na ngue da 'yenyø ja'i ya mi ndupate Oja'a te bi unni. ³⁶Porque nu te gãma cosa dí nnuhũ ngue ja, Oja bádi uni. Go bi hoc'a 'nẽ gã go rá mmeti'a. A nuyá, hõnsẽ Oja i ja ngue da t'ẽspi para zantho. Da ngut'atho.

-----

12 Ague ma zi cu'ahũ, mathoguitho ngue bi 'dacju rá mate Oja. Janangue dí hagã ra ts'edi dí xi'ahũ ngue gui unni mmuihũ Oja, n'namhma ngue hangũ ra pa gui 'yøthũ'a te rá pähä

Oja. Guehna ra ndanne i ja ngue gui 'yörpahü Oja naya. ²A nuyá, dami páhni n'yomfenihü ya. 'Yo guí øthü tengutho øtyø ts'oc'ei ua ja ra ximhäi. Dami 'yøt'e ngue da gom'na'yo'a te ja ngue gdí n'yohü. Janangue da zäp'u gui pahmu xanho'a te rá páhä Oja. Nuna te ra nho nne Oja ngue gdí n'yohü, da gue'a gui 'yøthü'a.

³Oja bi 'yøtra mate bi 'dacä ra ts'edi ngue ga xi'ahü te ja ngue gui 'yøthü. 'Yo to di nne man'na ra 'befi xanhets'i ngue'a te ra 'befi bi un'Oja. Sinoque da hyacra güenda xanho te 'be'a ma'befi bi t'unni. ⁴Ya guí nnyü ngue rá do'yo ra ja'i, xangu yø xequi i ja ngue 'dama 'dan'yo i pefi. ⁵Xquet'a njarbutho yø 'yec'ei ya. Madague'a xanguju, pe entho n'na nc'ei'itho di jahü. Porque gätho ma n'yohü ra Cristo. Pe nuna ra 'befi bi 'dacju Oja, 'dama 'dan'yo ma 'befi na.

⁶Oja bi zänni tema 'befi di tocabi n'na ngu n'naju. Ya gue'a ra 'befi ja ngue ga øthü'a p'uya. I 'buhyo ja'i ngue bi t'unná 'befi ngue drá pøngahya Oja. Pe nu'a te ra hya di bennba Oja da ma, hønt'a da man'a. ⁷I 'buhyo ja'i bi t'unná 'befi ngue da mäxrá mmic'eiui. Pe i jatho ngue co gätho rá mmui di 'yøtra 'bäxte. I 'buhyo ja'i bi t'unná 'befi ngue di nxännbate rá hya Oja. Pe i jatho ngue di nxännbate xanho. ⁸I 'buhyo ja'i bi t'unná 'befi ngue di hatra ts'edi yø mmi'yec'eiui. Pe di ja ndummui ngue da 'yøt'a te rá 'befi pefi. I 'buhyo ja'i ngue bi t'unná 'befi ngue co nu'a te pets'i, da mäxyø mmic'eiui. Pe 'yo di ya yø mmui ngue'a te ra 'bäxte da 'yörpa

rá mmic'eiui. I 'buhyo ja'i ngue bi t'unná 'befi ngue di m'met'o p'u di mpeti yø 'yec'ei. Pe jatho ngue da gämfeni da 'yøt'e xanho'a te rá 'befi pefi. I 'buhyo ja'i bi t'unná 'befi ngue da mäts'i to ja te hembü. Pe nu'a ra 'bäxte da 'yörpabi rá mmic'eiui, co n'na ra páhätho di 'yøt'e.

-----

⁹Pe gue majuanj ngue ni mmui gdí mahni mmic'eiui n'na ngu n'na'ahü. Dami hyehmu p'u ra nts'o. Dami 'yøthü ra nho. ¹⁰I jatho ngue gui mahni mmic'eiui n'na ngu n'na'ahü porque gätho gadi ncühu ngue ra Cristo. N'na ngu n'na'ahü dami hyonnbü ha di hny mansu m'ida ni cühu. ¹¹'Yo guí säyathohü, dami hyahü ra ts'edi'a te ja ngue gui 'yøthü. Co gätho ni mmui gdí 'yörpahü rá 'befi ma Hmühu Jesucristo. ¹²Zant'a dami johyahü ngue bi dinni mmuihu hanja'a ra nho ja ngue di nja. Nu'mø guí sähu ra n'u, dami seti xanho. 'Ne dami mat'Ojahü hangu ra pa, 'yogui säyathohü. ¹³Nu'u ni mmi'yec'eiühu 'mø ngue hin'yü te da hyoni, dami fäxhu. A nu'u yø 'yec'ei yap'u ni 'yehü, dami unhnü ra ts'äya.

¹⁴A nu'u yø ja'i su'ahü, dami 'yäphü Oja ngue di japi. 'Yo tema yanthi guí äphü Oja ngue da thogui. ¹⁵Nup'u ha di johya ni mmic'eiühu, xquet'a dami johyahü. Nup'u zonni mmic'eiühu, xquet'a ja dami nzomhmü p'u. ¹⁶Gätho dami nnu manho n'na ngu n'na'ahü. O gadi 'yexhu. Dami 'yøt'e ngue 'da'igu'ahü'u yø ja'i hinga njuani. 'Yo sä guí ena ngue go jase ni mfadiühu.

¹⁷'Yo gadi cospabi'a te ra nts'o øt'a'i ni mmic'eiühu. Dami ja

ndummäihu ngue nu'a te xanho, da gue'a gui 'yøthü'a. ¹⁸Dami hyoni ha gdí n'amigohu gätho yø ja'i asta nu'p'u go da zä. Gui ja ndummui ngue 'yo gadi njunthu. ¹⁹Ague ma zi cu'ahü, 'yo gadi cots'i te t'øt'ahü. Dami hyemhmahü hma, nu'a Oja go di cots'a. Porque nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ra hya ngue en'Oja: "Nugä, go ni 'yë ma xi ngue ga jagä ra castigo. Go ga jut'a'a te øt'ahü yø ja'i", en'Oja. ²⁰Xquet'a nt'ot'i ra hya ngue en'Oja: "Nu'mø gä nu ni nsuiui ngue tu manthuhu, dami unna hme da zi. Nu'mø gä nu ngue tütthe, dami unna dehe da zi. Nu'mø guí ørpabi ni nsuiui tengu na ra hya naya, ya da mesrá sä, porque da zo rá mmü'a te ra nts'o xa 'yøt'a'i". ²¹Manma ndap'ahü ra nts'o ngue gui 'yøt'e tengutho øt'a ni nsuihu. Sinoque dami taphü ra nts'o ngue gui 'yørpabi ra nho ni nsuihu.

-----

13 Gätho yø ja'i 'bui, jatho ngue da 'yëc'ëi yø ts'ut'abi. Porque gätho yø ts'ut'abi, Oja bi zännbi ngue ja yø cargo. Hinjo'o ra ts'ut'abi ngue da zänse ngue di nja rá cargo. ²A nu ra ja'i fespätho te mmanä ts'ut'abi, nuna Oja bi 'yexra ts'ut'abi, go guehna fespabi rá hya na. Ya rá ts'oquise ra ja'i p'u da japra castigo ra ts'ut'abi. ³Porque yø ts'ut'abi hinga 'bui ngue di pihyø ja'i nuya øtra nho. Sinoque guehya yø ja'i xants'o te øt'e i cot'i. Nu'mø guí nne ngue hingui sühu yø ts'ut'abi, dami 'yøthü ra nho n'namhma ngue da hnu manho'ahü. ⁴Porque yø ts'ut'abi, rá 'befi Oja ørpe para ngue da mäxahü. Pe nu'mø ngue

xants'o te guí øthü, ya gui sühu ra ts'ut'abi p'uya. Ya säp'u ha ra ts'edi ra ts'ut'abi ngue di ja'ahü ra castigo. Porque rá 'befi Oja ørpe ngue da japra castigo yø ja'i xants'o te øt'e. ⁵Janangue ja ts'edithe ngue da t'ëc'ëi te di manda yø ts'ut'abi. Pe hindi 'yøtyø ja'i'a ngue da 'yëc'ëi ra ts'ut'abi ngue høntho di mpommi ra castigo, sinoque da 'yëc'ëi te mmanyø ts'ut'abi porque ni 'yup'u ngue da t'ëc'ëi te di manda yø ts'ut'abi.

⁶Janangue dami juthü ra njuthäi 'mø njui. Porque yø ts'ut'abi øtra 'befi nuna bi un'Oja. ⁷Nu to gä guí tuphü, dami juthü. Nu to ndupate ra njuthäi, da gutra njuthäi. Ogue ndupate ra cooperaciön, da gut'i. Dami nu mansühu te'o gätho ja yø cargo.

-----

⁸Nu'mø ngue guí ndupatehü, 'yo di njarbutho, dami juthü. Nu'a ja ngue gui 'yøthü hangü ra pa, dami mahni mmic'ëiui n'na ngu n'na'ahü. Porque nu ra ja'i di mahrá mmic'ëiui, ya ga 'yo tengutho ra hya mmamp'u ja ra ley ja ngue da n'yo yø ja'i. ⁹A nuna ra hya di manda ra ley i ena: "Yo grä 'yots'om'mäi. 'Yo grä hyote. 'Yo grä be. 'Yo to guí sännba ra fehni. 'Yo guí nnehu n'na ra cosa ngue ndan'yo to rá mmeti". Guehya yø hya ja ua di manda ra ley ya. Ne ja mi'da yø hya ngue di manda. Pe gätho ja di mpenhua yø hya mmamp'u ja ra ley ngue ena: "Dami mahni mmic'ëiui tengutho gni ne ngue di ma mamadi'i". ¹⁰Porque ra ja'i di mahrá mmic'ëiui, ya hin tema nts'o ørpabi rá mmic'ëiui. Janangue

nū rā jā'i dī mahrá mmic'eiui, entho 'mø di padī xanho te mmamp'u ja rā ley, porque gue'a te mmamp'u ja rā ley ga 'yo.

¹¹Guehya yø hya jatho ngue gdī n'yohu ya. Ya guí nnuhu, nu'mø rā pa dambá ec'eiū rā hoga 'da'yo hya, madī 'betyø pa 'mø. Pe nuyá, n'na pa ngu n'na pa bá cuatyø pa ngue da ep'u rā Cristo mā Yantehu. Ya hinguí ja ngue gā nsáyathohu ya. ¹²Ya nī ma da gaxyø pa dī m'muhmu ua ja rā ximhäi, ya bá cuatyø pa gā m'muhmu p'u 'bu Oja. Janangue nuyá, damī hyehmu p'u rā nts'o ga 'yo yø jā'i ua ja rā ximhäi. Gä gue'a te xanho gui 'yøthu. 'Yo di tap'ahu rā nts'o. ¹³Ma gda 'yohu'a rā nho nī 'yup'u gdá 'yohu. Hinga n'itihu. 'Ne hinga m'muhmu p'u ha 'buhyø mīnhni. Hinga n'yots'om'mäihu. 'Ne hinga ndunhnu. 'Ne hinga nseyahu. ¹⁴Nu'a mā Hmuhu Jesucristo, gā rā nho i n'yo'a, da ngut'atho gdī n'yohu ya. 'Yo sä guí emhmu ngue i sätho gui 'yøthu rā nts'o ga 'yo yø jā'i. Nu'a, hin'na'a.

-----

14 Nū rā 'yec'ei ngue tobe hinguí tīnī xanho rá mmūi hanja'a rā hya ec'ei, nup'u ha gadī mpetihu damī unhnū rā ts'äya. 'Yo guí nne ngue guí njun'mā hyathohu. ²Porque 'bu i'da yø 'yec'ei ngue tīnī xanho p'u ja yø mmūi ngue sä da zi gätho'a te ts'i. Pe 'bu hmi'da yø 'yec'ei p'uya, ngue hinguí tīnī xanho p'u ja yø mmūi hanja'a rā hya ec'ei. I ena ngue rā ts'oqui da 'yø'te ngue da zi rā ngø, janangue ena ngue høndyø cosa ngue hīngra ngø sä da zi. ³A nuyá, nū rā 'yec'ei ngue si gätho'a te

si yø jā'i, 'yo di embi ngue hinguí ho te øtra 'yec'ei nu'a hajtho yø cosa si. Xi mmangu rā 'yec'ei nu'a hajtho yø cosa si, 'yo di embi ngue hinguí ho te øtra 'yec'ei nu'a si gätho'a tengue ts'i. Porque ya rā 'yec'ei, ya o rá 'ye Oja. ⁴Nu rā mēfi n'nan'yo to dī mpehmi, čtenī 'be'a guí ena go gui japi ngue gui 'yēmbi hīnga gue'a te ø'te? Nu'a rá hmu rā mēfi, go da mān'a ngue'mø xanho te øtrá mēfi oque hīn'na. Pe nū rā jā'i ngue rā 'yec'ei da gommanho, porque nu'a rá Hmu jase rá ts'edi ngue da zā da 'yø'te ngue da gommanho.

⁵I 'bu i'da yø 'yec'ei ya, embi ngue ja dra pa tate xanduxqui ngue mī'da yø pa. Ximmi 'bu hmi'da p'uya, embi ngue gätho yø pa, gā 'da'igutho. Janangue nuyá, n'na ngu n'na yø 'yec'ei, nū te rā hya tīmp'u ja rá n'yomfeni ngue embi xanho, da 'yø'ta te rā hya tīnī. ⁶Nu rā 'yec'ei ngue ja n'na rā pa supī, ga nzup'a rā pa'a ngue nnu mānsu Oja. A nū rā 'yec'ei ngue hīngui supra pa suprā mmi'yec'eiui, hīngui sup'a rā pa'a porque nū te ø'te, gue'a gā nnu mānsu Oja'a. A nū rā 'yec'ei ngue si gätho'u yø cosa i ts'i, i si, porque di ja māmmadi Oja ngue'a te gā si. A nū rā 'yec'ei ena ngue i ja 'da yø cosa ngue hīngui nnep'a Oja ngue da zi, ya hīngui si, porque gue'a gā nnu mānsu Oja'a te ø'te. 'Ne xquet'a di ja māmmadi Oja ngue te si.

⁷Hinjo'o ngue to da zänse te da n'yo, porque gäthogahu dí ohu rá 'ye mā Hmuhu Jesucristo. Nu'mø dí tehu, dí ohu rá 'ye. Nu'mø dá tuhu, dí ohu rá 'ye. ⁸Janangue nuyá, mēnte dí 'buhmu, ya gdá 'buhmu'a ngue gā ørpahu rá pähä mā Hmuhu

Jesucristo. Nu'mø ja ngue ga tuhü, gue'a ma Hmuhü sänni ngue ga tuhü. Janangue nuyá, gue'mø dí tehü, ogue xtá tuhü, gue'a ra Hmu dí ohü rá 'ye. ⁹Ra Cristo bi dü 'ne mahømbi m'müi para ngue da gohi ngue gue'a ma Hmuhü'a. Ngu'mø dí tehü, ngu'mø xtá tuhü, gue'a ma Hmuhü'a.

¹⁰Nu'a ngue ra ja'itho, hingui sä ngue da hyaspa ra güenda te ga 'yo rá cu. Hingui sä ngue sä da 'yembi hingui ho te ga 'yo rá cu. Porque bá ep'u ra pa ngue gäthogahu ga søhmü p'u ja rá hmi rá dä ra Cristo. Nuna p'uya, go da hyascahu ra güenda na. ¹¹Porque nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ra hya ngue ena: "Nu te dí mmangä, majuanü ngue di nja'a, enna Oja i 'bui. Nugä dí xi'ahu ngue gätho yø ja'i di ndantyøhmü p'u ha ga m'mücä. Gätho yø ja'i p'uya da ma ngue guecä drá Ojagä", enna hya. ¹²Janangue nu'a ra ora'a p'uya, n'na ngu n'najü ga dapsëhu ra güenda Oja te xtá n'yohü.

-----

¹³Ya hingui sä ngue ga haspahü ra güenda ma mmi'yec'eihu ngue ga emphu hingui ho te ga 'yo. A nuyá, ma ga ja ndümmüi ngue hingo ma ts'oquihü p'u da 'yøtra ts'oqui ma cühü. ¹⁴A nuyá, ngue ya dí ec'eihu ra Hmu Jesucristo, nü tengue dí sihü, ya dí pahmü njuani ngue hin tema cosa di ja ngue ga emhmu ngue ra ts'oqui dí øthü 'mø dá sihü. Pe nü ra 'yec'eï ena ngue ra ts'oqui bi 'yør'mø bi zi'a te dí sihü, ya ra ts'oqui bi 'yø'te, porque bi zi 'ne embi ngue hingui ho. ¹⁵Janangue nu'mø majuanü ngue gadi mahni

cu, 'yo guí sihü n'na ra cosa nu'a di ts'onnbabi rá mmüi ni cu. Ra Cristo ya bi dü ngue bi yani. 'Yo gni 'yøthü'a ngue gui ts'onnbahü rá n'yomfëni, ngue høntho go guí nne guí sihü n'na ra cosa xancühi. ¹⁶Madague'a guí pahmü njuani ngue xanho te guí øthü, pe 'yo gni 'yøthü'a ngue da 'yembyø ja'i ngue ra ts'oqui guí øthü. ¹⁷Porque nuyá, ngue gue'a Oja dí ørpahü rá pähä, ya hingui ja ts'edi ngue ga sihü'a te gä dadi ho ga sihü. A nu'a ja ts'editho ngue ga øthü, gue'a ngue ga hahma mmüi ga n'yohü xanho, 'ne ja ts'edi ngue ga nhojpahü te'o dadi nsühmü, ma ga johyahü ngue ya dí n'yohü ra Espiritu Santo. ¹⁸Porque nü ra 'yec'eï ngue ørpabi rá pähä ra Cristo, guehya yø hya dá mmangä nnepe ngue da n'yo ra ja'i. 'Ne nuna Oja i nnu manho te ga 'yo ra ja'i, da guehyø ja'i p'uya xquet'a da nü manho.

¹⁹Ma ga homhmü ra hya ngue hinga njun'mahyahü. N'na ngu n'najü, ma ga honnbahü ha di zacyø nt'ec'eï ma mmi'yec'eihu. ²⁰'Yo gadi ts'onnbahü rá 'befi Oja ngue co nu'a te guí sihü. Majuanü ngue gätho'a te i ts'i, gä xanho ngue da ts'i. Pe nu'mø 'bap'u ha dí 'buhmü n'na ra 'yec'eï nu'a ena ngue ra ts'oqui da 'yør'mø da zi'a te dí sihü, man'na xanho ngue hinga sihü'a te ena ngue di 'yøtra ts'oqui 'mø da zi. ²¹Man'na xanho ngue hinga sahu ra ngø, ni xingra vino ga sihü, hinga nne ngue ga øthü'a tengue di 'yøtra ts'oqui ma cühü. Hinga øthü'u yø hya di ts'onnbabi rá nt'ec'eï i ja. ²²'Yo guí nne ngue nü te guí sihü, gue'a gdi njunt'ui ni cühü'a. Ya guí

ec'eiñu ngue gā xanho'a te guí siñu, da gue Oja p'uya, ya pađi te guí othu. A nuýa, ra mmenthi bi nthēui ra 'yec'ei nu'a pađi xanho p'u ja rá mmui ngue xanho te ot'e, 'ne hingui enná n'yomfeni ngue ra ts'oqui ot'e ngue te ga 'yo. ²³Pe nu ra 'yec'ei ngue si n'na ra cosa nu'a embi ngue hingui ho, nu'mø bi zi, ya ra ts'oqui bi 'yot'e. Porque hingerá mmui ga nzi'a te si. Nu ra ja'i da 'yot'a te embrá mmui ngue hingui ho da 'yot'e, nu'mø bi 'yot'e, ya ra ts'oqui ot'e.

-----

15 A nuju, ngue ya tini xanho ma n'yomfenihua te ja ngue gdá 'yohu, i jatho ngue ga serpahu ma mmi'yec'eihu nu'u hingui tini xanho p'u ja yø n'yomfeni te ja ngue di n'yo. Hinga honsehū ra nho ngue di tocagahu, sinoque ga honnbahu ra nho mi'da yø ja'i. ²N'na ngu n'naju, jatho ngue ga othu'a te nnu manho ma mmi'yec'eihu. Nu'a te dí pahmu ngue da 'yørpabi ra nho mi'da yø ja'i, gue'a ga othu'a, para ngue da hya ra ts'edi yø nt'ec'ei. ³Porque ra Cristo himbi hyonse ra nho di tocabi. Ya mmanna Maça Libro te ra hya bi xi Oja, ngue bi 'yembi: "Nu'u yø ja'i su'i, xquet'a nequi bi zuqui", bi 'yembi. ⁴Nu te gāma hya nt'ot'i ra Maça Libro, bi ma nt'ot'i para ngue ga xahmu 'ne ga pahmu hanja'a ra hya i mma. Nuna ra hya mmanna Maça Libro, ne timma mmuihu hanja, di hatra ts'edi ma mmuihu ngue ga seti te dí thohmu. Porque dí pahmu ngue di nja'a te ra hya nt'ot'i. ⁵Nuna Oja di hatra ts'edi ma mmuihu ngue ga

seti te gā ra n'u ja ngue ga thohmu. Dí nnegā ngue Oja da 'yot'e ngue n'na ngu n'na'ahu, da zā guí n'yohu tengutho i n'yo ra Jesucristo. 'Ne da 'yot'e ngue xøgue da 'da'igu ni n'yomfenihu. ⁶Janangue da zāp'u ngue xøgue n'na hyatho gui 'yēspahu na Oja rá Papá ma Hmuhu Jesucristo.

-----

⁷Gue'a di t'espabi Oja'a, ngue gui 'yot'e ngue guí n'amigohu n'na ngu n'na. Nguna ja ngue gui 'yøthu porque ra Cristo bi 'yot'e ngue dá n'amigohua. ⁸Ya guí nnuhu ngue ra Cristo bí 'yehē ngue di japyø judío. Nu'a te ra hya bi ma mayat'ibi'u ma mboxitahu 'mø manjam'mø, gue'a bi 'yehē bi 'yot'a. Ja di nequi p'uya ngue Oja hindi pumbeni'a te ra hya xa yat'i ngue di nja. ⁹Co 'nhyø ja'i hingyø judío bí 'yehra Cristo ngue bi japi n'namhma ngue 'ne'u di ja mammadi Oja ngue ya bi dinnbabi rá mate. I nt'ot'i ra Maça Libro te ra hya bi xihrá Papá ra Cristo ngue bi 'yembi: "Nup'u ha 'buhyø ja'i hingyø judío, ga ets'a'i. 'Ne ga t'ut'a'i yø alabansa n'namhma di bahyø ja'i ngue guí tate", bi 'yembi. ¹⁰I mmanna hya nt'ot'i ra Maça Libro ngue ena: "Nu'u yø ja'i hingyø judío, 'da di johyathoui'u yø judío ngue yø thanhni Oja". ¹¹Man'na parte ra Maça Libro i nt'ot'i ra hya ngue ena: "Gātho yø ja'i hingyø judío, dami 'yēspahu Oja. Hønnbū bi zā 'buhyø ja'i, gā da 'yēspabi Oja". ¹²Ra pøngahya Isaiás bi 'yēna: "Dí m'mua n'na rá mbom'meto ra Isai. Nuná, guehna da bøni ngue hønnbū bi zā di manda yø ja'i ngue hingyø judío.

'Nē nūya yø ja'i ya, guehya dā 'yēc'ei ya ngue gue'a yø Yante'a".

¹³Da ne Oja ngue gä ra johya di nja'ahü, 'nē dā 'yøt'e ngue dā hyü ni mmüi ngue ya guí ěc'eiü. 'Nē dā 'yøt'e ngue ra Espiritu Santo dā xoc'a ni mmüihü ngue man'na gdi pahmu ngue nü'a te ra nho guí tømhmü di nja, majuaní ngue di nja.

-----

¹⁴Ague mā zi cü'ahü, dí haxä njuani ya ngue guí padí xanho ndana ra nho ja ngue gdí n'yohü ya. Ya bi dinni mmüihü xanho hanja nā ra hya nā. A nuyá, ya sä ngue n'na ngu n'na'ahü gui opan'yu ni cühü hanja ra hya ya. ¹⁵Pe nugä njuantho dá xi'ahü hanja ya yø hya dá cuatä ra sücüa ja ua. Høntho dadi ben'nahü hanja ra hya, n'namhma ngue hinguí pumbenihü. Nugä dadi ha'ahü ra ts'edi, porque gue'a mā 'befi bi 'dacä Oja'a ngue ga ha'ahü ra ts'edi. ¹⁶Nuna Oja bi 'dacä mā 'befi ngue ga mmambrā hya ra Jesucristo p'ü ha 'bühü jai' hingyø judío. Dí mmambrā hoga 'da'yo hya Oja n'namhma ngue nü'ü yø ja'i hingyø judío ga dāpä Oja tengutho 'mø ngue ra 'bøt'e t'ørpabi Oja. Nuna Oja p'üya, dā nü manho yø 'yēc'ei, porque ra Espiritu Santo ya xā 'yøt'e ngue ya yø ja'i Oja.

¹⁷Dadi ja mammadigä ra Jesucristo ngue ya bi bønmanho nā rá 'befi Oja dí ørpe. ¹⁸Hinte man'na mahya dí nne ga mma, høntho dí nne ga xi'ahü te bi 'yørcaguí ra Jesucristo. Nuna ra hya dá xicä yø ja'i hingyø judío, ra Jesucristo bi 'yøt'e ngue yø ja'i bi 'yēc'ei bi rá hya Oja. Go bi 'dacra ts'edi ngue

dā mangä nā ra hya nā. 'Nē bi 'dacra ts'edi te dí øt'e. ¹⁹Conná ts'edi ra Espiritu Santo bi nja yø milagro. Janangue nuyá, ya dá täti dá mangä ra hoga 'da'yo hya ya, ngue ra Jesucristo gue'a ra Yante'a. Bá fudi asta Jerusalén ngue dá mangä ra hya ndap'ü bi zä. Dani mpagä asta ra häi Ilírico ngue dá mangä ra hya. ²⁰A nugä, nü'ü hapü hinjam'mø xa 'yøtyø ja'i rá thüü ra Cristo, ja dá ja ndummüi dá mangä p'ü ra hoga 'da'yo hya. Porque nü'ü ya fahra hya, ngue n'nan'yo to xa mpefi, hindä ne ngue ja honga mmangä p'ü ra hya. ²¹Dí øt'e tengutho ra hya manna Maca Libro ngue ena: "Nü'ü yø ja'i hinjam'mø xa 'yøde hanja rá hya Oja, pe da ma ma'øte ra hya ya. Nü yø ja'i mada n'na ndi di sifi hanja rá hya Oja, pegue nuyá dā sifi hanja ra hya ya".

-----

²²Janangue njap'ü ngue hinga mbongui ga mmagä p'ü guí 'bühmu ga ma nü'ahü. Madague'a xangu yø nni di dí sänni ga mmapp'ü, pe hinguí sä. ²³Pe nuyá, ya dā zä ga mmagä p'üya, porque ya dá täti dá mangä ra hya yø xequi rá njaua ya. Pe ya xā mma yø jeya dí sänni ga mmagä p'ü guí 'bühmu ngue ga ma nü'ahü. ²⁴Nü'mø dá magä p'ü ja ra häi España, nü'ü guí 'bühmu ganí nthocä p'ü ngue ga nzenguahü. Porque ja gampähä ngue ga nüüü. M'mefa p'üya ga n'yehmu. ²⁵Pe nuyá, dí nne 'be ga mmagä Jerusalén. Ga ma dägä ra mēnyu, nuna bi ma mapeti ngue di t'ünyø 'yēc'ei nü'ü hyoya. ²⁶Porque nü'ü yø 'yēc'ei 'büp'ü ja ra häi Macedonia

conyø 'yɛc'ɛi 'bʌp'u ja rā häi Acaya, gä bi petrā mɛnyu dā menhni ngue di t'unyø 'yɛc'ɛi ngue hyoya p'u Jerusalén. ²⁷Nuya yø 'yɛc'ɛi hingyø judío i ja mpähä ngue dā 'yørpabi rā 'bäxte ya yø judío ngue yø mmi'yɛc'ɛiui. Ní 'yup'u ngue dā mäts'i, porque yø ja'i hingyø judío bi ma mathoquibi rā hoga 'da'yo hyā mi ɛc'ɛi ya yø judío. Janangue nuyá, nuya yø judío bi thocrā hyā mi ɛc'ɛi ngue bi xihra hyā yø ja'i hingyø judío. A nuya yø ja'i hingyø judío bi sihra hyā ya, 'nɛ ja te pets'i, nu'a gui ja mammadi ya to bi xihra hyā, i fäts'i to hyoya. ²⁸Pɛ nuyá, høntho ga ma dägä nā rā mɛnyu bi ma mapeti, 'bexque'a ga mmagä España p'uya. 'Nɛ dí nne gani thocä p'u guí 'buhmu ngue ga nzenguahu. ²⁹Nu'mø dá sɔngä p'u guí 'buhmu, nuna te rā hyā ga xi'ahu, dí haxa njuani ngue rā Cristo mathoguitho di jajpahu.

³⁰Ague mā zi cu'ahu, ngue ya guí ɛc'ɛi mā Hmuhu Jesucristo, rā Espíritu Santo i øt'e ngue gadi macju. Janangue nuyá, dí äcä rā mate ya ngue guí fäxcahu, gui mmarcahu Oja ngue Oja dā mäxcagui. ³¹Dami 'yäphu Oja ngue nup'u ja rā häi Judea, Oja dā yangä p'u 'buhyø ja'i hingyø 'yɛc'ɛi. 'Nɛ dāmi 'yäphu Oja ngue nuna rā mɛnyu ga hasp'au yø 'yɛc'ɛi 'bʌp'u ja rā hnini Jerusalén, dā ne dā hyani. ³²Dā ne Oja ngue ngu'a di nja. Janangue nu'mø dá sɔngä p'u guí 'buhmu, ga johya. Porque ya dā zäp'u ga nsäyats'u. ³³Oja dā hyut'a ni mmuihu, nɛ di japi gätho'ahu. Dā ngut'atho.

-----

16 Nuna n'na mā cūhu ngue rā xisu ni hu ngue rā Febe, dami pahmu te'o na. Nuná, guehna di mrep'u ja rā nija jap'u ja rā hnini Cencrea nā. ²Nuná, rā 'yɛc'ɛi xanho nā, dami unhnu rā ts'äya 'mø bi map'u. Porque ní 'yup'u ngue ngu'a dā 'yøtyø 'yɛc'ɛi. Nuna rā Febe, nu'mø temā hyā dā hyembu gui 'buhmu, dami fäxhu. Porque nuná, xangu rā 'bäxte xā 'yørpabi yø ja'i 'bucua, dā gueque 'nequi fäxcagui 'mø te dí honi.

³Dami zenguagahu ts'up'u rā Priscila co 'nehra Aquila nuna rá damme rā Priscila. Nuyá, guehya mā mmimmefihe ngue dí ørpahē rá 'befi rā Jesucristo. ⁴Nu'mø mi zücä yø ja'i, nuya guehya bi 'yenyø te ya ngue bi yangui. Janangue dadi ja mammadigä ya yø ja'i ya. 'Nɛ hinga høngthogui dadi ja mammadi ngue'a te øt'e, sinoque 'nehyø 'yɛc'ɛi hingyø judío di ja mammadi ngue bi yangui. ⁵Nɛ dāmi zenguagahu ts'up'u gätho yø 'yɛc'ɛi di mpeti p'u ja rá ngu rā Aquila. Co 'nɛ'a mā ndø'amigo rā Epeneto, dami zenguagui ts'up'u. Nuná, guehna rá mudi bi 'yɛc'ɛi rā Cristo p'u ja rā häi Acaya nā. ⁶Co 'nehra Maya, dami zenguagui ts'up'u. Nuná, guehna mathoguitho xangu rā 'befi xā 'yørbu ha guí 'buhmu nā. ⁷Dā guehya mā mmenguhe rā Andrónico co 'nehra Junias dāmi zenguaguits'u p'uya. Guehya 'dap'u dá n'ofädigähe ya. Xquet'a dāmi pahmi xanho ngue 'nehya yø representante rā Cristo ya. 'Nɛ

guehya m'met'o bi 'yɛc'ɛi ra Cristo ya ngue nugä.

⁸Nuna ra Amplias ma ndø'amigo ngue ɛc'ɛi ra Hmu Jesús, dami zenguagui ts'up'u na. ⁹Dami zenguagui ts'up'u ra Urbano, guehna ma mmimefihe na ngue dí ørpahe ra 'befi ra Jesucristo. Co 'nehna ma amigo ra Estaquis dami zenguagui ts'up'u. ¹⁰Dami zenguagui ts'up'u na ra Apeles. Nuna, xandøngu ra n'u bi zä 'mø mi 'yɛc'ɛi ra Cristo. Da gue'u yø ja'i ɛc'ɛi ra Cristo p'u ja rá ngu ra Aristóbulo, dami zenguagui ts'up'u. ¹¹Nuna ma mmøngu'be ra Herodión, dami zenguagui ts'up'u. Co 'nɛ'u yø ja'i 'bup'u ja rá ngu ra Narciso ngue ya ɛc'ɛi ra Cristo, xquet'a dami zenguagui ts'up'u.

¹²A nuya ma cuhu ngue yø xisu, nuna n'na ni hu ngue ra Trifena, nuna man'na ni hu ngue ra Trifosa, dami zenguagui ts'up'u. Nuya yo n'ɛi ya, emmɛi di mpefi xandønho, ngue ørpabi rá 'befi ra Hmu Jesús. Co 'nehna man'na ma cu ngue ra xisu ni hu ngue ra Pérsida, dami zenguagui ts'up'u. 'Nehna xquet'a emmɛi di mpefi xanho ngue ørpabi rá 'befi ra Hmu Jesús. ¹³Dami zenguagui ts'up'u ra Rufo. Nuna, ya fadi xanho ngue ɛc'ɛi xanho ra Hmu Jesús. Co 'nɛ'a rá mamá ra Rufo, dami zenguagui ts'up'u. Nuna ra xisu na, 'nɛqui xøgue ɛntho ma mamägä na. ¹⁴Dami zenguagui ts'up'u ya yø ja'i ga xi'ahu ya: guehna ra Asíncrito, ra Flegonte, ra Hermas, ra Patrobas, ra Hermes, co gätho'u mi'da ma cuhu 'bup'u ha 'buhya p'uya, dami zenguagui ts'up'u. ¹⁵Dami zenguagui ts'up'u ra Filólogo, conna Julia, conna Nereo,

co 'nɛ'a rá nju, conna Olimpas, co gätho'u mi'da ma cuhu 'bup'u ha 'buh ya, dami zenguagui ts'up'u.

¹⁶Co n'na ra respeto dami nzengua n'na ngu n'na'ahu. Gätho ya yø ja'i 'bui ndap'u bi zä ngue ya xa 'yɛc'ɛi ra Cristo, gä di zengua'ahu.

-----

¹⁷Ague ma zi cu'ahu, nugä dí xi'ahu ngue dami mfähmu xandønho. Porque 'bu i'da ngue høndra sui nne. I 'uenyø ja'i, asta di ts'onna hya. Nuya yø ja'i ya, guehya hingui nnu manho ra hya bi sän'nahu. O gadi nsixhu ya to øtra sui. ¹⁸Porque nuya yø n'yohu ya, hinga gue'a rá 'befi ra Hmu Jesucristo ørpabi, s n que gue'a te nnepsebi yø mmui da n'yo, gue'a øt'a. 'Nɛ di hoc'a te ra hya xihyø ja'i nu'u hingui henni ga thät'i. ¹⁹Nu hangu yø 'yɛc'ɛi i 'bui, gä padi xanho ngue ya guí ɛc'ɛihu ra hoga 'da'yo hya. Janangue nugä, nu te gä 'yøthu, janjuani dadi johya. A nuyä, dí nne ga xi'ahu ngue dami pahmu xanho ha gdí 'yøthu ra nho. A nu'a ra nts'o, 'yogui 'yøthu'a. ²⁰Nuna Oja da da 'yøt'e ngue da thohra sui, ya hingui njunthu. A nu'a ra zithu nne da 'uenyø ja'i p'uya, Oja da 'yøt'e ngue da ma häi rá hya'a. Dí nnegä ya ngue di jap'ahu ma Hmuhu Jesucristo.

²¹Nuna ma mmimmefigä'be ra Timoteo di zengua'ahu. 'Nɛ di zengua'ahu ya hyu ma mmøngue 'bucua, ra Lucio, ra Jasón 'nehra Sosípater.

²²A nugä drá Tersio, dadi cuatä ua ja ra sucua na te ra hya mmanna Pablo, xquet'a 'nɛcä dadi zengua'ahu connä guehna Jesucristo.

²³'Nehna ma cuhu ra Gayo di zengua'ahu. Go rá mmeti ra ngu

hapu dí sáyagä na. 'Né xquet'a di hmi na rá ngu ngue ja di mpeti ua yø 'yɛc'ɛi 'bucua. Xquet'a di zengua'ahɯ na ra Erasto, nuna ja rá 'befi ngue ra tesorero ua ja ra hniñi. Nuna ma cuhɯ ni hu ngue ra Cuarto, xquet'a di zengua'ahɯ.

²⁴Nuna ma Hmuhɯ Jesucristo, dí nne ngue di japi gätho'ahɯ. Da ngut'atho.

-----

²⁵A nuyá, ma ga ja mammadihɯ Oja ya. Nuná, guehna da 'yøt'e ngue da zä di ndɯ ni nt'ɛc'ɛihɯ i ja na. Nguna ra hya n'youi ra

hoga 'da'yo hya dá øt'ahɯ 'mø ma xi'ahɯ hanja ra Jesucristo. Nuna ra hya na, ya mandø njam'møtho hinguí fadi hanja. ²⁶Pe nuyá, ya bi fadi hanja ya. Porque guehya yø hya bi 'yotyø pøngahya Oja ya. 'Né nuna Oja i 'bui para zantho, guehna di 'bepyø ja'i ngue di 'yonna hya naya, i nnepe ngue ndap'u bi zä da 'yɛc'ɛi yø ja'i na ra hya na 'nɛ da 'yøtyø ja'i'a te ra hya ma'bepi da 'yøt'e.

²⁷A nuna Oja, hønse na i ja rá mfadi. 'Né conná guehra Jesucristo i t'ɛspabi Oja para zantho. Da ngut'atho.

1 Corintios

Ja ua rá mudi rá carta bi 'yo'tra Pablo,
ngue bi mennba yø 'yɛc'ei Corinto.

---

1 Nugä drá Pablo, Oja bi 'yɛxqui
ngue drá representantegä
rá Jesucristo. Co 'nɛhna mā zi
cuhä rá Sóstenes 'bucua, ²dadi
zenguagä'be'u to gätho ya o rá 'ye
Oja, rá mmup'u ja rá hnini Corinto.
Ya yø ja'i'ahü Oja ngue guí ɛc'eiü
rá Jesucristo. Bi zon'nahü Oja ngue
gui hyemhmü p'u rá nts'o. Porque
gue'a i ts'ofö gätho yø ja'i ɛc'ei rá
Jesucristo'a ngue da hyep'u rá nts'o.
Nguju, ngu mi'da yø ja'i, gue'a rá
Jesucristo ga øt'e ngue mā Hmühu.
³Dí nnegä'be ya ngue nuna Oja
mā Papáhu co 'nɛhna mā Hmühu
Jesucristo di jap'ahü 'nɛ da hyut'a ni
mmüihü.

-----
⁴Nugä njandyatho dadi ja
mammadi Oja connä ngue'ahü.
Porque xandøngu rá njapi Oja bi
unní te'o gätho ya guí n'yohü
rá Jesucristo. ⁵A nuyá, ngue ya
guí n'yohü rá Jesucristo ya, emmɛi
di jap'ahü Oja. Porque xoc'a ni
mmüihü Oja, ngue guí pahmü
xanho hanja rá hyä. 'Nɛ øt'e ngue
guí padi ha gdi japa hyä gui xihmü

yø ja'i. ⁶A nuyá, nü te rá hyä dá
xi'ahü ngue di nja'mø gá 'yɛc'eiü
rá Cristo, gue'a rá hyä bi njap'u
guí 'bühmü'a ya. ⁷Janangue nuyá,
mente rá pa guí tømhmü ngue
da ep'u mā Hmühu Jesucristo, ya
hinte gadi 'behmü'a rá njapi Oja di
uni. ⁸Di ha'ahü rá ts'edi Oja ngue
guí ndühü xandønho astä guerp'u
rá nzegui. Porque nnepe ngue hin
temä hyä da din'nahü 'mø rá pa da
ep'u mā Hmühu Jesucristo. ⁹Nuna
mā Hmühu Jesucristo, rá Ts'ant'u
Oja. Bi zongahü Oja ngue 'dap'u ga
n'yohü nā. Nu'a rá hyä di yarcähü
Oja ngue di nja, gue'a di nja'a.

-----
¹⁰Ague mā zi cu'ahü, gue'a mā
Hmühu Jesucristo di 'dacä rá ts'edi
ngue dí xi'ahü nā rá hyä ja ua. Dí
xi'ahü ngue hinga 'da'a n'nanni
di n'yo ni hyähu, sinoque 'dap'u
di n'yo ni hyähu. I jatho ngue da
'da'igu ni n'yomfɛniü, da 'da'igu
gui 'yøthü. ¹¹Dí xi'ahü nā rá hyä
nā mā zi cu'ahü, porque nü'u yø
mɛni rá Cloé bi xiqui ngue gadi
njunthü. ¹²Porque hinga n'na

hyatho guí mmamhmu. I 'bu i'da ni n'yohu ngue ena: “Nugä dí tennä ra hya mmanna Pablo”. Mi'da p'uya ena: “Nugä dí tennä ra hya mmanna Apolos”. Mi'da p'uya ena: “Nugä dí tennä ra hya mmanna Bedu”. Mi'da p'uya ena: “Nugä dí tennä ra hya mmanna Cristo”. ¹³A nuyá, xi'a ra Cristo, lua 'buti'da yø 'yec'ei ngue n'youi'a? A nugä drá Pablo, lua guí emhmu ngue bi ma ma cuatigä rá pont'i conná ngue'ahú? ¿Uague gá nxixya 'da'ahú ngue gui tenngahú?

¹⁴Nugä dadi ja mammadi Oja ngue hinjon dá xixya'ahú, hinda høndra Crispo 'nehra Gayo dá xixyabi. ¹⁵Janangue hingui sä gui 'yemhmu ngue dá xixyabi yø ja'i para ngue da denngui. ¹⁶Bi zo ma mmui ya ngue rá Estéfanos co nge'u 'bup'u ja rá ngu'a, xquet'a dá xixyabi. Híndí padi ngue'mø 'bu hmi'da yø ja'i dá xixyabi, oque hin'na. ¹⁷Pe rá Cristo himbi menngui ngue ga xixyabi yø ja'i. Sinoque bi menngui ngue rá hoga 'da'yo hya ga xihyø ja'i. Nugä híndí mmangä yø hya mahotho ga nt'øde ngue hontho ga nnepe da 'yec'eigui yø ja'i te dí mma. Sinoque hont'a ja ts'edi ga mma ngue bi du p'u ja rá pont'i rá Cristo, gue'a dí mman'a.

-----

¹⁸Nuna rá hoga 'da'yo hya na, i hma ngue bi du p'u ja rá pont'i rá Cristo ngue bi yanju. A nu yø ja'i ngue di m'medi, embi ngue hinte di muui na rá hya na. Pe nuju ngue di nyamma tehu, n'youi rá ts'edi Oja na rá hya na. ¹⁹I mmamp'u ja rá Maca Libro rá hya te bi man'Oja ngue ena: “Nu'u yø ja'i ena ngue ja xangu

yø mfadi, nugä ga udi ngue hinte di muui yø hya padi. Nu rá ja'i da 'yena ngue rá bamhya, di nequi ngue hinte di muui rá hya padi”, en'Oja. ²⁰Nuua ja rá ximhäi, i 'buhyø ja'i ena ngue ja yø mfadi. I 'buhyø ja'i ena ngue yø xännbate. I 'buhyø ja'i ena ngue yø mbadí xandønho, i padi te gä ja nximhäi. Pe nuna Oja i embi ngue hinte di muui yø mfadi ya yø ja'i ya.

²¹Nuna Oja majuaní ngue jase rá mfadi. Bi zänni ngue nu'a te yø mfadi yø ja'i 'bucua ja rá ximhäi, hinga gue'a ja ngue di fadi te'o Oja'a. Nuna Oja bi zänni ngue nu'u yø ja'i da 'yec'ei rá hoga 'da'yo hya, gue'u di nyanyø te'u. Nuna rá 'da'yo hya na, embyø ja'i nu'u hingui ec'ei rá hya, ngue hinte di muui rá hya. ²²Yø judío, i nne ngue 'be da nu yø milagro, ja da 'yec'ei rá hya. A nu yø ja'i hingyø judío, gue'a te yø mfadi yø ja'i 'bucua ja rá ximhäi di ho da 'yøde. ²³Pe nugähe, nuna rá hya ja ts'editho ga mmangähe, guehna ngue da sihyø ja'i ngue bi du p'u ja rá pont'i rá Cristo na, ngue di hoga ma ts'oquihu. Hont'a dí mmangähe'a. Pe yø judío p'uya, i ena ngue rá 'be'isätho 'mø øhna rá hya na. A nu'u yø ja'i hingyø judío p'uya, embi ngue hinte di muui na rá hya na. ²⁴Pe nuju, ngue ya dí ec'eihu rá Cristo, ngu yø judío, ngu'u hingyø judío, gä bi zongahú Oja 'ne bi xoga ma n'yomfenihu para ngue ga pahmu ngue rá Cristo haprá ts'edi Oja 'ne haprá mfadi Oja. ²⁵Nu'a te i du rá Cristo, yø ja'i embi ngue Oja hingui padi te ø'te. Pe Oja i pase te ø'te. A nu yø ja'i hingui padi hanja'a te ø'te Oja. Porque yø ja'i

emb̄i ngue h̄ingui nzaqui Oja. Pɛ Oja mathogui tho ga nd̄onzaqui ngue'a ga nzaqui ȳo ja'i.

²⁶ Ague ma zi cu'ahu, ya guí nnuhu te ḡama ja'i bi zon'na Oja ngue da 'yɛc'ei ra Cristo. Zi yohotho bi zo'u ȳo ja'i t'emb̄i ngue ja ȳo mfadi, nuya nnu manho ȳo ja'i ua ja ra ximh̄ai. Nu'u ja ȳo cargo ngue nts'ut'abi xquet'a zi yohotho bi zofo. Xquet'a zi yohotho bi zo'u ȳo ja'i ngue h̄nu'c'ei p'u ja ȳo hnini. ²⁷ A nuyá, Oja bi huanhyo ja'i nu'u h̄in'yu ȳo mfadi ua ja ra ximh̄ai para ngue di 'berpabi ȳo s̄a'u ȳo ja'i ena ngue ja ȳo mfadi. Oja bi huanhyo ja'i nu'u h̄ingui nzaqui ȳo hya ua ja ra ximh̄ai para ngue di 'berpabi ȳo s̄a'u ȳo ja'i ena ngue xanzaqui ȳo hya. ²⁸ Nuna Oja bi huanhyo ja'i nu'u t'emb̄i ngue h̄inga njuani ua ja ra ximh̄ai xoque ma h̄ot'e p'u, para ngue da h̄yɛjpabi ȳo hya'u ȳo ja'i ena ngue ja ȳo ts'edi. ²⁹ Janangue nup'u ja rá hmi rá dá Oja ya h̄injonni ja'i da z̄ap'u da 'yena ngue di 'yets'i. ³⁰ Nuna Oja, bi 'yot'e ngue ya man'yohu ra Jesucristo ya. Oja bi ne ngue conná ngueh̄ra Cristo dá pahmu hanja na rá hya Oja. A nuyá, ngue conná ngueh̄ra Cristo, ya bi hoga ma ts'oquihu. 'Nɛ go ot'a ra Cristo ngue ya dí ohu rá 'yɛ Oja. Porque go gue'a ra Cristo bi gurca ma ts'oquihu. ³¹ Ja di n̄equi ua hanja na ra hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ena: "Nu to i nne di 'yets'i, pɛ gue da 'yɛspabi'a rá Hmu bí 'bu mahets'i, h̄ingue masque go ra ja'i'a di 'yets'i", i ena.

-----

2 Ague ma zi cu'ahu, nu'm̄o ma magá p'u guí 'buhmu

ngue dá xi'ahu rá hya Oja, h̄indá mangá ȳo hya ga ya ȳo ja'i ena ngue ȳo bamhya. Ni xindá mangá ȳo hya nu'u mahotho da nt'ode.

² Porque nu'm̄o ya di 'bucá p'u ha guí 'buhmu, h̄onda n'na ra hya dá s̄anni ngue ga xi'ahu. Guehna ra hya na ngue ga mma hanja ngue bi ma ma cuati p'u ja ra pont'i ra Jesucristo. ³ A nu'm̄o ya di 'bucá p'u ha guí 'buhmu p'uya, gá nuhu ngue h̄indí ya manzaqui. Sinoque asta dí huaqui, porque dí su ngue h̄inda b̄ongmanho ra hya ga mma. ⁴ Nu'm̄o ma xi'ahu na ra hya na, h̄indá mangá'u ȳo hya mahotho da nt'ode ngue ma mfadise, para ngue di thap'a ni mmuihu. Sinoque nuya ȳo hya dá xi'ahu, gueɛ ra Espiritu Santo i ja rá ts'edi ngue bi xoc'a ni mmuihu para ngue da d̄inni n'yomf̄eni hu xanho hanja na ra hya na. ⁵ Janangue nuna ni nt'ɛc'ei hu ja ya, guehna Oja jase rá ts'edi bi the na ra hya na. H̄inga guep'u ja ȳo hya ȳo ja'i nu'u ena ngue ȳo bamhya bi the na ra hya na.

-----

⁶ Pɛ nup'u 'buhyo ja'i ngue ya xa nzehyo nt'ɛc'ei, guehya dí xicá ra hya nu'a majuaní ngue di gohi ngue ȳo bamhya ȳo ja'i. Pɛ nuna ra hya na, h̄inga guehna ra hya pa'u ȳo ja'i ena ngue ȳo bamhya 'bucua ja ra ximh̄ai ȳo hya na. Ni xinga gue'a te ra hya pa'u ȳo ja'i di manda ua ja ra ximh̄ai ȳo hya na. Porque nu te ra hya pa'u, da thotho'a. ⁷ A nuna ra hya ngue majuaní di gohi ngue ȳo bamhya ȳo ja'i, guehna rá hya Oja dí mmangá na. Nu'm̄o ȳo pa xa thogui, nu ȳo ja'i mi 'bucua ja ra ximh̄ai

hĩmbi badi hanja na ra hya na. Hante ngue di hocra ximhãi Oja, ya xi zãnni te 'be'a di njam'mefa ngue ha di njap'u di nyamma tehu. ⁸Nu'u yø ts'ut'abi ua ja ra ximhãi, hĩnjombi n'yo yø mmui ngue xta mbadi hanja na ra hya na. Porque nu'mø ngue xta ndinyø mmui yø ja'i hanja na ra hya na, nuna ma Hmuhu Jesucristo maguese, ya hĩnxta mma ma cuati ra pont'i 'mø. ⁹Bi nja tengutho ra hya mmamp'u ja ra Maca Libro ngue ena: "Nuna Oja, ya xa nzãnni te da japyø ja'i nu'u di madi. Guehna rá njapi Oja hĩjonni ja'i di pøni ngue di padi hanja na. Porque hĩnjam'mø 'be bi nja'a te mi ja ngue da 'yøt'Oja". ¹⁰Pe Oja bá penngahu ra Espiritu Santo, gue'a bi 'yø'te ngue bi dĩamma mmuihu hanja na ra hya na. Porque ra Espiritu Santo i padi gãtho'a te rá n'yomfeni Oja'a. ¹¹Nú n'na ra ja'i ya, hĩnjongui parpi te ja rá n'yomfeni. HøNSE ra ja'i pase te mbemp'u ja rá n'yomfeni. Xquet'a njarbutho Oja ya, hĩnjonni ja'i da zã da badi te ja rá n'yomfeni Oja. Sinoque høNSE ra Espiritu Santo i padi xanho te ja rá n'yomfeni Oja. ¹²Janangue nuju, hĩnga gue'u yø hya yø bamhya 'bucua ja ra ximhãi na ra hya dí pahmu. Oja'a bá penngahu ra Espiritu Santo ngue gda pahmu hanja na rá njapi Oja di 'dacju. ¹³Janangue nuna ra hya dí mmanya, hĩnga guehya yø hya ngue ma n'yomfeniSE dí mma, sinoque ra Espiritu Santo i xãnga ra hya dí xihyø ja'i nuya n'youi ra Espiritu Santo. ¹⁴Pe yø ja'i hĩngui n'youi ra Espiritu Santo hĩngui sã da dinyaø mmui hanja na ra hya xãngahu

ra Espiritu Santo. Embi ngue hĩngrá bamhya ra ja'i mmanna ra hya na. Hĩngui padi hanja, porque hĩngui n'youi ra Espiritu Santo. ¹⁵A nu yø ja'i n'youi ra Espiritu Santo i sã hacra gienda xandønho hanja na ra hya na. 'Ne hĩngui sã to da 'yembi ngue hĩnga gue'a te ra hya i mma. ¹⁶Porque nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ra hya ngue ena: "¿Te'o ni ja'i da zã da barpabi rá n'yomfeni'a ma Hmuhu? ¿Te'o da 'yena ngue bi m'mührá xãnnbate Oja ngue bi xãnnbi te øt'e?" Pe nuju, ra Espiritu Santo'a dí n'yohu, 'ne gue'a ra Espiritu Santo øt'e ngue dí tĩhmu zits'u hanja rá n'yomfeni ra Cristo.

-----

3 Ague ma zi cu'ahu, nu'mø dãmba m'mucã p'u guí 'bũhmu, nugã hĩndã xi'ahu yø hya nu'u dí xicã yø 'yec'e'i ya n'youi ra Espiritu Santo. Sinoque dá xi'ahu ra hya hĩngui henni gdi pahmu. Porque guí 'bũhmu tengutho yø basi ngue zits'utho tĩnni mmuihu hanja rá hya ra Cristo. ²Dã xãn'nahu yø hya hĩngui henni gdi pahmu. Tengutho n'na ra basi 'mø sidra xi'ba, hĩngra hme ma t'unnĩ da zi, dá ja'ahu p'u. Porque hĩmbi zã xta ndinni mmuihu hanja ya yø hya xanhenni. Asta ni xĩnga guedya di tĩntho ni mmuihu hanja ra hya ya. ³Porque tobe guí øthohu tengutho ga 'bu hmi'da yø ja'i. Tobe gyø zeyathohu. Tobe gyø 'yøt'i suithohu. Tobe hĩnga 'da'igu ra hya guí mmamhmu. Tobe guí øthohu tengutho øtyø ja'i nu'u hĩngui pa Oja. ⁴Porque nu 'da'ahu, guí em'mø guí yahu: "Nugã dí tennã ra hya mmanã Pablo". Mi'da p'uya

ɛna: “Nugä dí tennä rä hya mmana Apolos”. Janangue ja di nequi p'uya ngue guí ɔthohu tengutho ɔtyɔ ja'i 'bucua ja rä ximhäi.

⁵Nugä drá Pablo, conna Apolos, ɛteni 'be'a goma ts'edi jagä'be ngue go tennä'be yɔ ja'i? A nugä'be yɔ mefithogä'be Oja. Hontho dá ɔt'ä'be rä 'befi ngue gá 'yɛc'ɛihu rä Hmu Jesucristo. Pe n'na ngu n'nagä'be, nu'a te rä 'befi bi 'dacä'be Oja, gue'a dí ɔt'ä'be'a. ⁶Nuna rä hya dá xi'ahu, tengutho n'na rä hmudä 'mø bi thuhu, njarbutho na. Nu rä Apolos, go bi xinthe'a. Pe gue'a Oja di tetra hmudä. ⁷Janangue nuyá, ngu'a tu ra hmudä, ngu'a xinthe, hinjongui tate. Go gue'a Oja i tate, porque go ɔt'e ngue i te rä hmudä'a. ⁸A nu'u tuhra hmudä, 'ne'u xinthe, 'da'igu yɔ hya. Pe n'na ngu n'na ya, nu'a te rä 'befi bi 'yɔt'e, Oja da gut'i. ⁹A nugä'be, yɔ mefithogä'be Oja. A nu'ahu, ni mmuihu p'u bi ma nthuhu rä hmudä, gue'ahu i nnopa huahi Oja.

I ja man'na rä hya ya. Nuna Oja, tengutho 'mø ngue bi du'mi bi hyɔ'a n'na rä ngu p'u guí 'buhmu. ¹⁰A nugä p'uya, tengutho n'na rä gado. Nuna Oja bi 'yɔt'e ngue dá du'mä ra 'befi. A nu mi'da yɔ xännbate p'uya, tengutho 'mø dadi tetra jado'u. Pe n'na ngu n'na yɔ gado di sigue rä 'befi, i ja ngue da mädi xandønho, hinha di dunna ngu. ¹¹Nuna te rä hya bi ma ma du'mi ngue bi si'ahu hanja rä Jesucristo, guehna rä hya bi nopa do p'u ha brä fahra ngu na. Hinguí sä ngue da ma madu'mi rá 'befi Oja mente hinguí hma hanja'a rä Jesucristo. ¹²Pe nuyá, xangu yɔ do i ja ngue di usa'u to di sigue rä 'befi ngue hønnigu. Nu 'da yɔ

mefi, da jpra do ngue rä oro p'u ja rä ngu. Nu mi'da yɔ mefi, da jpra do ngue rä t'axi. Mi'da yɔ mefi, da jpyɔ do ngue mazihoto guí nequi. A nu mi'da yɔ mefi, yɔ za da jpra ngu. Mi'da yɔ mefi, da jpyɔ paxi rä ngu. Mi'da yɔ mefi, yɔ xunza da jpra ngu. ¹³Pe n'na ngu n'na yɔ mefi, nu'a te rä 'befi bi hoqui, nu'mø rä pa daní thaxra güenda, ja da fadi xanho p'uya ngue'mø xanho rä 'befi bi hoqui, ogue hin'na. Porque nu'a ra pa'a, rä sibi di nja. Nu'a rä sibi p'uya, ja di nequi p'u'a te ga nho rä 'befi bi hoqui n'na ngu n'na yɔ hyønnigu. ¹⁴A nu rä hyønnigu ngue hindi nzɔ'a te bi jpra ngu, ya da hyanna nzäbi. ¹⁵Pe nu rä hyønnigu ngue bi nzɔ'a te bi jpra ngu, ya di m'me'a te rä 'befi bi hoqui. Hønse rä hyønnigu di nyanna te, tengutho 'mø ngue bá pongra ndate n'na rä ja'i p'u ja ra ndate sibi.

¹⁶¿Ua hinguí pahmu ngue gätho'ahu, i nnopa nija Oja hapu 'buhra Espiritu Santo? Porque rä Espiritu Santo ya guí n'yohu'a ya. ¹⁷Nu'mø ngue to di ts'onnbabi rá nija Oja, Oja di castiga rä ja'i. Porque rá nija Oja xanduxqui'a. Janangue nu rä xännbate ngue di ts'onnbabi rá 'befi Oja p'u guí 'buhmu, da ma rä castigo.

¹⁸Hinguí sä ga här'ma mmui, ga ɛna ngue dí pasehu hanja rä hya. Madague'a en'i'da yɔ ja'i ngue xangu yɔ mfadi i ja, pe nuya yɔ ja'i ya, jatho ngue da 'yɔt'e tengutho 'mø ngue hinte di padi. Ja da dimp'u xanho rá mmui rä ja'i ha rá nja na rä hya majuaní di nja rá mfadi. ¹⁹Porque nuya yɔ ja'i 'bucua ja rä ximhäi, ngue hinguí pa Oja, nup'u

ja rá hmi rá dá Oja hinte di muui yø mfadi ya yø ja'i ya. I mmamp'u ja ra Maca Libro ra hya ngue ena: "Nuna Oja, i øt'e ngue nuna ra ja'i ena ngue bi dinse rá mmui na ra hya padi, nuna ra hya bi dinna ja'i, hin tema nho da 'yørpabi". ²⁰I nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro man'na ra hya ngue ena: "Nu yø ja'i ena ngue ja yø mfadi, pe Oja parpabi yø n'yomfeni yø ja'i ngue nuya yø hya pahyø ja'i hinte di muui". ²¹Janangue nuyá, nu'u yø ja'i guí emhmu ngue ja yø mfadi ngue yø bamhya, 'yo sä guí espahü ngue da guehya gui huanhni ndana guí tenhnu ya. Porque gátho yø xännbate, gátho'a te ja nximhäi, gátho Oja bá sänni ngue i ja para ngue da 'yøt'ahü ra nho. ²²Nugä drá Pablo, ra Apolos, ra Bedu, dí 'bücähe ngue ga fäxahe. A nuyá, nu te gä bá sän'Oja ngue ja ua ja ra ximhäi, i ja ma tehü, i ja ra ndate, nu te gä dí nnuhü ngue ja ra pa dí 'bühmu ya, da gue'a te ga nnuhü ra pa di 'yep'u, nu te gátho dí nnuhü ya, ga nja yø cosa ngue da 'yørcähü ra nho. ²³A nuju ya, ma ga ørpahü rá pähä ra Cristo. Ra Cristo p'uya, i ørpabi rá pähä Oja.

-----

4 A nuyá, dami 'yø'ni güendahu ngue yø mefithogähe ra Cristo. Bá excahe ngue nuna rá hya Oja hingui fadi hanja, ga xännbahe yø ja'i hanja na ra hya na. ²Guí pahmu ngue n'na ra mafi 'mø bi ndäpa n'na ra 'befi, nu'a ra 'befi sifi ngue da 'yøt'e i ja ts'edithe ngue da 'yøt'e. ³A nuguí, ÷te'o da zä da hyasca ra güenda ngue'mø xanho te dí øt'e, ogue hin'na? Dí haxä njuani ngue

hinga gue'a ni 'befihü'a ngue gui hyascahu ra güenda. 'Ne hinjonni ja'i da zä ngue da hyascagui ra güenda ngue'mø gue'a dí øt'e ogue hin'na. Ni xinga gueque dí haxa njuani ngue'mø gue'a te dí øt'e ogue hin'na. ⁴Nup'u nná bengä'a te dí øt'e, dí ena ngue ya gue'a te nná 'yo ya. Pe hingue masque dí ena ngue hin'yu ma ts'oqui. A nuyá, nu'a ja ngue da hyasca ra güenda te dí øt'e, guesø Oja da hyasca ra güenda. ⁵A nuyá, 'yo to sä guí haspahü ra güenda mente tobe hingui sønna pa da ep'u ma Hmuhü Jesucristo. Nu'a go da hyaxra güenda'a, ndana ra ja'i xanho te xa 'yøt'e, ndana ra ja'i hingui ho te xa 'yøt'e. Nu'a go pa'a te mbemp'u ja yø n'yomfeni n'na ngu n'na yø ja'i. Nu'a te da dinnbabi Oja n'na ngu n'na yø ja'i, gue'a ra njut'i di nja'a.

⁶Ague ma zi cu'ahü, ya dá xi'ahü ya yø hya dá hyequi ngue ra 'befi dí øt'e, da guehra 'befi øtra Apolos. Nguna ra hya dá xi'ahü, n'namhma ngue guí pahmu ngue nu'a te mmamp'u ja ra Maca Libro, 'yo gui festhohü. Porque gátho di muui yø xännbate, hingui ho gui 'yøspahü 'da yø xännbate, xingui 'yemhmu ngue hinte di muui mi'da yø xännbate. ⁷Xiya, ÷te'o bi xi'ahü ya ngue man'na tate xanho'ahü ngue mi'da yø ja'i? ÷Ndana ra hya guí timhmu ya ngue hinda gue'a Oja bi 'da'ahü ra hya ya? A nuyá, xi'mø ngue Oja bi 'yøt'e ngue gá pahmu ra hya guí pahmu ya, ÷hanja ngue gadi 'yexhü co nu'a te ra hya guí pahmu ya 'mø, entho xøga xäsehü ra hya p'u gni bëmhmü ya?

⁸Nup'u gni bëmhmü ya, ngue ya gá pahmu hanja na ra hya na, guí

ɛnā ngue ya h̄inte gadi 'behm̄u
 ya. Guí 'bu mmanhohu p'u gni
 b̄emhm̄u ya, ɛntho guí ndast'abih̄u
 p'u gā mb̄on'a te guí ɔth̄u ya.
 Nugāhe p'uya, guí ɛnje n'na
 nguadi tengutho 'm̄o ngue h̄inte
 dad̄i mugāhe. Nuh̄ma 'm̄o majuani
 ngue gdi ndast'abi, gadi mandah̄u
 ndap'u bi zā. 'N̄ɛcāhe dí jats'u mā
 cargogāhe 'm̄o ngue'a te rā 'befi
 gdi pehm̄u. ⁹Nup'u gā mb̄on'a te
 t'ɔrcāhe ngue ȳo representantegāhe
 rā Cristo, ɛnā gue x̄ogue ga 'ȳot'a
 Ojā'a ngue gā m'mefathogāhe. Dí
 'bucāhe tengutho 'm̄o ngue ȳo ofādi
 xā ts'ānnbi ngue dā tho, d̄i njagāhe
 p'u. D̄i mpeti ȳo ja'i ngue dā nu te gā
 thohme. Ngu ȳo anx̄e, ngu ȳo ja'i dā
 nutho te gā thohme. ¹⁰A nugāhe, i
 t'ɛnje ngue dȳo 'yamm̄uigāhe ngue
 rā h̄ya rā Cristo d̄i mmam̄hme. P̄e
 nu'ah̄u p'uya, nup'u gni b̄emhm̄u,
 nu'a rā h̄ya rā Cristo ya guí
 t̄inseh̄u xand̄onho hanja rā h̄ya.
 P̄e nugāhe dí ɛngāhe ngue h̄indi
 ya manzaquigāhe. A nu'ah̄u p'uya,
 guí ɛmhm̄u ngue x̄anzaqui te guí
 mmam̄hm̄u. M̄ente thenngāhe ȳo
 ja'i, a nu'ah̄u p'uya i h̄nu m̄ansu'ah̄u.
¹¹Nu'm̄o ȳo pa xathogui, xtā sāhe
 rā n'u ngue h̄in'ȳu te gā sihe. Astā
 guehya, dí sāhe rā n'u rā th̄uh̄u.
 Ja'm̄o dí t̄uthegāhe, ogue h̄in'ȳu
 te gā hegāhe. Ja'm̄o di ɛnje ȳo ja'i
 ngue p̄egbāhe. N̄i x̄ingrā ngu di
 ja ngue hap̄u gā m'muh̄me. ¹²Dadi
 n'un̄i dad̄i m̄p̄efi conmā 'ȳehe. I
 sanje ȳo ja'i, p̄e nugāhe p'uya dí
 āpāhe Ojā ngue di j̄ap̄i te'o sanje.
 I mb̄engahe xan'u ȳo ja'i, p̄e dí
 setāhe. ¹³I nn̄o man'uje p'u ha ȳa ȳo
 ja'i. P̄e nugāhe dí th̄ammanhotho
 gāhe. I nn̄u h̄aigāhe ȳo ja'i, ɛnje p'u

tengutho 'm̄o ngue n'na rā cosa ya
 xā h̄orb̄u ȳo ja'i, ya h̄inte d̄i m̄uii.
 Nguna bi 'ȳorcahe ȳo ja'i, astā
 guetya njarbutho.

¹⁴Nuna rā h̄ya dā cuatā ua ja
 rā s̄ucua ja ua, h̄indā cuatā nā rā
 h̄ya nā ngue gadi 'bet'a n̄i sāh̄u.
 Sinoque dad̄i 'da'ah̄u n'na rā consejo
 tengutho 'm̄o ngue mā basi'ah̄u.

¹⁵Madague'a gui 'ȳɛnā ngue di
 'b̄u'i 'det'a mah̄uah̄i n̄i x̄ānnbateh̄u
 ngue di x̄ān'nah̄u hanja rā h̄ya rā
 Cristo, p̄e nugā go n̄i papágah̄u.
 Porque go rā m̄udi dā x̄ān'nah̄u rā
 hoga 'da'yo h̄ya, janangue b̄i njar'u
 ngue guí ɛc'ɛih̄u rā Cristo ya. ¹⁶A
 nuyá, ya gā nuh̄u te dā ɔt'a p'u
 guí 'b̄uh̄m̄u, gue'a dí xi'ah̄u gui
 'ȳoth̄u'a ya. ¹⁷Janangue dí ɛt'a p'u
 na rā Timoteo ngue dā xi'ah̄u te ja
 ngue gdi 'yoh̄u. Nuná, dad̄i mad̄i
 tengutho 'm̄o ngue mā ts'unt'u,
 porque dí pad̄i ngue ɛc'ɛi x̄anho
 rā Jesucristo. Nu'a te nnā 'yogā ya
 ngue dí tennā rā Jesucristo, go dā
 xi'ah̄u hanja nā. Tengutho rā h̄ya dí
 x̄ānnbā ȳo 'ȳɛc'ɛi d̄i mpeti ndap'u bi
 zā, dā ngut'atho dā xi'ah̄u naya.

¹⁸Nu'u n̄i x̄ānnbateh̄u p'u ha guí
 'b̄uh̄m̄u, i 'b̄up'u 'da ngue di 'ȳɛts'i,
 ɛnā ngue ȳo b̄am̄hya. Nup'u gā
 mb̄ɛn̄i, ɛnā ngue gā s̄u gā mmagāp'u
 ngue gā ma nyāh̄u. ¹⁹P̄e dā ne Ojā
 ngue ya h̄inda ya'atho gā mmagā
 p'u gā ma nyāh̄u. Gā nnugā p'uya
 tegue ngu dā 'ȳot'u di 'ȳɛxp̄u guí
 'b̄uh̄m̄u. Ya gā nnugā 'm̄o ngue
 majuani ɔt'a te rā h̄ya i m̄mā, h̄ingrā
 hȳatho i m̄mā. ²⁰Porque nu'u ȳo
 ja'i ngue ɔrp̄abi rā 'befi Ojā, h̄ingrā
 hȳatho m̄man'u, sinoque h̄a rā ts'edi
 ngue ɔt'a te rā h̄ya i m̄mā. ²¹Xiya,
 ɛndana guí nne gui 'ȳoth̄u ya? Guí

nne gui sigue te guí øthu para ngue ga s'ahũ 'mø dá magä p'ũ, ¿uague guí nne gui n'yo manhohu para ngue mahotho gda zo'ahũ 'mø dá magä p'ũ?

-----

5 A nuyá, ndap'ũ bi zä i hma te 'be'a bi 'yøt'a n'na ma cũhu p'ũ ha guí 'bũhmũ, ngue ya 'bũhmi rá hømme. Nuna ra ts'oqui na p'ũya, guehna tate xants'o, conque guí nnuhũ ngue nu'ũ yø ja'i hinguí pa Oja, hinguí øt'e tengu na ra hya na. ²Nē tobe gadi 'yexpu gui yahũ ngue guí ena ya gä gue'a te guí øthu. A nuyá, ngue nguna ra hya bi nja, i jatho ngue gui m'mũ ndummũhu. A nuna ra n'yohũ bi 'yø'na ra ts'oqui na, dami hyømhmũ thi p'ũ ha gadi mpetihũ na. ³Madague'a ngue hĩndĩ 'bucä p'ũ ha guí 'bũhmũ, pe nu'mø dá ben'ahũ entho ya xti 'bucä p'ũ ngue ga haspa ra güenda na ra n'yohũ bi 'yøtra ts'oqui. ⁴A nuyá, dami mpetihũ ya, dami 'yøthu'a te nnu manho ma Hmũhu Jesucristo. Nup'ũ ha guí mpetihũ, gui 'yø'ni güendahũ ngue dí 'bucä p'ũ. Da gue'a ma Hmũhu Jesucristo guí pahmũ ngue di m'map'ũ'a ngue da xän'nahũ'a te ja ngue gui 'yøthu. ⁵Nu'a ra n'yohũ bi 'yøtra ts'oqui, dami hyømhmũ thi p'ũ guí 'bũhmũ, di map'ũ 'bũhyø ja'i di manda ra zithũ, ja da sãp'ũ ra n'ũ rá do'yo. Xãmhmãtho ngue di nyanna te 'mø ra pa da ep'ũ ra Hmu Jesús.

⁶Nu'a te ra hya guí øthu, ya hinguí sã nĩmantho sã gui 'yets'i ngue gui 'yena gä gue'a te gnĩ 'yohũ. ¿Ua hinguí pahmũ ngue co zits'ũ ra íxi, di ixqui gä ra jũni? ⁷Janangue nuyá,

dami hyømhmũ thi'a ra n'yohũ bi 'yøtra ts'oqui ya, n'namhma ngue hĩndĩ ts'om m'ida yø ja'i. Porque tobe hĩndĩ nts'onnyø n'yomfeni yø ja'i ya. Ra Cristo ya bi tho ngue bi hoga ma ts'oquihũ, bi gohi tengutho ra 'bøt'e ja'mø ra ngo ngue ra Pascua. ⁸Janangue jatho ngue majuanĩ gui hyehmũ p'ũ ra nts'o, gãtho da gue'a ra nho gdi n'yohũ.

⁹Nu'a ra carta dá pen'nahũ m'met'o, dá xi'ahũ te ja ngue gui 'yøthu, ngue 'yo gadi nuans'ũ yø 'yots'om'mäi. ¹⁰Pe nugä hĩndĩ en'ahũ ngue ya hinguí sã gui ntøthu'ũ yø 'yots'om'mäi 'bucua ja ra ximhäi. Ogue ya hinguí sã gui ntøthu yø ja'i høndyø menyu di xandi, ogue yø bē, ogue thanne yø dahmu. Nu'mø ngue da gue'a gdi xi'ahũ'a, ya nneto ngue gui pømhmũ ua ja ra ximhäi 'mø. Pe nja ngue hinga gue'a dí mmangä'a. ¹¹A nuna ra hya dá ne ga xi'ahũ ya, 'yo nĩmantho gadi nsixui'ũ sã ena ngue gadi ncũhũ, 'ne yø 'yots'om'mäi, ogue høndyø menyu di xandi, ogue thanne yø dahmu, ogue yø fehni, ogue yø iti, ogue yø bē. Nuyá, guehya ni xinga gue'a di sã ngue 'dap'ũ guí nsimhmẽhu ya. ¹²⁻¹³Porque nu'ũ yø ja'i hingma n'yohũ, hingo di tocagui ga haspa ra güenda. Guesē Oja da hyaspa ra güenda ya dí xi'ahũ. Pe nup'ũ ha gadi mpetihũ, dami hyaxhu ra güenda te ga 'yo yø 'yec'ei. Janangue nugä dí xi'ahũ ngue nuna ra n'yohũ bi 'yøtra ts'oqui, dami hyømhmũ thi na.

-----

6 A nuyá, nu'mø 'bũhyø 'yec'ei ja ngue di yaprá mmĩ'yec'eiui,

'yo di thop'u 'buhra ts'ut'abi hinga 'yec'ei. Da za di map'u 'buyø mmi'yec'eiui, da xifi ngue di hojpi tema hya hembu. ²¿Ua hinguí pahmu ngue nu'u yø ja'i Oja, gue'u da hyaspa ra güenda yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi'u? Xi'mø ja ngue ga haspahu ra güenda yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi, xi ra asunto zits'utho guí hēmphu, ¿ua hinda za guí xihni mmi'yec'eiui ngue di hoqui? ³Conque asta yø anxē Oja ga haspahu ra güenda. Janangue goma gue'a n'na ra asunto zits'utho di hēmsehu ngue hinda za ga hocju. ⁴Xi'mø hinguí padí ha gdi hocju n'na ra asunto 'mø guí hēmphu, ¿ua sä ngue gue'u yø ja'i hingyø 'yec'ei di hoc'a ni asuntohu 'mø? ⁵Dí xi'ahu na ra hya na n'namhma ngue guí pes'ni sähu. Xip'u ha guí 'bāhmu, ¿ua xinga n'na nc'ei ni n'yohu ngue di padí di hoc'a n'na ra asunto 'mø ja te hēmyø cu? ⁶¿Hanja ngue nu'p'u 'buhra ts'ut'abi hinga 'yec'ei, ja ni map'u yø 'yec'ei ngue di yaprá mmi'yec'eiui?

⁷A nuyá, nu'a te ra njunt'i guí øthu, ja di nequi p'uya ngue gadi 'behmu ra hya. ¿Hanja ngue nu'mø hinga gue'a t'øt'ahu, hinguí häti guí sethu? ¿Hanja ngue hin gadi n'uni da fe'ahu, xøgue madí zits'u te guí nne gui 'behmu? ⁸Conque xquet'a guí njahu p'u ngue hinguí ho te guí øthu, asta ni mmi'yec'eiui guí pēhu.

⁹Yo gyø thätihu. Guí pahmu ngue nu'u yø ja'i xants'o te øt'e, hinda yarbu ha di manda Oja'u. Hinda yarbu yø 'yots'om'mäi. Hinda yarbu ya yø n'yohu ørpe tengutho 'mø dra xisu yø mmīn'yohuui. Hinda yarbu ya yø ja'i thanne yø dahmu.

¹⁰Hinda yarbu yø be. Hinda yarbu ya yø ja'i hontho i nne ngue di xandi te pets'i. Hinda yarbu yø iti. Hinda yarbu yø zate. Hinda yarbu'u corpa ra 'yu yø mmic'eiui ngue pe. ¹¹Nuya yø hya dí xi'ahu ya, ya xcá njap'u 'da'ahu ya. Pe nuyá, ya bi ma mahojpi'ahu. Ya yø ja'i'ahu Oja ya, ngue gá 'yec'eiuh'a ra Hmu Jesús. Ya guí n'yohu ra Espíritu Santo bá pen'nahu Oja ya.

-----

¹²Ya hīndi mandagahu ra ley ga 'yo yø judío ya. Ya sä ga øthu te dí nnehu ya. Pe ma ga samma mmuihu ngue hinga øthu'a te hinni 'yup'u ga øthu. ¹³Majuani'a te ra hya i hma ngue nu te si ra ja'i, rá mmui ni ma. A nu rá mmui ra ja'i p'uya, ga nja'a ngue ja da mesp'a te si. Pe nuya yoho yø hya ya, Oja da 'yøt'e ngue di njap'u rá nzequi ya. Pe hinguí sä ga emhmu ngue ga nja ma do'yohu ngue ra 'yots'om'mäi. Sinoque rá do'yo ra ja'i, ga nja na para ngue da 'yørpabi rá 'befi ra Hmu. A nu'a ra Hmu p'uya, di hatra ts'edi ma do'yohu. ¹⁴Nuna Oja bi japi ngue bi bennate ra Hmu Jesucristo p'u ha bi t'ägui. Xquet'a di jajū p'uya, ja rá ts'edi ngue da 'yøt'e ngue ga bennatehu.

¹⁵¿Ua hinguí pahmu ngue nu ma do'yohu, i nnøpe ngue rá do'yo ra Cristo? ¿Ua da za ga hajpahu n'na parte rá do'yo ra Cristo ngue di mpenhui rá do'yo n'na ra xisu ngue ra 'yots'om'mäi? Nu'a, hinguí sä'a. ¹⁶Guí pahmu ngue n'na ra n'yohu 'mø bi me n'na ra xisu ngue ra 'yots'om'mäi, nuya yo nc'ei ya, entho n'na nc'eitho, porque n'nat'a

ra te comhmi. I nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ra hya ngue ena: "Nu'u yo nc'ei di mpenhni, i cohi ngue n'nat'a yø do'yo, porque i comnda ra te". ¹⁷A nuyá, nu ra ja'i di mpenhui ra Hmu Jesús, i cohi tengutho 'mø n'na nc'eitho.

¹⁸Yo gui 'yots'om'mäih. I ja xangu mi'da yø ts'oqui øtyø ja'i, pe nu ra ja'i ngue 'yots'om'mäi, rá do'yose di ts'oni. ¹⁹¿Ua hinguí pahmu ngue nu ma do'yohu, gue'a nnøpa nija ra Espíritu Santo'a? Porque Oja bá penhna Espíritu Santo ngue di m'map'u ja ma mmuih. A nuyá, ya hin dadí mmandaschu ya. ²⁰Porque ya dí ohu rá 'ye Oja ya ngue bi gurca ma ts'oquih. Janangue nuyá, jatho ngue ga ørpahu rá pähä Oja conma do'yohu 'ne conma n'yomfenih. Porque ya rá mmetigahu Oja.

-----

7 Nuna man'na ra hya gui ängahu ya, dí nne ga xi'ahu hanja. Nu ra ja'i ngue hinguí nne di nthati, ya xanho ngue'mø hindi nthati. ²Pe i fadi ngue ndap'u bi zä emmei 'yots'om'mäi yø ja'i. Janangue man'na xanho ngue ra n'yohu di m'muhrá xisu. Ra xisu p'uya, di m'muhrá ndø. ³Nu ra n'yohu i jatho ngue di m'muhmi xanho rá xisu. Ximmangu ra xisu, i jatho ngue di m'muhmi xanho rá ndø. ⁴Nu ra xisu ngue ya o rá 'ye rá ndø, da 'yørpabi rá pähä rá ndø. A nu ra n'yohu ngue ya o rá 'ye rá xisu, da 'yørpabi rá pähä rá xisu. ⁵Nu'mø ja rá pähä ra n'yohu, 'yo di enna xisu ngue hinda zä. Nu'mø ja rá pähä ra xisu, 'yo di enna n'yohu ngue hinda zä. A nu'mø ja ngue da

'yøtyø mhmat'Oja, man'na xanho da gohra cohi ngue hinda dährá xisu ra n'yohu njammí pa. M'mefa p'uya, ya di siguetho tengutho m'met'o. A nu'mø hindi siguetho tengutho m'met'o, nu'a hindi hyäti da zamyø mmui, ra zithu p'uya da japi ngue da 'yøtra ts'oqui n'nanni.

⁶Nuna ra hya ja ua dí xi'ahu, høntho dí xi'ahu ngue da zä di nthatra ja'i. Pe nugä hin dadí mandagä ngue xøgue di ja ts'editho di nthatra ja'i. ⁷Dí ensegä ngue xanho 'mø ngue gätho'ahu gui 'yøthu tengutho dí øt'a ngue hin dadí nthati. Pe nuna Oja, Gä go bi sännbi n'na ngu n'na yø ja'i te da zä da 'yøt'e. 'Buhyo ja'i ngue di nthati, 'buhyo ja'i hindi nthati.

⁸Nugä dí xihyo ja'i nu'u tobe hindi nthati, da guehyø 'danxu, nu to hindi nthati tengutho dí øt'a ngue hin dadí nthati, ya xanho. ⁹Pe nu ra ja'i ena ngue hinda zä di m'muse, man'na xanho ngue di nthati, hinda gue'a ngue ja di undrá mmui ngue hindi nthati.

¹⁰Nugä dí xihyo ja'i ngue ya xa nthati, nu ra xisu ya 'bührá ndø, 'yo di hep'u rá ndø. Nuna ra hya dí xi'ahu, hingma hyasegä na, sinoque gue'a ra Hmu rá hya na te dí xi'ahu ngue gui 'yøthu. ¹¹Pe nu'mø ya bi hyep'u rá ndø n'na ra xisu, ra xisu 'yo dadí nthati mahøn'a, oque man'na xanho da me rá ndø mahøn'a. Ximmangu ra n'yohu p'uya, hinguí ja ngue da hyep'u rá xisu.

¹²I ja man'na ra hya dí nne ga xi'ahu, pe ja dí nne ga xi'ahu na ra hya naya, himbi man'a m'met'o'a ra Hmu na ra hya na. A nu ma chuä

ngue ra n'yohu, nu'mø hingra 'yec'ei rá xisu, nu'mø nnu manho ra xisu ngue di sigue di m'muhmi rá ndø, ra n'yohu 'yo di hep'u rá xisu. ¹³A nu'mø ngue ra xisu, hingra 'yec'ei rá ndø, 'ne'mø nnu manho ra n'yohu ngue di sigue di mmuhmi rá xisu, ra xisu 'yo di hep'u rá ndø. ¹⁴Porque ra n'yohu ngue hingra 'yec'ei di tocabi rá njapi Oja di t'unna xisu ngue ra 'yec'ei. Da guehra xisu ngue hingra 'yec'ei, di nthui rá njapi Oja di t'unna n'yohu ngue ra 'yec'ei. A nu'mø ngue hønse ra 'yec'ei di nthui rá njapi Oja, nu yø basi p'uya, ya hin'na'u. Pe ya fadi ngue xuet'a 'nehø basi di nthui rá njapi Oja di t'unna papá oque rá mamá ngue rá 'yec'ei. ¹⁵Pe nu'mø ra n'yohu oque ra xisu ngue hingra 'yec'ei da ne ngue da hyep'u ra 'yec'ei 'buhmi, ya da zä da hyep'u. Porque ra 'yec'ei hingui sä da 'yørpa ra ts'edi di m'muhmi 'mø hingui nne. Porque bi zonngahu Oja ngue ga m'mu mmanhohu, hin tema sui di nja. ¹⁶A nuyá, ngu yø n'yohu, ngu yø xisu ngue yø 'yec'ei, nu'mø 'buhmi yø ja'i hingyø 'yec'ei, xamhmatho da zä ha di japi di nyanná te ra ja'i hingra 'yec'ei.

¹⁷Nuna Oja, bá sänni te nná 'buhmu n'na ngu n'naju. Nu te di jahu 'mø mamba zonngahu Oja, ya gue'a ga siguethohu'a. Ndap'u bi zä yø hnini hapu di mpeti yø 'yec'ei, guehna ra hya dí xicä yø ja'i naya. ¹⁸Nu ra ja'i bi zon'na Oja ngue da 'yec'ei, 'ne ya n'youi ra hmepya ngue ra circuncisión, 'yo sä di tu rá mmui ngue ya mhme'pya. A nu ra ja'i bi zon'na Oja ngue da 'yec'ei, 'ne hinmani njapra hmepya, 'yo sä dadi ja ndummui ngue di njapra

hmepya. ¹⁹Porque ya hingui ja ts'edi'a ya ngue di njapra hmepya yø ja'i, oque hin'na. A nu'a ja ts'edito ngue da 'yøtyø ja'i ya, ma datho ja ts'edi ngue da 'yørpabi rá pähä Oja. ²⁰N'na ngu n'na yø ja'i, nu te mi ja 'mø mi zon'na Oja ngue bi 'yec'ei ra Jesucristo, ya di nja tengutho ja ra ja'i. ²¹A nu'mø ngue grá hmiqúi 'mø mamba zo'i Oja, 'yo sä di tu ni mmui ngue grá hmiqúi. Pe nu'mø ngue da zä ha gdi japi ngue gui pømp'u 'buhni hmu, dami hyoni ha i japi. ²²Pe nu ra ja'i mará hmiqúi 'ne ya ra 'yec'ei ya, da badi ngue nup'u ja rá hmi rá dä Oja, ya rá n'youi ra Cristo. A nu ra ja'i ngue manjo'o rá hmu, 'ne ya ra 'yec'ei ya, da badi ngue nup'u ja rá hmi rá dä Oja, ya rá mefi ra Cristo. ²³A nuyá, ya dí ohu rá 'ye ra Cristo nu'a bi gurca ma ts'oquihu ya. Ya hingrá ja'itho ma hmu ya. ²⁴A nuyá ma zi cu'ahu, nu'a te ra 'befi mi pehyø ja'i 'mø mi zon'na Oja, di siguehmana yø 'befi yø ja'i. Porque ndap'u bi zä 'buhø ja'i ngue ec'ei Oja ya, pe ya gä yø n'youi Oja.

-----

²⁵A nuyá, nu'u yø ja'i ngue tobe hinda nthati, nu'a ra Hmu hin tema hya bi ma ngue ha di njapi. Pe nugä ga xi'ahu na te ra hya dí mbeni ga mma. Pe dami 'yec'eihu te ga mma, porque conná mate Oja ja ts'edi na te ra hya dí mma. ²⁶Nup'u nná bengä, xanho ngue hinda nthata n'na ra n'yohu. Porque yø pa dí 'buhmu, ya xanhennitho 'mø ngue 'buhrá xisu ra n'yohu. ²⁷A nu ra n'yohu ngue ya 'buhrá xisu, 'yo sä di sänni da hyep'u. Pe nu ra n'yohu

ngue h̄injo'o rá xisu, man'na xanho 'yo di honná xisu. ²⁸Nu'mø bi nthatra n'yohu, h̄ingrá ts'oqui bi 'yøt'e. Nu ra hmute 'mø bi nthati, ngutho h̄ingrá ts'oqui bi 'yøt'e. Nja gue nu'u yø ja'i di nthati, h̄indi 'bedi tema h̄ya h̄embi, h̄inga ngu'mø gue h̄indi nthati. Dí mmangá na ra h̄ya na gue h̄indi nnegá gue gui thohmua ra dummui tho'u yø ja'i ya xa nthati.

²⁹Ague ma zi cu'ahu, nu'a ga mbonna ra h̄ya dí xi'ahu ya, ya mits'u dyø pa jap'u. Janangue jatho gue gui 'yøpahu rá 'befi Oja. Ya h̄inga mbongui ra ora ga m'mamma pähathohu p'u ja ma ngumhu ya.

³⁰Nu yø ja'i gue 'bu ndummui, ya h̄inga mbongui ra ora 'be di nzoni. Nu yø ja'i 'bumma pähä, ya h̄inga mbongui ra ora 'be di nthede. Nu yø ja'i ja te nne da däi, ya h̄inga mbongui ra ora da däi te honi.

³¹Mente gue dí 'buhmu ua ja ra ximhäi, ya h̄indi ma ma mmuihu'a te dí peshu ua. Porque nuna ra ximhäi ja ua dí 'buhmu, ya ni ma da guadi.

³²Dí nnegá gue h̄inte man'na ni h̄ya di ma ni mmuihu. Nu ra n'yohu h̄indi nthati, guehna ra n'yohu di ja ndummui ørpabi rá 'befi ra Cristo para gue da nu manho ra Cristo te øt'e. ³³Pe nu ra n'yohu ya xa nthati, gue'u yø cosa honyø ja'i ua ja ra ximhäi ni ma rá mmui gue honi. Porque nne da nu manho rá xisu. ³⁴Ximmangu yø xisu, xquet'a njarbutho. Nu ra hmute h̄indi nthati, i ho rá mmui gue ørpabi rá 'befi ra Cristo. Ngu rá do'yo, ngu rá n'yomfeni, gá xa dáp'a Oja gue ørpabi rá 'befi. Pe nu ra hmute gue ya xa nthati, i ho rá mmui gue da

'yøt'a te ra 'befi ja ua ja ra ximhäi, porque i nne gue da nu manho rá ndø.

³⁵Nuna ra h̄ya dí xi'ahu ya, h̄ontho dí nnegá gue ga fäxahu. Porque h̄indi nnegá gue gui m'mu mman'uhu. Sinoque dí nnegá gue gui m'mu mmanhohu, gui hyo ni mmui gue gui 'yøpahu rá 'befi ra Cristo.

³⁶A nuyá, dí nne ga xi'a n'na ra h̄ya ya yø n'yohu si yø t'ixu, 'ne ya sønyø pa gue di nthati. Nu'mø enna n'yohu p'uya gue h̄ingui ho gue da thohrá nthati rá t'ixu, da zä di tharpi. Porque ra nthati, h̄ingra ts'oqui'a. ³⁷A nu ra n'yohu gue n'nat'a mbeni gue h̄indi tharpabi rá t'ixu, da 'yemp'u ja rá mmui gue h̄ingui ja ts'edi gue di nthaträ t'ixu, ya xanho te øt'e. ³⁸Nu'a di tharpabi rá t'ixu, ya xanho te øt'e. A nu'a h̄indi tharpabi rá t'ixu, man'natho xanho te øt'e.

³⁹A nu ra xisu 'mø gue bi nthati, ya h̄in'yu ra nt'edi gue hondi nthatui man'na ra n'yohu mente ra pa gue 'buträ ndø. Pe nu'mø ya bi du rá ndø, ya da zä di nthati mahøn'a. Hønt'o bi zä da ne da me, gue go drä 'ygc'ei'a ra n'yohu da me. ⁴⁰Pe nu ra 'danxu gue'mø ya h̄inni mantho di nthati, man'na xanho. Guehna ra h̄ya dí mbengä naya, pe dí padí gue ra Espiritu Santo'a di benngui te dí mma.

-----

8 A nuna man'na ra h̄ya gui ängahu gue'mø da zä gui sahu ra ngø i tho gue 'bøspabi yø dahmu, ogue h̄inda zä gui sahu. Majuaní gue nuju dí pahmu gue

nu'a ra ngø 'bøspabi ra dahmu, hīndi ts'onnga ma mmuihu 'mø ngue ga sahu. Pe hīngui ho 'mø ga ena ngue dí pasehu xanho hanja ra hya ngue mi'da ma mmic'eihu. A nuju, jatho ngue ga mmahmu n'na ngu n'naju para ngue man'na di zajma nt'ec'eihu. ²A nu ra ja'i ena ngue ya bi dīni xanho hanja ra hya, pe di 'betho da dīni xanho ha exa nja ra hya nu'a ja ngue da badi. ³Pe nu ra ja'i di ma Oja, Oja i nnu manho ra ja'i.

⁴A nuyá, ma ga xi'ahu xanho hanja'a ra ngø i tho ngue 'børpabi yø dahmu ya. Dí pahmu xanho ngue nu yø dahmu 'bucua ja ra ximhäi, hīnte di muui, porque n'natho Oja i 'bui. ⁵A nu yø ja'i embi ngue xangu yø Oja i 'bui, ngup'u mahets'i, ngu ua ja ra häi. Madague'a enyø ja'i ngue xangu yø dahmu 'bui, 'ne xangu yø hmu, ⁶pe para ngue nuju, n'natho'a ma Ojahu 'bui, gue'a ma Papahu'a. Nuná, guehna Oja bi hoqui te gä dí nnuhu ngue ja naya. A nuju p'uya, dí bühmu para ngue ga ørpahu rá pähä Oja. A nuna di nnøpe ngue ma Hmuhu ya, guehna ra Jesucristo na. Conná guehna ya, i ja dyø cosa dí nnuhu ngue ja ya, 'ne guehna di 'dajju ma tehu na.

⁷Pe hīnga gätho ma cuhu tīni xanho yø mmui hanja na ra hya naya. Ya xa nzanyø ja'i ngue mi thanne yø dahmu. Janangue nuya yø ja'i hīngui nzaqui yø nt'ec'ei ya, nup'u ga mbeni, i ena ngue ra ts'oqui ør'mø bi za ra ngø nu'a tho ngue t'ørpa ra 'bøt'e yø dahmu.

⁸A nuyá, nuna Oja, hīnte da jacju ngue'mø ga sihu ogue hīnga sihu'u

yø cosa'u. Pe nu'mø ga sihu, hīnga sä ga emhmu ngue man'na xanho te dí øthu. Nu'mø hīnga sihu, ngutho hīnga sä ga emhmu ngue hīngui ho te dí øthu.

⁹Madague'a sä ngue ga sihu'a ra ngø'a, pe dami mfähmu xanho ngue te guí sihu. 'Yo guí nne ngue nu te guí sihu, go guí ndupatehu p'u da 'yøtra ts'oqui'u ma cuhu hīngui nzaqui yø nt'ec'ei. ¹⁰Xi'mø da nu ni cuhu ngue guí sihme p'u ja n'na ra ngunja 'buhyø dahmu. A nu'ahu p'uya, ya guí pahmu ngue hīnte ja ngue gui sihu'a te ts'i p'u. Pe nu ni cu, ngue hīngui nzaqui rá nt'ec'ei, da 'yøtra ts'edi da zi'a te xa 'børpa yø dahmu. ¹¹A nu'ahu guí pahmu ngue da zä gui sihu'a te gä ts'i p'u. Pe nu ni cu, ngue hīngui nzaqui rá nt'ec'ei, da 'yøt'e tengue guí øt'e. Gue'a di m'me'a p'uya ngue ena ngue ra ts'oqui bi 'yøt'e ngue bi zi'a te ts'i p'u 'buhyø dahmu. Conque guí nnuhu ngue gue'a i du ra Cristo'a ngue bi yani. ¹²Janangue nu to ndupate p'u øtra ts'oqui rá cu, gue'a ra ts'oqui øt'a, ngue festho'a te ra hya mmanna Cristo. ¹³A nugä, nu'mø ngue gue'a ra ngø dí si ngue ga 'yøtra ts'oqui ma cu, ya hīngui ja ngue ga si ra ngø. Porque hīndi nne ngue ga japi da 'yøtra ts'oqui ma cu co nu'a te dí si.

-----

9 A nugä, rá representantegä ra Cristo, hīnga to bi zä ni ja'itho di mandaquī ya. Nuna ra Hmu Jesús, dá nyasegä'be na. A nuna te ra 'befi bi 'dacrä Hmu, di nequi ngue bi bømmanho, porque go dá ja'ahu gä 'yec'eibahu rá hya. ²Madague'a 'bu i'da engui ngue hīnga guecä

rá representantegä rä Cristo, pe nu'ahü guí pahmu xanho ngue guecä rá representantegä'a. A nuyá, ngue ya guí ec'eihü rä Cristo ya, ja guí haxhü p'u majuaní ngue go rá representantegä na.

³Nu'mø te'o ena ngue hingui nnu manho te dí øt'e, guehna rä hya dí xihna ya. ⁴Nuna te rä 'befi dí øt'e, ni 'yup'u di n'nacra hme dí si. ⁵Ne xquet'a ja gra nt'edi ngue ga nthati, ga mme'be n'na rä xisu ngue dra 'ygc'ei n'namhma ngue ga mme'be p'u gdá ma. Porque gue'a øt'u m'ida yø representante'a ngue sixyø xisu. Tengutho øtyø n'yohu rä Hmu Jesús, ximmangu rä Bedu xquet'a njarbu. ⁶¿Ua guí emhmu ngue nugä ya, 'nehra Bernabé, hængthogä'be jatho ngue ga taha te ga si'be mente ga mmangä'be rä hoga 'da'yo hya? ⁷Xi n'na rä soldado, ¿ua hingui tahrá nzäbi ngue'a te rá 'befi øt'e, ua n'nanni bi tahrá menyü ngue rá gasto p'u ha 'yo? Xi n'na rä n'yohu ngue'mø bi 'yøt'a n'na rä nuandät'a ngue yø uva, ¿ua hingui si'a te pømp'u ja rá 'befi? Xi n'na rä n'yohu ngue fähyø de'yo, ¿ua hingui si rä leche 'mø bi de'mi?

⁸Yo guí emhmu ngue ma hyase na rä hya dí mmangä ya. Porque nuna rä hya na, guehna mmamp'u ja rä ley bi 'yotra Moisés. ⁹Nuna rä hya nt'ot'i p'u ja rä ley, guehna ngue ena: “Yo guí turpabi rá ne rä ndani nu'a nnehýø trigo ngue di ntaqui”, i ena. A nuna Oja ya, hin'i mmanä rä hya na ngue da høndyø ndani dadi ja ndummui ngue di nnepe di nsihme. ¹⁰Sinoque bi manä rä hya na, porque nnepe ngue gue'u yø mefi Oja da 'bäts'i. Porque n'na

rä mefi di mpep'u ja n'na rä huahi i tømí da dahrá nzäbi. Ximmangu'a tacyø trigo, xquet'a tømí da dahrá nzäbi ngue'a te pefi. ¹¹Nuna rá hya Oja dá mangä'be p'u guí 'buhmu, tengutho 'mø dá tucä'be n'na rä huahi co nuna rä hya na. Xi ya, ¿ua ya ni mmuihu ya ngue'mø gui fäxca'be te dí hongä'be ya? ¹²Conque gadí unhnü te hon'u m'ida yø mamhya. Goma guecä'be p'uya ngue man'natho ni 'yup'u ngue gui 'dacju te dí hongä'be.

Pe nugä'be hñte dí xi'ahü 'mø ja te dí hongä'be. A nu'mø hin'yu te ga hongä'be, dí hät'i dí setä'be p'u. Porque hindí nnegä'be ngue da gohyø mmui yø ja'i nguehna rá hoga 'da'yo hya rä Cristo dí mmangä'be. ¹³Pe guí pahmu xanho ngue nu'u yø ja'i øtra 'befi p'u ja rä nija di mpeti yø judío, nu'a tema cosa haxyø ja'i p'u ja rä nija, gue'a ja ngue da zi'a. Nuya dí mmangä guehya yø ja'i ho yø zu'e ngue øtra 'bøt'e p'u ja rä altar, guehya di tocabi sa rä ngø nu'a pøt'e. ¹⁴Ximmangudya, nuna rä Cristo bá sänni ngue nu'u yø mefi manä hoga 'da'yo hya, nu'u yø ja'i sihra hya gue'u go di pøn'a te honyø mamhya'u.

¹⁵Pe nugä hinjam'mø te dí xi'ahü ngue guí fäxcahü 'mø ja te dí honi. Madague'a ni 'yup'u ga xi'ahü ngue gui fäxcahü, pe hñte dí xi'ahü. A nugä ya, hinna ot'a na rä sæcua ja ua ngue gdí ädi gui 'dacju te dí honi. Man'na xanho gá tu ua rä thuhu, hinda gue'a ngue gui 'yenju ngue dí ädi gui fäxcahü. ¹⁶Yo guí emhmu ngue rä matetho dí øt'e ngue dí xi'ahü rä hoga 'da'yo hya. A nugä, ya ma 'befigä'a, i høxhma xi

ngue ga mmanna hya. Huecategui ngue'mø hinga mmangä na ra hoga 'da'yo hya. ¹⁷A nuyá, nu'mø ngue ma pähäse nná mmangä na ra hya na, ya ja rá njut'i xanho. Pe nja ngue hinga pähäsehe te dí øt'e, sinoque ja ts'editho ngue ga mmanna hya, porque Oja bi 'dacra 'befi ngue ga mmambrá hya. ¹⁸A nuyá, nuna dí ør'ma güenda ngue ma nzäbi ya, i ja gra pähä ngue hinte dí jui nguehna ra hoga 'da'yo hya dí mma. Madague'a ja gra nt'edi ga xi'ahu ngue gui 'dacju te dí honi, pe nugä hinte dí xi'ahu ngue gui 'dacju.

¹⁹A nuyá, madague'a ngue hinjonni ja'i di 'bui ngue ma hmu, pe nugä dí øt'e ngue tengutho 'mø di nnøpa hmu gätho yø ja'i. Porque dí nne ga japi ngue xtangu yø ja'i da 'yec'ei ra Cristo. ²⁰Nu'mø dí 'bucä p'u ha 'buhyo judío, dí øt'ä tengutho øtyø judío, n'namhma ngue xamhmatho ga tapyø mmui ngue da 'yec'ei ra Cristo. Tengutho øt'u to øt'a te mmamp'u ja ra ley bi 'yotra Moisés, gue'a dí øt'ä'a. Madague'a ngue hinguí ja ts'edi ga øt'ä te mmamp'u ja ra ley, pe dí øt'e para ngue xamhmatho ga tapyø mmui yø ja'i ngue da 'yec'ei ra Cristo. ²¹Nu'mø ngue dí 'bucä p'u 'buhyo ja'i hinguí padi hanja ra ley bi 'yotra Moisés, dí øt'ä tengutho øt'u, n'namhma ngue xamhmatho ga tapyø mmui ngue da 'yec'ei ra Cristo. Pe hindí nne ga mma ngue ga ena ya hindí tennba rá ley Oja, sinoque dí tenna ley bi manna Cristo. ²²Nu'mø dí 'bucä p'u 'buhyo 'yec'ei ngue hinguí nzaqui yø nt'ec'ei, dí øt'e tengutho øt'u, n'namhma ngue da zäp'u ga hatra ts'edi yø

nt'ec'ei i ja. Nná øt'ä'a ngue 'da'igu dí ør'be yø ja'i 'bap'u ha dí mmanna hya, n'namhma ngue xamhmatho da zäp'u di nyanyø te 'da'u øxra hya dí mma. ²³Nguna ra hya dá øt'ä ya, n'namhma ngue da zäp'u da 'yøhyø ja'i ra hoga 'da'yo hya. Nu'a rá njapi Oja bá n'youi na ra hya na, da zäp'u di tocabi gätho'u bi 'yøde hanja ra hya.

²⁴Ya guí pahmu ngue nup'u ja n'na ra xequi majuanni ngue di nja ra 'dihi, gätho'u to da gæcra 'dihi, n'na ngu n'na ni tihi, pe n'natho'a da daha. Damí njathu p'uya, guí ja ndummui gui 'yøthu'a te di 'bep'ahu Oja gui 'yøthu, n'namhma ngue da zäp'u gui tahmu. ²⁵Gätho'u to honi ha di dap'u ja ra nt'eni, hinte nne di heni para ngue da daha. Pe nuya p'uya, di ja ndummui ngue da da'a n'na ra corona ngue da thotho, porque ra paxitho. Pe nuju, dädi ja ndummui ngue ga øthu'a te di 'bejpahu Oja, n'namhma ngue di 'dacju rá njapi, nu'a hinjam'mø da thogui. ²⁶Nuna ra hya nná 'yogä, dí haxra 'yu nu'a ja ngue gdá n'yo, hindí päjtho'a te ja ngue gdá n'yo. Nugä dí ho ma mmui ha gdä ørpabi rá pähä Oja, porque hindí nne ngue hinte di bontho na rá 'befi Oja nná 'yo. ²⁷Nu ra ja'i 'mø nne ngue da daha, di n'unnbi ngue emmei di xädi ha di daha. Di njadä p'uya, di ho ma mmui ngue dí honi ha di ntahna ra hya nná 'yo. Porque dí nne ga øt'e tengutho ra hya di xihyo ja'i da 'yøt'e. Nugä hindí nne da 'yenc'a Oja ngue hinga gue'a te dí øt'e.

-----

10 Ague ma zi cu'ahu, mamí pumbenihä na ra hya ja ua,

ngue Oja bi 'yòt'e ngue ni 'bet'o ra guí p'u ni ma yò nyogui ja'i nuya bi japi bi 'daxra Thenga jathe. ²Gätho ya yò ja'i ya, 'dap'u ni 'youi ra Moisés ngue ni denna guí, 'ne gä 'da i thorpü ja ra jathe. Guehya yò ja'i bi 'yòt'e ngue yò n'youi ra Moisés. ³Gätho yò ja'i bi zi'a ra hme bí 'ye mahets'i. ⁴'Ne gätho yò ja'i bi zi'a ra dehe bi bop'u ja ra mmundo. Pe nu'a bi 'uínthe yò ja'i, hingra do, sinoque gue'a ra Cristo bi mäxyò ja'i hapu ni ma. ⁵Pe nuna Oja, himbi nu manho te bi 'yòtyò ja'i m'mefa. Janangue ya mme gä bi du p'u ja ra dapo.

⁶A nuyá, nuna ra ndate bi thohya yò nyogui ja'i bi 'yòtra nts'o, nu'mò ngue 'necjü ga øthü ra nts'o ya, xquet'a ngu'a ra ndate ga thohmu. ⁷Janangue nuyá, 'yo gui thannehu yò dahmu tengutho bi 'yòt'i'da'u ngue bi danne yò dahmu. Porque nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro te bi 'yòtyò ja'i, i ena: "Bi mi yò ja'i ngue di nsihme, 'ne bi mmínhni. Mi juate ra ts'ihme yò ja'i, bi nangui ngue bi danne ra dahmu. Bi mührä hnei p'üya", enna Maca Libro. ⁸'Ne hinga n'yots'om'mäihu tengutho bi 'yòt'i'da'u ngue bi n'yots'om'mäi. Ngue nguna bi 'yòt'e, n'na patho i du 'däte mahyu mahuañi yò ja'i. ⁹Nuna Oja i seti te dí øthü, pe hingui sä ngue xogue gdá øthü'a ngue ga unhnü ra cue Oja. Nguna bi 'yòt'i'da yò nyogui ja'i, pe mi sòtrá mmui Oja, bi guadi bi du yò ja'i ngue bi za yò c'eya. ¹⁰Mami nømman'uhü Oja tengutho bi 'yòt'i'da'u yò nyogui ja'i ngue bi nømman'u Oja. Janangue Oja bá pennbabi rá anxe ngue bi hyo ya yò nyogui ja'i.

¹¹Nuna ra ndate bi thohya yò nyogui ja'i, bi ma macuati p'u ja

ra Maca Libro'a te bi nja, n'namhma ngue nu yò ja'i 'buhya yò pa rá nzequitho dí 'buhmä, da sifi ngue 'yo di njap'u. ¹²Janangue nu te'o ena ngue hinjam'mò da 'yòtra ts'oqui, jatho ngue di mfädi xandønho manma 'yòtra ts'oqui. Porque yò nyogui ja'i bi 'yòtra ts'oqui. ¹³Nu'mò so ma mmuihu ngue ga øthü ra nts'o, xquet'a njarbutho gätho mi'da yò ja'i. Pe nuna Oja hingui hegahu na, da mäxcahu ngue hinda dajpa ma mmuihu ra nts'o. Nu'mò ya bá ep'u ra ts'on'yomfeni, nuna Oja di mfäxte ngue da zä ga taphü'a ra nts'o ngue hinda nja.

¹⁴Janangue nuya ma zi cu'ahu, 'yo gui thannehu yò dahmu. ¹⁵Da dinni mmuihu na ra hya ga mmangä ya. I sä ngue gui hyacsehü ra güenda ngue'mò gue'a dí xi'ahu oque hin'na. ¹⁶Nu'mò dí äphu Oja ngue di japra vaso 'mò dí sihu ra Santa Cena, ðhuangui ga mbøni ngue nuya yò ja'i si, guehya yò ja'i i mäna ji ra Cristo p'u ja ra pont'i ngue da yani? Nuna ra thuhme dí xeni ngue dí sihu, ðhuangui ga mbøni ngue nu to gätho di sihu na, gue'u yò ja'i i unná do'yo ra Cristo p'u ha bi tho na ngue da yani? ¹⁷A nuyá, xä nguñü ya. Pe ma mmuihu, xøgue 'da'igu porque nu'a ra thuhme di xeni ngue di comhmi di sihu, n'natho'a.

¹⁸Gui nnuhu te øtyò judío 'mò ørpa ra 'bòt'e Oja. Nu to gätho sa ra ngø i tho ngue ørpa ra 'bòt'e Oja, i comhmi sa, porque 'da'igu yò mmui ngue'a ra ndanne øt'e. ¹⁹Nuna te dí nne ga mmanya, hinga mbøni ngue da t'embí ja rá ts'edi n'na ra dahmu. Ni xinga gue'a ra ngø 'børpabi ra dahmu da t'embí man'na xanduxqui

ngue'a ra ngø hinga m'møt'e. ²⁰Nuna ra hya dí mmangä, ngue nu'u yø ja'i hinguí pa Oja, ørpa ra 'bøt'e ra dahmu, gue'u yø ts'onthi ørpabi ra 'bøt'e ne hinga gue'a Oja ørpabi ra 'bøt'e. Pe hinda nnegä ngue ne'ahü gui cohi ngue da 'da'igu gui 'yøthu ya yø ja'i thanne yø ts'onthi. ²¹Hinguí sä ga sihu ra Santa Cena bi zogahu ra hya ra Hmu Jesús ngue ga øthu, ne xinga mmähä p'u ha ts'a ra ngø nu'a 'bøspabi yø ts'onthi. ²²Yo guí nne ngue da zæcju ra Hmu Jesús. ¿Teni 'be'a guí ena go ga japhu'a?

-----

²³A nuyá, ya hinda mandagahu ra ley ga 'yo yø judío ya. Ya sä ga øthu te dí nnehu ya. Pe hinguí ja ngue ga øthu'a te hinni 'yup'u ga øthu. Hinga nne ngue ga øthu'a te di ts'onnbabi rá mmui ma mmic'ei. ²⁴Jatho ngue ga honnbahu ra nho mi'da yø ja'i, hingue masque ga honse ra nho gdá 'bühmu.

²⁵Nu'a ra ngø pä yø ja'i p'u ja ra tai, dami sihmahu hma. 'Yo tema nt'anni guí øthu porque 'yo sä guí su guí sihu'a ra ngø xa 'bøspabi yø dahmu. ²⁶Porque nu te Gä ja ua ja ra ximhai, Gä rá mmeti Oja.

²⁷Nu'mø da zixahu ra ts'ihme n'na ra ja'i ngue hinga 'yæc'ei ne guí n'uni ngue guí mmähä, dami sihu te di 'da'ahu. 'Yo 'be guí änhnu ngue'mø ra 'bøt'e ra ngø ogue hin'na. 'Yo sä guí su guí sihu. ²⁸Pe nu'mø toni ja'i da 'yæn'ahu: "Nuna ra ngø ja ua, ya xa 'bøspabi yø dahmu na", da 'yæna, 'yo guí sahu ra ngø p'uya. Porque hinguí nneto ngue gui ts'onnbahu rá mmui ra ja'i

nu'a su da za ra ngø ngue ra 'bøt'e. ²⁹Madague'a guí pahmu ngue gätho yø ngø 'da'igu, pe 'yo guí sahu ra ngø 'mø embyø ja'i ngue hinguí ho da ts'i.

A nuyá, rá nze'gui 'bu i'da ngue nne da 'yængui: "¿Hanja ngue ga ets'a te dí si conná ngue'a te rá n'yomfeni n'nan'yo n'na ra ja'i?" da 'yængui. ³⁰"Xi'mø dí äprä mate Oja ngue di japi te dí si, ¿teni 'be'a go nne'a n'nan'yo n'na ra ja'i ngue da 'yørpa rá hya te di si?" da 'yængui. ³¹Nugä ga xi'ahu hanja na ra hya na. Nu'mø guí sihmehu ogue guí sithehu, ogue ja te man'na macosa guí øthu, nu te Gä guí øthu, dami hyomhmü ra hya ngue ha di t'æspabi Oja. ³²'Yo guí nnehu ngue go da t'enju ngue di jøthu ra 'yu hapu øtra ts'oqui mi'da yø ja'i, ngu'u yø judío, ngu'u hinyø judío, ni xinga gue'u yø ja'i Oja. ³³Conma parte, dadi ja ndummui ngue dí øt'äa te 'be'a ja ngue da nu manho yø ja'i. Porque hinga nne hose dí honi, sinoque dí honnbabi ra nho da n'yo mi'da yø ja'i para ngue di nyanyø te.

11 Tengutho guí nnuhu dí øt'ä ya, da ngu'a gui 'yøthu. Porque nugä dí øt'e tengutho bi 'yøtra Cristo.

-----

²Ague ma zi cu'ahu, dadi johyagä ngue zant'a guí mbenju, ne hinguí hehmu na ra hya dá xän'nahü. ³Pe nugä jap'u n'na ra hya dí nne ga xi'ahu. Dami pahmu ngue nuna Oja i 'bet'o na ngue ra Cristo. Ra Cristo p'uya, i 'bet'o na ngue ra n'yohu. Ra n'yohu p'uya, i 'bet'o na ngue rá xisu. ⁴Nu'mø mmat'Oja n'na ra

n'yohu p'u ja ra nija, ogue nne da manna hya di bennba Oja da ma, 'ne'mo hustho ra fui ra n'yohu, ya di nequi ngue hinda respeta xanho ra Cristo. ⁵Nu n'na ra xisu 'mo ngue mmat'Oja p'u ja ra nija, ogue i nne da manna hya di bennba Oja da ma 'ne hingui 'ue ra ya, ya di nequi ngue hinda respeta xanho ra damme. Nu'mo hingui 'ue ra ya ra xisu, ya o'te tengutho yo xisu nt'axi yo ya. ⁶Nu ra xisu hingui nne da 'ue ra ya, man'na xanho da 'yaxra ya. Pe nu'mo enna xisu ngue ra 'be'isa ngue da 'yaxra ya, man'na xanho da 'ue ra ya 'mo. ⁷A nu ra n'yohu, hingui sa da hyusta ra fui p'u ha di mpeti yo ja'i, porque Oja bi hocra n'yohu ngue bi gohi tengutho'a. Janangue conná guehra n'yohu i t'espabi Oja. Pe nu ra xisu, i 'bui ngue ga t'espabi ra n'yohu'a. ⁸Porque Oja, nu'mo mambi hocra n'yohu, hinga xisu'a bi tajpabi ra do'yo ngue bi nhohra n'yohu. Sinoque ra n'yohu'a bi tajpabi ra do'yo ngue bi nhohra xisu. ⁹A nu ra xisu, bi ma mahoqui para ngue ra máxtetho ra n'yohu, hingue masque ra n'yohu bi ma mahoqui para ngue drá máxtetho ra xisu. ¹⁰Janangue guehna di mmangá naya ngue ra xisu jatho ngue da 'ue ra ya, gue'a ra hmeya'a ngue ec'ei ra damme 'mo nzofo. 'Ne gue'a nnu manho yo anxe Oja'a. ¹¹Pe Oja bá sanni ngue ngu yo n'yohu, ngu yo xisu, mahyonitho ngue di m'mui. ¹²Porque majuaní ngue nup'u bá fudi bá m'muhra xisu, guerp'u ja ra do'yo ra n'yohu bá thaqui. Pe xquet'a majuaní ngue nu ra n'yohu, ra xisu di m'imí. Nuna p'uya, gátho Oja bá sanni ngue njap'u.

¹³Dami hyacju xanho ra güenda na ra hya di xi'ahu ya. Xi n'na ra xisu 'mo mmat'Oja, ¿ua xanho ngue da 'ue ra ya uague hin'na? ¹⁴Ya guí nnuhu te o'te gátho yo ja'i. Nu ra n'yohu, hingui nnu manho ngue xtamma rá xta. Porque embi ngue ra 'be'isa. ¹⁵Pe ra xisu i nnu manho ngue xtamma rá xta. Porque gue'a rá xta bi t'unni ngue da nopa nt'eya. ¹⁶Pe nu'mo 'bui to i nne di nnemhya guehna ra hya di xi'ahu ya, da bata njuani ngue ni xinga guecju, ni xinga gue hmi'da yo ja'i Oja i 'bui ndap'u bi zä yo hnini ngue da n'nan'yo man'na ra hya di tenni.

-----

¹⁷I ja man'na ra hya di nne ga xi'ahu ya. Porque nup'u ha gadi mpetihu, hinga gue'a te guí othu. Ngue hinga nho gni mpetihu, sinoque n'na ra n'utho gni mpetihu. ¹⁸Di ocä ngue nup'u ha gadi mpetihu gadi njun'mahyahu. Rá nzegui majuaní na ra hya di ocä. ¹⁹Pe ngutho ya ja ngue da ngu'a di nja, ngue di nja ra njun'mahya p'u ha guí 'buhmu. Gue'a di fa'a ndana ra ja'i ngue majuaní ra 'yec'ei, ndana ra ja'i himma juani ra 'yec'ei. ²⁰Janangue nu'mo gadi mpeti ngue gui sihu ra Santa Cena, hingui nnu manho ra Cristo te guí othu. ²¹Porque nu'mo bi zonna ora guí nsihmehu, n'na ngu n'na yo ja'i xuhyo hme ni hya ngue da zi. Da mi, di nsihme sehe p'uya. Pe nu yo ja'i ngue hyoya, i tu manthuhu, mente mi'da yo ja'i p'uya i niya asta ititho. ²²¿Ua hin'yu ni ngu guí si'a te gui timhm? ¿Hanja ngue hontho guí nne ngue gadi 'berpahu

yø sä'u yø ja'i Oja i hyoya, hìn'yu te di nsihme p'u ha gadi mpetihu? ¿Ua guí emhma ngue di nnu manhogä te guí øthu? Nu'a, hìn'na'a.

-----

²³A nuna ra Santa Cena dí xi'ahu, guese'a ra Jesucristo bi xänngagui hanja na ra hya na. Nu'a ra xui bi ma ma dä ra Hmu Jesús, bi hyacra thuhme. ²⁴Mi ja mammadi Oja, bi xemp'uya. Bi 'yembyø xädi: "Dami sihu ra thuhme ja ua ya. Guehna ma do'yogä na. Nu'mø gá sihu yø pa di map'u naya, gue'a gdi benju'a ngue ma do'yo dadi dä ngue da du connä ngue'ahu". ²⁵Mi juadi bi nsihme p'uya, bi decra vaso, bi 'yena: "Nuna ya, guehna ra hmeya naya ngue nu'mø dá tu, di nja rá ts'edi na ra 'da'yo cohi øt'ahu Oja. Porque di mfamma ji connä ngue'ahu. N'na ndi ngu n'na ndi guí sihu naya, dami benju ngue dá tugä", bi 'yena. ²⁶Janangue n'na ndi ngu n'na ndi guí sihu na ra thuhme na, 'ne guí sihu na rá ngui ra uva, gui 'yøthu ngue da bahyø ja'i ngue bi du ra Hmu Jesús. Dangu'a gui 'yøthu asta guehra pa ngue da ep'u ra Hmu Jesús.

²⁷A nuyá, nu to bi zä ngue hingui nnu mansu na ra Santa Cena 'mø bi zi, ya ra ts'oqui øt'e. Porque hingui nnu mansu'a ra Hmu bi männä ji p'u ha bi du connä guehra ja'i. ²⁸Janangue nuyá, n'na ngu n'naju, ma ga hacju ra güenda te ja ma n'yomfenihu hante ngue ga sihu ra Santa Cena. ²⁹Porque nu'mø ngue sä da zi ra Santa Cena ra ja'i, 'ne hinga 'bet'o hacra güenda hanja te ga mbøni ngue bi du ra

Hmu, ra ja'i ya honse rá castigo da thogui. ³⁰Ja njap'u ngue xangu yø ja'i tho ra castigo, sä ra n'u ngue di hyenni. Ya hingui nzaqui 'da, 'ne ya xandu 'da. Porque hingui nnu mansu ra Santa Cena. ³¹Pe nu'mø ngue ga hacju ra güenda xanho p'u ja ma n'yomfenihu tengue ga mbønna Santa Cena, ya hìn tema castigo ga thohma. ³²A nuyá yø ja'i hingui hacra güenda xanho p'u ja yø n'yomfeni tengue ga mbøni, guehya da pennbabi ra castigo Oja ya ngue di hyenni. Porque Oja nnepe ngue di 'bätyø n'yomfeni yø ja'i, n'namhma ngue hinda map'u ja ra castigo di ma yø ja'i hingui ec'ei Oja.

³³Janangue nuyá ma zi cu'ahu, nu'mø gadi mpetihu ngue 'dap'u gui sihmehu, dami ntø'mi n'na ngu n'na'ahu ngue 'da gdi nsihmethohu. ³⁴Pe nu'mø ngue to hingui hätra thuhu, 'be di nsihme 'mø bi nexpu ja rá ngu, n'namhma ngue hinda 'yøtra ts'oqui p'u ha gadi mpetihu, ya hìn tema castigo da thogui. A nu'mø ngue ja mi'da yø hya guí hēmphu, ga xi'i ha gdi japhu 'mø dá magä p'u.

-----

12 Ague ma zi cu'ahu, dí nne ga xi'ahu hanja'a te ørpe n'na ngu n'na yø ja'i na ra Espiritu Santo.

²Ya guí pahmu ngue nu'mø yø pa xa thogui, nu'mø tobe hingmani pahmu Oja, xcá thannehu yø dahmu hingui ya. 'Ne connä nguehyø dahmu xcá thannehu, hingá pahmu hanja na rá 'yu Oja. ³A nuyá, nu ra ja'i ena ngue ra Espiritu Santo di bēnnbabi ra hya

i mma, dami padi ha gdi hyacju ra giüenda xanho ngue'mø majuani ra Espiritu Santo di bennbi te mma ogue hin'na. Porque nu ra ja'i ngue ra Espiritu Santo di bennbabi ra hya i mma, guehna ra ja'i hinjam'mø di sanna Jesús. A nuyá, nuya yø ja'i n'youi ra Espiritu Santo, høndya sä da ma ngue ra Jesús gue'a ra Hmu mahets'i'a.

⁴A nuna rá 'befi Oja i ja, 'dama 'dan'yo ma 'befi di 'bepi da 'yøtyø 'yec'ei. Pe gä gue'a ra Espiritu Santo øt'e ngue da zä da 'yøtra 'befi yø ja'i. ⁵N'na ngu n'naju, 'dama 'dan'yo ra 'befi dí pehmü, pe nu te gä dí øthu, gue'a ra Hmu Jesús dí ørpahü rá 'befi. ⁶Hinga 'da'igu ra 'befi bi n'nacju, sinoque 'dama 'dan'yo ra 'befi. Pe gätho gue'a Oja di hatra ts'edi yø ja'i ngue da badi ha di japra 'befi da 'yøt'e. ⁷N'na ngu n'naju, Oja bi zänni tema 'befi ja ngue ga øthu, gue'a ra Espiritu Santo di hacju ra ts'edi ngue da zä ga ørpahü rá 'befi Oja. Pe nu'a te gätho ma 'befi bi 'dacju, bi 'dacju ra 'befi para ngue da 'yørpabi ra nho ma mmi'yec'eiü.

⁸Nu 'da yø 'yec'ei ya, ra Espiritu Santo di japyø ja'i ngue da badi xanho p'u ja yø mmui ha di japra hya da ma. Nu mi'da p'uya, di japi ngue da badi ha di japi da man'u yø hya xanhenni, para ngue da zä da dinyø mmui yø ja'i ya yø hya da ma. ⁹Mi'da p'uya, di japra Espiritu Santo ngue nu'mø mmat'Oja ra ja'i, da dinna mmui ra ja'i ngue di nja'a te äp'a Oja. Mi'da p'uya, ra Espiritu Santo di unna ts'edi ra ja'i ngue da 'yøthe yø därquehi. ¹⁰Mi'da p'uya, ra Espiritu Santo di unna ts'edi yø ja'i ngue da 'yøtyø milagro. Mi'da p'uya,

ra Espiritu Santo di bennbabi'a te ra hya ja ngue da ma. Mi'da p'uya, di japyø ja'i ngue da badi xanho ngue'mø guesø ra Espiritu Santo di bennbabi'a ra hya mmanna ja'i ogue hin'na. Mi'da p'uya, ra Espiritu Santo di japyø ja'i ngue da nya yø 'dan'yo hya hingui padi. 'Bu i'da yø ja'i p'uya ngue ra Espiritu Santo di japyø ja'i ngue da zä da ma te ni bøn'u yø 'dan'yo hya i hma. ¹¹Pe gätho ya yø 'befi ya, gues'e'a ra Espiritu Santo di japyø ja'i ngue da zä da 'yøtra 'befi. Nu'á, go gue'a sännbi n'na ngu n'na yø 'yec'ei'a ndana gue'a ra 'befi da zä da 'yøtyø ja'i.

-----

¹²Nu ra ja'i, madague'a xangu yø xequi n'youi rá do'yo, pe ra ja'i n'na nc'eitho. Di njathu p'uya, ngue conna Cristo xanguju ngue dí ec'eiü'a, pe tengutho 'mø ngue n'na nc'eitho di jahü ra Cristo. ¹³Gäthogahu ya, ngu yø judío, ngu'u hingyø judío, 'bu i'da ngue 'buhyø hmu, 'bu i'da ngue hinjo'o yø hmu, pe gäthogahu, nu'mø bi ma ma xixyagahu, ra Espiritu Santo øt'e ngue dí cohi ngue entho n'na nc'eitho di jahü. Porque gäthogahu, gue'a ra Espiritu Santo dí n'yohu.

¹⁴Ya gui nnuhu ngue rá do'yo ra ja'i hinga n'na xequitho i ja, sinoque xangu yø xequi n'youi. ¹⁵Nu'mø da 'yenná gua ra ja'i: "¿Hanja ngue hingrá 'yegä ra ja'i? Ya hingma n'yogä'be rá do'yo ra ja'i", da 'yena, pe nup'u ja rá do'yo ra ja'i ja n'youi p'u. ¹⁶Ogue ma guhu da 'yena: "¿Hanja ngue hingrá dägä ra ja'i? Ya hingma n'yogä'be rá do'yo ra ja'i", da

'yɛna, pɛ nʉp'u ja rá do'yo ra ja'i ja n'youi p'u. ¹⁷Xi'mø ngue gä rá nguni rá do'yo ra ja'i, gä dyø dä, ðha di zä ga øhmä ra hya 'mø? Ogue gä ma do'yohu, gä dyø gu, ðha di zä di nja ma fahahu 'mø? ¹⁸Pɛ Oja bi 'yøt'e ngue bi njap'u ma do'yohu. N'na ngu n'na yø xequi ja rá do'yo ra ja'i, bi japi hapu bi nepe da mɛ. ¹⁹A nu'mø ngue gätho ya yø xequi ja rá do'yo ra ja'i, da 'da'igu, ðha di zä di nequi ngue ja rá do'yo ra ja'i 'mø? ²⁰Pɛ nuna ra hya i ja, madague'a ngue xangu yø xequi n'youi rá do'yo ra ja'i, pɛ gätho ya yø xequi ya, gue'a gui nequi xanhu ngue ja rá do'yo ra ja'i'a.

²¹Nu yø dä ra ja'i, hingui sä da 'yembyø 'yɛ: "Nugä hindí hon'a'i", da 'yembi. Nu rá ya ra ja'i, hingui sä da 'yembyø gua: "Nugä hindí hon'au", da 'yembi. ²²Pɛ gätho ya yø xequi ja ma do'yohu, gätho mahyonitho. A nu yø xequi dí emhmü ngue hin'e mahyoni, gue'u yø xequi ma datho mahyoni'u. ²³I ja 'da yø xequi n'youi ma do'yohu ngue entho hĩnt's'ehmi sũ t'ørpa masu, pɛ gue'a ra xequi'a ngue man'na dí päxhu xanhu. 'Nɛ ja n'na ra xequi ma do'yohu ngue hingui sä da hnu, 'nɛ guehna ra xequi na p'uya ngue man'natho dí suphu na. ²⁴I ja yø xequi ma do'yohu ngue di nequi, 'nɛ hĩnte man'na dí honi ngue ga japhu. Nuna Oja bi hoqui gätho ma do'yohu, 'nɛ bi 'yøt'e ngue man'na di muui'a ra xequi dí emhmü ngue hinga njuani p'u gui nequi. ²⁵Jananguɛ nuyá, hinga 'da'a n'nanni 'yo rá do'yo ra ja'i, sinoque gätho'u yø xequi ja rá do'yo ra ja'i, n'na ngu n'na, di nhyoni. ²⁶Nu'mø

ngue di hyenna n'na xequi rá do'yo ra ja'i, gä rá do'yo ra ja'i di hyenni. Nu'mø ja n'na ra xequi rá do'yo ra ja'i ngue hnu mansu, gä rá do'yo ra ja'i, gä di johya.

²⁷A nuyá, guecju'a nnope ngue rá do'yo ra Cristo ya. N'na ngu n'naju, guecju'u yø xequi n'youi p'u ja rá do'yo'a. ²⁸Njarbutho Oja ya, n'na ngu n'na yø 'yɛc'ɛi bi zännbi ndana gue'a ra 'befi da zä da 'yøt'e n'na ngu n'na. Rá mæditho, Oja bi unyø 'befi'u yø representante ra Cristo. Rá yoho, 'buhyo ja'i ngue bi t'unna 'befi ngue da manna hya di bennbabi ra Espiritu Santo ngue da ma. Rá hyu, i 'buhyo ja'i ngue bi t'unyø 'befi ngue di nxännbate rá hya Oja. I 'buhyo ja'i bi t'unyø 'befi ngue øtyø milagro. I 'buhyo ja'i bi t'unyø 'befi ngue da 'yøthe yø därquehi. A nuyá, i 'buhyo ja'i bi t'unyø 'befi ngue fäxyø mmic'ɛiui. 'Nɛ i 'buhyo ja'i ngue bi t'unyø 'befi ngue di manda p'u ja ra nija. I 'buhyo ja'i ngue bi t'unyø 'befi ngue da nya'u yø 'dan'yo hya hingui padi. ²⁹Pɛ hinga to bi zä ngue da zä da 'yøtra 'befi ngue drá representante ra Cristo. Ni xinga to bi zä ni ja'i da zä da 'yøtra 'befi ngue da nya'u yø hya di bennbabi yø ja'i ra Espiritu Santo da ma. 'Nɛ hinga'da gui t'untho yø 'befi yø ja'i ngue da zä di nxännbate rá hya Oja. 'Nɛ hinga'da gui t'untho yø 'befi yø ja'i ngue da zä da 'yøtyø milagro. ³⁰'Nɛ hinga'da gui t'untho yø 'befi yø ja'i ngue da zä da 'yøthe yø därquehi. 'Nɛ hinga'da gui t'untho yø 'befi yø ja'i ngue da nya'u yø 'dan'yo hya hingui padi. 'Nɛ hinga'da gui t'untho yø 'befi yø ja'i ngue da zä da ma te ga mbøn'u yø 'dan'yo

h̄ya i h̄ma. ³¹Dam̄i neh̄u ngue Oja di 'da'ah̄u rá 'befi nu'a ma datho tate di muui. Pe nugã, nuna man'na ra h̄ya tate di muui ngue m̄ida yø h̄ya, guehna dí nne ga x̄an'nah̄u naya.

-----

13 A nuyá, madague'a gdi pad̄i gdá nyah̄u'u yø h̄ya yø 'dan'yo ja'i, ogue gdi pad̄i gdá nyah̄u'u yø h̄ya ga ya yø anx̄e, pe nu'mø h̄in dad̄i mah̄ma mmic'eīhu, ya h̄inte dad̄i muh̄u. Nu ma hyah̄u h̄inte di muui porque di cohmu tengutho ra t'egui 'mø ma zunt'i, ogue tengutho ra xit'egui di zunt'yø hyuxi. ²Madague'a gdi pad̄i gdá nya'ah̄u'u yø h̄ya di bennbabi ra Esp̄iritu Santo yø ja'i da ma, ogue gdi pah̄mu gãtho'u yø h̄ya xanhenni, ogue gdi timhmu xandõnho hanja'u yø h̄ya hingui fadi hanja, ogue di ja xanho ma nt'ec'eīhu, astã ga emphu yø nyuni ngue da 'uegue, dan̄i mpa n'na nguadi, 'nẽ di nja, pe nu'mø h̄in dad̄i mah̄ma mmic'eīhu, ya h̄inte dad̄i muh̄u. ³Madague'a ga dat'i gãtho'a te dí peshu ngue ga unhnu te da zi yø hyoya, ogue astã ga n'uni ngue da ma nt'udi gah̄u, pe nu'mø h̄in dad̄i mah̄ma mmic'eīhu, ya h̄inte dad̄i muh̄u.

⁴A nu ra ja'i ngue majuan̄i di mah̄rá mmic'eīui, guehna ra ja'i seti te sifi. Guehna ra ja'i ja rá yemm̄ui. Guehna ra ja'i hingra zeya. Guehna ra ja'i hind̄i 'yets'i hapu ya. ⁵'Nẽ di jammansu rá mmic'eīui. Hingui honse ra nho da m'mui, sinoque honnbabi ra nho yø mmic'eīui. 'Nẽ hingra cue. I ja rá mpunnbi tengue t'ørpe. ⁶Hind̄i johya 'mø nnu ngue øtra tsoqui m̄ida yø ja'i, sinoque di

johya 'mø nnu ngue njuantho ga 'yo yø ja'i. ⁷Nu'mø di mah̄rá mmic'eīui n'na, ya di siguetho di madi madague'a hingui ho te ørpabi. Zant'a embra mmui ngue xanho te øtra mmic'eīui, porque hingui nne da hyep'u'a gui madi. I tøm̄i ngue di n'yo rá mm̄i rá mmic'eīui 'mø ngue hinga gue'a ø'te.

⁸A nuyá, nu'a ngue ga mah̄ma mmic'eīhu, i jatho ngue hinha rá nzegui ga mah̄mu. Pe nuya yø 'befi bi 'dacju Oja, di njap'u rá nzegui ya. Porque da 'yehra pa ngue ra Esp̄iritu Santo ya h̄inni mantho di bennba yø ja'i ra h̄ya da ma. Da 'yehra pa ngue ra Esp̄iritu Santo ya h̄inni mantho da japyø ja'i da nya yø 'dan'yo h̄ya. Da 'yehra pa ngue ra Esp̄iritu Santo ya h̄inni mantho ngue ja da xännbabi yø ja'i'u yø h̄ya xanhenni. ⁹A nuyá, majuan̄i ngue hinga gãtho dí pah̄mu hanja yø h̄ya. Porque Oja hingui udi gãtho'a te ra h̄ya i ja. ¹⁰Pe da 'yehra pa ngue gãthogah̄u ga pah̄mu xanho hanja ra h̄ya. Nu'u yø pa'u, ya himma hyoni ngue di m'muhyø ja'i da xännba ra h̄ya yø mmi'yec'eīui.

¹¹A nu'mø mará ngüegui, dí mmanyø h̄ya ga nya yø basi. Nu ma n'yomfeni mi ja, tengutho yø n'yomfeni yø basi. Pe nuyá, ya dá ndan'yohu ya, ya bi gop'u'u yø h̄ya xtã mangã 'mø marã ngüegui. ¹²Nuyá, nup'u ga mbem̄ma mmui hanja ra h̄ya ya, entho tengutho 'mø di h̄etra hye, hind̄i nequi xanho hanja gãtho yø h̄ya. Pe da 'yehra pa ngue ga nnurpah̄u rá hmi ra Cristo. Ya ja ga pah̄mu p'u xanho hanja ra h̄ya p'uya. A nuyá, zits'utho dí pah̄mu hanja ra h̄ya ya, pe nu'u

yø pa'u, ya ga pahmu xandønho gätho hanja, tengutho Oja i pacju xandønho'a.

¹³Janangue ja ua ya hyu yø hya zant'a ja ts'editho ngue ga øthu. Ja ts'editho ngue zant'a ga ec'eihu Oja. Ja ts'editho ngue zant'a ga emhmø ngue di nja'a te mman'Oja. 'Ne ja ts'editho ngue zant'a ga mahma mmic'eihu. Pe nuna ma datho di muui ya hyu yø hya ya, gue'a ngue zant'a ga mahma mmic'eihu.

-----

14 Dami ja ndummøi ngue guí mahni mmic'eiu n'na ngu n'na'ahu. Nuna Oja, 'dama 'dan'yo yø 'befi i ja, pe dami ne ngue da zä guí 'yørpahu rá 'befi Oja. 'Ne ma datho dami nehø ngue di m'møhyø ja'i ngue ya dyø 'befitho'a ngue da manna hya di bennba Oja. ²Porque nu'mø 'buhra ja'i ngue ga ya'u yø hya hingui fadi, ya hingyø ja'i'u nzofø, porque hinjongui øde te ga ya. Hinda hønse Oja padi tema hya manna ja'i. Porque ra Espiritu Santo di hatra ts'edi di benni te da ma, pe hinjongui padi te ga mbønyø hya i mma. ³Pe nu ra ja'i ngue di bennbabi Oja ra hya ja ngue da xihyø ja'i, gue'u yø ja'i nzofø para ngue di zacyø nt'ec'ei yø ja'i. Di hatra ts'edi yø ja'i na ra hya øde hma, 'ne hurpabi yø mmui. ⁴A nuya yø ja'i ga ya yø 'dan'yo hya, guehya hinjongui øde te ga ya, sinoque pase hanja'a ra hya mma. Pe nu ra ja'i ngue di bennbabi Oja na ra hya da xihyø ja'i, nuya yø ja'i di mpeti, di japi ngue da dinyø mmui yø ja'i na ra hya xifi.

⁵Mahotho 'mø ngue gätho di sä gdi nyahu yø 'dan'yo hya hingui

fadi. Pe ma datho di nnegä ngue di ben'nahø Oja'a te ra hya gui xihmu yø ja'i. Porque man'na xanho ngue da 'yøde xanho yø ja'i'a te ra hya gui mmamhmu, hinda gue'a ngue gdi nyahu n'na ra hya ngue hingui øhyø ja'i. Xquet'a xanho, pe gue'mø 'bup'u te'o da zä da ma te ga mbønna hya da hma. Janangue gätho yø ja'i di 'bup'u da dinyø mmui hanja ra hya. ⁶Ague ma zi cu'ahu, xi'mø ga mmagä p'u ngue ga xän'nahø ra hya, 'ne gdä zo'ahu yø hya hingui øhmø, ðdana ra hya gui 'yet'ammuihu 'mø? Pe nu'mø gdä zo'ahu'a te ra hya gni yahu, ya da dini xanho ni mmuihu hanja ra hya 'mø. Ya guí pahmu hanja'a ra hya di bennagui Oja ga mmamp'uya, guehna ra hya da zä ga xän'nahø na.

⁷Ya guí nnuhu, nu'mø ya ra corneta ximmi ya ra 'bida, nu'mø hinda ntinyø hya, ya hingui fadi tema so i ja. ⁸Nup'u ja n'na ra tunhni ya, nu'a pixtra corneta 'mø hingui padi da mixt'i, aha ya ra corneta, hinte ni bøntho. Porque hinda nsä yø ja'i ngue di nja ra tunhni. ⁹Guí njathu p'uya, nu'mø hingui øhyø ja'i'a ra hya gni yahu, ðhague da mbahyø ja'i'a ra hya guí mmamhmu 'mø? aha gadi yahnihu, hinjongui øde te guí mmamhmu. ¹⁰Nuua ja ra ximhäi, mandøngu dyø hya ja ua ngue ga ya yø ja'i. Pe gätho'u yø hya ga ya yø ja'i, ja te ga mbøni. ¹¹A nuyá, nu'mø toni ja'i da zoqui, 'ne ga ya ra hya hinda øde, ya tengutho 'mø da ndø yap'utho rá häi'a nzoqui, porque hinda zä gdä nya'be'a te ra hya ga ya ra ja'i. ¹²Nugä di padi ngue emmei guí nne di ha'ahu ra ts'edi ra Espiritu Santo ngue da zä

gui 'yørpahu rá 'befi Oja. Pe dami nehü ngue nu'a ra 'befi gui 'yøthu, da gue'a ra 'befi ma datho da 'yørpabi ra nho ni mmi'yec'eiü guí 'yøthu.

¹³Nu to nne da nya yø hya ngue hingui øhyø ja'i, da 'yäpra mate Oja ngue da zä da xihyø mmic'eiui te ga mbønna hya da ma. ¹⁴Porque nu'mø dí mmat'Oja 'ne hingui øhyø ja'i'a te ra hya nna mat'Oja, nuua ja ma mmui dí padí ngue dí mmat'Oja, pe nuya yø hya dí mma, ya hin tema nho da 'yørpabi yø ja'i.

¹⁵¿Ndana gue'a ja ngue ga øt'ä ya 'mø? I ja ngue ga mmat'Oja co gätho ma mmui, pe guehya yø hya øhyø ja'i gdá mat'Oja. I ja ngue ga tutyø alabansa co gätho ma mmui, pe da gue'u yø alabansa ngue øhyø ja'i yø hya i mma. ¹⁶Nu'mø gadi ja mammadiü Oja, 'ne'mø hinjongui øde tema hya guí mmamhmu, nu ra ja'i øts'e te guí mmamhmu, ya hingui padí te ga mbønna hya. Ya hingui sä da 'yenna ja'i da ngut'atho. ¹⁷Madague'a ngue mazi hotho ha gni ja mammadiü Oja, pe nu'mø ngue hingui øhyø ja'i'a ra hya gni ja mammadiü Oja, ya hin tema ntho ørpabi yø ja'i ra hya øde.

¹⁸Nugä dadi ja mammadi Oja ngue mits'u xangu yø 'dan'yo hya dí padí gdá nyagä ngue'ahü. ¹⁹Pe nup'u di mpeti yø ja'i, nugä dí nnu manho ngue høndi cut'atho yø hya ga xännbabi yø ja'i, pe da gue'u yø hya øhyø ja'i gdá nya, hinda gue'a ngue ga mmanägä 'det'a mahuahí yø hya ngue hingui pahyø ja'i te ga mbøni.

²⁰Ague ma zi cu'ahü, 'yoni mantho guí øthu tengutho yø basi ngue zits'u dyø n'yomfeni i ja. Pe

xanho ngue guí cohmu tengutho yø basi ngue hingui ngu ra nts'o padi, gui njathu p'uya. Pe ya gyø daja'ihu, dami 'yøt'e ngue ya ja xanho ni n'yomfenihu ya. ²¹Nup'u ja ra libro ngue rá ley, Oja i ena: "Nuya yø ja'i ngue yø mmejmahya, ga japi ngue di ts'ofø conyø hya ga ya yø 'dan'yo ja'i. Pe madague'a di ts'ofø conyø 'dan'yo hya, ngutho hinda 'yørcagui masu", en'Oja. ²²Janangue nuna Oja, nu'mø nzohyø ja'i conyø hya hingui fadi, gue'a ra hmeya'a ngue hingyø 'yec'ei yø ja'i ts'ofø, sinoque yø mmejmahyatho. Pe nu'mø nzo Oja yø ja'i conna hya di bennbabi yø pøngahya da ma, gue'a ra hmeya'a ngue ya yø 'yec'ei yø ja'i nzofo.

²³A nu'mø ngue n'narbu xá mpeti yø 'yec'ei, 'ne'mø gä ga ya yø 'dan'yo hya ngue hinga nt'øde te ga ya, xi'mø bi yut'a n'na ra ja'i hingra 'yec'ei 'ne hingui pahyø 'dan'yo hya ga ya yø ja'i, uangui da 'yembi ngue loco yø ja'i di yahni. ²⁴Pe nu'mø nne di nya n'na ra 'yec'ei ngue da manna hya di bennbabi Oja da ma, 'ne da nya ra hya ga ya yø ja'i, xi'mø bi yut'a n'na ra ja'i hingra 'yec'ei 'ne hingui padí hanja ra nt'ec'ei, ra ja'i da dinná mmui ngue ja rá ts'oqui co nu'a te ra hya da 'yøde. ²⁵Di n'yo rá mmui ra ja'i ngue Oja i padí xanho te gäma hya mbemp'u ja rá mmui. Di ndantyøhmü p'uya ngue da danne Oja. Da 'yena: "Majuani ngue gue'a Oja n'youi ua ha di mpeti yø ja'i 'bucua", da 'yena.

-----

²⁶Ague ma zi cu'ahü, nup'u ha gadi mpetihu ya, i 'bui to nne da dutyø salmo, i 'bui to nne di nxännbate

rá hya Oja, i 'bui to nne da manna hya di bennbabi Oja, i 'bui to i nne da nya yø hya ngue hinga nt'øde, i 'bui to da zä da ma te ga mbønyø 'dan'yo hya hinga nt'øde. Pe nu te gäma hya guí nne guí mmamhmu, guí mmamhmu'u yø hya di hatra ts'edi yø ja'i. ²⁷A nu'mø te'o ga ya ra 'dan'yo hya hinga nt'øde, ya hondi yo nc'ei ogue hyu nc'ei di nya. Pe 'da mi'datho di nya. 'Nε nnetheo ngue di 'bui te'o da xihyø ja'i teni bøn'u yø hya da hma. ²⁸A nu'mø ngue hinjo'o p'u to di thocra hya, man'na xanho ngue 'yo di nzohyø ja'i'a n'an'yo ra hya ga ya. Porque hincjongui øde te ga ya. Sinoque n'na ngu n'na di nyaseui Oja p'u ja yø mmui.

²⁹Xquet'a ngut'a ya, nu te'o nne da xihyø ja'i'u yø hya di bennbabi Oja da ma, di nya yonc'ei ogue hyu nc'ei. Mi'da yø ja'i p'uya, da hyacra güenda ngue'mø majuaní Oja di bennbabi ra hya mman'na ja'i ogue hin'na. ³⁰Nu'mø ngue 'bup'u man'na ra ja'i nne da xihyø ja'i ra hya di bennbabi Oja da ma, di nsäya'a ya p'uya, di japi di nya man'na nc'ei nne di nya. ³¹Gätho'ahu, nu to nne da xihyø ja'i ra hya di bennbabi Oja da ma, 'da mi'da di nya. Jan'angué nu'u yø ja'i øxra hya da hma, da dinyø mmui hanja ra hya, gue'a di hya ra ts'edi'a. ³²Nu te'o nne da xihyø ja'i'a te ra hya di bennbabi Oja da ma, da dømí mente da zä di nya. ³³Porque Oja hinguí nnepe ngue 'da di yahnitho yø ja'i p'u ha ja ra hya.

Nu'a te ør'mi'da yø 'yec'ei mi'da yø hnini, dang'u'a gui 'yøthu. ³⁴Porque yø xisu hinguí sä ngue di nyap'u ha di mpeti yø 'yec'ei. Porque yø xisu hin'yu ra nt'edi ngue da gue'u

di opan'yu ra hya yø ja'i'u. Sinoque yø n'yohu'u i ja ngue di m'met'o tengutho ra hya mmamp'u ja rá ley Oja. ³⁵Nu'mø ja tema hya nne da 'yänna n'na ra xisu, da 'yänna damme p'u ja rá ngu. Porque hinci nejmanho ngue ra xisu di nyap'u ha di mpeti yø 'yec'ei.

³⁶Mahsä mi 'yena ngue da zä guí sänse te gui 'yøthu. Porque hingo gá dämhmü rá hya Oja, sinoque m'mefatho bi zønna hya p'u guí 'bühmu. ³⁷Nu'mø toni ja'i da 'yena ngue di bennbabi Oja ra hya ja ngue da ma, ogue to da 'yena ngue n'youi ra Espiritu Santo, da badi ngue nuya yø hya dí xi'ahu, gue'a Oja di 'bejpaségui te dí mma. ³⁸A nu'mø toni ja'i da 'yengui ngue hinga gue'a ra hya dí mma, da gue'a to mman'a p'uya xquet'a hinguí ja ngue da t'embí ngue gue'a ra hya mma.

³⁹Ague ma zi cu'ahu, dami nehü ya ngue guesε Oja di ben'nahü ra hya gui xihmu yø ja'i. A nu'u yø ja'i ga ya yø 'dan'yo hya, dami unhnu ra nt'edi ngue di nya. ⁴⁰Pe da 'yo ni 'yu'a te gäma hya guí mmamhmu, mazihotho gdi mamhmu ra hya.

-----

15 A nuya ma zi cu'ahu, man'nan'yo mi 'yøt'e ngue guí pumbenihu na ra hoga 'da'yo hya dá xi'ahu ya. Ya gá nu man'ho hu na ra hya na, 'nε guehna ga du ni nt'ec'ei hu naya. ²Nu'mø ngue hinguí hyehmup'u na ra hya naya, gue'mø ngue hinga xøts'etho gni 'yec'ei hu na ra hya 'mø, guehna ra hya di nyanni tehu na.

³Nuna ra hya bi siqui, guehna ra hya rá muditho dá xän'nahü na.

Guehna ra hya na ngue bi du ra Cristo ngue bi hoga ma ts'oquihu. Ya bi nja na te ra hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro. ⁴Mi du ra Cristo, bi ma nt'agui. Pe bi bennate'a ra hyu pa. Ya mahombi nja ra hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro. ⁵Mi bennate ra Cristo, bi nu ra Bedu ngue ya 'bui mahon'a. M'mefa p'uya, bi nu gatho'u mi'da yø representante ra Cristo. ⁶Man'na ra pa p'uya, tho'i cut'a ciento'u ma cuhu bi nnuui ra Cristo mahon'a. 'Ne xangu tobe 'butho ya, xinxã ndu 'da. ⁷M'mefa p'uya, bi nu ra Jacobo. Man'na ra pa p'uya, gatho'u yø representante bi nu mahon'a.

⁸Mi nu ra Cristo ya to gã bi nu, ya dá nthese'be p'u rá nzequi. Pe nugui, man'natho hinga njuanigui. ⁹Porque guecã mits'u hinga njuanigã ngue gátho mi'da yø representante ra Cristo. A nugui, ya ra matetho bi 'yøt'Oja ngue bi 'dajma 'befi ngue rá representantegui, porque nugui xtã sucã ya yø ja'i Oja. ¹⁰Pe Oja bi 'yøtra mate ngue bi 'dacrã 'befi di pehya, 'ne hinga sãrbutho'a rá mate bi 'daqui. Porque man'na xangu ra 'befi dí øt'ã ngue gátho'u mi'da yø representante ra Cristo. Pe nuna ra 'befi na, hingo dadi jasegã na, sinoque ørcagui ra mate Oja ngue fãxqui te dí øt'e. ¹¹A nuyã, nu'mø gueque xangu ra 'befi dí øt'e, oque go gue'u mi'da xangu ra 'befi bi 'yøt'e, pe nuna ra hya dí mmangãhe, 'da'igu na. 'Ne guehna ra hya gui ec'eihu na ya.

-----

¹²A nuyã, gã 'da'igu dí mmangãhe ya ngue bi du ra Cristo 'ne bi

bennate. ¿Pe hanja ngue gui emhma ngue hĩndi bennate yø ánima? ¹³A nu'mø ngue majuanĩ gui mmamhma ngue hĩndi bennate yø ánima ya, ¿hanja ngue bi zã bi bennate ra Cristo 'mø? ¹⁴A nu'mø ngue himma juani bi bennate ra Cristo, ya hĩnte ni bontho na ra hoga 'da'yo hya dí mmangãhe 'mø. Da guehni nt'ec'eihu p'uya, xquet'a hĩnte ni bontho 'mø. ¹⁵Ya ra fehni dí mmangãhe 'mø ngue dí xi'ahũ te bi 'yøt'Oja. Porque dí xi'ahũ ngue Oja bi japi bi bennate ra Cristo 'mø mi du. A nu'mø ngue himma juani di bennate yø ánima ya, ya himma juani ngue Oja bi japi bi bennate ra Cristo 'mø. ¹⁶Xi'mø ngue hĩndi bennate yø ánima ya, ya xmama bi du ra Cristo 'mø. ¹⁷Xi'mø ngue ra Cristo himbi bennate, nuna ni nt'ec'eihu i ja, ya hĩnte ni bontho. Porque hinga njut'itho ni ts'oquihu 'mø. ¹⁸Nu'mø ngue ngu'a ya, nu'u to ya xa ndu, madague'a bi 'yec'ei ra Cristo, pe xquet'a 'ne'u di m'me'u. ¹⁹Nu'mø ngue hĩnte ni bontho ngue dá ec'eihu ra Cristo mente ra pa dá m'muhmu, ya man'natho huçcateju 'mø ngue gátho mi'da yø ja'i.

²⁰Pe majuanĩ dí xi'ahũ ngue nu'mø mi du ra Cristo, bi bennate. Co nuna ra hya naya, dí haxã njuani ngue gátho yø ánima xa ndu jatho ngue di bennate m'mefa. ²¹Nu'a ra ts'oqui bi 'yøtra Adán, ja bá fup'u ngue bi du yø ja'i ua ja ra ximhäi. Pe xquet'a nu'a i bennate ra Cristo 'mø mi du, go bá jutra 'yu'a ngue jatho di bennate yø ánima. ²²Ra Adán, rá 'yu'a ngue gáthogahũ, gátho ja ngue gã tuhũ. Pe nu to gátho ec'ei ra Cristo ya, ja ngue

di bennate. ²³N'na ngu n'na bá n'youi rá pa p'u ngue di bennate. Rá muditho bi bennate rá Cristo, m'mefa p'uya, nu'mò bá ghra Cristo, nu te'o gá xá 'yɛc'ɛi, gá di bennate. ²⁴Nu'mò ngue bi dapi gátho yò nsuiui, nu'u ɛna ngue ja yò ts'edi ngue di mmandase, gá di ts'onnbabi yò hya, ya gue'a rá pa rá nzegui'a p'uya. Nuna Oja rá Papá, di dáprá cargo p'uya ngue di ndast'abi. ²⁵Porque rá Cristo jatho ngue gue'a di ndast'abi'a asta gue'mò da 'yòt'a Oja ngue da dapi gátho yò nsuiui. ²⁶Nu'a rá nsuiui rá nzeguitho da dapi, gue'a rá ndate i ja'a, porque ya hinjon da du. ²⁷Nuna Oja bi unná cargo rá Cristo ngue gá go di manda te gá ja na. Pɛ nuyá, hingui nne da ma ngue rá Cristo di manda rá Papá, porque go gue'a rá Papá bi unná cargo rá Cristo ngue di manda te gá i ja. ²⁸Da zonna pa ngue da dahra Cristo ngue di manda te gá ja. Rá Cristo p'uya, nu'a rá Papá bi unna cargo ngue di manda te gá ja, di dápi ngue di mandase, ya guese Oja di manda te gá ja p'uya. ²⁹I ja man'na rá hya dí nne ga xi'ahú ya. I 'bú i'da yò ja'i ngue nyondi i nxixya ngue di pòrpabi yò ánima himbi nxixya hante ngue da du. A nuyá, xi'mò ɛnyò ja'i ngue hĩndi bennate yò ánima, zhanja ngue nxixya yò ja'i ngue di pòrpabi yò ánima tengutho 'mò xtĩ nxixya hante ngue da du 'mò? ³⁰¿Hanja ngue hangú rá pa dí ɛngá ma te 'mò ngue hĩndi bennate yò ánima 'mò? ³¹Porque n'na pa ngu n'na pa ja ngue da hyo gyò ja'i. Ague ma zi cu'ahú, hontho dí xi'ahú na rá hya na, porque majuanĩ ngue

ja gampähä ngue n'na ngu n'naju, gá di n'yohú rá Hmu Jesucristo. ³²Nup'u ja rá hĩni Efeso, xandõngu rá n'u dá ságá p'u, porque ɛna yò zate yò ja'i da njun'me. A nuyá, xi'mò ngue hĩndi bennate yò ánima ya, zteni 'be'a dí taha ngue te dí ɔt'a 'mò? Man'na xanho ngue ga ɛna: “Ma ga nsännigo ya, ga mmi ga si te xtá tĩni. Porque ni xudi ga tu”, ga ɛna.

³³Yo gadi nhyegui ngue to da hyä'ahú. Porque nu'mò gadi nsixhú'u yò ja'i xants'o ga 'yo, di ts'on'natho'a te rá nho gni 'yohú'u. ³⁴Yo ma'bedi ni mmuihu. Dami hyaxhu rá 'yu njuantho, mami 'yøthu rá ts'oqui. Porque 'bú i'da ngue tobe hingui pahmu Oja. Dí mmangá na rá hya na n'namhma ngue guí pes'nisáhu.

-----

³⁵Rá nzegui 'bú i'da nne ngue da 'yørca rá nt'anni ya, da 'yengui: “¿Ha di njap'u di bennate yò ánima? ¿Tengu da gohyò do'yo 'mò bi bennate?” da 'yengui. ³⁶Gue'a rá ja'i ngue ma'bedi rá mmui da 'yänni tengú na rá hya na. Ya guí nnuhu 'mò bi ma nthuhu n'na rá hmudá, i 'ya rá do'yo rá hmudá, nu'a rá mmui rá hmudá p'uya da bòts'e. ³⁷Nu'mò bi ma nthuhu rá hmudá, ogue rá trigo, ogue ja te man'na ma hmudá, hinga tengú nja rá hmudá da thuhu da ngut'atho 'mò bi bòts'e. Sinoque ya n'nan'yo rá do'yo 'mò bi bòts'e. ³⁸N'na ngu n'na yò hmudá 'mò bi ma nthuhu, nu te nne Oja ngue da gohrá do'yo n'na ngu n'na yò hmudá, gue'a di jap'a.

³⁹Gátho yò cosa ngue ja yò do'yo, hinga 'da'igu yò do'yo. Nu rá do'yo rá

ja'i hinga 'da'iguui rá do'yo yø zu'ε.
'Dama 'dan'yo yø do'yo i ja, n'nan'yo
rá do'yo yø ts'int'su, ndan'yo rá
do'yo yø hua.

⁴⁰Njarbutho te bí ja mahets'i ya.
N'nan'yo gui nequi yø do'yo nguep'u
gui nequi yø do'yo ya te ja ua ja ra
häi. Nu'u bí ja mahets'i, n'nan'yo gui
nejmanho ngue'a te gui nejmanho
ya ja ua ja ra häi. ⁴¹N'nan'yo gui
yotra hyadi ngue'a gui yotra zana.
Xquet'a njarbutho yø sø ya, nu'a te
gui yot'i 'da yø sø hinga 'da'iguui yø
nyot'i m'ida yø sø.

⁴²Nu'mø ra pa daní bennate ma
do'yohu, n'nan'yo da gohi, ya hinda
ngu'a tengutho ja ya. 'Ne ya hinda
zä da du 'mø bi bennate. ⁴³Xants'o
rá do'yo ra ja'i 'mø bi t'ägui. Nu'mø
bi bennate p'uya, ya di nejmanho
rá do'yo. Hinguí nzaqui ra ja'i 'mø
bi t'ägui, pe nu'mø bi bennate, ya
xanzaqui. ⁴⁴Nu ma do'yohu ja ua ja
ra ximhäi da ma nt'ägui. Pe nu'mø
daní bennate p'uya, ya hinma nzä
ngue da du. Porque ja rá do'yo ra ja'i
ngue da du, xindi nja rá do'yo ra ja'i
ngue hinda du.

⁴⁵I mmamp'u ja ra Maca Libro
ngue ena: "Nuna ra Adán, ra müdi
ja'i bi m'mui, Oja bi hoqui 'ne bi japi
ngue bi nja rá te", i ena. Pe nuna ra
Cristo bi m'mu'a m'mefa, ya hinga
ja'itho na, guehna da zä di unna
'da'yo te yø ja'i na. ⁴⁶Rá müdi, bi nja
ma do'yohu ngue da du. M'mefa
p'uya, di nja ma do'yohu ngue
hinda du. ⁴⁷Nuna rá müdi ra ja'i bi
m'mui, ra häi rá do'yo 'mø mi ma
mahoqui na. Pe nuna rá yoho ra ja'i
bi m'mu'a m'mefa, gue'a ra Cristo
bi 'ye mahets'i na. ⁴⁸Gätho yø ja'i
'bu'a nximhäi i ja yø do'yo tengutho

rá do'yo na ra ja'i rá müdi bi m'mui
ngue ra häi rá do'yo. Pe nu'u yø
ja'i di ma mahets'i, di nja yø do'yo
tengutho rá do'yo'a bí 'ye mahets'i.
⁴⁹A nuju, i ja ma do'yohu tengutho
rá do'yo ra Adán. Pe m'mefa, xquet'a
di nja ma do'yohu tengutho rá do'yo
ra Cristo bí 'ye mahets'i.

⁵⁰Ague ma zi cu'ahu, dí nne ga
xi'ahu ya, nuna ma do'yohu n'youi ra
ji, hinda zä di m'mup'u ha di manda
Oja na. Porque nuna ma do'yohu
hinguí zai, ya hinda zä di m'mui
para zantho na. ⁵¹Pe dí nne ngue ga
xi'ahu n'na ra hya hinguí fadi hanja.
A nuju ya, hinga gätho ga tuhu,
pe gä da ma mapädi ma do'yohu,
n'nan'yo da gohi. ⁵²Tengutho gui
ts'antra dä ra ja'i, n'na zihmantho
di njarbutho'a te ja ngue di nja.
Nu ra pa ngue rá nzegui, da t'øde
ngue di nya ra corneta. Nu'mø bi
nya'a p'uya, nu'u xandu, di bennate
ngue di m'mui para zantho. Pe nu'u
yø ja'i di 'butho'a ra pa'a, da ma
mapäditobi yø do'yo. ⁵³Porque
ma do'yohu hinguí zai, jatho ngue
di mpädi, da gohi ngue di nzai. A
nuyá, nuna ma do'yohu ja ngue da
du. Nu'mø bi zä bi mpädi, ya hinda
du. ⁵⁴Nuna ma do'yohu i tu, bi zä
bi mpädi, para zantho di nja ma
'do'yohu. Ya di nja'a te mmamp'u
ja ra Maca Libro ngue ena: "Nu ra
ndate i ja, di m'mehra ts'edi, porque
da thapi. ⁵⁵Ya hinda zä da hyoju
ra ndate. Porque hinha da zä di
ntate ngue da hyoju", i enna hya.
⁵⁶I ja rá ts'edi ra ndate ngue ho yø
ja'i porque ja yø ts'oqui yø ja'i. 'Ne i
mmanna ley ngue di njapra castigo
ra ts'oqui. ⁵⁷Pe janjuaní dadi ja
mamadi Oja ngue mi zä ma ec'ei

ma Hmũhu Jesucristo, gue'a bi 'yøt'e ngue dá taphu ra ndate'a.

⁵⁸Janangue nuya ma zi cu'ahu, ga duhu xandõnho. 'Yo guí hehmũ na ma nt'ec'eihu i ja. 'Yo guí sãyahũ ya, zant'a dami 'yørpahu rá 'befi ra Hmu. Ya guí pahmu ngue nuna rá 'befi ra Hmu dí ørpahu hinga sãrbutho dadi mpehmũ.

-----

16 Nu'a ra menyu ja ngue gui pethu para ngue gui unhnũ ma cuhu rá m'mũ'a n'nanni, dami 'yøthu tengutho ra hya dá xicã yø 'yec'ei rá m'mũp'u ja ra häi Galacia.

²Nu'mø gá mpetihũ'a ndomingo, n'na ndi ngu n'na ndi guí mpetihũ, n'na ngu n'na yø 'yec'ei da hyaxi zi algo ra menyu ngue ra ofrenda para ngue da ma m'mets'i. Janangue nu'mø dá magã p'u guí 'buhmu, hinga ja gui pethu ra menyu. Ya xqui 'uecju zihangu'a tengue xa nzut'a ni ts'edi xcã tahmu. ³Nu'mø dá magã p'u, ya xqui huanhnũ yø n'yohũ ga et'ã ngue da ma Jerusalén, di dá ra menyu. 'Ne ga unna carta da gats'i ngue dani dá. ⁴A nu'mø da zã ngue 'nequi ga mma, 'da gdã megã'be'u yø n'yohũ da ma p'uya.

-----

⁵Nu'mø dá nexã ua ngue gani mpagã p'u ja ra häi Macedonia, m'mefa p'uya ga thogui gani mpap'u Corinto guí 'buhmu. ⁶Xamhmatho da zã ngue ga m'mucã p'u njammĩ pa. A nu'mø da zã, ja ga m'mũp'u mente gã di thohyø se'ye. Ya da zã guí fãxcahu te ga honi ha gani mpa 'mø dá thogui. ⁷Hĩndĩ nne ngue ga thotho 'mø dá map'u guí 'buhmu.

Da ne Oja ngue da zã ga m'mucã p'u njammĩ pa. ⁸Pe nuyá, dí nne ga m'mucua Efeso mente da zõnna pa ngue ra ngo Pentecostés. ⁹Porque nua Efeso sãp'u ga mmangã xanho ra hya ua madague'a xangu to sũqui.

¹⁰Nu'mø bi map'u guí 'buhmu na ra Timoteo, dami 'yørpahu masu, porque nuna xquet'a ørpabi rá 'befi ra Hmu tengutho ra 'befi dí øt'ã. ¹¹Nuna ra Timoteo, dami nu mansuhũ na. A nu'mø bá pengui ngue da zõcua dí 'bui, guá fãxhu'a te di zõcua. Porque dí tømĩ ngue da zõcua ha dí 'bui, da gue'u ma cuhu n'youi dí tømĩ ngue da zõcua.

¹²A nuna ma cuhu ra Apolos, dá xicã na ngue 'da xti mãhãu ma cuhu bi ma da nu'ahu. Pe himbi ne bi ma. A nuyá, xamhmatho da bongui ngue da map'u ya.

-----

¹³Dã 'yo ni 'yu te gui 'yøthu. Dami 'yøt'e ngue du ni nt'ec'eihu. Dami hyahu nzammui n'na ngu n'na.

¹⁴Nu'a te gã i ja ngue gui 'yøthu, to bi zã ma ja'i, gã guí mahmu.

¹⁵Ague ma zi cu'ahu, nu'mø rá mudi mambã hmanna hoga 'da'yo hya p'u ja ra häi Acaya guí 'buhmu, guí pahmu ngue nuna ra Estéfanos co gãtho'u 'bup'u ja rá ngu na, guehya rá muditho bi 'yec'ei na ra hya na. 'Ne guehya janjuani ngue ho yø mmui ngue fãxyø cu ya. ¹⁶Dĩ nnegã ya ngue nu'a te ra hya mmãnya dí xi'ahu ya, dami 'yec'eihu. Da gue'u mi'da di mpefi ngue mmanna hya, 'ne da 'yøt'ahu ra nho na ra hya i mma, dami 'yec'eihu te mma.

¹⁷ Janjuani dadi johya ngue bi zøcua ya ni mmenguhũ ra Estéfanos, bá n'youi ra Fortunato, conna Acaico. Porque hinguĩ sä guí zenguagahũ ngue yap'ũtho ni nguhũ. Pɛ ya bi zøcua ya ma cuhũ ngue bi zenguagui, entho gá søsehũ ua ngue gá zenguagahũ. ¹⁸ Janjuani ngue di hacra ts'edi 'mø mi zøhø, tengutho gui ha'ahũ ra ts'edi. Dami pahmũ ngue nuya yø n'yohũ njap'ũ ngue di hatra ts'edi yø ja'i, dami nu mansuhũ ya.

¹⁹ Nuya yø 'yɛc'ei 'bui gä ra häi Asia, gä di zengua'ahũ. Nuya di zengua'ahũ, guehna ra Aquila 'nehra Priscila, da guehya yø ja'i di mpeti

p'ũ ja yø ngu ya p'ũya di zengua'ahũ. Porque n'nat'a ma Hmu dí ɛc'ɛihũ.

²⁰ I pen'nahũ ra nzengua gätho ya ma cuhũ 'bøcua. Gätho ma zengua n'na ngu n'na'ahũ.

²¹ Nügä drá Pablo dadi cuatä ma thuhũ na ra carta ja ua ngue dadi zengua'ahũ.

²² A nuyá, nu'mø toni ja'i ngue hĩndi ma'a ma Hmuhũ Jesucristo, guehna ra ja'i da ma ra castigo na. Da ne'a ra Hmu ngue da ɛhɛ.

²³ Nu'a ma Hmuhũ Jesucristo da ne ngue di jap'ahũ. ²⁴ Nu to gätho di ɛc'ɛihũ ra Jesucristo, dí pennbabi ra hya ngue dadi madi. Da ngut'atho.

2 Corintios

Ja ua rá yoho ra carta bi 'yo'tra Pablo, ngue
bi mennba yø 'yec'ei Corinto.

---

1 Nugä drá Pablo, Oja bi 'yexqui
ngue drá representantegä ra
Jesucristo. Nugä ya, co 'nehna ma zi
cuha ra Timoteo dadi zenguagä'be'u
yø ja'i Oja di mpeti p'u ja ra hnini
Corinto, da gue'u mi'da yø ja'i ya
o rá 'ye Oja rá m'map'u ja ra häi
Acaya dadi zengua'be. ²Dí nnegä'be
ngue nuna Oja ma Papáhu co 'nehna
ma Hmuhu Jesucristo di jap'ahu 'ne
da hyut'a ni mmuihu.

-----

³Nuna Oja ngue rá Oja 'nehrá
Papá ma Hmuhu Jesucristo, ma
ga ja mammadihu naya. Nuna Oja
ma Papáhu, di huegahu 'ne di hoga
ma mmuihu na. ⁴N'na ndi ngu n'na
ndi ga sahü ra n'u, guehna Oja di
hoga ma mmuihu. Pe tengutho
bi 'yorcahu Oja ngue bi hoga ma
mmuihu, i nnepe ngue ga jahu p'u
ma mmic'eihu ya. Nu'mø dí nnu ma
mmic'eihu ngue sä ra n'u, xquet'a
ga hojpahu yø mmui. ⁵Nu'mø
xangu ra n'u dí sahü tengutho
ra n'u bi zä ra Cristo, pe nuna ra
Cristo mathoguitho di hoga ma
mmuihu na. ⁶A nuyá, nuna ra n'u

dí sägä, guehna di zäp'u di nhohni
mmuihu na 'ne di nyanni tehu naya.
Nu'mø ngue di hogä ma mmui Oja,
xquet'a da zä gui tini ha di nhohni
mmuihu 'ne gui tini ha di nyanni
tehu. Porque nu'mø gui sähu ra n'u
tengutho xtá sägä, dí nne ngue gui
seti xanho te gä ra n'u ja ngue gui
sähu. ⁷A nuyá, dí pa'a njuani ngue
gä gui pømmanhohu ya, porque dí
pacä ngue nu'mø ya gdi sähu ra n'u
tengutho xtá sägä, nuna Oja xquet'a
di hoc'a ni mmuihu tengutho i hoga
ma mmui.

-----

⁸Ague ma zi cu'ahu, nu'u yø xequi
jap'u ja ra häi Asia, dami pahmu ya
ngue xandøngu ra n'u xtá sägä p'u.
Janjuani ngue dá m'mu mman'u.
Ya di ena ngue hin xcabá seti te
gä ra n'u dá thogui. Porque ya ja
ngue xtabá thogui. ⁹Nup'u ngue
ná beni, ena gue ya xi ts'anni ngue
da thogui. Pe nuna te gä ra n'u dá
thocä, i nja na para ngue man'natho
ga hon'Oja ngue da yangui. Porque
Oja i sä da 'yø't'e ngue di bennate
yø ánima. Ya hinda zä da 'yenna

ja'i ngue dá hyonse ha di nyannate. ¹⁰Pe nu'mø ra ora mi ja ngue xtabá thogui, dí haxa njuani ngue guehna Oja bi yangui. Asta guehya i faxqui. Da guehya dí haxa njuani ngue nu'mø nimantho ga sa ra n'u di sigue da yangui. ¹¹Pe i jatho gui faxcahu ya ngue gui mmarchahu Oja. Nu hangu gangu yø ja'i da marcagui Oja, nu'mø bi nu yø ja'i ngue di jajpagui Oja, ga gue'u di ja mammadi Oja'u.

-----

¹²I jap'u man'na ra hya ya ngue man'na ma datho nná johya. Porque dadi unna güenda ua ja ma n'yomfeni ngue majuaní dadi mporta xanho ua ja ra ximhai. Pe nu te ga dí øt'e, majuaní ngue ma mmui nná øt'e. Nuna ra hya dí xi'ahu ya, guehna dá n'yogá 'mø ma magá p'u guí 'buhmu naya. Pe gue bi 'dacrá mate Oja, go bi 'yøt'a ngue ngu'a dá n'yo. Hinga sä ga ena ngue dí pasø te nná 'yo. ¹³Nuya yø hya dadi cuatá ua ja ra súcua, hin tema man'na ma hya ma uants'ibi, ga gue'a te mmanna súcua. Nuna ra hya guí timhmu p'u ja ra súcua, guehna ra hya dí nne ga xi'ahu naya, nugá hindaí há'ahu. Emmei dí nnegá ngue da dinni mmuihu xandønho ngue ga gue'a te dí øt'e. ¹⁴Porque nuyá, hinga gá tinni mmuihu xanho hanja te dí øt'e. Pe dí nnegá ngue da dinni mmuihu xanho te dí øt'e, n'namhma ngue nu'mø ra pa da ep'u ra Hmu Jesús, ya da záp'u gui 'yøspahu'a tengue nná 'yogá. Dagueque, xquet'a ga espabi'a tengue gni 'yohu p'uya.

¹⁵Nugá nup'u nná beni, dí ena ngue ya guí nnu manhoju, janangue

dá sänná'a rá yondi ngue xca map'u ngue xcabi zengua'ahu. ¹⁶Porque dá ne ngue nu'mø xca ma Macedonia, xcani nthocá p'u guí 'buhmu. Nu'mø xcabá pengá Macedonia p'uya, mahøn'a xcabá thocá p'u guí 'buhmu. Dí engá ngue gui faxcahu te ga honi ngue gdá thop'u ja ra häi Judea. ¹⁷Pe ya himbi zä dá map'u. ¿Ua gui emhmu ya ngue himma juani te dí mmangá 'mø ma sänni ngue ga mmapp'u? Nuna ra hya dá ma ngue xca øt'e 'ne ya himbi nja, ¿ua sä gui 'yemhmu ngue 'da'igu nna yagá'be yø ja'i 'bucua ja ra ximhai? Porque yø ja'i i mma ngue da 'yøt'a n'na ra hya, 'ne padi xanho ngue nu ra hya i mma, hinda 'yøt'e. ¹⁸Pe i pa Oja ngue hinjam'mø dí mma ngue ga øt'ä n'na ra hya nu'a dí padi ngue hinda zä ga øt'e. ¹⁹Hinga gue'a dí øt'ä'a, porque dí tenná ra Jesucristo rá Ts'unt'u Oja. A nugá ya, conna Silvano, conna Timoteo, ya xtá xi'ahé hanja na ra Jesucristo. Nuna, hinjam'mø bi man'a n'na ra hya ngue da 'yøt'e, 'ne padi ngue hinda 'yøt'e. Porque nuna ra Cristo gátho majuaní te bi ma. ²⁰Nu te gáma hya xa yat'Oja ngue di nja, go gue'a ra Cristo øt'e ngue gá di nja. Janangue ya dí espahu Oja 'mø dí emhmu ngue majuaní'a te mmanná hya Oja. Porque nu'a te mi hma ngue da tho ra Jesucristo, ya bi nja. ²¹A nugá ya, ximma ngu'ahu, guehna Oja di hacju ra ts'edi ngue hinha gdá hehmu ra Cristo. Nuna Oja, ya bi 'yøt'e ngue yø ja'igahu. ²²Ya dí ohu rá 'ye Oja ya. Ya bá 'benngahu ra Espiritu Santo ngue ga n'yohu. Janangue ya dí haxhu njuani ya ngue gátho mi'da yø hya xa yat'Oja ngue ra nho di 'dacju, gá di nja.

²³Nu'a ngue hinda magä p'u Corinto tengutho nmi sanni ngue xca map'u, nugä dí ena ngue go ni nhohu ngue hinda magä p'u. I pa Oja ngue majuaní te dí xi'ahu. A nu'mø guí emhmü ngue himma juani te dí mma, nugä dadi n'uni ngue maða zücä Oja 'mø. ²⁴Hindí nne ga mma ngue ja ga sanni ha gdi japni nt'ec'eihu, ya dí padi ngue du ni nt'ec'eihu. A nuna ra hya dí nne ga øt'e, guehna ngue man'natho gui johyahu 'mø di yahu.

2 Janangue nugä dí ena ngue man'na xanho ngue ya hinda map'u mahón'a, porque nu'mø xca magä p'u, hont'a xti du ni mmuihu co nuna ra hya xca ma ngue xca hec'ahu te gä guí øthu. ²Porque nu'mø ga øt'a ngue da du ni mmuihu, ¿te'o da zä da 'yøt'e ngue ga johyagä 'mø? Hinda høn'athohu sä gui 'yøthu ngue ga johyagä. Pe zha di zä ga johyagä 'mø ga xi'ahu yø hya di du ni mmuihu? ³Janangue ya hinda magä p'u, sinoque hontho dá pen'nahü ra carta dá ot'i. Hinda ne ngue ga mmap'u ngue høndra dummü ga ma ha. Porque ya hinda zä ga johya 'mø ga hec'ahu te guí øthu. Dague'ahu p'uya, xquet'a dí padi ngue hinda zä gui johyahu 'mø høndra dummü ga hats'ahu p'u. ⁴Nu'mø ma ot'ä ra carta dá pen'nahü p'u, janjuani ngue hinda padi te ga ot'i, asta dí zoni ngue ra ndødummü jagui. Porque dí padi ngue da du ni mmuihu 'mø gä nuhu na ra hya dá ot'i. Pe nuna ra hya dá pen'nahü p'u, hinda pen'nahü p'u ra hya ngue da du ni mmuihu. Sinoque dá pen'nahü p'u

ra hya n'namhma guí padi ngue mathoguithe dadi ma'ahu.

-----

⁵A nuna ra 'yohu bi 'yøtra sui p'u guí 'buhmu, hinga høngthogui bi 'yøt'e ngue bi du ma mmüi, sinoque xquet'a 'ne'ahu bi 'yøt'e ngue bi du ni mmuihu na. Pe hindí nne ga mma ngue mathoguithe ra nts'oní bi 'yøna ra 'yohu dí xi'ahu. Porque hindí nne ngue da 'yengui ngue dí hørpabi ra hya. ⁶Pe nuyá, ya mme gätho 'da'igu ga mamhmü ngue ga hejpahu'a te ø'na ra 'yohu na. Ya co nu'a ya. ⁷Xanho ngue guí punnbahu'a ra 'yohu ya. Dami hojpahu rá mmüi. Nuya hingui padi te da 'yøtya, pe 'yo guí nnehü ngue nimantho mathoguithe da du rá mmüi. ⁸Ma'da'yo dami 'yuti ngue gadi mahmu'a ra 'yohu ya. ⁹Ya mam'met'o xtá pen'nahü p'u ra carta ngue guí hejpahu'u yø mmejmahya. Dá xi'ahu na ra hya na, dá ne ngue ga haxä njuani ngue'mø gui 'yøt'e te dí xi'ahu, oque hin'na. Pe ya bi nja, ya gä hejpahu na ra 'yohu dí mmangä. ¹⁰Nu'mø guí punnbahu na ra 'yohu gä hejpahu ya, xquet'a 'nequi dadi punnbi. Porque dí nne ngue rá hmi rá dä ra Cristo p'u ga punnbi te'o guí punnbahu. Madague'a hingui ho te bi 'yørcagui ra ja'i, pe ga punnbi, porque hindí nne ngue di nts'onna hya p'u ha guí 'buhmu. ¹¹Porque ra zithu janjuani ngue thuhrá xä ngue di t'sonna hya p'u ha guí 'buhmu. Pe nu'mø di nhojpabi yø ja'i, ya hinda dahra zithu.

-----

¹²Nugä dá map'u ja ra hnini Troas ngue dá mangä hanja na ra hoga

'da'yo hya ngue ra Cristo. Pe Oja bi 'yot'e ngue bi bongmanho ra hya dá mangä p'u. ¹³Pe himbi zä xca n'yo mapähä, porque ma cuxu ra Tito ya marä hya'a ngue ja xca nth'e'be p'u, pe himbi zohö. Janangue dá n'yetegä p'uya, dá thogui, dani mpagä p'u ja ra häi Macedonia, xamhatho ngue ja xcani nth'e'be p'u ra Tito.

-----

¹⁴Bi mäqui jammadigui Oja nuna bi 'yot'e ngue dí n'yo'be ra Cristo, 'ne faxqui ngue honnbu bi zä nnä ma i nthaha ra hya. Ndap'u bi zä ni ma ra hya, tengutho ra bopo ngue mahotho ga yuni ndap'u bi zä. Porque Oja bi 'yot'e ngue nuna ra hya dí mma di n'yo ndap'u bi zä. ¹⁵Janjuani ngue nnu manho Oja ngue dadi 'yonna hya ngue ra Cristo. Nu'mø zø ra bopo, nu'a ga yuni, gätho yø ja'i paha. Njarbutho ra hya dí mmangä ya, gätho yø ja'i øxra hya, ngu'u di nyanyø te, ngu'u da ma ra castigo, gä øxra hya. ¹⁶A nu yø ja'i da ma ra castigo, nuna ra hya øde, ena ra ndate n'youi ra hya p'u ga mbeni. Pe yø ja'i di nyanyø te, nuna ra hya øde, mazihotho p'u ga 'yøde, 'ne tinyø mmui ngue guehna ra hya i dinna 'da'yo te na. ¿Te'o xøda bõni ngue da base ha di japi da 'yø'na ra 'befi na? ¹⁷Porque xangu yø ja'i di ho ngue da mambrä hya Oja, pe hontho nne ngue da gujpabi ra menyü yø ja'i. Porque ma uants'i ra hya i mma, hinga gä gue'a rá hya Oja i mma. Pe nugä, nuna ra 'befi bi 'dacä Oja ngue ga øt'e, gue'a dí øt'a. 'Ne nnu Oja ngue himma xøts'etho nnä manna hya, sinoque dí hahma

mmui ngue dí ørpabi rá 'befi ra Cristo.

-----

3 Mami 'yemhmu ngue nnä mangä na ra hya na ngue dí espabi ra hya dí mma. ¿Ua gui emhmu ngue mahyonitho gdi cagä n'na ra carta ga dä'ahu, ja di mmamp'u ngue xanho ra 'befi dí øt'e? ¿Ogue go gui 'dacju n'na ra carta ngue ga caxpu nnä ma, ja da mamp'u ngue xanho ra 'befi dí øt'e, tengutho øt'ida? ²Pe nugä hinga carta dí honi ngue da mäxqui. Nu'mø nne n'na ra ja'i ngue da badi hanja ra hya, da zä da nu te gni 'yohu, ja da bap'u p'uya ngue'mø pømmanho ra hya dá mangä p'u gui 'buhmu ogue hin'na. Nugä zant'a dí mben'ahu. ³Ra Cristo nnepe ngue da nu yø ja'i hangu ra nho bi 'yøt'ahu na ra hya dá mangä. Pe himbi 'yotra carta conna tinta para ngue da nu yø letra yø ja'i. 'Ne himbi 'yotyø letra p'u ja n'na ra xindo tengutho yø hya bi 'yotra Moisés. Sinoque ra Espiritu Santo bi 'bät'a ni mmuihu, gue'a gui nequi'a te bi 'yøt'ahu ra Cristo'a.

⁴Dí haxa njuani ya ngue nup'u ja rá hmi rá dä Oja, nuna rá 'befi ra Cristo dí øt'e i pømmanho ngue dí n'yogä'be ra Cristo. ⁵Nu'a rá 'befi Oja dá øt'e, i pase Oja ha gui japi ngue i sä di ørpabi rá 'befi. A nugui, hingui sä ga ena ngue dí pase ha gda japi te dí øt'e. ⁶I øt'a Oja ngue i sä ga xicä yø ja'i hanja na ra 'da'yo cohi bi 'yøt'ui Oja yø ja'i. Nuna ra 'da'yo cohi na, hingui ngu yø ley nt'ot'i ngue da t'embi da 'yøtra ja'i. Sinoque i mmanna 'da'yo cohi

ngue hõndrã Espíritu Santo dã zã di unna 'da'yo te yõ ja'i. Pẽ nu ra ja'i enã ngue dã 'yõt'e gãtho yõ hya nt'ot'i p'u ja ra ley, ya ra castigo di nthẽui, porque hinda zã dã 'yõt'e te gã mmamp'u ja ra ley. Pẽ ra Espíritu Santo, ra 'da'yo te di uni.

⁷A nuna ra ley bi 'yotra Moisés, guep'u ja n'na ra xindo bi 'yotra letra. Nu'mõ mi ma nt'ot'i na ra hya p'uya, xandõn zaqui rá nyot'i Oja n'youi. Nu'a rá hmi ra Moisés, asta hinguí sã dã hyetyõ judío porque emmei di yoxni rá hmi. Pẽ nu'a te gui yoxni rá hmi, 'damits'u bi m'medi asta gue'mõ mi gohi tengutho mi ja m'met'o. Janãngue mazihotho te bá njap'u ha bá fudi bá nja rá ts'edi ra ley. Nja ngue nu'a ra ley, i mma ngue nu ra ja'i hinguí øt'e te gãma hya mmamp'u ja ra ley, dã ma ra castigo ra ja'i.

⁸Pẽ mã datho mazihotho na ra hya bi 'dacju ra Espíritu Santo. ⁹Xi'mõ ngue mazihotho i nẽqui na ra hya bi mã ngue dã ma ra castigo yõ ja'i, goma guehna ra hya xicju Oja ya ngue ya bi hoga mã ts'oquihũ. Man'na mã datho ngue mazihotho na ra hya naya. ¹⁰Mi tãte mi ho ra ley mi ja mam'met'o, pẽ hapu gue dã hyannbabi ra ley'a ganho ra hoga 'da'yo hya ya. ¹¹Xi'mõ ngue mi tãte mi ho ra ley mi ja m'met'o, 'nẽ himbi zedi para zantho, ya man'natho mathoguitho xandõnho na ra hoga 'da'yo hya ya, porque i ja para zantho naya.

¹²Dí pa'a njuani ngue guehna ra hya tãte xanho naya. Janãngue nuyá, dadi ja ndummui ngue dí mmanna hya, dí nnepe dã badi gãtho yõ ja'i ngue tãte xanho

na ra hya na. ¹³Nugã hindí øt'e tengutho bi 'yotra Moisés ngue bi gutrá hmi, himbi nepe xta nnu yõ judío ngue di yoxni rá hmi. Porque hinguí nnepe dã nu yõ ja'i ha di m'me'a gui yoxni rá hmi. ¹⁴Himbi zã bi dinyõ mmui yõ judío hanja na ra hya na. Astã guetya njarbutho, hinguí tindyõ mmui yõ ja'i hanja ra hya. Nu'mõ di xãhra Macã Libro ha nt'ot'i ra nyogui cohi bá nja m'met'o, hinguí tini hanja ra hya. Porque hõndrã ja'i dã 'yẽc'ei ra Cristo, dã zã dã dini xanho rá mmui hanja na ra hya na. ¹⁵Astã guetyõ pa ja p'uya, nu'mõ di xãhyõ judío ya yõ hya bi 'yotra Moisés, njot'itho yõ n'yomfeni. ¹⁶Pẽ nu'mõ bi 'yẽc'ei ra Hmu Jesucristo ra ja'i, ya i xohrá n'yomfeni i njot'i, dã dinna mmui hanja ra hya. ¹⁷Porque ra Hmu Jesucristo conna Espíritu Santo 'da'igu øt'e. A nuyá, nu ra ja'i ngue n'youi ra Espíritu Santo, nuna ra ley mi mma ngue dã ma ra castigo ra ja'i, ya bi xotra hya madi ja ts'edi ra ley. ¹⁸Gãtho gahu ya, ya bi dini xanho mã mmuihu ngue mã datho xandõnho'a ra Hmu Jesús. Mente ra pa dí 'buhmu ya, hõnt'a hõnt'a so mã mmuihu'a ya, ya sãr'mõ ngue man'na man'na gdã cohmu tengutho'a. Pẽ gue gue'a ra Espíritu Santo dã ja na ra hya na.

-----

4 Bi 'yõrcã ra mãte Oja ngue bi 'dacã na ra 'befi na. Janãngue nuyá, hinjam'mõ di cohma mmui ngue ha nnã mangã ra hya. ²Nu'a n'na ra hya ngue nt'aguitho i nja, i n'youi ra 'be'isã, hinga gue'a nnã yogã'a. Hingra nts'o nnã n'yo ngue

ga hätyø ja'i. Sinoque rá hya Oja dí mma, h́indí sánse yø hya dí mma. Nup'u ja rá hmi rá dá Oja, gá gue'a ra hya majuaní dí mma. Nguna dí øt'e, n'namhma ngue dí n'yo yø mmui yø ja'i ngue xanho na ra hya dí mma. ³Pe nuya yø ja'i h́ingui t́imp'u ja yø mmui hanja na ra hoga 'da'yo hya dí mma, guehya yø ja'i ní hya rá 'yu ngue dí ma ra castigo ya. ⁴Gue'a rá zithu 'yo ua ja rá ximhäi xa ngorpa yø n'yomfeni yø ja'i h́ingui ec'ei ra hoga 'da'yo hya ya. Porque h́ingui nnepe da xohyø n'yomfeni yø ja'i co nuna ra hoga 'da'yo hya, ngue da badi hanja ngue maguese na ra Cristo. Porque ra Cristo bi nja'i, 'ne gue'a ra Cristo 'da'iguui Oja. ⁵Nuna ra hya dí mmangä p'u ha 'buhyø ja'i, hinna mangä na ra hya na ngue go da 'yescagui yø ja'i. Sinoque gue'a ra Jesucristo dí mma hanja ngue hõnse'a ra Hmu ja ngue da t'ec'ei'a. A nugä p'uya, rá mefitho gra Cristo, dí ørpabi rá 'befi nuna da 'yøt'ahü ra nho. ⁶A nuyá, Oja bi zänni ngue bi nja rá nyot'i di yorbu ja ra 'bexui. 'Ne xquet'a bá sänni ngue guehna ra hoga 'da'yo hya bi xoga ma mmuihu, n'namhma ngue ga pahmu hanja ngue tate Oja. Porque ya bi dimma mmuihu hanja ra Cristo.

-----

⁷Nuna ra hya bi färcagui Oja ngue ga mma, guehna ra hoga 'da'yo hya hin'yü n'na ra cosa ngue rá muui na. Pe nugui, hin tema ts'edi jagui ngue gdi pase ha gdá japi ga mmanna hya. Janangue ja di nequi p'u xanho ya ngue guese Oja bi 'dacra ts'edi ngue dí mmambrá hya.

⁸Madague'a ngue gá ra n'u nná 'bui, pe h́ingui tu ma mmui. Madague'a ngue ja'mø ya h́indí padi te ga øt'e, pe h́ingui cohma mmui. ⁹Madague'a sucyø ja'i, pe Oja h́ingui hegagui. Madague'a engba häi yø ja'i ra hya dí mma, pe mahøndí ha ra ts'edi dí honi ha nná japra hya. ¹⁰Hõnnbu bi zä dí søni dadí n'uní ngue mada thogui, tengutho bi 'yøtra Jesús ngue bi tho. Janangue ja dá bap'u yø ja'i ya ngue gue'a ra Jesús i 'bui ngue fäxcagui. ¹¹Mente yø pa dí 'bui, n'na pa ngu n'na pa, ya ja ngue da hyogyø ja'i ngue dí mma hanja ra Jesús. Ja dá bap'u yø ja'i ya ngue gue'a ra Jesús i 'bui ngue fäxcagui, janangue hinte di jacyø ja'i. ¹²Mente yø ja'i honi ngue ha di hyogui, pe nugä p'uya mente dí 'bui, dí honi ha gdí nthehu ra 'da'yo te.

¹³Nup'u ja ra Maca Libro, i nt'ot'i ra hya bi man'a n'na nc'ei ngue bi 'yena: "Nuna te ra hya dí ec'ei, guehna ra hya ja ngue ga xihyø ja'i na", bi 'yena. Xquet'a di njadá p'uya ngue nuna te ra hya dí ec'ei, guehna dí xihyø ja'i naya. ¹⁴'Ne h́indí sü ngue da hyogyø ja'i, porque dí padi ngue nu'mø mi tho ra Jesús, Oja bi japi bi bennate. Di njathu p'uya, ngue ya ma n'yohü ra Jesús, xquet'a da 'yøt'Oja ngue ga bennatehu, 'ne 'da zixcathohü Oja p'u ha 'bui. ¹⁵Nu te gá ra n'u dá sägä ya, dadí n'uní ngue dá sägä ra n'u ngue dí honi ha gdí nthehu rá mate Oja. Nu'mø ya xtangu yø ja'i di nthui rá mate Oja, nu'a gangu yø ja'i di ja mammadí Oja p'uya, gá guehya yø ja'i da 'yespabi Oja ya.

-----

¹⁶Janangue nuyá, hinjam'mø ngue di cohma mmui te dí øt'e. Madague'a

ngue man'na ni gahma ts'edi, pe ma n'yomfeni, n'na pa ngu n'na pa man'na ni hya ra ts'edi. ¹⁷Madague'a ngue dí sã ra n'u mente yø pa dí 'bucua ja ra ximhäi, pe zits'utho p'u nnã bengã'a, porque da thotho'a ra n'u dí sãgã. A nup'u di mengra n'u xtã sãgã, xandøngu ra nho ga nth'e'be para zantho. ¹⁸Janangue nu'a te ra n'u dí thogui, hindí ør'mã güenda ngue masque dí sã ra n'u. Nu'a ma datho ngue so ma mmui, gue'a ra nho di 'daca m'mefa Oja'a. Porque nu'a te ra n'u tho'a n'na mente ra pa 'bui, i thotho'a. Pe nu'a ra nho mman'Oja ngue di nja m'mefa, i ja para zantho'a.

5 A nuyá, gã dí padi ngue ga tuhũ, porque ma do'yohũ hingui zai. Pe Oja, ya xa nsãp'u mahets'i ngue ja gani m'muhmu p'u para zantho. Ne nup'u ha ga m'muhmu, guese Oja bi hoqui. ²Majuani ngue mente ra pa dí 'buhmu ua ja ra häi, hindí nuhu ra pa di mpãdi ha dí 'buhmu, n'na zihmantho gani m'muhmu p'u mahets'i bí ja ma nguhu. ³Ya ja ra 'da'yo ngu ha ga m'muhmu. Hingui sã ga enã ngue hin'yu ma ngumhmu. ⁴Mente dí 'buhmu ua, dí dants'i ngue ra n'u dí sãhu. Hindí nne ga mma ngue ga enã dí xonni ga socua ma do'yo. Sinoque nu'a dí xonhnu ngue ga m'muhmu p'u ja ra ngu di 'dacju Oja para zantho, ya hinjon da du. ⁵Guehna xí nsã Oja naya ngue xa hoqui hapu ga m'muhmu. 'Ne bá penhna Espiritu Santo ga n'yohu. A nuyá, ngue ya dí n'yohu ra Espiritu Santo, ya dí haxu njuani ya ngue nu te gãma hya mman'Oja, gã di nja.

⁶Janangue nuyá, dí ha ra ts'edi hangu ra pa hindí yobeni. Mente dí 'bucua ja ra ximhäi, ya dí padi ngue tobe hindí 'bup'u ja ma ngum'me ra Hmu Jesús. ⁷Nu'a dí tømí ngue dí nja, dí haxa njuani ngue majuani di nja. ⁸Ya hindí yobeni ngue ngu'a di nja, janangue dadi xoni ga tu. Porque dí xonni gani m'mu'be ra Hmu Jesús. ⁹Pe nuyá, mente dí 'bui ogue xca tu, para zantho di nne ga ørpabi rá pãhã ra Hmu. ¹⁰Porque gãthogahu, nu'a te xtã n'yohu ua ja ra ximhäi, da zonna pa da hyascãhu ra güenda ra Cristo. N'na ngu n'na yø ja'i di t'unni te ja ngue di tocabi, ogue xanho ogue xan'u te xa n'yo mente ra pa xa m'muhra ja'i.

-----

¹¹A nuyá, nuna ra Hmu Jesús dí nnu mansugã na, 'ne dí nne ngue da nu manhogui. Janangue nuyá, dadi ja ndummui ngue ga tapyø mmui mi'da yø ja'i ngue da 'yec'ei ra hya. Nuna Oja, ya padi te gã dí øt'e, da gue'ahu, xquet'a dí nne ngue gui pahmu hanja'a te dí øt'e. ¹²Nuna ra hya dí mma, mamí 'yemhmu ngue hontho dadi hoqui te dí mma para ngue da zãp'u ga espi te dí øt'e. Sinoque dí xi'ahu xanho hanja te dí øt'e, n'namhma ngue da zãp'u gui nyanju p'u ha di yajpagui yø ja'i. A nuya yø ja'i di yajpagui, guehya di ho da 'yespabi yø hya p'u ha ya, madague'a hinga njuani yø n'yomfeni. ¹³Nu'mø guí enju ngue dí locogã ngue te dí øt'e, nu te dí øt'e hontho dí honnbi ha di t'espabi Oja. A nu'mø guí emhmu ngue hindí locogã, gue'mø hontho gdi honi ha gdã japi ngue ga øt'ahu ra nho 'mø.

¹⁴Rángue dī macjə rə Cristo, a nuya hōndrá pähä rə Cristo dí honi ha gdá ørpabi ya. Ya bi du rə Cristo ngue bi yancjə. Janangue dí ør'mə giüenda ya ngue entho gä dá tuhu 'mø mi du'a. ¹⁵Bi du rə Cristo ngue da yani gätho gahu. Janangue ya hinga sänse te gdá 'yohu ya, sinoque ya gdá 'bühmü'a ngue ga ørpahu rá pähä rə Cristo, nu'a bi du nē bi bennate.

¹⁶Xiya, ¿ua hontho da hnu n'na ra ja'i, ya fadi te ja rá mmü? Nu'a, hinda zá'a. Nu'mø yø pa mi m'mühra Cristo, dá ena ngue dá padi te'o. Pe nu te dá bengäy yø pa'u, ya hinja ngu'a ja ma n'yomfeni ya. ¹⁷A nu ra ja'i ec'ei rə Cristo, ya com'da'yo rá n'yomfeni. Ya bi zep'u'a te mani n'yo m'met'o. A nu'a te ga 'yo ya, gä ma'da'yo. ¹⁸Guehna Oja øt'e ngue ma'da'yo'a te ga 'yo ra ja'i. Ya ma amigohu Oja ya ngue bi gurca ma ts'oquihu rə Cristo. Janangue bi 'dajhma 'befihu Oja ngue ga xihmu mi'da yø ja'i ngue di n'amigoui Oja. ¹⁹Nuna Oja, bá exra Cristo para ngue da japyø ja'i ngue di n'amigoui Oja. Himbi bentho Oja ngue ja yø ts'oqui yø ja'i. Ya bi 'dacjə rə 'befi ngue ga ximhmə rə hoga 'da'yo hya yø ja'i.

²⁰A nugä bi 'yøt'e ngue rá representantegä rə Cristo. Tengutho 'mø ngue da zo'asehu Oja, nu te nne da man'Oja, guehna rə hya dí xi'ahu naya. Nuna rə Cristo i nne na ngue gui n'amigohu Oja. ²¹Ra Cristo hin tema ts'oqui i ja na, pe para ngue bi gurca ma ts'oquihu, Oja bi japi ngue bi du conná guehma ts'oquihu. Janangue nup'u ja rá hmi rá dá Oja, nu'mø bi zá dá ec'eihu

rə Cristo, ya bi nhohma ts'oquihu p'uya.

-----

6 A nugä ya, ngue ya rá mefigä Oja, dí xi'ahu ngue mamü unthohu na rá mate Oja di 'da'ahu. ²Porque Oja, nu'a rə hya nt'ot'i p'u ja rə Maca Libro i ena: "Bá ep'u rə pa xtá sänni ngue ga 'da'ahu n'na rə mate. Nu'mø ga socjə, ga øde te guí xicjə. Gue'a rə pa'a ngue da zá di nyanni tehu nē ga fäxahu", en'Oja. A nuyá, guehra pa jap'u i sä gui nzohmu Oja ya. Guehra pa jap'u di nyanni tehu ya.

³Nu te dí øt'e, dí honi ha nna japi ngue da gohi xanho, porque hindí nnepe ngue da 'yengyø ja'i hingui ho rá hya Oja dí mma. ⁴Sinoque dí nnepe ngue da badí gätho yø ja'i ngue rá 'befi Oja dí ørpe. Janangue nugä dí seti hangu rə n'u dí thogui. Ja'mø hin'yü te ga honi. Ja'mø congba yø ja'i ngue sūqui. ⁵Ja'mø fegbagui yø ja'i. Ja'mø coca fädi. Ja'mø pets'i da zajthogui yø ja'i. Ja'mø dadi mpefi hin'yü p'u rá nzegui. Ja'mø hinga mbongui rə ora ga n'aha. Ja rə ora ngue ya ga tu rə thuhu. ⁶Nu'a gui nequi xanho ngue rá 'befi Oja dí ørpe ngue di 'yo xanho, nē dí padi xanho hanja na rə hoga 'da'yo hya. 'Nē gä dí seti te gä ørcagui yø ja'i, i ja ma yemmi. 'Nē fäxcagui rə Espiritu Santo ngue sä dí ørpabi rá 'befi Oja. 'Nē majuanü ngue dadi madi gätho yø ja'i. ⁷Di 'dacrə ts'edi Oja ngue nuna rə hya majuanü da zá ga mma xanho hanja. 'Nē dadi ja ndummü ngue gä rə nho gdá n'yo, n'namhma ngue hinha di dajpagui rə nts'o i ja ndap'u bi

zä. ⁸A nuyá, 'buhýø ja'i ngue nnu mansugui, ximmi 'buhýø ja'i ngue hingui nnu mansugui. 'Buhýø ja'i ngue nnømmanhogui, ximmi 'buhýø ja'i ngue nnømman'ugui. 'Buhýø ja'i engui ngue dí häte, pe nugä zant'a gä gue'a ra hya majuaní dí mma. ⁹Madague'a dadí mpa'be xanho yø ja'i, pe 'bu i'da mma ngue hingui pagui. Ja ra ora ya dí 'bui ngue ra ndate, pe tobe di pongui. Mbenngui xa n'u yø ja'i, pe hingui hogui. ¹⁰Madague'a tár'man'u ma mmui te dí thogui, pe nuua ja ma n'yomfení dadí johyatho. Madague'a dí hyoya, pe nuna ra hya dí mma, xandøngu yø ja'i ørpabi ra nho na ra hya na. Madague'a hinguits'u te dí pets'i, pe nu te gätho i ja, gä gue'a ørcagui ra nho'a.

¹¹Ague ma zi cu'ahu gyø mmenguhu p'u ja ra hñini Corinto. Nugä, gä dá xi'ahu te gäma hya so ma mmui, hin tema hya dá co'mi. Porque janjuani dadí ma'ahu. ¹²A nu'mø ngue hin dadí n'amigoui ya, pe ngue guí nnese ngue hin dadí n'amigoui. Pe nugui, emmei dí nne ga n'amigoui. ¹³Nugä dí nzo'ahu tengutho n'na ra papá 'mø nzohýø basi, dadí ja'ahu p'u. Dami maqui tengutho nná ma'ahu.

¹⁴A nuyá, 'yo guí nne gui nsixhu'u yø ja'i hingyø 'yec'ei. Porque n'nan'yo ra hya ga 'yo yø 'yec'ei ngue'a te ra hya ga 'yo yø ja'i hingyø 'yec'ei. A nu ra ja'i ngue gä ra nho ga 'yo, hinga 'da'igu øt'ui ra ja'i nu'a xa nts'o ga 'yo. N'nan'yo ga 'yo'u, tengutho ra nyot'i, n'nan'yo gui nequi ngue'a gui nequi ra 'bexui.

¹⁵Porque ra Cristo hinga 'da'igu øt'ui ra zithu'a. Ximmangu n'na ra 'yec'ei ya, xquet'a hinga 'da'igu øt'ui n'na ra ja'i hinga 'yec'ei. ¹⁶Nup'u ja rá nija Oja, hønse'a majuaní ngue Oja i 'bui i nthanne p'u. Hin'yu ra nt'edi ngue ja di nthanne p'u yø dahmu. Gue'ahu i nnøpa nija Oja, porque Oja i ena: "Ga n'yo'be'u yø ja'i thannegui. 'Ne gueque rá Ojagä'u, 'ne gue'u ma ja'i'u", en'Oja. ¹⁷Nuna Oja mahøn'a ena: "Dami pømhmu p'u ha 'buhýø ja'i xants'o te øt'e. 'Yogui øthu'a ra nts'o øt'u, n'namhma ngue da zä gui sohu ma 'yegä. ¹⁸Nugä ya da zä gui 'yøt'e ngue ni papághu. Nugä p'uya, ga øt'e ngue ma basi'ahu", enna Oja i jase rá ts'edi.

7 Ague ma zi cu'ahu, nguna ra hya di yat'Oja da 'yørcahu ya. Janangue ma ga hehmu p'u'a te gäma nts'o i ja. Ga hehmu p'u'u te gäma cosa di ts'onnga ma do'yohu. Ga hehmu p'u'u te gäma hya di ts'onnga ma n'yomfenihu. Ma ga hahma mmui ga nnu mansuhu Oja. Ma ga unma mmuihu Oja para zantho.

²Ague ma zi cu'ahu, 'yo di junngä ni mmuihu, dami 'yøt'e ngue gui macju. Porque nugä hinjondí sui. Hin tema nts'oní dí ørpabi n'na ra ja'i, 'ne hinjondí här'ma hya ngue te ga hannbabi n'na ra ja'i. ³Nuna ra hya dí mma, hinjondí hörpa ra hya ngue ga embi hingui ho te ørque. Ya xtá xi'ahu m'met'o ngue nugä dadí ma'ahu mente dí 'bui 'ne asta gue'mø dá tu. ⁴Nugä dí pa'a njuani ngue gui 'yøthu ya yø hya dí

xi'ahũ. Nugã dí ɛts'ahũ 'mø dí ya'be yø ja'i, porque dí xifi te guí øthũ. Madague'a dí sãgã rã n'ũ, pe nu'mø bi zo ma mmũigã'a te guí øthũ, ya man'natho dadi johya.

⁵Nu'mø mã søcã ua ja rã häi Macedonia, hĩjam'mø xtã nzã xca m'mãm mã pähä. Porque ndap'ũ bi zã mi ja rã sui. Ya bi dũ mã mmũi dí ɛnã ngue xtĩ ts'onýø ja'i nã rã hyã dí mã mã. ⁶Pe nuna Oja, nu'ũ yø ja'i hĩngui hã rã ts'edi, go di hatra ts'edi nã. Janangue nu'mø mi zøcua ra Tito, Oja bi 'yøt'e ngue man'natho bi hyã rã ts'edi mã mmũi. ⁷Hĩnga hønt'a dá johya 'mø mã nu rã Tito mahøn'a, sinoque man'natho dá johya 'mø mi xiqui ngue ɛmmẽi gã 'yørpahũ mã su mente bá m'mũp'ũ guí 'bũhmũ. Porque rã Tito janjuani di johya connã ngue'ahũ. 'Nẽ bi xiqui ngue tũ ni mmũihũ ngue'a te gni ɛnngahũ mã mmũigã. I ɛngui ngue ɛmmẽi guí mbẽnju. Mi zã mã øcã nã rã hyã nã p'uya, man'na mathoguitho dá johya.

⁸Nu'mø mã pen'nahũ p'ũ rã carta m'met'o, bi dũ mã mmũi ngue'a te rã hyã bi mẽ rã carta. Porque dí pa'a njuani ngue da dũ ni mmũihũ 'mø gã nuh'ã rã hyã nt'ot'i. A nuyã, ya hĩngui tũ mã mmũi ngue'a rã carta dá pen'nahũ p'ũ. Porque dí padĩ ngue hĩnxmã mã da dũ ni mmũihũ. ⁹A nuyã, janjuani dadi johya. Pe hĩngue dadi johya ngue bi dũ ni mmũihũ. Sinoque dadi johya ngue nu'a i dũ ni mmũihũ, bi mpãhni n'yomfẽnihũ. Oja bi 'yøt'e ngue bi dũ ni mmũihũ ngue'a te gmi øthũ, n'namhmã ngue nu'a rã carta dá ot'i bi 'yøt'ahũ rã nho, hĩngue masque rã nts'onĩ bi 'yøt'ahũ. ¹⁰Porque nu

rã ja'i tãr'mãn'ũ rá mmũi ngue te gã 'yo, ya di 'bãtrã mmũi, da hyep'ũ rã nts'o gã 'yo. 'Nẽ gue'a nnu manho Oja'a, gue'a di nyannã te rã ja'i'a. Pe nu'ũ yø ja'i njuantho hĩngui nne da 'yec'ẽi Oja, madague'a ja'mø tũ yø mmũi, pe hĩndi nyanyø te. ¹¹Bi nu manho Oja te gã 'yøthũ, porque mi zã gmi nuhũ rã carta dá pen'nahũ p'ũ ngue'a rã ts'oqui bi nja, bi dũ ni mmũihũ p'uya. Ya guí nuhũ te bi nja m'mefa mi zã gmi pahm'ã te bi nja. Gã mbøcuehũ p'uya, porque guí suhũ rã castigo da ja Oja. Janangue gã hyã rã ts'edi ga hejpah'ã bi 'yøtra ts'oqui. Ya di nequi ngue hĩn gadi hothoh'ã rã ts'oqui bi nja. A nuyã, janjuani guí nne guí nuju ya.

¹²Nu'mø mã ot'ã nã rã carta dá pen'nahũ p'uya, hĩnga høntho dí nnegã ngue di njapra castigo'a to bi 'yøtra ts'oqui, ni xindi fãts'i to ts'ui. Sinoque pa Oja te dá bengã, porque dá negã ngue da dinnĩ mmũihũ ngue nuna rã hyã dí xi'ahũ, guehna rã hyã guí nnu mãnsuhũ nã. ¹³Gue'a i nhohmã mmũigã'a ya.

Pe hĩnga hønt'a i johya mã mmũi'a, sinoque man'natho dá johya 'mø mã nu rã Tito ngue janjuani di johya connã ngue'a rã nja mãnsu guã ørpahũ. ¹⁴Nu'mø tobe hĩmmani map'ũ rã Tito ya, nugã dí ɛmbi: "Dĩ pacã njuani ngue da 'yørpabi masu yø ja'i nã rã hyã gã pennbabi ya", dí ɛmbi. Pe nu te dá xicã rã Tito, majuanĩ ngue gue'a gã 'yøth'ã. Ja bi bømp'ũ majuanĩ te dá xicã rã Tito ya, tengutho 'mø dãm mã m'mucã p'ũ guí 'bũhmũ ya, gã majuanĩ rã hyã dá xi'ahũ. ¹⁵Dĩ pa'a njuani ngue man'natho di mã'ahũ rã Tito ya, porque mbẽndya

ngue gá gá 'yörpahu masu yø hya bi xi'ahü, 'ne nu'u yø hya bi xi'ahü, gá ja ndümmüi ga 'yøthu'u. ¹⁶A nuyá, janjuani dadi johya, porque nu'a te gá guí øthu, gá gue'a, hñte di 'bedi. Ya hindí yobeni co nu'ahu ya.

-----

8 Ague ma zi cu'ahu, dí nne ga xi'ahu hanja ngue bi bøngmanho'a rá njapi Oja bi unyø 'yec'ei 'bup'u ja yø hñini ja'a rá häi Macedonia. ²Madague'a 'bømman'u ngue ts'ui, pe janjuani di johya. Madague'a hyoya, pe nu'u yø 'bäxte øt'e, di unna menyu tengutho 'mø di mmemmeti. ³Dadi jagä majuani ngue nu'a te yø 'bäxte di uni, co gá yø mmüi gui uni. Nu'a te xanzänni di uni, man'na ngue hus'mø bi uni. ⁴Emmei bi 'yäcra mate'u yø 'yec'ei 'bu'a Macedonia ngue da ma macüt'ibi rá güenda yø menyu ngue da 'yörpa rá 'bäxte'u yø 'yec'ei 'bu'a Jerusalén. ⁵Nu'a te mi so ma mmüigä ngue xta 'yøt'e, hinga hont'a bi 'yøt'a. Sinoque bi 'yøt'e te nne Oja ngue da 'yøt'e. Rá müditho bi unyø mmüi rá Cristo. M'mefa p'uya bi ma ngue ya 'bui ngue da 'yøt'a te rá hya dí xifi. ⁶Ma nugä'a te rá 'bäxte bi 'yøtyø mmengu Macedonia p'uya, dá xicá rá Tito p'uya ngue mahönda map'u ngue di 'yopra hya ngue'a rá menyu gá d'ümí gá pethu m'met'o, guí sigue gui pethu'a rá 'bäxte'a.

⁷A nuyá, man'na xanho te guí øthu, porque xanzaqui ni nt'ec'eihu i ja. 'Ne guí padi guí nxännbathu xanho rá hya, porque guí tímhmü xandønho hanja rá hya. I ja'ahu rá pähä gui 'yörpahu rá 'befi Oja. 'Ne janjuani gadi macju. Janangue dami

ntatehu ya ngue man'na xtangu rá 'bäxte gui 'yörpabi ni cuhu. ⁸Hinna mangä ná rá hya ná ngue xøgue gadi 'bep'ahu gui 'yøthu rá 'bäxte. Sinoque dí xi'ahu ná rá hya ná ngue dí nne guí pahmü'a te ør'mída yø ja'i nuya ja mpähä da 'yörpabi rá 'bäxte yø mmi'yec'eiui. Nugä dí ena ngue xamhmatho di nequi ngue 'ne'ahu majuani gadi mahni mmi'yec'eiui. ⁹Ya di nequi xandønho hanja'a rá mate rá Hmu Jesucristo bi 'dacju. Nu'a go rá mmeti'a te gá i ja'a, bi 'yøt'a hyoya ngue bi madi gäthogahu. A nuya ngue bi 'yøt'a hyoya, nu'a rá mate bi 'dacju, mathoguiho di muui.

¹⁰Nu'a rá menyu ngue rá 'bäxte gá d'ümí gá pethu rá jeya bi thogui, nugä dí ena ngue man'na xanho ngue guí juathu ya. Porque go rá müdi bi nja'ahu mpähä gá pethu rá menyu ngue m'ida yø 'yec'ei. ¹¹A nuyá, tengutho gá 'yøthu m'met'o ngue gá hyahu rá ts'edi bi nja rá 'bäxte, ximmangudya dami hyahu rá ts'edi guí umhmü hangü ts'u da zut'a ni ts'edi guí umhmü. ¹²Porque rá ja'i majuani ngue ja mpähä da 'yøtra 'bäxte, i nnu manho Oja te øtra ja'i, madague'a hingui ngu n'na rá cosa surpa rá ts'edi di uni. Nuna Oja hingui äcju n'na rá cosa ngue hin'yu gahu ná.

¹³Hindí en'ahu ngue guí uni gätho'a te guí pets'i asta da hin'yu te guí sihu. ¹⁴Sinoque hnepe ngue da 'da'igu, gá di nja te guí sihu. A nuyá, ngue ja te guí sihu ya, dami unhnü'a te hommi'da yø ja'i. Pe man'na rá pa p'uya, nu'mø da hin'yu te gui hyomhmü, xindi 'da'ahu p'uya. Janangue n'na ngu n'na'ahu

h̄injonda z̄a r̄a n'ũ, d̄a 'da'igu ȳo ja'ĩ, ḡa di ja te d̄a hyoni. ¹⁵Ya d̄i n̄ja tengutho r̄a hya mmamp'ũ ja r̄a Maca Libro ngue ɛna: “Nu r̄a ja'ĩ ja xangu te d̄a zi, h̄inte di pongui, porque di un̄i. A nu r̄a ja'ĩ ngue zits'utho ja te d̄a zi, h̄inte di 'bedi, porque ma t'unni te d̄a zi”, i ɛna.

-----

¹⁶Dadi ja mammadi Oja ngue tengutho ma n'yomfeni ngue dí nne ga ɔt'ahũ ra nho, njarbutho rá n'yomfeni ra Tito ya. Xquet'a di ja ndummui ngue nne da 'yot'ahũ ra nho. ¹⁷Nu'mø ma xifi ngue da ma da nu'ahũ, ra ndijohya ngue bi ne da ma. Porque n'ese na nne da map'ũ da nu'ahũ na. ¹⁸Nuna ma cuhũ ra Tito, xquet'a da me man'na ma cuhũ ngue da nu'ahũ. Nuna ma cuhũ da me, i nnu manho yø 'yɛc'ei ndap'ũ bi z̄a na, porque nuná, i pad̄i xandõnho ha di japi da manna hoga 'da'yo hya. ¹⁹Nuna ma cuhũ na, bi 'yɛxyø 'yɛc'ei ngue ga mme'be Jerusalén, ga ma d̄a'be ra m̄enyu ngue ra 'bãxte. Dí nnehe ngue nuna ra 'bãxte na, guehna di mama jama mmadi ra Jesucristo na, n̄ɛ da bahyø ja'ĩ ngue ja'ahũ ra p̄ahã gui fãxni mmi'yɛc'eiɦũ. ²⁰Mente di yoho hyuhe h̄inte da ja'ũ nemhya guehna ra m̄enyu dí xihyø 'yɛc'ei di peti. ²¹I pa Oja ngue nuna ra m̄enyu h̄injonda hyaqui, ḡa da ma ma d̄a. Xquet'a dí nnepe da badi ḡatho yø ja'ĩ ngue ḡa ḡa d̄agãhe na ra m̄enyu na.

²²Nuya yo nc'ei ya, da me man'na nc'ei ma cuhũ. Nuna, ya pad̄i xanho ha di japa 'befi da 'yøt'e, n̄ɛ di nequi ngue ja mpãhã da 'yørpabi rá

'befi Oja. Ya rá 'befitho'a ngue ha da ma. A nuyá, janjuani di johya ngue da map'ũ ya, porque ɛna ngue h̄ingui ya ni mmui ngue gui fãxhũ mi'da yø 'yɛc'ei. ²³Nu'mø to da ne da 'yãnni hanja ngue ga penhnã p'ũ ra Tito, dami xihmũ ngue ma amigo na, n̄ɛ ma mmimmefi'be para ngue da hyoni ha gdi timhmũ ra nho. A nuya mi yoho ma cuhũ da map'ũ, dami xihmũ yø ja'ĩ ngue guehya ma cuhũ 'bucua bi huanhni ngue da map'ũ ya. 'Nɛ conná guehna ra 'befi ɔtya, i nnu mansu ra Cristo yø ja'ĩ. ²⁴Nu'mø bi ma p'uya dí mmangã ya, dami 'yørpahũ ma su xanho, n'namhma ngue nuya yø 'yɛc'ei ndap'ũ bi z̄a 'bui da badi ngue majuani gadi mahni cuhũ. Porque guehna ra hya dí xifi ḡatho yø ja'ĩ na ngue ɛmmei gadi mahni cuhũ.

-----

9 A nuyá, nuna ra 'bãxte ya xtã xi'ahũ m'met'o gui 'yørpahũ yø 'yɛc'ei, ya h̄imma hyoni ngue hõnga otra sucua ngue ga yopã na ra hya na. ²Porque ya dí pad̄i xanho ngue ja mpãhã gui 'yørpã ra 'bãxte ni cuhũ. Dí xicã yø ja'ĩ 'mø ma magã p'ũ ja ra hãi Macedonia, dí ɛmbi: “Nuya yø mmengu p'ũ ja ra hãi Acaya, ya desde ra jeya bi thogui di petra m̄enyu ngue ra 'bãxte da 'yøt'e”, dí ɛmbi. A nuyá, co nuna te ra hya guí ɔthũ ya, nuya yø mmengu ua ja ra hãi Macedonia, xquet'a ya ha ra ts'edi ya ngue di petyø m̄enyu ngue ra 'bãxte da 'yøt'e, tengutho guí ɔthũ ya. ³Pe nuyá, da map'ũ ma cuhũ ngue di yopra hya. Porque dí nne ngue nu'a ra m̄enyu gui mfãxtehũ gui

pethu hante ga mmagä p'u. Porque ya xtá xicä yø ja'i ngue ya guí 'bui ngue gui mfäxtehu. ⁴Xi'mø gue 'da gda megä'be p'u 'da yø mmengu Macedonia, da thin'ahu p'uya ngue hin gadi pethohu ra menyu gui mfäxtehu, sä ya xtá mangä p'uya ngue ya guí 'bui ngue gui mfäxtehu. Ga pets'a ma sä p'uya. Xinguí pes'ni sähu ngue da hin'yutho ra menyu ngue ni 'bäxtehu. ⁵Janangue nugä dí nnu manho ngue di m'met'o ya ma cuhu da ma di zengua'ahu. Guehya di ben'nahu ya ngue nu'a ra 'bäxte ya xcá yat'i gui pethu, ya di ja 'mø dá macähe p'u. Ya di nequi p'uya ngue nu'a ra 'bäxte guí øthu, i ja mpähä guí øthu ra 'bäxte. Ya hinda zäp'u da 'yenyø ja'i ngue go dadi ja ts'edigä ngue gui 'yøthu ra 'bäxte.

⁶Pe dami bemhmü xanhu na ra hya ga xi'ahu ya. Nu ra ja'i ngue zits'utho di uni, xquet'a Oja zits'utho di unni. Pe nu ra ja'i ngue xangu di uni, xquet'a Oja xangu di unni. ⁷N'na ngu n'na ra ja'i, nu te mi'a mpähä rá mmui i ja ngue di uni, di uni. 'Yo di ya rá mmui'a te di uni, 'yo di ena ngue ra ts'edi t'ørpe. Porque Oja i nnu manho ra ja'i nu'a mpähä gui un'a te di uni.

⁸Nuna Oja, ja rá ts'edi ngue da zä da 'yø'te ngue guí timhmü'a te ra nho guí homhmü. Mathoguitho di unni n'namhma ngue da bongtho p'u'a te gdi fäxni mmic'eihu. ⁹A nu ra Maca Libro i ena: "Nu ra hoja'i, ngue mathoguitho fäxhra hyoya, guehna ra ja'i hinda 'be'a te di uni".

¹⁰Nuna Oja bádi unna hmudä ngue nthuhu para ngue di nja te da zi yø ja'i, xquet'a di 'da'ahu te ga gui hyomhmü. Ya di nja xangu

n'namhma ngue da zäp'u gui 'yørpahu ra nho mi'da yø ja'i. ¹¹Gui timhmü xangu n'namhma ngue da zäp'u xangu gui umhmü. Nu'mø dá dägä'a ra 'bäxte gui pennba ma cuhu 'bu mman'u, gue'a emmei di ja mammadi Oja'a. ¹²Porque nu'mø gui 'yørpahu ra 'bäxte'u ma cuhu, hinga høntho da ma ma t'unni te honi, sinoque nu'mø bi hyan'a te mat'unni, janjuani dadi ja mammadi Oja ngue te gui 'yørpahu. ¹³Guehya da 'yeshabi Oja ya, porque nu'a ra 'bäxte gui 'yøthu gue'a di nequi'a ngue majuani guí ec'eibahu rá hoga 'da'yo hya ra Cristo. Yø ja'i da 'yeshabi Oja porque di nequi ngue majuani ni mmui gni 'yørpabi ra 'bäxte ni cuhu 'bup'u Jerusalén, da gue'u 'bui ndap'u bi zä. ¹⁴A nuya p'uya, da mat'Oja conná ngue'ahu 'ne mathoguitho di ma'ahu. Porque da nu yø ja'i ngue Oja bi 'yemmei bi xoc'a ni mmuihu ngue da zä gui 'yøthu ra nho. ¹⁵A nuyá, ma ga ja mammadihu Oja ya ngue bá pennghu ua rá Ts'unt'u. Nuna ra mate bi 'yørcahu i tate di muui, porque hinguí sä di hma hangu gangu rá muui'a te bi 'yørcahu.

-----

10 Nugä drá Pablo, jap'u n'na ra hya dí nne ga xi'ahu. Pe mahotho dí nne gdä zo'ahu tengutho i nya ra Cristo 'mø mi 'nyo ua. A nuyá, 'bu i'da engui ngue di ya manhuehigä 'mø dí yashu, pe nu'mø ngue ra cartatho dí pen'nahu p'uya, engui ngue høn'mø dí ya manzaquigä 'mø. ²Ague ma zi cu'ahu, dami hyehmu p'u'a te gäma hya hinga gue'a, n'namhma ngue

nu'mø da magä p'u ga ma nu'ahu, ya ga nya manhohu p'uya. 'Yo guí nne ngue ja ga hecahu'a te gni 'yohu. Pe nu'mø tobe 'bui to xi'ahu ngue dí honse ha di hnu manhogui, guehya jatho ngue ga nya manzaqui'be ya.

³Majuani ngue nugä drá ja'itho, pe himma hyase nná orpabi rá 'befi Oja. ⁴Hinga guecsequi dí honi ha dí nthahna rá 'befi Oja dí orpe, porque n'na ra hya ngue rá hyase ra ja'i, hinda zä ha di daha. Janangue nugui, nuna rá 'befi Oja dí orpe, di hacra ts'edi Oja ngue ga tapra nts'o i ja. ⁵Oja di 'dacra ts'edi ngue säp'u dí tapra hya'u yø ja'i di 'yexpu ha ya, guehya honi ha ga ndäcra hya dí mmangä ya, porque hinguí nnepe da balyø ja'i hanja Oja. Di hät'i di 'uajpatho yø hya yø ja'i, dadi japi ngue da 'yec'ei xandønho ra Cristo.

⁶A nu'mø bi nequi xandønho ngue guí ec'eiha na ra hya dí xi'ahu ya, nu'u yø ja'i fesra hya p'uya, ya säp'u ga ha ra ts'edi ngue ga hejpi te ø't'e.

⁷¿Hanja ngue hontho guí nnuhu te ja n'na ra ja'i, pe hinga 'be gui hacju ra güenda te ja mbo rá mmui ra ja'i? A nuya yø ja'i suqui, i ena ngue yø mefi ra Cristo, pe da badi hanja ra hya, ngue xquet'a 'nequi rá mefigui ra Cristo. ⁸Madague'a sä ga hongä mi'da yø hya ngue ga o'ahu n'yu xanho hanja te nná 'yo, pe nuna te ra hya dí mma, hinda pes'ma sä. Porque dí haxa njuani ngue gue'a ra Hmu Jesús di hacra ts'edi ngue dí mmambrä hya, para ngue man'na di hya ra ts'edi ni nt'ec'eiha. Hingue masque dadi ts'on'na ni nt'ec'eiha i ja, tengutho øt'ahu mi'da yø ja'i.

⁹'Yo guí emhmü ngue høn'mø dí otra carta dí pen'nahü ngue dí ya

manzaqui. ¹⁰Porque gue'a mmanyø ja'i'a, embi ngue nu'mø dí otra carta ga pen'nahü, gue'mø dí ya manzaqui 'mø. Pe nu'mø dí yasehu p'uya, ya engui ngue dí ya manhughi 'mø. 'Ne engui ngue nu'a te ra hya dí mma, hinga njuani ga nt'øde.

¹¹Pe nu to i mmanna ra hya na, da ba'a njuani ngue hinga høn'mø dí otra carta dí pen'nahü ngue dí ya manzaqui, sinoque xquet'a da zä ga nya manzaquigä'a ra pa ga mmagä p'u ngue ga nyahu.

¹²Pe nuna ra hya dí mma, hinguí sä ma mmui ngue ga ø't'e tengutho ga ya mi'da yø ja'i ngue espabi yø hya, i ena ngue tate yø bamhya ngue mi'da yø ja'i. Pe guehya yø ja'i ma'bedi yø mmui ya. Guehya hontho honi ngue ha di ntate yø hya ngue mi'da yø mmixännbatehu. ¹³A nugui hinga n'yets'itho na ra hya dí mma. Nu te dí ø't'e, gue'a dí mman'a. Pe hontho dí nne ga xi'ahu ha rá nja na ra 'befi bi 'dacä Oja. Bi 'dacra 'befi Oja ngue nup'u ja ni hninihu Corintio, asta ja ga ma mangä p'u rá hya Oja. ¹⁴A nuyá, hinda sänse ngue ga mmagä p'u guí 'buhmu, sinoque Oja bi 'dajma 'befi ngue ga mmap'u. 'Ne guecä rá muditho dá xi'ahu hanja rá hya ra Cristo ngue mi'da yø mamhya. ¹⁵Nuna ra 'befi dí ø't'e, guehna dí nne ga xi'ahu na. Hinga gue'a ra 'befi n'nan'yo to xa mpefi dí nne ga mma. A nuyá, dí nne ngue man'na xta nzaqui ni nt'ec'eiha, n'namhma ngue nup'u ha guí 'buhmu da zä ga mpefi xanho. Pe nuna ra 'befi bi 'dacä Oja, quehna zant'a dí nne ga ø'na. ¹⁶M'mefa p'uya, nu'u yø hnini rá nja n'nanni p'u ha guí 'buhmu, da zä ga

sigue ga øtra 'befi ngue ga mmana hoga 'da'yo hya. Pe hinga guep'u ha 'buhyø 'yεc'ei ngue n'nan'yo to bi manna hya ga øtra 'befi, sinoque n'nanni ga mma mmana hya.

¹⁷A nuyá, nu ra mefi nne ngue da 'yεspabi'a rá 'befi øt'e, pe gue daque'a rá Hmu bí 'bø mahets'i i fäts'i da 'yεspi. Hingue masque ra ja'i go di 'yets'i da 'yεnā ngue go øse ra 'befi.

¹⁸Porque nu ra ja'i ngue pømmanho rá 'befi øt'e, ngue guese rá Hmu da mā ngue xanho te øtrá mefi, hingue masque ra ja'i'a da manse ngue xanho te øt'e.

-----

11 A nugui, nuna ra hya dí nne ga mma, dí nne xindí nne ngue ga xi'ahu. Pe dami seti te ra hya ga xi'ahu. ²A nugui, co 'nε'a Oja janjuani ngue hindí nnegä'be ngue gui hyehmu p'u ra Cristo. Ya dá ja'i ngue gá 'yεc'ei hu ra Cristo ya. A nuyá, tengutho n'na ra hmute 'mø i ja ngue di nthati, høndra ndø di mađi, njarbutho na ra hya dí xi'ahu ya. Nu'a mā datho ja ngue gui mađi gätho'ahu, gue'a ra Cristo'a.

³Tengu ra Eva bi hyätra zithu, guehna dí sugä naya ngue da thä'i ngue gui hyehmu p'u ra Cristo.

⁴Porque nuya yø mamhya søhø ngue n'nan'yo ra hya xännbate, go guí ørpa hu masu ya. Conque nuya yø hya xän'nahu, hinga 'da'iguui ya yø hya dí xän'nahu ngue hanja ra Jesús. N'nan'yo ga xän'nahu hanja ra Espiritu Santo, n'na'yo ga xän'nahu ha ränja ra hoga 'da'yo hya, hinga 'da'iguui ya yø hya ya xtá xän'nahu.

⁵Nuya yø xännbate εna i tate ngue yø representante ra Cristo,

hinga høndya pađi te mmana. Xquet'a dí pacä hanja'a ra hya nne da xän'nahu ya. ⁶Madague'a εngä yø ja'i ngue hindí pađi ga øt'i xanho ra hya dí mma, ngue mahotho da nt'øde, pe nugä nuna ra hya dí xännbate, dí pađi xandønho hanja ra hya. Nu te gäma hya dí mmam'mø dí xännbate, ya gá 'yøhmø xanho hanja ra hya.

⁷¿Ua guí εhmø ngue hingui ho te dá øt'e ngue hinte dá jup'ahu mente dá xi'ahu rá hoga 'da'yo hya Oja? Para ngue da zäp'u gui juxni yahu, dá 'huni ngue dá mpefi, da taha te ga si mente dí xän'nahu ra hya. ⁸Mente ra pa ngue dá xän'nahu ra hya p'u ja ni hnihiu, gue'u yø 'yεc'ei rá m'mu'a n'nanni bađi pønna menyü dí honi. ⁹Nu'mø dámba m'mucä p'u guí 'bøhmø ya, ja'mø hin'yü te ga si, pe hinjondí äpi te dí honi. Nu'u go mā cuhu bi zøhø bi 'yε'a Macedonia, go bi 'daqui te dí hongä'u. Co ngu'a p'uya, ya hindä ä'ahu te ga si, 'nε da ngut'a yø pa di ma p'uya, nu te dí honi, hinte dí ä'ahu. ¹⁰A nuya ngue dí εc'ei ra Cristo, nuna ra hya majuani, guehna dí mmana. 'Nε majuani ngue nu'u yø 'yεc'ei rá m'mup'u ja ra häi Acaya, hin tema menyü di äpi. ¹¹Nuna ra hya dí mma, mami 'yεnā ngue hindí nnu manho'ahu. Nuna Oja, i pađi hanja ngue janjuani dađi ma'ahu.

¹²Mađa mi 'dacju ra menyü dí honi, pe nugä hinga hani, n'namhma ngue nu'u yø xännbate høndra menyü jup'ahu hinda zäp'u da 'yεnā ngue 'da'igu dí øthe. ¹³A nuya yø xännbate dí mmangä, i εnā ngue guehya yø representante ra Cristo, pe himma juani'a, sinoque

guehya yø hyäte ya. Porque maxøts'etho p'ü ena ngue yø representante ra Cristo. ¹⁴Nuna ra hya dí mmangä ya, hingui ja ngue di 'yødyø ja'i na. Porque n'ese ra zithu i sä ngue di pährä hmi p'ü gui nequi, i cohi tengutho n'na ra anxe mahets'i. ¹⁵Janangue ja di nequi p'ü xanho ra hya ya, nuya yø ja'i ngue yø mefi ra zithu, xquet'a i sä øt'e ngue maxøts'etho di nequi ngue øtra nho. Pe nu te ga 'yo, nup'ü rá nzegui di nja rá njut'i'a.

-----

¹⁶A nuyá, mahøndí nne ga xi'ahu ya, masä mi 'yemhmu ngue dadi 'becä ra n'yomfeni ngue dí mma te dí øt'e. Pe nu'mø ngue ngu'a gui mbemhmu ngue dadi 'becä ra n'yomfeni, pe dami 'dacju ra nt'edi ga nya, ga mman'its'u te dí øt'e. Porque nu'u yø xännbate suqui, i espabi yø hya i mma. ¹⁷Nugä dí ena ngue jatho ga mma te gä dí øt'e, mada 'yengyo ja'i ngue ya hindí øt'e ngue rá representantegui ra Cristo, sinoque yø ja'i engui ngue dadi 'behra n'yomfeni. ¹⁸Ya guí nnuhu ngue xangu yø xännbate xi'ahu hanja'a te gäma hya ena ngue øt'e. Janangue nuyá, nu te gäma hya dí øt'e xquet'a 'nequi dí nne ga xi'ahu. ¹⁹Porque guí ena ngue ya gyø bamhyahu ya. Nu ra ja'i ngue hingui hant'a ga ya, ngue di 'behra n'yomfeni, ya guí seti te xi'ahu. ²⁰Ne nuya yø xännbate guí ec'eihu ra hya i mma, i nne di manda'ahu. Pe guí häti gui seti te øt'ahu. Guehya yø ja'i høndra menyu i nne da guc'ahu ya. I øt'e ngue ni hmuhu 'ne embi ngue hinte gadi muhu, asta pep'a ni

hmihu. Pe gä guí sethu. ²¹A nugä p'üya, hingui sä ma mmui ngue ngu'a ga øt'ahu tengutho øt'ahu ya dí mmangä. ¿Ua ra 'be'isä te dí øt'e ngue hin dadi un'ahu?

A nuya yø xännbate i mma te gä øt'e, espabi yø hya, xquet'a 'nequi da zä ga mma te dí øt'e, mada 'yengui ma'bedi ma n'yomfeni ngue dadi 'yets'i. ²²Di 'yexya yø ja'i ya ngue ena ngue yø judío. Pe 'nequi xquet'a drá judío. Di 'yets'i ngue ena yø mmengu p'ü ja ra häi Israel. Pe xquet'a 'nequi drá mmengugä p'ü. Di 'yets'i ngue ena yø mbom'meto ra Abraham. Pe xquet'a 'nequi rá mbom'meto gra Abraham. ²³I mma ngue yø mefi ra Cristo. Pe nugui, man'natho ngue xangu rá 'befi ra Cristo xtá ørpe guehya dí mmangä. A nuyá, hindí nne ga mma te gäma hya i ja ngue ga mma. Ya man'natho xangu ra 'befi xtá øt'e ngue nu'u. Man'natho ngue mathoguiho xtá sägä ra n'u, xa 'begbagui ngue nu'u. Man'natho xangu yø nnidi xtá ogä ra fädi ngue nu'u. Man'natho xangu yø nnidi ya ja ngue da thogui ngue nu'u. ²⁴Nu'u yø judío cut'a nnidi mathoguiho bi 'angui, bi jaqui 'däte ma'de'ma guto yø mfei. ²⁵Nhyu ndi bi 'bäzagui. N'na ndi bi 'bundogui. Nu'u yø barco di o, nhyu ndi bi thunt'a mbonthe. N'na pa 'ne n'na xui xøque ya dí oxma xøts'e ra dehe p'ü ja ra jathe ngue bi thuntra barco. ²⁶Man'natho ngue xtá sä ra ndate ha nná ma ngue dí mmanna hya. Porque i ja ngue dá duxca ra dehe 'mø i po yø dehe p'ü ha di thogui. Yø be ya ja ngue da hyogui. Ma mmijudiohe, ya ja ngue da hyogui. Yø ja'i ngue hingyo

judío, ya ja ngue da hyogui. Nup'u ja yø danihni dí mmanna hya, ya ja ngue da thogui. Dá guehyø ja'i himma juani ngue yø hoga 'yec'ei, ya ja ngue da hyogui. Nts'utho p'u ja yø dapo di thogui. Nup'u ja yø jathe xtá thogui, nts'utho ngue ga tu. ²⁷Xanhennitho na ra 'befi dí øt'e, xandøngu ra n'u xtá sä. Xangu yø nnidi hinga mbongui ga n'aha. Xta sä ra n'u ngue ra thuhu. Xta sä ra n'u ngue ra duthu. Xangu yø nnidi ngue nu'mø bi c'ugui te di si, ya händi sihme. Nup'u ja yø dapo, xangu yø nnidi xtá sä ra se. Xangu yø nnidi xtá sä ra n'u ngue hin'yu ra ulu ga he. ²⁸A nuyá, i ja man'na ra hya ngue dí unnga ma n'yomfeni ya. N'na pa ngu n'na pa i tär'man'u ma mmui ngue händi padí te ga 'yo yø 'yec'ei rá m'mu'a n'nanni. ²⁹Nu'mø dá tingä p'u ha 'buhyø 'yec'ei ngue hingui nzaqui yø nt'ec'ei, n'equi tu ma mmui tengutho ga ndu yø mmui yø ja'i. Nu'mø ngue n'na ra 'yec'ei bi thäti ngue bi 'yøtra ts'oqui, asta 'bähra sibi ma mmui ngue'a ga ndu ma mmui ngue te øt'u to hätyø ja'i.

³⁰I jatho ngue ga xi'ahu te dí øt'e, høntho dí nne ga xi'ahu ngue nugui hingui nzaquigui. ³¹Nuna te ra hya dí xi'ahu, Oja padí ngue majuaní te dí mma. Nuna Oja rá Papá ma Hmuhu Jesucristo, guehna dí nnepe ngue da t'espabi para zantho na. ³²Nuna ra häi madí manda ra dast'abi Aretas, ja jap'u ra hnini Damasco. Nu'a ra ts'ut'abi mi 'bup'u ja ra hnini, guehna bi manda ngue bi ma m'mädi ra nenihni. Nu hapu da hnuqui, di mbengui ngue da joqui. ³³Pe nup'u ja ra ngu nmi 'bui, bi t'eca n'na ra canasta, bi ma ma

ca'migui p'u ja n'na ra ventana ní gop'u ja ra jado di thesra hnini. Ja dá pømp'u, janangue dá pongui.

-----

12 Hinte ga taha ngue ga mmanse ngue xandønho ra hya dí mma. Man'na xanho, ma ga mmanya yø hya bi 'yurcagui ra Hmu Jesús, ga xi'ahu te dá nu. ²Ya xi 'danyø pa ngue dí ec'ei ra Cristo. Ya mmap'u n'ne'ma goho njeya, bi zixcagui p'u mahets'i bí 'bähra Hmu Jesús. Pe händi padí ngue'mø 'nehma do'yo bi ma, ogue hin'na, hinda hønse Oja padí hanja. ³Nu'a go pa'a ngue'mø 'nehma do'yo bi ma, ogue hin'na. ⁴Pe dí padí ngue gue'a ra Hmu bi zixcagui p'u bí 'bui. Ja dá øcä p'u 'da yø hya ngue händi unna nt'edi Oja ngue ga mma hanja na ra hya bá xiqui. ⁵Nuna ra hya naya, mfadi ngue i sä ga espabi na. Pe nugui hingui sä ga n'yets'i ngue sä ga ena dí pase ra hya dí mma, nugä njuantho dí mma ngue hingui nzaquigui. ⁶A nu'mø xinga ena ngue ga mmanse ngue xanho te nnä 'yo, da zä ga mma. Hinda zä to da 'yengui ngue himma juani te ga mma. Pe händi nne ngue to da 'yengui ngue dí espase ra hya dí mma. Sinoque dí nne ngue guí nnuhu te nnä 'yo, n'e'a te ra hya guí øhmu, dami hyacsehü ra güenda hanja.

⁷Nuya yø hya dá øde, tate ngue mazihotho. Pe Oja hingui nneque ngue guehya yø hya gdá 'yexä ya. Janangue bi zuca n'na ra n'u, tengutho 'mø ngue dra 'uini bi nøgbagui p'u ja ma do'yo ra zithu. ⁸A nuna ra n'u na, nhyu ndi dá äpä

ra Hmu ngue da hyagagui. ⁹Pe ra Cristo engthogui: “Hontho dami padi xanho ngue dadi ma'i. Nugã hinga othe'i n'namhma ngue di nequi ngue hingu nzaqui'i. Gue'a di nequi'a ngue go gueca dadi 'da'i ra ts'edi te gui ot'e”, bi 'yengui. Janangue dadi johyagã 'mø hingu nzaquigui. Porque gue'a gui nequi'a ngue ra Cristo di 'dacra ts'edi te dí ot'e. ¹⁰Dadi johyatho 'mø dí sä ra n'u, ja'mø ts'uqui, ja'mø hin'yü te ga si, ja'mø hingu nne ha da nuygø ja'i ngue sèqui, ja'mø xandøngu ra n'u dí sä ngue rá 'befi ra Cristo dí ørpe, pe dadi johyatho. A nu'mø di nequi ngue hingu nzaquigui, ya man'natho di nequi xanho ngue gue'a ra Cristo di 'dacra ts'edi te dí ot'e.

-----

¹¹Nup'u nna bengã ya, xøgue ena gue ya dí ya tengutho n'na ra ja'i ngue hingu pesrá sä ngue espabi te ga ya. Pe nuna ra hya dá ma, jatho ngue ga mma hanja. Porque nu'u yø xännbate engui ngue hingu ho te dí ot'e, hinga täjpahu yø hya. Uangui xtã nzã xqui xihmu ngue xanho te dí ot'e. Guí pahmu ngue nuya yø xännbate guí tennbahü yø hya, guehya ena ngue tate ngue yø representante ra Cristo ya. Pe hapu go man'na da ha'a te di ntate yø hya ya p'uya, porque nu'a ra hya pahya, xquet'a gue'a ra hya dí pac'a'a, madague'a engui ngue hinte dadi mu'be. ¹²Nu'mø dambã m'mucã p'u guí 'buhmu ngue dá manna hya, bi nequi xandønho ngue rá representante ra Cristo. Ngue'a rá 'befi ra Cristo dá ørpabi, dá hä'ti

da seti te gãma hya mmanyø ja'i. A nuya yø milagro dá ot'e, gue'a gui nequi'a ngue rá representante ra Cristo. ¹³Yo guí emhmu ngue 'butyø 'yec'ei i tate dí nuu mansu ngue'ahu, ngue nugã hindã xi'ahu ngue xqui fãxcahu te dí honi tengutho ør'mi'da yø 'yec'ei ngue fãxqui te dí honi. ¿Ua guí emhmu ngue asta ga n'yo ndantyøhmugã ngue ga ä'a mpunnbate ngue hinte dí xi'i guí fãxcahu te dí honi?

¹⁴A nuyã, ya rá hyundi 'mø ngue ga mmap'u mahøn'a ya. Pe nu'mø dá map'u, hin tema menyu dí ädi ngue gui 'dajü. Hontho dí ädi ngue gui macju. Porque ra papãa di ja ndummui ngue honna menyu si yø basi. Hingue masque yø basi'u go i pepate. ¹⁵Di njadã p'uya, di ho ma mmui dadi mpefi connã ngue'ahu. Dí nne ngue nu te dí ot'e, da 'yøt'ahu ra nho 'ne i ja gampähã ngue ga üni te dí pets'i ngue ga fãxahu. Pe ena man'na ngue dadi ma'ahu, entho gue gue'a man'na ga ngohni mmuihu'a ngue hinga egadi macju.

¹⁶Guí pahmu xanho ngue ja'mø hin'yü te ga honi, pe nugã hinte dí ä'ahu. Pe 'bu i'da ya ngue di yajpagui, engui ngue ra nthät'itho dí ot'ahu.

¹⁷¿Ua guí emhmu ngue 'bui toni ja'i dí penhnã ngue da juc'ahu ra menyu? Nu'a, hin'n'a. ¹⁸Xi'mø ma penhnã p'u ra Tito ngue bi ma di zengua'ahu, ne bi me man'na ma cühü, xina ra Tito, ¿ua bi 'yã'ahu ra menyu? Guí pahmu xanho ngue ra Tito bi 'yøt'e tengutho dí ot'e. Hontho bi ne ngue nuna ra hya bi xi'ahu, da 'yøt'ahu ra nho. Pe hin tema menyu bi 'yã'ahu.

¹⁹Yo guí emhmu ngue nnã mangã na ra hya na ngue hontho

dí nnegä ngue guí nnu manhoju. Nu'a, hin'na'a. Sinoque nuna ra hya nnecra Cristo ngue ga mma, guehna ra hya dí mmanna. 'Né dí nne ngue gue'a Oja da nu manho na ra hya dí xi'ahu. A nuya ma zi cu'ahu, nuya te gama hya dí xi'ahu, dí honi ngue ha di zajni nt'ec'ehu. ²⁰Porque dí su ngue nu'mø dá magä p'u, nthambenitho ga tin'ahu ngue hingdi 'yohu xanho. Gadi nsuthohu, di 'butyø zeya, di 'butyø cue, di 'bu'u di honi ha di dinse ra nho, di 'butyø mambethani, di 'butyø nemhya, di 'bu'u dadi 'yets'i, di 'butyø 'yot'i sui. Nu'a ra hya manho guí nnehu gdä nyagäbe p'uya, ya hinga gue'a di nja'a. Sinoque ra cuetho di nja porque ga hec'ahu te gdi øthu. ²¹Guehna ra hya dí sugä 'mø dá songä p'u guí 'buhmu naya. Nu te gdi øthu, ga pesta ma sä p'u ja rá hmi rá dá Oja. Porque asta gara zongä 'mø dá padi ngue nu'a ra nts'o xa 'yot'a m'met'o yø ja'i, hingui nne da hyep'u. Sinoque di 'yots'om'mäitho 'ne nu'a te ra nts'o xa bennba yø mmui yø ja'i dadi siguetho.

-----

13 Ya rá hyu ndi ga mmap'u ngue güi zengua'ahu ya. Nu'mø 'bui to nne di yaprä mmi'yec'eiui, mahyonitho ngue di 'bui yoho ogue hyu yø testigo ngue di ja majuaní ra hya. ²Nuya yø ja'i xa 'yotyø ts'oqui m'met'o, co gätho mi'da yø ja'i, tengutho ra hya dá xi'ahu 'mø rá yondi ma magä p'u ya, a nu'mø dá magä p'u mahøn'a ngue ga ma nu'ahu 'ne ga tini ngue gadi siguethohu ra nts'o, ya hinni

mantho ga seti te gä guí øthu. ³Ja guí pahmu p'u xanho p'uya ngue gue'a ra Cristo di hacra ts'edi'a ra hya ga xi'ahu. Porque ra Cristo hinga 'ne'a di nya manhughi 'mø da zo'ahu'a, sinoque di nya manzaqui'a. ⁴Madague'a himbi 'yudi ngue ja rá ts'edi 'mø mi guatra pont'i, pe nuyá, ya i 'bui 'ne i n'youi rá ts'edi Oja. Da guecä ya, xquet'a di n'yo'be ra Cristo. A nu'mø dá magä p'u, gue'a ra Cristo di hacra ts'edi na ra hya ga xi'ahu, madague'a t'engui ngue dí ya manhughi 'mø dí yahu.

⁵Nu te gni 'yohu ya, dami hyacsehu ra güenda ngue'mø du xandønho ni nt'ec'eihi ogue hin'na. Dami pahmu xanho ngue'mø guí n'yohu ra Jesucristo ogue hin'na. A nu'mø hingui n'yohu ra Jesucristo, ya himma juani ngue gyø hoga 'yec'eihi 'mø. ⁶Nugä dí ena ngue di n'yo ni mmuihu ngue majuaní dí n'yo'be ra Cristo 'mø dá nyahu, hingra nthätitho ga øt'ahu. ⁷Dí äpä Oja ngue da 'yot'e ngue hinte mants'o da din'nahu. Pe nuna ra hya dí mma, hinda honi ha di t'engui ngue go dí øt'e ngue guí 'yohu xanho, sinoque høntho dí nnegä ngue majuaní guí n'yohu xanho. A nugui, hinte ja'a ngue engyø ja'i hingui pømmanho te dí øt'e. ⁸Nuna ra hya majuaní, guehna dí honi ha di nthaha. Hinda nne ga øt'a n'na ra hya nu'a di ts'onna ra hya na. ⁹Janangue nugui dadi johyatho 'mø t'engui hinda ya manzaqui, høntho dí nnegä ngue da zedi xanho ni nt'ec'eihi. Nugä zant'a dí mmat'Oja connä ngue'ahu ngue da bømmanho ni nt'ec'ehu, hinda t'en'ahu ngue te dadi 'bedi. ¹⁰Hante ngue ga

mmagä p'u ga ma zengua'ahü, dí otra carta ja ua ngue ga pennbä. Nuna ra carta dá ot'i, i ya manzaqui n'namhma ngue xamhmatho ya himma hyoni ga nya manzaqui 'mø dá magä p'u ngue ga nyaü. Nugä, nuna ra 'befi bi 'dacä Oja, guehna dí øt'ä na. Nugä dí honi ha di zehni nt'ec'eihü. Hingue masque dí honi ha gdá japyø hyä ngue ga en'a häi te gni 'yohü.

¹¹A nuya ma zi cu'ahü, Oja da mäxahü ya. Dami hyomhmü ra nho gdi n'yohü. Oja da hyut'a ni mmühü. 'Ne dami mmaði n'na

ngu n'na'ahü. Nu'mø ngue ja ra njun'mahya, dami nhojpahü. Nu'mø ngue ngu'a gui 'yøthü, ya gue'a rá pähä Oja gui 'yørpahü p'uya. Nuna Oja p'uya hinha di hyc'ahü.

¹²Dami nzengua xanho n'na ngu n'na'ahü. Di nequi xandønho ngue gadi ncühü. ¹³Gätho ma cühü 'da'igu ma nt'ec'eihü i ja, i pen'nahü ra nzengua.

¹⁴Di jap'ahü na ma Hmühü Jesucristo ngue da ðinni mmüi ngue di mä'ahü. 'Nehra Espiritu Santo da 'yøt'e ngue da ðinni mmüi ngue gui n'yohü'a. Da gut'atho.

Gálatas

Ja ua ra carta bi 'yo'tra Pablo, ngue bi mennba yø 'yec'ei Galacia.

1 Nugä drá Pablo, rá representantegä rá Jesucristo. Hingra ja'itho rá ts'änni ngue drá representantegä. 'Ne hijnonni ja'i da bõni ngue da t'embí bi 'yexcagui. Nu'a bi 'yexqui, guehna ra Jesucristo co 'nehna Oja ma Papáhu nuna bi 'yø'te ngue bi bennate rá Jesucristo 'mø mi du. ²Nugä ya, co 'nehya ma zi cuhu dí 'nyogä'be ya, dadi zenguagähe'u yø 'yec'ei di mpeti p'u ja yø hñini ngue rá häi Galacia. ³Nuna Oja ma Papáhu co 'nehna ma Hmuhu Jesucristo, dí nne ngue di jap'ahu 'ne da hyut'a ni mmuihu.

⁴Nuna rá Jesucristo bi nese ngue bi tho conná guehna ts'oquihu para ngue da gugahu p'u ja rá nts'o ja ua ja rá ximhäi. Nuna Oja ma Papáhu, go rá ts'änni'a tengue bi thohra Cristo na. ⁵Janangue ma ga espahu Oja hangu rá pa. Da ngut'atho.

-----

⁶Nuna rá mate rá Jesucristo bi 'dajü, Oja bi 'yø'te ngue bi dimma mmuihu ngue nzongahu Oja ngue

ga ec'eihu rá Cristo. A nuyá, dadi 'yøthogä hanja ngue n'nahmantho guí nne gui hyehmu p'u Oja, guí nne gui tenhna mi'da yø hya t'embí ngue rá hoga 'da'yo hya. ⁷Pe nu'a majuaní ngue rá hoga 'da'yo hya, hingui yoho, hyu ja'a, sinoque hõnda n'na. A nuyá, 'bui to øt'e ngue di 'yot'itho ni mmuihu, i nne da mánna hoga 'da'yo hya ngue te bi 'yøtra Cristo. ⁸Pe nuyá, madague'a da guecsegähe, oque n'na rá anxé di 'ye mahets'i da bõni ngue da xi'ahu man'na rá hoga 'da'yo hya ngue hinda 'da'iguui na rá hya ya xtá xi'ähe, nuna n'nan'yo rá hya da ma, da ma rá castigo na. ⁹Ya xtá xi'ahu m'met'o, 'ne mahõn'a ga mmangä ya. Nu'mø to da xi'ahu man'na rá hoga 'da'yo hya hinda 'da'iguui na rá hya ya guí ec'eihu, nuna n'nan'yo rá hya da ma, da ma rá castigo na.

¹⁰Co nuna rá hya naya, lua da zä gui 'yemhmu ngue dí hongä rá hya ha di nu manhogä yø ja'i? Nu'á, hin'na'a. Dí nne ngue gue'a Oja da nu manhogui. Nugä hinna mangä ya yø hya ya, ngue dí nu manhogyø ja'i. Nu'mø gdi hongä rá hya ngue da

gue'a te nnu manho yø ja'i ga mma, ya hingatá mefigä rá Cristo 'mø.

-----

¹¹Ague ma zi cu'ahu, dami pahmu ngue nuna ra hoga 'da'yo hya dadi ot'ahu, hingatá ja'itho rá ts'anni na.

¹²Hinjonní ja'i dá mepyagä te bi ma, 'ne hijnonní ja'i xänngui te dí mma. Hinda hõnse rá Jesucristo bi jaqui ngue dá pacä na ra hya na.

¹³Ya xcä 'yøhmu te 'be'a nmará n'yogä m'met'o ngue'mø nmi tennä yø nt'ec'ei yø judío. Guí pahmu ngue janjuani hinmi säyagä dí honi ha gda súcä'u yø ja'i Oja. Porque nmi nnegä ngue xøgue xtí m'mehna ra hoga 'da'yo hya na. ¹⁴Nu'a rá nt'ec'ei yø judío mi ja, man'na tate ngue nmi ec'eigä'a ngue'u mīda ma mmijudíogähe 'da'igu ra pa dí 'buhme. Nugä man'na xtä ot'ä xanho'a te ra costumbre maní n'yo ma mboxitahu. ¹⁵Nuna Oja bi 'dacrä mate ngue bá huanngui hante ngue gä m'mui. 'Ne bi zoqui ngue ga øtra 'befi bi 'daqui. ¹⁶Porque bi ne Oja ngue dá mpacä'be'a rá Ts'unt'u, n'namhma ngue da zäp'u ga xicä yø ja'i hingyø judío te'o na rá Ts'unt'u Oja. A nugä p'uya, hijnonní ja'i dá änni te ja ngue ga øt'e. ¹⁷'Ne hinga 'bet'o dá magä p'u Jerusalén ngue xcä xädi te mī xänbäte'u yø representante ra Cristo bi 'yexa m'met'o hante ngue da 'yexqui. Sinoque daní mpagä p'u ja ra häi Arabia. 'Damba pengä p'uya, mahøndä ecä p'u ja ra hnini Damasco. ¹⁸Mi tho'a nhyu jeya p'uya, ja dá magä Jerusalén ngue dá nyagä'be ra Bedu. Pe hõnda n'ne'ma cut'a dá m'mucä p'u mī 'bu'a. ¹⁹'Ne

hijom mīda nī representante dá nyagä'be, hinda hõndra Jacobo nu'a rá n'yohu ma Hmuhu Jesucristo dá nugä p'u. ²⁰I pa Oja ngue majuani na ra hya dí xi'ahu.

²¹M'mefa p'uya, daní mpagä p'u ja ra häi Siria, 'nep'u ja ra häi Cilicia.

²²A nu'u yø ja'i ec'ei ra Cristo di mpeti p'u ja yø hnini ngue ra häi Judea, tobe hinga n'na ndi dadi nnugähe'u. ²³Hõntho nt'øde te hma ngue enyø ja'i: "Nuna ra n'yohu mī honi ha di zøhyø 'yec'ei 'mø man'na ra pa, a nuyä hmanya ngue guehna xihyø ja'i ngue da 'yec'ei'a ra Cristo nuna hinmi nnepe da 'yec'ei yø ja'i m'met'o". ²⁴Janangue espabi Oja yø ja'i, porque nuna Oja bi hyät'i bi pärcagui ma mmui.

-----

2 Mi gua'a rá 'de'ma goho ra jeya p'uya, mahøndä magä Jerusalén. Dá megä'be ra Bernabé conna Tito. ²Dá magä p'u, porque Oja bi 'yurcagui, bi neque ngue ga mmagä Jerusalén. Bi mpeti'u 'bet'o ra hya p'uya ngue dá nyahe. Dá xicä'u p'uya hanja na ra hoga 'da'yo hya dadi otä yø ja'i hingyø judío. Dá ne ngue da fadi ngue 'da'igu ra hya dí xihme yø ja'i. Porque dá negä ngue hīndi nts'onna ma 'befi ya xtä øt'e, 'ne nimantho dadi mpefi. ³Pe majuadi dá nyahe, bi hnu manho na ra hya dá ma. Nuna ra Tito ma n'yogä'be hingui n'youi ra hmepya ngue ra circuncisión. Pe ya himbi ma ma jats'edi ngue di njapi tengutho manna ley ga 'yo yø judío. ⁴Hõndi 'da yø ja'i mī 'bup'u ngue himma juani yø 'yec'ei, bi nepe ngue xtä hmepya na ra Tito.

Pe nuyá, guehya yø ja'i cuatyø 'yec'ei ya, i honi ha di zarca ma guahu ngue da zäp'u di yajpahü m'mefa ngue händi øthu'a te gä mmamp'u ja ra ley. Porque ya dí ec'eiüü ra Cristo. 'Në guehya yø ja'i di ja ts'edi ngue ga øthu te gä mmamp'u ja ra ley ya. ⁵Pe nuna ra hya mmanya, hinga n'na ne dí ørpähe masü. Porque nuna ra hoga 'da'yo hya ya guí ec'eiüü, guehna ra hya ngue majuaní na, ya hinda zá to di pädi.

⁶Nu'u yø 'yec'ei 'bet'o ra hya, händi mportagä 'mø ngue 'bet'o ogue hin'na, porque nup'u ja rá hmi rá dá Oja, ya himma hyets'i yø ja'i p'u. Pe nu'u 'bet'o, hin tema hya bi xiqui ngue da 'yengui hinga gue'a ra hya dí mma. ⁷Hante gue bi mmeyase ngue Oja di färcagui rá hoga 'da'yo hya ngue ga xihyø ja'i hingyø judío. A nuna ra Bedu bi ma mafäti ra hoga 'da'yo hya da xihyø ja'i ngue yø judío. ⁸Porque guese Oja bi 'yexra Bedu ngue drá representante ra Cristo p'u ha 'buhyø judío. Pe xquet'a bi 'yexqui ngue drá representantegä ra Cristo p'u 'buhyø ja'i hingyø judío.

⁹Janangue nuya hyu nc'ei ya, ra Jacobo, ra Bedu, ra Xuua guehya 'bet'o p'u Jerusalén, bi bahya p'uya ngue Oja bi ne ngue di tocagä ra mmenthí ngue ga øt'a na ra 'befi na. Ya dá mbennba 'yehé p'uya, guehna ra hmeya na ngue jaje ra acuerdo na te ra 'befi ga øthe. Bi ts'ännbuya ngue ga mmegä'be ra Bernabé, ga ma mangä'be ra hoga 'da'yo hya p'u 'buhyø ja'i hingyø judío. A nuya dá nyagähe p'uya, guehya da xihra hoga 'da'yo hya ya yø judío ya. ¹⁰Hönda n'na ra hya bi sicä'be

p'uya, ngue hinda ma mapumbeni yø hyoya, da 'bäts'i te honi. Pe nuna ra hya na, hinga ja dí mbennagui, ya zant'a dadi ja ndummäi ngue da 'bäts'i te honyø hyoya.

-----

¹¹M'mefa p'uya, ya dí 'bücä p'u ja ra hñini Antioquia, xquet'a bi zøp'u ra Bedu. Mi ma njammí pa p'uya, bi 'yehra pa ngue hñini 'yup'u te bi 'yøtra Bedu. Janangue yø hmi yø dá yø ja'i p'u dá hejpi te øt'e. ¹²Rá muditho xanho te bi 'yøtra Bedu. 'Dap'u bi nsihmeui yø 'yec'ei hinguí n'youi ra hmepya di njapyø judío. Mi zø i'da yø ja'i bá nexpu 'buhra Jacobo, guehya yø ja'i di ja ts'edi ngue da hmepya gätho yø 'yec'ei hingyø judío ya. Mi zøhya p'uya, ra Bedu bi zü ngue da ts'ui, janangue bi 'uep'u 'buhyø 'yec'ei hinga mhmeppya. ¹³Nuya mi'da yø judío ngue ya yø 'yec'ei p'uya, xquet'a 'nehya bi 'yøt'e tengutho øtra Bedu ya ngue bi nsu, bi 'uep'u 'buhyø 'yec'ei hinga mhmeppya. Co 'nehna ra Bernabé bi ntet'i te øtra Bedu. ¹⁴Nu'mø ma nugä te øtra Bedu p'uya ngue ya himma juani ngue gue'a te mmanna hoga 'da'yo hya ga 'yo, yø hmi yø dá yø 'yec'ei p'u dá hejpi, dí embi: "Ague Bedu, nu'i grá judío, pe asta 'nese'i, ya xcä hyep'u 'da yø hya mmamp'u ja ra ley ga 'yo yø judío. Ya guí øt'e tengutho yø 'yec'ei hingyø judío. ¿Hanja ya ngue ja guí nnepe da 'yen'u yø 'yec'ei hingyø judío ngue jatho ga øthu te gä mmamp'u ja ra ley ga 'yo yø judío ya?" dí embi.

-----

¹⁵Dí nne ga xi'a n'na ra hya ya te'o gätho ya ma mmijudíohü. A nuü,

h̄inna 'buhm̄a'ngue r̄a ts'oqui ga øthu tengutho øtyø ja'i h̄ingyø judío. ¹⁶Pe dí pahmu ngue nu'a di nhohma ts'oquihu, h̄inga gue'a ngue ga øthu te mmamp'u ja r̄a ley ga 'yo yø judío'a. Nu'a di nhohra ts'oqui, gue'a ngue da t'ec'ei r̄a Jesucristo'a. A nu yø ja'i h̄ingyø judío ya ec'ei r̄a Cristo ya, pe xquet'a 'necju ya dí ec'ei hu na r̄a Jesucristo ya. 'N̄e guehna di nhohma ts'oquihu na ngue dá ec'ei hu r̄a Cristo, h̄ingue masque bi nhohma ts'oquihu ngue xcá øthu te mmamp'u ja r̄a ley ga 'yo ma mmijudío hu. Porque h̄injonda b̄oni ngue di nhohrá ts'oqui ngue da 'yøt'e te mmamp'u ja r̄a ley. ¹⁷A nuyá, ya dí ec'ei hu r̄a Cristo ngue di nhohma ts'oquihu. Pe m̄ida yø ja'i embi ngue r̄a ts'oqui dí øthu ngue h̄indí øthu te ḡama hya mmamp'u ja r̄a ley. ¿Ua sä da 'ȳnya yø ja'i ya ngue nu'a te r̄a hya bi x̄nngahu r̄a Cristo, ya i 'yøt'a ngue ga øthu r̄a ts'oqui? Nu'á, h̄in'na'a. ¹⁸A nuyá, ya xtá mangä ngue h̄inguí ja rá ts'edi r̄a ley ngue di nhohra ts'oqui. Xi'mø h̄onga 'bät'i, ga embi ngue ja rá ts'edi r̄a ley, ya h̄imma juani ngue bi nhohma ts'oquigä 'mø. ¹⁹Pe ya h̄inni mantho ngue ja rá ts'edi r̄a ley ya, porque ya bi nja'a r̄a castigo m̄i mman̄a ley. Nugä tengutho 'mø bi hyogä r̄a ley. Nuyá, ya gdá 'bu'a ngue ga ten'na Oja. ²⁰Nu'mø m̄i ma macuat'i r̄a pont'i r̄a Jesucristo, 'n̄equi dí ør'ma güenda ngue ya bi nuarcagui r̄a pont'i. Nuya h̄indí s̄anse te nna 'bui, h̄ont'a r̄a Cristo o ma mmuigä ya. A nuyá, mente ra pa dí 'bucä ua ja r̄a ximh̄ai, h̄ont'a rá Ts'unt'u Oja dí ec'ei ya. Nuná, di maqui 'n̄e bi ndäse ngue bi tho

conná ngueque. ²¹Nuna rá mate Oja bi 'daqui, h̄indí nne ga joni. Xi'mø ngue da gue'a r̄a ley ga 'yo yø judío di nhohrá ts'oqui r̄a ja'i, ya säditho bi du r̄a Cristo 'mø.

-----

3 Ague gyø mmenguhu p'u ja r̄a häi Galacia, rá nzegui ma'bedi ni mmuihu. ¿Hanja ngue gadi n'uni thä'ahu ngue h̄inguí ec'ei hu na r̄a hya majuan̄i? Ni h̄mi ni d̄ahu p'u dá mangähe na r̄a hya na ngue r̄a Jesucristo bi 'dømp'u ja r̄a pont'i. ¿Ua ya gá pumbeni hu na r̄a hya naya? ²Ya guí pahmu xandønho ngue Oja bá pen'nahu r̄a Espiritu Santo ngue gá 'yec'ei hu r̄a hoga 'da'yo hya bi si'ahu. H̄imbi 'ben'nahu na r̄a Espiritu Santo ngue gá 'yøthü'a te gä nt'ot'i p'u ja r̄a ley. ³¿Mba hanja'a ni m'memmui guí øthu? Ya guí pahmu ngue gue'a r̄a Espiritu Santo bi 'da'ahu r̄a 'da'yo te. Pe nuya guí ena ngue gui hyonse ha di gommanho te gdi 'nyohu ya. ⁴Ya xangu r̄a n'u xcä sähu ngue guí ec'ei hu r̄a Cristo. ¿Ua h̄inte ni bøntho'a ya? Pe dí ena ngue ja te ni bøn'a. ⁵Dami pahmu hanja ya ngue Oja bá penhna Espiritu Santo ngue bi 'yøtyø milagro p'u guí 'buhmu. Nguna gá nuhu ngue bi nja rángue gá 'yec'ei r̄a hoga 'da'yo hya bi si'ahu. Pe h̄in'i nja na te gá nuhu ngue gá 'yøthü'a te gä nt'ot'i p'u ja r̄a ley. ⁶Tengutho dí xi'ahu ya, nguna nt'ot'i p'u ja r̄a Maca Libro ngue ena: "Ra Abraham bi 'yec'ei ngue di nja'a te r̄a hya xi xi Oja. Nu'a i 'yec'ei p'uya, Oja bi hojpabi rá ts'oqui", i ena. ⁷Janangué dami pahmu ya ngue nu'u nnøpa mbom'meto ra

Abraham, guehya yø ja'i ja yø nt'ec'ei ya. ⁸Nup'u ja ra Maca Libro, ya manjam'motho nt'ot'i ra hoga 'da'yo hya ngue 'ne'u yø ja'i hinyø judío di nhohyø ts'oqui 'mø bi 'yec'ei Oja. Porque ngu'a bi man'Oja bi nyaui ra Abraham ngue bi 'yembi: “Conná ngue'a'i gätho yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi da ma majapi”, bi 'yembi. ⁹Nu ra Abraham bi 'yec'ei Oja, 'ne Oja bi japi. A nuyá, nu to gä da 'yec'ei Oja, Oja di japi tengutho ra Abraham.

¹⁰Nu to gä ena ngue di nyan'a ngue da 'yø't'e te gä nt'ot'i p'u ja ra ley, da tho ra castigo ra ja'i. Porque nt'ot'i ra hya ngue ena: “Nu to hingui øt'e para zantho'a te gätho nt'ot'i p'u ja ra ley, gue'a da tho ra castigo'a”. ¹¹Pe dí pahmu ngue nu ra ja'i ena ngue da 'yø't'e gätho'a te mmamp'u ja ra ley, hinga gue'a di hojpabi Oja'a. Porque ra Maca Libro i ena: “A nuyá to bi 'yec'ei Oja, guehya di hojpabi ya, 'ne di unna 'da'yo te”. ¹²Ya hinte ni bøndrá nt'ec'ei ra ja'i nu'a ena ngue di nyan'a ngue da 'yø't'e te mmamp'u ja ra ley. Porque nt'ot'i p'u ja ra ley ra hya ngue ena: “Nu ra ja'i hinte di 'bedi da 'yø't'e gätho'a te mmamp'u ja ra ley, hont'a ra ja'i di t'unna 'da'yo te'a”.

¹³A nuyá, ya hinga thomhmu ra castigo mmamp'u ja ra ley ya. Porque ra Cristo, ya bi thohra castigo conná nguecju'a. Nup'u ja ra Maca Libro i emp'u: “Nu ra ja'i maçuati ra za, ya ra castigo thogui”. ¹⁴Ra Cristo bi thohra castigo conná nguecju n'namhma ngue hinga høndra Abraham di nthui rá njapi Oja, sinoque xquet'a 'ne'u yø ja'i

hingyø judío di nthui. Janangue ya di nja'a te ra hya bi yat'a Oja, nu to gä dí ec'eiha ra Jesucristo, ya dí nyohu ra Espiritu Santo.

-----

¹⁵Ague ma zi cu'ahu, nuna ra hya ga mmangä ya, gdá hyc'epahu'a te øtyø ja'i. Nu n'na ra nyohu ngue'mø øt'ui n'na ra cohi rá mmic'eiui, 'ne bi firma ra sucuá da nangui, ya hinda zä to da xotra hya bi nja, ni xinda zä ngue to da hyuts'i te nt'ot'i. ¹⁶Nuna Oja bi yarpabi n'na ra hya ra Abraham co 'ne'a rá mbom'meto bi terpap'u. Pe hinte mmamp'u ha nt'ot'i ra hya ngue da 'yena “yø mbom'meto” tengutho 'mø di mma ngue xtängu. Sinoque n'na n'ceitho'a mmamp'u, guehna ra Cristo na p'uya. ¹⁷Tengutho ra cohi øtyø ja'i, xquet'a Oja bi gohmi n'na ra cohi ra Abraham, 'ne bi yarp'i ngue di nja'a te bi xifi. Mi tho'i 430 njeya, bi t'unna ley ra Moisés, pe himbi nts'onna ra cohi mi jaui Oja ra Abraham. Nuna ra hya ya xi ma mayat'i, di njahma na. ¹⁸Xi'mø hont'u to øt'e te gä di manda ra ley di t'unna njapi, ya himma hyoni tema hya di yarcahu Oja 'mø. Pe ra Abraham bi yarpabi Oja ngue di unna njapi, 'ne bi unni.

¹⁹Pe çhanja ngue bi nja na ra ley 'mø? Bi un'Oja na ra ley para ngue da bahyø ja'i te 'be'a ra ts'oqui øtyø ja'i. 'Ne bi nja rá ts'edi na ra ley asta gue'mø mi m'mu'a rá mbom'meto ra Abraham. Nuná, bá ts'annbi ngue da 'yø't'a te ra hya mayat'i ngue di nja. Nuna ra ley na, yø anxe bi ma hanja, janangue ra Moisés bi xihyø ja'i na ra hya bi manyø anxe. ²⁰Pe

nu'mø mi nyauí Oja ra Abraham
ngue bi yarpabi na ra hya na, hinga
'be bi hyonna pøngahya, sinoque bi
nyaseui.

-----

²¹¿Ua sä ga emhma ngue nuna ra
ley bi 'yotra Moisés di njunt'ui na te
ra hya bi yat'a Oja? Nu'á, hin'na'a.
Porque hin tema ley di ja ngue da
hyät'i da 'yøtra ja'i te gä di manda
para ngue di t'unna 'da'yo te ra ja'i.
²²Pe nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue
gätho yø ja'i xa mbent'ui ra ts'oqui.
Janangue dí pahmu ya ngue hont'u
to ec'ei ra Cristo di ntheu'a te xa yat'a
Oja ngue di un'u to bi 'yec'ei.

²³Hante ngue da zøcua ra Cristo,
gue'a ra ley madi manda yø ja'i.
Bi nja rá ts'edi na ra ley na, asta
gue'mø ma pahmu ngue gue'a ra
Cristo ga ec'eihu ngue di nhohma
ts'oquihu. ²⁴Nuna ra ley bi nøpa
mädi yø ja'i, ngue di ndäpyø ja'i ra
Cristo 'mø mi zøhø. A nu to da 'yec'ei
na ra Cristo p'uya, ya di nhohrá
ts'oqui ra ja'i. ²⁵A nuyá, ngue dí
ec'eihu ra Cristo, ya hinni mantho di
mandagahu na ra ley mi fäcju ya.

²⁶Rängeue dí ec'eihu ra Jesucristo
ya, ya yø basigahu Oja ya. ²⁷A nuyá,
nu to gä bi nxixya 'mø mi 'yec'ei ra
Jesucristo, guehya ga 'yo tengutho i
n'yo ra Cristo ya. ²⁸Ya händi mporta
ngue'mø grá judío oque hingerá
judío; 'buhní hmu oque hijnjo'o
ni hmu; oque grá n'yohu oque grá
xisu. Porque nu'mø ya gä guí n'yohu
ra Jesucristo, ya n'na hyatho gui
jahu'a. ²⁹Nu'mø ngue guí n'yohu ra
Cristo, ya gue'ahu yø mbom'meto
ra Abraham. 'Nē di toca'ahu na te xa
yat'Oja ngue di uni.

4 Ya guí nnuhu ngue nu'mø
rá ngüetho n'na ra ts'unt'u
ja ngue da gohmi n'na ra erensia,
'da'igudui n'na ra hmiqui, madague'a
ngue rá mmeti gätho. ²Porque
'buhø ja'i di ncarga ngue da
märpabi te pets'i asta gue'mø bi
zønna pa da zännbabi rá papá ngue
di ndäpi. ³Di njathu p'uya. Hante
ngue ga pahmu hanja na ra Cristo,
dá ja ndummui ngue ga øthuu
yø costumbre ga 'buhø ja'i ua ja
ra ximhäi. ⁴Pe nu'mø mi zønna pa
bá sän'na Oja ngue bá penhua rá
Ts'unt'u, bi øn'a n'na ra xisu. Nuna
ra Ts'unt'u na, bi 'yø'te te mmamp'u
ja ra ley ga 'yo yø judío. ⁵Bí 'yēhe
ngue go bi tho'a ra castigo mi ja
ga thohmu tengutho di manda ra
ley. Janangue nuyá, ya guecju yø
basigahu Oja ya.

⁶A nuya ngue ya yø basigahu Oja,
nuna Oja conná Ts'unt'u bá penhna
Espíritu Santo p'u ja ma mmuihu
ngue ga n'yohu. 'Nē guehna ra
Espíritu Santo bi bennbi te mmanna
ja'i 'mø xi Oja ngue embi: "Ma
Papá'i Oja". ⁷Janangue nuyá, ngue
ya yø basigahu Oja ya, ya händi
'buhmu tengutho n'na ra hmiqui.
A nu'mø ngue ya yø basigahu Oja,
tengutho n'na ra basi ja rá erensia,
di njathu p'uya, di tocagahu'a te di
un'Oja rängeue dí ec'eihu ra Cristo.

-----

⁸Nu'mø yø pa xa thogui ngue
hijnmani pahmu Oja, gue'u yø
dahmu ngue himma juani Oja gmi
nnøpa hmuhu ngue gmi thannehu.
⁹A nuyá, ya guí pahmu Oja ya,
ogue man'na xanho, bi ba'ahu Oja.
¿Hanja ngue ya guí nne gui hyehmu

p'u Oja ya, mahønguí nne gui 'yεc'eih'u yø costumbre hìn tema ts'edi di ja? ¹⁰Porque guí suphu yø pa di costumbra yø ja'i ngue supi. Nu'mø ra t'usna guí suphu. Njeya, njeya i ja mi'da yø pa guí suphu. ¹¹Ya xangu ra 'befi xtá øt'e ngue dí xän'nahü ra hya. Guehna dí sugä naya ngue di nts'onna ra hya na. ¹²Ague ma zi cu'ahü, dami 'yøthu tengutho dí øt'ä ngue hindí øt'ä'u yø costumbre yø judío ya. A nugä dí øt'ä tengutho gmi øthu m'met'o. Pe nugä dí ena ngue hingui sucju tengue dí øt'e. ¹³Guí pahmu ngue nu'mø rá müdi ma magä p'u guí 'bühmu, dá xi'ahü ra hoga 'da'yo hya, nugä nmadí hyenni. ¹⁴Nε nu'a ra n'u nmi hembä, xanhennitho ha xti zä xca nyahu. Pe nu'ahü p'uya hinga 'yemhmu ngue hinda zä ga nyahu, ni xinga fescathohü ra hya dá mangä. Hante gue co n'na ra pähä guí 'yøhmü ra hya dá mangä, tengutho 'mø di 'bäp'u n'na rá anxε Oja ngue da zo'asehü, ogue tengutho 'mø di 'bäse p'u ra Jesucristo da zo'ahü, gä jaju p'u. ¹⁵¿Hapu gä 'yemhmu'a ra pähä bi nja'ahü'a ra ora dá xi'ahü ra hya? Conque dí pacä ngue nu'a ra 'bäxte guí nne xqui 'yørcähü, nu'mø di sä asta ni dá guí nne xqui hyai ngue xqui 'dacju. ¹⁶Xiya, asta guí nne gui 'yøt'e ngue ma nsuihu ya ngue njuantho dí xi'ahü na te majuaní. ¹⁷A nuya mi'da yø ja'i emmei nne da mäxahü, pe hingra nho nne da 'yøt'ahü ya. Sinoque høntho nne ya ngue gui hyegahü p'u, i nne ngue go gui tenhnu'a ra hya mmanya. ¹⁸Pe ya xanho ngue'mø to nne da mäxahü, pegue ya da n'yo'a ngue

ra nho da 'yøt'e. A nugä xquet'a dí nne ga fäxahü, pe hinga høn'mø dí 'bäp'u guí 'bühmu dí nne ga fäxahü, sinoque hangu ra pa dí nne ga fäxahü. ¹⁹Ague ma basi'ahü, tengutho n'na ra xisu 'mø ja ngue di ønnä basi sä ra n'u, di njadä p'uya, mahøndí sä ra n'u co nu'ahü asta gue'mø gui 'yøthu tengutho bi 'yøtra Cristo. ²⁰Nugä hindí sani ngue gdi 'bücä p'u guí 'bühmu ya ngue ga nyasehü, n'namhma ga nnu ha gda jap'a ra hya si'ahü. Porque nuyá, janjuaní hindí padí te ga øt'e co nu'ahü.

-----

²¹Nu to gätho nne da 'yøt'e te gä nt'ot'i p'u ja ra ley ga 'yo yø judío, dami xicju ya. ¿Ua hinjam'mø guí øhmü'a ra hya nt'ot'i p'u ja ra libro ngue ra ley? ²²Ya guí pahmu ngue nt'ot'i ngue ra Abraham bi m'mü'i yoho yø ts'ünt'u. Nunä n'na rá ts'ünt'u, rá ts'ünt'u n'na ra xisu ngue ra gunitho. Nunä man'na rá ts'ünt'u, rá ts'ünt'u na ra xisu ngue ra mmennigu. ²³Nunä ra xisu ngue ra gunitho, hingra 'yabasi na, janangue bi m'mührá basi. Pe nunä ra xisu ngue ra mmennigu, mará 'yabasi, guesε Oja bi yarpabi ra Abraham ngue bi m'mührá basi na. ²⁴Ja ua yø hya mahyequi. Nuya yoho yø xisu ya, guí nhyejpabi yoho yø cohi i ja. Nunä ra xisu ngue ra gunitho ni hü ngue ra Agar. Gui nhyejpabi'a ra cohi bá njap'u ja ra t'øhø Sinai. A nuya yø ja'i ena ngue da 'yøt'e te di manda ra ley ya, guehya nnøpa basi ra Agar. ²⁵Nunä ra Agar, yoho yø xequi mahyejpi. Gui nhyejpa ra t'øhø

Sinaí jap'u ja ra häi Arabia. 'Né gui nhyejpa ra Jerusalén, nu'a ja ua ja ra häi. Porque nuya yø judío 'bap'u, i tentho te nt'ot'i p'u ja ra ley. ²⁶Pe nuya yø ja'i yø ngump'u ja ra Jerusalén bí ja mahets'i, hindi manda ra ley ya. A nuju, ja dyø mmenguhü p'uya. ²⁷A nup'u ja ra Maca Libro, nt'ot'i p'u ra hya ngue ena: "Dí nja'i mpähä grá 'yabasi, nu'i hinga pahra ønnate. Gá mafi ngue gui johya, madague'a ngue tobe hingui pa'a ra ønnate. Porque ra xisu ngue ra 'yabasi bi hyep'u rá ndø, pe man'na xangu yø basi di m'mui, hindá gue'a ra xisu 'buhmi rá ndø".

²⁸A nuju ya ma zi cu'ahü, tengutho ra Isaac, Oja bi yat'i ngue di m'mui. Di njathu p'uya, Oja bi yat'i ngue dyø basigahü. ²⁹Nu'mø mi nja na te ra hya xí yat'a Oja ngue di nja, ra Espíritu Santo bi 'yøt'e ngue bi m'muhra Isaac. Pe nuna rá ts'unt'u ra Agar bi mbøcue, bi zuhra Isaac. Xquet'a di njathu p'uya, nu'u mma ngue øt'e te nt'ot'i p'u ja ra ley i sucju'u. ³⁰Pe guí pahmu te nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ena: "Nuna ra xisu ngue ra gunitho, da thøn'athi, da me rá ts'unt'u. Porque nuna rá ts'unt'u na, hindi tocabi'a te da hyanna rá ts'unt'u na ra xisu ngue ra mmenniü", i ena. ³¹A nuya ma zi cu'ahü, hingyø basigahü na ra xisu ngue ra gunitho, sinoque gue'a ra xisu ngue ra mmenniü yø basigahü.

-----

5 Ya bi hoga ma ts'oquihu ra Jesucristo. Janangue ya hindí tenhna'a ra ley ga 'yo yø judío

ngue ga ena di nyanma tehu. Dami hyahü ra ts'edi ya, dami nduhu co nuna ra hya na. 'Yo sä guí ena ngue di nja ra castigo ngue'mø hingui tenna ley ga 'yo yø judío.

²Nugä drá Pablo, dami 'yøhmu na ra hya ga mmangä ya. 'Yo gadi n'uni ngue da hmepya'ahü ngue sä gui 'yena gue'a di nhohni ts'oquihü'a. Nu'mø, ya säditho gá pahmu ra Cristo 'mø. ³Mahøn'a dí nne ga xi'ahü ya, nu gätho yø ja'i ena ngue da mepya yø do'yo, 'yo sä di ena ngue hønt'a da 'yøt'a, sinoque ja ngue da 'yøt'e gätho'a te nt'ot'i p'u ja ra ley. ⁴Nuya yø ja'i ena ngue di nhohyø ts'oqui ngue da 'yøt'e te gäma hya nt'ot'i p'u ja ra ley, guehya yø ja'i hep'u ra Cristo ya. Ya emp'u na rá mate Oja. ⁵Pe nuju, ra Espíritu Santo di hatra ts'edi ma mmuihu ngue dí tømhmü'a ra pa rá nzegui. Guese Oja da mamp'uya ngue ya bi nhohma ts'oquihu rángue dí ec'eihu ra Cristo. ⁶A nuyá, ngue ya dí n'yohü ra Jesucristo, ya hinte di muui 'mø mhmeppya ma do'yohü ogue hinga mhmeppagahü. A nu'a tate di muui ya, guehna ma nt'ec'eihu ja naya, 'ne nuna ma nt'ec'eihu na, guehna øt'e ngue dadi mahma cühü n'na ngu n'naju naya.

⁷Ya xanho te gmani n'yohü m'met'o. ¿Te'o di ts'on'na ni mmuihu ngue guí hehmu p'u na ra hya majuaní? ⁸Nuna ra hya di ts'on'na ni mmuihu, hingrá ts'anni Oja na. Porque Oja, i zon'nahü na ngue gui siguethohü te mi ja. ⁹Ya guí nnuhu ngue n'na zitiqui ra íxi di ixqui gätho ra juni. ¹⁰Nugä hu ma mmui ngue ma Hmuhu Jesucristo hindi ja'i ngue gui pähni nt'ec'eihu i ja.

Pe nuna ra n'yohu nne di ts'on'na ni mmuihu, da japra castigo Oja na, hont'o bi za maja'i.

¹¹Pe nugä ma zi cu'ahu, nu'mø gdi xi'ahu ngue gui mmeppya ni do'yohu, hindi nnu man'ugä yø judío 'mø. Pe nuyá, sacyø ja'i co nuna ra hya dí xänbata, ngue ra Cristo bi dup'u ja ra pont'i, gue'a i nyanyø te yø ja'i'a. ¹²Nuya yø n'yohu di pi'ahu ena ngue jatho gui mmeppya ni do'yohu ngue da ma nthequi, zhanja ngue nuya yø n'yohu ya, hindi nhyecse xanho asta da ma m'moqui?

¹³Ague ma zi cu'ahu, bi zon'nahu Oja ngue hinni mantho gui suhu ra castigo di manda ra ley. Pe 'yo sä gui emhma ngue sätho gui 'yøthu ra nts'o so ni mmuihu ya. Nu'á, hin'na'a. Para ngue di nequi ngue gadi mma'di n'na ngu n'na'ahu, a nuya dami mfäts'i n'na ngu n'na'ahu ya. ¹⁴Hont'a n'na ra hya ja ngue di nja para ngue di ma macumple te gä nt'ot'i p'u ja ra ley. Guehna ra hya ngue ena: "Dami mahni mmic'eiuu tengutho gni ne ngue di ma mamadi'i". ¹⁵Pe nu'mø gadi nsothu, ya ja ngue gui nsahu n'na ngu n'na, pets'i guí tutho ni mmic'eiuu.

-----

¹⁶Nugä dí xi'ahu, dami n'uni ngue gue'a ra Espiritu Santo da xän'nahu te gdi n'yohu. Nu'mø gui hyaxhu'a ra 'yu di da'ahu'a, hinguí 'yøthu'a te ni pähäsehü 'mø. ¹⁷Nu'a ra nts'o so ma mmuihu, hinguí nnu manho ra Espiritu Santo'a. Nuna te nne ra Espiritu Santo ga øthu, n'nan'yo na ngue'a ra nts'o so ma mmuihu. Guehya di ntør'mahya p'u ja ma mmuihu ya. Janangue xangu yø

nnidi hinguí sä ga øthu'a te dí nne ga øthu. ¹⁸A nu'mø gue'a ra Espiritu Santo da xänngahu te ga øthu, ya hinguí ja ngue ga suhu ra castigo di manda ra ley 'mø.

¹⁹Hinguí henni gdá pahmu ndana gue'a ya yø nts'o øtyø ja'i. Gue'a ra n'yots'om'mäi, gä ra nts'o ja rá mmui ra ja'i, hinguí nne di ts'ammí ngue'a te ra nts'o ga 'yo. ²⁰I thanne yø dahmu, i ète. Di nsuhyø ja'i. Høndra njunt'i nne. I sehya. I ncue. Di 'yets'i. I 'uenyø ja'i ya yø hya i mma. Porque høndra ntapahya i nne. ²¹I nnepe te pesrá mmic'eiuu, hote, iti, 'ne hinha ga ndits'i. Gätho mi'da yø nts'o i ja, gä øt'e. Nugä ya xtá xi'ahu m'met'o 'ne mahøn'a dí xi'ahu ya, ngue nuya yø ja'i njap'u, ya hinda ma macut'i p'u di manda Oja ya.

²²Pe ra Espiritu Santo di hatra ts'edi ra ja'i te da n'yo. Guehna ra ja'i di mahrá mmic'eiuu na, di johya, hu rá mmui, seti te thogui, ra hoja'i, hinguí ya rá mmui ngue'a ra nho øt'e. Nu te ra hya pønna ne, gue'a øt'a. ²³Hindi 'yets'i, häti samrá mmui. A nuyá, hin tema ley di ja ngue da za da ma ngue da ma ra castigo ya yø ja'i ga 'yo ya yø hya dí xi'ahu ya. ²⁴Gätho ya to n'youi ra Jesucristo, ya bi 'yøt'e ngue bi m'me'u yø pähä xants'o maní n'yo. ²⁵Nuna ra Espiritu Santo di 'daju ra da'yo te. Ja ts'editho ga n'umhma ya ngue gue'a ra Espiritu Santo da xänngahu te gdá n'yohu. ²⁶Hinguí sä ga 'yexhu ya, hinguí sä ga njunthu ya. Hinguí sä ga nseyabahü n'na ngu n'naju ya.

-----

6 Ague ma zi cu'ahu, nu'mø gä pahmu ngue bi 'yøtra ts'oqui

n'na ni amigohu, nu'u n'youi ra Espíritu Santo, gue'u di nyau'i'a bi 'yøtra ts'oqui'u. Da xifi ngue da hyep'u'a te øt'e. Pe gue di nya manhughi ha di hejpi. Di mfädi xanho, hinga mbennbu ngue xquet'a 'ne'u di njap'u m'mefa'u. ²Ngü mi'da, ngu mi'da, nu'mø gá nuhu te hembu n'na ngu n'na dami nfäxhu. Nu'mø ngue ngu'a guí øthu ya, ya guí øthu'a te ra hya di manda ra Cristo 'mø. ³Nu ra ja'i ena ngue suhra güenda ngue tatese, pe hinda zä to da hyät'i. Sinoque di nhyäse 'mø ngue himma juani te mma. ⁴N'na ngu n'na'ahu dami hyacse ra güenda ngue'mø xanho te gni 'yohu ogue hin'na. A nu ra ja'i hacra güenda ngue xanho te øt'e, ya da zä di johya. Pe hingue masque di johya ngue da denna mmic'eiui ngue hingui øtrá mmic'eiui tengutho øt'e. ⁵Porque n'na ngu n'naju hoxhma xihu ngue ga hacju ra güenda ngue'mø xanho te dí øthu ogue hin'na.

⁶Nu ra ja'i sannbabi rá hya Oja, jatho ngue da mäxrá xännbate ngue di unni te honi.

⁷Nuna Oja hingra nt'embu na. Hercathohu na, masä mi 'yena ngue hingui nnu te dí øthu. Nu te ga 'yo ra ja'i, gue'a ra njut'i di nja'a.

⁸Porque nu ra ja'i øtra nts'o so rá mmui, gue'a ra castigo da tho'a. Pe nu ra ja'i haxra 'yu xännbabi ra Espíritu Santo, guehna ra ja'i para zantho di unna 'da'yo te ra Espíritu Santo na. ⁹Ogui säyahü, ma ga øthu ra nho. Porque nu'mø hinga nsäya ngue ga øthu ra nho, da zønna pa di njurcahu. ¹⁰Janangue nup'u da zä ga øthu ra nho, ma ga ørpahu

ra nho gätho. Pe ma datho'u ma cuhu n'nat'a ma nt'ec'eihi i ja ngue nnetho ga ørpahu ra nho.

-----

¹¹Nugä drá Pablo, dami nuhu ya yø da letra ga osegä ya. ¹²A nuya yø ja'i di ja ts'edi da hmepya ni do'yohu, hontho nne ya ngue da nu manho yø ja'i. Porque hingui nne da zä ra n'u tho'u to i mma ngue ya bi nhohyø ts'oqui yø ja'i ngue bi du p'u ja ra pont'i ra Cristo. ¹³Pe nuya yø xännbate ya mhmeppyabi yø do'yo, ni xinga guehya di øt'e te gä mmamp'u ja ra ley ya. Hontho nne ya ngue da hmepya'ahu n'namhma ngue nup'u di nya, ya di 'yets'i, da ma ngue ya guí øthu'a ra hmepya di manda gui 'yøthu. ¹⁴Pe nugä hindí nne ngue te gdá 'yexä, hont'a dí nne ga mma ha bi nja ngue bi du p'u ja ra pont'i ra Jesucristo. Pe rángue bi du p'u ja ra pont'i, ya hin dadi hog'a ra nts'o ga 'yo yø ja'i ua ja ra ximhäi. A nuya yø ja'i øtra nts'o p'uya, xquet'a hingui nnu manhogui. ¹⁵Nu'mø ya dí n'yohu ra Jesucristo, ya hinte di mmui ngue'mø mhmeppya rá do'yo ra ja'i ogue hin'na. A nu'a di mui ya, gue'a ngue da gom'na'yo ma n'yomfenihu. ¹⁶A nuya to gätho da hyaxna ra hya dí mmangä, dí nne ngue da hyut'a ni mmuihu Oja 'ne di huc'ahu. 'Ne hinga høn'athohu, sinoque gätho'u te'o ya yø ja'i Oja.

¹⁷A nu ra pa di ma p'uya, hindí nne to da gun'mahyagui. Nuya yø medi n'youi ma do'yo ngue xa ungyø ja'i, ja di nequi ua ngue rá mefigä ma Hmu Jesús.

¹⁸Ague ma zi cu'ahu, dí nnegä ngue gä di jap'ahu ma Hmuhu Jesucristo. Da ngut'atho.

Efesios

Ja ua ra carta bi 'yo'tra Pablo, ngue bi mennba yø 'yεc'ei Efeso.

1 Nugä drá Pablo, bá εxcä Oja ngue drá representantegä ra Jesucristo. Nuyá, dadi zenguagä yø ja'i ya o rá 'yε Oja, guehya yø ja'i ya εc'ei ra Jesucristo p'u ja ra hnini Efeso. ²Dí nnegä ngue nuna Oja ma Papáhu co 'nehna ma Hmuhu Jesucristo di jap'ahu 'ne da hyut'a ni mmuihu.

-----

³Ma ga ja mammadihu na Oja rá Papá ma Hmuhu Jesucristo. Porque nuju ngue ya dí n'yohu ra Cristo, ya bi jajpahu Oja. Nup'u mahets'i 'dama 'dan'yo rá njapi mambí jap'u, gue'a bi 'dacju'a ya. ⁴Nu to gätho ya n'youi ra Cristo, ya xpá huan'na Oja hante di nhohra ximhäi. I nnepe ngue da hyep'u ra nts'o ya yø ja'i xa huanhni, n'namhma ngue nup'u ja rá hmi rá dä Oja, hin tema nts'o da thinnbi. ⁵Nuna Oja di macju. Ya mandø njam'møtho xpá nzänni ngue ra Jesucristo da 'yøt'e ngue ga cohi ngue yø basigahu Oja. Nu'a te bi nja mpähä Oja da 'yøt'e, gue'a bi nja'a. ⁶Nuna rá Ts'unt'u Oja mathoguiitho di madi, ya ma n'yohu

naya. Ja ts'editho ngue zant'a ga εspahu Oja ya, porque mandøngu drá mate bi 'dacju.

⁷Conná nguehrá mate Oja, nuna rá Ts'unt'u Oja bi du ngue bi yanju 'ne bi punnga ma ts'oquihu. ⁸Mathoguiitho di macju Oja. Bi xoga ma n'yomfεnihu, bi 'yøt'e ngue dá pahmu hanja rá hya. ⁹Nuna rá hya Oja himmi fadi hanja, bi 'yøt'e ngue da fadi hanja'a te xpá nzänni di nja. ¹⁰Nu'a te ya xpá nzänni di nja, da 'yεhra pa di nja'a. Nuna Oja, da japi di manda ra Cristo gätho'a tema cosa i ja, ngup'u mahets'i, nguua ja ra ximhäi, gätho go di manda'a.

¹¹Nu'a te ya xpá nzän'Oja di nja, gue'a øt'a. Ya mandø njam'møtho xpá nzän'Oja ngue nu to gätho ya dí n'yohu ra Cristo, ga nnuhu'a ra nho di un'Oja. ¹²Janangue'a, nuya rá muditho dá εc'eihe ngue ra Yante na ra Cristo, ya nnu ra nho ørcahe Oja. Guehya jatho ngue ga εspah Oja ya. ¹³Xquet'a nu'mø gmi 'yøhmu na ra hoga 'da'yo hya majuani ngue di nyanni tehu, ya gá 'yεc'eihu ra Cristo p'uya. A nuyá, ngue guí n'yohu ra Cristo, ya bá 'ben'nhu ra

Espíritu Santo. Porque ya xá yat'Oja ngue da pennbabi rá Espíritu Santo te'o gátho ya o rá 'yé. ¹⁴Ngue ya bá 'benhna Espíritu Santo ga n'yohu, ya dí haxhu njuani ngue nu'a te gá ra nho xá yat'Oja di 'dacju, gá di nja. Nu'mø bi dát'i da 'yec'eí'u to ja ngue da zo rá 'yé Oja, guehya yø hya jaua da 'yørpe. Nu te gá øt'Oja, gá tate. Janangue jatho da 't'epi.

-----

¹⁵Nugä dí øde ngue janjuani guí hahni mmui guí ec'eihu rá Hmu Jesús. 'Né dí øde ngue gadi mahmu gátho'u to ya o rá 'yé Oja. ¹⁶Janangue nugä hindí säya janjuani dadi ja mammadigä Oja conná ngue'ahu. A nuyá, zant'a dí mmat'Oja conná ngue'ahu. ¹⁷A nuna Oja, guehna rá Oja na ma Hmuhu Jesucristo na, 'né guehna rá Papá maguese na. Janangue nuyá, dí äpä Oja ngue da 'yøt'e ngue da dinni mmuihu xandønho hanja Oja. ¹⁸Nuna Oja, bi zongahü ngue di tocagahü rá nho m'mefa. Dí äpi ngue da xoc'a ni n'yomfenihu xandønho, n'namhma ngue da dinni mmuihu hanja'a te rá hya dí tømhmü di nja. Porque mazihotho'a te rá nho xá nzän'Oja di unni te'o gátho ya o rá 'yé. ¹⁹Dí äpä Oja ngue da dinni mmuihu xandønho hanja, ngue nuna Oja mathoguitho ja rá ts'edi hinha rá nzegui. A nuna rá ts'edi Oja i ja, guehna fäts'i gátho'u to ec'eí na. Nuna Oja na, i udi ngue mathoguitho ja rá ts'edi. ²⁰Porque guehna Oja bi 'yøt'e ngue bi bennate rá Cristo 'mø mi du, 'né bi zits'i i ma mahets'i ngue i mmip'u ja rá n'yei Oja. ²¹Nuna ra

Cristo bi t'unná cargo ngue tate, go guehna di manda gátho'u bi ja yø ts'edi mahets'i na, 'necua ja rá häi. Di manda yø dast'abi, 'né gátho'u to mi'da ja yø ts'edi. Nuna go 'bet'o na ngue gátho, da gue'u 'buhra pa ja p'uya, da gue'u di m'muhyø pa di 'yep'u, gátho go di manda'a. ²²Nu te gäma cosa i ja, Oja bi japra Cristo ngue gá go di manda'a. 'Né bi japi ngue rá Cristo go di manda gátho yø 'yec'eí'a. ²³A nu'u yø 'yec'eí, gue'u nnøpa do'yo rá Cristo'u. Nu'a rá Cristo n'youi gátho yø 'yec'eí'a, 'né 'bui hønbnü bi zä, bí 'bu mahets'i 'né 'bucua ja rá ximhäi.

-----

2 Nu'mø mam'met'o, xandønts'o te nmi øthu. Entho ya xtá tuhü ngue ma ts'oquihu mi ja. ²Xtá øthu yø nts'o ja ua ja rá ximhäi. Xtá ørpahü rá pähä rá zithu nuna di manda gátho yø ts'onthi i 'yo ndap'u bi zä. 'Né gue'a rá zithu xá bennba yø mmui'u yø ja'i hingui nne da 'yec'eí Oja ya. ³Nu'mø man'na rá pa gá xtá njahü p'u tengutho øtyø ja'i hingui pa Oja ya. Xtá øthu'a te ma pähäsehü. Nu'a te rá nts'o so ma mmuihu, gue'a xtá øthu'a. Janangue mama nsähü'a rá castigo da ja Oja, tengutho rá castigo da thohyø ja'i hingui pa Oja ya.

⁴Pe nuna Oja, mathoguitho di macju, 'né mathoguitho di huggahü. ⁵A nuyá, ngue dí n'yohu rá Cristo, ya bi 'dacju rá 'da'yo te ya. Porque nuju ya xtá tuhü ngue ma ts'oquihu mi ja. Pe nuna Oja, rá matetho bi 'yøt'e ngue bi yanju. ⁶Nuna Oja, xquet'a da 'yøt'e ngue 'necju da zä ga bennatehu tengutho rá Cristo

ngue bi bɛnnate. 'Nɛ da 'yɔt'e ngue 'dap'u gani mmihmu p'u mahets'i. ⁷Nguna ra hya xpá nzán'Oja di nja ya, n'namhma ngue hangu ra pa di nequi xandõnho ngue janjuani di macju, ngue'a te ra nho bi 'yõrcahu conná nguehra Jesucristo. ⁸Nuna Oja, ra matetho bi 'yɔt'e ngue bi yanju ngue dá ec'eihũ ra Jesucristo. Hinga emhma ngue ja tema nho dá othũ ngue bi yanju. Sinoque bi nese Oja ngue bi yanju. ⁹A nu ra ja'i, hingui sä da 'yena ngue ja tema nho da 'yɔt'e ngue da zã di nyani. Janangue hinda zãp'u di 'yets'i da 'yena ngue nu'a te ra nho øt'e, gue'a di n'yan'a. ¹⁰Oja bi 'yɔt'e ngue ja ma'da'yo dá m'muhmu ngue di n'yohũ ra Jesucristo. Ya mam'met'o xpá nzãnni ngue ya gda 'buhmu'a ngue gã ra nho ga othũ.

-----

¹¹A nuya ngue hingyø judiohu, dami beni te gmi jahu 'mø yø pa xa thogui. Yø judío himmi nnu manho'ahu porque ni do'yohũ himma mhmeppya tengutho øtyø judío. ¹²Nu'u yø pa'u, himgmi pahmu te'o na ra Cristo. Mama hyaqui'ahu ya yø judío 'bup'u ja ra häi Israel. Hingmi pahmu'a te ra cohi mi javi Oja'u. Ni xinga gue'u yø hya di yat'a Oja ngue gdi pahmu hanja. Aha gmi 'buhmu ua ja ra ximhäi, 'be xingmi tõmhmu ngue xtã 'yehra pa xtã nyan'ahu Oja. Hingmi pahmu ngue 'bu Oja. ¹³Pe nuya ngue guí n'yohũ ra Cristo ya, 'nɛ bi du conná guecju, gue'a øt'e ngue gã pahmu Oja'a ya. ¹⁴A nuyá, ra Cristo guehna bi 'yɔt'e ngue ga n'amigohũ Oja naya. Ngu

yø judío, ngu'u hingyø judío, ya n'na 'buitho bi gohyø ja'i ya. Porque bi xotra Cristo ya yø hya madí hyagahu. ¹⁵Nu'a ra ndate bi thohra Cristo, ja bi zep'u rá ts'edi ra ley nu'a madí manda yø costumbre mani n'yo yø judío. Nuya yo 'bui yø ja'i madí nsui, ma'da'yo bi mpenhni ngue n'na 'buitho bi gohi. Porque ya gã yø n'youi ra Cristo. Gue'a i hojpabi'a. ¹⁶Porque nu'a i du p'u ja ra pont'i ra Cristo, gue'a i nhojpaui Oja yø ja'i bi 'yec'eia. Ngu yø judío, ngu'u hingyø judío, nu'a ra njunt'i mi øt'e ngue madí nsui, ya bi zep'u. Bi ma ma penhni gãtho yo 'bui yø ja'i tengutho 'mø n'na nc'eitho bi gohi. ¹⁷Ra Cristo bá ehẽ ngue bi xihra hoga 'da'yo hya yø ja'i ngue bi nhojpi. Bi xihra hya yø ja'i himmi pa Oja, ximmangu yø judío ya mi pa Oja xquet'a bi xihra hya. ¹⁸Conná nguehra Cristo, ngu yø judío, ngu yø ja'i hingyø judío, gue'a ra Espiritu Santo faxcahu ya ngue da zãp'u ga n'amigohũ xanho'a ra Papá. ¹⁹A nuyá, ya hingyø 'dan'yo ja'ihu ya. Ya gue'ahu yø ja'i Oja ya, porque ya ni n'yohũ gãtho'u yø ja'i ya o rá 'ye Oja. ²⁰⁻²²Nup'u ha nanga n'na ra ngu ngue ra nija, nup'u brã fuhra jado, n'youi mi'da yø do di tetra jado ngue rá nija Oja. Gue'ahu'u yø do di tetra jado ngue ra nija ya. Nu'a ra Cristo, gue'a ra do bi dũmra jado'a. A nu'u yø representante p'uya co 'nɛ'u yø pøngahya Oja, gue'u yø do rá muditho bi mɛ ra ngu'u. A nuya conná nguehra Cristo ya, nu yø ja'i hingyø judío, ya yø n'youi to gã ec'eia ra Cristo'u ya. Porque gãthogahu, gue'a ra Espiritu Santo di n'yohũ.

-----

3 Nugä drá Pablo, dí ofädi ngue dí mmangä rá hya rá Jesucristo p'u 'buhyø ja'i hingyø judío. ²Ya guí pahmü ngue bi 'yørcagui rá mate Oja bi 'dajmä 'befi ngue ga xi'ahü rá hoga 'da'yo hya. ³Gä dá cuatä ua ja rá súcua'a te gäma hya bi yurcagui Oja. Himmí fadi hanja ná rá hya ná. ⁴A nu'mø gá nuhü ná rá súcua naya, ya gui hyaxhü njuani p'uya ngue nu'a rá hya rá Cristo himmí fadi hanja, bi jaqui dá padi hanja. ⁵Nu'mø yø pa xa thogui, nuna Oja, hinjonni ja'i xa mbøni ngue xtí japi xtá mbahna rá hya ná. Pe nuyá, nuna Oja bá pennbabi rá Espíritu Santo'u yø representante co 'në'u yø pøngahya ngue bi japi da badí hanja ná rá hya ná. ⁶Nuna rá hya himmí fadi hanja, guehna rá hya ja ua naya: Ngue hinga høndyø judío di tocabi ná rá njapi Oja, sinoque xquet'a 'nëhyø ja'i hingyø judío di tocabi rá njapi Oja 'mø da 'yëc'ëi rá hoga 'da'yo hya. Ya Gä da gohi ngue yø ja'i Oja. Porque di tocabi'a rá nho ya xa yat'Oja ngue di unyø ja'i da 'yëc'ëi rá Jesucristo.

-----

⁷A nuyá, Oja bi 'yøtra mate bi 'dajhmä 'befi ngue ga mmangä ná rá hoga 'da'yo hya. 'Në guesë Oja di 'dacrä ts'edi ngue da zä ga øt'ä ná rá 'befi ná. ⁸Nugä, man'natho hinga njuanigä ngue gätho m'ida yø ja'i ya o rá 'yë Oja. Pe guesë Oja bi 'yøtra mate ngue bi tocagä rá mmënthi ngue ga xicä rá hoga 'da'yo hya yø ja'i hingyø judío. 'Në ga xihyø

ja'i ngue nu'mø bi 'yëc'ëi rá Cristo, mathoguithe rá nho di tocabi hinha rá nzegui. ⁹I nneque ngue ga japi da badí gätho yø ja'i hanja ná rá hya hingui fadi. Nuna Oja bi hoqui gätho'a te ja ya, mandø njam'møtho xpa nzän'na te nnepe di nja. Pe himmí fadi hanja, asta ja guehya ja bi fahya. ¹⁰A nuyá, ya bi zønna pa ngue co 'nëhyø anxe bi ja yø ts'edi mahëts'i da nu'a te da 'yørpabi Oja yø 'yëc'ëi. 'Në da nu ngue mathoguithe ja rá mfadi Oja. ¹¹Ya mandø njam'møtho xpa nzän'Oja'a te nnepe di nja. Pe ya bi nja 'mø mi 't'ëc'ëi ná rá Hmü Jesucristo. ¹²A nuyá, ngue ya dí ëc'ëihü rá Cristo, ya nthummü ngue ma 'nyohü Oja ya. ¹³Janangue nugä dí xi'ahü ngue 'yo di tu ni mmüihü ngue dí sägä rá n'u ngue dí xi'ahü rá hoga 'da'yo hya. Sinoque dami johyahu ngue nu'a te rá n'u dí thocä connä ngue'ahü da 'yøt'ahü rá nho ná.

-----

¹⁴Janangue nugä dí ndantýøhmü ngue dadi ja mammadi ná rá Papá má Hmühu Jesucristo. ¹⁵Nuna rá Papá ná, nu'u bí 'bu mahëts'i, da gue'u 'bücua ja rá häi, gätho yø Papá. ¹⁶Guehna má datho ngue ja rá ts'edi ná. Janangue dí äpi ngue di zac'a ni mmüihü ngue da penhna Espíritu Santo di ha'ahü rá ts'edi. ¹⁷Dí äpi ngue nu te'o gätho ya guí ëc'ëihü rá Cristo, høndra Cristo da 'yo ni mmüihü. A nu'a te gni mahni mmic'ëihü, janjuani ngue ni mmüi gdi 'yøthü. ¹⁸Dí nnegä ya ngue gätho'ahü co gätho m'ida yø 'yëc'ëi, dami pahmü xandønho hague ngu gangu'a te gui macjü rá

Cristo. ¹⁹Janangue dí äpä Oja ngue da dinnì mmäihü xanho hanja na te gui macjü rā Cristo, madague'a ngue hinjam'mø da zä ga pahmu gätho'a te gui macjü. Pe co ngu'a, man'na man'na di nequi ngue gui n'yohü Oja.

²⁰Nuna Oja, ma datho ja rá ts'edi na, porque sä di un'a te t'äpi. Hinga hont'a te rā hya so mā mmü dí äphü di unì, sinoque man'na xangu di unì ngue'a te t'äpi. A nuyá, nuna rá ts'edi Oja i ja, guehna di hacjü rā ts'edi naya. ²¹Nu to gätho dí ec'eihü rā Jesucristo ya, ma ga espahü Oja para zantho. Da ngut'atho.

-----

4 Nugä dí ofädi ngue dí ørpabi rá 'befi rā Hmü Jesús. Pe nuyá, dí xi'ahü ngue gui mportahu xandønho. Nuna te rā hya i zon'nahü Oja gdi n'yohü, gue'a gui 'yøthü'a. ²O gadi 'yex'mø guí yahü, mahotho gdi nyahü. Dami seti te gadi n'yørpahü. Di nequi ngue n'na ngu n'na gadi mahni mmic'eihü. ³Da mäx'ahü rā Espiritu Santo ngue da 'yøt'e ngue xøgue n'na hyätho gui mmamhmü. Dami ja ndummü ngue hinjam'mø gui njunthü. ⁴Nu to gätho ya dyø 'yec'eihü, entho n'na nc'eitho p'ü da nnujü Oja. Nu'a rā Espiritu Santo dí n'yohü, n'nat'a'a. Nuna te rā hya dí tømhmü di nja m'mefa, n'nat'a na rā hya gá nzonngahü Oja. ⁵N'nat'a mā Hmü. N'nat'a mā nt'ec'eihü i ja. N'nat'a rā nxixya i jajü. ⁶'Ne n'nat'a Oja i 'bui, gue'a rā Papá'a ngue gätho. 'Ne gue'a di manda gäthogahü'a. Gue'a 'bui ndap'ü bi zä'a. 'Ne gue'a dí n'yohü gäthogahü'a.

⁷Nup'ü ha di mpeti yø 'yec'ei, bi zännba rā Cristo n'na ngu n'najü'a te ja ngue ga øthü. Di hacjü rā ts'edi ngue da zä ga øthü'a te nnepe ga øthü. ⁸Nguna mmamp'ü ja rā Maca Libro ngue ena: "Nuna rā Cristo bi ma mahets'i, pe 'be bi dapi gätho'ü yø nsüiui. 'Ne mandøngu drá mate bi unyø ja'i bi gocua ja rā ximhäi", i ena. ⁹¿Te nne da manna rā hya embi ngue bi ma mahets'i? I nne da mā ngue rā Cristo bi zøcua ja rā häi 'ne bi mengui, i ma mahets'i. ¹⁰Nuse na rā Cristo bá nexpu mahets'i, bi zøcua ja rā häi. 'Ne bi ma asta ndøya mayä bí ja rā c'amahets'i para ngue di nequi ngue ndap'ü bi zä 'bui ngue di manda.

¹¹N'na ngu n'na yø ja'i, bi zännba rā Cristo'a te ja ngue da mefi. Bi 'yexyø ja'i ngue dyø representante. Mi'da p'üya, bi 'yets'i ngue da manna hya di bennbabi Oja ngue da mā. Mi'da p'üya, bi 'yets'i ngue di n'yo ngue da manna hoga 'da'yo hya. Mi'da p'üya, bi 'yets'i ngue di m'met'o ngue dyø mamhya p'ü ha 'buhyø 'yec'ei. Mi'da p'üya, bi 'yets'i ngue dyø xännbate ngue rā hya. ¹²Nuya yø ja'i bi 'yets'i, guehya da japi gätho yø 'yec'ei ngue da 'yøtra 'befi di manda rā Cristo da 'yøtyø ja'i ya. Guehya man'na di hatra ts'edi yø 'yec'ei 'bucua ja rā ximhäi ya. ¹³Di mpefi asta gue'mø da züdi ngue xøgue da 'da'igu mā nt'ec'eihü, 'ne ga pahmu xandønho'a rá Ts'ant'ü Oja. Man'na man'na dí thini xanho hanja rā hya, ya da zä ga n'yohü tengutho i n'yo rā Cristo p'üya. ¹⁴Ya hinga øthü tengutho øtyø t'ubasi p'üya. Porque yø basi hinguü henni ga thät'i. Tengutho 'mø te haxra ndahi

n̄i ma ua, n̄i ma n̄u, njarbutho yø basi, hont'o bi zä maxädi tenni. A nu'u yø xännbate ngue yø hyäte, xøgue ga mbatho da hyoni ha di hyätyø ja'i. I nne'u ngue ga tenhnu'a ra fehni hya i xännbate. ¹⁵Pe nuju, ma ga ja ndumm̄i ga mmamhm̄u na ra hya majuan̄i. Ma ga udi ngue dadi mahmu'u yø ja'i dí xihmu na ra hya na. Ma ga homhm̄u ra hya ngue man'na gda cohmu tengutho ra Cristo. Nun̄a ra Cristo, guehna 'bet'o na ngue di manda gätho yø 'yec'ei, tengutho rá ya ra ja'i i 'bet'o ngue di mandabi rá do'yo. ¹⁶Ngue guehna ra Cristo 'bet'o ngue di nnøpa yah̄u ya, nu'u yø xequi ha di ntótrá do'yo ra ja'i p'uya, go guecju'a. A nu'mø ngue cu xanho yø hyundo'yo, gätho 'da gui mpetho, ya xanho i ja. Njarbutho ya, nu'mø di mmadi n'na ngu n'na yø ja'i, gätho 'da ga hyadra ts'edi di mpefi xanho.

-----

¹⁷Nun̄a mā Hmuhu Jesucristo, go di 'dacá ra ts'edi na guehna ra hya dí xi'ah̄u ya. 'Yoni mantho guí øth̄u'a ra nts'o ga 'yo yø ja'i hingui pa Oja. Nuya yø ja'i ya, nu'a ra nts'o so yø mm̄i, gue'a øt'a. Pe hinte di muui te øt'e. ¹⁸I njot'i yø n'yomfeni, hingui pa'a ra 'da'yo te di un'Oja. Porque mandø nnaxitho yø n'yomfeni. Hind̄i n'un̄i da sifi ha di njap'u dí ba Oja, janangue hingui padi hanja. ¹⁹Janjuani ngue xa unyø mm̄i yø ja'i'a ra nts'o ga 'yo. 'Be xingui ja yø 'be'isä. En̄a gue man'na di johya 'mø 'dama 'dan'yo mā nts'o øt'e.

²⁰Pe hinga ngu'a ra hya gá 'yøhm̄u bi nxännbate ra Cristo. ²¹Majuani ngue ya gá 'yøhm̄u na te ra hya

bi nxännbate ra Jesucristo. Nun̄a ra hya naya, guehna majuan̄i na, 'ne guehna ra hya xänngah̄u ra Jesús. ²²Janangue nuyá, nu'a te gä ra nts'o gmani n'yohu mam'met'o, dami hyehmu p'u'a ya. Porque nu'a ra nts'o gmad̄i ho gui 'yøth̄u, mi hät'atho ni n'yomfenih̄u'a. ²³A nuyá, dami 'yøt'e ngue da gom'na'yo ni n'yomfenihu ya. ²⁴Gätho ma'da'yo'a te gdí n'yohu. Gä ra nho gdí n'yohu. Tengutho Oja majuan̄i ngue xandønho'a, gui njathu p'uya, gä ra nho gui 'yøth̄u, hin tem̄a nts'o gui 'yøth̄u.

²⁵A nuyá, 'yo guí mmamhm̄u ra fehni. N'na ngu n'na'ah̄u, gä majuan̄i guí xihni mmic'eiui. Porque gätho yø 'yec'ei tengutho 'mø n'na nc'eitho di jah̄u'u. ²⁶Nu'mø gui ncueh̄u, man'nan'yo mi 'yøt'e ngue da gohi ngue dra ts'oqui'a ni cueh̄u. Da thotho'a ni cueh̄u, 'yo guí nnehu ngue gä ra nguni ra pa gui ncueh̄u. ²⁷'Yo gadi unhn̄u ra 'yu ra zithu ngue gui 'yøth̄u'a te rá pähä.

²⁸Nu ra ja'i mará b̄e, da hyep'u'a rá mfe, di mpefi. Nu ra ja'i ngue rá 'befise da 'yøt'e, gue'a di din̄i te da zi'a, janangue di nja te di unyø ja'i hin'yu te da hyoni.

²⁹'Yo tem̄a ts'omhya guí mmamhm̄u. Sinoque ra hoga hya guí mmamhm̄u, da gue'a ra hya da 'yørpabi ra nho yø ja'i da 'yøde. ³⁰'Yo guí øth̄u ngue da du rá mm̄i ra Espiritu Santo ngue n'na ra ts'oqui gui 'yøth̄u. Porque dí n'yohu ra Espiritu Santo, ya di haxhu njuani ngue ya dí ohu rá 'ye Oja, 'ne fäcju asta gue'mø bá ep'u mā Yanteh̄u.

³¹A nuyá, dami hyehmu p'u gätho ya yø hya ga xi'ah̄u ya. Ra sui, ra

cue, ra njunt'i, ra ts'ate. 'Yo to gui nnu man'uhu. ³²Nu'a ja ngue gui 'yøthu, dami n'yørpahu ra nho n'na ngu n'na'ahu. Di nja ni yemmuihu. Dami mpunnbi n'na ngu n'na'ahu ngue'mø 'bui to hinga gue'a øt'e, tengutho Oja bi pun'nahu conná nguehra Cristo.

-----

5 Nuna Oja, janjuani ngue di macju ngue ya yø basigahu. Janangue nuyá, ma ga øthu tengutho øt'Oja. ²Ma ga mahma mmic'eihu tengutho gui macju ra Cristo. Nuná, asta bi ndá ngue bi du conná nguecju. Oja bi nu manho ngue gue'a bi gohi ngue ra 'bøt'e i nhohma ts'oquih'a.

³Ya guí ohu rá 'ye Oja ya. Janangue nuyá, 'yo di so ni mmuihu'a ra n'yots'om'mái. 'Yo tema nts'o guí øthu. 'Ne 'yo guí emhmu ngue gue'a ra menyu ma datho di muui. ⁴'Yo tema ts'omhya guí mmamhmu. 'Yo guí mmamhmu yø hya hinte ni bøntho. Porque nuya yø hya ya, hinní 'yup'u ngue guí mmamhmu ya. Nu'a ra hya ni 'yup'u gui 'yøthu, gue'a ngue njandyatho gui ja mammadihu Oja'a. ⁵Ya guí pahmu ngue nup'u di manda ra Cristo, co 'nehrá Papá, nuya yø ja'i ngue yø 'yots'om'mái hinda ma macut'i p'u ya. Da guehyø ts'oc'ei, da guehya yø ja'i ngue hønt'a te pes'ua ja ra ximhäi so yø mmui ngue di xandi, hinda yərbu ya. Porque nuya yø ja'i njap'u, nu'a te ra cosa ni ma yø mmui, gue'a thanne'a, hinga gue'a Oja i thanne. ⁶Matonma hyä'ahu ngue gui 'yøthu ya yø nts'o dí xi'ahu. Porque nu to øtya yø hya

dí xi'ahu ya, ngue fespato rá hya Oja, guehya da japra castigo Oja ya. ⁷Man'nan'yo mi 'yøt'e ngue gui 'yøthu tengutho øtya yø ja'i dí xi'ahu ya.

⁸Nu'mø mam'met'o, Gä ra nts'o nmará n'yohu. Pe nuyá, ya ma n'yohu ra Cristo ya. Ma gdá n'yohu'a te nne Oja gdá 'yohu ya. ⁹Nu ra ja'i ngue xojpabi Oja rá mmui, Gä ra nho ga 'yo ra ja'i. Nu'mø ha ya, Gä majuaní te mma. Nu'a te di manda Oja, gue'a øt'a. ¹⁰Dami ja ndummuihu ngue nu'a te nnu manho Oja, gue'a gui 'yøthu'a.

¹¹Man'nan'yo mi 'yøt'e ngue go gui 'yøthu tengutho øtyø ja'i xants'o ga 'yo. Dami japhu ngue da bahyø ja'i ngue ra ts'oqui'a te øt'e. ¹²Nu'a ra nts'o nt'aguitho øtyø ja'i, ya ra 'be'isátho ngue da hmangua'a. ¹³Pe nu'mø da ma nsudi ra hya ha rá nja na ra nts'o nt'aguitho øtyø ja'i, da bahyø ja'i ngue ra ts'oqui øt'e. ¹⁴Janangue emp'u ja ra Maca Libro: "Nup'u 'bahyø ja'i entho ya xa ndu, da xoc'a ni mmui ra Cristo. Entho ja gui nnu'a nt'aha", i ena.

¹⁵Janangue nuyá, dami fähmu xanho te gdi n'yohu. 'Yo gni 'yohu tengutho ga 'yo yø ja'i hingui pa Oja. Sinoque dami 'yøt'e ngue di nequi ngue guí pahmu Oja. ¹⁶Dami ja ndummui gui mpefi ngue gui mmamhmu ra hya. Porque yø pa dí 'buhmu, xandøngu ra nts'o i ja. ¹⁷Janangue nuyá, 'yo gyø 'yammuihu. Nu'a te rá pähä ma Hmuhu Jesucristo, dami ja ndummui ngue da dini xanho ni mmuihu hanja ra hya, n'namhma ngue gue'a gui 'yøthu'a. ¹⁸Para ngue gui m'mamma pähähu, 'yo

gadi unni mmuihu ra n'iti. Porque ra n'iti xants'o te ot'ahu'a. A nuyá, go dami unni mmuihu'a ra Espiritu Santo ngue da gue'a da xán'nahu te ja ngue gui 'yøthu'a. ¹⁹N'na ngu n'na'ahu, nu'mø gui yahu, nu'u yø hya mazihotho nt'ot'i p'u ja yø salmo, gue'u dami nxihmu'u, 'ne'u yø hya nt'ot'i p'u ja yø alabansa. Dami ja mammadihu'a ra Hmu Jesucristo p'u ja ni mmuihu. Gui 'yespahu conyø salmo 'ne conyø alabansa gui turpahu. ²⁰Rángue gui ec'eihu ma Hmuhu Jesucristo, nuna Oja ma Papahu da 'yø'mø gá zohmu. Janangue nuyá, zant'a gui ja mammadihu ya ngue'a te gá ra nho ørcahu.

-----

²¹A nuyá, ngue gui nnu mansuhu Oja, dami mfäts'i n'na ngu n'na'ahu ya.

²²Ague gyø xisuhu, dami 'yec'ei ni damme 'mø nzo'ahu. Porque gue'a di manda ra Hmu Jesucristo'a. ²³Porque ra n'yohu i 'bet'o'a ngue di manda rá xisu, tengutho ra Cristo i 'bet'o'a ngue di manda yø 'yec'ei. Nu'a ra Cristo bi yanyø 'yec'ei, gue'a 'bet'o'a ya, tengutho rá ya ra ja'i, 'bet'o ngue di mandabi rá do'yo. ²⁴A nuya yø 'yec'ei i øt'e te di manda ra Cristo. Xquet'a njarbutho yø xisu ya, da 'yøt'e te gá di 'bepyø damme.

²⁵Ague n'yø'ahu, dami mahni xisuhu, tengutho ra Cristo di mahyø ja'i bi 'yec'ei, asta bi du ngue bi yani. ²⁶Nguna bi 'yørpabi yø 'yec'ei para ngue di zo rá 'ye Oja. Co nuna ra hya bi 'yec'ei yø ja'i bi hojpa yø ts'oqui. Bi nxixya p'uya ngue ya bi hyep'u ra nts'o. ²⁷I nne ngue

nu'mø bá ep'u mahøn'a ra Cristo, gátho yø 'yec'ei da 'yøspi, porque ya hin tema nts'o da dinnbi.

²⁸A nu yø n'yohu i jatho ngue di mahyø xisu. Tengutho ga mmáhrá do'yo, di jarbu rá xisu. Porque nu ra n'yohu di máhrá xisu, i øtrá güenda ra n'yohu ngue rá do'yose di madí.

²⁹Ne hinjo'o n'na ra ja'i ngue di suhrá do'yo, sinoque fáhrá do'yo ra ja'i 'ne pepi. Njarbutho'a te ørcahu ra Cristo ya, fäcju 'ne i pejpahu.

³⁰Porque ra Cristo, i nnøpe ngue rá do'yogahu. ³¹N't'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ena: "Nu'mø bi nthatra n'yohu, ra n'yohu p'uya sop'u rá papá 'nehra mamá ngue 'buhmi rá xisu. Nuya yo nc'ei ya, di nne n'na ngu n'na, janangue ya hingui yo nc'ei, sinoque entho n'na nc'eitho", enna hya. ³²Nuna ra hya na, mazihotho hma te nne da ma. Porque ga mbøni ngue ra Cristo ya yø n'youi yø 'yec'ei 'ne gue'u yø 'yec'ei nnøpe ngue rá do'yo. ³³Pe xquet'a i nne da ma ngue n'na ngu n'na yø n'yohu jatho di mahyø xisu. Tengutho ga nne ngue di ma mamadi, di jarbutho rá xisu ya di madí. A nu ra xisu p'uya, i jatho ngue da nu mansu rá damme.

-----

6 Ague gyø basihu, nu'mø bi zo'a ni papá ogue ni mamá, dami 'yec'ei te xi'ahu. Porque gue'a jatho ngue da 'yøtyø basi ya ec'ei ra Cristo'a. ²Guehna rá muditho ra hya mmamp'u ja rá ley Oja na, ngue nu ra ja'i da 'yøt'e te xi Oja, da dinnbabi rá njapi Oja. Guehna ra hya naya ngue ena: "Dami su ni papá, dami su ni mamá. ³Nu ra ja'i da 'yøtya yø hya ya,

ya'atho ra pa di m'mucua ja ra häi, 'ne di m'mumma pähä", enna hya.

⁴A nu yø n'yohu conyø xisu, ngue ya 'buhyø basi, 'yo di honnbi ha di mbøcue yø basi. Sinoque di tede xanho, da badi ngue da zammī. 'Ne da xännba yø basi ngue da 'yec'ei ra Cristo.

-----

⁵Ague gyø hmiqūihū, dami 'yec'ei ni hmu gadi mpehmu ua ja ra häi. Majuani ngue ni mmui gdi 'yørpabi masu ni hmuhu. Ni mmui gdi 'yøtra 'befi guí pehmu, gui 'yøni güendahu ngue tengutho 'mø gdi ørpahu rá 'befi ra Cristo. ⁶Gui hyumbabi 'mø gadi mpehmu. 'Yo guí nnehu ngue høn'mø nnu ni hmu guí humbahu, sinoque gui 'yø'te ngue yø mēfi'ahu ra Cristo. Co gätho ni mmui gdi 'yørpahu'a te rá pähä Oja. ⁷Nu'mø ja te guí pehmu, con n'na ra pähä gdi 'yøthu ra 'befi. Gui 'yøni güenda ngue ra Cristo guí ørpahu rá 'befi, hingue masque gui 'yemhmu ngue ra ja'itho guí ørpahu rá 'befi. ⁸Porque ya guí pahmu ngue nu'a ra Hmu Jesucristo, nu'a te ra nho xa 'yø'te n'na ngu n'na ra ja'i, gue'a rá nzäbi ra ja'i di un'na. Nu'mø 'bührá hmu ogue hinjo'o rá hmu n'na ra ja'i, nu te ra nho xa 'yø'te, gue'a rá nzäbi di t'un'na.

⁹Ague gyø hmuhu, dami 'yørpabi ra nho ni mēfi guí sihu. 'Yo gadi pihmu yø mēfi. Dami bēhmu na ra hya ja ua. Ngu'u yø hmu ua ja ra ximhäi, ngu'u yø hmiqūi, n'nat'a ni Hmuhu bí 'bu mahets'i. A nu'a p'uya, hingui huantho yø ja'i ørpa masu'a.

-----

¹⁰Ague ma zi cu'ahu, dami zajni mmuihu conna ts'edi di 'da'a ma

Hmuhu. Porque hont'a tate ja rá ts'edi'a. ¹¹Nuna ra hya di 'da'ahu Oja ngue gdi mfähmu, dami 'yøthu ngue tengutho 'mø da m'mant'i'ahu na ra hya na. Janangue da zä gui täjpahu rá hya ra zithu nu'a nne da hyäcju. ¹²Porque nuna ra tunhni dí øthu ya, hinga gue'u ma mmic'ei dadi ndunhnu, sinoque nu'u dadi ndunhnu ya, gue'u yø ts'onthi ja yø ts'edi ngue di manda ra nts'o ja ua ja ra ximhäi. I 'yo maya ndap'u bi zä. ¹³Janangue di ndu xanho ni 'yomfenihu ya co nuna ra hya di 'da'ahu Oja, guehna gdi täcju ra nts'o na. Nu'mø da 'yehra ora ngue gui nthehu n'na ra hya xants'o, 'yo di dap'ahu. Nu'mø ngue gá 'yøthu na ra hya naya, ya du xanho ni 'yomfenihu 'mø.

¹⁴Nu ra soldado 'mø ngue ya xa nsä ngue da ma ra tunhni, ya xa dætra ngut'i, ya ha ra njudi di nyani, 'ne he rá he ngue ra t'egui. Dami njathu p'uya ngue gdi nyamhmu na ra hya majuani. Nu'a te xanho, gä gue'a gui 'yøthu'a. ¹⁵Nu ra soldado 'mø ja ngue ha da ma, ya xa nsä, hinha ga hyehyø 'boxthi. Dami njathu p'uya, gui ja ndummui ngue gui mma guá mamhmu ra hoga 'da'yo hya. Guá xihmu ra hya yø ja'i ngue ha di zä di nhojpau Oja. ¹⁶Nu ra soldado ha rá njudi. Nu'u yø nsa 'nyoui ra sibi bi enyø nsuiui hingui thot'i. Gui njathu p'uya co nu'a ni nt'ec'eihu i ja, ya hinda zä da dap'ahu ra zithu. ¹⁷Gui 'yø'te tengutho 'mø gdi hushu ra fui t'egui, hinte da thot'i. Dami njathu p'uya, n'nat'a beni ngue ya bi nyanni tehu. Nuna rá hya Oja di 'da'ahu ra Espiritu Santo, guehna gui nnøpa

juaihu na, ngue gdi taphu ra hya yø ja'i.

¹⁸Yo di cohni mmuihu, mat'Ojahu hangu ra pa. 'Yaphu Oja'a te gama hya di ben'nahu ra Espiritu Santo gui 'yaphu. Gätho yø ja'i ya o rá 'ye Oja dami marpahu Oja yø ja'i, 'yogui säyathohu. ¹⁹Xquet'a 'necä dami marcahu Oja n'namhma ngue Oja di 'dacrä hya ga mma. Nup'u ha ga mmanä hya, ga ha ra ts'edi ngue ga mmanä hya. Nuna ra hoga 'da'yo hya, hinga su ga xicä yø ja'i hanja na ra hya na. Porque hinguï pahyø ja'i na ra hya na. ²⁰Oja bi 'yexqui ngue drä representantegui ngue ga mmangä na ra hoga 'da'yo hya na. A nuyá, ngue dí mmangä na ra hya na, ya dí ofädi. Janangue dami marcahu Oja n'namhma ngue nuna ra hya ni 'yehma xi ga mma,

da zä ga ha ra ts'edi ga mma xanho ra hya.

-----

²¹Nuna ma zi cuhu ra Tíquico, xquet'a emmei di mpefi ngue ørpabi rá 'befi ra Hmu. Nu'mø bi map'u naya, go da xi'ahu te dadi jagä na. 'Ne da xi'ahu te dí øt'ä ua. ²²Nuna ra Tíquico dí et'ä p'u na ngue da ma di zengua'ahu. 'Ne danj xi'ahu te dadi ja. Nuna ra hya da xi'ahu p'uya, di hatra ts'edi ni mmuihu na.

²³Dí nnegä ya ngue nuna Oja ma Papahu co 'nehna ma Hmuhu Jesucristo di darpabi yø nt'ec'ei to gätho ya ja yø nt'ec'ei, 'yo dadi njunt'i, sinoque di mahyø mmic'eiui n'na ngu n'na. ²⁴Oja di japi te'o gätho ngue yø mmui gui ma'a ma Hmuhu Jesucristo. Da ngut'atho.

Filipenses

Ja ua ra carta bi 'yo'tra Pablo, ngue bi mennba yø 'yɛc'ɛi Filipos.

---

1 Nugä drá Pablo, conná Timoteo, yø mɛfigä'be ra Jesucristo. Nu'u yø mamhya p'u ja ra hnini Filipos, da gue'u yø n'yohu ja yø cargo p'u ja ra nija, gätho mi'da yø ja'i ya o rá 'ye Oja ngue ya ɛc'ɛi ra Jesucristo, gä dadi zengua'be. ²Dí nnegä'be ngue nuna Oja ma Papáhu co 'nehna ma Hmuhu Jesucristo di jap'ahu 'ne da hyut'a ni mmuihu.

-----

³N'na ndi ngu n'na ndi ga mben'ahu, dadi ja mammadigä Oja conná ngue'ahu. ⁴Nu'mø dá mat'ahu Oja, janjuani dadi johya. ⁵Porque dí mben'ahu ngue nu'mø mambá fudi gá 'yɛc'ɛihu ra hya, gá fäxcahu mente dadi 'yongä ra hoga 'da'yo hya. 'Ne asta guetya guí fäxcatohu. ⁶Asta gue'mø gambá fudi gá 'yɛc'ɛihu ra Jesucristo ya, bi 'yøt'ahu ra nho Oja. 'Ne man'na di 'yøt'e ngue gui commanhohu. 'Ne dí padi ngue go gue'a da 'yøt'e ngue gui pømmanhohu 'mø ra pa da ɛp'u ra Jesucristo'a. ⁷Ni 'yup'u ngue ɛmmei di mben'ahu, porque gäthogahu, bi 'yøtra mate Oja ngue bi 'dacju

ra 'befi ngue dadi 'yonnba hu rá hya. A nuyá, gue'mø dí ofädi, ogue dí 'bucä p'u ja ra ts'ut'abi, dí tøkä na ra hoga 'da'yo hya, 'ne dadi ja majuani ngue majuani na. ⁸Nuna Oja i padi ngue janjuani dadi madi gätho'ahu tengutho gui ma'ahu ra Jesucristo.

⁹Nu'mø dí mmat'Ojagä, dí äpi ngue nu'a te gni mmahmu, man'na man'na gdí mmahmu. 'Ne dí äpi ngue da xoc'a ni 'nyomfenihu ngue da dini xanho ni mmuihu hanja ra hya. ¹⁰Dí nnegä ngue guí padi gui huanhnu ndana ra nho i ja ngue gui 'yøthu. Janangué nu'a ra pa da ɛp'u ra Cristo, ya hinte mants'o da thin'nahu. ¹¹'Ne hont'a ra Jesucristo da zä da 'yøt'e ngue gä ra nho gdí n'yohu. Nu'mø bi nu yø ja'i ngue guí 'yohu xanho, ya da 'yɛspabi Oja yø ja'i.

-----

¹²Ague ma zi cu'ahu, dí nnegä ngue guí pahmu ngue nu'a te gä dá thocä, ɛna gue gue'a man'na i fahra hoga 'da'yo hya'a. ¹³A nuyá, gätho yø soldado 'bucua ja ra palacio, 'ne gätho ya mi'da yø ja'i 'bucua, ya

padí ngue dí ofädigä ngue dí ec'ei ra Cristo. ¹⁴Nu'mø mi hnu ngue ya dí ofädigä, xangu ma cuhu bi hya ra ts'edi, himbi nsu da mambrá hoga 'da'yo hya Oja. I padí ngue hingui hegahú'a ra Hmu.

¹⁵A nuyá, nu'u to mmanna Cristo ya, 'bu i'da ngue di seyagui, i nne da 'yengahäi. Pe mi'da p'uya, conna pähátho ga mmanna Cristo. ¹⁶A nu'u di seyagui, i mmanna hya ngue di nu manhose yø ja'i, 'ne himma juani ngue yø mmui ga manna hya. Porque embi ngue da du ma mmuigä 'mø ga padí ngue gä tenyø ja'i'a ra hya mman'u. ¹⁷Mi'da p'uya, ga mmanna Cristo ngue di maqui. I padí ngue dí 'bui ngue ga tóxä ra hoga 'da'yo hya ua ja ra ts'ut'abi.

¹⁸Pe hinte ja'a, gue'mø gue yø mmui ga manna Cristo yø ja'i, ogue hin'na. Pe squerangue i hmanna Cristo, guehna nná johyagä naya. 'Ne man'natho dadi johya. ¹⁹Porque dí padí ngue ga pømmanhogä ua ja ra fädi ngue guí mmarcahu Oja, 'ne fäxcä ra Espiritu Santo bá penhna Jesucristo. ²⁰A nugui, nu'mø ga su ga mmanna hya ngue ra Cristo, ya ra 'be'isätho te dí øt'ä 'mø. Hante gue ga ha ra ts'edi ga mmanna hya hangu ra pa, hingue masque ga su ngue dí ofädi. Ogue ga pongui, ogue da thogui, händi mportagä'a. Nugui dadi ja ndummui dí honnbi ha di hnu manho ra Cristo. ²¹A nuyá, dí nne ngue ya gdá 'bu'a ngue ga ørpabi rá pähä ra Cristo. A nu'mø dá tu, ya man'na ma datho ra nho ga nth'e'be. ²²Nu'mø ga sigue ga m'mucua ja ra ximhäi, da zä ga tapä mi'da yø ja'i ngue da 'yec'ei ra Cristo. Janangue nuya händi padí

ndana gue'a exa ja ts'editho ga øtya. ¿Ua nuhma xanho ngue ga sigue ga m'mui, ua gue xanho ngue ga tu?

²³Nuya händi padí ndana exa ja ts'editho ya yoho yø hya ya. Nup'u nná bengä, man'na xanho ngue ga tu, ya gani m'mu'be ra Cristo p'uya. A nugui, dí nnu manho ngue ga tu. ²⁴Pe co nu'ahu, ya xanho ngue dí 'bui. ²⁵Janangue'a dí haxa njuani ngue ga sigue ga m'mui, n'namhma ga ha'ahu ra ts'edi ngue di ndu ni nt'ec'ei hu. 'Ne man'na di nja'ahu mpähä porque man'na di ndu ni nt'ec'ei hu i ja. ²⁶Nu'mø ga nuju mahøn'a p'uya, ya man'natho gadi ja mammadihu ra Jesucristo conná nguecä.

²⁷Guí ja ndummui gui 'yøthu'u yø hya mmanná hoga 'da'yo hya ra Cristo. Dami 'yøt'e te dí xi'ahu, gue'mø ga mmagä p'u ga ma nu'ahu, ogue hin'na. Pe dí nne ga øde ngue guí hahu ra ts'edi 'ne 'da'igu guí mmamhmu. 'Ne guí honi ha gdi japhu ngue di nth'a'a ra hoga 'da'yo hya ngue'a ra nt'ec'ei ja'ahu. ²⁸Nu'mø di pi'ahu ya yø ja'i suhra hoga 'da'yo hya, 'yo sä guí suhu. Porque nuyá, nu te øt'e, gue'a ra hmeya'a ngue di m'medi. Pe nu'ahu p'uya, nu te guí øthu, gue'a ra hmeya'a ngue di nyanni tehu. Porque guehna Oja fäxahu. ²⁹Nuna Oja bi 'da'ahu rá mate, hinga høntho ngue gui 'yec'ei hu ra Cristo, sinoque xquet'a ja ngue gui sähu ra n'u ngue guí ec'ei hu na. ³⁰A nuyá, ma ga homhmu ha di nthahra hya ya. Ya guí nuhu te dá øt'ä m'met'o, 'ne ya guí øhmu ngue dadi sigue dí honi ha nná japi ngue di nthahra hya.

-----

2 Di ha'ahũ rã ts'edi nã rã Cristo. Nu'a guĩ ma'ahũ, gue'a di hoc'a ni mmũihũ'a. Nu'a rã Espĩritu Santo guĩ n'yohũ ya. Ya ja ni yemmũihũ ya, 'nẽ ya ja ni nhuẽcatehũ ya. ²Pe man'na gã johyagã 'mø guĩ 'yøthũ ya yø hyã dí xi'ahũ. Dami ne ngue 'darbũ di n'yo ni hyahũ. Gãtho'ahũ 'da gdi mmathohũ, hĩnjon dã bõni ngue dã n'nan'yo rã n'yomfeni. ³Yo gadi 'yexhũ, 'nẽ 'yo guĩ nne ngue go dã nu manho'aschũ yø ja'i. Sinoque guĩ 'yø'te tengutho 'mø hĩnte gadi mũhũ. Guĩ 'yøthũ ngue tate xanho mi'da yø ja'i ngue'ahũ. ⁴Yo guĩ øthũ ngue hõn'aschũ guĩ timhmũ rã nho. Dami 'yøthũ ngue 'nẽ hmi'da yø ja'i dã dinnã nho.

⁵Dami 'yøthũ tengutho bi 'yøtra Jesucristo ngue hĩngui ts'ũ bi 'yets'i. ⁶Madague'a ngue Oja'a, pe bã sop'ũ rã cargo mi ja ngue madi manda p'ũ mahets'i. ⁷Bi n'uni bi nja'i. Bi gohi tengutho n'na rã hmiqũ. ⁸Nu'mø mi m'mui ngue rã ja'i p'ũya, hĩngui ts'ũ bi 'yets'i. Gã bi 'yutho'a te rã nt'edi Oja, astã bi n'uni bi tho. Bi dup'ũ ja rã pont'i, madague'a t'embĩ ngue rã 'beisã ngue to dã dup'ũ ja rã pont'i. ⁹Janangue nunã Oja bi japi ngue mã datho dã hnu mãnsũ. Bi japi ngue bi ntãte, hĩn jomman'na ngue tengu'a. ¹⁰I nnepe ngue nu'mø bi t'øde ngue hmãmbãrã thũhũ rã Jesús, gã di ndantyo'hmũ'ũ bí 'bu mahets'i, 'nẽ'ũ 'bũcua ja rã hãĩ, co 'nẽ'ũ 'bũp'ũ ja rã niđu, gã di ndantyo'hmũ.

¹¹Gãtho dã mã ngue rã Jesucristo, gue'a rã Hmu'a. 'Nẽ nu'mø t'espabi rã Jesucristo, tengutho 'mø go di t'espabi Oja, rã Papã.

-----

¹²Ague mã zi cu'ahũ, nu'mø dambã m'mucã p'ũ guĩ 'bũhmũ, gã 'yẽc'ei te dá xi'ahũ. A nuyã, madague'a yaua dí 'bucã ya, pe mã datho dami 'yẽc'ei hũ nã rã hyã dí pen'nahũ ya. Ya bi nyanni tehũ. Janangue mã datho dami nu mãnsũhũ Oja ya. Dami ja ndummũ guĩ hyoni ha di hnu manho'ahũ. ¹³Nunã Oja, go di ben'nahũ nã te rã nho ja ngue guĩ 'yøthũ nã, 'nẽ dã mãxahũ ngue dã zã guĩ 'yøthũ'a te nne Oja ngue guĩ 'yøthũ.

¹⁴Nũ te ja ngue guĩ 'yøthũ, 'yøthũ co n'na rã pãhã. 'Yo 'be guĩ enã ngue rã ts'edi t'øt'ahũ. ¹⁵Janangue hĩn tema ts'oqui dã thĩn'nahũ. Porque ya yø basi'ahũ Oja p'ũ ha 'bũhyø ja'i ngue yø ts'oc'ei 'nẽhyø mmejmahya. Mahyonitho ngue di nẽqui ngue n'nan'yo'ahũ ngue yø ts'oc'ei 'bũcua ja rã ximhãĩ. ¹⁶Dami xihmũ yø ja'i ha di zã di nthẽui rã 'da'yo te. A nu'mø bã ehãrã Cristo p'ũya, dã zã di nja gã mpãhã connã ngue'ahũ. Porque ya hĩngã sãrbutho dã mpecã p'ũ guĩ 'bũhmũ.

¹⁷A nuyã, ya guĩ ẽc'ei hũ rã Jesucristo, ya gã unni mmũihũ Oja ya. Nu'a te gni johyahũ ya, xquet'a 'nẽqui dadi johya, madague'a ya ja ngue dã thogui co nunã rã hyã dá xi'ahũ. ¹⁸Pe dami johyahũ tengutho nnã johyagã, 'yo tũ ni mmũihũ 'mø dá tugã.

-----

¹⁹Dã ne rã Hmu Jesús ngue gã penhnã p'ũ rã Timoteo, dã nu'ahũ. Nu'mø bã penc'a p'ũya, ya gã johya 'mø dá padi te gadi jahũ. ²⁰Porque

hĩnjonguĩ pønĩ ngue di øt'e tengũtho dí ør'be ra Timoteo ngue dí hon'na'be ha gdi tímhmũ rã nho. ²¹Nũya gãtho mĩ'da 'bũcua, yø 'befise'a nĩ ma yø mmũi øt'e, hĩnga gue'a rá 'befi ra Cristo nĩ ma yø mmũi ngue da 'yøt'e. ²²Guĩ pahmũ ngue ra Timoteo di nequĩ ngue ha ra ts'edi fãxcagui ngue dí mmãm'be ra hoga 'da'yo hya. Tengũtho n'na ra ts'unt'u 'mø fãxrá papá p'u ha di mpefi, njarbũtho na. ²³Dĩ nne ga penhnã p'u ra Timoteo, høntho ga padĩ tengũ da gohma asunto. ²⁴Da ne Oja ngue ya hĩmma ya'atho ga mmagã p'u, ga ma nu'ahũ.

²⁵Nũna ra Epafrodito guã penngahũ ua ngue bá hanngagui ra menyu dí honi, xquet'a 'nehna emmeĩ bi mãxqui ngue honi ha gdã japra hya. Pe nuyã, dí enã ngue mahyonĩtho da map'u ya. ²⁶Porque mi zã mi badĩ ngue gã 'yøhmũ ngue bi hyenni, emmeĩ bi du rá mmũi. Janãngue nuyã, ya hĩngui nnu ra pa da map'u ya, para ngue guĩ pahmu ngue ya bi zã. ²⁷'Ne majuanĩ bi hyenni, ya ja ngue xtã ndũ. Pe connã nguehrã mate Oja hĩmbi du. Nu'mø ngue xtã ndũ, xøgue di ntĩmbũ mã dummũigã p'ũya. ²⁸Janãngue nuyã dí xønni ga pennbũya, n'namhmã ngue man'na guĩ johyahũ 'mø gã nuhu mahøn'a. Ya xquet'a da hyu mã mmũigã p'ũya ngue guĩ nnuhu ngue ya hĩnte di ja. ²⁹Guĩ johyahũ ngue guĩ nnuhu, porque gadĩ ncũhu ngue ra Cristo. Damĩ nu mãnsũhũ gãtho yø ja'ĩ te'o ga 'yo tengũtho ga 'yo ra Epafrodito. ³⁰Ya guĩ nnuhu, ya ja ngue xtã ndũ ngue ørpabi rá 'befi ra Cristo ngue bi mãxcagui. Bi n'uni bi m'mũ man'u ngue bi 'yørcagui ra 'bãxte nũna hĩmmi sã gui 'yørcahũ.

-----

3 Ague mã zi cu'ahũ, dami johyahũ rángue guĩ ec'eiũ ma Hmũhũ Jesucristo. A nugui, hĩnte ga 'bedi ngue nyondĩ ga xi'ahũ na ra hya dá cuatã ra sũcua. Nũna ra hya na, da 'yøt'ahũ ra nho. ²Dami mfãhmũ ngue'u yø ts'oc'ei 'yop'u hĩnni 'yup'u te øt'e. Guehya embi ngue jatho da hmepya yø 'yec'ei ngue di njapra circuncisión. ³A nuju, nu'a mã hmepyahũ, gue'a nnã thannehũ Oja co gãtho mã mmũihũ'a. Ya dadi johya ngue mã n'yohũ ra Jesucristo. Dĩ pahmũ ngue hĩnda zã ga honse ha gdã nyamhmũ. ⁴Pe nu'mø to enã ngue da zã da hyonse ha di ma mahojpi, pe mã dathogã ngue gue'a nmi hongã'a. Porque man'natho mi pømmanho te nmarã 'yogã ngue mĩ'da. ⁵Ja rá hyato mã pa dí 'bũcã 'mø mi hmepya gã bi njacra circuncisión. Porque drã judiögã. Nũna mã mboxitagã, guehna ra Benjamĩn. Drã judiö 'mø mã mi, 'ne nu'a mã hya, guehna ra hya ngue ra ebreo. Nu'a te nnã mãngã'a te mmãm'p'u ja ra ley ca yø judiö, gue'a rá nt'ec'ei yø fariseo'a. ⁶Ngue hĩnni nnegã ngue da thep'u'a p'ũya, nmi sũcã'u yø ja'ĩ ec'ei ra Cristo. Nu'a ngue nmarã øt'ã'a te ra hya mmãm'p'u ja ra ley p'ũya, hĩnjongui engui ngue hĩnga gue'a te dí øt'e. ⁷Pe nuyã te gãtho nmi embã ngue tãte madĩ muui ngue'mø ga øt'e, nuyã dí ør'mã güenda ngue hĩnte di muui ya, porque ya dí ec'ei ra Cristo. ⁸A nuyã, madague'a ngue nmi engã ngue tãte di muui te xtã øt'e, pe nuyã dí ør'mã güenda ngue hĩnte di muui ya. Porque nuyã, man'na

tatetho di muui ngue dá pacá'a mā Hmū Jesucristo ya. A nuyá, nū te gátho nmī nnōxā m'met'o, dí engā p'ú'a ya ngue dí tenna Cristo. ⁹Hōndra Cristo dí nnōxā ya ngue bi yangui. Ya hinga gue'a ngue ga øt'á'a te ra nho mmamp'u ja ra ley ca yø judío ngue gdá nyanya. Sinoque bi hogagui mā ts'oqui Oja ngue dá ec'ei ra Cristo. Porque Oja di hojpi te'o ngue ec'ei'a. ¹⁰A nu'a dí nnegā ya, ngue ga padi xanho ra Cristo. Dí nne di 'dacá'a rá ts'edi Oja bi 'yu'mø mi bennate ra Cristo. Janangue tengutho ra Cristo ngue bi tho, xquet'a 'nequi dí emma te ya, madague'a ngue ga tu. ¹¹Dí nne ngue 'nequi ga bennate 'mø bi bennate yø ánima.

-----

¹²Di 'betho ga øt'a te gátho ja ngue gdá n'yogā. Hingue masque sá ga ena ngue ya hinte di 'bedi. A nuyá, dadi ja ndummui ngue xamhmatho ga sudi ga øt'á'a te i zongagui ra Cristo ngue ga øt'e. ¹³Ague mā zi cu'ahū, hindí nne ga mma ngue ga ena ya gā xanho te nná 'yo. Pe hōnda n'na ra hya ja ngue ga øtya. Nū te xa thogui, ya da gop'ú'a ya. Nū ra pa di ma p'uya, ma ga ja ndummui ga øt'a te ja ngue ga øt'e. ¹⁴Nū'mø bi zudi ngue gátho ga øt'a te i zongagui Oja ngue ga øt'e, hinte di 'bedi, nup'u mahets'i di n'najhma nzābi ngue ya mā n'yo'be ra Cristo.

¹⁵Gáthogahū ngue ya bi dimma mmuihū xanho hanja na mā nt'ec'ei hū i ja, a nuyá, ma ga homhmu ya ngue man'na man'na di zā ga n'yo manhohū. Pe nū te'o ena

ngue ya hinte di 'bedi, ena ngue ya gā øt'a te nnep'a Oja ngue da 'yøt'e, Oja da xojpa rá mmui ra ja'i ngue da badi ngue hinga gue'a te øt'e. ¹⁶Nu'a te gāma hya dí timhmu ya, gue'a ja ngue ga øthu'a.

¹⁷Ague mā zi cu'ahū, para ngue gui padi te i ja ngue gdí n'yohū, tengutho gā nuhū ngue dí øt'á, da gue'a gui 'yøthu'a ya. Ya gui nnuhū te ga 'yo yø ja'i nuya øt'e tengutho dí øt'á. ¹⁸Ya xangu yø nnidi xtá xi'ahū na ra hya hōnga mmangā ya. 'Ne conma guidā nná xi'ahū ngue 'yop'u xangu yø ja'i nu'u i mma ngue hinte di muui'a i du p'u ja ra pont'i ra Cristo. ¹⁹Nu'a ja ngue da thoya yø ja'i ya, di m'medi. Guehya hingui so yø mmui Oja ya, sinoque hōnt'a te yø pähāse so yø mmui. Nu'mø bi 'yøtra nts'o ja ua ja ra ximhäi, gue emma gue di 'yextho, 'be xingui pes'yø sá. ²⁰Pe nuju, dyø mmenguhū p'u mahets'i. 'Ne dí tømhmū ngue ja di 'yep'u na ra Hmū Jesucristo mā Yantehū. ²¹Nuná, di pärca mā do'yohū porque nuya hingui nzaquigahū ya. Di japi ngue da gohi tengutho rá do'yo ngue maguese. I ja rá ts'edi ngue nū te di manda di nja, gue'a di nja'a.

-----

4 Ague mā zimmadi cu'ahū, janjuani ngue dí nne ga nnu'ahū. Janjuani ngue dadi johya conná ngue'ahū. A nuyá, dí xi'ahū ngue 'yogui hehmu na ra Hmū Jesucristo.

²Nuna ra Evodia, conna Síntique, dí apra mate ngue 'yo dadi nsui, da 'yøt'e ngue di ncu ngue ec'ei ra Cristo. ³A nu'i mā mmimmefiui, dí

ä'i rā mate ngue guí nnu ha gdi japra
 hya di nxihya mā zi cūhū yø xisu
 di nsui. Nuya yø xisu ya, guehya bi
 māxcagui m'met'o p'u ha dá mangä
 ra hoga 'da'yo hya. 'Ne xquet'a bi
 māxcagui ra Clemente con m'ida ma
 cu bi māxqui ngue bi manna hya.
 Nu yø thūhū ya yø ja'i ya, i nt'ot'i
 p'u ja ra libro nt'ot'i yø thūhū yø ja'i
 nuya di nthēui rā 'da'yo te.

⁴Zant'a dami johya ngue guí
 n'yohū rā Hmū Jesús. Dadi yopra
 hya dí xi'ahū, dami johyahū.

⁵Nu'a te rā nho gni 'yohū, dami
 'yuthū yø ja'i 'bup'u guí 'buhmū
 ngue gyø hoja'ihū. Nu'a rā Hmū, ya
 himma ya'atho da ecua'a. ⁶Nu'mø ja
 te guí hēmphū, 'yo di sū ni mmūihū.
 'Yāphū Oja ngue da māxahū 'mø
 te guí thohmū. 'Ne dami bēhmū
 ngue xandøngu te ja ngue gdi ja
 mammadihū Oja. ⁷Nu'mø gui 'yøthū
 nā rā hya dí xi'ahū ya, Oja da hyut'a
 ni mmūihū. Nu'a di hyū ni mmūihū
 p'uya, mā datho ngue nthummūi
 xandønho, hinga ngu'a rā hya ga
 ya yø ja'i ngue embi nthummūi. Ya
 hinnī mantho te da zu ni mmūihū
 ngue'mø ya guí n'yohū rā Jesucristo.

-----

⁸Ague mā zi cu'ahū, ya rá
 nzeguiho nā rā hya dí xi'ahū ya. Da
 zo ni mmūihū ya yø hya majuanī.
 Guehya yø hya bá n'youi rā respeto.
 Guehya yø hya njuantho ya. Guehya
 yø hya hin tema ts'omhya bá n'youi.
 Guehya yø hya ngue māhotho
 da zo ni mmūihū. ⁹Nu'a rā hya dá
 xān'nāhū, gue'a gui 'yøthū'a. Ya
 guí nnuhū te dá øt'a, da ngu't'a gui
 'yøthū ya. Nu'mø gui 'yøthū'a ya, Oja
 da hyut'a ni mmūihū.

-----

¹⁰Dadi johyagä 'ne dadi ja
 mammadi Oja ngue ya gá benju
 mahøn'a 'ne gadi zecjū te dí honi. Dí
 pacä ngue hin gadi pumbenijū, pe
 mam'met'o himmi säp'u guí zecjū
 'mø. ¹¹Nugä hin dadi 'mø hingui
 fäxchū. Dadi johyatho høn't'a ts'u
 te nná 'bui. ¹²Dí padī te nná tho
 'mø dí hyoya, xindī pa 'mø ngue ja
 te ga si. Dadi johyatho 'mø dí niya,
 ogue dí tū manthūhū. Ngutho dadi
 johya gue'mø mbonguitho ogue
 hingui ts'u te ga honi. ¹³Høn't'a ts'u
 tengue ga thogui, hindī sū, porque
 rā Cristo di hacra ts'edi.

¹⁴Xanho te guí ørchū ngue guí
 fäxchū 'mø te dí hongä. ¹⁵Nu'ahū,
 gyø mmenguhū p'u ja rā hnini
 Filipos, nu'mø rá mudi dambá
 mangä rā hya p'u Macedonia ja ni
 häihū, mā thocä p'uya ngue dani
 mpagä man'na nguadi, høn'atho
 gá fäxchū'a te dí honi. ¹⁶Nu'mø
 tobe dambi 'butä p'u ja rā hnini
 Tesalónica, nyo ndi, nhyū ndi gá
 penngahū rā mēnyū ga si 'mø
 hin'yū te ga honi. ¹⁷Hinga høntho
 dadi johyagä ngue gadi 'dacjū te
 dí si, sinoque dadi johyagä ngue
 nū te guí ørchū, gue'a man'na
 di nū manho'ahū Oja'a. ¹⁸Nu'a te
 rā mēnyū guá penhū ngue bá ha
 rā Epafrodito ngue bi 'daqui, nugä
 dá hanī. A nuya mbonguitho te dí
 honya. Nūnā rā mēnyū nā, cohi
 como tengutho rā bopo usyø ja'i 'mø
 øtra 'bøt'e, māzi hotho ga yūni. 'Ne
 i nnu manho Oja. ¹⁹Nu'a mā Ojahū,
 di mfäxte ngue di 'da'ahū te gá gadi
 'behmū. Porque hin'yū p'u rá nzegui
 i ja rá njapi di unni to n'youi rā

Jesucristo. ²⁰Para zantho ga ɛspah
Oja ma Papahu. Da ngut'atho.

-----

²¹Dí pennbabi ra nzengua te'o
gätho ya n'youi ra Jesucristo.
Nuya ma cūh 'bucua dí 'bui,
xquet'a pen'nahū ra nzengua.

²²Gätho ya yø ja'i 'bucua ngue
ya yø ja'i Oja di zengua'ahū.
Da guehya 'da yø 'yɛc'ɛi 'bup'u
ja rá ngu ra dast'abi Roma
penhma nzaqui ra hya ngue di
zengua'ahū.

²³Nuna ma Hmūhū Jesucristo di
japi gätho'ahū. Da ngut'a tho.

Colosenses

Ja ua rā carta bi 'yo'trā Pablo, ngue
bi mennbā yø 'yɛc'ɛi Colosas.

---

1 Nugä drá Pablo, Oja bi 'yɛxqui
ngue drá representantegä rā
Jesucristo. Co 'nghna mā zi cūh
rā Timoteo ²dadi zenguagä'be'u to
gätho ya o rá 'yɛ Oja rá m'mup'u ja
rā hnini Colosas. Gue'e mā zi cū'ahū
ngue guí ɛc'ɛihū rā Jesucristo. Dí
nne ngue nūna Oja mā Papáhu di
jap'ahū 'nɛ da hyut'a ni mmuihu.

-----

³Nūna Oja, guehna rá Papá mā
Hmūhū Jesucristo. Guehna zant'a
dadi ja mammadī 'mø dá mat'Oja
conná ngue'ahū nā. ⁴Porque dí
øcä te ja ni nt'ɛc'ɛihū ngue rā
Jesucristo. 'Nɛ dí øde ngue majuani
gadi mahmū to gätho ya o rá 'yɛ
Oja. ⁵Xquet'a dadi ja mammadī
Oja ngue'a te gä rā nho ya xpá
nzänni di 'da'ahū p'u mahets'i. Ya
guí pahmū ngue Oja di 'da'ahū rā
nho, porque guehna rā hyā n'youi
rā hoga 'da'yo hyā bi si'ahū nā. A
nūna rā hyā bi si'ahū, majuani nā.
⁶Pe hinga høn'athohū bi si'ahū nā
rā hyā nā, sinoque mā'yoni rā hyā
ndap'u bi zä rá ngūni nximhäi. A
nuyá, ndap'u bi zä, man'na man'na

ni 'yɛc'ɛitho rā hyā yø ja'i. 'Nɛ
man'na ni xohyø n'yomfeni yø ja'i
ndana rā nho dá n'yo. Porque nuyá,
ndap'u bi zä njap'u tengutho'a te
bi njap'u guí 'būhmū asta guehyø
pa xcá 'yøhmū na rā hyā nā. Ja bá
timp'u ni mmuihu ngue majuani ja
rá mate Oja. ⁷Nūna mā zi cūh rā
Epafras bi xän'nahū nā rā hyā nā.
Xquet'a ørpabi rá 'befi rā Cristo
tengutho dí øt'ä. Nūna rā Epafras
di mpefi xanho p'u ha guí 'būhmū
ngue manna hyā, tengutho 'mø gdi
'bucä p'u. ⁸Nūna rā Epafras, guehna
bi xiqui hanja'a te øt'ahū rā Espiritu
Santo ngue gadi mmahmū n'na ngu
n'na'ahū.

-----

⁹Asta guehra pa xtä øcä nā rā
hyā naya, hindí säya dí mmat'Oja
conná ngue'ahū. Dí äpä Oja ngue
da 'yøt'e ngue guí pahmū xanho'a
te gä nne Oja guí 'yøthū. Dä xoc'a
ni n'yomfenihū ngue man'na gdi
pahmū'a te rā nho ja ngue gdi
n'yohū. ¹⁰Porque dí nnegä ngue
guí n'yohū tengutho nne Oja gdi
n'yohū. Nu'mø ngu'a guí 'yøthū

ya, nuna Oja zant'a jampähä conná ngue'ahü. Dí nnegä ya ngue nuna te gä gui 'yøthü, gä da gue'a te xanho gui 'yøthü. Dí nne ngue man'na man'na gdí mbenthu Oja. ¹¹Nuna Oja jase rá ts'edi, guehna dí äpi ngue di 'da'ahü rá ts'edi nuna guí homhmü ngue da zäp'u gui sethü'a te gä ra n'u guí thohmü. Zant'a guí johya thohü. ¹²Dí nne ngue guí ja mammadihü Oja, nuna rá Papá ra Jesucristo. Porque guehna bi 'yøt'e ngue di tocagahü na te gä di unnbü mahets'i'u yø ja'i ya o rá 'ye. ¹³Nuna guehna bá jugahü p'u ja rá ts'edi ra zithü madí mandagahü na. Bi 'yøt'e ngue go dá ec'eihü'a te ra hya di manda rá Ts'unt'u Oja. Nuna Oja emmei di ma'a rá Ts'unt'u. ¹⁴Ne guehna rá Ts'unt'u Oja bi gurca ma ts'oquihü. Janangue ya bi punnga ma ts'oquihü.

-----

¹⁵Nuna Oja, hinjongui nnu na. Pe conná nguehra Jesucristo ya fa Oja ya, porque 'da'igu'u. Nuna ra Jesucristo, guehna maguese na ngue'a te gätho i ja. ¹⁶Conná nguehra Jesucristo i ja ya yø cosa bi hogui, tengutho bi ja mahets'i 'ne'a te gä ja ua ja ra ximhäi. Guehya yø cosa dí nnuhü ngue ja, co 'ne'u yø cosa ngue hindí nnuhü. Conná ngue'a, 'bu'u to ja yø ts'edi, 'ne 'bu'u to t'ec'ei, 'ne 'bu'u yø ts'ut'abi, 'ne 'bu'u to gätho yø hmu. Porque ra Cristo go bá sänni te gätho ja'a, 'ne go gue'a di manda gätho yø cosa'a. ¹⁷Nuna ra Cristo, ya mi 'bümø tobe himmi ja'a te ja ya. Pe nu te dí nnuhü ngue ja ya, go gue'a øt'a ya ngue di sigue jatho yø cosa i ja.

¹⁸A nuyá, nuna ra Cristo guehna 'bet'o na ngue gätho yø 'yec'ei 'bui, tengutho rá ya ra ja'i, gue'a 'bet'oa ngue di mandabi gä rá do'yo ra ja'i. A nuna ra Cristo, guehna di unna 'da'yo te'u to gä ec'ei na. 'Ne go 'bet'o na ngue'u to di bennate p'u ha da nt'ägui. Janangue nuna ra Cristo, guehna maguese na ngue'a te gätho i ja. ¹⁹Oja bi ne ngue tengutho'a, xquet'a njarbutho ra Cristo ya. ²⁰Oja bi ne ngue conná Cristo da zä di mpenhui Oja yø ja'i 'bucua ja ra häi co 'ne'u bí 'bu mahets'i. Dí nhojpau Oja rángue bi du p'u ja ra pont'i ra Cristo.

²¹Nu'mø yø pa xa thogui, gmi nnu 'dan'yohü Oja p'u ja ni mmühü. Mani nsühü na, porque gä ra nts'o gmani n'yohü. Pe ya bi ne Oja ngue da n'amigohü ya. ²²Ra Cristo bi n'unü bi tho, n'namhma ngue di hoga ma ts'oquihü. Janangue nu'mø ya gdi 'buhmü p'u ja rá hmi rá dá Oja, ya hin tema nts'o di nequi p'u ja ma mmühü. Ya hin tema hya da thinnghahü. ²³Pe jatho ga hahü ra ts'edi ngue di ndu ma nt'ec'eihü i ja. 'Ne 'yo guí yobeniü nguehna ra hoga 'da'yo hya bi si'ahü. 'Ne guehna ra hya i hma gä rá nguni nximhäi na. Nugä drá Pablo xquet'a guehna ra hya dí mmangä p'u 'buhyø ja'i naya.

-----

²⁴A nuyá, dädi johyagä ngue dí sägä ra n'u conná ngue'ahü. Porque ya dí thocä ra n'u ja ngue ga thogui, tengutho ra Cristo bi zä ra n'u conná ngue'u yø ja'i bi 'yec'ei. ²⁵Nuna Oja bi 'dacä ra 'befi ngue ga fäxahü co gätho mi'da yø 'yec'ei. Janangue

nuyá, gá dí mmangä'a te gäma hya n'youi rá hya Oja. ²⁶Nuna ra hya dí mmangä, himmi fa'mø yø pa xa thogui, asta ja nuya, ja bi fahya. A nu'u yø nyogui ja'i xa m'mui, himbi bahna ra hya na. Pe nuyá, nuna Oja bi japi ngue bi ba'u yø ja'i ya o rá 'ye ya. ²⁷Oja bi 'yøt'e ngue da fadi hangu gangu ra nho di unyø ja'i hingyø judío. Guehna ra hya naya ngue ya guí n'yohu ra Cristo. A nuyá, ngue ya guí n'yohu ra Cristo, ya tinni mmuihu xandønho ngue majuaní dí n'na'ahu ra nho p'u mahets'i.

²⁸Nuna ra Cristo dí mmangähe. Dadi consejohe gätho yø ja'i. Dí xänbabe ra hya gätho yø ja'i, n'namhma ngue da badi xanho hanja ra hya. Dí nnegähe ngue nu'u yø ja'i ya n'youi ra Cristo, gätho ra nho da n'yo n'namhma ngue da nu manho Oja. ²⁹Guehna ngue nná ho ma mmui dadi mpefi. Porque di hacra ts'edi ra Cristo ngue ga mpefi ga mmana hya.

2 Dí nnegä guí pahmu ngue mathoguitho dí hogä ma mmui dí mmat'Oja conná ngue'ahu. 'Ne dí mmat'Oja conná ngue'u yø 'yec'ei rá m'mup'u ja ra hnini Laodicea. 'Ne dí mmarpabi Oja gätho mi'da yø 'yec'ei hinjam'mø xa nnuguí. ²Dí nnegä ngue guí hatra ts'edi ni mmuihu ngue xøgue da 'da'igu guí mma n'na ngu n'na'ahu. 'Ne dí nnegä ngue hinguí nyobenihu, guí pahmu xandønho hanja na ra Cristo. Nuna Oja, go øt'a ngue fadi xanho hanja'a ra Cristo. ³Nuna ra Cristo, guesena da xoga

ma n'yomfenihu na ngue da dinma mmuihu hanja na ra hya tate di muui.

⁴Dí xi'ahu na ra hya na, n'namhma ngue hinjonda hyär'ma hya'ahu. Porque 'buhyø ja'i ngue mahotho ga ngucyø hya mma ngue ga nhäte. ⁵Nugä hinga 'dap'u dí 'buhmu ya, pe høn'atho dí mben'ahu. 'Ne hu ma mmuigä 'mø dí øde ngue da xandønho ni n'yomfenihu, porque guí hahu ra ts'edi guí ec'eihu ra Cristo.

-----

⁶Nu'mø mambá fadi gá 'yec'eihu ra Jesucristo, gá 'yøt'e ngue ni Hmuhu na. A nuyá, nuna ra Cristo gá 'yøt'e ngue ni Hmuhu, høn't'a zant'a da 'yo ni mmuihu na ya. ⁷Man'nan'yo mi 'yøt'e ngue gui hyehmu p'u ra Cristo. Gá 'buhmu conná ngue'a. Di ndu ni nt'ec'eihu co nuna ra hya bi sän'nhu. Gui ja ndummui gui ja mammadihu Oja.

⁸Dami mfähmu xandønho. 'Yo toni ja'i dadi ts'onna ni nt'ec'eihu, sä da 'yena ngue da xän'nhu yø hya ngue yø mfadise yø ja'i, 'ne hinda gue'a ra hya bi nxänbabe ra Cristo da xän'nhu. Guehya yø hyäte ya, himma juani te i mma. Gue'a te yø mfadi yø ja'i ua ja ra ximhai i mmanya. Gue'u yø hya xa nja manjam'mø i mma.

⁹Ra Cristo bi hnu ngue bi nja'i na, pe hinte di 'bedi ngue rá ts'edi Oja. ¹⁰Ya dí n'yohu ra Cristo ya, ya hinte man'na dí 'bedi. Guehna 'bet'o naya ngue'u to gätho ja yø ts'edi. ¹¹A nuyá, ngue ya ni n'yohu ra Cristo, ya bi mepya'ahu. Pe gue himma xøts'etho bi mepya'ahu

tengutho øtyø judío. Sinoque nuna ra hmeþya bi ja'ahú, bi hyecra nts'o mi ja ni n'yomfenihú. ¹²Nu'mø gmi nxixyahú, gá 'yø'ni güendahú ngue ya bi zep'u ra nts'o gmani n'yohu m'met'o. Guí øthu ra güenda ngue 'darbu bi t'ac'ahú ra Cristo. 'Ne gá 'yec'eihú ngue ja ra ts'edi Oja ngue bi japi bi bennate ra Cristo 'mø mi dú. Gá 'yøthu ra güenda ngue 'dap'u gá bennatehú ra Cristo, gá pahmu ngue ya ma'da'yo gá m'muhmu mahøn'a. ¹³A nu'mø man'na ra pa, gátho yø ja'i hingyø judío, ma hin'yu ra 'da'yo te porque himmi pa'a rá 'yu Oja, gá ra nts'o mani n'yo. Pe nuyá, bi 'yøt'Oja ngue gá nthehú ra 'da'yo te conná guehra Cristo. Nu'a te ma ts'oquihú mi ja, ya gá bi punngahú Oja. ¹⁴Mi ja ma ts'oquihú ngue xtá festhohú rá ley Oja. Pe nuna Oja, ya bi hoga ma ts'oquihú ngue bi dú p'u ja ra pont'i ra Cristo. ¹⁵Nu'mø mi dú p'u ja ra pont'i ra Cristo, bi 'yemba häi rá hya'a ra hmu ua ja ra ximhäi, porque nu'u mama duxquibi, gá bi ma häi. Xøgue nhmite ngue bi 'berpa yø sä porque bi dapi gátho.

-----

¹⁶Janangue nuya yø ja'i embi ngue hingui ho te guí sihu, 'yo guí ec'eihú te mmanya. 'Yo guí ec'eihú 'mø da 'yembí ngue jatho guí suphu ra ngo, ogue guí suphu ra t'asna, ogue da 'yembí ngue jatho guí suphu ra pa ngue ra ts'äya. ¹⁷Nuya yø hya ya, guehya mi ja ts'editho ngue di nja hante ngue da ehra Cristo. Pe nuyá, ngue ya bá ehra Cristo, ya hin'na ya. ¹⁸'Yo guí ec'eihú 'mø da 'yeh'ahú ngue

ra ts'oqui gui 'yøthu 'mø hinguí thannehú yø anxé Oja tengutho øt'u. Embi ngue di 'yexra ja'i nu'a hinguí nne da 'yøt'e tengutho ga 'yo'u. 'Ne guehya yø ja'i mmanya ngue ja yø mfadi, ena ngue nnu yø cosa nu'u hinjongui nnu. Pe di nequi ngue guehya yø ja'i di 'yets'i, porque ena ngue pase, guehya yø ja'i hinte di muui te mmanya. ¹⁹Guehya yø ja'i xa hyep'u ra Cristo ya. Conque hønse ra Cristo 'bet'o ngue gátho yø 'yec'ei. 'Ne guehna ra Cristo faxyø 'yec'ei, porque gue'u yø 'yec'ei nnøpe ngue rá do'yo. 'Ne guehna di 'dacju ra ts'edi ngue ga n'yohu xanho na, tengutho nneçju Oja ngue gdá n'yohú.

-----

²⁰Dami 'yø'ni güendahú ngue nu'mø mi dú ra Cristo, xquet'a 'ne'ahú ya gá tuhú, ya bi zep'u'a te yø ts'ännise yø ja'i ua ja ra ximhäi. Pe, çhanja ngue guí emhmú ngue ni mantho ja ts'edi ya yø hya ya? Porque tobe guí nne gui siguetho gui 'yøthu'a te ga 'yo yø ja'i. ²¹Nuya embi ngue hingui sä da ts'i 'da yø cosa. Em'mø bi nya: "Yo guí nne ngue gui sä, asta 'yo gui thädi", i ena. ²²Pe gátho yø cosa i ja, xanho ngue da ts'i, 'ne nu'a te si ra ja'i, i thotho. Janangue nu'a te ra hya xännbate ya yø ja'i ya, yø hyase. ²³Majuani ngue nuya yø ja'i mmanya yø hya ya, ena xøyø bamhya p'u guí nequi. Porque ena ngue xännbate'a te ni 'yup'u ngue di 'yøtyø ndanne yø ja'i. 'Ne xän'nahú ngue gui 'yøt'e ngue hinte gadi muhu. 'Ne xän'nahú ngue gui sammí xandønho'a te rá pähä ni

do'yohu. Pe h̄inte d̄i muui ya yø hya mma, porque h̄ingui hajpabi'a te rá ts'on'yomf̄eni jap'u ja rá mmui ra ja'i.

-----

3 Dami 'yø'ni güendahu ngue nu'mø mi bennate ra Cristo, xquet'a 'ne'ahu ya gá bennatehu. Janangue nu te gdí 'buhmu ya, 'yø'ni güenda ngue tengutho 'mø ya gdí 'buhmu p'u mahets'i bí 'buhra Cristo ja rá n'yei Oja. ²Ma datho da zo ni mmuihu'u yø cosa bí ja mahets'i. Hinga gue'u yø cosa ja ua ja ra häi gui 'yemphu ngue ma datho di muui. ³A nuyá, ngue guí n'yohu ra Cristo ya, ya h̄ingui ja ngue gdí 'buhmu tengutho gmani 'buhmu m'met'o. Nuna ra Cristo, i n'youi na Oja rá Papá, 'ne guehna fát'a ni tehu naya. ⁴Nuna ra Cristo rá mmeti ma tehu. Nu'mø bá ep'u na, ya da hnu ngue tate ja rá ts'edi. 'Ne xquet'a 'necju da hnu ngue ya man'yohu na.

-----

⁵Janangue nuyá, nu'a te gá ra ts'on'yomf̄eni ja ua ja ra ximhai, dami hyehmu p'u'a. 'Yo gui 'yots'om'maihu. 'Yo tema nts'o gui øthu. 'Yo di so ni mmuihu ra nts'o. Nu te gui peshu, 'yo gui nnehu ngue man'na man'na di nxandi. Porque nuyá yø ja'i ngue njap'u, gue'a te pets'i thanne, hinga gue'a Oja ni ma yø mmui ngue thanne. ⁶Nuyá yø ja'i njap'u, guehya fespatho rá hya Oja ya. Janangue guehya da japra castigo Oja ya. ⁷Da gue'ahu 'mø yø pa xa thogui, xquet'a xcá njahu p'uya ngue gmi fespathohu rá hya Oja.

⁸Pe nu ra pa ja p'uya, dami hyehmu p'u gátho ya yø hya ga xi'ahu ya: 'yo gyø cuehu, 'yo høndra njunt'i guí nnehu, 'yo gyø zatehu, 'yo gyø nequisuihu, 'yo gyø ya mants'ohu, ⁹'yo gadi nhyät'i n'na ngu n'na'ahu. Nu'a te gmani n'yohu m'met'o, ya bi mpädi. ¹⁰A nuyá, ya bi gom'da'yo ni n'yomf̄enihu ya. A nuna Oja, da zä da 'yø'te ngue man'na man'na gdí pahmu na. 'Ne da 'yø'te ngue nu'a te nne Oja gdí n'yohu, hont'a hont'a da zo ni mmuihu'a. ¹¹A nuyá, ya h̄indi mporta ngue'mø ra judío ogue h̄ingra judío ya, mhmeppya ogue hinga mhmeppya ra ja'i ya, ra 'dan'yo ja'i ogue ra ja'i h̄in'yu ra mfadi, 'buhra hmu ogue h̄injo'o ra hmu. A nuyá, nuna ma datho ngue di mporta ya, guehna ngue da t'ec'ei ra Cristo. Porque ra Cristo, guehna n'youi gátho yø ja'i ec'ei na.

¹²Nuna Oja di ma'ahu 'ne bá huan'nahu ngue guí sohú rá 'ye. O gadi 'yexhu ya, sinoque di nja ni nhuecatehu. Di nja ni yemmuihu. Dami 'yørpa ra nho ni mmic'eihi. Nu'mø te si'ahu, dami sethu. ¹³Dami seti te gadi n'yørpe n'na ngu n'na'ahu. Nu'mø ja te gni njunthu, dami mpunnbi n'na ngu n'na'ahu. Tengutho ra Cristo bi pun'nahu, dami njathu p'uya ngue gui mpunnbahu. ¹⁴Nuna ma datho i ja ngue gui 'yøthu ya, guehna ngue guí mahni mmic'eiui n'na ngu n'na'ahu. Gue'a di zä gui 'yøthu'a te gá dadi 'bep'ahu gui 'yøthu'a p'uya. ¹⁵Nuna Oja, bi 'yø'te ngue xøgue entho n'na nc'eitho ja gátho yø 'yec'ei. 'Ne bi zon'nahu Oja ngue h̄ingui nnu 'dan'yo n'na ngu n'na'ahu. A

nuyá, gui ja ndummui ngue mami ts'omhm̄ n̄a r̄a hya i zon'nah̄ Oja. Zant'a gui ja mammadihu Oja.

¹⁶Nuna rá hya r̄a Cristo honna da 'yo ni mmuihu xandõho n̄a. Nu'mò guí xãnbatehu r̄a hya, dami padí ha gdi japhu r̄a hya guí mmamhm̄. Dami ja mammadihu Oja co gátho ni mmuihu mente guí turpahu yò salmo 'n̄ehyò alabansa. ¹⁷Nu'mò ja te guí òth̄u, ogue ha guí yathohu, dami 'yòth̄u para ngue di t'espabi ma Hm̄hu Jesucristo. Rãngue guí ec'ei hu r̄a Cristo, nuna Oja ma Papáhu da 'yò'mò gá zohm̄. Janãngue nuyá, gui ja mammadihu Oja ya ngue'a te gã òrch̄u.

-----

¹⁸Ague gyò xisuhu, dami 'yec'ei ni dammeh̄. Guehna rá nsãui da 'yò't'e te'o ngue ya ec'ei r̄a Hm̄u Jesús.

¹⁹Ague n'yò'ah̄u, dami mahni xisuhu. Mahotho gdí zohm̄, 'yo hõndra sui guí nneh̄u.

²⁰Ague gyò basihu, nu'mò nzo'i ni papá ogue ni mamá, dami 'yec'ei hu. Porque gue'a di ho r̄a Hm̄u Jesús ngue gui 'yòhm̄ r̄a hya 'mò ts'o'ah̄u.

²¹Ague gyò papáhu, nu'mò guí nzohni basihu, dami hyonnb̄i ha hind̄i mbøcue ni basihu, n'namhma ngue hind̄a gohyò mm̄i.

²²Ague gyò hmiqiu hu, dami 'yò't'e te gã di 'bep'a ni hm̄u gui 'yòth̄u. 'Yo guí òth̄u tengutho òtyò ja'i ngue hõn'mò nnu yò hm̄u di mpefi, hõntho nne ngue da hnu manho. Rãngue guí nnu mansuhu Oja, nu te guí pehm̄, co gátho ni mm̄i gdí 'yòth̄u r̄a 'befi. ²³Nu'mò ja te guí pehm̄, dami ne ngue co n'na

r̄a pãhãtho gdí 'yòth̄u r̄a 'befi. Gui 'yò'ni güendahu ngue tengutho 'mò gdí òrpah̄u rá 'befi r̄a Hm̄u Jesús. Hingue masque gui 'yemhm̄u ngue r̄a ja'itho guí òrpah̄u rá 'befi.

²⁴Ya guí pahm̄u ngue nuna ma Hm̄hu Jesucristo go da gut'ah̄u n̄a co nu'a te gã r̄a nho di 'da'ah̄u m'mefa. Porque guehna ma Hm̄hu Jesucristo di mandagahu ya. ²⁵Pe nu r̄a ja'i xants'o te ò't'e, r̄a castigo rá njut'i. Porque gátho yò ja'i, nu te gã xa 'yò't'e, gue'a r̄a njut'i di nja'a.

4 Ague gyò hm̄hu, nu'a ni 'yup'u gui 'yørpa ni hmiqiu hu, gue'a gui 'yòth̄u'a, 'yo mathoguitho gadi umhm̄. Dami pahm̄u ngue xquet'a bí 'buhni hm̄hu mahets'i 'n̄e nutho te guí òrpa ni hmiqiu hu.

-----

²Guí hya r̄a ts'edi ngue njandyatho guí mat'Ojah̄u. Hinha rá nzegui gui ja mammadihu Oja. ³Nu'mò gá mat'Ojah̄u, xquet'a 'n̄ecã dami marçahu Oja, n'namhma ngue nuna Oja da nu ha di japi hapu da zã ga mmangã n̄a r̄a hya n̄a. Porque yò ja'i tobe hingui padí hanja'a r̄a hya ngue r̄a Cristo. A nuyá, ya dí ofãdi guehna r̄a hya dí mmangã. ⁴Dami marçahu Oja n'namhma ngue Oja da xãngui ha gdã japra hya ga mma. Porque nu'mò dá mangã n̄a r̄a hya n̄a, mahyonitho ngue da 'yo ni 'yu r̄a hya.

⁵Nup'u 'buhyò ja'i hingyò 'yec'ei, dami mportahu xanho. 'N̄e dami hyoni ha gdi xihm̄u r̄a hya yò ja'i. 'Yo gadi 'bethu r̄a ora. ⁶Nup'u hapu guí yah̄u, dami neh̄u ngue gã r̄a hoga hya gdí nyahu, mahotho da nt'ode r̄a hya gdí nyahu. I jatho

ngue ya gdí padí ha gdí japhu rá hya
gui xihmu n'na ngu n'na yø ja'i.

-----

⁷Nuna ma zi cuhu rá Tíquico
hingui hegagui, i faxqui xanho.
Porque 'dap'u dí 'yo'be ngue dí
øpa'be rá 'befi rá Hmu Jesús. Nu te
dí øt'ä ua ya, go dani xi'ahu p'u na rá
Tíquico 'mø bi map'u. ⁸Guehna nná
et'ä p'u ha guí 'buhmu naya, para
ngue guí pahmu te dí øt'ähe ua. Go
da hyut'a ni mmuihu na. ⁹Da me
na ma zi cuhu rá Onésimo, xquet'a
'nehna hingui hehra hya na. Guehna
n'na nc'ei ni mmenguhu na. Nuya
p'uya, go da xi'ahu tema hya ja ua
ya.

¹⁰Nuna rá Aristarco 'daua dí
ofädigä'be, di zengua'ahu. Da
guehna rá Marco rá primo rá
Bernabé, xquet'a di zengua'ahu. Ya
xtá pen'nahu p'u rá hya ngue nuna
rá Marco 'mø bi zømp'u guí 'buhmu,
dami umhnu xanho rá ts'äya.
¹¹Xquet'a di zengua'ahu na rá Jesús
i Justo. Nu gätho yø judío ngue ya
ec'ei rá Jesucristo ua ja rá hnini,
høndya hyu nc'ei pøni ngue nne da
mäxqui ngue rá 'befi Oja ya. A nuyá,
guehya hurcagui ma mmuigä ya.

¹²Nuna rá Epafra nni mmenguhu
xquet'a di zengua'ahu na. Pe xquet'a
ørpabi rá 'befi rá Cristo na. Nu'mø
ngue bi mat'Oja na, janjuani ngue
äpra mate Oja conná ngue'ahu.
Nnepe ngue di ndu xanho ni

nt'ec'ei hu, n'namhma ngue gui ja
ndummui gui 'yøthu gätho'a te rá
pähä Oja, hñte di m'medi. ¹³Nuna
rá Epafra, dadi jagä majuani
ngue mathoguiho ho rá mmui
ngue mmat'Oja conná ngue'ahu
na, dague'u yø ja'i rá m'map'u
ja rá hnini Laodicea, co 'ne'u rá
m'map'u ja rá hnini Hierápolis.
Gä mmarpabi Oja. ¹⁴Xquet'a di
zengua'ahu na ma zi cuhu rá
Lucas, nuna rá médico. 'Nehna
ma zi cuhu rá Demas, xquet'a di
zengua'ahu.

¹⁵Nugä drá Pablo, dí pennbabi ra
nzengua'u ma zi cuhu rá m'map'u
ja rá hnini Laodicea. Xquet'a dadi
zengua'a rá Ninfas co 'ne'u yø 'yec'ei
di mpeti p'u ja rá ngu na p'uya.

¹⁶Nu'mø ya bi hnu na rá carta
ja ua p'u guí 'buhmu, dami thocju
rá carta, di map'u ha di mpeti yø
'yec'ei p'u ja rá hnini Laodicea ngue
da hnu. Xquet'a nuna rá carta ga
pennbagä'u yø mmengu Laodicea,
xquet'a di thoqui, di map'u guí
'buhmu ngue guí nnuhu tema hya
nt'ot'i. ¹⁷Nuna rá hya ja ua, dami
xihma zi cuhu rá Arquipo, gui
'yembi: “Dami 'yøt'e gätho'a te rá
'befi bi 'da'i rá Hmu Jesús, 'yo te
dadi 'bedi”, gui 'yembi.

¹⁸Nugä drá Pablo, nuna rá
nzengua ja ua dá otra letra conma
'ye. O gadi pumbeniju ngue dí
ofädi. Da ne Oja ngue di jap'ahu. Da
ngut'atho.

1 Tesalonicenses

Ja ua rá mudi ra carta bi 'yo'tra Pablo, ngue
bi mennba yø 'yɛc'ɛi Tesalónica.

---

1 Nugä drá Pablo, conná
Silvano 'nɛhra Timoteo,
dadi zenguagähe'u ma zi cuhu
rá m'mup'u ja ra hnini Tesalónica.
Nu'ahu, guí n'yohu Oja ma Papáhu
co 'nɛhna ma Hmuhu Jesucristo guí
n'yohu. Dí nnegähe ngue guehya di
jap'ahu ya, 'nɛ da hyut'a ni mmuihu.

-----

²Zant'a dadi ja mammadigähe
Oja conná ngue'ahu. 'Nɛ zant'a dí
mmat'Ojagähe conná ngue'ahu.
³Nu'mø dá mat'ähe Oja ma Papáhu,
dí mbɛn'ähe ngue'a te ra 'bɛfi guí
øthu ngue gá 'yɛc'ɛihu ra Jesucristo.
'Nɛ dí mbɛn'ähe ngue'a ra 'bäxte
guí øthu ngue gadi mmahmu n'na
ngu n'na'ahu. 'Nɛ dí mbɛn'ähe
ngue du ni nt'ɛc'ɛihu porque guí
tøhmua'ra pa da ɛp'u ma Hmuhu
Jesucristo. ⁴Ague ma zi cu'ahu,
nuná Oja di ma'ahu, 'nɛ dí haxähe
njuani ngue Oja bi huan'nahu.
⁵Porque nup'u guí 'buhmu 'mø
ma haxähe p'u ra hoga 'da'yo
hya, hinga høndra hya bi zømp'u.
Sinoque ra Espiritu Santo bi hya
ra ts'edi ngue bi xoc'a ni mmuihu

ngue gá pahmu ngue majuaní
na ra hya na. Dami bɛmhmua te
dá n'yogähe 'mø ma macähe p'u
guí 'buhmu. Dá negähe ngue guí
timhmua ra nho. ⁶Nu'ahu, nu te
gá nurcahe, gue'a gá 'yøthu'a. Ya
guí øthu tengutho i n'yo ra Cristo.
Gá nu manhohu ra hya, madague'a
bi zu'ahu yø ja'i. Pe ra Espiritu
Santo øt'e ngue gadi johyathohu.
⁷Nu'u yø 'yɛc'ɛi rá m'mup'u ja ra
häi Macedonia, 'nɛp'u ja ra häi
Acaya, nu te bi nu ngue guí øthu,
xquet'a gue'a bi 'yøt'a. ⁸Nu'ahu ya
gá xihmu ra hya yø ja'i ngue hanja
na ma Hmuhu Jesucristo. Ya hinga
hønnbu Macedonia 'nɛ Acaya bi
zønna hya, sinoque ndap'u bi zä fadi
ngue guí ɛc'ɛihu Oja ya. A nuyá, ya
himma hyoni ngue honga xicähe
te 'bɛ'a guí øthu'u ya. ⁹Hante gue
di nxise yø ja'i ya ngue tema hya bi
njap'u guí 'buhmu 'mø ma macähe
p'u. Di nxihyø ja'i ha bi nja ngue gá
hyehmu p'u yø dahmu, gá 'yɛc'ɛi'a
majuaní ngue Oja i 'bui. ¹⁰Nuná ra
Jesús rá Ts'unt'u Oja, nu'mø mi du,
bi japi bi bɛnɛate, bi ma mahɛts'i
p'uya. 'Nɛ ja dí 'yɛp'u mahøn'a ngue

da zøcua. Guehna dī nxihyø ja'i naya ngue guí tømthohu da ep'u mahøn'a. A nuna ra Jesús, guehna da yanju na ngue ra castigo ja ngue dī nja.

-----

2 Da gue'a sehü ma zi cu'ahü, guí pahmu ngue nuna te dá macähe p'u guí 'bühmu, hinga särbütho. ²Guí pahmu ngue nup'u ja ra hnini Filipos, ya xi zücähe yø ja'i, bi ünje. Nu'mø ma macähe p'u ja ni hninihu p'uya, mahombi ts'ucje. Pe Oja bi hacähe ra ts'edi ngue dá xi'ähe ra hoga 'da'yo hya. ³Nu'mø ma xi'ähe ra hya, hindä homhme yø hya ha di thä'ahü. Hin tema hya dá xi'ähe ngue hinda gue'a. Hønt'a te ra hya da 'yøt'ahü ra nho dá mangähe. ⁴Porque bá huanngähe Oja ngue bi färcahe na rá hoga 'da'yo hya. 'Ne guehna dī mmangähe naya. Hinna mangähe na ra hya na ngue dī nu manhogähe yø ja'i. Sinoque dī nnegähe ngue Oja da nu manhoje. Porque gue'a haspa ra güenda ma n'yomfëngähe'a. ⁵Ya guí pahmu xanho ngue hindä xi'ähe yø hya ngue gdi honi ha di t'ëts'ahü. Da gue'Oja padī ngue hinna xi'ähe ra hya para ngue da zäp'u ga jüc'ähe ra menyu. ⁶Hinna mangähe ra hya ngue gdī nne da nu manhogähe yø ja'i, ni xinga gue'ahü, ni xinga gue hmi'da yø ja'i. Hindī ya manzaqui ha nna zo'ahü, maðague'a ngue säpü ga nya manzaquigähe porque yø representantegähe ra Cristo. ⁷Hante mahotho nna zo'ahü, tengutho øt'a n'na ra mamá 'mø di hotyø basi, dá ja'ahü p'u. ⁸Mathogutho dadī ma'ahü. Dä

negähe ngue hinga hønt'a rá hya Oja dī n'na'ahü, pets'i ngue xcá hahma mmuigähe ngue xcá 'da'ahü. Porque mi zä ma mpahmu, janjuani ngue dá ma'ahü. ⁹Ague ma zi cu'ahü, lua hinguí mbemhmu te ra n'u dá sägähe p'u ja ra 'befi? Mente ra pa dá xi'ähe rá hya Oja, ra pa ra xui dá mpecähe ngue da taha te dī sihe. Porque hindä negähe ngue di toca'ahü ra gasto.

¹⁰Ya guí pahmu, da gue'Oja padī, ngue hinjonni 'yec'ei da zä da 'yena ngue hinga gue'a te dá n'yogähe. Hin tema hya bi thinnähe. ¹¹Xquet'a ya guí pahmu na ra hya ya xtä o'ahü n'yu, dá hatä ra ts'edi ni mmui n'na ngu n'na'ahü. Tengutho di japyø basi n'na ra papá 'mø i fädi, dá ja'ahü p'u. ¹²Dä xi'ahü ngue gui n'yohü xanho tengutho nne Oja ngue gdī n'yohü. Porque Oja bi zon'nahü ngue guí n'yohü'u to dī manda. 'Ne guí pahmu ngue gue'a tate'a.

¹³Nuya hindī säya dadi ja mammadigähe Oja connä ngue'ahü. Porque nu'mø ma xi'ähe ra hya, hinga 'yemhmu ngue rá hya ra ja'i gá 'yec'ei'ihü. Sinoque bi dinni mmuihu ngue majuani rá hya Oja. Connä guehna ra hya guí ec'ei'ihü, ya man'na man'na gnī n'yohü xanho. ¹⁴Ya gá sähu ra n'u ma zi cu'ahü, ngue bi zü'a ni mmengühu. Gá thohmu tengutho bi thohyø 'yec'ei thanne Oja p'u ja ra häi Judea. Porque nu'u, xquet'a bi zä ra n'u ngue bi zahyø mmjudiohu. ¹⁵Nu'u yø judio'u p'uya, gue'u bi hyo ma Hmu'hu ra Jesús. Xquet'a xa hyopyø pøngahya Oja mam'met'o. 'Ne nuya 'bex hinguí nne hapu da

nuje. Nu'u yø judío'u, hinguí nnepe da hnumanho Oja. Xquet'a 'nese ya, hinguí nnu manho gátho m'ida yø ja'i. ¹⁶Porque nu'mø ma xihme ngue hinga høndyø judío ja ngue di nyanyø te, nu'u yø judío'u, bi hegahe. Gue'a man'na ni duxra ts'oqui'a p'uya. Pe nuyá, nuna Oja ya xa nzänni ngue guehya da thohra castigo ya.

-----

¹⁷Ague ma zi cu'ahü, nu'mø rá ts'utho xtá ecáhe p'u guí 'bühmü, emmei dá ben'ahü. Asta gue'mø ya, zant'a dí nne ga nnu'ahü. ¹⁸Nugä drá Pablo, n'na ndi ngu n'na ndi dí sänni ga mmähme p'u, pe ra zithu p'uya, di nthint'i ngue orcahe.

¹⁹Con n'na ra pähä dí tømhmü ngue dá ep'u ma Hmühu Jesucristo. Porque di njaje mpähä ga xihme ngue nuna ra hya dá xi'ahü, gá 'yec'eihü xandønho. ²⁰Janjuani ngue dadi johyagähe conná ngue'ahü.

-----

3 Pe ya hindá hä't'ähe ngue xtí njarbutho ngue xta tho hman'na ra pa ngue to da map'u guí 'bühmü. Dá sännähe p'uya ngue dá cosegä'be ua ja ra hnini Atenas. ²Dá penhnä'be na ma cuhu ra Timoteo bi ma bá nu'ahü. Porque ma mmimmemfigähe na, di mmpehmü Oja ngue dí mmangähe ra hoga 'da'yo hya ngue ra Cristo. Bi ma di ha'ahü ra ts'edi ngue händi nts'onni nt'ec'eihü i ja. ³Hindí nnegähe ngue da gohni mmüi ngue'a ga ts'ä'ahü. Ya guí pahmü ngue jatho ga sähu ra n'u ngue da ts'ucju. ⁴Porque nu'mø nmará 'bücähe p'u guí

'bühmü, dá xi'ähe ngue jatho da ts'ucju, pe ya bi nja'a te dá xi'ähe ya. ⁵Janangue nugähe, ya hindá t'ömi ngue xtá thohma man'na ra pa, dá penhnä p'u ra Timoteo ngue da pa'a njuani te ja ni nt'ec'eihü. Dí engä nthambenitho ngue da dap'ahü ra zithu 'ne nu'a ra 'befi nná 'yogähe p'uya di nts'oni.

⁶Pe ya bá pengra Timoteo p'u guí 'bühmü, bi zøcua dí 'bücä'be. Bá hya ra hya ngue xanzaqui ni nt'ec'eihü, 'ne majuani gadi mmähmü n'na ngu n'na'ahü. Bi xicä'be ngue emmei guí mbenje, 'ne guí nne guí nnuje, xi mmangugähe p'uya xquet'a dí nne ga nnu'ähe. ⁷Ma zi cu'ahü, nu'a te ra hya bá hya na p'uya, bi hyu ma mmüi'be 'mø ma øcä'be te ja ni nt'ec'eihü, madague'a n'na ra n'u dá 'yogähe. ⁸A nuyá, man'na dí hagähe ra ts'edi ngue dí haxähe njuani ngue hinguí hehmü'a ra Hmü Jesucristo.

⁹Emmei dadi ja mammadigähe Oja conná ngue'ahü. Porque nu'mø dá mat'Ojagähe, janjuani dadi johyagähe ngue xanzaqui ni nt'ec'eihü. ¹⁰Nuyá, ra pa ra xui dí äpähe Oja ngue da zä ga mmäcähe p'u ga nnuhu. Dí nne ga xän'nahü hanja'u yø hya tobe hinguí pahmü xanho hanja. ¹¹Da ne na Oja ma Papähu co 'nehna ma Hmühu Jesucristo da 'yø't'e ngue ga mmäcähe p'u guí 'bühmü ngue ga nnuhu.

¹²Da ne na ma Hmühu ngue man'na gdi padí guí mmähmü n'na ngu n'na'ahü, co 'ne'u hingingø 'yec'eí guí mahmü, tengutho nná ma'ahü. ¹³Da 'yø't'e ngue gui hyahü ra ts'edi gui hyehmü p'u ra nts'o. Porque

dí nnegä ngue hìn temä nts'o da dìn'nahü Oja ma Papáhu 'mø rā pa da ep'u ma Hmuhü Jesucristo co gätho'u da n'youi.

-----

4 A nuyā mā zi cū'ahü, jap'u man'na rā hyā gā xi'ahü ya. 'Nē gue'a rā Hmü Jesús di 'dacrā ts'edi ngue gā o'ahü n'yü nā rā hyā nā. Ya xtá xän'nahü m'met'o te ja ngue gdí n'yohü ngue dī nū manho'ahü Oja. 'Nē ya gue'a guí øthü'a ya. Pe dí nnegähe ngue man'na man'na gdí hyoni ha dī nū manho'ahü Oja. ²Ya guí pahmü ngue nuyā yø hyā dá xän'nahü, guehya yø hyā dī manda rā Hmü Jesús. ³I nne Oja ngue guí cämfeni guí unni mmüihü Oja. 'Yo to di 'yots'om'mäi. ⁴A nū yø n'yohü, n'na ngu n'na dī m'mühü xisu, dī nthati, pē dā zupyø xisu, dī madi. ⁵Yo dī nnepe ngue dī m'mü mman'u yø xisu tengutho øthø ja'i hingui pa Oja. ⁶'Yo guí nnehu n'na rā xisu ngue ya 'bührä ndø. Porque ya xtá xi'ahü m'met'o ngue nū yø n'yohü njap'u, mathoguiho rā castigo dā jap'a Oja. ⁷Porque Ojá, bi zonggahü ngue rā nho gdá m'mühmü, hingui nneçjü Oja ngue rā nts'o gdá m'mühmü. ⁸Nū rā ja'i festho nā rā hyā dí xi'ahü ya, hingra ja'i fespabi rá hyā, sinoque guese Oja fespabi rá hyā. 'Nē guese Oja bá penhna Espíritu Santo ngue dā mächahü ngue gā hehmü p'u rā nts'o.

⁹A nū'a gni mahni cühü, himma hyoni ngue gā ot'ahü'a, porque Oja ya bi xän'nahü te gdí mmahmü n'na ngu n'na'ahü. ¹⁰'Nē nūnā rā hyā dí xi'ahü ya, gue'a guí ørpañü gätho mā cühü 'bui ndap'u bi zä ngue rā

häi Macedonia nā. Pe nuyā mā zi cū'ahü, dí ä'ahü n'na rā mate ngue nū te guí øthü ya, hingā hont'a gui 'yøthü'a, sinoque man'na man'na ngue gdí mmahmü. ¹¹Damī ja ndummu guí m'mü mmanhohü. Gue'a te nī 'befise gui 'yøthü, hingui nthinhü yø asunto mi'da yø ja'i. Damī mpëhmü tengutho ya xtá xi'ahü. ¹²Janangue hinte gui 'behmü. A nū'u yø ja'i hingyø 'yēc'ei p'üya, di respecta'ahü.

-----

¹³Ague mā zi cū'ahü, dí nnegähe ngue guí pahmü hanja'u yø 'yēc'ei ya xandü. Nū'mø to bi dū, 'yo di tū nī mmüihü tengutho øtyø ja'i hingui pa Oja, ngue tū yø mmüi 'mø to bi dū. ¹⁴Pe dí ěc'eihü ngue bi dū rā Jesús 'nē bi bennate m'mefa. Janangue nuyá, ma gā ěc'eihü ngue nū'u xandü 'nē ěc'ei rā Jesús, nūnā Oja dā japi ngue dā n'youi rā Jesús 'mø bá ěcua mahøn'a.

¹⁵Janangue nuyá, dí nne gā xi'ahü xanho hanja nā rā hyā bi xänngahü rā Hmü Jesús. A nū'u yø 'yēc'ei di 'butho'a rā pa da ep'u rā Hmü, hindī m'met'o ngue dā ma dī nthēui rā Hmü. ¹⁶Porque nū'mø bá ehra Hmü di 'yē mahets'i, nū te dā ne dā 'yøt'e, dā mā nts'editho. Co 'nē'a rā anxē 'bet'o ngue yø anxē Oja, xquet'a dā ennā hyā. 'Nē dā nyā rá corneta Oja. A nū'u to ya xandü 'nē ěc'ei rā Cristo, rá müdi di bennate yø do'yo'u. ¹⁷A nū'u yø 'yēc'ei di 'butho, 'da di ts'ixtho maya bi ja yø guí. Ja dani nthēui p'u rā Hmü. Ya 'dap'u dī m'mühmü para zantho rā Hmü p'üya. ¹⁸Janangue nuyá, co nūnā rā hyā dí xi'ahü ya, damī nhyathü rā ts'edi n'na ngu n'na'ahü.

-----

5 A nuya ma zi cu'ahu, himma hyoni ga ot'ahu hanja ra hya ngue hingui fadi tema pa, tema ora da ep'u ra Hmu. ²Porque ya gui pahmu xanho ngue hinjongui padi tema pa da ep'u ra Cristo. Nu'mø 'yo ra be ngue ra nxui, hinjongui padi tema ora da zop'u ja ra ngu, njarbutho ra hya di xi'ahu ya. ³Da gue'a ra ora ngue dadi n'yembyø ja'i ngue ya 'bummanho, hin tema hya. 'Ne da gue'a ra ora'a p'uya ngue di nja ra ndate. Nthambenitho da zøhø, tengutho 'mø bi zønna ora di m'men'a n'na ra xisu ha rá basi. Ya hinha di mpommi. ⁴Pe nuya ma zi cu'ahu, ya hingui 'bu 'bexuihu ya. Janangue nu'a ra pa da ep'u ra Hmu, hinga nthambenitho da zu'ahu. Hindi nja'ahu tengutho øt'a n'na ra be, ngue nthambenitho sømp'u ha søni. ⁵Porque gätho'ahu ya gni n'yohu'a ra nyot'i ja ngue ra pa, ya gá hychmu p'u'a ra nts'o ja 'mø ra xui. ⁶Janangue nuyá, hingui ja ngue 'necju da njot'i ma n'yomfenihu, tengutho mi'da yø ja'i ngue njot'i yø n'yomfeni. Sinoque nne ngue ga n'yomfenihu xanho. ⁷Nu'u aha, ra xui aha. Nu'u iti, ra xui iti. ⁸Pe nuju, ya dá hehmu p'u ra 'bexui. Ya nná 'yohu rá nyot'i Oja ya. Ma ga samma mmuihu ya ngue hindá dajpahü ra nts'o. Da zehma nt'ec'eihu i ja. A nuyá, ma ga mmahmu n'na ngu n'naju. Ma ga segurahu ngue da yanju Oja. ⁹Porque himbi zän'Oja dá m'muhmu ngue ga thohmu ra castigo. Sinoque bá sänni ngue gdá nyamhmu na ma Hmuhu Jesucristo. ¹⁰Ra Jesucristo

bi du conná nuecju. Janangue nu'mø bá ehe, ngu'u xandu, ngu'u di 'batho, 'dap'u ga m'muhmu para zantho. ¹¹Dami hyutho ni mmuihu 'ne dami hya ra ts'edi n'na ngu n'na'ahu, tengutho gui øthu ya.

-----

¹²Ague ma zi cu'ahu, di nnegähe ngue gui 'yørpahu masu'u yø mefi Oja di mpep'u gui 'buhmu. Porque guehya bi huan'Oja ngue di m'met'o p'u gui 'buhmu ngue da xän'nahu rá hya Oja. ¹³Ränge ørpabi rá 'befi Oja, jatho ngue gui nnu manhohu, dami mahmu. 'Ne 'yo gadi njunthu p'u gui 'buhmu.

¹⁴Dami hyahu ra ts'edi gui xihmu'u to hingui nne di mpefi ngue 'yo di njap'u. Dami hathu ra ts'edi'u yø ja'i 'bu ndummui. 'Ne dami hyonnbahu ha di zacyø nt'ec'ei yø ja'i tobe hingui nzaqui yø nt'ec'ei. Dami serpahü te ga 'yo. ¹⁵Dami mfähmu, 'yo to dadi cosra nts'o t'ørpabi. Hante gue gui 'yørpahu ra nho n'na ngu n'na'ahu, co 'nec'u hingyø 'yec'ei gui 'yørpahu ra nho.

¹⁶Hangu ra pa gui johyahu. ¹⁷'Ne hangu ra pa gui mmat'Ojahu. ¹⁸Zant'a dami ja mammadihu Oja, madague'a ja'mø ja te gui thohmu. Porque Oja, guehna nnepe da 'yøt'e te'o gä tenna Cristo na.

¹⁹'Yo gui täcju'a te nne da 'yøtra Espíritu Santo. ²⁰Dami 'yørpahu masu'a te mmanyø pøngahya Oja, 'yogui festhohu ra hya. ²¹Dami hyacju xanho ra güenda ngue'mø majuani ngue rá hya Oja mma, oque rá hyase mma. Nu'mø gui haxhu njuani ngue majuani rá hya

Oja mmanna ja'i, dami 'yēt'a mmuih'a te i mma. ²²Dami hyehm p'u'a te gāma nts'o i ja.

²³Nuna Oja ya dá nhojpah, da 'yōt'e ngue guí unni mmuih xandõho, guí nsuph, da mät'a ni teh, 'nē da mät'a ni do'yoh, hin tema nts'o di nēqui 'mø ra pa da ep'u ma Hmuh Jesucristo.

²⁴Nguna da 'yōt'Oja, porque guehna bi zon'nah na 'nē hingui hec'ah na.

-----

²⁵Ague ma zi cu'ah, dami marcah Oja.

²⁶Dadi zengua gätho'ah.

²⁷Guehna ra Hmu di hacä ra ts'edi te dí mma. Dí xi'ah ngue nu'u gätho ma zi cuh, jatho ngue di mpeti para ngue da 'yode te mmanna carta ja ua.

²⁸Nuna ma Hmuh Jesucristo di jap'ah. Da ngut'atho.

2 Tesalonicenses

Ja ua rá yoho ra carta bi 'yo'tra Pablo, ngue bi mennba yø 'yɛc'ɛi Tesalónica.

---

1 Nugä drá Pablo, conná Silvano 'nɛhra Timoteo, dadi zenguagähe'u ma zi cuhu yø 'yɛc'ɛi rá m'mup'u ja ra hnini Tesalónica. Gue'ahu yø ja'i Oja ma Papáhu, co 'nɛ'a ma Hmuhu Jesucristo. ²Dí nnegähe ngue guehya di jap'ahu ya 'nɛ da hyut'a ni mmuihu.

-----

³Ague ma zi cu'ahu, zant'a dadi ja mammadigähe Oja conná ngue'ahu. Ní 'yup'u ngue gue'a ga øthe'a, porque ni nt'ɛc'ɛihu i ja, man'na ni hyuxtho. 'Nɛ xquet'a man'na man'na gadi mmahmu n'na ngu n'na'ahu.

⁴A nucsegahe p'u ha nná mähme, nup'u di mpeti yø ja'i Oja, i jaje mpähä ngue dí xihme yø ja'i hanja ni nt'ɛc'ɛihu. Nu'a te ra n'u gui sähu ngue s'ahu yø ja'i, gä gui sethu.

⁵Nuyá, gui sähu ra n'u ngue gui ɛc'ɛihu rá hya Oja. A nu'a ga du ni nt'ɛc'ɛihu, gue'a gui nequi'a ya ngue gä xanho te øt'Oja. Gue'a di zädi ngue gui thohmu p'u di manda Oja'a. ⁶Pe ní 'yup'u di un'Oja'u te'o di un'ahu. ⁷A nuju ngue dí sähu ra n'u, da 'yɛhra pa da zep'a ra n'u

dí sähu. Di n'nacju ra ts'äya 'mø ra pa da ɛp'u ra Hmu Jesús. Nuná di 'yɛ mahets'i, da n'youi yø anxe ja yø ts'edi. Nu'mø bá ɛhɛ, dadi yoxni tengutho gui yoxni rá sibi. ⁸Di 'yɛhɛ da menhna castigo gätho yø ja'i hinxa mba Oja, 'nɛ hinxa 'yɛc'ɛi ra hoga 'da'yo hya i hma ngue hanja'a ra Hmu Jesucristo. ⁹A nuya yø ja'i ya, da ma ra castigo, di m'medi para zantho. Da ma ma'ueque p'u ja rá hmi rá dä ra Hmu Jesús. Nup'u da 'yudi hague ngu gangu rá ts'edi i ja, ya händi njapi di m'mup'u ngue da nu. ¹⁰Nu'a ra pa da ɛp'u ra Hmu, gätho yø 'yɛc'ɛi da 'yɛspabi 'nɛ da danne. Xquet'a 'nɛ'ahu gui m'mahmu p'u ngue gä 'yɛc'ɛihu na ra hya dá xi'ahu.

¹¹Janangue nuyá, zant'a dí mmat'Oja gähe conná ngue'ahu. Dí äpähe Oja ngue nu'a ra hya i zon'nahmu ngue gdí n'yohu, gue'a gdí n'yohu'a. Dí äpähe Oja ngue nu'a te gä ra nho so ni mmui gui 'yøthu, di ha'ahu ra ts'edi gui 'yøthu. 'Nɛ di ha'ahu ra ts'edi gui 'yøthu'a te gä ra nho rá nsäui ni nt'ɛc'ɛihu i ja. ¹²Nu'mø da nu yø ja'i ngue gui

'buhmu xanho, yø ja'i da nu mansu ra Jesucristo. Xquet'a 'ne'ahũ da hnu mansu'ahũ p'uya ngue gui n'yohũ ra Jesús. Nguna di nja conná guehrá mate Oja 'ne conná guehrá mate ma Hmuũ Jesucristo.

-----

2 Ague ma zi cu'ahũ, da ep'u ma Hmuũ Jesucristo ngue di percahũ 'dap'u ga m'mũhmũ. Dí nne ga xi'ahũ te 'be'a ja ngue di nja. ²Nu'mø to da 'yen'ahũ, ya da guehra pa jap'u da zøhra Hmu, ya, da 'yena, 'yo sä dadi fe'ni mmũihũ. 'Yo gui ec'eihũ te da ma, madague'a da 'yena ngue Oja di bennbi te i mma, oque da 'yen'ahũ ngue go dá ot'ã ra sæcua n'yoi yø hya da xi'ahũ. ³Xinda hangu da si'ahũ, 'yo gadi n'uni da thã'ahũ. Porque hante da zønna pa da ep'u ra Hmu, i jatho ngue rá muditho di n'yo yø ja'i ngue dyø mmejmahya, da gohi ngue yø nsuiui Oja. Nu'mø bi nja na ra hya na, ja di nequi p'u ra ja'i ngue tate ja rá ts'oqui p'uya. 'Ne guehna ya xpã ts'ännbi ngue da ma ra castigo. ⁴Nuna guehna da bøni ngue da zumbabi'a te gã thanne yø ja'i na, da gue Oja da zui. Hønse na da ne ngue da ma nthanne na. 'Ne da mip'u ja rá nija Oja tengutho 'mø ngue da guehna Oja na. Da 'yemp'uya: "Nugã, guecã Ojagã ya", da 'yena.

⁵Damĩ bẽhmũ'a ra hya dá xi'ahũ 'mø dambĩ 'bucã p'u gui 'buhmu. Gui nnu ngue dá xi'ahũ tengũ na ra hya na. ⁶Ya gui pahmu te 'be'a samya ngue hingui nequi nts'edi, hante ngue da zønna pa bá ts'ännbi ngue di nequi te'o na ra ts'oc'ei na. ⁷Tobe

hĩndi nequi xandønho'a te gã rá ts'edi ra nts'o, pe nu'a ra nts'o, ya i ja. Høntho ngue hĩndi unna nt'edi'a to sammĩ ngue di nequi xanho te'o ni ja'i na dí xi'ahũ. ⁸Pe nu'mø bi zønna pa di t'unna nt'edi da 'yuhra ts'edi, ya di nequi na ra ts'oc'ei dí xi'ahũ p'uya. Pe nu'mø bá ep'u ra Hmu Jesús, ya da hnu ngue mathoguithe ja rá ts'edi, porque conná hyanetho di hyo na ra ts'oc'ei na.

⁹Nu'mø bi nequi na ra ts'oc'ei na, ra zithu'a di hatra ts'edi. Da hnu ngue ja rá ts'edi da 'yøtyø hmeya hĩnjongui sä da 'yø'te. Gue'a di nhãte'a p'uya. ¹⁰Xants'o te gãtho da 'yø'te. 'Dama 'dan'yo te gã da 'yø'te, da hyoni ha di hyãtyø ja'i ja ngue di m'medi. Nu'a di m'medi ngue hĩmbi ne xta mbahna ra hya majuanĩ. 'Ne guehna ra hya xtĩ nyanyø te yø ja'i na. ¹¹Janangue Oja di japi ngue da thãtya yø ja'i ya, da 'yec'ei'a ra hya ngue ra fehni. ¹²Gue'a di ma ra castigo gãtho ya yø ja'i, ngue hĩmbi 'yec'ei na ra hya majuanĩ. 'Ne hont'a te yø nts'o ga 'yo nnu manho.

-----

¹³Ague ma zi cu'ahũ, nuna ma Hmuũ Jesucristo di ma'ahũ. Janangue nuyã, zant'a jatho ngue ga ja mammadigãhe Oja ngue te bi 'yø't'ahũ. Porque rá muditho bi huan'nahũ Oja, ya xpã nzãnni ngue di nyannĩ tehũ. Nu'mø gmĩ 'yec'eihũ na ra hya majuanĩ, ra Espiritu Santo bi 'yø'te ngue gã sohu rá 'ye Oja. ¹⁴Dã xi'ahũ ra hoga 'da'yo hya, guehna ra hya i zon'nahũ Oja na. I nnepe ngue di toca'ahũ na ra nho jap'u ha 'buhma Hmuũ

Jesucristo. ¹⁵Janangue nuya ma zi cu'ahu, di ndu xanho ni nt'ec'eihu ya. Man'nan'yo mi 'yot'e ngue gui pumbenihu ya yø hya dá xän'nasehu. Da gue'u yø hya dá orpu ja ra carta dá pen'nahü p'u, man'nan'yo mi 'yot'e ngue gui pumbenihu.

¹⁶Bi macju Oja ma Papáhu, 'ne bi 'dacju rá mate ngue bi hoga ma mmuihu para zantho. Xquet'a dí tømhmü'a rá nho di 'dacju Oja m'mefa. Da ne Oja co 'ne'a ma Hmühu Jesucristo di jap'ahu. ¹⁷Da ne Oja ngue di hatra ts'edi ni mmuihu 'ne gui d'ni n'yomfenihu ngue nup'u gui yahü, ra hya xtanho gui mamhmü. Nu'mø te gui øthu, ga dá gue'a te xanho gui 'yøthu.

3 Hønt'a di 'behya ma zi cu'ahu, dami marcahe Oja, n'namhma ngue nup'u dí mmangähe rá hya ma Hmühu, xtangu yø ja'i da 'yec'ei tengutho bi njap'u gui 'bühmü. ²Xquet'a dami marcahe Oja n'namhma ngue da yangähe Oja ngue'a te mbengähe yø ts'oc'ei. Porque hinga gätho yø ja'i da 'yec'ei ra hya dí mmangähe.

³Pe nu'a ra Hmu hingui hegahü'a. Da 'yot'e ngue gui hyahu ra ts'edi 'ne da yan'ahu ngue ra nts'o. ⁴Dadi seguragä ngue di mfäxte ra Hmu. Janangue dí pacä ngue nuna te ra hya ga 'bep'ahu, guehna gui nne gui 'yøthu na, hinda 'yehra pa gui festhohu na ra hya na.

⁵Da ne Oja ngue da dinni mmuihü'a te gui ma'ahu Oja. 'Ne da 'yot'e ngue gui seti hangü ra n'u gui thohmü tengutho ra Cristo bi zeti hangü ra n'u bi thogui.

-----
⁶Ague ma zi cu'ahu, ma Hmühu Jesucristo di 'dacähe ra ts'edi ga xi'ähe na ra hya ga mmanya. Nu'u ma cuhu hingui nne di mpefi, 'ne hingui haxra hya dá xän'nahü, ogadi nsixhü'u. ⁷Ya gui pahmu te gdí 'bühmü, hin tema ndanhyei gä nurcahe. ⁸Hinjonda äptho te dá sihe. Sinoque dá honi ha da japi te dí homhme. Ra pa ra xui dá mpefi ngue di taha te ga sihe, porque hinda negähe ngue di toca'ahu ra gasto ngue te dí sihe. ⁹Madague'a ni 'yup'u xcä mangähe ngue xqui fäxcahe, pe hinte dá mangähe. Sinoque dá mpehme para ngue ga ut'ähe te ja ngue gdí n'yohü. ¹⁰Porque nu'mø dambá m'mucähe p'u gui 'bühmü, guehna ra hya dá xi'ähe na, dá mangähe ngue nu to hingui nne di mpefi, ya hinda nsihme. ¹¹Dí øcähe n'na ra hya ua, ngue 'bu i'da ni amigohu hingui nne di mpefi. Nu'a te ga 'yo, høndyø ja'i di äts'i te ga 'bui para ngue da zäp'u di c'a. ¹²A nuya yø ja'i njap'u, guese ra Jesucristo di hacje ra ts'edi ngue ga xifi ngue 'yo nimantho di orpabi yø ja'i, njuantho da ma ra 'befi da daha te da zi.

¹³Ague ma zi cu'ahu, 'yo gui säyahü, hangü ra pa dami 'yøthu ra nho. ¹⁴Nu'mø toni ja'i da 'yena ngue hinda 'yec'ei na ra hya dá cuatähe ua ja ra carta ja ua, 'yo gadi nsixhü, n'namhma ngue da mesrä sä. ¹⁵Pe 'yo gui øt'e ngue ni nsuiui. Sinoque dami hejpahü'a te øt'e, porque ni cuhu.

-----
¹⁶Nuna ma Hmühu Jesucristo guehna da zä da hyut'a ni mmuihu na. Da ne

ngue hinda hye'ah hangu ra pa.
 Nu'mø tema hya guí thohma, da hyoni
 ha di japi ngue da hyut'a ni mmaihã,
 hont'a bi zã mahya guí thohma.
¹⁷Nugui drã Pablo conma 'yese
 nna cuatã na ra letra ja ua

ngue nnã zengua'ahã. Nu'mø
 dadi firmagã ma carta 'mø bi
 gua'a nt'ot'i, guehna ra hya ja ua
 dadi cuati: ¹⁸Nuna ma Hmuhã
 Jesucristo di japi gãtho'ahã. Da
 ngut'ãtho.

1 ra Timoteo

Ja ua rá mudi ra carta bi 'yo'tra Pablo, ngue bi mennba ra Timoteo.

---

1 Nugä drá Pablo, rá representantegä ra Jesucristo. Nuya bi 'yexqui, gueše Oja, nuna ra Yante, co 'nehna ra Hmu Jesucristo bi 'yexqui. 'Ne dí pahmi ya ngue conná nguehra Jesucristo di nja'a te gä dí tøn'ui ya ngue di nja. ²Ague Timoteo, dadi zengua'i. Pe nu'mø dá ben'a'i, xøgue entho majuaní ngue ma ts'ant'u'i p'u nná ben'i. Porque go dá ja'i gá 'yec'ei na ra hya guí ec'ei ya. Dí nnegä ya ngue nuna Oja ma Papáui co 'nehna ma Hmuui ra Jesucristo, di jap'a'i, di huéc'a'i, 'ne dá hyut'a ni mmui.

-----

³Damba soc'a'i p'u ja ra hnini Efeso. Nu'mø ma thogui, dá magä p'u ja ra häi Macedonia, dá xi'i ngue guá cop'u Efeso. A nuyá, dí nnegä ngue guí sigue guí m'mup'u, porque jatho ngue nu'u yø fehní xännbate xännbate p'u, gui hejpbäi. ⁴Guí xifi ngue 'yoní mantho di xännbate'u yø cuentotho. Porque nuyá, hinha rá nzegui xännbate'u yø hya bá øtyø ndiua manjam'mø. Pe nuya yø hya ya, høndra njunt'i n'youi, hinte

ni bøntho. A nuna ra hoga xädi rá n'youi ma nt'éc'eiha, guehna nne Oja ngue ga xännbahu yø ja'i na.

⁵Dami hejpbäi ya dí xi'i ya, n'namhma ngue gätho yø 'yec'ei di mmadi n'na ngu n'na. Para ngue dá zä di mahrá mmic'eiui n'na, jatho ngue dá hyep'u ra ts'on'yomfeni, nu'a te ra nho padi, gue'a da 'yø't'a. 'Ne himma xøts'etho di nequi ngue ja yø nt'éc'ei. ⁶Porque 'bu i da yø ja'i ngue ya bi hyep'u na ra hya dí xi'i, høndra njun'mahya nne. ⁷I nne dá t'embí ngue padi xanho di nxännbate rá ley Oja. I ya manzaqui 'mø xännbate. Pe himma juani ngue tinyø mmui hanja'a ra ley i nne di nxännbate.

⁸Nuna ra ley ga 'yo yø judío, ya dí pahmi xanho te mma. Pe jatho ngue dá fadi hanja ngue bi ma nt'ot'i na ra ley na. ⁹Nu'u yø ja'i ya øtra nho, ya hin temä ley di ja ngue dá haspa ra güenda. Nuna ra ley, bi ma nt'ot'i para ngue dá haspa ra güenda yø ja'i festho ra ley. Haspa ra güenda yø mmejmahya. Haspa ra güenda yø ts'oc'ei øtyø ts'oqui. Haspa ra güenda yø ja'i ngue hingui su Oja

'ne hingui ec'ei. Haspa ra güenda yø ja'i ho yø papá, ogue ho yø mamá, ogue ho yø mmic'eiui. ¹⁰Haspa ra güenda yø 'yots'om'mäi. Haspa ra güenda yø 'yohu ørpe tengutho 'mø dra xisu yø mmīn'yohuui. Haspa ra güenda'u yø ja'i ahyø mmic'eiui ngue sits'i yap'utho. Haspa ra güenda yø mambethani. Haspa ra güenda yø ja'i ngue mmanna fehni 'ne exa ntestigo Oja ngue ena majuanī te mma. Haspa ra güenda gätho yø ja'i festho na majuanī ngue ra hoga xädi. ¹¹Nuna ra hoga xädi naya, rá n'youi ra hoga 'da'yo hya. Nuna, di 'bejpagui'a ma maca Ojauī ngue ga xihyø ja'i.

-----

¹²Nuna ma Hmuui ra Jesucristo di 'dacrā ts'edi ngue dí mmambrá hya. Dadi ja mammadigä na, porque guehna bi nu manhogui 'ne bi 'yexqui ngue ga øtra 'befi bi 'daqui. ¹³Bi 'yøt'e ngue drá mefigui madague'a xtá nu man'ugä mam'met'o na ra Jesucristo. Porque xtá mangä yø umhya co nuna, 'ne nmi sucä'u yø ja'i mi ec'ei na. Pe bi hugagui Oja, porque pa Oja ngue hindí padī te dí øt'e ngue tobe hin mará 'yec'ei. ¹⁴Nuna ra Hmu, mathoguiho rá mate bi 'daqui. Ngue ya dí n'yo'be ra Jesucristo, nuna di hacra ts'edi ngue man'na di ndu ma nt'ec'ei, 'ne øt'e ngue man'na man'na gdá madi.

¹⁵Nuna ra hya ga xi'i ya, majuanī na, 'ne guehna ra hya jatho ngue da 'yec'ei gätho yø ja'i na: ngue ra Jesucristo bá ecua ja ra ximhäi ngue da yanyø ja'i ja yø ts'oqui. Nuya yø ja'i dí mmangä ngue ja

yø ts'oqui ya, pe man'na ma datho mi ja ma ts'oquigä. ¹⁶Pe bi hugagui Oja n'namhma ngue da fadi ngue ra Jesucristo bi zeti te gä dá ørpe, conque nugui mathoguiho ja ma ts'oqui. Gue'a gui nequi'a ya ngue gätho mīda yø ja'i xuet'a di punnbabi Oja 'mø bi 'yec'ei ra Cristo, ya di unna 'da'yo te para zantho. ¹⁷Janangue nuyá, jatho ngue da t'espabi Oja para zantho. Porque nu te gä ja, go di manda Oja para zantho. Guehna Oja para zantho hinjam'mø da du, 'ne hinjonni ja'i di sä da nu. Hinjom man'na tengu na. Guehna jase rá mfadi. Da ngut'atho.

¹⁸Ague ma ts'unt'ui Timoteo, nuna ra hya dí xi'i gui 'yøt'e, di nthuei na ra hya bi bennbabi Oja yø pøngahya 'mø yø pa xa thogui, guehya bi ma ngue di nja ni 'befi. Nuna ra hya dadi 'bep'ai ya, dami hya ra ts'edi gui 'yøt'e gätho'a te ra 'befi bi 'da'i Oja ngue gui 'yøt'e. Di ndu ni nt'ec'ei. 'Yo di tap'ai ra nt'so. ¹⁹Bu i'da yø ja'i padi xanho ndana ra hya hinni 'yup'u da 'yøt'e, pe gue'a øt'a. Gue'a gui ts'onnyø nt'ec'ei'a p'uya.

²⁰Nguna ra hya bi 'yøtra Himeneo 'nehra Alejandro. Nuya yo nc'ei ya, dá dāpra zithu para ngue da badi hanja te øt'e. Porque hingui ho ngue da nømman'u Oja p'u ha ya.

-----

2 Rá mūditho dí xi'i ngue gui xifi gätho yø 'yec'ei ngue da marpabi Oja gätho yø ja'i ndap'u bi zä. Da 'yäpi ngue da mäxyø ja'i na Oja. 'Ne di ja mammadī Oja yø ja'i ngue'a rá 'bäxte Oja da 'yøt'e. ²Da marpabi Oja yø dast'abi. Da marpabi Oja gätho yø ja'i ja yø

cargo. Porque gáthogahú dí nne ngue ga m'mamma páhähú, hín temma hya, n'namhma ngue co n'na ra páhátho gdá thannehú Oja 'ne da zá'p'u ga n'yo manhohú. ³Ma dátho máhyonitho ngue ga mmarpahú Oja gátho yø ja'i, porque guehna nnu manho Oja ma Yantehú na. ⁴Porque Oja, nnepe ngue xøgue gátho yø ja'i di nyanyø te. 'Né nnepe ngue da díní xanho yø mmui yø ja'i hanja na ra hya majuaní. ⁵Nuna Oja, n'natho i 'bui. 'Né xquet'a n'na nc'eitho na da zä da 'yøt'e ngue di nhojpauí Oja yø ja'i, guehna ra Jesucristo na. ⁶Ra Jesucristo bi n'uní bi tho ngue bi gurpabi yø ts'oqui gátho yø ja'i. Nu'mø mi zønna pa bi nja na ra hya na, ya bi nequi xandønho p'uya ngue Oja nnepe ngue gátho yø ja'i di nyanyø te. ⁷Janangue bi 'yexcagui Oja ngue drá representantegä ra Cristo. 'Né penngagui ndap'u bi zä ya ngue ga ma xihra hya yø ja'i hingyø judío. Nuna ra hya majuaní dí ec'eíui, guehna ga xännbabi yø ja'i na. Guí padí xanho ngue majuaní te dí xi'i, 'né guí padí ngue híní fehni porque dí ec'eí ra Cristo. ⁸Dí nnegä ngue ndap'u bi zä da mat'Oja gátho yø n'yohú. Nu'mø ens'yø 'ye yø ja'i ngue mmat'Oja, di unyø mmui Oja, di ja manho yø mmui, hingue di danzø yø mmui ngue dadí njunt'ui yø mmic'eíui.

⁹A nu yø xisu, 'yo dadí 'yex'mø bi nhoqui. Hingra n'yets'i di hocyø ya. Hingra n'yets'i di hye ra ulu xammadí rá muui. Hingra n'yets'i di japyø oro ogue yø perla da japyø he. Sinoque da hye yø he tengutho yø he yø hoja'i, ngue híní 'yets'i.

¹⁰Nu'a di nejmanho yø xisu, da gue'a

ngue ra nho da 'yøt'e. Porque yø xisu ec'eí Oja, mahotho 'mø di nequi ngue øtra nho. ¹¹Mente ra ora sännbabi ra hya yø ja'i, yø xisu 'yo sä di ya ngue da zohyø ja'i, di nja yø ts'u. ¹²Porque hín dadí ungä ra nt'edi ngue di nxännbate n'na ra xisu, sinoque ra xisu i ja ngue da 'yøxtho ra hya. Porque hingui sä di m'met'o p'u ha 'bühø n'yohú ngue di manda. ¹³Porque Oja, rá muditho bi hocra Adán, m'mefa p'uya bi hocra Eva. ¹⁴Pe ra Adán himbi hyätra zithu'a, sinoque ra xisu'a bi hyätra zithu. Mí thätra xisu p'uya, ya gue'a ra ts'oqui bi 'yøt'a. ¹⁵Pe ra xisu di nyanná te 'mø da 'yøtra 'befi bi un'Oja, ngue di tehyø basi. Høntho ngue ra xisu jatho ngue di nja rá nt'ec'eí, di máhyø mmic'eíui, di n'yo xanho, hinda 'yespi te ga 'yo.

-----

3 Nuna ra hya dí mmangä, majuaní na. Ngue nu ra ja'i nne rá cargo ngue di m'met'o p'u ja ra nja ngue drá mamhya, xandønho ra 'befi nne da 'yøt'e. ²Janangue nu ra ja'i ja rá cargo ngue 'bet'o ra hya, jatho ngue hín temä hya da thinnbi. N'na dra xisu da zi. Da zamrá mmui. Di mfädi xanho. Da 'yøt'e ngue da hnu manho te ga 'yo. Di unna ts'äya p'u ja rá ngu. Da badí xanho ha di japra hya di nxännbate. ³'Yo di iti. 'Yo dra nequisui. Di nja rá yemmui. Da badí ha di hojpabi yø ja'i di nsui. 'Né hinga høntra menyü di ma rá mmui. ⁴Da badí ngue di manda xanho p'u ja rá ngu. Da 'yøt'e ngue dyø 'yøde xanho yø basi, 'né di nja yø ts'u yø basi. ⁵A nu'mø hingui padí

di manda xanho p'u ja rá ngu, ya hinda badi ha di japi di m'met'o p'u ha di mpeti yø ja'i Oja 'mø. ⁶A nu'a ra n'yohu da t'ets'i ngue di bentrá cargo di m'met'o p'u ja ra nija, hinda gue'a n'na ra n'yohu ngue ts'udra pa xa 'yec'ei ra Jesucristo. Porque nthambenitho di 'yets'i. Ya da 'yøtra ts'oqui tengutho bi 'yøtra zithu manjam'mø ngue bi 'yets'i 'ne 'da di mep'u ja ra castigo. ⁷Jatho ngue di n'yo manho n'namhma ngue nu'u yø ja'i hingyø 'yec'ei da nu mansu. Ya hinda zä ha di japyø ja'i da 'yembi ngue hinga gue'a ga 'yo. Porque ra zithu emmei honi ha di ts'onni ha ya yø mamhya.

-----

⁸A nu'u yø ja'i ja yø cargo ngue fäxte p'u ja ra nija, xquet'a ngut'atho ja ngue da 'yøt'e, jatho ngue di n'ho ja'i, jatho ngue hinda nhäte p'u ha ya. Jatho ngue hinda n'iti. Jatho ngue hinga høndra menyu di ma yø mmui. ⁹Nuna ra hya n'youi yø nt'ec'ei i ja, guehna ra hya himmi fadi hanja na, guehna di nxännbate na ra hya na co gätho yø mmui. ¹⁰Nuya yø n'yohu ya, 'bet'o da hnu te ga 'yo. A nu'mø ngue ya hin tema nts'o bi thinnbi, ya da zä di nja yø cargo ngue di mfäxte p'u ja ra nija. ¹¹Ximmangu yø xisu fäxte p'u ja ra nija, xquet'a di n'equi ngue dyø hoja'i. Hindyø zate. Da zamyø mmui. 'Yo di hep'u'a rá 'befi pefi. ¹²A nu yø n'yohu ngue ja yø cargo fäxte p'u ja ra nija, n'na ngu n'na jatho ngue n'na dra xisu da zi. Pe da badi ngue di manda xanho p'u ja rá ngu. Ngu yø basi, ngu'u hingyø basi, da badi di manda xanho. ¹³Porque

nuya yø n'yohu ja yø cargo ngue fäxte p'u ja ra nija, nu'mø padi xanho ha di japi da 'yøtra 'befi pefi, ya man'natho nnu mansu yø ja'i. Ya säp'u da hya ra ts'edi da ma hanja ngue ec'ei ra Jesucristo.

-----

¹⁴Ague Timoteo, nugä dí xønni ga mmap'u ga ma nu'i. ¹⁵Pe nu'mø himbi zä dá magä p'u n'nahmantho, ya dí otra carta ja ua ngue ga pen'a'i p'u. Porque dí nnegä ngue guí padi xanho hanja ra hya nuna ja ngue da n'yo yø ja'i ya o rá 'ye Oja. Nuna Oja na, majuaní ngue 'bui. A nuya yø ja'i Oja ya, guehya färpabi rá hya 'ne töxhma hyabi rá hya Oja. ¹⁶Januaní ngue mazihotho na ra hya dí ec'ei hu. Pe Oja bi 'yøt'e ngue bi dinma mmui hu hanja na ra hya na, ngue ra Cristo bi nja'i. 'Ne ra Espiritu Santo bi 'yøt'e ngue fadi ngue hin tema nts'o bi 'yøtra Cristo. Da guehyø anxé Oja i nnu mansu. A nuyá, ndap'u bi zä i hma te'o na ra Cristo. 'Ne t'ec'ei gä rá nguni nximhäi. 'Ne bi zix Oja ngue i ma mahets'i.

-----

4 Pe ra Espiritu Santo njuantho xicju ngue nu'mø ni ma da gaxyø pa, di m'muhyø ja'i da hyep'u yø nt'ec'ei. Nu'u yø fehni xännbate ngue ra zithu di bennbabi ra hya xännbate, go gue'u da den'nu. ²Nuya yø xännbate ya, ra fehni na ra hya da ma ngue di hyätyø ja'i. Padi xanho ngue hinga gue'a te øt'e, pe 'be xingui tár'man'u yø mmui'a te øt'e. ³Nuya yø xännbate ya, xihyø ja'i ngue embi hin'yü ra nt'edi di nthatyø ja'i. 'Ne

xihyø ja'i ngue embi hinga gätho yø cosa sä ngue da ts'i. Conque Oja bá sänni ngue bá nja'a te ts'i n'namhma ngue nuya yø 'yec'ei di ja mammadi Oja 'mø bi zi'a te si. ⁴Porque nu te gä bi hoc'a Oja ngue da ts'i, gä xanho. Hingui sä ga emhmü ngue ja rá ts'oqui ra ja'i nu'a si te tini. Sinoque ma ga ja mammadihu Oja 'mø dí sihu'a te bá sänni ngue ga sihu. ⁵Porque nu'mø t'äprá mate Oja ngue di japi te ts'i, Oja di japi te si ra ja'i.

-----

⁶Nu'mø ngue nguna ra hya gui xännbabi'u ma cuhu ya, majuaní ngue gue'e rá hoga mefi'ra Jesucristo 'mø. Dami hyani gui hyu'ni mmü na ra hoga xädi ya xcá bent'i. ⁷Pe nu'u yø hya te säma cuento ngue hinga gue'a rá hya Oja, 'yo gui ørpa masu'u yø hya'u, porque hinte di muui. Dami hyoni ha di ndu xanho ni nt'ec'ei i ja. ⁸Porque nu ra ja'i ngue xührá do'yo, di 'yani, man'na xanzaqui cohi ngue'a gui 'yani. Pe ma datho man'na xanhotho ngue di zacrát nt'ec'ei ra ja'i. Porque nuna ma nt'ec'ei hu i ja, hinga høndra pa jap'u ga tinnbahü rá njapi Oja, sinoque 'nehra pa di 'yep'u. ⁹Nuna ra hya na, guehna ngue majuaní na. 'Ne guehna mahyonitho da 'yec'ei gätho yø ja'i na. ¹⁰Janangue nuyá, madague'a sücüi yø ja'i ya, pe ma ga ho ma mmü ga øt'ui ra 'befi bi 'dacui Oja. Porque dí haxa njuani ngue nu'a ma Ojai i 'bu'a. 'Ne guehna ja ngue da yani gätho yø ja'i na. Pe nu'u yø ja'i di nyanyø te, guehya da 'yec'ei ra Cristo ya.

¹¹Nu'mø gui xännbabi ra hya yø ja'i, nuya yø hya dí xi'i, guehya gui

xihyø ja'i ngue da 'yøtya yø hya ya. ¹²Yo gui nne ngue hinjonda 'yøt'a masu ngue grá ts'ant'utho. Sinoque dami 'yu'a te ra nho ja ngue da 'nyo yø 'yec'ei. Dami 'yudi ngue gui yamanho p'u ha gui ya. Dami 'yudi ngue gadi mahni mmic'eiui. Dami 'yudi ngue ja xanho ni nt'ec'ei. Dami 'yøt'e ngue da bahyø ja'i ngue gä ra nho gni 'yo. ¹³Mente ga mmagä p'u, dami ja ndummüi gui mmambrá hya Oja p'u ha di mpeti yø 'yec'ei. Dami opan'yu hanja ra hya. Dami nxännbate xanho. ¹⁴Nu'u yø n'yohu 'bet'o p'u ja ra njja bi japyø 'ye p'u ja ni ya, ya bi xi'i te 'be'a ma hya nne'e Oja gui 'yøt'e. Nuna ra 'befi bi 'da'i Oja, man'nan'yo mi 'yøt'e ngue te sätho gui 'yøt'e.

¹⁵Nuya yø hya dí xi'i ya, dami ja ndummüi ngue gui 'yøt'e te dí xi'i. Dí nne ngue da nu yø ja'i ngue man'na man'na gdí padi ha gdí japra hya ngue da zä gui 'yørpe xanho rá 'befi Oja. ¹⁶Dami mfädi xanho, 'ne dami mfädi ngue gä da gue'a ra hya ni 'yup'u gui nxännbate. Nu'mø gui 'yøt'e te dí xi'i, ya di nyanni te, da guehyø ja'i da 'yøxra hya gui mma, xquet'a di nyanyø te.

-----

5 Nu ra dac'ei ngue hinga gue'a te øt'e, 'yo gui ya manzaqui 'mø ga hejpabi te øt'e. Mahotho gdí zofo, gui 'yøt'e como tengutho 'mø ngue ni papá'a ra dac'ei. A nu'u yø ts'ant'utho, gui 'yøt'e como tengutho 'mø ngue ni n'yohu. ²A nu'u yø xisu ngue ya yø dac'ei, gui 'yøt'e como tengutho 'mø ngue ni mamá. A nu'u yø hmüte xisu, gui 'yøt'e como tengutho 'mø ngue eni nju, pe gä ra nho gdí n'youi.

³A nu'u yø 'danxu ngue hinjo'o to da hyonnb̄i te da zi, gue'u yø mmi'yec'eiui da mäts'i ngue di unni te honi. ⁴Pe nu ra 'danxu ngue 'buh̄yø basi ogue 'buh̄yø 'bet'o, guehya yø basi na ra 'danxu hox̄yø xi ngue di unni te da zi. Porque yø pa xa thogui, gue'a rá mamá yø basi bi ja mmansu gä i nte. Janangue ní 'yup'u ngue di ja mmansu yø mamá yø basi 'mø bi ndac'ei. Porque gue'a nnu manho Oja'a ngue yø basi di ja mmansu to bi tede. ⁵Pe nu ra 'danxu ngue 'base, hinjo'o to da hyonnb̄i te da zi, guehna ja ngue da mäxyø mmi'yec'eiui na. Porque hinda hont'a Oja nnøts'e 'ne hingui säya ra pa ra xui nzo Oja. ⁶Pe nu ra 'danxu ngue gue'a te rá pähäse ga 'bui, ya hinda ma m'mäts'i. Porque nuná, emma 'bui pe tengutho 'mø ya xa ndu. ⁷Guehna ra hya gui xifi da 'yøtyø 'yec'ei naya, n'namhma ngue ya hinjonda 'yembi ngue hinga gue'a te øt'e. ⁸A nu ra 'yec'ei ngue hinda unni te 'be'a honna papá ogue rá mamá, ogue rá men̄i, guehna ra 'yec'ei ngue hinga 'yo'a te ra hya rá nsäui rá nt'ec'ei na. Man'na nu'u yø ja'i hingyø 'yec'ei hingui njap'u'u, man'na di unni te honyø dac'ei'u.

⁹A nup'u ja ra lista ngue yø 'danxu gui 'yets'i ngue di mfäxte p'u ja ra nija, da gue'u yø 'danxu ngue tho'i hyate njeya 'bui. 'Ne n'nat'a rá ndø xa m'muhmi. ¹⁰Da gue'u yø xisu fadi ngue xa 'yøtra nho, xa tede xanho yø basi, xa unna ts'äya p'u ja rá ngu te'o hin'yü ha di nsäya ngue yap'u ní 'yeh̄e. 'Ne fadi ngue hinda 'yets'i ha ya, di ja mmansu yø mmi'yec'eiui. I fäts'i to sä ra n'u. Zant'a ngue høndra nho di ho da 'yøt'e.

¹¹Pe nu'u yø 'danxu ngue cohra jeya 'bui, 'yogui ets'i ngue di mfäxte p'u ja ra nija'u. Porque nthamben̄itho ngue da dini to di nthatui mahøn'a, ya da hyep'u'a rá 'befi ra Cristo ørpe. ¹²Ya cohi ngue festho'a ra hya xa nhyøxmaxi ngue di mfäxte p'u ja ra nija p'üya. ¹³Ogue da gohi ngue yø monni, ní yut'i ní bømp'u ja yø ngu. 'Ne hinga hontho ngue yø monni, sinoque di c'a yø mmi'c'eiui p'u ha 'yo. I mmanyø hya nu'u hinni 'yup'u da ma. Nu'a te ga 'buh̄yø ja'i p'u ha søni, gä di nthint'i. ¹⁴Janangue di nnegä ngue nu'u yø 'danxu ngue yø hmute xisutho di nthati mahøn'a, di m'muh̄yø basi, da mähyø ngu. Ya hinda zä ngue toni ja'i da 'yembi hinga gue'a øt'e. ¹⁵Porque 'bu i'da yø 'danxu ngue ya xa 'uegue, ya ørpabi rá pähä ra zithu.

¹⁶Nu'mø n'na ra n'yohu ogue n'na ra xisu ngue ra 'yec'ei, nu'mø bi n'nanxu n'na rá men̄i, da mäts'i, di unni te honi. 'Yo di nnepe ngue gä go yø 'yec'ei da hyonnbabi'a te rá gasto honi. Porque yø 'yec'ei, gue'u yø 'danxu hinjo'o to da hyonnb̄i te da zi, gue'u ja ngue da mäts'i, di unni te honi.

¹⁷A nu'u yø n'yohu 'bet'o ngue øtra 'befi p'u di mpeti yø 'yec'ei, jatho ngue emmei da nu mansu yø ja'i. Da gue'u yø mamhya ho yø mmui di mpefi ngue xännbabi rá hya Oja yø ja'i, ma datho nne ngue da nu mansu yø ja'i ya. ¹⁸Porque nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ra hya ngue ena: "Dami japi ngue di nsihm̄e ra ndani nuna nnehyø trigo ngue di ntagu, 'yogui turpabi rá ne", i enna hya. Mahøn'a nt'ot'i ra hya ngue ena: "Nu ra mefi

øtra 'befi, ni 'yup'u ngue di t'unná nzäbi”.

¹⁹A nu'mø ngue ma yapi n'na nc'ei'u 'bet'o p'u ja ra nija, nu'mø ngue hinjo'o yoho ogue hyu yø testigo di ja majuaní'a te gui nyapi, 'yo gui 'yørpa masu'a ra yapate. ²⁰Pe nu'a ma yapi 'ne majuaní ngue ja rá ts'oqui, dami hejpabi. Da nu gätho yø ja'i p'u gui hejpi n'namhma ngue nu'u yø ja'i da nup'u gui hejpi, ya da zu da 'yøtra ts'oqui. ²¹Nuna ra hya dí xi'i ya, nuna Oja co 'nehna ma Hmuui Jesucristo co 'ne'u yø maça anxé bí 'bu mahets'i øde te dí xi'i ya. Nu'mø gadi n'amigoui n'na ra ja'i, ogue hin gadi n'amigoui n'na ra ja'i, pe nu'mø ja rá ts'oqui dami hejpahmabi. ²²Nu'mø ja ngue gui 'yets'i to di m'met'o p'u ja ra nija, 'yo guí nne ngue ra sönitho'a te gui 'yøt'e. Dami tømí, 'be guí nnu te ga 'yo ra ja'i. Xi'mø gue gui 'yex'a n'na nc'ei, nu'a fadi ngue ja rá ts'oqui, 'yo guí nne da 'yen'a'i yø ja'i ngue guí nnu manho'a ra ts'oqui øt'a gui 'yets'i. Pe nu'i, 'yo tema nts'o guí øt'e.

²³Ague Timoteo, nu'mø ngue thojpatho gadi hyenni ngue xan'u ni mmui, 'yo høndra dehe guí si, dami si zits'u ra vino.

²⁴I 'bu i'da yø ja'i ya, hante ngue da thaspabi ra güenda, di nequi xanho ngue ja yø ts'oqui. Pe ximmi 'bu mi'da p'uya ngue händi nequi ngue ja yø ts'oqui. Sinoque ja gue'mø bi thaspabi ra güenda di nequi ngue ja yø ts'oqui. ²⁵Xquet'a njarbatho yø ja'i ngue øtra nho ya, di nequi xanho'a te ra nho øt'e. Madague'a ngue hingui fadi te gäma nho øt'e, pe m'mefatho fadi ngue xanho te øt'e.

-----

6 A nu'u yø 'yec'ei ngue yø hmiqúi, jatho ngue da nu mansu yø hmu. Porque nu'mø hingui nnu mansu yø hmu yø hmiqúi, yø ja'i p'uya da 'yembí ngue hingui ho ra hya nná 'yohu. Ya da nømman'u Oja p'uya. ²A nu'u yø hmiqúi ngue yø 'yec'ei yø hmu, 'yo di ena ngue ts'utho ja ngue di nu mansu yø hmu, da 'yena ngue ya 'daligu yø nt'ec'ei i ja, ya di ncu. Sinoque man'natho ja ngue da hyumbi di mpafi, porque ma madi'a ra 'yec'ei t'ørpabi rá 'befi. Nguna ra hya guí xihyø ja'i 'mø guí xännbate ya.

-----

³Nuna ra hoga hya bi nxännbate ra Hmu Jesucristo, guehna rá n'youi ma nt'ec'ei jagüi naya. Pe nuyá, ya 'bu i'da yø ja'i ngue n'nan'yo ra hya xännbate. ⁴Guehya yø ja'i di 'yex'mø ya, guehya hñte pahya. Ma'bedi yø mmui, gä ra njun'mahya ga 'yo. Guehya yø zeya, yø nequisui, yø nemhya. Hingui ec'ei te sifi. ⁵Hinha rá nzegui ra njunt'i øt'ui yø ja'i porque xants'o yø n'yomfeni. Nuna ra hya majuaní, hingui padi hanja na. I ena ngue nuna ra hya ngue rá nt'ec'ei i ja, xangu rá muui, porque ena ngue guehna ra hya di daha xangu ra menyü. Pe nu'a'i, ogadi nsixui'u njap'u. ⁶Majuaní ngue nuna ma nt'ec'ei jagüi, xandøngu rá muui na, porque xandøngu ra nho n'youi. Pe ra ja'i, ja ngue di johyahmaha hont'a zihangu ts'u tini. ⁷Porque nu'mø bi mihra ja'i ua ja ra ximhäi, hñte bá hya. Ximmangu 'mø bi du, hñte da hyats'i. ⁸Janangu nu'mø

ja te da zi ra ja'i, ogue ja te da hye, co nu'a p'uya, di johyahmaha.

⁹Pe nu ra ja'i hontho nne ngue di mmemmeti, guehna ra ja'i hingui henni ga hyatra n'yomfeni ngue otra ts'oqui ha di dinna menyu. Entho so ra 'dihi, porque hont'u yø pahä hinte di muui so rá mmui, gue'a di m'me'a. ¹⁰Porque nu ra ja'i ngue hondra menyu di ja ndummui honi ha di dini, xangu ra ts'oqui øt'e ngue ha ga ndinna menyu. A nuyá, 'bu i'da yø ja'i, asta ya xa hyep'u yø nt'ec'ei ngue hondra menyu di ja ndummui honi ha di dini. Pe nu'a te rá menyu ya xa ndini, gue'a ra m'mu man'u i tho'a.

-----

¹¹Pe nu'i, ngue rá mēfi'i Oja, man'nan'yo mi 'yøt'e ngue gui 'yøt'e tengu ya yø hya ja dí xi'i. A nu'a'i dami 'yøt'a te xanho. Di nequi ngue ja xanho ni nt'ec'ei. Ja ndummui dami thanne Oja. Ja ndummui dami mahni mmic'eiu. Dami seti te gäma hya guí thogui. 'Ne ogadi 'yex'mø guí ya. ¹²Dami ja ndummui ngue ya gdí 'bu'a ngue gui 'yøt'a te rá nsäui ni nt'ec'ei i ja, n'namhma ngue gui nthēui ra te para zantho. Porque bi zon'na'i Oja ngue gue'a gui 'yøt'a. Nu'a ra pa bi zon'na'i Oja, xangu yø ja'i bi 'yøde te gá ma ngue ja ni nt'ec'ei. ¹³A nuyá, nuna Oja di unna te gätho'u ja yø te, guehna øde gätho ya yø hya dadi 'bep'a'i gui 'yøt'e. Da guehra Jesucristo, nuna bi dá xanho rá hya p'u ha 'buhra Poncio Pilato, xquet'a øde gätho ya yø hya dadi 'bep'a'i gui 'yøtya. ¹⁴Gätho ya yø hya dadi 'bep'a'i gui 'yøtya, dami 'yøt'e. 'Yo te dadi 'bedi,

n'namhma ngue hin tema hya da thin'na'i ngue hinda gue'a gui 'yøt'e asta guehra pa ngue da ep'u mahøn'a ra Hmu Jesucristo. ¹⁵A nuyá, nu'mø bi zonna pa xpá nzännbabi Oja ngue da ep'u, ya da ehē. Nuna ma maca Ojahu, guehna hønse na jase rá ts'edi na. Guehna ra dast'abi na ngue yø dast'abi. Guehna ra Hmu na ngue yø hmu. ¹⁶Guehna Oja na ngue hinjam'mø da du. Nup'u ja rá nyot'i 'bui, hinjonda zä da guat'i. 'Ne hinxa 'yehra pa ngue toni ja'i xa mbøni ngue da nu, porque hingui sä di hnu hapu 'bui. Nuna Oja na, guehna ma datho hnu mansu na. 'Ne guehna jase rá ts'edi para zantho na. Da ngut'atho.

-----

¹⁷A nu yø ja'i ngue yø mmemmeti ua ja ra ximhäi, dami xifi ngue 'yo dadi 'yets'i ngue ja yø menyu. 'Yo sä di ena ngue gue'u yø menyu da mäts'i. Porque hinga gue'a rá menyu ra ja'i da mäts'i. Dami xifi ngue da hyutho yø mmui ngue gue'a Oja i fäts'i. Nuna Oja i 'bui, guehna mathoguitho di jajpah na, porque nnepe ngue ga johyahu. ¹⁸Nu'u yø ja'i ja xangu yø menyu, dami xifi ngue da 'yøtra nho. Porque man'natho xangu di muui ngue xta ngu ra nho da 'yøt'e, hinda gue'a ngue da mēstho rá menyu. Dami xifi ngue 'yo di ya yø mmui ngue di unyø ja'i'a te tini. ¹⁹Nuna ra nho da 'yøt'e ngue da mäxyø mmic'eiu, di nja rá njut'i 'mø yø pa dí 'yep'u, gue'a di segura'a ngue di t'unna te para zantho'a te da 'yøt'e.

-----

²⁰Ague Timoteo, nuna ra hya bi ma mafäti'i ngue gui xännbabi

yø ja'i, dami fädi xanho ngue da
 guehna ra hya gui nxännbate na.
 'Yo gui ørpa masu'u yø hya te sätho
 hinte di müui. Da guehyø ja'i nu'u
 ena ngue ja xangu yø mfadi, 'yo gui
 ørpa masu'u yø hya mma, porque
 himma juani ngue di nthe yø hya

i mma. ²¹'Nε nuyá, ya 'bø i'da yø
 ja'i ngue di xähna ra hya na, ya
 mma ngue ja xangu yø mfadi, asta
 gue'mø da gohi ngue di pumbeni'a
 rá nt'εc'ei i ja. Ya dí xi'i ngue mami
 njap'u.
 Oja di jap'a'i. Da ngut'atho.

2 ra Timoteo

Ja ua rá yoho ra carta bi 'yo'tra Pablo,
ngue bi mennba ra Timoteo.

---

1 Nugä drá Pablo, Oja bi 'yexqui
ngue drá representantegä ra
Jesucristo. Bi neque ngue ga xicä yø
ja'i ngue Oja di yat'i ngue di unna
'da'yo te to gä di unyø mmui ngue
da 'yec'ei ra Jesucristo. ²Janjuani
ngue dadí ma'i, ague ma ts'unt'ui
Timoteo. Dí nnegä ngue nuna Oja
ma Papáui co 'nehna ma Hmuui ra
Jesucristo di jap'a'i, di 'da'i rá mate,
'ne da hyut'a ni mmui.

-----

³Tengutho maní danne Oja'u
ma mboxitagä manjam'mø, xquet'a
ngut'atho ya, dí thanne Oja co
gätho ma mmui. Ra pa ra xui dí
mmat'Ojagä conná ngue'e. Nu'mø dá
ben'a'i, zant'a dadí ja mammadigä
Oja. ⁴Dí mbengä ngue nu'mø
dambá soc'a'i p'u, asta gá nzoní. A
nuyá, janjuani ngue dí nne ga nnu'i,
n'namhma ngue di nja ga mpähä.
⁵Dí mben'a'i ngue himma xots'etho'a
ni nt'ec'ei i ja. Nu'a ni su Loida 'ne'a
ni mamá Eunice, rá muditho bi
'yec'ei ra hya'u. Dí pacä njuani ya
ngue xquet'a 'ne'i majuaní ja xanho
ni nt'ec'ei ya.

⁶Nugä dí xi'i ngue 'yo guí nnepe
dí m'm'e'a ra ts'edi bi 'da'i Oja
'mø ma japä ma 'ye p'u ja ni ya.
⁷Porque nne'e Oja ngue hingui
nsu. Janangue di 'da'i ra ts'edi
ngue 'yoguí su yø ja'i. 'Ne di 'da'i
ra ts'edi ngue gui mahyø ja'i. 'Ne
di 'da'i ra ts'edi ngue gui sammi
xanho ni 'nyomfení. ⁸'Yogui embi
ngue ra 'be'isä guí xihyø ja'i hanja
rá hya na ma Hmuui Jesucristo.
Ximmangugä p'uya, 'yogui pes'ni
sä gui mma ngue dadí mpahmi,
a nugä madague'a dí ofädi ngue
dí mmambä rá hya ra Cristo.
Tengutho dí øt'a ya, damí njap'u,
damí ne ngue di ha'i ra ts'edi Oja
ngue guí mmanña hoga 'da'yo
hya, madague'a guí sä ra n'u conná
nguehna ra hya na. ⁹Nuna Oja
bi yanju, 'ne bi zongahü ngue
ga hehmu p'u ra nts'o. Madague'a
ngue hinga gä ra nho xtá n'yohü,
pe Oja bi 'yøtra mate bi zongahü
ngue da yanju. Porque hante ngue
di nhohra ximhäi, Oja ya xi zänni
ngue da penhna Jesucristo ngue
da yanju. ¹⁰A nuyá, ya bi zøcua
na ma Yantehü ra Jesucristo ya.

Mi zocua na, ya bi fadi hanja na ra mate Oja. Ra Cristo bi dapra ts'edi ra ndate. Nuna ra hoga 'da'yo hya bi ma, guehna i bahyø ja'i ngue ha di nthœui ra 'da'yo te para zantho na.

¹¹Nuna ra hya naya, go bá t'excã ngue ga mmangã na. 'Ne bá t'exqui ngue drã representantegã ra Cristo ngue ga xännbabi ra hya yø ja'i 'bui ndap'u bi zã. ¹²Janangue guehna nnã sägã ra n'u naya. Pe nugã hindí pes'mã sä ngue dí ofãdi. Porque nuna Oja dí nnøxã, dí pacã njuani ngue xanho na. 'Ne dí haxã njuani ngue ja rá ts'edi Oja ngue da mäqui, 'ne da bømmanho te nnã 'yo asta gue'mø rá nzegui yø pa.

¹³Ague Timoteo, nuna ra hoga hya dá xän'na'i, da ngut'atho ra hya guí xännbabi yø ja'i ya. Dami 'yec'ei ra Jesucristo hangu ra pa. Rãngue guí n'youi ra Jesucristo, dami mahyø ja'i hangu ra pa. ¹⁴Di fãt'a'i rá hya Oja ngue guí xännbabi yø ja'i. Nuna ra Espiritu Santo dí n'yohu, dami 'yãpi ngue da mãxã'i ngue guí padí ha gdí japra hya.

¹⁵Ya guí padí ngue nu'u ma cuhu ngue yø mmengu Asia, gã bi hyegaguí p'u, tengutho bi jacra Figelo 'nehra Hermógenes. ¹⁶Pe nu'a ra Onesíforo, Oja di japi te'o gã 'bup'u ja rá ngu. Porque nunã, xangu yø nnidí bi hoga ma mmui. Himbi mesta rá sä ngue dí ofãdi. ¹⁷Nu'mø mi zocua Roma na ra n'yohu na, bi 'yemmei bi hyongui hapu dí ofãdi asta gue'mø mi dingui. ¹⁸Da gue'e, ya guí nnuse ngue nuna ra Onesíforo xangu ra 'bãxte bi 'yørcaguí 'mø dambã m'mucã p'u ja ra hnini Efeso. Da ne Oja ngue di unna mate 'mø rá nzegui ra pa.

-----

2 Ague ma ts'unt'u'i, dami hya ra ts'edi co nuna rá mate di 'da'i ra Jesucristo. ²Ya xangu yø ja'i bi 'yøde hanja na ra hya dá xän'na'i. Nuya yø hya dá xi'i, dami xihyø ja'i nuya ya padí ha di japra hya da ma, da ngu'a ra hya da xännbabi mída yø ja'i.

³Dami 'yøt'e ngue rá hoga soldado'i ra Jesucristo. Gui seti hangu ra n'u ja ngue gui thogui. ⁴Nu ra ja'i nnøpe ngue rá soldado ra Cristo, nu'a rá Hmu di manda, gue'a ørpabi rá pähä'a. Ya hingui sãns'e'a rá 'befi ga 'yo. ⁵Gui 'yøt'e tengutho yø ja'i pa ra taha ngue ra 'dih. Nu'a hinda 'yøt'e gãtho'a te di manda'a to di marca ra 'dih, ya hĩnte da daha. ⁶Gui 'yøt'e tengutho ra mefi di mpep'u ja ra huahi. Nu ra mefi sä ra n'u ngue di mpefi, gue'a ra mefi ja xanho rá nzãbi'a. ⁷Dami padí hanja na ra hya dí xi'i. Nuna ma Ojau, da 'yøt'e ngue da dinni mmui xanho te gãma hya dí xi'i.

⁸Hønna da zo ni mmui na ra Jesucristo. Nuna rá mbom'meto ra David, guehna ndast'abi naya, porque bi bennate 'mø mi tho na. Nuyã, guehna ra hoga 'da'yo hya dí xicã yø ja'i naya. ⁹Connã guehna ra hoga 'da'yo hya dí mmangã, guehna ra n'u dí sägã naya. I nthut'igã ua ja ra fãdi conyø cadena tengutho 'mø ngue di ja te xca ts'oní. Pe nuna rá hya Oja dí mmangã, hinga 'nehna nthut'i conyø cadena na, siempre dí mmamhmagã ra hya. ¹⁰Nugã, nu hangu ra n'u dí thogui, gãtho dí seti. Porque dí nnegã ngue da 'yec'ei ra Jesucristo'u yø ja'i ya xpã huan'Oja.

Gue'a di nyanyo te'a, 'ne da dinna
 nho para zantho. ¹¹Majuani na ra
 hya na ngue ena: "Nu'mo da thoju
 conná nguehra Cristo, ya 'dap'u
 ga m'muhmu na ra Cristo p'uya.
¹²Nu'mo ngue ga seti hangu ra n'u
 ga sah'u, xquet'a nup'u ha di manda
 ra Cristo 'necju di nja ma 'befihu. Pe
 nu'mo ngue ga hehmu p'u ra Cristo,
 xquet'a ra Cristo da hyegahu p'u.
¹³Xiya, xi'mo ngue hindá jats'i te di
 mmamhmu, pe nu'a ra Cristo zant'a
 ngue di jats'i te ra hya mman'a.
 Porque ra Cristo, nuna ra hya i
 mma, hinjam'mo ngue dadi pádi".

-----

¹⁴Dami bennabi yo ja'i na ra hya
 di xi'i. Ra hmi rá dá Oja p'u gui
 xifi ngue hinda njun'mahya co nu'u
 yo hya hingui ja ts'edi. Porque ra
 njunt'i hingui pømmanho. Sinoque
 di ts'onnbá yo n'yomfeni yo ja'i oxra
 hya. ¹⁵Nuna Oja i hajta ra güenda
 te guí ot'e. Dami ja ndummui gui
 pøni xanho ra 'befi bi 'da'i Oja, ya
 hin'yu te gdí pes'ni sä. Gui hyats'i
 xandønho na ra hya majuani,
 da guehna gui xännbabi yo ja'i
 na. ¹⁶Nu'u yo hya hinte di muui
 ngue hinga gue'a rá hya Oja, ogui
 xännbate'u, porque guehya yo
 hya di ts'onnbá yo nt'ec'ei yo ja'i
 ya. ¹⁷Nuya yo hya xännbate ya yo
 ja'i njap'u, i 'yo yo hya asta gue'mo
 da 'yøtra nts'oni. Ngu'a ra nts'oni
 bi 'yøtra Himeneo, ximmangu ra
 Fileto. ¹⁸Guehya bi hyep'u ra hya
 majuani ya, xännbabi yo ja'i ngue
 embi himma juani di bennate yo
 do'yo, sinoque embi ngue nu'a ra
 mbennate ya bi nja'mo mi 'yec'ei ra
 hya'a. Co nuna ra hya na p'uya, di

ts'onnbabi yo nt'ec'ei 'da yo ja'i. ¹⁹Pe
 nuyá, hinda zá ngue di ts'onnbabi rá
 'befi Oja. Porque nt'ot'i yoho yo hya
 ngue i du. Nuya yo hya ya, i ena:
 "Nuna Oja, ya padi te'o gátho ya o rá
 'ye". Nu'a rá yoho ra hya p'uya i ena:
 "Nu ra ja'i ngue nne da denna Cristo,
 jatho ngue da hyep'u ra nts'o".

²⁰Nup'u ja n'na ra ngu xannoho,
 hinga 'da'igu yo mohi jap'u. Jap'u
 yo mohi ngue yo oro, jap'u yo mohi
 ngue ra t'axi, jap'u yo mohsa, jap'u
 yo mohi ngue ra häi. Nuya yo mohi
 ya, ja 'da ngue nts'upi. Ximmi ja
 'da ngue hinga nts'upi. ²¹Njarbutho
 p'u ja ra nija ya, hinga gátho yo
 ja'i hep'u ra nts'o. Pe nu ra ja'i nne
 ngue da hyep'u ra nts'o, guehna ra
 ja'i ot'e ngue rá mefi Oja na, i pehra
 'befi ngue nts'upi.

²²Yo guí ot'a te ra ts'oqui ør'mi'da
 yo ts'ant'u. Dami 'yøt'a te xanho.
 Di nequi ngue ja ni nt'ec'ei. Dami
 mahyo ja'i. 'Yo to gadi njunt'ui.
 Da 'da'igu gui 'yøt'ui yo ja'i ya bi
 hyep'u ra nts'o, ya nzo'a ra Hmu
 Jesucristo co gátho yo mmui. ²³Pe
 nu'u høndra njun'mahya nne, hingui
 padi te mma, dami hyep'u'u. Ya
 guí padi ngue nu'a ra njunt'i, ja bi
 fup'u ngue di nnu man'u yo ja'i. ²⁴A
 nu ra ja'i ngue rá mefi Oja, hingui
 ja ngue di nnequisui. Sinoque ja
 ngue 'da di matho gátho yo ja'i. Da
 badi ha di japi ngue dra hoga hya di
 nxännbate. Da zeti te mmanyo ja'i.
²⁵Di nya manhuehi ha di opan'yu ra
 hya'u to hingui nnu manho ra hya.
 Xamhmatho da ne Oja di 'bärpabi
 yo mmui, da 'yec'ei ra hya majuani.
²⁶Nu'mo bi xohrá n'yomfeni ra ja'i,
 ya da hyep'u ra zithu o rá 'ye. Porque
 gue'a ra zithu ørpabi rá pähä.

-----

3 Dami pahna ra hya ga xi'i ya. Nu'mø ya ni ma da gaxyø pa, ya man'na xta n'utho. ²Di m'muhyø ja'i da ne ngue hønse da dinna nho. Høndyø menyu da ne di xandi. Di 'yexpu ha ya. Da 'yena ngue maguese. Di nsate. Hinda 'yec'ei te da xihyø papá yø ja'i. Hinda benna mate t'ørpe. Ni xinga guehna Oja da 'yørpabi masu. ³Hindi nja yø yemmui. Hindi nja yø nhuocate. Da nømman'u yø mmic'eiui. Hinda zamyø mmui. Dyø nequisui. Porque yø nsuiui'a te gätho xanho. ⁴Guehya dyø nguymahyatho ya. Hinha ga nja yø ts'u. Di 'yex'mø ya. Nu'a te yø pähä yø ja'i, gue'a ni ma yø mmui'a, hinda gue'a Oja. ⁵Nup'u gui nequi, ena xø majuaní ngue su Oja. Pe himma juani ec'ei ngue jase rá ts'edi Oja. Ogadi nsixui'u to njap'u. ⁶Porque guehya yø ja'i ya, ya ja 'da yø ngu ya, ngue ya xa ts'onbá yø nt'ec'ei yø ja'i. Rá muditho, nuya yø xisu tu yø mmui ngue ja yø ts'oqui, 'ne hingui padi ha di hocyø ts'oqui, guehya honya ngue da hyät'i co nu'a te yø fehni xännbate. ⁷Porque nuya yø xisu ya, i nne da badi tema 'da'yo xädi i ja. Pe nu'a ra hya di xädi, hinjam'mø di tinyø mmui ndana gue'a ra hya majuaní. ⁸Nuya yø fehni xännbate, øt'e tengutho bi 'yøtra Janes 'nehra Jambres ngue bi mes'ra hya bi manna Moisés. Xquet'a njarbutho ya dí mmangá ya. Nuna ra hya majuaní i festho. Guehya xants'o yø n'yomfeni ya. Himma juani ngue ten'na ra nt'ec'ei jaju. ⁹Pe hinda zä da hyät'i xangu yø ja'i. Porque nu'a te yø m'memmui,

sär'mø da badi gätho yø ja'i. Di nja tengutho bi ja'u yo nc'ei bi mes'ra hya bi manna Moisés.

-----

¹⁰Pe ague Timoteo, ya gui padi xanho hanja na ra hya dí xännbategä. 'Ne gui padi te nná 'yogä. Gui padi te dí øt'ä. Gui padi ngue nugä dí ec'ei xanho ra Jesucristo. 'Ne dí seti te ørcagui yø ja'i. Dadi macä yø ja'i. Nu'mø dí sägä ra n'u, ena gue man'na dí ha ra ts'edi. ¹¹Gui padi hanja ngue nnu man'gyø ja'i, hingui nne da nugui. 'Ne gui padi hangu ra n'u xta sägä. Tengutho ra n'u dá sägä p'u ja ra hnini Antioquia, 'nep'u ja ra hnini Iconio, 'nep'u ja ra hnini Litra, dá sä ra n'u ngue hingui nne da nugyø ja'i. Pe nuna gä ra n'u naya, bi yangä Oja. ¹²A nuyá, nu to gätho nne da denna Jesucristo, gä da zä ra n'u ngue da ts'ui. ¹³A nu yø ja'i ngue yø ts'oc'ei 'ne yø fehni xännbate, man'na man'na ni go mants'o te ga 'yo. Mente häte, ximmi thät'i.

¹⁴Pe ague Timoteo, 'yogui hehna ra hya bi sän'na'i. Ya gui haxa njuani ngue majuaní na ra hya na, porque gui padi ngue nu'u bi xän'na'i ra hya, hingyø fehni'u. ¹⁵Asta gue'mø mará ngüe'i, gä xähya yø hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro. A nuna ra hya na, ja mmamp'u ngue di nyanna ja'i 'mø da 'yec'ei ra Jesucristo. ¹⁶Gätho'u yø hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro, guese Oja bi bennbabi ra hya bi 'yot'u to bi 'yot'a te nt'ot'i. Guehna mahyonitho ga xähmu naya. Gue'a gdá pahmu ndana gue'a ra hya ja ngue ga ec'eih'a, ndana gue'a hinga

ec'eiñ. Gue'a gdá pahmū ndana gue'a rā hyā hinga gue'a dí øthū, gue'a gdá pahmū'a te gā rā nho ja ngue ga øthū'a. ¹⁷Janangue nu rā ja'i ørpabi rá 'befi Oja, nu'a di xädi, gue'a di dinna mmui'a te gā rā nho ja ngue da 'yøt'e, hĩnte di 'bedi.

-----

4 Rá hmi rá dá Oja, 'ne rá hmi rá dá rā Hmū Jesucristo, go guehya øhna rā hyā dadi 'bep'a'i gui 'yøt'e. Porque rā Jesucristo da ep'u mahøn'a ngue di manda ua. Nu'mø bá ehe, ya da hyaspabi rā güenda'u i te, 'ne'u xandū. ²Gui ja ts'edi ngue gui 'yø'na rā hyā dí xi'i. Dami ja ndummui guí mmanna hoga 'da'yo hyā. Ogui säya guí xihra hyā yø ja'i, madague'a hinguí nne da 'yøde. Gui hyoni ha gdi tapyø mmui yø ja'i. Nu'u hinga gue'a te ga 'yo, dami hejpabi. Gui japa nts'edi ngue da gue'a te nnu manho Oja da 'yøt'e. Gui serpabi te xi'i yø ja'i. Ogui säya dami xännbabi rá hyā Oja. ³Porque da 'yehra pa ngue yø ja'i hinda ne da 'yøhna rā hoga xädi. Sinoque da hyonyø xännbate yø ja'i ngue n'nan'yo rā hyā da xännbabi, gue'a rā hyā da ne da 'yøhyø ja'i'a. 'Ne nuya yø xännbate ya, yø mmundotho di m'mui ngue di nxännbate rā fehni xädi. ⁴Porque yø ja'i hinda ne da 'yøhra hyā majuani. Nu'u yø hyā xa nzänse yø fehni xännbate, gue'u da 'yøt'u. ⁵Pe nu'i, dami samse ni n'yomfeni. Nu'mø gui sä rā n'u, dami seti. Ja ndummui gui 'yonna hoga 'da'yo hyā. Dami 'yøt'e xanho na ni 'befi bi 'da'i Oja.

⁶Ya ni ma da zønna pa ga pøngä ua ja rā ximhäi. Pe nuguí dadi

n'uni da thogui ngue rá 'befi Oja dí ørpe. ⁷Nugä xtá ho ma mmui dí honi ha di nthahra hyā. Nu te rā hyā bi 'bejpagui Oja ga øt'e, dá øt'e asta gup'u rá nzegui. Nuna ma nt'ec'ei i ja, dá fädi xanho. ⁸Nuyá, dí tømí ngue nuna ma Hmū mahets'i hasca rā güenda xanho. Dí pacä ngue di 'dajma njut'i, nuna da ma mā t'unni te'o gā øtra nho. 'Ne hinga høngthogui di 'daqui, sinoque di unni te'o gā di mā'a rā Hmū Jesús, 'ne tømí ngue da zønna pa da ep'u.

-----

⁹Ague Timoteo, gui ja ndummui guá ehe n'nahmantho ua dí 'bucä ngue ga nyauí. ¹⁰Porque nuna rā Demas bi ho rā pähä ja ua ja rā ximhäi na, bi zogagui ua, bi ma i mpa p'u ja rā hnini Tesalónica. Nuna rā Crescente i ma Galacia na. Rā Tito p'uya, i ma Dalmacia na. ¹¹Høndra Lucas bi gocua ya. Dí nnegä ngue guá sip'u rā Marco 'mø guá ehe. Porque nuna rā Marco dí hongä ua na ngue di mpefi. ¹²Nuna rā Tíquico dá penhnä na ngue i map'u ja rā hnini Efeso. ¹³Nu'mø guá ehe, guá canguits'u mā tuhu dá socä p'u ja rā hnini Troas, ja rá ngu rā Carpo. 'Ne guá ca yø libro dá socä p'u. Pe mā datho ja ts'edi guá canguits'u mā súcua nuya m'mänitho.

¹⁴Nuna rā Alejandro ngue rā 'yøt'a t'egui, xants'o te bi 'yørcagui. Pe Oja da gut'i te bi 'yøt'e. ¹⁵Pe nu'i, dami mfädi xanho 'mø gá nu na. Porque janjuani ngue täcra hoga 'da'yo hyā dí mmamhmu na.

¹⁶Nu'mø rá mudi mi ma mā juannagui p'u ja rā ts'ut'abi, dá

honi ha da japi ngue da nyani. Pe hinjombi boni ngue xta mmäxqui. Hante gue gätho'u ma cu bi hyegagui p'u. Da ne Oja ngue hinda bennbatho ngue bi hyegagui p'u. ¹⁷Pe nuna ra Hmu bi mäxqui, 'ne bi hacra ts'edi ngue dá mangä ra hoga 'da'yo hya p'u 'buhyø ja'i hinyø judío. Oja bi yangui, porque ena yø zate yø ja'i pets'i da dujthogui. ¹⁸Pe Oja di sigue da yangä p'u ha 'buhyø ja'i xants'o ga 'yo. 'Ne da mäqui xanho para ngue da zixcagui p'u mahets'i bádi manda. A nuyá, ma ga espahü Oja hangu ra pa. Da ngut'atho.

-----

¹⁹Dami zenguagui ts'up'u ra Prisca co 'nehna ra Aquila. Co 'ne'u to Gä 'bup'u ja rá ngu ra Onesíforo dami zenguagui ts'u. ²⁰Nuna ra Erasto bá cop'u Corinto na. Nuna ra Trófimo dá socä p'u ja ra hñini Mileto na ngue mi'u. ²¹A nu'i, gui ja ndummi guá ehé hante ngue da cutyø pa xta se.

Nuna ra Eubulo pen'na'i ra nzengua na. 'nehna ra Prudente di zengua'i. Da guehra Lino co 'nehra Claudia, gätho ya mi'da ma cühü 'bucua, Gä di zengua'i.

²²Da mäxa'i ma Hmuui ra Jesucristo. Oja di japi gätho'ahü. Da ngut'atho.

Ra Tito

Ja ua ra carta bi 'yo'tra Pablo, ngue bi mennba ra Tito.

---

1 Nugä drá Pablo, rá mefigä Oja, 'nē rá representantegä ra Jesucristo. Bi 'dacrä 'befi ngue ga japi da 'yēc'ēi ra Cristo'u to ya xpá huan'Oja. Ga japi da badi ngue majuanī na ma nt'ēc'ēihu i ja. ²Janangue da bahyø ja'i ngue di n'nacjü ra 'da'yo te para zantho. Hante ngue di nhohra ximhäi, ya xi zän'Oja ngue di 'dacrä ra 'da'yo te. A nuna Oja, hinguī fehni na. ³A nuyá, ya bi zønna pa bá sän'Oja ngue da fadi hanja na ra hoga 'da'yo hya. Nuna Oja ma Yantehü bi 'yexqui ngue ga mmambrá hya.

⁴Dadi zengua'i, ague Tito. Nu'mø dá ben'i, xøgue entho majuanī ngue ma ts'unt'üi. Porque dá ja'i gá 'yēc'ēi na ra nt'ēc'ēi jagüi. Dī nnegä ngue nuna Oja ma Papáhu co 'nehna ma Hmuhü Jesucristo di jap'a'i, di huec'a'i, da hyut'a ni mmui.

yø n'yohü hin tema hya xa thinnbi gui 'yēts'i. 'Nē n'na drá xisu di si. Nu yø basi di si, dyø 'yēc'ēi. 'Nē hinjonda zä da 'yēna ngue mathøguetho yø basi, ogue dyø mmejmähya. ⁷Jatho ngue nu to 'bet'o ngue yø 'yēc'ēi, hin tema hya da thinnbi, porque nu'a 'bet'o, ørpabi rá 'befi Oja. Janangue da thanhni to hīndi 'yēts'i. Hīndra cue. Hīndra iti. Hīndi mpøte. Hīnga hōndra mēnyu di ma rá mmui. ⁸Gue'a ra ja'i ngue di unna ts'äya p'u ja rá ngu. Di ho da 'yøtra nho. Da zamrá mmui. Dī nhoja'i. Da nu mansu Oja. Dī mfäse xanho. ⁹Nu ra n'yohü gui 'yēts'i, jatho ngue tengutho ra hya bi sännbabi, da gue'a ra hya di nxännbate'a. Porque gue'a ra hya majuanī'a. Co nuna ra hya naya, da zä di hatra ts'edi mi'da yø 'yēc'ēi. 'Nē da zä da dap'u te'o hīnga gue'a ra hya mma.

-----
⁵Nugä dá soc'a'i p'u ja ra häi Creta ngue gui juatyø hya di m'mēp'u 'buhyø 'yēc'ēi. N'na ngu n'na yø hnini, nup'u di mpeti yø 'yēc'ēi, gui 'yēxyø n'yohü di m'met'o. Ya xtá xi'i ndana gue'a'u gui 'yēts'i. ⁶Da gue'u

-----
¹⁰A nuyá, 'bui xangu yø mmejmähya, hīnte di muui yø hya xännbate, hätyø ja'i. Pe ma datho'u yø judío njap'u. ¹¹Jatho ngue da thejpa yø hya'u. Porque hīnga gue'a ra hya majuanī xännbate. Hōntho

nne ngue da gujpabi ra menyu yø ja'i. Ya ja 'da yø ngu ya xa 'bärpabi yø mmui yø ja'i.

¹²Nuna n'na ra bamhya p'u ja ra häi Creta bi ma te ga 'yo'u yø mmenguhä. Bi 'yena: "Nu'u yø mmengu Creta ga 'yot'a yø fehni'u. 'Bui tengutho yø ts'o zu'ë. Hønt'a te da zi honi, emmei yø danhyei", bi 'yena. ¹³Nuna ra hya bi manna, gue'a ga 'yo yø mmengu p'u gui 'bui. Janangue 'yemmei dami hejpabi'u yø hyäte, n'namhma ngue da bømmanho yø nt'ec'ei yø ja'i. ¹⁴Ya hinda 'yörpabi ma su'a te sämahya mmanyø judío, ni xinga gue'u yø hya ngue ra ja'itho di manda, guehya yø ja'i hingui nnu manho ra hya majuani ya.

¹⁵Nu to xanho yø mmui, hinga hontho di ntøt'ui n'na ra cosa, sä da t'embu ngue ya bi nts'onnyø mmui. Pe nu to hingui ho yø mmui, ngue hingyø 'yec'ei, hin hapu da thinnba ra nho. Porque ya xants'o yø n'yomfeni, ni xingui tär'man'u yø mmui 'mø xants'o te øt'e. ¹⁶I mma ngue pa Oja, pe co nu'a te ga 'yo, di nequi ngue hingui pa Oja. Hingui hnu manho te ga 'yo, porque yø mmejmahya, janangue hingui sä tema nho da 'yøt'e.

2 A nu'i ague Tito, nuna ra hya rá nc'at'iuu ma nt'ec'eiui i ja, da gue'a ra hya gui xännbabi yø ja'i'a.

²Gui xihyø daja'i ngue da zamyø mmui, di nhoja'i, di mfädi xanho. Nuna ra hya majuani, guehna da 'yec'ei na. Di mahyø mmic'eiui. Da zeti te ra n'u i sä. ³'Ne'u yø xisu ngue yø daja'i, gui xifi ngue da 'yøt'e ngue da hnu mansu. Hindyø zate. Hindyø iti. Gä ra nho da 'yudi.

⁴Da xännbabi yø hmute xisu ngue di mahyø damme conyø basi di madi.

⁵Da xännbi ngue di mfädi xanho, 'yo di øtra nts'o. Da mahyø ngu. Di nja yø yemmui. Da 'yøt'e te xihyø damme. Nu'mø da 'yøt'e tengu na ra hya naya, ya hinjonda zannbabi rá hya Oja.

⁶Nu'u yø ts'unt'u, xquet'a gui xifi ngue di mfädi xanho.

⁷A nu'i, dami 'yu'a te ra nho ja ngue da n'yo yø ja'i. Nu'mø gui xännbate, dra hya njuantho gui mma. 'Ne di nja ni ts'u. ⁸Dra hya xta nho gui mma, man'nan'yo mi 'yøt'e ngue hinda gue'a gui mma. Janangue nu'u mbøcue da mes'yø sä. Porque hinda dini ha di japi da nømman'u'ahu.

⁹Dami xi'u 'bui ngue yø hmiqúi ngue da 'yec'ei yø hmu 'mø nzofø. 'Yo di thatho. Da 'yøt'e ngue da hnu manho te ga 'yo. ¹⁰Yo tema cosa di haqui. Zant'a da 'yøtra nho n'namhma ngue di nejmanho rá hya na Oja ma Yantehu.

¹¹Ya fadi hangu gangu rá mate Oja bi 'dacju. I nnepe ngue di nyani gätho yø ja'i 'bæcua nximhäi. ¹²Ränge bi 'dacju rá mate, ya nne ngue ga hehmü p'u ra nts'o, da gue'u yø pähä ja ua ja ra ximhäi ngue hingui ho, ma ga hehmü p'u. Ya jatho ngue mente dí 'buhmu ua ja ra ximhäi, ga mfähmu xanho. Ga n'yo manhohu. Ga ørpañu masu Oja. ¹³A nuyá, co n'na ra pähätho nná tømhmü'a ra pa da ecua ra Jesucristo. Ga nnuhu ngue i tate na, porque nuná, guehna Oja ma Yantehu na. ¹⁴Guehna bi däsé rá te conná nguécju na. Bi du ngue da yanju ngue ra nts'o. Bi hoga ma

mm̄uihu. I nne ngue ga sohu rá 'ye. 'Né i nne ngue ga hah̄u ra ts'edi ga othu ra nho.

¹⁵Guehna ra hya gui xännba yø ja'i naya. Dam̄i hatra ts'edi yø ja'i ngue di n'yo xanhu. Dam̄i hejpabi 'mø hinga gue'a øt'e. Gue'a ni 'befi bi 'da'i Oja'a. 'Yo guí nne ngue hinda t'øt'a'i ma su.

-----

3 Dam̄i xihyø ja'i ngue da 'yøp̄a ma su ra dast'abi, gätho'u mi'da ja yø cargo xanhets'i. Da 'yec'ei te di 'bepi. Co n'na ra pähätho da 'yøtra hoga 'befi sifi da 'yøt'e. ²Gui xifi ngue 'yo to di nnømman'hu. 'Yo dyø nequisui. Di nya manho p'u ha ya. Da hnu ngue di m'mu mmanhuēhi p'u ha 'buhyø ja'i.

³Ma ga mmbēmhm̄u 'mø man'na ra pa ngue 'necju nma yø m'mēm̄m̄uihu, dyø mmejm̄ahyah̄u, hinga gue'a te nmi øthu. Xi bennga ma mm̄uihu yø pähä xants'o. Xtá m'mu mant's'ohu, 'nē dyø zeyahu. 'Da xi nu man'ujthogah̄u yø ja'i. 'Nē dadi nnu man'uh̄u n'na ngu n'naju. ⁴Pe bi 'yehra pa ngue nuna Oja ma Yanteh̄u, bi fadi hanja na ra mate bi 'yøt'e ngue bi madi gätho yø ja'i. ⁵Nuna Oja bi yanju. Hin tema nho dá øthu ngue'a i yanju. Sinoque bi huegah̄u, janangue bi yanju. Bi hoga ma ts'oquih̄u. Bi 'dacju ra 'da'yo te ngue ra Espíritu Santo bi 'yøt'e ngue ma'da'yo dá m'muhmu. ⁶Ngue ya bi yanju ra Jesucristo, Oja bá penngah̄u ra Espíritu Santo ngue da mäxçah̄u xandønho. ⁷Bi 'yøtra mate Oja ngue bi hoga ma ts'oquih̄u, bi nepe ngue nup'u 'bu Oja di tocagah̄u ngue ja ga m'muhmu

p'u para zantho. A nuyá, gue'a dí tømhm̄u'a ya.

⁸Nuna ra hya ja ua, gä majuan̄i na. Janangue dam̄i hatra ts'edi yø ja'i ngue guehna ra hya da 'yec'ei na. Nu to gä ec'ei Oja, di ja ndumm̄i da 'yøtra nho. Nuya yø hya ya, xanhu 'nē da 'yørpabi ra nho yø ja'i. ⁹Pe 'yo guí nneh̄u ngue di nja yø njunt'i hingui ja te rángue'a. 'Yo gadi njunth̄u co nu'a te xi n'yo yø ndiua manjam'mø. 'Nē 'yo gadi njunth̄u ngue conn̄a ley ga 'yo yø judío.

Porque ra njunt'i, hin tema nho øt'e. ¹⁰Nu'mø 'bui to øtra sui ngue di 'uecyø 'yec'ei, dam̄i hejpi. Rá 'dandi oque rá yondi guí hejpi. Pe nu'mø hingui nne da 'yøde te guí xifi, o nimantho gadi nsixui. ¹¹Porque nu to hingui nne da 'yøde te sifi, ma'bedi rá mm̄ui. Ya di nequi ngue nne rá mm̄ui øtra ts'oqui.

-----

¹²Dí sänni ngue ga pen'na'i p'u ra Artemas, oque ra Tíquico. Nu'mø bi zømp'u, 'yøqr̄uits'u ra mate guá ē'a n'nihi, ga nc'atui p'u ja ra hn̄ini Nicópolis. Porque dí nne ngue ja gan̄i nthoc̄a p'u ra se'ye. ¹³Nuna ra Zenas ra pøngahya ngue ra ley, dam̄i fäts'i te honi. Da guehra Apolos dam̄i fäts'i te honi. Güi unn̄i te da n'yo, 'yo te dadi 'bedi. ¹⁴Gätho yø 'yec'ei da badi ngue jatho da 'yøp̄a ra 'bäxte'u ja te hēmbi. Porque nu'mø hin tema nho ørpabi rá mm̄ic'eiui ra ja'i, ya h̄inte di muui te ga 'yo ra ja'i.

¹⁵Gätho ya 'daua dí 'bucähe di zengua'i. Gui xi'u ma zi cuhu p'u guí 'bui ngue dadi zenguagähe. Oja di japi gätho'ah̄u. Da ngut'atho.

Ra Filemón

Ja ua ra carta bi 'yo'tra Pablo, ngue bi mennba ra Filemón.

---

¹Ague ma zimmadi mmimmedihu Filemón. Nugui, conma zi cuui ra Timoteo, dadi zengua'a'be. A nugui, dra Pablo, di ofadiga ua ngue di mmamba ra hya ra Jesucristo. ²Di pennbabi ra nzengua'u yø 'yec'ei di mpeti p'u ja ni ngu. Co 'nehna ma cu ra Apia, 'nehra Arquipo, nuna faxqui ngue di 'yonna hya, ga dadi zengua'be. ³Di nnega ngue nuna Oja ma Papahu, co 'nehna ma Hmuhu Jesucristo di jap'ahu 'ne da hyut'a ni mmuihu.

-----

⁴Nu'mø di mmat'Ojaga, zant'a dadi ja mamadi Oja conná ngue'e. ⁵Porque di øcá ngue janjuani gadi madi to gátho yø ja'i ya o rá 'ye Oja, 'ne guí hahni mmui guí ec'ei na ra Hmu Jesús. ⁶Nu'u yø ja'i gá japi bi 'yec'ei na ra hya guí ec'ei, di ápá Oja ngue da xojpa yø mmui ngue da badi xanho hanja'a te gá rá njapi Oja di 'dacju conná nguehra Jesucristo. ⁷A nuyá, janjuani ngue dadi johya, ya hu ma mmui tengue guí øt'e, ngue gadi ma'u ma zi cuhu. Porque nu'a te ra nho guí øt'e ma zi cu'i, di hatra ts'edi yø n'yomfeni'u ma zi cuhu'a.

-----

⁸Janangue nugá, n'na ra mate di nne ga äi. Hingrá ngue'mø ngue bi 'dacra ts'edi ra Cristo ngue ga xi'i te ja ngue gui 'yøt'e. ⁹Pe di äi ra mate, porque dadi ma'i. Nugá dra Pablo, ya dra dac'eigá 'ne di ofadiga ngue di mmambra hya ra Jesucristo.

¹⁰Nuna ra mate di äi, dami huecra Onésimo. Nuna, 'bui tengutho 'mø ngue ma basigá na. Nuna ra hya dá xicá ua ja ra fadi, bi 'yec'ei te dá xifi. ¹¹Nu'mø yø pa xa thogui, nuna ra Onésimo mani hmiqúi na. Himmi ponna güenda te mi øt'a'i. A nuyá, mente di yohmi ya, di hommi na ra Onésimo ya.

¹²Ya ga et'a ya ngue da map'u guí 'bui. Pe nugá hinha nná pumbeni, porque emmei dadi madi. ¹³Di pacá ngue guí nne gui faxqui te di honi. Janangue nmi nne xcá sammá ua na ngue da máxqui mente di ofadi, ma'uqui ngue di mmangá ra hoga 'da'yo hya. ¹⁴Pe hindá sammí, porque hinda nne ga øt'a'i ra ts'edi gui faxqui. A nu'mø guí nne gui faxcagui, nu te da mi'a mpähá ni mmui, gue'a di nja'a.

¹⁵Rá nzegui mi jatho ngue da zoc'a'i p'ʰ ni hmiqúi njammi pa. Porque nu'mø bá pengui, ya dra 'yɛc'e'i, 'nɛ ya hinni mantho da hyc'a'i p'ʰ. ¹⁶Nuna ni hmiqúi, 'yo ni mantho guí ørpe tengutho ørpa yø hmiqúi yø ja'i. Sinoque nuna ni hmiqúi, guí mbɛni ngue bi gohi tengutho 'mø ngue ɛni cʉ na. Nugä ɛmmei dadi macä na ra Onésimo, pe da gue'e ma datho ja ngue gui madi. Porque nuyá, hinga hontho ngue ni hmiqúi ya, sinoque ni cʉ ya ngue n'nat'a ra Hmu guí ɛc'e'iui ya.

¹⁷Janangue nu'mø guí 'bui ngue dadi n'amigoui ya, dami unna ts'äya na ra Onésimo tengutho 'mø ngue go gadi 'dacrä ts'äya. ¹⁸Nu'mø ngue bi 'yøt'a'i ra nts'oni, ogue tu'i ra mɛnyu, go dami jugbagui. ¹⁹Ga cuatä ua ja ra sɛcuä na ra hya ja ua: “Nugä drá Pablo, go ga jut'a'i”. Pe hindí nne ga bɛn'a'i ngue 'nɛ'i guí tuqúi. Porque go dá xi'i ra hya ngue ha di nyanni te. ²⁰Ague ma zi

cʉ'i, ngue n'nat'a ra Hmu dí ɛc'e'iui, 'yørcagui ra mate na ra hya dí xi'i. Dami hyurcagui ma mmui ngue dadi ncuii ngue ra Cristo.

²¹Dí pen'na'i ra hya ja ua, porque dí pacä xanho ngue gui 'yøt'a te dí xi'i. 'Nɛ dí padi ngue man'na xangu gui 'yøt'e ngue'a te dí xi'i ya. ²²A nuyá, dami nsä hapu ga nsäya 'mø dá magä p'ʰ. Ya dí ɛna ngue ga mma p'ʰya, porque gue'a gui äphu Oja ngue di nja'a.

-----

²³'Nɛhna ra Epafra, 'daua dí ofädigä'be, pen'na'i ra nzengua. Xquet'a bi n'ɛpi ngue i mmambrá hya ra Jesucristo. ²⁴Nuna ra Marco, 'nɛhra Aristarco, 'nɛhra Demas, 'nɛhra Lucas, guehya di mpefi fäxqui ngue mmanna hya ya, xquet'a di zengua'i.

²⁵A nuyá, nuna ma Hmuhu Jesucristo di japi gätho'ahü. Da ngut'atho.

Hebreos

Ja ua rā carta bi 'bennbabi yø 'yεc'ei, ca rā nyogui testamento, nt'o't'i rā hya ngue rā ebreo.

1 Nu'mø yø pa xa thogui, nuna Oja, bi bennbabi yø pøngahya na rā hya bi xihyø nyogui ja'i bi zofo. Xandøngu yø nnidi bi zohyø ja'i, pe 'dama 'dan'yo bi 'yøt'Oja ngue ha ga nzohyø ja'i. ²A nuyá, nuua ya rá nzegui yø pa ya, Oja bá penhná Ts'unt'u ngue bi zoc'segahu. Nuna rá Ts'unt'u Oja bá penhua, guehna bi däpi gätho yø cosa i ja ngue di manda na. Conná guehna rá Ts'unt'u Oja bi nhogui te gäma cosa ja nximhäi, da gue'a te bí ja mahets'i bi hoqui. ³Tengutho Oja ngue maguese, njarbutho rá Ts'unt'u ya ngue maguese, porque 'dal'iguui. 'Ne høntho da ma tengue di nja, ya di sigue jatho yø cosa ja nximhäi, da guerp'u mahets'i di siguetho te bí jap'u. Guehna bi hoga ma ts'oquihu na. M'mefa p'uya bi ma mahets'i ha bádi manda, i mmip'u bí ja rá n'yei Oja rá Papá. ⁴Guehna tate ja rá ts'edi na ngue'a rā ts'edi ja yø anxe. Porque ma datho xanhets'i rá 'befi bi tocabi ngue'a te rā 'befi pehyø anxe.

-----

⁵Nuna rá Ts'unt'u Oja i tate na ngue gätho yø anxe. Porque Oja bi 'yembrá Ts'unt'u: “Gue'e

ma Ts'unt'u'i. A nuyá, da fadi ngue guecä ni Papágui”, bi 'yembi. Pe Oja, hinjam'mø xa xi'a n'na rā anxe ngue da 'yembi rá ts'unt'u. Mahømbi 'yεn'Oja: “Go gueque rá Papágä'a. Nu'a p'uya, gue'a ma Ts'unt'u'a”, bi 'yεna. ⁶Nuna rá Ts'unt'u Oja, guehna tate na ngue gätho. Janangue nu'mø mambá penhná Ts'unt'u Oja ua ja rā ximhäi, Oja bi 'yεna: “Gätho yø anxe, da danne na ma Ts'unt'u”, bi 'yεna.

⁷Pe nu'mø mi man'Oja ngue te pehyø anxe bi 'yεna: “Nuya yø anxe, guehya yø m'menhni Oja ya. 'Ne 'yo yø anxe tengutho ga n'yo rā ndahi. I ja yø ts'edi tengutho rā sibi ngue hinjonda däqui”, bi 'yεna.

⁸Nuna Oja, bi 'yembrá Ts'unt'u: “Nuyá, gue'e grá Oja ya, 'ne gue'e gui manda para zantho'a te ja ya. Nu'mø gá yøtra ts'ut'abi, gä rā nho gui 'yøt'e. ⁹Gä gue'a rā nho gadi ho gui 'yøt'e. A nu'a hinní 'yup'u, hin gadi ho gui 'yøt'a. Janangue nu'a ni Oja, ma datho bi jap'a'i. Bi 'yøt'e ngue mathoguitheo gui johya ngue gätho mi'da ni n'youi”. ¹⁰Mahømbi 'yembrá Ts'unt'u Oja: “Nu'i, gue'e

grá Hmu, ngue nup'u bá fúdi bá nja ra ximhäi go gá hoqui. 'Ne conni 'ye gui hoqui te bí ja maya ra c'amahets'i. ¹¹Pe nu te gátho ja ya, da 'yehra pa ngue da guadi. Pe nu'i, guí 'bui para zantho. Gátho ya yø cosa gá hoqui, da thogui. Tengutho ra zebazu 'mø ya hñte pefi, ¹²da jaqui, da ma ma poni. Di njarbutho'a te ja ya. Pe nu'i di siguetho gui 'bui para zantho", bi 'yen'Oja. ¹³Nuna Oja, hñjonni anxe bi xifi tengutho bi xihrá Ts'ant'u ngue bi 'yembì: "Damì mícua ja ma 'yei mente ga øt'a ngue guí manda gátho'u ni nsuiui", bi 'yembì. ¹⁴Gátho yø anxe, i ja yø te pe hñnyu yø do'yo. 'Ne guehya 'bui ngue ørpabi rá 'befi Oja ya. Guehya yø m'menhni Oja ya, ngue pa ndap'u bi zä ngue bí fähyø ja'i nuya tømì ngue da nu ra nho i ja ngue di un'na Oja yø ja'i bi yanì.

-----

2 Janangue nuyá, ngue ya dá pahmu ngue tate na rá Ts'ant'u Oja, mathoguitho nne ngue ga ørpahu masu na ra hoga 'da'yo hya bi xicju. Ma ga ja ndummi ngue hinga hehmu na ra hya na. ²Conque ra hya bi manyø anxe Oja 'mø yø pa xa thogui, di nja'a te ra hya bi ma. Pe nu'u yø ja'i himbi 'yørpa masu na ra hya na, sinoque bi mestho ra hya, guehya bi nthuui ra castigo ya yø mmejmahya. ³Janangue nuyá, ¿hague ngu ra castigo ga thohmu 'mø hinga ørpahu masu na ra hoga 'da'yo hya sicju ngue ha di nyanma tehu? Porque guese ra Hmu Jesucristo bi ma ngue ha di nyanma tehu. A nu'u yø ja'i bi 'yec'ei na ra hya bi ma, i haxa njuani ngue

majuani na ra hya bi sifi, janangue bi thogahu na ra hya na. ⁴Nuna ra hya bi ma, nuna Oja bi japyø ja'i ngue da dinyø mmui ngue majuani na ra hya bi sifi. Porque bi mfáxte Oja ngue di japyø mefi ngue da zä da 'yøtyø milagro p'u ha 'buhyø ja'i, 'ne bá pennbabi ra Espíritu Santo yø mefi ngue da mäts'i da 'yøtyø mefi'a te ga nnepe da 'yøt'e.

-----

⁵Pe nuna ra 'da'yo ximhäi dí mmangä ngue di nja, hñte mman'Oja ngue da gue'u yø anxe di manda na. ⁶Sinoque nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro te'o bi zän'Oja ngue di manda na ra 'da'yo häi. I enna hya nt'ot'i: "Agué ma Oja'i, ¿te 'be'a exa guí mbennbabi yø ja'i? ¿Hanja ngue mathoguitho gui ho ni mmui conná ngue'u? ⁷Ma Oja'i, m'met'o gá japi ngue bi gohyø ts'edi yø ja'i ngue'a rá ts'edi ja yø anxe. Pe m'mefa p'uya, gá japi ngue ma datho da hnu mansu. Porque gá unná cargo ngue di manda gátho yø cosa gá hoqui. ⁸Nu hangu yø cosa i ja, gä gá japi ngue di manda", i enna hya. Ngue nguna ra hya nt'ot'i ya ngue Oja bi japra ja'i di manda gátho yø cosa i ja, gue'a gui nequi'a ya ngue nu hangu yø cosa i ja, gä bi fäti. Pe asta guehya, tobe hindí nnuhu ngue gátho yø cosa i ja, dadì manda ra ja'i. ⁹A nuyá, ma ga umhmu xanho ra güenda te bi thohra Jesús. Oja bi japi ngue bi gohrá ts'edi m'met'o ngue'a rá ts'edi ja yø anxe. Pe Oja bi 'dacju rá mate ngue bi du ra Jesús, bi hoga ma ts'oquihu. A nuya ngue bi du ra Jesús conná nguecju, Oja bi 'yøt'e ngue mathoguitho hnu mansu na ra Jesucristo.

¹⁰Nu te gāma cosa bá sän'Oja ngue i ja, ga nja yø cosa ngue da 'yørpabi rá 'befi. Pe nne Oja ngue nu hangu yø ja'i da gohi ngue yø basi, guehya da zixpu ha 'bui. Janangue Oja mi jatho ngue bi hojpa yø ts'oqui yø ja'i, bi japi ngue bi du ra Jesús ngue da yani. ¹¹A nuyá, nuna ra Jesús bi hoga ma ts'oquih. Nu'a rá Papá naya, gue'a ma Papáhu'a ya. Janangue ra Jesús ya hingui pesrá sä da manya ngue dadi ncuh. ¹²Ra Jesús bi xihrá Papá'u yø hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro, bi 'yembi: "Nup'u 'buhyo ja'i dadi ncu'be, ja ga mmangä p'u te'o'i. Nup'u hapu mandøngu dyø ja'i di mpeti, ja ga tut'a'i p'u yø alabansa", bi 'yembi. ¹³Ra Jesús mahømbi 'yena: "Nugä hindä hønt'a Oja dí nnøä ya". Mahøn'a emp'uya: "A nuyá, nuya yø basi Oja bi däqui ngue ga fäts'i, 'daua dí 'bø'be", bi 'yena.

¹⁴Nuya mma ngue yø basi ya, guehya yø ja'i ya. Janangue ra Jesús bi nja'i para ngue da gohi tenguthoju. Bi ne ngue da zäp'u da du, n'namhma ngue di ts'onnbä rá ts'edi ra zithu nuna rá ts'oqui p'u bá nja ra ndate ngue bi du yø ja'i. ¹⁵Nuya yø ja'i mi 'bu ndummui hangu ra pa ngue mi su da du, a nuya bi japi ngue ya hinní mantho da zu da du yø ja'i ya. ¹⁶Nuna ra Jesús himbi 'yehē ngue yø anxē da mäts'i. Sinoque guehya yø ja'i bi dennbabi rá nt'ec'ei ra Abraham bi 'yehē da mäts'i. ¹⁷Para ngue da zä da mäxyø ja'i na ra Jesús, mi jatho ngue bi nja'i, bi tho'a te gäma n'u thohyo cu. Nu'mø ngue mi tho'a te gä mi thohyo cu p'uya, ya bi nja rá yemmi di huecyø ja'i. A nuyá, ya da

zäp'u da gohi xanho ngue rá mmäcja Oja ya, da 'yøtra 'bøt'e ngue di hojpabi yø ts'oqui yø ja'i. ¹⁸Nu'mø majapi da 'yøtra ts'oqui yø ja'i, pe ra Jesús padí ha di japi ngue di zajpabi yø mmui yø ja'i. Porque nua ja ra ximhäi xangu ra n'u bi thogui, 'ne xquet'a 'nese ra Jesús bi njapi ngue xta 'yøtra ts'oqui.

-----

3 Ague ma zi cu'ahu, bi zon'nahu Oja ngue dyø ja'i'ahu. A nuyá, dami hyacju xandønho ra güenda ngue te rá 'befi ra Jesucristo i ja. Guehna rá representante Oja ua ja ra ximhäi na, 'ne guehna nnøpe ngue rá 'bet'o mmäcja Oja p'u ha bí 'bui ngue fäxcahu na. Porque nuna ra hya dí ec'ei hu, guehna gui nequi na ngue ja te pefi. ²Nuna ra Jesucristo, guehna bi 'yex Oja ngue da 'yørpabi rá 'befi. Pe bi 'yøt'e tengutho bi 'yøtra Moisés, ngue bi 'yøt'e xanho ra 'befi bi xi Oja ngue da 'yørbu ha 'buhyo ja'i Oja. ³Pe nuna ra Jesús, ma datho ní 'yup'u da hnu mansu na ngue ra Moisés. Tengutho n'na ra ja'i di hoca n'na ra ngu ngue di manda. Nu'a ra ja'i di manda rá ngu, gue'a ma datho hnu mansu'a ngue gätho mi'da yø ja'i 'bup'u ja rá ngu. ⁴Porque gätho yø ngu i ja, i 'bui to bi hoqui. A nuyá, nu te gäma cosa i ja, gä gue'a Oja bá zänni ngue bi nja. ⁵Ra Moisés bi gohi ngue ra mefitho ngue bi mpøp'u ha 'buhyo ja'i Oja. Pe bi 'yøt'e xanho ra 'befi bi xi Oja da 'yøt'e. Porque bi xihyo ja'i te ja ngue di nja m'mefa. ⁶Pe nuna ra Cristo ngue rá Ts'unt'u Oja na, bi 'yøt'e xanho te ra 'befi bi un'na Oja ngue di mandabi yø

ja'i ya o rá 'ye. A nuju ya, guecju yø ja'igahu Oja ngue'mø ga hahu ra ts'edi ga tenhnu ra Cristo asta guep'u rá nzegui, 'ne ga hahu ra ts'edi co n'na ra pähä ga tømhmü'a te ra nho di 'dacju Oja m'mefa.

-----

7 Janangue nuyá, dami 'yørpahu masu na ra hya mmanña Espiritu Santo p'u ja ra Maca Libro ngue ena: “Nu ra pa ja p'uya, dami 'yøhmü na ra hya xi'ahu Oja. 8 Ogui festhohu ra hya mman'Oja. Mami 'yøthu tengutho bi 'yøtyø nyogui ja'i p'u ja ra dapo ngue bi mestho ra hya bi man'Oja, asta gue'mø mi unna cue Oja te ørpe. 9 Janangue Oja bi 'yena: Nup'u ja ra dapo, mathogutho ngue bi 'dacrä cue'u yø nyogui ja'i. Mente gue'a nyote njeya, nguna ra hya bi 'yøtyø ja'i, madague'a bi nu yø ja'i yø milagro dí øt'e. 10 Janangue nugä dá sui. Porque nuya yø ja'i ya, xoxca nzäntho ngue da hyegagui p'u. Hinguí nne da hyaxra hya dí xifi ngue da n'yo. 11 Janangue nu'mø mi 'dacrä cue yø ja'i, dá xi p'uya dá embi: Nuyá, ya hinga cu'ahu p'u ja ra häi xtá sänni ngue xcáni nsäyahu ya”, en'Oja.

12 A nuya ma zi cu'ahu, dami mfähmu ya, man'nan'yo mi 'yøthu ngue to da 'yenná mmüi ngue da hyep'u Oja, da 'yena ngue ya hinguí ec'ei Oja. Porque Oja majuani ngue 'bui. 13 Mente tobe nzocju Oja ya, n'na pa ngu n'na pa dami nhyathu ra ts'edi n'na ngu n'na'ahu. Man'nan'yo mi 'yøt'e ngue sägui hyä'ní mmüi gui 'yøthu ra ts'oqui ngue gui festhohu ra hya mman'Oja. 14 Nu to

gätho ya dí ec'ei hu ra hya ya, nu'mø ga hahu ra ts'edi ngue hinha gdá hehmu ra hya asta guep'u rá nzegui, gue'mø di tocagahu ngue ma n'yohu ra Cristo p'u ha di manda 'mø.

-----

15 Nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ra hya ngue ena: “Nu ra pa ja p'uya, dami 'yøhmü na ra hya xi'ahu Oja. Ogui festhohu ra hya mman'Oja ya. Mami 'yøthu tengutho bi 'yøtyø nyogui ja'i p'u ja ra dapo ngue bi mestho ra hya bi man'Oja”, i ena. 16 Ya gui pahmu te'o ya yø ja'i bi mestho ra hya bi man'Oja. Guehya yø ja'i bá juca Egipto ra Moisés. 17 Ne ya gui pahmu ngue guehya yø ja'i bi zu Oja ngue bi 'yøtyø ts'oqui mente nyote njeya. Janangue bi dup'u ja ra dapo gätho ya yø ja'i ya. 18 Ne gui pahmu ngue guehya yø ja'i bi mestho ra hya bi man'Oja ya. Janangue Oja bi xihyø ja'i ngue bi 'yembí: “Nuyá, ya hinga cu'ahu p'u ja ra häi xtá sänni ngue xcáni nsäyahu ya”, bi 'yembí. 19 Ja di nequi ua ya ngue himbi ma macut'i p'u ja ra häi mi ja ngue xtáni nsäya porque himbi 'yec'ei ra hya mman'Oja.

4 A nuyá, nuna Oja nzongahu ngue dí cucju p'u ja rá ts'äya mma ngue dí säyagahu. Pe tobe nimantho nzongahu. A nuyá, ya nts'utho, porque nthambenitho ngue di m'mü i'da ngue hinda ma macut'i p'u ja rá ts'äya Oja. 2 Porque tengutho na ra hya bi sicju ya, ngue nne Oja da yanju, xquet'a guehna ra hya bi si'u yø ja'i bi mestho ra hya manjam'mø naya. Bi 'yøde hanja ra hya, pe hinte ni bontho ngue bi 'yøde, porque himbi 'yec'ei ra hya bi

sifi. ³Pe nuju, ngue ya dá ec'eihu ra hya bi man'Oja, ya di cucju p'u ja rá ts'äya Oja. Pe nuya yø ja'i himbi 'yec'ei ra hya bi man'Oja, guehya yø ja'i bi zu Oja ya. Janangue nguna bi man'Oja mam'met'o: "Janangue nu'mø mi 'dacra cue yø ja'i, dá xi p'uya, dí embi: Nuyá, ya hinga cu'ahu p'u ja rá häi xtá sänni ngue xcáni nsayahu ya", bi 'yembi. Pe nuna ra ts'äya bi man'Oja ngue di unj, ya ja na asta gue'mø mi hocra ximhäi Oja. ⁴Nup'u ja ra Maca Libro nt'ot'i p'u ra hya ngue mma te bi 'yøt'Oja'a rá yoto ma pa. I mma ngue bi nsäya Oja'a rá yoto ma pa ngue bi jua'a te rá 'befi bi 'yøt'e. ⁵Ya mahøn'a guehna ra ts'äya bi man'Oja 'mø yø pa mi 'yembyø ja'i naya: "Ya hinda zä ga cu'ahu p'u hapu mi ja ngue xcáni nsayahu", bi 'yembi. ⁶A nuya yø ja'i rá müdi bi 'yøhna rá hoga hya na, nuna Oja, himbi säyabi ya yø ja'i p'u ja rá ts'äya, porque himbi 'yec'ei yø ja'i te xifi. Pe nuyá, tobe nimantho nthø'mitho mi'da yø ja'i ngue da 'yec'ei te mman'Oja ngue di unna ts'äya yø ja'i p'u ja rá ts'äya. ⁷Asta guehyø pa dí 'buhmu ya, hingui thohna ra hya bi xi Oja yø ja'i ngue ena: "Nu ra pa ja p'uya", i ena. Nu'mø yø pa xa thogui, mi nzo Oja yø ja'i p'u ja rá dapo. Mi ma ndø ya'atho yø pa m'mefa p'uya, mahømbi bennbabi Oja ra David hanja ra hya bi cuarpu ja ra Maca Libro ngue bi 'yena: "Nu ra pa ja p'uya, dami 'yøhmü na ra hya xi'ahu Oja. Ogui festhohu ra hya mman'Oja ya", bi 'yena.

⁸Ja di nequi ua ya ngue nu'a ra ts'äya bi xi Oja yø ja'i ngue di unni, hinga guerp'u ja rá häi manj zixyø

ja'i ra Josué bi xi Oja. Porque nu'mø ra pa mi zixyø ja'i ra Josué, mi thogui ya'atho yø pa p'uya, mahømbi 'yen'Oja ngue jap'u man'na ra pa ngue da yutyø ja'i p'u ja rá tsäya.

⁹Janangue nuyá, jap'u ra ts'äya xa nzänni ngue di säyabi yø ja'i Oja tengutho Oja ngue bi nsäya'a rá yoto ma pa. ¹⁰Porque nu ra ja'i ngue da yurbu ha 'bu Oja ngue 'dap'u di nsäyau, guehna ra ja'i ya bi zerp'u rá 'befi xa 'yøt'e, tengutho Oja 'mø mi jua'a te rá 'befi bi hoqui, bi nsäya.

¹¹A nuyá, gäthogahu, dami hyahu ra ts'edi ya, ma ga ja ndummü ngue ga cuthu p'u ja rá ts'äya Oja. Man'nan'yo mi 'yøthu ngue gui 'yøthu tengutho bi 'yøt'u yø ja'i himbi 'yec'ei ra hya bi xi Oja. Janangue Oja himbi curpu ja rá ts'äya.

¹²Nuna rá hya Oja, tatetho ja rá ts'edi ngue di mpep'u ja rá n'yomfeni ra ja'i. Tengutho n'na ra juai xandø nts'a 'ne ja yoho yø het'i, njarbutho na ra hya mman'Oja ya. Porque thohra hya asta mbo rá mmü ra ja'i, bí 'uespabi rá n'yomfeni ra ja'i. I øt'e ngue rá n'yomfeni ra ja'i di nequitho 'mø ngue xanho oque hingui ho.

¹³A nuyá, nu te gämä hya ja mbo ma n'yomfenihu ya, hinda zä ngue tema hya ga ajpahü Oja, ga ena ngue hingui padi te dí mbemhmu. Porque ma n'yomfenihu, hinte juti, Gä pa Oja te dí mbemhmu. Porque nuyá, guese Oja ga daphu ra güenda tengue nná 'yohu.

-----

¹⁴Nuna ra Jesús rá Ts'ant'u Oja, bi yurbu mahets'i, 'ne guehna di nnøpa mmäcjahü p'u ha 'bu Oja naya. Janangue nuyá, netho ngue di ndü

xandõnho ma nt'ec'eihu. ¹⁵Nuna ma mmäcjahü na, guehna di hugegahü 'mø nnu ngue dí 'bu ndümmui ngue hingui nzaquigahü. Ya padí te dí thohmü 'mø dí 'bu ndümmuihu, porque 'ne'a bi njapi ngue xta 'yõtra ts'oqui'a. Pe nuna, hin tema ts'oqui bi 'yõna. ¹⁶A nuyá, ma ga hahü ra ts'edi ga nzohmü Oja ya. Ga äphü ra mate ngue da mäxcahü. Porque Oja ja rá nhuecate. Nu'mø ga xihmü ngue da mäxcahü, di mfäxte.

5 Nu gätho yø mmäcja pøni ngue yø 'bet'o mmäcja yø judío, yø ja'itho tengutho yø mmijudíoui. Guehya t'ets'i ngue dyø representante yø ja'i p'u 'bu Oja ya. I ja yø 'befi ngue ørpabi ra 'bø'te Oja, para ngue di nhohyø ts'oqui yø ja'i. ²Guehna di hugcyø mmic'eíui hingui padí te ø'te, guehya tapthobi ra ts'oqui ngue hingui nzaqui. Nu'a gui huequi ngue 'nese na ra mmäcja hingui nzaqui. ³A nuna ra 'bet'o mmäcja, ngue 'nese na hingui nzaqui na, rá mudi ørpa ra 'bø'te Oja ngue di hocrá ts'oqui. Ja da 'yõtra 'bø'te p'uya, ngue di nhohyø ts'oqui yø ja'i. ⁴Nuna ra 'bet'o mmäcja, hingui säanse rá 'befi pefi ngue ra 'bet'o mmäcja. Tengutho ra Aarón, himbi zänse rá 'befi ngue rá 'bet'o mmäcja Oja, sinoque Oja bi 'yets'i.

⁵A nuyá, nuna ra Jesucristo nnøpa 'bet'o mmäcja Oja p'u ha 'bui. Himbi zänse na ngue dra 'bet'o mmäcja, sinoque Oja bi 'yets'i tengue pehya. Porque Oja bi 'yëmbi: “Gue'e ma Ts'unt'ü'i. Da bahyø ja'i ya ngue guecä ni Papágui”, bi 'yëmbi. ⁶A nuyá, mahøn'a nt'ot'i ra hya p'u ja ra Maca Libro ngue ena: “Nuyá, gue'e grá mmäcja para zantho ya.

Gui thocra 'befi mi pehra mmäcja Melquisedec”.

⁷Nu'mø mi m'mäcua ja ra ximhäi ra Cristo, nts'edi ga nzo Oja 'mø bi mat'Oja, asta zoni. Porque Oja xta nzä xta nyani ngue hinxta ndu. Pe Oja ørpabi masu 'mø bi zofo, porque mathoguiitho nnu mansu Oja. ⁸Madague'a ngue rá Ts'unt'ü Oja na ra Cristo, pe para ngue da zä da 'yørpabi rá pähä Oja, bi 'uni ngue bi zä ra n'u. ⁹A nuyá ngue hinte di 'bedi, gä bi 'yø'te te bi zännbabi Oja ngue da thogui, janangue ya sä da yäni para zantho yø ja'i nuya da 'yø'te te xifi. ¹⁰Ra Cristo, Oja bi 'yets'i ngue da gohi ngue ra 'bet'o mmäcja, di thocra 'befi mi pehra mmäcja Melquisedec.

-----

¹¹Dí nne ga xi'ahü hanja na ra hya dí mma. Pe xanhennitho ha di zä ga mma, porque hingui tinni mmui te dí xi'ahü. ¹²Ya manjam'møtho guí ec'eihu ra Jesucristo ya. Nu'mø gdí hahü ra ts'edi ya, ya gdi xännbahü ra hya mi'da yø ja'i ya 'mø. Pe asta guetya ngue hingui tinni mmuihu hanja ra hya guí ec'eihu ya. Tobe nimantho guí nnehu ngue nu'mø sän'nahü rá hya Oja, da gue'u yø hya hingui henni guí nne da si'ahü. Mahønguí nne guí cohmu tengutho yø basi ngue sidra xi'ba, conque ya ja ngue ra hmë da zi. ¹³A nu'u sidra xi'ba, gue'u yø basi sutho 'ne hingui padí ndana ra hya njuantho, ndana hin'na. ¹⁴Pe nu'u ya si ra hmë, gue'u yø daja'i. Porque ya padí da hyacra güenda te ga 'yo. Pa'mø ngue xanho te ga 'yo ogue hin'na.

6 A nuyá, ma ga xähmü yø hya rá nsäui di xä yø daja'i

ya. A nu'u yø hya hinguí henni güí xähmu p'u bá fudi güá pahmu rá Cristo, 'yo guí nne ngue hont'u gui 'yøhm'u yø hya'u. Ya hinni mantho ja ga xi'ah'u ngue hinguí 'yøth'u yø nts'o bá n'youi rá castigo, ogue ja ga xi'ah'u ngue gui 'y'ec'eh'u Oja. ²Ya hinni mantho ja ga xi'ah'u ngue gui nxixyah'u, ogue ja ga xi'ah'u ngue gui japni 'yeh'u p'u ja yø ya yø 'y'ec'ei. Ya hinni mantho ja ga xän'nah'u ngue di bennate yø ánima. Hinga ja ga xän'nah'u ngue jatho ngue da thaspabi rá güenda yø ja'i, ngue ja da zännbabi Oja te da thogui para zantho n'na ngu n'na yø ja'i. ³Da ne Oja ngue da zä ga sigue ga xähmu mi'da yø hya.

⁴Porque nuya yø ja'i ya xa hyep'u rá Cristo, ya hinte ni bontho ngue mahöndi xännbabi rá hya. Guehya bi xojpahma Oja yø mmui ya, bi nthehmaui rá njapi Oja. Ya bi nthehmaui rá Espíritu Santo. ⁵Ya bi dínhma yø mmui ngue xanho rá hya Oja. Madague'a tobe hinguí søhra Jesucristo ngue di manda rá ximhäi yø pa bá ep'u, pe bi badi xanho ya yø ja'i ya ngue ja rá ts'edi. ⁶Pe bi hyep'u rá Cristo m'mefa ya yø ja'i ya. Ya hinguí sä ngue xøgue rá ts'editho ga ørpe ngue höndi 'bätyø mmui, porque nuya yø ja'i njap'u, tengutho 'mø mahøn dadi cuarpabi rá pont'i rá Ts'unt'u Oja. Di japi ngue thenni gätho yø ja'i mahøn'a.

⁷Nuya yø ja'i ya, øt'e tengutho yø huahí 'mø bi n'ye, ngue sinna häi rá 'ye. Nu rá huahí bi zinni xanho rá 'ye häi, nu'mø bi nja rá huahí i pø mmanho, ya da 'yørpabi rá nho'a to bi mpæfi. I n'youi rá njapi Oja. ⁸Pe nu rá huahí ngue bi zinni xanho rá

'ye häi, 'n'c høndyø 'uini bi nja, ya di nzø, porque hinte di muui. Guehya yø ja'i da jpra castigo Oja ya.

-----

⁹Ague ma zi cu'ah'u, dá mangä na rá hya na, pe hindí mmangä ngue gdí en'ah'u ngue ya xcá hyehmu p'u rá Cristo. Porque dí pacä ngue ya bi nyanni teh'u, janangue ya guí øth'u rá nho. ¹⁰Nuna Oja, Gä gue'a te ni 'yup'u øt'e. Janangue nuna rá 'befi Oja guí ørpah'u, hindí pumbeni na. Da gue'a rá 'bäxte njandyatho guí ørpabi ni mmi'yec'eh'u, xquet'a hindí pumbeni Oja. Nuna te Gä rá nho guí ørpa ni mmi'c'eh'u, gue'a gui nequi ngue majuaní gadi mahmu Oja'a. ¹¹A nuyá, dí nnegä ya ngue nuna rá 'bäxte mi'a mpähä ni mmui guí ørpabi ni mmi'yec'eh'u, dami sigue ngue hangu rá pa da gue'a gui 'yøth'u'a. Janangue nu te rá nho guí tømí di 'da'ah'u Oja, ya rá seguro di 'da'ah'u. ¹²Man'nan'yo mi 'yøt'e ngue hinguí 'yøth'u ya yø hya dí xi'ah'u ya. Dami hyah'u rá ts'edi gui 'yøth'u tengutho øtyø 'y'ec'ei nu'u di nequi ngue ja xanho yø nt'ec'ei. Nu hangu rá n'u thogui, Gä seti, 'n'c guehya yø ja'i ya ngue di tocabi'a rá nho di yat'Oja ngue di uni.

-----

¹³⁻¹⁶A nu'mø gna ngue majuaní te nne da manyø ja'i, i exa ntestigo Oja. Nu'mø ya bi 'yexa ntestigo Oja rá ja'i p'uya, nu rá amigo yauí, ya hinguí sä da 'yembí ngue himma juaní te xifi. A nuna Oja, bi yarpabi n'na rá hya rá Abraham, pe nuna Oja hínjonguí tate ngue nuna. Janangue rá thuhuse bi nøni, bi xihra

Abraham ngue da jase Oja na ra hya bi ma. Bi 'yembi: “Nugä, majuanî te dí xi'i, mathoguitho ga jap'a'i. Ga øt'e ngue emmei di nxanni basi di m'mui”, bi 'yembi. Pe ra Abraham, himbi xøtrá mmui na ra hya bi xi Oja. Sinoque tømî, tømî ngue di nja, asta gue'mø mi 'yehra pa ngue bi nja na te ra hya xi yarpababi Oja ngue di nja. ¹⁷Oja bi nepe ngue da badî xanho yø ja'i ngue majuanî gä di nja na te bi ma, hînte di m'medi. Pe comma ngue hînjø to da 'yexa ntestigo Oja, rá thuhuse bi nøni para ngue da fadi ngue majuanî te mma. ¹⁸Nu te gäma hya xicju Oja ngue di nja, i da xanho ra hya, porque Oja hingui fehni. A nuyá, ya dá äphu Oja ngue da yanju. Nu te ra hya xa mman'Oja, ya dí haxu njuani ngue ra seguro di nja. ¹⁹Ya hindî yobenî ngue di tocagahu na ra nho di un'Oja. Porque nuná di nnøxu ngue di darcá ma n'yomfenihu ya, guehna ra Jesucristo bí 'bu mahets'i na. ²⁰Nuná ra Jesús bi yærbu mahets'i bí 'bui. Guehna faxcahu na ngue da zä ganî m'muhmu p'u bí 'bui. I cohi ngue rá mmäcja Oja para zantho. Di thocra 'befi mi pe ra Melquisedec.

-----

7 Nuná ra Melquisedec mará dast'abi p'u ja ra hnini Salem. Ne guehna Oja maguese rá mmäcja na. Guehna ra Melquisedec bi ma bi c'at'ui ra Abraham 'mø mambá pengui ngue bá tapra tunhni yø dast'abi madî nsuhmi. Mi the p'uya, ra Melquisedec bi 'yap'Oja ngue di japra Abraham. ²Pe ra Abraham, nu'a te gäma cosa bá hap'u ja ra

tunhni bá taha, bi hyacra diezmo ngue bi däpra mmäcja Melquisedec. Nuná rá thuhu ra Melquisedec i nne da ma ngue ra dast'abi ngue øtra nho. Ngue bi ndast'abi p'u ja ra hnini Salem, janangue i hutyø ja'i ngue ra dast'abi di hojpabi yø ja'i di nsui. ³Pe nuná ra Melquisedec hinha nt'ot'i ngue di mma te'o rá papá, oque te'o rá mamá. Ni xingui fadi te'o rá mboxita. Ni xingui fadi tema pa bá mi, ni xingui fadi tema pa bi du. Høntho nt'ot'i ngue mará mmäcja. Janangue nuyá, gui nhyejpabi rá Ts'unt'u Oja ya, porque nuná guehna ra mmäcja para zantho na.

⁴A nuyá, dami hyacju xandønho ra güenda hanja ya ngue mathoguitho bi hnu mansu ra Melquisedec. Porque ra Abraham guehna ra 'yu na ngue yø judío, pe nu te gäma cosa bá hannbabi yø dast'abi bi dapra tunhni, bi hyacra diezmo ngue bi däpra Melquisedec.

⁵A nuyá yø mmäcja ngue yø mbom'meto ra Leví, di manda ra ley bi 'yotra Moisés ngue nu'a te gäma cosa tinyø ja'i, da gumbabi ra diezmo. Madague'a yø menî p'u bá fadi bá m'muhra Abraham, pe da gumbahma ra diezmo.

⁶Conque ra Leví hingrá menî ra Melquisedec, pe ra Melquisedec bi gumbabi ra diezmo ra Abraham nuná ya xi yarpabi Oja ngue di japi. Pe ra Melquisedec mahøn'a bi 'yap'Oja ngue di japra Abraham.

⁷Ya fadi xanho hanja ya ngue nu ra ja'i mathoguitho hnu mansu, gue'a ap'Oja ngue di japra ja'i ngue co'a ga hnu mansu. ⁸A nuyá yø mmäcja 'buhya, nu te gäma cosa tinyø ja'i,

jumbabi ra diezmo yø ja'i. Nu'mø bi du p'uya, n'nan'yo ra mmäcja di thojpabi rá 'befi pefi. Pe nuna ra Melquisedec hĩndi nequi ngue bi guahrá 'befi na. Sinoque nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro tengutho 'mø ngue di 'butho. ⁹Nu'u yø mmäcja ngue yø judío 'buhya, jumbabi ra diezmo yø ja'i. Pe gátho ya yø mmäcja ya, gue'a ra Leví ra 'yu p'u bá fudi ngue bá m'muhya. A nuna ra Leví, gue'a ra Abraham rá 'yu p'u bá fudi ngue bá m'muhna. Janangue nu'mø mi hyacra diezmo ra Abraham ngue bi dāpra Melquisedec, a nuna ra Leví co gátho m'ida yø mmäcja 'buhya, ģntho go ma dāpi ra diezmo ra Melquisedec. ¹⁰Porque nu'mø mambá hacra diezmo ra Abraham ngue bi dāpra mmäcja Melquisedec, tengutho 'mø ngue bi gурpabi yø diezmo'u yø mbom'meto bi m'mu'a m'mefa.

¹¹Nuya yø mmäcja ya, di japa nts'edi yø judío ngue da denna ley bi 'yotra Moisés. Ĕmbi ngue di siguetho tengutho bá øtra mmäcja Aarón. Pe nuna ra ley sihyø judío ngue di cumple ya, ya hĩnyu rá ts'edi na ngue da zā di nhojpauí Oja yø ja'i na. Porque jatho ngue ma'da'yo man'na ra mmäcja di m'mui, pe hĩnda dentho'a te mi øtra mmäcja Aarón. Sinoque di thocra 'befi mi pehra mmäcja Melquisedec. ¹²A nuyá, ngue ya bi ma mapādi yø mmäcja ya, xquet'a jatho ngue 'nehra ley di mpāhya. ¹³Nuna ra 'da'yo mmäcja mmamp'u ja ra Maca Libro ngue di m'muhya, guehna ra Jesucristo na. Pe nuna ra Jesús, hĩngrá mení ra Leví, sinoque rá mení ra Judá. 'Ne nuya yø mení ra

Judá, hĩnjam'mø to xi bõni ngue dra mmäcja ya. ¹⁴Ya fadi xanho ngue nuna ra Hmu Jesús, ra mení na ngue ra Judá. Pe nu'mø mambá exyø mmäcja ra Moisés, nuya yø mení ra Judá hĩnte bi ma ngue di nja yø 'befi ngue di mmäcja ya.

-----

¹⁵Ja di nequi ua xanho ya ngue ma'da'yo man'na ra mmäcja di m'mui ngue di tocrá 'befi mi pehra mmäcja Melquisedec. ¹⁶Nuna ra ley ga 'yo yø judío ngue i mma to di mmäcja, hĩnga guehna ra ley bi 'yexra Jesucristo na ngue di mmäcja na. Sinoque bi mmäcja na ra Jesucristo porque jase rá ts'edi ngue di m'mui para zantho. ¹⁷Porque guese Oja bi 'yexna ra mmäcja na ngue bi 'yembi: “Gue'e grá mmäcja para zantho ya. Gui thocra 'befi mi pehra mmäcja Melquisedec”, bi 'yembi. ¹⁸Porque ya bi zep'u rá ts'edi na ra ley madi manda yø hya maní n'yo yø ja'i m'met'o ya. Ya hĩnyu rá ts'edi ra ley ngue da yanyø ja'i. ¹⁹Nuna ra ley bi 'yotra Moisés, hĩnjonni ja'i xta nzä xtí hojpabi. Pe ja man'na ra hya ya ngue man'na tate ja rá ts'edi, porque guehna di nhojpauí Oja yø ja'i na.

²⁰Guese Oja bi yat'i ngue di mmäcja na ra Jesucristo. ²¹Gátho m'ida yø mmäcja da thotyø 'befi pefi ngue yø mmäcja. Pe nuna ra Jesucristo hõnse na ngue Oja ya xi yat'i te gāma hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue Oja bi 'yembi: “Guecā drá Ojagā, majuaní te dí xi'i. Nuna ra hya dí xi'i, hĩnjondā zā di pādi. A nuyá, gue'e grá mmäcja para zantho ya. Gui thocra 'befi

mi pəhrə mmäcja Melquisedec”, bi 'yembi. ²²Janangue nuna ra Jesús, ma datho ja rá ts'edi na ra cohi bi nja 'mø mi t'ets'i ngue'a rá ts'edi'a ra cohi mi ja m'met'o.

²³Nu mi'da yø mmäcja xa m'mui, gä xa ndu. Nu'mø bi du p'aya, n'nan'yo to di thojpabi yø 'befi. A nuyá, mandønngu dyø mmäcja xa m'mui, pə gä xa thogui. ²⁴Pə nuna ra Jesús, ya hinda du na. Nu'a te rá 'befi pefi ngue ra mmäcja, ya hijnjam'mø da thogui, porque ya hijnjondi ponnbi. ²⁵Janangue nuya yø ja'i ya o rá 'ye Oja ya ngue bi 'yeg'ei ra Jesús, ya hinda m'mehyo te. Porque nuna ra Jesús ya rá 'befitho'a ngue ra mmäcja para zantho p'u ha 'bu Oja ngue da mäxyø ja'i nuya eg'ei.

²⁶Nuna ra Jesús, guehna ra 'bet'o mmäcja ma datho ngue nmi homhmə na. Hangu ra pa gä ra nho øt'e. Hin'yu rá ts'oqui. Hijnjam'mø ngue di nnu manho yø ts'oqui øtyø ja'i. A nup'u mahets'i bí 'buhya, ma datho ngue bi hnu mansu ya. ²⁷A nuya yø judío ngue yø 'bet'o mmäcja, n'na pa ngu n'na pa ørpabi ra 'bøt'e Oja ngue yø ts'oquise. M'mefa p'aya, ja da 'yøtra 'bøt'e ngue di nhohyø ts'oqui mi'da yø ja'i. Pə nuna ra Jesús hōnda n'na ndi bi ndäse ngue bi tho, para zantho bi nōpa 'bøt'e yø ja'i. ²⁸A nuna ra ley bi 'yotra Moisés, nuya yø ja'i ets'i ngue dra 'bet'o mmäcja, ja yø ts'oqui yø ja'i. M'mefa guehna ra ley na, guese Oja cohi ntestigo na ra hya bi ma ngue rá Ts'unt'use bi 'yets'i ngue para zantho ra m'met'o mmäcja. Madits'u te dadi 'bedi, para zantho øt'e xanho'a te rá 'befi.

-----

8 Nuna ra hya ma datho ja ts'edi ngue guí pahmu ya, guehna ra hya ngue ra Jesucristo di nnōpa 'bet'o mmäcjahə naya. 'Nə ya bí hup'u mahets'i ha bí ja rá n'yei Oja na. ²Nup'u mahets'i bí 'bu Oja, bí ja rá 'befi ngue ra 'bet'o mmäcja. Hinga guecua ja yø nija bi hocyø ja'i øtra 'befi ngue ra 'bet'o mmäcja na.

³Nu'a rá 'befi ja yø 'bet'o mmäcja, t'ets'i ngue da 'yørpabi ra 'bøt'e Oja. Janangue ra Jesucristo xquet'a mi jatho ngue bi 'yørpabi ra 'bøt'e Oja. ⁴Pə hinga guecua ja ra ximhäi 'buhra Jesús. Nu'mø ngue ja di 'bucua, ya hingui sä da t'embí ngue ra 'bet'o mmäcja 'mø, porque yø 'bet'o mmäcja 'bucua ja ra ximhäi, di sigue øtho yø 'bøt'e di manda ra ley bi 'yotra Moisés. ⁵Pə nu'a te yø 'befi yø mmäcja 'bucua ja ra ximhäi, hōntho øt'e tengutho ra forma bi ja mahets'i. Porque nu'mø mi nyauí Oja ra Moisés, bi 'yembi: “Dami beni xanho te ra forma dá ut'a'i p'u ja ra t'øhø dá nyauí, da ngu'a ra forma ra nija gui hocya”, bi 'yembi. ⁶A nuju ya, ngue ma 'bet'o mmäcjahə na ra Jesucristo, tate xandø nzaqui rá 'befi pefi ngue'a ra 'befi pəhyø mmäcja ua ja ra häi. Porque xandønho ra 'da'yo cohi bi hoqui ngue'a ra nyogui cohi mi ja m'met'o. Nuna ra 'da'yo cohi bi nja ya, mathoguitho xandønho ra hya di yat'Oja ngue di nja.

⁷Nu'a ra cohi mi ja m'met'o, hijnjoni ja'i bi bōni ngue xta 'yøt'e te bi manda Oja. Janangue Oja bi hyoni ha di japi ngue ma'da'yo man'na ra cohi bi nja. ⁸I nnu Oja

ngue hinguí øtyø ja'l'a ra hya di manda. Janangue mmanna Maca Libro ngue Oja bi 'yena: “Da 'yehra pa ngue nuya yø judío ngue yø mmengu Israel conyø mmengu Judea, ma'da'yo man'na ra cohi ga cohme. ⁹N'nan'yo man'na ra cohi di nja. Ya hinda ngu'a tengutho ra cohi dá co'be'u yø nyogui ja'i 'mø yø pa dambá juju pa ja ra häi Egipto. Porque nuna ra hya dá co'be yø ja'i ngue xta 'yø'te, himbi 'yø'te. Janangue dá hecäp'u yø ja'i. ¹⁰Bá ep'u ra pa di nja na ra cohi di mma ngue ga co'be yø ja'i Israel. Nu'mø ya bi nja na ra hya na, ga japyø ja'i ngue da dinyø mmui hanja na ra hya dadí manda, di nja mpähä yø ja'i da 'yøtya yø hya dadí 'bepi da 'yø'te. Nugä p'uya, gueque drá Ojagä ya yø ja'i ya. Nuya p'uya, guehya ma ja'i ya. ¹¹Di ngüe di nnoho, Gä da badi te'ogui. Ya himma hyoni ngue ja da xännbabi yø mmic'eiui oque yø cu ja da xännbi te'ogui. Porque 'da di batyø ja'i te'ogui. ¹²Nu'a ra nts'o xa 'yøtyø ja'i, ga punnbabi. Ya hinni mantho ga mbennbabi yø ts'oqui xa 'yøtyø ja'i”, bi 'yen'Oja. ¹³A nuyá, Oja i mma ngue ma'da'yo man'na ra cohi di nja. Nu'a ra nyogui cohi mi ja m'met'o, di nequi xanho ngue ya bi thogui, porque ma'da'yo man'na ra cohi di nja. Nuna ra nyogui cohi mi ja, ya bi zep'u na.

-----

9 Nu'a ra nyogui cohi mi ja m'met'o, xandøngu yø hya nt'ot'i ngue ha di danne Oja yø ja'i. Pe nup'u mi øtyø ndanne yø ja'i, gue'a ra nija ja ua ja ra ximhäi. ²Nu'a ra nija mi ja ua ja ra ximhäi,

mi ja yoho yø cuarto. Nu'a rá müdi ra cuarto gui nhuti ngue ra xequi xa nduxqui. Nup'u mbo ra cuarto, jap'u ra mfoxiyo. 'Ne jap'u ra mexa hapu t'aspabi yø thuhme Oja ngue da nu. ³Nu'a man'na ra cuarto brá ja mbo, nup'u ja ra goxthi, zup'u ra ulu ngue nnøpa jut'i ra goxthi. Nup'u mbo p'uya, gue'a ra xequi mathoguitho xa nduxqui. ⁴Brá jap'u n'na ra altar ngue ra oro, ja zøp'u ra bopo. 'Ne jap'u n'na ra huada ngue Gä ra oro maxøts'e, guehna ra huada m'mets'i ra nyogui cohi mi ja m'met'o naya. Nup'u mbo ra huada, op'u n'na ra ts'øye ngue Gä ra oro, ja op'u ra thuhme ni hu ngue ra maná. Da guehrá tøhø ra Aarón nuna bi 'doqui, ja op'u ja ra huada na. 'Ne ja cup'u ja ra huada'u yø xindo nt'ot'i rá ley Oja, ngue ra nyogui cohi mi ja m'met'o. ⁵Nup'u maxøts'e ra huada, 'da'a n'na nguadi yø hyo ra huada mahoqui yoho yø anxø di nzøtyø zahua p'u maxøts'e ra huada. Porque nup'u maxøts'e ra huada ja m'møt'e p'u ra ji gui nhohyø ts'oqui yø ja'i. Pe nuyá, hinguí ja ngue 'bexca xi'ahu hanja na ra hya naya.

⁶Guehna ra forma mi jap'u ja ra nija m'met'o naya. A nu'a rá müdi ra cuarto, n'na pa ngu n'na pa cutyø mmäcja ngue øt'a te yø 'befi i ja. ⁷Pe nu'a rá yoho ra cuarto brá ja mbo ngue mathoguitho xa nduxqui, høndra 'bet'o mmäcja ja ra nt'edi ngue curbu. 'Ne høndä n'na ndi n'na jeya i sä ngue da yut'ambo. Nu'mø bi yut'ambo p'uya, ni de ra ji da pøt'e ngue di hocse rá ts'oqui, ne xquet'a ni de ra ji da pøt'e ngue di nhohyø ts'oqui mi'da yø ja'i.

⁸Nuya yø hya ja uaya, ra Espiritu

Santo nnepe ngue ga pahmu hanja na ra hya ngue ra yogui cohi mi ja m'met'o. Mente yø tiempo ngue øtyø ndanne yø mmäcja p'u rá mudi ra cuarto, ya hin'yu ra nt'edi to da tho'ambo ra cuarto nuna mathoguitho xa nduxqui.

⁹Nuya yø hya ya, di nequi xanho ngue nuya yø 'bøt'e ørpabi Oja yø mmäcja, hin'yu rá ts'edi ngue da hyät'i da hyajpa ra nts'o ja yø mmui yø ja'i. ¹⁰Nuya yø hya mi ja m'met'o, gue'a ngue da huantho yø cosa da zi yø ja'i, i xihyø ja'i tema forma di mpet'e para ngue da zä da danne Oja. Pe gätho ya yø hya ya, bi nja rá ts'edi te mi øtyø ja'i mente tobe hinmani nja ra 'da'yo cohi bi 'yøt'ui Oja yø ja'i.

¹¹Pe nuyá, ya bá ehra Cristo nuna bi gohi ngue ma 'bet'o mmäcjahu ya. 'Ne guehna bá hangahu ra nho mi ja ngue di nja naya. Nup'u ja ra nija di mpehra Cristo ngue ra 'bet'o mmäcja ya, tate ngue xandønho. Hinga ngu ra nija ja ua ja ra häi ngue ra ja'i bi hoqui. ¹²Ra Cristo bi yurbu ja ra xequi mathoguitho xa nduxqui. Pe rá jise ra Cristo ní hya ngue da pøt'e. Ya hingrá ji ra ndani ogue rá ji ra chivo ní hya ngue da pøt'e, tengutho øtyø mmäcja ua ja ra häi. 'Ne ya hinga xøxtí yutho ya, sinoque n'na nditho bi yut'i para zantho ngue bi yanju. ¹³Nu'a rá ji ra ndani, ogue rá ji ra chivo, ogue rá 'bosp'i ra ngøndani zøp'u ja ra altar, nu'mø bi njapyø ja'i nuya t'embi ngue n'youi ra ts'oqui yø do'yo, ya di nhohrá do'yo ra ja'i. ¹⁴Goma guehrá ji ra Cristo ngue ma datho ja rá ts'edi ya. Porque guese ra Espiritu Santo nuna 'bui para zantho bi hatra

ts'edi ra Cristo bi ndäse ngue da tho ngue bi nøpa 'bøt'e Oja. Conque ra Cristo, hin'yu rá ts'oqui. Pe bi männá ji ngue bi hoga ma ts'oquihu, mi ja ngue xcá mähä ra castigo. Pe nuyá, nuna majuaní ngue Oja i 'bui, ya säp'u ga ha ra ts'edi ga thannehu naya.

¹⁵Gue'a ra hya'a ya, ngue ra Jesucristo go bi hocra 'da'yo cohi ja naya. Janangu nuya yø ja'i nzon'na Oja ya ngue da 'yec'ei ra Cristo, nu'a ra nho xa yarpabi Oja yø ja'i ngue di unni para zantho, go di tocabi ya to nzofø. Porque ra Jesucristo gue'a i du'a ngue bi hoga ma ts'oquihu xa nja mente bi nja rá ts'edi ra ley mi ja m'met'o.

¹⁶Ya guí nnuhu ngue nu'mø bi nanga n'na ra sœcua hapu di consta'a te ja ngue di nja m'mefa, nu'mø bi du'a to bi hocra sœcua, nu'a ra sœcua bi xots'i. Nuna ra hya bi zohra du, i ja rá ts'edi ra hya m'mefa. ¹⁷Pe mente ngue 'bøtra ja'i bi xoxra sœcua, tobe hin'yu rá ts'edi ra sœcua. A nu'mø bi du'a to bi xoxra sœcua, gue'mø ja rá ts'edi ra sœcua 'mø. ¹⁸I njarbutho na ra nyogui cohi mi ja m'met'o ya. Nu'mø bi tho yø mbo'øni ngue da 'bøt'e, ya ja rá ts'edi ra ley. ¹⁹Nu ra Moisés, mi juadi bi xihyø ja'i na te gäma hya di manda ra ley, bi gaca n'na nt'o ra isopo, i n'youi ra xide'yo xa ntheni. Nup'u ja rá ji yø ndani 'nøhyø chivo, bi japra dehe, ja bi dímbu ra t'o. Nu'a ra ji p'uya, bi naspabi p'u ja ra Libro ngue ra ley, xquet'a bi japra ji gätho yø ja'i. ²⁰Bi 'yembyø ja'i p'uya: "Nuyá, gá cohmu ra cohi Oja ya, ya bi xi'ahu tema hya ja ngue gdí n'yohu. Nuna ra ji jaua ya, guehna di hatra ts'edi

ra hya bi xi'ahũ Oja naya", bi 'yẽmbi.
 21 Ra Moisés bi naspabi ra ji p'ũ ja
 ra nija 'nẽ bi naspabi ra ji te gãma
 cosa ja mbonnija. 22 Nt'ot'i p'ũ ja ra
 ley ngue rá ji yø zũ'ẽ i tho, nup'ũ ha
 pẽ ra ji, ya co mmanho. Pẽ mente
 hĩnte ho ra ja'i ngue da 'yøtra 'bøt'e,
 hĩnyũ rá mpunnbi ra ts'oqui.

-----

23 Nũua ja ra ximhã, para ngue
 da gommanho yø cosa i ja, mama
 hyonitho rá ji yø zũ'ẽ mi tho ngue
 ra 'bøt'e, ngue majapi yø cosa. Pẽ
 nup'ũ mahets'i ya, xquet'a bí jap'ũ
 ra 'bøt'e ngue ma datho ja rá ts'edi.
 24 Janangue ra Cristo ya hinga
 guehra nija ja ua ja ra hã bi hocyø
 ja'i ja rá 'befi ngue ra mmãcja ya.
 Porque ra nija ja ua ja ra ximhã,
 høntho uhrã forma te bí ja mahets'i.
 Ra Cristo p'ũya, ya bi yurbũ mahets'i
 bí 'bũ Oja ngue da mãxcahũ. 25 A
 nuna ra 'bet'o mmãcja ua ja ra hã,
 nup'ũ ja ra cuarto mathoguitho
 xa ndũxqui, njeya njeya cut'ambo
 ra mmãcja ngue bi pørpabi rá ji yø
 zũ'ẽ i tho, ya hĩngrã jise bi pøt'e. Pẽ
 ra Cristo hinga xøxtí dutho ngue
 hõnda gohi ngue ra 'bøt'e. 26 Nũ'mø
 da ngu'a ngue xøxtí dutho, astã
 gue'mø mamba fũ'a nximhã xtabã
 ts'ännbi ngue xøxti dutho 'mø. Pẽ
 nuna te bi nja ya, nũ'mø ni ma da
 gaxyø pa, ra Cristo bi zøcua, 'nẽ bi
 ndãse ngue da tho. Pẽ n'na nditho
 bi dũ para zantho, da gohi ngue
 ra 'bøt'e. Bi gurpi gãtho yø ts'oqui
 yø ja'i. 27 A nuyá, nũ hangũ yø ja'i
 'bũ, gãtho ja ngue da dũ, pẽ hõnda
 n'na ndi da dũ. M'mefa p'ũya da
 hyaspabi ra güenda Oja te xa n'yo
 yø ja'i. 28 Njarbũtho ra Cristo ya,

n'na nditho bi dũ, bi gohi ngue ra
 'bøt'e. Mandøngu dyø ja'i bi hojpabi
 yø ts'oqui. A nuyá, mahõnda ep'ũ ya,
 pẽ ya hĩndi 'yehẽ ngue da gurpabi
 yø ts'oqui yø ja'i ya, sinoque di 'yehẽ
 ngue da yanyø ja'i nuya tømĩ ngue
 da ep'ũ.

10 Nuna ra Moisés bi 'yotra ley
 da n'yo yø judío. Pẽ nuna
 ra ley bi 'yot'i, tengutho 'mø ngue
 drã xahatho na te ra nho ja ngue di
 nja m'mefa. Porque conna ley, hĩmbi
 nequi xanho hanja na ra hya di nja
 m'mefa. Nuya yø ja'i mi thanne
 Oja, mi øtyø 'bøt'e di manda ra ley.
 Pẽ nuna ra 'bøt'e øtyø ja'i, hĩnxma
 ma hajpabi yø ts'oqui yø ja'i na,
 porque njeya njeya øtho ra 'bøt'e yø
 ja'i mahøn'a. 2 Nũ'mø ngue da gue'a
 di nhohrá ts'oqui ra ja'ia, ngue da
 'yøt'e te gãma hya di manda ra ley,
 ya hĩnni mantho ngue da 'yøtyø
 'bøt'e yø ja'i 'mø. Porque nũ ra ja'i
 øtra 'bøt'e, n'na nditho 'mø enã ngue
 di hocrá ts'oqui, ya hĩnguĩ nne ngue
 nĩmantho da dũ rá mmũ ra ja'i da
 'yena ngue ja rá ts'oqui. 3 Ja di nequi
 p'ũya ngue nuya yø ja'i njeya njeya
 øtho yø 'bøt'e, i sodyø mmũ ngue
 jadyø ts'oqui. 4 Nũ rá ji ra ndani
 oque ra chivo 'mø bi tho, hĩnjam'mø
 da zã da hyajpa yø ts'oqui yø ja'i.

5 Janangue ra Cristo, nũ'mø ya
 ja ngue da gcua ja ra ximhã, enna
 hya bi xi Oja: "Nũ'ũ yø zũ'ẽ ho yø
 ja'i ngue pøt'e, hĩnguĩ nnu manho
 ngue gue'a di hocyø ts'oqui yø ja'ia.
 Sinoque guá sãnni ngue bá nja ma
 do'yo ngue guehna da gohi ngue
 ra 'bøt'e na. 6 Nũ'ũ yø zũ'ẽ ho yø
 ja'i ngue øt'a'i ra 'bøt'e, 'nẽ uhyø
 ngø, zøp'ũ ja ra altar ngue di hocyø
 ts'oqui yø ja'i, ya hinga gue'a guĩ

nnu manho'a ya. ⁷Janangue dí engä p'uya: Dí 'bucä ua ya ma Oja'i. Ga ot'ä'a te guí nnu manho. Tengutho ra hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro te ja ngue ga thogui, gue'a di nja'a ya", bi 'yena.

⁸Rá mudi bi xi Oja ra Cristo, bi 'yembi ngue i patho ngue Oja hinguí nnu manho'u yø zu'ë ho yø ja'i ngue ørpabi ra 'bøt'e ngue di hocyø ts'oqui yø ja'i. Ni xinga gue'u yø zu'ë ho yø ja'i ngue uhyø ngø p'u ja ra altar ngue di nnu manho Oja. Madague'a ngue nt'ot'i p'u ja ra ley'a te gä øtyø ja'i, pe ngutho hinguí nnu manho Oja te øtyø ja'i.

⁹Pe ra Cristo mahombi xi Oja, bi 'yembi: "Dí 'bucä ua ya ma Oja'i. Ga ot'ä'a te guí nnu manho", bi 'yembi. Ja di ngqui ua ya ngue ya bi zep'u'u yø 'bøt'e mi øtyø ja'i, go da ze'a te bi 'yøtra Cristo bi gohi ngue ra 'bøt'e.

¹⁰Porque ra Jesucristo bi 'yøt'e te nnu manho Oja. Pe n'na nditho bi du, bi gohi ngue rá 'bøt'e Oja. Para zantho bi hojpabi yø ts'oqui yø ja'i.

¹¹Pe nu'u yø mmäcja ngue yø judío, n'na pa ngu n'na pa di siguetho hodyø zu'ë ngue ørpabi ra 'bøt'e Oja. Pe nuya yø 'bøt'e øtyø ja'i, hinjam'mø da zä ngue da hyacra ts'oqui ya. ¹²A nuna ra Jesucristo, høndä n'na ndi bi du, para zantho bi gohi ngue ra 'bøt'e. 'Në ya bí hup'u ja rá n'yei Oja ya. ¹³A nup'u bí 'buhya, tømtho ngue da dapi gätho yø nsuiui. ¹⁴Ja di nequi ua ya ngue n'na nditho bi du, para zantho bi gohi ngue ra 'bøt'e ngue di punnbabi yø ts'oqui yø ja'i.

¹⁵Ya dí pahmu ngue majuaní na ra hya na, porque ngu'a mmanna Espíritu Santo p'u ja ra Maca Libro

ngue ena: ¹⁶"Bá ep'u ra pa di nja na ra cohi dí mma ngue ga cocä'be yø ja'i Israel. Nugä p'uya, ga japyø ja'i ngue da dinyø mmui hanja na ra hya dadi manda, di nja mpähä yø ja'i da 'yøtya yø hya dadi 'bepi da 'yøt'e", en'Oja. ¹⁷Mahøn'a emp'uya:

"Ya hinni mantho ga mbennbabi yø ts'oqui xa 'yøtyø ja'i", bi 'yena.

¹⁸Janangue nuyá, Oja ya bi punnga ma ts'oquihu. Ya himma hyoni ngue ra 'bøt'e ga ørpahu Oja ya ngue di hoga ma ts'oquihu.

-----

¹⁹A nua ja ra ximhäi, nup'u ja ra xequi mathoguitho xa nduxqui, høndra 'bet'o mmäcja mi sä da yut'i. Pe nuya ma zi cu'ahu, gä da zä ga thohmu p'u ja rá hmi rá dä Oja ya. Porque guesë ra Jesucristo bi du ngue bi hoga ma ts'oquihu. ²⁰Mi zä mi du ra Jesucristo, bi xocra jut'i nu'a mi jurpu ha 'bu Oja. Bi xogahu ra 'yu ngue da zä ga thohmu p'u 'bu Oja. ²¹Nuna ra Jesucristo di nnøpa 'bet'o mmäcjahu ya, guehna fäxcahu p'u ha 'bu Oja naya.

²²Janangue ma ga cuathu p'u ha 'bu Oja ya. Ga thanne co gätho ma mmuihu, hinjam'mø ga nyobenihu na ma nt'ec'eihu i ja. Nu'a ma ts'o n'yomfenihu mi ja, ya bi 'beque. Da guehma do'yohu, bi meque para ngue da zä ga thohmu p'u 'bu Oja. ²³Ma ga ha ra ts'edi ga ec'eihu ngue di nja ya yø hya dí tømhmü di nja. Porque nuya yø hya xa yat'Oja ngue di nja, di njahma. ²⁴Xquet'a ma ga honi ha gdä nhyathu ra ts'edi ngue man'na gdä mahma mmic'ei n'na ngu n'naju. 'Në ga ha ra ts'edi ga øthu ra nho. ²⁵I 'buhyø 'yec'ei ngue

ya hinguí pap'u ha di mpeti yø mmi'yec'eiui ya. Pe hinguí ja ngue ga tenthohu'a te øt'u, sinoque ma ga mmähä p'u ha di mpeti yø 'yec'ei, ga nhyatra ts'edi n'na ngu n'naju. I ja ts'editho ngue gue'a ga øthu'a, porque ya guí nnuhu, man'na ni guatyø pa ngue da ep'u ma Hmuhu Jesucristo.

²⁶Pe nu ra ja'i ngue ya padi ndana ra hya majuaní, 'ne sänni ngue ya di m'mu'a ngue ra nts'o da 'yøt'e, m'mefa ya hin'yu ra 'bøt'e di nhohrá ts'oqui da 'yøt'e. ²⁷Sinoque høndra ndate sibi di danzø da japyø nsuiui Oja 'mø bi hyaspa ra güenda, gue'a tømí di ntheuí'a. ²⁸Conque ra ley bi 'yotra Moisés, nu'mø to mí festho'a te ra hya mmamp'u ja ra ley, co yoho hyu yø testigo da hyørpa ra hya, ya hinjondi huequi, sinoque da tho. ²⁹A xiya 'mø, lhague ngu gangu ra castigo da thogui te'o fespátho te mmanhá Ts'unt'u Oja, da 'yembi ngue hinte ni bøntho ngue bi du rá Ts'unt'u Oja? Conque gue'a i du'a ngue bi hocra 'da'yo cohi, bi hyajpa ra nts'o yø ja'i. Pe yø ja'i, nu'a rá mate ra Espíritu Santo nne di uní, i thenma hyathobi. ³⁰Pe ya dí pahmu te da 'yøt'Oja. Porque bi 'yena: "Nugä go ni 'yehma xi ga jagä ra castigo. Go ga jut'ä'a te øtyø ja'i", bi 'yena. 'Ne bi man'Oja ngue da hyaspa ra güenda'u yø ja'i ya o rá 'ye. ³¹Nuna Oja majuaní ngue 'bui, nu te'o da japra castigo, ra ndussutho te da thogui.

-----

³²Dami bëmhmü yø pa xa thogui, nu'mø rá ts'utho xqui 'yec'ei hu ra hya ya. Mathoguitho gá sähu ra n'u

ngue bi zu'ahu yø ja'i. Pe gá hyät'i gá seti te bi 'yøt'ahu yø ja'i. ³³Bi nja yø pa ngue bi mpeti yø ja'i ngue thenma hya'ahu, 'ne bi un'ahu. Mí'da ni mmi'yec'ei hu p'uya gui hethohu ha gui unyø ja'i, pe hingá sutho gui 'yøt'e ngue ni amigohu'u to ma'uni. ³⁴Nu'u yø 'yec'ei bi ma fädi, gá fäts'i ngue gá unhu te honi. Nu'mø bi fe'a te guí peshu, asta ja'ahu mpähä, porque guí pahmu ngue ma datho di muui na ra nho gui nthehu p'u mahets'i, 'ne para zantho i ja na. ³⁵Dami hyahu zammui ngue gui sigue da ngut'a gui 'yøthu yø pa di map'u. Porque xandøngu ra njut'i bí ja mahets'i. ³⁶Hønt'a ja ngue gui 'yøthu ya, dami seti te gä ra n'u gui thohmu. Dami ja ndummui gui 'yøpahu rá pähä Oja, n'namhma ngue di toca'ahu na ra hya xa yat'Oja ngue di nja. ³⁷Porque nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro na ra hya bi man'Oja ngue ena: "Ya himma 'ya'atho yø pa ya, ngue da ep'u'a ja ngue da ehé. Ya hinni mantho da hmánya ngue di 'betyø pa. ³⁸Nu ra ja'i bi nhohrá ts'oqui, di nyanna te ngue bi 'yec'ei gui. Pe nu ra ja'i hep'u ma hya, ya hindí nnu manho te øt'e". ³⁹Ague ma zi cu'ahu, hinga hehmu p'u Oja, porque yø ja'i hep'u Oja, gue'u di m'me'u. Pe nuju, ngue dá ec'ei hu Oja, ya di nyanma tehu.

-----

11 Nu ra ja'i ec'ei ngue majuaní te mman'Oja, guehna ra ja'i haxa njuani ngue di nja'a te tømí di nja. Pe di segura ngue majuaní di nja, madague'a ngue tobe hinguí nnu te 'be'a ja ngue di nja. ²Nuna

Oja, bi nu manho 'da yø nyogui ja'i xa m'muhma njam'mø porque bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja.

³A nuyá, ngue dí ec'ei hu ngue majuaní te mman'Oja ya, ya dí pahmu xanho ya ngue Oja hontho bi ma ngue di nja ra ximhai, 'bexpi nja. Nu'a te ga dí nnuhu ngue ja ya, Oja bi hoqui. Porque ma m'met'o hin tema cosa mi ja.

⁴Nu ra Abel bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja. Janangue nu'a rá 'bøt'e bi 'yøt'e bi nu manho Oja. Pe nuna rá 'bøt'e ra Caín, himbi nu manho Oja. Janangue di nequi ngue Oja bi hojubi rá ts'oqui ra Abel ngue bi 'yec'ei. A nuyá, madague'a ngue ya xa ndu ra Abel, pe di sigue xangathohu ngue ga øthu tengutho bi 'yøt'e ngue bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja.

⁵Nu ra Enoc bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja. Oja p'uya bi zixma tetho bi ma mahets'i. 'Beximbi du na, ya hinha mambi thingua ja ra ximhai, porque Oja bi zits'i. 'Ne mmamp'u ja ra Macá Libro ngue Oja mi nnu manho te maní n'yo ra Enoc, m'mefa p'uya bi zits'i. ⁶Pe nu ra ja'i hingui ec'ei ngue majuaní te mman'Oja, ya hingui sä da 'yenna ja'i ngue nnu manho Oja te ga 'yo. A nuyá, nu ra ja'i nne ngue rá n'youi Oja, jatho ngue da 'yec'ei ra ja'i ngue majuaní 'bu Oja, 'ne da 'yec'ei ngue nu'u yø ja'i hon'Oja, gue'u di nsixui Oja'u.

⁷Nu ra Noé bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja. Bi 'yec'ei 'mø mi xi Oja ngue di nja ra ndate, madague'a tobe di 'beta pa di nja'a te bi sifi. Pe bi hocra barco bi xi Oja ngue di hoqui. Ja di nyamp'u ra Noé co

'ne'u to 'bup'u ja rá ngu. Rá ngu bi 'yec'ei ra Noé na ra hya na, ya di nequi ngue ra ts'oqui øtyø ja'i nu'u hingui ec'ei te mman'Oja. 'Ne bi ma mahojpi rá ts'oqui ngue bi 'yec'ei ngue majuaní'a te bi xifi.

⁸Nu ra Abraham bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja. Janangue nu'mø mi zon'na Oja, bi xifi ngue da bømp'u mi 'bui, di map'u ja ra häi xi xifi ngue da gohmi, 'ne bi 'yøt'e te bi xifi. Bi bømp'u ja ra häi mi 'bui, bi ma. Ni xingui padi hapu dani mpa. ⁹Mi zømp'u ja ra häi xi yarpabi Oja ngue drá mmeti, bi dimp'uya ngue 'bup'u yø ja'i yø mmeti ra häi. Pe ra Abraham bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja, bi mihi hap'u di m'mui. Bi hocyø ngun'ulu, ja bi m'mup'u. Mi m'muhra Isaac, ngut'a bi 'yøt'e. Mi m'muhra Jacob, ngut'a bi 'yøt'e, guehya bi tocabi ra hya xi yat'Oja m'met'o ya p'uya. ¹⁰Porque ra Abraham bi dø'mi ngue dani m'mup'u ja ra danihni bí ja mahets'i. Guehna ra danihni ngue guesø Oja bi hoqui 'ne i ja para zantho na.

¹¹Xquet'a ra Sara bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja. Janangue madague'a ya ra bødac'ei, pe bi m'muhrá ts'unt'u bi xi Oja ngue di m'mui. ¹²Da guehra Abraham xquet'a ya ra bødac'ei, ya bi tho ra ora p'u ngue di m'muhyø basi. Pe madague'a, siempre bi m'muhrá ts'unt'u. Guehna bi nxandi, mandøngutho yø mbom'meto bi m'mui. Nu'a gangu tengutho yø sø bí ja maya oque tengutho yø 'bomu dehe jap'u ja rá nnengui ra jathe, hingui sä di 'bede hangu gangu.

¹³Gátho ya yø ja'i ya, bi m'mui, pe bi du. 'Ne himbi nu'a te ra hya xi

yarpabi Oja. Pe comma ngue ec'ei ngue majuaní te mman'Oja, janjuani ngue di johya porque padí xanho ngue di nja'a ra hya di yat'Oja ngue di nja. Janangue mente ra pa bi m'mucua ja ra ximhäi, bi ma ngue hingyø ngungua, sinoque da ma, daní mpa mahets'i. ¹⁴A nuya yø ja'i ngue nguna ra hya i mma, ya di nequi xanho ngue guehya yø ja'i honna häi hapu daní m'mui para zantho. ¹⁵Pe hinga guep'u ja ra häi bá pøni honi ngue daní m'mui. Porque nu'mø da gue'a, mi ja ra tiempo ngue xta mmengui ha bi 'yehg. ¹⁶Nu'a ra häi honyø ja'i ngue daní m'mui, gue'a ra häi ma datho xandønho bí ja mahets'i. Janangue nuna Oja ya, ya hingui pesrá sã 'mø mmanyø ja'i ngue embi: "Ma Oja'i". A nuna Oja, ya xa hojpabi n'na ra danihni hapu daní m'muhya yø ja'i.

¹⁷Nuna Oja, bi ne ngue da ba'a njuani 'mø ngue ec'ei'a te bi xihra Abraham ogue hin'na. Bi xihra Abraham ngue da zixrá ts'unt'u Isaac ngue da hyo, da 'yørpa ra 'bøt'e Oja. Pe ra Abraham bi 'yec'ei te xi Oja, bi n'uní ngue xta hyo ra Isaac, xta 'yørpa ra 'bøt'e Oja. Ra Abraham bi 'yec'ei ngue majuaní te xi xi Oja ngue xi 'yembi: ¹⁸"Nu'mø bi m'muhni ts'unt'u Isaac, di nxandi, di m'mui xandøngu ni 'beto", xi 'yembi. ¹⁹Janangue ra Abraham bi 'yec'ei ngue majuaní ja rá ts'edi Oja ngue nu'mø xta ndu ra Isaac, ma'da'yo xti m'mui. Pe mi zã ngue himbi du ra Isaac, entho ja ma'da'yo bi m'mui, porque ra Abraham ya xi zänni ngue xta hyo.

²⁰Nuna ra Isaac bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja. Janangue

ra Isaac bi zøjpa ra hya yø ts'unt'u, bi xifi ngue da dinnbabi rá njapi Oja m'mefa. Guehna ra Jacob 'nehra Esaú.

²¹Ra Jacob xquet'a bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja. Janangue nu'mø ni ma da du, bi xi'u yoho yø ts'unt'u ra José ngue da dinnbabi rá njapi Oja. Nguna ra hya bi ma mente tosrá tøhø ngue bi danne Oja.

²²Ra José xquet'a bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja. Janangue nu'mø ya ni ma da du, bi xihyø judío ngue da 'yehra pa da bømp'u ja ra häi Egipto. 'Ne bi zohra hya ra José ngue nup'u Egipto hinda cop'u rá do'yo, sinoque da hyax'mø bi bømp'u Egipto.

²³Rá papá 'nehra mamá ra Moisés bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja. Janangue nu'mø ra pa mi m'muhra Moisés himbi zudra hya bi manda ra dast'abi, ngue nu'mø bi m'muhyø ts'unt'u yø judío, da thopi. Mi nu ngue ra Moisés mazihotho 'mø mi m'mui. Nhyushna bi 'yagui.

²⁴Ra Moisés bi 'yec'ei ngue majuaní te mman'Oja. Janangue nu'mø mi ndan'yohu himbi nu manho ngue da gohi ngue rá tede na rá t'ixu ra dast'abi p'u ja ra häi Egipto. ²⁵Sinoque bi ne ngue 'dap'u da zäui ra n'u yø ja'i Oja. Himbi ne xta 'yøtra ts'oqui ngue xta hyep'u Oja ngue xta ngop'u mi 'bui, nup'u zits'adyø pa xti nja mpähä. ²⁶Nuna ra Moisés man'na xanho bi nu manho ngue da zã ra n'u tengutho ra n'u ja ngue da zã ra Cristo. Janangue nup'u Egipto himbi ne xtabá ngop'u ngue drá mmeti gätho ra menyu mi jap'u. Porque padí xanho ngue xandøngu rá njut'i Oja di nja m'mefa.

²⁷Ra Moisés bi 'yɛc'ɛi ngue majuan̄i te mman'Oja. Bi bõmp'u ja ra häi Egipto, hĩmbi zũtho ngue mbõcue ra dast'abi. Hĩmbi gohrá mm̄i, porque padĩ ngue n'youi Oja, madague'a hĩngui hetĩ. ²⁸Ra Moisés bi 'yɛc'ɛi ngue majuan̄i te mman'Oja, bi 'bepi gátho yõ judío ngue da hyo yõ de'yo, da zã ra ngo ngue ra pascua. Nu rá ji yõ de'yo da hyo, da gospabi p'u ja yõ goxthi, n'namhma ngue nu'mõ bi thohra anxẽ ngue da hyo yõ ts'unt'u mada, ya hinda hyopyõ ts'unt'u yõ judío.

²⁹Yõ judío bi 'yɛc'ɛi ngue majuan̄i te mman'Oja. Janangue bi zã bi thop'u ja ra Thenga Jathe, tengutho 'mõ ngue dra 'yonhãi p'u ni 'yo. Yõ mmengu Egipto p'uya, xquet'a bi ne ngue xta thop'u ja ra jathe, pẽ bi go'mra jathe.

³⁰Yõ judío bi 'yɛc'ɛi ngue majuan̄i te mman'Oja. Nyoto ma pa bi thesra hn̄ini Jericó. M'mefa p'uya bi xotyõ jado madĩ thesra hn̄ini. ³¹Nuna n'na ra xisu ni hu ngue ra Rahab ra mmengu Jericó, mará 'yots'om'mãina, xquet'a bi 'yɛc'ɛi ngue majuan̄i te mman'Oja. Janangue hinga 'da'i duui yõ mmengu Jericó, porque nuna ra xisu na, bi unna ts'äya'u yõ judío bi ma bi axra häi m'met'o.

³²¿Te 'be'a ga õt'e? ¿Ua xõgue mahyonitho ngue ga xi'ahu mi'da yõ hya di 'bedi? Pẽ ya hinga mbongui ra ora ga xi'ahu te bi 'yõtra Gedeón, ra Barac, ra Sansón, ra Jefte, ra David, ra Samuel, co gátho yõ põngahya Oja. ³³Nuya yõ ja'i ya, gátho bi 'yɛc'ɛi ngue majuan̄i te mman'Oja. Janangue 'bu i'da bi 'yõtra tunhni, bi dapyõ dast'abi mi nzaqui te mi mma. I 'bu i'da ngue

bi 'yõtra ts'ut'abi xanho, bi nthuui rá njapi Oja xi yarpi. I 'bu i'da ngue bi t'ennbu 'buhyo zate, pẽ hĩmbi za yõ zate. ³⁴I 'bu i'da ngue bi thõrbu ja ra sibi, pẽ hĩmbi nzõ. I 'bu i'da, ya ja ngue da tho conna juai, pẽ pongui. Nu'u yõ ja'i t'embĩ ngue hinga njuani, gue'u bi hya ra ts'edi ngue bi ma ra tunhni 'nẽ bi dapyõ nsuiui. ³⁵I 'bu i'da yõ xisu ngue nu'mõ bi du yõ basi, Oja bi 'yõt'e ngue nu'a xa ndu mahõndi m'mui.

I 'bu i'da p'uya, i nthut'i ngue ma'uni, sifi ngue nu'mõ da hyep'u Oja, ya di mpommi ra ndate. Pẽ bi n'uni ngue da du, bi ne ngue di tocabi'a ra nho di nja 'mõ dani nja ra mbennate m'mefa. ³⁶Mi'da p'uya, bi zã ra n'u ngue bi 'bei. 'Nẽ bi zã ra n'u ngue rá n'yemma hya yõ ja'i. Mi'da p'uya, bi thut'i conyõ cadena, bi ma fãdi. ³⁷Mi'da p'uya, ga ndutho'a ngue bi 'bundo. Mi'da p'uya, bi ma maheque made ra ja'i conna thegui. Mi'da p'uya, majapi ngue da 'yõt'a te xants'o, pẽ hĩngui nne. Mi'da p'uya, ra juai ga ndu. Mi'da p'uya, bi n'yo ndap'u bi zã ngue hin'yu ha di nsäya. Bi nõpa he yõ xide'yo ogue yõ xi yõ chivo bi hye. Mi'da p'uya, bi zã ra n'u ngue hyoya. 'Nẽ bi ma ma'uni, gã ra dummui ga 'bui. ³⁸Nuya yõ ja'i ya, yõ ndõ ho ja'i, hin hapu da hyannbabi yõ ts'oc'ei 'bucua ja ra ximhai. Pẽ bi zã ra n'u ngue bi n'yo dapo, ni xĩngui padĩ hapu dani mpa. Bi n'yop'u ja yõ daxant'õhõ. Bi m'mup'u ja yõ 'bido. Bi m'mup'u ja yõ hyado brá ja mbo häi.

³⁹Gátho ya yõ ja'i ya, bi nu manho Oja, porque bi 'yɛc'ɛi ngue majuan̄i te mman'Oja. Pẽ tobe

h_im_ma t'unnitho'a te x_a yarpabi Oja ngue di unni. ⁴⁰Porque Oja bi zänni ngue h_imbi nequi xanho hanja ra hya, asta guehyø pa dí 'b_hmmu ya. Ya x_a nzän'Oja ngue nuya yø nyogui ja'i 'da gdá nuthohu na ra nho x_a yat'Oja ngue di 'dacju.

-----

12 Ya dí nnuhu ya ngue mandøngu dyø ja'i bi zeti hangu ra n'u bi thogui, porque bi 'y_ec'e_i ngue majuan_i te mman'Oja. Da guecju ya, ma ga seti hangu ra n'u ja ngue ga thohmu. Nu'a dí padi ngue da 'yørcahu ra nts'on_i, ma ga emhm_u n'na nguadi'a. Nu'a ra ts'oqui di ts'onga ma nt'ec'eh_u, ma ga hehm_u p'u'a. Ma ga ja ndummu_{ih}u yø pa di map'u ya, ngue nu te nne_cju Oja gdá n'yoh_u, gue'a ga øth_u'a. ²Zant'a da zo ma mmuihu ra Jesucristo. Porque guehna bi 'yø't'e ngue dá ec'e_ihu ngue majuan_i te mman'Oja na. 'N_e go guehna da 'yø't'e ngue para zantho ga ec'e_ihu xandønho. Nuna ra Jesús, madague'a ngue ra 'be'isá ngue to tup'u ja ra pont'i, pe nuna h_imbi 'besrá sä. Bi zeti hangu ra n'u bi thop'u ja ra pont'i, porque padi ngue nu'mø mi tho'a te ra n'u bi zä, ma datho ja mpähä ngue dan_i mmip'u ja rá n'yei Oja. ³Nu'mø mi unyø ts'oc'e_i na ra Jesús, dami b_emmu hangu ra n'u bi zä. Janangue nuyá, 'yo di cohni mmuihu 'mø dí sähu ra n'u. ⁴Mente gui honi ha gdi hyehmu p'u ra ts'oqui ja ua ja ra ximhäi, tobe hingui sä da hyo'ahu yø ts'oc'e_i.

⁵Mami pumben_ihu na ra hya xi'ahu Oja ngue ya yø basi'ahu. Nup'u ja ra Maca Libro, nt'ot'i p'u

ra hya ngue bi 'y_en'Oja: "Ague ma basi'ahu, dami hyacju ra güenda xanho hanja ngue fep'ahu Oja. 'Yo di cohni mmuihu 'mø di hec'ahu Oja te gui øth_u. ⁶Porque Oja, nu'a ra ja'i di madi, nu'mø hinga gue'a øtra ja'i, di hejpi. Nu yø ja'i ngue ya yø basi Oja, nu'mø hinga gue'a øt'e, i fei".

⁷Nu'mø ngue gui sähu ra n'u, dami b_emmu ngue nuna Oja øt'e ngue yø basi'ahu, guehna fep'ahu na. Porque gätho yø basi, nu'mø hinga gue'a øt'e, i fehyø papá. ⁸Gätho'u yø basi Oja, gä i fei, pe nu'mø hingui nne ngue da mep'ahu Oja, zha di zä gui 'y_embi ngue ni Papáhu Oja 'mø? ⁹Conque nu'mø mará ngüeju, nu'a ma papá bi tecju. Nu'mø hinga gue'a dí øth_u, i fegbahu. Pe xquet'a dí nnu mansuhu. Janangue nuyá, goma gue'a ma Papáhu bí 'bu mahets'i ga ena ngue hinga ørpahu ma su ya. Porque nuna, i nnepe ngue nma'da'yo ma n'yomfen_ihu. ¹⁰Conque ma papáhu 'b_ucua ja ra ximhäi mente ra pa bi tecju, i fegbahu 'mø ena ngue ørcahu ra nho. Pe nuna Oja 'mø ngue i fegbahu, majuan_i ngue ni 'yup'u te ørcahu, porque gä ra nho øt'e. I nnepe ngue gä ra nho gdá n'yoh_u, tengutho Oja ngue gä ra nho øt'e. ¹¹Nu'mø ngue bi megbahu Oja, di sähu ra n'u, hindí nnu manhohu ra mfei di jacju. Pe nu'mø bi dinma mmuihu ngue da 'yørcahu ra nho'a te øt'e, ya hu ma mmuihu p'uya. Ya man'natho ga ja ndummu_i ga n'yo manhoho.

-----

¹²Janangue nuyá, dami hyahu ra ts'edi ya, di ndu xandønho ni

n'yomfenihũ. ¹³Damĩ hyaxhũ n'na ra hoga n'yomfeni ngue gui n'yohũ xanho, n'namhma ngue nu'ũ yø ja'i hingui padi di n'yo xanho, da dinyø mmũ ndana ra 'yu njuantho.

¹⁴Damĩ ja ndummũ ngue 'yo gadi njunthũ. Damĩ hyehmũ p'ũ'a te gãma nts'o i ja. Porque hinda nu Oja yø ja'i hingui nne da hyep'ũ ra nts'o. ¹⁵Damĩ hyamhmũ na rá mate Oja nne di 'da'ahũ, 'yo gadi costhohũ. Damĩ mfähmũ xandønho, man'nan'yo mi 'yøthũ ngue to da bønĩ di ts'onnbabi rá nt'ec'ei ja mi'da yø ja'i. ¹⁶Yo gyø 'yots'om'mäihũ. 'Yo guĩ øthũ tengutho bi 'yøtra Esaú ngue bi mespatho rá njapi Oja. Porque nuna ra Esaú, mi zã mi ntu manthuhũ, hõnda n'na ra nts'ihme i päã rá erensia madĩ tocabi porque guehna ma dana. ¹⁷Guĩ pahmũ te bi 'yøtra Esaú. Janjuani ngue hangũ ra mben'a m'mefa ngue xtã nzo rá 'ye'a te mi ja xti unnã papã. Pe ya himbi zã ha xti japra hya. Madague'a ngue janjuani ja ra zon'a m'mefa, pe ya himbi dini ha xti xotra hya xi 'yøt'e.

-----

¹⁸Ague ma zi cu'ahũ, nuna ra cohi bi 'dacju Oja ngue gdã n'yohũ ya, ma'da'yo na, hinga 'da'iguui'a ra nyogui cohi bi t'unna m'met'o yø judío ngue da n'yo. Nu'mø mambi t'unna nyogui cohi yø judío ya, nu'a ra t'øhø ja ua ja ra ximhäi bá nya Oja, ja bi map'ũ. Bi nu yø ja'i ngue di yoxni yø sibi. Bi nu yø ja'i ngue ja ra ts'abexui. Bi nu yø ja'i ngue 'yo ra ndate ndahi. ¹⁹Bi 'yøhyø ja'i ngue ya yø corneta. Bi 'yøhyø ja'i ngue bá nya Oja ngue nzofo. Nuya yø ja'i bi 'yøde ngue ts'ofø, bi nsu. Janangue

bi 'yädi ngue ya hinnĩ mantho da 'yøde tema hya mman'Oja. ²⁰Porque øde te bi man'Oja ngue mada n'na ra mbo'ønitho da guarbu ja ra nexant'øhø, da tho ngue da 'bundo, ogue da tho conyø lansa. ²¹Janjuani ngue ra ndussutho te bi nu yø ja'i. Xquet'a 'ngese ra Moisés bi 'yena: "Nugui, asta dí huaqui ngue dí su".

²²A nuju ya, nu'ũ nnã mãhã, gue'a ra t'øhø Siõn bí ja mahets'i ja ra hnini bí 'bu Oja, ja nnã mãhã p'uya. Guehna ra Jerusalén bí ja mahets'i naya. Nu'ũ, xinga m'medetho yø mahuahĩ yø anxẽ i 'bui. ²³Nu'mø gã bi mpeti yø anxẽ ngue da 'yespabi Oja, 'dap'ũ ga m'muhmũ ya yø basi Oja ya xa cuarpabi yø thuhũ p'ũ mahets'i. A nuna ma Ojahũ guehna ra ts'ut'abi na ngue gãtho yø ja'i. Nuya yø nyogui ja'i ya xa ndũ 'nẽ xa hojpabi Oja yø ts'oqui, gã dadĩ ncuhũ ya. ²⁴Nuna ra Jesús, bi hocra 'da'yo cohi ja ya. Nu rá ji bi mání, i ja rá ts'edi ngue di hoga ma ts'oquihũ, hinga ngu rá ji ra Abel ngue n'äst'abitho.

²⁵Janangue nuyã, damĩ mfähmũ xandønho ya, man'nan'yo mi 'yøt'e ngue gui fspathohũ rá hya na Oja nzocju. Ya guĩ nnuhũ ngue himbi mpommi ra castigo ya yø ja'i bi mespatho rá hya Oja 'mø ra pa mi zocua ja ra ximhäi. Goma guehya ngue gui 'yena ga mpomhmũ ra castigo 'mø ga fspathohũ te mman'Oja nuna bi nzocsegahũ asta mahets'i. ²⁶Nu'mø yø pa xa thogui, nu'mø bá nya Oja ngue nzohyø ja'i ua ja ra häi, asta di 'yan'ahäi. A nuyã, mahøn'a en'Oja: "Nu'mø ngue hõndã nyagã ya, ga øt'e ngue di

'yan'ahäi 'nɛ ga ɔt'e ngue di 'yan'a te bí ja maya", bi 'yɛna. ²⁷Ngue nguna ra hya mman'Oja da yør'mø hømbá nya ya, ya di nɛqui ngue Oja da hyajpabi yø 'befi te gä bi hoqui. Nu te da bõni ngue hĩndi 'yani, gue'a di nja para zantho'a. ²⁸Nuna ra xequi hĩndi 'yani, guep'u ha di manda Oja ja ga m'muhmu p'u. Janangue nuyá, ma ga ja mammadihu Oja ya. Ma ga thannehu Oja tengutho nnu manho ngue ga ɔrpahu. Porque Oja ní 'yup'u ngue mathoguitho ga nnu mansuhu. ²⁹Porque Oja ra ndussutho, tengutho ra sibi ngue di juadi udi ha sudi.

-----

13 Hangu ra pa, dami mmadi n'na ngu n'na'ahu, tengutho 'mø ngue ega di ncuhu. ²Mami pumbenihu ya, ngue nu'mø to bi zøp'u ja ni nguhu, dami unhnu ra ts'äya. Porque 'bu i'da yø ja'i di unna ts'äya p'u ja yø ngu, pe hingui padi ngue'mø yø anxɛ Oja'u di unna ts'äya.

³Nu'mø to bi n'ofädi, dami fäxhu te honi. Dami fäxhu gui 'yøni güendahu tengutho 'mø ngue go gdi ofädihu. Gui fäxhu'u sä ra n'u ngue ma'unj. Gui 'yøni güendahu entho go gui thohmu'a te ra n'u thogui.

⁴Nu gätho yø ja'i ya xa nthati, da zupyø nthati bi 'yøt'e. 'Yo di homman'na di m'muhmi. Porque Oja da hyaspabi ra güenda yø 'yots'om'mäi.

⁵'Yo sä gui emhmu ngue gue'a ra menyu ma datho di muui. Dami conformahu'a te ts'u macosa di 'da'ahu Oja. Porque Oja i ena: "Nugä, hin dadi pumbeni'i. 'Nɛ hinga

hec'atho'i". ⁶Janangue nuya ma mmui gdá mamhmu na ra hya ja ua ya ngue ena: "Nuna ma Oja, guehna fäxcagui na. Ya hĩndi sugä 'mø ja tema hya mbennagui yø ja'i".

⁷Dami bemhmu te mani n'yo'u yø mamhya bi xi'ahu rá hya Oja. Dami mepyahu'a te ra nho bi 'yøt'e mente bi m'mui, da ngu'a gui 'yøthu. A nuya yø mamhya mi da xanho yø nt'ɛc'ei ya, dami njathu p'uya, di ndu xanho ni nt'ɛc'eihu.

⁸Nuna ra Jesucristo, ngu'mø yø pa xa thogui, xi mmangudya, xquetho para zantho na, hinjam'mø ngue dadi mpädi. ⁹Janangue mami n'unj da thä'ahu ngue hont'o bi zä ma xädi gui tenhnu ngue hinda 'daliguui na ra hya gui ɛc'ei hu ya. Dami hyannbahu rá mate Oja di 'da'ahu, gue'a di zajni nt'ɛc'ei hu'a. 'Yo di hä'ahu ya yø ja'i hajtho te si, porque hinga gue'a di zacrä nt'ɛc'ei ra ja'i'a ngue da hyajtho te da zi.

¹⁰A nuju, guehna ra Jesucristo di nnøpa 'bøt'e ngue di nhohma ts'oquihu. A nuya yø 'bet'o mmäcja ngue yø judío, 'be ho yø zu'ɛ ngue ɔrpabi ra 'bøt'e Oja ya, 'nɛ ja ra 'bøt'e ngue hin'yü ra nt'ɛdi da za ra ngø pøtyø ja'i. ¹¹Nu rá ji ra zu'ɛ i tho, haxra mmäcja ní ma mbonnija, ja ra xequi mathoguitho xa nduxqui ja bi porbu ra ji gui nhohyø ts'oqui yø ja'i. Ra ngø p'uya bi nt'udi maxøts'e ra hnini.

¹²Njarbutho ra Jesús, bi zä ra n'u ngue bá tho maxøts'e ra hnini. Nu'a rá ji bi mäm'mø mi du, guehna nnøpa 'bøt'e yø ja'i ngue i nhohma ts'oquihu na. ¹³I embyø ja'i ngue ra 'be'isä te t'ørpa ra Jesús ngue bá tho maxøts'e ra hnini. Pe ma

ga tenhmaḥu ra Jesús, madague'a t'embj ngue ra 'be'isä ngue dí ec'eihü ra Jesús. ¹⁴Porque nuua ja ra ximhäi, hin'yu gahü ua n'na ra hnini ngue di ja para zantho. Sinoque dí tömhmu man'na ra hnini, nuna ja ngue di nja m'mefa. ¹⁵Janangue nuyá, ma ga ja mammadihü Oja para zantho, porque nuna ra Jesucristo ma 'bet'o mmäcjahü p'u 'bu Oja, go guehna haxpu 'bu Oja'a te nná ja mammadihü Oja na. ¹⁶Mami pumbenihü, zant'a dami 'yøthü ra nho, guí fäxni mmic'eihü co nu'a te guí peshü. Porque gue'a di nequi ngue gadi ja mammadihü Oja'a. A nu'mø ngu'a gui 'yøthü, da numanho Oja te guí øthü.

¹⁷Nu'u yø n'yohü di manda p'u ja ra nija, dami 'yøt'e te da xi'ahü. Gui 'yørpahü masu xanho, porque gue'u fät'a ni tehü'u. I padi ngue nu'a ra 'befi øt'e, bá ep'u ra pa di däpra güenda Oja. Janangue dami 'yøt'e ngue di johyatho ni mädihü, 'yo gui honnbahü ngue ha di dü yø mmüi. Porque nu'mø hingui 'yec'ei te xi'ahü, ya hingui säp'u da mä'ahü xanho.

¹⁸Dami marcahü Oja, porque nugui dí ena ngue ya xanho te nná 'yo, 'ne dí nne ga sigue ngue nijmantho ga n'yo xanho. ¹⁹Nu'mø gá marcahü Oja, dami 'yähmu ngue da yøt'Oja ngue n'nahmantho ga mmagä p'u ga ma nu'ahü.

-----

²⁰Nuna Oja bi 'yøt'e ngue bi bennate ra Hmu Jesucristo 'mø mi dü. Nu'a rá ji bi mäm'mø mi dü, gue'a ra ji di ja ts'edi para zantho ngue di nja ra 'da'yo cohi i ja. I øt'e ngue nuna ra Cristo, guehna ma Maca Mädihü na. 'Ne øt'Oja ngue yø 'yec'ei di mmadi n'na ngu n'na. ²¹Dí nnegä ya ngue da 'yøt'Oja ngue da zäp'u gui 'yørpahü'a te gä rá pähä, hinte di m'medi. Da ne Oja ngue conná ts'edi ra Jesucristo gui cohmu tengutho nnepe ngue gui cohmu. A nuyá, ma ga espahü ra Cristo para zantho. Da ngut'atho.

-----

²²Ague ma zi cu'ahü, dami 'yøde xanho na ra hya ja ua dí xi'ahü. Ya dá xi'i ha gdi japi te gui 'yøthü, pe hinga yap'utho pa ra hya. ²³Dí pen'nahü ra hya ngue nuna ma cuhü ra Timoteo mi ofädi, ya bi bøts'e. A nuyá, nu'mø ngue himma ya'atho da zøcua ya, 'da gdä me'be p'u ngue ga ma zengua'ahü.

²⁴Dadi zengua gätho'u yø mamhya 'bup'u. Da gue'u mi'da ma cuhü, gä dadi zengua. A nuya ma cuhü ngue yø mmengu Italia xquet'a di zengua'ahü.

²⁵Oja di japi gätho'ahü. Da ngut'atho.

Ra Santiago

Ja ua ra carta bi 'yo'tra Santiago.

---

1 Nugä drá Santiago, rá mefigä Oja, 'ne rá mefigä ma Hmuhu Jesucristo. Dadi zenguagä'u ma cu ngue yø mbom'metoju ra Israel, nu'u 'bui ndap'u bi zä gä rá nguni nximhäi.

-----

²Ague ma zi cu'ahu, dami johyahu ngue'mø 'dama 'dan'yo man'u guí sähü. ³Porque guí pahmu ngue nu'mø guí sähü ra n'u, 'ne himbi nts'onni nt'ec'eihu i ja, ya man'natho gui seti te guí thohmu 'mø. ⁴Dami seti xandønho te guí thohmu, n'namhma ngue man'na di ndu ni nt'ec'eihu p'uya, hinte da t'embu ngue di 'bedi. ⁵Nu ra ja'i ngue hingui padi ha di japi te thogui, da 'yap'a Oja ngue da mäts'i. A nuna Oja da xännbi ha di japi. Nuna Oja emmei di ho di mfäxte, hingui ena ngue hin'na. ⁶Pe nne da 'yec'ei ra ja'i ngue Oja da mäts'i, 'yo di yobeni. Porque nu ra ja'i ngue hinga n'nat'a mbeni, ni maua, ni manu rá n'yomfeni, ø'te tengutho ra jathe 'mø enna ndahi. ⁷Nu ra ja'i ngue yobeni, nuna Oja hinte di unni. ⁸Nu ra ja'i ngue n'na ra hya

da zänni, 'ne yobeni, hinjam'mø di tinná mmui ndana gue'a eda 'yø'te.

-----

⁹A nu ra 'yec'ei ngue hyoya, t'embu ngue hinte di muui, pe di johya hmaha. Porque Oja embu ngue di muui ra hyoya. ¹⁰Pe nu ra 'yec'ei ngue ra mmemmeti, di johya hmaha 'mø bi dinná mmui ngue nu'a rá menyü i ja, hinte di muui p'u ja rá hmi rá dä Oja. Porque gätho yø mmemmeti da thotho. Ya guí nuhu yø paxi 'mø bi ndøni, hinga ya'a ra pa hät'i. ¹¹Nu'a ga mpa ra hyadi 'mø ma pa, ra paxi da 'yot'i, ya da dährä døni, ya di m'me'a te ganho. Njarbutho ra mmemmeti 'mø di xandra menyü ya ngue nnepe xangu di nja, pe nu'mø bi du, da zoträ menyü xa xandi.

-----

¹²Ra mmenthü di nthëui ra ja'i da zeti hangü ra n'u da thogui. Porque nu'a da zeti te thogui, mman'Oja ngue para zantho 'dap'u di m'muhmi. Guehna di yarpabi Oja ya yø ja'i di ma Oja co gätho yø mmui naya. ¹³Nu'mø te'o so rá

mmui ngue da 'yøtra nts'o, 'yo sä di ena ngue Oja di bennbabi'a ra nts'o nne da 'yøt'e. Porque Oja hingui so rá mmui'a ngue tema nts'o da 'yøt'a, 'ne hinda bennbabi yø ja'i ngue da 'yøtra nts'o. ¹⁴N'na ngu n'na yø ja'i, i sose rá mmui'a ra nts'o nne da 'yøt'e. ¹⁵Nu'mø ngue ya bi nja'a ra nts'o so rá mmui ra ja'i da 'yøt'e, ya ra ts'oqui bi 'yøtra ja'i. Nuna ra ja'i ngue ra 'yøt'its'oqui, ya ndømäte dra castigo 'mø ngue di sigue.

¹⁶Ague ma zi cu'ahü, nu'a ra nts'o so ni mmui gui 'yøthu, 'yo sä gui emhmü ngue Oja di ben'nahü'a.

¹⁷Porque nu'a di 'dacju Oja, gätho gue'a tate xanho'a. Nuna Oja bádi un'a ra nho p'üya, gue'a bi 'yøtyø nyot'i bí ja maya. Nuya yø nyot'i ya, di pähyø hmi ya, pe Oja hinha gui pä'a te mman'a, nu'a mma, i mma. ¹⁸Nu'mø ma ec'eihü na ra hya majuaní, nuna Oja bá sänni ngue bi 'dacju ra 'da'yo te. Bi zigahü p'ü 'bühü yø ja'i para ngue dyø müdi 'yec'eihü na. M'mefa p'üya, xangu m'ida yø ja'i da 'yec'eí ra hya.

-----

¹⁹Ague ma zi cu'ahü, nu'mø toni ja'i da zo'ahü, dami 'yørpahü masü. Hante ngue gui nyahü, 'be hyacra güenda 'mø xanho te gui nne gui mmamhmü, ogue hin'na. Nu'mø gui mbøcühü, hyacra güenda ngue'mø ni 'yup'ü gui mbøcühü, ogue hin'na. ²⁰Porque nu ra ja'i mbøcue, hingui øt'a te ra nho nnep'a Oja da 'yøt'e. ²¹Janangue nuyá, dami hyehmü p'ü'a te gä xants'o. 'Yo nimantho gui øthu'a te hinga njuani. Dami hyahni mmui gui 'yec'eihü na ra hya bi ma nthuhü p'ü

ja ni mmuihü. A nuna ra hya na, ja rá ts'edi ngue da yan'na ni tehä.

²²Pe dami 'yøthu'a te xän'nahü na ra hoga 'da'yo hya. 'Yo sä gui häni mmuihü ngue gui 'yena ngue hontho gui 'yøxthohü ra hya. Nu'a, hin'na'a. ²³Nu'a te'o hontho nne ngue da 'yøde te mmanna hoga 'da'yo hya, 'ne hingui øt'a te mmanna hya, i øt'e tengutho n'na ra ja'i heträ hmi conna hye. ²⁴Nu'mø heträ hye, i nnu rá hmi, pe nu'mø bi gu rá hye p'üya, ya di pumbeni tengu rá hmi. ²⁵Nu ra ja'i bi 'yet'a mmui xandønho'a te ra hya di manda Oja, himbi pumbeni, nu te øde i hma, i øt'e, guehna ra ja'i di jap'a Oja te ga 'yo na. Porque ra hya di manda Oja, tate ngue xandønho, 'ne nuya yø ja'i ec'eí te mmanna ra hya na, guehya ho yø mmui ngue nne da 'yøt'e te di manda Oja ya.

²⁶Nu te'o gätho hingui sammrá jani ngue xants'o ga ya, 'yo sä di hätrá mmui, da 'yena ngue ra 'yec'eí. Nuna ra ja'i na, ya säditho ngue thanne Oja na. ²⁷Nuna Oja ma Papähü, i nne na ngue nu ra ja'i majuaní ngue ra 'yec'eí, da 'yøt'e te rá nsäui rá nt'ec'eí. Da 'yørpabi ra 'bäxte yø basi hinjongui 'bui. 'Ne da 'yørpabi ra 'bäxte yø 'danxu 'mø hin'yü te da hyoni. 'Ne hinda 'yøtra nts'o ga 'yo yø ja'i ua ja ra ximhäi.

-----

2 Ague ma zi cu'ahü, ngue gui ec'eihü na ma Hmuhü Jesucristo maguese, ya hingui ho ngue'mø gui huanthohü to gui nne gui mahmü. ²Xi'mø da yurbü ha gadi mpetihü n'na ra mmemmeti di hä n'na ra mfo'ye ngue ra oro, di he

ra ulu xanho. Xquet'a da 'yat'a n'na ra hyoya hinga njuani ra he. ³Nε go guí nnu mansuhu na ra n'yohu xanho rá he p'uya, gui 'yemphu p'uya: “Dami micua ja ra nthuts'i xanho”, gui 'yemphu. Pe nuna ra hyoya p'uya, gui 'yemphu na: “Nu'a'i gá 'bähnu, ogue dami micua häi”. ⁴Xi'mø ngue ngu'a gui 'yøthu, ya guí huantho to gadi mahmu 'mø. Ëntho go guí nts'ut'abihu ngue go gui sänhnu ndana gue'a ra ja'i di muui, ndana hinte di muui. Ya hingra hoga n'yomfeni'a p'uya.

⁵Ague ma zi cu'ahu, nuna Oja, ya xpa huan'nu yø hyoya ua ja ra ximhäi, ngue nu'mø bi 'yεc'ei Oja, enthó di mmemmeti, hinda gue'a ja xangu rá menyu. Porque nuya yø hyoya, nu'a ra nho di un'Oja p'u ha di manda, go di tocabi ya. Guehna ra nho ma yat'ibi ya yø ja'i di ma Oja co gätho yø mmui ya. ⁶Pe nu'ahu gadi 'berpahu rá sä yø hyoya. Go guí nnu mansuhu ya yø mmemmeti, conque guehya yø ja'i di puc'ahu ya. Nu'mø hingá 'yøthu'a te di manda ya, da ma mabent'i'ahu, da ts'ixahu p'u ja ra ts'ut'abi. ⁷Ya fadi ngue guí εc'ei hu ra Cristo. ¿Hanja ngue go guí nnu manhohu ya yø mmemmeti i ya mants'o 'mø i hnøn'a rá maca thuhu na ra Cristo?

⁸Nup'u ja ra Maca Libro i nt'ot'i p'u ra Ley i tate ngue mīda yø ley, i εna: “Dami mahni mmic'eiui tengutho gni ne ngue di ma mamadi'i”. Nu'mø ngue majuaní guí øthu'a te mmanna ra ley na, ya xanho te guí øthu 'mø. ⁹Pe nu'mø guí huantho yø ja'i gadi mahmu, ya ra ts'oqui guí øthu 'mø. Ya guí festhohu'a te mmamp'u ja rá ley Oja.

¹⁰Xi'mø ngue n'na ra ja'i da 'yøt'e gätho'a te nt'ot'i p'u ja ra ley, pe con n'na parte di 'bedi hinda 'yøt'e, ya festho ra ley. Ya sutho 'mø hinte bi 'yøt'e te mmamp'u ja ra ley.

¹¹Porque gueše Oja bi 'yεna: “Yo grá 'yots'om'mäi”. Mahøn'a εna: “Yo grá hyote”. A nuyá, nu'mø hingra 'yots'om'mäi ra ja'i, pe ra hyote, ya festho'a te mmamp'u ja ra ley. ¹²Gä ra hya manho gdi nyahu. Nu'a te guí øthu, dague'a te nnu manho Oja gui 'yøthu. Porque guí pahmu ngue da thats'ahu ra güenda conná 'da'yo ley bi zän'Oja ngue di n'yo yø ja'i nuya bi nyani. ¹³A nuyá, nu ra ja'i ngue hīndi huεcrá mmic'eiui, hinda ma mahuequi 'mø bi thaspabi ra güenda. Pe nu ra ja'i ngue ja rá nhuecate, nu'mø bi thaxra güenda, hinte di njapi.

-----

¹⁴Ague ma zi cu'ahu, nu ra ja'i εna ngue ra 'yεc'ei nε hin tema nho di nne da 'yøt'e, ya säditho ngue εna ra 'yεc'ei ra ja'i. ¿Ua da zä di nyanna ja'i ngue høntho da 'yεna ngue ja rá nt'εc'ei? ¹⁵Xi'mø ngue di 'buhma cu ngue ra n'yohu ogue ra xisu, hin'yu ra ulu da hye, ogue hin'yu te da zi. ¹⁶Nu n'na'ahu p'uya da 'yεmbi: “Da hyu ni mmui ya. Nuya hīndi se'i ya, nε hingui tu ra thuhu ya”, da 'yεmbi. Pe nu'mø hīndi unna ulu da hye nε hīndi unni te da zi, ¿ndana ra nho εna ør'mø? ¹⁷Njarbutho ra ja'i εna ngue ja rá nt'εc'ei ya. Nu'mø hingui nne ngue tema nho da 'yøt'e, ya himma juani ngue ra 'yεc'ei ra ja'i.

¹⁸Xi'mø di 'bui to da 'yεna: “Nuya 'bui to ja rá nt'εc'ei, ximmi 'bui to øtra nho”, da 'yεna. Ga εmbuya:

“¿Ha di zā dī nēqui ngue ja nī nt'ēc'ēi nē hīn temā nho di fādī ngue guí øt'e? A nūgā, ya dā zā guí padī ngue ja mā nt'ēc'ēi co nu'a te rā nho dī øt'e”, gā ėmbi. ¹⁹A nu'i, guí ēc'ēi ngue n'natho Oja. Xanho ngue guí ēc'ēi ngue hōnda n'na Oja i 'bui. Pē xquet'a 'nēhyø ts'onthi i ēc'ēi ngue n'natho Oja. Nja ngue nu'u yø ts'onthi i huaqui ngue su'a te dā thogui. ²⁰Nu'i, di 'be'a'i rā n'yomfēni. ¿Ua hīnguī padī ngue rā nt'ēc'ēi hīn temā nho n'youi, hīmma juani ngue rā 'yēc'ēi ra ja'i? ²¹Nu mā mboxitahu rā Abraham bi 'yøt'e te bi xi Oja. Janangue bi hojpabi yø ts'oqui. Porque bi n'unī ngue xta hyo rá ts'unt'u ngue xta 'yørpabi rā 'bøt'e Oja. ²²Ya guí nnuhu ngue hīnga hōntho bi nja rá nt'ēc'ēi rā Abraham, sinoque bi 'yøt'e te rá nsāui rá nt'ēc'ēi. Co nu'a te bi 'yøt'e, dī nēqui ngue majuanī ja rá nt'ēc'ēi. ²³Ya bi nja'a te nt'ot'i p'u ja rā Macā Libro ngue ęna: “Rā Abraham bi 'yēc'ēi ngue dī nja'a te rā hya bi xi Oja. Nu'a i 'yēc'ēi p'uya, Oja bi hojpabi”. Nē Oja bi 'yøt'e ngue rá amigo rā Abraham.

²⁴Ya guí nnuhu ngue nuna Oja, di hojpa yø ts'oqui yø ja'i ngue øtra nho. Pē ngue dā 'yēna ja'i ngue hōntho ēc'ēi, ya di pūnnabi, nu'a, hīn'na'a. ²⁵Nu rā Rahab, mará 'yots'om'māi na, pē Oja bi hojpabi yø ts'oqui ngue'a rā nho bi 'yøt'e. Porque nu'u yø m'mēnhni rā Josué bi ma di axra häi, bi zømp'u mi 'buhna rā xisu. Nu'mø mi thon'u yø m'mēnhni, bi 'yagui 'nē bi xifi ngue n'nanni man'na rā 'yu dī mengui, n'namhma ngue hīndi mbent'i. ²⁶Xi rā ja'i ngue ya xandu, ya hīnte pēfi.

Njarbutho rā ja'i ngue hīmma juani rā 'yēc'ēi ya, hīn temā nho dī nēqui ngue di øt'e.

-----

3 Ague mā zi cū'ahū, nu'ahū ya, hīnguī sā ngue to bi zā dā 'yēna ngue dī nxānnbate rá hya Oja. Porque ya guí pahmu ngue nūgāhe ngue dī xānnbatehe rá hya Oja, mā datho ngue hascahe rā güenda Oja, a nu'u hīnguī xānnbate nzāni'u. ²Gāthogahu ya, xangu yø nnidī hīnga gue'a te dī øthu. Nu rā ja'i dā 'yēna ngue gā gue'a rā hya mmanya, rá nzequi gā rā nho gā 'yo na rā ja'i na. Porque nu rā ja'i majuanī ngue padī dā zamrá jani, guehna dā zā dā zamrá mmui ngue'a te rá pähä rá do'yo na. ³Nu'mø majapi rā freno p'u ja rá ne yø ndøfani, ya sā di ts'ammī p'uya, hīnte di ja. Nup'u go dā t'ēmbi dī ma, ja dī map'u. ⁴Nu yø barco, xanno'hu. Nu'mø bi nthēui rā ndahi i tōnhni, pē hīnguī ani. Porque nu'a di 'yoni, hōntho dā 'yannba rá nt'annbi ngue dī n'yo, ya dā ma rā barco nup'u go dā nepe dī ma. ⁵A nu mā janīhu ya, gue'a n'na rā parte n'youi mā do'yohū ngue zitchū. Pē nu'mø dá nyahū, nu'a n'na ne pømma nehū, xangu nja'a.

Nu rā sibi ya, nu'mø ja bi mudi bi nzø, rā t'uspi. Pē dā zā di juadi dā 'yu'a n'na rā daxant'øhø 'mø bi ndaspi. ⁶Njarbutho mā janīhu ya, ėntho rā sibi na. Di ts'onna ja'i porque nu'a rā nts'o ja ua ja rā ximhäi, gā go mmanā mā janīhu. Brá thep'u ja rā nidu'a rā sibi udi. Porque mēnte rā pa 'buhra ja'i, 'būmman'u rā ja'i ngue rā ts'omhya pønná ne. ⁷A nu rā ja'i, i sā ngue

di maxubi yø zu'ε 'bui, yø zate, yø ts'int's'u, yø c'eya, 'nehyø zu'ε 'bup'u ja ra jathe di maxubi yø ja'i. ⁸Pe nu rá janí ra ja'i, hínjonguí póni ngue da hyáti da zammí. Porque gue'a n'na ra nts'o'a ngue hinguí sá di ts'ammi. Nu ra c'eya 'mø bi za ra ja'i, i tu ra ja'i. Njarbuttho ma janíhu ya, mman'i'da yø hya ngue n'youi ra ndate. ⁹A nuyá, nuna ma janíhu nná espa'hu Oja nuna ma Papáhu. Guehna ma janíhu nná samhmu yø ja'i na. Conque Oja go øt'a ngue ra ja'i ja rá te tengutho Oja. ¹⁰Nuna ma nehu espa Oja, guehna ma nehu sate na. Ague ma zi cu'ahu, hinguí ho ngue ngu'a ga øthu. ¹¹Xip'u pøhra hojtehe, hinguí sá ngue ja da bøp'u ra ts'othe. ¹²Ague ma zi cu'ahu, hinguí sá ngue nup'u ja ra za ngue ra igo ja di nzup'u ra ndät'ä ni hu ngue ra aceituna. Hinguí sá ngue nup'u ja rá 'yu ra uva ja di nzup'u ra igo. Hinguí sá ngue nup'u pø ra ts'othe, 'dap'u da bøhmi ra hojtehe.

-----

¹³Nu'mø to pøni ngue ra njammui ya, øt'ammui ra hya øde, ya da hnu ndana ra ja'i da 'yøtra nho. Nu'a ra hya padi, gue'a øt'a, 'ne hinguí espa'se'a te øt'e. ¹⁴I ja man'na ra hya ya, nu ra ja'i ngue ra zeya, ra nequisui, honi ha di nu manhose yø ja'i, guehna ra ja'i himma juani ngue ra njammui na. ¹⁵A nuna ra hya pahya yø ja'i njap'u, himma juani ngue Oja di bennbabi ra hya mma. Gue'a ra hya pahyø ja'i 'bucua ja ra ximhäi padi. Di theui tengutho rá n'yomfëni ra zithu na ra hya na. ¹⁶Porque nup'u ja ra nts'eya, ya høndra sui ja. N'na ngu n'na yø ja'i

honi ha di hnu mansuse, ya hin tema nhotho jap'u. ¹⁷Pe nu ra ja'i ngue Oja øt'e ngue ra njammui, rá mäditho di nequi ngue ga ra nho ga 'yo ra ja'i. 'Ne hinga nequisui, hínjondi njunt'ui, di jammansu rá mmic'e'ui. I ja rá yemmui. I øtra nho. Hinguí huantho'a fäts'i. Co ga rá mmui ga 'yøt'a te øt'e. ¹⁸Nu ra ja'i di ja ndummui ngue honi ha di nhojpau'u di njunt'ui, ya da zä di m'mu mmanho m'mefa.

-----

4 ¿Ua hinguí pahmu hanja ngue gadi njunthu, xøgue høndra nnemhya gui pefi n'na ngu n'na'ahu? Nu'a ra ts'on'yomfëni ja'ahu, gue'a tap'ahua, hinguí sá gui 'yøthu ra nho. ²Guí nnehu n'na ra cosa, pe hinguí sá gui timhmu, gui nhotehu p'uya. Nu'mø te ga nurpabi ni mmic'e'ihu, gadi seyabahu. Guí fuhmu ra njunt'i p'uya, guí nemhya n'na ngu n'na'ahu. Pe nu te guí nnehu, hñdi n'na'ahu, porque hinga gue'a Oja guí äphu. ³A nu'mø ja te guí äphu Oja, hñdi 'da'ahu, porque hinga gue'a ni 'yup'u di un'a te guí äphu Oja. Høntho guí nne ngue di ja te guí umhmu p'u ha guí ø'ni pähahu. ⁴¿Hanja ngue guí hehmu p'u Oja? ¿Ua hinguí pahmu ngue nuya yø ja'i øt'a te ga 'yo yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi, gue'u yø nsuiui Oja'u? Janangue nu to bi zä ngue nne da 'yøt'a te ra nts'o ga 'yo yø ja'i ua ja ra ximhäi, gue'a cohi ngue rá nsuiui Oja'a. ⁵¿Ua guí emhmu ngue hñte ni bøntho'a te mmamp'u ja ra Maca Libro ngue ena: "Nuna Oja, bá penhna Espiritu Santo ngue da mäcju ua. Guehna hinguí nne naya ngue ga hehmu p'u

Oja”? ⁶Nuna Oja, øtra mate ngue emmei fäxcahä. Porque nup'u ja ra Maca Libro, i ena: “Nuna Oja, hinguu nnu manho yø ja'i di 'yets'i. A nuyá, nu'u hĩndi 'yets'i, gue'u fäx'u”, i ena. ⁷Dami nehu ya ngue gui 'yørpahu rá pähä Oja. 'Yo guí ørpahu rá pähä ra zithu, n'namhma ngue da hyc'ahü p'u. ⁸Dami 'yøt'e ngue man'na gdí pahmu Oja. A nuna Oja, da 'yøt'e ngue man'na di dinni mmuihu hanja na. Ague gyø 'yøt'its'oquihu, dami hychmu p'u ra nts'o gní 'yohu. A nu yø ja'i ngue di ho ra pähä ja ua ja ra ximhäi nē ximmi nne Oja, da hyahyø mmui da hyc'p'u ra nts'o ja yø mmui yø ja'i, da den'na Oja. ⁹Da du ni mmuihu, dami m'mu ndummui ngue ja ni ts'oquihu. Nu'mø to thede ngue ja mpähä, da gohi ngue ra ts'on'i'a rá thede. Nu'mø gadi johyahü, da gohi ngue ra dummui'a gui johya. ¹⁰Nu'mø guí thannehü Oja, dami m'mamma nuhchihu. Oja da 'yets'ahü mø ngu'a gui 'yøthu.

-----

¹¹Ague ma zi cu'ahü, ogađi n'yembahäi te gní 'yo n'na ngu n'na'ahü. Nu te'o ngue en'a häi te ga 'yo rá mmic'eiu, ogue haspa ra güenda te ga 'yo, guehna ra ja'i hinguu nnu manho te mmaná ley Oja na, embi ngue hinga gue'a i mma. Pe xi'mø gui haχhu ra güenda te mmaná ley, nē hinguu øthu'a te ra hya mmaná ley, ya guí sänse te gdí n'yohu tengutho ra ts'ut'abi ngue di mmandase. ¹²Pe hont'a Oja 'bui ngue bi unna ley, nē nu'á, gue'a ra ts'ut'abi'a. Nu'á, go da man'a ndana ra ja'i di nyani, ndana da ma ra castigo. Pe nu'ahü, øte

go mangu'ahü ngue guí haspa ra güenda mi'da yø ja'i te ga 'yo?

-----

¹³I 'bu i'da ngue di n'yembi: “Nu'ya, ogue nixudi, ga mmähä p'u ja n'na ra danihni. Ga ma m'muhmu p'u n'na jeya, ga honi te ga pehmu, ga tahmu ra menyu”, di n'yembi. Pe nu to mmaná tengu na, da 'yøhna ra hya ja ua. ¹⁴Nu'i, hinguu pađi te ja ngue di nja nixudi. Hinguu pađi tema pa gui tu. Guí nnu 'mø ngue ja n'na ra gui, ja guí nnu ngue jap'u, ja guí nnu ya hin'yu p'u, n'na zihmantho di m'medi. Guí njarbutho ya, guí thotho. ¹⁵Nguna ra hya ja ngue guí mma, gui 'yena: “Nu'mø da ne Oja ngue ga m'muhmu njammj pa, ga øthu'a te ra 'befi da zä ga øthu”, gui 'yena. ¹⁶Pe nu'i, ya gní 'bu'a ngue gadi 'yex'mø guí ya. 'Nē nu'a ra n'yets'i guí øt'e, hinguu ho'a. ¹⁷Nu ra ja'i pađi ndana guehna ra nho da 'yøt'e, pe hinguu øt'e, gue'a ra ts'oqui'a p'ya, ngue hinguu nne da 'yøtra nho i pađi.

-----

5 Ague gyø mmemmetihu, dami 'yøhmü na ra hya jaua. Ga ma'a ts'onj ngue'a ra n'u ja ngue gui thohmu. ²Nu'a te guí peshu, ya xa 'ya. Nu yø hoga ulu xcá peshu, ya xa nzi yø zu'ē. ³Xa mboxjuatho ni menyuhu ngue ra oro nē ra t'axi. Pe ngue xa mboxjuatho ni menyuhu, ya di nequi ngue nu'u yø ja'i hin'yu ra menyu, hinga 'yørpahu ra 'bäxte. Janangue guehna ra castigo gui thohmu na. Porque xøque xa petitho ni menyu gadi xanthu asta guehyø pa ja p'ya. ⁴Nu'u yø mefi bi mpep'u ja ni huahihu, hinga unhnü yø nzäbi. Di yap'ahü ngue hinga juthu.

Nuna Oja di mandase'a te gāma cosa i ja, øde te mmaña yø mefi di yapate. ⁵Nuua ja ra ximhäi, janjuani ngue gá m'mamma pähähu. Xøgue xa noc'athohu tengutho ra ts'udi manogui ngue da tho. ⁶Nu'ahü, nuya yø ja'i hinte ndupate, go guí sänhnü ngue da tho ya. Nuya p'üya, hingui täqui te guí sänhnü.

-----

⁷Janangue nuya ma zi cu'ahü, ogadi xøhni mmuihu, dami tømhmü'a ma Hmühu Jesucristo mente da zønna pa da ehe. Conque nu'mø bi duhrá huahü n'na ra ja'i, hindi xøtrá mmui, tømü asta gue'mø bi nja'a rá müdi thogui ra 'ye. A nu'mø bi n'ye'a rá yondi p'üya, ya padi ngue di nxofo. ⁸Xquet'a dami njathu p'üya, 'yo gadi xøhni mmuihu. Porque ra pa da ep'u ra Hmü Jesucristo ya ni map'u.

⁹Ague ma zi cu'ahü, 'yo gadi nyapi n'na ngu n'na'ahü, n'namhma ngue hindä thats'ahü ra güenda. Porque nuna ra ts'ut'abi ja ngue da hyaxra güenda, guehna Oja na. Pe ya ni ma da ep'u na. ¹⁰Nu'u yø pøngahya Oja himbi xøhyø mmui, madague'a ja ra ora ngue bi zä ra n'u. Dami njathu p'üya, 'yo gadi xøhni mmuihu. ¹¹Porque di pahmu ngue ra mmenthi bi nthëui ya yø pøngahya bi zeti hangü ra n'u bi thogui. Gá 'yøhmü te ra n'u bi thohra Job, nē bi zeti. Xquet'a guí pahmü'a te ra nho bi 'yørpabi Oja 'mø rá nzegui. Pe nuna Oja emmei ja rá nhuēcate, 'nē ja rá yemmi.

¹²A nuya ma zi cu'ahü, ja ua man'na ra hya ja ts'editho ga xi'ahü. 'Yo te guí exhu ntestigo 'mø guí yahü, ni xingra c'amahets'i, ni

xingra häi, hin tema man'na ma cosa gui 'yexhu ntestigo. Nu'mø guí yahü, dami 'yemhmü: "ahá", ya hont'a guí mmamhmü'a. Nu'mø guí 'yemhmü ngue hin'na, ya hont'a. Ogui nnehu ngue da men'nahü ra castigo Oja co nuna te ra hya guí mmamhmü.

¹³Nu'mø 'bui to sä ra n'u, da mat'Oja. Nu'mø to di johya, da dütüø alabansa. ¹⁴Nu'mø to di hyenni, da zon'u to 'bet'o p'u ja ra nija ngue da marpabi Oja. Da gospa ra aceite ra därquehi mente täprä 'bäxte ma Hmühu Jesucristo. ¹⁵Nu'mø da 'yec'ei yø ja'i ngue ra Jesucristo da 'yø'te ngue da yanna därquehi 'mø aprä 'bäxte, ra därquehi da zä. Nu'mø sä ra n'u ra därquehi ngue yø ts'oqui xá 'yø'te, Oja ja rá mpunnbate. ¹⁶Janangue nu'mø ja rá ts'oqui ra därquehi, da ma, n'namhma guí mmarpahü Oja. Ra därquehi da zä ha hembü. A nu ra hoja'i 'mø ngue janjuani rá mmui ga mmat'Oja, Oja i fäts'i. ¹⁷Nu ra pøngahya Elías xquet'a ra ja'itho'a tenguthoju. Pe janjuani ngue rá mmui i mat'Oja, bi 'yäpi ngue hindi n'ye. 'Nē himbi n'ye nhyu jeya made. ¹⁸Nu'mø mi mat'Oja mahøn'a p'üya, ngue bi 'yähra 'ye, mahømbi n'ye p'üya. Bi nja yø huahü yø ja'i bi uahü. ¹⁹Ague ma zi cu'ahü, nu'mø 'bui te'o xa hyep'u na ra hya majuanü, nu'a n'na'ahü p'üya, da japi ngue da pengui mahøn'a. ²⁰Dami pahmu ya ngue nu to di 'bärpa rá mmui rá mmic'eiui ngue da hyep'u ra nts'o ga 'yo, ya bi yanna ja'i mi ja ngue da ma ra castigo. Nu te gä rá ts'oqui xa 'yø'te, gä bi mpunnbabi.

1 ra Bedu

Ja ua rá mudi rá carta bi 'yo'tra Bedu.

---

1 Nugä drá Bedu, rá representantegä rá Jesucristo. Dadi zenguagä'u to bá sohyø häi, 'b'p'u ja yø 'dan'yo häi. 'B'u i'da p'u Ponto, 'n'p'u Galacia, 'n'p'u Capadocia, 'n'p'u Asia, 'n'p'u Bitinia. ²Bá huan'nahü Oja ma Papáhu, porque nuná, ya padi te ja ngue di nja m'mefa. Rá Espíritu Santo bi 'yø't'e ngue guí cohmu ngue yø ja'i Oja. I nne Oja ngue gui 'yøthü'a te di 'b'ep'ahü rá Jesucristo, gue'a di hoc'a ni ts'oquihü'a conná nguehrá ji bi mäni. Dí nnegä ngue emmei di 'da'ahü rá njapi Oja 'ne da hyut'a ni mmuihu.

-----

³Ma ga espahü Oja, nuna rá Oja 'ne rá Papá ma Hmuhü Jesucristo. Guehna emmei bi 'dacju rá mate na, porque bi 'yø't'e ngue ma'da'yo dá m'muhmu. Ma'da'yo dá m'muhmu ngue bi bennate rá Jesucristo p'u ha bi t'ägui. Janangue zant'a dí tømhmü'a te di 'dacju Oja ya. ⁴Nu te di n'nacju, hingyø cosa ngue di m'medi, oque di nts'oní, oque di m'manhni. Sinoque dí tømhmü'a rá nho bí ja mahets'i xa nzän'Oja

di 'dacju. ⁵Rángue guí ec'eihü Oja, nuya m'mädi'ahü conná ts'edi Oja asta gue'mø rá pa rá nzeGui. Nu'mø bi zønna pa p'uya, guí pahmu xandønho te gä rá nho di n'na'ahü rángue bi yan'ahü.

⁶Janangue dami johyahü ya, madague'a di nja'mø da du ni mmuihu ngue 'dama 'dan'yo man'u guí thohmu. ⁷Porque guí thohmu rá n'u ngue di ts'ä ni nt'ec'eihü. Guí pahmu ngue rá oro, xangu rá muui, pe di m'medi. Pe nuna rá oro, gup'u ja rá sibi ts'ä na ngue'mø 'datho oque hin'na. A nuyá, nup'u ja rá hmi rá dá Oja, man'natho di muui na ni nt'ec'eihü i ja, ngue rá muui rá oro. Nu'mø guí thohmu rá n'u, 'ne majuaní guí ec'eihü Oja, Oja da nu manho'ahü 'ne da 'yets'ahü 'mø rá pa da ep'u rá Jesucristo.

⁸Nu'a rá Jesucristo gadi mahmu ya, madague'a hingá nuhu. Nu'á, guí ec'eihü ya, madague'a hinguí hethü. Pe gadi johyahü co n'na rá pähä hinguí sä di hma te ganho. ⁹Rángue guí ec'eihü ya, di nyanni tehu.

¹⁰Yø pøngahya Oja, bi 'bet'o rá hya ngue'a rá mate Oja di 'da'ahü. Nuya

yø pøngahya ya, bi ja ndummui bi hyoni te 'be'a nne da 'yøt'Oja ha di nyanyø ja'i. ¹¹ Porque ra Cristo bi 'yøt'e ngue n'youi ra Espiritu Santo ya yø pøngahya. Nuna ra Espiritu Santo, bi japi da 'yotra hya ngue ra Cristo i ja ngue da zä ra n'u, m'mefa p'uya, di mmandase. Pe nuya yø pøngahya ya, bi ne extä mbadi te'o ma ja'i na da bønige ngue ra Cristo, oque tema pa di m'mui. Emmei bi hyoni ha di dini hanja ra hya. ¹² Nuya p'uya, bi t'ut'i ngue hinda fadi te ga mbønna hya bi 'yot'i, asta ja guehyø pa dí 'bähmu ya da fadi. A nuyá, nu te bi 'yot'u yø pøngahya'u, ya gá tímhmü te ga mbønna hya 'mø mi si'ahü ra hoga 'da'yo hya ya. Porque nu to bi xi'ahü ra hya, gue'a ra Espiritu Santo bá 'bennbabi mahets'i bi hatra ts'edi. Ya gá pahmu ya yø hya ya, guehya emmei nne da bahyø anxe Oja ya.

-----

¹³ Janangue dami tunnì n'yomfeniü, 'ne dami samse ni n'yomfeniü. Gui cämfeni gui tømhmü'a rá mate Oja di 'da'ahü 'mø bá ehra Jesucristo. ¹⁴ Nu te di 'ber'ahü na Oja ma Papáhu, gue'a gui 'yøthü'a. Nu'a ra nts'o xca 'yøthü m'met'o 'mø hingmani pahmu Oja, 'yo nimantho gui øthü'a ya. ¹⁵ Nuna Oja bi zo'ahü ngue dyø basi'ahü. Nuyá, tengutho Oja ngue tate xanho, xquet'a gui njathü p'uya ngue tate xtanho te gdí n'yohü. ¹⁶ Nup'u ja ra Maca Libro, nt'ot'i p'u ra hya ngue ena: "Dami 'yøthü'a tate xanho, porque nugä tate xanhogä", en'Oja. ¹⁷ Nu'mø gui mmat'Ojahü, gui emhmü p'uya: "Ma

Papá'i Oja", gui emhmü. Pe nuna Oja, hinda huantho ndana ra ja'i da hyaspa ra güenda te nnä 'yo n'na ngu n'naju na. Janangue jatho gui n'yo mansuhü mente ra pa gui 'yohü ua ja ra ximhäi. ¹⁸ Nu'mø mam'met'o säditho te gmani m'muhmu tengutho bi 'yut'a ni mboxitahü. A nuyá, ya gui pahmu'a te ra njut'i bi nja ngue bi ma mapøhø'ahü. Nu'ahü, hingra oro oque ra t'axi bi njut'i ngue gui mpøhmü.

¹⁹ Sinoque gá mpøhmü conná maca ji bi männa Cristo 'mø mi dü. Bi tho ra Cristo tengutho 'mø bi tho n'na ra de'yo ngue da t'øtra 'bøt'e 'ne hinte mants'o di ja, sinoque di tate xtanho. ²⁰ Nuna ra Cristo, hante ngue di nhohra ximhäi, ya bá ts'ännbi ngue da dü. Pe bi zønna pa bi m'mucua ja ra ximhäi 'ne bi dü conná nguəcju. ²¹ A nuyá, rángue gá pahmu ra Cristo, ya gui ec'eihü Oja ya. Nuna Oja bi xoxpu ha bi t'ähra Cristo 'ne bi 'yespabi. Janangue nuna gui ec'eihü ya, guehna Oja na. A nu'a ra nho bí ja mahets'i gui tømhmü, guehna Oja di 'da'ahü na.

²² Nu'a te mmanna ra hya majuanì gue'a gui øthü'a, nu'a ra nts'o mi ja ni mmuihü m'met'o, bi hyacra Espiritu Santo'a. A nuyá, ya majuanì gadi mahni cühü ya. Janangue dami ja ndummui gui sigue gui mahni cu n'na ngu n'na'ahü. ²³ Nuna rá hoga 'da'yo hya Oja, i ja para zantho na. Rángue gá 'yec'eihü na ra hya ya, ya ja'ahü ra 'da'yo te. Himbi n'na'ahü ra te ngue di njap'u rá nzegui, sinoque guehna ra te i ja para zantho bi n'na'ahü. ²⁴ Nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ra hya ngue ena: "Nu gätho yø ja'i 'bui, tengutho yø

paxi ngue da thotho. Nu'a ra nho ga 'buhyo ja'i, tengutho yo doni yo paxi ngue da thotho. Ra paxi da 'yot'i, da dahra doni p'uya. ²⁵Pe nuna ra hya Oja, ja para zantho na". Nuná, guehna ra hya na ngue ra hoga 'da'yo hya bi ma ma ote'ahu.

-----

2 A nuyá, dami hyehmu p'ua te gama nts'o i ja. O guí nnehu ngue maxots'etho di nequi ngue xta nho ni mmuihu, sinoque dami nehu ngue da gue'a te majuaní guí mmamhmu. O guí seyah. O to guí nnømman'uhu. ²Nu yo 'uene ngue ts'udra pa xa mmi, i nne dra xi'ba ngue di zacyo do'yo. Guí njathu p'uya, dami nehu na ra hya Oja ngue n'nat'a, para ngue di zajni 'da'yo tehu. Man'na man'na gdí timhmu ra hya, asta gue'mo da zudi guí mpohmu. ³Nguna gui 'yothu ya, porque ya bi dinni mmuihu ngue xanho ra mate Oja.

⁴Man'na gdí hyomhmu hanja na ra Cristo. Nuná, tengutho n'na ra do ngue ra mudi bi thomba ra ngu Oja. Yo ja'i bi ne bi 'yenna ra do na, pe Oja ba huanhni ngue da hyomba ra ngu. ⁵Dami ne ngue da nopa do'ahu Oja p'u ha nthoe n'na ra ngu ngamhmat'Oja. Ne gue'ahu da nopa mmäcja'ahu para ngue guí mmat'Ojahu. I nnu manho'ahu Oja, porque guí ec'eihu ra Jesucristo. ⁶Nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue Oja i ena: "Nup'u Sion, ga pecä p'u n'na ra do ngue da nopa ts'at'i ma ngu. Gue'a n'na ra do ngue ra thanhni, ngue tate di muui. Nu to da 'yec'ei na ra do na, hinjam'mo da

zonna pa da 'yenna ja'i ngue himma juani'a te ec'ei".

⁷A nuya ngue guí ec'eihu ra Cristo, ya guí pahmu ngue tate di muui na. Pe nt'ot'i te da thohya yo ja'i hingui ec'ei, i ena: "Nuna ra do himbi nu manho yo hyønnigu, guehna ra do brá 'bepo p'u brá fuhra jado na". ⁸Xquet'a nt'ot'i ra hya ngue ena: "Guehna ra do da 'yot'e ngue di fesyo ja'i na. Guehna ra medo da 'yot'e ngue da dahyo ja'i na". Nuya yo ja'i di fes'na ra do na, tengutho xpa ts'annbi da thogui to hingui ec'eibi ra hya Oja.

⁹Pe gue'ahu ya yo ja'i yo thanhni Oja. Gue'ahu ya yo mmäcja thanne na Oja ma dast'abihu. Nu'ahu, ya ga hyehmu p'u ra nts'o ngue ya yo ja'i'ahu Oja. Janangue gui tunsu ra hya ngue tate xanho Oja. Guehna bi zo'ahu 'mo gmí 'yohu p'u ja ra 'bexui ngue ra nts'o, ngue gdí mähä p'u ja ra nyot'i Oja. ¹⁰Nu'mo man'na ra pa, himmayo ja'i'ahu Oja 'mo. Pe nuyá, ya yo ja'i'ahu Oja ya. Nu'mo man'na ra pa, himmi tinni mmuihu hanja na ra mate Oja 'mo. Pe nuyá, ya bi 'da'ahu ra mate Oja ya.

-----

¹¹Ague ma zi cu'ahu, gue'ahu hingyo mmenguhu ua ja ra ximhai, porque gyo mmenguhu mahets'i. A nuua, guí säyathohu ua. Dí xi'ahu ngue 'yo di tap'ahu ra nts'o so ni mmuihu. Jatho ngue gui samse ni mmuihu. ¹²Dami n'yo manhohu p'u ha 'buhyo ja'i hingui ec'ei ra Cristo. Nuyá, guehya nnømman'uhu ya, embi ngue gyo ts'oc'eihu. Pe da zonna pa da badi ngue majuaní

xanho te guí øthu. Janangue da 'yɛspabi Oja 'mø ra pa da zøcua.

¹³A nuyá, rāngue guí nne gui yørpahü rá pähä Oja, dami 'yøthu'a te di manda yø n'yohü xa t'ɛts'i ngue ja yø cargo. Nu'a ra dast'abi di manda p'u ja ni häi guí 'bühmü, dami 'yɛc'ɛihü. ¹⁴Dami 'yɛc'ɛihü ra gobierno xa 'yɛxra dast'abi ngue da gotyø ts'oc'ɛi 'nɛ da nu manho'u yø ja'i øtra nho. ¹⁵I nne Oja ngue gui 'yøthu ra nho n'namhma da gatyø hya'u yø m'memmü ja'i hingui padi hanja ra hya. ¹⁶A nuyá, ngue bi thøgahü p'u ra ley nuna madi ja ts'edi ngue ga mmähä ra castigo ya, ya hindi mandagahü naya. Pɛ 'yo sä guí emhmü ngue sätho mahønga øthu ra nts'o. Nu'á, ya hin'na'a. Dami nehü ngue ya guí ohü rá 'yɛ Oja. Nu te di 'bep'ahü Oja gui 'yøthu, dami 'yøthu. ¹⁷Dami nu mansuhü gätho yø ja'i. Dami mahni mmi'yɛc'ɛihü. Ma datho guí suhü Oja. Dami 'yørpahü masu ra dast'abi 'bet'o ngue di manda p'u ja ni häihü.

-----

¹⁸Ague gyø hmiqihü, dami 'yɛc'ɛi ni hmühü, 'nɛ dami nu mansuhü. Hinga hont'u yø hoja'i ya mantudi gui 'yɛc'ɛihü, sinoque xquet'a 'nɛ'u ya manzaqui gui 'yɛc'ɛihü. ¹⁹Nuna Oja, i nnu manho to sä ra n'u hingui ja te rāngue'a, di n'uni sä ra n'u ngue nne da 'yørpa rá pähä Oja. ²⁰Pɛ nu'mø guí øthu ra ts'oqui 'nɛ gue'a ga 'bep'ahü'a, madague'a gui seti te t'ø'ahü, pɛ ya hin'yu te di nu manho'ahü Oja 'mø. A nu'mø ngue ra nho guí øthu, 'nɛ bi ma ma'uni'ahü, 'nɛ gá sethü, ya gue'a di nu manho'ahü Oja'a. ²¹Porque

guehna i ts'o'ahü na ngue gui njahu p'u. Nu ra Cristo bi zä ra n'u conná nguecju. Tengu bi 'yøtra Cristo, da ngu'a gui 'yøthu ya. ²²Porque ra Cristo himbi 'yøtra ts'oqui, 'nɛ hin tema fehni bi thinnbi. ²³Nu'mø mi ts'ani, hin madi cots'a te ga ts'ani. Nu'mø mi zä ra n'u, himbi pihyø ja'i. Sinoque di dädra güenda te t'ørpe co nuna Oja haxra güenda xanho. ²⁴Ra Cristo bi 'dømba rá do'yo p'u ja ra pont'i, bi tho conná nguehma ts'oquihü. Bi ne ngue ya da zep'u ra ts'oqui dí øthu, nnepe ngue gä ra nho gdä m'mühmü. Bi n'uni ngue bi zeträ do'yo, go bi tho'a ra ndate mi ja ngue xca thohmü. ²⁵Ya xqui hyehmü ra 'yu tengutho yø de'yo 'mø bi n'uɛni. Pɛ nuya gá penjü p'u 'bühni madi fät'a ni tehü.

-----

3 Ague gyø xisuhü, dami 'yɛc'ɛi ni dammehü. Nu ra xisu 'mø 'bührä damme ngue hingui ɛc'ɛi rá hya Oja, da zønna pa da 'yɛc'ɛi 'mø da nu'a te ra nho gní 'bühmü. Himmä hyoni te guí xihmü ngue di 'yɛc'ɛi ra hya. ²Porque ra n'yohü da hyacra güenda hanja ngue guí 'bu mmanhohü, 'nɛ ja ni ts'uhü. ³Nu'a te gdí nhocju, hinga hontho gui xø ni yahü ngue mahotho di nɛqui, ogue gui surpahü yø oro, ogue gui hyehü ra ulu tate xanho. ⁴Nu'a te gdí nhocju, gue'a te di nzai ngue dra døni mbo ni mmühü. Nu'mø gui yahü, mazihotho gdí nyahü. Nuna, guehna emmɛi di ho Oja na. ⁵Manjam'mø ngu'a mani nhocyø xisu ngue mi nnu mansu Oja. Mi nnoɣ Oja 'nɛ mi ɛc'ɛi yø damme. ⁶Tengu ra Sara bi 'yɛc'ɛi ra

Abraham, 'nɛ i huṭi ngue rá hmu. Nuna ra Sara hiṅte bi zu, bi 'yot'a te xanho. A nu'ahũ, ya gue'ahũ yø t'ixu'ahũ naya, ngue'mø gui 'yøthu tengutho bi 'yø'na.

⁷Yø n'yohũ xquet'a dí xifi, dami m'muhmu xanho ni xisuhũ. Gui 'yørpahũ masu, porque yø xisu hinguĩ nzaqui tengutho ga nzaqui'ahũ. Dami suhũ porque xquet'a 'nɛhya 'da'in'da'a thohũ ra mate ngue ra 'da'yo te. Guehna gui 'yøthu naya, n'namhma ngue nu'mø guí mmat'Ojahũ, da 'yø Oja te gui xihmu.

-----

⁸Ja ua na ra hya gui 'yø't'e gátho'ahũ. Gui 'yø't'e ngue xøgue da 'da'igu ni n'yomfɛniũ. Dami 'yø't'e tengutho 'mø egadi ncuũ. Di nja ni yemmũihũ. Ogadi 'yɛx'mø guí yahũ. ⁹Nu'mø xants'o te øt'ahũ n'na ra ja'i, 'yo gadi cospahũ te ø't'e. Nu'mø ts'an'ahũ, 'yo guí satehũ. Hante dami 'yáphũ Oja ngue di japi to san'ahũ. Ya guí pahmu ngue gue'a i zo'ahũ Oja'a, n'namhma di jap'ahũ Oja. ¹⁰Ngu'a nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ɛna: “Nu'mø guí nne gui ho'a te gni 'buhmu, ogue guí nne guí nnuhũ yø pa xanho, dami samni jani 'mø guí yahũ, 'yo guí ya mants'ohũ. 'Nɛ 'yo guí mmanna fehni p'u ha guí yahũ. ¹¹Dami hyehmu p'u ra nts'o, dami 'yøthu ra nho. Dami ja ndummũ gui hyoni ha gdí hojpa yø mmui'ũ sũ'ahũ. ¹²Porque Oja i nnu manho 'mø hɛtyø hoja'i. A nu'mø bi mat'Oja p'uya, Oja ørpa masu te xifi. Pe nu yø ja'i xants'o te ø't'e, hinguĩ nnu manho Oja 'mø hɛti”.

¹³¿Te'o guí ɛna di un'ahũ 'mø guí øthu ra nho? ¹⁴A nu'mø guí

sähũ ra n'u ngue ra nho guí øthu, ra mmenthi gá nthehu 'mø. Nu'mø bi pi'ahũ yø ja'i, osá gui suhũ, 'yo dadi fetni mmũihũ. ¹⁵Dami nu mansuhũ ra Cristo, porque gue'a ni Hmuhũ'a. Nu'mø to da 'yänni hanja'a ni nt'ɛc'ɛihũ i ja, zant'a ya gdí padi te gdí thahmu. Nu to nzo'ahũ, 'yørpahũ masu, pe gui nya manhughi ha gdí nyahũ. ¹⁶Nu'a guí pahmu ngue xanho, gue'a gui 'yøthu'a. Janangue da mes'yø sãh nømman'ũ ahũ ngue guí ɛc'ɛihũ ra Cristo. ¹⁷Xi'mø nne Oja ngue gui sähũ ra n'u, man'na xanho gui sähũ ra n'u ngue guí nne gui 'yøthu ra nho, hinda gue'a gui sähũ ra n'u ngue di ja ni ts'oquihũ. ¹⁸Ra Cristo bi zã ra n'u ngue bi tho. Gue'a i nhogui para zantho gã ma ts'oquihũ'a. Nuna ra Cristo ngue ra hoja'i, bi du rángue ma ts'oquihũ, para ngue ga nhøjpahũ Oja. Majuanĩ bi du rá do'yo ra Cristo, pe himbi du rá te. ¹⁹Hante di bennate ra Cristo, bi ma bá xi'a n'na ra hya'ũ yø ánima ofädi. ²⁰Guehya yø ja'i himbi 'yɛc'ɛi ra hya 'mø ra tiempo bi m'muhra Noé. Mente ra tiempo bi hocra barco ra Noé, bi zerpabi yø ja'i Oja. Hondi hyato nja'i bi nyanĩ ngue bi 'yo ra barco gã nja ra ndate 'ye. ²¹Njarbutho na ra hya si'ahũ ya, gui nyamhmu 'mø guí nxixyahũ rángue bi bennate ra Cristo 'mø mi du. Nu'mø guí nxixyahũ, hinga hontho ngue da bo ni do'yohũ, sinoque gue'a ra hmɛya'a ngue guí áphũ Oja ngue di hoc'a ni ts'oquihũ. ²²A nuyá, bi ma mahets'i ra Cristo, bí 'bup'ũ bí ja rá n'yei Oja. Gä di manda yø anxɛ, gátho'ũ bí ja yø 'befi mahets'i, gä di manda.

-----

4 Bi zä ra n'u ra Cristo 'mø mi m'mucua ja ra ximhäi. Da gue'ahu ya, 'yo guí su guí sähu ra n'u, porque nu to sä ra n'u, gue'a hep'u ra ts'oqui'a. ²A nuyá, mente ra pa guí 'buhmu ua, 'yo guí øthu'a ra nts'o nnøpa pähä yø ja'i, sinoque gue'a rá pähä Oja gui 'yøthu. ³Da zep'u'a ra nts'o xcá 'yøthu yø pa xa thogui ngue gmi øthu tengutho øtyø ja'i hingui ec'ei Oja. Guehya yø ja'i hingui nne di ts'ammí, ø'ta te yø pähäse. I iti, di hi yø ja'i p'u ø'ta ngo, hinha rá nzequi si sei. A nu'mø thanne yø dahmu, xants'o te ø'te. ⁴Nuya yø ja'i ya, hingui 'yo yø mmui hanja, ngue ya hingui nne gui 'yøthu'a te ra nts'o ø'te. Janangue nnømman'u ahü. ⁵Nuyá, guehya da hyaspa ra güenda Oja ya. Porque Oja, ya xa nzänni ngue da hyaspa ra güenda'u i te, 'ng'u xandü. ⁶A nuya yø ja'i ya xandü, bi sihra hoga 'da'yo hya 'mø manjam'mø. Nu to Gä bi 'yec'ei na ra hya na, tengutho Oja ngue 'bui para zantho, njarbutho ya yø ja'i ya, 'buhyø te, madague'a ya xandü yø do'yo. Porque Oja bá sännbi ngue da du gätho yø ja'i.

-----

⁷N'na pa ngu n'na pa bá cuarta pa ngue da gua'a nximhäi. Janangue dami samni n'yomfenihu, dami padi xanho ha gdi mat'Ojahü. ⁸Nu'a ma datho ja ngue gui 'yøthu ya, jatho ngue emmei gui mmaði n'na ngu n'na'ahü. Porque ra ja'i di mahrá mmic'eiui, madague'a thojpatho hingui ho te ørpabi, pe di punnbi.

⁹Co n'na ra pähä, dami n'unna ts'äya n'na ngu n'na'ahü p'u ja ni ngumhmu. ¹⁰N'na ngu n'na'ahü di 'da'ahü ra ts'edi Oja ngue da zä gui 'yøthu 'dama 'dan'yo ma'befi, n'namhma ngue gui faxni cuhu. Dami 'yø'te xanho ra 'befi bi n'na'ahü. ¹¹Nu to bá ts'ännbi ngue da manna hya, pe gue da gue'a rá hya Oja da ma. Nu to bá ts'ännbi ngue da 'yøtra 'bäxte, da 'yørhma ra 'bäxte nnep'a Oja da 'yø'te. Nu te Gä guí øthu, dami 'yøthu ngue nu to ec'ei ra Jesucristo da 'yespabi Oja. Nuná, guehna tate na, 'ne ja rá ts'edi para zantho. Da ngut'atho.

-----

¹²Ague ma zi cu'ahü, ogadi 'yøthohü 'mø bi ts'u'ahü. Porque jatho ngue da ts'u'ahü, n'namhma di nequi ngue'mø du ni nt'ec'ei hu ogue hin'na. ¹³Dami johyahü 'mø guí sähu ra n'u tengutho bi zä ra Cristo. A nu'mø bi zøcua'a, ma datho guí johyahü p'uya. Porque di nequi ngue maguese. ¹⁴Nu'mø nnømman'u ahü yø ja'i ngue gui ec'ei hu ra Cristo, ra mmenthi Gä nthehu 'mø. Gue'a gui nequi'a ngue guí n'yohü na ra Espíritu Santo maguese. A nuya yø ja'i nnømman'u Oja, pe nu'ahü p'uya, guí nnu mansuhu Oja. ¹⁵Nu to øtra ts'oqui, jatho ngue da zä ra n'u. Tengu yø hyote, yø be, yø ts'oc'ei, 'ng'u di nthintyø asunto ja yø mmic'eiui. Pe nu'ahü mami njahu p'u. ¹⁶A nu'mø to sä ra n'u ngue tenna Cristo, 'yo di pesrá sä, sinoque di ja mammaði Oja ngue ec'ei ra Cristo. ¹⁷Ya bi zønna pa da müdi da hyaspa ra güenda Oja yø ja'i. Pe rá müditho da thascahu ra

gienda ngue ya yø basigahu Oja. ÷Pe Hague ngu ra castigo da nu'u to hingui ɛc'ɛi na rá hoga 'da'yo hya Oja 'mø? ¹⁸Nguna nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ɛna: “Xi'mø ra hoja'i, xanhennitho ha di nyani, ÷hapu go di nequi'a ja rá ts'oqui 'ne hingui su Oja 'mø?” ¹⁹A nuyá, nu'mø ya xpa nzän'Oja ngue da zä ra n'u to øtra nho, di siguehma yø ja'i da 'yøtra nho, 'ne di däpyø te Oja. Nuna Oja bá zänni ngue bá m'muhyø ja'i, hingui hegahu na.

-----

5 Nuya yø n'yohu 'bet'o p'u gadi mpetihu, xquet'a 'nɛcä 'da'igu ma 'befigä'be'u, ngue dadi japä majuaní yø ja'i ha bi nja ngue bi du ra Cristo. Nuna ra ts'edi di unna Cristo mø bá ɛhe, 'da dí tocatogähe na. Jap'u n'na ra hya dí nne ga xi'ahu ya. ²Ague n'yø'ahu, dami fähmu ya yø ja'i xá pet'a Oja p'u ha guí 'buhmu. Pe hingrá ts'editho gdi fähmu, sinoque mpähä gdi fähmu. 'Nɛ 'yo guí ørpahu rá 'befi Oja ngue ra mɛnyu guí nnehu, sinoque gui fähmu yø ja'i co n'na ra pähätho. ³Yo guí nne ngue gui mandahu yø ja'i guí fähmu. Nuya yø ja'i xa pet'a Oja, dami cämbahu ra 'yu te da m'mui. ⁴A nu'mø bi zocua rá Hmu yø mädi, nu'a rá njapi Oja di 'da'ahu hinjam'mø da thogui.

⁵Xquet'a yø ts'unt'u di xifi, nuya yø n'yohu 'bet'o p'u ha gadi mpetihu, dami 'yɛc'ɛi te xi'ahu. A nuyá, gätho'ahu, 'yo gadi 'yɛx'mø guí yahu. Porque Oja hingui nnu manho'u di 'yɛts'i, pɛ di unná mate ya yø ja'i hindí 'yɛts'i. ⁶Janangue ogadi 'yɛxhu, porque guí pahmu

ngue hønse Oja ja rá ts'edi. 'Nɛ da 'yɛhra pa ngue da 'yɛts'ahu Oja.

⁷Nu'a te gui hɛmphu, dami xihmu Oja, porque guehna fá'ahu na.

⁸Dami samni n'yomfenihu, dami mfähmu xanho. Porque nu'a ni nsuihu gue'a ra zithu'a, øt'e tengutho n'na ra zate i gue, di thet'i ngue honi to da za. ⁹Nu'a ra zithu dami tønnhu. Dami zajni mmuihu conná guehni nt'ɛc'ɛihu. Ya guí padi ngue nu'a ra n'u guí sähu, xquet'a ngut'a thohni cuhu 'bui gä rá ximhäi. ¹⁰Guese Oja bádi uni gätho rá mate, bi zon'nahu ngue para zantho di toca'ahu rá ts'edi di unna Cristo. Nu'mø ya bi tho'a ra n'u guí sähu, ya mits'udyø pa da 'yøt'Oja ngue ya hin tema nts'o nma thin'nahu, da 'yøt'e ngue gui nduhu, ya ra seguro ngue hinte gui jahu. ¹¹Nuna Oja, tate ja rá ts'edi para zantho. Da ngut'atho.

-----

¹²Ja ua ra carta dí pen'nahu, da gaxma cuhu ra Silvano. Dami 'yɛc'ɛi te da xi'ahu na. Himma ya'møtho dá ot'ahu na ra sucua jaua. Dí nne ngue ga ha'ahu ra ts'edi, dadi ja'ahu majuaní ngue nuna ra hya dá ot'i, ja mmangua ha di njap'u di jap'ahu Oja. Co nuna ra hya naya, gä duhu.

¹³I pen'nahu ra nzengua ya ni cuhu 'bucua Babilonia, nuya yø thanhni Oja tengutho'ahu. Nuna ra Marco, entho ma ts'unt'ugä na, xquet'a di zengua'ahu. ¹⁴Dami nzengua n'na ngu n'na'ahu, co n'na ra beso tengutho gui nnu mansu'u exa di ncu. Dí nne ngue da hyu ni mmui gätho'ahu ngue guí n'yohu ra Jesucristo.

2 ra Bedu

Ja ua rá yoho ra carta bi 'yo'tra Bedu.

---

1 Nugä drá Simu, 'ne drá Bedu, rá mēfigä rā Jesucristo, 'ne rá representantegä'a. Dadi zengua'u to gä ja rā hoga nt'ec'ei jagähe ua. Porque nuna mā Yantehū Jesucristo, guehna mā Ojahū i nne nā ngue to bi zä mā ja'i da 'yec'ei. ²Dí nne ngue man'na gdí pahmū Oja co 'nehna mā Hmūhū Jesucristo, n'namhma ngue man'na di jap'ahū 'ne man'na di hyut'a ni mmūihū.

-----

³Ya 'yo mā mmūihū ngue nzonngahū rā Jesucristo, porque ya timma mmūihū ngue maguese nā. Rāngue dí pahmū rā Cristo ya, i ja rá ts'edi Oja da 'yot'e ngue nuna rā hyā rá n'youi mā nt'ec'ei, guehna gdá 'yohū nā. ⁴Janāngue tate mazihotho rā hyā mayat'i ngue di n'nacjū. 'Necjū da zä gā øthū rā nho ya, tengutho Oja ngue gä rā nho øt'e. Ya hinni mantho gā nne gā øthū rā nts'o ja ua ja rā ximhäi ya.

⁵Janāngue hinga hont'a di nja ni nt'ec'ei, dami ja ndummūi ngue man'na gdí n'yo manhohū. Hinga hont'a gdí n'yo manhohū, dami 'yot'e ngue man'na di xohni

n'yomfenihū. ⁶Hinga hont'a di xohni n'yomfenihū, dami samse ni mmūihū. Hinga hont'a gdí samse ni mmūihū, dami seti te guí thohmū. Hinga hont'a gdí seti te guí thohmū, dami 'yorpahū rá pähä Oja. ⁷Hinga hont'a gdí 'yorpahū rá pähä Oja, dami mahni cuhū. Hinga hont'a gdí mahni cuhū, dami mahmū gätho mī'da yø ja'i. ⁸A nu'mø ngue guí øthū ya yø hyā dí xi'ahū ya, 'ne gadi ja ndummūihū ngue hinte di m'medi, ya hijnonda 'yembi ngue hinga gue'a guí øthū p'uya. Ya hinga sərbutho gā pahmū nā mā Hmūhū Jesucristo p'uya. ⁹Pe nu te'o hingui øtya yø hyā dí xi'ahū ya, guehya njot'i yø n'yomfēni ya, tengutho 'mø di xädä, hingui tinyø mmūi ngue Oja bi punnbabi yø ts'oqui xa 'yot'a m'met'o.

¹⁰Janāngue nuya mā zi cu'ahū, dami ja ndummūi guí n'yo manhohū, n'namhma ngue di nequi ngue bá huan'nahū Oja, janāngue bi zon'nahū. Nu'mø guí 'yøthū nā rā hyā naya, ya hinha gni nhyehmū Oja p'uya. ¹¹Gue'a gdi segurahū'a ngue nup'u ha di manda para zantho nā mā Yantehū rā Hmū

Jesucristo, di n'na'ahɔ ra nt'ɛdi gui thohmɔ.

¹²Janangue thojpatho di nne ga ben'nahɔ ya yø hya ya, madague'a ya guí pahmɔ hanja, 'nɛ hinguí yobenihɔ ngue majuaní te mmanna ra hya bi sän'nahɔ. ¹³Mente di 'bui, di ɛna ngue xanho te di øt'e ngue di nzop'a ni nzaquihɔ ngue gui 'yøhmɔ ya yø hya ya. ¹⁴Porque ma Hmuɔhɔ Jesucristo ya xa xiqui ngue himma ya'atho ga tu. ¹⁵Janangue di hogä ma mmui ngue di xi'ahɔ na ra hya na, n'namhma ngue nu'mø ya xcä tugä, zant'a da zo ni mmuihɔ ya yø hya ya xtä xi'ahɔ.

-----

¹⁶Ya dá xän'nahɔ ra hya ngue jase rá ts'edi na ma Hmuɔhɔ Jesucristo, 'nɛ mahønda ɛcua na. Nuna ra hya na, hinga cuento na ngue dá ts'äntho. Sinoque conma dä dä nuhe ngue maguese na ra Jesucristo. ¹⁷A nuna Oja rá Papá na, bá nya maya ngue ɛspabi, bi 'yɛna: “Nuna 'bucua ya, guehna ma Ts'unt'u dadi madi. A nuyá, janjuaní ngue ja gampähä conná guehna”, bi 'yɛna. ¹⁸Nu'a ra ora ngue nmi 'bucähe p'u ja ra nduxca nyuni na ma Hmuɔhɔ Jesucristo, nguna ra hya dá øcähe ngue bá man'Oja bá nya maya.

¹⁹Ya di haxhɔ njuani, ngue majuaní na ra hya bi 'yotyø pøngahya Oja. Mahyonitho guí xähmɔ na ra hya na, asta gue'mø bi xoc'a ni mmuihɔ xandønho ra Cristo. Porque nuna ra hya na, tengutho n'na ra lámpara mayot'i p'u ja ra 'bexui asta gue'mø bá pøxra haxasø 'mø ni ma da hyats'i. ²⁰I jatho guí pahmɔ ngue nuna ra hya

bi 'yotyø pøngahya Oja p'u ja ra Maca Libro, hingyø n'yomfenise yø pøngahya ya yø hya bi 'yot'i. ²¹Pe nuna ra hya bi manyø pøngahya Oja, hinjam'mø ngue yø hyase bi ma, sinoque gue'a ra Espiritu Santo di bennbabi ra hya mmam'mø bi xihyø ja'i rá hya Oja.

-----

2 Nu'mø yø pa xathogui, mi pøn'i'da yø judío ngue yø fehni pøngahya. Pe xquet'a di njarbu p'u guí 'buhmɔ ya, da bomp'u yø fehni xännbate. Nt'aguitho gui cutyø hya, porque himma juani na ra hya xännbate. Di ts'onoyø ja'i ɛc'ei te mma. Nuya yø fehni xännbate, da gøn'a ra Hmu Jesucristo yø Yante. Pe ya ra castigo xønni da thogui guehna ra hya da ma. ²Xangu yø ja'i da den'na ra nts'o ga 'yo ya yø fehni xännbate. Go yø ts'oqui ya ngue nuya yø ja'i hingyø 'yɛc'ei nnømman'u na majuaní ngue ra hoga nt'ɛc'ei jajɔ. ³Nuya yø fehni xännbate, i nne da gac'ahɔ ra menyu co nu'u yø fehni i mma. Pe Oja, ya manjam'møtho xpä nzänni ngue da ma ra castigo ya yø ja'i njar'u. Bá ɛp'u ra pa ngue ra castigo da thogui.

⁴Porque Oja, himbi punnba'u yø anxɛ bi 'yøtra ts'oqui, sinoque bi hyørbu ja ra niɔu, bi dut'i conyø cadena, bi gorbu ja ra 'bexui. I njot'i asta gue'mø ra pa daní thaspa ra güenda. ⁵Ni xinga gue'u yø nyogui ja'i bi m'mu 'mø manjam'mø xti punnbabi Oja. Sinoque bi go'mra dehe 'mø mi nja ra ndate 'ye bi jua'u yø ts'oc'ei. Høndi hyato nja'i conna Noé'u bi bongui ngue gätho. Guehna ra Noé bi xihyø ts'oc'ei ngue xti

n'yo xanho. ⁶Xquet'a bi jua Oja ra danihni Sodoma 'nehra danihni Gomorra. Bi 'yudi asta gue'mø mi gohi bi m'mospi. Bi 'yøt'a Oja na ra ndate na, n'namhma ngue nuya yø ja'i xants'o te ga 'yo, da badi ngue ja ra castigo da thogui. ⁷A nuna ra Lot ngue mará hoga n'yohu na, bi yan'Oja na. Nuna ra Lot madi unná n'yomfeni ngue nutho te ga 'buhyo ja'i xants'o ga 'yo. ⁸Nuna ra hoga n'yohu, nup'u mi 'buhyo ts'oc'ei, ja mi 'bup'u. N'na pa ngu n'na pa tár'man'u rá mmui ngue øde te mmanyø ja'i, 'ne i nnuse te gäma nts'o ga 'buhyo ja'i. ⁹A nu yø ja'i ya thanne Oja, nu'mø ja'a man'u thogui, da zä da yan'Oja. Pe yø ts'oc'ei ejpatho ra castigo da tho 'mø ra pa daní thaxra güenda. ¹⁰Nuna Oja, ma datho da japra castigo gátho yø ja'i xants'o ga 'yo, guehya øt'a te yø pähäse, nu'a ra hya di manda Oja, 'be xingui ørpatho ra güenda'a.

Nuya yø fehni xännbate hingui hant'a ga ya, ena ngue pase. Hingui su da zan'u tate ja yø ts'edi. ¹¹Conque yø anxe, man'na tate ja yø ts'edi, pe nu'mø 'bup'u ja rá hmi rá dä Oja, hingui sänni da zan'u cohyø ts'edi. ¹²Pe nuya yø n'yohu ya, hingui tinyø mmui ngue tate ja yø ts'edi ya sani. 'Bui tengutho yø zu'ë, nu'a te so yø mmui, gue'a øt'a. Nu ra zu'ë nu'a ja rá danyu, i tho'mø bi zo. Njarbutho ya yø ja'i ya, ngue da du. ¹³Da ma ra castigo ya yø ja'i ya, ngue di unnba yø mmui yø mmic'eiui. Porque di ho da 'yøtra nts'o so yø mmui, madague'a fadi. Nuya yø ja'i ya, nu'mø pap'u ja ra ngo guí øthu, pes'yø sä yø 'yec'ei 'mø bi nu ngue 'bup'u. Pe 'be xingui

tár'man'u'u yø mmui'a te ra nts'o øt'e. ¹⁴N'na ra xisu da nu, n'na di ho. Hinha rá nzegui'a ra ts'oqui øt'e. Di ts'onnbayø mmui yø ja'i hingui nzaqui yø nt'ec'ei. Nu te gä suhyø dä, i nne ngue gä dyø mmeti. Guehya yø ja'i da ma ra castigo ya. ¹⁵Gä ra m'medi ga 'yo, nu'a ra hya njuantho, i hep'u'a. I øt'e tengutho bi 'yøtra fehni pøngahya Balaam nuna rá ts'unt'u ra Beor. Ra ts'oqui bi 'yøt'e ngue bi ne xta ndahra menyü. ¹⁶Nuna rá burru ra Balaam bi nya tengutho ra ja'i, bi hejpbabi'a ra ts'oqui mi nne xta 'yøt'e. Bi zambabi rá mmui ra pøngahya, ena mi loco.

¹⁷Nuya yø n'yohu ya, hinte manho da 'yøt'ahu. Guí nnuhu n'na ra poso 'mø xa xä ra dehe, oque n'na ra jogui 'mø hingui 'ye, njarbutho yø hya ya. Guehya da map'u ja ra castigo, ja ra ts'a'bexui para zantho ya. ¹⁸Porque espabi yø hya i mma, pe hinte di muui te mma. Nja ngue nuya yø ja'i ya xa hyep'u ra nts'o mani n'yo, i orpabi ngue di unna nt'edi honda 'yøtra nts'o tengutho ga 'yo mi'da yø ja'i. ¹⁹I xihyø ja'i ngue da 'yøt'a te da nepyø mmui da 'yøt'e. Pe 'nese ya hingui sä da hyep'u ra nts'o ga 'yo ya. N'na ngu n'na ra ja'i, nu'a te ra 'yu xa bent'i, ya hingui nne da hyegui. ²⁰Nu ra ja'i ya bi hyep'u ra nts'o jaua ja ra ximhäi ngue bi ba'a ma Yantehu ra Hmu Jesucristo, 'ne hondi 'bätrá mmui ngue da 'yøtra nts'o, ya man'na xanhets'i ra ts'oqui bi 'yøt'e ngue'a te rá ts'oqui mi ja m'met'o. ²¹Man'na xanho ngue hinxta mba'a ra 'yu njuantho ya yø ja'i ya, ngue nu'mø mi badi hanja ra hya, m'mefa bi hyep'u'a ra maca

hya bi 'bep'a Oja xtí n'yo. ²²Go bi 'yɔtya yɔ ja'i ya yɔ hya mahyequi, ngue ɛna: "Ra fo'yo, mahombi zi ra ts'odi xi zogui. Nu ra ts'udi ja bi ma m'met'e, mahombi yurbu ja ra xabɔhái".

-----

3 Ague ma zi cu'ahɔ, ya rá yoho na ra carta dá ot'á ya ngue ga pen'nahɔ. Mente guehya yoho yɔ carta ya, janjuani dadi ben'nahɔ na te ra hya ya xa si'ahɔ, porque dí nnegá ngue gui hyaxu n'na ra hoga n'yomfeni. ²Dami bemhmá'a te ra hya bi manyɔ maca pɔngahya Oja 'mɔ yɔ pa xathogui. Da gue'a ma Yantehu ra Hmu Jesucristo dami bemhmá'a te ra hya bi manda. Nu'u yɔ representante ra Cristo, ya bi xán'nahɔ hanja ra hya. ³Dami 'yɔrpaɔ hu ra güenda na ra hya jaua ya. Nu'mɔ hante da gua'a nximhái, di m'mahyɔ ja'i da denthon na ma nt'ɛc'eihu i ja, guehya da 'yɔtho'a te gá yɔ pähäse xants'o. ⁴Da 'yena: "Guí mmámhmɔ ngue ra Cristo bi ma ngue da ɛɛ. Xiya, ɔhapu 'buhya? Ua ngut'a mpa xa thogui gue'mɔ xa ndu yɔ ndiua, 'nɛ xquetho te dí nnuhu ngue ja, asta gue'mɔ mambá fú'a nximhái", da 'yena. ⁵Nuya yɔ ja'i ya, nnerbu ɛna ngue hingui padi hanja ra hya, ya fadi ngue Oja bi hocra c'ammahets'i nɛhra hai. 'Nɛ bi zänni ngue bi nc'a ra hai made ra dehe, 'nɛ gue'a ra dehe gui mpepra hai 'mɔ bi n'ye ya. ⁶Nɛ xquet'a gue'a ra dehe bi go'ma hai 'mɔ manjam'mɔ. Porque bi ma majuadi yɔ ja'i mi 'bu'a nximhái ngue bi nja ra ndate 'ye. ⁷Pe nuya te dí nnuhu bí ja maya, daguecua ja ra hai, nuna

Oja, ya xa zänni ngue di nzɔ conna sibi. I nt'ejpitho ngue di nzɔ 'mɔ ra pa dani nja ra ts'ut'abi. A nuya yɔ ts'oc'ɛi da ma ra castigo ya.

⁸Honda n'na ra hya ja ya ma zi cu'ahɔ. O gadi pumbeniha. Nu'pu ga mben'a ma Hmuhu Jesucristo, nu'a n'na pa, tengutho 'mɔ da n'na mahuahí njeya'a. Nu'a n'na mahuahí njeya p'uya, tengutho 'mɔ da n'na patho p'u ga mben'a. ⁹Nuna ma Hmuhu Jesucristo bi ma ngue da ep'u. Pe nuyá, 'buhyɔ ja'i embi ngue ya bi thohra pa p'u da ɛɛ. Pe hingui thohra pa p'u da ɛɛ, sinoque 'bet'o serpabi yɔ ja'i, hingui nnepe da ma ra castigo yɔ ja'i, i nnepe ngue gátho yɔ ja'i di 'bätyɔ mmui da hyep'u ra nts'o ga 'yo.

¹⁰Nu ra pa da ep'u ra Hmu, da gue'mɔ ra ora ngue hingui fadi, tengutho ra be 'mɔ da zohɔ ngue ra xui hingui fadi. Nu'a ra ora'a, asta dadi thoni ra c'amahets'i. Nu te di nequi bí ja maya, gá da guadi di nzɔ. Nuuu hai p'uya, nu te gá jaua, gá di nzɔ. ¹¹Guehna ja ngue di ma majuadi te gá ja naya. Janangue ma datho i nne ngue gui nsuphu ha gdi thannehu Oja mente ra pa guí m'mahmɔ ua. ¹²A nuyá, ya guí tømhmɔ ngue da zonna pa da ɛ Oja. Dami ja ndummuihu ngue di nja rá 'befi Oja, n'namhma ngue n'nahmantho da ep'u. Nu'a ra pa'a, nu te bí ja maya di nzɔ conna sibi. Nu te gá bí ja maya da migui conna sibi. ¹³Pe Oja, ya xa yarcahu ngue di nja ra 'da'yo c'amahets'i, 'nɛ di nja ra 'da'yo hai. Nuna ra 'da'yo hai na, gá ra nho da m'mahyɔ ja'i. Guehna nthómitho di nja naya.

¹⁴Janangue nuya ma zi cu'ahɔ, mente guí tømhmɔ ya yɔ cosa

ma'da'yo di nja ya, dami ja ndummui ngue hin tema nts'o da din'nahu Oja. Nu'a te hinda zu'ahu Oja, gue'a gui 'yothu'a. ¹⁵Dami pahmu ngue nu'a hinguá 'ye'a ma Hmuhu Jesucristo, porque nnepe da dinyo mmui mi'da yo ja'i ha di nyanyo te. Nuna ra hya di xi'ahu ya, xquet'a ngut'atho ra hya bi cuarpu ja ra carta bi men'nahu ma cuhu ra Pablo. Gue'a Oja bi bennabi na ra hya bi men'nahu. ¹⁶Gätho'u mi'da yo carta bi 'yot'i, bi cuarpu ya yo hya di xi'ahu ya, madague'a ja 'da yo carta xanhenni ha ga thini te ga mboni. Nu'u yo ja'i hinguí padi xanho ra súcua p'uya, hinguí nzaqui yo nt'ec'ei, i nne da ma te ga mbon'a te mmamp'u ja ra súcua, pe hinga guép'u ga mma.

Njarbatho mi'da yo hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ya, nu te ga mboni, hinga guép'u ga mmanyo ja'i. Ya di jase ra ja'i p'u da ma ra castigo.

¹⁷Ague ma zi cu'ahu, ya gui pahmu ya yo hya bi si'ahu m'met'o ngue di m'muhyo fehni xännbate. Janangué dami mfähmu ya, 'yo gui nnehu ngue nuya yo hyäte, da ja'i gui 'yothu'a ra nts'o ga 'yo ya. Mami ts'onni nt'ec'ei i ja ngue go gdi mähä'u. ¹⁸Hante gue dami nehu ngue nu'a rá mate na ra Hmu Jesucristo bi yanju, man'na gdi timhu hanja. Dami 'yot'e ngue man'na di dini mmuihu xanho te'o na. A nuna, guehna t'espabi na hangu ra pa para zantho. Da ngut'atho.

1 ra Xuua

Ja ua rá mudi ra carta bi 'yo'tra Xuua.

---

1 Nuna ra Jesucristo di unna 'da'yo te, dadi cuat'ahu ua ja ra carta te'o na. Guehna ya mi 'bui hangu ra pa na, hante ngue di nhohyø cosa i ja. Dá øhme te bi mamp'u ha bi nya. Di 'bähme p'u di hethe. Majuani dá nuhe, 'ne dá thädi conma 'yehe. ²Nuna di unna 'da'yo te, bi 'yøt'e ngue da fadi te'o na. Dá nuhe, janangue nuya dadi jahe majuani ngue dá nuhe. Nuyá, dí xi'ahu ngue nuna di unna 'da'yo te, hin'yü ha bá fädi 'ne hinha rá nzequi ngue 'bui. Nuna, mambi 'bup'u bí 'bührá Papá, pe bi zøcua ngue dá nnuhe. ³Dí xi'ahu ngue dá nugähe na, 'ne dá øsehe te bi ma, n'namhma ngue 'ne'ahu 'da gdá n'amigohu na Oja ma Papáhu, conna Jesucristo rá Ts'unt'u Oja. ⁴Nuya dí ot'ahu ya yø hya jaua, n'namhma ngue man'na mathoguitho gui johyahu.

-----

⁵Nuna ra hya bi xänngahe ra Jesucristo, guehna dí xi'ahu naya, ngue nuna Oja xandønho, hin tema hya dadi nequi ngue hinga njuani. ⁶Nu'mø dí ena ngue dadi n'amigohu

Oja, 'ne hinga njuani te dí øthu, ya di nequi ngue himma juani te dí mmamhma. 'Ne himma juani ngue dí padi ga øthu ra nho. ⁷A nu'mø dí 'yo manhohu tengutho Oja ngue ga ra nho øt'e, majuani ngue dadi n'amigo n'na ngu n'naju 'mø. 'Ne di nhogui gätho ma ts'oquihu conná nguehrá ji bi mäna Jesucristo.

⁸A nu'mø ga ena ngue hin'yü ma ts'oquihu, dadi nhyäsehü 'mø, himma juani te dí mmamhma. ⁹Pe nu'mø ga xihmu Oja ngue ja ma ts'oquihu, di punnga ma ts'oquihu, di hogahu'a te gäma nts'ohü i ja. Porque Oja da 'yøt'a te ni 'yup'u, di punngahu tengutho bi ma. ¹⁰Pe nu'mø ga ena ngue hin tema ts'oqui xtá øthu, nu'mø ya dí nnu bethanihu Oja 'mø. Nuna rá hya Oja p'uya, ya hinga edi ec'eihu.

-----

2 Ague ma basi'ahu, dí ot'ahu ya yø hya jaua n'namhma ngue hingui 'yøthu ra ts'oqui. Pe nu'mø to bi 'yøtra ts'oqui, i 'bu'a ma hojpatehu p'u bí 'buhma Papáhu. Nuna guehna ra Jesucristo na, 'ne guehna hin'yü rá ts'oqui na. ²Nuna

ra Jesucristo bi du ngue bi hoga ma ts'oquihu, 'ne hinga hongtho gahu, sinoque bi du ngue di hojpabi yø ts'oqui gätho yø ja'i 'bu'a nximhäi.

³Nu'mø dí øthu te di manda Oja, ya dí haxhu njuani ngue dí pahmu Oja 'mø. ⁴Pe nu te'o ngue ena: "Nugä dí pacä Oja", i ena, pe hingui øt'e te di manda Oja, nuná, guehna ra ja'i fehni na, himma juani ngue rá mpadiui Oja. ⁵Nu ra ja'i ngue øt'e te di manda Oja, guehna majuani ngue padi xanho ha di ma Oja na. Gue'a gui nequi ngue n'youi Oja ra ja'i'a. ⁶A nu ra ja'i ena ngue n'youi Oja, i ja ngue di n'yo tengutho i n'yo ra Jesucristo 'mø mi m'mæcua.

-----

⁷Ague ma zi cu'ahu, nuna ra hya dá ot'a ua ja ra carta dadi 'bep'ahu gui yøthu ya, himma 'da'yo na. Guehna ra hya bi m'mep'i gui yøthu 'mø gamba ec'eihu ra hoga 'da'yo hya ma m'met'o na. ⁸A nuyá, entho ma'da'yo na ra hya dadi 'bep'i gui yøthu ya, porque majuani ngue nuna ra hya na, ja di 'uecra 'bexui yucua ja ra ximhäi na. A nuya ngue ndap'u bi zä ma'yoni ra hya ya, entho di dayot'a n'na ra nyot'i p'u ni ma ra hya. Nuna ra Jesucristo, nu te gä mmanna ra hya jaua, gä bi 'yøt'e. A nuyá, xquet'a 'ne'ahu gui øthu'a te mmanna ra hya naya.

⁹Nu ra ja'i ena ngue ya xanho te ga 'yo, pe nnu man'u drá cu, guehna ra ja'i di siguetho ngue xants'o ga 'yo na. ¹⁰Nu ra ja'i di mahrá cu, ya xanho te ga 'yo. Hin'yu p'u di t'embi ngue go rá ts'oqui p'u øtra ts'oqui mi'da yø ja'i. ¹¹Pe nu ra ja'i ngue nnu man'u drá cu, emma 'bui, pe ra

nts'o ga 'yo. Hingui padi te da n'yo, porque nu'a ra nts'o ja rá mmui, gue'a corpa rá n'yomfeni'a.

¹²Ague ma basi'ahu, nguna ra hya dí ot'ahu ua ja ra carta jaua, porque ya bi punnga ma ts'oquihu Oja ngue bi du ra Jesucristo conná nguecju.

¹³A nu yø daja'i, nguna ra hya dí ot'ahu ua ja ra carta, porque bi zoni gá pahmu te'o na ya mi 'bui hante ngue di nhohyø cosa i ja. A nu yø ts'unt'u, nguna ra hya dí ot'ahu ua ja ra carta, porque ya gá taphu ra zithu.

Ague ma basi'ahu, nguna ra hya dí ot'ahu ua ja ra carta, porque bi zoni gá pahmu Oja ma Papáhu.

¹⁴A nu yø daja'i, nguna ra hya dí ot'ahu ua ja ra carta, porque bi zoni gá pahmu te'o na ya mi 'bui hante ngue di nhohyø cosa i ja. A nu yø ts'unt'u, nguna ra hya dí ot'ahu ua ja ra carta, porque gui dahu ngue gá 'yec'eihu rá hya Oja p'u ja ni mmuihu. Ya gá taphu ra zithu.

¹⁵Yo gadi hohu ra nts'o jaua ja ra ximhäi. Nu to di ho ra nts'o jaua ja ra ximhäi, guehna ra ja'i hingui padi di ma'a ma Papáhu na. ¹⁶Porque nu'a te gä ra nts'o jaua ja ra ximhäi, hingrá ts'anni Oja, sinoque rá ts'annise yø ja'i. Nu yø ja'i øt'a te yø pähäse. Nu te gä het'i, gä nne ngue dyø mmeti, di 'yets'i ngue'a te ga 'bui. ¹⁷Pe yø ja'i da thogui, da gue'a te yø pähä yø ja'i da thogui. Pe nu ra ja'i ørpabi rá pähä Oja i 'bui para zantho.

-----

¹⁸Ague ma basi'ahu, ya ni ma da gaxra pa ya. Nu'ahu, ya xcá 'yøhmü ngue rá nsuiui ra Cristo i ja ngue

dí m'mui. A nuyá, ya 'bui xangu yø ja'i su'a ra Cristo ya. Janangue dí pahmu ngue ya ni ma da gaxra pa. ¹⁹Nu ra ja'i ngue rá nsuiui ra Cristo, guehna himma juani ngue ma mmi'yec'eihu na, janangue 'uegue. A nu'mø nmajuani ngue ma mmi'yec'eihu, 'daua gdí n'yohu 'mø. Pe i 'uegue para ngue dí nequi xanho ngue himma juani ma mmi'yec'eihu.

²⁰Pe nu'ahu, ya bá pen'nahu ra Espíritu Santo ra Cristo. Guehna ra Espíritu Santo øt'e ngue guí pahmu ndana ra hya majuani, ndana himma juani. ²¹Hindá ot'á ua ja ra carta 'da yø hya hinguí pahmu, sinoque ya guí pahmu ngue majuani ya yø hya dí xi'ahu. 'Ne guí pahmu ngue nuna ra hya majuani, hin tema fehni n'youi.

²²Ma ga pahmu ndana ra ja'i fehni ya. Nuna ra fehni ya, guehna ra ja'i i mma ngue ra Jesús hinga guehna ra Cristo bá ex Oja ngue dí ndast'abi na. Nuna p'uya, guehna rá nsuiui ra Cristo na, porque cøn'a ra Papá, 'ne cønbnabi rá Ts'unt'u Oja. ²³Nu ra ja'i embi ngue hinga guehna ra Jesús rá Ts'unt'u Oja, guehna hinguí n'youi ra Papá na. Pe nu ra ja'i i mma ngue ra Jesucristo, guehna rá Ts'unt'u Oja na, guehna ra ja'i n'youi ra Papá na.

²⁴Janangue dami 'yēt'ammuihu na ra hya rá mudi gá 'yøhmu. Nu'mø ngue guí et'ammuihu na ra hya rá mudi gá 'yøhmu, ya guí n'yohu rá Ts'unt'u Oja 'mø, xquet'a 'ne'a ra Papá guí n'yohu p'uya. ²⁵'Ne xquet'a ra Jesucristo bi yat'i ngue di 'dacju ra 'da'yo te para zantho.

²⁶Dí ot'ahu na ra hya na, n'namhma guí pahmu ngue 'yop'u

'da ngue nne da hyä'ahu. ²⁷Ra Jesucristo bá penhna Espíritu Santo da mä'ahu. Janangue nuyá, ya himma hyoni ngue to da xän'nahu te'o ya yø fehni dí xi'ahu ya. Porque gues'e'a ra Espíritu Santo da xän'nahu gätho, ndana majuani, ndana himma juani. A nu'a te da xän'nahu na ra Espíritu Santo, gä gue'a majuani, hinga fehni. Janangue nuyá, hønt'a ra Cristo da 'yo ni mmuihu ya, porque gue'a xän'nahu ra Espíritu Santo'a.

²⁸Ague ma basi'ahu, hønt'a ra Cristo da 'yo ma mmuihu ya, n'namhma ga hahu nzammui 'mø dá nuhu'a, ya hinga pes'ma sähu 'mø bá ehe. ²⁹Ya guí pahmu ngue ra Jesucristo, gä ra nho i n'yo'a. Xquet'a jatho ngue guí pahmu ya ngue nu to gä 'yo manho, gue'u yø basi Oja'u.

-----

3 Ma ga pahmu ya ngue majuani di macju na Oja ma Papáhu, porque nuyá, ya yø basi gahu Oja ya. 'Ne majuani ngue guecju yø basi gahu Oja. Pe mi'da yø ja'i, hinguí padi ngue yø basi gahu Oja'u, porque yø ja'i hinguí pa Oja. ²Ague ma zi cu'ahu, ya yø basi gahu Oja ya, 'ne tobe hindí pahmu xanho tengu ga cohmü 'mø rá nzequi. Pe dí pahmu ngue nu'mø bá ehra Jesucristo, ya ga cohmü tengutho'a, porque ya ga nnurpahu rá hmi tengu. ³Nu te'o gä tømü ngue da gohi tengutho ra Jesucristo, ya hep'u ra nts'o, i nne di n'yo xanho ra ja'i tengutho i n'yo ra Jesucristo.

⁴Nu to gä øtra ts'oqui, guehya nuispabi rá ley Oja ya. Porque ra

ts'oqui, gue'a ngue nhuits'i ra ley'a.
⁵Ya guí pahmá ngue ra Jesucristo bá ecua ja ra ximhäi ngue di hoga má ts'oquihá. Pe nuná, hin tema ts'oqui bi 'yò'na. ⁶Nu to gátho n'youi ra Jesucristo, ya hīndi siguetho øtra ts'oqui. Pe nu to gá øtra ts'oqui, guehya hīngui timp'u ja yø mmái hanja ná ra Jesucristo ya, 'ne hīngui padi te'o ná ra Cristo.

⁷Ague má basi'ahá, 'yo to di há'ahá ngue gui 'yøthá ra ts'oqui. Nu ra ja'i 'yo manho, ya xanho tengutho ra Jesucristo xanho'a.
⁸Pe nu'u ga 'yot'a ngue ra ts'oqui øt'e, ra zithu n'youi'u. Porque ra zithu di siguetho øtra ts'oqui'a, asta gue'mø mambi dæ'mi bá øtra ts'oqui. Janangue bá ecua rá Ts'unt'u Oja ngue di ts'onnbá rá 'befi ra zithu.

⁹Nu'u yø basi Oja, ya hīngui øtra ts'oqui, porque ya bi nthēui ra 'da'yo te di un'Oja. Ya hīngui nne di sigue da 'yøtra ts'oqui, porque ya yø basi Oja. ¹⁰Ja di nēqui ua ya, ndana gue'a yø basi Oja, ndana gue'a yø basi ra zithu. Nu to gá hīngui nne da 'yøtra nho, ogue hīngui nne di mahrá mmic'eiui, guehya hīngyø basi Oja ya.

-----
¹¹Nuna ra hya rá mudi gá 'yøhmá, guehna mmánna ngue n'na ngu n'naju, jatho ga madi gátho má mmi'yec'eiuhá. ¹²Hinga øthá tengutho ra Caín ngue mará n'youi ra zithu, janangue bi hyo rá n'yohá. ¿Ha bi nja ngue bi hyo? Bi hyo, porque ra Caín xants'o te mi øt'e, janangue bi seyabi rá n'yohá nuna mi øtra nho.

¹³Ague má zi cu'ahá, nu'mø bi nu man'u'ahá yø ja'i ua ja ra ximhäi,

'yo gadi 'yøthohá hanja. ¹⁴Porque mam'met'o emma dí 'bühmá, pe entho ya xtáda tuhá. A nuyá, ya dá nthēhá ra 'da'yo te ya. Dí pahmá ngue dá nthēhá ra 'da'yo te, porque dadí mahmá cuhá. Nu to hīndi mahyø cu, emma 'bui, pe entho ya xa ndu. ¹⁵Nu to gá nnu man'u rá cu, sutho ngue ra hyote. 'Ne guí pahmá ngue nu'a ya ga 'bu'a ngue ra hyote, hīnga n'na di nthēui ra 'da'yo te.
¹⁶Ra Cristo bi 'yurcáhá te ga mbøn'a ngue di mahrá mmic'eiui n'na, ngue bi n'uni bi du conná nguēcju. Xquet'a ga njathá p'uya, nu'mø ja ngue da thoju conná nguēhma cuhá, ya da zä. ¹⁷Xi n'na ra ja'i ngue xangu te pets'i, 'ne da nu rá cu ngue hin'yu te da hyoni, nu'mø hīndi huēqui ngue di unni te honi, ¿hague da nzä da 'yēna ngue di ma Oja p'u ja rá mmái 'mø? ¹⁸Ague má basi'ahá, hīnga hōntho da bømma nehá ngue dadí mahmá mmic'eiuhá, sinoque di nēqui ngue majuaní dadí mahmá, ma ga fāxhá má mmic'eiuhá.

-----
¹⁹Nu'mø majuaní dadí mahmá mmic'eiuhá, ya dí pahmá njuani ngue dí øthá'a te mmanná hya Oja 'mø. Ya majuaní ngue hu ma mmuihú ngue ya hīnda zucju Oja p'uya. ²⁰Xi'mø ngue su má mmuihú ngue hīndí øthá xanho'a te mmánna hya, pe nu'a go da man'Oja, gue'a di nja'a, hīnga nu'a go ga mmamhmá. Porque pase Oja te øt'e. ²¹A nuya má zi cu'ahá, nu'mø ya hīngui su má mmuihú ya, ya sãp'u ga hahá ra ts'edi ga nzohmá Oja 'mø. ²²Nu'mø te gāma cosa ga äphá Oja, di 'dacju Oja te dí nnehá, porque nuya yø

hya di manda, dí ec'eihu, nu te nnu manho Oja, gue'a dí øthua. ²³Nuna ra hya di manda Oja, guehna ngue ga ec'eihu ra Jesucristo rá Ts'unt'u. 'Ne ga øthu te di manda na p'uya ngue n'na ngu n'naju ga madi gätho ma mmi'yec'eihu. ²⁴Nu to gä ø'ta te ra hya di manda Oja, ya yø n'youi Oja. Nu'a nná pahmu ngue dí n'yohu Oja, ngue bá penngahu ra Espiritu Santo.

-----

4 Ague ma zi cu'ahu, nu to bi zä ma ja'i da 'yena ngue ra Espiritu Santo di bennabi ra hya da ma, 'yo sä 'bexque'a gui ec'eihu te mma. 'Be dami hyacju ra güenda xandønho te ra hya mma, n'namhma gui pahmu ngue'mø majuaní rá hya Oja mma, ogue hin'na. Porque xangu yø fehni pøngahya ya 'yo ndap'u bi zä. ²Nuyá, ga xi'ahu ha gdí pahmu ngue'mø majuaní ra Espiritu Santo di bennba ra hya mmanna ja'i ogue hin'na. Nu to gätho mmanya ngue ra Jesucristo majuaní bi nja'i, guehna rá hya Oja mmanna. ³Pe nu to gätho mmanya ngue himbi nja'i ra Jesucristo, guehna hingui n'youi ra Espiritu Santo na, sinoque guehna ra hya ngue rá nsuii ra Cristo na. Pe ya xcá 'yøhmü ngue ja ngue di n'yo ua ja ra ximhäi'a ra hya ngue ra fehni. 'Ne ya 'yo'a ra hya'a ya.

⁴Ague ma basi'ahu, ya yø ja'i'ahu Oja ya. Janangue ya gá taphu'u yø fehni pøngahya. Porque nuna ra Espiritu Santo gui n'yohu, man'na xanzaqui na ngue'a ra zithu n'youi yø ja'i ua ja ra ximhäi. ⁵Nu'u yø fehni pøngahya, yø n'yohu yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi'u, janangue

mman'a te ja ua ja ra ximhäi. Yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi p'uya, nnu manho ra hya mmanya yø fehni. ⁶Pe nuju, ya yø ja'igahu Oja. Nu te'o ya rá mpadiui Oja ya, di ho da 'yøhya yø hya dí xännbahe yø ja'i. Pe nu to hingrá mpadiui Oja, hingui nne da 'yøhya yø hya dí xännbahe yø ja'i. Guehna gdá pahmu naya ndana ra ja'i majuaní ra hya mma, ndana ra ja'i himma juani te mma.

-----

⁷Ague ma zi cu'ahu, nu'u ma mmi'yec'eihu ya, jatho ngue ga mmahmu n'na ngu n'naju'u ya. Porque nu'a di mahrá mmic'eiu, guehna ø'ta te rá ts'änni Oja na. Nu'a di mahrá mmic'eiu, gue'a rá basi Oja'a. Gue'a rá mpadiui Oja'a. ⁸A nu'a hindi mahrá mmic'eiu, hingrá mpadiui Oja'a, porque Oja di madi gätho yø ja'i. ⁹Ja di nequi p'uya ngue di macju Oja, porque bá penhná 'dants'unt'u ua ja ra ximhäi, para ngue da zäp'u ga nthehu ra 'da'yo te conná ngue'a. ¹⁰Xinda hangu gadi mahmu Oja, pe hinjam'mø da zä ga ørpahu tengutho gui macju. Pe bi 'yurcahu Oja ha gui macju, ngue bá penhua rá Ts'unt'u ngue da du ngue di hoga ma ts'oquihu.

¹¹Ague ma zi cu'ahu, nu'mø ngu'a bi 'yøt'Oja ngue i macju, nu'u ma mmi'yec'eihu, jatho ngue ga mmahmu n'na ngu n'naju'u ya. ¹²Nuna Oja, hinjam'mø to di nnu na. Pe nu'mø dadi madi n'na ngu n'naju, ya dí n'yohu Oja 'mø. 'Ne majuaní dadi mahmu Oja 'mø. ¹³Nuna Oja bá penngahu ra Espiritu Santo, guehna ø'te ngue ga

pahmũ ngue dí n'yohũ Oja. ¹⁴Nuna rá Tsunt'ũ Oja, dá nusegáhe na, janangue dadi jahe majuanĩ ngue ra Papá bá penhná Tsunt'ũ ua ja ra ximhái ngue da yanyø ja'ĩ. ¹⁵Nũ ra ja'ĩ mma ngue ec'ei ngue rá Tsunt'ũ Oja na ra Jesús, guehna ra ja'ĩ rá n'youi Oja na, ngu Oja, ngu ra ja'ĩ hĩnha gui nhyegui. ¹⁶Ya dí pahmũ ngue di macjũ Oja, nu'a dí ec'eiũ ngue majuan'ia.

Nuna Oja di madĩ gátho yø ja'ĩ. Janangue nu ra ja'ĩ di mahrá mmic'eiui, ya rá n'youi Oja ra ja'ĩ, n'na ngu n'na hĩnha gui nhyegui. ¹⁷Jatho ga mahmũ Oja co gátho ma mmuiũ, n'namhma ngue ya hĩnte ga suhu 'mø ra pa danĩ hyaxra güenda. A nuua ja ra ximhái ya, nuna Oja rá Papá na ra Jesucristo, guehna ma Papáhu na. ¹⁸Nũ ra ja'ĩ ngue rá mmui gui ma Oja ya, ya hĩngui su da zu Oja ra ja'ĩ. ¿Teni mantho da zu ra ja'ĩ 'mø ya rá mmui gui madĩ? Su ra ja'ĩ da zu Oja, pe gue'mø hĩngrá mmui gui madĩ.

¹⁹A nuju dadi mahmũ Oja ya, porque bi dĩa mma mmuiũ ngue rá mudi go bi macjũ Oja. ²⁰A nu ra ja'ĩ da 'yena ngue di ma Oja, pe nnu man'ũ drá cu, guehna ra ja'ĩ fehni na. Porque ra ja'ĩ hĩndĩ mahrá cu nuna i nnu, ¿hague da nzã di ma Oja nuna hĩngui nnu 'mø? ²¹Guehna ra hya di manda Oja naya ngue nu ra ja'ĩ gna ngue di ma Oja, jatho di mahrá cu.

-----

5 Nu to gátho ec'ei ngue ra Jesús guehna ra Cristo na, guehna ra ja'ĩ rá basi Oja na. A nuyá, nu ra ja'ĩ di mahrá mmĩn'yohuui, co 'ne'ũ

yø basi na ra n'yohũ ma madĩ jatho ngue da ma ma madĩbi. ²Janangue nu'mø dadi mahmũ Oja, 'ne dí øthu'a ra hya di manda, ya dí pahmũ ngue nu'ũ yø basi Oja jatho da ma ma madĩ. ³Porque ra ja'ĩ di ma Oja, gue'a øt'e te di manda Oja'a. Nu'a te gá di manda Oja, gá øt'e, hĩngui nnu manhennitho da 'yøt'e. ⁴Porque nu to gátho ya 'bui ngue rá basi Oja, ya hep'ũ ra nts'o jaua ja ra ximhái. Nuna ma nt'ec'eiũ i ja, guehna ga thapra nts'o jaua ja ra ximhái na. ⁵Hĩnjongui sã da hyep'ũ ra nts'o jaua ja ra ximhái, høndya yø ja'ĩ ec'ei ngue rá Tsunt'ũ Oja na ra Jesús, guehya yø ja'ĩ hep'ũ ra nts'o ya.

-----

⁶Mambá gcua ra Jesucristo, bi fadi ngue rá Tsunt'ũ Oja 'mø mi nxixya p'ũ ja ra dehe 'ng'mø mi mánna ji p'ũ bi du. Pe hĩnga høntho bi nxixya, sinoque bi nxixya 'ne bi tho. Guese ra Espíritu Santo di ja majuanĩ te'o na ra Jesucristo. A nuna ra Espíritu Santo gá majuanĩ te mma. ⁷Pe nuya hyu ya, badi ja majuanĩ p'ũ mahets'i ngue ra Jesucristo guehna rá Tsunt'ũ Oja na. Nu'a rá mudi, gue'a rá Papá. Rá yoho, gue'a rá Tsunt'ũ Oja, nuna øt'e ngue fadi hanja Oja. Rá hyu p'uya, gue'a ra Espíritu Santo. Nuya hyu ya, 'da'igu mma. ⁸'Necua ja ra ximhái, guehya di ja majuanĩ ya hyu yø hya ya, ja dí haxhu p'ũ njuani ngue rá Tsunt'ũ Oja na ra Jesucristo. Nu'a rá mudi, ra Espíritu Santo øt'e ngue tĩmma mmuiũ hanja ra hya. A nu'a rá yoho, bi nequi xanho 'mø mi nja ra nxixya. A nu'a rá hyu, bi fadi xanho 'mø

mì tho ra Jesucristo. Gátho ya hyu ya, 'da'igu mma ngue guehna rá Ts'unt'u Oja na. ⁹Xi'mò bi man'a n'na ra hya yò ja'i 'nē dá ěc'ěihu te bi ma, goma gue Oja hinga ěc'ěihu te mmamp'uya. A nuna Oja, guehna di jase majuanì te'o na rá Ts'unt'u na. ¹⁰Nu'a ěc'ěibi rá Ts'unt'u Oja, pase p'u ja rá mmui ra ja'i ngue majuanì te ěc'ěi. Nu'a hinguì ěc'ěi'a te mman'Oja, guehna ra ja'i nnu bethanì Oja na, porque hinguì ěc'ěi'a ra hya bi man'Oja ngue te'o na rá Ts'unt'u. ¹¹Guese Oja di jacju majuanì ngue di 'dacju ra 'da'yo te para zantho. 'Nē nuna ra 'da'yo te na, di n'nacju 'mò ga ěc'ěihu rá Ts'unt'u Oja. ¹²Nu'a to n'youi rá Ts'unt'u Oja, ya ja ra 'da'yo te. Pē nu to hinguì n'youi rá Ts'unt'u Oja, ya hin'yū ra 'da'yo te.

-----

¹³Nuya to ěc'ěibi rá Ts'unt'u Oja, dá cuarpabi ra carta ya yò hya jaua, dí nnepe da badi ngue ja ra 'da'yo te para zantho. ¹⁴Nu'mò dá mat'Ojahū, di haħū nzammui, porque dí haħū njuanì ngue nu'mò dí äphū Oja n'na ra cosa nu'a da ne di 'dacju, nuna Oja ørpa masu te dí xihmu. ¹⁵Nu'mò dí pahmu ngue ørcaħū masu Oja 'mò tema cosa dí äphū, nu'mò dá mat'Ojahū p'uya,

dí pahmu ngue di 'dacju Oja te dí äphū.

¹⁶Nu'mò to padi ngue bi 'yot'a n'na ra ts'oqui rá cu, 'nē da zä di mpunnbi, da marpabi Oja. Oja p'uya di unna 'da'yo te 'mò ngue sä di mpunnbabi rá ts'oqui. Porque ja ra ts'oqui ngue hin'yū rá punnbi, ya ra castigotho tømra ja'i. Nuna ra ts'oqui na, hinte dí xi'ahū ngue da zä gui marpahū Oja ra ja'i ngue di mpunnbi. ¹⁷Nu'a te xants'o, gä ra ts'oqui'a. Pē ja ra ts'oqui ngue sä di mpunnbabi ra ja'i. ¹⁸Dí pahmu ngue ra ja'i nnøpa Papá Oja, ya hinga 'yot'a ngue ra ts'oqui da 'yot'e. Porque rá Ts'unt'u Oja fähra ja'i ha ni ma, ya himma japi ra zithu di ts'onnbā rá mmui ra ja'i.

¹⁹A nuyá, dí pahmu ngue yò basigahū Oja ya. A nuya gátho mī'da yò ja'i 'bui rá ngunì nximhäi, gä o rá 'ye ra zithu.

²⁰A nuyá, ya dí pahmu ngue rá Ts'unt'u Oja bá ěcua, 'nē ya bi xoga ma n'yomfenihū ngue dá pahmu ndana gue'a majuanì Oja. A nuyá, ya dí n'yohu'a majuanì Oja ya, guehna ra Jesucristo rá Ts'unt'u Oja na. Guehna majuanì ngue Oja na, 'nē di unna 'da'yo te para zantho.

²¹Ague ma basi'ahū, 'yo gui thannehū yò dahmu. Da ngut'atho.

2 ra Xuua

Ja ua rá yoho ra carta bi 'yo'tra Xuua.

---

¹Nugä dí 'bet'o ngue rá hya Oja, dadi zenguagä na ma cu ngue ra xisu rá thanhni Oja. Xquet'a 'ne'u ni basi dadi zengua. A nugä, majuaní ngue gä dadi ma'ahü. 'Ne hinga hönthogä, sinoque di ma'ahü gätho ya to pahna ra hya majuaní.

²Porque gäthogahü ya, 'da'igu ma nt'ec'eihü i ja. 'Ne dí pahmu njuani ngue guehna majuaní na. Guehna ga ec'eihü para zantho naya.

³Nuna Oja ma Papáhu, da guehna ra Jesucristo rá Ts'unt'u, di huegahü, di 'dacju rá njapi, da hyurca ma mmuihü. Da 'yot'e ngue ga haxhü na ra hya majuaní 'ne da 'yot'e ngue ga mahma mmi'yec'eihü.

-----

⁴Emmei dadi johya, porque dí haxa njuani ngue nu 'da ni ts'unt'u ya haxra hya majuaní tengutho di 'bejpahü Oja ma Papáhu ngue ga øthu. ⁵A nuya ma zi cu'i, dí nne ga xi'i n'na ra hya ya. A nuna ra hya ga xi'i, himma 'da'yo na, sinoque 'da'iguui na ra hya bi m'bejpahü m'met'o ga øthu. Ngut'a dí xi'i ya ngue n'na ngu n'naju, jatho ga madi gätho ma mmi'yec'eihü. ⁶Nu'mø dadi

mahmu Oja, gue'mø dí øthu'a te di manda Oja 'mø. A nuna ra hya di manda Oja p'uya, guehna ra hya ya xcá 'yøhmü m'met'o na, gue'a ngue di mahrá mmic'eiu n'na.

⁷Guehna dí xi'i naya, porque nuya ja ra ximhäi, ya xangu yø mmamhya 'youa ngue yø fehni. Nuya p'uya, i mma ngue ra Jesucristo himma juani bi nja'i. Nu ra ja'i ngue nguna ra hya mmanya, guehna ra hyäte na, 'ne rá nsuiui ra Cristo. ⁸Dami mfähmu n'namhma ngue hñdi m'me'a ra 'befi guí øthu. Dami nehu ngue da ma ma juati xanho ra njut'i di n'na'ahü.

⁹Nu ra ja'i ngue hinga hont'a te ra hya bi nxännbate ra Cristo nne da ma, sinoque mmamm'i'da yø hya ngue himbi nxännbate ra Cristo, guehna ra ja'i hingui n'youi Oja na. Pe nu ra ja'i ngue hont'a te ra hya bi nxännbate ra Cristo i mma, nuna, guehna n'youi ra Papá na, da gue'a rá Ts'unt'u Oja n'youi. ¹⁰Nu'mø to da zop'u guí 'buhmu, da 'yena ngue da xän'nahü rá hya Oja, pe hingui xännbate'a ra hya bi nxännbate ra Cristo, 'yo gadi unna ts'äya p'u ja ni ngumhmü, 'ne 'yo gadi zenguahü.

¹¹Porque nu'a di zengua na ra ja'i na, tengutho 'mø dadi hatra ts'edi ngue di nxännbate'a ra hya hinga gue'a.

-----

¹²Xangu mi'da yø hya di nne ga xi'ah. Pe hinda nne ga cuati

gätho yø hya ua ja ra carta ga pen'nah. Porque di tømí ga mmap'u ga ma nu'ah, n'namhma ga nyaseh, man'natho di njaju mpähä p'uya. ¹³Di zengua'i ya yø ts'unt'u ni juhue, xquet'a rá thanhni Oja na.

3 ra Xuua

Ja ua rá hyu ra carta bi 'yo'tra Xuua.

---

¹Nugä dí 'bet'o ngue rá hya Oja, dadi zengua'i, ague ma ndø'amigo Gayo. Janjuani dadi ma'i.

²Ague ma zi cu'i, dí äpä Oja ngue da mäxä'i te guí øt'e. 'Në dí äpi ngue xtä nzaqui'i, tengutho ga nzaqui ni nt'ec'ei i ja. ³Janjuani dá johya 'mø ma øde te mmanya ma cuhü bá sømp'u guí 'bui. Mi zä mi zøcua, bi xiqui ngue gue'a ra hya majuani guí hats'i. ⁴Hin'yugui man'na ra johya jag'mø dí øde ngue nuya ma basi ya haxhna ra hya majuani.

-----

⁵Ague ma zi cu'i, ya xanho te guí øt'e ngue guí ørpabi rá 'bäxte'u ma cuhü, madaque'a n'nanni ni 'yehë, pe guí fäts'i. ⁶Mambä pengya ma cuhü, bá sømp'u guí 'bui. Nu'mø ma mpetihe, bi xicje ngue emmei gadi madi. A nuyä, nu'mø bi mapu mahøn'a, dami 'yøtra mate ngue gui fäts'i te honi n'namhma da zä di sigue'a te ga 'yo. Gui 'yørpabi tengutho nne Oja ngue gui 'yøt'e. ⁷Porque nu'u 'yo ngue ørpabi rá 'befi ra Jesucristo. Nuya yø mæfi ya, hinguí tømí ngue gue'u yø ja'i hinguí ec'ei Oja da mäts'i.

⁸Janangue jatho ga fäxhu'u to mmanna ra hya majuani, n'namhma ngue gätho gahü ga mfäxhu'a te ga 'yo ra hya.

-----

⁹Nugä dá ot'a n'na ra carta ga pennbabi yø ja'i di mpeti p'u ja ra nija. Pe nuna ra Diótrefes ngue nne di m'met'o p'u 'bühyø 'yec'ei, hinguí ørpatho masu te dí xifi. ¹⁰Janangue nu'mø ga mmagä p'uya, ga xi'ahü hanja ngue hinguí säya mmanyø fehni connä ngueque. 'Në hinga hønt'a øt'a p'uya, sinoque händi unna ts'äya'u ma cuhü sømp'u 'bui. Nu'u te'o nne di unna ts'äya, hinguí nnepe, 'në høn'athi p'u ha di mpeti yø 'yec'ei.

¹¹Ague ma zi cu'i, 'yo guí øt'e tengu na ra nts'o øt'a dí xi'i ya. Sinoque gue'a xanho gui 'yøt'e. Nu ra ja'i øt'a te xanho, gue'a rá basi Oja'a. Pe nu'a to øt'a te xants'o, ya hingrá mpadjui Oja'a.

¹²Gätho yø ja'i i nnømmanho na ra Demetrio, 'në majuani'a te dí øde i hma. Nugähe xquet'a dadi jahe majuani ngue xanho te ga 'yo na, 'në guí pahmu ngue nu'mø dá

mangähe n'na ra hya, majuaní'a te dí
mmam'me.

-----

¹³I ja mi'da yø hya dí nne ga xi'i,
pe hindí nne gä ga cuatä ua ja
ra carta yø hya. ¹⁴Porque dí tømí

ngue himma ya'atho ga mmap'x, ya
da zä ga nyaseui p'xya.

¹⁵Da hyut'a ni mmui Oja. Di
zengua'i ni amigo 'bucua. 'Yorca ra
mate dami zengua quits'x n'na ngu
n'na'x ma amigogähe 'bep'x guí
'buhmæ.

Ra Judas

Ja ua ra carta bi 'yo'tra Judas.

---

¹Nugä drá Judas, rá mefigä ra Jesucristo, dadí n'yohugä'be ra Jacobo. Dadi zengua to gä bi zon'na Oja. Emmegi di ma'ahu Oja. Ra Jesucristo p'uya, fä'ahu. ²Dí nne ngue man'na di dinni mmuihu ngue di huec'ahu Oja. Dí nne ngue emmegi di ma'ahu Oja 'ne da hyut'a ni mmuihu.

-----

³Ague ma zi cu'ahu, janjuani dá ne ngue xca ot'ahu ra carta ya yø hya n'youi na ra nho dá nthehu ngue ya dá nyamhmu. Pe jap'u man'na ra hya ja ts'editho ga otra carta ga pen'nahu p'u. 'Yo guí nnehu ngue to di ts'onna ra hya dí ec'ei'hu, guehna ra hya i ja para zantho na. Pe n'na nditho bi un'Oja te'o gä o rá 'ye. ⁴A nuyá, 'bu i'da yø ja'i ngue hingyø hoga 'yec'ei. I häte, guehya mmanya ngue sä ga siguetho ga øthu ra nts'o, porque ja rá mpunnbate Oja, i ena. Pe ngue nguna ra hya mma, ya cøn'a ma Ojahu, co 'ne'a ma Hmuhu Jesucristo cøni. A nuya p'uya, ya manjam'møtho nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue guehya yø ja'i da ma ra castigo ya.

⁵Madague'a ya guí pahmu na ra hya ga xi'ahu ya, pe dí nne ga ben'nahu te xa 'yøt'Oja yø pa xa thogui. Porque nu'mø mambá jup'u ja ra häi Egipto ya yø ja'i Israel, m'mefa p'uya, bi hyo'u to himbi 'yec'ei te bi ma. ⁶Dami bemhmu te bi tho'u yø anxø himbi zupra 'befi mi pefi, sinoque bi zop'u'a te mi pep'u mahets'i. Nuna Oja, xa ndut'i conyø cadena p'u ja ra 'bexui mente da zønna pa di nja ra ts'ut'abi. ⁷'Ne dami bemhmu te bi jap'a Oja'u yø mmengu p'u ja ra hnini Sodoma 'nehra hnini Gomorra conmi'da yø hnini guerp'utho mambí ja. Mi njap'u yø ja'i mi 'bup'u ngue 'yots'om'mäi tengutho øtyø ja'i 'bup'u guí 'buhmu ya ngue 'yots'om'mäi. 'Bu i'da ngue yø mmün'yohuse maði 'berpa rá sä tengutho 'mø dra xisu. Pe bi nzo ya yø hnini ya n'namhma ngue nu to gätho øtyø ts'oqui da badí ngue di njapra castigo m'mefa conna sibi para zantho.

⁸Tengutho dí xi'ahu ya, xquet'a njarbutho'a te øtyø fèhni xännbate p'u guí 'buhmu. Nu'u, di ts'antyo dä, ena ngue bi t'uti ngue da zä

da 'yøt'a xants'o ngue di ts'onyo do'yo. Embi ngue hingui ja ts'edi ga øthu ya yø hya di 'bejpahø Oja ga øthu. 'Nē nnømman'u'u tate ja yø ts'edi. ⁹Nu'mø mi du ra Moisés, nu'a ra 'bet'o anxē Miguel bi njun'ma hyaui ra zithu ngue di nuennabi rá do'yo. Pe nu'a ra Miguel himbi hya ra ts'edi xta nnømman'u ra zithu, xta 'yembi ngue da ma ra castigo. Sinoque hønthon embi: "Di hec'a'i Oja", bi 'yembi. ¹⁰Pe nuya yø n'yohu dí xi'ahø ya, nnømman'u'u ja yø ts'edi 'nē hingui padi hanja. Tengutho yø zu'e ngue hin'yu yø n'yomfeni, nu'a ra nts'o so yø mmui gue'a øt'a, njarbutho ya dí xi'ahø ya, guehya di m'mehya.

¹¹Nuya yø ja'i ya, hague ngu ra n'u da zä ya. Porque tenthø ra nts'o bi 'yøtra Caín. A nuya p'uya, øtra ts'oqui ngue da dahra mēnyu, tengutho bi 'yøtra Balaam. Pe di m'medi tengutho ra Coré, di m'medi ngue himbi ne xta 'yøde te mman'Oja. ¹²Nu'mø pap'u ja ra ngo guí øthu ya yø ja'i dí xi'ahø ya, di 'berpabi yø sä'u yø ja'i njuantho yø 'yēc'ei. Porque nuya yø ja'i ya di ho di nsihmē, pe hingui nnu mansu mi'da yø ja'i 'bap'u ja ra ngo. Hønthon nne ngue di nniyase. A nuyá, hin temá nho da 'yøt'ahø ya. Ya guí nnuhu n'na ra jogui 'mø bá ha ra ndahj, 'nē himbi n'ye, njarbutho ya. Nuyá, guehya tengutho yø za hingui zä'mø bi zønna pa di nzädi. Ya xändu, janangue hingui zädi, 'nē majuani ngue xändu ngue nu'mø mi sat'i, bi c'uts'i. ¹³Nuya yø ja'i ngue høndra nts'o ga 'yo, guehya yø ja'i guí nhyejpa yø funthe jap'u ja ra jathe ya, nup'u ni gohra ts'othe

xants'o rá fugui høts'e, njarbutho ya. Guehya tengutho yø sø 'mø dädi pomp'u thogui. Guehya da ma ra castigo para zantho ya, da map'u ja ra ts'a'bexui.

¹⁴Dato yø papá bi m'mui bá fudi asta ra Adán, mi m'mu'a rá yoto, ya ra Enoc. Guehna ra Enoc bi ma te di nja, bi 'yēna: "Nu'mø bá ecua Oja, yø mahuahitho yø maca anxē da n'youi. ¹⁵Dá ghē ngue da 'yørpa ra ts'ut'abi gätho yø ja'i. Gätho yø ts'oc'ei hingui ec'ei Oja da ma ra castigo ngue'a te gäma nts'o xa 'yøt'e, da gue'a te gäma ts'omhya xa xi Oja p'u ha ya", bi 'yēna. ¹⁶Nuya yø nemhya, hinjongui pøni ngue di nnu manho. I nne ngue nu'a te go nnepyo mmui da 'yøt'e, gue'a di nja'a. Nu'mø ya, ena ngue pase. Di hoqui te xihyo ja'i, para ngue da zäp'u da gujpbäi te honi.

-----

¹⁷Ague ma zi cu'ahø, dämi bēmhmu na ra hya bi xi'ahø m'met'o ya yø representante ma Hmuhu Jesucristo. ¹⁸Nuyá, bi ma ngue hante da gaxyø pa di 'yēp'u, di m'muhyø ja'i ngue da dentho'u yø hya xänduxqui. Guehya yø ja'i da 'yøtho'a ra nts'o so yø mmui ya. ¹⁹Guehya yø n'yohu 'uenyo ja'i ya. Gue'a ra 'yu cämbase yø n'yomfeni da 'yøt'e. Hinga gue'a ra 'yu di unna Espiritu Santo ga 'yo. ²⁰Pe ague ma zi cu'ahø, dämi 'yøt'e ngue man'na di ndu ni maca nt'ec'ei hu i ja. Nu'mø guí mmat'Ojahø, dämi unna 'yu ra Espiritu Santo ngue di bēn'nahø te guí mmamhmu. ²¹'Yo gadi unthohø rá mate Oja. Nuna ma Hmuhu Jesucristo ja rá nhuecate na. Ma ga

tømhm̄a ngue di 'dacju rā te para zantho.

²²Nu to yobeni, dami hathu ra ts'edi ngue 'yo di thät'i. ²³Pe nu'ua ya xa thät'i, dami yani, tengutho 'mø gui hya'a n'na ra nzunza di o sibi ngue hingui nnepe da guadi di nzø, gui jarbu. Di nja ni nhucatehu ngue mi'da yø ja'i, pe dami mfähm̄a, mam̄i njahu p'ua tengu øt'ua. Nup'ua gdi bømhm̄a ya yø ja'i ya, tengutho 'mø xanguahyø ulu ngue'a ra nts'o ga 'yo, hingui sä ha di mbenni.

-----

²⁴Hønse Oja ja rá mfadi, 'ne ja rá ts'edi ngue fä'ah̄a hingui 'yøthu ra ts'oqui. Oja da 'yøt'e ngue hinte mants'o da din'nah̄a 'mø ra pa gui m'mähm̄a p'ua ja rá hmi rá dä. Nu'a ra ora'a p'uya, ya da zä gui johyah̄a. ²⁵Nuna Oja bi yanju conná nguehra Jesucristo. Maguese Oja ngue jase rá ts'edi, 'ne guehna tate hangu ra pa para zantho na. Da ngut'atho.

Apocalipsis

**Nuna ra Jesucristo, ja ua ya yø hya bi 'yutra Xuua,
bi japi da badi te ja ngue di nja m'mefa.**

---

1 Nuya yø hya ja ua, guehya nnepra Jesucristo da fadi hanja ya. Oja bi japra Jesucristo ngue nu'u yø mefi Oja, da badi hanja ya yø hya ja ngue n'na zihmantho di nja. Nugä drá Xuua, ra Jesucristo bá penngagui rá anxe, bi jaqui dá padi hanja na ra hya na. ²Ma ga xi'ahu te gä dá nu. Ga xi'ahu hanja na te gäma hya dá øde. Ra Jesucristo bi xiqui xanho hanja na rá hya Oja.

³Nuna rá hya Oja bi t'urqui, ra mmenthi di nthuei te'o da manna hya p'u ha di mpeti yø 'yec'ei. 'Ne xquet'a ra mmenthi di nthuei yø ja'i da 'yøde hanja ya yø hya nt'ot'i. Nu te ra hya da 'yøde, gue'a da 'yøt'a. A nuya yø hya ja ua, himma ya'atho di nja ya.

-----

⁴Nugä drá Xuua dadi zenguagä'u yø 'yec'ei rá m'mup'u yoto yø hnini rá njap'u ja ra häi Asia. Oja di jap'ahu 'ne da hyut'a ni mmuihu. Nuna Oja i 'buhya, ximmangu dyø pa xa thogui ya mi 'bui, 'nëhyø pa di map'u, hangu yø pa di sigue di m'mui. Di jap'ahu na ra Espiritu

Santo, nuna entho yoto yø nyot'i i nequi p'u ní hyandra nthuts'i Oja. ⁵Di jap'ahu na ra Jesucristo, guehna xifi xanho yø ja'i hanja Oja na. Go rá muditho bi bennate 'mø mi du na, 'ne guehna ja rá ts'edi ngue di manda gätho yø dast'abi 'bucua ja ra ximhäi na. Guehna ra Cristo di macju 'ne bi du. Nu'a rá ji bi mäni, gue'a i hoga ma ts'oquihua. ⁶Nuna ra Cristo øt'e ngue ma n'yohu p'u ha di manda ngue ndast'abi. Bi 'dacju ra 'befi ngue dyø mmäcjahu, para ngue da zäp'u ga thannehu na Oja rá Papá. A nuyá, ma ga espahu na ra Cristo maguese, ngue ja rá ts'edi para zantho. Da ngut'atho.

⁷A nuyá, nuna ra Cristo, nu'mø bi zøhø di 'ye mahets'i, da n'youi ra gui. Gätho yø ja'i da nu. Nuya yø ja'i bi cuarpu ja ra pont'i da nu 'mø bi zøhø. Nu'mø bi nu yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi, gä di nya dummui. Da ngut'atho.

⁸Nuna ma Hmuhu Oja jase rá ts'edi, nguna ra hya xicju, i ena: "A nugä para zantho dí 'bui, porque ya nmi 'bucä p'u bá fudi bá nja yø cosa ja ya. Da guehya, nu yø cosa i ja,

jap'u rá nzegui, pe nugä ga sigue ga m'mui para zantho", i ena. Porque nuna Oja i 'buhya, ximmangu dyø pa xa thogui ya mi 'bui, 'nehyø pa di map'u, hangü yø pa di sigue di m'mui.

-----

⁹Nugä drá Xuua, Gä dadi ncuha, gathogaha, ya ma n'yoha ra Jesucristo. A nuyá, di tocagaha ngue dí sähü ra n'u ya. Pe Gä dí ohü rá 'ye ra Cristo nuna di hacju rá ts'edi ngue ga seti hangü ra n'u ja ngue ga thohmu. A nu'mø ma m'mucá p'u Patmos, ja n'na ra t'uhäi ja made ra jathe, ja dá op'u ra fädi. Bi joqui ngue dá mambrá hya Oja, dá xicá yø ja'i te'o na ra Jesucristo. ¹⁰Nuna n'na ra pa ngue mi thanne yø ja'i ra Hmu Jesús, ra Espiritu Santo bi pärcagui ma nhandi, da ma'dan'yo dá nu. Dá øcua ja ma xütha ngue nts'edi ga nzoca n'na n'cxi. Nup'u dá øde, tengutho 'mø bi 'bixtra corneta. ¹¹Nu'a bi zoqui bi 'yengui:

—A nugä para zantho dí 'bui, porque ya nmi 'bucä p'u bá fudi bá nja yø cosa i ja ya. Da guehya, nu yø cosa i ja, jap'u rá nzegui, pe nugä ga sigue ga m'mui para zantho. Ague Xuua, dami cuatrá sücüa te Gä guí nnu ya. Gui pennbá ra sücüa yø 'yec'ei 'bu'u yoto yø hnini rá njap'u ja ra häi Asia. Nuya yoto yø hnini ya, guehna ra hnini Efeso, ra hnini Esmirna, ra hnini Pérgamo, ra hnini Tiatira, ra hnini Sardis, ra hnini Filadelfia, ra hnini Laodicea.

¹²Nugä drá Xuua, dá 'bärbaya ngue dá het'a nzoqui. Pe nu'mø ma 'bat'i, dá nu yoto yø mfoxiyo ngue

ra oro. ¹³Nup'u ja'u yoto yø mfoxiyo p'uya, dá heti ngue et'inde n'na ra n'yoha. He rá he söt'e asta yø gua. Rá tiya p'uya, Gä ra oro di ngut'i. ¹⁴Yø xta p'uya, Gä ra t'axi, ena ra t'axca xide'yo ogue ra t'axca se. Yø dá p'uya, di yoxni tengutho rá thai ra sibi. ¹⁵Yø gua p'uya, di yoxni tengutho ra t'egui 'mø bá pømp'u ja ra orno ngue xa mma mats'uxt'i xandønho. Nu'a Gä nt'øde 'mø bi nya p'uya, tengutho gui hi ra ndate dehe. ¹⁶Nup'u ja rá 'ye ngue rá n'yei, i ha yoto yø sø. I pømp'u ja rá ne n'na ra ts'anjuai ja yoho yø heti. Rá hmi p'uya, di yoxni tengutho gui yotra hyadi 'mø hinte jut'i.

¹⁷Ma herpu 'bäi, dá tägui tengutho n'na ra du, dá sop'u ja yø gua. Bi macrá 'ye ngue ra n'yei, bi doscagui, bi 'yengui:

—'Yo guí su. Go guecä dí 'bui para zantho, porque ya nmi 'bucä p'u bá fudi bá nja yø cosa i ja ya. Da guehya, nu yø cosa i ja, jap'u rá nzegui, pe nugä ga sigue ga m'mui para zantho. ¹⁸Guecä dí 'bui hangü ra pa. 'Ne bi hnu ngue dá tu, pe nuya dí 'bui para zantho ya. Go dí hagä ra nsogui ngue ra ndate, go dí hagä ra nsogui p'u 'buhyø ánima. ¹⁹A nuyá, dami cuatrá sücüa te Gäma hya guí nnu ya. Cuatrá sücüa'a te bi nja ya, da gue'a te di nja m'mefa. ²⁰Nuyá, Gä xi'i te Gä mbønya yoto yø sø Gä nua ja ma n'yeigä ya. Co 'nehya yoto yø mfoxiyo ngue ra oro di mäsqü, Gä xi'i te Gä mbøni. Nuya yoto yø sø Gä nu, guehya Gä mbøni ngue yoto yø mfi Oja ya. Guehya 'bet'o p'u di mpeti yø 'yec'ei ngue yoto yø hnini ya. A nuya yoto yø mfoxiyo Gä nu,

guehya ga mbõni ngue yoto 'bui yø
'yec'ei ya.

-----

2 Dami 'yotra carta, gui pennbabi
rá mefi Oja 'bet'o p'u 'buhyø
'yec'ei'a ra hnini Efeso. Ja ua ya yø
hya gui 'yot'i, gui 'yembi: "Nguna
ra hya mmanna ja yoto yø sø p'u ja
rá n'yei, nuna di therbu made ha
ja yoto yø mfoxiyo ngue ra oro. I
ena: ²Dí pacä te gä guí øthu. Dí padi
ngue guí ha ra ts'edi guí ørpahu rá
'befi Oja. 'Ne guí seti hangu ra n'u
guí thohmu. Dí pacä ngue hin gadi
nsixu yø ts'oc'ei. 'Ne dí padi ngue
pønyø ja'i ngue nne da hyä'ahu, i
ena ngue ma representante. Pe
gä hyaspahu ra güenda te ga 'yo
ya yø ja'i ya, 'ne gä tinnbahu ngue
guehya fehni ya. ³Guí seti hangu ra
n'u guí thohmu, 'ne 'bu i'da ngue
emmei ørcagui ma 'befi, hinha ga
ngohyø mmui. ⁴Pe nugä jap'u n'na
ra hya nnä s'ahu. Nuna ra hya na
ngue zits'utho gadi macju, ya hinni
mantho gadi macju tengutho p'u bá
fudi, ngue janjuani gä hyo ni mmui
gä macju. ⁵Dami beni ha bi njap'u
guá ets'i ngue gadi macju. A nuyá,
dami 'bä'ni mmuihu n'na zihmantho,
dami macju tengutho gmi øthu
m'met'o. A nu'mø ngue hingui nne
gui macju, ga mmagä p'u ngue ga
hacä ni mfoxiyohu p'u ha ja. ⁶A
nuna n'na ra hya jap'u guí øthu, dí
nnu manhogä na, ngue madits'u gui
nnu manhohu yø hya xännbabi yø
ja'i ra Nicolás. A nugä p'uya, xquet'a
'nequi madits'u dí nnu manhogä
na ra hya na. ⁷Nu ra ja'i ja rá gu,
da 'yøhya yø hya ja ua xihyø 'yec'ei
ra Espiritu Santo, i ena: Nu ra ja'i

da bõni ngue da dapra nts'o i ja, ga
unna nt'edi ngue da zaprá ndät'ä ra
za 'bäp'u ja rá nhuaza Oja. Nu'mø
bi za ra ndät'ä ra ja'i, ra ja'i p'uya di
m'mui para zantho, i ena".

-----

⁸Dami 'yotra carta, gui pennbabi
rá mefi Oja 'bet'o p'u 'buhyø 'yec'ei'a
ra hnini Esmirna. Ja ua ya yø hya
gui 'yot'i, gui 'yembi: "Nguna ra hya
mmanna ya mi 'bu 'mø mambá fudi
bá nja yø cosa i ja ya, 'ne di sigue
di m'mui para zantho. Guehna bi
du na, pe mahombi m'mui. I ena:
⁹Dí pacä te gä guí øthu. Dí padi
ngue xangu ra n'nu guí sähu. 'ne
dí padi ngue guí hyoyahu, ngue
hin'yu ra menyu. Pe madague'a,
tate di muui na ra nho di 'da'ahu
Oja. Dí padi ngue nnømman'u'ahu
yø ja'i nuya ena ngue yø judío. Pe
nuya yø ja'i ya, guehya hingyø ja'i
Oja ya, sinoque guehya yø ja'i ra
zithu ya. ¹⁰Yo guí suhu'a te ra n'u
ja ngue guí thohmu ya. Porque ra
zithu di nja ra pa da 'yø't'e ngue gui
n'ofädihu. Ja da fap'u p'uya ngue'mø
majuaní guí ec'eigahu xanho, oque
hin'na. Di sä'ahu ra n'u n'net'a ma
pa, pe 'yogui hegahu madague'a gui
tuhu. Cabo ga jut'ahu conna 'da'yo
te para zantho. ¹¹Nu ra ja'i ja rá gu,
da 'yøhya yø hya ja ua xihyø 'yec'ei
ra Espiritu Santo, i ena: Nu ra ja'i
da bõni ngue da dapra nts'o i ja, ya
hinda tho'a rá yondi ra ndate, i ena".

-----

¹²Dami 'yotra carta, gui pennbabi
rá mefi Oja 'bet'o p'u 'buhyø 'yec'ei'a
ra hnini Pérgamo. Ja ua ya yø hya
gui 'yot'i, gui 'yembi: "Nguna ra

h_{ya} mmanna pønná ne n'na ra juai mandø nts'atho, ja yoho yø heti, i ɛna: ¹³Dí pacá te gá guí øthú. Dí padí ngue guí 'buhmú p'ú ha 'buhyø ja'í dí mán_{da} ra zithú. Pe dí padí ngue guí ɛc'ɛigahú xandønho. Nu'mø ra pa mi hatra ts'edi ra zithu'ú ni mmenguhú ya, ngue bi bentra Antipas bi hyo, bi ɸpi ngue xifi xanho yø ja'í hanja'a má h_{ya}, pe hingá hyegahú. ¹⁴A nuyá, jap'ú 'da yø h_{ya} guí øthú ngue h_{indí} nnu manhogá. Porque nuna ra h_{ya} bi nxännbate manjam'mø ra Balaam, 'bap'ú 'da ni amigohú ngue tenna ra h_{ya} na. Guehna bi xännbabi ra Balac, bi xifi ngue da japyø judío da 'yøtra ts'oqui, ngue da zi'a te pørpabi yø dahmu, m'mefa p'uya di n'yots'om'mäi. ¹⁵Nuna man'na ra h_{ya} p'uya, xquet'a 'bap'ú 'da ni amigohú ngue tenna h_{ya} bi nxännbate ra Nicolás. Conque nuna ra h_{ya} xännbate na, madits'ú ngue dí nnu manhogá na. ¹⁶Pe nuyá, 'yo gadi unna 'yu yø ja'í ngue di xähya yø h_{ya} bi nxännbate na dí xi'ahú ya. Damí xihyø ja'í ngue nuna ra h_{ya} xännbi, da hyep'ú. Porque nu'mø himbi ne yø ja'í da hyep'ú na ra h_{ya} di xädi, ga mmasegá p'ú. Nuyá yø ja'í hingui nne da hyep'ú ya yø h_{ya} di xädi, ga säsegá'be conna juai pømma ne. ¹⁷Nu ra ja'í ja rá gu, da 'yøhya yø h_{ya} ja ua xihyø 'yec'ei ra Espiritu Santo, i ɛna: Nu to da bøn_i ngue da dapra nts'o i ja, ga japi da zi ra hmɛ bí ja mahets'í, guehna ra hmɛ hingui facua ja ra ximhäi na. 'Nɛ ga unna n'na ra t'udo xa nt'axi. Nuna ra t'udo ga unni, nt'ot'i n'na ra thuhu ma'da'yo, hinjongui padí hanja. Sinoque ja ngue da base hanja'a to da hyanna do, i ɛna”.

-----

¹⁸Damí 'yotra carta, gui pennbabi rá mefi Oja 'bet'o p'ú 'buhyø 'yec'ei'a ra hnini Tiatira. Ja ua ya yø h_{ya} gui 'yot'i, gui 'yembi: “Nguna ra h_{ya} mmanná Ts'unt'ú Oja, nuna di yoxni yø dá tengutho gui 'yotrá thai ra sibi. Yø gua p'uya, di yoxni tengutho ra t'egui mats'uxt'i xandønho. I ɛna: ¹⁹Dí pacá te gá guí øthú. Dí padí ngue gadi macju 'nɛ dí padí ngue n'na ngu n'na gadi mmahmú. Dí padí ngue guí ɛc'ɛigahú xandønho. Dí padí ngue guí ørpahú rá 'befi Oja. Dí padí ngue nu'a te ra n'ú guí thohmú, gá guí sethú. Dí padí ngue nu'a te ra nho guí øthú, man'na tate xanho te guí øthú ya, ngue'mø rá müdi. ²⁰Pe nugá, jap'ú n'na ra h_{ya} nna sw'ahú. Porque nuna ra h_{ya} xännbate ra Jezabel, gadi unthohú ra 'yu. Nuna ra xisu na, i ɛna ngue Oja di bennbabi ra h_{ya} xännbate, pe himma juani. Porque dí padí ngue hät'ú yø ja'í xännbi. ɛmbi ngue sätho di n'yots'om'mäi ra ja'í, 'nɛ embi ngue sätho da za ra ngø pørpabi yø dahmu. ²¹Nugá dí tømä na ra Jezabel, xamhmatho da hyep'ú'a rá n'yots'om'mäi ga 'yo, pe hingui nne da hyep'ú. ²²Janangue nuyá, ga japi di hyenni da 'yoxrá t'ots'i. Ga japi da zä ra n'ú. Nu to gá xa hyät'i ngue n'yots'om'mäiui, nu'mø h_{indí} 'bät'yø mmui ya hät'i ngue da hyep'ú ra nts'o øt'e, xquet'a ga japi ngue mathoguitho da zä ra n'ú. ²³Nuna ra Jezabel, ga hogá yø ja'í nuyá xa hyät'i, i nnøpe ngue yø basi. Ja da bap'ú yø 'yec'ei 'bui ndap'ú bi zä p'uya ngue dí parbabi

yø n'yomfeni yø ja'i, nu te gäma hya mbemp'u ja yø mmui n'na ngu n'na, gä dí padí. N'na ngu n'na'ahu, nu te gä guí øthu gue'a ra njut'i di nja'a.

²⁴Pe nuna ra Jezabel xännbate ra hya p'u ja ra hñini Tiatira, xangu hinguí nne gui tenhnu na ra hya na. Porque nuya yø hya exa di xähyø ja'i ngue nne da badí xandønho te ega 'yo rá hya ra zithu, ya hinguí nne gui xähmu ya yø hya ya. Pe conni parte, ya hinyu te gdá su'ahu. ²⁵Nuna ra hya ya xcá benthü, dami sigue ngue gue'a gdí n'yohu'a ya, asta gue'mø dá ecä mahøn'a. ²⁶A nuyá, nu to da bønì ngue da dapra nts'o i ja, 'ne da 'yø'te te dadi 'bepi, 'ne di sigue da 'yø'te asta guerp'u rá nzegui, guehna ra ja'i ga unná cargo ngue di manda yø nación. ²⁷Ma Papá bi 'dajma cargo, ga ja'ahu p'uya ga 'da'a ni cargohu. Pe mandø nzaquitho ra ts'edi ga 'da'ahu. Nu'mø himbi 'yøtyø ja'i na ra hya guí xihmu da 'yø'te, gui japhu yø ja'i tengutho 'mø bi thespa ra t'egui n'na ra ts'øye, ngue 'bexti mpøde. ²⁸Xquet'a ga 'da'ahu ra dasø bí pøx'mø xudi. ²⁹Nu ra ja'i ja rá gu, da 'yøhna ra hya xihyø 'yec'ei ra Espíritu Santo”.

-----

3 Dami 'yotra carta, gui pennbabi rá mefi Oja 'bet'o p'u 'buhyø 'yec'ei'a ra hñini Sardis. Ja ua ya yø hya gui 'yot'i, gui 'yembì: “Nguna ra hya mmanna to pennbabi ra Espíritu Santo ya yoto yø hñini, nuna ha yoto yø sø. I ena: Dí pacá te gä guí øthu. Dí padí ngue nup'u ha guí yahu, guí ena ngue ya guí øthu xandønho rá 'befi Oja. Dí

pacá p'uya ngue himma juani guí n'yohu rá ts'edi Oja. ²Yo nimantho guí säyathohu, dami mpefi ngue gui hathu ra ts'edi yø ja'i. 'Yo guí nnehu ngue nimantho da hyerp'u Oja mi'da yø ja'i. Porque dí nnugä ngue guí säyathohu, guehna hinguí nnu manho ma Ojägä naya. ³Man'nan'yo mi 'yø'te ngue gui pumbeni ya yø hya bi sän'nahu. Nu te gäma hya bi si'i gui 'yøthu, da gue'a gui 'yøthu'a. 'Yo nimantho guí säyathohu. Nu'mø hingá ja ndummui gui 'yøthu ya yø hya dí xi'ahu ya, jagui thambeni hu ya ga sēcä p'u guí 'buhmu, tengutho 'mø bi zøhra be, porque hinguí pahmu tema ora ga søhø. ⁴Pe dí padí ngue nup'u ja ra hñini Sardis, 'bup'u 'da yø 'yec'ei ngue hñini ts'onnyø he bi un'Oja. Guehya 'dap'u ga n'yo'be ya, da hye yø t'axca he. Gue'a yø njut'i'a ngue himbi ts'onnyø he bi t'unni. ⁵A nuyá, nu to da bønì ngue da dapra nts'o i ja, gue'a da hye rá t'axca he'a, 'ne hinga thujpabi rá thuhu p'u ja ra libro nt'oti yø thuhu ya yø ja'i ja ra 'da'yo te. Nup'u 'buhma Papá, conyø anxe 'dap'u 'buhmi, ja ga mmangä p'u ngue guehya ma ja'i ya. ⁶Nu ra ja'i ja rá gu, da 'yøhna ra hya xihyø 'yec'ei ra Espíritu Santo”.

-----

⁷Dami 'yotra carta gui pennbabi rá mefi Oja 'bet'o p'u 'buhyø 'yec'ei'a ra hñini Filadelfia. Ja ua ya yø hya gui 'yot'i, gui 'yembì: “Nguna ra hya mmanna majuani ngue gä ra nho ø'te, 'ne nu'a ra hya mma gä majuani. Guehna hannbabi rá nsogui ra dast'abi David. Nu'mø bi xocra goxthi, hñjongui sä

da nøt'e. Nu'mø bi nøtra goxthi, h̄injongui s̄a da xoqui. I ɛna: ⁸Dí pacã te gã guí øthu. Dí pad̄i ngue nuna ma 'befi, mađi zits'u guí ha ra ts'edi guí 'yøthu na ra 'befi na. A nu'a gni 'yøpahu masu na ra hya dí mma, h̄ingui cønnegah ma thuhu, janangue dá xoc'ahu n'na ra goxthi ngue h̄injongui s̄a da nøt'e. ⁹A nuya yø ja'i o rá 'ye ra zithu, guehya ɛxa ɛna ngue yø judío ya, pe h̄imma juani ngue guehya ma ja'igã ya, sinoque fehni. A nuya yø ja'i ya, ga japã ngue di ndantyøhmu p'u ha guí 'buhmu. Ja da bap'u p'uya ngue dađi ma'ahu. ¹⁰Nugã dí xi'ahu ngue gui seti hangu ra n'u ja ngue gui thohmu. Nuna ra hya dá 'bep'i guí 'yøthu, gue'a gá 'yøthu'a. Janangue nuyá, ga faxahu 'mø gá sãhu ra n'u da thogui gãtho yø ja'i 'bui rá nguni nximhäi. Ja da fap'u ndana ra ja'i da bøni ngue xanho rá nt'ɛc'ei. ¹¹N'na zihmantho ga ma ɛcã. 'Yo gadi thøhmu na ra hya ya xca benthu, n'namhma ngue h̄inga n'nan'yo to di tocabi ra njut'i ja ngue di n'na'ahu. ¹²A nuyá, nu to da bøni ngue da dapra nts'o i ja, gue'a da gohi ngue drã døts'e rá ngu ma Oja'a. 'Ne h̄injam'mø da 'uemp'u di m'mäi. Nu'a rá thuhu ma Oja, ga cuarpabi ra ja'i. 'Ne ga cuarpabi ra ja'i rá thuhu na ra 'da'yo Jerusalén bí ja mahets'i, gue'a rá hnini ma Oja'a. 'Ne xquet'a ga cuarpabi ra ja'i ma 'da'yo thuhu. ¹³Nu ra ja'i ja rá gu, da 'yøhna ra hya xihyø 'yec'ei ra Espiritu Santo”.

-----

¹⁴Dami 'yotra carta, gui pennbabi rá mefi Oja 'bet'o p'u 'buhyø 'yec'ei'a

ra hnini Laodicea. Ja ua ya yø hya gui 'yot'i, gui 'yembi: “Nguna ra hya mmanna zant'a majuan̄i te mma. Nuna xifi xandønho yø ja'i hanja na ra hya majuan̄i. Connã nguehna bi nhogui te gãma cosa bi zãn'Oja ngue bi nja. I ɛna: ¹⁵Dí pacã te gã guí øthu. Dí pad̄i ngue ni xinga gue'a guí hyegagui p'u, ni xinga gue'a gdi ha ra ts'edi guí tennagui ma hya. A nuyá, i nne guí sãnni te guí 'yøt'e. O bien ngue gui hyegagui p'u, ogue xingui hya ra ts'edi guí tennagui ma hya. ¹⁶Pe comma ngue xøgue zi juat'atho guí ɛc'eigui, nuya njuantho guí mma thi ya. ¹⁷Guí ɛna ngue ya gyø mmemmetihu, ya h̄inte gadi 'behmu. Ya gã gue'a te guí øt'e guí ɛmhm̄u ya. ¿Ua h̄in gadi umhm̄u ra güenda ngue ra 'yanthi gá nthehu? Porque madi zits'u te di ja'ahu. Guí hyoyahu nup'u go bi zã. Gyø xädähu nup'u go bi zã. Conque ni xingra ulu di ja ngue gui hyehu. ¹⁸Janangue dí xi'ahu ngue gui tãngbah̄u ra oro ma dãtho xandønho, ya xpã thop'u ja ra sibi. Nu'mø ngue da guehna di ja'ahu na, ya majuan̄i ngue gui mmemmetihu 'mø. 'Ne guí tãngbah̄u ra ulu tãte mandø nt'axitho gui hyehu, n'namhma ngue ya h̄inni mantho gui pes'ni sã ngue da h̄in'yu te guí hyehu. Dami tãngbah̄u ra 'yethi ni hu ngue ra colirio, di coxni dãhu, n'namhma ngue da zã ni nxädã guí thohmu. ¹⁹A nugui, nu'u gã dađi mađi, nu'mø h̄inga gue'a ga 'yo, nugã dí fei ngue dađi hejpi te øt'e. Janangue nuyá, ga fep'ahu 'mø ngue h̄ingui hya ra ts'edi guí 'bã'ni mmuihu ya. ²⁰Dí 'bãcã p'u ja ra goxthi di nzonhnategã. Nu ra

ja'i da 'yøde te dí xifi, da xogagui rá mm̄i ga cat'i. Ga nsäya p'u ja rá mm̄i ra ja'i. Ga n'amigo'be, 'dap'u ga nsihme'be. ²¹A nuyá, nu ra ja'i da bõni ngue da dapra nts'o i ja, ga unna nt'edi ngue 'dap'u ga mmi'be p'u dadi manda. Tenguthogä ngue dá dapra nts'o, janangue nup'u di manda ma Papá 'dap'u dí hu'be. ²²Nu ra ja'i ja rá gu, da 'yøhna ra hya xihyø 'yec'ei ra Espiritu Santo”.

-----

4 Mi tho'a te gäma hya dá nugä p'uya, mahøndá nnøts'e ngue da hanmahets'i. Dá handa n'na ra goxthi ngue nsoqui. Nu'a nmi ya'be p'uya, nu'mø nzoqui, ena gue'mø m'mixt'i ra corneta'a ga ya. Bi 'yengui:

—Bí 'yecua ya. Ga ut'a'i te ja ngue di nja m'mefa —bi 'yengui.

²Nu'a ra ora'a p'uya, bi pärcagui ma nhandi ra Espiritu Santo. Dá handa n'na ra nthuts'i bí ja mahets'i. Nup'u ja ra nthuts'i p'uya, ja hup'u Oja. ³Nuna dá handi ngue huxpæ ja rá nthuts'i, dá nu ngue di yoxni p'u hudi, tengutho gui yoxni ra dospí ngue ra jaspe, n'youi ra cühxá ntheni ngue ra cornalina. Nup'u hudi, jap'u n'na ra nyot'i ngue ra sano, gá ra jaxhmü. ⁴Xá 'yët'inde 'däte magoho yø nthuts'i p'u hudi. N'na ngu n'na'u yø nthuts'i hup'u n'na nc'ei, gá he yø t'axca he. 'Da'a n'na ra corona ngue ra oro oxyø ya. ⁵Nup'u hu Oja, ja pøp'u yø hüei, ja nexpæ yø ngäni 'mø bi nya. Nup'u ni hyandrá nthuts'i Oja, jap'u yoto yø nyot'i ngue danzø. Gue'u nnøpa ts'edi ra Espiritu Santo'u yø nyot'i. ⁶Nup'u ja ra xequi socra nthuts'i

p'uya, titho tengutho ra jathe p'u gui nequi. Pe thotrá nhandi ra ja'i tengutho ra xito.

Nup'u ja ra nthuts'i, gá goho yø ts'at'i 'bäi 'da'a n'na'u ja yø te. Ngu rá hmi, ngu rá xutha, gá ja yø dä. ⁷Nu'a rá müdi, di nequi tengutho n'na ra dafanzate. Nu'a rá yoho, di nequi tengutho n'na ra ndøtoro. Nu'a rá hyu, ja rá hmi tengutho ra ja'i. Nu'a rá goho, di nequi tengutho ra dátäni di hmahyø zahua. ⁸Gá goho, i ja 'dato yø zahua n'na ngu n'na.

Nup'u ja yø zahua, ngu yø 'bizahua, ngu maxøts'e, gá ma zinni ja yø dä. Ra pa, ra xui hingui säya ngue ena:

—Nuna Oja na, guehna ma datho di nsupi. Guehna ma datho di nsupi. Guehna ma datho di nsupi. Guehna Oja ra hmü na ngue jase rá ts'edi, guehna 'bühna ya, 'nghyø pa xa thogui ya mi 'bui, 'nghyø pa di map'u, hangü yø pa di sigue di m'mui —i ena.

⁹Nguna ra hya ga 'yespabi Oja 'ne di ja mammadi Oja. N'na ndi ngu n'na ndi dá 'yespabi Oja, ¹⁰nu'u 'däte magoho huxyø nthuts'i di mäspæ hu Oja, gá ndantyøhmü ngue thanne Oja nuna 'bui para zantho. N'na ngu n'na enyø corona ngue sop'u ni hyant'Oja. I ena:

¹¹—Ague ma Oja'i, gue'e ma Hmü'ahe. Gue'e ni 'yup'u mathoguitho da hnu mansu'i. 'Ne ni 'yup'u da t'ets'a'i, porque jase ni ts'edi ngue gá hoqui tanto yø cosa i ja. Nu'i, bi nja'i mpähä guä sänni te bi nja, gue'a ja'a ya.

-----

5 Nuna Oja huxpæ ja rá nthuts'i, dá hetí ngue fo rá n'yei n'na ra

súcuaŋ gue m'mäni. Nt'ot'i mbo ra súcuaŋ 'ne nt'ot'i maxòts'e. Nup'u ja rá nyani ra súcuaŋ n'youi yoto yø seyo sammí gue hĩndi nxudi. ²Dá nu n'na ra anxé gue mandø nzaquitho ga ya, ra ndòts'edi ga 'yøtra nt'änni, i ena:

—¿To da bõni di ntate ya gue da zä da xøjpa yø seyo samra súcuaŋ, para gue di nxudi? —bi 'yena.

³Pe hĩnjombi bõni gue xta nzä da xudi, ni xinga guerp'u mahets'i, ni xinga guercua ja ra häi, ni xinga guerp'u 'buhyø ánima. Hĩnjombi bõni gue xta nzä xta xøjpa yø seyo ra súcuaŋ gue xta nnu te nt'ot'i. ⁴Nugä p'uya janjuani gue di zoni, porque hĩnjombi bõni gue xta xocyø seyo gue xta nnu yø letra nt'ot'i ra súcuaŋ. ⁵Nu'u 'däte magoho njä'i, bi 'yenga n'na:

—'Yo nĩmantho guí zoni, porque nunaŋ ni hu gue ra dafanzate, rá mení ra Judá 'ne rá mení ra dast'abi David, go bi dahna ya. Go da zä da xocyä yoto yø seyo samra súcuaŋ naya.

⁶Dá nugä n'na ra D'e'yo gue 'bäp'u 'bu Oja p'uya. Di nequi gue n'yodui yø medi bi nja 'mø mi tho. Xa 'yet'inde'u di mäspu 'bu Oja. Ja yoto yø dani, ja yoto yø dä. Nuya yø dä p'uya, guehya nne da ma gue ra Espiritu Santo handi gä rá nguni nximhäi. ⁷Nuna ra D'e'yo, bi ganna súcuaŋ mi ca rá n'yei Oja p'u hudi. ⁸Mi ganna súcuaŋ p'uya, nuya goho i 'bäi n'na ngu n'na yø ts'at'i ra nthuts'i, co 'nehya 'däte ma goho hup'u ja yø nthuts'i, gä bi ndantyøhmu p'u 'bähra D'e'yo. I ha 'da'a n'na ra 'bida ni hu gue ra arpa. Ne the 'da'a n'na ra mohi gue

ra oro, yup'u ra hoga bopo. Nuna ra bopo, guehna rá mhmat'Oja øtyø ja'i ya o rá 'ye Oja na. ⁹Ne tuta n'na ra thuhu gue ma'da'yo, i enna thuhu: “Nu'i, gue'e ní 'yup'u gue gui canna súcuaŋ, gui xøjpa yø seyo n'youi. Porque gue'e bi tho'i, 'ne conni ji gä jurpabi yø ts'oqui yø ja'i ya o rá 'ye Oja. Guehya yø ja'i 'bui ndap'u bi zä yø häi, 'ne 'dama 'dan'yo yø hya gä nya n'na ngu n'na. ¹⁰Gä unyø 'befi yø ja'i gue dyø mmäcja, para gue da dannese Oja. 'Ne gä unyø 'befi yø ja'i gue di ndast'abi, gue di manda gä rá ximhäi”.

¹¹Ma nu mahøn'a p'uya, dá nu gue mandøngu dyø anxé xä 'yet'inde'u 'däte magoho di mäts'u goho 'bäp'u ja yø ts'at'i ra nthuts'i. Pe nu'a gangu yø anxé dá nugä, yø mahuahi gue yø mahuahi'a gandøngu yø mahuahi yø anxé dá nugä gue tuhu. ¹²Janjuani gue ra ndòts'edi gä 'yena:

—Nuna ra D'e'yo bi tho, guehna ní 'yup'u gue da 'yespabi yø ja'i na. Da manyø ja'i gue guehna jase rá ts'edi na, 'ne di manda'a te gäma cosa i ja, go guehna jase rá mfadi na. Janangue ní 'yup'u da hnu mansu 'ne da t'espí.

¹³Dá øcä p'uya gue mandøngutho i tuhu. Gätho'a te bá sän'Oja gue ja yø te, gä tuhu, ngup'u mahets'i, nguua ja rá ximhäi, ngup'u 'buhyø ánima, ngup'u ja yø jathe. Gä 'da ga 'yenthø:

—Nuna Oja hup'u ja rá nthuts'i, co 'nehra D'e'yo, guehya ma datho nne gue da hnu mansu ya. 'Ne da hma gue maguese ja yø ts'edi. Guehya jatho gue da t'espí hangu ra pa ya —i ena.

¹⁴A nu'u goho i 'bäi n'na ngu n'na yø ts'at'i ra nthuts'i, 'da ga 'yenthö: —Xandønho ngue ngu'a di nja —bi 'yena.

A nuya mi 'däte magoho di mäspu hu Oja p'uya, gä bi ndantyøhmü ngue thanne Oja nuna 'bui para zantho.

-----

6 Dá nugä rá De'yo p'uya, ngue bi xøts'a rá müdi'u yoto yø seyo. Nu'a n'na'u goho 'bäp'u ja yø ts'at'i ra nthuts'i p'uya, ra ndø ts'edi ga ya, ena ra ngäni p'u dá øde ngue engui:

—Bí 'yecu, n'namhma gui hyeti xanho —bi 'yengui.

²Ma nhannigä p'uya, dá nu n'na ra t'axa ndøfani. Nu'a ra tøgue, fo rá 'ye n'na ra nsa. Bi t'unna n'na ra corona. Bi ma p'uya ngue da øtra tunhni. Pe himbá thapi. Nuná, ndap'u bi zä ni ma bí tãhra tunhni.

³Nu'a ra De'yo p'uya, mi xøts'a rá yoho ra seyo. Bi 'yengä'a rá yoho 'bäp'u ja rá ts'at'i ra nthuts'i p'uya: —Bí 'yecu, n'namhma gui hyeti xanho —bi 'yengui.

⁴Ma nugä p'uya, bá ep'u n'na ra thenga ndøfani. Nu'a ra tøgue, bi t'unnä ts'edi ngue da japi di ndunhyø ja'i 'buca ja ra ximhäi. N'na ngu n'na di nhyo. Bi t'unna n'na ra majuai.

⁵Nu'a ra De'yo p'uya, mi xøts'a rá hyu ra seyo. Bi 'yengä'a rá hyu 'bäp'u ja rá ts'at'i ra nthuts'i p'uya: —Bí 'yecu, n'namhma gui hyeti xanho —bi 'yengui.

Ma nhannigä p'uya, dá nu n'na ra 'bondøfani. Nu'a ra tøgue p'uya ha n'na ra pesa. ⁶Dá øcä p'uya ngue

bá nya'a hup'u made hapu 'bä'u goho 'bäp'u ja yø ts'at'i ra nthuts'i. Bi 'yena:

—Nu'a n'na kilo ra trigo, di müui'a te nthaha n'na pa ra nzäbi. Nu'a hyu kilo ra cebada, di müui'a te nthaha n'na pa ra nzäbi. Pe ra aceite 'nehra vino hinda nexrá müui'a —bi 'yena.

⁷Ra De'yo p'uya, mi xøts'a rá goho ra seyo. Bi 'yengä'a rá goho i 'bäp'u ja rá ts'at'i ra nthuts'i p'uya:

—Bí 'yecu, n'namhma gui hyeti xanho —bi 'yengui.

⁸Ma nhannigä p'uya, dá nu n'na ra nduhmi ndøfani. Nu'a ra tøgue p'uya ni hu ngue ra Ndate. Nup'u ja rá xutha ra tøgue, bá 'befa p'u'a ra xequi 'buhyø ánima. Guehna bi t'unnä ts'edi ngue da hyo n'na cuarto yø ja'i 'bu'a nximhäi na. Da japi ngue di nhyo yø ja'i p'u ja yø tunhni di nja, da du yø ja'i ngue ra thuhü. Da du yø ja'i ngue ra guehi. Da du yø ja'i ngue da za yø zate.

⁹Ra De'yo p'uya, mi xøts'a rá cut'a ra seyo. Dá nugä yø te yø ánima xa tho ngue mmambrá hya Oja. Guehya hingui säya'a maní manna hya, janangue bi tho. Nuya p'uya, gä 'bup'u ja ra altar. ¹⁰Yø ánima p'uya, nts'edi gä 'yena:

—Ague grä Hmu ma Oja'i, gue'e majuaní ngue gä ra nho guí øt'e. 'Ne dí pacähe ngue di nja'a te ra hya xcä ma ngue di nja. Xiya, çasta njam'mø gui hyaspabi ra güenda ya yø ja'i 'bu'a nximhäi bi hyogähe ya? —i ena.

¹¹Bi t'unyø t'axca he ya yø ánima n'äst'abi, pe bi sifi ngue di nsayahma mits'u ra pa. Da dø'mits'u, asta gue'mø da zädi ngue da thopya yø cu ørpa rá 'befi ra Cristo, tengutho i du ya yø ánima.

¹²Ra De'yo p'uya, mi xots'a rá 'dato ra seyo. Dá nu ngue mathoguitho bi 'yan'ahäi. Ra hyadi bi gohi ngue ra pothi tengu ra 'bo'ulu. Ra zana bi gohi tengu ra ji ngue xa ntheni. ¹³Bá hohyø sø maya bi zo häi. Guí nnu 'mø ngue huatra ndahi yø 'ya'igo, 'da guá hyømtho ngue so häi, bi njarbutho. ¹⁴Ra c'ammahets'i p'uya, bi m'medi tengutho 'mø m'mäni n'na xit'o ra xucua. Yø t'øhø 'nëhyø t'uhäi ja mæde ra jathe, Gä bi damp'u ha ja. ¹⁵Yø dast'abi 'bu'a nximhäi p'uya, gätho yø hmu, gätho yø mmemmeti, gätho yø general, gätho mi'da yø ja'i ja yø ts'edi, gue'u 'bøhyø hmu, gue'u hinjo'o yø hmu, Gä bi 'dagui, bi n'yamp'u ja yø 'bido. Bi yarbü ja yø hyado ja mbo ra häi. ¹⁶Yø ja'i bi 'yembyø t'øhø, bi 'yembyø nyuni:
—Bá tähmä ya, n'namhma guí cogbahe, hindä dïngähe nä hup'u ja rá nthuts'i. Porque ra ndussutho ra castigo da ja ra De'yo, hindí nne ga thocähe'a ra castigo'a. ¹⁷Nuya m'fadi ngue bi zøhrä pa di nja ra castigo ya. Ya hinjondä zä da däqui te di nja ya —i enyø ja'i.

-----

7 Mi tho'a te dá nugä p'uya, mahøndä handi goho yø anxè 'bäi ngoho mats'at'i nximhäi, ngue samrä ndahi n'na ngu n'na. Hïndi japi temä ndahi di n'yo maxøts'e ra häi, ni xinga guep'u ja ra jathe di japi di n'yo ra ndahi. Hïndi japra ndahi ngue temä za da 'yani. ²Dä nugä man'na ra anxè p'uya, ngue bi 'yep'u ni bøxyadi. Hannbabi rá seyo nä majuaní ngue Oja i 'bui. Nuna ra anxè, ra ndøts'edi i matya goho yø

anxe xi t'unyø ts'edi ngue da 'yøtra ndate p'u ja ra häi 'nep'u ja ra jathe.

³Bi 'yembi:

—'Yo sä temä ndate guí øthü p'u ja ra häi, ni xinga guep'u ja ra jathe, ni xingyø za, 'be ga mmeppyaähe ya yø ja'i yø mefi Oja, da ma ma seyobi yø dë yø ja'i —bi 'yembi.

⁴Dä øcä hangü gangü ya yø ja'i bi me rá seyo Oja p'u ja yø dë. Nuya 'de'mä yoho yø ts'unt'u ra Israel, nu hangü yø mení 'bui, n'na ciento 'në yote magoho mahuañi bi züdi.

⁵Nuna ra Judá, nuya yø mení bi m'mü'a m'mefa, bi zü'i 'de'mayo mahuañi bi ma ma seyo. Nuna ra Rubén, nuya yø mení bi m'mü'a m'mefa, bi zü'i 'de'mayo mahuañi bi ma ma seyo. Nuna ra Gad, nuya yø mení bi m'mü'a m'mefa, bi zü'i 'de'mayo mahuañi bi ma ma seyo.

⁶Nuna ra Aser, nuya yø mení bi m'mü'a m'mefa, bi zü'i 'de'mayo mahuañi bi ma ma seyo. Nuna ra Neftalí, nuya yø mení bi m'mü'a m'mefa, bi zü'i 'de'mayo mahuañi bi ma ma seyo. Nuna ra Manasés, nuya yø mení bi m'mü'a m'mefa, bi zü'i 'de'mayo mahuañi bi ma ma seyo. ⁷Nuna ra Simeón, nuya yø mení bi m'mü'a m'mefa, bi zü'i 'de'mayo mahuañi bi ma ma seyo. Nuna ra Leví, nuya yø mení bi m'mü'a m'mefa, bi zü'i 'de'mayo mahuañi bi ma ma seyo. Nuna ra Isacar, nuya yø mení bi m'mü'a m'mefa, bi zü'i 'de'mayo mahuañi bi ma ma seyo. ⁸Nuna ra Zabulón, nuya yø mení bi m'mü'a m'mefa, bi zü'i 'de'mayo mahuañi bi ma ma seyo. Nuna ra José, nuya yø mení bi m'mü'a m'mefa, bi zü'i 'de'mayo mahuañi bi ma ma seyo. Nuna ra

Benjamín, n̄uya yø m̄eni b̄i m'mu'a
m'mefa, bi zu'i 'de'mayo mahuaḥi b̄i
ma ma seyo.

-----

⁹Mi tho'a te gä dá nugä p'uya,
mahøndá nhanni, pe mandøngu
dyø ja'i dá n̄u ngue xpí 'yēḥe 'dama
'dan'yo yø häi, ndap'u bi zä yø
xequi, ndø yap'utho yø mmøngu
'da. 'Nē 'dama 'dan'yo yø hya ga ya
n'na ngu n'na. Gä 'bäp'u ni hyant'a
huxrá nthuts'i ha 'bähra De'yo. Pe
mandøngu dyø ja'i 'büp'u, hingui sä
di 'bede. Pe gä he yø t'axca he, 'nē
gä ca yø palma. ¹⁰Gätho yø ja'i, gä
mafi, pe ra ndøts'edi ga 'yena:

—Nuna ma Ojahu hühnu ja rá
nthuts'i ya, guehna bi yanju na, co
'nēhra De'yo ma Yantehü —i enyø
ja'i.

¹¹Gätho yø anxē, xa 'yēt'inde ya
'däte magoho et'inde ya goho 'bähyø
ts'at'i ra nthuts'i, gä b̄i ndantyøhmu
p'uya ngue thanne Oja. ¹²I ena:

—Majuan̄i ngue ngu'a b̄i nja ya.
Pe nuyá, ma ga ja ma mmadihu
Oja hangu ra pa ya. Porque nuna
guehna jatho ngue ga espahü na.
Guehna jase rá mfadi na. Guehna
ma datho ja ngue da hnu mansu na.
'Nē jase rá ts'edi. Nu te sänni ngue di
nja, gue'a nja'a. Da ngut'atho.

¹³Nu'a n'na'u 'däte magoho p'uya
bi 'yänngui, i ena:

—¿Te'o ya he yø t'axca he? ¿Hapu
gue xpí 'yēḥe? —bi 'yengui.

¹⁴Nugä p'uya dí embi:

—Ague grá hmu, nu'i go guí padi
te'o.

Ya engbaya:

—Nuyü, guehyü mathoguitho
xa nzä ra ndate yu. 'Nē guehyü

b̄i menyø he, bi bo yø he conná ji
ra De'yo. ¹⁵Janangue ja 'bähnu
ni hyandrá nhudi Oja ya. Ra pa
ra xui thanne Oja nu hudi. Nuna
Oja ya, guehna fädi ngue h̄inte
da ja. ¹⁶A nuyá, ya h̄inni mantho
di ntü manthuhü. Ya h̄inni mantho
di ntuthe. Ya h̄inni mantho da zä
ra n'u'a gampa ra hyadi. ¹⁷Porque
nuna ra De'yo 'bähnu ja rá nhudi Oja
ya, guehna rá mädi yø ja'i na. 'Nē da
zixpu pøhra dehe ngue ra 'da'yo te.
Nu'u yø guidä i ja ngue xa nzoni, da
dujpabi Oja.

-----

8 Nuna ra De'yo, mi xøts'a rá
yoto ra seyo n'youi ra súcua.
Nup'u mahets'i comma maden'ora
h̄inte bi 'yan̄i. ²Mi tho'a ra ora'a
p'uya, dá nugä yoto yø anxē 'bäp'u ni
hyandrá nthuts'i Oja. Nuya yø anxē
bi t'unni 'da'a n'na ra corneta.

³Hømbá ep'u man'na ra anxē
p'uya, bá den'na ra t'uts'i gä ra oro.
Bi m'mäp'u ja ra altar. Pe xandøngu
yø bopo bi t'unni ngue da yuspa
ra t'uts'i, da japra bopo p'u ja ra
altar ngue ra oro. Ja n'youi p'u yø
mhmat'Oja yø ja'i nuya o rá 'yē Oja.
⁴Nu'a rá 'bifi ra bopo bi japra anxē
p'u hu Oja p'uya, ja n'youi p'u yø
mhmat'Oja yø ja'i nuya o rá 'yē Oja.
⁵Ra anxē p'uya, nuna ra t'uts'i the,
bi 'yutyø despi mi cuxpu ja ra altar.
Bi 'yembu ja ra ximhäi p'uya. Bi nja
yø ngäni, b̄i nja yø huei. Bi 'yan'ahäi.
Janjuan̄i ngue ra ndihi.

-----

⁶Nuya yoto yø anxē ha 'da'a n'na
yø corneta p'uya, b̄i nsä ngue da
mixt'i.

⁷Nu'a rá mudi ra anxe bi mixtrá corneta. Bi nja yø ndo. Bi nja yø sibi n'youi ra ji. Gä bi 'yembu ja ra ximhäi. Bi nzø n'na xequi ra häi p'uya, pe himbi zu hmäde bi nzø. Nup'u ja ra häi bi nzø, bi nzø yø za, bi nzø yø c'amdapo.

⁸Nu'a rá yoho ra anxe p'uya, bi mixtrá corneta. Nu'a dá nugä bi t'embu ja ra jathe p'uya, tengutho n'na ra daxant'øhø 'mø ni danzø. Nup'u ja ra jathe bi zo, bi gohi ngue ra ji ra dehe. Pe himbi zu hmäde ra jathe bi nji. ⁹Nup'u ha bi nji ra dehe p'uya, Gä bi du yø zu'ε mi 'bup'u. Yø barco mi 'yo maxøts'e ra dehe, Gä bi m'medi.

¹⁰Nu'a rá hyu ra anxe p'uya, bi mixtrá corneta. Bá tä'a n'na ra dasø mahets'i p'uya, bá danzø. Bi zo ra sø p'u ja yø dathe 'nep'u pøhyø t'uthe bi zo. Pe himbi zu hmäde yø dehe ja nximhäi bi zo. ¹¹Nuna ra dasø, ni hu ngue ra ndate gandønju. Nup'u ja yø dehe bi zo, Gä bi juhyø dehe. Mandøngu dyø ja'i bi du ngue xanju ra dehe bi zi.

¹²Nu'a rá goho ra anxe p'uya, bi mixtrá corneta. Bi boca n'na parte ra hyadi, pe himbi zu hmäde ra hyadi bi boqui. Xquet'a bi boca n'na parte ra zana. 'Nε bi boca n'na parte yø sø. Nu'mø ra pa, ngoho ora m'mexui ua ja ra ximhäi. Nu'mø ra xui, ngoho ora ngue hin temä sø di nequi.

¹³Dä handä man'na ra anxe p'uya, ngue bí 'yo mahets'i. Ra ndø ts'edi ga 'yεna:

—Huεcate. Huεcate. Huεcate yø ja'i 'bu'a nximhäi 'mø bi mixtyø corneta ya mi hyu yø anxe di 'behya —bi 'yεna.

-----

9 Nuna rá cut'a ra anxe p'uya, bi mixtrá corneta. Dä handä

n'na ra sø bá tä mahets'i. Mi zøcua ja ra ximhäi, bi nequi ngue ra anxe, bi t'unna n'na ra nsogui ngue rá nsogui ra ots'i hinha rá nzequi ganhe. ²Mi xospa rá njo'mi ra ots'i, bá pøxra 'bifi tengutho rá 'bifi n'na ra orno. Nu'a ra 'bifi bá pøts'e, bi go'mä häi, bi 'berpabi rá thai ra hyadi. ³Nup'u ja ra 'bifi p'uya, n'youi p'u yø mmäcja t'axi, so häi. Nup'u yø mmäcja t'axi p'uya bi t'unyø ts'edi ngue da za yø ja'i tengutho ga sate yø ixtehe ua ja ra häi. ⁴Bi si p'uya ngue hindi ts'on'yø c'amdapo ja ua ja ra häi. Ni xingyø za di ts'on'i. Sinoque bi sifi ngue da za yø ja'i nuya hingui n'youi rá seyo Oja p'u ja yø de. ⁵Nuya yø ja'i da za, bi sifi ngue hinda hyo, sinoque ncut'a zana bi t'unna nt'edi ngue di sätra n'u yø ja'i. Pe nu'a ga n'u p'u sa, tengutho gan'u p'u sa ra ixtehe 'mø bi za ra ja'i. ⁶Nu'u yø ja'i da za p'uya, da ne ngue da du ngue'a gan'u 'mø bi za, pe hinda zä da du. Madä ne yø ja'i da du, pe hindi nthēui ra ndate ya yø ja'i di sä ra n'u.

⁷Nuya yø mmäcja t'axi, nup'u gui nequi, εna yø ndøfani ya xa nsä ngue da ma ra tunhni. Nup'u ja yø ya, oxä n'na ra corona ngue ra oro. Yø hmi p'uya, rá hmi ra ja'i gui nequi. ⁸Ja yø xta tengutho n'na ra xisu. Yø ts'i p'uya, εna yø ts'i yø dafanzate. ⁹Gä ra t'egui yø njudi ja yø tiya. Nu'a gui hi yø zahua, tengutho gui hi yø carro 'mø jutyø ndøfani ni tih ngue ni ma ra tunhni. ¹⁰Ja yø ts'u, tengutho yø ts'u yø ixtehe ngue ja yø 'bite. Di sätra ndate yø ja'i 'mø bi mihi. Pe ncut'a zanatho mā t'unni ra nt'edi ngue da mihyø ja'i. ¹¹Nuya yø

mmäcja t'axi, 'buhyo hmu di manda, guehna n'na ra anxe di manda p'u ja ra ots'i hinha ra nzegui ganhe. Nuna ra anxe na, nu'a ra hya ngue ra ebreo gui hutu ngue ra Abadón. Nu ra hya ngue ra griego p'uya gui hutu ngue ra Apolión, i nne da manna ra hya na ngue ra Hyote.

¹²Ya rá muditho ra ndate na p'uya. Pe tobe di 'berhmi yoho di nja.

¹³Mi mixtrá corneta'a rá 'dato ra anxe p'uya. Dá øde ngue bá nya n'na nc'ei p'u made ha maqui goho yø danu ra altar ngue ra oro, ha ni hyant'a Oja. ¹⁴Nuna bá nya p'uya, bi zo'a rá 'dato ra anxe mi ha rá corneta, bi 'yembu:

—Dami xoqui goho yø anxe nthat'i p'u jonna dathe Eufrates.

¹⁵Bi ma mathøgue'u goho yø anxe p'uya ngue da hyo n'na parte yø ja'i 'bu'a nximhäi. Pe hinda zu hmäde da hyo. Ya yø 'befitho'a, gue'a bá ts'ännbi ngue da 'yør'mø bi zønna ora, bi zønna pa, bi zønna jeya ngue da 'yøt'a te ja ngue da 'yøt'e. ¹⁶Dá øcä p'uya, ngue mmä hangu gangu yø tøgue ngue yø ts'edi ni n'youi'u goho yø anxe. Bi ma ngue yo ciento miyones yø ts'edi ni n'youi.

¹⁷Guehna bi zuhma da naya, da nu yø ndøfani, da nu yø tøgue. Nup'u ja yø tiya yø tøgue, ga ra t'egui yø njudi. N'youi yø cuhu ngue ra theni, ra c'angui, ra c'axt'i, n'youi p'u ja yø njudi. Yø ndøfani p'uya, ena yø ya yø dafanzate yø ya. Yø ne yø ndøfani p'uya, pønyø sibi, pønyø 'bifi yuni ngue ra asufre. ¹⁸Bi hyo yø ja'i ya hyu yø ndate pønyø ne yø ndøfani. Pe nu hangu gangu yø ja'i 'bui, himbi zu hmäde bi hyo. ¹⁹A nuya yø ndøfani, n'youi ra ndate yø ne,

n'youi ra ndate yø ts'u. Porque yø ts'u yø ndøfani, ja yø ya ngue sate tengutho ra c'eya 'mø sa yø ja'i.

²⁰Pe nuya yø ja'i bi bongui, ngue hin'i du ya yø ndate ya, himbi ne bi 'bätyø mmui ngue xta hyep'u yø dahmu. Sinoque bi siguetho ngue thanne yø ts'onthi. Bi siguetho thanne yø dahmu ngue ra oro, ogue ra t'axi, ogue ra bronce, ogue ra do, ogue ra za. Conque nuya yø dahmu thanne yø ja'i, hingui 'yo, hingui zø yø dä, hingui øhra hya 'mø nzohyø ja'i. ²¹Himbi ne xta hyep'u'a te mani n'yo yø ja'i. Bi siguetho bi nhote, bi siguetho bi n'ete, bi siguetho bi n'yots'om'mäi, bi siguetho bi mpe.

-----

10 Mandø nzaquitho man'na ra anxe dá nugä ngue bí 'ye mahets'i bá o ra gui. Rá ya ra anxe, n'youi ra sano ngue ra 'becjuni. Rá hmi p'uya, di yoxni tengu ra hyadi. Yø gua, gä ra sibi. ²Ca rá 'ye n'na ra sucuä. Nu'a rá gua ngue ra n'yei, brá nnerbu ja ra jathe. Nu rá gua ngue ra gaha, brá nnerbu ja ra häi. ³Dá øde ngue ra ndøts'edi ga ya, tengu 'mø gue ra ndøzate ngue nne di mmafi, njarbutho. Mi juadi bi mmafi, yoto yø ngäni dá øde ngue bi thoni. ⁴Mi thoni'u yoto yø ngäni bá nya p'uya, dá ne xca cuarta sucuä'u yø hya bi ma. Pe dá ø p'uya ngue bá nya mahets'i Oja, bi 'yengui:

—Nuna ra hya bi man'u yoto yø ngäni bi nya ya, 'yo gadi cuarta sucuä, n'namhma ngue hinda fadi hanja ra hya —bi 'yengui.

⁵A nuna ra anxe dá nugä ngue brá nnerbu ja ra jathe, man'na rá

gua p'uya brá nnerbu ja ra häi, bi 'yēsma_ya rá 'ye ngue ra n'yei p'uya. ⁶I exa ntestigo Oja nuna 'bui para zantho, bi hoqui te bí ja maya, bi hocra häi, bi hocra jathe, bi hoqui te gāma cosa i ja. Bi 'yēna:

—A nuyá, ya da guehra ora ja p'uya. Ya hinni mantho da thotra pa ya. ⁷Porque nu'mø bi zønna ora da mixtrá corneta'a rá yoto ra anxē, ya bi nja gātho'a te xpá nzän'Oja di nja p'uya. Nuna rá hya Oja xa japyø pøngahya xa xihyø ja'i, ya gä bi nja'a te xa hmamp'uya.

⁸Nu'a xtadá øde ngue bá nya mahets'i p'uya, mahømbi zoqui, bi 'yēngui:

—Ní ma ya. Dami cannbabi ra súcua ca rá 'ye ra anxē brá nnerbu ja ra jathe, man'na rá gua p'uya brá nnerbu ja ra häi —bi 'yēngui.

⁹Dá magä p'u 'bähra anxē p'uya, ngue dá äpra súcua ca rá 'ye. Nuna ra anxē bi 'yēngui:

—Ja ua ra súcua. Dami sa. Nup'u ja ni ne xtä n'u ra súcua tengutho ra t'afi. Pe nu'mø bi zøt'a mbo ni mmui, ya xtä nju —bi 'yēngui.

¹⁰Dá cangä ra súcua mi ca rá 'ye ra anxē p'uya ngue dá sa. Nu'mø ma yafi, xan'u tengutho ra t'afi. Pe nu'mø ma tüt'i, ya mandø njutho.

¹¹Ya bi t'ēngä p'uya:

—A nuyá, nuna te ra hya ja ngue da thogui gātho yø ja'i nuya 'dama' dan'yo yø hya ga ya ya, conyø dast'abi, gui mma te ja ngue da thohya yø ja'i ya.

-----

11 Bi n'naca n'na ra t'o ngue ra t'eni p'uya. Bi t'ēngui:

—Ga 'yo ya, dami 'yennbabi rá nija Oja, 'ne dami 'yēnna altar. Dami

pede hangu yø ja'i ndanne p'u ja ra nija. ²Pe nu'a ra thinnija, 'yogui eni. Porque nu'a, gue'a di t'unyø 'dan'yo ja'i'a. Nuya yø 'dan'yo ja'i, guehya yote ma yoshna dá nepa häi rá maça danihni Oja ya. ³Ga penhnä yoho ma m'menhni da mangbagui ma hya, mente gue'a n'na mahuahī 'ne yociento 'ne hyate ma pa. A nuya p'uya da hye yø he ngue di m'mu ndummui —bi 'yēna.

⁴Nuya yonc'ei ya, guehya ga nnøpe ngue yonza yø olivo ya. 'Ne guehya ga nnøpe ngue yoho yø mfoxiyo jap'u ni hyant'Oja di manda nximhäi. ⁵Nu'mø toni ja'i da ne da hyo ya yonc'ei ya, hinda zä da hyo. Porque pønna sibi yø ne, di juadi da yuhyø nsuiui. Janangue nu to da ne da hyo, go da duse ra ja'i nne di nhote. ⁶Nuya p'uya, ja yø ts'edi ngue da zä da 'yøt'e ngue hindi n'ye mente ra pa da mambrá hya Oja. 'Ne xquet'a ja yø ts'edi ngue da zä da 'yøt'e ngue da gohi di nji ra dehe. 'Ne ja yø ts'edi ngue nuua ja ra ximhäi, da 'yøt'e ngue di nja yø ndate n'u, hont'a goma ora da nepe di nja. ⁷Nu'mø bi juahyø 'befi ngue da manna hya, nu'a ra ndate zü'e bi pøxpü ja ra ots'i hinha rá nzegui ganhe, guehna da 'yørpabi ra tunhni na, da dapi 'ne da hyo ya yonc'ei ya. ⁸Nuya yø ánima bi tho, nu yø do'yo bomp'u ja yø caye ja ra danihni bi ma macuati ra pont'i ra Hmu Jesús. Nuna ra hnini na, gui nhyejpabi ra hnini Sodoma 'ne gui nhyejpabi ra häi Egipto. ⁹Nhyu pa made bi m'momp'u yø ánima. Himbi ma nt'ägui, porque bi hnepe ngue da nu yø ja'i nuya 'bui ndap'u bi zä ngue 'dama' dan'yo yø hya ga ya. ¹⁰Nuya

yø ja'i 'bu'a nximhäi 'mø bi nu ngue ya xa ndu, asta øt'ango ngue di johya. Nu te tini n'na ngu n'na di mpennbi. Porque nuna rá hya Oja mi mmambya yonc'ei bi du, janjuani ngue maði unnba yø mmui yø ja'i.

¹¹Pe nu'mø mi gua'a nhyu pa made ngue bomp'u yø ánima, Oja bi 'yøt'e ngue mahømbi m'mui. Nu to gä bi nu ngue ya 'bui mahøn'a, janjuani ngue bi nsu. ¹²A nuya yonc'ei mi mmambrá hya Oja m'met'o p'uya, bi 'yøde ngue bi ts'o mahets'i, bi t'embj: —Bí 'yehmi ua ya —t'embj.

Bi ma mahets'i p'uya, bi 'yo n'na ra gui. Nu'u yø nsuiui p'uya bi nutho ha i ma maya. ¹³Nu'a ra ora'a p'uya, janjuani ngue bi 'yan'ahäi. Nu hangu ga ndøngu yø ngu jap'u ja ra danihni, nu'a n'na ciento yø ngu, 'det'a yø ngu bi xot'i. 'Ne yoto mahuahj nja'i bi du ngue'a i 'yan'ahäi. A nu'u yø ja'i himbi du p'uya, janjuani ngue bi nsu. Bi manyø ja'i p'uya ngue janjuani ja rá ts'edi Oja bí 'bu mahets'i.

¹⁴Ya bi tho'a rá yoho ra ndate ya, pe mahømbá erpu'a rá hyu ra ndate di nja.

-----

¹⁵Bi mixtrá corneta'a rá yoto ra anxe p'uya. Nu'u bá nya mahets'i p'uya ra ndøts'edi ga nt'øde ra hya bi ma ngue gna:

—A nuyá, nuna Oja co 'nehra Cristo, ya da 'yuhrá ts'edi ya, ngue para zantho di manda gä ra ximhäi.

¹⁶A nu'u 'däte magoho di mäspu ja rá nhudi Oja, gä bi m'memfo häi ngue bi danne Oja. ¹⁷Gä 'da ga 'yenthø:

—Dadi ja mammadi'ahe ya grá Hmu. Gue'e grá Oja ngue jase

ni ts'edi. Gue'e guí 'buhya, 'ne ya gmi 'bui mente yø pa xa thogui, 'ne gui sigue gui m'mui mente yø pa di map'u. Jammadigahe ya ma Oja'i ngue ya gä d'u'mi guí manda te gä ja ya. ¹⁸A nuya yø ja'i 'bu'a nximhäi mi mbøcue, xa mmestho ni hya. A nuyá, xquet'a ya bi zønna pa gui mbøcue ya. Nu yø ánima xandu, ya bi nzønna ora gui hyaspa ra güenda ya. Guí unyø nzäbi ni mefi xa mmamp'a ni hya. Gätho yø ja'i ya o ni 'ye di ngüe di nnoho, te'o ngue nnu mansu'i, gä gui unyø nzäbi. Ya bi zønna ora gui jua'u yø ja'i øtra nts'onj ua ja ra ximhäi ya, ngue'a te gäma nts'o øt'e.

¹⁹Dá nugá p'uya ngue bi kohrá nija Oja bí ja mahets'i. Nup'u mbonnija, di nequi ngue jap'u ra huada m'mets'i ra cohi bi gohmi m'met'o Oja yø ja'i. Bi nja yø hucj, janjuani di hi yø ngäni. Bi 'yan'a häi, bi nja yø ndate ndo.

-----

12 Bi nequi p'u mahets'i n'na ra hmeya ngue n'na ra xisu di mpäxa n'na ra ulu ja rá hmi tengu gui yotra hyadi. Nup'u tøgue di nequi ngue ra zana nnets'i. Rá ya p'uya, oxa n'na ra corona n'youi 'de'ma yoho yø sø. ²Nuna ra xisu p'uya, ya ha rá basi, pe mafi ngue sä ra n'u ngue ya di m'meni.

³Mahøndá handä mahets'i p'uya, dá nu man'na ra hmeya ngue n'na ra ndate ts'ozu'e xa nthenj, ja yoto yø ya, ja 'det'a yø dani. 'Da'a n'na ra corona oxyø ya. ⁴Di fattrá ts'u ngue bi hømyø sø bí ja maya, so ua ja ra häi. Pe himbi zu hmæde'a gangu yø sø bá hømmi. Ra ndate zu'e p'uya,

bi m'mäp'u ni hyandra xisu ha rá basi. Hontho di m'meni, 'bexta zaprá basi. ⁵Nuna ra xisu mi ha ra basi, bi m'mührá ts'unt'u nuna ja ngue da zedi di manda ua ja ra ximhäi. Pe nuna ra ts'unt'u bi zixpu bí 'bu Oja ngue 'dap'u dani mmihmi. ⁶Nuna ra xisu bi 'dagui, i map'u bí ja ra dapo, ya xi zännbabi Oja n'na ra xequi di m'mui. Ja di t'unnbu te da zi mente n'na mahuahí 'ne yociento 'ne hyate ma pa.

⁷Mi tho'a p'uya, bi nja n'na ra datunhni p'u mahets'i. Bi 'yotra tunhni'a rá hmu yø anxe ni hu ngue ra Miguel. Bi mfäxui m'ida yø anxe di manda. Bi ndunhui na ra ndate zu'e, 'ne xquet'a bi mfäxui yø anxe na p'uya. ⁸Pe nuna ra ndate zu'e, bí 'behra tunhni p'u mahets'i. Ya hin'yu ha di m'mui. ⁹Nuna ra ndate zu'e bá t'engua ja ra ximhäi, gä bá n'yoi yø anxe di manda. Nuna, guehna ra nyogui c'eya ni hu ngue ra zithu 'ne ra Satanás. Guehna hätyø ja'i 'bui gä rá nguni nximhäi naya.

¹⁰Mahøndá øde ngue bá nya maya man'na, pe ra ndøts'edi ga 'yena:

—Ya bi zønna ora da yan'Oja yø ja'i ya. Oja ya udi ngue ja rá ts'edi, da guehra Cristo ya udi ngue ja rá ts'edi. Porque nuna ra pa ra xuí madi yahma cuhu p'u ha 'bu Oja, ya bá thøn'athi naya. ¹¹Guehya ma cuhu bi dapra zithu ya, porque nu'a i du ra De'yo, ja rá ts'edi ngue bi hojpa yø ts'oqui. Guehya himbi zu bi ma ngue ec'ei ra De'yo ya. Himbi zu bi manna hya, madague'a bi tho. ¹²Bí ja ra johya mahets'i. Di johya to gä bí 'bup'u. Pe huëcate yø ja'i 'bup'u ja ra häi, da gue'u 'bup'u ja ra jathe, huëcate. Porque nup'u ja ra ximhäi

ya, ja 'bup'u ra zithu. Janjuani ngue mbøcue ya, porque padi ngue ya mits'u dra pa da thaspa ra güenda —bi 'yena.

¹³Nuna ra ndate zu'e 'mø mambá t'engua ja ra ximhäi, bi hyoni ha 'buhra xisu nuna xi m'mührá ts'unt'u, porque sui. ¹⁴Pe nuna ra xisu, Oja bi japi ngue bi nja yø zahua tengutho n'na ra pents'u, ngue bi zä bi 'dagui. Bi zop'u ra ndate zu'e, bi map'u ja n'na ra dapo xi zännba Oja ngue di m'mui. Nup'u ja ra xequi bi zøni, ja bi t'unnbu te bi zi mente nhyu jeya made. ¹⁵Nu'a ra ndate zu'e, bi bønna dehe p'u ja rá ne, bi gohi ngue ra ndate dehe. Bi nepe ngue xta nduxra xisu 'mø xt'i nthēui. ¹⁶Pe ra xisu, bi mäxra häi ngue bi dutra dehe bá pømp'u ja rá ne ra ndate zu'e. ¹⁷Janangue nuna ra ndate zu'e mathoguithe bi mbøcue ngue sühna ra xisu himbi zudi. Bi ma p'uya ngue bi 'yørpabi ra tunhni'u yø basi ra xisu. Nuyá, guehya yø ja'i øt'e te di manda Oja ya, hingui nne da hye'a ra hya bi zohra Jesucristo.

-----

13 Dá m'mäcä p'u ja ra nenga jathe p'uya. Dá handi ngue bá pøxma xøts'e ra dehe man'na ra ndate ts'ozu'e ja yoto yø ya, ja 'det'a yø dani, 'da'a n'na ra corona oxyø dani. Yø ya p'uya, nt'ot'i p'u yø thuhu ngue hingui nnu manho Oja. ²Nuna ra ndate ts'ozu'e, di nequi tengu ra tigre. Ja yø gua tengutho yø gua ra oso. Rá ne p'uya, tengutho rá ne ra dafanzate. Nuna man'na ra ts'ozu'e ngue ra theni p'uya, guehna ra zithu na, bi japi bi nja rá ts'edi

na ra ndate ts'ozu'e bá pøxpυ ja ra jathe. Bi unná nthuts'i ngue da mi, di manda'u to di manda ra zithu. ³Nuna ra ts'ozu'e p'uya, di nequi ngue xi ts'ennbabi n'na rá ya, ya ja ngue da du. Pe bi zä rá ts'et'i mi ja. Mi nu yø ja'i ngue bi zä rá ts'et'i, bi nsu gátho yø ja'i 'bui rá nguni nximhäi p'uya, ya i mähä yø ja'i na ra ndate zu'e p'uya. ⁴Bi danne yø ja'i ra zithu p'uya, porque bi bahyø ja'i ngue gue'a ra zithu xi unna ts'edi ra ndate ts'ozu'e. 'Nese'a ra ndate ts'ozu'e bi danne yø ja'i p'uya. I enyø ja'i:

—¿Hapu gue 'buhman'na ngue tate tengu na ra ndate zu'e? ¿Te'o da bøni ngue da zä di ndunhui na? —enyø ja'i.

⁵Bi t'unná ts'edi na ra ndate ts'ozu'e p'uya ngue bi xohrá ne, bi nya. Bi manyø hya ngue di 'yets'i, 'ne bi manyø hya ngue nnømman'u Oja. 'Ne yote ma yoshna bi ts'ännbi ngue di nja rá ts'edi. ⁶Bi nømman'u Oja p'uya. Bi nømman'ubi rá thuhu. Bi nømman'ubi rá nija Oja, co gátho'u bi 'bu mahets'i bi nømman'u. ⁷Bi t'unná nt'edi p'uya ngue da 'yørpabi ra tũhni yø ja'i ya o rá 'ye Oja, 'ne da dapi. 'Ne bi t'unná nt'edi ngue di manda gátho yø ja'i 'bui ndap'u bi zä yø häi, ngue 'dama 'dan'yo yø hya ga ya. ⁸Nuna ra ndate ts'ozu'e p'uya, gátho yø ja'i 'bui rá nguni nximhäi, gä bi danne. Guehya yø ja'i hinga nt'ot'ibi yø thuhu p'u ja ra libro ca ra De'yo nuna bi tho. Nuna ra libro na, hante di nhohra ximhäi ya bá nt'ot'ibi yø thuhu te'o gátho ja ngue di nthuei ra 'da'yo te.

⁹Nu ra ja'i ja rá gu, da 'yøhya yø hya ja ua. ¹⁰Nu ra ja'i sixrá

mmic'eiuu ngue da got'i, xquet'a 'nese ra gote da jot'i. Nu ra ja'i da hyo rá mmic'eiuu conna juai, xquet'a ra hyote jatho ngue di du conna juai. Janangue nuya yø ja'i ya o rá 'ye Oja, jatho ngue da zeti hangu ra n'u ja ngue da thogui, 'ne da 'yec'ei xanho ngue di nja'a te ra hya bi man'Oja ngue di nja.

¹¹Mahøndá nugä man'na ra ts'ozu'e p'uya ngue bá pøxma xøts'e ra häi. Nuna p'uya, ja yoho yø danj tengutho ra De'yo. A nu'mø mi nya, bi nya tengutho ga ya ra zithu nuna ra thenga zu'e. ¹²Nu'a te gä rá ts'edi mi ja m'met'o na ra ndate ts'ozu'e rá müdi, gue'a rá ts'edi bi japi bi nja'a, i nnu'tho te gä bi 'yøt'e. Nuna rá yoho ra ts'ozu'e bá pøxpυ ja ra häi, bi japyø ja'i 'bu'a nximhäi ngue da danne na ra ndate ts'ozu'e xpí bøxpυ ja ra dehe, nuna xi zä rá ts'et'i m'met'o. ¹³Nuna rá yoho ra ndate ts'ozu'e p'uya bi 'yøtyø milagro, yø hmi yø dä yø ja'i asta øt'e ngue bi tähyø sibi mahets'i, so ua ja ra ximhäi. ¹⁴Bi t'unná ts'edi ngue da 'yøtyø milagro mente n'youi na rá mmits'o zu'eui rá müdi. Bi nepe ngue gue'a di hyätyø ja'i 'bu'a nximhäi ngue di mähä. Bi xihyø ja'i p'uya ngue bi hoca n'na ra dahmu di nequi tengutho rá hmi na ra ndate ts'ozu'e xi ts'eni conna juai 'ne xi zä rá ts'et'i. ¹⁵Mi hocra dahmu yø ja'i p'uya, nu'a rá yoho ra ndate ts'ozu'e xpí bøxa häi, bi t'unná ts'edi ngue bi japi bi nja rá te ra dahmu ngue di nya. 'Ne di manda na ra dahmu, ngue da tho'u yø ja'i hinda ne da danne. ¹⁶Nuna ra ts'ozu'e p'uya, bi ja ts'edi ngue gátho yø ja'i da ma mamarcabi yø 'ye

ngue yø n'yei ogue yø dɛ. Gä bi ma mamarca yø ja'i, dɪngüɛ dɪnnoho, yø mmɛmmeti, yø hyoya, gue'u 'buhyø hmu, gue'u hɪnjo'o yø hmu, Gä bi ma mamarca. ¹⁷Ya hɪnjonda zä dä däi 'nɛ hɪnjonda zä dä mä ngue'mø hɪnguɪ n'youi rā marca ngue rá thuhū rā ndate ts'ozu'ɛ, ogue gue'u hangū yø número n'youi rá thuhū. ¹⁸I nne ngue dɪ n'yomfɛni xanho rā ja'i, para ngue da dɪnya yø hya ja ua. Da zännbi hangū yø número pøts'e ngue n'youi rá thuhū rā ndate ts'ozu'ɛ. Gue'a rā número n'youi rá thuhū rā ja'i'a. Nuna rā número na, guehna ngue 'dato ciento 'nɛ hyate ma'dato.

14 Ma nhannigä mahøn'a p'uya, dá nugä rā De'yo 'bäp'u ja rā nyuni Sión. 'Dap'u 'bähmi'u n'na ciento 'nɛ yote magoho mahuahɪ nja'i. Guehya nt'ot'ibi rá thuhū rā De'yo p'u ja yø dɛ ya, conná thuhū rá Papá. ²Mahøndá øcä mɪ'da yø hya bí ja mahɛts'i. Pe rā ndøts'edi ga nt'øde yø hya. Nup'u dá øde ngue gui hɪ yø hya, tengutho gui hɪ yø dehe, ogue tengutho p'u gui thonɪ rā ngäni p'u dá øde. Yø me'bida ngue yø arpa p'uya xandøngu dá øde. ³Guehya tuta n'na rā 'da'yo thuhū p'u nɪ hyandrä nhudɪ Oja ya, hapu hɪhya 'däte magoho dɪ mäspu hɪ Oja, hapu 'bä'u goho 'bäp'u ja yø ts'at'i rā nthuts'i. Nuna rā thuhū tuti, hɪnjongui padɪ temä thuhū, sinoque pas'e'u n'na ciento 'nɛ yote magoho mahuahɪ, guehya yø ja'i bi nyanyø te ua ja rā ximhäi ya. ⁴Guehya yø ja'i hɪnha gä hye Oja, bi nsupɪ hangū rā pa. 'Nɛ n'youi rā De'yo hapu ni

ma. Guehya yø ja'i rá muditho bi ma mapøhø p'u 'buhyø ja'i nximhäi ya, para ngue da zo rá 'ye Oja co 'nɛhra De'yo da zo rá 'ye. ⁵Guehya yø ja'i hɪnjam'mø bi manna fehni ya. Nuna Oja, hɪn temä nts'o bi dɪnnbi ngue di zui.

-----

⁶Dá handä man'na rā anxe bí 'yo maya p'uya. I mmanna hoga 'da'yo hya nuna ja rá ts'edi para zantho. Bi xihra hya yø ja'i 'bui Gä rá nguni nximhäi, nuya yø ja'i 'dama 'dan'yo yø hya ga ya. ⁷Pe rā ndøts'edi ga nt'øde rā hya bi ma, bi 'yembyø ja'i: —Dami suhu Oja. Dami 'yespahu, porque nuna Oja, ya bi zønna ora da hyaspa rā güenda yø ja'i ya. Dami thannehu na Oja bi hoqui te Gä bí ja maya, 'nɛ bi hoqui te jaua ja rā häi. 'Nɛ bi hoqui te Gä jap'u ja rā jathe. 'Nɛ bi xityø dehe hapu Gä pøhø —bi 'yembyø ja'i.

⁸Mahømbá ɛrpøtho man'na rā anxe p'uya. Bi 'yena:

—Bi guadi. Bi guahra danihni Babilonia. Porque guehya yø ja'i Babilonia bi gutra 'yu na rā nts'o øtyø ja'i 'b'u'a nximhäi. I tenthø'a te rā nts'o øtyø ja'i Babilonia.

⁹Nuna rá hyu rā anxe bá nya maya p'uya, rā ndøts'edi ga 'yena:

—Nu to Gä thanne rā ndate ts'ozu'ɛ 'nɛ thannebi rá dāhmu, ogue dɪ n'uni dá ma mamarcabi rá dɛ ogue rá 'ye, ¹⁰guehya yø ja'i dɪ nthuui rā castigo xa nzän'Oja ya. Porque nuya yø ja'i su Oja, ya xa nzänni ngue di sätra ndate p'u ja rā sibi di danzø connä asufre. Da nudyo anxe Oja, da guehra De'yo da nutho te da thohya yø ja'i ya. ¹¹Nu'a rā 'bifi dá pøxpø

ha dā zā rā ndate yø ja'i, para zantho di nja rā 'bifi. Rā pa rā xui dā zā rā ndate to thanne rā ndate ts'ozu'ε ogue thannebi rá dahmu, ogue mā marca rā ja'i conná thuhu rā ndate zu'ε. ¹²Janangue nuya yø ja'i ya o rá 'yε Oja, jatho ngue da zeti hangū rā n'u ja ngue dā thogui. Dā 'yøt'e te di mǎnda Oja, 'nε 'yo di he'a ga 'yεc'εi rā Jesús.

¹³Dá øcǎ man'na bá nya mahets'i p'uya, bi 'yengui:

—Damǐ cuatǎ sũcua ya yø hya jaua ya. Rá mmenthi di nthēui yø 'yεc'εi di du'a ngue ørpa rá 'befi rā Jesús. Porque guehna rā hya mmǎnna Espíritu Santo nā ngue ɛna: “Ya bi zep'ua te gǎ rā n'u xa thogui. Nu'a rá 'befi Oja xa 'yørpe, bí ja rá njut'i p'u mahets'i”.

-----

¹⁴Mahøndǎ handǎ maya p'uya, dá nu n'na rā t'axca gui, huxpu n'na nc'ei, oxrá ya n'na rā corona ngue rā oro. I hǎ rá t'exu het'i xandønho. ¹⁵Nup'u ja rā nija bí ja mahets'i p'uya, bá pømp'u n'na rā anxe ngue rā ndøts'edi ga mmat'a huxma xøts'e rā gui. Bi 'yembi:

—Ya bi yaxyo hmudǎ ja gǎ rā ximhäi. Ya bi zønna ora gui hyets'i —bi 'yembi.

¹⁶Nunǎ huxpu ja rā gui p'uya, bi hyexyo hmudǎ mi jap'u ja rā häi. Gǎ bi peti.

¹⁷Bǎ pøm man'na rā anxe p'u bí ja rā nija mahets'i p'uya. Bá hya man'na rā t'exu ngue het'i xandønho.

¹⁸Nup'u ja rā altar, bá nexpu man'na rā anxe ngue ja rá ts'edi ngue dā ja rā sibi. Rā ndøts'edi ga mmat'a hǎ rā t'exu p'uya, bi 'yembi:

—Ya bi yaxyo uva jap'u ja rā ximhäi. Damǐ hyequi —bi 'yembi.

¹⁹Nunǎ rā anxe ts'o p'uya, bi hyecyo uva mi jap'u ja rā ximhäi, gǎ bi peti. N'narbu bi gatyø uva ngue dā the'mi. Nunǎ rā hya nā p'uya, i nne dā mā ngue rā ndate castigo dā ja Oja. ²⁰Nu'u yø uva bi ma nthē'mi p'u maxøts'e rā danihni. Nup'u bi ma nthē'mi yø uva, nu'a rá ngui bi bønǐ, gǎ rā ji. Nu'a ga 'yensyo ya yø ndøfanǐ 'mø njumbǐ rá freno, nup'u ha pøxrǎ ne, gue'a ganhe rā ji'a. Nu'a ganzant'i p'u ha ja yø ji, bi ma asta hyu ciento kilómetro.

-----

15 Dǎ handǎ mahets'i man'na rā hmeya ngue mathoguitho rā ndussutho. Dǎ nu yoto yø anxe. N'na ngu n'na ya yø anxe, i hǎ rā n'u ja ngue dā ja. Nu'mø bi nja ya yoto yø ndate n'u, ya bi nja gǎtho'a te rā castigo ja ngue dā ja Oja p'uya.

²Dǎ nugǎ n'na rā xequi ngue titho, tengutho rā jathe p'u gui nequi, di nequi tengutho rā xito 'mø brǎ o rā sibi mbo. Ja tøp'u gǎtho ya yø ja'i xi dapra ndate ts'ozu'ε p'uya, ngue himbi ne bi dannebi rá dahmu. 'Nε himbi ne yø ja'i xtǎ mma mamarca connǎ número n'youi rá thuhu rā ndate ts'ozu'ε. Gǎ hǎ yø 'bida xi un'Oja. ³I tutra thuhu mi tutra Moisés rá mefi Oja. Guehna rā thuhu turpabi rā De'yo p'u ha 'bǎi. I ɛna:

—Mathoguitho mazihotho te guí øt'e grǎ Hmu, mā Oja'i. I jase ni ts'edi. Majuanǐ ngue gǎ xanho te guí øt'e. Grǎ dast'abi ngue yø ja'i 'bui rá ngunǐ nximhäi. ⁴εTe'o dā bønǐa grǎ Hmu ngue dā 'yena hinda nu mansu'i'? εTe'o dā bønǐ ngue dā

'yɛnə hinda zä dä 'yɛts'a'i? Porque høn'atho'i ngue gä rä nho guí øt'e. A nuyá, dä ɛhɛ gätho yø ja'i 'bu'a nximhäi ya ngue dä danne'i. Porque ya bi nü yø ja'i te guí øt'e, gä gue'a ní 'yup'u guí øt'e —bi 'yɛnə.

⁵Mi tho'a p'uya, dá nugä ngue bi xohra nija bí ja mahɛts'i. Nup'u mbonnija, ja dá nugä p'u rä xequi mathoguitho xä ndæxqui, ja m'mets'i p'u yø xindo nt'ot'i rá ley Oja. ⁶Nup'u ja rä nija p'uya, bá pømp'u yoto yø anxe ya xtá nü m'met'o ngue bá hya rä ndate n'u ja ngue dä ja. Gä di t'axca he, 'nɛ gä di ngütra oro yø tiya. ⁷Nu'a n'na 'bäp'u ja rá nhüdi Oja p'uya, bi unni 'da'a n'na rä mohi ngue rä oro'u yoto yø anxe. Nup'u ja yø mohi bi unni, ja yup'u rä ndate castigo da ja Oja nuna 'bui para zantho. ⁸Nup'u mbonnija p'uya, yup'u rä 'bifi n'youi rá ts'edi Oja maguese. Pe hɪnjongui sä dä yut'ambo nnija. Dä zä, pe asta gue'mø gä bi nja'u yoto yø ndate n'u ja ngue dä ja ya yoto yø anxe.

-----

16 Mahøndä øcä man'na rä hya bá nya p'u ja rä nija mahɛts'i p'uya. Pe rä ndøts'edi ga xi'u yoto yø anxe, bi 'yɛmbi:

—Ní mähä ya. Nu'u yoto yø mohi guí thehu ngue n'youi rä castigo dä ja Oja, dämi 'yømmi p'u ja rä ximhäi ya —bi 'yɛmbi.

²Nu'a rá müdi rä anxe p'uya, nu'a rá mohi mi the, bi 'yømp'u ja rä häi. A nuyá gätho yø ja'i mi n'youi rá marca rä ndate ts'ozu'ɛ p'uya, 'nɛ xi dannebi rá dahmu, bi nja yø ndate sasi ngue mandø n'ütho.

³Rá yoho rä anxe p'uya, nu'a rá mohi mi the, bi 'yømp'u ja rä jathe.

Rä dehe p'uya bi gohi ngue rä ji, ɛnə bi ts'enna ánima. Gätho'u mi ja yø te p'u ja rä jathe, gä bi dü.

⁴Rá hyu rä anxe p'uya, nu'a rá mohi mi the, bi 'yømp'u ja yø dathe, gätho p'u ha pøhyø dehe. A nuyá, gätho yø dehe, gä bi gohi ngue rä ji. ⁵Dä øde ngue bá nya rä anxe nu'a bi ts'onnyø dehe, bi 'yɛnə:

—Nu'i grá Hmu mä Oja'i, gue'e guí 'buhya. Mente yø pa xä thogui xcá m'mui. Pe gä rä nho gni 'bui. A nuyá, nu'a rä castigo guí øtya, ya ni 'yup'u'a ya. ⁶Porque nuyá gadi japra castigo ya, guehya bi hyo yø ja'i o ni 'ye ya, 'nehhyø pøngahya xä mmamp'a'i ni hya, gä xä hyo. Janangue guí unyø njut'i ya, gä japi ngue bi zi rä dehe bi nji.

⁷Dä øcä mahøn'a p'uya ngue bá nya man'na p'u ja rä altar. Bi 'yɛnə: —Nu'i grá Hmu mä Oja'i, gue'e majuaní ngue jase ni ts'edi. Nu'a te rä castigo guí øtya, ya ni 'yup'u'a ya —bi 'yɛnə.

⁸Rá goho rä anxe p'uya, nu'a rá mohi mi the, bi 'yømp'u ja rä hyadi. Rä hyadi p'uya man'na mandø mpatho. Mathoguitho uhyø ja'i'a ga ndømpa. ⁹Mathoguitho bi nzø yø ja'i ngue'a te ga ndømpa rä hyadi. Pe hinguí nne yø ja'i di 'bät'yø mmui ngue di n'uní dä 'yɛspabi Oja. Sinoque man'na nnømman'u nä Oja ja rá ts'edi ngue bí pennbabi rä n'u thogui.

¹⁰Rá cut'a rä anxe p'uya, nu'a rá mohi mi the, bi 'yønnbabi p'u ja rä nthuts'i rä ndate ts'ozu'ɛ. Nup'u ha gä di manda nä p'uya, gä bi gohi ngue rä 'bexui. Asta sa yø janí yø ja'i ngue sä rä ndate. ¹¹Pe madague'a bi zä rä ndate yø ja'i ngue yø ndate

sasi, himbi ne xtí 'bätyø mmui ngue xta hyep'u ra nts'o ga 'yo. Sinoque ena man'na bi nømman'u na Oja bí 'bu mahets'i.

¹²Rá 'dato ra anxe p'uya, nu'a rá mohi mi the, bi 'yømp'u ja ra dathe Eufrates. Ra dathe p'uya bi 'yot'i, para ngue da zä da tho'u yø ts'edi yø dast'abi mambá ep'u, ni 'yep'u ni bøxyadi.

¹³Dá nugä p'u ja rá ne ra ndate ts'ozu'ε xa ntheni, 'nep'u ja rá ne'a rá mmits'o zu'εui, 'nep'u ja rá ne'a ra fèhni pøngahya, 'da'a n'na ra ts'onthi bá pømp'u ja yø ne, di nequi tengutho ra 'ue. ¹⁴Guehya yø ts'onthi da zä da 'yøtyø milagro. Bi bønì ngue dí peti gätho yø dast'abi 'bu'a nximhäi. Nu'mø ra pa da ep'u na Oja jase rá ts'edi ngue da hyaspa ra güenda gätho yø ja'i, guehya da nangui ngue da 'yørpabi ra datunhni Oja ya.

¹⁵Gätho ya yø ja'i øhya yø hya nt'ot'i ua, dami 'yøhmæ xanho na ra hya mmanña Cristo, bi 'yena:

—Nu ra pa ga ma ghe, n'na zihmantho ga søhø, tengutho 'mø ha bi zønna be, hingui fadi tema pa da zøhø, di njarbutho. Pe rá mmenthi di ntheui to hingui aha, i fährä t'axca he n'namhma ngue hinda 'nyo mangøtho, 'ne hinda mesrá sä ngue da hin'yu rá t'axca he da hye —i ena.

¹⁶Nu'u yø dast'abi bá ts'i p'uya, bi mpeti p'u ja ra xequi gui hutyo ja'i ga ya ra hya ngue ra ebreo, ngue ra Armagedón.

¹⁷Rá yoto ra anxe p'uya, nu'a rá mohi mi the, bi 'yømp'u ja ra ndahi. Nu'a ra nija bi ja mahets'i ha ja rá nhudi Oja, ja bá nya p'u man'na, pe ra ndøts'edi ga 'yena:

—Ja bi zep'u'a te ja ngue di nja ya —bi 'yena.

¹⁸Bi nja yø huei p'uya, bi nja yø ngäni. Janjuani ngue ra ndihì. Bi 'yan'ahäi, mathoguitho ra ndøts'edi i 'yani. Mente yø pa xa m'muhyø ja'i ua ja ra ximhäi, hinjam'mø xi nja'a te bi nja. ¹⁹Nuna ra danihni Babilonia, hyu xequi bi bønì ngue bi t'ahäi. A nuya gätho yø hnini ja rá nguni nximhäi, gä bi xot'i. Oja bi unná njut'i'a ra hnini Babilonia, bi mennbabi ra castigo ngue sui. ²⁰Gätho yø t'uhäi ja made yø jathe, 'ne yø t'øhø, ya hinha mambi nequi. ²¹Bi zoxyø ja'i yø ndate ndo bi nja. Pe mandø nnohotho, yote kilo ganhyu n'na ra ndo. Pe yø ja'i p'uya, nu'a ga nzä ra ndate ngue yø ndo bi nja, ena gue gue'a man'na ga nømman'u Oja'a.

-----

17 Bá ε'a n'na'u yoto yø anxe mi the yø mohi p'uya. Bi 'yengui:

—Bí 'yεcua ya. Ga ut'a'i ra castigo da thohna xisu mathoguitho ra 'yots'om'mäi, huxma xøts'e ra jathe. ²Yø dast'abi 'bui gä rá nguni nximhäi, gä xa n'yots'om'mäiui na ra xisu na. Da guehyø ja'i 'bui gä rá nguni ra ximhäi, gä xa itibi ngue di sitra sei ngue rá 'yots'om'mäi —bi 'yengui.

³Ra Espíritu Santo bi pärcä ma nthandi. Ra anxe bi zixcagui p'u bí ja ra dapo. Ja dá nugä p'u n'na ra xisu huxma xøts'e ra ndate ts'ozu'ε xantheni, xpí bøxpæ ja ra dehe. Nup'u ja rá do'yo na ra ts'ozu'ε p'uya, ma zinni p'u yø thuhu nu'u mma ngue hingui nnu manho Oja. Nuna

ra ts'ozu'e ja yoto yø ya 'ne ja 'det'a yø dani. ⁴Nuna ra xisu p'uya, ra 'bojupoi rá he conna theni. N'youi yø dōni ngue ra oro rá he, n'youi yø ts'udo mazihotho gui nequi, n'youi yø do ni hu ngue ra perla. I the n'na ra mohi ngue ra oro. Nu'a te gá rá nts'o xa 'yøt'e, gue'a pop'u ja rá mohi'a, porque ja rá ts'oqui na ra xisu ngue ra 'yots'om'mäi. ⁵Nt'ot'i n'na ra thuhu p'u ja rá de ra xisu ngue hingui fadi te ga mbōni. Pe nu'a ga mbōnna ra hya na ngue ena: “Nuna ra dānihni Babilonia, guehna ra mamá na ngue gātho yø 'yots'om'mäi 'bua nximhäi, 'ne'a te gāma nts'o i ja”. ⁶Nuna ra xisu, dá nu ngue iti. Porque xa nzipyø ji ya yø ja'i Oja xa thopi ngue hingui nsāya mma hanja na ra Jesús. A nugā p'uya dadi 'yøtho hanja te dá nu. ⁷Ra anxe p'uya bi 'yengui:

—¿Hanja ngue gadi 'yøtho? Nugā ga xi'i te ga mbōn'a te gá nu ya, ngue ra xisu, huxrá xutha ra ndate ts'ozu'e, nuna ja yoto yø ya, 'ne ja 'det'a yø dani. ⁸Nuna ra ndate ts'ozu'e gá nu ya, guehna ya fadi ngue mi'bua m'met'o naya, 'ne nuya hinha madi nequi ngue di 'buhya. Pe hōnda pøxpø ja ra ots'i hinha rá nzegui ganhe. Rá nzegui p'uya da ma ra castigo. Asta gue'mø mambá fu'a nximhäi, ya bá nt'ot'i p'u ja ra libro yø thuhu ya yø ja'i ja ngue di nthēui ra 'da'yo te. Pe nuya yø ja'i hinga nt'ot'ibi yø thuhu p'u ja ra libro, nu'mø bi nu ngue di 'bui mahōn'a ra ndate ts'ozu'e, dadi 'yøtho.

⁹Nuya yø hya jaua, i nne ngue da dūni xanho rá n'yomfeni ra ja'i, para ngue da dini xanho hanja

ra hya. Nuya yoto yø ya ra ndate ts'ozu'e, guehya ga mbōni ngue yoto yø nyuni nōpa nthuts'i ra xisu ya. ¹⁰'Ne xquet'a nuya yoto yø ya i ja, ga mbōni ngue yoto yø dast'abi. Ya bi du'u cut'a yø dast'abi. A nu'a n'na'u p'uya, i nts'ut'abitho ya. A nu man'na p'uya, tobe hīndi bentrá cargo. Pe nu'mø ya bi mi ngue di bentrá cargo, hinga ya'atho di nts'ut'abi. ¹¹Nuna ra ndate ts'ozu'e mi fadi ngue mi 'bua m'met'o, 'ne hinha madi nequi ngue di 'buhya, guehna rá hyato ra dast'abi di m'muhna. Mayø n'youi'u yoto yø dast'abi m'met'o. Rá nzegui ya, ya da ma ra castigo.

¹²A nu'u 'det'a yø dani gá nurpi, gue'u ga mbōni ngue 'det'a yø dast'abi'u. A nuyá, tobe hīndi bentyø cargo ngue di ndast'abi ya, pe nu'mø ya bi bentyø cargo ngue di ndast'abi, 'da di ndast'abiui na ra ndate ts'ozu'e p'uya. Pe hōnda n'na ora di ndast'abi. ¹³Nuya 'det'a yø dast'abi 'da'igu da ma. Di nhecahya, ngue nu te da manna ra ndate ts'ozu'e, gue'a da 'yøt'a. ¹⁴Guehya da 'yørpa ra tunhni ra De'yo ya. Pe ra De'yo di ntatetho, porque guehna ra Hmu na ngue yø hmu. Guehna ra dast'abi na ngue yø dast'abi. A nuya yø ja'i hinha ni hyehra De'yo p'uya, ya yø n'yohu, porque guehya yø thanhni Oja ya. Janangue bi zonhni ngue da 'yec'ei ra De'yo.

¹⁵Ra anxe p'uya mahōmbi 'yengui: —Nuna ra jathe gá nu ngue huxra xisu ngue ra 'yots'om'mäi ya, ga mbōni ngue guehya yø nación i ja gá ra ximhäi ya. Guehya yø ja'i 'bup'u ja yø hnini, 'dama 'dan'yo yø hya ga ya ya. ¹⁶Nu'u 'det'a yø dani

gá nurpabi rá ndate ts'ozu'ë, guehya dá nu man't'a rá xisu ngue rá 'yots'om'mäi ya. Guehya di sätra n'u rá xisu, asta dá möjpa rá xisu ngue dá za. Nu te di pongui dá 'yudi.

¹⁷Nuya 'det'a yø dast'abi bi nhecahya ngue 'da'igu dá 'yøt'e. Di n'uni ngue rá ts'ozu'ë bi unyø ts'edi, ya gá 'yørpa Oja'a ngue ngu'a dá 'yøt'e n'namhma ngue di nja'a te xpa nzan'Oja ngue di nja. ¹⁸Nuna rá xisu gá nu p'uya, gá mbøni ngue guehna rá danihni di manda gátho yø dast'abi 'b'a nximhäi na.

-----

18 Mi tho'a te dá nugä p'uya, mahøndá nugä man'na rá anxe bí 'yë mahets'i. Di nequi ngue xandø nzaqui, asta gá rá ximhäi di yot'a te gui yoxni. ²Pe rá ndøts'edi ga mafi, i ena:

—Bi guadi. Bi guahra danihni Babilonia. Bi gohi ngue yø ngu yø ts'onthi ya. Ja bi 'yørbu yø 'bafi yø ts'int's'u xandønts'o. ³Porque gátho yø ja'i 'b'a nximhäi xa itibi rá vino jap'u ngue'a rá 'yots'om'mäi ga 'yo. Nu'u yø dast'abi 'bui rá nguni nximhäi, gá yø 'yots'om'mäi, porque øt'e tengutho mi øtya yø ja'i mi 'bup'u ja rá hnini. Gätho yø pøhø 'b'a nximhäi, gátho xa mmemmeti ngue mathoguitho man'i unyø menyu ya yø ja'i ya.

⁴Dá öcä man'na rá hya bí 'yë mahets'i p'uya, bi 'yëna:

—Ague ma ja't'ahu, dami pømhmu p'u ja rá danihni. 'Yogui øthua rá ts'oqui øtyø mmengu p'u, n'namhma ngue hingui thohmu'a rá castigo dá tho'u. ⁵Porque nuya yø ts'oqui øt'e, xøgue ja di fixta p'u, i søni asta

mahets'i. Nuna Oja p'uya, ya hingui hät'i dá zeti hangu rá nts'o øtyø ja'i.

⁶Bi sihyø anxe p'uya, bi t'embi: —Dami jahu rá castigo ya. Nu te xa 'yørpabi yø ja'i xa'uni, ndoble rá n'uni gui japhu ya. Nu'a te ga nzaqui rá vino xa unyø ja'i ngue xa nzi ya, ndoble drá nzaqui rá vino gui unhna dá zi ya. ⁷Mathoguitho xanja mpähä yø ja'i, xa 'yets'i ngue mi ja yø menyu. Gue'a mathoguitho rá n'u gui säthua ya. Porque mi emp'u ja yø mmui: “enthø di ndast'abihu ua dí 'bøhmø, hinte dadi 'behmu, 'ne hinjam'mø dá 'yehra pa ga nnuhu rá dummui”, mi ena. ⁸Janangue nuyá, n'na patho di nja rá ndate dá thohya. Di nzoni, di ntø manthuhu, dá du yø ja'i, di nzo rá hnini. Porque jase rá ts'edi na rá Hmu Oja, ngue dá japra castigo na rá hnini na.

⁹Nu'u yø dast'abi 'b'a nximhäi ngue 'da'igu xa 'yøt'ui ngue 'yots'om'mäi 'ne xa 'yets'i ngue ja yø menyu, guehya di nya dummui ya, 'ne di nzom'mø bi nu bi nangra 'bifi ngue di nzo rá hnini. ¹⁰Yap'utho dá 'bähyø ja'i ngue dá hyandi te di nja. Porque dá zu yø ja'i'a rá castigo di nja. Dá 'yembra hnini p'uya: “Huecate rá danihni Babilonia. Mi ja rá ts'edi, pe nuya n'na ts'uquits'utho i nja rá castigo bi thohya”, dá 'yenyø ja'i.

¹¹Nu'u yø pøhø 'bui gá rá nguni nximhäi, di nya dummui 'ne di nzoni ngue te dá thohra danihni. Porque ya hinjo'o to dá dämbyø 'beni bá du ngue dá mä. ¹²Ya hinjo'o to dá dämbyø 'beni ngue rá oro, ogue rá t'axi, ogue yø ts'ado mazihotho, ogue yø perla. Ya hinda thänyø

hoga ulu ni hu ngue ra lino, ogue yø seda, ogue yø 'bojupoi, ogue yø theni. Ya hinda thänyø za 'dama 'dan'yo ga yuni, ni xinga gue'u yø dani mahotho gui nequi 'mø bi ma mahoqui, ogue yø hoga za, ogue yø bronce, ogue yø t'egui, ogue yø do ngue ra mármol. ¹³Ya hijnonda dämbyø 'beni ngue yø canela, ogue yø cosa mahoqui ngue mahotho ga yuni, ra bopo t'uts'i, ra mirra, ra perfume, ra vino, ra aceite, ra hojuni ngue ra trigo. Ya hijnonda dännyø ndani, ogue yø de'yo, ogue yø ndøfani. Ya hijnonda dännyø carro. Ya hijnonda dämbya yø ja'i pä ngue øtra 'befi hingui taha. ¹⁴Yø pøhø p'uya da 'yembra hnini: "Nu'u yø cosa mathoguitho madi ho'a ni mmui gui si ya, ya hin'yü p'ü'a ya. Para zantho gá 'behni menyu co gätho'a tema cosa mi øt'a'i ra nho", da 'yembi.

¹⁵Nu'u yø pøhø madi pøhya yø cosa ya, janjuani ngue xa mmemmetitho ngue'a te mi päp'u ja ra hnini. Pe nuya yø ja'i ya, yapütho da 'bäi ngue su'a ra castigo di njap'u ja ra hnini. Di nya dummui p'uya, asta dara zoni. ¹⁶Da 'yena: "Huecate ra danihni. Mi 'bui tengutho n'na ra xisu ngue mi he yø ndøhoga ulu. Mi he yø ulu ngue ra 'bojupoi. Mi he yø ulu ngue yø theni, n'youi yø døni ngue ra oro, n'youi yø ts'udo mazihotho, n'youi yø perla. ¹⁷Pe nuyá, n'na ts'uquits'utho i guadi te mi pesya", da 'yena.

Yø barco 'yop'u ja yø jathe, op'u yø ja'i ngue yø hmu, conyø pasajero, gätho'u to ja yø 'befi, yap'ütho da nsäya yø barco ngue da hyandyø ja'i te di nja. ¹⁸Nu'mø bi hyandi ngue

ya di nzø ra danihni p'uya, asta dara mahyø ja'i. Da 'yena: "¿Hapü gue ja man'na ra danihni tengu nu ra hnini nu?" ¹⁹Da 'yuxyø fonthäi yø ya yø ja'i p'uya, di nzoni. Di nya dummui, da 'yena: "Huecate ra danihni. Gätho'u to di 'yonyø barco p'u ja yø jathe, xa mmemmetitho ngue ja mi mpäp'u ja ra hnini, ngue mayøndø mmemmeti yø mehnini. Pe nuya, n'na ts'uquits'utho i guadi te mi pets'i", da 'yena.

²⁰Gä di johya'u bi 'bü mahets'i conná ngue'a te bi thohra danihni. Di johya yø representante ra Cristo, co gätho yø pøngahya Oja. Gätho mi'da yø ja'i ya o rá 'ye Oja, gä di johya, Nu'a ra castigo bi njapra hnini, bi hyaspa ra güenda Oja'a te xa ja'ahu yø ja'i ya.

²¹Man'na ra anxé p'uya, mandø nzaquitho, bi hyaxa n'na ra ndødo ngue hingma nets'i'a ganhyu, entho ra molino. Bi 'yennbu ja ra jathe p'uya. Bi 'yembi:

—Tengutho ra do jaua ya ngue hin hapü nma hny, di njarbutho na ra danihni Babilonia ya. Ya hin hapü nmi nequi mahøn'a. ²²Nup'u ja yø caye ra hnini, ya hijnam'mø nma t'øde mahøn'a ngue di m'muhyø me'bida ngue yø arpa. Ya hinma t'øde ngue di m'muhyø mixt'a corneta ogue yø flauta. Ya hinma hny ngue di m'muhyø mefi 'dama 'dan'yo ma'befi da 'yøt'e. Ya hinma t'øde ngue dadi hi yø njani. ²³Ya hinni mantho da hny ngue høndi nja yø nyot'i ngue yø lámpara. Ya hinni mantho da hny ngue høn dadi hi yø ja'i p'u di nja ra nthati. Da guahra danihni, madague'a entho mayø hmu'u madi mpøp'u ja

ra danihni. Nu'a te yø nt'ete mani n'yo, mi hä't'i gätho yø ja'i 'b'a nximhäi.

²⁴Ra danihni Babilonia bi njapra castigo, porque xa hyopyø pøngahya Oja, 'ne xa hyo mi'da yø ja'i ngue o rá 'ye Oja. Go yø ts'oqui p'u tho yø ja'i ya o rá 'ye Oja ya gä rá nguni nximhäi.

19 Mi tho'a p'uya, mahøndá øcä mi'da yø hya p'u mahets'i ngue mandøngu dyø ja'i ra ndøts'edi ga 'yena:

—Ma ga espahu Oja ya. Porque guehna ma Yantehu na. 'Ne guehna maguese ja rá ts'edi na. ²Porque nuna Oja haspabi ra güenda yø ja'i, gä majuaní ngue gue'a ni 'yup'u ø't'e. A nuyá, bi japra castigo yø ja'i Babilonia ya. Nuna ra hnini na, entho n'na ra xisu ngue ra 'yots'om'mäi. Xa ts'oní gä ra ximhäi ngue'a te rá n'yots'om'mäi ga 'yo. Nuna Oja p'uya, di cots'i te xa njapyø mefi xa thopi.

³Mahømbi 'yenyø ja'i p'uya:

—Ma ga espahu Oja. Porque nuna rá 'bifi ra danihni bi nzø, hinha di nsäya nu, di mfuni para zantho —bi 'yena.

⁴Nuya 'däte magoho di mäspu ja rá nhudi Oja p'uya, co 'ne'u goho 'bäp'u ja yø ts'ant'i ra nthuts'i, gä bi m'memfo häi ngue bi danne Oja p'u hudi. Bi 'yembüya:

—Janjuaní ngue ni 'yup'u te bi hma. A nuyá, ma ga espahu Oja ya —bi 'yena.

⁵Nup'u hu Oja p'uya, bi t'ø hman'na ra hya ngue bi 'yena:

—Nu to gä suprá xudi Oja ya, da danne, da 'yespabi Oja di ngüe di nnoho —bi 'yena.

-----

⁶Nu'u yø hya dá øde, mandøngu dyø ja'i di hi yø hya, tengutho p'u gui hi yø ndøthe, tengutho p'u ga nt'øde ra ngäni. Bi 'yenna hya:

—Nuna Oja ma Hmuhu ya, ma ga espahu. Porque guehna jase rá ts'edi ngue ndap'u bi zä di manda na. ⁷Ma ga johyahu ya, di nja'ahu mpähä ngue ga espahu Oja. Porque ya bi zønna ora di nthatra De'yo. Nuna rá xisu da me, ya xa nsä. ⁸Porque bi n'uni bi ma mahete ra hoga ulu xa nt'axi, di yoxni.

Nuna ra t'axca he, guehna ga mbøni ngue gä ra nho ga 'yo yø ja'i ya o rá 'ye Oja na. ⁹Nuna ra anxe p'uya bi 'yengui:

—Dami cuatro sacua ya yø hya ja ua ya. Ra mmenthi bi nthuei to bi t'ørpa ra invitación ngue da nu ra ngo p'u di nthatra De'yo.

Mahømbi 'yengui:

—Nuya yø hya gá cuatro sacua ya, guehya majuaní ngue rá hya Oja ya.

¹⁰Nugä p'uya, dá ndatyøhmü p'u 'bähra anxe ngue dí nne xca thanne. Pe ra anxe bi 'yengui:

—Hin'na, 'yo gui thannegui. Nugä xquet'a rá mefigui Oja tengutho'i ngue rá mefi'i Oja, tengutho'u mi'da ni cu ngue ha ra ts'edi mmambrá hya ra Jesús. Hønsø Oja i ja ngue da ma thanne —bi 'yengui.

Nu'u di mpefi ngue mmambrá hya ra Jesús, gue'u yø pøngahya Oja'u.

-----

¹¹Dá nu p'uya ngue bá xohra c'amahets'i. Bi nequi n'na ra t'axa ndøfani, huxpu n'na nc'ei. Nuna ra tøgue p'uya, guehna fadi ngue hinha ga hye Oja, gä majuaní te

mma. Gä gue'a te øt'e. Porque nu'a ra tũnhni øt'e, gä majuanĩ ngue gue'a ra ts'ut'abi ni 'yup'u øt'e. ¹²Yø dä p'uya, di yoxni tengutho gui 'yotrã thai ra sibi. 'Nę xangu yø corona jap'u ja rá ya. Nt'ot'i n'na ra thũhu p'u ja rá dę ngue hingui fadi te ga mbøni. I pase teni bøni. ¹³Nu rá he, njots'i ra ji. Nuna gui hu rá thũhu, guehna ni hu ngue rá Hyã Oja. ¹⁴Gä ni den'u yø ts'edi bí 'bũ mahets'i, pe gä di tøgue huxyø t'axã ndøfani. 'Nę gä he yø hoga ulu ngue yø t'axcã he. ¹⁵Nup'u ja rá ne ra tøgue ni 'bet'o p'uya, pømp'u ra juai ngue het'i xandønho. Gue'a di ndũnhui yø ja'i 'bũ'a nximhäi'a. 'Nę da zedi ngue di manda yø ja'i. Nu'mø bi hyaspa ra güenda yø ja'i, da nehĩ conyø gua tengutho 'mø tẽm'yø uva ra ja'i conyø gua. Da japi da zi ra vino nu'a n'youi ra ndate castigo da ja na Oja jase rá ts'edi. ¹⁶Nup'u ja rá pahni 'nehrá guxendehe nt'ot'i p'u n'na ra thũhu ngue ęna: "Guehna rá dast'abi naya ngue yø dast'abi 'bũi. Guehna rá hmu naya ngue yø hmu 'bũi", bi 'yena.

¹⁷Dã handã man'na ra anxę ngue 'bãp'u ja ra hyadi p'uya. I mmatyø ts'int's'u 'yo maya. Pe ra ndøts'edi ga nzofo, bi 'yẽmbi:

—Dami mpetihũ ya. Porque da 'yøt'ahũ n'na ra dants'ihmę Oja. ¹⁸Nuya gui saphũ yø ngø yø dast'abi ya. Gui saphũ yø ngø yø general, gãtho yø ja'i ngue yø nexhmĩte. Gui saphũ yø ngø yø ndøfani. Gui saphũ yø ngø yø tøgue. Gui saphũ yø ngø yø ja'i 'bũhyø hmu, dague'u hĩnjo'o yø hmu, di ngüe di nnoho, gä gui saphũ yø ngø.

¹⁹Dã nugã ra ndate ts'ozu'ę p'uya, gãtho yø dast'abi 'bũ'a nximhäi, gä

n'youi yø ts'edi. Ya xi mpeti ngue da 'yørpabi ra tũnhni'a ra tøgue huxrá ndøfani co gãtho'u yø ts'edi na p'uya. ²⁰Nuna ra ndate ts'ozu'ę p'uya, bi ma mabent'i ngue da jot'i, 'da i mbent'ui na ra fehni pøngahya xi 'yøtyø milagro m'met'o, ngue xi unnã ts'edi na ra ndate ts'ozu'ę. Porque gue'u yø milagro bi 'yøtra fehni pøngahya i hyãrpa yø mmui yø ja'i nuya bi 'n'uni bi me rá marca ra ndate ts'ozu'ę, 'nę bi 'n'unyø ja'i bi dannebi rá dahmu. Janangue nuna ra ndate ts'ozu'ę ya, co 'nehna ra fehni pøngahya, 'da i thøtho p'u ja ra zabi danzø conna sibi ngue ra asufre ya. ²¹A nuya yø ja'i ngue yø 'yøt'a tũnhni p'uya, i du conna juai pønna ne ra tøgue. Nu'u yø ngø yø ánima p'uya, gue'a i nniya yø ts'int's'u 'yo maya'a ngue bi zapyø ngø.

-----

20 Mi tho'a te dá nugã p'uya, dá nu man'na ra anxę bí 'yę mahets'i bá hyannbabi rá nsogui ra ots'i hĩnha rá nzęgui ganhę. Bã rá 'yę n'na ra ndø cadena. ²Nuna ra anxę p'uya, bi bentra ndate ts'ozu'ę, nuna rá nyogui c'ęya, gã mbøni ngue ra zithũ ni hu ngue ra Satanás. N'na mahuahĩ njeya bi dũt'i. ³Bi hyørbũ ja ra ots'i hĩnha rá nzęgui ganhę p'uya. Ja bi gorbũ ra zithũ. Bi japrã seyo maxøts'e ra ots'i para ngue hĩnni mantho da hyãtyø ja'i 'bũ'a nximhäi, astã gue'mø bi zøn'a n'na mahuahĩ njeya. Nu'mø bi tho'a n'na mahuahĩ njeya p'uya, mahønda ma mathøgue njammĩ pa.

⁴Mi tho'a te dá nugã p'uya, dá nu xangu yø nthuts'i. Ja hup'u'u

xi bentyø cargo ngue di nts'ut'abi da hyaxra güenda. Guehya yø ja'i xi tho ya ngue bi t'øjpa yø ya. Bi n'upi ngue hingui säya mma hanja na rá hya Oja, hingui säya mma hanja na ra hya bi nxännbate ra Jesús. Guehya yø ja'i himbi n'uní xtá ndanne ra ndate ts'ozu'ë ya. 'Në himbi dannebi rá dahmu. Xquet'a himbi n'uní ngue xtá ma mamarcabi yø de, ogue yø 'ye. Dá nugä ya yø ja'i p'uya ngue mahombi m'mui, 'në 'dap'u bi nts'ut'abiui ra Cristo n'na mahuahí njeya. ⁵Guehya yø ja'i rá müdi bi bennate ya. Pe nu'u mi'da yø ánima hinga 'bexpi bennate'u, sinoque ja bi bennate 'mø mi gua'a n'na mahuahí njeya. ⁶Ra mmenthi bi nthuei yø ja'i di nthuei rá njapi Oja ngue rá müdi di bennate. Guehya da gohi ngue yø mmäcja da danne Oja co 'nehra Cristo da danne. 'Në 'dap'u di nts'ut'abiui ra Cristo n'na mahuahí njeya. Guehya yø ja'i hinda tho'a rá nyondi ra ndate di nja ya.

⁷Nu'mø mi gua'a n'na mahuahí njeya p'uya, bi ma mathøgue ra zithu p'u ofädi. ⁸Mahombi ma da hyätyø ja'i 'bui Gä rá nguni nximhäi. Gue'u yø ja'i gui nhuti ngue ra Gog 'nehra Magog. Bi ma di petyø ja'i ngue da 'yørpabi ra tünhni Oja. Pe mandøngu dyø ja'i bi peti, tengutho gangu yø 'bomu dehe p'u ja ra jathe. ⁹Bá nangyø ja'i Gä rá nguni nximhäi. Bi mäsa danihni 'buhyø ja'i Oja. Guehna ra hnini di ma Oja na. Pe bi 'yøt'Oja p'uya ngue bá tähyø sibi mahets'i. Bi juadi bi 'yudi gätho yø nsuiui. ¹⁰Nuna ra zithu xi hyätyø ja'i p'uya, bi thørbu ja ra zabi danzø cona sibi ngue ra asufre. Guehna ra

zabi xi thøtra ndate ts'ozu'ë na p'uya co 'në'a ra fehni pøngahya xi thørbu. Nup'u bi thørbuya, ra pa ra xui ja da ma ma'uni p'u para zantho.

-----

¹¹Dá nugä n'na ra t'axa nthuts'i ngue ja hup'u Oja. Pe nup'u hu Oja p'uya, ra häi 'nehra c'amahets'i, Gä bi m'merpatho, ya hinha mambi nequi. ¹²Dá nugä yø ánima p'uya ngue 'bup'u 'bu Oja, di ngüe di nnoho, Gä 'bup'u. Bi ma nsots'i yø libro p'uya. Co 'në'a man'na ra libro bi ma nsots'i, gue'a ra libro ngue mma to Gä bi nthuei ra 'da'yo te. Nu'u yø ánima p'uya, bi thaspabi ra güenda te xi n'yo. Porque nu te Gä xa 'yøtyø ja'i, Gä nt'ot'i p'u ja yø libro. ¹³Bup'u yø ánima xa ndup'u ja yø jathe. Nu hangu yø ánima xa ndu, Gä 'bup'u. Gä bi thaspabi ra güenda te xa 'yøt'e n'na ngu n'na. ¹⁴Ya hinda du yø ja'i, sinoque di m'mup'u ja ra castigo entho ra zabi di ncuats'i cona sibi, gue'a rá yondi ra ndate'a p'uya. ¹⁵Nu to Gä himbi thinnbabi yø thuhu ngue da nt'ot'i p'u ja ra libro ngue mma to di nthuei ra 'da'yo te, Gä bi thørbu ja ra zabi di danzø.

-----

21 M'mefa p'uya, dá nugä ra 'da'yo c'amahets'i 'nehra 'da'yo häi. Nu'a ra c'amahets'i mi ja m'met'o 'nehra häi mi ja m'met'o, bi m'merpatho. A nu yø jathe mi ja, xquet'a Gä bi m'merpu. ²Nugä drá Xuua, dá nugä ra maça danihni ngue ra 'da'yo Jerusalén bí 'ye mahets'i bí 'bu Oja. Xi nhoqui tengutho n'na ra novia 'mø xa nhoqui ngue da me rá ndø. ³Dá øcä

n'na ra hya bí 'yɛ mahɛts'i p'uya, pe ra ndòts'edi ga 'yɛna:

—A nuyá, nuna Oja 'dap'u 'buhmi yò ja'i naya. 'Nɛ gue'u yò ja'i Oja'u. Yò ja'i p'uya, nuna Oja guehna yò Oja na. ⁴Nuna Oja, da dujpabi yò guidä yò ja'i mi ja m'met'o. Ya hindä du yò ja'i. Ya händi nzoni, ya händi nya dümmüi. Ya händi hyenni. Porque nü hangü ra n'u mi ja m'met'o, Gä bi zep'u.

⁵Nuna Oja hup'u ja rá nthuts'i p'uya, bi 'yɛna:

—Nuyá, ya dá øt'a ngue Gä bi gom'dan'yo te mi ja m'met'o ya —bi' yɛna.

Mahømbi nya p'uya, bi 'yɛngui:

—Dami cuatro sæcua ya yò hya ga mmangä ya. Porque nuya yò hya dí mmangä, Gä majuanì. Guehya sä ngue gui 'yɛc'ei ya yò hya dí xi'i ya —bi 'yɛngui.

⁶Mahømbi 'yɛngbuya:

—Ya bi nja'a te Gä mi ja ngue di nja ya. A nugä dí 'bui para zantho. Porque ya nmi 'bucä p'u bá fudi bá nja yò cosa ja ya. Da guehya nü yò cosa i ja, jap'u rá nzegui, pe nugä ga sigue ga m'müi para zantho. A nuyá, nü to tütthe, nup'u pøhra dehe ngue ra 'da'yo te, ga japi da zitho, hinte da gut'i. ⁷Nguna ga ørpe to da bøni ngue da dapra nts'o i ja. Gue'a da gohi ngue ma basi'a. Nugä p'uya, gueque drá Oja gra ja'i. ⁸Pe yò ja'i ngue sü da zä ra n'u connä gueque, da gue'u bi hyep'u ma hya, yò ts'oc'ei, yò hyote, yò 'yots'om'mäi, yò 'yete, 'nɛ'u thanne yò dahmu, Gätho yò mambethani, guehya di tocabi da map'u ja ra zabi di nc'uats'i ngue di danzø connä asufre ya. Gue'a rá yondi ra ndate'a p'uya.

-----

⁹Bá ɛ'a n'na'u yoto yò anxe mi theyø mohi ngue yu'u yoto yò ndate di nja, bi 'yɛngui:

—Bí 'yɛcua ya. Ga ut'a'i ra novia, rá xisu ra De'yo.

¹⁰Ra Espiritu Santo bi pärca ma nthandi. Dá nü ngue ra anxe bi zixcagui p'u bí ja n'na ra danyuni xandønhets'i. Ja dá nugä p'u ra macä danihni Jerusalén ngue bí 'yɛ mahɛts'i bí 'bu Oja. ¹¹Nuna ra danihni p'uya di yoxni, porque ja 'bup'u Oja. Nu'a gui yoxni, tengutho gui yoxni yò do mazihotho, tengu yò do ngue ra jaspe. Nthanditho asta mbo ra hnini, porque ra hnini, ja tengutho ra xito ngue thoträ nthandi ra ja'i. ¹²Nuna ra hnini p'uya, Gä ra jado rá nyani. 'Nɛ xanhets'i ra jado n'youi. Ja 'de'mä yoho yò goxthi. N'na ngu n'na yò goxthi p'uya, 'bäi 'da'a n'na ra anxe. Nup'u ja yò goxthi p'uya, nt'ot'i p'u yò thuhu'u 'de'mä yoho yò ts'unt'u ra Israel. ¹³Nup'u ja rá hyo ra hnini ngue ni bøxyadi, ja hyu yò goxthi. Nup'u ja rá hyo ra hnini ni gohi ngue norte, ja hyu yò goxthi. Nup'u ja rá hyo ra hnini ni gohi ngue sur, ja hyu yò goxthi. Nup'u ja rá hyo ra hnini ni hyu ra hyadi, ja hyu yò goxthi. ¹⁴Nu'a ra jado di thesra hnini p'uya, nup'u bá fudi, n'youi 'de'mä yoho yò do ngue brä bebo. N'na ngu n'na'u yò do, nt'ot'i p'u yò thuhu'u 'de'mä yonc'ei yò representante ra De'yo.

¹⁵Nuna ra anxe bi zocä p'uya, ha n'na ra t'o ngue ra oro ngue di 'yenna danihni. Co 'nɛhyø goxthi da 'yennbi, connä jado di thesra hnini da 'yeni. ¹⁶Ra danihni p'uya, ja

goho yø ts'at'i, gä 'da'igu ga njønni gä goho yø hyo. Ra anxë p'uya bi 'yenna danihni conna t'o i ha. Nu'a bi zuhra t'eni 'mø mi 'yeni, yo mahuahì 'në yo ciento kilómetro ga njønni ra hnini. Gä 'da'igu ga njønni gä goho yø hyo. Co 'në'a ga nhets'i yø ngu, gä 'da'igu. ¹⁷Mi 'yenna jado di thesra danihni p'uya, tengutho yø t'eni yø ja'i di 'yoni, njarbutho ra t'eni bi 'yøtra anxë. Bi zwi' hyate magoho metro ra t'eni.

¹⁸Nuna ra jado di thesra hnini p'uya, gä gue'u yø do mazihotho ni hu ngue ra jaspe n'youi. Ra hnini p'uya gä ra oro, pømhyats'i ra hnini tengutho ra xito. ¹⁹Nu'u yø do brá n'youi ra nducjado, mazihotho yø do n'youi. 'Dama' dan'yo yø cùhu yø døni n'youi. Nu'a rá müdi ra do, ra dospì ni hu ngue ra jaspe. Nu'a rá yoho ra do, ra c'anga do ni hu ngue ra zafiro. Nu'a rá hyu ra do, ra 'boc'anguì ni hu ngue ra ágata. Nu rá goho ra do, ra juxhmu ni hu ngue ra esmeralda. ²⁰Nu'a rá cut'a ra do, ra mego ra do, ma uants'i ra t'axi ni hu ngue ra ónice. Nu'a rá 'dato ra do, ra thenga do ni hu ngue ra cornalina. Nu'a rá yoto ra do, ra c'axt'i ni hu ngue ra crisólito. Nu'a rá hyato ra do, ra juxhmu ni hu ngue ra berilo. Nu'a rá guto ra do, ra c'axt'i ni hu ngue ra topacio. Nu'a rá 'det'a ra do, xa nc'ammì ni hu ngue ra crisoprasa. Nu'a rá 'de'ma'da ra do, ra c'anguì ni hu ngue ra jacinto. Nu'a rá 'de'ma yoho ra do, ra 'bojupoi ni hu ngue ra amatista. ²¹A nu'u 'de'ma yoho yø goxthi p'uya, gä ra perla'u 'de'ma yoho yø jut'i. N'na ra perla bi zits'i n'na ngu n'na yø jut'i. Nu'u yø caye ra danihni gä ra oro. Pømhyats'i yø caye tengutho ra xito.

²²Nup'u ja ra hnini, hìnte ni nija dá nugä p'u. Porque nuna Oja ma Hmuhä jase rá ts'edi, guehna 'bui gä rá nguni ra hnini na. Da guehra De'yo p'uya, xquet'a 'bui gä rá nguni ra hnini. ²³Nup'u ja ra hnini, ya himma hyoni p'u rá nyot'i ra hyadi, oque rá nyot'i ra zana di yorbü. Porque Oja co 'nëhra De'yo, gue'u di yot'i gä rá nguni ra hnini'u. ²⁴Nu'a ra nyot'i bi nëxpu ja ra danihni, gue'a nnøpa nyot'i yø ja'i 'bup'u ja yø nación. Nu'u yø dast'abi 'bui gä rá nguni nximhäi, nu te gäma cosa pets'i, gä penhni, ní map'u ja ra hnini ngue madäpi Oja. Porque nu'a te mat'unni Oja, gue'a ga ndanne Oja yø ja'i'a. ²⁵Nu'u yø goxthi jap'u ja ra hnini, hangu ra pa nsoqui. Porque ya hin'yu p'u ra xui. ²⁶Nu hangu yø ja'i 'bup'u ja yø nación, nu te gä pets'i, gä haxpu ja ra danihni ngue madäpi Oja, porque gue'a ga ndanne Oja yø ja'i'a. ²⁷Nup'u ja ra hnini, ya hin tema nts'o da ma macut'i p'u. Nu ra ja'i xants'o te ga 'yo, ya hindä yurbu'a. Ni xinga gue'u yø ja'i mmanna fehni da yurbü. Nu'u yø ja'i da ma macut'i p'u, gue'u yø ja'i nt'ot'ibi yø thuhu p'u ja ra libro ca ra De'yo. Porque nuna ra libro na, ja nt'ot'i p'u yø thuhu ya yø ja'i di nthëui ra 'da'yo te.

-----

22 M'mefa p'uya, mahømbi 'yurcagui ra anxë p'u ja rá nhudi Oja co 'nëhra De'yo, ja bí pøp'u n'na ra ndø hogdehe di unna 'da'yo te. Di yoxni ra dehe tengui yotra xito. ²Nuna ra dacaye jap'u ja ra hnini, made ra caye o rá 'yu ra dehe. 'Da'a n'na nguadi yø

hyo ra dehe p'uya, 'bäp'u yø za di unna 'da'yo te. 'De'ma yondj zudi ngue n'na jeya. Porque n'nashna ngu n'nashna zudi. Nu'u yø xi ra za p'uya, gue'a ra nt'øthe ua ja ra ximhäi'a. ³Hinjäm'mø tema nts'o di njap'u ngue di nja ra castigo. Porque Oja co 'nēhra De'yo, nup'u ja ra hnini ja rá nhudi p'u. Nu'u yø ja'i Oja p'uya, ja 'bup'u ngue thanne. ⁴Nuya yø ja'i ya, dá nurpa rá hmi Oja, 'nē nt'ot'ibi rá thuhu Oja p'u ja yø dē yø ja'i. ⁵Ya hin'yü ra xui p'u ja ra hnini. Yø ja'i 'bup'u, ya hingui honyø lámpara di nyot'i. Ni xingra hyadi di honi ngue di yorpi. Porque guehna Oja yø nyot'i yø ja'i. A nu'u yø ja'i 'bup'u ja ra hnini, gue'u di ndast'abi hangu ra pa'u.

-----

⁶Nuna ra anxē p'uya bi 'yengui:

—Nuya yø hya ja ua, gä majuanj ya. Da zä gui 'yēc'ei gätho ya yø hya ya. Nuna ra Hmu ma Ojahu, nu'mø yø pa xathogui, xa bēnnbabi yø pøngahya ya yø hya bi ma. Pe nu ra ora ja p'uya, nuna ra hya ja ngue di nja n'na zihmantho, guešē rá anxē Oja bá penhya ngue da xipyø mefi Oja ya yø hya ja ua.

⁷Nuna ra Jesús bi 'yēna:

—N'na zihmantho 'mø dá ēcä —bi 'yēna.

Ra mmēnthi di nthēui yø ja'i da 'yēc'ei na ra hya ja ua, 'nē da 'yøt'ya yø hya nt'ot'i ra libro ja ua.

⁸Nugä drá Xuua, go dá øcä ya yø hya ja ua. Nu te dá nu, gue'a ra hya nt'ot'i'a. Høntho dá øde 'nē da nu'a te ja ngue ga nnu, dá ndant'yøhmü p'uya ngue di nne xca thanne ra

anxē bi 'yurcagui ya yø hya dá nu.

⁹Pe ra anxē bi 'yengui:

—Hin'na, ogui thannegui. Porque xquet'a rá mefithogä Oja tengutho'i ngue rá mefi'i Oja. Co 'nē'u ni cü mmambrá hya Oja, co 'nē'u yø ja'i ēc'ei na ra hya na 'nē di ho da 'yøt'e te gäma hya nt'ot'i ra libro ja ua, gä yø mefitho Oja. A nu'i, dami thanne Oja —bi 'yengui.

¹⁰Pe mahømbi 'yengui:

—'Yogui co'mra hya nt'ot'i ra libro ja ua. Porque man'na ni guatra pa di nja ya yø hya nt'ot'i ua. ¹¹Nu ra ja'i ngue nne di sigueho rá nts'oc'ei, ya di siguehma rá nts'oc'ei 'mø —ēna—. Nu ra ja'i di ho da 'yøtra nts'o, ya di siguehma da 'yøtra nts'o 'mø —ēna—. Pe nu ra ja'i di ho da 'yøtra nho, di siguehma da 'yøtra nho. A nu ra ja'i ya xa unnä mmui Oja, di siguehma da den'Oja, 'yonjam'mø di hegui.

¹²Ra Jesús mahømbi 'yēna:

—A nuyá, n'na zihmantho 'mø dá ēcä. Ga ma hannbabi yø nzäbi n'na ngu n'na yø ja'i ngue ga jut'i. Ogue xanho, ogue xants'o te xa 'yøt'e, gue'a yø nzäbi da hyan'a. ¹³A nugä dí 'bui para zantho, porque ya nmi 'bucä p'u bá fudi bá nja yø cosa ja ya. Da guehya, nu yø cosa ja ya, jap'u rá nzegui, pe nugä ga sigu ga m'mui para zantho.

¹⁴Ra mmēnthi bi nthēui ra ja'i da menyø he ngue hangu ra pa xta nt'axi. Porque guehya yø ja'i di njapi da zaprá ndät'a ra za di unna 'da'yo te ya. 'Nē di njapi da yurbu ja ra danihni. ¹⁵Pe nu'u yø ja'i himbi 'yēc'ei ya yø hya ja ua, da gop'u thi'u. Yø 'yēte, yø 'yots'om'mäi, yø hyote,

da guehyø ja'i thanne yø dahmu,
'nhyø mambethani, gä da go'a thi.

¹⁶Ra Jesús mahømbi 'yena:

—Nugä drá Jesús, dá penhnä
ma anxë bi manya yø hya ja ua,
n'namhma da sifi gätho yø 'yec'ei
di mpeti ndap'u bi zä. Go guecä
rá mbom'metogä ra David, 'në go
guecä'ra ra dasø bí pøx'mø xudi di
dayot'i rá thai —bi 'yena.

¹⁷Nu'a ra Espíritu Santo co 'nëhrá
xisu ra De'yo, i ena n'na ngu n'na:

—Bá ehe.

A nu to gätho øhya yø hya ja ua,
xquet'a jatho da 'yena:

—Bá ehe —da 'yena.

Nu ra ja'i tuthë, dá ehe da zidra
dehe nuna di unna 'da'yo te. Hinte
da gut'i.

¹⁸Nu to gä øde hanja na rá
hya Oja nt'ot'i ra libro ja ua,

dami 'yøhma xanho hanja na ra
hya na. Nu to da hyuts'i zits'u
ra hya ja ua, xquet'a Oja da
hyuspabi'a ra ndate nt'ot'i ra
libro ja ua. ¹⁹Nu ra ja'i da hyaqui
zits'u ya yø hya nt'ot'i ra libro
ja ua, xquet'a da hyajpabi Oja
rá thuhu ra ja'i p'u ja ra libro
nt'ot'i yø thuhu yø ja'i di nthëui
ra 'da'yo te. Ya hinda njapra ja'i
di m'map'u ja ra maca danihni
mmanna libro ja ua.

²⁰Nu'a mmanya yø hya ja ua, i
ena:

—N'na zihmantho 'mø dá ecä —i
ena.

Xanho ngue ngu'a di nja. Bá ehe
grá Hmu Jesús.

²¹A nuyá, nuna ma Hmuhu
Jesucristo, di japi gätho'ah. Da
ngut'atho.